TOMUS IV.

Continens

HISTORIAS,

Sub gubernatione

Maximiliani II. Imperatoris,

Et

Epitomen rerum ab Anno Dn. M D LXV. uſque ad Annum M D LXXII. in variis Orbis partibus geſtarum,

Authore

D. SIMONE SCHARDIO, JCto.

Ad Lectorem,

IN QVARTVM HVJVS OPERIS TOMVM.

PRÆFATIO.

CUm ſumma & periocha hujus Tomi convenientia cum præcedentibus duobus, ſeriesque rerum ſuprà in Præfatione in Secundum Tomum ſint expoſita, eorum explicatione & repetitione hic ſuperſedere viſum eſt: Nam commodè Lector inde ea huc referre poterit. Ad Epitomen verò quod attinet, eam in hoc quoque Tomo D. Simon Schardius à principio anni Domini milleſimi quingenteſimi ſexageſimi quinti, de rebus ſingulorum annorum usque ad vigeſimum primum diem Julii, anni Domini milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi ſecundi perduxit, ſine dubiò eam ita continuaturus, ſi ei hujus lucis uſura diutiùs frui licuiſſet. Sed dum Typographo ſpem facit, ſe eam in proximè ſuperioribus feriis canicularibus ad id usque temporis completurum, ecce inopinatò vigeſima prima die Junii, in febrim & cholicos dolores recidit, iisque vigeſimo quinto die ejudem menſis oppreſſus, moritur, magna cum Studioſorum Hiſtoriæ jactura, cum ſeptem ferè annos ampliſſimo Aſſeſſoris Cameræ Imperialis munere functus eſſet, ante verò annos aliquot apud Illuſtriſſimum, Principem Divum Wolffgangum Palatinum Rheni Bojàriæ Ducem & Comitem Veldenſem Conſiliarium egiſſet. Quod reliquum eſt, Typographus rogavit Virum quendam bonum, & in hoc ſtudii genere multum diuque verſatum, ut in eodem inſtituto progredi, & quæ deſiderantur, perficere velit, qui eidem, ſe id eniturum, quoad ejus per occupationes ſibi licuerit eſt, pollicitus. Benè vale. Calendis Auguſti, Anno Domini M D LXXIV.

AUTHO-

AUTHORUM, OPUSCULORUM ET LIBRORUM,

Qui in hoc Quarto Tomo continentur,

ELENCHUS.

Rerum à Turcis in Inſula Melita geſtarum, Hieronymi Comitis Alexandrini tractatio pag. 1

Expugnatio arcis Tokay, Anno MDLXV. per Lazarum à Schvvende recepta, Authore Johanne Sambuco. 22

Hiſtoria Sigethi totius Sclavoniæ fortiſſimi propugnaculi à Solymanni Turcarum Imperatoris exercitu, Anno MDLXVI. capto, ex Croatico ſermone in Latinum converſa. 25

Epitaphia varia in Nicolai Zerinii Comitis mortem, præſidium Sigethium & Juleum, &c. 32 ſeqq.

Hiſtorica deſcriptio ſuſceptæ à Cæſarea Majeſtate executionis, contra proſcriptos, eorumq. receptatorem, & captæ Gotha, ſoloq́ æquati caſtri Grimmenſtein, Anno Domini MDLXVII. 13. Apr. 34

Epitome rerum geſtarum in variis orbis partibus ſub Imperatore Maximiliano Secundo, ab Anno MDLXV. usq. ad MDLXXII. diem 21. Julii, à Simone Schardio Juris Doctore, &c. conſcripta.

Anni MDLXV. incipit. 41

MDLXVI. 44

MDLXVII. 58

MDLXVIII. 69

MDLXIX. 115

MDLXX. 135

MDLXX. 153

MDLXXII. 174

TOMUS

TOMUS IV.

RERUM A TURCIS IN INSULA MELITÆ GESTARUM,

HIERONYMI COMITIS ALEXANDRINI, TRACTATIO.

QUI ſe in altiſſimum miſeriarum, calamitatumque humanarum pelagus incidiſſe ſentit, neque tamen imbecillitate naturæ, inopiave ingenii circumſtantium calamitatum, & infortuniorũ magnitudine mergitur, hic unus vere conſtans exiſtimari poteſt, omnemque ſalutis, & vitæ ſuæ ſpem in Dei voluntate ſtatuiſſe. *Quis enim ſapiens poſſit appellari, cujus voluntas à Divina Providentia diſcrepat?* aut qui non omnia noſtra divinitus, niſi quantum nos reſiſtere conamur, gubernari putet? Atqui, tametſi *Deus Viros bonos aliquando vexari, moleſtiarumque procellis agitari patitur, ut eorum fides & conſtantia ante oculos omnium eluceſcat; tamen eos non penitus deſerit, ſed cum maxime opus eſt, & cum propius periculo acceſſiſſe videntur, tum Deus omnibus conſpicuum facit, quanta diligentia nos, noſtraque omnia tueatur.* Præclarum autem ejus, quod dico, faciunt argumentum res Melitenſium geſtæ. Nam cum potentiſſima Turcarum claſſis inſulam *Melitæ* obſidione nuper clauſiſſet, *Johannes Valettanus* Equitibus Religionis Sancti Johannis Præfectus, id ſentiens, primum, uti par eſt, omnem bellorum eventum in Divina Voluntate ſitum ratus eſt, deinde ſe ad omnia, quæ forent ad arcendas hoſtium injurias neceſſaria, diligentiſſime accinxit. Nam ſacris prius rite peractis, omnibusque [illegible] opportuna præſidia diſtributis, præclarum & Religionis, & militaris peritiæ exemplum ſuis exhibuit. Hic, cùm claſſis Turcica tantam haberet navigiorum multitudinem, tot, tantaque bellica tormenta, tantum rerum omnium apparatum, tantumque lignorum numerum ad aggeres extruendos, ut quemvis Chriſtianorum Principem, nedum Melitenſium animos, metu poſſet facilè conſternare; intrepidus tamen adverſus tantam periculorum, laborumque molem *perſtitit*: atque, quod magis eſt admirabile, non ſolum fortiter ſe perpetuorum hoſtium Chriſtiani nominis impetum ſuſtinere poſſe ſperavit, ſed certiſſima ſpe Victoriæ ſtatim illius animus exarſit. Tum *Equites omnes Melitenſis militiæ*, ac ſtipendiarii milites ita animis confirmati ſunt, ut vel ſibi in pugna fortiter moriendum eſſe decreverint, vel mœnia, & Religionem, & Chriſtianum nomen, & gloriam Italicæ laudis fortiter defendendam. Sed quoniam *omnium bellorum, quæ* unquam *geſta fuerunt à Turcis* ad hunc usque diem, *hoc atrociſſimum & aſperrimum eſſe judico*, cùm neque ulla oppida breviore ſpacio temporis tam crebris oppugnationibus tentata, neque tam aſſiduis laboribus infeſtata, neque tantis apparatibus vexata unquam memorentur, neque contra tanta oppidanorum animi magnitudine, vel tanta rei militaris peritia, vel tanta diligentia defenſa, me operæ pretium eſſe facturum cenſeo, ſi res à principio, quomodo geſta ſit, pertractavero. Jam primum omnium manifeſtum eſſe puto, proprias inter Turcarum Imperatorem, & Melitenſis militiæ Equites inimicitias intercedere, cùm perpetuæ reſideat in animis illorum injuriæ memoria, quam à *Philippo Lailadamo* [illegible] Magiſtro acceperant. Nam diſſidentibus [illegible] ſe Chriſtianorum armis, Principibusque inteſtinis bellis occupatis, ſatis aptam gerendæ rei occaſionem Turca ratus, Rhodum antiquam eorum Equitum urbem ducentis armatorum millibus oppugnavit, tantis tamque miſcendis operibus, & cuniculis, ut deſperatis auxiliis denique in deditionem compulerit. Nam *Turca ſatis aptam [illegible] opportunitatem Religionis ſimulationem arbitrantur, ubi rapina, & Imperii dilatandi ſpes apparuerit.* Tunc enim, ubi fortuna rei feliciter gerendæ illis arriſerit, incredibili propagandæ Religionis deſiderio inflammantur. Ejus acceptæ injuriæ memores Equites nonnulli navigia Turcarum mercimoniis onuſta ceperunt, ut hoſtium, vel Equites contemnentium & minime Chriſtianas vires formidantium, vel illatæ injuriæ oblitorum. Sed quoniam *omnis jactura graviſſima eſt illi, qui res alienas rapere tantum conſuevit, ſuasque divitias perpetuis rapinis locupletare,* has jacturas graviter ferebat Imperator, quare inſulam Melitam occupare, aut funditus evertere omnino conſtituit. [illegible] per literas militiæ Melitenſis Magiſter *Valettanus*, quæ Byzantii agerentur, quodque nunquam intermiſſis operis ſumma diligentia Imperatoris juſſu navigia omnia, quotquot comparari potuerant, inſtruuntur, quodque ingentem claſſem, maximeque rebus omnibus inſtructam, neceſſariis eſſet ad Melitem oppugnandam miſſurus: illud

[illegible]tem fiebat per *Exploratores*, quos magnis ſumptibus habebat Byzantii, ut indies de rebus omnibus, & de Imperatoris apparatibus certior fieret: quoniam *bona pars eſt Victoris in hoſtium viribus cognoſcendis, quod per nullos, quam per ſpeculatores, ſit commodius.* His igitur acceptis nunciis minimè territus Magiſter Equitum, neque tantarum rerum novitate turbatus ad ea comparanda animum adjecit, quæ forent tantis viribus repellendis neceſſaria: ac primum his ad Concilium convocatis ita locutus eſt. *Neminem Veſtrum Procerum obſcurum eſt, quanta Turcarum Imperatoris ſit arrogantia: qui omnes caeterorum Principum vires leviſſimas in ſe eſſe arbitratur. Neque profectò Veſtrum quempiam latet, quanto nos odio illi avariſſimo & crudeliſſimo tyranno eſſe convenientes ſit; apud quem nulla ſit illatarum, ſed tantum acceptarum injuriarum oblivio: apud quem nullus eſt Juſtitiæ locus, cùm ampliſſimus avaritiæ & libidini pateat. Is igitur potentiſſimam claſſem ad inſulæ noſtræ oppugnationem magnis apparatibus jam prope inſtruxit, qui cum ſibi videatur Princeps juſtus inferendis injuriis, quantò nos juſtiores erimus illis propulſandis?* atqui omnis Juſtitiæ non ſolùm author, ſed etiam adjutor eſt Deus: *quo* duce nullas neque hoſtium minas, neque bellicorum tormentorum multitudinem, neque admirabiles apparatus, neque inſtructarum acierum impetum *vereri debemus*. Nam omnia mortalia facilè ſuperat ſcelerum omnium ultor Deus. *Nobis igitur omnibus alacri animo, utpote æquitatis noſtræ Ducem Dominum Deum noſtrum habentibus, animus eſt ad comparandas res tantis viribus repellendis neceſſarias adjiciendus. Deoq; immortali es gratiæ habendæ ſunt qui tàm præclaram oſtentandi, quanta ſit in nobis & prudentia, & fortitudo in celeberrimo terrarum orbis ſpectaculo, opportunitatem præbebit.* His auditis tantus laudis ardor in animis ſingulorum exarſit, tanta lætitia, tantum ejus opportunitatis deſiderium, ut etiam nimis tardus adventus hoſtium fore videretur. At contra *Turcarum Imperator* ad Concilium & ipſe præſtantiores Proceres ſuorum convocavit, ad quod ubi circiter ſexaginta conveniſſent, quos *Baſſas* ac *Rays* vocant, inter hos ita Turcarum Imperator locutus eſt: *Equidem nullum munus, neque magis Imperatorium, neque magis ad conſervanda Regna accommodatum eſſe judico, quam providere, ne ulli ſubditorum fiat injuria, & ne ab externis præcipuè nationibus inferatur, cum tuto, legumque vivendi ratio non ſolum noſtras civitates in officio retineat, ſed etiam alat æquitatis, & quietis deſiderio alliciat. Neque noſtræ dignitatis ſane eſt, ut deſides æquo animo feramus noſtros a Chriſtianis piratis, un[illegible] nominis noſtri terruerentur, vexari, eorumq; [illegible]liates pro libidine cujusq; diripi. Nihil igitur mihi vel jucundius, vel glorioſius videre[illegible]am a[illegible]dnas noſtrorum la[illegible] non negligere, & eorum præcipuè, qui ad Orientem Mauritaniamq; Melitam Inſulam verſus navigant, qui aſſiduè de Crucigeris illis Melitenſibus Equitibus conqueruntur. Verùm cum Vobis notum ſit, nullum damnum nos magis aliunde, nullumq; dedecus commovere, ut hac re explicanda non ero longior. Illud tantum dicam, quod ſicuti Equites illos Rhodo capta procul à nobis eſſe voluimus, & profligavimus, ita nunc, ut piratas & maritimos latrones, hoſtes ſuæ Religionis, illa etiam inſula profligare, & eorum nomen pro viribus penitus delere decrevimus. Nam quo pacto Religio illa, quæ leges noſtras evertere conatur, a nobis quieſcere relinquetur, ſi eſſe ii voluimus, qui eſſe debemus. At huc quotidianæ accedunt injuriæ, quibus aſſiduè irritamur: quare quantamcunq; potuimus claſſem ſtudioſè comparavimus, quam ad illam inſulam expugnandam mittemus, cùm primum Vernum tempus arriſerit. Mandavimus idcirco, ut piraticæ omnes, prædatoriæque naves eo tempore rebus omnibus inſtructæ ad hanc oppugnationem conveniant. Concedet eò Rex Algerii. Alexandriæ præſidia, inſtructa ſunt omnia Draguts navigia. neque aliud quidquam reliquum eſt, quam quomodo inſula expugnanda ſit, conſtituere. Atque ut melius ſententiam ferre unuſquiſque Veſtrûm poſſitis, en adeſt forma* & ejus inſulæ, & munitorum in ea locorum, *diligenter expreſſa, cum res ab illis Proceribus diligenter conſiderata fuiſſet, qui Melitenſis Inſulæ ſitum cognoverant, omnia, quæ viderentur expugnationi illi opportuna, explicarunt.* [illegible] igitur cognitis deliberatur, ut claſſis quàm [illegible]mè diſcedat, quàm primùm per ann[illegible]mpus [illegible]eret. Dum hæc geruntur Byzantii in Me[illegible]ſium Concilio antequam diſcederetur, [illegible] quid, & per quos, & quo pacto [illegible] adverſus Turcicæ claſſis obſidionem. At[illegible] *Imperator Italus* & *Bornays Gallus* ambo Equites R[illegible]gionis, & *Commendator Aragonius* muniendis [illegible] præficiuntur. Hi ſtatim ad deſtruenda & ſolo æquanda omnia ædificia animum convertunt, & ad proſternandas arbores & ad omnia evertenda extra loca munita, quæ poterant vel noſtrorum proſpectum impedire, vel aliquod commodum hoſtibus afferre. His ita peractis animum ad[illegible]unt ad illa, quæ interiùs ſpectant, munienda magnamque commeatuum copiam, & plumb[illegible] & fu[illegible]m, & pulveris tormentarii, & globorum, & reliqui apparatus in oppida comportari undique curarunt, *ciſternas omnes inſuper dulci aqua repleri*, ne quid omninò diuturnè obſeſſis poſſet deeſſe. *Eſt autem Melitæ Inſula in mari Africo, quæ Siciliam ſpe[illegible] in Septentrionem; at in Meridiem Africam: tantundemq; diſtat ferè à Lylibeo, quam a Pachino Siciliæ promontoriis; vicinior tamen Pachino, nec ſanè propinquior eſt multò Siciliæ, quam [illegible]ca.* Hac celebris eſt, *& à Carthaginenſibus antequam Siciliæ Imperium invaderent, nobiliſſima Cæpitus in ea ædificata, quam Melitam vocant. Nam illam opportunam ad claſſes capiendas fore Carthaginenſes arbitrabantur, cùm portus habeat duos intra ſe capiendis claſſibus multis peraccommodos, quorum alterum nunc Marſamuſettum vocant, alterum Majorem portum.* Efficiunt hos portus ſinus maris in ipſam inſulam ingredientes, qui anguſtias habent primùm, deinde os ingreſſis dilatatur, atque [illegible]nnullas partes inſulæ faciunt peninſulas, cùm in mare protenſæ exiguo terræ ſpatio adhæreant inſulæ. Inter hos portus [illegible] ſpacium quoddam terræ ad mille paſſus latum, cujus in ea parte, quæ mare Siculum Pachinumque ſpectat, & mari ipſi exterius eſt contigua, locus munitiſſimus fuit. Hunc *Sanctum Elmum* appellarunt. Interius verò in alio portu cum tres emineant peninſulæ, in illa, quæ magis eſt utrinque à mari longinqua, nullum [illegible]tum fuit oppidum. At in mari Siculo viciniore inexpugnabile propè oppidum, quod *Sancti Angeli* voca-

voca-

vocabant, exiguo ſpaciu à vocato *Burgo* disjunctum. In media harum, oppidum munitiſſimum fuit, vocatum *Sancti Michaelis*, de quibus omnibus ſuis locis dicemus. Cum ſumma igitur diligentia Turcarum claſſis inſtructa fuiſſet, vela ventis explicarunt, & Melitam verſus iter arripuerunt, ut primùm ſatis apta cœli tempeſtas viſa eſt. Sed quoniam *nihil magis eſt obſcurum, quàm illorum animus, qui univerſam felicitatem & æquitatem & gloriam in multis poſſidendis, & undique diripiendis collocarunt, neque ulla magis eſt, contra quæ animum excitet ſuſpicio, quàm quæ ad Imperium pertineat*, his auditis *Garzias* Toletanus, Vir rei militaris peritiſſimus & ſingulari ingenio, veritus eſt, ne ſimulata Melitæ obſidione ſtatim iter ad *Galathen* Turcica claſſis converteret, quare oppidum illud quàm munitiſſimum eſſe voluit, & ad omnes fortunæ eventus paratiſſimum: Eſt enim Catholicarum triremium omnium *Præfectus*, hunc Philippus Protege Siciliæ creaverat. Id oppidum cum diligentiſſimè recognoviſſet, ac muniviſſet, revertitur in Siciliam Toletanus, ut ſuam claſſem & ipſe pro viribus inſtrueret. Cum *Peloponneſum* verſus navigans Turcarum claſſis Methonem applicuiſſet, *Moſtapha* ſummus terreſtrium Dux copiarum omnem ſuarum cohortium numerum recenſuit. Affuerunt illi ex Africa minore, *Spachium* vocatorum ſeptem millia. Sunt autem *Spachos* dicti apud Turcas, qui perpetua equis merentur ſtipendia, quibus Dux erat quidam Protege, quem illi vocant *Sangiacum* ex Africa minore: affuit & alius Carmaniæ Prorege cum quingentis militibus. Alius Mitylenæus cum quadringentis, affuerunt cum ab ipſo Imperatore delectis ex ipſis Ducibus duobus ad eam expeditionem, quatuor *Janizarorum* millia & quingenti, (nam Prætorianis cohortibus omnibus Præfectus & Dux ſummus, quem illi *Agam* vocant, nunquam diſcedit Byzantio) qui ordo omnium Turcarum fortiſſimus habetur, quippe cum à teneris ad militiæ munus ſint delecti, ſemperque in rerum militarium exercitatione educati. Affuit & magna illorum multitudo Turcarum, qui tanquam Sacerdotes redituibus ad templa ſpectantibus potiuntur: qui ſe ultro Imperatori obtulerant, & Religionis, & Imperii, & legum ſuarum cauſa Chriſtianis arma illaturos profeſſi, quorum erant in claſſe tredecim millia. Affuit è Peloponneſo alius Protege, cum mille & ducentis Spachibus. Affuerunt & eorum, qui ſpe prædæ è variis locis claſſem ſequebantur, tria millia, & quingenti, qui in prædatoriis navibus convenerant. At *Pialis Baſſa* claſſi univerſæ Præfectus & ipſe ante quàm Methone diſcederetur, ſuorum navigiorum numerum recenſere voluit. Erant illi triremes munitiſſimæ centum & triginta, *Mahona* octo: Sunt autem *Mahonæ* naves ampliores convehendis commeatibus, & militaribus apparatibus accommodatæ tria navigia, quæ vulgo appellant *Caramuſſalos*, minora ſunt autem onerariis navibus, & figura propè ovali prora acutiore, quæ frumentaria navigia antiquis appellata fuiſſe crediderim. Naves onerariæ duodecim Byzantio diſceſſerant, at una earum non procul à Methone naufragium paſſa eſt, in qua ſex cadorum millia pulveris tormentarii plenorum, tredecim globorum ferreorum millia, quadringenti Spaches demerſi ſunt. Aderant & triremes Rhodi præſidiariæ decem cum illarum Præfecto *Aliportho*. Dux præterea, quæ Mitylenæ convenerant, his præerat *Salareys* frater Regis Algerii, nuper defuncti. Aderant & *Lyburnicæ* naves, & *Hemiolia*, & *Scapha* decem & ſeptem. Sic igitur inſtructa potentiſſima Solymanni claſſis ita felici clementia cœli uſa eſt, ut cum tertio Idus Maji Methonem reliquerit. Idibus procul apparentem Melitæ Inſulam videre cœperit, atque die tertio in portum *Marſaſiroccum* delata, quem primum occupavit, non ſine magna maris moleſtia ſtationem habuerit. Sed cum ibi non ſatis tutò triremes eſſe poſſent, ad locum, quem *Majorum* vocant, quæ alia eſt inſulæ pars, ſe recipiunt. Eo tempore nondum *Draguti* vires Turcarum claſſi acceſſerant. At pridie ejus diei *Maurus* quidam, quem *Valettanus* in Africam miſerat, ſumma celeritate ex *Ægimo* Melitam navigavit, qui ſignificavit *Dragutum* ingentia navigia inſtruxiſſe, inter quæ tres erant quinqueremes, ac triremes duodecim, neque aliud expectabat, quàm ut à Præfectu claſſis accerſeretur. Idem ſignificavit biremem ad Tunetis Regem miſſam fuiſſe à Draguto, qua is Maurus ex Ægimo ad Galathen vectus fuerat. Vehebantur ea biremi quatuor bellica tormenta muralia ad ipſum Regem Tunetis unà cum multis aliis muneribus, qui cum ejus belli ſocietatem adverſus Chriſtianos ſe nolle inire ſignificaſſet, ſe aliquam partem annonæ Turcis conceſſurum dixit, quamvis & ipſe aliqua penuria laboraret. Ex hoc conjectare facilè poſſumus, Turcas prius habuiſſe in animo Galathen inſulam expugnare, deinde cum hac acceſſione virium, quæ è commoditate loci comparabatur, ad reliqua penetrare. Non defuerunt tamen, qui militarem calliditatem illam fuiſſe Turcarum arbitrati ſint, qui, ut magis inopinatos Melitenſes invaderent, rumorem diſſiparunt, & in vulgus dederunt, quod Galathen eſſent invaſuri. Sed *quanta eſt latronum aſtutia aggrediendis Viris bonis, tanta eſt prudentia plerumque bonorum latronibus & repellendis & profligandis*. Nam ad omnes fortunæ eventus, jam multò antea inſtructi erant adeò Melitenſes, ut nullus neque bellicus apparatus, neque, quod *maximum eſt præcipuè præſidium obſeſſis civitatibus, animi magnitudo, & incredibilis in tolerandis militaribus laboribus conſtantia* deeſſet, quod facilè erit unicuique, ubi res geſtæ Melitenſium explicatæ fuerint, dijudicare. Atque ut ſciatur, quibus viribus freti Melitenſes tantas, tam aſſiduas, tam crebras Turcarum oppugnationes ſuſtinuerint, earum cohortium numerum, quæ in præſidiis Melitæ inſulæ fuerunt collocatæ, breviter recenſebo. Erant ibi Neapolitani trecenti, Hiſpani, Galli, Etruſci, ad mille, è triremibus Melitenſis Religionis, ad mille, quingenti erant intra Burgum eorum, qui è finitimis villis in Urbem ſe receperant, & Civium Inſulam incolentium, ſex millia, atqui omnes hi viri omninò bellicoſi & ſclopetarii peritiſſimi aderant, & quingenti Equites Melitenſis militiæ, & non inutilis huic militiæ Sacerdotum numerus, quæ omnia præſidia, vel ante hoſtium adventum in opportunas oppidorum, locorumque munitorum ſtationes fuerunt diviſa. Erant in Urbe Melita ducenti pedites, & quadringenti ex univerſa inſula lectiſſimi, Ci-

mi, Civeſque complures, quibus erant equi trecenti cum ſatis magna pabuli copia. His præfectus erat Eques militiæ Melitenſis, quem *Vagnonem* vocarunt. His tot defenſoribus, & rebus victui & pugnæ neceſſariis Inſula erat inſtructa, omneſque quaſi præclarè gerendarum rerum glorioſam opportunitatem Turcarum adventum expectabant. Deinde cùm per nuncios accepiſſent, viginti & ſeptem Turcarum triremes in portum Marſaſiroccum applicuiſſe, è quibus expoſita fuiſſet magna manus peditum, è veſtigio Melitenſium triremium Præfectus *Gyon* cum ſclopetariis quinquaginta ad leve certamen hoſtes provocavit: ſed Turcæ, nullo diſploſo adhuc à noſtris ſclopeto, ad portum ſe receperunt. At, ubi major claſſis pars ſtationes habebat, *leve Certamen* inceptum fuit ducentorum Turcarum, qui è navibus deſcenderant, quos novem equites militiæ provocarant, in quo unus è noſtris cæſus, alius captivus in caſtra hoſtium ductus, reliqui ad urbem profugerunt. Eodem die ex Illyrica navi nuncius ad noſtros transfugit è portu Marſaſirocco, qui univerſum conſilium hoſtium aperuit, *decreviſſe Moſtapham* ſcilicet terreſtribus copiis Præfectum, ut cohortes è navibus deſcenderent, & bellica tormenta extraherent. At *Pialis* quanto in periculo res Turcicæ verſarentur jam tum ab initio ejus belli intelligebat, conquerebaturque ſe in apertum periculum, ac certam rerum omnium jacturam miſſum fuiſſe, cùm vix octo Janizerorum, decemque Spachium millia in claſſe haberet, (erat enim, ut diximus, univerſæ claſſi Præfectus) cum reliqua multitudo non eſſet rebus militaribus idonea, quippe quæ neque ullum bellum ante illum diem audiviſſet, nedum vidiſſet. Futurum enim prius, ut omnes in oppugnationibus periti cæderentur, quàm illi intrepido animo tormentorum ſtrepitum perferre diſcerent, quare Moſtaphæ conſilio minimè aſſentiebat, nolebat ante Draguti adventum fortunam omninò experiri, cum is in horas præcipuè expectaretur, ad cujus adventum decreverant prius *Arcem ſancti Elmi* vocatam expugnare. Deinde cum univerſa reliqua claſſis ad Marſaſiroccum applicuiſſet, egreſſa ſunt ad viginti hominum millia, bellica tormenta leviora campeſtria quinque extracta, foſſæ militares inceptæ, tuguria, & tentoria erecta, & in parandis ſtationibus is dies, & ſequens abſumptus. Decimo Kalendas Junii, *Pialis* cum ſeptem peditum millibus ad recognoſcendum oppidum Sancti Michaëlis profectus, non valdè loco propinquavit propter bellicorum tormentorum frequentiam: quo tempore ſatis acre initum eſt *leve certamen*, in quo Eques militiæ *Curſelinus* impetu facto in hoſtes Hiſpano quodam comitante, *Vexillum hoſtium* extorſit Signifero, & in urbem reportavit. Cæſus eſt unus è *Sanzacis* in eo certamine. Sunt autem *Sanzaci* Viri ab ipſo Imperatore propter prudentiæ exiſtimationem Provinciis gubernandis præfecti: deinde alii nonnulli ex hoſtibus in eo prælio ceciderunt, atque in caſtra reverſi hoſtes convocatis primoribus ad Concilium conſultarunt, an prius *Arcem ſancti Elmi*, vel *Burgum* obſidere conduceret, decretumque fuit, ut Arx prius obſideretur. Deinde cum ad montem aſcenderent, ut arcem illam diligenter intuerentur, leve certamen excitatum eſt, in quo multi ex hoſtibus, è noſtris pauci deſiderati. Exivit interea per noctem triremis è portu Melitæ, quæ Siciliam verſus iter arripuit, ut omnia fierent manifeſta Toletano: atque hoſtes parvo temporis ſpacio interjecto aggerem facere adorti ſunt non procul ab Arce ſancti Elmi, ut illam crebris ictibus concuterent, quam etiam infeſtabant nonnullæ triremes, quæ portus anguſtias ſervabant. Sed agger ille tam crebris ab arce ictibus tormentorum devaſtatus fuit, ut ob quotidianas cædes hoſtes deterriti fuerint, eorumque audacia aliquantulum depreſſa videretur. Dum hæc agerentur, *Præſidiariæ* Alexandriæ triremes ſex acceſſerunt, quibus pedites noningenti vehebantur, atque his cohortibus *Ochialys* erat præfectus. Poſtridie ejus diei vallum in editiore loco ſublime hoſtes fecerunt, ſuper quo tria ingentia tormenta bellica ſtatuerunt, quæ globos columbinarum, vel etiam majores contorquebant, atque his non arcem ſolùm, ſed etiam naves, quæ ſtationem habebant in portu, infeſtabant: veruntamen nullo gravi damno res Melitenſium vallum illud affecit, ſed hoſtes brevi inde dejecti ſunt. Sed quoniam *Turci ſunt diligentiſſimi rerum militarium, nullumq; laborem in rebus bellicis. non ad ſe pertinere arbitrantur*, aggeres facilè transferunt, eò tormenta bellica traxerunt, unde arcem concutere decreverant. Deinde cùm per transfugas *Magiſter Equitum* conſilia hoſtium cognoviſſet, ac de iis omnibus, quæ Turcæ facturi erant, opportunè fuiſſet edoctus, duo vexilla cum quadringentis Hiſpanis *Johanne Cerda* & *Miranda* Ducibus in arcem emiſit, qui præclara Virtutis ſuæ argumenta ediderunt ſæpius, cum initis levioribus certaminibus multos ex hoſtibus nulla propè ſuorum jactura trucidarunt. Quarto deinde Nonas Junii *Dragutus* cum triremibus tredecim auxit Turcarum vires, quibus ſexcenti pedites vehebantur, Vir ſanè bellicoſus, & rei militaris peritiſſimus, cujuſque fides & prudentia ſæpius Imperatori Solymanno perſpecta fuerat in rebus bellicis gubernandis: idcirco juſſerat Sulymannus, ne quid præter Draguti ſententiam fieret in caſtris. Poſt hunc è *Gero* & *Tenebrania* acceſſerunt ad claſſem decem triremes, quibus vecti ſunt octingenti pedites, atque vires hoſtium indies convaleſcebant, ſemper novis auxiliis ſe adjungentibus. Interea certior fit *Toletanus* per *Salvagum* militiæ Melitenſis Equitem, Virum ſanè ad omnia pericula intrepidum, & ſpectatæ Virtutis, qui per medios hoſtes elapſus Meſſanam applicuerat, quod Turcarum claſſis ad Inſulam Melitam applicuiſſet, quòd deſcenſiones nonnulli è navibus feciſſent, quod arcem obſidere, & univerſam Inſulam, jam cœpiſſent. His auditis eum Toletanus maximis de rebus in Inſulam reverti oportere dixit, quem celocem ingreſſum tres triremes comitatæ ſunt, donec ad ſex millia paſſuum, aut ſeptem abeſſet ab Inſula. Tunc ille de ſalute, & utilitate ſuorum mirificè ſolicitus, minimè hoſtium multitudine deterritus, fortunæ benignitate, & clementia fretus, non ſine magno periculo per noctem tertiis vigiliis nuper initis in Inſulam egreſſus eſt. Deinde verò cum reperiſſet Turcas priorem immutaſſe ſententiam, qui arcem & oppidum ſancti Michaëlis concutere decreverant, atq; ad aquam Mariæ caſtrametatos,

diu inops conſilii conſtitit: nam quatuordecim *canones* in eo loco diſpoſuerant. Veruntamen explorato ingreſſu diligentius ad *Magiſtrum Equitum* denique proficiſcitur, omniaque Toletani Conſilia illi aperuit, ad quem rurſus eadem nocte in Siciliam remittitur, ut moneat *ſibi opus eſſe validioribus præſidiis, non enim paucos tantam hoſtium multitudinem poſſe ſuſtinere, ſi bellum diu protraheretur, quare procuraret, ut mille, vel ſaltem quingenti ad ſe milites mitterentur*. Tum hic ex Inſula proficiſcitur, atque cum jam dies, quo celebrari S. Elmi ſolennitas conſuevit, illuceſceret, ad novem Spachium & Janizerorum millia, nulla ratione bellicum, nullo militari conſilio, cum vallum adhuc non dejeciſſent, quaſi belluarum repentino furore concitarum more, ad Terracei Valle oppugnationem accurrerunt, & in ea parte foſſæ, quæ vicinior erat editiori vallo propugnaculi, ſcalas permultas breves admoverunt. Et quoniam foſſa nullum habebat propugnaculum, noſtri multis jam diebus propugnaculum quoddam è terra & faſcibus lignorum cum Camiſia ſatis lati ſpacii extruxerant. Eò cùm acceſſiſſet hoſtium multitudo, (nam *multitudine potiùs vis Turcarum, quàm ſingulorum virtute nititur*) quamvis ob frequentiam tardiores, tamen ab eo propugnaculo vi compulſi ſunt recedere, cum noſtri plurimum illo adjuvarentur. His tamen propugnaculum denique concedere neceſſe fuit, atque ſpacium illud, quod erat intra propugnaculum, omnemque partem, quæ reſpicit portum *Marſamuſettum*. Eo loco punri hoſtes ligonibus excavantes, ita fecerunt munimenta, ut ne à noſtris offenderentur. Ad eam rem adjuvabantur bellicis tormentis, quibus infeſtabatur altera pars Marſamuſetti, illa enim defenſionem opprimebat, & valli propugnaculum devaſtabat, & editioris valli frontem percutiebat, quod tormentis illis decem & novem faciebant, ut inſtitutum erat, quæ direxerant. Nam proſternere ipſum vallum editius volebant, cujus altitudo erat illis moleſta, ſed noſtris etiam magis, cùm non haberet propugnacula, quibus defenderetur. Ibi cum conſtitiſſent ad quinq; hoſtium millia, & hora diei jam eſſet tardior, neceſſe fuit, vel potiùs optimum fuit conſilium, ſe in arcem recipere, atque propugnaculum illud & ſpacium hoſtibus relinquere. *Præſtat enim, quæ utiliter defendi non poſſunt, aliquando evertere, aut ſi anguſtia temporis id facere non patitur, hoſtibus concedere, quàm obſtinatè defendendo in diſcrimen capitis & rerum omnium uno tempore venire*. Tum verò Turcæ noctis beneficio freti, qui ibi conſtiterant, ſaccis & terra, & rebus aliis plenis foſſam illam replere ſtatuerunt, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, ut quæ minus lata & profunda eſſet, & quæ facilius poſſet repleri. Verùm hujuſce ſuæ *Temeritatis* ſatis dignas pœnas luerunt, quoniam Janizerorum & Spachium cæſi ſunt octingenti, atque hi cæteris omnibus præſtantiores, præter innumeros propè vulneratos, quorum plurima pars in foſſis mortui poſtea fuerunt. Nam foſſæ illa pars, quæ fuerat ab iis repleta, cum nullum haberet deſcenſum, niſi in fronte valli, efficiebat, ne vel noſtri, vel hoſtes, poſſent deſcendere, quare ſiqui fuiſſent in ipſa foſſa, ibi mori omninò neceſſe fuit. *E noſtris* primo impetu quadraginta, & quinque cæſi ſunt, inter quos *Alvernias, Contilius, Laſantajus*, & *Teutonicus* quidam Melitenſis militiæ Equites fuerunt, vulnerati ſunt præterea nonnulli. Cùm ſuorum cædem cognoviſſet *Valettanus*, opus eſſe novis præſidiis ad arcem tutandã ratus eadem nocte pedites ducentos cum nonnullis Equitibus miſit, atque cum eſſent antea quadringenti, qui locum defendebant, ſatis firma præſidia acceſſionem hanc virium fore credidit ad ſuſtinendos conatus hoſtium, cum loci etiam anguſtia non pluribus videretur indigere. Interea *Salvagus* fortuna ſanè benigna & placida nius Syracuſas applicuit, ubi triremes duas Melitenſes inventas, ſicut edixerat Valettanus, jubet Malitam cum quadringentis peditibus, ſeptemque tormentorum bellicorum miniſtris navigare, docetq; quibus in locis hoſtes caſtra collocarint, ut poſſent tutius accedere. Nam & declinare ab Occidentis plaga oportere monuit, ne viderentur ab hoſtibus, & Orientem verſus ad vocatæ *Militara* deſcenſum eſſe navigandum, ac transfretandum, quàm Occidentem verſus relinquentes citò trajicerent: ibi enim copias eſſe exponendas, quæ ubi quatuor millia paſſuum confeciſſent, Civitatem ingrederentur, unde in *Burgum* facilis eſſet tranſitus. His ita monitis ipſe Meſſanam proficiſcitur, præſidia à Toletano poſtulat, paucitatem ſuorum recenſet, opus eſſe firmioribus præſidiis illum edocet, quo bellum poſſet tamdiu protrahi, ut ejus claſſis commodè inſtruatur: quæ ut apparebat, multis indigebat rebus neceſſariis, neque has ita facilè comparare poterat, eratque multo triremium, cæterorumque navigiorum numero inferior. Nam *Turcica Claſſis* 168. habebat triremes, & naves onerarias & Mahonas, & Caramuſſalos, quæ omnia navigia ad 240. accedebant, cum Toletanus neque centum quidem triremes poſſet inſtruere. Melitenſes interea, dum ſuppetias expectarent, ſe ſtrenuè ſanè tutabantur, nulla in re, vel animorum ſuorum Nobilitati, vel Italici nominis gloriæ, deficientes: ſupra omnes verò *Valettanus*, nullis neque militaribus laboribus fatigabatur, neque ullis terrebatur periculis, id unum graviter ferebat, quòd tam diu ſuppetias deſideraret, quodque tam *ſegnes* eſſent *Chriſtiani Principes*, ut tam præclaram, tamq; opportunam omnes propè vires Turcarum uno tempore labefactandi, & propè evertendi occaſionem prætermitterent. Videbat enim jam tum quaſſatam & afflictam, & propè inermem hoſtium claſſem ad extremam partem Æſtatis futuram. At triremes illæ, quæ opem ferre obſeſſis juſſæ fuerant, longè aliter fecerunt, atque fuerant admonitæ, cum Occidentem verſus, & non ad Orientem Solem navigaſſent. Illud autem ita contigiſſe dixit *Nauclerus*, quia triremes quaſdam ibi conſpexiſſet hoſtium, atque nonnulla *cataſcopia*. Hoc cùm falsò dixiſſet, ut ſuum errorem excuſaret Nauclerus; tamen præclaram ſubſidii opportunitatem Melitenſibus nihilominus eripuit. Id Toletano cæteriſque omnibus moleſtiſſimum accidit, & Salvago præcipuè, quia videbant futurum ut hoſtes arce occupata claſſem in portu Marſamuſetto tutiſſimè haberent, (erat enim Arx in maximo periculo, cum ob anguſtiam loci, tum etiam, quia nimis propinqui hoſtes fuiſſent caſtrametati) atque ſancti Michaëlis oppidum inde [illegible] percuſſuri, atque omnium terreſtrium ſubſidiorũ ſpem illis ademiſſent. Cum res Melitenſium, quanto in periculo eſſent conſtitutæ, *Pius Quartus* ejus nominis Pontifex Maximus per nuncios accepiſſet, juſſit copiarũ haberi delectum, quæ ſubſidio mitterentur laboran-

tibus Melitenſibus, edixitque certam pecuniam in illud bellum erogari *Cambiano*, & pulveris tormentarii non parvam copiam, & omnibus ſubſidiorum generibus rem Melitenſium adjuvit: ut exemplo, at non oratione ſolùm, Chriſtianos Principes ad defendendum Chriſtianum nomen, & veram ac antiquam Religionem, & omnium decus uno tempore hortaretur. Nam ſi illam Inſulam in deditionem Solymannus compuliſſet, manifeſtum omnibus periculum brevi imminebat, cum tranſitus facillimus inde foret in Siciliam, qua potitus mox Italicos fines anniverſariis incurſionibus populatus, denique univerſam Italiam brevi ſubegiſſet. Miſſi ſunt igitur *Pompejo Columna* Duca ſexcenti pedites Neapolim, quem multi ſanè Viri Illuſtres ſine ſtipendiis, ſolo gloriæ & nominis Virtutis ſuæ ad poſteros tranſmittendi deſiderio ſunt ſecuti, cum tam præclaram tamque juſtam belli opportunitatem nacti ſibi viderentur. Habebant fortè ſtationes Neapoli eo tempore *Andreæ Auriæ* tredecim triremes, *Populonia* Principis novem, erant & tres triremes *Reguli Sabaudiæ*, aliæque tres privatorum, eò cum Roma *cohortes ſubſidiariæ* acceſſiſſent, omnes communi conſilio decreverunt & has, & quæ aliunde opem ferentes, laborantibus Melitenſium rebus adventarent, omninò eſſe trajiciendas atque in inſulam deportandas. Hi igitur naves ingreſſi, felici maris benignitate uſi, Meſſanam brevi deferuntur, ubi & inſtruebatur & conjungebatur Chriſtianorum claſſis. Ea dum fiunt à noſtris, *Turca* non amittendam præſentis temporis occaſionem rati, quia claſſem noſtrorum augeſcere per exploratores quotidie intelligebant, decernunt tam crebris oppugnationibus, tantoque conatu *Arcem adoriri*, ut omninò illa potirentur, qua capta facilè ſibi eſſe crediderant reliqua poſtea loca ad deditionem compellere. Nam ſi illam occupaſſent, videbantur hanc etiam commoditatem conſecuturi, quod in tutiſſimo loco claſſis ſtationes eſſet habitura in portu Marſamuſetto, cum neque maris injuria, neque noſtrorum tormenta ullo modo illam vexare poſſent. Id autem non ſolùm ad præſentis belli opportunitatem conferre putabatur, ut cognitum eſt è tranſfugis, ſed etiam non mediocre commodum ad rerum majorum conatus: quare ibi etiam decreverant eſſe in hybernis. Conferebat illud non mediocriter etiam ad infeſtandum oppidum S. Michaëlis, ad impedienda ſubſidia noſtrorum, ne terreſtri itinere accederent, ad impediendũ ingreſſum denique & egreſſum è majori portu. His aliiſque commoditatibus compluribus conſideratis, quas cum maxima noſtrorum jactura ſibi cõſecuturos ex illa victoria videbantur, ita incredibili pugnandi deſiderio, & quaſi furore incenſi ſunt, ut quanta vi tormentorum, quantaque diligentia nullo temporis ſpacio propè intermiſſo mœnia cõcuterent, vix credi poſſit. Illud ſatis conſtat. *Triduum* aſſiduis propè ictibus *mœnia* penè fuiſſe cõminuta. Ceſſavit aliquantulum die quarto vis tormentorum, quo die leve prælium initur. Cum *recentes Draguts Turca* mira quadam animi magnitudine, vel temeritate potius elati, ſibi feroces eſſe cæteris viderẽtur, ac frequentes ad eam partem, ubi eſt *Marſaſcala*, ſe contuliſſent. Eum cum noſtri illorum arrogantiam vellent reprimere, ita ſtrenuè pugnârunt, ut multis trucidatis majore celeritate ſecedere coëgerint, quàm acceſſerant. Deſiderati ſunt è noſtris ſeptem aut octo ad ſummum. At ſequenti nocte ſecundis nuper inſtitutis vigiliis *ad arma conclamatur* in arce: nam hoſtes ſummum virium ſuarum conatum experturi pluribus in locis ſcalas admoturi repentè arcem adeunt, cum alii ſuper ruinas quaſſatorum murorum incedere niterentur. *Certatum eſt acriter* utrinque, & igne miſſili, & omni genere telorum: ac tanta animi fortitudine noſtri reſtiterunt, ut non modò illorum temeritatem in præſenti comminuerint, ſed etiam in poſterum, ne ſcalas tam facilè admoverẽt, retuderint. Ad extremum enim cum pugnatum fuiſſet, circiter tres horas inſigni clade accepta Turcæ per ruinas præcipites extrorſus deturbati ſunt. Sequenti deinde die *Monſerratus Commendator*, cohortibus arcis Gubernator ſuffectus eſt, quia *Brolias* Vir ſanè præclarus propter aſſiduos labores tum animi, tum corporis in morbũ inciderat: nam neque dormire, neque unquam quieſcere inter tantos, & tam crebros hoſtium tumultus cuiquã tutò licebat, ſed Imperatori, & cui ſumma rei commiſſa eſt, quàm minimum. *Hic* ſæpius *Valettano per literas ſignificavit* locum egregiè eſſe munitum, atque vix ullo pacto fieri poſſe, ut caperetur ab hoſtibus. Ejus oratione & ingenio tantum conſtantiæ, & audaciæ auctum eſt Equitibus, & militibus arcem illam defendentibus, ut ſupra humanas vires feroces eſſe in omnibus certaminibus viderentur. Hoſtes ea clade nuper accepta minimè perculſi cum priſtinos conatus irritos fuiſſe graviter ferrent, etiam validius *murum* bellicis tormentis *concutiunt*. Id cum per dies ſex aſſiduè feciſſent, nullo propè ſpacio temporis interjecto cum omnibus copiis arcem, quam undique obſidebant, invadunt. Sed cum timerent, ne ut primis in oppugnationibus per ruinas murorum darentur præcipites, pontem quendam ex antennis triremium in decem cubitorum latitudinem adhuc defendendum curarunt, quatuor ſclopetariorum millia apud foſſas collocarunt, omnemque claſſem ad deſcenſum *ſancti Georgii* adduxerunt, atque quod ridiculum fuit, omnia navigia extraxerunt è Marſaſirocco, tanquam nullo impedimento mox in Marſamuſettum ducturi. Ita verò ſecum ratiocinabantur, *conquaſſatos jam eſſe muros arcis, in quam ad tredecim millia globorum ferreorum contorta brevi ſpacio fuiſſent, exiguum eſſe loci ambitum, quo magis collecta futura erant invadentium vires, omnia navigia poſſe pugnantes infeſtare, magnam eſſe Turcarum adverſus paucos multitudinem, quare neceſſe eſt arcis defenſores, vel ferro, vel labore diuturno omninò vinci*. Sed quàm varia ſunt conſiliorum, tam varia ſunt eventuum ac multò etiam plura defenſionum genera, quippe cum *pericula & labores & difficultates homines ingenioſos faciant, quibus haud unus eſt ad informandos ad prudentiam animos peritior vivendi Magiſter*. Quare cum omnia difficultatum genera, quæ obſeſſos circumvenirent, rectè ſecum perpendiſſent, fuit, quanta in iis eſſet Virtus, & quãtopere Divina manu protegerentur, conſiderãdum. Verùm, quia *cæcutimus ad ea, quæ nimis cupimus, longè diverſos habent eventus ſæpe noſtra conſilia*. His conſiliis permoti Turcæ tanto impetu noſtros invadunt, ut cum et tormentorum ictibus apertè infeſtarentur, & tanto hoſtium numero undique circumvenirentur, diu pugnæ eventus anceps fuerit; at noſtris repentè *divinitus tantus laudis ardor, tan-*

tumq;

tumq́; oſtentandæ virtutis deſiderium coortum eſt, ut non amplius pares ſe fore hoſtibus ſperarent, ſed glorioſam etiam victoriam ex illa pugna reportaturos, pro comperto haberent. *Baraganus* itaque *ſpectatæ Virtutis Navarrenſis Melitenſis militiæ Eques*, ſtricto longioris capuli ingenti gladio, quo ambabus manibus utebatur, tanta fortitudine in hoſtes, qui pontem conſcenderant, irrumpit, ut acrius circa illum, quàm alibi fuerit certamen, hoſtesque ipſos & timore & admiratione Virtutis eodem tempore perculerit. Verùm cùm omnia propè conatus hoſtium eò converſus fuiſſet, multis è noſtris illum poſtea adjuvantibus, magnam impreſſionem in hoſtes fecerunt. Quare cum illos propè in fugam Baragani Virtus vertiſſet, his adjuvantibus multi ceciderunt ex hoſtibus. At cum recentiora Turcarum auxilia mortuis & feſſis prioribus pugnantibus ſubmitti Valettanus animadvertiſſet, veritus, ne noſtri labore potius diuturno, quàm hoſtium vi vincerentur, laborantibus arcis defenſoribus recentiores milites trecentos ſubſidio miſit, qui & pontem illum ſubjectis cadis tormentarii pulveris combuſſerût, & ignibus miſſilibus inflammarunt, quare nemo poſtea aſcendere poterat, & cum *pons* ipſe cecidiſſet, plures octingentis Turcis ſunt oppreſſi, atque ſexcenti vulnerati. In noſtrorum poteſtatem venerunt duo vexilla hoſtium, quæ fuerant arci affixa, alterum *Moſtapha*, alterum *Dragutis*. Aſcenderunt eodem tempore Turcæ ad triginta ad altioris valli acumen Lilybæum verſus, qui cum à præſidiariis militibus *S. Angeli* viſi fuiſſent *tormenti bellici Miniſter* monetur, ut eos dejiceret: is verò ſeptem è noſtris illo globo ferreo interemit. Sed cum vellet id propter errorem contigiſſe demonſtrare, ac damnum reſtaurare noſtrorum, majus quoddam tormentum diligentius direxit, atque eos globus ferreus ſublimes in aëra portavit. Nam illo ictu quatuor *Rays*, & ad duodecim ex præſtantioribus exercitus Turcarum fuerunt crudeliter dilaniati. Dum hæc geruntur, magnus hoſtium numerus jam militares ac caſtrenſes foſſas ad frontem arcis, quæ oppidum ſancti Angeli ſpectat, duxerunt, ſed noſtri miſſilis ignis fictilia jaculantes ab inſtituto opere illos deturbarunt. Turcæ omni ſpe potiundæ arcis fruſtrati turpiter in caſtra revertuntur, ac naves eò ægrè trahunt, unde deduxerant. In ea pugna ad duo hoſtium millia ſunt deſiderata, & eorum ſanè præſtantiorum: alii tamen dixerunt copiarum Præfectum numerum ſuorum recognoviſſe, atque cognoviſſe in eo prælio cecidiſſe quatuor ſuorum millia: è noſtris centum cæſi, & totidem ſunt vulnerati. Eo tempore cum triremes nonnullæ relictæ eſſent, ad portum Marſamuſettum, & ad deſcenſum ſancti Georgii, neque portus eſſet, velut antea, intercluſus, juſſit *Valettanus naviculam exploratoriam* ad Marſaſcalam aſportari, ut Toletanus de rebus omnibus certior fieret, atque ad ſummum Pontificem literas dedit, quibus pro parta victoria gratulabatur, quòd à Divina bonitate obſeſſi tam præclarè fuiſſent defenſi. Binarum autem literarum hic adſcripſimus exempla. Et ad Pont. quidem hæ mittuntur.

BEATISSIME PATER.

EST ita periculo propinquum, ne veniant ii in poteſtatem hoſtium, quibus do literas, ut mihi rarius ſcribere omninò neceſſe ſit. Veruntamen id Sanctitati Veſtræ ſignificandum fuit, quòd Optimus Deus ſuum hunc Religionis Ordinem in Melita oppugnationibus tueatur, quod in arce ſancti Elmi defendenda præcipuè apparet. Nam cum intra viginti dierum ſpacium arx illa tredecim millia ictuum globorum ferreorum ſuſtinuerit, facilè apparuit, quanti ſit adverſus hoſtes Sanctum hoc Crucis Inſigne. Iidem cum ſub crepuſculum arcem acerrimè invaſiſſent, atque quater recentiores pugnatores renovaſſent, quod prælium ad quinque horas perduravit, tanta cum ſuorum clade repulſi ſunt, ut plures ſexcentis fuerint deſiderati, vel ut ex captivis perceptum eſt, vulnerati multò etiam plures. Illud opus fuit ſanè non humanarum virium; ſed Divinæ potentiæ, quæ nobis hanc tam inſignem victoriam comparavit, ut demonſtraret, quanti noſtram Religionem faceret, atque ut hoc exemplo Chriſtiani Principes alacriores fierent mittendis auxiliis, quod Sanctitatem Veſtram præcipuè pro ſua ſingulari benignitate facturam eſſe non diffidimus. Nos interim pro viribus hoſtes à mœnibus repellere & propugnacula defendere, Divino adjuvante auxilio, non ceſſabimus, vitam etiam ipſam pro Chriſtiana Religione, ſi res ita tulerit, effundentes. Atque hac una ſpe in tantis moleſtiis confirmamur, quod Sanctitatem Veſtram procuraturam certò ſcimus, non ſolùm ut hic Religionis ordo, ſed etiam univerſa Regio Chriſtiani nominis, ab his communibus omnium bonorum, omniumq́; tranquillitatis hoſtibus, ſit libera. Quod ut fiat, Deum Optimum ſuppliciter rogamus, & ut Sanctitati Veſtræ ad hoc tantum negotium accommodatæ Vires ſuppeditentur. Melita 12. Kalend. Quint. M. D. LXV.

AD TOLETANUM LITERÆ.

Illuſtriſſime, & Excellentiſſime Princeps.

POſteaquam Salvagum noſtrum cum literis miſſimus, binas ad Amplit. Tuam dedi, atque cùm iter per ſacrum Junonis habuerit, nunam tutò reddita ſint? Deinde cum naviculam exploratoriam expediviſſemus, tres noctes exeundi opportunitatem obſervavit: quæ cum vix ſeptima nocte exiviſſet, inſequentibus hoſtibus coacta eſt ad terram appellere, atque homines abjectis in mare literis vix incolumes evaſerunt. Nunc quia claſſis hoſtium exivit è Marſaſirocco, plurimi referre arbitratus, ut id tibi notum ſit, quoniam portus non ita clauditur, ſtatui procurare ut cataſcopium ad Marſaſcalam feratur, quod non amplius ita impediretur, cum claſſis ſtationes habeat in altero latere inſulæ. Claſſis igitur hoſtium, quod plurimi referre, ut ſciatur, cenſeo, ad 17. Kal. Quintilis nobis proſpectantibus è portu cum omnibus navibus onerariis, & Maſhomus transfretavit, quod cum ob adventantis noctis obſcuritatem intueri non poſſemus; intelleximus tamen per captivos illas quaſſatas & penè inermes triremes ægrè remulco attractas fuiſſe. Habent ſtationes naves ſupra Marſamuſettum, atque major pars triremium ad deſcenſum ſancti Georgii.

Aquæ penuria, & metus Chriſtianorum claſſis, ut intellige, eò illos compulit, quam ſciunt eſſe Meſſanæ centum & quinquaginta navigiorum altuariorum numerum ſcilicet & triremium, idcirco minimè ſe ad ſancti Pauli deſcenſum receperunt, ſed quantò magis poſſunt terreſtribus copiis vicina ſtationes habent triremes. Nemo conſpicitur in ea parte Marſaſirocci, ubi caſtrametati fuerunt, primaq; tabernacula, quæ erexerant, & villarum ædificia ferro igniq; vaſtarunt. Nunc apud arcem S. Elmi caſtrametati ſunt, quam Deus apertiſſimè tuetur, cum noſtri quatuor horas aſſiduum hoſtiũ prælium, quod totis aciebus intulerunt, fortiſſimè ſuſtinuerint, quod diverſis in artibus ejus arcis uno tempore geſtum eſt: & id præcipue cum Orientem verſus, portumq; Marſamuſetti pontem quendam ſupra muros jecerint circa quem acerrimè quater renovatis auxiliis ab hoſtibus pugnatum eſt. Dejecti quidem ad extremum ſunt hoſtes præcipites cum magna ſuorum clade, at non tamen ſine aliqua noſtrorum jactura, cum ad quinquaginta ceciderint: inter quos fuit MIDRANUS, *non ſine magna animi mei moleſtiá. Vulnerati ſunt ad ſexaginta. Hac victoria ita confirmati ſunt noſtrorum animi, ut facilè in ſpem venerint, quod arx illa, & omnia inſulæ propugnacula, ſe uſque ad adventum Ampl tuæ cum univerſa claſſe, tueri poſſint, illud autem me in hanc opinionem adduxit, quòd repreſſa eſt hoſtium audacia, quia multò tardiores facti ſunt concutiendis muris: cum neque ſit, neque eſſe poſſit major diligentia, cum vel tredecim millia ictuum intra octo dierũ ſpacium numerata ſint. Si mihi ſaltem ſupplementum, ut credideram, per noſtras duas triremes acceſſiſſet, nunquam me arcem illam amiſſurum eſſe putaverim: cum illa ſpe fretus quot quot habuit clarorum Virorum, ac rerum penè abſtulerim, omnesq; decrevimus ibidem mori ſi ita oportuerit, pro dignitate & exiſtimatione Chriſtiani nominis; at quia Benignitati tuæ confidimus, ſperamus fore, ut ſubſidiis adjuvemur. Omnibus autem manifeſtum eſt, quanto in periculo ſimus conſtituti. ſi ſupplementa diutius differantur, quippe cum non aſpernanda ſit etiam ablata commoditas, quòd hoſtes è Marſaſirocco diſceſſerint, nam facile ſubſidia deſcenſiones facere poſſunt ad Petram nigram. Te unũ poſt Deum ipſum habemus, in quem oculos convertamus, in te une ſpes omnis noſtra collocata eſt. in manu tua noſtra omnium ſita eſt ſalus, quare tibi perpetuam à Deo precantes felicitatem: te pro ſalute noſtra ſuppliciter rogamus. Melitæ 15. Kal Quint. M D. LXV.*

His literis certior factus *Toletanus*, quanto in periculo eſſet arx ſancti Elmi ob ictuum tormentorum bellicorum frequentiam, & crebras oppugnationes, easque horrificas, quibus arcem ipſam adoriebantur hoſtes, cumque animadvertiſſet, quanti ponderis eſſet jactura ejus loci futura poſtea illi inſulæ, cum auxilium tota claſſe non ita cito ferre poſſe intelligeret, quòd oeque Hiſpanæ, neq; Genuenſes triremes adhuc acceſſerant: decrevit quatuor triremes cum Præfecto *Johanne Cardonio* emittere, quæ cohortes ferrent ſubſidiarias, miſſus eſt cum his & *Reblet Magiſter* exercitus, ut appellatur, cum ducentis Hiſpanis, in rebus bellicis ſanè exercitatiſſimis. Unà vecti ſunt Equites Melitenſis militiæ, qui tunc erant Meſſanæ, ad octoginta, inter quos fuerunt *Commendator Pariſettus*, *Vincentius Caraffa*, *Maldonatus*, & *Boninſegna*, Hiſpani. Aderant enim complures è variis nationibus, qui & ſi tarde propter maris tempeſtatem, ut explicabitur poſtea, appulerunt, tamen plurimum ad ejus inſulæ ſalutem contulerunt. Hi ſi ante arcis expugnationem in inſulam applicuiſſent, arx fortaſſe non veniſſet in poteſtatem hoſtium: nam pridie Idus Junii triremes quatuor Meſſanam reliquerunt. Sed ut ad *Turcas* redeamus, illi parvi ſuorum jacturam facientes, neque tantam cladem curantes, quantam tot præliis acceperant, cum etiam ſe meliore fortuna uſos putarent, decernunt denuò fortunam ejus belli experiri, & majoribus viribus arcem, majoribusque conatibus rurſus adoriri, tum nullo tempore intermiſſo globis ferreis tormentorum frequentibus arcem diverberare murorumq; ſi quid reliquum eſſet, proſternere, propugnacula lacerare, cuncta comminuere, & in pulverem vertere. Deinde tantis viribus, tantoque conatu locum aggredi, ut noſtri penè deterriti fuerint, & in fugam verſi: quod etiam profectò feciſſent, niſi ſibi ante propoſuiſſent, glorioſè & fortiter ſibi omnibus eſſe moriendum, dimicatur igitur ad quinque horas acri prælio, deſiderati è noſtris ducenti, ex hoſtibus magnus numerus. *Dragutes* eodem die vulnere capto in caput, ad naves deportatur, ex quo vulnere poſt biduum diem ſuum obiit, ejus corpus a duabus triremibus Teuchraniam delatum, cum hoſtes ab illa oppugnatione ſe recepiſſent, nunquam ſequenti nocte ab armis ceſſatum eſt, ſed creberrimis tormentorum globis noſtros infra muros recedere cogebant, ita ut vix impedimento eſſe poſſent Turcis, quò minus ſcalas pluribus in partibus muris admoverent. Nam tametſi noſtri aſſiduis laboribus & præter conſuetudinem erant defeſſi; tamen egregiè cum admirabili quadam animorum magnitudine eos repellebant. Ad *Baſſa*, & Primores exercitus hoſtium incredibili propè ira exarſerunt, quia tanta vi noſtrorum, tantaque ſemper cum ſuorum clade recedere cogebantur, quare univerſam claſſem brevi in unum cogunt, illam circa *Arcem* collocant, decernunt totius exercitus fortunam, & omnium copiarum vires uno tempore experiri, arcem terra mariquę oppugnare, ſemper nova ſubſidia ſeſſis mittere, atque bis ſæpius renovatis non prius ab incœpto deſiſtere, quàm vel totum exercitum amitterent, vel Arce denique potirentur. Deinde omne illorum ſtudium ad pontes & ſcalas faciendas ad futuram oppugnationem converſum eſt: & ad omnia, quæ forent in illo negotio neceſſaria, comparanda. Com eos apparatus vidiſſet *Valettanus*, veritus, ne Arx illa diutius defendi nó poſſet, biduo ante illam oppugnationem Primores ſuorum ad concionem convocavit, quibus ita locutus eſt: *Quanto in periculo Arx ſancti Elmi conſtituta ſit ob frequentes hoſtium oppugnationes, Commilitones, neminem Veſtrum obſcurum eſſe cenſeo: cum ita muri undique ſint comminuti, ut aperto Marte pugnare neceſſe ſit: neque amplius noſtri murorum beneficio adverſus tam crebros tormentorum hoſtilium ictus protegantur, his accedit anguſtia loci, quòd paucis multorum impetus uno tempore ſuſtinere neceſſe ſit neque poſſunt propter hoſtium frequentiam, quibus undique cinguntur recentibus ſubſidiis adjuvari. Ego ſanè magis conferre ſaluti exiſtimationiq; noſtræ crediderim, quæ tutè defendi non poſſunt, hoſtibus relinquere, quàm obſtinatè defendendo turpiter cum tanta Virorum bonorum cæde, & rerum jactura, vinci: quippe cum illa, quæ inutilia ſunt nobis, neque hoſtibus quidem magnum ſint adjumentum allatura. Id-*

ra. Idcirco, ſi vobis ita videtur, locum judico oportere hoſtibus relinquere, clavos tormentis infigere, aquas lethiferas efficere, id enim præſtiterit, quàm tot Viros fortes, qui locum defendunt, apertiſſimis periculis, & certæ propè hoſtium poteſtati aut cædi exponere. Atqui cum hoſtes ſe ad acerrimam oppugnationem accingant, nobis brevi conſilium utile capiendum eſt, vel relinquenda arcis, vel rebus omnibus neceſſariis munienda. His diligenter conſideratis nihil decernitur in præſentia, niſi ut tres Melitenſis militiæ Equites, *Commendator Medina* Hiſpanus ſcilicet, *Roccius Gallus*, *Conſtantinus Caſtriotus* Italus ſequenti nocte, arcem diligentius intueantur, certioresque faciant milites arcis præſidiarios, quid in concione propoſitum fuiſſet. Juſſæ ſunt præterea naviculæ ad illam noctem parari, ut ſi fortè ita videatur, poſſint citiſſimè ex arce milites in *Burgum* trajici. At eo transfretantes Equites magnum periculum invaſit, cùm hoſtes multos ſclopetos in illos diſploſiſſent, cum è navicula egreſſi eſſent ob vicinitatem hoſtium, qui omnia jam poterant latè intueri, proſtratos ferè humi incedere neceſſe fuit, ubi tres illi arcem diligenter conſideraſſent, quid in concione propoſitum fuerit Arcis præſidia commonefaciunt: quibus reſponſum eſt, *locum ob anguſtiam quidem eſſe periculoſum, ſi tam pertinaces præcipuè haberent hoſtes, qui tam frequenter, tantoq́; cum impetu locum aggrederentur: veruntamen, quoniam Deo ita propitio locum hactenus defendiſſent, quem ipſi defendendum perſeverant. decreviſſe pro viribus, & in poſterum fortiſſimè tutari, cum nullam unquam aptiorem opportunitatem eſſent aſſecuturi virtutis ſuæ in omnium hominum conſpectu demonſtrandæ.* Hortarentur igitur *Valettanum, ut læto eſſet animo, atque pro certo haberet illos acerrimè pugnaturos, & nulla in re vel Italicæ gloriæ, vel ſuo ipſorum honori, vel propriæ ſaluti defuturos: ſe ſcire in acie gladiorum hæc omnia ſua eſſe, omnemq́; fortunam non in clementia hoſtium, ſed in animi magnitudine & firmitate corporis, & in ferro ſitam eſſe, neque hoſtes ullam lætitiam, niſi quæ multo ſuorum ſanguine ſit perfuſa, eſſe capturos.* Hoc accepto reſponſo, cognitaque illorum militum voluntate, tres illi Equites ad Valettanum redeunt, reſponſum fortitudinis & conſtantiæ plenum referunt, quod cum ſumma omnium lætitia & admiratione auditum eſt. Deinde verò, quia foſſæ plurimum commodi noſtris afferent, poſſe locum etiam defendi narravit *Caſtriottus*, atque id munus ſe ſuſcepturum eſſe profitebatur. *Gallus contrà fieri non poſſe omninò cenſebat, ut locus amplius defenderetur, quippe cùm propugnacula, & defenſionum loci omnes ſint ſolo æquati, cum tot millibus hoſtium præſertim, & tam acrium circumdaretur arx illa: neque eſſe dignitatis Melitenſium ſibi videri, neque præſenti militiæ conferre tot præclaros, & tam fortes Viros, tam aperto periculo exponere, & tanquam crudeliſſimis hoſtibus trucidandos objicere. Cognoſcendas eſſe vires hoſtium, aſſiduitatemq́; certandi: non poſſe paucos multis diutius reſiſtere: poſſe hoſtibus ſubſidia recentia à ſuis mitti cùm laboraverint; at noſtris interclusam eſſe ſubſidiorum viam, in aperto loco omnibus tormentorum ictibus expoſitos oportere noſtros dimicare, quare neceſſe eſt vel ferro, vel labore denique ab hoſtibus vinci. Conſulendum eſſe omninò illorum militum ſaluti, atque ad meliorum locorum defenſionem illos eſſe reſervandos, cùm natura loci non amplius illos poſſet defendere.* Contrà *Hiſpanus* fuſtas caſtrenſes valde eſſe utiles memoravit, animos præſidiariorum militum conſtantiſſimos eſſe & pugnandi cupidos, quare locum non ſibi videri tam citò deſerendum. Sed *quia pauciores ſunt, qui rectè in rebus ſingulis judicare cognoverint, & deteriora conſilia plerunq; ſequimur, idcirco cum hæc memorata fuiſſent in concione, decernitur denique locum eſſe nunc etiam per aliquot dies defendendum*: quippe cum non ſit ejus Ordinis conſuetudo loca munita tam facilè relinquere, ſed *ſingulari conſtantia & animi magnitudine ſuperborum hoſtium temeritatem reprimere.* Exiſtimant quidam, ſi relictus fuiſſet locus eo tempore, id fieri non potuiſſe ſine ſumma ejus Ordinis infamia, atque hoſtis ea re nimis elatos & obſeſſis intolerabiles futuros. Ego contrà ſentio, *nihil magis formidabile eſſe cuiquam, quàm ſapientiam & imprudentis hoſtis conſilium, quod ſitum eſt non ſolùm in utilium delectu, ſed etiam in iis relinquendis, quæ non modo aliquod damnum, ſed etiam nullum commodum ſint allatura*; at contra *nihil magis hoſtium animos extollere ad ſpem rerum omnium potiundarum, quàm ſi videant, quod loca inutilia, & quæ nullo pacto defendi poſſint, tamen obſtinatè & imprudenter defenduntur.* Nam ſicuti *mendacibus, neque illa quidem, quæ vera ſunt, creduntur*, ita *loca omnia expugnabilia putantur, quæ ab imprudentibus hoſtibus defenduntur.* Verum ut ad hoſtes redeamus, illi tanta diligentia, quod decreverant, pararunt, tantaque celeritas acceſſit rebus omnibus, ut brevi omnia navigia circa arcem S. Elmi cum omni exercitu coacta ſint. Cœptum eſt igitur media nocte ubiq; *Arx terra mariq; invadi*, ſcalę undique, undiq; pontes admovebãtur, undique bellica inſtrumenta reboabant, nam triginta & duo Canones exiguam illam arcem diverberabant, quæ ſola res poterat & locum, & defenſores in pulverem comminuere. Noſtri tamen neque tam acri murorum pulſatione, neque tot hoſtium millibus deterriti, fortiſſimè reſiſtebant, atque cùm optimam illam opportunitatem eſſent rati ſe ipſos pro defenſione Religionis ſacrificandi, tam ſtrenuè pugnarunt, ut non ſolum clariſſimum virtutis ſuæ ſpecimen dederint, ſed etiam demonſtraverint ſummam in iis eſſe fortitudinem, qui omni vitæ ſpe abjecta, tamen ne turpiter ac belluarum more morerentur, pro gloria, & perpetua virtutis ſuæ memoria decertarent. Hinc inde cædes igitur oriebantur frequentes, cùm hi aſcendere, illi detrudere niterentur: & jam à media nocte certatum erat ad tertiam diei horam cùm hoſtes nulla re adhuc erant ſuperiores. Sed tanta vis erat tormentorum arcem ubique verberantium, ut mœnia ad ſcopulum usque, ſuper quo fundamenta locata erant, everſa & raſa fuerint. Ceciderunt è noſtris plures quadringentis, atque ferreo globo Canonis laniati ſunt Viri illuſtres, præ cæteris *Monſerratus* & *Garas Enbocius*. Neque tamen tot cædes, quæ animos cujusque facilè conſternare poſſent, noſtrorum animos deterruerunt, ſed neſcio quo pacto ferociores etiam efficiebantur, nullisque cedebant difficultatibus, ita enim repente illos invaſit *gloriæ ſtimulus, quæ nuſquã eſt, niſi in arduis & difficillimis rebus conſtituta*, ut vix credi poſſit, quãta virtute, quáq; intrepidis animis arrepta vi hoſtiũ ſigna, quæ defixa jam fuerant, laniaverint, Centurionesq;

& Signi-

& Signiferos, & multos cohortium Præfectos trucidaverint. Veruntamen cum jam ſuccreſceret meridies,& Sol non mediocriter incaluiſſet, noſtri cædendis tot hoſtibus feſſi, diuturnaque pugna fatigati,cum iidem cum ſemper recentibus hoſtium copiis conflictaſſent, (nam ſemper nova ſubſidia illis ſummittebantur) vincuntur denique; ſed tanta cum hoſtium jactura,ut nemo ceciderit, non totus ferè Turcarum ſanguine perfuſus. Nam tametſi mille & treceni è noſtris in ea pugna ſunt deſiderati, inter quos Equites 130. tamen cum omnibus ſtatutum ſit ſemel mori, id non leve ſolatium eſſe debet, quod Viri boni præclarum Virtutis ſuæ argumentum ediderunt,& perpetuam eximiæ fortitudinis memoriam tranſmiſerunt ad poſteros. Ea clade tam inſigni accepta *Valettanus* ſummum dolorem, quem è jactura tot inſignium Virorum ceperat, diſſimulavit, ne metu ſuorum animos conſternaret, *omneſq́ue læto animo eſſe hortatur, partim cæſorum numerum extenuando, partim loci imbecillitatem & anguſtiam accuſando, partim Divino conſilio propter aliqua peccata illud accidiſſe criminando, atque nihil novum fuiſſe dicebat, cùm res hujuſmodi in bellis diuturnis nonnunquam contingere ſoleant. Affirmabat multo infirmiores eſſe factas hoſtium vires tot viris inſignibus deploratis, tantamq́ue ſtragem Turcas cepiſſe, ut potius victi fuiſſe, quàm viciſſim Melitenſes jure videri poſſent*, atque, ut paucis complectar, nulla ſuorum jactura, nullaque rerum difficultate Valettanus ab ea ſpe victoriæ dejici poterat, quam primus in animo conceperat, *quam non in humanis viribus, neque in fortitudine militum, neq́ue in rerum bellicarum apparatibus, ſed in divina bonitate ſitam eſſe putaverat:* quæ quidem ſpes non, niſi in Virum bonum, & juſtum, & temperantem ferè cadere ſolet, atqui cùm res ita ſucceſſiſſet, has literas ad *Meſquitam* urbanis cohortibus Melitæ Præfectum ſcripſit, quo Toletanum, omneſq́; Melitenſis militiæ Equites, ac Centuriones, qui erant Meſſanæ certiores faceret de fortuna Arcis ſancti Elmi. Ita verò ſe habent literæ:

RELIGIOSE, ET TANQUAM FRATER Cariſſime.

NUper infelix arcis S. Elmi jactura graviſſima nobis accidit, quæ & ſi animum noſtrum, ut debuit, dolore ſingulari affecit; tamen ut in mentem venit hæc omnia de manu Domini proficiſci, æquo animo perferre conati ſumus. Speramus enim fore, ut Divina Clementia nos protegat in reliquis certaminibus, quæ etiam diu defendit. Nam S. Elmi arx eò jam erat redacta, ut humanis viribus non amplius defendi poſſet; cùm noſtri tot, tamque acres hoſtium oppugnationes fortiter ſuſtinuiſſent, nullo noſtrorum adjuti ſubſidio, quod & maximè mittere debebant, & facilè in tanto temporis ſpatio potuiſſent. Sed pro rebus omnibus Deo gratias agere oportet, a quo ſolo, ut hactenus beneficia accepimus, ita in poſterum obtinebimus, neque humanis viribus confidere opus eſt, niſi quæ divina ope extitantur: quando neque literæ noſtræ, neque diligentia, neque admonitiones, neque mandata vel illos excitare potuerunt, qui nobis parere debebant. Non patitur anguſtia temporis, ut infortunia, calamitatesq́ue noſtras magnitudinem Toletano explicemus, tu facilè noſtro nomine, ad illum perſcribere poteris, omneſq́ue amicos noſtros certiores facere, quod ſi feciſſent, quod per literas noſtras monebantur, & ſi vel parva auxilia miſiſſent, fortaſſe arcem illam non amiſiſſemus, atque, quod etiam magis eſſet Italiæ finibus calamitoſum, vereor ne, niſi Toletanus decreverit citò ab hac obſidione nos ſolvere, non opportunus poſtea accedat: idq́ue, præſertim, ſi ante obſideamur, quam parva illa militum auxilia nobis accesſerint, quæ tanquam in ſomnis apparuerunt. Non diffidimus ſanè Domini Dei noſtri bonitati, quem nobis & auxilia brevi miſſurum, & optimam Toletani mentem, omniumq́ue Chriſtianorum ſalutis cupidam, cum ſumma felicitate incitaturum ſperamus, ut ad nos liberandos veniat, cùm totius vis negotii in celeritate collocata ſit. Hoſtes cum totam claſſem in portu Marſamuſetto collocarint expurgandis locis intenti ſunt, quæ tormentis infeſtabantur, ut nos etiam pro viribus infeſtent. Continuò lectis his literis mittito ad nos S. CATHERINÆ, BELCALCARÆ, BALMESTI, & ZORICI Centuriones cum ſuis cohortibus, ut eorum militum opera uti poſſimus: quoniam ſine illis maxima ſumus in rerum omnium perturbatione. Imperamus igitur illis per has literas, ut ſtatim ad nos iter arripiant, quorum auxilia maximè ſunt nobis neceſſaria. Suppliciter Divinam Clementiam rogamus, ut aliquem bonum nuncium ad nos mittatis, Voſq́ue & protegat Deus & fortunet. Etſi magnum eſt periculum, ne literæ veniant in manus hoſtium; tamen illas noluimus ſecretioribus notis conſcribere, ut eaſdem ad noſtros mittere poſſes, quoniam non mediocriter ejus, qui illas affert, diligentiæ confidimus. E Burgo 8. Cal. Quint.

Verùm ut ad belluas illas crudeliſſimas, omniſque humanitatis & miſericordiæ expertes, revertamur, ſingulare quoddam odii & crudelitatis genus in eos Equites exercuerunt, quos ſemivivos adhuc in arce invenerunt, ut omnibus pateat quantopere dignum eſt, ut prorſus deleatur Turcicum illud nomen, non ſolùm ſempiternum veræ Religionis adverſarium, ſed etiam omnis benignitatis & clementiæ. Arce igitur potiti, quotquot vivos adhuc invenerunt, primum pectus ſingulis ferro aperuerunt, & cor vi evulſerunt, ac poſtea caput amputantes illos nudos apertis pectoribus, & amputatis capitibus ad triginta ſpectandos noſtris (unde facilè proſpici poſſent) expoſuerunt. Hos deinde Moſtapha purpureis ſuperindumentis cum candidis crucibus indutos in mare dejici jubet, ad obſeſſorum ignominiam. Sed quoniam mare aliquantulum ſequenti die fluctuavit, illorum cadavera in portum ventis delata fuerunt, quæ cognita à noſtris ſepulturæ ſunt mandata. Tanta verò animi acerbitate incenſus eſt in illos Valettanus, ut neminem è Turcis captivum fieri in poſterum juſſerit, ſed omnes tanquam pecudes trucidari, omneſque, qui captivi fuerant, ad id uſque tempus cæduntur: quorum capita extra mœnia, ubi caſtrametati ſunt hoſtes, dejecta fuerunt. Eodem die ſcripſit Valettanus ad Præfectum Urbis & Equitatus Magiſtrũ, ut ubi captivi Turcæ, quæ de hoſtibus nunciarent, auditi fuiſſent, occiderentur. Sequenti deinde die, Moſtapha *Chiaurem* ad Valettanũ miſit. (Eſt autem *Chiaur*, curſor, & mandata ferens Principis appellatus apud Turcas) qui percunctaretur à Valettano num aliquam cõditionem eſſet accepturus. Acceſſit & ſenex quidẽ Hiſpanus, qui captivus

erat

erat in caſtris, cui libertas promiſſa eſt, ſi nuncium ipſum ad Burgum usque comitaretur. Hi cum perveniſſent ad mœnia, Chiaur foris permanſit; at Hiſpanus, quod juſſus fuerat, Valettano ſignificavit, & an aliquam deditionis conditionem eſſet accepturus, percunctatur. Hic audito pactionis nomine tanta ira exarſit, ut niſi Chriſtianus & ſenex fuiſſet nuncius, ſtatim cæſus eſſet. Detulit tamen illi optionem cum ira aliquantulum deferbuiſſet, num ſecum in urbe eſſe mallet, an in caſtra reverti, quod ſi mallet caſtra repetere, a ſe quàm celerrimè diſcederet, ac nunciaret Chiauri, quod niſi citò receſſiſſet à mœnibus, ambo tormentorum globis laniati cecidiſſent. Hi revertunt in caſtra, omnia diligenter Baſſæ, quæ audierat, Hiſpanus aperit, quo vultu excepti ſint, & quibus minis recedere juſſi, & quòd niſi citiſſimè receſſiſſent tormentorum globis fuiſſent cæſi, quòd vix incolumes in caſtra ſunt reverſi. His auditis tanta indignatione inflammatus eſt Baſſæ animus, ut rabidus propè factus palàm profiteretur, ſe nullum crudelitatis genus non in Chriſtianos velle exercere. Hoc cum ſenſiſſet unus è Spachibus, *Philippus Laſcarus* nomine, quæ nobiliſſima fuit in Græcia familia, (hic enim puer adhuc cum fuiſſet Chriſtianorum captivus, quo tempore Chriſtiani potiti ſunt Patris, & perhumaniter ab illis tractatus, non mediocri benevolentia Chriſtianos proſequebatur) cum ſe plurimum prodeſſe Chriſtianis intelligeret obſeſſis, quòd eſſet à conſiliis Baſſæ, omniaque conſilia hoſtium cognoſceret, decrevit ſecum in animo, cùm terra transfugere nullo pacto poſſet, maritimo itinere ad oppidum ſancti Michaëlis evadere. Id ſæpius cum expertus eſſet fruſtra, tandem incolumis evaſit: at non ſine periculo, quia & ſclopeti diſplo[...], & ſagittæ miſſæ complures in illum fuerunt. Hic docuit Valettanum non ſolum quid decreviſſent hoſtes in poſterum, ſed etiam quæ mox e[...] factum obſeſſi in acutiore & eminentiore parte oppidi ad repellendos quoſdam hoſtium conatus. Idem cum utilia conſilia noſtris aperuiſſet, invadentes etiam hoſtes fortiſſimè cum noſtris pugnando repulit. Poſt ſolutam obſidionem Romam contendit, & à ſummo Pontif. perbenignè acceptus, d[...]nam mercedem ſuæ beneficentiæ reportavit, quippe qui non ſolum de Melitenſi ordine Equitum, ſed de univerſis Chriſtianis eſſet benemeritus. Tum ad Philippum Hiſp. Regem contendit, ut illi utiliter conſilia Turcarum Imperatoris aperiret; Verùm ut ad Meſquettam redeamus, lectis Valettani literis, juſſit *Actuariolum* inſtrui, quod ingreſſus *Coronellus* Melitenſis militiæ Eques in Siciliam quàm citiſſimè convolaret, & ad eos literas dedit cum his, qui in Sicilia morabantur.

CLARISSIMI COMMENDAT. ET Equites Ordinis Sancti Johannis.

POſt diem 34. ex quo Turcica claſſis omnium Majorum noſtrorum memoria numeroſior, magnaq; in[...]a ad Inſulam Melitam appulit, arcem S. Elmi [...]em hominum millibus obſidens cinxit, & triginta [...] duobus muralibus tormentis ita concuſſit, ut neque [...] munitorum, neque reparationes interim, quæ fierent a noſtris ſumma diligentia protegerent. Foſſa [...]pleta ſunt ejus aream, & ponte ex antennis facto, ſuper quos jactos ſupra ruinas ſine ulla moleſtia pertranſirent. Veruntamen cum his hoſtes totis cohortibus arcem fuiſſent adorti, cum noſtri multa leviora prælia excuſaſſent, ita ſe intrepidè ac glorioſè in omnibus certaminibus defenderunt, ut hoſtes cum multa ſuorum cæde ſemper repulſi fuerint, ſigna erepta, Duce obtruncati, atque ipſe etiam Dragutus cecidit. Sed quamvis animus non deeſt humanis viribus aliquando, ſolet corporis firmitudo animo aliquando deeſſe. Nono Cal. Quint. ante diluculum hora tertia hoſtes arcem Sancti Elmi totis viribus terra, mariq; invaſerunt, omnem claſſem è Marſ ſirocco circa arcem collocarunt, ut oppugnatio eſſet potentior, qui conatus & pugna ad meridiem uſque perduravit. Cum noſtri, qui arcem defendebant jam diuturno certamine, & multa cæde hoſtium, & calore ſolis & armorum defeſſi eſſent, cum nulla ſubſidia poſſent accipere, tot e partibus in arcem irruentes hoſtes non amplius ſuſtinere potuerunt quare omnes crudeliſſime trucidati ſunt. Eo ipſo tempore has literas cum ſumma crudelitate ad me dedit Ordinis noſtri Præfectus, quas etiam ad vos mitto, ut intelligatis quantam jacturam fecerimus, & quo animo id tulerit, quod nulla ſubſidia illi miſſa ſint, cum toties id à vobis petierit. Nam jacturam illam veſtra propè cauſa factā fuiſſe videtur exiſtimare. Nam tametſi arx illa non videbatur tamdiu poſſe defendi; tamen tanta erat illorum, qui locum defendebant, animi magnitudo, ut quibuſvis vel parvis ſubſidiis poſſe confirmari viderentur uſque in adventum Toletani cum univerſis auxiliis. Sed quoniam per literas jubeor ad vos ſcribere, ut patet ex ipſis literis, vos rogo, ut ſuppliciter a Toletano illi ſubſidia poſtuletis, commemoratis etiam beneficiis quæ noſter Ordo in Majeſtatem Catholici Regis pro viribus contulit ac propoſitis incommodis, quaſi hoſtes Chriſtianorum omnium communes inſula potirentur, eſſent conſecutura. Neque timendam eſſe monerent Turcarum multitudinem, quia, ut e captivis intelligitur, & e Chriſtianis transfugis, hoſtium triremes conquaſſata ſunt ac debiles, quas centum triremes mediocriter inſtructæ poſſent pr[...]igare. Verum quoniam hoc veſtri eſt muneris, & quoniam in [...] celeritate totum pondus rei poſitum eſt, [...]bis eligendum relinquitur, commodumne an jacturam referre malitis, ut Coronellus nobis coram explanabit, qui etiam illa ipſa de cauſa ad vos ita jubente Valettano proficiſcitur. Vos igitur obſecro, ut quantum poteſtis diligentiam adhibeatis, quo & Ordinis noſtri honorem, & Ordinis Principem, & omnium Chriſtianorum dignitatem, quæ in hoc uno certamine videtur eſſe propoſita, opportunè defendere poſſitis, ex hac urbe Melita. [...] Kal. Quint. MDLXV.

Cum Meſſanam igitur *Coronellus* advenıaſſet, animadvertiſſet claſſem Chriſti[a]norum non ita celeriter poſſe comparari, ut opem ferret laborantibus obſeſſorum rebus. Cum quia triremes Hiſpaniæ nondum acceſſerant, tum quoniam *Johannes Andreas Aurias* cum viginti & octo triremibus erat reverſurus, quibus quatuor [...] p[...]d[...]um aſportaret qui Duce *Chiapino* [Vi]tellio in E[...] cogebantur. Ubi verò animadverteſſent M[elit]enſis Ordinis Equites quantum d[...]enti [...] b[...]n[...]ibus tam diuturna mora afferre poſſet, ſta[ti]m ad Conſilium, quod inter ipſos indictum fuerat, acceduntt, atq; propoſitis periculis, quæ e tarditate [...]urum, co equi poterant, omnes [de]cernunt D[eo]s faventib[us] vel clam, vel vi, ſi aliter fieri non poſſet, opem ferre

Conſilio

omninò obſeſſis. Principes illorum ſubſidiorum delecti fuerunt duo ex iis. Hi properè negotium maturantes, ad Toletanum adeunt, illi pro magnitudine beneficiorum, quæ non modò in Philippum Regem, ſed in omnes Chriſtianos contulerant, rogant, ut negotium adjuvet. Se magnos ſumptus oſtendunt anno præterito ſuſtinuiſſe, cum Pionias oppidum expugnaſſet, qua in re nullis neque ſumptibus, neque laboribus pepercerunt, ſed & commeatu omnis generis, & munitionibus, & navigiis illum juverunt, ac neque ipſis quidem Melitenſis militiæ Equitibus pepercerunt, ut illud ad ſuæ Majeſtatis commodum & ad omnium Chriſtianorum quietem ſpectaſſe [illegible] noverunt. Eſſe [illegible] æquum, illis miſeriis opem ferre, quorum officio per felicitatem, & tranquillitatem rerum omnium uſi fuiſſent. His præterea addiderunt, quòd occupata ab hoſtibus communibus Melitæ inſula, neque Siciliæ quidem ora pacata futura eſſet, quæ tam exteros continentem, & tam ſuperbum hoſtem propinquum haberet. Quare non minus Toletani & Philippi Regis referre hoſtem, illum à ſuis finibus arcere, quàm ipſorum etiam Melitenſium, Videri enim nunc agi de inſula Melitæ, ac reipſa de totius Italiæ ſalute, & Imperio uno prælio dimicari. His aliiſque rationibus compluribus in medium allatis, denique poſtulatum eſt à Toletano, ut quatuor millia militum concederet, cum quibus omnes illius ordinis Equites, & Viri illuſtres præſentes, aliique gloriæ cupidi navigaſſent, auxilia Melitenſibus allaturi. Sperabant enim fore, ut eorum Viribus, ſi non opprimeretur, at debilitaretur ſaltem & retunderetur hoſtium audacia, cum rebus interim non ita urgentibus validiora auxilia poſſent comparari, quibus Turcica claſſis poſſet ex inſula depelli, vel etiam profligari. Dum hæc ſecum in animo cogitaret Toletanus, & quid ſibi agendum eſſet expenderet, eo fortè tabellarius à Philippo Rege præſto fuit, qui illum in ſententiam [illegible] impulit. Reſpondit igitur illa, quæ poſtulabantur, ſibi eſſe periculoſa, & ad totum negotium poſtea valdè fore incommoda, ſi fortuna aliqua contigiſſet, ut aliqua parte triremium privaretur. Veruntamen ſi vellent tantopere in inſulam deportari, illud commodè fieri poſſe, per duas triremes, quæ aderant ejus ordinis, quibus & ipſe duas è ſuis erat conceſſurus, per has enim & equites & copias Roma profectas comportari poſſe. Hi cum delecti ad comparanda ſubſidia percepiſſent, neque plus eo ſe obtinere poſſe viderent, eam auxilii opportunitatem, quantulacunque eſſet, non negligendam duxerunt. Binæ igitur Melitenſis militiæ triremes, & totidem Toletani inſtruuntur, cum octoginta Equitibus Melitenſis Ordinis, & ſexcentis peditibus, qui iter Melitam verſus capientes viginti dies in mari fuerunt, quia propter multas maris tempeſtates deſcenſiones facere, & in terram exire non potuerunt. Juſſi ſunt præterea non prius è triremibus exire, quàm intellexiſſent an arx S. Elmi à noſtris adhuc teneretur. Hac de cauſa *naviculam exploratoriam* miſerunt, quam ſe dixerunt per totum diem craſtinum expectaturos. Inde verò tanta maris perturbatio coorta eſt, tantaque tempeſtas, ut triremium Præfecti quamvis fecerunt, quod dixerant; tamen, qui ad urbem acceſſerant, promiſſam celeritatem ſervare non potuerunt. Cum igitur dubitarent ne catalcopium veniſſet in hoſtium poteſtatem Hieram ſe recipiunt, ut ibi aliquid intelligerent, eò profecti, arcem noſtrorum præſidiis defendere cognoverunt, atque ad inſulam redeuntes longinquam facem claſſicam vident. Quod illos in ſuſpicionem induxit, quòd capta exploratoria navicula hoſtes illos præſtolarentur. Veruntamen cum ignis in eodem loco non diutius perſiſteret, id fieri crediderunt, quia hoſtes in unum in tutiorem locum convenirent, ob temporis injuriam. Deinde cum *Hieram* rurſus rediiſſent è Gallo quodam ejus militiæ Equite, qui è Melita exierat, cognoverunt, quòd is tanquam melioris, & tutioris itineris ſignum illum ignem accendiſſet: quare in ferendis ſubſidiis non aëra ſolum, vel mare graviſſimos adverſarios nacti ſunt, ſed is etiam ignis aliquantiſper illos retardavit, & propè ex inſula avertit. Veruntamen, ut placuit divinæ bonitati, ad [illegible] Kal. Quint. milites per noctem deſcenſiones faciunt ad *Petras nigras*, qui locus Lylibæum ſpectat. [illegible] cruciabatur Valettanus interea nulla ſibi mitti auxilia, cum tamdiu ad ſuos ſcripſiſſet, ac neque per ſuas quidem triremes: ſed nihil in mari repugnantibus ventis, cum præcipuè ibi ſit ventorum imperium, confici poteſt. Nam tam adverſa fortuna uſi ſunt noſtri ferendis auxiliis, quàm proſpera hoſtes cum arma Melitenſibus importarent. Hoſtes enim tam ſecundos ventos, tam facilè & placidum mare, tam omnia felicia Melitam verſus navigantes experti ſunt, ut ipſi propè pro Neptuno mari imperare viderentur. cùm intra quinque dierum ſpacium ad ſexcenta millia paſſuum navigaverint, ita illis arridente & duce fortuna, ut neque remum quidem fregerint. At contra noſtris quid non adverſum in tam brevi ſpatio itineris contingit? dicunt enim ad ſexaginta millia paſſuum abeſſe Melitam à Sicilia, in quo tam parvo maris trajectu, & in cæteris difficultatibus, quæ obvenerunt, multi dies ſunt conſumpti, quam fortunæ acerbitatem non ſunt experti? quæ non difficillima habuerunt? nam Junio menſe per viginti dies circa Melitam Inſulam vagari coacti ſunt, neque mare tranquillum unius horæ ſpacium invenire potuerunt. At egreſſi tandem, quantò aſperiorem fortunam in mari fuerant experti, tantò benigniorem in terra inveniunt. nam civitatem nullo negotio ingrediuntur, nemini ex hoſtibus non modò non impediente, ſed nec ſentiente quidem. Enimvero dum noſtri vi ventorum, mariſque perturbatione impediebantur, ne exirent è triremibus, à Græco quodam penè per proditionem hoſtibus ſunt indicati. Nam cum denſiſſima nebula per eos dies aliquando contigiſſet, puer quidam è feneſtra caſtelli deſpiciens, tanquam hominem quendam per eam nebulam vidit, qui territus ſe Turcam conſpexiſſe ratus exclamavit. Ad ejus vocem excitì quatuor milites Græcum comprehendunt, qui captus, (nam Præfectorum juſſu è Civitate in Burgum accedentibus capitale fuit propoſitum ſupplicium) & tormentis addictus, ſe in caſtra hoſtium velle proficiſci confeſſus eſt, ut illos de auxiliis quæ acceſſerant, certiores faceret: ut illi in inſula collocati captivos facerent, cum ſe magnum emolumentum ex eo nuncio relaturum ſperaret. Hic in quatuor partes diſcinditur, ne poſtea occaſionem naſtus magno aliquo detrimento Res Melitenſium

ſitum

ſium poſtea afficeret. Deinde verò triduum in urbe morata nova ſubſidia, poſtridie ſub initium noctes omnes incolumes ad Burgum ſe recipiunt, præter duos pueros, qui non ita celeres eſſe potuerunt, quòd eſſent armis, aliisque impedimentis gravati. Horum ſubſidiorum adventus incredibile eſt dictu quantam lætitiam obſeſſis attulerit, nihilque magis optarent, quàm quippe cum omnes alacri eſſe animo virtutis & fortitudinis ſuæ teſtes hoſtes efficere. Contendunt igitur à Valettano ſubſidiarii recenti milites, ut oppidum Sancti Michaelis ſibi defendendum concederet, cum enim locum primum Turcæ viderentur eſſe aggreſſuri. Cum illos ita forti animo eſſe conſpiceret, Valettanus facilè quidem conceſſit, ſed nullis remotis è primis loci defenſoribus. Die autem poſtero cùm hi diutius pugnandi cum Turcis deſiderium ferre non poſſent, ex oppido frequentes exeunt, in eos impetum faciunt, qui è parte Sanctæ Catharinæ erant propinqui, cæsisque ad centum & ſexaginta ex hoſtibus pluribus etiam vulneratis ſine ulla ſuorum jactura omnes multo hoſtium ſanguine perfuſi in oppidum revertuntur. Id cum cognoviſſet *Baſſa* recentia auxilia, ut erant, eſſe credidit, quæ Burgum eſſent ingreſſa: atque conqueſtus eſt graviter de ſuorum negligentia, quibus id munus datum fuerat, ut locum diligenter cuſtodirent, ne nova auxilia accederent. Illorum poſtea fidem etiam in dubium revocavit, quibus commiſſa fuerat illa provincia, ut viderent, ne qua ſubſidia obſeſſis in inſulam exponerentur. Hanc ſuſpicionem auxerunt etiam trium triremium Regis Algerii fuga. Quæ cum ita eſſent, neque primis cuſtodibus, neque illis, qui Chriſtianam Religionem abnegaverant, confiſus, cum multi eorum profugerent, edictum fieri juſſit, ne quis horum extra triremes in poſterum pernoctaret propoſito vel graviſſimo pali, vel ignis ſupplicio illis, qui non edicto paruiſſent. Mutatis igitur cuſtodibus inſulæ *decretis Rays*, quibus maximè confidebat, illo munere obeundo uſus eſt. Tantam denique venit in ſuſpicionem omnium ſuorum, ut triremes multas catenis ſimul vinctas in portu Marſamuſetto detineret, ne qui fieri poſſent Chriſtianorum conatus. atque magis conjunctam, quàm antea ſolebat, claſſem Turcicam habere ſtatuit. Invaleſcebat eo tempore in caſtris & in claſſe *morbus* è ventris profluvio, & ſanguinis fluxu, quo morbo magna multitudo laborabat. Tria igitur loca laborantibus variis morborum generibus erant aſſignata: unus erat in inſula aquæ vicinus, ubi erant ad duo vulneratorum Turcarum millia, alius Turcis jam convaleſcentibus ad puppes triremium, alius Chriſtianis aſſignatus laborantibus aliquo morbo in ipſis triremibus, ſic enim divina potentia non ſolum per arma noſtrorum, ſed etiam per varia morborum genera, quæ hoſtes invaſerant, obſeſſorum rebus opem ferebat. Eodem tempore *Ochialis* Tenthraniæ Gubernator pro Draguto à Baſſa inſtituitur, qui cum quinque triremibus ad ſuam Diœceſin Profectus, Muniſtris inſtructis in claſſem revertitur. Mittit deinde *Baſſa* duas naves onerarias frumento onuſtas *Tenthraniam*, ut *panis nauticus* ex eo fieret, quòd illo opus erat magnopere claſſicæ multitudini, cum antiquum inſuaviſſimum haberent. Deinde celocem ad *Imperatorem Solymannum* miſit cum literis, quibus ſignificabat ſe arce Sancti Elmi potitos fuiſſe, & cum literis expreſſam diligentiſſimè Melitæ inſulæ figuram, ſicuti illam ſe habere reperit: quibus addidit ſe multò magis bellicoſos & validos inveniſſe homines ejus inſulæ, quàm ſperarat, & quàm ab initio ejus belli ab omnibus crediti fuerãt. Quòd ſi juberet bellum diutius protrahi, opus eſſe majoribus copiis, & cõmeatibus, & munitionibus: quod futurum quidem erat ut oppidis inſulæ munitis potirentur, aut vi aut per deditionem, ſed non tam citò: quòd dum ejus Majeſtatis reſponſum rediret, non erat paſſurus, ut dormire viderentur bellica tormenta. Sed neque dormiebant profectò, quoniam ſeptuaginta canonibus, inter quos tres erant maximi Baſiliſci, è quatuordecim partibus oppidi ſancti *Michaelis & Burgi* muros quaſſabant ac perfringebant, extructis ſparſim *aggeribus* ab acumine furcarum ad arcem usque ſancti Elmi: Nam arcem non munierunt quidem, ſed purgarunt tantùm, atque ibi trecentos Janizeros in præſidiis collocarunt. His igitur tormentis bellicis ita erectis dies ac noctes nullo ſpatio intermiſſo & oppidum & Burgum diverberantes domos devaſtabant, & infringebãt. Tertio deinde Non. Quint. cum bellica tormenta ad illam partem inſulæ, quæ ſpectat oppidum & Burgum, attraxiſſent, duos aggeres erigere adoriuntur, unde oppidum infeſtabant, quem locum aggerum *Grottam* vocant. Tertio deinde die perducendis tribus item aggeribus in opere fuerũt ſupra locum, quem nominant incolæ *Conraſim*, unde etiam oppidum percuterent. Poſtea his nõdum abſolutis aliũ aggerem excitarunt, ubi vulgò *Mandracium* vocant, ad infeſtandum oppidum. Deinde alium faciunt non procul à ſancta Maria dicta ſubſidii, qui agger & oppido & Burgo erat infeſtus. Poſtridie ejus diei duos aggeres inſignes perduxerunt apud ſanctam Margaritam, qui & oppidum & Burgum graviter diverberabant. Omnia horum novem aggerum tormenta nullo, neque diurno, neque nocturno tempore ceſſabant: ita ut in Burgo verſari difficillimum & periculoſum eſſet omnino. Erant ſuper ſingulis aggeribus ſex bellica tormenta, quæ mulieres, ſi qua eſſet *gravida*, præcipuè infeſtabant, & pueros. Sed cognita ratione offenſæ haud difficulter poſtea inventum eſt remedium, quamvis domus protegi non potuerunt, cum editiores eſſent aggeres. Turcæ circa ipſos aggeres frequentes erant, partimque per inſulam vagabantur, quod ſi quando fieret, non ſine magno numero audebant, ſemperque cum aliqua ſuorum clade redibant in caſtra. Illi enim, qui equos habebant in urbe, exeuntes ſemper ex extremis eorum multos trucidabant ſine aliqua noſtrorũ calamitate. Dum hæc geruntur in inſula, noſtrique inter aſſiduos labores, & inter graviſſima pericula verſantur, nuncius Romã pervenit, quòd hoſtes arcem per vim occuparint. Tũ perculſi ſunt multorũ animi. Eo nuncio accepto, nonnulli quod procul aberant ab ipſo periculo, illud Valettani imperitia contigiſſe palàm dicebãt. *Sic enim plerunq; fit, ut quæ aſperrima & difficillima ſunt factu, rerũ gerendarũ imperitis facilia videantur, atq; ex eventu rerũ vel ſapientes, vel imperitos nominent Imperatores.* At *ſapiens*, meo quidẽ judicio, *is unus appellari poteſt, qui ſapienter decreverit, & facere nitatur; at non is, cui benignitate quadã fortuna res feliciter evenerint. Eſt enim fortuna imperitorũ & inertiũ plerũq; ut ſapientia prudentiũ, mater & moderatrix.* Verum ſi quis illa, quæ pertinẽtia ad id bellũ, diligen-

diligentius conſideret, nullum neque prudentis, neque diligentiſſimi Imperatoris munus à Valettano prætermiſſum fuiſſe intelliget: quippe cum quaſi ex altiſſima ſpecula multò ante futura prævidérit,& omnibus pro viribus conſuluerit. Nam & ante id bellum omnibus Regibus, & Christianis Principibus ſignificavit, quā formidabilem omnibus claſſem Turcarum Imperator ad evertendam inſulam Melitam inſtrueret: & ſæpius eadem per literas repetivit, non ſolùm ut commonefaceret Chriſtianos Principes, ſed etiam ut excitaret tanti bellici apparatus magnitudine: Atque iſtud ipſum fecit, cum Turcica claſſis jam invaſiſſet Melitæ inſulam, portusque Melitenſium occupaſſet. Quare vel nemo acculandus eſt in inſula illa defendenda, vel omnium Chriſtianorum deſidio, qui nullis quidem inteſtinis, neque externis bellis implicati, tamen æquo animo vexari impune ab hoſtibus & veræ Religionis,& quietis ac pacis,& omnis humanitatis inſulam in intimis propè Italiæ partibus ferebant. Nullum denique induſtriæ genus vel peritiæ prætermiſſum eſt à Valettano, qui ſumma diligentia prius Melitam omnibus commeatuum generibus,& præſidiis ſatis validis, & neceſſariis munitionibus communivit & quæ extra mœnia forent, bello quàm paratiſſima fecit. Verùm *diuturni apparatus bellorum ærarium, & vires civitatum, vel opulentiſſimarum exinaniunt.* Ut autem pateat inter quantas difficultates verſaretur Valettanus, huc aſcribendas putavi literas, quas miſit ad ſummum Pontificem Pium IV. ejus nominis ad 12. *Kal. Maji.*

BEATISSIME PATER.

Dum ſtudeo cum omnibus Equitibus hujus Ordinis pro virili res illas præparare, quæ neceſſaria ſunt ad reſiſtendum Turcarum claſſi, tot mihi deeſſe animadverto, quæ maximè ſunt neceſſaria, ut niſi humaniſſimè mihi per literas pollicitus eſſes, te auxilia eſſe miſſurum, vel potius jam certiſſimum ſignum tuæ bonitatis numeratam pecuniam, & trecentos pedites tuis ſtipendiis miſiſſes, jam propè neſcirem quò me verterem, ob graviſſimos ſumptus, quos paſſus ſum propter minas Turcarum annis ſuperioribus, cum & æs alienum novum aſſiduè à me contraheretur, & vetus paulatim excreſceret. Quod verò mihi moleſtiſſimum eſt, illud exiſtit, quòd ſive acceſſerint Turcæ, ſive minimè, intolerabiles hi & graviſſimi ſumptus omninò non poſſunt à nobis prætermitti: cum Turcarum Imperator perſimiles ſumptus facere non ceſſet, atque ſi claſſem emittendam inſtrueret. Eſt enim tam elevato animo, ut Chriſtianos præclarè ſecum agi exiſtimare arbitretur, ſi ſeipſos defendere potuerint. Tantum abeſt, ut ſe poſſe offendi ab ullo cenſeat, cum nulla ex parte ſibi videat quenquam obſiſtere. Præterea illi exploratum eſt, quod ſi vel ſoli piratæ Occidentis in unum conveniant, magis & numeroſam claſſem & potentem efficient, quam illa fuit, quæ ſuperiore anno cum ſumma omnium Chriſtianorum difficultate coacta eſt, & tamen faxit Deus, ut tanta hoc anno cogatur. Poſſent igitur vel minimis acciti Orientis auxiliis nos multò magis infeſtare, nedum ſi univerſam claſſem coegerint: niſi divino conſilio refrenentur, atque expectarent, ut undiq; arma Chriſtianorum convenirent. Sed quoniam id divinitus ſibi ablatam rei præclare gerendæ opportunitatem Chriſtiani Principes parvi faciunt, cum neque tot ſuorum cladibus, tot damnis, tot publicis ac privatis ſumptibus, tot incurſionibus, cædibus, rapinis, populationibus ſuorum regnorum excitantur, vereor, ne ira Dei rabiem illi crudeliſſimo tyranno & immani belluæ immittat, cui poſtea reſiſtere non valeamus. Hæc omnia notiſſima eſſe ſanctitati tuæ certò ſcio, & quod animus tuus mirificè incenſus eſt hoc ſanctiſſimo deſiderio avertendæ tantæ calamitatis ab univerſo ſuo grege: quare mihi vitio dari poſſet fortaſſe, quòd ea conſilia tibi percurrere videar, quæ tu multò melius cognoviſti. Sed tamen cum illa mihi magis ante oculos quotidie obverſentur, & propè aſſiduè, ita commotus ſum, ut ſupplex pro tuo paterno in omnes Viros bonos amore, & hujus Ordinis Equitum noſtrorum nomine, qui ſe pro Chriſtiana Religione ſacrificare offerunt, a Sanctitate tua peterem: & præterea pro Chriſtianorum omnium pace & ſalute, ut ſicuti ſacro Concilio celebrando propter tranquillitatem Chriſtianorum nullis neque laboribus, neque ſumptibus pepercisti, ita nunc aliud non minus neceſſarium cogas, ſi non ad delendos perpetuos hoſtes Chriſtiani nominis, at ſaltem ad arcendas & propulſandas injurias, quæ aſſidue Chriſtianis inferuntur; cum tot captivi quotannis abducantur, & ad hoſtes intra ſuos fines coercendos. Nunc ſumma facultas eſt hujus rei aggrediendæ, quoniam ſumma pax eſt inter Chriſtianos Principes: inter quos, ſi fortuna aliqua bellum excitaret, hi nemine poſtea impediente omnia ferro, flammiſq; devaſtarent. Sed quoniam hoc negotium & Deo acceptiſſimum omnium, & tibi in perpetuum honorificentiſſimum fore confido, ſpero me tantum felicitatis è Deo conſecuturum, ut diem illum feliciſſimum videam, antequam concedam naturæ. Quòd ſi longior fui ſcribendo, quam tua graviſſima negotia patiebantur, ſuppliciter à te veniam peto, rogoq; pro ſingulari tua clementia, ne mihi in meis graviſſimis moleſtus deſis. Melita 3. Id. Maji.

Nunc, ut ad triremes illas, quæ milites in inſulam expoſuerant, redeamus, illæ Meſſanam reverſæ ibi denuo inſtruebantur, quibus parandis tanta uſi ſunt diligentia, ut Non. Quint. ſexcenti Hiſpani triremes ingreſſi ſint, Equites verò Melitenſis militiæ, & milites à Pontifice Max. miſſi treceni, Pompejo Columna omnibus his Præfecto. Erant triremes illæ tum voluntariis, tum etiam coactis remigibus munitæ, atque coactis promiſſa eſt libertas, ſi totis viribus nixi fuiſſent remigare, donec in portum perveniretur, tum poſtea futuri eſſent ſtipendiarii milites. Vehebatur præterea his triremibus magna frumenti copia,& pulveris tormentarii,& ſalnitri, & plumbi, quare non parum erant onere impeditæ. Sed, cùm in portum ampliorem appellere ſtatuiſſent, eorum conatus difficillimus ab omnibus judicabatur, & qui ad optatum finem ferè non poſſet perduci, cum Turcæ arce Sancti Elmi potirentur, omniaque loca circum aggeribus, & oppidulis Terraceis, & bellicis tormentis occupaſſent, omnemque claſſem haberent in portu Marſamuſetto. Veruntamen tanta erat deſiderii magnitudo ferendi ſubſidii illis, qui obſidebantur, ut omnia tuta & expedita itinera ſibi viderentur, nullumque timerent periculum, cum ſpem omnem in Divina ope collocaſſent. Omnes igitur alacres vela ventis explicarunt, atque ita læto vultu, ut nullas neque tempeſtatis minas, neque fortunæ injurias poſſe timere ſibi viderentur.

rentur. Quare Melitam verſùs proras obverterunt. Cùm verò diſtaret adhuc ad decem millia paſſuum ab inſula, cataſcopium mittunt, ut ſibi ſignificaretur, an poſſent tutò in portum pervenire. Cum deinde diſtaret navicula exploratoria ad quatuor millia paſſuum, *ſignum è caſtello Sancti Angeli extolleretur, quo ſignificatur, eſſe recedendum.* At verò *Turcæ, ut id ſignum impedirent, quò minus videretur à noſtris, bellica tormenta & ſclopeta eodem tempore in id ſignum diſploſerunt, ita ut totum cœlum fumo repente fuerit repletum.* Quod tamen fruſtra factum eſt, cum noſtri jam recedendi ſignum percepiſſent. Sic igitur recedere juſſi ſunt, tum quia Valettanus non magnopere opus habebat eo tempore illis ſubſidiis, tum etiam, ne tot Viri præclari, cùm periculo plenus eſſet conatus, fortunæ arbitrio committerentur. Quippe cùm ſtatuiſſent hoſtes jam ſex dies, ut quædam triremes in faucibus portus Marſamuſetti pernoctarent apud arenam, ne ulli ingreſſus pateret aut exitus. Quod hoſtium inſtitutum cùm è captivis cognoviſſet Valettanus, noluit illa auxilia ad ſe venire. Cum levius prælium, quod commiſſum fuerat à ſubſidiaria recentibus militibus, auditum fuiſſet in civitate, ita erecti ſunt militum urbanorum animi, ut hoſtes illis imbelles viderentur, quare cùm quædam armenta hoſtes abegiſſent, equeſtres tanto impetu in eos feruntur, ut cæſis nonnullis ex hoſtibus ab inſectantibus reliquos, vel ad puppes claſſis perventum ſit. Turcæ cum ſuorum fugam vidiſſent, ad arma conclamarunt, atque omnes, pulſationibus murorum relictis, ad tabernaculum Baſſæ ſe recipiebant. Id cùm ſenſiſſet Valettanus, putavit hoſtes parare, ut totis viribus oppidum adorirentur. Quare ſtatuit in inſulam accedere, ut res oppidi magis confirmaret. cùm verò ſe fruſtra id agere ſenſiſſet, receſſit. Illud ſanè intrepidi & magni animi fuit indicium; ſed *non tam corporis, quam animi firmitudo in Principe requiritur, qui tam cæteris præſtare Prudentia & judicio debet, quàm potentia & auctoritate, cùm omnis, quæ ſub ipſius Imperio eſt multitudo, ad recta à Principe judicata exequenda accingi debeat. eſt enim tanquam anima in caſtris Imperator, cujus munus totum collocatum eſt in rectè judicando, & providendo & imperando; at reliqua militum multitudo manus eſt Principis, unde rectè manus nuncupatur.* Cum verò anima maximè opus ſit corpori, in cujus ſalute multorum ſalus continetur membrorum, minimè laudabilem Principem illum duxerim, qui cum totius exercitus periculo, ſe ipſum periculis, niſi cùm neceſſe ſit, exponat. Nam qui ſe non ſine multorum cæde & ruina cadere poſſe intelligit, debet ſeipſum prudenter ſervare. At *contra cohortium Præfectus nullus terror, nulla pericula, nulla vis hoſtium, ſed gloria tantùm*, quam ſua Virtute armis ſibi comparabunt, & Principis decus, & ſtrenuorum virorum officium, *ante oculos obverſari debet*, quæ omnia privatis etiam militibus ſunt proponenda, quibus pro rebus præclarè geſtis omnibus digna præmia & honores concedi debent. Quare nullus ſtimulus acrior homines ad ardua quæque impellit, videndumque, ne privatorum præclara facinora Præfectorum cohortium invidia obſcurentur aut occulentur. Equidem cum rectè conſidero, nulla capior admiratione; cur Solymannus Imperii ſui tam latè fines propagaverit, cùm apud illum loca honorificentiſſima Viri fortiſſimi & prudentiſſimi teneant, qui *omnem Nobilitatem in præſtantia ingenii, & in animi dotibus ſitam eſſe arbitrantur*, apud quem, una excepta Religione, multa laudabilia, multa juſta, multa præmia pro meritis cuique propoſita ſunt. Sed, ut ad propoſitum opus revertamur, tertio Idus Quint. Regulus Algerii cum viginti & ſeptem triremibus, & nonnullis dicrotis ad claſſem acceſſit, quibus vehebantur duo millia & ducenti pedites. Is Regulus, cum nuper acceſſiſſet, diſcruciabatur, quòd ab initio ejus obſidionis non affuiſſet, & cùm cupidus eſſet mirificè alicujus præclari edendi facinoris, ut ſuorum animos etiam experiretur, petivit à Baſſa, ut ſibi liceret primo oppidum maritimo prælio adoriri. Huic non ſolum conceſſum eſt libenter, ut ſuæ dementiæ pœnas lueret, ſed etiam recentium Turcarum duo millia addita, quò alacrior negotium capeſſeret. Summa igitur diligentia ad octoginta vel nonaginta navigia è portu Marſamuſetto, qua ex parte Regulus Algerii oppidum invadere decreverat, adportantur & ſcaphæ præterea, lintres, neutia, naviculæ complures. Et ubi vidiſſet Valettanus, hoſtium conſilio opportunè cognito, cum à transfugis monitus fuiſſet, cum quanti eſſet id negotium animadvertiſſet, è veſtigio duos Melitenſes nautas jubet accerſiri, quibus cùm eſſent ſpectatæ fidei, & ſingularis ingenii, plurimum confidebat. His *Turcarum conſilium aperit, & quo pacto ſint hoſtes oppidum invaſuri, aliquod remedium adverſus eorum conſilia excogitandum eſſe*, inquit, *ne poſſent hoſtium navigia milites ad radices mœniorum oppidi exponere.* Hi nautæ, re percepta, ambo *in eam ſententiam deveniunt, ut ex antennis triremium, parvisq; trabibus, & ex aliis lignis, ad id accommodatis, catena quadam fieret ferreis annulis annexis, quæ ab acumine oppidi ad eum locum, ubi erant oppidum invaſuri, protenderetur:* ita enim futurum, ut nullum reliquum eſſet periculum. Hæc catena Valettano valde opportunum remedium fore viſa eſt, quare ſequenti nocte perficitur, & in loco illo diligentiſſimè ſituatur. Cum hoſtes mane impedimentum illud, quòd à noſtris objectum fuerat, vidiſſent, diu conſilii inopes conſtiterunt, quia nullo pacto, ſicuti decreverant, milites oppidum invaſuros poterant exponere. Dum hæc ſecum in animo conſiderant Primores exercitus, quo pacto tranſigenda ſint, *quidam* Regulum Algerii adit, *profitetur ſe illam catenam inciſurum*, atq; multis pollicitationibus Reguli invitatus, *ſumpta ſecuri, ſe mari exponit*, hunc ſequuntur tres alii, eò profecti, ſuper catena ſedentes eam incidere adorti ſunt; *at quinq; è noſtris, ſtrictis gladiis, eò adnatant, atque duobus cæſis, reliquos in fugā vertunt*, quare nemo poſt eam cædem ad cædendam illam catenam tam temerè accedere auſus eſt. Neque tamen illa de cauſa Regulus ille ab inſtituto opere deſiſtit, ſumma diligentia omnia ad illud negotium neceſſaria comparat, quare Idibus poſtea die illuceſcente totis viribus oppidum terra mariq́ue adoriuntur. Et quoniam tormenta bellica oppidi eò converſa fuerant, qua ventura erant hoſtium navigia, tanta vis illorum fuit, ut breviore ſpacio trium horarum cæſa ſint & demerſa ad duo Turcarum millia, & navigia ad duodecim infracta, & mari abſorpta. Magna pars illorū

cum ad catenam adiiſſent, neque poſſent milites exponere, ad acumen oppidi devenerunt, ſed nulla re geſta, in caſtra recedere fruſtra coacti ſunt. Qui terreſtri prælio oppidum adorti fuerant, ad quinque horas dimicarunt, in quo certamine multi Turcæ ceciderunt, è noſtris verò ducenti. Cæſus eſt globo ferreo in illa oppugnatione Vir Illuſtris Fridericus Toletanus, Ordinis illius Eques, Garciæ Siciliæ Prorege filius, Gordes Gallus, Franciſcus Sanoghera, & Johannes ejus nepos Hiſpani, Medinæ Commendator. Cùm animadverteret Valettanus, quanto in periculo res Melitenſium verſabantur, ſi diutius bellum id protraheretur propter aſſiduitatem laborum, cùm nunquam ab armis recedere liceret, ſemperque foret cum recentibus hoſtibus dimicandum, cùm nullum nuncium adhuc de ſubſidiis accepiſſet, quamvis Chriſtianorum claſſis ſingulari diligentia inſtruebatur, decernit nuncium ad civitatem mittere, qui è Burgo enatavit, & inter hoſtes, nemine ſentiente, elapſus, incolumis in urbem pervenit, hic literas ad Toletanum ferebat, quibus à Valettano poſtulabatur, ut ſaltem ſuæ triremes cum Equitibus Melitenſis Ordinis, qui erant Meſſanæ, ad ſe mitterentur, & cum militibus quotquot convehi poſſent, ſignumque dedit, quo viſo, in portum tutò intrare poſſent. Illo ipſo tempore Hiſpanæ triremes Meſſanam cōvenerant cum omnibus Equitibus Melitenſis militiæ, undiq; ex omnibus Nationibus collectis. Cùm vellet igitur Toletanus duas triremes ſuas ad illum mittere, duos celoces cum literis ſecretiorum notarum ad Valettanum miſit, quæ de adventu duarum triremium illum certiorem facerent, & ut ſigna intelligerent, quibus cognoſcerentur, an accedendum eſſet, cognitum fuit poſtea, alterum celocem, quo multa pharmaca ægrotantibus convehebantur, cui præerat Orlandus Pilotus, in poteſtatem hoſtium veniſſe, alter celox, & ſi incolumis evaſerat, & ad Burgum pervenit; tamen noſtri ſumma conſiliorum inopia tenebantur, quo pacto triremes illæ forent admittendæ, nam per aliquot jam dies nulla eſſe poterant inter civitatis & Burgi homines commercia, quæ ſuſtulerat è noſtris trium captorum ab hoſtibus, & crudeliſſimè tractatorū exemplum, qui inter illud facere ſolebant, ad quam rem acceſſerat diligentia nonnullarum triremium ante portum cuſtodia. His rerum difficultatibus noſtri circumventi, quo pacto eſſent triremes illæ admittendæ, conſiderabant, ſed tamen, ne rerum omnium uno tempore jactura fieret, quia Valettanus illas triremes popoſciſſet, viſum eſt, *oportere hanc partem rerum fortunæ arbitrio eſſe committendam.* Hoc igitur conſilio expediuntur illæ triremes, ſed tamen viſum fuit, non omnes Equites eſſe mittendos, quare quadraginta ſolùm profecti ſunt cum ſatis apto militum numero, miſſus eſt cum ea manu Salazzarus Hiſpanus in quadam Haliade ampliore, ut tamdiu triremes remulco traheret, donec ſacrum Junonis poſſent proſpicere, atque inde illam ad inſulam præmitterent, ut hoſtium exercitum exploraret. Nunc, ut eò redeamus, unde diſceſſimus, non oblitus Baſſa ejus cladis, quam ab oppido acceperat, cùm magis exarſiſſet animus ultionis deſiderio, ita ſtudioſè mœnia tormentis diverberabat, ut vix poſſent noſtri reparationes facere, quò minus ſequenti die tormentorum impetu per aëra ferrentur. Dum mœnia ita pulſarentur, hoſtes pontem quendam extruxerunt, quem poſtea in foſſis ejus oppidi depoſuerunt. Eum cùm noſtri vidiſſent, cognoviſſentq; quantum incommodi res illa eſſet allatura, continuo Nicolaus Pariſottus, Valettani nepos, & Algeries Eques, multis comitantibus militibus, pontem concrematuri ex oppido exeunt. Sed infecta re, ferè omnes ceciderunt: nam & Pariſottus & Algerias plumbea pillula transfixi ſunt. Cum verò formidabilis hoſtilium tormentorum verberatio nunquā ceſſaret, 4. *Kal.* poſt Meridiem *oppidum pluribus è partibus invadunt, ter conatus renovant*, erantque adeò validi, ut oppido viderentur potituri. *Sed noſtros ita frequentes invenerunt, ut cùm ipſi fortiſſimè invaderent, ſertius etiam repellerentur, coactiq; ſunt, denique cum multorum ſuorum jactura in caſtra ſe recipere.* Illa victoria ita noſtrorum elati ſunt animi, ut hoſtium vires omninò parvi facerent, & non minus eſſent ſtrenui, quàm fuerunt arcis S. Elmi defenſores. Sed quoniam noſtri, niſi cùm illos aggrediebantur hoſtes, nulla, neque magna, neque parva tormenta bellica diſplodebāt, & *quoniam non exibant amplius ad leviora prælia, crediderunt hoſtes & militum præſidiariorum, & munitionum penuria jam noſtros laborare*, quare facilè in ſpem potiundi oppidi veniebant, ſed res longè aliter ſeſe habebat, efficiebatur enim illud Valettani Prudentia, qui etſi ſatis habebat præſidiorum, *nolebat* tamen *milites exire in leviora certamina, quia nullum ſubſidiorum nuncium accepiſſet*, atque cùm hoſtes quotidie magis eſſent infeſti, nolebat ſuos intolerabili labore & aſſiduo defatigari, cum ſemper armatos eſſe oporteret. *Cùm viderent Turcæ ſe nulla re factos eſſe ſuperiores*, quòd oppidum toties apertis præliis invaſiſſent, *rem per cuniculos agendam rati*, omnem induſtriam, omnemque militum laborem ad effodiendos cuniculos vertunt. Ducunt igitur unum ſubter mœniorum fundamenta, ſed neq; ita quidem res ſucceſſit illis feliciter: nam *noſtri* oppoſitum cuniculum, *ita ſtudioſè excavarunt, ut hoſtilem citiſſimè aperuerint.* Interea *duas triremes hoſtes præmiſerant, quia domos intra mœnia infeſtarent frequentibus tormentorum globis ferreis, ut ancipites conſilii oppidani*, & ſpectantes quid acturi eſſent hoſtes, *minus fierent diligentes mœniorum cuſtodes*, quare effectum fuiſſet, ut hoſtes commodius per cuniculos in oppidum clam ingrederentur, *eo cuniculo denique potiti ſunt noſtri*, atq; ante cæteros Signifer Magiſtri exercitus, multis fictilibus miſſilis ignia conjectis, ipſum cuniculum ingreſſus omnes Turcas, qui fuerant ingreſſi, haſtato telo ſumpto, in fugam vertit. Deinde ob rem præclarè geſtam torque aurea quinque pondo à Valettano donatur, quam habere perpetuum ſuæ Virtutis, & Fortitudinis monumentum. Kalendis deinde Sextilis noſtri ex urbe egreſſi, tum pulvere tormentario, tum etiam fictilibus ignis miſſilis in pontem illum conjectis, quem hoſtes in foſſa mœniorum fecerant, quò facilius poſſent ad muros aſcendere, concremarunt. Paucis dehinc diebus interjectis, hoſtes in eam partem, quæ Caroli Ruffi cuſtodiæ commiſſa fuerat, oppidum invadunt, quorum labor omnis fuit inanis, cum non ſolùm à fortiſſimis præſidiis repulſi ſint, ſed etiam cæſi circiter trecenti. Oppugnatio illa duabus horis à Meridie tranſactis cœpit, atque in quar-

tam

tam horam producta eſt. Cecidit in eo prælio ipſe Ruffus, & Eques Dareſius, & duodecim è militibus præſidiariis. Ita verò noſtri eo tempore ab hoſtibus in oppidum includebantur, ut non modo nulli exire liceret, ſed neque extra muros quidem aſpicere, quin vel ſclopetariorum pillulis plumbeis, vel tormentorum globis ferreis ferirentur. Neque tamen his periculis noſtri terrebantur, quin omnia militaria munia fortiſſimè obirent: nam Calderonus Hiſpanus, Vir ſanè ſtrenuus, cùm opus eſſe intelligeret illam murorum percuſſionem, quam fecerant, hoſtium tormenta recognoſcere, in ea parte muri, quæ Caſtiliæ dicitur, nihil neque vim tormentorum, neque hoſtium vires pertimuit. Veruntamen cùm parum fauſtis avibus protectus eſſet, pillula plumbea transfixus interiit. Sed neque res illa ulli noſtrorum fuit timori, quò minus confirmatis animis, cùm hoſtes foſſas Burgi replere ſtudiosè conarentur, ſequenti nocte exirent; & ſibi potius fortiter moriendum eſſe decernerent, quàm in crudeliſſimorum hoſtium poteſtatem venire. Omnibus igitur viribus hoſtem è foſſa profugare cupientes Equites & milites ad eorum exeunt, leve prælium initur, acriter utrinque dimicatur; at Turcæ denique foſſam relinquere, & terga vertere coguntur. Deſiderati ſunt ad octoginta ex hoſtibus in eo prælio, è noſtris Valques & Macrittus Equites Ordinis milites novem, quorum abſciſſa capita Turcæ haſtis impoſita ſupra aggeres ſancti Salvatoris, ut à noſtris è Burgo conſpicerentur, erexerunt. *Plures ignes eodem tempore veſperi accenſi ſunt in urbe, & magna facta ſalutatio multorum ſclopetariorum.* Quare qui erant in oppido, ſicut etiam *Turcæ, crediderunt factam fuiſſe illam ſalutationem, quia Chriſtianorum claſſis iter jam cepiſſet, vel quia novis auctæ copiæ fuiſſent auxiliis;* quibus poſſent hoſtes profligare, cùm nihil tamen horum contigiſſet. *Illud autem factum fuit, ut intrepidos ſe eſſe urbani milites oſtentarent, atq; aliquam ſuſpicionem, & terrorem injicerent animis hoſtium.* Hoſtes deinde foſſam murorum in parte Caſtiliæ ita terra repleverunt, ut ſine ullo obſtaculo domus terra plenæ, ſive lateris & propugnaculi Alverniæ, facilè poſſent ad illam percuſſionem, quam fecerant in parte Caſtiliæ, penetrare, locumque adoriri. Aggerem præterea, quem eminentiorem à dextris ſancti Salvatoris duxerant, duobus canonibus diverberare cœpit, atque primo ictu feneſtram tormentariam percuſſit Franciſci Caſtiliæ, quo etiam die Franciſcus Aguilarus Hiſpanus, præſidiarius miles, cum filiis è poteſtate hoſtium ad Junonis Sacrum aufugit. Cùm vidiſſent hoſtes ſuorum tormentorum globis adeò fractos eſſe muros & oppidi & Burgi, ut vel plauſtra facilè penetrare poſſent, decernunt hæc duo loca ſimul collatis ſignis, cuncto prælio adoriri, atque experiri denuo, num tantum eſſet virium oppidanis, ut poſſent eos tam frequenter à mœnibus repellere. Locum igitur utrumque tanta Turcarum multitudo invadit, ut his terra undique tegeretur, tantoque impetu, & tantis viribus, ut vix credi poſſit. Tormentorum bellicorum bombus, & ſtrepitus ſclopetariorum, & inſtrumentorum bellicorum ſonus, & arma, & clamores utrinque elati tantum excitabant ſtrepitum, ut inſula, & omnia ſimul corruere videretur. Cùm hæc fierêt è Turcis, urbani tantum ſtrepitum audientes, cùm aëra fumo plenum proſpicerent, veriti, ne id oppido accideret, quod contigerat arci prius, ne negotium ſcilicet non prius relinquerent, quàm loco potiti fuiſſent, opem ferendam eſſe ſuis exiſtimarunt. Exivit igitur eodem tempore ex urbe omnis, qui aderat equitatus, tantoq; impetu in hoſtes impreſſionem fecerunt, ut illi terga vertere coacti, magnū & formidabilem ſtridorem extulerint. Qui oppidum invadebant, coacti ſunt negotium relinquere, & ſuis, qui aquam cuſtodiebant, laborantibus opem ferre. Sic igitur magna cum clade utrinque repelluntur. E noſtris ad centum deſiderati ſunt, & totidem globis tormentorum vulnerati, quæ frequentiſſimis ictibus noſtros infeſtabant. Turcarum in eo prælio mille & quingenti cæſi, præter illos, qui fuerunt trucidati ab equitatu ante ſuorum auxilia. Oppugnatio illa in quintam horam protracta eſt, ſemperque recentia auxilia feſſis hoſtibus ſuccedebāt. Et quoniam Divina bonitas victoriam illā noſtris comparaverat, cum univerſo populo, & cum ſolenni pompa Valettanus gratias Deo, pro tanto beneficio acturus templum adivit. Cùm hæc fierent in inſula, nunciatur Toletano à quodam à Calabriæ Præfecto quoſdā caramuſſalos, militibus, & commeatu, & munitionibus onuſtas, Byzantio advenire, quæ ſubſidium claſſi Turcarum afferebant. Quare Comitem Altemiræ, & Gildradam Principem cum quinque triremibus illis obviam miſit. Cùm ad loca, quæ diſtabant quadraginta millia paſſuum à Melita, adiſſent, prædicta quidem navigia non invenerunt, ſed phaſellum & Liburnicam navem tantum, qui etiam phaſello potiti ſunt, cum navis Liburnica ad inſulam Melitæ incolumis evaſiſſet. Cùm vellet eodem die Baſſa experiri, an noſtros per laſſitudinem poſſet vincere, ſuos rurſus imperat ut oppidum adoriantur; ſed denuo cum magna ſuorum clade repelluntur. Etſi ſciebat futurum eſſe is Baſſa, ut illis locis nullo pacto potiretur; tamen, ne poſſet negligentiæ apud Imperatorem Solymannum accuſari, frequenter oppidum invadebat. Idem poſtea Baſſa, cùm invictos animos oppidanorum, ſuorumque numerum indies decreſcere videret, actuariolum ſumma cum diligentia ad Imperatorem cum literis miſit, quibus illum de rebus omnibus certiorem faciebat, quo pacto claſſis eſſet inſtructa, quarum rerum penuria laboraret exercitus, quàm exigua ſpes eſſet inſulæ potiundæ, quanti eſſe nunciarentur Chriſtianorum apparatus. Interea duæ triremes Ordinis Equitum, quæ Meſſaria diſceſſerant, Syracuſas applicuerunt, ubi & per illum diem, & ſequentem noctem ſtationes habuerunt, tum ut cataſcopi Salazari carina immergeretur, tum etiam, ut diurno tempore Pachinum præternavigarent. Hi cum è portu ſolviſſent, quendam Melitenſem hominem in haliade ſive piſcatoria navicula obvium habuerunt, qui à Turcis vulneratus fuerat, & à duobus Siculis captivis factus nuncium fuiſſe hoſtibus datum, duas triremes in illum portum applicuiſſe, Equitibus Ordinis Melitenſis, & militibus onuſtas, quæ Melitam eſſent aditurae. Quare cùm ſuum adventum notum eſſe hoſtibus intelligerent, exiſtimarunt, ingreſſum majorem portum, quem intrare ſtatuerant, eſſe difficiliorem. Veruntamen cùm ab inſtituto itinere nō deſiſterēt, cognoverunt, haud procul abeſſe duas triremes & decem, quæ ipſis viſis, Melitam verſus navigarunt.

Atqui triremes, Himeram usque profectæ, Toletanum de omnibus, quæ evenerant, certiorem faciunt; quæ cùm propter Auſtros & Meridianos ventos ingredi nequirent, Syracuſas revertunt, ut quid Toletanus imperaret, exequerentur. Cum Syracuſas igitur applicuiſſent, nuncius mittitur Meſſanam ad Toletanum, qui juſſit non amplius eſſe recedendum, cùm brevi univerſa auxilia eſſet miſſurus. At Salazarus minimè revertit cum triremibus, ſed iter inſtitutum perficere omninò decrevit, quamvis eo ipſo die & pluviæ frequentes, & venti, & fulgura adverſarentur, qui tamen adeò proſpera fortuna uſus eſt, ut incolumis Melitam pervenerit. Hic Turcico poſtea more indutus, comitem ſecum adducens, cùm eſſent ambo Turcici idiomatis periti, ita prudenter egit, ut caſtra hoſtium ingreſſus, ad tredecim millia hominum, vel certè non multo plures, bellis gerendis aptorum in caſtris eſſe cognoverit, quorum major pars erat vulneratorum. Reliqua multitudo certaminibus planè erat inutilis; cùm præſentibus etiam præſtantiores multi in ſuperioribus prælia, & oppugnationibus tam frequentibus vel ferro, vel igni fuiſſent abſumpti. Cognitis igitur diligenter hoſtium caſtris, mox in urbem redit, deinde primis vigiliis cum Petro Pazo Hiſpano locum quendam, cuſtodiis Maliacis proximum, adeunt, ibi Petrus permanſit, ut pro ſignis vel urbis, vel ſacri Junonis poſſet de rebus omnibus Toletanum certiorem facere, ſicut Salazarus illi ſignificaverat, qui catascopium ingreſſus in Siciliam navigans Meſſanam incolumis pervenit. Tum certiorem facit Toletanum, quo in ſtatu res eſſent Turcarum, quòd ægrè affecti ſint Turcæ, quòd decem millia peditum vim non poſſent ſuſtinere, quòd facilè eſſet hoſtes profligare, qui, cum ſuæ ſententiæ certas rationes adduceret, ejusque oratio cum multis captivis ex hoſtibus conſentiret, facilè fidem fecit. Nam non ſolùm ad tredecim millia peditum eſſe ferebantur in caſtris, ſed etiam ita dicebantur, eſſe conſternati præteritis calamitatibus, & frequentibus cladibus acceptis, ut vix ullo ſtudio poſſent ad oppugnationes impelli, cum multos Baſſa vix cogeret verberibus, ac nonnullos etiam ſua manu interemiſſet, ſed id fruſtra fiebat, quoniam malebant hoſtes Turcico gladio interfici, quàm horribili noſtrorum tormentorum multitudine globorum proſterni. Huc accedebat, quod miſerè trepidi ad pugnas prodibant, cùm omnes propè, qui vulnerabantur à noſtris, morerentur, quòd aſſiduis bellorum laboribus erant defeſſi, cùm fortiſſimè obſeſſi reſiſterent, quòd ad illud bellum omninò acceſſiſſe pœnitebat. Quare ſi locus fugæ patuiſſet, pauci manſiſſent in caſtris, qua de cauſa impoſitæ fuerunt ubique cuſtodiæ, quia, ut dicere ſolebat Baſſa, juſſerat Solymannus, vel inſula potiris vel omnibus eſſe in inſula moriendum. Sic enim ſignificaverat Zalochles Rays, quem capta arce ſancti Elmi, cum literis Byzantium adiiſſe diximus. His rationibus commotus Toletanus, ſtatuit cum ſeptuaginta triremibus Syracuſas accedere, decem peditum millia Melitam convehere, atque auxilia denique in inſulam exponere. Dum is ita inſtruitur, Franciſcus quidam Aguilares ex oppido ad Turcarum copiarum ſummum Ducem transfugit, non eſſe morandum, inquit, ſed oportere totis viribus oppidum adoriri, quod illo ſine dubio potirentur, cùm non plures eſſent quadringentis peditibus intra mœnia, quòd reliqui præteritis oppugnationibus cecidiſſent. Cognita hujus fuga, id, quod evenerat, noſtri futurum rati, ut is hoſtes ad novam oppugnationem excitaret, ad reſtauranda, quæ forent neceſſaria, animum adjiciunt. Quare Franciſcus Ginares, Vir ſingularis ingenii, ſtatuit, ut ſubitaria reparatio fieret exiguo intervallo à recto oppidi pariete, cum parietem ipſum magna ex parte tormenta hoſtium ſtraviſſent. Illa reparatio, & ſi erat ampliſſima, (nam ad quinquaginta ulnas extendebatur, & ſex erat lata) tamen duabus noctibus perficitur cum ſuis utrinque propugnaculis. Eodem die *ceperant hoſtes ad foſſæ propugnaculum cuniculum effodere*, atque omnis labor, totaque ſpes ſubruendi muri in hoc cuniculo, *quem occultiſſimè excavabant*, poſita erat. *Cùm in ſuſpicionem ejus rei veniſſent oppidani, quia tam ſegnes hoſtes præter conſuetudinem videbantur, eorum operum locum diligenter inveſtigantes commota telluris pulſu, & laterum pelvium aqua plenorum obſervatione, quæ leniter agitari videbatur, & tympanorum militarium inſtrumentis humi depoſitis lenem ſonitum audientes, locum denique deprehendunt.* Tum noſtri pari cuniculo fiunt obvii. Dum his operibus noſtri ſunt intenti, nonnulli ex hoſtibus turrim oppidi conſcendere conantur, atque alii alius è locis ſacculos pulveris tormentarii plenos intra mœnia contruſerunt. Quæ cùm fierent à militibus duo Baſſæ, aliique inſigniores claſſis Concilium convocandum ſtatuunt, ut decerneretur, an diutius etiam morandum ſit, vel ex inſula recedendum. Decernit igitur major eorum pars domum eſſe redeundum, ſed tamen viſum eſt ſummo ejus expeditionis Duci, ut biremis expectaretur, quam ad Solymannum miſerat Byzantium, atque interim fortunæ inconſtantiam rurſus experiri. Nullum tempus inane ab illis prætermittebatur, ſed quo tempore non vexabantur tormentis muralibus oppidani, vel pontes, vel cuniculos faciebant, vel implebant foſſas, neq; unquam à militaribus operibus ceſſabatur. Quicquid enim decernebant Præfecti, continuò perficiebatur. Cùm noſtri cuniculum igitur hoſtium aperuiſſent, eò ſub terram ingreſſi complures ex hoſtibus in ea fovea trucidarunt, & quinque cados pulveris tormentarii plenos ceperunt. Cùm triremes illæ & dicrotum, quæ, viſis triremibus Equitum militiæ, profugerant, in caſtra reverterunt, claſſem Chriſtianorum inſtructam eſſe, Principes Turcicæ claſſis certiores faciunt, quare Pialis ad octoginta navigia inſtrui juſſit, quæ ſtationes habebant in portu Marſamuſeito inermes, lignisque & hominibus ſpoliatæ, quippe cùm ligna illarum ad pontes faciendos exportaſſent, quæ navigia partim triremes erant, partim dicrota. Pialis igitur ita inſtructa ad quatriduum habuit navigia, quæ per diem inſulæ erant propinqua, at per noctem in altum recedebant. Cùm intra illud ſpatium neminem è Chriſtianorum claſſe vidiſſet, ſuos rurſus in inſulam expoſuit. Enimvero munitiones illis jam deeſſe ceperant, cùm triginta cados pulveris tormentarii ſingulæ vexiſſent triremes, & viginti quinque è ſingulis excepiſſent. Veruntamen muros majori impetu, quam ſolebant, quaſſare incipiunt, ac tribus Baſiliſcis præcipuè, quorum globi ad ducenta pondo accedebant: nam his mœnia

oppidi jam propè ſolo erant æquata. Eodem tempora *Pialis ita Burgum globis ferreis diverberavit Caſtiliam verſùs, ut totum murū prorſus ſolo æquaſſet, quare in ſpem oppidi potiundi facilè hoſtes inducuntur.* Videbant enim nullos eſſe muros obſeſſis, quibus protegerentur, ſed omnibus in aperto eſſe dimicandum, ſed haud amplius poſſe repelli credebant, quare innumerabiles propè undique totis viribus oppidum invadunt, atq; conatum ter cum magna ſuorum clade renovarunt. *Veruntamen noſtrorum Virtute & Fortitudine denique ſunt repulſi,* neque tantopere ſanè ullo certamine vel noſtris, vel multis jam temporibus obſeſſorum par Virtus enituit, neque ullis civitatis tam communis omnium civium Fortitudo, quàm ejus populi claruit. Quippe cùm vel teneri adoleſcentes ſtrictia armis in hoſtes impetum facerent, & armatæ mulieres intrepidè ad mœnia defendenda accedere non dubitaverint. Sic igitur hoſtes, inſigni clade accepta, recedere coacti ſunt à noſtris. In eo prælio ſexaginta è noſtris interciderunt, quorum major pars non ferro oppugnantium, ſed tormentorum ictibus cæſi fuerunt. Ceciderunt igitur in oppido Viri Illuſtres Scipio Pratus, Scoderinus, Bompetius, Fagianus Ruffinus. Eo ipſo tempore alius cuniculus inventus eſt, per quem hoſtes ſe ingreſſuros oppidum ſperabant, ſed quoniam *in magna hominum multitudine variæ ſunt ad omnes eventus animorum mutationes,* cùm alii magis fiant feroces ob periculorum magnitudinem, alii contrà animo conſternentur, ob frequentes oppugnationes, crebraque hoſtium certamina, *nonnulli monebant Valettanū, non inutile futurum fortaſſe, ut res pretioſiores in caſtellum S. Angeli transferrentur,* ut in locum magis munitum & tutum: Eam *orationem ſanè ægrè tulit Valettanus, cum vel unum hoc factum maximè poſſet Melitenſium animos & militum, tam præclarè pugnantium, ac mœnia defendentium, terrore percellere. Quare vel omnia eſſe armis conſervanda* reſpondit, *vel ſi de ſalute civium actum eſſet, levem eſſe putandam cæterorum omnium jacturam.* Atque ne ſpes militum, & omnium ſalutis in muris potius ejus caſtelli, quàm in Fortitudine pugnantium, & in Virtute ſingulorum ineſſe putaretur: His addidit, ſe velle, ut omnes præſidiarii ejus caſtelli ad Burgum, ſicuti cæteri pugnaturi, accederent, quòd ſolos eſſet ibi relicturus tormentorum bellicorum miniſtros, à quibus ipſa tormenta in hoſtes dirigerentur & diſploderentur. Nec multum ſanè tempus interceſſit, cùm Turcæ denuo ſummis viribus oppidum undique invadunt, ſed in parte Caſtiliæ præcipuè major fit conatus. Ad extremum hoſtes recedere coacti. In ea pugna cecidit Alvernias, Vir inſignis, & alii nonnulli vulnera ceperunt. Cùm Turcæ magna clade accepta, in caſtra rediiſſent, tantus tormentorum ſtrepitus repente exoritur, mœnia diverberantium, ut omnia circum viderentur contremiſcere. Interea dum vires aliquantulum à recentibus ſemper laboribus Valettanus reficeret, ecce accurrit quidam, qui exclamavit, omnes perivimus, jam enim *tria ſigna Turcis à parte Caſtiliæ ingreſſa fuerant.* Eo nuncio audito, ſumpta galea & haſta *Valettanus ſuos breviter hortatus,* hanc eſſe glorioſam opportunitatem oſtentandi, quantum armis præſtarent hoſtibus, Turcas non eſſe timendos, ut imbelles, Divinæ bonitati eſſe confidendum, quæ ſemper illos in ſuperioribus præliis adjuviſſet, *in hoſtes impetum facit,* quoniam armis potius & celeritate defendentium, quàm verbis res erat tranſigenda. Tum Equites Melitenſis militiæ, & adoleſcentes, & mulieres denique Valettanum ſecutæ, *hoſtes intra mœnia invadunt, omnes ingreſſos cædunt, ingredi volentes in fugam vertunt.* Illud prælium ad Occidentem uſque Solem perduravit, quod & noſtris & hoſtibus ſanè fuit calamitoſum: nam plures ducentis è noſtris ceciderunt in ea pugna, *ex hoſtibus ad unum cæſi ſunt oppidum ingreſſi, & ingens præterea trucidata multitudo, quare turpiter coguntur redire in caſtra.* Cùm magna fuiſſet hoſtium multitudo in foſſa illa Burgi, quæ terræ conjungitur, permulti ibi manſerunt, qui, ne à tormentis oppidi infeſtarentur, in parte Caſtiliæ, ſubitariam reparationem fecerunt è terra & lignorum faſcibus, aliisque lignis ad illud negotium accommodatis, quò & ibi tutò eſſe poſſent, & ad mœniorum radices excavare. Nam hoc ipſo conſilio præcipuè ad quindecim ulnas foſſam occupaverant. Etſi ſubitaria illa reparatio brevi abſoluta fuit; tamen non ſine magno illorum detrimento illud evenit, quoniam & bellica tormenta, & ignis miſſilis fictilia complures eorum abſumpſerunt. Sed jam inſtructus ita erat Toletanus, ut Melitam facilè poſſet accedere, neq; aliud expectabat Meſſanæ Syracuſas navigaturus, quàm Johannem Cardonam, qui Panormorum cum duodecim triremibus quatuor naves actuarias pane nautico, alioque commeatu onuſtas remulco attracturus appulerat. Verum cum tardior ejus reditus eſſe videretur, nuncium celerrimè miſit Toletanus, ut ſi naves non ita commodè trahi poſſent, iis quantum panis nautici, & aliarum munitionum ad celeritatem ſufficeret, imponeretur, & quamprimum rediret. Cepit igitur iter Toletanus Syracuſas verſus cum lectiſſimis triremibus ſeptuaginta & duabus, quibus decem millia peditum vehebantur, & ducenti Equites Melitenſis Ordinis, & quadraginta Equites Sancti Stephani. Illuſtres fuerunt Viri inter hæc auxilia Hannibal Eſtenſis, Hercules Varannus, Aſcanius Cornias, Æneas Pius, Alvarus Sandes, Chiapinnus & Vincentius Vitellii, & alii complures. Cùm hi appuliſſent Syracuſas, Toletanus Andream Auriam cum triremi, & navicula exploratoria Melitam miſit, ut per exploratores, & per Petrum [illegible]czum, qui loca Maliacis cuſtodiis finitima obſervabat, cognoſceretur, quę hoſtes agerent. Ex ipſo Petro perceptum eſt, multos jam dies nullam neque dicrotum fuiſſe viſum, præterquam unum vel dicrotum vel Hemioliam, quæ Sacrum Junonis verſùs navigavit, quo etiam die è præſidiis Maliacis audierat, ad ſexdecim vela in via fuiſſe, quæ ad ſalinas aquatum acceſſerant, quę cùm nox adventaſſet, quo ſe receperint, ignotum fuit. Noſtri interea validiſſimas reparationes à parte Caſtiliæ fecerant, multiſque in locis tormenta ſtatuerant, quæ diſploderentur in invadentes hoſtes, eoſque in latus ferirent, ac foſſas militares devaſtabant, quas illi ducebant ad ipſam percuſſionem Boninſegnæ. Id autem faciebant eo conſilio, ut illis perfectis ſclopetarii totam aream ejus partis oppidi infeſtarent. *Cùm accingerentur eo die Turcæ, ut totis viribus Burgum & oppidum adorirentur, primum è trabibus & aſſeribus operimentum quoddam ad tabulati formam compactum attraxerunt, ſub quo*

trigin-

triginta Turcæ tegebantur, id juxta oppidum Sancti Michaëlis ad radices murorum collocarunt, atque ita propinquum, ut noſtri omninò intra oppidum includerentur. Id cùm graviter *oppidani* tuliſſent, adeò forti animo exierunt, ut impreſſionem hoſtes facientes, eoſque repellentes, *ignibus miſſilibus operimentum illud concremarint.* Rurſus & ii, qui Burgum invaſerant, conſimili ratione repelluntur, concrematurque illis aliud operimentum, quod ad radices contracti muri in parte Caſtiliæ paraverant. Sequenti deinde nocte nonnulli è præſidiis exeuntes, ut militares foſſas deſtruerent, quas hoſtes duxerant, ad octoginta Turcas obtruncarunt, quibus illarum foſſarum cuſtodia erat permiſſa, omneſque oppidani incolumes ex illo prælio redierunt. Die verò ſequenti Toletanus, relictis Syracuſis, Pachinum verſus Melitam acceſſurus iter cepit, qui fortuna tunc proſpera uſus, navem onerariam obviam habuit, quæ maris tempeſtate eò impellebatur, ac Zerbis Syrtiæ civitate adventabat cum magna nautici panis copia, ſex millibus cadorum pulveris tormentarii, multiſque globis ferreis, quæ omnia ad reficiendas vires hoſtilis claſſis importabantur. Ea potitus Toletanus ſexaginta è iis totidem Turcarum locum, quos exemit, actuariæ impoſitus, eam miſit Syracuſas. Noſtri interea, qui obſidebantur, ex oppido egreſſi, repulſis hoſtibus è foſſis militaribus, quas duxerant, aliud tabulatum concrematur, quod ad radices murorum fuerat aſportatum, neque unquam vel ſ levioribus præliis, vel oppugnationibus, vel operibus concremandis, vel aperiendis cuniculis, vel reparationibus adverſus vim tormentorum, ceſſabatur. Tanta erat diligentia, quæ Turcæ in oppugnando illo oppido utebantur. Cùm claſſis verò Chriſtianorum Melitam verſus velificaretur, tanta repentè exorta eſt vis procellarum, ut eam ad Ægates inſulas appulerit, quæ diſtant à Melita ducentis & viginti millibus paſſuum. Sed quoniam ſingulari diligentia faciendis reparationibus Turcæ utebantur noſtrorum cuniculum ad radices muri Burgi invenerunt, quem illi in proximam oppugnationem paraverant, atque octo cadis pulveris tormentarii captis, cuniculum devaſtarunt. Parvo deinde ſpatio interjecto, Moſtapha cum omnibus copiis oppidum, erecto Regio vexillo, invadit, cujus in apice pomum erat aureum, atque tantis viribus mœnia aggrediuntur, ut oppido viderentur omninò potituri, cùm unuſquiſque teſtem Virtutis ſuæ Baſſam eſſet habiturus; ſed tamen à noſtris fortiter repelluntur, cùm bis conatum fruſtrà renovaſſent. Tum cohortium illarum Præfectus vel intra militares foſſas acceſſit, ſuorum ſingulos cohortatur, ut fortiter vires invalidas propè obſeſſorum ob diuturnos labores ſuperent. Sed tamen nonnullis amiſſis in caſtra, re infecta, redeunt. Poſtridie ejus diei Moſtapha, ut rurſus oppidum die tertio invadant, decernit, qui, quoniam languidas propè ſuorum vires factas eſſe cognoſcebat, animoſque Turcarum partim ob difficultatem negotii deterritos, partim diuturnis laboribus defeſſos, ita ſuos ſpe victoriæ erigere aliquantulum ad futuram oppugnationem conatur. *Quam debiles vires eſſe obſeſſorum rationi conveniens ſit, milites, nemini veſtrûm poteſt eſſe obſcurum, ſi & belli diuturnitatem conſiderare volueritis, & quot viri fortes ex hoſtibus in ſuperioribus præliis partim ferro à nobis caſi, partim tormentariorum globis lacerati conciderint. Nam quibus ſuperiorum bellorum pepercit fortuna, cùm eos ſemper armatos eſſe oporteat, cùm tamdiu inclusis neque libero quidem cælo frui liceat, cùm nunquam labores intermittere, quantoperè à mortuis diſtare putandi ſunt? an credenda eſt in hoc immortalis eſſe fortitudo, & firmitudo corporis? ut nihil eſt, quod non diuturnis laboribus infringatur. Nos contrà, cum tot ſimus, cùm libero aere, qui plurimum facit ad ſanitatem & ad vires, perfruamur, cùm ſemper recentia ſubſidia feſſis in certamina ſufficere poſſimus, quid eſt, cur invalidos, & ſemimortuos, & eoſdem ſemper pugnantes hoſtes, & diuturna obſidione defatigatos, rerumque omnium difficultate circumventos, opprimere dubitemus? atqui non eſſe invictam illam gentem, tot à nobis caſa hoſtium corpora, quibus tota propè area arcis Sancti Elmi operiebatur, fuerunt argumento. Nulla ſunt inexpugnabilia mœnia, ſed Virtuti noſtræ cedant oportet civitates omnes, quæ vim ferri ac ignis ſentire poſſunt, quis enim unquam ſe impunè invictæ noſtræ gentis vires expertum eſſe gloriari poteſt? aut quod negotium Majores noſtri fruſtrà unquam conati ſunt? ſemper de illarum civitatum ſalute actum eſſe putatum fuit, ad quas expugnandas vel noſtri exercitus, vel claſſes appuliſſent. At nunc ſi tantos ſumptus in comparanda claſſe fruſtrà fecerimus, ſi tot, tamque aſſiduos labores tulerimus, ac re tamen infecta domum revertamur, vereor, ne univerſam gloriam, quam diuturnis laboribus, & ſingulari rerum militarium peritia Majores noſtri nobis compararunt, hoc tempore turpiter amittamus, quam famam apud Chriſtianas Nationes, aut quam exiſtimationem relinquemus? quantoperè Imperatoris noſtri expectationem, quam præclaram de nobis conceperat, fallemus? omnem igitur Majorum noſtrorum gloriam, omnem Turcici nominis dignitatem, omnem veſtrûm ſingulorum exiſtimationem, credite, in hujus oppidi expugnatione ſitam & conſtitutam eſſe, nunc non amplius de inſula poſſeſſione, ſed de gloria univerſa gentis noſtræ, de ſingulorum noſtrûm dignitate, de voluntate Imperatoris, de Italia denique, & totius Imperii amplitudine dimicatur, quare præſtiterit glorioſè inter armatorum cohortes mori, quam poſtea ita turpiter vivere, & cum ſumma infamia domum redire.* His additæ ſunt ingentes pollicitationes honorum ac divitiarum iis, qui præclarè ſe in ſequenti prælio geſſiſſent. Tum tantum laudis deſiderium acceſſit animis Turcarum, ut belli ſignum dari omnes conclamarent; ſed, ut in diem poſterum corpora curarent, & pararent arma, imperatur. poſtridie ejus diei, quod fuit *ad ſeptimum Kalend. Sept. ſummo conatu redintegrata eſt pugna, uſque adeò terribilis, ut hoſtes agminatim per ruinas murorum,* quas tormenta fecerant, vi frequentia *irrumperent ac progrederentur*, & denſatas noſtrorum acies, haſtiſque præacutis horrentes parvi facerent, atque inter undique crepitantem ſclopetorum tormentorumque procellam, tanquam inter grandinis frequentiam certarent. Pugna diu fuit anceps, cùm hinc pro Imperio totius Italiæ ſe pugnare Turcæ arbitrarentur, pro Majorum ſuorum exiſtimatione, & de ſuo ipſorum honore, deque omnibus ornamentis, inde de honore, de Imperio, de gloria ſingulorum, & de ſalute dimicaretur. *Ad extremum multis utrinque caſis Turcæ in caſtra repelluntur,* quoniam tanta firmitudo corporis, & animi magnitudo fuit noſtris, ut

omnem fidem ſuperaſſe videantur, è noſtris centúm & tredecim ſunt deſiderati; at ex hoſtibus plures mille & ducentis cecidere. Kalendis autem Septembris nuncius Burgum ingreditur, quem Valettanus jam biduum miſerat in urbem, hic Toletani literas attulit, quibus ſignificabatur, claſſem Chriſtianorum brevi in inſula futuram, quo etiam die cognitum eſt per transfugam, paucos eſſe hoſtes pugnæ idoneos, cum fame quotidie multi perirent, & aſſiduis laboribus, & multis captis vulneribus, quòd ad obſidendam urbem adire decreverant, ad quod negotium jam quinque tormenta erant parata. Ea clade ſuorum accepta Moſtapha non mediocriter diſcruciabatur, quòd neque minis, neque promiſſis poterat ſuos ita excitare, ut ſuperiores fierent. Interea cùm ceſſaviſſet procella, factaque fuiſſet ingens maris tranquillitas, Toletanus tum univerſa claſſe Drepano diſceſſit, ac Melitam verſus, auxilia in inſulam expoſiturus, navigavit, quo in itinere triremes Ordinis Equitum duabus biremibus hoſtium potitæ ſunt. Noſtri per id tempus cuniculum in parte Caſtiliæ fecerunt, quem parabant adverſus primam hoſtium oppugnationem, ſed, cùm vererentur, ne illum Turcæ invenirent, qui ſubitarias reparationes excavabant, ignem injecerunt, & ad ſexaginta Turcæ ſublimes in aëra ſunt ſublati. At nihilominus *hoſtes tabulatum corio tectum, ne miſſilibus ignibus cremaretur, multò ſuperioribus validius ſtruunt, ſub quo quadraginta ſclopetarii tegebantur*, qui maximam moleſtiam noſtris afferebant. *Id cùm ad radices mœniorum collocaſſent, exigua foſſa excavatur, duoq; ſemicanones ibi collocantur, qui tabulatum in latus illud percuſſerunt, atque cum primo ictu illud cōquaſſatum corruiſſet, omnes, qui erant ſub illo, graviſſimè oppreſſit.* Sequenti deinde nocte noſtri exeuntes omnes reparationes hoſtium devaſtarunt; eosq́ue ex illa foſſa, quam ſuper aggeribus noſtrorum duxerant, acerrimè repulerunt. Tum primùm cognitum fuit à noſtris, *Turcas aſſiduum bellorum laborem perferre non poſſe*, cùm illorum trecenti à vigintiquinq́ue è noſtris ſint in fugam verſi. Nonis Septemb. Chriſtianorum claſſis ad Sacrum Junonis applicuit, quæ cùm Melitæ ſigna non vidiſſet, ad Himeram ſe recepit, quo ſtatim Andreas Aurias profectus, eundum eſſe, inquit, quia pro viſis ſignis poſſent tutiſſimè auxilia exponi. Sic igitur ad Sacrum Junonis reverſi tertia hora noctis, ibi ſtationes habuerunt. Confugerat, eodem die captivus, qui ſignificavit Valettano, decreviſſe Turcas ſequenti die oppidum omnibus copiis adoriri, quo die niſi potirentur, erant omninò illud negotium relicturi. His addidit præterea ingentibus pollicitationibus ſingulos Centuriones fuiſſe ad eam pugnam incitatos, edictum pronunciatum publicè per præconem tria nummorum aureorum millia illum eſſe capturum, qui prior Turcicum ſignum ſupra muros oppidi fixiſſet, omnibus Janizeris proponebatur, ut Spachium dignitatem obtinerent, ſi potirentur oppido, cæteris omnibus honores & opes ingentes. Tum gratias agit Deo Valettanus, quòd ejus clementia efficeretur, ut de omnibus hoſtium conſiliis certior fieret, deinde ad illa paranda animum adjecit, quæ pertinebant ad arcendas hoſtium furias, totus autem ille dies conſumptus eſt domibus Burgi bellicis tormentis infeſtandis, & navigiis, quæ erant in portu præcipuè, quippe cum illis etiam ictibus actuaria navis demerſa ſit. Cùm Toletanus eò poſtea appuliſſet, neminem per noctem deſcenſionem facere voluit; at illuceſcente die intra quinque horarum ſpatium ſine ullo ſtrepitu quinque Hiſpanorum millia & quingenti, nautæ trecenti è triremibus, invitis propè Præfectis, expoſiti ſunt. Equites militiæ Melitenſis ducenti, reliqui pedites erant Itali, qui numerus octo millia & trecentos continebat. Erat inter hos Aſcanius Cornias Magiſter exercitus, Alvarus Sandes, Hiſpanis cohortibus Præfectus. Toletanus, dum triremes ſiccarentur, cum militum Præfectis collocutus, juſſit ut publica edicta Philippi Regis nomine fierent, & ut res ab Aſcanio pro ſententia majoris partis Concilii gubernarentur, donec perventum eſſet ad Valettanum, cui parere omnes jubebantur, his igitur iter ingreſſis meridiano ferè tempore, Toletanus triremem ingreſſus Orientem verſùs navigans cum omnibus triremibus à Melitenſibus civibus proſpectus eſt, tum urbs omnibus bellicis tormentis & ſclopetis diſploſis magnam fecit ſalutationem, ac Toletanus item juſſit ſua omnia triremium tormenta bis diſplodi. Mox in Siciliam revertitur, ut Urbinates copias, quæ erant Meſſanæ, & alios Hiſpanos, qui erant Syracuſis, quàm citiſſimè conveheret, ut tempeſtivus ad prædam Turcicæ claſſis rediret. Hoſtes jam quatuor dies antè cœperant ſua colligere impedimenta, quia jam diſcedere decreverant; verùm cùm oppidū extrema oppugnatione eſſent invaſuri omnibus eopus, Turca citato equo convolavit, qui ſignificavit ingentia expoſita eſſe Chriſtianorum auxilia, ea re audita, ſtatim totis caſtris ad arma conclamatum eſt, omnesq́ue Turcæ ad aggeres accurrentes ſua impedimenta, quæ reliqua erant, collegerunt, tormenta in triremes attraxerunt, igni aggeres ipſos devaſtarunt. Neque ullum tormentum bellicum reliquum erat præter Regium quendam canonem, cujus globi ad centum & viginti pondo accedebant, cùm noſtri ex oppido vel injuſſu Valettani exeunt, atque impetum in quingentos Turcas, quibus ejus tormenti cuſtodia erat permiſſa, facientes, illos pugnare nolentes facilè in fugam vertunt, quare tormentum in oppidūm trahitur. Enimvero ſi noſtri illo die impetum feciſſent in extremam Turcarum partem, qui triremes aſcendebant, magnâ parte tormentorum ſanè potiti fuiſſent: Sed quia incerti ſunt bellorum exitus, ſæpiusq́ue repugnant rerum eventus, vel ſapientiſſimis conſiliis mortalium, multò fuit prudentius conſilium commeatum & munitiones conſervare, quæ in loco erant difficili, neque ita commodè in urbem importari poterant, quàm hoſtes tam citò invadere: nam evenit aliquando, ut, qui rerum ſuarum cuſtodias reliquerunt, quò commodius hoſtium res occuparent, ex altera parte hoſtilibus rebus non potiantur; at ex altera ſuas etiam amittant. Turcæ igitur magno otio & bellica tormenta, & impedimenta, & magnam copiarum partem maturè in triremes contraxerunt. Nunciatur deinde Valettano, quòd claſſis, quæ exierat è Marſamuſetto, decem millia Turcarum emiſit, qui cum recentibus auxiliis congrederentur, qui civitatem verſus iter ceperant. Valettanus è veſtigio magnam manum ſuorum militum emiſit, & ſignum Ordinis Equitum

in arce S. Elmi erigi juſſit, quare cùm noſtri ex urbe exiſſent, Turcæ cum priore parte, qui erant Hiſpani, levius prælium committunt, deinde cùm reliquæ copiæ acceſſiſſent, in fugã vertuntur, quos noſtri ad puppes usq; ſecuti, plures mille & quingentis trucidarunt. Cùm reliquæ omnes copiæ aſcendiſſent triremes ad deſcenſum S. Pauli, totum diem poſterum ibi ſtationes habuerunt, deinde, tormento per noctem diſploſo, iter Orientem verſùs capiunt, inſulam ferro ac igni devaſtatam, domos conquaſſatas, oppidorum mœnia ſolo æquata relinquentes: nam ictuum metalinum tormentorum ſeptuaginta, & octo millia, quibus concuſſa ſint loca inſulæ, memorantur. Narrantur *in his prælis ad quinque millia è noſtris deſiderata, inter quos Equites 245. milites ad 3060. reliqua belli inutilis multitudo, è Turcis ceciderunt ad 23000. militum, & inter hos, quos habebat Solymannus omnium præſtantiſſimi.* Quare ſi quis difficultates noſtrorum diligentius conſideret, ſi perpetuos labores in tam diuturnis, tamq; crebris oppugnationibus & levioribus prælus, vix ullam militarem Virtutem multis annis clarius enituiſſe intelliget, quæ poſſit cum magnitudine animi Valettani, aut eorum, qui oppida illa defendebant, ejusque inſulæ incolis, comparari. Verùm, cùm nihil fiat diu felix humana ſolùm Prudentia, vel Virtute armorum, ſemperque Viros bonos Deus adjuvare ſoleat, credibile eſt, non minùs probitate, quàm armis Melitenſes excellere, quippe cùm Divina providentia præcipuè res Melitenſium detentas fuiſſe conſtet.

EXPLICATIO NOMINVM EORVM, quæ obſcuriora videntur in obſidione Melitenſium.

Cart. 2222. P*iratica ac prædatoria naves*, dicuntur partim hemiolæ, quæ juſtis biremibus ſunt inferiores magnitudine, ſicut triremiolæ ampliores quidem biremibus, at triremibus inferiores, partim celoces, quòd his omnibus navigiis piratæ & ad celeritatem, & ad vim inferendam pro locorum opportunitate utuntur.

2223. *Galathe*, inſula eſt perexigua in Mari Mediterraneo non procul ab Africa, quæ ante Caroli V, Imperatoris ætatem obſcura ſanè fuit. Sed cùm Barbaroſſa Turcarum Dux adverſus ejus vires oppidum in ea inſula munivíſſet, & id captum à Cæſare ipſo poſtea factum fuiſſet inexpugnabile, nomen celeberrimum obtinuit, nunc vulgò *Golettam* vocant.

ibid. *Peloponneſus*, peninſula eſt cùm prorſus à terra non disjungatur, ſed Iſthmi pertenui vinculo Septentrionem verſus Attico ſolo adjungatur, habetque ad Meridiem & Occidentem verſùs Adriaticum mare, ad Orientem Creticum pelagus proſpecta, quæ peninſula ſubdita eſt imperio Turcarum, *nunc* vulgò *Morea* vocatur.

ibid. *Africa minor*, Regio, quæ Mari Mediterraneo alluitur, & imperio paret Turcarum, *vulgò* dicitur *Barbaria*.

ibid. *Carmania*, Regio, quæ alluitur ex altera parte ſinu Perſici maris, parvoque ſpacio ab Arabia disjungitur; at ex altera parte Indico Pelago, quæ Parthos habet ad Septentrionem, vulgò etiam Carmania.

ibid. *Mitylene*, inſula in mare Ægeo, *quam etiam Lesbum vocarunt*, quæ dicitur *vulgò Metelinum*.

ibid. *Methone*, civitas Peloponneſi, quam *vulgo* dicunt *Modonem*.

ibid. *Liburnica*, leviores ſunt biremes, quæ ob celeritatem & levitatem non mediocriter ad prædandum ſunt accommodatæ, *vulgò* dicuntur *Bergantini*.

ibid. *Hemiolia*, biremes ſunt, ita dictæ, quod à puppe ad malum binis remis agantur, à malo ad proram unico tantùm, *nunc fuſta* dictæ ſunt.

ibid. *Scapha*, parvæ naviculæ quadrata parte extrema puppis, quas naves onerariæ ſecum trahunt, *vulgò Batelli*, ſed vocantur eodem nomine etiam quædam majora navigia, quæ *vulgò* dicuntur *Sciphi*.

2225. *Marſaſiroccus*, portus eſt quidam in inſula Melitæ exiguus, qui diſtat à munitis locis ſatis amplo intervallo, neque ſatis tutus eſt à mari, quia non multum in inſulam ingreditur, neque coarctatur in principio.

ibid. *Ægimus*, inſula in mari Africo inter Galathen & Apollinis templum, quam *vulgo Zerbas* nominant.

2227. *Gerus*, fluvius ingrediens in ſinum Cimmerium, non procul ab Agaro promontorio, quem locum Leucopetram etiam vocant.

ibid. *Thenthrania*, civitas mari Syriaco alluitur, quæ *nunc Tripolis* vocatur.

ibid. *Celox*, naviculæ genus, quæ unico tantum remo per ſedilia agitur, cùm plures remiges habeat, qui cùm celerrimus ſit, eo tanquam tabellario utuntur claſſium Præfecti mittendis nuncus, *vulgo* dicitur *Frégatina*.

ibid. *Marſa*, proprium nomen loci inſulæ Melitæ, ſicut Miliara.

2228. *Cataſcopium* & exploratoria navicula, idem ſunt, hæc ampliora quidem navigia ſunt celocibus, at eadem forma, quare celocem etiam exploratoriam nonnulli vocarunt, *vulgò* dicitur *Fregata*.

2229. *Populonia*, civitas Ethrutiæ, mari Liguſtico propinqua, *vulgò Piombinum*.

2232. *Actuaria naves*, ita vocatæ ſunt, quia velo potius, quàm remis agantur. Et quæ ampliores ſunt præcipuè ita vocatæ ſunt.

ibid. *Deſcenſus S. Pauli*, vocatus eſt portus, quod in eum S. Paulus naufragus appuliſſet, ad inſulam Melitæ tempeſtate compulſus, quo tempore Romam navigabat, eum ab Agrippæ ſententia ad Cæſarem provocaſſet, hic à vipera morſus, quæ cum ligna ſuper ignem jaceret, de manu pendit; tamen illæſus fuit, multaque alia admirabilia fecit, ut legitur cap. 28, Actuum Apoſtolorum.

ibid. *Petra nigra*, loci nomen in inſula.

2239. *Pronia*, oppidum eſt Teutaniæ, quud *vulgò Pignonem* vocant.

ibid. *Himèra*, fluvius eſt non longè ab Agrigento Siciliæ civitate, qui, ubi nunc oppidum Terra nova dicitur, in mare exit. Locus exiguus inde parum diſtat à Sicilia, quem *vulgò Pozzalum* vocant, atque Himera pro loco illo capitur.

2241. *Dicrota*, vocatæ ſunt biremes juſtæ magnitudinis a Græcis.

2241. *Panis nauticus*, panis, qui *vulgò Piſcotus* vocatur.

2244. *Aca-*

25. b. *Actuaria*, ſunt navigia minora quidem liburnicis, & actuariolis majora, quibus & vis eſt, & celeritas, his utuntur piratæ, intervocatarum fregatarum genera collocantur.

ibid. *Lentres*, ſunt navigia convehendis rebus neceſſarius claſſibus accommodata, quæ *vulgò Barchi* dicuntur, quæ claſſes adducunt, ne triremes tot impedimentis graventur, his ligna ad aggeres faciendos comportantur, atque his utuntur pro pontibus ſuperponentes tabulata.

17. a. *Salutatio militaris*, fit ubi inſtrumenta bellica diſploduntur lætitiæ cauſa, quod *vulgò* dicitur, *Facere ſalvam*.

17. b. *Phaſellus*, navigii genus liburnicis majus, ejus tamen generis, quod è navi oneraria & longa triremi videtur compoſitum, remisque & vetris aptum eſt, ad ſimilitudinem venis phaſeoli fortaſſe olim dictũ, *nunc Bergantinum* vocant.

ibid. *Carina inungitur*, quod *vulgò impalmare* dicunt: nam junguntur carinæ, ut ad celeritatem ſint aptiores, ſic enim facilius natat uncta carina.

ibid. *Pachinus*, Siciliæ promontorium Melitam propius, at Syracuſas propinquius ſpectans, & in eadem baſe, quæ habet pro angulo Lilybæum, *Caputpaſſarum vulgò* vocatur.

18. a. *Malaca* cuſtodiæ, præſidia ejus oppidi, quod Malecca vulgò vocatur.

18. b. *Panormus*, urbs eſt Siciliæ in eo latere inſulæ, quod ſpectat Mare Mediterraneum, *vulgò Palermum* nominant.

20. a. *Contractus* murus, *vulgò Scarpa muri*, quia inferius latior, ſuperius fit anguſtior.

21. a. *Drepanum*, appellant aliam civitatem Siciliæ juxta Lilybæum, *vulgò Trapani*.

ibid. *Sacrum Junonis*, inſula eſt perexigua, quæ parum diſtat à Melita, *vulgò* vocant *Gozum*.

AMBITUS ET AMPLITUDO Melitæ Inſulæ.

Ambitus eſt Melitæ millium paſſuum	60
Longitudo	22
Latitudo	12

SUNT IN EA OCTO LOCA Munita, & Pagi 45.

Arx S Elmi extollitur à planitie cubitus	54
Sancti Angeli	57
Burgus	36
Oppidum S Michaelis cubitus	30
Collis Sanctæ Margaritæ cubitus extollitur	45

DISTANTIA SINGULORUM Locorum.

Diſtat Arx Sancti Elmi à Sancto Angelo paſſib.	50
Ab arce ad urbem interſunt milliaria	7
Diſtat arx à portu deſcenſus S.Pauli milliaria	12
Ab arce ad deſcenſum S.Georgii interſunt milliaria	4
Oppidum S.Michaelis à Marſa diſtat milliarium	2
Inter Marſam & urbem milliaria interſunt	6
Diſtat Melita à Sicilia milliaribus	60
Ab Africa minore milliaribus ad	80

AD DISTANTIAM MENSURARUM variarum.

Quinque millia paſſuum Italorum faciunt milliarium Germanicum.

Tria milliaria Italorum faciunt milliare Gallicum.

Decem Italorum milliaria faciunt milliarium Helvetiorum.

EXPUGNATIO ARCIS TOKAY,

ANNO M. D. LXV.

PER LAZARUM A SCHWENDE, &c.

Sambuco Authore.

QUUM Johannis Regis filius, Turcica cum Ferdinando pace comprehenſus, in officio nonnulla etiam affinitatis ſpecula perſiſteret, vix ejuſdem Pientiſſimi Cæſaris morte audita, ſuo nean malevolorum conſilio, data (ut quidam ajunt) non minima per Præfectum Zathmarienſem Melchiorem Balatha, infeſtandis Veyde pagis, decimisque vinearum præter morem & conventa exigendis cauſa, dum idem à cuſtodia fuit abſens, pacem violat, rebelleſq; Zathmarienſe acerto Stephano Bathori, alienæ ſeditioni aſſerunt. Veyde cum Bathoreum, quem ad hoc non impigrum eſt ratus, quod antea id oppidum ejus fuiſſet, cum paucis opportunè ſubmittit, atque ingentem Balaſſi theſaurum, quem ex Rivulis confecerat, unà cum conjuge ejus quatuor libris capit, non levi ad futuram obſidionem præſidio, firmat præſertim repertis iſtic munitionibus, ac tormentis noſtrorum aptiſſimis. Cauſam Veyvadiani etiam non veriti obtendere, factumque excuſare, nihil eos perjurii admiſiſſe, perfugam Balaſſi conſiliorum ſuorum & arcanorum Præſidem à Ferdinando iniquè contraque decorum pacis ad leges receptum, indeque illum temerarium eſſe, odium è vicinia effundere in ſuos ſolitum, ad frequentes ad Regem querelas nihil remedii factum. Hinc non ſperatum civile incendium, hoc divortio inter optimum, & conſtantiſs. Imperatorem Maximilianum & Tranſylvanum excitit, juſteque ille motus, jam triennium ferè ulteriorem ſceptro Regio & jurejurando congruam; non abſq; magnis & alià convertendis potius (ni cauſa & Majeſtas cogerent) ſumpti-

ſumptibus, Duce Lazaro à Schwvende perſequitur. Valde inſolans fuit Maximiliano, de capto Zathmar nuncius, nec id à Veyda potuiſſet unquam ſperare, ut tot beneficiis affectus, patrocinio non levi apud Ferdinandum Parentem commendatus, & ſæpè excuſatus, hanc Patrono gratiam referret. Luctus publicus erat, nondum cadaver benè à calore reliquiis deſertum, ac refrigeratum fuit, curarum moles intolerabilis, de pecunia pacta, mittendaque Conſtantinopolim, varia graviſque deliberatio, de componendis Imperii negotiis, Comitiiſque ex more edicendis cogitatio, fratrum quoque ex teſtamento (quæ leniſſimè & faciliſſimè inter ſanctè educatos & dicto ſemper audientiſſimos fuit) compuſitio, ſororum nondum matrimonia concluſa, & alia incumbebant, cùm ille injuria publicè provocare incœpit, ac omnibus conatibus tanto Cæſari per occupationes aliquam notam labem aſpergere. Sed non inermem, nec imparatum invenit, nec Senatus ejus, quem iniquè nulloq; ſuo meritò irritarunt, bene expendit. Itaque cùm Præfectus huic ulciſcendæ injuriæ, belloque ducendo idoneus præ cæteris Schwendius duceretur, hunc Cæſar conſenſu Regis Philippi evocat, negotii omnem molem imponit, & quò minus de non viſis Regionibus, nec de inſuetis ſibi Ungaris dubitaret, addit Andre Bathoreum, cujus laudes cujuſvis veterum præconia ſuperant, itemque Melchiorem Balaſſa, gnarum & in adverſariorum rebus diu verſatum, tertium Gabrielem Perennium, qui fidus in omnibus, & copioſus fuit Comes. Exercitum ſine mora Lazarus Germanum, non mediocrem, in Scepuſienſem agrum deducit, augetur is Ungarorum fortiſſimorum numero, è præſidiis quoq; evocato. Et quia *Tokay arx, natura, arte, & in Tranſylvaniam aditu commodo, firmiſſima* potiſſimum objiciebatur, ibi unæque vis urgebat celeritatem, neglectis aliis levioribus in itinere caſtellis, *hanc ut Schwvende aggrediatur*, à Balaſſa & aliis *perſuadetur*, cujus hîc breviſſimè ſubjicio auſpicatam & ſubitam expugnationem. Pridie igitur Kalend. Febr. 1565. nomine Maximiliani II. Præfectus rei ſummæ Schwendius, mentis conſiliorumque Cæſaris bellicorum intimè conſcius, adeoque ſummus in Veydam injuriæ ulciſcendæ damnique dati Imperator, Franciſcum Pompendorfium cum tormentis, aliiſque militiæ adminiculis neceſſariis, quibus is præerat, addito illi in tutum peditum ſigno, Caſſovia in oppidum Guncz præmittit, ubi ipſum cum univerſo exercitu commodè operiatur. Itaque Kalend. Febr. Schwendius cum turmis equitum, peditibusque Divina ſeſe ſpe commovet, eodemque die Guncziam pervenit, poſtero, ut expeditiores & conjuncti omnes ad obſidionem proficiſcerentur, ibidem ſubſtitit. Tertio die univerſæ copiæ Tokay verſùs promovent, proximeque ſequenti ad agrum & arcem ut ſit, præmiſſis velitibus Ungaris, & Germanis ad explorandum, ac malè habendum dimittit, ac ut pro arce oppidulum Kereſtrer, ad commoditatem rei gerendæ, & acerrimum frigus à militibus ferè nudis arcendum præriperent, in mandatis omnia indagantibus & pervolitantibus Lazarus dedit. Quod noſtrorum conſilium, etſi Tokayenſes impedire ſuo præſidio aliquoties, & oppidulum pro arce flamma corrumpere fuerint adniſi; re tamen vix tentata, fortiter à noſtris, & non ſine illorum cæde, ad portas noſtris usque inſequentibus fuêre repulſi, eoque oppidulo obtento, facilius ſe ad expugnandi rationes inſtruxerunt. Nocte propter fluvium Bodrog, aggere ejecto, tribus ad infeſtandas luto obductas ſepes æneis aptè inductis, die quinto defenſacula & turres, ubi præcipua propugnandi ſuppellex hoſtium extabat, decutere noſtri vehementer cœperunt, atque oppoſitis propius noſtris propugnaculis, ut illis apparerent, detecti fuêre. Ea ipſa luce in colliculo ad Bodrog, duobus extructis è terra molibus, invectiſque machinis quatuor ingentibus, in nudatorum ſtationes glandibus iteratis, tutiori eos loco deturbant. Poſtero die, ad eundem fluvium omni opera valliſque ſe noſtri præmunire pergunt, verùm ob vim Hyemis terra ad opes importuna, foſſorumque penuria minimum proficiebatur, infracto tamen & labore pertinaci ampliatis aggeribus, machinæ imponuntur cæcumque ac inſidiis promptum contra arcem fit munimentum. Sexta ejuſdem menſis, nocte intempeſta, inter Tibiſcum & Bodrog alius excitatur vallus, cui maximis tormentis cavetur, hocq; opere prior agger dilatatus, ea ratione fuit, ut quinque muralibus mane ſequenti arcem fatigare potuerint, illamque ſubſtructionem, & ad Bodrog molem productam, minacemque qua præcipue ſpem impunitatis alebant hoſtes, noſtri duobus è locis totum diem, cuniculiſque ſubjectis dejecerunt, eadem via ſcalis & incurſioni aditus communitus ita eſt, ut eadem fortaſſis, vel inſequente die, modò nivium perpetua injuria, ventoque inimico non fuiſſent prohibiti, in ipſam arcem evaſiſſent. Ultra Tibiſcum ſeorſim Balaſſa egeſto tumulo, ſibi proſpexerat, aditusque omnes & vias equitibus Ungaricis, Veydonibusque inſederat, ſed duabus tantum mediocribus ſerpentariis obſidionem premere, juvareque potuit, nec verò Gabriel Perennius commoditate rivuli, è Bodrog circum Tokay à Nemethio circumfuſi, ceſſavit variiſque inventis fidelem expeditamque operam contulit. Nona & decima Febr. cùm obſeſſi undique graviter ſolicitarentur, inſignis illa & vaſta, prœruptaque moles corruit, hianteque magno loco, ad involandum, qui non putarant, alteram eſſe in receſſu arcem, noſtris animus datus, remque non ſine cæde ſua, parvo emolumento retulerunt, dum cujus auſpicio ante omnia debebant moliri, Schvvendius arcano militem in foſſas tutumque revocavit, inque ſtationes priſtinas redegit, quòd præpropera feſtinatione peditum ea irruptio infauſta, cruentaque accident, dum aliter quàm Dux præmeditatus, cum mora erat, juſſeratque, mœnia invaſerunt. Decimo die, à Meridie hora ſecunda, *quia univerſam fortaſſis oppugnationem, vimq; extremam adactum iri Nemethius veritus eſt, tam qui arcem alieno jure, tutelaq; nomine proprium uſurparat, cumque præſidio tenebat, ad Schvvendium ſupplex mittit, orat, a tanta denique vi furoreq; deſinat, ſpatium de deditione compoſitioneq; cogitandi permittat, ſed conditionibus ad nullis, nec temporis mentione, quamdiu conſultare velit, efflagitabat. Cujus hora decurſum deliberationi impartitum, iterum Chriſtiani ſanguinis & commiſerationis memor, ad ſolis uſque obitum ſpatium concedit, ſed cùm is dilato reſponſo fraudulenter non animo pacificando, agere videretur, noſtri*, repetito auxilio cœleſti ſummis conatibus *impreſſionem fecerunt, maximeq; munitam,*

nitam, inſanamq́, ſtruem illam terraq́, ingeſta molem, unde acerbiſſimè reſiſtebâtur, *una cum tormentario apparatu eripuit, inq́, abditam arcem, quæ foſſis aqua parietibusq́, cingebatur aquatis, ſuperſtites à ſtrage depulerunt.* Quem in receptum etſi propugnator eo conſilio cum reliquiis ſe corripuerat, ut noſtris quomodo cœperat, negotium lethale faceſſeret, ejusq́ue animi omnibus è faſtigiis & foraminibus, palàm, ſerioq́ue haud ſine noſtrorum ſanguine ediderat indicium; conſiderata tamen victoria ſucceſſuq́ue noſtrorum recenti, qui exteriorem arcem cum machinis occupatam tenebât, eademq́; ſubſidia cõtra ſe objecta compoſitaq́; videret, præſertim eadem nocte muris ſine intervallo verberatis, cunctis in ſe adminiculis converſis, turriq́ue demoliendæ comparatis, *denique hoſtes vocem precibus mixtam* (quòd propoſitum tenere nequirent) *extulere, cœpto ſuperſederent, colloquium noſtri admitterent, eſſe quod illis aperire vellent*, nec ingratum nuncium afferre. Quo illis à Schwendio dato, aliquot egreſſi, Præfecti ſui Nemethii mortem ſignificant, ſclopeti vulnere ſecundum tempus accepto pridie nunciant confectum, idcirco ſe diutius neque poſſe, nec velle eſſe pertinaces, & ſi pactis mediocribus poſſint, ab armis & defenſione deſiſterent, deditionique locum relinquerent. Ibi Lazarus, cum illis tranſigit, *licere hoſtibus ſolo gladio accinctis, aliaq́, omnia ſupellectile bonisq́, relictis, excedere.* Quam paulò antè adeò adverſi, accepere legem, inſuper additum, precibus, licere illis herum ſuum, quo vellent, ad ſepeliendum deportare. *Excedunt* igitur ad 350. ſed magna parte vulnerati, *ſacramento* religioneq́ue *non violandi obſtricti, nec per id bellum, adverſum Cæſarem ullo modo & prætextu ſtipendia facere auſint.* Atque *ita Tokay tertiò receptum*, præſidio frequenti, neceſſariisq́ue impoſitis, *nunc Maximilianus obtinet*, ingenti omnium ad uſum parandorum ibidem copia reperta, nullas trans Tibiſcum minas horret, quòd firmiſſimum ſit propugnaculum, expeditumq́ue in Tranſylvaniæ fines commeatum præbens, eaque loci natura, ut aquarum inundatione, hoc eſt, Tibiſcum Badrogiq́ue confluente circumplexa, facilè vim inſidiasque externas avertere omnes poſſit. Nec ſane illa unquam antea ita inſtructa ad reſiſtẽdum, nec tam valida oppugnatione, ſingulari Dei beneficio, primisq́ue Cæſaris hujus belli auſpiciis ſecundiſſimis, atque nunc fuit recuperata. Siquidem Zathmarum hoſtis incurſum ſibi metuens deſeruit, paulò pòſt Ertod quoque, per Georgium Bathoreum vix hoſtiliter tentatũ, viis & aditu impedito receptum eſt, & progreſſus, niſi vana ſpe de pace à Veyda per Stephanum Bathoreum Legatione allata, dum ad majores ſeſe apparatus in noſtros confirmarent, facillimi in Tranſylvaniam patuiſſent. Hujus omnis victoriæ aliorumq́ue honor, grateſq́ue DEO Opt. Max. debentur perpetuæ, quo ſine eventus omnes ſunt infelices.

HISTORIA SIGETHI,

TOTIUS SCLAVONIÆ FORTISSIMI PROPUGNACULI,

Quod à Solymanno Turcarum Imperatore, Anno 1566. captum, Christianisque ereptum eſt, ex Croatico ſermone in Latinum converſa,

Per M. SAMUELEM BUDINAM, Labacenſem.

QUO animi ardore, & qua ſævitia immaniſſimus Turca, in miſeros Chriſtianos debacchetur, & quàm inſatiabili non ſolùm furore, regnandiq́ue cupiditate, ſed etiam Vatiniano & immortali odio motus ipſos affligat opprimatq́ue, ex magnitudine rerum ab ipſo geſtarum, neminem eſſe credo, qui non intelligat. Hujus rei documentum eſſe poteſt, Arcis Sigeth, & arte & natura loci munitiſſimæ (undequaque enim paludibus circumdata, & veluti immerſa in finibus Sclavoniæ ſita eſt) expugnatio, quam non ita pridem ipſe Turcarum Imperator Solymannus ingenti cum exercitu obſeſſam & graviter afflictam, non tamen ſine magno ſuorum clade, cœpit, ſuamq́ue in poteſtatem redegit, quemadmodum ex præſenti Hiſtoria videre eſt.

Anno poſt Chriſtum natum 1566. Comes Nicolaus Serinus, Nobili & Illuſtri loco natus, de his ex ſpeculatore quodam certior factus, qui ad eum decima quinta Junii venit, ipſiq́ue omnium primo bona fide retulit, quomodo Turcici Imperatoris exercitum, qui ſe ad duo milliaria in longitudinem extendat, propè Saraievum viderit, quem ipſemet quoque à longinquo inſecutus ſit. Famam verò ſpargi, ipſum ad Sigeth vel Egar invadendum profectionem hanc & expeditionem ſuſcepiſſe, ad eamq́ue rem ſe jam pontem apud petram Uradinenſem Danubio jungi curaſſe. Non multò pòſt, alius quidam ſpeculator ex Quinqueccleſiarum urbe venit, literas ab alio quodam exploratore adferens, in quibus perſcribitur, Imperatorem revera cum copus egredi: Ignorare autem, quò, vel ad cujus arcis oppugnationem. Hunc è veſtigio tertius ſpeculator ab Eſſeko, quod eſt ad Dravum flumen oppidum, ſubſecutus narrat, adveniſſe jam eò belli quendam Præſectum, quem Vegum

nominant, qui præmiſſus eſt veluti Prodromus, ut Dravum navigus trajiciat, cum eo quoque Boſnam Catambejum, hoc eſt ejus loci Præſidem & belli Ducem appuliſſe, atque in Sclavoniæ Regione ex alia parte Dravi infra Moſslaviam conſediſſe. Quò vero tendere velint, id ſe ignorare affirmat. Poſtea quartus etiam explorator acceſſit, indicans, ſe propè Eſſekum fuiſſe, ibique multa navigia ſupra ad portum, qui Ottovus appellatur, adverſo Dravo tranſvehi Sicklouſchum verſus vidiſſe. Eo etiam in loco audiviſſe Vegum, qui ex Imperatoris exercitu præmiſſus eſt, ejus eſſe animi, ut Dravum navibus ſuperare, apudque Sicklouſchum conquieſcere cogiret. Ibi etiam majores ipſum copias præſtolaturum, ſe certò ſcire, aſſeverat. Quò porrò ſeſe recipere velit, omnes latere. Tandem alius ſpeculator ex Turcarum caſtris advenit, pro certo affirmans, exercitum apud Ottovum conſcenſis navibus Dravum tranſire, eoſque Turcas, qui tranſvecti ſunt è veſtigio hudam contendere apudque Siclouſchum pernoctare.

His itaque ſtrenuus, & celebris Comes Serinus 17. die Junii cognitis, & quod Turcæ abſque ulla interpoſita mora ſeſe ultra Dravum recipiant, atq; foris ſub arce Siclouſcho paſſim in agris nocturno tempore contineant, ibique requieſcant, conſilium init, & mille pedites cum quingentis equitibus, ut fortunam experiantur, ablegat. Quibus tamen antea Dominum Caſparum Alapianum, Nicolaum Cobacum, Petrum Bathſchatitzia, Wolfgangum Praprutovitſchium, unà cum peditum Ductoribus ſeu Præfectis, quos Waivodas vocant, præmiſit, mandans, ut fortunæ aleam tentent, & ſi quos Turcos invenerint, prælio decernant, manuſque conſerant. Si verò eos deprehendere nequeant, ut tunc civitatem Siclouſchum expugnatione invadant, aut incendant, omniaque diripiant, præcipit. Cumque noſtri jam Siclouſcho appropinquaſſent, præmittunt ad arcem ducentos pedites & equites centum, his ſaltem, ſi Turcæ fortaſſis ſub pratis & planitie de equis deſcendiſſent, ut reliquis quamprimùm ſignificarent, omniaque circumſpicerent, & ad ſuos deferrent, injunctum fuit. Et poſteaquam infrà Siclouſchum ventũ eſt, rectà ad Turcarũ, caſtra ſerũtur, ubi Mechmetbegus vel Pręfectus belli ex Theati conſedit, quem *Imperator* non multò antè ex Aula ſua aſcivit, ipſique Theati Sanſakh, id eſt, *pomum aureum, quod vexillo apponi, & ab Imperatore Turcico belli Ducibus, tanquam ſignum benevolentiæ & ſummæ in milites poteſtatis dari ſolet, propè Byzantium contribuit*, utque exercitum tanquam Prodromus præcederet, Dravumque trajiceret, & in Quinqueccleſiarum tractu immotus conſiſteret, mandavit, ubi omnes copiæ congregari, Dravumque ſuperare poſſent. Præterea, ne aliò inde ſe transferret, donec ea de re Cæſaris mandatum acceperit, ſedulò præceptum fuit. Rebus ita conſtitutis, *impetum noſtri in ipſos faciunt, ſummoq; manè cadunt & disjiciunt, magnumq; Turcarum numerum interficiunt*, quorum multi in ipſis paludibus, & loco ſalebroſo arbuſtiſque contiro, nudi propemodum & interulis ſolum cooperti, fuga ſalutem ſibi quæſivêre. Præfectus etiam belli, quem Vegum illi vocant, graviter vulneratus & fuga dilapſus, in eo lacu ſeu limoſo agro periit. Ipſius porrò filius, & cum eo tres Turcæ, vivus in poteſtatem & manus noſtrorum pervenit. Auri deinde & argenti copiam, tentoria & equos noſtri unà cum opimis ſpoliis conſecuti. Incolumes lætique arcem Sigeth maximo cum lucro repetebant: Turcicis inſuper rebus præſtantiſſimis, & pecunia octo Camelos, ſexaginta equos, & quinquaginta mulos clitellarios unà onuſtos adduxerunt, atque ſex plauſtra omnis generis ſpoliis, quæ a Turcis adepti ſunt, impleverunt. Nobiles etiam Sigethani oſtro & auro contextis veſtibus, & tunicis martium pellibus ſuffultis, indutis, ſummoque animi gaudio Sigethum revertebantur. Eripuerunt præterea hoſtibus duo rubei coloris ingentia, quæ ſecum attulerant, ſigna, in quorum extremitate ſeu cacumine, loco ferri, cuſpis in pertica ex puro argento, latitudine unius manus & deaurata, affixa fuit. In ipſa quoque haſta, cui vexillum apponi ſolet, equina colore tincta, unà cum argenteo globo ſeu ſphæra, pomi inſtar, quod Schanſack nominant, pependit. *Similem certè victoriam & ſpolia ejuſmodi, longo jam tempore, noſtri de hoſtibus vix reportarunt.*

Secunda die Julii, ipſe Muſtafa Boſnenſis Baſſa, Baſſa Sokolovitſchius, unà cum tota Boſna, & Baſſa Carambejo, Dravum Ottovum verſùs trajecit, & apud Siclouſchum infra Hardanaium conſedit. Septima die Julii advolat Explorator ex Belgrado ſeu Alba Græca, Turcarumque caſtris perhibens: Cæſarem eò veniſſe, & naves adverſo Dravo rectà ſurſum duci, in eoque loco ipſum propè Siclouſchum, pontem navalem, ſeu ex ſcaphis & lintribus confectum, Dravo ſuperinſternere, atque ad expugnandum Sigeth proficiſci cogitare, curare quoque pontem illum, quem Danubio junxerat, rumpere atque disjicere. Denique ex Quinqueccleſiarum urbe aliæ mittuntur literæ, quibus ab ipſo Naſuf Aga, id eſt, Capitaneo, qui pauca quibuſdam militib. pręeſt, Comiti Serino perſcribitur. Jambelli quondã Inſpectorẽ, ſeu qui militem cogit, & Ducis ipſius copiarũ vices aliquando gerit, Tſchauſch ipſi vocant, eò adveniſſe, ipſique Hambſam Vego ab Imperatore mandatum attuliſſe, ut ſe quamprimùm ad Dravum recipiat, ibique pontem inſtruat: Quod niſi fecerit, curaturum ſe, ut ante ipſius ædes palo affigatur: Injunxiſſe etiam, ut per pagos & paſſim palus ſanguine aſperſus circumferatur. Sic itaque ille *non procul ab Ottovo pontem fabricare cœpit*, quem quidem jam ſatis longè & commodè conſtruxerat. *Sed aqua* cum impetu magnaq; vi nocturno tempore ſuperveniens, *omnia diſrupit & abſtulit*, neque in eo loco eum ulla penitus ratione figere poterat. Hinc ergò longius *& infrà Dravum alio progreſſus*, opus ſurſum proſequitur, quicquid autem bidui ſpatio paraverat, id omne aqua una nocte disjecit. Quo ex loco *in tertium ulterius propè ad Eſſekum profectus, periculum de ponte fabricando fecit: Sed illic omnium luſit operam*, nec propter aquarum vim efficere quicquam potuit. Hac igitur de cauſa Tſchauſchum ad Imperatorem ablegat, exponens quomodo inundatione & multitudine aquarum impeditus, pontem Dravo ſuperinſternere nequeat, ſe quidem nec conquieviſſe hactenus, nec ulli labori ea in re pepercisse. Imperator hoc Hambſam Vegi nuncio cognito, Tſchauſchum ipſi cum linteo ſeu mantili Turcico, in cujus extremitate aureis literis ſcriptum erat:

SULTAN.

SULTAN SOLYMAN REMITTIT, PERQUE IPSUM EDICIT, UT PONTEM QUOCUNQUE IN LOCO, ET QUACUNQUE RATIONE POSSIT, CONFESTIM SUPRA DRAVUM JUNGAT, QUI NISI AD IPSIUS USQUE ADVENTUM EXTRUCTUS, IPSUM EX UNA PARTE PONTIS IN RIPA, ILLO IPSO LINTEO STRANGULATUM ATQUE SUSPENSUM IRI.

Hoc ubi Hambſam Vegus percepit, celerrimè ea ipſa hora *ad Dravum denuò infra Eſſekum contendit*, atque omnia navigia, ad eamque rem opportuna ligna deduci curavit. Et mox infra Eſſekum opus ſtrenuè inchoatur, quod ut eò commodius abſolveret, omnes vectigales ruſticos, quæ Turcæ tributum pendunt, ſeu, qui ſe ipſi ſua ſponte ſubdiderunt, & reliquos *omnes nemine excepto, imò ipſos Nobiles*, & qui munus & officium aliquod ſuſtinent (Spaehias vocant) *ad laborem cogit atque compellit.* Hambſam Vegus etiam ipſe nullam omninò nectebat moram, nec interdiu, nec noctu conquieverat unquam, *donec effecto ponte Dravus conſtratus fuerit, quem per prata, paludes & ſtagna in longitudinem unius milliaris deduxit, idque omne decem dierum ſpacio effecit.* Linteum porrò, quod Hambſam Vegus ab Imperatore miſſum acceperat, Naſuf Aga ſeu Capitaneus, qui Hambſam Vegus ab Imperatore miſſum acceperat, Naſuf Aga ſeu Capitaneus, qui Hambſam Vegi, dum aberat, Quinqueccleſiis locum ſuſtinuit, clàm Domino Comiti Serino Sigethum tranſportari curaverat.

Viceſima die Julii, Boſnenſis & Carambejus Baſſa, Siclouſeho caſtra movent, & Quinqueccleſias perveniunt: Inde Budenſi Baſſæ in ſubſidium profecti, Albam regalem veniunt. Hos poſteà Hambſambegus ſtipatus, omnibus Spachiis ſeu Nobilibus comitatur, & Quinqueccleſiis ſummo cum incolarum, propter ipſius abitum, mœrore diſcedit. Eadem die Anatoliæ Veghetbegus, id eſt, ſupremus in Oriente belli Dux, primus omnium Dravi pontem tranſit, quem dein Akai Baſſa, hoc eſt, alius quidam militiæ Præfectus, & Vrumelibeglerbegus, id eſt, ſummus belli Imperator, earumque Regionum Præſes, quæ ultra mare Ægeum ad nos ſpectant, inſequuntur, inque planitiem ſeu agrum Muhatſch conſidunt, ibique Turcico Imperatori tentoria figunt. Poſt hæc *ipſemet Cæſar Sultanus Solymannus ſuperato Dravo, illuc pervenit, eoque in loco caſtra metatus, conſilium de re aggredienda capit*, & aliquot ibi diebus, donec exercitus omninò tranſiret, læto animo commoratus eſt.

Prima Auguſti die, Turcarum Imperator ex agro Muhatſch ſe commovit, & *ad Sigethum contendit.* Tertia autem die non procul infrà Siclouſehum appulit. Ibi Oroslanum Budæ Baſſam capite plectit. Quarta porrò die Quinqueccleſias, & quinta ad D. Laurentium, non procul à Sigetho, pervenit, ibique ſua caſtra poſuit.

Sub id ferè tempus, Dominus Nicolaus Comes Serinus, inter Nobiles, Equites, & pedites, reliquosque milites & ſtrenuos Viros, ut omnia ordine fiant, diſpicit & procurat. Cumque jam revera certior eſſet factus, Turcicum Imperatorem conari Sigethum obſidione cingere, vidiſſetque ingentes illius copias appropinquare, in arcem interiorem Capitaneos, copiarum pedeſtrium Ductores, ſeu Waivodas, Nobiles, Equites & pedites, una cum urbis civibus cæteriſque omnibus, qui tunc temporis in arce & civitate Sigetho fuerant, ad ſe convocat, ipſiſque exeuntibus, urbis portas occludere jubet, qui, ubi omnes in interiorem arcem convenissent, ipſemet Dominus Nicolaus Serinus, medius inter ipſos in platea minoris arcis conſtitit, omneſque hac propemodum ratione allocutus eſt: *Mei fratres, qui ſub Cæſ. Majeſtatis ſtipendiis meretis, viri ſtrenui, militeſque fortiſſimi: Jam certò videmus ſinguli, Turcarum Imperatorem cervicibus noſtris imminere: Quapropter ipſa neceſſitas exigit, ut nos paremus, & intrepido animo noſtrum totiuſque Chriſtiani orbis, nominiſque, hoſtem præſtolemur, qui inſolenti animo & temerario auſu, ſuis viribus, incredulorumque hominum multitudini fidens, in nos arma ſumpſit. Nos autem ſpem & auxilium noſtrum in Deo collocamus, qui nos nullo negotio defendere, ipſos verò ratione facillima peſſundare atque reprimere poteſt. Alacriter ergo ipſius adventus à nobis eſt expectandus, nec deterrere nos debent vires aut ingentes ipſius copiæ. Nihil enim dubitamus, Deum Opt. Max. ſi precibus veris ipſum invocaverimus, opem nobis ſubminiſtraturum atque clementer affuturum. Danda autem in primis eſt opera, ut unanimes & fideles exiſtamus, ne ulla inter nos ſimultas vigeat, ne inimicitia, aut odia alantur, ne alius contra alium inſurgat; ſed omni ſtudio enitendum, ut potius apud nos omnes, honeſtas locum habeat, & hic ſumma cum concordia & benevolentia degamus, quàm diu Divinæ id viſum fuerit voluntati. Hac itaque de cauſa, mei fratres, non abs re, ſed ſummè neceſſarium eſſe arbitror, ut in primis & ante omnia jure jurando nos devinciamus. Et initio Deo fidem demus, ſupremo etiam Magiſtratui noſtro, & huic afflictæ Provinciæ conſtantiam & integritatem ſanctè promittamus. Primò ego jurabo, idem nos poſtmodum facturi, ne ego vobis, aut vos mihi, ullum diffidentiæ locum reliquiſſe videamini. Juramentum ergo nunc meum auditote: Ego Nicolaus Comes Serinus promitto Deo Opt. Max. in primis, dein Cæſ. Majeſt. Domino & Magiſtratui noſtro ſummo, & huic miſeræ Provinciæ, poſtmodum etiam vobis militibus & ſtrenuis viris, jam hic congregatis, Ita me Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, Sancta Trinitas & Unicus Deus adjuvet, me vos nullo unquam tempore deſerturum, imò vobiſcum victurum & moriturum, & omnia ſimul, quæcunque inciderint, ſeu bona ſeu mala paſſurum. Jam etiam ipſa ratio exigit, ut vos idem præſtetis erectuſque duobus digitis DEO interpoſito teſte promittatis. Poſt unuſquiſque veſtrûm ſuo Capitaneo in ipſa porta ſuam juramento fidem dabit. Quare, ut ex vobis quilibet hæc, præeunte ſcriba, clara voce, elevatiſque duobus digitis dicat, ſedulò inſpiciemus, atque in eum, qui fortè iſta facere aut effari recuſabit, graviſſimè animadvertemus. Is enim nobiſcum ad extremum uſque perſeverare minimè cogitat, nec veri hominis, ſed proditoris nomine meritò cenſendus eſt. Quem etiam hac de cauſa è veſtigio comprehendi jubebimus. Eſto itaque veſtrum juramentum hoc. Nos omnes Cives, Equites & pedites, militeſque ſtipendiarii Cæſ. Majeſt. juramus primum DEO Opt. Max. poſthac Chriſtiano noſtro Magiſtratui, huicque Provinciæ, & Domino noſtro Nicolao Serino Comiti, ſanctèque affirmamus, nos, ut fideles & morigeros decet, obedientiam omnem præſtaturos, cum ipſo etiam nos victuros, mortemque oppetituros, conſtanter pollicemur.* Audite præterea,

tereâ, quid vos ſcite velim: *Si fortaſſe interea temporis mors ingrueret, meq́; è medio tolleret, meo loco vobis hunc familiarem meum Dominum Caſparum Alapianum conſtituo, vobisq́; impero, ut ipſi pareatis, ſummumq́; honorem tanquam mihi ipſi exhibeatis. & ſi qua vobis mandata dederit, ea diligenter optimaq́; fide exequamini. Animadvertite porrò in iſta capita, ſi quis equitum aut peditum, Capitaneo ſuo aut Tribuno obedientiam recuſaverit, aut imperiũ quacunq; tandẽ ratione detrectaverit, ipſumq́; vi aut ſtricto gladio adoriri conabitur, interficitor. Deinde ſi Epiſtolam quis Turcicam acceperit aut legerit, ſtatim occiditor. Qui autẽ literas per ſagittam immiſſas, aut alio in loco depoſitas invenerit, ut Capitaneo ſuo confeſtim eas exhibeat, hic porrò ut igni tradat, ſerio edico. Et quoniam ſtationes ſeu loca per Capitaneos, Waivodas, & Tribunos, quibus quiſque manere excubiasq́; agere debeat, diſtribuentur, fortè aliquis Nobilium aut etiam reliquorum, quicunque is fuerit, deprehendetur, qui abſq; venia & ſcitu Capitanei ſui, Waivoda, Tribuni vel Decurionis, loco ſuo diſceſſerit, abſensq́; fuerit, is ſine ullo habito judicio repentè ſtrangulator. Qui uxorem ſeu matrem habet, huic cibus & potus reliquaque neceſſaria, in locum ſuum ab ipſis transferri & præberi poterit, ipſe autem in ſtatione ſua immotus maneat. Illi porrò, cui nec mater, nec uxor eſt, cibus in mea culina præparabitur, quem ille, ut per Tribunum ſuum accipiat, commodis & certis horis curabitur. Vini quoque iis, qui non habent, cuilibet in ſingulos dies ſextarius ſeu menſura quarta part. cum pane, aceto, & ſale dabitur. Iſtis verò qui uxorati ſunt, & tamen panibus carent, ſuillam carnem atque farinam, ut ſibi panes ipſimet conficiant, ſuppeditabimus. Denique ſi duo occulta quædam conſilia tractare & muſſitare inter ſe deprehenſi fuerint, ambo rectà ſuſpenduntur. Et ſi talia quis fortè vel audierit vel viderit, nec familiaritatis cauſa indicare ea voluerit, abſque mora eodem ſupplicii genere cum ipſis mulctator. Poſtremò qui alteri vel teruncium furto abſtulerit, ſubitò ſtrangulator.* Hanc itaque ob rem majorisq́; obſervantiæ & timoris gratia, Dominus Comes Serinus, crucem in Sigethi arce majori, propè portas, poni juſſit. Dein' militem quendam pedeſtrem, eò quod gladium in Waivodam ſtrinxerit, eúque vagina eduxerit, in platea magnæ civitatis capite mulctavit. Eo quoq; in loco Comes Serinus Mahmet Agam, ſeu Capitaneum propter inſignem ejus perfidiam & enormia flagitia, quæ in via Sigethum iter faciens perpetraverat, pœna capitis affecit. Idq́ue majoris reverentiæ & timoris cauſa ab ipſo factum eſſe, cenſendum eſt. His peractis, Comes Serinus omnibus Nobilibus, militibusq́ue pedeſtribus, degentibus in majori oppido, imperavit, ut ſuas ædes demoliantur & diruant, paleamq́; exportent, comburantq́ue: In nova autem urbe habitantibus, ut ſtramen tectis eximant, inq́ue domos transferant, quo civitas, quæ lignis ſaltem & ſepibus cincta fuerat, eò melius conflagrare poſſet, mandat. Poſteaquam Comes Serinus, hac ratione omnes anthoraſſet, militiæque ſacramento obligaſſet, illic toto cum exercitu & militibus manſit, quorum, qui armis geſtandis tractandisq́ue idonei erant, in univerſum duo millia, trecenti & alii quidam plures, mulieribus tamen liberisq́ue exceptis, numerabantur.

Triceſima prima Julii die, ipſe Vrumelibeglerbegus & Akanski Baſſa, *nonaginta millibus Turcarum adveniunt*, & propè D. Laurentium uno milliari à Sigetho conſidunt: *Eo ſe quoque ex caſtris centena Turcarum millia conferunt*, & è veſtigio ea ipſa adhuc luce cum noſtris ab exortu diei uſque ad meridiem intra ſepta, velitario certamine dimicant, rurſumq́ue in caſtra ſub noctem quietis cauſa revertuntur.

Prima die Auguſti, Veglerbecus & Akanski Baſſa, junctis illis nonaginta millibus Turcarum, totoq́; exercitu, inde ſolvunt, ſeq́; apud Simelebovum quarta parte unius milliaris ab arce in quodam colle ſeu monte, non procul à Sigethi vineis diſtante demittunt, ipſoque diluculo ad ſepta cum noſtris dimicatum veniunt: Cumq́ue acriter à meridie ad veſperam usque pugnaſſent, ex Turcis plurimi tormentis manuariis interfecti deſiderabantur. Hunc ergo in modum ſingulis diebus ter Turcæ appropinquabant, donec eò ipſe quoque Imperator advenerit.

Quinta die Auguſti, Veglerbegus & Akanski Baſſa unà cum exercitu de colle illo, quem Cæſari delegerant, vacuumq́ue pro eo reliquerant, ſecedunt, & ſua circa arcem caſtra locant. Eò ipſe die Lunæ, in colle, ex quo ſe Veglerbegus & Akanski Baſſa Simelehovum verſus receperant, Cæſaris tentoria ſco papiliones figuntur. Sequenti die Martis, qui fuit ſexta Auguſti, Cæſar ipſe omnibus copiis, & tota manu comitatus, ſubſequitur, ipſumq́; collem, qui Sigethanis vineis adjacet, occupat, ibiq́ue cum ſtativa collocaſſet, ſuaq́ue caſtra metatus eſſet, quieſcit. Reliquus autem exercitus & milites, arci ita denſo agmine imminebant, eamq́ue circumſedebant, ut tentoria ſe mutuo attingerent, nec quiſquam arcem ingrediens, propter immenſam hoſtium multitudinem conſpici poterat. Eadem quoque die in omnibus ſeptis & mœnibus usque ad noctem graviter dimicatum eſt: Soleque occidente, Imperator omnes machinas bellicas & bombardas, quas ſecum advexerat, diſplodit atque emittit: Janitſchari etiam, id eſt σωματοφύλακες Turcici Cæſaris, quorum ipſe, ut ſibi præſtò ſemper ſint, aliquot millia in Aula ſua alit, genus hominum bellicoſum atque ſagittandi periti ſſimum, ſua tormẽta manuaria ejaculantur: Unde talis ſtrepitus & fragor exaudiebatur, ut tonitrua quis cœlo deſcendere arbitraretur. Poſt hæc magna voce ingenti clamore in omnibus Turcarum caſtris cœptum eſt ter, Halla, id eſt, DEUS, acclamari, idq́ue in ſignificationem proſperi ad Sigethum Cæſaris adventus. Chriſtiani è contra in arce Sigeth nomen JESUS exclamabãt.

Septima Auguſti die, Turcæ ex planitie, & agris, Gerras, ſeu Cophinos virgultis contextos, terraq́ue impletos, ad novam urbem præmittunt, aggerem deinde faciunt, & vallo foſſisque re muniunt, quibus mox tormenta & bombardas ſuperinducunt occultantque: Et noſtros, qui ſe intra ſepta juxta portam novæ civitatis extructa continebant aſſiduè petunt. Eo tamen die, ipſi propter crebra noſtrorum tormentorũ fulmina efficere nihil poterant. Ibi etiã Janitſchari, cũ prius à ſepta ſeu terminos acceſſiſſent, acriter cum noſtris dimicant. Atq; ex noſtris unus ſaltem, illorũ autem multi in eo cõflictu perierunt. Hac ipſa die Comes Serinus omnia ſepta, hortos & arbores comburi atq; amputari & utriusq; civitatis portas, quę dein' terra repletæ atq; munitæ ſunt, ſecari juſſerat. Veſpere itaq; ejus diei, Jovisq; manè & ſerò Turcæ aggerem jacere pergũt,

Janit-

Janitſchari ſe foſſis ingerunt, & terra, ut ab injuria bombardarum tuti eſſe poſſint, cooperiunt atque occultant.

Octava Auguſti die Jovis, Turcæ ſummo mane novam civitatem tribus in locis petere atque concutere incipiunt. Janitſchari etiam ſuis ſclopetis rem tentant, & in utramque urbem ſine intermiſſione jaculantur. Poſthæc ipſa Aliportuk aggerem jacere munitionemq́ue nocturno tempore infra arcem interiorem propè Regium hortum, rectè in ipſa palude ſeu foſſa arcis moliri, eoq́ue majora tormenta ſtatuere pergit.

Nona Auguſti die Veneris, ipſe diluculo idem Aliportuk qui Imperatoris terra mariq́ue bellicarum machinarum & munitionum Præfectus fuit, quinque majoribus tormentis, & aliquot bombardis fulminat, arcemq́ue Sigethi interiorem petit, tantumq́ue ea die aſſiduis tormentorum ictibus profecit, ut jam in ea Turrim & æreas campanas concuſſerit atque fregerit. Incepit ſummo mane machinas diſplodere, nec ad veſperam usque conquievit. Et licet aliquantulum deſtiterit; tamen paulò pòſt iterum perrexit, perq́ue totam noctem ſine intermiſſione detonuit. Hæc ubi Comes Serinus eadem die Veneris ſerò vidiſſet, plurimosq́ue ex ſuis interire tormentis cognoviſſet, novam urbem ſub ipſo crepuſculo incendere, eamq́; penitus igne delere, veterem porrò ſeu majorem civitatem occludere juſſit.

Decima Auguſti, qui fuit dies Saturni, Turcæ vetus majusvè oppidum, tribus ex locis majoribus tormentis petunt: Janitſchari verò aggerem jaciunt, & vallo terraq́ue effoſſa ſe munientes, propius ad id accedunt. Machinas quoque in novam civitatem, quæ incendio conflagravit, deduci curant: Quibus deinde eo ex loco veterem urbem verberare atque concutere pergunt. Eadem die Turcæ & ipſius Aliportuk aggere, lignis, ruderibus & terra cratem ſeu pontem, quo per paluſtria loca eò commodius tranſitum conſequi poſſent, conficiunt. Adhæc ipſi trabes & ligna præferebant, quibus tecti, viam ſtraverunt, & de die in diem ſemper propius ad arcem acceſſerunt: Omnes autem Turcæ in hoc, ut quàm citiſſimè cratem illam ſeu pontem, per loca paludibus referta, conſtruerent, incumbebant, nec eorum ullus labore, ſeu onere illo ſublevatus erat, imò cuncti ad geſtanda ligna & arbuſta compellebantur, operiq́ue perficiendo occupabantur. Cameli quoque, equi clitellarii, & muli, nullo unquam tempore quieſcebant, ſylva porrò & agri omnes, Turcis, equis, camelis, & brutis animalibus, pleni refertiq́; conſpiciebantur. Erant itaque ex duabus partibus Crates à civitate arcem verſus confectæ, in quibus utriq; magna lignorum copia depoſita erat, cumq́; pontes ruderibus & terra fabricatos ſtraviſſent, eosq; propè mœnia deduxiſſent, caſtella quædam & Janitium tanquam munimen aliquod ſeu ἐπάλξεις ex ſaccis vellere, & ſuccidia conſtipatis imponunt, quo Janitſchari tecti opertiq́ue ſtabant, atque inde arcis mœnia ita petebant, ut in iis propter aſſiduos tormentorum ictus, nemo in poſterum ex noſtris permanere potuerit.

Decima nona Auguſti, die Lunæ, qui D. Bartholomæum præcedit, Turcæ magnam civitatem ceperunt, ſuamq́ue in poteſtatem redegerunt. Ibi multi ex noſtris fortes Viri, qui intro in arcem aufugère, eq́ue hoſtium manibus evadere nequiverunt, deſiderabantur. Turcæ enim ipſos usque ad pontem arcis præcurrebant, atque ut introitum prohiberent, ſumma ipſos velocitate antevertebát. Quapropter qui maturè ſe in arcem recipere non potuerunt, foris omnes trucidati ſunt. Inter quos erat Martinus Boſniack, Petrus Botoſch peditum Ductor ſeu Waivoda, aliq́ue complures ſtrenui, & longo rerum uſu induſtrii milites. In ponte etiam decrepitus ille Laurentius, Petrus Batha, Blaſius Diak, Georgius Mathiaſch, omnes Waivodæ, vel copiarum pedeſtrium Ductores, miſerè interfecti perierunt. Ibi quoque Matthias Sekiſchudi, globo percuſſus, poſtea ad frugem pervenire vel ſanitatem recuperare potuit nunquam. Finierunt inſuper in expugnatione urbis vitam Rodovan & Franciſcus Dando Waivodæ, aliq́ue magni nominis milites non pauci, quos omnes hîc ſcripto comprehédere & recenſere non fuit integrum. Poſteaquam civitas ingenti clade & ſumma cum jactura amiſſa eſt: Multi enim veteres Waivodæ & optimi peritiſſimiq́ue milites in ea interiêre, maximo mœrore & triſtitia affecti, cæteri omnes in arcem ſeſe contulerunt, in eamq́ue cum Comite Serino ſeipſos incluſerunt. Turcæ verò urbem fortiſſimo præſidio tenebant, jamq́ue in ea morabantur.

Viceſima die Auguſti, hoſtes quatuor in locis fulmina majoribus tormentis arci immittunt, ad eamq́ue binas vias ruderibus arbuſtis, & terra præparant. Paludes enim & foſſæ tunc aquis deſtitutæ atque exſiccatæ erant, nec ulla penitus aqua in iis præter limum & lutum continebatur.

Viceſima ſexta Auguſti, die Lunæ poſt D Bartholomæum, Turcæ per Crates ex aggere ipſius Aliportuck primum impetum in arcem interiorem faciunt, expugnationemq́ue tentant, in qua plurimi Turcæ periêre, noſtri autem duo ſigna ab ipſis conſecuti, intro in arcem abſtulerunt, & una Miſeraklum Baſſam bombardæ ictu interfecêre. Ex eo loco Turcæ ſummo cum dedecore & ignominia abire atque ſecedere coacti ſunt, quorum ingens numerus paſſim ſub ipſis mœnibus & muris, cum plurimis palis, quibus ad direptionem arcis inſtructi venerant, cæſus jacuit.

In hunc ergo modum, Turcæ poſt diem Lunæ ſingulis diebus, magis magisq́; tribus in locis ex Haterdia, & duobus propugnaculis ſeu monumétis, uno propè portas exiſtente, alteri monti contiguo, interiorem arcem oppugnant & affligunt.

Secunda die Septemb. Janitſchari incurſione facta in arcem irruere cogitabant, ſed mutarunt conſilium, & nocturno tempore magnum propugnaculum, quod monti conterminũm erat, ſuffodere cœperunt, cumq́; per tres totos dies ſtrenuè laborarent, tantum inde terreſtris materiæ & ruderum extraxerũnt, ut Janitſcharus eo in loco pertranſire, & ad interiorem ſepem, ubi quendam ex noſtris in ipſo propugnaculo bombarda trajecit, penetrare, noſtrosq́; ſub terra cótingere potuit. Eò poſtea magnam exſiccatorũ lignorum copiam, aſſeres, paleam & pulverem nitratum comportarunt.

Quinta autem Septembris, die Jovis, qui D. Mariæ Virginis Feſtum præcedit, Turcæ magnum propugnaculum ſeu munimen majoris arcis ſummo diluculo incendunt, quod & per ſe vehementer arderet; impulſu tamen & flatu Auſtri, ignis magis magisque creſcebat, inque arcem usque deferre-

deferebatur. Poſthæc etiam trabes & ligna, quæ illuc ad reparandos in propugnaculis circuitus & ruinas depoſita erant, & incendio abſumuntur, ex quo deinceps Domini ſtabula cæteraque in majori arce ædificia conflagrare cœperunt. In eo propugnaculo atque incendio, omnia Cæſaris magna tormenta ita diſpoſita erant, ut abſque reſpiratione iis quatuor ex locis detonarent. Adhæc Janitſchari ſuis tormentis manuariis ſeu ſclopetis arcem petunt, & crebris denſiſque ictibus inſtar pluviæ in arcem globos diſplodunt, atque propugnaculum, quod portæ contiguum & vicinum erat, graviter oppugnant. In eo verò propugnaculo, quòd Nadaſchgovi appellabatur, irruptionem Turcæ faciunt, maximoque impetu in arcem feruntur. In iſta propugnaculi defenſione Comes ipſe Serinus præſens aderat, & acriter cum Turcis decertavetat, ita, ut hoſtiles impetus fortiſſimè propulſaret; eóſque bis arce expelleret atque ejiceret. Hoc in conflictu & certamine Johannes Novàkovitſch occubuit. Cùm ergo Comes Serinus ignem maximas vires ſumere, & jam propè ad pulverem nitratum (cujus ingens copia in magna exteriori arce juxta portas minoris arcis erat) procedere conſpexiſſet, & quod propter ignis vehementiam Turcarumque immenſas copias, jam undiquaque irruentes, in majori arce longius morari non poſſet, ſe una cum reliquis, qui ſupererant, militibus, quique elabi & aufugere inde poterant, in arcem interiorem contulit atque recepit, ejuſque portas bonus ille Comes in tantas redactus anguſtias, claudere juſſit. Foris autem complures egregii milites trucidati ſunt, mulieres & infantes multi, de quibus inter ipſos Turcas maxima contentio & lis exitit, in Turcarum caſtra captivi abducebantur. Poſtea Comes Capitaneis & peditum Præfectis ſeu Ductoribus, quos Waivodas, ut loca, quo quiſque ſtare, & excubias agere debeat, diſtribuant, præcipit. Mœnia namque exterioris arcis, interiorem etiam cum ſuo muro complectebantur, hicque continuus quaſi & ab ipſis contentus conſpiciebatur. Ita ut aliquis ex majori arce in interiorem nullo negotio, & abſque anfractu progredi potuerit. Interior quippe arx, tantummodo in una parte ſeu angulo magnæ arcis poſita, nullum propter exteriorem ſeu magnam arcem, munimen vel propugnaculum habebat, nec aliud quidpiam, exceptis uno aut altero conclavi, quod ipſe Dominus Comes inhabitabat, & domibus aliquot, in quibus pulvis nitratus, omniſq; generis bombardæ depoſitæ ſervabantur. Cætera ædificia in quibus commeatus & ſiliginis farina, avena, hordeum, caro ſuilla, & fumo macerati piſces (quorum omnium propè ineffabilis aderat abundantia, ſervabantur, in majori arce ſingula contenta erant. Remanſerunt ibi etiam quinquaginta dolia vino, trecenta aceto, & quinquaginta omnis generis leguminibus referta. Earum denique rerum, quæ ad victum requiruntur neceſſaria, omnium inſignis aderat copia, quæ omnia in majori arce relicta & igne abſumpta ſunt, hacque de cauſa nec noſtris, nec hoſtibus ea uſui, & bono eſſe potuerunt. Amiſſa ſunt præterea in arce majori omnia tormenta, quæ Turcis ceſſerunt, & quibus deinceps noſtros tamdiu penerunt, donec interiorem quoque arcem (ſicuti poſtea dicetur) ademerunt. In interiori autem arce præter duo magna tormenta, duo mortaria, quæ ἴγχμοι κεραυνοβόλοι dicuntur, & quatuordecim bombardas nihil erat reliquum; Cæteris impedimentis & rebus omnibus hoſtes foris in exteriori arce potiti ſunt. De commeatu in interiori nihil propemodum aderat, præterquam mille modii Tſchargoviani triticea farina referti, quos Comes Serinus ex ſuis prædiis Tſchargovianis apportari mandaverat: Magna itaque penuria, eo tempore, quoad panem & potum, erat, & talis, ut per hoc triduum mulieres & infantes fame ſitiq; extinguerentur. In exteriori porrò arce, unuſquiſque militum, tam pedeſter quàm eques, victum & cibaria affatim habuit. Nemo autem quicquam ſecum in arcem interiorem auferre, nec multum de auro vel argẽto aſportando ſolicitus eſſe potuit. Omnia enim, ut dixi, incendio foris abſumpta ſunt, tantoque impetu & celeritate arx illa noſtris erepta, & à Turcis expugnata eſt, ut vix in interiorem arcem elabi atq; aufugere potuerint. Quam poſteaquam Turcæ occuparunt, multa vexilla in aggerem ſeu vallum arcis collocarunt, atque per duos Jovis & Veneris dies, illic in majori arce conquieverunt. Noſtri verò in parva ſeu interiori arce occluſi, & undiquaque obſeſſi ac circumventi hæſerunt. Nec Turcarum ad noſtros adhuc in arcem interiorem aditus ulli, aut noſtrorum inde foràs ad eos exitus patuit.

Septemb. die 7, hoc eſt veſpere D. Mariæ Virginis feſto, & ipſo mane circa horam ſextam Turcæ conjecto in arcem igne, ædificia, in quibus Comes Serinus habitabat, in interiori arce contenta, incendunt, & ad expugnationem arcis omnes Imperatoris pedeſtres copiæ, ſumma cum vi irruunt; Adhæc, claſſicum canere, tympanis perſtrepere, & tubis infinitis ingentem ſonitum edere, incipiunt, ſignaque innumera in arcem majorem collocant. Itaque tanta erat undiquaque Turcarum multitudo, ut nec prata certi, nec aquæ, nec arbores ex arce conſpici potuerint. Omnia enim plena Turcis & ſub ipſis mœnibus referta erant. Interea arx vehementer & ſupra modum igne devaſtabatur. Quod cum Dominus Comes Serinus vidiſſet, ſeque diutius in ea continere non poſſe conſpexiſſet, per Cubicularium ſuum Franciſcum Scherenkum veſtem holoſericam, aliamque tunicam ex ſerico non latam (Menten ipſi vocant) interulam & alia munda ſibi adferri juſſit, atque ad omnes, qui tunc ſecum erant, milites, in hæc verba locutus eſt: *Nunc non opus habeo veſtimentis gravibus, ſed levibus ſaltem, quibusq; abſque impedimento me commodè, & cum agilitate quadam defendere poſſim.* Injunxit ſibi etiam dari galerum ex nigro ſerico villoſo, auro intextum & ornatum, quem in nuptiis geſtare ſolitus erat. Huic affixum fuit ornamentum quoddam aureum peculiare, in cujus pala pretioſus lapis adamas præſtantiſſimæ pennæ ab Ardea deſumptæ continebantur. Deinde centum aureos nummos ſeu ducatos Ungaricos, quibus tamen nullus ex Turcica moneta admixtus eſſe debeat, adferre juſſit, quos ubi Cubicularius attuliſſet, holoſericam tunicam ſcindi, eoſque inter goſſipium, quo illa contexta erat, & ſericum poni curavit, ſic ad ſuos inquiens: *Hac ideo me feciſſe vos exiſtimare omnino volim, ut, ſiquis forte hoſtium aut latronum meum me veſtibus exuat, dicat, ſe nihil prædæ aut* [illegible] *lucra*, [illegible]

lucri penitus apud me inveniſſe. Præterea Cubiculario, ut ſibi redderet arcis claves, quas ille ſemper, dum arx obſeſſa fuit, in manu ſua & poteſtate habuerat, mandavit, eas cum accepiſſet, ſtatim tunicæ, in quam centum ducatos repoſuerat, ingerit, ſuos hunc in modum affatus: *Revera mihi credite, quod dum manum hanc meam movere, & gladio hoc vitam defendere licebit, nemo nemo mihi centum iſtos ducatos & claves erepturus. Me autem mortuo, quicunque adeptus fuerit, eos ſibi habeto. Juramentum ſiquidem jam Deo præſtiti, votumq́ nuncupavi, me per Turcarum caſtra nequaquam ductum, nec liberis digito demonſtratum iri.* Denique ſuo antedicto Cubiculario præcepit, ut ſuos curvos & inſtar falcis enſes (quos Sábel vocant) auro & argento decoratos, ſibi porrigat, quos cùm probaſſet, ex quatuor gladiis unum, qui adhuc ipſius Parentis erat, elegit, dicens: *Hic unus eſt ex veteribus meis gladiis, hoc gladio ego omnium primo gloriam & honorem promerui, omniaq́, quæ habeo, acquiſivi. Et hoc gladio ego nunc ſingula, quæ Deus in me judicio ſuo decreverit, perferam.* Sic gladium dextra manu accipiens, è conclavi ſuo ſe recipit, atque poſt ſe parmam ſeu peltam rotundam geſtare jubet. Nullis præterea armis, nec lorica, nec galea ſe munire volebat, hoc addens: Deum protectorem defenſoremque ipſius futurum, ſe etiam ex Sigetho elabi aut aufugere nequaquam conaturum, ſed omnia conſtanti animo, quicquid Deus voluerit, ſubiturum atque paſſurum. Cumque è ſuo conclavi exiiſſet, inque cavedium ſeu plateam interioris arcis veniſſet, omnes jam ibi milites, equites & pedites in procinctu ſtabant, eumque loricis, galeis, & clypeis tecti, evaginatis etiam gladiis, parato præſentique animo expectabant, & ubi arcem incendio, quod reſtingui amplius nulla ratione poterat, conflagrare penitus vidiſſent, nec longius in ea propter vim ignis & fumum morari ſe poſſe animadvertiſſent, cœpit ipſe Dominus Comes in hanc propè ſententiam, ut omnes eum exaudire & percipere facile poſſent, in platea arcis loqui: *Mei fratres & ſtrenui milites, nunc re ipſa & ante oculos ſimul cernimus omnes, qua ratione nos Deus igne hodie puniat, igne nos hoſtes noſtri ſuperant & vincunt. Nec tantum eorum nobis potentia & copia nocerent, quantum ignis & incendium damni dat, noſq́ peſſundat. Nihilominus tamen hanc pœnam à DEO Opt. Max. immiſſam, patienti grato q́ animo perferre nos decet: hæc enim, non ſolùm ob noſtra nos peccata, ſed etiam ob Provinciæ hujus flagitia punire voluit. Quapropter, ignorare vos minimè arbitror, quo pacto antea fidem meam vobis dederim, voſq́ mihi viciſſim ſanctè & Deo interpoſito teſte, per jusjurandum promiſeritis: Nos hic una ſimul victuros & morituros eſſe. Et quidem ad hoc uſque tempus (Deo ſint gratiæ) nihil mali commiſſum, nec ulla inter nos proditio deprehenſa eſt: Quod & nunc nulla penitus ratione accidere debet. Jam cunctis in præſentia videmus, quod hic in loco longius moram protrahere & perſeverare, etſi vellemus non poſſumus. Idq́ tribus de cauſis, quarum prima eſt, quod hic flammis & incendio conſumimur: altera, quod noſtrum admodum pauci ſunt: tertia, quod commeatu caremus, vobiſq́, infantes & mulieres fame ſitiq́ pereunt. Quapropter, cur igne hic conflagrare volumus? Sustote, exeamus foras in exteriorem arcem ſtrenui milites, mediumq́ digitum hoſtibus oſtendamus, & cum eo fortiter manus conſeramus, ut poſt interitum & mortem quiſque noſtrûm famam ſibi & gloriam comparet ſempiternam, qui occubuerit, ævum cum Deo ſine omni dubio aget, cui verò uſura vitæ longius conceſſa fuerit, in eaq́ ſuperſtes manſerit, is ſummis laudibus nunquam non celebrabitur. Atque hac de cauſa, ego omnium primus eſſe volo, vos primò foras præcedere. Et quod ego facturus ſum, hoc idem & vos facite. Certo mihi credite, fratres dilecti, me vos ad rogum uſque non eſſe derelicturam.* Poſt hæc ter J e s u s exclamat, atque Cæſ. Maj. vexillum ipſi Laurentio Juranitſchi, ut id ſibi præferat, tradit, portaſque arcis aperire jubet. In ipſa autem porta machina bellica, quæ mortarium vulgò vocari conſuevit, ferro in fruſtra diſſecto referta jaciebat, quæ in Turcas paulo antè diſpluſa atque emiſſa fuerat, unde ſub ipſo fumo *Comes Serinus nudo gladio & exigua parma foras progreditur, ipſum Juranitſch cum ſigno præcedentes, reliqui porrò milites, equites & pedites, quique ad hoc ſupererant, omnes inſequebantur, ibique in ipſo ponte cum Turcis conflixerant.* Eo in loco Janitſchari D. Nicolaum Comitem Serinum tribus in locis globo percuſſerunt, ubi etiam ex eo ictu, quem capite excepit, prolapſus in terram concidit. Quo facto, Turcæ confeſtim ter Halla, id eſt Deus, exclamabant. Noſtri autem retrò in arcem interiorem profugiebant, cumque ipſos Turcæ vehementer inſequerentur, ipſiſque ingenti furore incumberent, unà cum noſtris in arcem ſumma vi & impetu irruunt atque feruntur. Jam murus interior & ipſa mœnia Turcis undiquaq; plena exiſtebant, unde noſtros deſuper ruderibus & lignis adusque internecionem feriunt, & acriter cum noſtris militibus pugnant. Hos omnes exceptis his, quos aliqui galeris & pileis Turcicis tectos, aut ricis opertos, & veluti perſonatos abducebant, interfecerunt. Infantes autem & mulieres omnes vivas ſervarunt, captivaſque ſecum traxerunt. Hoc autem plerique omnes Janitſchari, eorumque major pars, quàm reliquarum Turcarum fecerunt, cumque captivum alicui eripere non potuiſſent, eum ipſi vi & ignominioſè præ manibus diſſecarunt. Eo arcis in loco, noſtrorum Turcarumque cadaveribus ita referta erant omnia, ut aliter quis, quàm per funera mortuorum ire, eaque calcare & premere arcem ingrediens, aut in ea ambulare volens, non quiverit. Tanta etiam in ipſis mœnibus interioris arcis cæſorum interfectorumq; hominum copia paſſim jacebat, ut ſanguinem, quis ibi & cruorem haud difficilè haurire potuerit. Eductis igitur ex arce omnibus Chriſtianis & Turcis, jam utraſque arces majorem & minorem unà cum domibus, mœnibus, plateiſque tenentibus, ignis ſeu incendium, ad pulverem nitratum, qui in quadam turri interioris arcis, fornici propè terram incluſus erat, pervenit, vetereſq; domos, quæ in interiori arce continebantur, à fundamentis evertit atque disjecit. Eo graſſante incendio, quàm plurimi Turcæ cæmento & pulvere interfecti deſiderabantur. Et quemadmodum ipſi Turcæ afferunt, eo ſaltem in loco Turcarum plus minus tria millia partim incendio abſumpti, partim ruinis ædificiorum ac lapidibus & tegulis, perierunt. Nam hujus cladis cauſa & calamitatis per totum exercitum ſummus clamor inſigniſq; lamentatio pervagata eſt. Luge-

bat quippe extinctum ſuum patrem quidam, alius filii interitum deplorabat, tertius ob fratris mortem vociferabatur. Ea die *Janitſcharorum Capitaneus Domino Comitis Serini jam mortuo caput amputari, idque ad Turcarum Cæſarem perferri juſſit.* Cæterùm ſupremus Turcici Imperatoris *Mechmet Baſſa cum aliquot Viſiriis tanta calliditate uſus eſt, ut neque ex inferioribus Baſſis aut Wegis quiſquam, neque Janitſchari aliique milites Solymanni Imperatoris ſui mortem*, quarta adhuc Septembris poſt prandium, circa horam primam, in loco Siclihovo dicto, quarta parte milliaris à Sigetho diſtantis, propè vineas Sigethanas extincti, *niſi expugnata jam arce Sigethi, & commonefacto hac de re prius per literas Selimo Solymanni filio, cognoſcere potuerint.* Atque ne palàm omnino fieret, aliisque innoteſceret, idem Mechmet Baſſa, Doctorem, qui Cæſaris curàm egit, nocturno tempore, ne mortem ipſius divulgaret, clàm trucidavit. Interea etiam mortuo Cæſare, per ſingulos dies clangere tubis, & aliis Muſicis inſtrumentis perſonare, cibos coquere & apponere, tanquam ſi cæſar in vivis eſſet, jubebat. *Poſt mortem* autem *Solymanni ſtatim ingens malum evenit, & vehemens tempeſtas validiſſimusq; ventus exortus eſt, qui omnia Turcarum Imperatoris tentoria disjecit, & ea, quaſi alio ſecum rapere vellet, evertit.* Idem per reliqua omnia Turcarum caſtra, & ad Mechmet Baſſæ Sokolovitſchii papiliones flando progreſſus, omnem paleam & fœnum, quod in caſtris alicubi reperit, abſtulit, ſecumque rapuit. Eodem ferè tempore mirum quiddam accidit. Nam *Danubius* inferius propè Tulniam *ita turbidus, & arena lutoq; mixtus conſpiciebatur, ut tridui ſpatio purgari, & lucidus reddi, nec* (ut ipſi Turcæ & Tuliani cives referunt) *ullius ejus uſus vel ad coquendum, lavandum, aut bibendum eſſe potuerit.*

Octava Septemb. die Solis, Mariæ Virgini ſacra, caput Comitis Serini inter alia Sigethanorum jam interfectorum militum capita, palo non tam longè à terra affigitur, & jactu unius lapidis ab Imperatoris tentorio collocatur. Circa etiam undiquaq; ſigna ſeu vexilla Sigethana tranſverſim cuſpidibus in terram defixis ſtabant. Sic ea tota die caput Comitis Serini in illa platea palo affixum conſpiciebatur. Nec enim Turcæ unquàm conquieverunt, ſed ſine intermiſſione caput illud ſæpe dictum Comitis Serini, & reliqua Sigethanorum militum, quæ in unum acervum comportata congeſtaque erant capita, ſpectatum contemplatumque venerunt. *Singulis etiam Turcis, qui Sigethani militis caput ad Cæſaris*, vel illius loco Mechmet Baſſæ, *tentorium attuliſſent, decem aurei nummi ſeu ducati numerabantur.*

Septemb. die nona, Lunæ, ſummo mane *Mechmet Baſſa* Sokulovitſchius Cæſaris gener, & ſupremus Conſiliarius, *Domini Comitis Serini caput Budam* ſeu Salinum fratri ſuo Muſtafæ Sokolovitſchio Budenſi Baſſæ, *miſit, quod cum accepiſſet, ſerico ſtatim involvit, ſubtilique linteo tegit, & per duos ruſticos Taurinum*, quod ab aliquibus etiam Bregetum dicitur, *in caſtra noſtri Imperatoris ablegat. Inde*, porrò per Balthaſarum Batſchani multis cum lachrymis ſummoque mœrore, *Tſchacaturnum delatum abique Monaſterio D. Helenæ*, in fornice ſeu Mauſoleo, quo Catharina prima ipſius uxor de Frankenpanibus, felicis memoriæ, cum filia & duobus filiis inclusa, *quieſcit tandem ſepultum*, terræque mandatum eſt: Cujus animæ DEUS Opt. Max. in Regno cœlorum æternam quietem largiri dignetur.

EPITAPHIUM
ASCRIPTUM SEPULTURÆ IN TSCHAKATURN,
Ejuſdem Illuſtriſſimi Comitis
NICOLAI ZRINII, &c.

ILluſtriſſimo Comiti NICOLAO ZRINIO Torquati ex ſorore nepoti, à CAROLO V. poſt Viennam obſidione ſolutam, quod in ea adoleſcens adhuc & tyro, multa & præclara confeciſſet, equo auroque donato, ad Budam & Peſtum pulchra per facinora ſumma cum laude probato: Croatiæ, Dalmatiæ & Sclavoniæ Bannato, Tavernicorumque Regalium in Pannonia Magiſterio ſingulari cum Prudentia functo, copiis Cæſaris ad dextrum Danubii latus à FERDINANDO Primo, & MAXIMILIANO Secundo Imperatoribus Præfecto; Victis ſæpiſſimè, fugatis, captis, cæſiſque hoſtibus: Infauſtiſſima poſtremum funeſtiſſimaq; Sigethi expugnatione, cujus arcem contra innumerabilem Solymanni Turcarum Principis exercitum, facta eorum ingenti & memorabili ſtrage, diutius quàm viribus par fuerat, defendit, defuncto ibidem Solymanno, totius orbis flagello, pulcherrimè abſumpto, bellicæ gloriæ fortiſſimo, invictiſſimoque Duci, de ſe publiceque: B. M. P. P.

Vixit annos quadraginta octo, occubuit ſeptimo Septembris, Anno Virginei partus 1566.

ALIUD.

HOſtibus ut vidit diris & cedere fatis
Credita Virtuti munia celſa ſua.
Servata à me olim, nunc me ſervabitis, inquit
Arces. & pugnans ZRINIUS *occubuit.*
I modo, te jacta quantumvis Roma: Lyburnis
Et ſunt qua mortem pectora deſpiciunt.

In ejuſdem Illuſtriſſimi Comitis,
NICOLAI ZRINII, &c.
EPICEDION PAULI FABRICII,
Cæſ. Mathem. Med. Doct. & ordinarii in Archigymnaſio Viennenſi Profeſſoris.

PRo patria charam Virtus effundere vitam
Tempore (cum trucibus premeretur ab hoſtib.) illa
Siſtus (ut certè ſemper fuit) ullius unquam
Inclyta non poterit pietas, non inclyta Virtus
Preferri tibi ZERINIÆ *Comes inclyte gentis.*
Tantus amor patriæ, fides tibi tanta cupido
Præſtandæ, tibi tantus erat profligere Turcas
Ardor, ut hunc ſola ſatiares inclyte vita.
Nam neque moverunt te viq; minaq; preceſq;
Urgentis varie frangentiſq; omnia Turcæ
Nec promiſſa ſalus, nec deſperata ſalutis
Commoda moverunt animum, cum cuncta teneret
Eripere & vitam, quæ ſola ſuperfuit hoſtis

Debebat ferus ille tuo trux ille potiri
Corpore, ſi vellet tandem. Quæ gloria talem?
Quantus honorq́; tuam ſequitur Comes inclyte mortẽ?
Virtutis ſolida ſtudium, patriæq́; ſalutis
Cura tibi mortem, laudem ſimul illa perennem
Et talem peperit, qualis te vincere nullus
Ullius Hiſtoria victor queat, aſpice faſtos
Actaq́; Romani populi, tibi Curtius iſthic
Forſitàn eſt ſimilis facto, ſed cauſa priores
Fert tua, ſi ſacros reputabimus ordine libros,
Fortè Machabæo laus eſt communis Juda
Et ſimili facta tecum; ſed quicquid & hoc eſt
Obticeo, dum quæ reſtat poſſeſſio vitæ
In Chriſto æterna tibi debita redditur, Ergò
Hic tua fama tuo ſummam cum nomine laudem
Promerita eſt, memorq́; etiam nunquam excidet ævo.
Dicêris pius eſſe Comes, fortiſſimus Heros,
Non tantum patriæ defenſor, & inclytus armis
Miles, magnanimus inter ſed totius orbis
Chriſtiadum. Cœlo tandem fulgente receptus
Heroas inter qui ſanguine poſteritati
Conſuluêre ſuo, quibus eſt ſervare decorum,
Sic patriam viſum, caperet ne mœnia turpi
Deditione ferox hoſtis, qui rumperet omne,
Fasq; piumq́; bonis cum moribus omne fugaret,
Heroas inter tales Comes inclyte vivis.
Funeſtas qui Turcæ acies atque arma furentis
Sæpè repreſſiſti aut viciſti, ſæpè fugaſti.

EPITAPHIUM.

ZEriniæ gentis Comes hic jacet inclytus ille
Pro patria vitam, qui dedit ipſe ſuam.

ALIUD M. CASPARI SITNIR,
Labacenſ. Ethices in eodem Archigymnaſio
Profeſſoris ordinarii.

QUI Machometigenas pulſavit ſæpius hoſtes,
Sæpius & victis hoſtibus ibat ovans:
Pro templis, cultuq́; pio, pro pace fideq́;
Arma ferens Scythicos depopulatus agros
Inſignem proprio peperit qui ſanguine famam,
Fama ſequuturis viris imitanda viris:
Hac urnis anguſta ZRINUS tellure quieſcit,
Qui pater armorum præſidiumq́; fuit.
Magnanimũ meritò monſtrant tot ab hoſte triumphi,
Teſtantur fidum mors, modus, urna, locus.
Terra Lyburna gemit, dolet Auſtria, luget ademptum
Ipſum Europeæ nobile clima plagæ.

NUMERUS TURCARUM interfectorum.

PEriêro autem *ſub Sigetho* (ut Janitſcharorum Capitaneus Budenſis ex caſtris Sigethania Budam verſùs iter faciens in urbe Tulnia retulit) *Turcicorum Equitum octodecim millia, Janitſcharorum ſeptena millia*, quæ omnia computata viginti quinque millia efficiunt. Hi ſaltem libris inſcripti cõtinentur, *exceptis reliquis levibus & nullius momẽti hominibus*, & iis, quorum numerus ſcripto non eſt comprehenſus. Ex Primatibus autem & ſummi nominis Turcis occubuerunt Miſerskius, Baſſa Alportuk, Baſſa Capitſchius, id eſt, Cæſaris ſupremus Cubicularius, & Baſſa Haſnadar, hoc eſt, Cæſaris Camerarius, ſeu ærarii & rei numariæ Præfectus. Ex Capitaneis autem, quos Wegos nominant, plurimi interfecti ſunt, quorum certus numerus ignoratur. Eos enim floccipendunt vilique æſtimant, dicentes, iſti tantum ſunt Cæſaris ſervi & captivi. Hoc verò certò credendum eſt, inſignem ibi Turcarum copiam interiiſſe, dici namque vix poteſt, quàm multi aſſiduis ictibus Sigethanorum tormentorum ceciderint atque inexpugnatione trucidati ſint. Adhæc infinita cadavera paſſim in ipſis foſſis occiſa jacebant, ut inde in arcem usque graviſſimus fœtor teterrimusq; odor dimanaverit.

HIERONYMUS WOLFIUS COMITI
SERINO atque Præſidio Sigethio,
Anno 1566.

INvicti Heroes, memorandi laude perenni,
Ah valuiſſe nihil vota precesq́; meas?
Scilicet hoc noſtrum ſcelus & dementia fecit,
Veſtra quidem Virtus inviolata manet.
Corpora feſſa jacent; ſed fortia corda triumphant,
Nullaq́; de vobis Turca trophæa tulit.
Veſtra fides non fracta minis, non fracta furore
Hoſtis, ad extremum perſtitit uſque diem.
Mortali de ſtirpe ſatos ceciſſe dolemus.
Sic tamen eſt ingens occubuiſſe decus.
At nos Chriſticolæ vel inani tempora luxu
Perdimus, & pauces publica damna movent:
Vel malè civili maculamus ſanguine dextra,
Sanguine Threicio quas rubuiſſe decet.
Fatalis ſtupor & furor impia pectora verſat,
Vota licet maneant, ſpes tamen ægra fugit.

Idem; Præſidio Julæo.

Hei miſeri, qui vos decepit perfidus hoſtis?
Servat cum libuit, quam dedit ille fidem.
Bis miſeri, quòd degeneres cecidiſtis inulti
More boum, nec vos lauſvè decuſvè manent.
Præſtiteras ſervaſſe fidem vitaq́; profuſa
Sanguine Threicio triſte rigaſſe ſolum.
At vos Chriſticolæ memores ne fidite Turcis,
Cedere certa ſalus, cedere nulla fides.
Mors & ignavos torquet ſua ſpicula, fortes
Pro patria & vera Religione cadunt.
Non obitus fraudi, ſed erit victoria laudi,
Non Deus hanc nobis, crimina noſtra negant.

Idem, In Germaniæ ſtuporem.

Jam tua res agitur, paries tuus ardet, ab alto
Culmine tota domus collabefacta ruit.
Sigettum periit, non Julia caſtra ſuperſunt,
Extremum metuit mœſta Vienna diem.
Pannonias non eſſe vides tua mœnia? Turcus
His ruptis, in te Marte furente ruet.
Ardebunt villæ, ſuccumbent oppida, ferro
Turba cadet diris excruciata modis.
Eripientur opes, libertas, jura, Libido
Victoris ſævi jura cruenta dabit.
Corporis hæc mala ſunt & in omnem poſteritatem
A ſemel exorto fonte perennè ruunt.
Sæva quidem, ſed fine ſuo claudenda. Quid iſtud
Captivas mentes quòd ferus hoſtis habet?
Dira ſalutifero dicit convitia Chriſto,
Hunc etiam pubes neſcia ſæpè negat.
Sæpè ſenex & anus melioris egentes,
Proh ſcelus, hoc ſpreto, ſe Mahometo, colunt.
Vulgus iners quid enim niſi quæ præſentia, curat?
Arbitrio Domini ſe putat eſſe pium,
Non ſpectas cœlos, niſi cùm mors atra feneſtras
Intrat, & in fovea ſus lutulente jacet

Hee

Hæc tu non cernis? non curas plumbea? nummis
Dum parcis, vitam prodis iniqua tuam?
Indulges odiis in fratrem, negligis hoſtem,
Quo nil terra magis, nil mare, triſte tulit.
Num tibi Religio curæ? quis credere poſſit?
Qua rixas nulla Religione moves.
Colatrix culicis, gibboſi terga Cameli
Deglutis, rectum quodlibet eſſe putas.
Omnia præceptis facimus contraria Chriſti,
Ignorant Chriſtum pectora, lingua ſonat.
Sed non ignorat noſtra impia pectora Chriſtus,
Ille dari toties non ſibi verba ſinet.
Quid dicam vates infelix? talia Muſa
Carmina non dictant, fata ſed atra cient.
Imperii nam cùm perituri terminus inſtat,
Approperantq; truci fata ſevera gradu,
Immeritas ne fortè putes excindere gentes
Ardua vel fruſtra vertere Regna Jovem:
Non Deus exitiis non diro fulmine gaudet,
Incolumes potius quoslibet eſſe cupit.
Namq; bonos firmo ſemper munimine cingit,
Et vetat hoſtili clade perire pios.
Aſt ubi negligitur pietas, calcatur honeſtum,
Crimine, cum vitium ſupplicióq; caret,
Tum DEVS infeſto diſturbat perdita vultu
Regna, nec hæc patitur ſtare ſuperba diu,
Ille ſed ex imo quatiens fundamine terras
Fulminea incendit præcipitatq; manu.
Integra ſtaret adhuc (heu jam palus atra) Gomorra
Ni foret inceſtis merſa libidinibus.
Staret adhuc Conſtantini pia Regia, tantas
Ni Regnum diſcors dilaceraſſet opes.
Et tu ſtare queas GERMANIA: *cura ſalutis*
Si tibi tanta foret, quanta pericla vides.
Si tibi privatis potior ſit publica rebus
Cura, ſimul pereunt, quos vehit una ratis,
Servanturq; ſimul, qui commoda publica ſpectant,
Publica privatis, qui ſapit, anteferet.
At ſi deſipies GERMANIA. *Plura volentem*
Deſtituit calamus, ſcribere, lingua, loqui.

F I N I S.

HISTORICA DESCRIPTIO
SUSCEPTÆ A CÆSAREA MAJESTATE
EXECUTIONIS
CONTRA S. ROMANI IMPERII REBELLES, eorumque Receptatorem, & captæ urbis Gothæ, ſoloque æquati caſtri Grimmenſtein, Anno Domini 1567. 13. Aprilis.

ANNO ſalutis noſtræ M. D. LXVII. *Germania bellum habuit, ſuſceptum decreto, & geſtum ſumptibus communibus omnium Ordinum Imperii adverſus Grumbachianæ conjurationis Duces, ac horum Receptatores,* Duce Illuſtriſſimo Principe Electore Saxoniæ, Auguſto. Huic enim ſententiæ in proſcriptus promulgatæ executio, ac tota belli ſumma ab Imperatore ac cæteris Ordinibus uno conſenſu demandata fuit. Cauſæ belli & occaſiones ſic ſe habent: *Guilhelmus Grumbachius,* ex Nobili quidem ſtirpe in Orientali Francia natus, ſed à vera Generoſi animi Nobilitate alienus, & factioſis conſiliis ac molitionibus à prima ætate magis, quàm Virtutum ſtudiis deditus, atque ab his celebris, *Vaſallus erat Antiſtitum Wirceburgenſium; ſed ab his, ad Albertum Marchionem Brandenburgenſem ſeſe contulit.* Cui adoleſcenti incitato adverſus patruum optimum Principem Georgium Marchionem, conſiliorum minimè felicium aut ſalutarium autorem, & ad peſſima quæque, atque ipſi tandem, & familiæ pernicioſa, magiſtrum & incitatorem ſeſe præbuit. Aliquantò poſt, eundem ſumptibus impenſis in bella Caroli V. Imperatoris & immodicis aliis profuſionibus exhauſtum, ac egeſtate per ſeſe inhiantem vicinorum Antiſtitum terris & opibus, cùm ad bellum illis inferendum impelleret, idque jam motum, ut Architectus arcanorum conſiliorum præcipuus, magno ſtudio & artibus ac technis mirabilibus inſtrueret, ac foveret, *Wirceburgenſis Feudum illi ademit,* quo tamen ſemetipſum ſpoliavit violatione fidei ac jurisjurandi erga Dominum Feudi. Hac dere Marchione Alberto tandem omni ſua ditione exuto, & in exilio mortuo, Antiſtiti *Melchiori è gente Zobela litem ille audacter movet,* & tanquam nihil meritus tale, nec ullius culpæ reus, conatur evincere, ſibi hujus quicquid feciſſet, id facere licuiſſe integro & incolumi juramento, propterea, quòd quamprimum offenſio nata inter Antiſtitem Francum & Marchionem Albertum, in diſſidium primùm, mox in bellum erupiſſet, ex pacto inter hos conveniſſet, Vaſallis utrinque militantibus fraudi non fore, ſi pro iis, quibus ſervirent Dominis, arma ferrent contra feudi Dominos. Quod ipſum tamen per ſe quidem vero minimè conſentaneum, nullis deinceps documentis comprobare Grumbachius potuit. Re igitur aliter comperta, cùm non ſtatim, nec ita ut vellet, ſua reciperet, *Antiſtitem per ſubornatos ſicarios ex urbe Wirceburgo in arcem per Mœni pontem aſcenſurum, aliquot ſclopetorum ictibus inſidiosè interficit.* Sicarii evadunt, nec tunc agniti ſunt, quòd parricidium velatis faciebus perpetraſſent. Non longo tamen temporis intervallo poſt, in Lotharingia capitur

ex ſi-

ex ſicariis unus Chriſtophorus Krecerus, qui ſeu metu Grumbachii, cui multos annos ſerviverat, ſeu ex occultis aliis obligationibus erga Grumbachium, ſeu tribuens hoc beneficiis ab eo acceptis, ſe authorem parricidii profeſſus, cùm in itinere freqnẽtibus ſuſpiriis ac gemitibus Dominum accuſaſſet, vitam ſibi ipſe noctu laqueo finivit: Quòd, ut exiſtimatum fuit, tormentorum cruciatus reformidaret & ſupplicium, vel qoòd antevertere abrupta vita cuperet qoæſtiones in Dominom, ad quas ſervari ac duci ſe non ignorabat.

Succedit Zobelo alius ex Würzborgiorum familia, huic litem renovat Grumbachius. Res agitur velitationibus ſcriptionum. Antiſtites ex archivis bellis tempore interceptis, proferunt ac detegunt artes & machinationes Grumbachii. His, etſi Apologias opponit, refertas non tàm refutationibus eorum, quę objiciebantur, quàm anticategoriis; tamen ut erat vir ingenio aſtuto ac vafro, timidoq; ac crudeli, his non confidens, ſed aliis præſidiis opos fore cernens, *animos Nobilitatis Germanicæ occupat, querelis atrocibus ac ſpecioſè ad fallendos imperitos exaggeratis de injuria, qua per vim innocens ipſe afficiatur ab Antiſtite Würceburgenſi, à quo excluderetur avitis poſſeſſionibus, nullo ſuo merito*, ut præ ſe ferebat, per fas nefasq; ue. Contra hanc ſi Antiſtitis Tyrannidem non defendatur, *oſtendit exemplum nociturum Nobilitati univerſa.* Impunè enim deinceps Principes auſuros eſſe quævis in ſubjectos ipſis homines: Nobiles, qoocunque juris prætextu, & hos in turpem ſervitutem redactos, ceu mancipia ruſtica oppreſſuros. Simul aotem latebras quærit ac receptus, ubi tutò verſetur, conflataq; ue occultè conjuratione minimè contemnenda, ſeſe & armat munitq; ue in præſens, & ſi foret opus, ad rem bello etiam deinceps decernendam inſtruit. *Ex Ordine Equeſtri igitur, non exiguum ſociorum numerum comparat.* Inter hos fuère plerique, qui Marchionem Albertum infelicibus latrociniis Germaniam pervaſtantem ſecuti, ea occaſione in notitiam & familiaritatem Grumbachii pervenerunt. Ac præcipui quidem, Guilhelmus Steinius, ejuſdem apud Antiſtitem Würceborgeoſem criminis reus, ex eadem cauſa, Albertus Roſebergius, Erneſtus Mandeslavius Saxo, Jodocus Zebicius, & plures alii.

Sed *quòd intelligeret Nobilitatem ſolam nec authoritate, nec viribus, nec opibus tanta rei parem futuram, ſi potentiores Principes adverſarentur*, nec protinus omnes ex hoc ordine hæc conſilia probaturos, atque à ſuis Principibus diſceſſuros eſſe: Denique ſi quid à nonnullis, non univerſis moveretur, conatus ſeditionis ſpeciem eſſe habituros: Idcirco re deliberata, *dat operam, ut ad præſidium Nobilitatis adjungat patrocinium Principum*, gratia, authoritate, affinitatibus potentum. *Præfert autem cæteris Duces Saxoniæ fratres*, Johannem Fridericum Secundum, & Johannem Guilhelmum, Johannis Friderici Electoris olim filios, tanquam proximos vicinos, & ſuo judicio huic telæ, quam inſtruebat, pertexendæ accommodatiſſimos. Eos enim ex collectis adeptisq; ue per Parentem ſtudiis hominum, norat gratia valere apud promiſcuam multitudinem, augente favorem commiſeratione ex memoria cladis perpeſſæ in bello Germanico, titulo defenſæ Religionis. *Apud hos ita ſeſe inſinuat, ut alterum natu maximum Johannem Fridericum de ſua cauſa bonitate perſuaſum, & maximis fiduciæ impletum, glorioſoq; titulo Parentis, Patroni, Protectoris ac Vindicis Nobilitatis Germanicæ infatuatum, facilè ſibi devinxerit:* Alterum Johannem Guilhelmum, quanquam ſæpè ac mirificè tentatum, circumvenire tamen, atque in ſuas pertrahere partes nequiverit. Qua cum de cauſa Grumbachius cùm non poſſet non odiſſe ac metuere, quin viciſſim inflammaret fratrem odio illius, & ad minitanda ei ac ſtruenda extrema omnia impelleret, continere ſe non potuit. Sed Johannem Fridericum, ut poſtea res docuit, conſtat ſua voluntate deceptum eſſe, vel iis potius perſuaſionibus deluſum, quas ex promiſſis ampliſſimis Grumbachii conceperat immenſas, fore ſcilicet, ut rebus motis reſtitueretur ipſe in paternas & avitas hæreditates univerſas, Electore Saxoniæ Auguſto, vel per ſicarios ſublato, vel ſi hac non ſuccederet, per concitatam tota Germania ſuæ cauſæ prætextu Nobilitatem excuſſo.

Nactus igitur *Grumbachius* patronum, non tam opibus, quàm factioſorum magna ex parte hominum ſtudiis potentem, nidumq; ue opportunum ad quævis facinora patranda, & fretus Nobilitatis erga ſe affectione ac promiſſis, quod ſcriptionibus partis adverſæ valdè prægravari ſeſe animadverteret, ac videret cauſæ ſuæ cognitionem vel lentius idcirco proceſſuram eſſe, vel tandem exitum habituram alium, quàm ſperaverat, decurrit ad alia conſilia, ſuo more fraudi, ſi finem ſuum conſequeretur, violentiam miſcens. Semetipſum ergo ſuæ cauſæ judicem facit, ac *congregatis clam miro aſtu ſeditioſæ conjurationis ſociis circiter octingentis*, ſolo in loco ea in parte Orientalis Franciæ, quem Eisfeldium nominant, *ad Würceburgum hoc comitatu nocte, maxima feſtinatione accedit, effractisque ſub horam tertiam matutinam portis, urbem nihil tale ſomniantem ingreditur, capit, diripit, Canonicis, qui adfuerunt, extorquet tranſactionem diu præmeditatam atque quæſitam, imponit iiſdem cum juramento ἀμνηςίαν perpetuam parricidii perpetrati, adimens omnem inquirendi de authoribus poteſtatem, recipit ſua univerſa, & promiſſum exprimit ſyngrapha ſancitum, de grandi pecunia conſtitutis vicibus ſolvenda.* Hoc peracto facinore, in nidum revolat ſuum. *Imperator Ferdinandus* atrocitate facti graviter offenſus, mandat, ut *in Judicio publico Cameræ, ob uſurpatam ſeditioſo conatu in privata cauſa incompertam hactenus violentiam*, reus peragatur violatæ, non tantùm fidei erga Dominum Feudi inſidioſe circumventum, ſed & pacis publicæ in Imperio contra leges, peſſimo ac pernicioſiſſimo ad omnem poſteritatem exemplo. *reum cognitum ac declaratum condemnat ac proſcribit*, ſimulque eos omnes, qui hæc perpetrantem adjuvarunt. Non magni faciunt proſcriptionem conjurati, fiducia ſui receptus; ſed factum excuſant, ita tamen, ut non in vindicta ſe peccaſſe, ſed modum exceſſiſſe in vindicando agnoſcant, ac culpam hac in parte deprecentur: Tranſactiones autem vi extortas, velint ratas eſſe ac firmas. Fovet, tuetur & excuſat eos multò magis ipſe *Johannes Fridericus Saxoniæ Dux*, ac ne quid hujus à ſe in contemptum Imperatoriæ Majeſtatis quiſquam fieri ſuſpicetur, *prætextum comminiſcitur minimè probabilem, cur refugia eis*

præbeat,

præbeat, nimirum ut plura conaturos reprimat atque coërceat: Poſtulatur interea & ab Electore Saxoniæ, ne Grumbachianæ cauſæ deeſſe velit, qui cùm ſe parricidis & ſeditioſis latrociniis nunquam patrocinaturum oſtenderet, occaſionem illis primam præbuit, odia jam olim concepta, ſed preſſa ac diſſimulata hactenus, effundendi. Nec petitum id fuit, quod tale aliquid ab eo expectaretur, ſed quòd prætextus inſidiis quæreretur. Sapiens *Imperator*, quò hæc ſpectent, minimè ignorans, perſtat in ſententia, & *indicto Conventu mandat Principibus Imperii*, Anno quarto & ſexageſimo, *ut Wormatiæ per Legatos conſultent*, cùm de aliis Imperii negotiis, tùm verò *& de pace publica majore cura firmanda ac munienda.* In eo Conventu decretum fit, *de alendo in Germania præſidio equitum mille quingentorum. Horum mille Duci Saxoniæ Electori Auguſto, quingenti Duci Juliacenſi attribuuntur, ea lege atque conditione, ut ſint ceu cuſtodes pacis publicæ in utraque Germania*, & ſi quid commoveatur à Grumbachianæ conſpirationis ſociis, mox inter initia exoriendi incendio ut occurrant, idque priuſquam ſeſe diffundat, reſtinguant. Moritur interea Ferdinandus, ſuccedit Filius Maximilianus. Huic cauſam commendat Wirceburgenſis, flagitans executionem publicatæ à Parente ſententiæ in hoſtes ſuos ac parricidas.

Ab eo tempore *Grumbachiani* nuſquam ſatis tuti *Gotha* apud Ducem Saxoniæ Johannem Fridericum *ſeſe continent.* Conveniunt ibidem crebrius & quidem magno numero ſocii conjurationis. Conferunt conſilia, acuunt odia in Electorem Saxoniæ multis incitationibus, tanquam is ille ſit, qui ſolus obſtet & prohibeat, ne impetret Grumbachius, quæ poſtulat, nevè, quæ molitur, perficiat, denique qui ſolus Nobilitati, ejuſque libertati adverſetur, & gravis ſit atque intolerabilis. Nullo enim alio ſpecioſiore commento Nobilitas decipi, & his factionibus implicari poterat. Nec talia occultè ſparguntur, ſed palam vagantur per ora hominum. Invitantur ad ſocietatem plures alii, conciliantur Principi Johanni Friderico quicunque rei bellici periti, & à clientelis equitum ac peditum inſtructi habebantur: Conducuntur horum opera magnis ſtipendiis, confluunt inter hos & alii latrociniis aſſueti ac dediti, admittuntur, imò cupidè excipiuntur, quibus propter æs alienum, perpetrata latrocinia, & ſimilia ſcelera, locus aut receptus ſub Electore Saxoniæ non conceditur, infeſtantur inde & terræ Electoris Saxoniæ, & viæ publicæ latrociniis, ab iis, quos dulcedo prædæ Wirceburgenſis ineſcarat, & eæ quidem maximè, quæ terras Electoris Saxoniæ attingunt. Oſtenditur multis in rebus animus erga hunc planè hoſtilis, molitiones tamen occultantur. Elector Saxoniæ contrà diſſimulans initiò injuriis, ignarus etiam inſidiarum, quibus vitam ſuam & jugulum peti deinceps cognovit, hortatur, orat, obteſtatur patruelem, Ducem factionis ſeditioſæ cum ſatellitio univerſo à ſe ut dimittat, & ſibi ipſi ſuisque hac in re ut conſulat, commemorat pericula, quæ propoſita ſint, revocat in memoriam hæreditaria Ducum Saxoniæ pacta, quibus diſertè cautum ſit, hoſtes publicos aut privatos, & ab Imperio proſcriptos, ne pars alterutra hoſpitio excipiat, aut defendat. Idem faciunt & alii Principes, atque in primis ſolicitè & accuratè Fridericus Palatinus Elector ad Rhenum, & Philippus Landgravius Haſſiæ, ſocer utriuſque Palatinus & de eventu vaticinatur, ni pareat, præſagiens id, quod accidit. Et Electorem Saxoniæ Auguſtum cum Duce Johanne Guilhelmo hac etiam de cauſa Lipſiæ convenit, ut ſi offenſum à genero reperiat, placet. Venerat autem in Thuringiam Palatinus, ut compoſitis diſſidiis, quæ inter fratres Grumbachius alterius odio accenderat, & multos annos aluerat, ſublataque diffidentia, quæ nata ex minis Johannis Friderici, & clam ſtructis inſidiis, fraternam benevolentiam valde langueſcerat, confirmata denique partitione hæreditatis, quam diu Grumbachiana factio preſſo altero impediverat, & nuper vix ægrè Johannes Guilhelmus obtinuerat, fratres generos inter ſeſe reconciliaret.

Hæc dum hoc modo geruntur, *appetit tempus primorum Comitiorum Maximiliani Imperatoris.* In his, re in omnem partem accuratè penſitata, cunctis ſuffragiis, *renovatur ſententia proſcriptionis, extenſaque in Receptatores & Auxiliatores, ad pœnam parem condemnatos, ſolenniter publicatur*, proclamante eam Heroldo Imperii præſcripto, poſt datum tubis ſignum & tympanis. *Duci Electori verò Saxoniæ Auguſto demandatur ab Imperatore ac cæteris Ordinibus decreta in proſcriptos & Receptores, ut paruerint, executio*, & imperantur auxilia quatuor Germaniæ Provinciis, Thuringiæ vicinioribus, utrique Saxoniæ, ſuperiori & inferiori, Franciæ Orientali & Weſtphaliæ. Fit & decretum, ut miſſa Legatione jubeatur Johannes Fridericus tradere proſcriptos in manus Imperatoris, aut vinctos, ubi ille velit, ſiſtere. Id niſi faciat, in pari eum tanquam Receptatorem cum ipſis culpa & condemnatione indubitatò futurum. Idque denunciari ei ipſam ac diſertè proſcriptionis formula, quæ ex decreto Imperii antea promulgata fuit, contra proſcriptos, & eorum Receptatores.

Priuſquam ex Comitiis domum rediit Dux Elector Saxoniæ, comprehenditur non procul à Dreſda ob furtum, quidam natus propè Fribergum Miſniæ Johannes Bœm. Hic Dreſdam adductus ex ſeſe ſponte, non interrogatus, enunciat, conductum ſe eſſe à Grumbachio, ut Electorem incautius ac ferè ſine ſatellitio vagantem in ſylvis, aut feras inſectantem, globo trajiciat, & ad eam cædem ſe ſcloperò inſtructum eſſe. Idem poſt tormentis examinatus repetit. Capitur & alius graſſator inſignis, Erfordienſium hoſtis, Philippus Plats, qui inter alia confitetur, ſibi quoque à Grumbachio, ſi inſidias, quæ parantur Electori, adjuvare velit, præmia propoſita eſſe. Sed aſſentiri ſe noluiſſe. Nec diſſimilia his teſtimonia alia deferuntur ad Electorem ab inclytis & Nobilibus Viris, Gunthero Comite Schwartzeburgico, & Chriſtophoro Zehicio, ex ore Grumbachii excepta. De his Elector Saxoniæ edocet patruelem Johan. Fridericum, amanter eum commonefaciens, & propinquæ neceſſitudinis & pactorum, conventorumque jurejurando non ſemel firmatorum, quibus expreſſè cavetur, ne refugia aut receptus ullus præbeat, aut ferat auxilia alterius hoſtibus, inimicis, obtrectatoribus, publicis graſſatoribus, tranſfugis; Se hortari eum, ne retineat ſecum, quos ex indiciis cæterorum hominum didicerit, & ſuæ vitæ, & ſuorum ſubditorum, aliorumque qui

commer-

commerciorum cauſa Regiones ſuas adire ac frequentare conſueviſſent, fortunis & facultatibus inſidiari. *Johannes Fridericus* è diverſo, & Legatis ab Imperio miſſis coram ac ſcripto, & Electori Saxoniæ literis *inſolentius in eam ſententiam reſpondet, ut de authoritate Imperatoris & Senatusconſulto publico detrahendo iteratam proſcriptionem non obſcurè damnet*, tanquam in ſui odium & oppreſſionem paucorum ſuorum inimicorum artibus extortam, & Grumbachium atque complices audacter excuſando collaudandoque, & ab omni culpa vindicando, ſuosque fideles Conſiliarios vocando, Imperatorem inconſtantiæ arguat, tanquam contraria iis decernentem, quibus ſibi per ſe & alios antea poteſtatem fecerit Grumbachianos retinendi: Electorem verò Saxoniæ non obſcurè amplius aut ambiguè, ſed ex propoſito, diſertè & acerbè notet, & falſò atque iniquè traducat. Intexuntur ſcripto Grumbachianæ epiſtolæ, objectum de conductis & emiſſis ſicariis crimen diluentes, excuſatione prorſus inter ſe diſcrepante. Quod enim initio inficiatur imprudenter, & derivat à ſe in alios, id ad extremum ita confitetur, priora prodens, ut niſi Elector deſinat oppugnare ipſum, non defuturos minitetur, qui eum quoquo modo tollant.

Etſi autem Johannes Fridericus ſimulatè tandem præ ſe fert, ſe proſcriptos dimiſſurum; perſeverat tamen in propoſito, ac pertinaciter illis retentis, nihil non conari pergit & moliri, confirmatus magis de iis, quas Grumbachius oſtenderat pollicitationibus, belli Turcici apparatibus, & ſecutis deinceps cladibus ex Sigethi & Juliæ expugnatione: Quo nuncio nihil illis lætius, nihil optabilius accidit. Eam tam obſtinatam pertinaciam Ducis Johannis Friderici, & Grumbachianorum molitiones tam pernicioſas, cùm propinqui Principes in bellum certum erupturas, & Principi exitium allaturas eſſe cernerent, redeunt ad priora conſilia, inſtant & urgent apud Johan. Fridericum monendo & obteſtando, ut ſententiæ Imperii pareat, nec ſua ſibi pervicacia temerè periculum creet & attrahat, quòd ſit multò majus ſua opinione futurum. Non movetur his Johannes Fridericus, ſed bellum manifeſtius moliri, comparare ad urbem muniendam neceſſaria, ſolicitare ad conjurationis ſocietatem Principes alios, & auxilia quærere incipit, miſſoque Legato Schwinfurtum, quod in Francis oppidum eſt Imperii liberum, Octobri menſe, Nobilitatem Francicam, quæ convenerat deliberatura de ſuppetiis ferendis Imper. adverſus Turcas: Hanc ergo inſtigat, ut ſe Duce Grumbachianæ cauſæ atque conjurationis defenſionem ſuſcipiant, & communis belli ſocii ſint. Ea res & Imperatorem ſuperbo atque contumelioſo reſponſo prius exacerbatum gravius irritavit, & propinquis Principibus metum ac ſolicitudinem auxit. Nulli ergo operæ, nullis ſumptibus parcunt Elector Palatinus ad Rhenum, & Landgravius Haſſiæ, cumque his Guilhelmus Juliacenſis avunculus. Iterum per Legatos Duci Johanni Friderico inculcant, & obedientiam Imp. debitam, & pericula in ipſum redundatura, ſi non obtemperet. Offerunt ſe arbitros earum controverſiarum, quæ Electori Saxoniæ & Johanni Friderico interceſſerant. Elector Saxoniæ reſpondet, nihil ſibi pace gratius eſſe, nihil ſe quicquam armis civilibus pejus abominari ac deteſtari, idque ſe non obſcurè oſtendiſſe ac docuiſſe hactenus, demonſtrat exemplis innumeris patientiæ penè nimiæ. Idcirco, ne nunc quidem ſeſe ſuo loco paci publicæ & concordiæ inter ſe & agnatum patruelem defuturum. Poſſe ſe arbitros illos ac diſceptatores ferre privatarum controverſiarum & injuriarum, quibus ſit affectus multiplicibus à Johanne Friderico, ſalva tamen ſua dignitate. Cauſam verò proſcriptionis non ſuam eſſe privatam, ſed Imperii publicam. Alter & tractationes & conditiones omnes inſolenter recuſat. Imperator autem & quò tendant, & quorſum evaſuræ ſint hæ Johannis Friderici ac proſcriptorum machinationes, ni maturè reprimantur, proſpiciens, nec cunctandum ratus, manifeſtè jam inclinatis animis multorum ex Ordine Equeſtri ad ſeditionem, & res novas ac motus novos penè palàm ſpirantibus, Electorem Saxoniæ mandati dudum ab Imperio accepti admonere, & impellere atque urgere non deſinit, ut obſidionem Gothæ accederet, feſtinatione & occultatione tanta, quanta omnino fieri poſſit. Oſtendit quantum in mora periculi ſit futurum, ſi coactis, quæ concitare atque excire non deſinant, auxiliis, armati ſuas experiri molitiones incipiant. Deſtinat Electori Saxoniæ Legatos ſeu Commiſſarios, Comitem Ottonem Eherſteinium, Fabianum Schoneichium, & Chriſtophorum Carolovvitium, Equites auratos, quorum conſilio & authoritate Elector uteretur. Hoc publici magis quàm privati periculi reſpectu Elector Saxoniæ permotus, quanquam abhorreret ab hoc bello propter patriam, propter cognati ſanguinis jura, propter familiæ nomen, & alias cauſas. Quod tamen detrectare authoritatem Imperii non liceret, ſeriò in *deliberationem de concludendis intra urbem & obſidendis cum Receptatore ſuo proſcriptis incumbit. Ac rem omnem celeri arcanoque conſilio ad eum modum inſtituit: Media & aſpera Hyeme ut ante urbem proſcripti prius armatas acies conſpexerint, & bellicorum tormentorum exaudierint fragores, quam hoſtiles apparatus ſomniarint, ſecuri nimis Imp. Ungarico bello diſtenti occupationibus, & contemptu non Electoris tantum Saxoniæ, ſed & univerſi Imperii Romani.* Hac celeritate obſeſſis facultas tutò elabendi, colligendique auxilia idonea ac ſufficientia, & alios concitandi, adempta fuit. Primæ in conſpectum urbis equitum turmæ peditumque cohortes educuntur, pridie Natalis Domini. Præmittitur ab Imp. quidem per Caduceatorem denunciatio, qua ſubditi abſoluti à juramento Johanni Friderico præſtito, jubentur, illo deſerto, agnoſcere & ſequi Johannem Guilhelmum. Ab Electore verò Saxoniæ, tanquam deſignato belli Duce, cautio demandati officii rationem, & parandi neceſſitatem in juſta ac legitima cauſa exponens. Sed quòd adhuc pauciores numero eſſent equites & milites, quàm quot intercludendis itineribus undique, commeatuque intervertendo, & auxiliaribus copiis arcendis ſatis eſſent, factum eſt, ut obſeſſi ex vicinis oppidis delectorum civium multitudinem mediocrem, ſed magna ex parte imbellem, intra urbem compulerint, ex direptis pagis verò non exiguam rerum fruendarum copiam in arcem importarint. Creſcente paulatim ad urbem exercitu, ex concurſu militum & acceſſionibus ſociorum auxiliorum,

cùm bellum minimè ex ſententia Ducis abſentis adminiſtraretur, nec quicquam tantis dignum copiis gereretur, pleriſque in rapinas magis ad prædam, quàm obſidionem intentis, ipſe eo proficiſcitur Elector Saxoniæ, decima quarta ab obſidione die. Et quod belli leges poſtulant, cum patruele Duce Johanne Guilhelmo, diſpoſitis in ordinem, aciei forma, ac circumductis propinquo intervallo copiis univerſis, deditionem fieri flagitat, qua denegata, non multorum dierum ſpatio, mira arte ac feſtinatione, diſtributis operis, nocte dieque inſtans & urgens, omnem circumcirca urbem & arcem foſſis, aggeribus, & caſtellis circumdat, foſſis atque aggeribus tam propè ad urbem perductis, militeque completis, ut occaſio eſſet & facultas militi utrique, obſidenti & obſeſſo inter ſe colloquendi. Nec impediri hæ operæ ullis quantumvis inſolitis diſploſorum aſſiduè magno numero immanium tormentorum fragoribus, emiſſorumque globorum ceu procellis poterant. Dum hæc opera ad urbem parantur, à nocturnis excubiis dejiciuntur, internuncii ex arce miſſi cum literis & auro ſignato ad Erneſtum Mandeslavium, Aureorum erant quater mille pondere Rhenanis leviores, auro pares, notati inſignibus Electoralibus decuſſatim ſecantium ſeſe binorum gladiorum, & inſcriptione vendicante dignitatem Electoralem Johanni Friderico à natalibus. Literæ characteribus exaratæ erant inuſitatis. Hi agniti, & arcanas obſeſſorum machinationes, & Magiſtros equitum, militumq; Tribunos, ſocios atque complices conjurationis omnes patefaciunt, quorum multi ſui purgandi cauſa, ad Electorem Saxoniæ & Legatos Imperatoris literas ſcribunt. Nonnulli in caſtra deinceps veniunt, aliqui malè ſibi conſcii fuga ſalutem quærunt. Paulò pòſt diverſis, digniſque fide indicibus planè cognoſcitur, Receptatori & proſcriptis conſtitutum fuiſſe, ſub initium Veris Equitum cogere millia octo, peditum legiones quatuor, duabus diverſis in partibus Germaniæ, in Weſtphalia ad Rhenum usque, & in Marchia ac finitima huic Pomerania.

Weſtphalicis id negotii datum eſſe, ut per Epiſcoporum ditiones ad Rhenum, impetu in Franconiam facto, in hac, quæ Antiſtitum ſint, ac deinceps in Thuringia, quæ Electoris Saxoniæ ſint, ut ſubigerent ac depopularentur, urbes Mülhuſium, Northuſium & Erfordiam grandi pecunia ut mulctarent: Erfordienſes omnibus extra urbem fundis, prædiis, pagis & oppidis ut exuerent: Marchicis verò & Pomeranicis, ut oppreſſo Electore Saxoniæ, occupataque ac direpta paſſim ditione, munitiores urbes, ſeu vi, ſeu deditione caperent. His perfectis, crearetur Princeps Johan. Fridericus ad Wittebergam Elector Saxoniæ, & ubi coiiſſent exercitus ambo, idem ſalutaretur exemplo Romano veteri, ab univerſo milite Romanus Imperator: Redigerentur in Ordinem Principes cæteri: Tollerentur ſeſe ſubmittere recuſantes: Equeſtris Ordo ſubtractus Imperio Principum, adſereretur in libertatem, & ſoli ſubjiceretur Imperatori: Nova inſtitueretur forma Imperii. Comprobarunt hæc deinceps archiva à deditione in arce reperta, & indiciis atque confeſſionibus Principis Johannis Friderici, Grumbachii, & cæterorum patefacta conſilia. In literis verò interceptis hæc verba inerant: Imperatorem Maximilianum publicatione renovatæ proſcriptionis violaſſe fidem ac Religionem jurisjurandi, atq; hoc perjurio ſemetipſum exutum Majeſtate Imperatoria de faſtigio Imperii dejeciſſe.

Fuit omninò conjuratio hæc in eum modum inſtructa, ut longè pernicioſior Imperio Romano, quàm Catilinaria olim urbi Romæ fuerit, futura, ſi erupiſſet. Ac planè dubium non eſt, non induſtria humana patefactam, nec ulla humana potentia repreſſam, ſed divinitùs eliſam eſſe. Præſtat autem ſopiri ſeditioſas atque cruentas molitiones, quàm evulgari, præſertim cùm arcanorum conſiliorum conſcii fuerint non niſi antesignani, qui ad ſilentium & occultationem peculiari ſeſe juramento obſtrinxerant. In hanc conſpirationem ita conſenſit Dux Johan. Fridericus, ut de ſuo ſtipendia Ducibus decreverit, & victoribus, ſi rem perficerent, præmia propoſuerit, ex præda parta & occupatis terris, liberaliſſima. Conſtitutum fuit inter eos biennio antè de innovanda inſignium Electoralium forma, deque typis peculiaribus monetæ imprimendis, cum arrogantis, minimeque decentis tituli, ubi ad arma deventum eſſet, inſcriptione. Comparata jam & inſtructa fuerunt prœla ad excudenda publicæ fidei diplomata, quibus caveretur ſaluti eorum, quos ſervatos cuperent. De colligendis belli nervis rationes initæ: petita mutuò à quibuſdam Germaniæ Principibus ingens pecuniæ vis: fœdus cum Rege Sueciæ non ſolùm expetitum & tentatum eſt, ſed & miſſis hinc inde Legatis initum contractumque fuiſſet, niſi interceptus quidam in mari conſilia omnia aperuiſſet. Quas minas, quæ opprobria in cognatos Principes, & machinationes, quàm hoſtiles adverſus eoſdem, mandata illa continuerint, id inſtructionum, ut vocant, formulæ, poſtea repertæ, teſtari feruntur. Nulla ibi Imperatoris, nulla cognati ſanguinis, juratorumque pactorum ratio habita eſt. Eſt inter alios libellus repertus etiam, qui continet belli denunciationem directam ad Imperii Ordines, multò antè compoſitam, & manu propria Ducis Johan. Friderici plerisque in locis correctam & auctam, Ita ut nihil illis ad claſſicum canendum evertendamque patriam defuerit, quàm loculi auro referti, & prætextus aliquis ſpecioſus. Eum ſeſe accepturos arbitrati ſunt, ſi Elector Saxoniæ, quem variis calumniis apud Nobilitatem ſibi addictam deformarant ac prægravarant, decreto Imperii aut Cæſaris juſſu, executionis faciendæ cauſa, arma ſumeret. Miſſæ ſunt & ad Regem Galliæ literæ, graviſſimas adverſus Imperatorem & Status Imperii, ob publicatum proſcriptionis decretum, querelas continentes, & petita à Rege auxilia. Sed hoc maximè triſte & deplorandum eſt, quod ad artes minimè convenientes homini Chriſtiano confugere veriti non ſint. *Per puerum enim ruſtici filium vel magicis præceptis imbutum, vel ab incantatoribus faſcinatum, vel à Grumbachio ad eas impoſturas aſſuefactum, per hunc ergo Princeps in conclave ſuum, & arcaniſſimam conſuetudinem receptum, reſponſa angelis ſciſcitari, & de futuris quid eventurum eſſet, explorare, eſt ſolitus, nunc de ſucceſſibus victoriisq; ipſius Ducis, nunc de Cæſaris & Electoris Saxoniæ interitu, nec non de theſauris effodiendis, aliisq; id genus ſimilibus eventibus.* His cum

à Du-

à Divini Verbi Præconibus vehementius contradiceretur, gravia illis ſupplicia, ni tacerent, indicta ſunt. Et ſuſcepit magi patrocinium ipſe Princeps tanto ſtudio, tantoque fervore, ut Theologus hanc conſulendi Diabolum conſuetudinem acriter reprehendentes, mordacibus & contumelioſis ſcriptis, quæ extant, repelleret, nec ulla pia, rectaque & ſalutaria monita admitteret. Porrò *miſera plebecula*, quæ ex oppido urbem defenſionis cauſa contracta erat, *perſuaſum fuit ab ipſo Duce Johanne Friderico*, concione ad populum habita, *bellum Religionis exterpandæ cauſa*, conſpiratione Imperatoris, Electoris Saxoniæ, & Antiſtitum Germaniæ *ſuſceptum eſſe.* Nam ad hanc magno ſilentio occultatum fuit, quid fieret & gereretur, & quæ cauſæ prætenderentur, quidvè ab Imp. atque iis, qui ad urbem cum exercitu erāt, poſtolaretur. Invita igitur militabat, ignara operum & impatiens onerum militiæ plebecula, etſi à milite conducto nonnihil animaretur, & paulatim bellicis operis aſſuefieret. Præterea, creſcebat in urbe difficultas omnium rerum. Fiſcus Principis exhauſtus erat. Privatis ereptum erat, quicquid reliquum fuerat peconiæ numeratæ. Deficiebant commeatus, nulla ſupererat veſtibus materia, extenuabatur paulatim & evaneſcebat ſpes omnis auxilii externi. Cætera onera augebantur. Diruebantur civium domus, ut propugnaculis extruendis aut reficiendis, ſi concuterentur, materia ſuppeteret, & fama percrebuerat, conſultari de milite idoneo intra arcem recipiendo, deque urbe incendenda. Sed omni impelle multitudine prius extruſa. Extra urbem autem abſolutis aggeribus, & caſtellis ad oppugnationem ſeriam inſtructa omnia oculis obverſabantur, quæ jam antè de ſalute ſua anxiæ plebi terrorem augebant, quòd adverſus ictus bombardarum non tegerentur ampliùs altitudine valli, tota interiore urbe hoſtium conſpectui expoſita, propter ea caſtella, quæ arte excitata aut tumulis impoſita ſupra urbem eminebant. Hæc *ubi* concurrerent, & *obſeſſi ex milite hoſte inter quotidiana colloquia diſcerent, bellum propter proſcriptos & rebellionem Receptatoris eorum Ducis Johannis Friderici motum eſſe*, quos concordibus ſententiis Imperii condemnatos, atque ad pœnam expetitos tueri ipſi atque defendere non deſinerent, contra interdicta ſeveriſſima legitimi Magiſtratus cum diſcrimine vitæ, fortunarum, exiſtimationis ſuæ, imò cum jactura vitæ & ſalutis æternæ: *Conſilium capiunt, quo ſe & Principem ſuum ex bello tam difficili ac periculoſo abſque inſigni rerum ſuarum detrimento explicent.* Conjungunt ergo ſe præcipui ex Ordine Equeſtri, aulicis, Senatu, militaribus copiis & plebe, ac rem ad Principem literis ſupplicibus deferunt (ad Colloquium enim non admittebantur, atcenobus eis Grumbachianis) Orant ne ſeipſum & ſubditos proſcriptorum cauſa perdat, ſed communi cum ipſis deliberatione, ſe quomodo ſervet & liberet, conſtituat. Cùm non tantùm non obtinerent quicquam, ſed acciperentur minaciter, nec minas has irritas fore animadverterent, ſi in propoſito perſiſterent, communi fama, nonnullis ex iis, qui præcipui erant, jam ſupplicio capitis deſtinatis, id agunt, ut de iiſdem reſciſcat miles præſidiarius, cui intra arcis clauſtra velut carceribus concluſo excubiarum ac defenſionis cauſa, alioqui egredi indé & conſilia cum oppidano præſidio communicare non licebāt. Auget civium & ruſticorum in orbem coactorum indignationem caſus, qui præceſſit pridie Paſcharos. Præcipuus enim Capitaneus civium, idemque civis, ob Fortitudinem & rei militaris uſum omnibus carus Johannes Hoffman, non ex urbe, ſed arce (contra militum inter ſe pacta, quæ erant, ut arcem præſidia iſtuc collocata, urbē verò cives defenderēt) ad oppugnandum hoſtium caſtellum proximū, erumpere cogitur. Ubi pugnans fortiter, cum aliquot gregariis militibus interficitur. Quod ergo ſervari potuiſſet, ſi auxilia, uti convenerat inter eos; ſubmiſſa fuiſſent, incipit in urbe de Tribuni militum Brandenſteinii perfidia populus graviter queri, quod non tantùm honeſtum fortemque civem præſenti periculo objeciſſet, ſed & viriliter dimicantem turpiter deſeruiſſet. *Exoritur* ergo *fremitus & indignatio in urbe*, cujus cùm *præſidiarius miles* è clauſtris in aream arcis 4. die Aprilis eductus, ad Sacramentum militiæ de novo præſtandum non ignarus eſſet, *jurare recuſat*, vel quòd deſperaret de defenſione arcis, vel quod amplius militare nollet, cauſam improbans, vel quod pertæſus eſſet latebrarum, ſqualoris & egeſtatis, quam pertulerat. Stipendia enim nulla niſi unius menſis, & victum tenuem ac ſordidum per id tempus acceperat. Urgente Præfecto Hieronymo Brandenſteinio & nil proficiente, nec obteſtationibus nec minis, accurrit Princeps ipſe. Sed & eo nihilo plus concitato militi perſuadente, exauditur hic clamor in urbe, fit mox concurſus ad arcem, portæ vi recluduntur, conjungit ſe miles cum oppidano præſidio. *Comprehenditur Tribunus militum Brandenſteinius, proſcripti depoſcuntur, qui à cum metu ſeſe abdidiſſent, inquiruntur, per arcem reſeratis conclavibus, inventi capiuntur, vincti abripiuntur in urbem, atque in Curiam deducuntur*, ubi diverſis in locis cuſtodiuntur. Comprehenſi ſunt hi: caput factioſæ conjurationis & proſcriptorum princeps ipſe Guilhelmus Grumbachius cum ſocio Guilhelmo Steinio, Doctor Chriſtianus Bruck Cancellarius, Brandenſteinius, de quo dixi, & Johan. Beierus, qui ſub Elect. Saxoniæ Quæſtor Præfecturæ Montanæ in Schellenberg, cùm ſolvendo non eſſet, deſerta ac prodita fide erga Dom[illegible], ad hoſtem transfugerat, & conſilia de opprimendo & excutiendo Electore adjuverat. Zebicius verò cum nonnullis aliis ea veſpera elapſus, poſtridie ſummo mane per portam arcis emittitur, ubi deceptis excubiis, foſſam, quæ anguſtiſſima erat, concitato equo tranſiliens evadit. Is eſt autem Zebicius, qui ſuo ſe ſclopeto Zobelum Antiſtitem Würceburgenſem trajeciſſe profiteri fuit auſus cum Pichtio Luneburgico. *In urbe quid actum ſit, mox una communi Epiſtola ſignificatur Electori Saxoniæ Auguſto, Duci Johanni Guilhelmo, & Legatis Imp. à Nobilibus aulicis, Centurionibus & Senatu*, petiturque de conſenſu Ducis Johannis Friderici, ut dies dicatur ſub fide publica tractationibus de pace, ſe paratos dedere proſcriptos & urbem, ſi æquis conditionibus pacem impetrent. Adjungit ſuas literas Johan. Fridericus, non inſcriptas Principibus, ſed Legatis Imp. Nec idem agit, ſed quaſi ſeſe & ſuam cauſam ſejungens, inducias concedi poſtulat dierum quatuordecim, quibus ad deliberationem de ſuis rebus &

pacis conditionibus accerſat Principes hos ; Palatinum Fridericum Electorem, Guilhelmum Juliacenſem Ducem, & Philippum Landgravium Haſſiæ, qui paulò antè è vivis exceſſerat. Aberat tunc ab exercitu Elector Saxoniæ, profectus Caſſellas, ut cohoneſtaret deductionem funeris Landgravii. Legati Imperatoris interea reſpondent, bene pollicentur, jubent diligenter muniri captivos usque ad reditum Electoris Saxoniæ. Eo reverſo, obſeſſi quod petunt impetrant. Johan. Fridericus non impetrat. Dicitur dies congreſſui, conveniuntur, proponuntur conditiones, de quibus, qui exierant, referunt ad Principem ſuum & cæteros. Reverſi iidem in caſtra, à Principe nulla, à cæteris mandata afferunt, ut ſimul pro Principe intercedant ac laborent. Quo ſe ſuosque negligente ac deſtituente, faſtuné an aliis de cauſis, quòd inops eſſet conſilii, nihil obtinetur. Tandem biduo ultrà citraque tractationibus his atque conſultationibus conſumpto, in hæc conſentitur capita ab utriſque, conſcio Duce Johanne Friderico. *Ut Princeps ſeſe, arcem & urbem cum apparatu bellico univerſo, commeatu, cancellaria, fiſco, dedat Imperatori ſine ulla conditione. Ut proſcripti & horum ſocii atque Patroni, graſſatores iidem publici prædones, & præter hos Vaſalli, qui non renunciata obligatione ſua contra Electorem militarunt, tradantur in manus Electoris. Ut militares homines omnes cujuſcunque ordinis urbe excedant, armati ſine tympanis intra quatuor horarum ſpatium, & vexilla convoluta tradant, ut ſubditi ex omni ordine, & cives in primis urbis Gothanæ, vitam, fortunas, jura, immunitates ſuas retineant illæſas, ut portis patefactis, intra urbem & arcem recipiatur præſidium, claves exhibeantur Electori, captivi dimittantur ſine lytris. Cives Gothani per delectos octo ex toto numero fiant ſupplices Imperatori, vel ipſius loco Electori Saxoniæ. Utrique cives & milites jurent, ſe nullis unquam bellis contra Imperium, Imperatorem & Electorem motis, interfuturos, ut Duci Joh. Guilhelmo novo ſeſe homagio obſtringant, excluſo ab omni jure ſucceſſionis fratre, & natis ex illo filiis, his conditionibus, ut ſi contingat abſque hærede maſculo Johan. Guilhelmum decedere, ſuccedat Elector Saxoniæ, atque hujus filii, ſi & hi, devolvatur ſucceſſio ad Landgravios Haſſiæ.* Literis de his capitibus confectis & obſignatis ultrò citroque, Elector Saxoniæ Auguſtus, comitantibus Ducibus Johanne Guilhelmo Saxoniæ, & Adolpho Holſato, ipſe inter utrumque medius urbem primùm, deinde arcem ingreditur, præcedente maxima equitatus parte, & ante ipſum proximè magno numero Comitum. Factum id eſt die 13. Aprilis, hora circiter ſexta veſpertina. Incidit illa dies in Dominicam Miſericordias Domini, hoc ex Eccleſiaſtico Kalendario nomine notam, qua ante annos 20. à Carolo V. Imp. Pater Johan. Fridericus ſenior acie victus & captus eſt, penè eadem hora, diſcrepantibus tamen diebus menſis politici, cùm ante 20. annos eadem Dominica in 24. Aprilis inciderit; ſed 13. Aprilis, quæ Antiſtiti Würceburgenſi Zobelo ſiquidem Grumbachii perempto vitam : Eadem admirando Juſtitiæ ac vindictæ Divinæ teſtimonio ipſi Grumbachio, tunc primum redacto in hoſtium poteſtatem, annis octo poſt ſpem vitæ eripuit. *Princeps Johanni Friderico cuſtodes ponuntur, poſtridie tradit ipſe ſeſe in manus & poteſtatem Imp. deditione Legatis facta,* Ottoni Comiti in Eberſtein, Fabiano Schonaichio, & Chriſtophoro Carolovitio ex Ordine Equeſtri, Viris Nobilibus, & Equitibus auratis, petens ne abducatur in Auſtriam, ſed relinquatur apud Electorem Saxoniæ. Tertio à deditione die abducitur captivus, *proſcripti & capti tormentis ſubjiciuntur 16.* Aprilis die, digreſſa inde conjuge Johan. Friderici permiſſu Principum cum ſuppellectile copioſa, fiunt judicia de captivis, *pronunciatur de capitibus eorum ex ſingulorum confeſſione & archivis repertis, die 18. ſupplicium de iiſdem ſumitur, pars cum Grumbachio ſupplicio afficitur Cancellarius, diſſectione corporis in partes quatuor:* ob læſæ Majeſtatis crimen commiſſum, in eo, quod objecit & intentavit Imp. falsò perjurium, eliſit atque projecit contumelioſè ſententiam proſcriptionis, comprobavit & excuſavit auſus factionis Grumbachianæ, adjuvit conſultationes de perturbanda ſeditioſis motibus Germania, abrogando Cæſari Imperio, Principibus Nobilitati exæquandis, acerbè & ignominioſè exagitavit voce & ſcriptis Imperatorem, Duces Saxoniæ Electorem & Johan. Guilhelmum Dominos ſuos, texuit & adjuvit inſidias ac molitiones, quæ Electori & Johanni Guilhelmo ſtructæ fuerunt, contra fidelitatis juramentum utrique præſtitum. Grumbachii & Steinii crimina commemorata ſunt ; ſed *quod Steinium Grumbachius excuſaret, tanquam à ſe ſeductum, mitiùs ille punitur, capite enim truncatur, poſtea truncus quadrifariam ſcinditur. Beierus ſuſpenditur. Capite truncatur & Brandenſteinius arcis Præfectus,* qui non tantùm ſciens volenſque proſcriptis, ſeſe contra Cæſareæ Majeſtatis interdicta ſocium adjunxerat ; ſed & in diripienda urbe Würceburgenſi opem illis gnaviter præſtiterat, civeſque in urbe Gotha ita afflixerat, ut gladiis illum ſuis interfecturi fuerint, niſi juſtum de eo ſupplicium Magiſtratus ſumpſiſſet. *Plectitur & capite David Bomgartnerus Liber Baro Suevus, Auguſtæ oriundus.* Qui propter æs alienum patria profugus, *Grumbachianæ* ſe factioni adjunxit, & ad ſeditioſa conſilia, quæ de Nobilitate in libertatem vindicanda, unique Imperatori aſſerenda, Principibus excuſſis, *Grumbachius* cuderat ac deſcripſerat, miniſtrum ſe præbuit. Cujus inſtituti formula nomine Bomgartneri circumfertur. *Evadere hic potuiſſet, ſi lacero ſqualidoque habitu inter gregarios milites cùm egrederentur, latere, quàm in ferociente & ſuperbo equo plumatus conſpici maluiſſet.* His indiciis enim ſciſcitante Electore Saxoniæ agnitus regredi, & machinula equeſtri bene pulſatus dejici ex equo ac vinciri jubetur. *Laqueo punitur & puer magus.* His peractis dividuntur machinæ bellicæ centum ſexaginta. Novem inſigniores Elector Saxoniæ ſibi vendicat, reliquas cum Duce Johanne Guilhelmo ex æquo partitur, octo grandiores machinæ Cæſari dono mittuntur. Exercitus omnis dimittitur, *munitio diruitur ac ſolo æquatur :* Dux Johannes Fridericus captivus Viennam ducitur.

DE

DE REBUS IN ORBE GESTIS SUB IPMERATORE MAXIMILIANO SECUNDO, ANNO M. D. LXV.

HOC ipſo Anno ineunte, tanta fuit Hyemis aſperitas & ſævitia, ut multis locis, vites ad ſolum usque planè interierint, & grandes quoque arbores ſucco naturali radicum frigore extincto, exaruerint, navigabilis quoque & maxima Germaniæ flumina, Rhenus, Danubius, Albis, Viſurgis, Mœnus, Neccarus, (quod rariſſimè fieri conſuevit) ita conglaciata fuerint, ut currus onuſti ea equis tranſirent. Atque eo frigore durante, tanta nivis copia ex aërea regione decidit, ut multis in locis profundiſſimæ valles ea completæ ferè complanarentur. Ea ergo calore liquefacta, mira aquarum inundatio ſecuta eſt, quæ locis non paucis, præſertim Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ædificiis cladem intulit, omnesq; ferè pontes, quibus ſtrati fuêre, interrupit atque disjecit.

Undecima Februarii munitiſſima arx Tokay, octavo, poſtquam à Cæſareis copiis, Duce *Lazaro Schvvendio*, obſideri cœpta fuiſſet, die, Nemethio Præfecto arcis oppugnatione præcedentis diei ſclopeti vulnere, ſecundum tempora, confecto, in Cæſaris Maximiliani poteſtatem redigitur: propugnatoribus, qui ejus præſidio impoſiti fuerant, ſolo gladio accinctis, aliisq; bonis omnibus ibi relictis inde excedentibus. Eorum verò circiter quinquaginta & trecenti fuêre, ſed magna parte vulnerati. Ac ita *Maximilianus*, non ſolum firmiſſimum propugnaculum tertiò recepit, ſed & viam ſibi ad majora acquirenda patefecit. Siquidem Zathamarum hoſtis ſibi metuens deſeruit, paulò pòſt Ertnd quoque vix hoſtiliter tentatum, viis & aditu impedito receptum eſt, & progreſſus facillimi in Tranſylvaniam patuêre. Cæterum de hac expugnatione, belliq; moti cauſis Sambucus accuratiora conſcripſit, quæ publicè extant.

Carnevalibus feſtis bujus anni *Annibal Comes Altempſius*, quem Pontifex Eccleſiaſticæ militiæ Magiſtrum crearat, patruelis ſui Cardinalis Bonormei ſororem in uxorem ducit. In earum nuptiarum lætitia, in Theatro Vaticano haſtiludia facta, quibus Nobiliſſimi quique Romanæ juventutis juvenes concurrerunt. Et celebrati Pontifex, Cardinales, & Populus Romanus interfuêre.

Aprilis die 30. apud Burdegalenſes publicè Regis Galliæ edictum, quod à Martio Martiale nominarunt de Religione propoſitum eſt.

Maji menſis die 18. Melita Inſula à Turcica claſſe obſidione cingitur. *Sultanus etenim Solymannus*, Chriſtiani nominis, & præſertim Ordinis Rhodii acerrimus hoſtis, non contentus, Rhodios clariſſima Inſula Rhodo, arceque Tripolitana, fortunisque penè omnibus jam exſpoliſſe: non aliud cogitans, niſi qua ratione Rhodios antè alios penitùs delere atque extinguere poſſet, claſſem inſtructiſſimam & numeroſiſſimam adverſus Rhodios parari juſſit, quæ Byzantio 12. Kalendas Aprilis ſolvens, 15. Kalend. Junii Melitam appulit. Conſtabat ea claſſis ex triremibus, biremibus, aliisque navigiis fermè 250. Hoſtium numerus pugnatorum, veritati propior, fuit plus minusvè quadraginta millium. Præfectus exercitus terreſtris, *Muſtapha Baſſa:* claſſis verò, *Pyali Baſſa*, qui paucis diebus tranſactis, in exonerandis in littis commeatibus, & ſpeculandis locis, figendis tentoriis, aliisque (ut fieri ſolet) ordinandis, arcem ſancti Elmi, quæ in faucibus portus ſita eſt, magno impetu, maximaque tormentorum vi in primis oppugnare cœperunt. Idque cum plures labore dies non intermiſſo feciſſent, ac magnam murorum partem aperuiſſent, omnique miſſilium telorum genere impugnaſſent; Virtute tamen & induſtria Rhodiorum Equitum, aliorumq; militū, 25. dies propugnata ac protecta eſt, magna cum clade & cæde hoſtium: licet arx ipſa, judicio multorum, ad paucos dies contra tantam vim defendi poſſe videretur. Tandem 8. Kalend. Julii, cum Rhodii multitudinem & impetum inimicorum ſuſtinere non poſſent, terra marique circumdata ac intercluſa, omnique auxilio deſtituta, paucis Rhodiis, qui ſupererant, trucidatis, à Turcis arx ipſa capta eſt. Qua victoria elati, arcem & oppidum S. Michaëlis, & novam civitatem, præſertim ad propugnaculum Caſtellæ & Luſitaniæ, oppugnare inceperunt: pluribusque locis magna diligentia, majorique machinarum & tormentorum bellicorum impetu & numero, more ſuo, mœnia quatere & dejicere aggreſſi ſunt. Quam oppugnationem horrendam & ſtupendam effecerunt in primis, Turcarum exercitus terra marique apprimè tremendus: nox ingentia nullibique locorum, tam horrendæ molis furibundique impetus tormenta, globos ferreos ſaxeosq; quinque ſeptemq; palmorum rotunditatis interdiu noctuque jacentia: quibus non craſſiſſima mœnia dirui, ſed etiam montes ſubverti poſſent, quorum vi mœnia ipſa plurimis in locis adeò corruerunt, ut facilè plano pede aſcendi poſſet: quà cum Barbari ipſi ſæpius magno impetu & clamore ingredi tentaſſent, toties magna cum ſtrage & ignominia, permultis eorum occiſis ac vulneratis, repulſi & tejecti ſunt. Præfecti autem tàm maris, quàm terræ, poſtquam tot locis, omnibus copiis, obſidione, oppugnationeque fermè quadrimeſtri, ſumma vi fruſtra oppugnaſſent, & majorem partem ſuorum veteranorum militum amiſiſſent, Hyeme præſertim jam inſtante, quo omnia bella jure gentium conquieſcere debent, nihil aliud præter receſſum, ſeu potiùs fugam meditati ſunt, quam maturare coëgit adventus *Garzia à Toleto*, Siciliæ Proregis, ac Præfecti claſſis Regis Hiſpaniarum, cum ſubſidio & auxilio 10000. militum & ſelectorum virorum, inter quos erant ad minus ducenti & quatuordecim Equites Rhodii, ac plures alii nobiles ac generoſi Viri: qui ſola Chriſtiana pietate commoti, voluntariè ex diverſis mundi partibus concurrerunt, opem & auxilium Rhodiis allaturi. Hinc factum, ut Turcæ ea Inſu-

Inſula 30000. hominum amiſſis turpiter ejecti ſunt, egregia præſertim *Johannes Valetta Magiſtri*, & militum Virtute, qui pertinaci animo acerrimam obſidionem pertulêre ad 250. equites & præcipui quique eo bello deſiderati. Cæterùm quia hujus belli Hiſtoria à duobus doctiſſimis Viris Hieronymo Comite Alexandrino, & Celio ſecundo Curione accuratè deſcripta extat, nos hiſce contenti, ad eos ulterioris belli hujus cognitionis cupidum lectorem remittimus.

Vigeſimo ſexto die Maji, *Georgius Sigiſmundus Seldius Auguſtanus*, Imperatorum Romanorum Caroli V. & Ferdinandi fratrum Vicecancellarius, & Maximiliani II. intimus Conſiliarius, dum ex prædio, quo animi gratia ſeceſſerat, unà cum *Johanne Udalrico Zaſio*, Cæſ. Maj. Vicecancellario, Viennam eſſio redire properat, eo dum Pſalmis legendis vacaret, intereundum excuſſus, capite ad ſaxum illiſo, magno Cæſaris Maximiliani dolore, omniumque bonorum luctu vitam miſerabiliter finit: *Zaſio ex altera eſſi parte* deſiliente ſalvo: Eum juvenem adhuc excellentia ingenii, prudentia pro ætate major, doctrinæ variæ & admirabilis copia, ornamenta Virtutum, eloquentiæ eximiæ facultas, linguarum plurimarum & omnis antiquitatis atque Hiſtoriarum peritia: primo Henrico Palatino Epiſcopo Friſingenſi, mox Ludovico Duci Bavariæ ita commendarant, ut hi eum Conſiliarium aſciſcerent. Deinde Carolus V. *Johanne Navio Vicecancellario* anno 1546. ejus in numerum Conſiliariorum cooptari induſtria & Vicecancellarii opera uteretur, eumque in honore ac pretio habitum ad gubernationis ampliſſimæ atque occupatiſſimæ ſumma & difficillima negotia adhiberet. Adhæc cum acceſſiſſet ætas grandior, uſus rerum atque exercitatio, maturitas exculti perpolitique judicii documenta induſtriæ, ſolertiæ, ſapientiæ, juſtitiæ, moderationis, integritatis, conſtantiæ, fidei, candoris, humanitatis: in eam venit ad Imperatorem Ferdinandum opinionem & admirationem, ut de Seldii conſilio atque ſententia ille in Imperio ſuſceperit atque adminiſtrarit, pleraque ex iis, quibus Germaniæ poſt difficilia & longa bella ex perturbatiſſimo rerum ſtatu reddita eſt atque reſtituta ſalutaris tranquillitas. E rebus verò humanis Ferdinando exempto, cum non minori in autoritate ac exiſtimatione apud Maximilianum Imperatorem, quàm Patrem Ferdinandum fuiſſet, ſexto poſt menſe, modo, quo diximus, extinguitur Vir Neſtoreis annis & omnium bonorum prædicatione digniſſimus. Natus Auguſtæ anno 1521. Patre Georgio Seldio, & matre Priſcilla Schalterin, quæ ad nuptias ſecundas tranſiens *Johannem Hegenmüllerum* ſecundo conjugi peperit, Juris utriuſque Doctorem, Ducis Bavariæ Alberti Conſiliarium initio, deinde Aſſeſſorem Judicii Cameræ Imperialis, poſtea ob præclaras animi dotes Conſiliarium Cæſareum factum, inque eo officio adhuc cum ſingulari ſolertiæ ac integritatis laude verſantem, uxorem Seldius habuit Bavaricam Cancellarii Landshutenſis filiam, ex qua ſobole nulla ſuſcepta; fratrem uterinum, quem diximus, Hegenmüllerum hæredem habuit, præter alia poſt ſe relinquens Hiſtoriam rerum à Carolo V. geſtarum, & Genealogias Principum Germaniæ, cum inſtructiſſima omnium librorum copia. *Excitentur verò tanti Viri caſu piorum mentes ad cogitationem rerum humanarum: quarum ea eſt incertitudo & fragilitas, ut nulla ſit tanta calamitas, quæ non cuilibet evenire poſſet.*

Junii die primo, in pagis Thuringicis Tundorpio, Newendorpio, Meckelfeldio & Klebacho, imber tam longus effunditur, ut quidam eam nubis fragmen fuiſſe exiſtimarint. Nam non ſolum in iis domus, impetu aquarum, dirutæ, ſegetes in campis corruptæ, ſed & ſepulchra mortuorum cœmeteriis diducta atque patefacta fuêre: ita, ut cadavera è monumentis eruta, atque in agris natantia reperta, denuò recondenda fuerint. *Oſtendit hoc ipſo Deus, quàm facilè ac cito ira ſua accenſa, homines ea ratione punire poſſit, ut nulli pœnam avertere vel effugere liceat, niſi ſolis credentibus per ſuas preces,*

Julii ſequentis die 21. hora ſecunda pomeridiana in Annæ monte eique vicinis pagis Waltersdorpio, Scleta Bucholtio, Dorffelo, Hermersdorpio, Tannebergo, & Schonfeldio ſimiliter tanta aquarum tempeſtas exorta eſt, ut diluvio par cenſeretur. Nam non ſolum ejus viæ ædes ita disjectæ, ut ne veſtigia quidem earum conſpecta, pontes lapidei deturbati, aggeres interrupti, pecora ſubmerſa, horrea cum ſegete abrepta, ſed & ſaxa ingentia, molis infixa, avulſa, aſportataque fuerint.

Auguſto die quarto, *Turca arcem Erdend*, quam à Cæſarianis recuperatam, circiter principium Junii diuturniſſimè obſederant, atque oppugnarant, propugnatoribus fame atque labore confectis, *in ſuam poteſtatem redigunt.* Et Capitaneis Wellero, & Philippo Hueiſtocker, in propugnatione cæſis. *Lanbenbergerum*, qui ſupererat captum, *Budam & inde Conſtantinopolim ablegant*, qui tamen poſtea ob inſignem fortitudinem, qua in arce defendenda uſus fuerat, permutatione ſeptem Turcarum, liberatus eſt.

Menſe Septembri, *Elector Saxoniæ Auguſtus*, cum Imperatorem bello premi intellexiſſet, ei Ductore Henrico Glaſenthaler 1026. *equites* ſelectiſſimos, ſuis impenſis, ad quinque menſes *ſubſidio mittit*, quibus 350. alii voluntarii acceſſêre, magna ex parte Nobiles, quorum obedientia ac Virtus maximè laudata fuit.

Duodecimo octobris *Eccius Comes Salmenſis*, ac ſupremus Jaurienſis Capitaneus, machinatione cum *Judice Albæ Regalis* octo milliaribus à Jaurio diſtantis inita, inde cum ſuis recta contendit, manè pecoribus ex urbe egredientibus, ac porta patefacta, Turcas nihil tale metuentes oppreſſurus. *At Cæſar*, qui ad Turcam Zoiai Hoſſutorum de pace tractanda miſiſſet, ac eo facto pacis ſpe præſcindi judicaret, nuncio ad Salmenſem celeriter miſſo, eum ab incepto deſiſtere juſſit. Paruit quidem ille, ſed illibenter, quod victoriam quaſi è manibus ſibi excuti doleret; Turcæ verò hac machinatione detecta, 40. incolas palis affixêre, Judice Palotam, inde verò Viennam cum miſera familia ſe recipiente, ac opem Imperatoris ſubmiſsè implorante,

Deci-

Decimo nono Octobris *Johannes Albertus Megalopolenſis*, *Roſtochium* ex improviſo *obſidet*. Nam cum ea civitas à Johanne Rege Daniæ, fratre Erici, circiter annum Domini 1325. Megalopolenſibus Principibus vendita, ac ab his ſucceſſu temporis multis privilegiis donata, denique deductione ſchulæ publicæ, anno 1419. ornata fuiſſet, & immunitatis conceſſione freta non ſolum Majoribus *Johannis Alberti fratrisq; Udalrici* ſubinde plus, quàm par eſſet, ſeſe oppoſuiſſet, ſed & fratrum Ductorum juſſa aſpernaretur ſæpius, de iis perdomandis cogitationes ſuſceptæ fuêre. Non tamen Majores Principum *Johannis & Udalrici* quidquam adverſus eam memorabile attentarunt, nec uterque eorum adverſus civitatem vallo, foſſa, murisque munitiſſimam, quidquam tentare auſi fuiſſent, niſi omniū Rerumpub. ac civitatū extrema pernicies, inter Magiſtratum ac plebem diſſenſio incidiſſet, orta ex redditione rationum pecuniarum, tam ad civitatem, quam Eccleſias in ea ſitas, pertinentium. Quarum adminiſtratio Magiſtratui conceſſa, plebi ſuſpecta videbatur: Ob rationes autem plebi denegatas diſſenſione magis magisque gliſcente, atque vires eundo acquirente, cum Duces pro ſua prudentia, quò res tandem evaſura eſſet, perſpicerent: *Ferdinandum Imperatorem* de ea certiorem reddidêre. Is, qui nihil magis expeteret, quam pacem in Imperio conſervari, viam exteris Monarchis invadendæ Germaniæ præcludi, quorum Senatusconſultum Roſtochienſes adhærere dicebantur, Johanni Alberto Duci Megalopolenſi injungit, ut haſce controverſias per legitimas vias ac rationes componat. Hic ergo diſceptatione cauſæ ſuſcepta, ac aliquoties, ut diſſenſio componatur, partibus convocatis, nulli diligentiæ parcit. Cæterum, interea *Ferdinando Imperatore* vita defuncto, ac priore mandato per ſucceſſorem *Maximilianum II.* revocato, cum Johannes Albertus ex prioribus actionibus animadvertiſſet, parum æquitate profici, ubi obſtinantia locum occuparit, ad rebelles & diſſentientes in ordinem redigendos, quo fieri poteſt ſilentio copias conſcribit, atque iis ita confluentibus, ut quò tenderent, nemo ſciret.

Decimo nono Octobris Roſtochienſes ex improviſo obruit. Erant illi non ſolum à rebus ad bellum neceſſariis minimè inſtructi, ſed ita quoque à peſte, quæ aliquot millia abſumpſerat, afflicti, & per diſceſſum civium, qui ſalutis cauſa, aliò ſe contuliſſent, auxiliisque denudati, ut vi hoſtis omnia vicina civitati loca diripientis ac devaſtantis, minimè reſiſtere poſſent, maximè portu Warnemunda occupato: Itaque illi legatione ad Principem miſſa, poſt multos tractatus conſenſêre, ut is urbem ingrederetur, hic civibus ſupplicibus privilegia, conceſſa à Majoribus inviolata relinqueret, nullum Profeſſorum Academiæ, vel civium contra jus læderet, controverſiam inter Magiſtratum & cives, vigore Cæſarei mandati, componeret. Verùm enimverò Princeps, quum multa in civibus deſideraret, urbem ingreſſus, initiò claves portarum à Magiſtratu extortas, ad manus ſuas recipit, militem in urbem introducit, eum in ædes civium diſtribuit, ſexaginta millibus thalerorum mulctat, ac inter eos ſuſpectis arma adimit, & duos eorum, ſeditionem molientes, capite plectit. *Hoc exemplum omnes liberæ civitates ob oculos ſibi ponant, ne nimia libertate inſoleſcant, ac quantum fieri poteſt concordiæ ſtudeant, diſſenſione tanquam præſentiſſima libertatis peſte, ex Repub. ſua omni ſtudio profligata.*

Ultimo Octobris die, *Johannes Fridericus*, Johannis Friderici Conſtantis Electoris filius, minimus, natus anno 1538. perpetua valetudine adverſa infirmus, animi conſtantia, in vera Religione defendenda Patri ſimilis, cum dogma Evangelii priſtinæ luci reſtitui, ac proſcriptos à Cæſarea Majeſtate, à fratre ſeniore è Ducatu pelli cuperet, ac concordiam fraternam urgeret, Jenæ, quò ad valetudinem curandam ſeſe contulerat, circiter decimam horam noctis in CHRISTO JESU piè & placidè obdormivit. Nam cùm legi ſibi feciſſet caput XI. Johannis, in quo dulciſſima Hiſtoria de reſuſcitato Lazaro continetur: eo capite abſoluto, petiit, addi quoque lectionem capitis ſequentis. Ac ſimul atque dum lector protulit verba illa: *Amen, Amen dico vobis, niſi granum frumenti dejectum in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet*, &c. æger Princeps extremo morbi impetu correptus eſt. Tendens itaque in lecto verſus cœlum palmas, & ſuprema voce Latinè recitatis his verbis: *Domine JESU, in manibus tuas commendo ſpiritum meum, quia redemiſti me:* pie & placidè animá Redemptori ſuo reddidit, in meditatione dicti de grano tritici, & glorioſæ reſurrectionis corporum. Cadaver inclytus frater Johannes Wilhelmus inde ad monumentum Patris Vinariam deduxit, idque non ſine luctu ſepeliri curavit, animo præſagiens, eripi ac colligi juſtos, ne videant imminentia mala, quæ & mox ſubſecuta fuêre.

Octavo die Decembris, & ægritudinis eodem, hora noctis ſecunda. *Pius IV. Pontifex* Sacramentis Eccleſiæ, à ſororis filio Carolo Cardinale Borromeo, (quod nulli Pontificum contigiſſe exiſtimatur) ſuſceptis, in Paleoti & Syrleti Cardinalium præſentia, nullo de more patrum cœtu congregato, hæc verba proferens: *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace, &c.* rebus humanis eximitur, ætatis anno 66. menſes, die 9. Pontificatus verò 5. menſe 11. die 15. Corpus baſilicæ Vaticanæ illatum, laterito ad tempus extructo ſolio conditum eſt. Vacavit ſedes Romana dies 29. Eo Pontifice Italiæ pax, urbi & provinciis Eccleſiaſticis à bello quies, rerum, quæ victui humano neceſſariæ ſunt, copia, publica incommoda vel pauca, vel nulla fuêre. Statura fuit juſta, fronte lata, oculis cæruleis, aſpectu obliquo, naſo eminenti & rubido, barba mediocri, habitudine corporis pinguiore, proſpera valetudine, manibus pedibusque articulari morbo debilitatis; ſed non in facie, aut in inceſſu dignitas, in riſum magis, quā tanti Magiſtratus gradus expoſceret, aliquando pronus. Morum ei diverſa tempora. Egregius vita famaque fuit, quoad privatus, vel in Magiſtratibus prioribus ſub Pontificibus vixit. Pontifex creatus

dum *Tridentinum Concilium* viguit, multa optimi, præclarique Pontificis documenta dedit. Concilio abſoluto, ſuo ingenio liberè utens, in multa, quæ non ita ab omnibus probabantur, prorupit. Erat palàm iracundus, occultè invidus, ad audiendum impatiens & difficilis, in reſponſis aliquando acerbus cujuslibet rei, quæ ignorari ſua intererat ſimulator ac diſſimulator. Patres & eos præſertim, quorum opera Pontificatum & alios honores obtinuerat, nonnihil neglexit. Pecuniæ ac auri ſtudioſus, ad ſervandum verò parum cautus. Nam quæ excepit, cuncta penè liberaliſſimè expoſuit. Ferunt autem eo Pontifice HS bis millies hauſtum. Amicitias nō omninò ex re, ſed etiam commodo æſtimabat. In propinquorum amore varius, nam ſororum filiis nimis indulſit: fratrem verè Auguſtum Marchionem Meuelenianı, cui ex privatis odiis infenſus erat, non admodum dilexit, ita ut eximias ejus Virtutes non mediocres defectus obſervare videretur.

Duodecimo Decemb. *Johannes Ranzovius* Nobilis Holſatus moritur, qui poſt ſuſceptum balthei militaris decus, & perluſtratos remotiſſimarū gentium ac provincias, quantum pacia belliq́ue artibus omnibusq́; corporis atque animi eximiis bonis eniti potuit, id omne ſecundum pietatem in Deum, uni patriæ, ejusq́; laudatiſſimis Principibus, *Friderico I. Christiano III. & Friderico II. Danorum ex ordine Regibus, hujusq́, patruis, Johanni & Adolpho Holſatiæ Ducibus*, impendit, feliciſſimo eventu, utpote ſummus cum juſto Imperio Dux, exortis ſubinde bellis, deſtinatus, ſemper victor, qui præter copias deditasq́ue urbes atque arces, profligatos ejectosq́; procul Cymbricis & Holſaticis finibus hoſtes in ordinem redactos, ſacrorum ſeditioſos Antiſtites, rebelliumq́; Thietmarſorum contuſam & fractam armis contumaciam, octies paternibus in campia, diverſis prœliis, ſuperatas hoſtiles acies, vel ab ipſius indulgentia, vel à fœda ſuga vitam coegit impetrare, vixit anno 73. & menſem unum, obiit anno 1565. die ſupradicto menſis Decembris, omnibus animi ſenſibus integris ac in chariſſimæ conjugis filiorum atque nepotum complexu, æterno Numini ſpiritum, à quo acceperat, firma in Chriſtum fide, & certa reſurrectionis ſpe confirmatus, reddidit.

Eodem die duodecimo calamitoſo ac verè tragicò exitu vitam finivit *Joachimus à Neuhanſen*, Baro Bohemicus, Regni ejuſdem Cancellarius, Ordinis Aurei Velleris Eques, ac Ferdinandi & Maximiliani Imperatorum intimus Conſiliarius. Cum enim venia ſuos inviſendi ab Imperatore impetrata, manè ciſium conſcendiſſet, comitatus ſex equitibus, atque in medio ferè Danubii ponto Viennæ eſſet, accidit, ut hoc incurvato ac rupto, ipſe cum ciſio & iis, qui eò veherentur, in Danubium præcipitatus, ſubmergeretur, ciſiario uno enatante ac aliis Equitibus præcedentibus ſalvis. Interitus hic tanto triſtior Imperatori, aliisq́ue omnibus aulicis extitit, quantò Viri humanitate atque prudentia clariſſimi Virtus excellentior erat.

Vicesimo ſeptimo hujus menſis generoſus Baro Dominus *Johannes Ungnadius à Sonneck*, in arce ſororii Joachimi Schlickii Wintricia, ætate confectus, piè in Domino obdormivit, ac cum in Ducatu Würtembergico ſe ſepeliri juſſiſſet, Chriſtophoro Duce id ita volente, Tubingam translatus, ibidem prope monumentum Ducis Udalrici Würtembergici 17. Junii, anni ſubſequentis, magnificè humatur, Vir rebus geſtis, ac ſinceræ Religionis ſtudio clariſſimus. Nam cùm ſub *Ferdinando Imperatore* Styriæ, atque Carinthiæ præfuiſſet, ſalutem animæ atque honorem Filii Dei mundanis opibus atque honoribus præferens, patria relicta, Wittebergenſem ſchulam adiit vicinasq́ue Eccleſias, ut in Religionis perceptæ doctrina, piorum Doctorum converſatione confirmaretur, inde verò ſibi hoſpitio à Duce Würtembergenſi Chriſtophoro ob præclaras Virtutes oblato, Uraci per aliquot annos ſubſtitit, atque magnis impenſis in linguam Turcicam atque Croaticam, Biblia ſacra multaq́ue alia utilia recentiorum Theologorum ſcripta converti, & ad gentes earum linguarum peritas, ut vera Religione imbuerentur, transferri curavit. *Utinam hoc ſtudium Chriſtianæ Religionis propagandæ, Reges ac Principes majoribus opibus ſubnixi imitarentur, Eccleſiæ Chriſti pomœria multo longius latiusq́, prolata, ac ipſi editores in cœlis quàm terris conſpicerentur.*

Ultimo Decemb. *Udalricus Princeps Megapolenſis*, frater *Johannis Alberti*, qui occupatione Roſtochii intellecta, non minus juris in civitatem Roſtochienſem, quàm hic prætenderet, & ipſe Roſtochium cum Legatis *Electoris Saxonæ*, & copiis inſtructis ingreditur. Res verò tandem per Legatos Cæſareos, qui eò quoque venerant, deducitur: ut fratres diſſentientes reconcilientur, ac utrique eorum diſceſſus ex urbe injungatur. Aſſenſit Udalricus Cæſareis Legatis, civitate gratiam petente, & ſexaginta millia florenorum pro ſatisfactione offerente. Cum verò alia in ſequentem annum acciderint, ea ſuo loco reſervabimus.

DE REBUS GESTIS ANNO M·D·LXVI·

JAnuarii Iduum ſeptimo, Interregni die 29. *Frater Michaël Gillerius* ex oppido Boſchi, Alexandrinæ Diœceſis Lombardus Inſuber Ordinis Prædicatorum, Officii hæreticæ inquiſitionis Commiſſarius ex Epiſcopo Sutrino & Nepeſino Præsbyter Cardinalis tituli ſanctæ Mariæ ſuper Minervàm, & ſummus Inquiſitor à Paulo IV. Papa factus, poſtea Epiſcopus Montis Regalis in ſubalpinis & tituli ſanctæ Sabinæ, demum iterum tituli S. Mariæ ſuper Minervam à Pio IV. creatus, præter omnium expectationem, de repente conflato Cardinalium conſenſu Pontifex declaratur. Ejus ſuffragationis Principes extitêre *Farneſius & Borromæus* Cardinales ac hujus & Columnæ Cardinalis precibus concedens, Pii V. nomen accipit Feſto Divi Antonii ac natali ſuo die, hoc eſt 17. Januarii, annum iniens 62. ante Vaticanam baſilicam ab *Urbinate Cardinale* more Majorum ſacra tyara coronatur. Hic paulo pòſt Caraſios proximo Pontifice ejectos, beniguiſſimè revocavit.

Ad decimum quartum hujus *Cæſar Maximilianus ſuperiori anno prima ſua Comitia Auguſtam indixerat*. Etſi verò Ordines ac Status ſeriò monuiſſet, ut præfixo tempore certo comparerent; tamen

propter

propter abſentiam plerorumque, usque ad viceſimum primum diem tractatio negotiorum dilata fuit.

Viceſimo Februarii hujus anni, *Johannes Albertus*, qui ſuperiore anno (ut diximus) Roſtochium occupaverat, ad portum urbis, quem Warnamundum vocant, arcem in fundo civium mira celeritate conſtruere incipit, atque ea ita exædificata, ut inde cives tumultuantes coërceri atque repelli poſſent.

Menſe Martio ſequenti, tormenta bellica civitatis cum neceſſario apparatu, pulvere nitrato, ſulphure, omnibusque aliis in eam transfert, non citra ſummum civium dolorem, id contra immunitatem civitatis, ac tranſactionem cum eo factam eſſe conquerentium.

Die tertio menſis Martii, in Regno Scotiæ, *Nobilis Pedemontanus, Reginæ Cubicularius*, in præſentia Regis atque Reginæ prandentium occiditur; quæ cædes, quoniam maximæ mutationi Regni occaſionem præbuit, atque oſtendit, quam ex uno delicto Satanas longè horribilem telam ſcelerum & pœnarum texere & accumulare ſoleat, ejus narrationem, ut ab aliis prodita eſt literis, breviter ſubjiciemus. Nupſerat *Regina Maria* poſt diſceſſum *Franciſci II. Regis Galliarum*, eundem *Comiti Scotico Henrico de Arli*, filio *Comitis de Linox*, viginti annorum juveni, quod non ſolum animi corporisque dotibus ornatiſſimus, ſed & ſanguine Regio prognatus eſſet, ex eoque filium maſculum, magno cum gaudio totius Regni ſuſtulerat, in ejus poſſeſſione haud dubiè manſura, niſi furiæ infernales quieti publicæ infeſtæ, veneno malignitatis ſucceſſive ſparſo, diſcordias excitaſſent. Habebat Regina in Aula *Nobilem Pedemontanum, quem diximus, nomine Davidem*, cujus ut Cubicularii ſervitio, dum in Galliis adhuc eſſet, uſa fuerat: is præterquam quod literis excultus eſſet, & forma adeò venuſta erat, ut aſpectu complures in amorem ſui pelliceret, utebatur verò conſuetudine plus quàm familiari puellæ in gynæceo natæ ex familia Douglea, cognatæ Regi. Re verò detecta, parens puellæ, cum filiæ amaſio, in præſentia Regis atque Reginæ jurgatus eum, puellę promiſſum matrimonium pro delicti emendatione averſantem, Regina intercedente, Rege verò diſſimulante, multis vulneribus inflictis confodit. Neque verò hæc Davidis Cubicularii libido ſolùm ejus cæde punita eſt, ſed & maximarum calamitatum atque malorum lernam, totiusque Regni mutationem ſecum traxit. Nam Regina, quæ cædem Cubicularii in ſuum contemptum factam interpretaretur, ea ſummoperè commovebatur, ac ſuſpicabatur, Regem ad eam conſivere, non tantum ob puellam vitiatam, ſed quod Davidem odiſſet, cognito, eum Reginæ diſſuaſiſſe, ne maritum Regem inaugurari pateretur, id quod fieri ipſe ſummopere deſideraſſet, & plerique Regni Proceres optaſſent; Nihilominus tamen nullo indicio indignationis commonſtrato, dolorem conceptum alto corde premit. Poſtea verò Rege non obſcure ſe à Regina in negotiis Religionis diſſentire demonſtrante: illa, Calviniſmo profligato, Religionem Catholicam reſtituere conante, res eousque pervenit, ut neuter alteri fideret, ſed omnis amor in odium cõverteretur. Auctus porrò eſt Reginæ rancor, tanto magis, quod circiter idem tempus Regi ex quadam puella Nobili filiolus naſceretur, unde ipſa zelotypia accenſa, omne conſuetudinem Regis reſpuit, privatam vitam agens. Sed Rex, qui optimè animum Reginæ blandis verbis demulcere atque lenire noſſet, ſe ægrotum ſimulat, ut hac ratione ei occaſio ſe inviſendi, mutuoque reconciliandi detur, ut & accidit. Nam longinquitate temporis ardore indignationis reſtincto, vel illa, ut eventus oſtēdit, reſtinctum ſimulante, Rex cum illa, ſe accedente, ita humaniter & ſuaviter ſermones commutat, ut reconciliatæ annulum daret, hoc pacto, ut illa ſe in lectum conjugalem intra duos dies admitteret. Erant in Aula, quibus hæc reconciliatio non admodum placeret, & qui haud dubiè largitionibus corrupti, hanc offenſionem placari minimè vellent; unde priuſquam Rex voti compos fieret, eum è medio tollere conſtituerunt, vel propter privatum emolumentum, vel de cauſa, quam diximus. Itaque ignibus artificioſè conſtructis, ac pulvere nitrato Regem è lecto elevare, ejusque vi in aërem abreptum, necare tentant: fraude autem per puerum quendam detecta, eo momento, quo in effectum deduci debebat, Rex è lecto in camiſia proſilit, & tumultu in Palatio cognito, cum puero per viam occultam, quo ſalvus evaderet, in tectū ſcandulare confugit, ibique ſeſe, quoad tumultus ceſſaret, occultat: nihilominus verò conjuratis cuſtodiam agentibus, ne Rex effugeret. Hic puerum mittit videndum, num tutus ſit exitus? Is ergò à conjuratis conſpectus, comprehenditur, ſtrepituq; facto, cùm Rex quid fieret deſuper proſpiceret, & ipſe à conjuratis capitur, & manicis propriæ camiſiæ ſtrangulatus, mortuusque illic unà cum puero relinquitur. Ea nex Regis Heinrici Nobilibus Regni ſummopere diſplicebat, maximè quòd inſidiis *Comitis Boduel, unius ex Regni Baronibus*, ei illata eſſet, cujus amore ſeſe flagrare, Regina jam pridem oſtenderat: quique, quo Reginæ nuptiis poteretur, recens uxorem ſuam repudiarat. Rege itaque ſic trucidato, Proceres Regni, inter hos maximè *Dux Schiantelus de Roy*, & *Jacobus Stuardus frater naturalis Reginæ*, & *Comes Morenſis* belli pacisque artibus clarus, *filiolum Reginæ atque Regis* necati, ad ſe receperunt: & quò melius educaretur, tutiusque cuſtodiretur, eum Comiti Morenſi commendant. Interjectis verò aliquot diebus, Regina comitata quadraginta equitibus, eò ſe cõfert, filiolum viſum inde ſecum abductura. Cæterùm Morenſi dicente, Proceres pupillum cuſtodituros, nec in ejus manus tradituros; permiſſuros tamen, ut quando vellet, remoto alio ſodalitio, duabus Nobilibus mulieribus, eum videret. Ea, ad hoc reſponſum indignata, ſtatim, nec viſo filiolo diſcedit, nec longè inde digreſſa, in Comitem Boduel quadringentis equitibus ex compoſito ad ipſam venientem incidit, eiq; aſſociata paulo pòſt cõnubio jungitur. Id verò non minùs Proceribus Regni, quàm necem Regis Heinrici improbantibus, ipſi, qui hanc arte Comitis Boduelii factam jam pleniùs cognoviſſent, 6000 peditum & 1000. equitum ad eum Regno dejiciendū conſcribunt, populo eorū inſtitutum approbante, qui ſignum peditum Edenburgum miſit, in quo ſub arbore depicta, Rex & puer mortui erant, cum pupillo Rege in genu procumbente, atque in capite coronam porrigentem libellum ſupplicem, geſtante, quo peteret, Patris necem vindicari. Regni ergo Proceres viſo, unumquemque fremere ac vociferari, duobus Legatis ad Reginā miſſis, ei ſignificant,

quòd

quòd, cùm certiſſimè cognoverint, Boduelium Regis vitæ inſidias ſtruxiſſe, ejusque juſſu Regem ſtrangulatum, nolle ſe, ut tantum facinus impunitum relinqueretur, ſed, ut ob id ipſis traderetur, unà cum conjurationis ſociis ac complicibus. Boduelius eo cognito, ſtatim armis correptis, ac cõgregatis tribus peditum millibus, & trecentis equitibus, in campum contra inimicos deſcendit. Verùm ut numero, ſic & ratione hoſtibus inferior, manu conſerta vincitur ac profligatur, maxima ſuorum parte in hoſtium caſtra concedente. Quapropter cum ſe in manifeſto vitæ diſcrimine conſtitutum videret, in arcem Dombatenſem confugit, indeq; navibus conſcenſis, ventis velisq; ſeſe ſuaq; committit. Proceres deinde Reginam captam atque adactam, ut juri ad Regnum Scotiæ prætenſo renunciaret, idque pupillo ſolenniter coronato cederet, in inſulam Loklivin quadraginta milliaribus Edenburgo diſtantem relegant, eamq; diligentiſſima cuſtodia cingunt. Galliæ Rex, & Angliæ Regina, Scoticæ Reginæ miſeriis cognitis, per Legatos aliquoties pupilli tutelam ſibi committi petiêre. Eo verò non ſuccedente, quod Proceres Regem in ſuis manibus eſſe ſe velle reſponderent, compellandæ captivæ Reginæ facultate petita, idem, quod in priori, retulêre. Etſi verò arctiſſima cuſtodia Scotica cuſtodiretur, factũ tamen eſt, ut favore quorundam ex ea elapſa, Gallias repeteret. Cæterùm fortuna adverſante, ab Angliæ Regina intercepta, rurſus cuſtodiæ, in caſtello Pomfrete verſus Scotiam ſito, traditur, in qua adhuc hodierno die ſervari dicitur: *memorabili exemplo, ne Reges atque potentes nimium ſuis cupiditatibus freti, ac mandatorum Dei obliti inſoleſcant, ſed Deum ad leges revereantur, cum, ut cernere licet Dei proprium ſit, ſæpius homines extollere eosq́, animis conceptu elatos, propriaq́, libidine omnia agentes, deprimere, prout paſſim matrem Salvatoris etiam Ethnici dixêre.* Atque inter hos Æſopus interrogatus, quid *Deus in cælo faceret, reſpondit, eum alta deprimere, humilia è contra exaltare.* Et hæc breviter de Scoticis rebus dixiſſe ſufficiat, quæ lectorem de multis rebus commonefacere poſſunt, maximè de vagis libidinibus ac injuſtis cædibus vitandis, quæ *plerumque Regnorum ruinam attrahere conſuevere,* ut rectiſſimè Poëta dixerit:

Nam cætera Regna
Luxuries vitiis, odiisq́, ſuperbia vertit.

Decimo die Martii dum *Cæſar Maximilianus* Conventum Auguſtæ agit, ad conciliãda ſibi contra Turcam & Tranſylvaniam Wayvodarum auxilia, nec hic ſuo officio deeſt: nam literis publicatis, Thordam omnes Proceres Hungariæ evocat, quò etiam tres Nationes Tranſylvaniæ ſint venturæ: Proceres dulciſſimis verbis illectans, ut deliberationi concernenti omnium ſalutem atque commoda interſint, vel ad eam Legatos prudentia & gravitate inſignes, cum ſufficiente mandato mittant, Turca, cui deditus ſit, omnem benevolentiam ipſis promittente. Cæterùm his literis per Ungariam ſparſis, *Schwendius*, qui ab Imperatore adminiſtrationi rerum Hungaricarum præfectus eſſet, quarto Martii contrarium mandatum ad Hungaros dirigit, in quo ſignificat, ſibi *ex multis partibus literas Tranſylvanorum refectas falſis coloribus & manifeſtis dolis ac circumventionibus tranſ-* [illegible] *miſſas eſſe. quibus Cæſ. Majeſt. fideles ſubditos, prætextu benevolentiæ Turcicæ ſeducere conetur:* (quaſi verò Turca de Hungariæ ſalute & conſervatione ſollicitus ſit, qui centum & pluribus annis nihil aliud quæſiverit, quàm ruinam & interitum Regni Hungarici, tàm civilis diſſenſionis concitatione, quàm armis atque bellis illatis.) *Ac, etſi nullatenus dubitet, ipſos, pro ſua prudentia & imminentis periculi magnitudine, clarè ac manifeſtè perſpicere, quibus artibus atque dolis petantur; nihilominus tamen ſui putaſſe officii eſſe, eos literis commonefacere, isq́, ſignificare, a Cæſarea Maj. nihil majori diligentia & deſiderio quæſitum, quàm pacem cum Turca & Tranſylvano: verùm eam calumniis & ſimultis Tranſylvani impeditam. Ne itaque quidquam de fidelitate remittant, eos ſe adhortari, & cum bellum hoc juſtum pro libertate ac Religione ſuſceptum ſit, eos non debere de auxilio Dei diffidere. Ad extremum verò nomine Cæſareæ Majeſt. expreſſe vetat, prohibet atque interdicit, ne quidquam negotii cum Tranſylvano habeat, vel Legatos ad Conventus ab ipſo indictos mittant, ſub pœna rebellionis, ac præmiis debitis tranſgreſſoribus expoſtulatione.*

Viceſimo primo Martii, tandem per *Albertum Bavariæ Ducem*, nomine Imperatoris capita deliberationis futuræ Auguſtæ proponuntur, *imprimis pacem Religionis datam ſervandam, ac de rationibus, quibus exorta nonnulla ſcta, ne pace Religionis comprehenſa tollantur, cogitandum:* Deinde *quomodo conſtitutio de pace publica, jam ante multos annos promulgata, emendanda, & violenta invaſio ac occupatio civitatis Herbipolenſis, contra eam ſuperioribus annis facta, cum debita proſcriptionis executione ſit vindicanda: Ad hæc, quomodo lites in Imperio, æquabili juris adminiſtratione ac celeriori curſu ſint dirimendæ. Præcipuè verò. & ante omnia, qua ratione Turcæ hæreditario Chriſtiani nominis hoſti, valido ac firmo auxilio occurri poſſit.* Ac ſtatim 40000. peditum & 8000. equitum ad 8. menſes: his verò exactis, dimidia pars ad 6. annos loco durabilis ſubſidii pro defenſione Chriſtiani ſanguinis ab Imperatore petuntur.

Martii die 23, hora noctis 11. *Wolfgangus Princeps Anhaltinus*, natus Patre Voldemaro, & Margareta Schwartzburgica, anno 1492. cum Ditionem avitam, quam 54. annos rexerat, agnatis Anhaldinis gubernandam tradidiſſet, Serveſtæ, febri in Chriſto placidè moritur, atque ibidem in æde D. Bartholomæi, menſis ejuſdem, die 27. hora decima ſepelitur, nullis liberis ex ſe relictis, cum toto vitæ tempore cælebs manſiſſet; ſorores verò habuit duas, quarum *Barbara Heinrico Duci Plawenſi, Margarita Johanni Electori Saxoniæ* nupſit. cujus affinitatis nomine etiam Saxoniæ Ducibus gratiſſimus fuit.

Menſis Aprilis initio, toto Belgio introductionem inquiſitionis Hiſpanicæ averſante, ac ad mutationem Religionis reſpiciente, plerique Proceres ac Nobiles, quos ea res fœdere junxerat, numero circiter 40. Bruxellas confluunt, ac audientia à Gubernatrice *Margarita Parmenſe* impetrata, in præſentia Conſilii, Præſidum provinciarum, & Equitum aurei velleris, quinto dicti menſis die, Oratore *Heinrico Brederodio*, Duce ipſorum ſeſe diffamatione conjurationis cum cæteris Gallis & Germanis Principibus initæ, [illegible] purgant.

purgant, id unquam ſibi in mentem *veniſſe pernegantis, ſimulq́; orantis, ut delatores & diffamatores honeſtiſſimæ ſocietatis nominentur & manifeſtentur, ac in exemplum aliorum & evitationem majorum motuum debita pœna afficiantur:* Eaque oratione finita, nomine totius ſocietatis *Duciſſæ* libellum ſupplicem exhibet, petens: eum in præſentia eorum, quos conſilio adhibuiſſet, prælegi. Ejus ſumma hæc erat: *Fidelitatem & obedientiã populi Belgici erga Magiſtratum ſemper & adhuc per totam Chriſtianitatem ſummoperè celebratam: Nobilitatẽ verò primas ſemper in hoc tuliſſe partis, quæ nec vita, nec bonis pepercerit, pro conſervatione & incremento ſuorum Dominorum: id quod & ipſi humillimi Regiæ Majeſtatis ſervitores ſint continuaturi, ita, ut diu noctuq́; parati ſint ad omnia ſubmiſſiſſima ſervitia ei præſtanda. Quare, cum præſentem rerum ſtatum conſiderarent, maluiſſe ſe offenſiunculam incurrere, quàm Duciſſam celare res, quæ in poſterum Regiæ Majeſtati gravi præjudicio cedere, & ſucceſſu temporis tranquillitatem ac otiũ Belgii perturbare, bona ſpe eventum rerum oſtenſurũ, inter alia officia, quæ fecerint, vel in futurum Regiæ Majeſtati præſtare poſſint, hoc inter præcipua & notatu digniſſima reputandum, nec à Duciſſa in aliam, quàm optimam partem accipiendum. Etſi itaque non dubitent, quin id quod Regia Majeſtas ratione inquiſitionis & arctiſſimæ obſervationis placitorum de Religione præterito tempore conſtituerit, & jam renovarit, juſto titulo ac certis rationibus nitatur, maximè ad continuanda ea, quæ inclytæ memoriæ Carolus V. bona intentione ſtatuerit: tamen videri, quod temporis diverſitas atque mutatio, ſecum quoq; remediorum varietatem adferat, & quod jam aliquot annis, placita non obſtante eorum executione pluribus incommodis occaſionem dederint. Sanè ultimum Majeſtatis ejus reſponſum, quo non ſolùm vetet placitorum moderationem, ſed expreſſè præcipiat inquiſitionem, & ſeveram placitorum obſervationem, ipſis dare ſufficientem & juſtam cauſam metuendi, ne dicta incommoda & mala ſolùm augeantur, ſed tandem etiam motus atque ſeditio generalis exoriatur, quæ in miſerabilem ruinam atque interitum totius Belgii tendat, prout manifeſta indicia mutationis populi ubique apparentia, id ad oculum quaſi demonſtrent. Quare animadverſa magnitudine periculi imminentis, ſe hactenus bona ſpe fuiſſe, fore, ut aut Proceres, aut Status Duciſſam commonefacerent, quo ea maturè hiſce occurreret, cauſa & origine mali ſublata: verùm cum viderint, id ob cauſas ſibi incognitas prætermiſſum, & indies mala creſcere ita, ut periculum ſeditionis & defectionis generalis præ foribus ſit, ſe ſui officii putaſſe, cum ob juramentum fidelitatis & homagii propenſionem erga Regiam Maj. & communem patriam, illibatã ſervare deberent, non amplius cunctari, ſed præ aliis debitum præſtare, idq́; tantò liberiùs, quò majorem cauſam ſperandi habeant, Regiam Majeſt. hanc commonefactionem in optimam partem accepturam; addito, quod hæc res nullum magis tangat, quàm ipſos, qui calamitatibus, quæ ex hujuſmodi motibus oriri conſueverunt, majore parte ſuorum bonorum ac domiciliorum in agris ſitorum jactura, plus quàm alii expoſiti ſint. Hoc ergo ad animum revocato, ſibi neceſſitatem impoſitam Duciſſæ ſupplicandi, ut & præſentibus hiſce ei ſupplicent, quo malis remedium adhibere velit, & rei magnitudine id exigente, quàm citiſſimè quendam ex interioribus ad Regiam Maj. ablegare, qui eam de hoc certiorem reddat, ac nomine ipſorum humilimè roget ut nunc, & in futurum his incommodis medeatur: id verò fieri poſſe placitorum rigore remiſſo (qui radix atque origo multorum malorum ſit) & ratione inſtituta, de eorum abolitione, quæ omnino ſit neceſſaria, ad avertendam ruinam atq; interitum Belgio imminentem; & ne occaſionem habeat cogitandi, ipſos, qui nihil aliud quàm ſubmiſſiſſimam obedientiam polliceantur, Regiæ Majeſtati vel frenum injicere, vel modum regendi præſcribere velle (ut non dubitent, adverſarios eorum id ſiniſtrè interpretaturos) relinquere ſe Regiæ Majeſtatis arbitrio, ut alias conſtitutionis conſilio & conſenſu generalium Statuum faciat, quo convenientibus & periculo tam evidenti carentibus rationibus malis commemoratis conſulatur: humilime poſthac ſe Duciſſam rogare, ut interea dum ipſorum petitio ad Regiam Majeſt. deferatur, eaq́; quod juſtum fuerit ſtatuet, illa periculis relatis generali ſuſpenſione tàm inquiſitionis quàm executionis placitorum occurrat, cum expreſſa proteſtatione, ſe hac præſenti commonefactione, officio ſuo defunctos, ita ut ceram Deo & hominibus culpa exempti eſſe velint, ſi ulla incommoda, ſeditio, rebellio, atque effuſio ſanguinis in poſterum oriantur, ob debitorem remediorum defectum inſimulari nolint, quaſi incommodum tàm evidens celarint. In teſtimonium ejus rei Deum, Regem, Duciſſam & Conſiliarios ejus, atque propriam conſcientiam adhibẽtes, quod egerint, ut bonos ſervitores, & fideles vaſallos deceat.* Duciſſa libello ſupplice accepto, ac re cum ſuis communicata, reſpondet: *Se contenta ſupplicationis intellexiſſe ac conſtituiſſe, eum ad Majeſtatem Regiam tranſmittere, ſeq́; facturam omnia, quæ conducere exiſtimet, ad perſuadendam Regiam Majeſtatem, quo petitioni ſupplicum annuat, qui interea nihil aliud ſperare debeant, quam res dignas atque cõformes ſolitæ atque innatæ Clementiæ Regiæ, ſe ante ſupplicantium adventum de ſententia Gubernatorum provinciæ, Equitum aurei velleris, & conſilii laboraſſe, de concipienda formula moderationis placitorum, de Religione, quam Regiæ Majeſtati offerret, quam ipſa ſperet talem fore, ut quilibet ratione rectè ſubducta, ei ſit acquieturus. Et quandoquidem ipſius authoritas, ut ſupplicantibus optimè conſtet, eò uſque extendatur, ut inquiſitionẽ & placida ſuſpendere auſit, nec regionem, ratione Religionis abſque lege relinqui conveniat, ſe confidere, ſupplicantis contentos fore eo, quod ad Regiam Majeſtatem hoc negotium deferat, interea verò dum reſponſum adferatur ſe proviſuram, ut tam Inquiſitoris, quàm Officialis in munere commiſſo, diſcretè atq; modeſtè procedant, ita ne quiſquam conquerendi cauſam habeat: ſimiliter quoque ſe cõfidere, ſupplicantis ita ſeſe in omnibus geſturos, ne alia via ſuſcipienda ſint, ac ſua diligenti interceſſione apud Regiam Majeſtatem ſe rem eò deducturam, ut alii, apud quos inquiſitio introducta ſit, ea liberentur, prout id ex eo animadverti queat, quod civilibus civitatibus Brabantiæ, id petentibus jam indultum ſit: ſeq́; tanto majore fiducia omnem diligentiam in hoc adhibituram apud Regiam Majeſtatem, quòd pro certiſſimo habeat ſupplicantibus ſtatutũ ac fixum animo eſſe, nihil in antiqua Religione hactenus in iſtis terris obſervata innovare, ſed eam pro virili defendere atque tueri velle.* Socii hoc Duciſſæ reſponſo audito, quo minimè ipſorum voluntati ſatisfiebat, rurſus quidem acriùs inſtabant, ſed ſemper ſimile ferè reſponſum referentes, ei acquieſcunt, ac omni

mode-

modeſtia in ſuis actionibus promiſſa, inde diſcedunt, hoc ante diſceſſum inter ſe conſtituto, ut omnes Confœderati ad demonſtrationem ſocietatia initæ portarent numiſma, à collo dependens, cui effigiem Regis ab altera parte continenti, inſcriptum erat literis Gallicis: FIDELES REGIS: in altera verò mendici perula duplex, ſuſtentata à duabus manibus, hæc verba: USQUE AD PORTANDUM BISACCIUM. Biſaccium nominantes lingua populari peram mendici, quæ humeris impoſita, à parte anteriori & poſteriori dependet: Symbolo autem commonſtrare volentes, ſe Fideles Regis ſubditos eſſe & paratos, omnia impendere in ejus ſervitia, etiam ad mendicitatem & extremam inopiam usque: habitum etiam coloris cinericei aſſumpſêre, quem tamen ditiores atque honoratiores limbis aureis circumdederunt, & ut peregrinantes ad loca ſacra, pileis cochleas appendere conſueverunt, ut hoc modo meliùs ipſi perſonam mendicorum, quos Gueuſios vocant, referrent, veſtibus ſuis ſcutellas accommodarunt. Hæc ob id eò libentius faciebant, quod cùm primùm palatium Bruxellæ ingreſſi, atque à Barlamontio ipſorum Religioni ſummopere cōtrario conſpecti fuiſſent, is ſermone ad aſſidentem converſo, lingua populari dixerit: *Ecce egregios meos Gueuſios.* Hoc itaque ad Nobiles delato, illi hac occaſione nomen hoc voluntariè retinuerunt, atque ut Hugonoti in Galliis, ſic in Belgio poſtea Pontificiam Religionem averſantes, *Gueuſi* dicti fuêre. Ea verò voce non ſaltem mendicitas proprietate linguæ Belgicæ, ſed & contemptus & ignominia quædam exprimitur, cùm proverbio dicatur, viginti quatuor furciferos unum Gueuſium conſtituere. Atque hæc vera nominis *Gueuſiorum* origo fuit, de Hugonotorum verò ſuperius à nobis dictum eſt.

Undecimo die Aprilis in Hungaria, maximè Poſonii, *tempore meridiano per aliquot dies ſtella lucida conſpicitur, Solem ſequens, ac ab Oriente ad Occidentem progreſſa, tandem evaneſcit.* Hanc, rerum naturalium periti, ſtellam Veneris eſſe, exiſtimarunt: eamq; *Georgius Purkircher Poſonius, Medicinæ Doctor, Turcæ adventum* portendi dixit, qui ab Oriente verſus Occidentem veniret, ibiq; moriturus eſſet, nō ſecus, ac ſtella poſt Solem occidiſſet.

Aprilis die 23. durantibus Auguſtanis Comitiis, *Auguſtus Elector Saxoniæ* ſub aperto dio Electoralis dignitatis, & aliorum Ducatuum inveſtituram *à novo Imperatore* in habitu Electorali maxima pompa ſuſcipit. Nam duodecim dominiorum vexilla à duodecim Comitibus, equis inſidentibus atque ſerica veſte indutis, ferebantur, & Auguſto ſex Principes, ad hunc actum peculiariter rogati, inſerviebant, *Wolfgangus Palatinus Rheni, Georgius Fridericus Marchio Brandenburgicus, Chriſtophorus Würtembergicus, Johannes Junior Dux Holſatiæ, Joachimus Erneſtus Anhaldinus, Henricus Lignicius Sileſius.* Inter hos autem *Wolfgangus Palatinus,* pro more, ad Cæſarem verba faciens, *Auguſtum præſtito juramento in fidem recipi,* eleganti oratione petebat: *Cæſari* in tabulato ad hoc peculiariter constructo. *præter Electores quatuor, Albertus Bavariæ Dux, Wilhelmus Juliacenſis, Electoris Palatini duo filii, Marchio Johannes Georgius Brandenburgicus, & Johannes Fridericus Pomeraniæ Dux,* cum multis aliis Comitibus atque Baronibus, miniſtrabant. Comitatus in Auguſtam præter Principes ac Comites ſequebatur, circiter viginti aliis equitum conſtabat.

Eodem hoc die *Maximilianus Cæſar,* qui paulò antè Ungarorum prompta auxilia in Poſſonienſi Conventu obtinuiſſet, *per Carolum fratrem,* Viennæ etiam Auſtriacorum ſuorum in tanta belli imminentis neceſſitate agit, *petens è qualibet domo floreni ſolutionem, à Nobile centum florenorum reditus habente equi ſuſtentationem: At hæc, ut foſſores pro cōſtructione propugnaculi Viennenſis mitterentur, nullus miniſtrum,* vitæ ante actæ teſtimonio prioris Domini, *carentem reciperet, & ut ex qualibet domo, quintus, decimus, & triceſimus militatum iret. Poſtremò, ne quis alio in militiam proficiſceretur, & de commeatu annuo quiſque ſibi proſpiceret, qui id non poſſet, abeundi licentiam eſſe, &c.*

Maji nono *D. Georgius illuſtris Ordinis Teutonici per Boruſſiam Adminiſtrator generalis,* ejuſdemq; per Germaniam & Italiam ſupremus Magiſter, pro Ordinis ſui honore, & ipſe ſub aperto dio, inveſtituram Regalium Imperii, tanta pompa ſuſcipit, ut ea non minùs, quam Auguſti Saxoniæ Electoris digna publica divulgatione viſa fuerit.

Decimo tertio deinde ejuſdem menſis, *Wilhelmus à Grumbach cum ſociis conſpirationis, quos Herbipolim diripuiſſe, ac pacem in Franconia* anno 63. perturbaſſe diximus, nova proſcriptione, omnium Statuum conſenſu aggravantur. Miſerat eò *Johannes Fridericus Dux Saxoniæ* ſuos Legatos, inter hos præcipuum *Henricum Huſanum,* Juris utriuſque Doctorem, perquam facundū, qui negotium ipſorum apud Status ageret, & pro prioris proſcriptionis annullatione ſolicitaret: Sed is, partim aliis diſſuadentibus, partim magnitudine negotii deterritus, Principi, ut proſcriptos dimitteret, literis conſuluit, eumque Dei & hominum ſalutares admonitiones ſpernentem deſerens, ad eos tranſiit, quorum admonitione ipſum à concepta pertinacia abduci poſſe cenſeret.

Menſe Majo gravioribus rebus conſultatis atque duplici menſium dinarum Romanatum ut vocant, auxilio approbato Duces belli ad conſcribendas copias pedeſtres atque equeſtres, eaſque Viennam quam maturrimè deducendas, ablegantur, *Philippus Marchio Badenſis, Guntherus Schwartzburgicus, Georgius Helfenſteinius, Burchardus Barbienſis, Bernhardus Hardeckius, Ludovicus Ungnadius* Comites, aliique Duces nobiles, *Nicolaus de Hatſtatt* Alſatus, *Wilhelmus Wallerthumb* Trevirenſis, ſed Saxonicis civitatibus militans, *Jacobus Schulenburgicus* Saxo, *Chriſtophorus Schellendorff, Georgius Prann, Chriſtophorus Liechtenſtein, Zacharias Grumberg,* & *Alphonſus Caſtaldus.*

Neque verò tantùm de negotiis, quæ propoſita ad deliberandum fuiſſe commemoravimus actum, ſed & aliis. Nam præter Principum inveſtituras illic ſuſceptas, legatione miſſa, ſubditis Ducis Vinarienſis, qui ad arma conſurrexerant cōtra Dominum, obedientia injuncta eſt. Et de pace, inter *Reges Daniæ & Sueciæ* belligerantes, cōſtituenda, rationes ſuſceptæ fuêre. *Electori quoq; Palatino Friderico,* qui Religionem non approbatam fovere, & *Epiſcopi Wormatienſis ditionis* nonnulla occupaſſe accuſaretur, negotium exhibitum, ſed ita, ut quam adverſarii ſperarant, ipſe victoriam retulerit, bona occupata cum Religione retinens. Porrò præter Imperii Electores *Moguntinum Danielem,*

Johan-

Johannem Trevirenſem, *Fridericum Colonienſem*, *Fridericum Palatinum*, *Auguſtum Saxonem*, aliosq; ſpirituales atque ſeculares Principes complures, etiam illic cum duobus Cardinalibus Germanis, *Marco Sitichio* Conſtantienſi & *Ottone Auguſtano*, Epiſcopis, Pontificius Legatus *Commendonius* adfuit, cujus opera *Concilii Tridentini decreta* Catholicis Germanis oblata acceptataque fuêre. Ad finem verò Maji, ſolutis Comitiis, Cæſar in inſula Danubii navibus conſcenſis, Ratisbonam pergit, ac civibus in fidem receptis, Viennam contendit.

Junii die ſexto, cum quarto antè Imperator ex Comitiis Viennam appuliſſet, *Baſſa Budenſis Palotam octo millibus* peditum obſidet, ejusque muros per Octiduum *viginti quinque* tormentis bellicis ita concutit, ut ad terram collaberentur, & propugnatores in extremo periculo verſarentur. Præerat defenſioni *Georgius Thuurs* ejus loci Capitaneus Cæſareus, Vir bellicoſus, qui, dum inſpiciendo partes muri collapſas, quantumvis lethaliter circa illa vulneratus eſſet, officio tamen ſuo atque fidei non defuit, ac Turcis arcem aſſilientibus, & ita tormentorum bellicorum fulmine ferientibus, ut in ea ultra ſexcentas pilæ tormentariæ invenirentur; fortiter tamen eò usque ipſis reſtitit, donec quoque die decimo tertio ex inſperato duodecim ſignis peditum Germanicorum *Georgius Helffenſteinius* advenit. Ejus itaque adventu *Baſſa Turcicus* per exploratores cognito, obſidione ſoluta, atque tentorus cum aliquot vaſis pulveris relictis, diſceſſit, atque prope *Albam Regalem* caſtra poſuit. Interea verò alii, quas conſcribere juſſi erant pedeſtres legiones, quanta celeritate potuêre, etiam adduxerunt, quarum primæ *Romerus*, ſecundæ *Vallerthumus*, tertiæ *Haſſtatus*, quartæ *Helffenſteinius*, quintæ *Polvvilerus* præfuit.

Junii die ultimo, quod 29. ejuſdem obſederant Cæſariani *Veſprinium* oppidum cum arce, expugnatione capiunt. Id verò ita accidit. Cùm Palotam obſidione liberaſſent, atque refectam præſidio & commeatu muniſſent, *Eccius Salmenſis* & *Georgius Helffenſteinius*, copiis conjunctis, quæ circiter 22000. erant, ad obſidendum id fœdere inter ſe conſtituto, *Majorem Waslandum*, unum ex præfectis *Georgii Thuurs* cum aliquot levis armaturæ equitibus præmittunt. Hic ergo *Tatam*, *quæ Germanis Totis dicitur*, iturus, in ſeptem prædatores Turcas incidens, quinque eorum occiſis, duos ſecum captivos in caſtra abducit. Itaque hi pro more militari examinati, confitentur, ſe à *Gubernatore Veſprinenſi*, quem illi *Begum* vocant, ſpeculandi gratia emiſſos, eum præcedenti die 300. equitibus Turcicis levis armaturæ in inſulam quandam prope Albam Regalem Baſſa Budenſi pertinentem, ad carpendos Cæſarianos ſeceſſiſſe Veſprini ultra 300. non relictis, cum confeſſione ſanctè aſſeverantes, ſi Cæſariani ante reditum oppidum obſideant, hos illo potituros. Hoc itaque cognito ſupremi Duces eò contendunt, cum aliquot curſoribus ſpeculandi gratia, *Eccio Salmenſi* præcedente. Eo ergo conſpecto, Turcæ, qui præſidio Veſprini relicti fuiſſent, duo majora tormenta bellica tanta vehementia diſplodunt, ut muri, in quibus ſtarent, ad terram conciderent. Id Salmenſis pro ſui ingenii acumine feliciſſimi ominis loco accipiens, ad exercitum mittit, & ut mox ſubſequatur, admonet, Deo locum ad hoſtes invadendos aperiente. Interea nocte appropinquante, nihil agi potuit, ſed in diem ſequentem res tota dilata fuit. Turcæ verò noctis beneficio uſi, nihil ſibi ad reficiendos muros reliqui fecêre. Nihilominus tamen *Salmenſis*, prima luce adveniente, ſcalis muro appoſitis ſuos aſcendere jubet, ignem tectis ædium injiciens, ac portis oppidi accenſis, in oppidum irrumpens, obvios omnes trucidat. Turcarum præcipui, hoc conſternati in munitiſſimum locum convolantes, ac extremam neceſſitatem ob oculos ponentes, deditioni ſe offerebant, ſed arce nihilominus occupata, omnes præter quinque occiſi fuêre. Tale exemplum ideò in ipſos ſtatutum, quod paulò antè captivorum magnum numerum crudeliter necaſſent, vivus illic cum quinq; aliis captus eſt Gubernator Albæ Regalis, qui in cuſtodiam Poſſonium eſt ablegatus. Hac ergo victoria obtenta, *Salmenſis* Veſprinii præſidio relinquit, *Georgium Thuurs, qui Palotæ* defenſionis præfectus fuiſſet, & ipſe cum ſuis copus *Giavarinum* ſe recipit, *Paleta* defenſionem Germanis committens.

Secundo Julii, *Baſſa Pertavus*, & *Vezirius* (id eſt, Turcici Imperatoris Conſiliarius) *Julam* Civitatem 5000. Turcarum obſidione cingit, mox ſe ipſi conjungente cum copiis Tartaricis & aliis, *Baſſa Temeſvarienſi*, ita, ut obſidentium numerus ad 36000. aſcenderet. Præpoſitus erat Julæ *Ladiſlaus Keretſchinius Hungarus*, quòd longo tempore antea eam tenuiſſet. Cæterùm hoc tam periculoſo tempore præter alia neceſſaria, duobus vexillis militum, quibus *Gergerus* ex Auſtriaca, & *Heppenradius* è Marchitica nobilibus familiis nati præfuêre, firmioris præſidii gratia auctus. Is Turcis civitatem, quæ ſemper munitiſſima habita fuit, inceſſanter tormentorum diſploſione verberantibus, ad quintum usque diem reſtitit. Cùm autem de ejus defenſione deſperaret, civitate incenſa, in anteriorem arcis partem, quam Hungaricè *Huzzarvvar* vocant, ſe cum ſuis recipit.

Julii duodecimo, *Johannes Fridericus Dux Saxoniæ*, quem ſuperius proſcriptis in Comitiis Auguſtanis faviſſe diximus, admonitus per Legatos Electorum, aliorumq; propinquorum Principum, qui ipſius commodis ſtuderét, ut proſcriptos, quos receptaſſet, dimitteret: Legatis prolixè reſpondet, ac *Grumbachii egregiis facinoribus à prima pueritia repetitis, quam benè non tantū de Marchionibus Brandēburgicis, ſed & Carolo V. ac Diœceſi Würtzburgica meritus ſit, commemorat, ipſius ſociorumq; in diripienda urbe Herbipolenſi factum excuſans, quàm plurimis exemplis allegatis, ac inhumanitatem adverſariorum Grumbachii exaggerans, qui nulli juri vel tranſactioni locum dare voluerint. A Ferdinando inclytæ memoriæ, & Maximiliano Imperatoribus, eorumq; Vicecancellariis Seldio & Zaſio optimam compoſitionis ſpem proſcriptis, ſi tranquillè degerent oſtenſam, ſe itaque pacis publicæ conſervandæ ſtudio, & in honorem Imperatoris, eos in fidem ſuam recepiſſe, verùm ſpem cōceptam de compoſitione dilationibus everſam. Verum enim verò, etſi fidem proſcriptis datam inviolatam, ut Principem Germanum deceat, ſervare cogitet; tamen ſe ulterius non detenturum, ſed dimiſſionem ipſorum primo quoque tempore promoturum eſſe, modò, quam ipſe pacem coluerit, hac ſibi quoque gaudere liceat.* Et hæc quidem Legatus pro reſponſo daban-

dabantur, interea verò *Grumbachius* Conſiliarius fovetur. Idque ipſum ita coloribus ornatur, ut apud vulgus, incredibilem applauſum mereretur. Verùm prudentiores re diligentius ad trutinam revocata, ac periculis Principi imminentibus conſideratis, vicem ejus deplorabant, qui unius atque alterius proſcripti, maximè *Grumbachii*, majorem quàm ſalutarium propinquorum admonitionum rationem haberet, cum ab illo in bello Schmalkaldico, Carolo Quinto Imperatori militante, *Parentis Johannis Friderici Electoris* partibus graviſſimum damnum illarum recordarentur, ejus opera non ſaltem equitibus Comiti *Burano* hinc inde conſcriptis, ſed & via tranſeundi Rhenum, in confœderatorum exitium, commonſtrata.

Vicesimo primo die Julii *Eccius Salmenſis* cum ſuis copiis, denuò *Giavarino* egreſſus, *Tatam inde* quinque milliaribus Germanicis & *Cumaro* duobus diſtantem, contendit firmiſſimo propoſito, ſe non prius inde diſceſſurum, quàm eam expugnaſſet, quod ex ea ſtipendiariis Cæſareis, in vicinis arcibus degentibus, plurimum detrimenti inferretur. Itaque eò veniens, atque colloquio cum præſidiariis de deditione habito, cum hi ad tempus præfinitum nihil reſponderent, ipſe cum exercitu arci appropinquans, in loco commodo ſex tormentis bellicis diſpoſitis, tanto impetu muros ferit, ut pars muri proſterneretur, ac etſi præſidiarii tanta promptitudine eam reficerent, ut locus irrupturis præcluderetur: nihilominus tamen *Wilhelmo Walerthumio Duci* imperat, ut ſua cum legione irruptionem tentet. Verùm magnitudine negotii atque periculi conſpecta, mox aliud conſilium init. Nam ad ſiniſtram partem arcis, 1000. ſcloperariis in foſſam cum ſcalis dimiſſis, 1000. verò aliis è regione muri diruti collocatis, ipſe cum 2000. ad portam caſtelli progreditur, quò cum veniſſet, omnibus ſignum oppugnationis præbuit. Turcis itaque ad defenſionem muri collapſis, & ad repellendos hoſtes à parte ſiniſtra murum conſcenſuros, concurrentibus, Ipſe cum ſuis 2000. tanto impetu portam caſtelli invadit, ut ea perfracta, vi irrumperet. Itaque Turcæ omnes reſiſtentes fruſtratim conciſi ſunt, præter quinquaginta, qui cum in turrim quandam ſe recepiſſent, certis conditionibus deinde ſe dedidêre: Inter hos fuêre Gubernator *Tatenſis*, & *Veſprinēſis*, ac propinquus *Baſſa Budenſis*, Viri apud ſuos maximæ dignitatis, qui Viennam ablegati fuêre. Imperator hoc nuncio *expugnata Tata* viceſimo ſecundo Julii accepto, nec riſum, nec aliud lætitiæ ſignum edidit, ſed Deo collaudato gratias egit. Duces verò minimè hac victoria contenti, caſtellum *Geſter* petunt. Turcæ autem advenantes conſpicati, munitione relicta, inde aufugiunt: Portò incolæ *Vethaim*, *Iſcheki*, & aliorum caſtellorum, Cæſarianos præda fruſtraturi, cum eos appropinquare cognoviſſent, munitionibus crematis, fuga *Strigonium* evadunt. Duces his locis perquam commodis, ad invadendum Strigonium occupati inter ſe de obſidendo eo convenerant. Verùm re ad Imperatoris deliberationem tranſmiſſa, minimè conſultum eſt viſum, civitatem tam potentem atque munitam, tam exiguo exercitu tentare. Quare, cum *Tata* procul à Danubio diſtet, ut eò commeatus facilè apportari nequeat, *Salmenſi Comiti* Imperator mandat, ut inde ſe ad Inſulam *Comari* recipiat, ibique ſubſiſtat, donec vel ſe ipſi conjungat, vel aliud ſtatuat. Neque etenim Imperator, quod copiæ univerſæ nondum conveniſſent, & de *Solymanni* Turcæ (qui *Belgradum* appuliſſet,) inſtituto, quicquam certi ac explorati conſtaret. Vienna adhuc moverat, ſed adventantes ſolicite in horam expectabat. Et quidem illæ, quo poterant, ſtudio accelerantes, ſub finem hujus menſis atque initium ſequentis variis ex partibus confluxêre. Nam non ſolum Germani conſcripti, ſed exteri complures ſacræ militiæ ſtudio, exciti, ſuis ſumptibus comparuêre.

Inter hos *Albertus à Lasko Baro* quidem Polonus, attamen multorum caſtellorum in Ungaria dominus, duodecim ciſiis accurrit, paulò pòſt 3000 Polonorum eum ſubſequentibus, quos habitu Hungarico veſtierat, ne Regi ſuo, qui pacem cum Turca pactus fuerat, incommodi quid generaret: *Dux quoque Sabaudiæ Philibertus Emanuel*, 400. equites ſclopetarios, Comite Camerano Duce miſit. Fuêre & ex Anglica Nobilitate, qui ſuis ſumptibus hanc militiam ſequerentur, inter hos *Richardus Greyneville*, *Henricus Ciambernonus*, *Philippus Budshall*, *Thomas Cotten*, *Gulielmus Georgius Capitaneus*, non contemnendi nominis cum ſuo comitatu.

Duodecimo Auguſti, majore copiarum parte congregata, atque rebus Viennæ conſtitutis, officiisque militaribus diſtributis, ita ut Dux totius exercitus *Ferdinandus* Frater Imperatoris, *Guntherus Comes Schvvartzburgicus* ejus Legatus, *Johannes Fridericus Dux Pomeraniæ* aquilifer, *Paulus de Zara* munitionum Præfectus eſſent: Imperator pro gloria Chriſti ac ſalute & libertate patriæ defendenda, cum ſuis Vienna movet Altemburgum, vicum duobus milliaribus Giavarino diſtantem, quo univerſis copiis conventio indicta fuerat. Poſonii verò, quod inde circiter tria milliaria diſtat, ejus adventum præſtolabantur Bohemorum auxilia, ſeptem ſigna equitum conſtituentia, cum aliis è Sileſia, Moravia & finitimis Regionibus evocatis atque conductis, à Comite *Gunthero Schvvartzburgico* & *Teufelio* equitum Præfectis. Interea autem dum Altemburgi exercitus hæret, eò quàm plurimi voluntariè militaturi veniunt. Atque initiò quidem ex Gallis *Dux Guiſius*, Franciſci Guiſii filius, *Briſacus* & *Lanſacus* Comites, *Philippus Strozza*, aliique Nobiles quàm plurimi, qui Melitenſibus opitulaturi, cùm cognoviſſent, Turcas retrocedere, Italia perluſtrata, in Hungariam contenderunt, ut huic bello intereſſent. Deinde quoque eodem applicuit *Dux Ferrarienſis*, ſecum adducens circiter 400. Nobiles & 300. bombardarios, per quàm egregiè inſtructos. Similiter quoque ibidem ſeſe exercitui conjunxêre *Wolfgangus* & *Richardus Palatini* agnati, 600. equitibus inſtructiſſimis, voluntariam militiam ſecuti, cum ſecundo genito Bavariæ filio, 400. equites adducente, aliisq; quàm plurimis ex variis locis eò confluentibus. Congregatis itaque copiis, Imperator ſe cum *Salmenſibus* conjungit, atque *Gomarum* uſque, ad reprimendam hæreditarii Chriſtiani nominis hoſtis potentiam, progreditur.

Decimo quarto & cæteris ſubſequentibus diebus, Hiſpani cum jam pridem Belgii in ordinem redigendi, ac Pontificii ſuæ potentiæ amplificandæ inten-

intenti, novis Epiſcopatibus erectis, Hiſpanicam inquiſitionem introducere ſategiſſent, Nobilitate & plebe, quò hæc machina tenderet, animadvertentibus ac ſuppliciter deprecantibus, ne quid cōtra ſtatuta ac privilegia à prædeceſſoribus indulta atque conceſſa attentaretur, & nihil præter oppreſſiones obtinentibus, patientia in furorem verſa, arma non quidem contra Magiſtratum, ſed imagines ſumptæ fuêre, idque non in uno loco, ſed (ut in ſeditione fieri conſuevit) motu, totum ferè Belgium pervagante. Nam & imagines Boſleduci, Bredæ & Bergis, mox quoque Gandavi, Iperi, Udenarii, fractæ: deinde quoque Ultrajecti, Amſterodami, Harlemi, Leideni, Delphi, eodem hoc menſe dejectæ fuêre. Requireret rerum, quæ hanc iconomachiam ſubſecutæ fuêre magnitudo, & de inquiſitionis Hiſpanicæ origine, & novorum Epiſcopatuum in Belgio fundatione, ſimulque variis actionibus ſubditorum ad impedienda ea ſuſceptis, prolixiorem commemorationem: verùm quia hæc ab aliis antea peculiaribus libris expoſita, levi quaſi brachio ea nobis attigiſſe ſufficit. Porrò hac iconomachia Antwerpiæ patrata, mercatores graviſſimè perculſi, eam non niſi pro indicio atque initio majoris facinoris, quod homines nequam molirentur, interpretabantur, nimirùm ut prima quoq; commoditate, tabernas ipſorum & aliorum incolarum invaderent atque diriperent: metuentes, ne his minimè contenti, ad cædes & effuſionem ſanguinis deſcenderent, licet id hactenus minimè factum fuiſſet: unde generalis intermiſſio negociationis, exportatio mobilium atque emigratio multorum mercatorum ſubſecuta eſt.

Viceſimo ſeptimo Auguſti *Schuendius*, qui cum ſuis copiis in ſuperioris Hungariæ partibus, quæ vulgò *Zipſium* nominantur, eſſet, nec cum Cæſareis ſe conjunxiſſet, Tartaris congreſſus, eorum circiter 10000. fundit fugatque *Begorum* Turcicorum, altero interfecto, *altero verò* lethaliter ſauciato. Deinde tres arces *Georgii Bebeck* à fide Imperatoria deficientis, Turciſque adhærentis expugnatas capit, quarum nomina *Sobata, Gambazor & Polſorat.*

Secundo Septembris *arx Jula*, quam ſecundo Julii à *Baſſa Pertano, Veziro*, obſidione cinctam diximus eidem ſe dedit. Cùm etenim anterioris arcis munitionibus, vi tormentorum hoſtilium disjectis, præſidiarii ex ea incenſa in interiorem arcem ponte intermedio rupto, confugiſſent, Turcæ ſtatim nocte ſequenti in anteriore arce tormentis collocatis tria arcis propugnacula ac turrim pro veteri ædificio Romanorum habitam, ſine intermiſſione tanto impetu concutiunt, ut nullus reſiſtendi ex ipſis propugnatoribus locus eſſet. Mox quoq; fontes foſſarum, mira arte per canales aliò derivantes, aquarum uſum obſeſſis adimunt, & tumulum propè portam arcis excitant, tantæ altitudinis, ut vallo arcis par eſſet, inque eo ædificia lignea tam artificiosè conſtruunt, ut ea ab omni ignis injuria tuta eſſent. Iis ergo ita peractis, tertio Auguſti à prima luce uſque ad meridiem validiſſimo impetu arcem oppugnant, ſed fruſtrà, fortiter obſeſſis hoſtes repellentibus, eorumque quamplurimos proſternentibus, interque hos *Baſſa Temeſvarienſi* graviter vulnerato. Turcæ itaque hoc conatu dejecti, cùm obſeſſis adhuc mediocre vallum defenſioni aptum ſupereſſet, id cuniculis actis evertere arcemq; totis viribus oppugnare aggrediuntur. Eô *Keretſchinius* animadverſo, qui extrema experiri nollet, epiſtolam ſagittæ alligatam in hoſtium caſtra ejaculatur. Quare literis manè repertis ſtatim Turca ad portas arcis accedens, altiſſima voce eum bono animo eſſe hortatur, hodierno die bonum reſponſum habiturum. Hæc vox Germanis incognita erat. Duo verò Capitanei Hungarici ea intellecta, *Keretſchinium* accedentes, eum fidei Imperatori datæ graviſſimè admonent: Ille verò nihil aliud ſe ſcripſiſſe reſpondet, quàm ut quidam ſuorum affinium, gratia & autoritate apud Tranſylvanos pollens (is verò erat *Georgius Bebeck*) ſecum in colloquium deſcendat, ac tandem eo veniente, ac cum *Keretſchinio* colloquente, hic *Baſſæ Turcico* munera mittit, iiſdemq; ab ipſo remuneratur. Aditu erga ad amicitiam *Baſſæ ſibi* per affinem conciliato, convocatis præſidiariis, qua in neceſſitate res ſint conſtitutæ, exponit cum commemoratione, *Baſſam Pertanum* vadibus dandis liberum ac ſalvum diſceſſum univerſis promiſiſſe, hortari itaque ſe eos, ut vita ſalva, deditionem faciant, *Begos vades*, quos Baſſa daturus ſit nominans, ac literas ſigillis Begorum munitas oſtentans. Etſi verò maxima pars Hungarorum & Germanorum deditionem initio detrectarent, aſſerentes promiſſis Turcicis non eſſe fidendum, nec contra fidem Imperatori datam, arcem, quæ etiā cum vitæ diſcrimine ſit defendenda, hoſti turpiter tradendam, tamen tam coloratis ac ad perſuadendum appoſitis argumentis eſt uſus, ut non ſaltem deditionis cōſenſum, ſed & ab omnibus tam Hungaris, quàm Germanis, qui officiis militarib. præfuiſſent, ejuſdem quaſi ſponte factæ, confeſſionem manu cujuſque ſubſcriptam extorqueret. Cæterùm antequam miſerrimè proditi milites ex arce egrederentur, *Baſſa Pertanus* quendam ſuorum ad *Keretſchinium* mittit, ei ſignificans, ut pro majori ſecuritate militum exitum parantium, *Aga*, id eſt, *Dux Janitſcharorum* menſtruum ſtipendium mittat, quo eo ad pacta ſervanda Janitſchari promptiores reddantur. *Keretſchinius* itaque 4000. thalerorum *Aga* mittit, cum petitione, ut *Baſſa Pertanus Janitſcharos* ex omnibus derelictis *Julæ* civitatis locis extra civitatem abduci curet antequam milites arce excedant: At ille huc ſe facturum denegat, prætendens id minimè ſibi convenire, ut ſui Domini machinas bellicas præſidio exercitus deſtitutas relinquat. Hoc ergo *Keretſchinius* reſponſo accepto, ſtatim ſe ad fidejuſſorū dationem offert, nihil damni machinis bellicis tempore diſceſſus metuendum. Eaq; conditione à *Baſſa Pertano* acceptata, è *Jula diſceſſus*, non minori cum triſtitia quàm ignominia, ſecundo Septembris ſuſcipitur. Nam circiter meridiem, milites fame & morbo confecti, cum populo, qui ex vicinis oppidis ac pagis eò confluxerat, primò arce exiêre, quiſq; ita tardè progredientibus, ut Sol ad occaſum vergeret, eos Germani, hos deinde Hungari, poſtremò verò Keretſchinius cū duobus ſuis Begis, ſubſecuti fuêre, Waivodicis Conſiliariis ac miniſtris Ductoribus. Poſtquā verò tam ad aliquot millia paſſuum progreſſi fuiſſent, tum duo Begi, qui vades dati fuerāt Keretſchinio, autores ſunt, ut is cum Baſſa Pertano, cui eum commonſtrarant, notitiam ineat, eumq; unà cum Waivodæ Cōſiliariis ad ipſum deducunt: Interea verò dum Keretſchinius excipitur, Turcæ itinere Chriſtianis præcluſo, eos furioſo impetu adoriūtur: Etſi verò initio hi for-

hi fortiter ſeſe perfidis Mahometicis opponerent, tamen 2000. Janitſcharorum ex improviſo accurrentibus, ac *Huſarones* in fugam compellentibus, maxima eorum pars multitudine hoſtium ſuperata, miſerrimè conciſa fuit, paucis tenebris noctis ingruentibus, in arundineto vicino ſeſe occultantibus, atq; noctis beneficio hoſtium tyrannidem evadentibus. Inter hos erat *Bernhardus Rotenau* Capitaneus Germanus, qui ad Imperatorem cõfugiens, *Keretſchininum* tanquam perfidum & proditorem accuſabat, conquerens, omnes ab ipſo proditos, deditione citra conſenſum aliorum ab ipſo facta. Verùm mox alio quodam Hungaro veniente, cognitum fuit, *Keretſchininum* de deditione cũ Germanis contuliſſe, ac hos quidem initiò eam recuſaſſe, ſed poſtea perſuaſionibus Capitanei, & promiſſis Turcicis victos, ipſi cõſenſiſſe. *Keretſchininus* deinde Cõſtantinopolim abductus, finem vitæ miſerrimum ſortitus eſt: etſi enim permutatione *Sangiaci* (de quo paulò pòſt audiemus) ſe liberatum iri, fiducia optima eſſet, iis maximè pro ſe intercedẽtibus, quorum in Aula Cæſarea affinitatis ſpes ei facta fuerat, tamen fortunæ iniquitate ea excidit. Cum enim multi apud *Selimum* ipſius injurias ac crudelitatem contra Turcas exercitam exaggerarent, quod hos naſis, illos auribus, quoſdam verò labiis, alios verò aliis membris inhumaniſſimè mutilaſſet, Selimus, ut pro arbitrio in eum ſtatuerent, accuſatoribus permiſit. Hi itaque vaſe undique acutiſſimis clavis perforato, atq; in acumen montis portato, eum incluſerunt, & in præcipitium devolutum, hoc crudeliſſimo ſupplicii genere necarunt: *Exemplo omnibus propoſito, ne Turcicis promiſſis fidem adhibeant.* Milites deditionem *Iulæ* recuſantes, ſimilia illi exempla fidei violatæ aliis in locis, ut *Budæ, Temeſvari* & *Erdendi* allegarãt: Verùm unius perfidi Petrani promiſſa plus quàm aliorum exempla apud dementatos valuerant. Pauci itaque, qui interitum ejus deploratint, fuere. Quo *utinam alii admoneantur, ne temerè contra jusjurandum Dominis datum, hoſtium promiſſis ſeducti, officium deſerant, Deo & hominibus proditionem & perfidiam execrante.*

Tertio Septembris, cum Iconomachia Antwerpiana omnium animi cõſternati eſſent, ac negociationes & mercaturæ intermitterentur, quò omni ſeditioni impoſterum occurreretur, & negociationes conquieſcentes rurſus excitarentur, ſimulq; harum exercitationem cum Religionis cõfeſſione cuilibet liberam eſſe conſtaret, Senatus Antwerpienſis autoritate *Auraici*, tanquam Rectoris à Majeſtate Regia conſtituti, decretum promulgat. *Initiò, ne quiſquam, cujuſcunque conditionis, miniſterium Eccleſiarum, Monaſteriorum antiquæ Religionis turbare, moleſtare, vel quenquam ejus rei gratia, vel re, vel verbis, vel quocunq; alio modo injuria afficere præſumat, ſub pœna corporis ac vitæ, & mulcta arbitraria pro qualitate & conditione cauſæ, aliis in exemplũ. E contrario ne quis impedimentum vel turbationem Religionis alteri, præſenti tempore adhuc in urbe cõceſſæ inferat, aut re ſive verbis, ſub eadem pœna ei conficiatur: Ulterius declarantes ac promulgantes, quòd omnes urbis incolas, nullo vel Catholicæ, vel alterius Religionis diſcrimine habito, ordine dicto, in protectionem Auraici receptent, ea tamen conditione, ut omnes in pace atque tranquillitate vivant, Magiſtratui in omnibus rebus politicis obediant, nec alterutra pars Religionis ergò alteram moleſtet. Inſuper, ut omnes incolæ, cujuſcunque Religionis ſint, ita res ſuas inſtruant, quò in caſu neceſſitatis ac temeraria violentia etiã alterius Religionis addicto adſint & opitulentur, prout id, ad concordiam & tranquillitatem urbis, & ſecuritatem incolarum à Magiſtratu ſancitum, & à nova Religionis ſectatoribus ejus obſervatio promiſſa fuerit. Auraico huic decreto hanc clauſulam adjiciente, omnia ſervanda, ſecundum ordinationem prædictam, quoad à Regia Maj. Conſilio generalium Statuum, aliud ſtatuatur.*

Quinto Septemb. die, cum Turcarum circiter 2000. prope Albam regalem caſtrametati, excurſiones ſubinde in noſtros facerent, horum quidam selecti, quid rerum in ipſorum caſtris ageretur, exploratum eunt: progreſſi itaque, in excubitores incidunt, eosque ſatis benè armatos vident. Redeuntes ergo atque Ducibus viſa referentes, hi ſtatim eò contendunt, hoſtibusque in fugam compulſis, carrucarios Turcicos pabulantes, interficiunt. Quo in caſtris cognito Hungari & Auſtriaci erumpentes, Turcas fugientes inſequuntur, eorumq; quoſdam occidunt, quoſdam verò capiunt. *Georgius autem Turci*, cujus ſuperius meminimus, vidẽs inter ipſos *Sangiaccum Albæ* regalis, intimum Solymanni Conſiliarium, quem, dum Palotæ præeſſet, optimè tanquam vicinum cognorat, ſæpiusque ut eum comprehenderet, inſectatus fuerat, nunc denuo eo oblato, è medio omnium provectus, tanto impetu in eum fertur, ut quantumvis ei ex equo ab hoſtibus interfecto, in alium conſcendendum fuerit, non prius ab inſequendo deſtiterit, quàm vivum caperet, atque Imperatori in caſtra adduceret, qui ſtatim ipſum ob tam egregium & magnanimum facinus, catena aurea donatum, Equitem inauratũ creavit. Erat in exercitu Imperatoris Hiſpanus, qui Conſtantinopoli ex hoc *Sangiacco* audierat, ſe ſolũ velle & poſſe vincere Regem Germaniæ: ferturque Hiſpanum coràm Imperatore hanc vocem illi in memoriam revocaſſe, eum verò reſpondiſſe, hanc *belli fortunã eſſe, ſeq; jam ſervum nihil præſtare poſſe.* Interrogatus deinde qua fretus audacia, caſtra tam potentis Imperatoris invaſiſſet, reſpondit: *ſibi obediendum juſſit ſui Domini, ut quendam caperet, ex quo conſilia hoſtium cognoſceret, ſed id ſibi male ſucceſſiſſe:* Habebatur honorificè, vivens ex menſa Imperatoris, & ut perhibebant, 22000. ducatorum pro redemptione offerebat, verum Viennam poſtea tranſportatus, atque *Harrachio Aulæ Cæſareæ* Magiſtro donatus, ſolutis 50000. ducatorum, magno ſuorum gaudio atque applauſu dimiſſus eſt, fruſtra *Keretſchinio* permutationem ſui cum eo ſolicitante.

Septimo Septemb. *Solymannus Turcarum* Cæſar, *Zigethum* muniſſimum non ſaltem Hungariæ, ſed & totius Chriſtiani orbis propugnaculum, interfecto fortiſſimo Heroë *Nicolao Zerinio* non abſque cruenta ſuorum cæde expugnat, ac ſuperſtites propugnatores ejus, partim in miſerrimam ſervitutem cum uxoribus & liberis abducit, partim crudeliſſimè necat, ac die ſequenti, quo Mariam Virginem Chriſti Salvatoris matrem natam tradunt, *Zerinii* inter multorum aliorum Chriſtianorum, qui Zigethi occiſi fuerant, caput palo affixum non citra ſtuporem per totum diem exercitui contemplandum relinquit. Verùm cum hujus rei narratio in peculiari libello ex idiomate Croatico converſo extet, ad eam lectorem Virtutis *Comitis Zerinii* cognoſcendæ cupidum ſuperiùs remittimus, ne nos

aliis.

al is, fucorum inſtar ... borum ſuorum laudem ac fructum præripere vide viſamur. Eſt vero *Zigethum* ſituin in Hu... in medio paludum & aquarum, quæ dum ... illare circumdant, nec terram nili ... una parte recipit, quæ defenditur duobus propugnaculis ex aggere ... ſtis, & lignis coocatenatis in modum munitionum Gal...catum. Locus verò in tres partes ſeparatus eſt, arcem nimirùm, quæ ædificata eſt forma quadrata, & ... uo oppida, intra quæ ſunt foſſæ ... æ, profundæ, plenæque aqua profluente. Duo ... fort... ima propugnacula eadem ſeptimana perdita, nimirum *Iulam* & *Zigethum* dolendum, ac Deus rogandus erit, ut noſtrorum peccatorum miſertus, nobis meliora conſilia, ac fort a pectora ſuggerat, & Ecclesiam Filii ſui pe... cl... am rem ... ciat.

Itaque Zigetho expugnato Turcæ arcem *Babotſcham* 20 ... o. obſidere, eamque eum circumjacentibus caſtel is ac p... gis *Sacka* & *Schor...* in poteſtatem ſuam redigere parant. Ethi verò noſtri deditione flagitata, eam facere recuſent; tamen cum arx tantæ potentiæ ſuſtinendæ non ſufficeret, ipſi eam incenſam deſerunt, eorumq; exemplum incolæ dictorum locorum imitantur. Q... o Turcæ cognito, omnibus viribus Stiriam invadere, eamq; depopulari conſtituunt. Cæterùm cùm *Carolus Archidux Auſtriæ* non contemnendis copiis ad flum... *Dravum* conſediſſet, quo hoſtiles excurſiones ... primeret, Stiriam re... nquunt; nihilominus tamen prædandu, vaſtand..., comburèdo, ac in ſervitutem hominesabducendo omnia vicina loca infeſtantes, ita, ut *Sabariam* usque 2. milliatibus à caſtris Imperatoris diſſitam graſſarentur. Eæ verò excurſiones à B... ſſis non ſolum ob penuriam, qua laboratu fuit in obſidione Zigethi, exercitui permittebantur, ſed & quod *Mahomet Baſſa* aliique *Vizirs* eum mortis Solymanni ignarum ... im ... ced ... occu... etur, antò commodius in ... ſh ... quoad S... mus ... ad e... nirer. Nam haud ... bie morte So... ani ... excitu, antè *Zigethi* exp... gnationem ... ta, hæc maximo cum noſt... o c... mmodo præter... a, & ... o ſtris ad clariſſimam victoriam contra Selimum obtinendam, ſeditionis atque tumultu caſtrenſi, inſignis occaſio oblata fuiſſet: Verum ... to Numine Turcarum induſtriæ atque ſolertiæ favente, non ſolum tumultus occaſiones præciſæ, ſed & mors Solymanni ita noſtris celata eſt, ut non niſi poſt ſex hebdomadas de ea Imperator M... imilianus per Venetos certior redditus eſſe ... tur.

Vigeſimo tertio Septemb. *Selimus*, qui, nuncio de Patris morte *Chiefieh*, loco ... um di... m ... ne re Conſtantinopoli ... ante, acceptus ... a ... greſſum Regium neceſſaria per *Scander Baſſam* Gubernatorem & Locumtenentem Solymanni, præparari juſſiſſet, Conſtantinopo... m ... greditur, atq; per *Boſtangi Baſſam*, hortulanorum atque palatii Regii Præfectum, in cubiculum ab antiquo Regibus Conſtantinopolitanis deſignatum, atque pre... ... imis gemmis ornatum, introducitur, inque ... o Regalis ſolii Ottomannorum ſedi deſtinato, imponitur. Eo facto, per totam urbem pro lamationem (ut vocant ... nstenotis publicat. *Salutarem Paradiſum teneat & in perpetua gloria anima S... tani Solymanni quieſcat & multos annos vivat, ... continuo incremento pro... ... atus maneat Rex S... tanus Selimus.* Ac nullâ morâ interpoſitâ eadem proclamata per totum Imperium Turcicum m... ..., ita ut non prius mors Solymanni, quam e... ... o Selimi cognita fuerit.

Die in... ..., qui erat vigeſimus quartus Septembris, ex pal... o pro... eſſus, per civitatem ſe oſtentat populo, ... tens ad ſepulturam Giobi, qui eſt locus mœ...bus annexus, ubi Reges & m... ni Proceres fac... ... molatione ... ſtratorum alioruma que an ... um facere c... ſ... evere, quæ poſtea pauperibus ... remuneration... ... tiæ à Deo eo latæ, diſtribuuntur ac ma... na pe... ... æ ſumma d... recibu... ucfa... is ingenti pompa & plauſu in p... ... tum revertitur. Antequam autem hæc peragerentur, ... ubernator *Scander Baſſa*, gener Selimi, quò ... ... ntò tutius quietius atque tranquillius thronum Sol... ma... ni Patris poſſeſſionem adipiſceretur, ... Ja... ... os, quo quot ibi in præſidius fuerunt, in oppi... um duobus mill... bus Conſtantinop... ... ii, ſub hoc prætextu edocet, quaſi 10000. Janitſcharorum in e... p... ... one *Zigethi* amiſſis, ... os ſuperſtites ... uc n... ... ii. Qua ſpe ... s ſuſpenſi ac promiſſioni factæ acquieſcentibus, inte... *Scander Ba...*, *Solymanni* morte Conſtantinop... publicata, ſ... etum in thronum Patris collocari curat. Atque deinde ſtatim ad Janitſcharos profi... ſcens, ipſis Sol... manni morte indicata, mili... ... garicam ... enunciat, eum ſignificatione, q... ... oqu... S... mus ejus ... us tanquam legitimu... mperi... ſucceſſor, Conſtan... nopolim appulſus, poſſeſſionem Regni occuparit, ... habere in mandatis, ut ipſis 100 ... ducatorum pro uſitata theſau... Regii in obitu ... p. Ottomannici dereptione ſolvat, eoſque auctoratos novo ſtipendio eò ducat. Iis itaque oblata accept... bus; hac tamen inter cætera conditione, ut militantibus ſtipendii acceſſio fieret, & equitandi ulu Conſtantinopolis Chriſtianis interd ceretur. *Scander Baſſa* re benè geſta ad ſocerum revertitur. Is ergo Janitſcharos ſibi ſa... ... mento oblig... s, vi... eſimo ſeptimo Conſtantinopoli ... ... ita ut nullibi mo... m traheret, *Bel... adum* ... t. Omnia verò i... a clam atque ce... ... ut ... us admiraretur illum ... en ..., ... ipſius adventus, priuſ ... uam abiret, id quod ... tumultus in omnibus locis imped... ... er duo... ... *Belgrado* profectus, ad ... *Machmet Baſſa*, ... um, ut ... commoditates itineris vitaret, ... ſubſiſtere ... ... monens, eò rediit, maximè cum exercitus adh... e quietius eſſet. *Belgradi* itaque ... eitum cadaver ... arentis in curru benè cooperto, deducèrem ... t, omnibus putanti... ... huc vivere, quod in ætate ſenil... ... od... labor aret, hac tamen ... acere fo... ... *Belgrado* ... debeb... t, Selimus capit... ... o quem ipſi turbantem voca... ... ac d... bitu veſ... us cu cap... pulla, eqne... ... ... ad portam obviam procedit vexill... ... ubicinibus, ac ingenti pomp... ... ... comitatu ... ... tus operculo ... ... mus e... o deſcendens mortuum Patrem ... t, & eum ... ſt... m... mnes Ba... a & Cadil... ... eſt, Jud... es, ... u ... æ ... ſtratores, al... ceres, pileo... ... mpo... de ... ... x vexilla o... inverſa c... ... ... rad quar... ... orz ..., o ... a ... m ... um ... ... Quo facto Re... p... ... leum candi... imum, m... ... p... ... ...

iatum impoſuêre, eique ſplendidiſſimo habitu ornato altum equum imbuunt. Deinde curru, quo cadaver vehebatur, rurſus recto, alia vexilla novi Regis erigunt, ac nomine ejus inclamato, magna pompa in palanum ipſum deducunt, quo Regni Legati ſecundùm cujusque dignitatis gradum ei manus oſculatum venêre. Poſthæc Judices conſtituit, & Janitſchatis ſolitum donativum donat, ac ut cadaver Patris Conſtantinopolim in Mauſoleum (quod ipſe vivus longè ſplendidiſſimum ſibi cōſtruxerat) deduci ordinat, mandans *Haamet Buſſæ*, qui neptem ejus in uxorem habebat, & *Feraat Capi Agu*, ut id ſatis valida Janitſcharorum cuſtodia, & aliis dignitate conſpicuis Viris atque vexillo Regio comitentur, ipſe cum reliquo exercitu Belgradi remanens, commodum abeundi tempus expectans.

Circiter finem Septemb. anni hujus *Sigiſmundus Archiepiſc. Magdeburgenſis*, primas Germaniæ, cū ad novendecim hebdomadas graviſſimo morbo luctatus fuiſſet, relicta hac terrena atque caduca vita, ad cœleſtem melioremque migrat: *Princeps bonus, humanus, literatorum amans, ac veræ Religionis ſtudioſus*. Nam errores Religionis huc usque in Sabois Saxonicis relictos, ſuſtulit, Eccleſias diœceſeos ſuę per Viros pios viſitari curavit, ac fidei ſuæ confeſſionē à Cōſiliariis ad Comitia Auguſtana hoc anno miſſis, edi poſtulavit: reformationem inſignem, ſi vita ſuperfuiſſet longior, aggreſſurus. Verùm antequam quæ conſtituiſſet, efficeret, Deo id ita volente, rebus humanis eximitur. Natus fuit Patre Joachimo II. Electore Brandenburgico, matre Hedwige Regis Poloniæ filia, anno 1538. die 2. Decemb. ſeptima veſpertina: In *Archiepiſcopatu fratri Friderico* ſucceſſit, morienti anno 1552. Octob. die 3. Ab Electione Diœceſi ita præfuit, ut ſubditis gratus, ac vicinis honoratus fuerit: Succeſſorem verò habuit *Joachimum Fridericum*, ex fratre *Johanne Georgio nepotem*, qui conjuge legitima ducta, Archiepiſcopatus adminiſtrationi etiamnum præeſt.

Ultimo die Septemb. *Gavarinum*, cum illic univerſus exercitus Imp. eſſet, ex incendio magnam jacturam patitur. Nam cum incendium in diverſorio cujuſdam Hungari, negligentia coci exortum eſſet, id paulatim ſerpens, Aquilone vehementer ſufflante, ita crevit, ut, cum ædificia illic pro uſu incolarum, ex materia cremabili conſtructa ſint, nulla domus ab incendio tuta fuerit, excepto palatio atque templo, quæ ſola cum octodecim caſulis & lapidibus conſtabant. Dei verò beneficio ſingulari fiebat, ne incendium ad templum, in quo ferè univerſus apparatus bellicus erat, penetraret. Veruntameo id, quod ab incendio ſalvum intactumq; manebat, prædæ avaris atque inſatiabilibus militibus cedebat, qui, quo occaſionem diripiendi haberent, multis domibus ipſi ignes injiciebant. Hæc jactura dolore incredibili non tantùm Imperatorem, ſed alios multos affecit, cum, quod hunc locum tanquam receptaculum ſui exercitus ſibi reſervaſſet, tum quod eò finitimis ex locis, precioſiſſima quæque tanquam tutiſſimam cuſtodiam confecta eſſent. Quamobrem Imp. Maximilianus poſtea oppidum magno ſumptu refici curat. Cumq; hyberno tempore appropinquante, Turcas diſcedere cognoviſſet, præſidio valido Giavarini relicto, exercitum dimittit, gratiis Principibus actis, qui tanta promptitudine ſibi in auxilium venerant, atque Viennam rediens, illuc Conventum ſuo tempore indicit, quo in tempore, de rebus ad bellum futuro anno neceſſariis, conſultaret.

Octobr. die 28. qui Apoſtolis Simoni & Judæ ſacer eſt, in Boruſſiæ Regiomonte, tres Concionatores eruditione & autoritate excellentes, *Johannes Funcius, Matthias Horſtius, & Johannes Schnellius*, quod ob Oſiandriſmi abrogationem, contra Principem Albertum optimè de ipſis meritum, conſpirationem iniiſſent, capite truncantur. Dies & annus ſupplicii de ipſis ſumpti, hoc continetur verſu:

SIMonIs IVDæ, SneL, FVnk. Horſt Interiêre.

Hoc eodem menſe ut & inſequenti, *Tartari adjuncto Turcarum* validiſſimo muniſſimoq; exercitu, non ſaltem *Hungariam, ſed & Tranſylvaniam* miſerrimè depopulantur. Nam etſi *Turcæ Hungaria* diſceſſiſſet; *Johannes tamen Tranſylvanus*, in cujus auxilium *Baſſa Pertanus* cum innumeris Tartaris relictus erat, bellum continuabat. Ac hi, ut multitudine, ſic crudelitate alios ſuperantes, nulli neque ſexui, neque ætati parcebant, pueros diſſectos aſſantes, atque ad ſatiandam infandam ingluviem contra humanum morem devorantes. Cum itaque *Tranſylvanus Tokainum*, cum magna munitionum copia, ſibi ſuperiore anno ereptum doleret, id recuperaturus Turcis & Tartaris circumvenit: Verum cum per octiduum id obſediſſet, ac *Jacobus Raminggerus* arcis Capitaneus, Vir militari diſciplina atque fide conſpicuus, invicta animi fortitudine defei dederet, nuncius *Tranſylvano* affertur, ditionem ſuam 10000. *Tartarorum* ab exercitu ſeparatis igne ferroque devaſtari: Unde ipſe obſidione relicta, primò eos admonet, ut quieti & ſine maleficio abeant, verum cum more ſuo pergerent, ipſe indignatione motus, ex improviſo eos adoritur, & circiter 6000 eorum trucidat. *Tartari* itaque comitati non exiguo *Turcarum* numero hanc cladem ulturi, ipſum *Varadini* loco non ſatis firmo obſident, haud dubiè in poteſtatem redacturi, ſi aliquot machinis bellicis inſtructi fuiſſent. Verùm *Tranſylvanus* conſiliis eorum eluſis, clàm *Varadino* egreditur, ſeque in loca munitiora ſuæ ditionis recipit, ibiq; ne ſans valido exercitu coortacto, eos rurſus maxima clade affecit ultra ſauciatos, quorum magnus numerus fuit, circiter 20000. eorum interfectis, multisq; captivis, quos ſecum abducebant, ex miſerabili ſervitute ereptis. Poſt hanc ſtragem reliqui cum *Turcis atque Valachis*, primò in *Ruſſiam*, indè in *Podoliam* Regiones juris Polonici excurrentes, ac omni crudelitatis genere graſſantes, cum Palatinum Ruſſiæ in arce obſidere molirentur, ab ipſo validis copiis erumpente, ad unum omnes duodecim tormentis bellicis amiſſis, internecione occiſi fuêre. *Notatu digna Principibus hæc Tartarorum perfidia atque crudelitas eſt, qui in auxilium à Tranſylvano vocati, plus ei quam hoſtes incommodarunt, ne temerè externa auxilia accerſant, quæ plerunque non ſaltem ſuſpecta, ſed & exitioſa eſſe conſueverunt, ut innumerabiles hiſtoriæ teſtantur.*

Novemb. die 22. *Solymanni* cadaver tandem in Conſtantinopolim defertur, obviam ei ante omnes progrediente *Mofti*, qui Princeps eſt Sacerdotum Mahumetanorum, cujusque originem à Mahumeto deducunt, cum omnibus aliis legis Mahumetanæ peritis, in urbe Conſtantinopolitana degen-

gentibus: Hos ſubſequente *Scander Baſſa* Gubernatore, cum omnibus Theſaurariis & aliis Proceribus à *Selimo* Conſtantinopoli relictis, cum innumera populi multitudine: omnes verò veſtibus nigris induti erant, atque cooperti pileolis, quos illi turbantes vocant, in ſignum mœſtitiæ atque doloris. Cadaver ex curru translatum, præcipui Proceres vicibus permutatis palmis manuum impoſitum, tam ſublime quàm poſſent, per civitatem portabant, Legiſperitis quos diximus præcedentibus, & alta voce dogmatis Mahumetani næoias usque ad ſepulturæ locum obmurmurantibus. In eo cadaveri ſolennibus ceremoniis recondito, pannum undulatum ſubtiliſſimum cum Solymanni acinace, ad denotandum, eum vitam in bello profudiſſe, capiti autem turbantem, ut vocant, quem in vita portare ſolitus fuerat, imponunt. Vixit annos 76. Imperii adminiſtratione poſt Patris Selimi obitum ſuſcepta, anno 1519. Cumque mitis agnus rabido leoni multorum opinione ſucceſſiſſe putaretur, Divino Numine Chriſtianorum peccatis offenſo, ipſe inſatiabili dominandi libidine inſaniens, Chriſtiano orbi plus calamitatis ac damni, quàm quivis Majorum intulit: reſtantur id in rio *Belgradum* Pannoniæ propugnaculum, cum ignominia Chriſtiani nominis expugnatum, *Rhodus* manu capta, trucidatus in acie *Rex Hungarus Ludovicus, Buda urbs Regia bis occupata, Auſtriacus exercitus ad Exechinm miſerè in fuga caſus atque deletus, Rocandulphi ingentes copiæ ad Budam expugnatis caſtris ſuperata, contemptusq; demum atque repulſus ad Peſtum Germanorum exercitus & expugnatum in oculis Strigonium, & Alba Regalis cum aliis eo victoriæ curſu in poteſtatem redacta, & paulò antea Hiſpani in Dalmatia ad Caſtrum novum expugnati, caſiq;: Temeſvarum deinde cum Lippa occupatum, mox rurſus exercitus Regius Ductore Ordego Matthia ad internecionem conciſus, A... exinde arctiſſima ob di... circumventa. & pax prece & pretio redempta, & quod triſtiſſimum Chriſtiano nomini accidit, claſſes, quæ inſuperabiles viderentur, initio ad Leucadem in fugam conjectæ, poſtea ad Gyrben inſulam oppreſſa & expugnata. Nec ſilentio prætereundus ætatis ſuæ decrepitæ noviſſimus conatus in repetenda armis Hungaria, quem niſi Deus miſeri ſui populi miſertus (terminis tyranno conſtitutis, quos non tranſgrederetur) compreſſiſſet, ita ipſe continuis victoriarum ſucceſſibus elatus, ac Imperii Ottomanici proferendi cupiditate æſtuans, ea ſuſcepturus fuiſſet, quæ aut nos diſſenſionibus ſublatis ad concordiam redegiſſent, aut nobis inteſtina diſcordia laborantibus, eiq; indies novam materiam ſuggerentibus, extremo exitio conſtituiſſent. Celebretur itaque Deus in omni æternitate, qui ſanguine Filii ſui redemptum populum benignè reſpiciens, tyrannum, hamo injecto, extinxit, ac per Filium Mediatorem ardentibus votis rogetur, ut deinceps nutantes Chriſtianorum res ſuſtentet, ac Turcicam immanitatem reprimat, nosq; ab ea tueatur, atque defendat.

Viceſimoquarto Novemb. *Proceres ac Status Auſtriaci* ad mandatum Imperatoris Viennæ conveniunt, ab iis ergo Imperator ſubſidium anni præterit pro ſtipendio 900. equitum, quod ſummam ferè 300000. florenorum conſcenderet, exigit. Ac ut hi, qui 100. florenorum annuos reditus habeant, equitis ſuſtentationem ſolvant, qui exuberet de centenis unum contribuat. Si ipſemet in bellum proficiſcatur, militiæ immunitatem ... concedit, 1000 equites & quinque ſigna peditum ſibi dari poſtulans. Ad hæc, ut quilibet per ſexennium ſenis diebus ad Viennam muniendam laboratum veniat: Provinciales his poſtulatis cogniti, ad ea per aliquot dies reſpondere, tergiverſantur. Religionis in Confeſſione Auguſtana comprehenſæ uſum ſibi permitti petentes. At Imperatore ſubjiciente non de negotio Religionis hic agi, ideoque clarum reſponſum urgente, illi re deliberata concludunt, ſe daturos 1380.. florenorum, & pro refectione *Giavarini* incendio devaſtati. Qui 100 florenorum reditus annuos habeat, eum equum per tres menſes Imperatori ſuſtentaturum, qui ditior ſit, plus etiam tributurum, ſi ipſe ... in militiam ... ad fines defendendos, decimum quintum quemque exire una debere, ſi extra fines progrediatur, neceſſimum ... evocare licere. Cauſa Religionis ulterius inſtantes ita dimittuntur, ut in Auſtria manere nolentibus libera diſcedendi facultas concedatur.

Duodecimo Decemb. die, *Turcico bello quidem finito, Johan. verò Friderico*, immenſa pertinacia *Grumbachii*, aliorumque complicum proſcriptorum ... ceptatio ... inteſtini belli materiam præbente, *Imperator Maximilianus* pro ſ... line Germaniæ conſervanda *Auguſto Electori Saxoniæ*, tanquam ſuperioris Circuli Saxonici Duci mandat, ut decreta, mandataque Imperatoris, & Imperii receſſus inceſſanter omnique diligentia exequatur. Quia verò in iis literis ſive mandatis inobedientia, contumacia, atque rebellio, cùm contra Imperatorem, tùm Imperium, ſuperbiſſimè exercita, denique belli hujus neceſſaria cauſa, luculentiſſimè exponuntur, brevibus tenorem eorum (quo lectori veritas conſtet) ſubjiciemus.

Sine dubio Auguſtum, *ſolita ſalute præmiſſa*, recordari inquit *quid in noviſſimis Comitiis Auguſtanis, inter alia deliberationis neceſſaria capita, circa ſecundum de vetita ac graviſſima pœna plectenda pacis publicæ violatione, ſuperioribus annis in invaſione ac direptione urbis Herbipolenſis commiſſa, propoſitum fuerit, & qua ratione ... tra proſcriptionis mandatum, à Ferdinando inclytæ memoriæ contra autores ejus, (utpote, qui vigore conſtitutionum Imperii in pœnam banni inciderint) publicatum, & ultra Wormatienſe deputatorum Ordinum decretum, pro convenienti ſtatutorum executione ſuſcipiendum eſſet, Electorum, Principum atque Statuum conſulta poſtulata eſſe, ſimiliterq; memoria cum tenere, quo modo, qua vehementia, quo denique coactu*, Fridericus Herbipolenſis Epiſcopus *ſæpius apud Cæſaream ſuam Majeſtatem allinalis executionis promotionem urſerit, & quod id ipſum ante Comitia & iis durantibus apud Electores & Principes, qui iis interfuiſſent, diligentiſſimè ſolicitarit, cum expreſſa declaratione, ſe nulli amicabili compoſitioni locum dare poſſe, ſed divina juſtitiæ executionem ſerio implorare. Et quæ denique concors ſententia Statuum fuerit, quam ſua Maj. ſibi in ſcriptis ſexto Maji oblatam approbarit atq; idcirco, quam Status ſuaſiſſent proſcriptionem, non ſolum contra principales fractæ pacis autores qui, præterquã quod ipſo facto in pœnam banni inciderint, & per*

publica mandata Cæſ. per duellos declarati eſſent ſed & in ſpecie eadem contra receptatores eorum renovarit, eaq; ſolenniter ac publice per Mareſchallum Imperii de Pappenheim promulgata, in omnibus locis Imperii per Cameræ Imperialis Spiræ nuncios publicari atque affigi curavit. Et quomodo adhuc pro meliori executione, communis Imperii decreti, Johanni Friderico Duci Saxoniæ medio tempore qui longo tempore antea, contra Parentis Ferdinandi Imp. inclytæ memoriæ, ac ſuæ deinceps Maj. mandata graviſſimis comminationibus roborata, proſcriptos ac principales autores ruptæ pacis, Guilhelmum Grumbachium, Guilhelmum Steinium, & Erneſtum Mandeslaum palam receptatos, foventi, eorum facinora excuſanti ac defendenti eosq; liberal[illegible]imis beneficiis obruenti primo ſuæ Majeſtatis pœnale mandatum, deinde commune Imperii decretum 12. Maji perjuratum Aulæ Cæſareæ nuncium ſit redditum, & ad ejus prætenſam replicationem altera vice repetitum, cum hac adjectione, ut ſub juramento ac fide, qua ſuæ Cæſ. Majeſt. ac Sacro Imperio obſtrictus ſit, ac pœnis prioribus mandatis inſertis, iiſdem omni modo pareat. Poſthac etiam trina vice prioribus duobus ſeveriſſimis mandatis, 5. Julii eidem Johan Friderico debitam obedientiam ſub pœnis prioribus injunxerit, ac futilibus defenſionibus, quibus in ſua replicatione ad juſtificationem contumaciæ uſus fuiſſet, pro rei neceſſitate ſolidè confutatis, ei denuò ſummum contumaciæ delictum ob oculos poſuerit, ejus exemplaribus non ſaltem Auguſto Electori, ſed & aliis Electoribus ac Principibus hæreditario fœdere junctis, ſingulorumq; Circulorum Ducibus, eodem die tranſmiſſis, eos commonefaciendo, ſi in contumacia perſeveret, ut commemoratum noviſſimum decretum in memoriam redigant, & in nomine Domini id ſuſcipiant, quo id, quod communi conſenſu ac voluntate Imperii decretum, ſtatutum atque concluſum ſit, executioni mandetur, & neceſſitate poſtulante, tres Circuli, quibus executio commiſſa ſit, aliorum debito modo evocatorum auxilio & opera utantur. Quandoquidem autem omnia iſta apud Johannem Fridericum non plus profecerint vel effecerint, quàm quod contemptis communis Imperii decretis, rigore eorum promulgatis, generalibus ac tribus ſpecialibus mandatis, proſcriptorum deditione denegata eos contumaciter receptarit, & adhuc receptet ſed nec facta receptationis eum pœniteat. Legatis Imperii tam contumax, prolixum, atque nullius roboris vel momenti reſponſum in ſcriptis dederit, quod non ſolum commemoratis Imperii decretis atque mandatis Cæſareis partim diſſimile, partim contrarium, partim quoque cavillatorium ſit, ſed & eorum autoritatem cum ſuggillatione Cæſ. Maj. elevet, ac toties prohibitam receptationem m[illegible]iter defendere conetur.

Adhæc in contemptum ſuæ Majeſt. & autoritatis totius Imperii, ſecunda vice proſcriptos, & per communia decret[illegible] atque mandata Imperii ex ſecuritate in omnia vitæ diſcrimina proſectos, & rebelles Imperio declaratos, in omnibus ſuis ſcriptis honeſtos Viros & Conſi[illegible]iarios atque Miniſtros nuncupet & hoc modo contra [illegible]æſ. Majeſt. totiusq; Imperii in hoc & ſimilibus caſibus, decreta, conſtitutiones, pacem publicam & executionis formam, ac vetita receptationis mandatum contumaciter atque ex propoſito ita deliquerit, ut hominum memoria in Imperio Romano ſimile pervicaciæ exemplum conſpectum non fuerit. His ita à Johanne Friderico perpetratis, ac ultima neceſſitate urgente, Cæſ. ſuam Maj. compulſam, contra dictum Johannem Fridericum [illegible]imum remedium intervenienti præcepti Cæſarei gra[illegible]itate, experiri, & publicum pœnale mandatum, quod ſe ad priora re[illegible]erret, 12. Auguſti emiſſum, ad ipſum per Aulæ Cæſareæ nuncium ru[illegible]us perferri curare. Quamvis vero hic in mãdatis ha[illegible]uerit, ut id publicum atque patens mãdatum ipſi Johanni Friderico inſinuaret, & ſe ad executionem ejus admitti aliquoties petierit; hunc tamen non ſolum nulla inſtandi importunitate attenta ad Principis conſpectum admiſſum, ſed nec initio ei in civitatem Gothanam introitum conceſſum, quamvis Cæſareum inſigne nunciorum Cameralium habuerit. Ac etſi [illegible]ohan. Fridericus paucis verbis tunc latenter innuerit ſe Cæſ. Majeſtati ſufficiens atque prolixum reſponſum tranſmiſſurum; tamen ad eum uſque diem nihil ejus allatum eſſe, ſed eum inſigni ac inſperata contumacia, ſuperbia, ac inobedientia minime contentum eò exacerbata atque inſolentis contumaciæ prolapſum, ut paucis diebus poſt acceptum pœnale mandatum, ad conventum Nobilitatis Franconicæ Schvveinfurti, propter ſubſidium contra hæreditarium Chriſtiani nominis hoſtem [illegible]ex conſ[illegible]in Statuum indictum, Legatum Georgium [illegible]aſchium peculiaribus mandatis, quorum copiam habeat ablegarit, per quẽ non ſolum de novo proſcriptorum facinora magis, quam unquam antea ſummopere excuſarit, atque defenderit, ſed & Cæſ. ſuæ Majeſtati contra declarationem ab ea factã, ac rei veritatem, imputarit receptationis proſcriptorũ approbationem, cum tamen ea ſibi nanquam in mentem venerit. Nec his ſatiatum, ad commonefaciendam Nobilitatem deſcendiſſe, ut proſcriptorum tanquam honeſtorum & innocentium virorum, & propter nobilia atq; equeſtria facin[illegible]ra ingratitudine deploranda exoſorum, patrocinium ſuſcipiant, & ad recuperationem ablatorũ, ac extorta tranſactionis Würzburgicæ auxilientur. Quin etiam addita his & alia verba intellectu non diffic[illegible]lia, quorum inculcatione, honeſtatis ſtudioſa Nobilitas, tam contra Cæſ. ſuam Majeſtatem, tum alios Principes ac [illegible] re[illegible]ſpublicæ tranquillitatis ſtudioſos concitarentur, cum repetita admonitione, ut [illegible]roſcriptis (quos aff[illegible]s atque oppre[illegible]ſ eorũ amicos vocarit) officioſe, amice ac promptè ſuccurrerent, in fine prolixis verbis Nobilitati univerſæ ac ſingulis ope, auxilio, præſidio, ac non tantum conſilio, ſed virium omnium ac facultatum communicatione pr[illegible]miſſit. Hi[illegible]ce vero honeſtam Nobilitatem Franconicam parum vel nihil fides adhibuiſſe, verum tali reſponſo, ut Cæſ. ſua Majeſtas intellexerit, occurriſſe, quale obedientes atque [illegible]ideles Imperatori ac Sacro Imperio Nobiles Franconicos, ac nullum, ni[illegible] Cæſ. ſuam Majeſtatem, ejusq; ſucceſſores Dominum pro capite agnoſcentes, decuerit.

Quandoquidem ergo Johan. Fridericus ſuæ Majeſtatis atque Imperii graviſſima conſulta atque decreta ſpreverit, omn[illegible]Ferdinandi Imperatoris ac ſuæ Majeſtatis ſeveri[illegible]ima mandata, partim levia æſtimarit, partim in alienum atque abſ[illegible]rdum ſenſum detorſerit, nullisq; eorum paruerit, ſed iis contumaciter deſpectis, & ſuæ Majeſtati & Imperio reli[illegible]atus fuerit, non attentus, vel ad animum revocatis quatuor diſtinctorum mandatorum verbis, ſem[illegible]er nece[illegible]ariò repetitis, atque ita conceptis, ut ſub jurejurando, quo Cæſareæ Majeſtati & Sacro Imperio obſ[illegible]ictus eſſet, & ſub pacis publicæ, præcipuè verò ſub Imperialis proſcriptionis pœna, à duobus Imperatoribus initio, deinde conſilio & approbatione omnium Statuum, bis bannitos, Guilhelmum Grumbachium

ejusq;

ejusq́; ſocios, adjutores & complices, quotquot eorum aut in Aula ſua, aut ditione ac terris degerent, mandatis conſpectis, & abſque ulla mora comprehenderet, & quoad aliud de ipſis à ſua Cæſ. Majeſtate ſtatueretur, tàm arcta ac diligenti cuſtodia concluderet, ut nullus inde evadere poſſet. Sin ſecus verò faceret, Grumbachium ejusq́; ſocios liberos dimittendo, Cæſ. ſuam Maj. juxta decreti Auguſtani formulam compulſum iri ad ſeveriores rationes ac vias (à quibus tamen temperare mallet) aggrediendas. Quia ergo hæc ſimiliaq́; deſpicatui duxerit, ideo ſuam Majeſtatem, Auguſto tanquam ſuperioris Circuli Saxonici Duci, tribuere poteſtatem executionis, prout ea ab Electoribus, Principibus & Ordinibus vigore decreti Auguſtani ſuæ Maj. permiſſa fuerit, eiq́; injungere ſub fide, qua & Cæſ. ſuæ Maj. & Imperio obligetur, ut in nomine Domini, nulla mora interpoſita, hiſce mandatis acceptis, contra Joh. Fridericum tanquam proſcriptorum manifeſtum receptatorem, & contra proſcriptos quotquot ipſorum deprehendantur, executioni initium afferat, eos hoſtilibus copiis invadat, ipſorum perſonas, corpora, facultates atque bona, civitates, arces, munitiones ac terras proſequatur & occupet, & ſubditos Johan. Friderici, quotquot in fidem atque clientelam Cæſ. Maj. ſeſe dederint, in eam recipiat, ac contra inobedientes una cum Legatis ſuæ Majeſt. juxta formulam mandati hiſce traditi procedat. Et quò hoc negotium executionis eo commodius atque citius perficiatur, ſuam Majeſtatem tres alios Circulos ab ea & Statibus ad id conſtitutos, ſtatim graviſſimis mandatis evocaturam, iisq́; injuncturam, ut ad Auguſti poſtulatum vigore decreti Auguſtani noviſſimi, citra ullam cunctationem atq́; exceptionem auxilio ſuccurrant, ac tam neceſſariæ executioni pro viribus dextram porrigant. Similiter quoque ſi trium deputatorum Circulorum auxilia executioni non ſufficerent, aliorum Circulorum Ducibus in mandatis ſe daturum, ut evocati auxiliis ſuis inſtructi ſint, indubitata ſpe atq́; fiducia, neceſſitate exigente, nec illis ſubſidium defuturum, præſertim cum ipſe una cum aliis Electoribus Principibus atque Ordinibus, memoria teneat, ea quæ jam à Cæſarea ſua Majeſtate ordinentur, ſtatuantur ac ſuſcipiantur, communi ipſorum decreto ère Imperii viſa fuiſſe, ac tàm ipſo Auguſtus, quàm cæteri omnes huic decreto adfuerit atq́; ſubſcripſerit: Unde etiam ante hoc tempus ſufficientes cauſas ſuæ Majeſtati fuiſſe, hoc inchoandi negocium, niſi ex innata Cæſarea clementia & manſuetudine leniora remedia, quæ tamen irrita & inefficacia fuerint, experiri maluiſſet, maximè ut celeberrimæ Electorali Domui atque familiæ Saxonicæ parceret ac deputatos aliosq́; Circulos ſumptibus ſublevaret, modo id abſque imminutione honoris, exiſtimationis ac eminentiæ ſuæ Majeſtatis, Sacriq́; Imperii fieri potuiſſet. Quare ſuam Majeſtatem cùm de ipſo tùm de aliis Electoribus atque Ordinibus ſuperioris Circuli, in quo vetita atque illicita receptatio proſcriptorum, & alia non ferenda adverſationes commiſſa ſint, celeris ac concitatæ executionis injuncti mandati fiduciam concepiſſe, atque ſperare, ipſum nec cognationis jura, nec alia obſtacula reſpecturum, ſed ea conſideraturum ac promoturum, quæ fides Majeſtati ſuæ ac Sacro Imperio præſtita, & decretum Auguſtanum noviſſimum exigant, ac ipſi aliisq́; omnibus Electoribus ac præcipuè Circulorum Ducibus injungant. Et hæc quidem Saxoniæ Electori Auguſto ſcribebantur, ut verò Imperator nihil prætermitteret, quod ad reducendum in officium Johannem Fridericum pertineret, eodem die caduceatore ad ipſum miſſo, breviſſimis, ſed graviſſimis verbis, ei inauditam in Imperio Germanico inviris Principibus contumaciam, rebellionem ac inſolentiam exprobrat, quam, cùm vetita atque illicita proſcriptorum receptatione, tùm deſpicientia decretorū Imperii, ac mandatorum ſuæ Majeſtatis cavillatione, & nobilitatis Frāconicæ ſeditioſa ſolicitatione exercuerit, eique denunciat, quod cum in pœnas pacis publicæ conſtitutionum atque decretorum Imperii, maximè noviſſimi Auguſtani ac mandatorum, ſuæ Majeſtati duodecimo Maji, ſecūdo Junii, quinto Julii, & duodecimo Auguſti, ad ipſum tranſmiſſorum, ipſo facto inciderit, ſuam Majeſtatem non ſolum poteſtatem ſibi à Statibus tributam, in Auguſtum Electorem Saxoniæ &c. contuliſſe, ſed & ei tanquam ſuperioris Saxonici Circuli Duci, ſeriò ſub fide, qua is ſuæ Majeſtati atque Imperio obſtrictus ſit, injunxiſſe, ut juſtiſſimam executionem, tàm cōtra ipſum, tanquam manifeſtum, publicum atque pervicacem proſcriptorum receptatorem, inobedientem tranſgreſſorem, ac contumacem Cæſareorum mandatorum Imperiique conſtitutionum refractarium, quàm contra ipſos proſcriptos tanta diligentia, contentione ac celeritate, quantam vires humanæ ferant, in nomine omnipotentis Dei exordiatur, ac cætera ad eam neceſſaria, una cum Cæſareæ ſuæ Majeſtatis Legatis ad hoc deſtinatis curet atque promoveat.

Auguſtus Saxoniæ Elector, etſi à bello propter patriam, propter cognationis jura, propter familiæ nomen, propter ſubditorum denique, qui Gothæ vicini eſſent, ſalutem, aliasq; complures cauſas abhorreret; tamen cum Imp. autoritatem detrectare non poſſet, nec Imperii decretis, quibus interfuiſſet & ſubſcripſiſſet, refragari liceret, belli gerendi partes ſuſcipit. Ac paulò pòſt, id literis patentibus, quibus dictum Pauli ad Romanos ſcribentis, Dei ordinationi reſiſtere eum, qui poteſtati reſiſtat, præmiſſum erat, in hanc ferè ſententiam denunciat: *Se Johan. Friderico, aliisq́; quibus eæ literæ ad manus veniant, notum facere: minimè eis ignotum eſſe, quomodo Imp. Ferdinandus inclytæ memoriæ Guilhelmum Grumbachium, ejusq́; adhærentes, propter violentam direptionem urbis Herbipolenſis proſcripſerit, eaq́; proſcriptio in noviſſimis Comitiis Auguſtanis, per Cæſ. Maj. jam rerum potientem, conſenſu Electorum, Principum ac Statuum Imperii renovata ac publicata, ſimiliterq́; concordibus ſuffragiis decretum atque concluſum fuerit, quid ratione executionis contra proſcriptos eorumq́; receptatores faciundum eſſet: quodq́; Cæſarea Majeſtas pro executione publici decreti dicto Johanni Friderico tribus aut pluribus diſtinctis mandatis ſub pœna proſcriptionis ejusq́; aggravationis, ſeveriſſimè deditionem proſcriptorum, eorumq́; ad pœnas dimiſſionem injunxerit, atq́; quod idem à Principibus hæreditario fœdere devinctis, cùm per Legatos, tùm per literas ſæpius ab eo poſtulatum ſit: Præterea quod Ordines Imperii honorifica legatione eum amicè commonefecerint, atque diligentiſſimè rogarint, ut Imperatori, tanquam à Deo ſupremo Magiſtratui conſtituto, ſubmiſſiſſimam obedientiam præſtaret, atque pœnalibus mandatis, abſque ulteriori rebellione, pareret. Quæ ratione verò, hiſce non attentis, non ſolū Cæſareæ Majeſtati ſeſe oppoſuerit, atq́; in ſua rebellione perſeveraverit, ſed & Imperii Legatos, reſponſo contemptus atq́; ignominiæ pleniſſimo (in quo nec Cæſaris nec Imperii exiſtimationi parſum ſit) dimiſerit, atque id ſcripto compreben-*

prehenſum, poſtea in lucem divulgarit, id Electoribus, Principibus ac univerſis notorium & manifeſtum eſſe: Præcipuè verò ex ipſo reſponſo aliiſq́ ejus ſcriptis liquere, quàm odioſè ſe inſimularit, ac nulla data cauſa cōtra juratum fœdus atrociſſimis injuriis, falſo onerarit, quarum perſecutionem ac refutationem in commodum ſibi tempus reſervet. Etſi verò per hoc non ſolum contra Jus, ac Imperii conſtitutiones, ſed & contra communne hæreditarium fœdus (ad cujus obſervationem corporali juramēto ſeſe obſtrinxerit) Imperii proſcriptis, homicidis, prædonibus atque hoſtibus, qui ſuæ vitæ, ſaluti, ac terris inſidiarentur, receptatis, ſufficientes cauſa ſibi data fuerint, ne moleſtias atque injurias illatas, inultas dimitteret, tamen ſe propter gloriam Dei ac publicæ tranquillitatis commodum animum viciſſe, & tam multiplices moleſtias, provocationes atq; injurias manſuetè leniterq́ tuliſſe, ea contemplatione, ſe de falſis inſimulationibus apud omnes æquitatis honeſtatisq; amantes facilè excuſatum fore: ac nuper ad amicam legationem Friderici Palatini Electoris, Guilhelmi Ducis Juliacenſis, & Philippi Landgravii Heſſiæ privatas offenſiones atque injurias cōretnliſſe, ut ipſorum aliorumq́ ſuorum amicorum tractationi amicabili de his (ſalvo tamen honore ſuo, ac præcedente Cæſareæ Majeſtatis conſilio) aſſentiretur, cum expreſſa declaratione, ſe propter privatas cauſas nullum bellum, vel ſanguinis effuſionem, vel ſubditorum excidium concitaturum eſſe, ſed aliis convenientibus rationibus uſurū, niſi cauſa ab ipſo ſibi data atq; defenſione extorta, prout & adhuc ita affectus ſit, nec quicquam de terris Johannis Friderici cōcupiſcat, nec ex hoc executionis negotio quicquam ſperet. Quandoquidem autem Cæſarea Majeſtas ſibi clementiſſimè ſignificarit, quòd obſtinatam atque intolerandam ipſius contumaciam, ſuperbiam atque rebellionem ulteriùs diſſimulare ac impunitam dimittere nequeat, atque propterea ſibi ſeriò præceperit, ut Vigore decreti Imperii atque ratione officii, quod tanquam ſuperioris Saxonici circuli Dux gereret, executionem contra proſcriptos atque ipſum, utpote eorum receptatorem ac defenſorem tribus aliis Circulis evocatis, aggrederetur promoveretq́, cumq́ ad obedientiam Cæſareæ Majeſtati præſtandam, conſcientia conſtrictus teneatur: Ideo ſibi commune negotium executionis in nomine Omnipotentis inchoando, Cæſareis mandatis parendum fuiſſe, prout id ex Cæſ. Maj. denunciatione ipſemet cognitu rus ſit. Etſi verò hoc executionis onere ſe ſublevatum cupiat, ac ipſi eam mentem optet, ne Cæſarea Majeſtati atque Imperio ad tantæ ſeveritatis, miſeris, ignaris, & innocentibus ſubditis maximarum ærumnarum ac difficultatum occaſionem dediſſet, aut adhuc accelerata traditione proſcriptorum eorumq́ adhærentium, deditione arcis, & noxæ apud Cæſaream Majeſtatem humili ac ſupplici deprecatione ea vitaret atque averteret, in quibus illi, licet minimè id meritò, bonam operam ſit navaturus, tamen ſibi injunctum officium, ut aliis Circulorum Imperii Ducibus obedienter adimplendum, redditione rationis harum miſeriarum apud Deum & Magiſtratum autoribus earum relicta.

Hiſce verò denunciationibus tantùm abeſt, ut Johannes Fridericus commoveretur ad rationes de avertendis malis impendentibus quærendas, ac ſaluti ſubditorum conſulendum, ut etiam animo obfirmato in receptatione proſcriptorum & eorum defenſione perſeveraret, miſeris ac imbellibus ſubditis, quos jam pridem in hunc eventum armarat, evocatis, ut iis civitatem atque arcem contra obſeſſuros defenderet, donec auxilia in quorum ſpem maximam, ſed vaniſſimam eum Grumbachius erexerat, advenirent. Quare ipſo nihil de contumacia remittēre, ſed ſingulari indignatione improviſæ oppreſſionis magna ſpirante, Auguſtus Elector ne officio defuiſſe videretur, ultimo Decemb. per ſuos, qui partim ex Hungaria dimiſſi, partim ex aliis locis conducti eſſent, Gothanis, more militari obequitatione & circumſeſſione equeſtri, belli futuri ſigna commonſtrat. Veruntamen pleriſq; horum magis in rapinas atq; prædam intentis, quàm intercludendis itineribus ac commeatui hoſtibus intervertēdo, non pauci dulcedine rerum novarum ac prædę opimæ ſpe capti, Gotham ingreſſi, rerum fruendarum copiam inſignem arci deinceps intulēre.

DE REBUS GESTIS
ANNO MDLXVII.

QUinto Januarii *Georgius Hozzutotus* Nobilitate generis & animi excellentia Vir clariſſimus, Cæſareæ Majeſt. Cameræ Hungaricæ Conſiliarius, Orator à ſua Majeſtate ſuperiori anno ad Solymannum pro pacificatione miſſus, ſparſa fama mortis Solymanni, Viennam revertitur, in reditu obvius novo Imperatori Selimo Conſtantinopolim revertenti factus, facultatem ejus videndi, ſed non compellandi obtinuerat, *Mahomet Baſſa dicente* eum ablegatum ad defunctum Imperatorem, cujus morte mandato extincto, nihil cum ſucceſſore agi poſſe, niſi vel ipſo, vel alio novis mandatis iterum miſſo.

Circiter hoc idem tempus ſubditi *Johannis Friderici*, tam Nobiles, quàm plebeji literis evocati *Salveldiæ* conveniunt, & ibi à juramento & fidelitate, qua *Johanni Friderico* obligati fuiſſent, autoritate Imperiali per Heroldū, ut vocant, abſolutì, *Johanni Guilhelmo fratri*, *Johanne Friderico* relicto, omnem fidelitatem præſtare jubentur. Nam cum ambo fratres jure ſimultaneæ inveſtituræ & pro indiviſo, eò usque ditionem adminiſtraſſent, atq; *Johannes Guilhelmus* cum alias fratris actiones, tùm verò proſcriptorum receptationem improbaſſet, debitam etiā obedientiam Cæſ. Maj. atque Imperio præſtitiſſet, æquitate ac clementia Imperatoris obtinuerat, ut executio ita inſtitueretur, quo pars ditionis, quam frater pro indiviſo tenuiſſet, ſibi ſoli pręſtita cautione Circulis, de ſumptibus belli ex medietate ditionis fraternæ ſolvendis (excluſis *Johannis Friderici filiis*) remaneret. Cum itaque trium præfecturarum cum pagis atq; oppidis ad eas pertinentibus oppignoratione *Auguſto Electori* agnato caviſſet, Vaſalli, cives ac ſubditi fide ſoluti, ad ejus clientelam ac patrocinium ſingulari Cæſaris mandato remittuntur, & hac jurisjurandi formula obligantur: *Quod in poſterum Johan. Fridericum pro Domino non agnoſcere, nec ei fidem, juramentum ac obedientiam, ſed Johanni Guilhelmo ejusq́ hæredibus juxta Cæſarei mandati tenorem, fideles, obſequentes, morigeriq́ eſſe, ejus atq; hæredū damna avertere, commoda promovere, & omnia, quæ vel Dei mādato, vel juris autoritate,*

vel

vel conſuetudinis ratione fideles ſubditos erga hæreditarium atque legitimum Principem decens, facere velint. Et ſi, quod Deus avertat, Johan. Guilhelmum, ejusq́; hæredes feudorum capaces, mors contigerit, quod vigore fraternitatis ac fidelitatis hæreditariæ in familia Saxonica conſtituta, Auguſto Electori Saxonico ejusq́; hæredibus; His verò quoque deficientibus; Landgravius Haſſiæ, eorumq́; veris naturalibus, atque legitimis ex corpore ipſorum deſcendentibus hæredibus adhærere atque parêre, nec contra id facere vel per alios quid fieri permittere velint.

Antequam hæc fierent Imperator 23. Decemb. ad *Johannem Guilhelmum* literis miſſis, ei voluntatem executionis contra fratrem Johan. Fridericum rebellem ac proſcriptorum receptatorem faciendæ indicarat, cum mandato: *Ut executioni intereſſet, ac pluris communis patriæ ſalutem, ac mandatorum Cæſaris, Imperiiq́; decretorum autoritatem, quàm fraternam conjunctionem, & affectionem faceret, ſeque in omnibus tanquam obſequentem Imperii Principem exhiberet, in fine adjectis iis, quæ, quàm gravibus de cauſis hoc tempore, ad hanc ſeveritatem proceſſiſſet, luculenter teſtarentur. Pro certiſſimo enim ſtatuere debere ſcribens, quod ſua Majeſtas hanc executionem multò libentius in aliud tempus differre, imò penitus prætermittere maluiſſet, cùm, quod bello contra potentiſſimum ac hæreditarium totius Chriſtianitatis hoſtem Turcam, ſatis occupata eſſet, tùm ut laudatiſſimæ familiæ ac domui Saxonicæ parceret, niſi Johan. Fridericus ſua obſtinata, pervicace, ac indies magis magisq́; accreſcente inobedientia ac rebellione, huic tam neceſſario remedio cauſam præbuiſſet, & Turcici belli mole, qua ſua Majeſtas graviſſime premeretur, haud dubiè fretus, omnia præcepta & pœnis graviſſimis roborata mandata atque decreta, unà cum antiquis Imperii ſanctionibus extremo & non ferendo faſtu rejeciſſet. Quare Cæſaream ſuam Majeſtatem & Status Sacri Imperii non potuiſſe ratione officii, hunc contemptum, faſtum ac imminutionem exiſtimationis, honoris, autoritatis, & eminentiæ ſuæ Majeſtatis & totius Imperii diſſimulando ferre, ſi non in futurum in ſimilibus ac minoribus cauſis, eadem ſentire ac tolerare velint. Quia vero inde incommoda, mala, & quàm pernicioſæ machinationes, præſertim hoc tam periculoſo & turbulento tempore, & tam irrequietis hominum animis inde exoritura eſſent, id eum, & omnes pacis ac honeſtatis amantes, facilè perſpicere: Ita ex ſumma neceſſitate, poſt longam patientiam atque manſuetudinem, ipſi tanquam juſto Imperatori ad defendendam ſacroſanctam juſtitiam, ad tuendam adamatam tranquillitatem, & ad puniendæ mala præter voluntatem & ſumma cum ſuæ Majeſtatis incommoditate, deſcendendum fuerit: Eoq́; Johan. Guilhelmum tantò graviores cauſas habere, ut is pro ſua parte hoc neceſſarium executionis opus juvet, eiq́; non ſolùm ut præcipuum membrum Superioris Saxonici Circuli, ſed & ut ratione communionis in deficiente parte ditionis fraternæ ſucceſſurus, interſit, ac debitam Cæſareæ Majeſtati atque Imperio in hoc obedientiam & convenientia officia liberè atque intrepidè præſtet.*

Decimo hujus, *Johannes Guilhelmus ſubditis* totius *ditionis fraternæ*, autoritate Imperiali, *præter Gothanos, in fidem receptis*, & hos jurisjurandi, quo ſibi devincti ſint, admonet, & vigore ejus, atque abſolutionis & immiſſionis Cæſareæ *omnes ex civitate & arce Gothana evocat*, ſeriò mandans, ut arcem eum civitate ac ſemetipſis in Cæſareæ Majeſtatis Electoris Saxoniæ tanquam ſupremi Ducis belli, & in ſuam obedientiam ac poteſtatem tradant, nec poſt hanc deditionis flagitationem, in arce vel urbe maneant, ſub amiſſione vitæ ac corporis, facultatum atque bonorum, quolibet contrarium faciente, pœnam proſcriptorum parem, vigore decreti Imperii, idq́ue ſubſecutorum mandatorum atque inchoatæ executionis ſubituro. Verùm id fruſtrà, metu magis quàm voluntate ſubditis evocatis in fide Johanne Friderico data perſiſtentibus.

Decimo quarto Januarii, *Zadvvar arx munitiſſima Georgii Bebeck*, qui à fide Imperatoria deficiens, belli inter *Cæſarem & Wayvvodam* funeſta fax fuerat, in *Schvvendii Ducis Cæſarei* poteſtatem concedit. Arx quidem rebus omnibus præterquam præſidio inſtructiſſima erat. Quare, cum Bebeckius, ea relicta, clàm aufugiſſet, præſidiarii paucitate diffiſi, vitam & ſuppellectilem amantes, eam dedidêre. Uxor profugi illic deprehenſa, cum ſuo mundo muliebri benignè dimittitur, munitiones verò bellicæ Imperatori ſervantur.

Viceſimo quinto Januarii, *Elector Auguſtus* qui copiis ex concurſu militum & ſociorum auxiliorum adventu auctis, jam Gotham ipſemet veniſſet, unà cum adjunctis Cæſareis Legatis, nomine Imperatoris omnes Nobiles, Cives atque *ruſticos Gothæ militantes, à fide & obedientia Johannis Friderici avocat*, eosq́ue à jurejurando vigore mandati Cæſarei atque officii commiſſi ſolvit, iisque ſeriò injungit, ut ſtatim Johannem Fridericum deſerant, ei nullam obedientiam præſtent, arcem Cæſareæ Majeſtati atque Imperio tradant, ea excedant, proſcriptos ad ſupplicium dedant, ſub privatione honoris, vitæ atque bonorum contrarium facientibus denuncians: Cæſarem, Ordines Imperii, atque ſe, ut conſtitutum Imperii Ducem, de rationibus cogitaturos, quibus arcem ac civitatem Divini Numinis auxilio in poteſtatem redigant. Quo facto, ipſos ut obſtinatos ac inobedientes proſcriptos, contumaces rebelles, ac publicæ pacis violatores, quorum honos, vita atq; bona in commiſſum ceciderint, ferri ignisq́ue ſævitiam, omni gratiæ ac miſericordiæ expectatione præcluſa ſenſuros. Ad hæc Elector ſuos Vaſallos, qui in arce vel civitate Gothana ſint, peculiariter avocat, iisq́ue mandat, ut ſtatim in caſtra ſua tranſeant, ſub prænominatis pœnis. Cæterùm obſeſſis non pluris Electoris Auguſti, quàm Johannis Guilhelmi evocationem facientibus, is foſſis aggeribusq́ue actis, caſtellisq́ue excitatis, tam propè ad muros urbis copias admovet, ut ab obſeſſis obſidentium voces exaudirentur. Nunc ergo obſeſſos relinquentes, ad alia progrediemur, cùm, quæ in obſidione acciderint, aliorum narratione luculenta expoſita ſint.

Circiter finem hujus menſis, creſcente in Belgio tumultu, ob impedimenta Religioni illata, *Valentiani* in finibus Galliæ & Belgii ſiti, juſſu Gubernatricis obſidione cinguntur, quod *Noërcarminum* viceſimo Novemb. cum equitatu & præſidiis contra Gallos civitati imponendis excluſerint, Concionatoribus in loca conſecrata introductis. Nihil quidem horum *à Valentianis* negabatur, ſed ſingula cum oblatione obedientiæ excuſabantur: Noërcarmiú enim Senatu Eccleſiaſtico ad ejus

libitum

libitum extra portas non accurrente, omnium opinione celerius indignabundum diſceſſiſſe. quò mali Valentianis conciliandi occaſionem haberet, & præſidiorum impoſitione nihil aliud quæſitum, quàm ut Religio impediretur, civitate machinis bellicis, ſub prætextu metus belli Gallici nudata. Verùm hac excuſatione non attenta, *Noercarmius* ad eos puniendos 42. ſignis peditum, & 500. equitibus mittitur, & *Valentiani* publica proclamatione rebelles Regis declarantur, omnibusque converſatione atque commercio eorum interdicitur. His copiis loca *Valentiana* finitima circumquaque, incolæ nihilominus prædatum excurrentes, commeatum civitati importabant, cujus vix ad trimeſtre ſpacium, copiam habere ferebãtur, & tormentis bellicis majoribus atque minoribus, circiter centum in muro diſpoſitis, obſidentibus incommodare non prætermittebant. Socii cognita Valentianorum obſidione, iis ſtatim undecim ſigna peditum auxilio mittunt, ſed *Noercarmius* de hoc certior factus, atque ipſis relicta obſidione obviam progreſſus, eorum circiter 2000. concidit, reliquos verò in fugam conjicit. Cumque comperiſſet, Tornacenſes vacillare, atque ad arma reſpicere, eò contendit, atque in tempore intromiſſus, arma civibus adimit, eorumque multis in crucem actis, atque præſidio illic relicto, Valentianam revertitur. In reditu levi prælio cum Valentianis habito, eorum circiter 160. interficit, ac aggeres foſſasque erigit, quibus à tormentis bellicis obſeſſorum ſeſe defendat, ac interea, dum ſibi machinæ bellicæ à Gubernatrice mitterentur, quibus muros quateret, compoſitionis ſtudium ſimulat, gratiam Regiam obſeſſis in viam redeuntibus promittens. Cæterùm iis in ſuo propoſito perſeverantibus, ipſe machinis bellicis adductis, tanto impetu atque fragore mœnia concutit, ut incolæ ſe amplius defendere non ſuſtinentes, hoſtis miſericordiæ permiſerint. *Noercarmius* itaque cum exercitu civitatem ingreſſus, eique præſidio impoſito, conciones abrogat, omnibus Concionatoribus & Primoribus populi in carcerem conjectis.

Nonis Februarii Confluentiæ obit *Johannes de Leya*, Archiepiſcopus Trevirenſis, circiter ſecundam & tertiam horam noctis: Princeps prudentia ac varia rerum experientia clarus. Hic Trevirenſes mutationem Religionis molientes, pulſis innovationis autoribus, contudit, ac Confluentinos libertatem nimiam uſurpantes ſub jugum redegit.

Decimoquinto Februarii hujus anni, populo Belgico concionum uſum ubique flagitante, *Henricus Bredenrodius*, qui inter Proceres non minimæ autoritatis eſſet, *Duciſſæ Parmenſi*, ac Gubernatrici Belgii, nomine ſuo ſociorumque, libellum ſupplicem exhibet, in cujus initio conqueruntur: *Prædicationem Evangelii, Sacramentorum adminiſtrationem, novis mandatis hinc inde ejus juſſu publicatis, impediri, & quibus poſſit modis abrogari. Deinde non ſolùm Doctores atque miniſtros, ſed & auditores ac Concionatores ab ea in carceres detrudi, non attento, quod longè aliud per Status & Proceres aurei Velleris viceſimo quinto Auguſti proximè elapſo ſtatutum atque decretum fuerit. Tertio neque ſibi, neque aliis ſociis, qui anno 1566. in menſe Aprili, contra Hiſpanicam inquiſitionem ſupplicando proteſtati fuiſſent, credi, atque ſolitam amicitiam exhiberi, uſq; abſque ulla cauſa declaratione ex quibuſdam civitatibus excluſis, ſub dio vivendum, & in agris maximo cum periculo degendum eſſe, non ſecus quàm ſi hoſtes Regis & patriæ ſint, in quo tamen ipſis, qui ſemper in vocatione atque officio manſerint, injuria inferatur, idq; etiam contra tranſactionem à Proceribus aurei Velleris comprobatam fieri. Poſtremò delectus copiarum in Belgio & extra Belgium haberi: Quandoquidem autem neque ab inteſtinis, nec exteris bellis periculum ſit, non aliter ſocios ſtatuere poſſe, quàm hoc conſilio copias conſcribi, ut iis Margarita contra eos utatur, per eaſq; Religionis exercitium, & Sacramẽtorum adminiſtrationem opprimat. Quare ſe petere, ne Gubernatrix, conceſſæ & à ſemetipſa approbatæ Religioni, impedimentum inferat, mandata atque edicta, uſum Religionis prohibentia, revocet atque aboleat, copias conſcriptas dimittat, atque tranſactionem à Proceribus & Statibus initam, ſervet, nec quid contra eam tentet. Ad hæc poſtulata, Margarita Parmenſis reſpondet: Sibi Nobiles confœderatos ignotos eſſe, neque ſcire, à quibus ſupplicatio exhibita fuerit, jactitans, pleroſque eorum, qui anno ſuperiore contra inquiſitionem ſupplicarint, animo mutato ad ſe veniſſe, cum ſignificatione, quod declarationi Regiæ acquieſcerent, omnemq; obedientiam ab ipſis præſtari, Duciſſa aſſerit. Ita hoc ipſo innuens, confœderatos partim diviſos, partim in ſuo inſtituto inconſtantes, ea intentione, ut Bredenrodius, animo abjecto à propoſito deſiſtat, ac cæremoniæ abrogatæ conciones introducantur, eiq; adhærentes, tanquam hæretici oppreſſi puniantur. Ad hæc ſe ſummopere mirari ſcribit, confœderatos in ſupplicatione affirmare, ab ipſa generalibus Statibus atq; Proceribus aurei Velleris exercitium præſentis Religionis permiſſum eſſe, id ſe diffiteri, neque unquam ſibi id in mentem veniſſe, imò ſe ſummo cum dolore eas actiones inſpexiſſe, præſertim cùm cognoverit, à quibuſdam conciones armata manu frequentari, id confœderatis tanquam maximum ſcandalum exprobrans, nec ſe ejus permiſſionis recordari aſſerens, nulla ratione habita, menſem & diem à confœderatis expreſſum, in quibus ea tranſactio facta fuerit, & quod Auraici edicta de libertate Religionis conceſſa, non ſolum Antverpiæ publicata, ſed & per totum mundum ſparſa fuerint. Ulterius commemorans nonnulla, quæ à confœderatis novæ Religionis patrata fuerint, nimirum imaginum fractionem, altarium everſionem, conciones non ſolum in civitatibus, ſed & in agris, & in Monaſteriis habitas. Id peccatum maximum eſſe & per prædicationem loca ſacrata profanata eſſe: Nec enim Confœderatorum Confeſſionem Evangelium, ſed hæreſin, imaginum cultũ idololatriam, & multitudinem altarium reprehendendam, nondum convictum eſſe. Addit hiſce quoſdam ex Genſiis vel confœderatis (Valentianos taxans) in aperto campo, atque vexillis erectis, Regia tormenta bellica ad ſe tranſtuliſſe: In manibus etiam ſuis eſſe literas, quibus docere queat, quoſdam è confœderatis Valentianis voluiſſe auxilia ſubmittere, hæc ſeditionem redolere, cum Valentianam obſidentes Catholicæ Religionis ac autoritatis Regiæ defenſores ſint. Tandem in fine Bredenrodium & ſocios admonet, ut populum ſeductum in viam reducant, nec adventantis indignatione onerent, cùm ipſius adventus immineat.*

Nono Martii, cùm *Emanueli Philiberto* Duci Sabaudiæ anno 61. filiolus natus fuiſſet, is tandem Turini magna ſolẽnitate ſacro fonti ab Archiepiſc.

Tauri-

Taurinenſi tingitur, nomenque *Caroli Emanuelis* accipit, præſentibus nomine Pontificis *Cardinale Crivello*: Regis Franciæ, *Marchione Villario* Equite Ordinis Divi Michaëlis Reginæ Hiſpaniæ, *Maria Sabaudica*: Venetæ Reipub. & Ordinis Melitenſis Legatis, qui univerſi magna munera obtulerunt, aliis quoq; multis tam Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus, illic comparentibus, ac variis modis animi lætitiam ob ſucceſſorem Ducatus Sabaudiæ natum, commonſtrantibus: Nec literatis Viris deficientibus, qui hanc ſolennisſimam pompam deſcriberent, inter quos fuit *Johannes Geraldus Ferrarienſis*, Nobilitate ac eruditione clarus, quondam *Ducis Herculis Ferrarienſis* Secretarius.

Decimotertio Martii, motibus in Belgio de Religione non remittentibus, ſed indies aggraveſcentibus, quidam *Joannes de Greve*, Præfectus militaris, nomine Gubernatricis 500. equitib. & 400. peditibus ex improviſo prope *Antvverpiam* appellens, *Geuſiorum* copias, quæ *Auſtrelis* congregabantur, diſſipat, iis partim conciſis, partim aqua ſuffocatis. Eo verò *Geuſii*, ut nominantur, *Antvverpia* cognito, cum proditionem metuerent, porta, quà *Auſtrelium* itur, eo tempore aperta, cum antea ſemper occluſa fuiſſet, ſtatim armis correptis gregatim ad pontem Marinum concurrunt ac magna multitudine eorum congregata, in auxilium ſuorum ſociorum porta erumpere moliuntur. *Auraicus*, qui nomine Regis *Antvverpiæ* adhuc præeſſet, de hoc certior factus, ſtatim eò ſe confert, iisque monitis, ne porta egrediantur, oſtendit, quod ſociis ab equitatu foris oppreſſis ac diſſipatis ſuccurrere nequeant: ſi verò id tentent, eandem calamitatem ſubituros, quam alii ſenſiſſent, nec equitatui eos reſiſtere poſſe, obtemperantibus vitæ atque bonorum ſecuritatem promittens. Itaque *Antvverpiani* ejus autoritatem atque fidem ſecuti in urbe remanent: id verò dum fit, ſeditio magis magisque creſcit, quibusdam equitibus advolantibus, qui una cum peditibus ex nova civitate ad pontem marinum ducente, occupato, usque ad tempus pomeridianum in armis manſêre. Interea verò *Senatus Antvverpienſis* cum *Auraico* ita convenit, ut tres cohortes militum, quas pro ſecuritate urbis conſcriptas, in forum diſpoſuiſſent, inde domum redire, ac machinæ bellicæ ex armamentariis eductæ, iis recludi juberentur, Geuſus interea excubias agentibus. Etſi verò diligenti interceſſione *Auraici* motu ſedato, omnia pacata ſperarentur; tamen repentè denuò alius exortus eſt, in quo Itali atque Hiſpani *Kipdorpium*, Germani Pontificii, cum conſociatis Lutheranis, forum equeſtre occuparunt: Ex alia parte *Geuſius*, qui Calviniſtæ appellabantur, coadunatis. Hoc motu ad biduum durante, omnes in magna conſternatione erant, quolibet extrema metuente: Cum enim ab utraque parte omnia ad conflictum reſpicerent, magnus metus erat, ne horrenda cæde facta, victrix pars in devictas ædes irruens, omnia trucidaret atque diriperet, unde omnes ædes lamentis atque ejulatu mulierum & puerorum perſonabant: utraque ergo parte hoſtili acie oppoſita, *Auraicus atq; Conſules* inter utramque equitabant, quantum poterant, prohibentes, ne arma ſtringerentur, attenta periculi utrinque imminentis magnitudine, cum utraque pars majoribus bellicis tormentis inſtructa eſſet, ac tandem diligenti tractatione effectum, ut utrasque partes conditionibus ſequentibus componerent. *Primò omnes cives atq; incolas urbis utriusq; Religionis Auraico juramentum præſtarent, ſe fideles Regiæ Maj. propter publicam tranquillitatem urbis fore, & hanc pro virili defenſuros conſervaturosq;. Nec Rectores, nec Magiſtratus, ullas copias vel armatos, citra conſenſum atq; conſilium omnium Ordinum, ſepoſita Religionis conſideratione, in urbem introducturos: Quemlibet operam daturum, ut immunitates atq; privilegia urbis, præcipuè verò, quæ à læto introitu nominantur, pro virili ſervet. Item, ut propter publicam tranquillitatem & proſperitatem urbis, & conſervationem negotiationis, transactio in negotio Religionis, menſe Septembris inita, citra ullam contradictionem in ſuo robore maneat, quoad Regia Maj. cum generalibus Statibus diverſum ſtatuat. Religioni utriq; adhærentes atq; Eccleſiaſticos ſub mutua fide promiſſuros, quod alter alterum nullatenus lædere, ſed ſi cui vis inferatur, pro virili eum juvare atq; defendere velit: Pro majori ſecuritate portarum claves in manus Principis tradendas, penes quem aperiendi recludendiq; poteſtas ſit. Numeroſas excubias in poſterum agendas, conſtantes ex civibus & ſtipendiariis, nullo diſcrimine Religionis habito, prout Rectores de his diſpoſuerint ſub pœna ab ipſis conſtituenda. Oblivione omnes actiones præteritas obliterandas. Quemlibet, qui non ſit excubiis agendis deſtinatus, ad lares conceſſurum rebusq; ſuis vacaturum.*

Pro majori ſecuritate civitatis, conſenſu Ordinũ ſeu membrorum, ut vocant, 400. equites conducendos, flumina navigabilia navibus armatis ſervanda, quotiescunq; Rectores id è re eſſe duxerint, idq; Ducibus iis, qui communi conſenſu electi fuerint. Omnes incolas urbis nemine excepto contributuros ad ſumptus, qui in hunc finem ac defenſionem civitatis neceſſariò ſint conferendi. Machinas bellicas in propugnaculis tradendas cuſtodiæ Rectorum. Rebellione ſub prætextu Religionis aut alio motu ad perturbandã publicam pacem ac tranquillitatem concito, quemlibet id impediturum, ac faſtidioſorum capturam adjuturum. Pro majori ſecuritate & obſervatione horum capitum Rectores, Magiſtratus atq; membra urbis, nec non Religioni adhærentes, ſub jurejurando promiſſuros, ſe ea inviolabiliter pro virili ſervaturos, nec quidquam contra ſe fieri admiſſuros. Capitaneos ac milites, qui jam recepti & in poſterum conducendi ſint, ad hujus transactionis obſervationem adigendos. Ad extremum Religioni adhærentes Auraicum rogant, ut propenſionem erga civitatem ſervet atq; continuet, ejusq; in ſervitium Regiæ Majeſtatis & publicum commodum defenſionem ſuſcipiat.

His itaq; ab utraque parte comprobatis initio Hiſpani ac Itali, deinde Geuſii, poſtremò Papiſtæ cum confeſſioniſtis, ut vocant, locis ſuis ſelictis, quilibet domum redière.

Martii die ultimo, *Philippus Haſſiæ* Landgravius, Princeps natalib. rerum geſtarum magnitudine, pietate, prudentia, rerumque experientia ac omnibus Heroicis Virtutibus illuſtris, ac de Eccleſiis, Scholis & Rep. optimè meritus, terrenam vitam cum cœleſti Caſſeliis commutat, natus anno 1504. decimotertio die Nov. Patre *Guilielmo Haſſiæ* Principe, quem medium dixêre, matre Anna *Magni Ducis*

gui Ducis Megalopolenſis filia. Cùm adoleviſſet, *Franciſci Sickingiaci* in arce Nanſtal, Treveri & Palatini Electorum auxilio, conatus repreſſit, *ruſticos per Germaniam tumultuantes* contudit, *Moguntinum, Wurtzburgicum & Bambergicum Epiſcopos*, ſuſpectos ob initum fœdus contra Evangelicos mulctavit: *Udalricum Wurtenbergicum* cognatum, ad 15. annos exulantem, ditioni avitæ reſtituit: *Anabaptiſtas Monaſterienſes* obſeſſos, ad deditionem compulit: *Henricum Brunſuicenſem* unà cum conſœderatis Ducatu exuit, deinde validis copiis pro ejus recuperatione redeuntem, cepit. Bello *à Carolo V. Schmalcaldicis* illato, cùm quamplurima egregia voluntatis documenta edidiſſet, præter ſpem & multorum opinionem captus, fortunæ iniquitatem conſtanter pertulit, ac generi *Mauritii Electoris Saxoniæ*, filiique *Wilhelmi aliorumq́; Principum*, contra *Carolum inſurgentium*, Virtute liberatus, ita terris ſuis præfuit, ut & Dei gloriam atq; Religionis puritatem propagaret, ſuorum ſubditorum ſaluti conſuleret, ac patriæ periclitanti ſubinde ſalutaribus conſiliis ſuccurreret, quo inter Germaniæ Principes, pax & concordia firma ſtabiliſque retineretur. Amoris erga literas monumentum inſigne reliquit *Marpurgenſem, Academiam*, quam erectam liberalibus ſtipendiis ac immunitatibus ornavit, undique accerſitis Doctoribus & Magiſtris omnium artium ac facultatum. Juſtitiæ ſtudium in eo tale, quale perpaucis ſui Ordinis hominibus conſpectum, cùm nullus eo in ſceleratis, latronibus atq; prædonibus puniendis ſeverior extiterit. Beneficentiam erga pauperes teſtantur Xenodochia variis in locis conſtituta, *Heyna, Merchshuſii, Brubachii & Hocheym*. Veniæ itidem hoſtib. datæ exemplum tam illuſtre, ut omni poſteritati ſit notandû, reliquit: Nam *cùm Henricum Ducem Brunſvvicenſem* Ducatu, ut diximus, pepuliſſet, iterum deinde cum Carolo victore cepiſſet, cum eo deinceps ita fuit animo benevolentiaque conjunctus, ut ipſe fateretur, ſe illi uni maximam omnium rerum fidem habere. Verùm ſingulas ejus Virtutes proſequi, noſtri non eſt inſtituti. Uxorem legitimam habuit *Chriſtinam, Georgii Ducis Saxoniæ* filiam, ex qua filios ſuſtulit, *Wilhelmum, Ludovicum, Philippum, Georgium*: Filias *Agnetem primò Mauritio, deinde Johanni Friderico Ducibus Saxoniæ* nuptam, *Annam Comiti Palatino Wolffgango* elocatam, *Barbaram Georgio Comiti Mompelgardico* traditam, *Chriſtinam, quam, cum Ericus Rex Sueciæ* ambiiſſet, tandem *Adolphus Holſatiæ Dux* conjugem accepit.

Aprilis die 2. *Erneſtus Dux Brunſuicenſis*, ſed à loco domicilii Grubenhagicus dictus, in caſtro Hertzbergk, Landgravium, quo cum in hac miſeriarum valle conjunctiſſimè vixiſſet, in æternæ vitæ Sedes ſubſequitur, ac die Veneris ſequenti ſepelitur in oppido Oſterrodo, magno cum luctu ſuorum, Princeps bonus, pius, fortis & conſtans. Nam cum in *bello Schmalcaldico* caſtra *Johannis Friderici Electoris Saxoniæ* ſecutus, unà cum ipſo captus fuiſſet, majori ratione fidei Electori datæ, quàm ſuæ liberationis habita, conſtanter ei adhæſit, quoad ab Imperatore dimitteretur, ac poſtea *Phil. Regis Hiſpaniarum* partes contra Gallos ſecutus, talem ſeſe præſtitit, ut & Regi gratus, & omnibus Germaniæ Principib. ob inſignes Virtutes chariſſimus eſſet: Patrem habuit *Albertum Brunſvvicenſem*, matrem *Elizabetham* Comitiſſam in Waldeck, uxorem verò duxit *Margaritam Pomeranicam, Philippi Pomeranici* ſororem, ex qua filiam ſuſtulit *Elizabetham*, matrimonio junctam *Johanni Holſato Friderici Regis Danici* fratri.

Quarto Aprilis die, *præſidiarii Gothani*, finito trimeſtri juramento, quo fidem ſuam *Johanni Friderico obſtrinxerant*, de novo id efflagitatum præſtare recuſant, vel quod cauſæ bonitati ac adventui auxiliorum diffiderent, vel rerum omnium adminiſtrationem iniquiſſimam improbarent, unde inter ſeſe cum oppidanis conjuncti, proſcriptos comprehenſos ex arce cum *Cancell. Chriſtiano Bruk* abreptos, in Curiam civitatis deducunt, ac mox quid in urbe factum ſit, Electori, qui tunc temporis ab exercitu profectus Caſſellis fuerat, ut deductionem funeris Landgravii cohoneſtaret, ſignificant. Eo ergo advenrante ac rem cum Cæſareis Legatis communicante, res eò deducta eſt, ut 13. die Aprilis, hora circiter ſexta veſpertina, *Johannes Fridericus* in Arce Gothana cuſtodiæ traditus, poſtridie in manus & poteſtatem Imperatoris ſe dederet, deditione Legatis facta, *Ottoni Comiti in Eberſtein, Fabiano Schoneichio, & Chriſtophoro Carolouicio* ex Ordine equeſtri, Viris nobilibus & Equitibus auratis, petens, ne abduceretur in Auſtriam, ſed ut relinqueretur apud Electorem Saxoniæ. Incidit hæc *Johannes Friderici* captivitas in Dominicam Miſericordias Domini, ita ritu Eccleſiæ nominatam, qua ante annos 20. *à Carolo V. Imperatore*, Pater *Johannes Fridericus ſenior*, proditione ſuorum, ut vulgò perhibetur, ad Mulbergum acie victus & captus eſt. *Johannes itaq; Fridericus filius*, hunc diem ſibi non minus, quàm Patri fatalem fuiſſe conquerens, (ut etiam exteri ſcribunt) hujus fati conſideratione, ſeſe Deo commendat, dicens: *ſibi malignitate aſtrorum, communem cum Parente fortunam eſſe.* Querela quidem temporis atque diei ratione juſtiſſima, ſi Divinæ voluntati refragari, vel ea aſtris aſcribere liceret: Sed cauſæ conditio, à Patris actionibus diſſimillima; hoc proſcriptos ob facinora non receptante, nec Imperatori Carolo in negotiis politicis reſiſtente, vel illicitis ariolorum oraculis confidente, ſed iis, quæ Verbo Dei congruerent, inſiſtente, ac in omnibus actionibus ea conſilia ſequente, quæ patriæ ſaluti, & Reipub. commodo eſſent. Non itaque mirum, ſi quam exercuit Rebellionem ac inobedientiam contra Imperium ac Cæſaream Maj. ipſe ſenſerit, cùm per quæ quis peccat, ea etiam puniatur, omnibus Hiſtoricis id atteſtantibus. De aliis, quæ captivitatem Principis ſubſecuta fuère, dici à nobis nihil neceſſe eſt, cùm ea luculenter ab aliis deſcripta extent, proſcriptis ita punitis, ut eorum ſupplicio, obedientiæ erga Magiſtrat. & leges, & abducatione Principis, atciſque Gothanæ demolitione vetitarum machinationum exemplum ſit editum. Hac verò tam præclara victoria obtenta in memoriam ejus Elector Saxoniæ Thaleros, ut vocant, cudi facit, quibus hoc hemeſtichium inſcriptum erat:

Tandem bona cauſa triumphat.

Septimo Aprilis, diſſidentibus Capitulo & Civitate Trevirenſi, Confluentiæ in locum *Johannis Archiepiſcopi Trevirenſis* defuncti, eligitur *Jacob. ab Elz,*

ab Elec. Princeps bonus ac placidus, Religionique ſuæ addictiſſimus.

Undecimo Aprilis, cùm contributione Auguſtana ad expenſas belli Hungarici non ſufficiente, Imperator *Comitia Ratiſponam indixiſſet*, quò de aliis viis cogitaretur, commodis ad perſolutionem ſtipendiorum debitorum, & in futurum, hoſte Chriſtiani nominis nondum conquieſcente, perſolvendorum, & ſua Maj. quæ aliis Conventibus in terris hæreditariis agendis, occupata eſſet, *Albertum Bavaricum* ſibi delegaſſet, is pleriſque Principum Legatis, Ratiſponæ præſentibus, conſultationis futuræ capita proponit, nimirùm ut initiò triennale ſubſidium promiſſum in biennale convertatur: & de executionis Gothanæ hactenus factarum expenſarum ſolutione conſultetur.

Menſe Majo, *Dux Albanus à Rege Philippo ad* compeſcendos motus in Belgio ob Religionem exortos, ablegatus, cum *Barcellonæ* naves cum ſuis copiis conſcendiſſet, *Genuam* ſecundo vento appellit, ibique in febrim incidit; nihilominus tamen diligentiam adhibens, ut præſidia Hiſpanica hinc inde ex civitatibus evocata, in æſtiva locentur, partim in *Comitatu Aſtenſi*, partim in *Ducatu Montisferratenſi*.

Maji die 12. *Comitia Ratiſponenſia*, de quibus diximus, finiuntur, hoc decreto, *ut contributionum Imperatoris in Comitiis Auguſtanis, loco perpetui ſubſidii, promiſſarum triennalis ſolutio in biennalem juxta ſuæ Cæſ. Majeſt. petitionem convertatur. Cumq́ de arcis & civitatis Gothanæ deditione nuncium 19 Aprilis allatum fuiſſet, ejus tanquam ſeditioſorum receptaculi demolitio, Cæſare eam urgente, à Statibus comprobatur*. Expenſarum verò in obſidione ab Imperio factarum ratione, novus *Conventus Erphurdiæ* ad primum Auguſti celebrandus indicitur, Legatis nihil de his in mandatis quid agerent, habentibus.

Circiter hoc idem tempus *Philibertus Sabaudiæ Dux* repetebat *à Bernatibus* magnam agri partem, quam illi è ſua ditione bello olim ceperant: resque apud ſuleneoem Helvetiorum Conventum frequenter fuerat inter illos agitata: affirmantibus *Bernatibus*, Regionem illam ſibi jure belli, quod legitimè ipſi ſuſceperant, ceſſiſſe. Eo tamen tempore, cum Hiſpanicæ *illæ Albani* copiæ expectarentur, *cum Duce conveniunt Bernates*, paciſcunturque certis conditionibus: *tresq́ Præfecturas Genevæ viciniores ei condonant*, cæteræ Regionis jure illis ita cedente: Religionis reformatæ illis in Præfecturis adminiſtratione, per illa pacta relicta atque confirmata, eodem planè modo, quo à Bernatibus, conſtituta fuerat.

Circiter principium Julii, *Albanus* valetudine recuperata, ac *Alexandriæ* delectu copiarum habito, hinc cum 8000. Hiſpanorum & 7000. Sabaudorum, ac 1000. equitibus levis armaturæ, *Taurinum*, indè verò *Genevam* verſus, movet, multis ſuſpicantibus, ipſum, hanc Sabaudo rebellem, ac quaſi nidum & receptaculum hæreticorum, obſeſſurum; verùm incolis civitatis armatis, ac Helveticorum confœderatorum auxilii expectatione ſuffultis, ipſe ea ad ſeptem milliaria relicta, iter ad *Burgundiam* convertit: eaque peragrata in *Ducatu Lucelburgenſe*, ſeſe cum *Alberico Lodronio*, qui circiter 3000. peditum, & 300. equites pro *Philippo Rege* conſcripſerat, conjungit, atque *Bruxellas in Brabantiam* contendit, quò cum intra paucos dies veniſſet, copias hinc inde *per Gandavum, Lovanium, Bruxellas, locaq́ vicina diſtribuit*.

Diſtributis igitur Hiſpanorum præſidiis promulgat Regium edictum de Inquiſitione ſtabilienda, ex cujus arbitrio velit jubeatque de Religione conſtitui. Tum novum 12. Virûm Senatum inſtituit (*Conſilium ſanguinis* vocarunt) qui de rebus capitalibus ſummo judicio decernerent, Magiſtratus variis in locis abrogat, novoſque ſummittit: rerumque motuum tempore actarum quæſtionem ita habet, & præter magnam hominum multitudinem, quos in vinculis, *à Parmenſi* dum Italiam peteret, ſibi relictos reperiat, multos etiam capiti abſentibus diem dicit, vixque expectato vadimonii die, bona eorum fiſco adjudicat: ſuppliciis tamen initiò diſſimulatis, injectaq; ſpe, fore, ut Regis benignitate rerum omnium ante hac Religionis cauſa actarum memoria noxaque Edicto condonaretur, ita inducti in ipſius cœtum *Egmondanus atq́ Hornanus*. Inquiſitionis legibus ſtatutis, tum verò inquiſitorum diligentia efferveſcere, compluribus in vinculis conjectis: infantes, qui in reformatis Eccleſiis fuiſſent baptizati, denuò baptizari: mulieres, quarum mariti hac de cauſa exularent, novis maritis copulari, atq; Albani Imperio multæ ita militibus ſuis nubunt. At cum pauci ita ad redeundum illicerentur: poſtquam Senatus ille ſanguinis multas ſententias dictaſſet, cœpit multorum ſanguine conſpurcari: Multi capita truncati: ad patibula complurimi ſuffocati: Calamitates illæ ob populi oculos quotidie pleriſque urbibus, *Bruxellis maximè atq́ Antverpiæ*, reponebantur.

Circiter ultimum Julii, *Antonius Verantius Epiſcopus Agrienſis & Tieffenbachius Conſiliarii Maximiliani Imperatoris*, Viri literati & variarum linguarum periti, cùm ad legationem Turcicam deſtinati fuiſſent, Vienna diſcedentes, 22. Auguſti Conſtantinopoli appellunt, ac Primoribus aulæ, quos *Vizeras* vocant, ſalutatis, atq; ſplendidiſſimis muneribus donatis, pacem nomine Imperatoris expetunt. Licet verò munera ampliſſima cum Selimo, tum Baſſis offerrent, ac ab his convivio humaniſſimè exciperentur; tamen ad annum ferè integrum, antequam reſponſum acciperent, initio Conſtantinopoli, poſtea verò Adrianopoli detinentur.

Menſe Auguſto, Legati Imperatoris, Electorum, ac Circulorum Imperii Erphordiæ vigore decreti *Ratiſponenſis* conveniunt, atque de impenſis executionis Gothanæ, *Electori Saxoniæ Auguſto*, aliisque tribus Circulis reſarciendis conſultant, quod in *Comitiis Ratiſponenſibus* certa ac liquida earum ratio haberi non potuiſſet, ea diligenter ad calculum revocata, & reſectis ſuperfluis, ſumma earum conſtituitur 953634. floreni cum aliquot groſſis atque nummis. Impenſarum verò in demolitionem arcis factarum computatio 55559. cum aliquot groſſis & nummis itidem. Quorum ſolutio pro rata contributionis Statibus Imperii imponitur.

Utinam omnes Principes, hujus arcis demolitionem ad animum revocarent, minus ſubditos in munitionibus & arcibus magno ſumptu conſtruendis *oneraturi,*

oneraturi; ſed freti Nomine Domini, quæ turris altiſſima eſt, ut Salomon inquit, & benevolentia ſubditorum, vicinorumq; amicitia, quæ firmiſſima Regni præſidia à prudentiſſimis ſemper ſunt habita, ita conſilia ſua inſtituturi eſſent, ne quæ magnis ſumptibus propugnacula ſubinde conſtruunt, multo minoribus deinde diruerentur. Ut fertur Gothanæ arcis & ad eam pertinentium conſtructio, 700000. florenis conſtitit, quàm facili verò momento ea capta, diruta atque everſa fuit? Ut meritò prudentiſſimi Electoris Saxoniæ *Friderici, Sapientis, patrui magni Joh. Friderici captivi conſilium laudandum ſit munitiones ſuo tempore extruere nolentis, ne in earum potentia fiducia repoſita, vicinorum arma attraheret.* Nec diverſæ ſententiæ *Georgium agnatum fuiſſe conſtat, qui ita ſubditis præfuit, ut in eorum gremio ſe caput repoſiturum ac quieturum affirmarit.* Cæterùm hæc attigiſſe ſufficit, plura commemorare noceret.

Septembris initio, *Albanus juxta* mandati generalis authoritatem, *Gandavenſibus* claves portæ atque palatii adimit, easque *Alphonſo Ulloa Hiſpano*, Magiſtro exercitus tradit. Hoc ergo facto à *Gandavenſibus*, qui eo ſummopere offenderentur, ad *Egmondanum* tanquam Flandriæ Gubernatorem delato, hic cum *Gandavenſibus Albanum* accedit, eique negotium proponit. Is eo cognito, hoc reſponſo utroſque dimittit: *ſe cogitaturum de iis, quæ e re Majeſtatis Regiæ futura ſint.* Atque indignè querelam *Gandavenſium* de ſe, ac *Egmondani* interceſſionem ferens: paulò pòſt conſilio Statuum Bruxellis in palatio convocato, eique mandato Regio oſtenſo, *Egmondanum* præter omnem expectationem cum *Comite de Horne*, Palatio exire volentem, per filium comprehendit. Etſi communi fama feratur, utroſque ad prandium ab Albano vocatos, atque domum redire volentes, mandato ejus per filium captos. Utcunque verò ſeſe res habeat, hoc conſtat, eum *Albani filium* gladium, quo *Egmondanus* palatio exiturus, cinctus erat, tradi ab hoc, eumque Regis captivum eſſe, juſſiſſet, hunc ſiendentem atque ſiemantem dixiſſe: *Ecquid ne gladium, quo Belgium defendiſſet, ita deponere deberet, eoq; cum indignatione projecto, graviſſimè de injuria ſibi facta conqueſtum: deinde tamen ad arcis Gandavenſis Præfectum ſcripſiſſe, ut eam in manus Hiſpanorum traderet*, id quod & factum eſt. Paulò verò pòſt *Secretariis Hornii* cum omnibus literis Domini, & Conſiliario *Egmondani Bacherſelio* comprehenſis, Domini unà cum miniſtris in caſtellum *Gandavenſe* Bruxellis abducuntur, ibique à 3000. Hiſpanorum aſſervantur. Deinde paucis interjectis diebus noctu inter Bruxellas & Antwerpiam, theſaurarius generalis Statuum, *Straelius*, Vir valde locuples, comprehenditur, atque mox in præſentia *Comitis Lodronii* aliorumque, omnia ipſius bona annotantur. Eo ergo viſo, multum non ſolum in Belgio, ſed & finitimis provinciis vitæ ac facultatibus metuentes, partim in Angliam, partim in alias atque alias Regiones profugiunt: inter hos non minimus *Carolus Mansfeldicus, legionis Germaniæ Dux*, cum aliis Ducibus ac Præfectis militaribus. Paulò antè quoque Legati Belgici nimirum *Montengnius frater* Hornii, & Legati *Renardus & Vandeneſius*, quos ſupra menſe Aprili anno ſexageſimo ſexto ablegatos in Hiſpaniam ad Regem diximus, ibidem capti incarcerantur. Circiter hoc idem tempus vulnus inteſtinæ diſſenſionis, quod nondum conſanuerat, in Galliis quoque refricuit. Nam cùm *Philippus Hiſpanus in Flandriam* ad motus ob Religionem excitatos ſedandos, Ducem *Albanum* cum valido exercitu miſiſſet, & ſimul *Regem Galliæ* hortatus eſſet, ut quemadmodum ipſe ſuos *Genſios* rebelles facilè retudiſſet, ita quoque ſitos *Hugonotos* ille in Ordinem redigeret: Gallus Viribus & occaſionibus ex Hiſpania oblatis, Helvetiorum *millia ſex* conſcribit. Quæ copiæ cùm in Galliam adventarent, & Condæo, ejuſque popularibus, ne id quod res erat, Rex hiſce opibus vim Hungonotis intentaret, metuentibus non parvum timorem injicerent: Rex ea de cauſa Helvetios ſe evocaſſe dixit, ut eo præſidio contra Hiſpanorum exercitum jam adventantem, ſi is fortaſſis oppidula quædam controverſa extorquere obiter conaretur, Regni fines munitiores tutioresque redderet. Sed Condæus contra vim Hiſpanorum, ſi opus eſſet, *ſexaginta millia* armatorum in aciem ducere, & ſub ſigna cogere poſſe, prædicaret, idque in aula de ipſo relcitum eſſet, à Rege Regiaque Matre eò eſt evocatus. Quò poſtquam perveniſſet, ac cum *Duce Andegavenſi*, Regis fratre in colloquium, peracto prandio, veniſſet, tum *Andegavenſis, cognate, inquit, rumor eſt, te ad bellum ſexaginta hominum millia armare: ac te illud muneris, quod ad me ſolum pertinere non ignoras, ſupremum ſcilicet rei militaris Imperium tibi deſumere. Quòd ſi ita eſt, idq; tentare videberis, adeò in arctum tuas res redigam, ut omnium totius Galliæ Principum ſis futurus minimus.* Condæus, quanquam hæc per callidam Interpretationem dici intelligeret, quòd ſexaginta illa millia hominum non tanquam Imperator belli, ſuo Imperio cogere vellet, ſed tantùm ſuo ductu tot evocare poſſet: tamen manu armatorum Nobilium ſeſe ſeptum animadvertens, blandiſſimè pro tempore locutus, ſe vix ex illis anguſtiis extricavit. Nec multò pòſt ad viceſimum octavum Septemb. *Hugonoti circa Monrealem* ad arma conſternati, coitioneque facta, urbes quaſcunque poterant, occuparant, molasque aliquas, quæ ventis circumaguntur, injecto igne vaſtarant, combuſſerantque. Hujus conſternationis varias cauſas multiplicesque afferebant: ſed hanc præcipuè, quod pro certo comperiſſent, Guiſianos à privato Regis conſilio mandatum accepiſſe, ut quicunque ſiniſtrè de Pont. Religione ſentirent, aut novi aliquid contra vetera Eccleſiæ inſtituta moliri conatique eſſent: eos omnes quacunque ratione poſſent, è medio tollerent. Ad eam rem Helvetiorum ſex millia jam eſſe conſcripta: omnes undique urbes & oppida municipiaque muniri, præſidiis firmari. Lugdunum quoq; urbem totius Galliæ facilè potentiſſimam, Italorum poteſtati creditam commiſſamque eſſe. Ut hoc modo maximè ſe Hugonotis ſtomachum facere certè arbitrarentur. Quid? illa intolerabilia tributa & exactiones capitum atque oſtiorum, quæ nunc illis imponerentur, cui non bilem moverent? His igitur rebus circumſpectis omnibus, rationibusque ſubductis, ſummam ſe ſuarum cogitationum omnium feciſſe: & ſemel in acie repente,

pentè morte potiùs cadere, quàm in perpetuo metu vivere decreviſſe. Contractis itaque quàm maximis copiis, Condæus cum Regem in civitate *Meldenſi* eſſe, & unà cum illo ibi Helvetiorum exercitum hærere intelligeret, cum equitatu valido illùc perrexit, ut ſi Regem vel ad venationem vel alioqui Pariſios proficiſci contingeret, ex improviſo eum adortum interciperet, ut quæ hactenus ob Guiſianorum autoritatem ab aula excluſus, non potuerat, deinde temotis adverſariis, liberè de Regni tranquillitate procuranda, tollendoque multarum rerum abuſu, externorum ingenuis excogitato, Regem moneret, doceretque. Sed nec Rex ipſe *Meldæ* erat, ſicut falsò Condæo referebant; nam is in caſtellum non procul à civitate *Meldenſium* cum Regina & magna aulæ parte ſeceſſerat: Et jam Rex commodè ſubmonitus periculo ſe ſubduxerat. Intempeſtiva enim nocte clam ad arcem ubi Rex dormiebat, pagi curio celerrimè accurrens, caſtellanis nunciat copias Hugonoticas propinquas eſſe & proculdubio quiddam hoſtile moliri, Regem itaque excitarent, cæteroſque quos ſalvos vellent. Hoc nuncio omnes conſternati feſtinare, parare, rerumque ſuarum ſatagere: Rex Helvetiorum agmen ad ſe à *Meldenſi* civitate advocare, quo ſtipatus hora poſt mediam noctem tertia, equos cum Matre, fratribus, reliquiſque Aulicis conſcendere. Condæus interim cum plures equeſtres copias expectans, Regem longiuſculè jam proceſſiſſe cognoſceret: quanta potuit celeritate abeuntem inſecutus, ſed ab Helveticis copiis conſtanter exceptus eſt, donec Rex in tutum ſe receperit. In ea ſuga Rex equo nunquam deſcendiſſe & inediam uſque ad horam ejusdem diei à meridie quartam ſuſtinuiſſe dicitur. Quare ſimul atque primam urbis Pariſiorum portam eſt ingreſſus, cibo potuque refici coactus eſt. Nam ex inedia, totiuſque diei jactatione ita confectus erat, ut ad arcem ſuam Lupiparam, in altera urbis parte ſitam, niſi alimento reſtitutus, vix pervenire potuiſſe crederetur. Sub idem tempus in aliis quibuſdam civitatibus tumultuatum quoque fuit. Nam *Turones, Amboſiani, Andegavenſes, Bituricenſes, Lugdunenſes, & multarum aliarum civitatum ſuos Hugonotes profligabant* Econtra *Rupellani, Montalbani, Aurelianenſes*, & nonnulli aliarum urbium Hugonoti ſuos viciſſim Pontificios ejiciebant. *Aurelianenſes* cives paulù ante illam Regis fugam inter ſe fœdus percuſſerant, & jurejurando invicem Hugonoti Pontificiis, & hi illis ſe aſtrinxerant, ſexagenis utrinque Proceribus pro toto civium corpore fidem dantibus, alteros alteris fidos amicoſque futuros. Sed cùm alteri alteris ſuſpecti & formidabiles fierent, quòd vanæ hominum quorundam ſuſpiciones rem exagitarent, & Pontificii ſolennem ſupplicationem & amburbialem luſtrationem in diem viceſimum octavum Septemb qui Dominicus erat, indicerent: Hugonoti pridie ejus diei ad arma convolarunt. Nam & ipſa rei facies his ſuſpecta erat, & inveniebantur, qui affirmarent, fore, ut in illa poſtridiana luſtratione Pontificii tectè ſub veſtibus armati comparerent, & in conciones inermium Hugonotorum impetum facerent. Sed cùm Pontificii nocte illa, quæ diem Dominicum præceſſit, Hugonotis viribus longè ſuperiores, ad horam à media nocte tertiam excubias egiſſent, & plerique jam de Hugonotorum motu ſecuri domum ſe recepiſſent: Hugonoti cum à ſpeculatoribus rem omnem eſſent edocti, parati armatique proſilierunt, ſtationes quoſdam Pontificiorum in foro, aliiſque opportunis locis, fuderunt fugaruntque: ac totam tandem urbem, Pontificiis illis, qui novas res molituri, aut ſuo inſtituto incommodaturi videbantur, ejectis profligatiſque, occuparunt. Quæ urbs horum motuum tempore omnium penè principum fœminarum & liberorum earum receptaculum fuit: quod civitas ea totius Galliæ umbilicus eſt, & earum, quæ Hugonotis addictæ, firmiſſima. Quare huc confluxit quicquid hominum bello ineptorum, vel in agro *Aurelianenſi*, vel in finitimis ditionibus, Hugonoticis partibus favebat. Nam militares quidem homines omnes ad caſtra Condæana ſe receperant. Condæus itaque cùm Regem ſibi elapſum & ſe ſpe ſua fruſtratum videret, populares ſuos undique evocare, &, caſtris ad Dionyſii fanum poſitis, urbem Pariſiorum obſidere cœpit, molaſque ventoſas XVIII. ante urbem poſitas incendit, annonamque undequaque interclusit. Calend. Octob. cùm jam undique ob hoſtium metum Pariſinorum mœnia clauſa eſſent, & ex caſtris quinque aut ſex equites excurriſſent, tormentaque manuaria ante urbis portas diſploſiſſent: cives panico terrore correpti magno impetu à portis fugiendo, in interioris urbis partes ſe præcipitarunt; ſed ſtationes variis opportuniſque locis diſpoſitæ, fugamque fœdam ſiſtere conantes, multos ex fugientibus occiderunt, adeò, ut eo die quinquaginta, vel eo amplius cives fugientes, à ſuis cæſi occumberent. Omnes ſanè Pariſienſes apertè ingenueque fatebantur, quòd ſi initiò Condæus felicibus ſucceſſibus uſus, victoriæ ſuæ non defuiſſet, & fortunam ſecutus eſſet, Pariſiis facilè fuiſſet potiturus. Tantus erat ob repentinam obſidionem metus ac omnium conſternatio. Sed cives mora confirmatiores, ac ad defendendum paratiores paulò pòſt facti ſunt.

Viceſimo quarto Octob. Albanus, qui quamprimum in Belgium veniſſet, *Antverpiæ* caſtellum, magna ædificantium turba coacta, excitari juſſerat opere, cui *Pacciottum* præfecerat, eò uſque jam perducto, ut præſidio capiendo, ac defenſioni ſufficeret, Bruxellis illuc quadringentis equitibus proficiſcitur, peditatu Bruxellis relicto. Cùm verò Antverpiam ingreſſus fuiſſet, maximum incendium in munitione *Mechlinienſi* exortum eſt. Verùm eo ipſe nihil deterritus, quinque propugnacula circa caſtellum fieri imperat, cuilibet eorum nomine proprio indito, primò *Ducis*, ſecundo *Toleti*, tertiò *Ferdinandi*, quartò *familiæ Toletanæ*, quintò *Paccioti*, à nomine Architecti, quem diximus. Cumque interea Legati Gallici ad eum aliquoties veniſſent, nomine Regis, Chriſtianiſſimi auxilium contra *Condenſem*, Pariſios jam obſidentem, petentes, Comitem *Arembergium* inde cum mille peditibus Hiſpanis, aliiſq; manipularibus dimittit. Qui tempore neceſſario

Pariſios advolantes, Regis periclitantis partibus non parum præſidii attulêre. Inter hos equites, qui Nobiles erant, ſymbolum militare tale geſtabant: duas manus gladiis transverſis in nube cærula armatas, quorum cujusque cuſpidi corona cruce ornata, affixa erat; circulo per medios gladios transverſos transeunte, in cujus ſummitate duo corda coronas cum cruce geſtantia, atque in nube funiculis colligata depicta erant, in medio verò circuli atque gladiorum transverſorum. Calix cum

imagine Crucifixi ab inferiori circuli parte duobus funiculis dependentibus, cujus interpretatio erat: ut nubes Divinitatem, duo corda confœderationem & amicitiam duorum Regum, manus armatæ eorum potentiam, Calix Religionem Eccleſiæ Catholicæ, quam in utroque Regno defenderent, ſignificaret. Porrò *Albanus* fabrica caſtelli ita inſtituta, ut ex hoc tota civitas in officio contineri poſſet, Statibus collectam 400000. coronatorum imponit, dimidia ad fabricæ conſtructionem: altera verò parte ad ſolutionem ſtipendiariorum deſtinata: eoque facto Bruxellas redit.

Triceſimo, & Triceſimo primo Octobris, *Verona* Atheſis tanta inundatione, tantoque impetu effunditur, ut diluvium fore putaretur, flumine ita creſcente, ut ad ædes civitatis tabulata ſumma penetraret, omnia cellaria aquis adimpleret, domos tremore concuteret atq; dejiceret, integra ædificia veheret, omnia ligna, trabes, aſſereſque & pontes abriperet, molas convelleret, partem muri caſtelli altiſſimi disjiceret, tantamque ſtragem ederet, ut verbis vix exprimi queat, nec ſimilis in hiſtoriis forte inveniatur, præter eam, quæ anno 1512. ibidem Veronæ accidit, hac tamen longè minor. Numerus hominum ſubmerſorum ad ducentos conſcendit: Veſtimentorum, vini, frumenti; aliarumque rerum ſubmerſarum & corruptarum infinitus. Nec loca vicina ab hac calamitate immunia fuêre, maximè *Patavii atq; Tridenti*, ubi ad ſtuporem hæc inundatio magno multorum damno ſævit. *Peccatis itaq; noſtris agnitis, Deus Opt. Max. rogetur, ne inſtar torrentis iram ſuam effundat, ſed miſericordia ſua, propter Filium unicum memor, benignis oculis nos reſpiciat, & ab omnibus malis tueatur atq; defendat.*

Triceſimo primo Octobris, qui Wolffgango ſacer eſt, Heidelbergæ vitam terrenam cum cœleſti commutat *Maria Illuſtriſſimi Electoris Palatini Friderici conjunx, filia Caſimiri Marchionis Brandenburgici*, bellis Pannonicis inclyti, & *Suſannæ Bavaricæ*: ſoror *Alberti Marchionis Brandenburgici*, Princeps natalibus illuſtris, veræ Religionis amantiſſima, erga pauperes munifica, erga ſuos humana, omnique Virtutum genere ornata. Conjugi Friderico filios peperit undecim maſculos ſeptem, Albertum, qui obiit infans: Ludovicum, cujus uxor eſt Elizabetha, Philippi Landgravii Haſſiæ filia: Hermannum Ludovicum, qui anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſexto, primò Julii die pòſt horam ſextam pomeridianam in trajectu Avarici fluvii Biturigum inverſa navicula cum præceptore, aliisque duobus, & nauta, ſubmerſus eſt: Johannem Caſimirum, cujus uxor Elizabetha, filia Auguſti Electoris Saxoniæ: Albertum rurſus, qui & ipſe infans mortuus eſt: Chriſtophorum adhuc viventem & ſtudio literarum clarum:

Caro-

Carolum, qui infans deceſſit: Filias porrò quatuor, quarum *Elizabetha* nupta eſt *Johanni Friderico ſecundo*, quem medium vocant: *Suſanna Dorothea Johanni Wilhelmo* Ducibus Saxoniæ fratribus: *Anna Elizabetha*, *Philippo* Landgravio Haſſiæ juniori, *Philippo* ſenioris filio elocata: *Kunigunda Jacobe* modeſtiſſima atq; pulcherrima Principiſſa, in virginitate adhuc degit.

Ad decimum Novembris, qui dies D. Martini feſtum præcedit, pugna inter Condæanos & Regios, inter Lutetiam & Dionyſii fanum orta eſt. Cum enim Pariſini, vel ab exploratoribus, vel ab eo, qui excubias agebat in torre templi, in edito monte, quem Montmartyrium vocant, extra urbem ſiti, ex qua turre in Condæana usque caſtra aſpectus patebat. Cum igitur Pariſini exiguitatem Condæani exercitus cognoviſſent (nam Comes Rupefucaltus ad Stempas aderat; Andelotus verò cum Movynio cum magna exercitus parte Poſſiacum expugnatum pridie profectus erat) & jam recepto extraneo milite ſatis, copioſo animoſiores facilè erant, copias ſuas per duas tresve diverſas partes ſub horam à meridie ſecundam, cœlo ſatis nubilo & obſcuro, paulatim per denos & vicenos educunt, ut non tam ad prælium, quàm ad velitationem invitare hoſtes velle viderentur. Sed cùm numerus in horas creſceret, Ammiralique nunciaretur, incredibilem Regiorum exercitum è portis in patentem campum, quem Pariſienſes Landeium vocant, effundi: tum Ammiralis, ne vos numerus terreat, inquit, ſed occidamus prius, poſtea numerabimus. Statimque Ammiralis & Condæus copias ſuas contra hoſtem educunt, præliumque committunt, in quo Ammiralis & Oderus præcipuam operam navarunt: à Regiorum verò parte Annas Dux Mommorantius, Galliæ Conneſt. ſeptem vulneribus à Ductore copiarium, Stuardo Scoto confectus occubuit. Cum enim Conneſtabilis homo ſenex octuaginta annos natus, ex pugna laſſus, in Stuardum robuſtæ ætatis & validum virum incidiſſet, ab eodem, fide ultro citroque data, manus dare coactus eſt. Hunc cùm Stuardus captum ad copias populares deduceret, & quidam Nobilis Conneſtabili ſuppetias allaturus adeſſet, animadverſo auxilio Conneſtabilis de improviſo capulum brevis, ſed ponderoſi enſis, quem Galli eaote laſſum vocant, Stuardo in adverſum os totis viribus impegit, illique tres dentes excuſſit. Interea Nobilis tormentum in Stuardum diſplodendum intentat. Sed cùm ictus irritus eſſet, Stuardusque ipſe hoſtem à fortuna deluſum glande plumbea trajeciſſet, ad Conneſtabilem ſanguinolento ore converſus: Et tu, inquit, perfide ſenex impunè hoc flagitium feres? Et ſimul cum dicto illum, altera, quam habebat, bombarda trajicit: & nutantem jam & lapſabundũ, gladio punctim & cæſim feriens, concidit, atq; ſe ad ſuos recepit. Mommorantius equo delapſus & ſuo hoſtiumque ſanguine fœdatus, vix à Sanzæo cognato in iſto turbine repertus eſt: quem Heros fortis, in extremo penè ſpiritu, ut ſocios animaret ad hoſtem urgendum, hortatus eſt: & ne ſuorum alicui pavorem ſuo caſu incuteret, amictu injecto velari ſe, donec ipſe à ſociorum cohortatione ad ſe ſublevandum rediret, mandavit. Sanzæo itaque reverſo, & ab humo ſublevanti, inquit, gaudere ſe & ſibi beatum videri, cui pro Regis patriæque ſalute, honeſto vulnere occumbere liceret. Hæc elocutus & pugna elatus biduo pòſt in fata conceſſit. Ita memorabiliſſimus Heros Annas Mommorantius, Mommorantiorum Dux clariſſimus, Franciæ pares Conneſtabilis, cùm quinque Regibus potentiſſimis, Ludovico duodecimo, Francisco I. Henrico II, Franciſco II. & huic Carolo IX. fideliſſimè inſerviſſet, Regni antiquum decus retinuiſſet: novum ſuapte Virtute addidiſſet, rerum ſummam ſemper adminiſtraſſet: à periculis ſæpè ſervaſſet, octo graviſſima prælia, plerunque feliciſſimè, ſemper fortiſſimè depugnaſſet: Eorum in extremo ad extremum usque diſcrimen ſtrenuiſſimè in prima acie imperans atque prælians, ſeptem vulneribus acceptis, conſtantiſſimo animo pro patriia aris & focis mortem oppetiit: & Regi patriæque ſalutem, victoriam, gloriam, ſua morte partam reliquit, æternum ſibi poſteriſque ſuis omnibus Mommorantiæ pietatis erga Deum, Regem & patriam monumentum. Cujus talis ac tantæ Virtutis ergò, Carolus Rex Chriſtianiſſimus Regisque mater ſereniſſima, concordiſſimi Regis fratres, illuſtriſſimi Principes, Nobilitas omnis, Clerus, Senatus, populusque univerſus, publico funere atque luctu publicum mœrorem, deſideriumque teſtati ſunt plurimique ex doctis diverſis linguis, Hebraica, Græca, Latina & Gallica, ejus elogia condiderunt.

Cæterùm hoc prælio confecto, ad Condenſem Sedani hærentem literæ à Rege miſſæ ſunt per *Combautium*, quibus edictum Aurelıæ ſuperioribus annis de pacificatione propoſitum ratum & firmum ſe habiturum promittebat, & in eandem ſententiam literæ à Regis fratre ſcriptæ erant. Iis ergo Condenſis acceptis, ſtatim die ſequenti in civitate Eſpernaio, Proceres ac Nobiles, qui in caſtris erant convocat, iisque proponit, ſe poſtquam pro defenſione religionis ac ei adhærentium, arma cepiſſet, ſummopere ſtuduiſſe paci, ac pro ea obtinenda apud Regem ſummopere inſtitiſſe, quo tandem miſeriis ac calamitatibus finis imponeretur: Tandem itaque poſt multiplices collocutiones, ac mutuas literarũ miſſitationes, Regem ablegaſſe Combautium ſequentibus articulis: *Regem concedere Condenſi, & omnibus prætenſa reformata Religioni adhærentibus, ut edicto pacificationis Aurelianenſi purè atq; ſimpliciter utantur, ac tollere omnes reſtrictiones, modificationes, declarationes atq; interpretationes, factas ſuper eo à ſeptimo Martij usq; ad hodiernum diem: Ac ad Nobiles ejus conditionis ac qualitatis, ut Conciones ipſis in domibus ſuis habere liceat, quod attinet, ſperare Regiam Majeſtatis eos ob conceſſionem iſtam nihil officio debito contrarium facturos, pro majori fide horum Regem ipſis literas ſub ſigillo ſuo traditurum, & curaturum hæc publicari & proclamari in omnibus Parlamentis, quo omnium maxima ſecuritas ſit, quam Rex ſuis ſubditis præſtare, & hi viciſſim à ſuo Domino exigere poſſint.*

Ea verò proclamatione Pariſiis facta, Regem velle, ut Condenſis atq; ſocij armis depoſitis intra viginti quatuor horas, ad lares ſuos concedant: Civitates omnes occupatas Regiæ poteſtati tradant atq; reſtituant: velle etiam Regem, ut hiſce conditionibus acceptatis, Condenſis omnes exteros in auxilium vocatos, primo quoq; tempore dimittant, quo afflictio populi Gallicani evitetur. Si hiſce conditionibus acquieſcere nolint, nulli ampliori tractationi locum eſſe. Condenſes ex hiſce conditionibus non parva ſpe pacis concepta, quo melius Regis ſententiam cognoſcerent, Combautium mandata exponentem audire cupiebant. Is ergo ſignificat Regem ſummo deſiderio compoſitionem motuum ac reconciliationem ſubditorum expetere. Ac quo Regia ſua Majeſtas declaret propenſionem, quam erga ſubditos ſuos, maximè erga Nobilitatem Gallicanam gerat, ſe hinc ſine diſcrimine ac ulla reſtrictione exercitium Religionis liberum permiſſuram. Quod ſi literæ allatæ ad declarationem ſupradictorum non ſufficiant, eam tàm prolixè fieri debere, ut meritò ei ſint acquieturi. Re conſultata, viſum eſt ſub generalitate articulorum, multa accidere poſſe, quæ in diverſum intellectum detorqueri queant, ut in edicto pacificationis Aurelianenſis perſpectum fuerit: quæ res etiam occaſionem præbuerit tot variis declarationibus contrariis ſententiæ eorum, quorum conſenſu factum ſit. Quo itaque hiſce in poſterum occurratur, ac res ad expeditiorem finem deducatur (id quod vix ſcriptis fieri poſſit) è re videri, ut omnia per homines utrinque ad id deputatos declarentur, ac Rex ſupplicitet rogetur, ut loco certo ad colloquium deſignato in id conſentiat. Adhæc quo ocyus res perficiatur, ſtatim Cardinalis *Caſtillionæus*, Comes *Rochefucaudus* & *Buchananus* eliguntur, ad ſignificandum Regi ſupra ſcripta, cum *Thelligneo*, cui mandabatur, ut Regi gratias, pro clementia ſubditis exhibita, ageret, cum petitione, ut certiſſimè Regia Majeſtas ſtatueret, *Condenſem & ſocios* nulla alia re ad arma ſumenda commotos, quàm juſtiſſimo metu, ne quid contra Religionem ac ipſos ſuſciperetur, id quod citra detrimentum Regiæ ſuæ Majeſtatis peragi non poſſe viderint, ad cujus conſervationem majorem reſpectum, quàm propriæ ſalutis atque vitæ habuerint: adhæc *Thelligneo* injunctum, ut Regis fratrem accederet, quò tantò celeriùs ad finem tractationis perveniri poſſet, quem eo loci Princeps expectare, nec amplius quid aggredi conſtituerat, ſperans *Thellignium* intra quatriduum reverti poſſe. Verùm in ea cogitatione cùm Condenſis totus cum amicis eſſet, ei ſignificatur Regis fratrem cum copiis adventare, ac opportunitate ſe offerente de ſumma rerum experiri velle, omnibus, qui Condenſi aderant, idem ſentientibus: ac propterea Capitaneo *Pluviaunto*, in prima acie *Condenſis* exercitus ad excurſiones faciendas, præcedente, fit, ut filius *Lanſaci* cum Electoris Palatini *Friderici* Legato *Wenceslao Zulegero*, & alio quodam *Hautboyo* interciperetur, ex quorum confeſſione veriſſimè cognoſcebatur, *Lanſacum*, ad Electorem *Palatinum* aliosque Germaniæ Principes deterrendos, ablegatum, ne *Condenſi* auxilia ſubmitterent, ac quò faciliùs id efficeret, eum prætendiſſe, arma non eſſe capta ob Reformatam Religionem, quam æquè liberam atque Catholicam, Rex ſuis permiſerit, ſed ut *Condenſis* ſe ad gubernaculum Regni intruderet, cujus rei argumentum apertum eſſet, quòd ſe *Ludovicum decimum tertium* appellari ſuſtineret, & præter alia Regni uſurpata inſignia, monetæ cudendæ jus ad ſe raperet. Miſerat quidem Rex initio motus exorientis primo *Liguerolium*, deinde Epiſcopum *Rennenſem*, cùm ad alios, tùm ad Electorem prædictum, cujus filius *Johannes Caſimirus* militaris indolis Princeps operam militiæ *Condenſi* addixerat, quo eum ab inſtituto averteret. Verùm iſtis nihil ex animi ſententia efficientibus, ita, ut Rennenſis reſponſum ſibi ad Regem perferendum datum, ex itinere Johanni Caſimiro remitteret. *Lanſacus* eos ſubſecutus ſuperius commemorata inſigni conſtantia aſſeverabat; cæterùm cum nullis aliis mandatis, quàm ſolis literis credentiæ, ut vocant, inſtructus eſſet, Elector, cui ea ſuſpecta eſſent, ut quæ verbis *Lanſacus* expoſuiſſet, literis conſignata traderet, petebat: Id ergo eo faciente, ac non ſolum ea manu propria viceſimo ſexto Novembris exarante, ſed & petente, ut Elector pro pleniori indignatione, voluntatis Regiæ in concedendo libero Religionis exercitio, quendam ex interioribus ſecum in Gallias mitteret, cum oblatione & obligatione huic eunti & redeunti de ſecuritate cautum eſſe debere. Elector, quo rem omnem certò cognoſceret, Conſiliarium ſuum *Wenceslaum Zulegerum*, quem diximus comitatum *Lanſaco*, eò ablegat, nimirum, ut Regis mente voluntateque cognita, *Condenſem* accedat, atque ex eo cognoſcat, num à *Lanſaco* aliisque relata, veritati congruerent. Poſtquam verò *Zulegerus* Regi locutus, ad *Condenſis* caſtra ſe juxta Principis ſui mandatum deduci peteret: Lanſacus eum non ad caſtra *Condenſis*, ſed *Chalonem* deducit, ut inde in Germaniam proficiſcatur, & ita inſalutato Condenſi, ac cauſis belli moti incognitis, ad Principem ſuum revertatur. *Lanſaco* itaque capto, talia minimè diffidente ac *Zulegero* ea affirmante, *Condenſis*, aliique Proceres & Nobiles ad ea obſtupeſcentes, impudentiam *Lanſaco* exprobrant, qui ea exteris Principibus referre non erubuerit, quæ longè aliter ſeſe habere ſciverit: Eo verò nihil aliud reſpondente, quàm id ſibi injunctum ac Legationi ſuæ accommodum fuiſſe, quo equitatûs Germanici adventum impediret, ſtatim *Zulegero* omnes ſupplicationes Regi à principio motus exhibitæ, cum literis hinc inde ſcriptis proferuntur, ac multæ aliæ interceptæ literæ prælegunturr, ex quibus luculenter apparebat, dimicationem de ſola Religione eſſe, & tantum abeſſe, quod Rex Religionem in Regno liberam permiſerit, ut Condenſes etiam contentò fuiſſent, ſolius edicti *Aurelianenſis* obſervatione. Hæc in præſentia plus quàm centum Nobilium agebantur, quos nulla alia res prohibebat, quò minùs Lanſaco, qui tam honeſtam ſocietatem diffamaſſet, vim inferrent, quàm Legati exteri præſentia, cui deducendo deſtinatus erat. Cum igitur Legatus *Condenſi* audito, domum properaret, & hinc inter ſpem metumq; dubius hæreret, *Guiſiani* Troja egredientes, in Lotharingiam, ut illic Germanos equites ab ingreſſu prohiberent, armati per-

ti pergebant, & ex altera parte *Anibatjus* cum Italicis & Helvetiis copiis adveniebat. Quo cognito, *Condæus*, cum non admodum magnificè de pacificatione ſibi polliceri poſſet, in Lotharingiam & ipſe pergit: cui ad Aſpræmontium ſubſiſtenti rurſus literæ à Rege de pace conſtituenda redditæ ſunt.

Octavo Decembris, *Johannes Caſimirus* copiis ad loca conſtituta confluentibus, & ipſe Heidelberga cum vexillo prætorio diſcedit. Militiam hanc Rex cùm non ſolùm per ſuos Legatos ad Electorem Palatinum miſſos, ſed & Cæſ. Maj. autoritatem, omni contentione impedire laborabat: per Camerarium *Laverſium* de ſubditorum rebellione graviſſimè conquerens, qui armis in profeſto Divi Michaëlis ob cauſas profanas ac Religionem minimè concernentes correptis, Regiam ſuam Majeſtatem ex improviſo cum matre Regina, fratribus atque ſororibus opprimere conati fuiſſent. Etſi itaque Cæſarea Majeſtas hiſce cognitis non ſolum Circulos Imperii, Conſtitutionum Imperialium, pacis publicæ ac ordinationum executionis, ac pernicioſiſſimi exempli commonefeciſſet, ſed & ſpeciatim Caſimiro hanc expeditionem multis de cauſis diſſuaſiſſet; tamen cum notum haberet, ob quas cauſas ſeu rationes hoc bellum inceptum eſſet, duxit inhoneſtum eſſe, & alienum à Chriſtiana pietate, ſocio Religionis, quibus militiæ operam addixiſſet, tam neceſſario tempore deſeri, ſuo propoſito inſiſtens, hoc die iter militiæ ſuſceptæ Deo propitio ingreditur: ita, ut extremo Decembri, contra naturam hyberni temporis cœlo tum maximè ſereno minimeque rigenti ad Pontamuſſonem cum 7500 equitibus & 3000. peditibus appelleret, ſeque illic *Condenſi* ejusque copiis conjungeret. Porrò Duces atque Præfecti, *qui Johanni Caſimiro* militabant, erant *Johannes Bleicharttus Landtſchadius*, Principis Legatus; *Wolffgangus Falkenrodius*, Mareſchallus campi: *Chriſtophorus de Wolffensdorff*, Præfectus equitatus Prætorii: *Dietericus de Veſenbach*, ſex alarum equitum Legatus: Præfecti *Johannes de Vallenſtein*, *Fridericus de Werden*, *Conradus de Schönſtett*, *Johannes de Brendel*, *Wolffgangus*, *Comes de Barbye*, Dux mille quingentorum equitum: Præfecti *Georgius*, *Comes de Barby*, *Johannes de Kuleben*, *Juſtus de Mejſebugk*, *Erneſtus de Vallefels*, *Chriſtophorus de Malſpergk*, *Dux* itidem mille & quingentorum equitum: Præfecti, *Wernerus de Bortfelt*, *Hartmannus Wolff*, *Juſtus de Munchauſen*, *Dietrichus de Gaulen*, *Hermannus Riedeſel*, *Dietrichus de Schonberg*, *Dux* itidem mille quingentorum equitum: Præfecti, *Johannes Unſtett*, *Chriſtophorus Flantz*, *Henricus de Sundershauſen* & *Johannes de Bolvveritz*. Peditatui præerat *Johannes Sebaldus Siglingerus*, Capitaneos ſub ſe octo habens, *Johannem Luderum*, *Johannem Dalb*, *Emericum Weiß*, *Johannem de Simmern*, *Caſparum de Villefels*, *Johannem de Baſel*, *Georgium de Simmern*, *Burchardum Annun*. Porrò *Johanne Caſimiro Pontamuſſone cum Condenſi* hærente, Rex literis ad eum viceſimoquinto Decembris per tubicinem miſſis, initio, quo animo veniat, ſibi declarari, deinde Lanſacum, quem peſſimè tractari cognoverit, liberari petit, id niſi fiat, Regiam ſuam Majeſtatem nemini captivitatem ejus, niſi *Friderico* parenti ſuoq́, *Legato Zulegero* imputaturam eſſe.

Viceſimo tertio Decemb. anni hujus *Salentinus* natus ex illoſtri Comitum Iſenburgicorum familia Moguntinenſis & Colonienſis Eccleſiarum Canonicus Coloniæ Archiepiſcopus unanimi Cleri ac populi conſenſu eligitur, *Friderico* anteceſſore, qui propter extremam ætatem, ſenſum autium debilem, aliasq́ue cauſas Archiepiſcopatui jam antè renunciaſſet, eodem die atque hora, ut fertur, è vita recedente. Succeſſerat verò hic *Johanni Eberhardo* Archiepiſcopo anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, decimo nono Novembr. ſucceſſori vita moribusq́ue diſſimilimus: cum ille magnificus, ſplendidus ac liberalis, hic parcus, frugalis, atque ad rem attentiſſimus eſſet.

DE

REBUS HINC INDE IN ORBE GESTIS

ANNO M D LXVIII.

ANtequam ad rerum hoc anno geſtarum expoſitionem procedamus, præmittere placet prognoſticon antiquum *M. Arnoldi de Palude*, quod ſuper deſolatione futura, pro annis octo, incipientibus, ab anno nimirum 1564. usque ad 1572. ſcriptum circumfertur: Nam ſi ulla eorum, quæ illo continentur, quovis anno acciderunt, certè quaſi in hunc annum pleraque exundaſſe videntur, triſtiſſimis calamitatibus omnes ferè regiones pervagantibus, ut lector ex ſequentibus videbit. Cæterùm prognoſticon ita habet:

Prælia Magnatum cernes, & ſanguinis undam,
Et terras populis vacuas, confuſaq; regna.
Fana, domusq; cadent, & erunt ſine civibus urbes,
Inq; locis multis tellus inarata manebit.
Strages Nobilium fiet, Procerumq; ruina.
Fraus erit inter eos, confuſio magna ſequetur.
Membra caput ſpernent, & lævam dextra timebit,
Turbabit terras Aquilo, quia validior Auſtro.
Mutabitq; fidem, Regem, cum ſceptra tenebit
Rex novus, & gens, lex mutabitur ordine miro.
Sic plebs, lex, clerus, deinceps diverſa ſequentur.
Plurima per loca naſcetur diſſenſio magna.
Naſcentur ſecta multis in partibus orbis,
Teutonicusq; furor gladios fabricabit in illas:
Gaudebit proprias effundere ſanguinis undas.

Quarto Januarii, *Johannes Caſimirus*, literis Regiis, de quibus diximus, acceptis, ac re cum *Condenſi*, aliisque ſociis communicata ad horum petitionem in hanc ſententiam reſpondet: *Non eſſe ſui propoſitum, ut Regiæ Majeſtati in ulla re ſeſe opponant, ſed ſi Religionis exercitium ipſis æquè liberum ut aliis concedatur, ac Religionem amplectentium ſecuritati proſpiciatur, ipſos paratiſſimos ad præſtandam*

ſtandam Regiæ Majeſtati in rebus pollicitis omnem obedientiam. Quandoquidem ergo ſubmiſſiſſimam hanc ipſorum petitionem minimè rebellem, ſed Chriſtianam, ac talem eſſe animadverterit; quæ propter DEI gloriam à Regia Majeſtate ſit admittenda: ſe hanc ex bono atq; propenſo animo rogare; ut cum Caſtilionæus Cardinalis ad eam pacificationis ergo ablegatus ſit, Regia ſua Majeſtas talem pacificationem inire ac confirmare dignetur, quæ autoritati Regiæ Majeſtatis, utilitati ac incremento Regni Gallicani, & saluti ſubditorum Regiæ Majeſtati ſua divinitùs commiſſorum, ſervire poſſit: Id quod ſi ſiat, ſe curaturum, ut Condenſis ejusq; ſocij armis depoſitis, loca occupata Regiæ ſuæ Majeſtati reſtituant: ac ſi ipſi aliud quàm liberum Religionis exercitium quærant, vel quid huic negotio contrarium attentare velint, ſe non ſolum ipſis minimè opitulaturum, ſed & ad defenſionem Regiæ ſuæ Majeſtatis, cujus in juventute propenſionem ſingularem erga ſe ſenſerit, copias conductas converſurum. Ad captivitatem Lanſaci quod attineat, ſe ex Legato Zulegero cognoſcere, quod is ipſum, quò ab illo duceretur, ſecutus fuerit, nec ullas literas à ſe ſcriptas alio miſerit, ſed forte fortuna captivitatem accidiſſe: à Condenſi Lanſacum honeſtè haberi; verùm cùm eum ſocioſq; tanquam rebelles hinc inde traduxerit, eorumq; famam ac exiſtimationem graviſſimè denigrarit ac læſerit, cùm tamen ſecus rem ſe habere faſſus fuerit, ſe eius liberationem hactenus à Principe impetrare non potuiſſe.

Sexto Januarii, qui tribus Regibus ſacer eſt, immenſa Equitum multitudine exteris militatum eunte, *Imperatoris Maximiliani & Electorum Legati Fuldæ* conveniunt, à *Daniele Electore & Archiepiſcopo Moguntino*, ad poſtulata Imperatoris illuc Conventu indicto, quò, tot millibus Germanorum in exteram militiam proficiſcentibus, ac finitimis Regnis tumultuantibus, *de viis ac rationibus conſultetur, quibus in Germania pax publica tàm in Religione, quàm civilibus, & Conſtitutiones Ordinationesque ſuper utraque publicatæ obſerventur, atque periculum & incendium, ex motibus vicinis, communi patriæ imminens, arceatur, & Statuum atque Ordinum ſubditi à tranſeuntis militis direptione ac moleſtatione liberi, bonis atq; facultatibus ſuis tranquillè gaudeant.*

Die decimo quarto Januarii, cùm *Aurelianum* à Pontificiis Duce militari *Comite Martinengo* Italo obſidione premeretur, Vir fortiſſimus & Imperator belli gerendi longè peritiſſimus, *Movantius*, cum exercitu 10000. hominum, ex Provincia Gallica, *Lemovicibus, Languedocia, & finitimis locis contracto, Aurelianum venit*, urbemq; obſidione liberavit: ſuaſque cum *Johannis Boucarti* Aurelianenſis Reipubl. Præfecti & Imperatoris, hominis ut bellicis ita & pacis artibus ornatiſſimi, literarumque peritiſſimi, copiis conjungens, *Blaſam* oppugnatam perrexit, quam tormentis validè concuſſam deditione cepit, indeq; ad *Condæana* caſtra contendit. Erat *Movantius* omnibus ſuis hoſtibus maximè formidabilis: Nam antequam copias *Aurelianum* ex provincia perduxiſſet, ter cum hoſte prælio decertavit, ac vias ab hoſtibus interclusas vi atque ferro aperuit. Prælium autem, quod cum maximis hoſtium copiis ad *Cognacum* iniit, memorabile eſt. Cùm enim hoſtes ingenti exercitu ejus copias circumveniſſent, & incredibilem agreſtium turbam ad exitus viarum circumquaque diſpoſuiſſent: mandatum ruſticis dederunt, ut ſi quos prælio inito in fugam ſe dare viderent, hos ad unum omnes ſine delectu trucidarent, nec vociferaturis, & Pontificios ſe ſimulaturis, aut cruces albas (hæc enim Regiorum teſſera erat) oſtenſuris, fidem haberent. Talia enim ipſos præ ſe laturos, ut periculum perrumpant, incolumesque è fuga ſe recipiant. His ſatis callidè, ut putabatur, adminiſtratis, utrinque infeſtis ſignis ita concurſum eſt, ut victoria à *Movantianis* ſteterit: fugientesque Pontificii & paſſim in ſuos ruſticos incidentes, nullo diſcrimine ab iisdem trucidati ſint.

Decimoſexto Januarii, *Johannes Wilhelmus, Dux Saxoniæ*, cùm pro Rege Galliarum quatuor millia equitum conſcripſiſſet, diverſis hominum judiciis de hoc cognitis, quod Regi, oppreſſionem Religionis eiq; adhærentium quærenti, militaret, & *Johanne Caſimiro* cognato, caſtra Condenſis ſequente, fratres cum fratribus quaſi committi, non vereretur, ſcripto publicè ad ſubditos edito, militiæ Regiæ rationes expunit, ac paulò pòſt, per Ducatum *Bipontinum Metim contendens*, inde ad Regem in Gallias cum ſuis copiis pergit, Regis periclitantis beneficia potiùs, quàm aliorum diverſa judicia reſpiciens.

Decimooctavo Januarii *Philippus Rex Hiſpaniarum*, *Carolum filium unicum*, omnium regnorum hæredem futurum, cubiculo certo includit, eoque exire vetat. Cauſæ hujus captivitatis variè referuntur: *Belga* in ſuo libello ſupplice, Cæſareæ Majeſtati atque Ordinibus Imperii *Spiræ* anno ſeptuageſimo oblato, affirmare non veretur, carcere, conſilio inquiſitorum clauſum, quod & *Ducem Albanum* averſaretur, & ab inſtitutione Inquiſitionis abhorreret, & Germanos inferiores benevolentia ſingulari complecteretur. Hæc ut affirmare, ſic nec refellere libet, quo nobis ea occulta, recondita atque abſtruſa ſint, & tempus omnia in lucem proferens, ea aliquando ſit verè propalaturum: *Veritas enim temporis filia.*

Decimo nono Januarii, *Philippus Hiſpaniæ Rex* per Procuratorem generalem Brabantiæ, ut vocant, *Wilhelmum Arauſicum*, qui Belgio relicto in Germaniam ſuperiorem ad ditionem avitam ſeceſſerat, publico edicto citat, cujus tenor ſic erat: *Sibi expoſitum per Procuratorem generalem, quibus quantisq; honoribus Wilhelmus Arauſicus, à Carolo Quinto inclytæ memoriæ, & deinceps à ſua Regia Majeſtate affectus, dum & Eques aurei Velleris electus, Conſiliarius Conſilij, Statuum conſtitutus, multisq; præclaris officiis, nimirum gubernationi Burgundiæ, Hollandiæ, Selandiæ, & Ultrajectinæ præfectus fuerit. Ex quibus fiducia atq; exiſtimatio, quam ſua Majeſtas de ipſo conceperit, & ſumma ingratitudo eius, ſi aliter ſe geſſerit, quàm fidelem Vaſallum deceat, colligi poſſit: tamen Arauſicum parum ſuo honore, juramento atq; fidelitate ſuæ Majeſtati præſtita, conſideratis, factum caput, autorem, promotorem, fautorem & receptatorem rebellium, conſpirantium, conjuratorum, ſeditioſorum, machinatorum & perturbatorum*

publicæ tranquillitatis: Nam ſtatim poſt Regiæ ſuæ Majeſtatis ex Belgio diſceſſum, ejus aliorumq; quorundam machinationem fuiſſe, ut in ſe plenam ac integram Belgij adminiſtrationem & gubernationem transferret. Deinde poſt multas variasq; ſecretas ac pernicioſas machinationes agitatas, ita fidem oblatum, ut conſtituerit, arma contra ſuam Majeſtatem capere, eamq; Belgio excludere, idq; non alia de cauſa admiſſum, niſi propter inopiam atq; defectum virium: ac nihilominus ſecretè apud ſubditos ſuæ Majeſtatis eum egiſſe, ut à fidelitate & propenſione, quam ei atq; prædeceſſoribus exhibuiſſent, abducerentur: imò quod magis deteſtabile & abominandum ſit, eum prætextu Religionis & falſis perſuaſionibus, quaſi ſua Majeſtas Hiſpanicam inquiſitionem in Belgium introducere cogitet, ita pleroſq; ſubditorum ſuæ Majeſtatis dementaſſe, ut ad arma conſurrexerint, præſertim verò cum maximam Nobilitatis partem ita corrupiſſe, ac incitaſſe, ut fœdera conſpirationes, & conjurationes inierint, ac jurisjurandi religione ſeſe obſtrinxerit, quod ſe Regiæ ſuæ Majeſtati, ejusq; Conſtitutionibus, quolibet tempore in Belgio obſervatis, opponere velit, Conventiculis in eius propriis ædibus, cùm Bredæ, tum Bruxellis habitis & rebellibus in ſuam protectionem & ſecuritatem, cum promiſſione auxilij receptis, qui etiam arma contra Regiam ſuam Majeſtatem diverſis in locis ſumpſerint. Auraicum adhæc conſilia & re Bredenrodio rebellium capiti & Duci, ad muniendam Vianam contra ſuam Majeſtatem adfuiſſe: permiſiſſe etiam copias conſcribi in ſuæ Majeſtatis urbe Antvverpienſi, omnibus ſcientibus atq; videntibus, contra Conſtitutiones tunc recens publicatas, easq; navigiis Vianam euntibus, cum omni munitione Belgica impoſitas, ac Bredenrodio à Principe aliquot machinas bellicas ſubminiſtratas. Præter hæc ipſum in quibusdam locis vetuiſſe, ne Regia præſidia reciperentur, & hac ratione Regiam ſuam Majeſtatem ipſum ab ingreſſu maritimo excludere voluiſſe, Principem Antvverpiam ad ſedandos & componendos motus populares miſſum, propria authoritate, & contra demandatum officium, permiſiſſe Antvverpiæ liberum exercitium omnium ſectarum absq; ullo diſcrimine, & erectionem templorum ac Conſiſtoriorum à ſectariis fieri, unde mala atque incommoda nemini non nota ſecuta fuerint: toleraſſe eum etiam contributiones & collectas pecuniarum, quæ ſuſtentationi ac ſolutioni militum impenſæ fuerint: multa etiam alia ab ipſo facta, quæ Procurator ſuæ Majeſtatis ampliùs atque uberiùs, ſuo loco ac tempore re exigente, ſit deducturus, eò tendentia, ut Belgium, quod ſolùm ſuæ Majeſtati pertineat, occupet, ac quæ crimen læſæ Majeſtatis non diſſimulandum præ ſe ferant, ſed debitam pœnam mereantur, cum petitione, ut ſuæ Majeſtati placeat, convenientem citationem criminalem, contra Auraicum ſibi cum clauſula authorizationis, ut vocant, decernere.

Ideò ſuam Majeſtatem his omnibus attentis atque præcipere ſingulis, ut ad requiſitionem dicti Procuratoris generalis auxilio & ſubſidio convenienti, quocunque in loco Regiæ ſuæ Majeſtatis poſſint, Auraicum capiant ac comprehendant, & ſub ſecura ac bona cuſtodia Bruxellas ad Albanum, ſuæ Majeſtatis chariſſimum & fideliſſimum cognatum & commiſſarium, ad hoc ſpecialiter deputatum, deducant, quò dignam pœnam criminum & conſpirationum, pro qualitate facti, ferat: ſi verò eum comprehendere nequeant, ut tunc per edicta citent atque evocent, ſub pœna proſcriptionis & publicationis omnium bonorum, ut intra dies quadraginta quinque proximos, quorum priores quindecim pro primo, ſecundi pro altero, reſiduo pro ultimo & peremptorio termino præfigantur, compareat, coram Duce Albano Bruxellis, aut alio loco ubi fuerit in inferiori Germania ad reſpondendum articulis, quos ſuæ Majeſtatis Procurator generalis contra eum ſit propoſiturus: ſi verò die præfixo non comparuerit, Albanus contra eum levato velo, ſimpliciter ac ſine ſtrepitu Judicij procedat: &, quia, ut ſua Majeſtas intellexerit, Auraicus ex inferiori Germania ſeceſſerit, eam velle, ut citatio ac executio, per edictum & vocem præconiam Bruxellis facta, ad valvas curiæ affigatur. Adhæc ſimiliter inſinuetur loco domicilii Auraici, quod in Belgio habeat, & valvis Eccleſiæ ibidem affigatur, ne ignorantiam prætendere queat. His enim valorem atq; effectum habituris, ac ſi in præſentia Auraici facta eſſent, in fine clauſula authorizationis adjecta.

Eodem die, parique modo, *Antonius de Lalaing Comes de Hochſtraten*, ad dicendam ſententiam coram *Albano* vocatur: Cæterùm generali Procuratore diverſa ab *Auraici* factis, ejus delicta commemorante, nimirum: *Quòd etſi maximis honoribus, à prima juventute, a Regia ſua Majeſtate variis modis auctus atque ornatus fuiſſet, utpote dignitate Ordinis aurei Velleris, & Præfecturâ turmæ Regiæ equeſtris, præter multas ſplendidas Legationes ad Imperatorem & alios, quibus obeundis præfectus fuiſſet, unde facilè ſingularem benevolentiam, qua erga eum Regia ſua Majeſtas affecta eſſet, perſpicere potuerit, & hanc ea mente eſſe, ut ſuccedente tempore eum ad munera ampliora eveheret; tamen ipſum horum oblitum, ac à Majorum ſuorum (qui ſemper erga ſuos naturales Dominos ut fideles & boni Vaſalli ſe geſſerint) veſtigiis deflectentem penitùs adhæſiſſe, & obſecundaſſe Principi Auraico in ſuis ambitioſis conſiliis ad promovendam rebellionem, quæ duobus abhinc annis in ſuæ Majeſtatis terris Belgicis viſa fuerit. Primo verò eum in arce ſua Hochſtratenſi cum Auraico ejusque adhærentibus, ſuſpecta ac moleſtiarum plena conſilia contuliſſe, quibus Regiæ ſuæ Majeſtatis fideles ſubditi, graviter offenſi fuerint, malignis auribus ad ea arrectis, occaſionem ad res innovandas ceperint, quæ aucta ſit per oblationem cujusdam libelli ſupplicis multorum conjuratorum, factam tanta cum arrogantia ac inſolentia, ut toti mundo conſpicua fuerit. Quos Hochſtratus non ſolum non ab incepto dehortatus fuerit, ſciens, ea eſſe contra Regiæ ſuæ Majeſtatis voluntatem, ſed & confirmarit, atq; in publicis conviviis comitatus fuerit, publicè in omnibus actionibus declarans ſe eorum factionis eſſe, id quod & paulò poſt re ipſa commonſtrarit, ipſis conſulens atque perſuadens, ut libellum ſupplicem renovent, quo viis extraordinariis (quæ unicum remedium ad continendum in officio Belgium eſſent) ſublatis, ipſi tantò liberiùs ad finem ſuarum machinationum pervenire poſſent. Poſtea etiam, cùm gubernarit in urbe Antvverpienſi unacum Auraico, ubi ea fiducia de utroq; fuerit, fore, ut populum in*

Regia

Regia ſua Majeſtatis fide ac obedientia continerent, eum toleraſſe multa enormia ac abominabilia. Inter alia verò ut publica copia pro Bredenrodeo contra Regiam ſuam Majeſtatem, eo ſciente, conſcriberentur, & navigiis imponerentur cum omni genere munitionis Vianam verſus, oppidum in Regia Majeſtatis ditione Hollandia ſitum: Tacendo favorem, quo uſus fuerit erga vulgus, quod conjuratorum partes defenderet. Arrogaſſe ipſum ſibi authoritatem ſupra Majeſtatem Regiam & Duciſſam Parmenſem ſororem dilectiſſimam ſua Majeſtatis tunc temporis Belgij Gubernatricem, erga quam ſemper ſe inciviliter geſſerit, parum eam reverens. Ita elatum fuiſſe, ut in civitate Regia ſua Majeſtatis Mechlinenſi edictum ſine mandato & voluntate Gubernatricis ſororis Regia Majeſtatis, ex quo pars populi magis efferata, licentiam ſumpſerit faciendi quicquid ei liberet. Incitaſſe ipſum populum ad inobedientiam contra Magiſtratus maximè verò Lierenſes, ne praſidia Regia reciperent, literis ad ipſos ſcriptis & Nobilibus in hunc finem miſſis.

Ad extremum in Regia ſua Majeſtatis civitate Teremondana cum Auraico aliisq́, ejus complicibus ipſum tractaſſe de capiendis armis, quibus Regia ſua Majeſtas, aut is, quem ea loco ſuo in Belgium mitteret, excluderetur: id quod jam longo tempore antè inter ſe concluſerint, executione nulla alia de cauſa omiſſa, quàm ob defectum facultatis. Hac omnia cum aliis ſuo tempore & loco producendis contra Hochſtratum, eſſe actiones Vaſalli inobedientis atq; rebellis, ob quas in crimen leſa Majeſtatis inciderit, ac pœna in exemplum aliorum dignus ſit, &c. Cum petitione, ut Regia ſua Majeſtas proceſſus criminales contra dictum Hochſtratum ſibi decernere velit.

Februarii die tertio, *Conventus Fuldenſis*, de quo ſuprà diximus, ſolvitur, in eo inter alia decretum: *Ut Equitibus ex Gallia & Belgio in Germaniam redituris, non ſolùm Caſarea Majeſtas, ſed & Electores atq́, Principes, quibus illi ſubditi ſint, mandent, ut primùm quam fines Imperij attingant, ſe ſeparent, ac diviſim non gregatim Germaniam ingrediantur, ac ſe ad ſuos ſine maleficio conferant, ſub graviſſima pœna confiſcationis bonorum, qua vel ab Imperio, vel ſuis Principibus habeant.* Cætera vel prioribus Conſtitutionibus Imperii conformia, vel talia fuêre, ut hic ea referri minimè neceſſe ſit.

Decimo octavo Februarii, *Elector Palatinus* cognito ſub involucro mercimoniorum magnam monetæ vetitæ ſummam à mercatoribus Italicis, Germaniæ Rheno ſecundo importari *Manhemiq*, loco vectigali ſolvendo deſtinato, navis, cui prædicta impoſita intellexiſſet, præter navigantis curſum per ſuos inhibet, ac omnibus mercimoniis Heidelbergam translatis, ac mercatoribus, qui iis adfuiſſent, initio *Manhemij* diſtinctis cubiculis inclufis, mox verò in *Heidelbergam* traductis, in eorum Notarii, aliorumque teſtium præſentia, ſarcinas ac vaſa recludit, in quibus nihil aliud, quàm vetita moneta continerentur: eam itaque vigore decreti Imperii anno quinquageſimo nono de moneta promulgati, aliarumque Conſtitutionum ſubſequentium tanquam commiſſam, in pœnam defraudati vectigalis vendicat, mercatoribus ac nautis cum teſtimonio rei geſtæ liberè dimiſſis. Hac *re ad Albanum, ab hoc ad Imperatorem & Regem Hiſpania delata*, variis actionibus atque literis occaſio data fuit. *At Palatino Imperij* decreta urgente, & multiplices diverſaſq́ue mercatorum fraudes detegente, res tandem eò deducta fuit, ut hi controverſiam amicabili compoſitione potiùs, quàm jure decidi maluerint. Initio enim interrogati, cujus pecunia eſſet? eam ad nullum Regum vel Principum ſpectare affirmarunt: Mox quidem *Johannes, & Johannes Antonius Grimaldi*, nulla ſumma pecunia declarata, eam ſibi reſtitui petierunt, deinde tertius *Chriſtophorus Centurio Genuenſis*, nomine fratris *Luciani & Auguſtini Spinola*, & *Thoma Fiaſci* cum literis commendatitiis *Ducis Sabaudia & Genuenſis* venêre itidem, nullo verò eorum ſufficienti mandato inſtructo, quin etiam ipſis ſe Electori pecuniam mutuaturos, vel ſi commiſſa eſſet, partem ejus remiſſuros eſſe ſe offerentibus. Elector variis calliditatibus ipſorum perſpectis, nec quod quidam prætenderent probato, pecuniam *Regis Hiſpanorum* eſſe, ad quod tanquam ſacram anchoram confugerant, Imperii Conſtitutiones tamdiu urget, ut mercatores tranſigentes ſe culpa minimè caruiſſe oſtenderent: Porrò ut Hiſpanis ſcripsêre pecuniæ ſumma fuit centum millium, & quinquaginta ducatorum.

Viceſimo ſecundo Februarii, *Wilhelmus Dux Bavaria* junior, *Alberti Bavarici*, & Annæ filiæ *Ferdinandi Romanorum Regis* filius, *Wilhelmi* ſenioris nepos, cum *Renata Principiſſa Lotharingorum, Franciſci Primi Ducis Lotharingia, & Chriſtina Danica filia*, nuptias Monachii inſigni veréque Regia pompa celebrat: quibus interfuêre *Ferdinandus Archidux Auſtria* Equitibus ſeptingentis: *Carolus* Ferdinandi frater, octingentis, *Archiepiſcopus Salisburgenſis*, octoginta: *Cardinalis Auguſtanus Otto Truceſſius*, centum: *Chriſtina ſponſa mater*, centum: *Dorothea vidua Friderici Electoris ac matertera*, ſexaginta duobus: *Eberhardus Wurtenbergicus* trecentis: *Vandemontius* ſponſæ Dux, centum ſeptuaginta quatuor: *Legatus Caſareus, Ordinis Teutonici Magiſter*, centum Equitibus: *Hiſpanicus*, Carolus de Zollern: *Polonica Regina* Dietloffus de Loſenſtain: *Palatinus*, Fridericus Limpurgicus: *Saxonici Electoris* Güntherus Schwartzburgicus cum Gleiſſenthalio: *Juliacenſis*, Otto Walbandius: *Badenſis*, Langenmantelius: *Florentinus*, Troilus Urſinus: *Civitatum Auguſta*, Chryſoſtomus Peutingerus, Hieronymus Inhofius, Georgius, Tradelius Doctor: *Norimbergenſis*, Georgius Volckomerus, Thomas Leffelholtzius, interiores Senatores.

Sexto Martii menſis die, *Condaus & Johannes Caſimirus Palatinus*, junctis copiis, *Carnutenſium* urbem opulentiſſimam & ſacrificorum ditiſſimorum pinguiſſimorumq́ue multitudine frequentiſſimam obſederunt: ac undecim diebus furioſa tormentorum tempeſtate ita concuſſerunt, ut dejecta mœnium parte magna, ad irruptionem ſe pararent. Cum itaque milites in procinctu jam ſtarent, ſignumq́ue expectarent, ut impetu facto in urbis muros convolarent, illo ipſo quaſi temporis momento Rex Fecialem ſubmittit, qui certiſ-

certiſſimam pacis ſpem optimis conditionibus, ſi modo ab expugnatione temperarent, promitteret. Condæo itaque, Ammirali & Dandeloto, militem ad irruptionem intentum & totis animis prædæ inhiantem, vix minis precibusq́ue ab expugnatione diſtinere valentibus: induciæ datæ ſunt ſpe optatæ pacis, quæ aliquot diebus poſt confecta, & ad triceſimum Martii in caſtris Condæanis proclamata eſt ex Regis edicto, cujus formula poſt longam diſceptationem hæc erat: *Regem, ut ſui Regni, quod hactenus graviſſimis turbis concuſſum ſit, atq; etiamnum concutiatur (unde nimirum infinitæ calamitates proficiſci poſſint) paci tranquillitatiq́; conſulat provideatque, de ſuæ matris, fratrumq́; & ſui conſilii privati virûm ſententiis rebus omnibus prudenter perpenſis atq́; conſideratis hæc ſtatuiſſe, atq; jubere, ut ab omnibus obſerventur. Primum ut ratum fixumq́; ſit ſuperius ſuum edictum pacificationis, conditum anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octavo, ejus beneficio reformatæ, quæ vocatur, Religionis homines purè ac ſimpliciter utantur, fruantur: omnibus ad illud additis interpretationibus planè ſublatis: & disertè ut illa exceptio, quæ Nobiles arctabat in Religionis adminiſtrandæ facultate, omnino dematur, nec cuiquam porrò ſit fraudi. Nobiles quoq́;, qui ſunt ad Provinciarum regionem, eo beneficio fruantur: reſervato præterea, uti jam conſtitutum ſit, Merindolo tantum univerſa præfectura. Omnibus ut reformatæ illius Religionis hominibus domum libere redeundi fas eſto: & illi ſuarum facultatum dignitatumq́; plenè poſſeſſioni reſtituantur. Ne ſumptorum armorum aut cujuscunq́; rei, quæ ſumpta arma comitata ſit aut conſecuta, omniumve adeo rerum, quæ Principis Condæi conſanguinei ſui mandato atque auctoritate fuerint geſta atq́; adminiſtrata nomine, quicquam poſtuletur. Abrogatis omnibus edictis, arreſtis, ſententiis adverſus illos, qui eas res geſſerint, latis: ut nec ipſa ſententia, nec ipſarum executiones, illis, nec illorum liberis, cauſamve aliquo modo habentibus, poſſit unquam eſſe fraudi. Profiteri, ſe principem Condæum pro charo conſanguineo ac fido famulo ac ſubjecto, habere ac ducere: omnesq́; eos univerſim ac particulatim, qui illius auſpicia in hoc bello fuerint ſecuti, pro fidis ſubjectis ac famulis. Illi quoq́; ſe largiri ac condonare omnē pecuniā, quæ vel ex ſuo ærario, vel ex Eccleſiaſticis facultatibus ſumpta ſit, ut nec ipſi, nec iis, qui ipſius mandato illas pecunias adminiſtrarint, poſſit quicquam à quoquam in poſterum poſtulare. Item & monetæ fabricationem, bellicarumq́; omnium rerum effectionem, tormentorum, tormentarii pulveris, munitionum, &c. Nec ut poſſint, ea quæ ab illius belli initio ad iſtius Edicti promulgati diem uſq́; fuerint è reditibus ſumpta, prædiorum ruſticorum urbanorumve evendicari. Qui quidem deſignandus ſit, poſt hunc diem, quo conditur triduo quidem in Senatu Pariſino: octo verò diebus in aliis Parlamentis. Mandare verò ſe omnibus præſidibus, prout confeſtim curent Edictum iſtud promulgandum ſingulis in locis, ne quis ignorationem prætexere poſſit: eo elapſo die, quæ fuerint ſumpta ex utravis parte, velle evendicationi conditioniq́; eſſe obnoxia. Mandare ſe item ſingulis Parlamentis, ut iſtius Edicti promulgationem quamprimum edant, nulla mora interpoſita, & in publicos Commentarios referant: ſe tamen velle ut Lutetia & ipſius præfectura ab omni Religionis illius reformatæ, quæ dicitur, exercitio ſint immunes, ex ſuperioris nimirum illius Edicti præſcripto: Poſt Edicti iſtius promulgationem, velle ſe ac jubere, uti reformatæ Religionis homines actutum arma deponant, urbes reddant atque reſtituant, omnesq́; bellicos commeatus, quos penes ſe habuerint: captivíq́; ſeu bello ſeu Religionis cauſa, ab iſtius Edicti promulgati tempore confeſtim liberentur. Atque ut omnium perturbationum occaſiones tollantur, jubere ac mandare, omnium uti rerum Religionis bellorumq́; iſtorum cauſa geſtarum memoria, ſempiterna oblivione ſepeliatur, nec cuiquam fas ſit quemquam verbo factove propter iſtas res laceſſere: (reo capitis pœnam minatur) aut unà diſputare, nec contendere: at omnes unà, quemadmodum cives, amicos fratresq́; decet, pacatè vivere. Et illius Religionis hominibus jubere ſe ac mandare, ut omnibus fœderibus, quæ fecerint, extra aut intra Regni fines, continuè diſcedant: nec in poſterum eis liceat facere, nec pecuniarum tributa collectasve actitare: nec alios cœtus agere, quàm qui ſint à ſuperiori illo Edicto permiſſi, & omnes quidem ſine armis: ne Eccleſiaſticos homines ullo modo, nec ſermone, nec re ipſa interturbent; at illos in ſuarum facultatum rerumq́; uſu pacatos relinquant. Velle denique ac jubere, ut hæc omnia ab omnibus ſuis peraquè ſubjectis præſtentur atq́; obſerventur: qui ſecus fecerit, ſe illius pœnam ex famæ exiſtimatione minari ſeq́; mandare, ut ubiq́; pro more ſolenniter hoc Edictum promulgetur.* Id fuit ad viceſimum tertium menſis Martii iſto Anno M D LXVIII.

Hic fuit ſecundi iſtius belli exitus, quod minus ſemeſtri ſpatio duravit: ab Octobri nimirum ad Martium menſem. In quo bello haudquicquam eſt memorabile actum, niſi ipſum illud pacis Edictum, quod modo commemoravimus. Singularem nimirum fuiſſe dolum à quibusdam appoſitè excogitatum, ad arma Condæo fidelibusq́ue demenda, amandandasq́ue auxiliares copias, quarum recuperandarum pecuniæ penuria, quæ ad iſtos conatus exhauſta fuiſſet, ſummam difficultatem Condæo poſtea futuram perſpiciebat. Hanc verò facilem & peropportunam opprimendorum fidelium rationem ita ab Regiis uſurpatam, norit poſteritas. Perlato verò ad Condæi caſtra Edicto, atque ibi ſolenniter promulgato, magna animos omnium lætitia tenebat, conjuges, liberos, domos inviſere percupientium: & maximè quod Religionis libertas aliqua per Edictum tribueretur. Condæus continuò dimittit exercitum: Ducemq́ue Caſimirum cum Germanicis copiis domum repetentem, actis de tam opportuno beneficio gratiis, honorificè curat deducendum. Ibi paucis comitatus domum proficiſcitur in Picardiam: Literisq́ue variè ad fideles datis mandat, ut ex Edicti formula pactisq́ue conventis, urbibus, quas tenerent, continuò cedant, & ferè mandatis obtemperetur. Rex dimiſſis Germanis, & aliquot è ſuis Gallicis cohortibus, reliquas copias in armis jubet eſſe: Equitibusq́ue diem ad ſtipendia dicit.

Martii die viceſimo, qui Gutberto ſacer eſt, Albertus Marchio Brandenburgenſis, Friderici Marchionis & Sophiæ Reginæ Poloniæ filius, quondam Ordinis Teutonici Magiſter, ſed poſtea

Dux Boruſſiæ à Rege Poloniæ conſtitutus, anno ætatis ſeptuageſimo octavo, multis laboribus atque ærumnis, cum in Eccleſia, tum in Republ. exantlatis diem extremum claudens, ad æterna gaudia tranſit: Princeps generis Nobilitate, Virtute, ſtudio Religionis, amore literarum, ac Ordinis ſui jurium propugnatione, quæ multis annis contra avunculū Sigismund. Polon. Reg. fortiter defendiſſet, clariſſimus. Cæterùm cum inferior viribus, ſæpiùs implorata Cæſ. Caroli, qui tum Hiſpanicis ac Italicis motibus diſtineretur, ope, nihil impetraſſet: tandem vi majore coactus Sigismundo Regi Poloniæ anno viceſimo quinto poſt milleſimum & quingenteſimum ſeſe ſubmiſit, ita, ut hic detractis ei aliquot civitatibus Gedano, Torona, Mariæburgo & Elbinga, reliquam ditionem, abolito Equitum Teutonicorum in iis locis collegio, beneficiario jure patrueli concederet, hac conditione, ut iis tùm ipſe, tùm nati ex eo hæredes maſculi, & hæredibus maſculis deficientibus, proximi è Brandeburgicorum Principum gente agnati, fruerentur, ſi Poloniæ Regum ſe clientes non Imperatoris Romani Boruſſiæ nomine profiterentur. Sic itaque in Ducatu confirmatus, uxorem duxit Dorotheam Regis Danici Friderici & Annæ Johannis Marchionis Electoris Brandeburgici filiam: ac Religione puriore recepta, anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo quarto, Regiomontanam ſcholam amplis ſtipendiis dotatam, eò Doctoribus atque Magiſtris ex Wittebergenſi & Francofordenſi Academiis accerſitis, & ſolenni ritu introductis, inſtituit.

Paucis deinde annis interjectis, cum Academia falſo Andreæ Oſiandri dogmate, de eſſentiali hominis juſtitia, collapſa fuiſſet, eandem, Confeſſione Auguſtana reſtituta, doctiſſimis Viris hinc inde convocatis reſtauravit, ut inſigne ſtudium Religionis conſervandæ poſteris reliquerit. Uxores habuit duas, Dorotheam, de qua diximus, ex qua proles quàm plurimas ſuſtulit: Annam Sophiam elocatam illuſtriſſimo Megalopolenſium Principi, Johanni Alberto, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quarto, ſub exitum Februarii: Catharinam, Fridericum Albertum, Luciam, Dorotheam, Luciam Albertum, Elizabetham omnes hac vita ereptas. Alteram verò uxorem Mariam Erici ſenioris Ducis Brunſuicenſis & Elizabethæ Marchioniſſæ Brandeburgicæ filiæ, Joachimi primi Marchionis Brandenburgici Electoris natam, quæ ei Albertum Fridericum peperit, Principem totius familiæ Brandenburgicæ columen: natus in oppido Franciæ Onolsbach anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo, hora decima antemeridiana, ſeu duabus horis ante meridiem. Obiit Tapiavi, cum rebus Boruſſiacis annos quinquaginta quinque præfuiſſet, eodem die uxore Anna Maria Brunſuicenſi, quam nominavimus, Deo ſpiritum, quem ab eo acceperat, reddente, ita ut quod ille apud poëtam exoptat:

--- Quoniam concordes egerit annos
Auferat hora duos eadem, nec conjugis unquam
Buſta ſua videat, nec ſit tumulandus ab illa.

Id Principi optimo, fortiſſimo, ac pientiſſimo Alberto acciderit: tempus autem obitus hoc diſticho comprehenſum fuit:

Lux Alberte tulit te cum forte Guberti
Heu heu, lux fato non caritura ſuo.

Pupillo deinde Alberto Friderico annorum 15. tutores, qui adminiſtrationi Ducatus præeſſent, à Rege Poloniæ Sigismundo dati fuêre. Mox verò eo majorenni declarato, accerſitis à Sigiſmundo Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Joachimo Septemviro, Marchionibus Brandenburgicis agnatis, illi præſenti, & horum Legatis publica ceremonia beneficium ſucceſſionis Boruſſiacæ concedit, ne qua in poſterum contentio exoriri poſſit, eodem etiam tempore Moldavorum Principem, in clientelam ſuam recipiens, cum annis aliquot ante Petrus, mox quoque filius Elias ad Turcam defeciſſent.

Tertio Aprilis tres feciales magna ſolennitate pacis fœdera in foro Aureliano poſt ternum quaternarum tubarum editum clangorem promulgantes, belli finem ac pacis exoptatæ initium conſtituerunt. Sed popularis lætitiæ brevis uſus fuit.

Nam 21. Aprilis Rex Principem Dophinum Borbonium juvenem, Aurelianum cum quindecim cohortibus præſidiariis ſubmiſit, non ſine vehementi Condenſium omnia ſiniſtra præſagientium luctu. Pridie autem ejus diei, quàm urbem Dophinus ingreſſus eſt, circiter decem ingentes bellicas machinas in foro collocatas, Nobilis quidam clavis, pinnisq́ue chalybæis, per foramina, quibus pulvis incenditur, malleo adactis, ita corruperat, ne ullum belli uſum poſtea præberent, néve cives his freti, præſidium Regium cum Principe Dophino miſſum, urbe arcerent. Hoc pacto præſidiarii milites in urbem intromiſſi, mox ab ingreſſu portas forumq́ue occuparunt: & paulo poſt eaſdem machinas igni vehementiſſimo circumſtructo, partim inſtrumentis, limisq́ue chalybæis perruperunt: fragmentaque Pariſios tranſmiſerunt. Quare etſi Rex incredibilem jacturam tot tormentis vaſtatis ſenſit, affirmavit tamen ſe illas machinas, quæ glandes & globos contra ſe ſuosq́ue evomiſſent, ſupereſſe nolle.

Cumq́ue pacis conſtitutæ Edicto, pleraſque civitates à Condæanis antea occupatas, mox recepiſſet, & ſuſpecta oppida valido præſidio muniviſſet: paulò altius Hugonotos tractare, ac indies cauſas belli redintegrandi quærere cœpit. Nam Regii provinciarum Præfecti oppidis, portubus atque itineribus occupatis, magna præſidia civitatibus ex animi arbitrio imponebant, ac ſectatores Religionis Reformatæ, variis modis ſollicitabant, præſidiariis, quos dum alere cogebantur ipſarum facultates diſſipantibus & abligurientibus. Ac etſi Regia Majeſtas, ipſis per literas atque nuncios mandaret, ut exules in urbes reciperent, atque eos tam exercitio Religionis, quàm bonis atque honoribus frui paterentur: hæc tamen non curabantur, ſed ſolùm hi recipiebantur, quos tepidiores in Religione Reformata amplectenda norant, iis arma ſub ingreſſum oppidorum adimentes, ac etſi iis uſi non fuiſſent, eoa ad ipſa comparanda atque tradenda cogentes, id enim niſi fiebat, civitatibus excludebantur. Ac cùm armorum uſus, qui

Con-

Condæanis ademptus erat, Regis concederetur, hi eò inſolentiores facti, maximis moleſtiis illis afficiebant, ita, ut variis in locis cædes fierent, atque noviſſima deteriora prioribus eſſent. Nec vero tantum hæc in civitatibus fiebant, ſed & *Condenſi* ac *Admiralio* nullibi ſubſiſtendi tutus locus concedebatur: domiciliis eorum partim præſidiis firmatis, partim undiq; circumſeptis, ita ut Condenſis Noyerum in Burgundiam & Admiralius Tanlayum domicilium fratris Andeloti ſe recipere cogerentur, cognito conſilio, quod Albanus Regiæ ſuæ Majeſtati dediſſet, ut, quo voti compos fieret, Duces Religionis Reformatæ comprehenderet, proverbio Hiſpanico allegato, Plus valere Caput Unius Salmonis, quam quinquaginta Ranarum, Regi hoc ipſo ſubjiciens, quod ipſe in Belgio exequi conſtituerat.

Pacis verò Gallicanæ nuncio Albanus cognito, ac fama, de Germanis, qui Condenſi militaſſent, in Flandriam irrupturis, ſparſa, à Regis Hiſpaniæ Legato in Galliis confirmata: Albanus equitatum Hiſpanicum & Italicum ad partes Leodienſes dimittit, & filium Barlamontii ad duo millia Vallonum contrahenda, & duos Equitum Præfectos, ad conducendum equitatum Italicum, quo Rex Galliæ uſus fuiſſet, ablegat.

Viceſimo quinto Aprilis Wilhelmus Auraicus & Antonius de Laling Comes Hochſtratenſis, generalis Procuratoris citationi, quam ſupra retulimus, ita reſpondent, ut motuum concitatorum culpa, à ſe in Inquiſitionis Hiſpanicæ promotores & complices derivata, apud judices ſeſe de criminibus objectis, & maximè de ambitione ac crimine læſæ Majeſtatis purgarint: At Albanum, quem tyrannidis accuſarant, ita offenderint, ut utriusq; bona tanquam rebellium publicarit, filiumq; Auraici, Comitem Burenſem, Lovanii literis operam navantem ceperit, atque in Hiſpanias ablegarit, cujus Apologiæ tenor hic erat.

Initio quidem Auraicus, ut non ſe, ſed alios autores motuũ, qui in Belgio acciderint ſuiſſe demonſtret illud conſiderandum Lectori relinquit, atq; ut id faciat, neceſſarium exiſtimat, ſtatum Belgii qualis ille fuerit ante, & poſt motus Belgicos, poſt bella quæ tam Carolus V. Imperator inclytæ memoriæ, quàm Rex Hiſpaniæ Philippus Princeps Belgii, quaſi per totum decennium contra Galliæ Regem ſuſtinuerint: nimirum talis, ut non obſtantibus bellis populo gravamina illata fuerint per inquiſitionem, & placita, quæ in negotio Religionis ſervarentur in quam plurimis terris, & de die in diem accumularentur, ob incrementum Religionis, adeo enormem, ut aliquis miraretur, eum tam longo tempore ea ferri potuiſſe. Nihilominus tamen clare perſpectum fuiſſe, ſubditos dictarum terrarum, paratos non ſolum ad omnem debitam obedientiam præſtandam, ſed & ad corpora ſua pro Regia Majeſtate exponenda. Cum & Nobilitas ſuo munere, Virtute, & promptitudine in iis ita perfuncta fuerit, & Status liberaliter ad ſumptus belli incredibilem pecuniæ ſummam contribuerint, tanta alacritate, ne unquam ulla alienationis animorum ſignificatio conſpecta fuerit: ſed veriſimiliter præſumi potuerit, dictas terras ita erga Regiam Majeſtatem affectas fuiſſe, ut nihil eorum quæ ad conſervationem bonorum, & amplificationem ejus pertinerent, prætermiſſura eſſent, ac Regia ſua Majeſtas in tuto contra omnes extraneos locata fuerit. Cumq; natura ita comparatum ſit, ut præclara ſervitia & benemerita fiduciam pariant, aliter fieri non potuiſſe, quam ut dictæ provinciæ, maxime vero Nobiles exiſtimates ſuis periculis, ſanguine atq; Virtute tam memorabiles victorias partas, & ſubſidiis, auxiliis, & contributionibus publicis, tam longo & difficili bello finem impoſitum, certo ſtatuerent, Regiam Majeſtatem, occaſione ſe offerente, attenturam ad tam inſignia ſervitia, quo dictæ terræ à periculo motuum inteſtinorum ſecuræ redderentur. Subditis enim nihil aliud à ſuo Principe expectantibus, quàm omne bonum, continuatam in iis obedientiam ac fidem. Ita ut ſtatu Belgii conſiderato, florentis omni genere negotiationis & mercaturæ aliarumq; rerum ab iis dependentium, etſi id præcedentibus bellis afflictum, oneratum contributionibus impoſitis ob dictam pecuniæ ſummam fuerit, apparuiſſe tamen id foris ab extraneis tutum, & domi cum Principe conciliatum & allevatum pactis & ordinationibus tempori congruis, non ſaltem omnibus debitis exoneratum iri, ſed & intra paucos annos ad ſummum humanæ felicitatis faſtigium perventurum. Unde cum Regia ſua Majeſtas eo conſcendiſſet, ut illam exteri formidarent, ſubditi colerent, & reverentur, illam potuiſſe ſe omnium ſuæ ætatis Regum maximum dicere: in tantum, ut neceſſario fatendum ſit, qui impedimentum huic bono & felicitati objecerint, conjunctionem hanc diſſolverint, & mutuam propenſionem diremerint, tam grave delictum commiſerint in detrimentum ſuæ & Reipub. ut in exemplum aliorum puniri mereantur, ſeq; credere, omnes conſpicientes Belgium in haſce extremas calamitates, miſerias, atq; ſervitutem conjectum, idem ſecum ſenſuros eſſe. Cumq; ipſe a Procuratore generali in citatione emiſſa, mutationis, quæ in Belgio acciderit, author habeatur, ſe pœnas in ea contentas minime defugere, ſi vera ſint, quæ ille prætendat. Hunc allegare ſuam ambitionem & dominandi ſtudium, ex quo ſequatur, cauſam finalem ſuarum actionum & conſiliorum fuiſſe honores, alterius vocationis uſurpationes, & autoritatem. Ad ſubvertendum verò hoc objectum, ſuper quo hic accuſationem extruere prætendat, ſatis eſſe apud hos, qui ſe norint, ingenium ſuum allegare neutiquam ad tales cupiditates propenſum, apud alios vero facultates ac bona, quibus Divina gratia donatus ſit, interveniente bona rerum omnium adminiſtratione & conſtitutione, è quibus excellentia & authoritas major ſperanda ſit, quam ex aliis quibuscunque machinationibus. Omnes fateri oportere, ſi ſe demum ad curam rerum ſuarum recepiſſet, multo majores melioresq; congerendi divitias, & per has acquirendi, conſervandi, tuendiq; autoritatem, commoditates habiturum, quam in aula largiter & liberaliter expendendo, autoritatem ſperare ex rebus alienarum, ex quibus nihil emolumenti a ſe quæſitum, omnibus, quibus actiones ſuæ notæ ſint, conſtet. Nec abſurdius quicquam, quàm omnibus tam propenſiſſimis animis erga Regiam Maj. affectus ſibi imputari. quaſi quid contra, & ſupra eam uſurpare voluerit. Cum ſemper ejus ſententia fuerit, ut Regia ſua Majeſtas ſubditos, potius in ea animorum inclinatione ac voluntate, moderatione placitorum retineret, quam innovationibus, atq; rigore averteret. Hanc ſolam eſſe viam, qua diu poſſet, voluiſſe pervenire ad finem ſuarum cogitationum. Neque enim negari poſſe, humanitatem & benevolentiam veriſſi-

nos modos eſſe, quibus Principis authoritatem & Regna conſervent. Et neceſſariè fatendum, quod hac ratione contenderit ad conſervandam, non uſurpandam authoritatem Regiæ Majeſtatis, quam ſi alij conducibilius, putarint aſperitate conſervari, conſequi quidem de ratione conſervationis ſe in diverſa atq; contraria ſententia fuiſſe: nullatenus vere de conſervatione ipſa, quam experientia monſtrarit, rigore non poſſe fieri, Belgieu felicitate, qua eſſet permanente, in qua & ipſe ſub authoritate Regiæ Majeſtatis id conſervari deſiderarit. Hanc ſolam cauſam poſt gloriam Dei fuiſſe, quod rigorem dicta inquiſitionis improbarit. Cui etiam reliqua ſua actiones teſtimonium ſint datura omni ambitioni contraria. Nam ſe multo antè renunciaſſe officio, quod in Conſilio Statuum habuerit, ſimul quoque præfectura fisci Regij, muneri accōmodatiſſimo ad conciliandos animos Statuum, ac quaſi ſummam rerum omnium ſibi tribuerit, id ſe acceptare voluiſſet, aliis porro egregiè eo cum emolumento fungi ſcientibus. ſed gratia Dei tam ſe ab arrogantia fuiſſe alienum, ut utrumq; iſtorum officiorum Regiæ ſuæ Majeſtati reſignarit, in iis parum Reipub. conſulere ſe poſſe videntem, negotiationibus aliorum obſtantibus; Nihilominus tamen Regia Majeſtate ſe deliberationibus adhibente, pro virili in id incubuiſſe, ut ea conſuleret, qua ſui officij eſſent, & Reipublicæ commodarent, licet magno animi dolore viderit, artibus unius atque alterius Regiæ ſuæ Majeſtatis animum aliò transverſum abripi. Verùm cum omni tempore Regia Majeſtas integritate actionum ſuarum, & promptitudine officiorum animadverſa, ex Zelandia in Hiſpanias diſceſſura, ſeſe nimiopere urſiſſe, ut munus Conſiliarij reciperet, poſt longam excuſationem voluntati ejus ſeceſſiſſe, ſed viſo omnia mere ſolito geri, & ſecus quam ſibi Regia Majeſtas ſpem feciſſet, biennio exacto rurſus ſe dimiſſionem petiiſſe. Ac animadverſo, omni contentione id agi, ut Belgium in integram obedientiam rediceretur, ne occaſio eſſet de hoc controvertendi, cum id in graviſſimum detrimentum ſuæ Majeſtatis & Reip. tenderet, ampliori conteſtatione ſe exoneratione omnium officiorum flagitaſſe, quò ſibi rei privatæ vacare, ac culpam effugere liceret incommodorum, quæ quaſi præ oculis viderit.

Ob id ſæpius ſe inſtitiſſe tam apud Regiam Majeſtatem, quam Gubernatricem, & pluries quidem quam ſemel, poſt oblatum libellum ſupplicem à Confœderatis, de quo adverſarij varia clamitant. Certè, ſi ambitio ſua tantopere aſpecta fuiſſet, veriſimile non eſſe, Regiam Majeſtat ſibi abeundi facultatem denegaturam: multò vero minus toties expreſſè mandaturam ac inſtituturam, ut munera continuaret. Juris enim veterij removendos eſſe a gubernatione, quorum ambitio metuenda ſit, ita, ut dum Regia Majeſtas officia ſibi perpetuarit, directo contrarium ei, quod Procurator generalis cenſeat, declararit, ſe nec ante, nec poſt diſceſſum ſuæ Majeſt. de ambitione ſuſpectum, voluiſſe autoritatem ſupra Regem vel Belgium ſibi arrogare, cum liquido ex his appareat, quod nihil aliud quæſiverit, quam omni adminiſtratione atque officiis liberari. Et diverſum ſenſurum, eum qui conſiderarit, poſt diſceſſum Regiæ Majeſtatis ſummam rerum in manibus Cardinalis Granvellani fuiſſe. Quod variis teſtimoniis & exemplis quidem demonſtrari poſſim, tamen propter multas rationes hic omittam. Hoc unicum addam, quod poſt diſceſſum dicti Cardinalis, Principiſſa Parmenſis faſſa fuerit, ſe intra perpaucos menſes poſt diſceſſum Cardinalis plus de negotiis Belgij cognoviſſe, quam toto tempore, quo Cardinalis adfuiſſet. Ea poſtea in noviſſimis motibus volente relinquere Bruxellas, & ſe recipere ultra Alpes, & hoc ipſe locum dare his, quò autoritatem eminentiorem illa deſideraſſent, ſe unà cum aliis importuniſſimè poſtulaſſe ac ſupplicaſſe, ne illa ſibimetipſi hanc injuriam, & contumeliam Regiæ Majeſt. inferret: Id quod luculenter commonſtret, quàm ſuæ actiones & cogitationes ab omni ambitione remotæ fuerint, cujus jam inſimuletur. Si voluiſſet arrogare ſibi ſoli omnem autoritatem, non potuiſſe offerri commodiorem melioremq; occaſionem, quam videre Gubernatricis propoſitum perſpici: ſed cum ſua mente penitus alia fuerit, pro viribus id ſe impediuiſſe. Cumq; Regia Majeſtati ſuaſum fuiſſet, è re videri Conſilium Statuum Nobilibus ac literatis aliisq; Viris autoritate præditis augeri, quò confuſioni & diſſenſioni occurreretur, & tanto melius negotia tractarentur, præſertim verò, ut decreta atque ſtatuta conſilij ſervarentur, & executiones majori autoritate mandarentur: denique, ut occaſio tolleretur cuilibet uſurpandi ſibi omnem adminiſtrationem, aut quærendi privatum emolumentum, expenſis publicis. Se a Gubernatrice requiſitum, ut quoſdam idoneos nominaret, qui ad hoc promoveri potuiſſent, ne in ſuſpicionem veniret, quaſi conſiliis & actionibus ſuis commodorum ſignum ediderit. Inde conſequi poteſt, quod res longe aliter ſeſe habeant, quam quod accuſetur ambitionis & cupiditatis honorum ac regni.

Cumq; proprium ſit ambitioſorum, ſolum exclusis aliis velle dominari, ſe è contrario non tantum propoſuiſſe, ut conſilium augeretur, & autoritas cum compluribus communicaretur, ſed & obtuliſſe, quod domum ſe recipere vellet, quò locus aliis daretur, prout Gubernatrix aliiq; Conſiliarij hujus rei teſtes futuri ſint.

Neceſſe ergo eſſe, quæri alias evidentiores certioresq; motuum cauſas, atq; in hoc conſiderari, Belgas flagrantes ingenti ſtudio conſervandæ libertatis ac immunitatis, quæ tam vi conventionum cum Principibus initarum, quam privilegiorum ab hiſce & ab Imperatoribus ab antiquo conceſſorum utercntur ſummoperè metuiſſe, ne introductione exterorum iis privarentur.

Inde ergo omnes innovationes tantò magis ſuſpectas ac odioſas fuiſſe, hoc quoq; accedente, quod noviſſimis bellis ſumma poteſtas inquiſitionis temperata atq; remiſſa, & introductione militis Germanici, cujus opera atq; auxiliis utendum fuerit, concionibus publicis libertas data fuiſſet, tam in civitatibus quam in caſtris, & clam inter quoſdam plurimis in locis, præterquam, quod in omnibus finitimis regionibus Religio Catholicæ Eccleſiæ contraria jam recepta fuiſſet. Hinc itaque in terra tam populoſa & undique frequentata, negotium Religionis paulatim tot annorum ſpacio ita ſuccreviſſe, ut tandem nomen inquiſitionis odioſum factum ſit, per quæ multitudo populi innumerabilis, imo [illegible] quinquaginta millia hominum in tota Europa vita privati fuerint, nec minùs compulſa, relinquere bona, parentes, amicos atq; cognatos, & vivere in perpetuo exilio. Id cauſam dediſſe non tantum mutationi [illegible] ſed & offenſionibus contra inquiſitionem, ut plurimis in locis, officiis publicis Præfecti ea executioni mandare auſi

re auſi non fuerint, niſi noctu & clam, neq; id ſine periculo ac metu ſeditionis: Præfectus atteſtaturus, ſe ſæpius ſummo cum diſcrimine ereptos è furore populi. Inde qui rerum experientiam habeant, prævidiſſe has commemoratas cauſas motibus occaſionem præbituras, niſi prudenter & in tempore occurreretur.

Mariam Reginam Gubernatricem Belgij ſuo tempore hæc mala metuentem, anno quinquageſimo, Auguſtam profectam, ad fratrem Carolum (ſanctæ memoriæ) ut moderaretur & mitigaret poteſtatem placitorum tunc conceptorum: & ut immunes ac liberos ab inquiſitione Antvverpienſes aliosq; populos Belgicos, qui ei ſubjecti non eſſent relinqueret. id quod & obtinuerit.

Pace ergo & tranquillitate in Belgio aliquandiu conſervata, quaſi res autoritate Gubernatricis & ſententia Concilij Statuum adminiſtrarentur, Procurator Generalis ſtatim poſt Regiæ Maje..tis diſceſſum ſolus vel cum perpaucis incepit negotia magni momenti tractare, rationem incommodorum, quæ evenerint, æque ut Regia Majeſtas adminiſtrare. Id quod adeo multis diſplicuit, ut Regiam ſuam Majeſtatem de hoc certiorem reddiderint. Atque ſimul petebant, ut Regia ſua Majeſtas beneficia & merita in præcedentibus bellis præſtita ad animum reduceret, ſeq; accommodaret conſiliis tempori congruis, & ut ſecundum obligationes & privilegia ipſorum, omnes innovationes maximè progreſſum Epiſcopatuum, inquiſitionis, impediretq;, aliquorum obſcurorum hominum innovationes, contra temporis rationem, contra privilegia provinciæ, contra proprias promiſſiones aboleret: præſertim inſpectis tumultibus Gallicis eodem tempore occaſionem inquiſitorum, ad ſimilem effectum tendentium ſuſcitatis. Etſi id Regnum non uſque adeo frequenter & ab omnibus partibus circumcingatur populis à Romana Religione alienis, ut Belgium. Idque tanto magis, quod erectionis novorum Epiſcopatuum, etiam in detrimentum exteraneorum Archiepiſcoporum & Epiſcoporum Imperij redundarent, ad quorum jurisdictiones & Diœceſes ea res pertineret.

Hiſce itaque de cauſis & aliis, quæ quiſque pro ingenij ſui modulo ſibi propoſuerit & maximè ob fiduciam, quam provinciæ tam in genere quàm in ſpecie de Regis bonitate conceperint, & memoria præteritæ gubernationis juſtæ, & æquæ atque ſecundum leges terrarum inſtitutæ, ita ut in quo ſe gravatas ſentirent exponere ſuis Principibus auderent, voluiſſe eas eadem via inſiſtere, & Regiam Majeſtatem de dictis innovationibus & incommodis inde exorituris, niſi in tempore remedium adhiberetur, commonefacere. Ideò à Gubernatrice & Primoribus Concilij Statuum per diſpoſitos equos Baronem de Montigni Equitem aurei Velleris, ad Regiam Majeſtatem ablegatum, cum mandatis ut ei exponeret ſtatum & conditionem Belgij, ac generalem offenſionem contractam ex innovationibus. Eò factum, ut & Nobiles Belgici occaſioni oblatæ imminentes ſpeciatim ſua poſtulata expoſuerint, ſpem fore, ut Regia ſua Majeſtas deſiderio ipſorum acquieſceret, aut ad minus onera, quibus gravarentur, allevaret præſertim cum ad impediendam incorporationem Præſulatuum & Abbatiarum, tunc temporis in Brabantia vacantium, Præſules aliiq; Status ſuos deputatos antea ad Regem miſiſſent, ut & Antvverpienſes ad impediendam inquiſitionem & introductionem novi ipſorum Epiſcopi. Qualegatio ad tempus terras iſtas ſuſpenſas & motibus liberas tenuerit, quolibet ſperante ſe per ſuos deputatos bonum remedium & tale decretum habiturum, quale rerum ſtatus requireret. Licet negotium Religionis ubiq; proceſſerit, ita ut in quibusdam locis conciones haberentur, non ſaltem ſecreto, ſed & publice, præſertim Valentianæ, Tornaci, & aliis quibusdam in locis. Cui rei occaſionem ſi non dederit, ſaltem eam auxerit, libertas Religionis in Galliis conceſſa, Belgis arbitrantibus, ſe non minus benè meritos de ſuo Rege ac Principe, quam Gallos, ad quorum exemplum cum pluribus in locis haberentur & tractarentur, ipſis æquè libertatem conſcientiarum quoque concedendam eſſe.

Viſum ad oculum fuiſſe in dictis terris, quæ circumcinctæ ſint populis aliam Religionem ſectantibus, & quaſi inſidiis agitationis & conſuetudinis vicinorum ſuſtentare cogantur, impoſſibilem eſſe obſervationem antiquarum Conſtitutionum & placitorum in negotio Religionis: Quam cum adverſarij conati fuerint extinguere & eradicare, compertam fuiſſe eam in maxima aſperitate creviſſe & augmentum ſumpſiſſe.

Hoc tamen non obſtante, Cardinalem perrexiſſe introducere atque in poſſeſſionem mittere dictos Epiſcopos, poſtquam Archiepiſcopatum Mechlinenſem obtinuiſſet, (virtute cujus etiam cogitarit manere Metropolitanus & primas ſervare præter Abbatiam Aſſligenſem) & alios, hominibus quibusdam ineruditis diſtribuiſſet. Ac etſi introductiones in aliquibus civitatibus citra expectationem factæ fuerint; tamen quemlibet facilè animadvertiſſe odia complurium eos recipientium, & quoſdam etiam ſe oppoſuiſſe ſpeciatim Antvverpienſes, Groningenſes, Wardienſes, Daventrienſes & Ruremundanos.

Præterea ad favorem conciliandum, facultatem habuerit diſtribuendi & conferendi omnia officia, beneficia, & ſalaria Regis & Gubernatricis: & quod ipſemet per ſe Epiſcopos plurimum potuerit, ut ita via ipſi ad acquirendam & conſervandam authoritatem ſupra Regis terras ſtrata fuerit. Utq; de rebus, quæ hinc inde gererentur certior fieret, ac Regum & Principum vicinorum gratiam conſervaret, in ſua quaſi poteſtate eum habuiſſe omnes Legatos & miniſtros Regis, interq; alios propriam fratrem, qui res Gallicas in eum ſtatum conjecerit, ut propter publicam tranquillitatem Regni, Regina Regiam ſuam Majeſtatem diligenti...me rogarit eam inde revocare.

Ad quæ, qui reſpicere velit, eum faciliime indicaturum, quinam authoritatem Regis majorem ſibi arrogarit: Ipſe ac, qui nec ullam iſtarum commoditatem habuerit, & nihil aliud ex innovationibus, quam animi moleſtias perceperit, & non ſemel, ſed ſæpius muneri Concilij Statuum, & Præfecturæ ærarij Regij renunciarit, & nihil aliud expetiverit, quam eo munere liberari: denique à Gubernatione & Concilio dimitti.

Cæterùm cum perſonæ Cardinalis perrexerint innovationibus, & res in Cardinalis a...entia eo modo tractarint, ita ut mox eædem pe... turbationes reſuſcitatæ, cùm impoſſibile eſſet iis mederi propter diſſenſiones, quæ fuerint inter tria Principalia con...ia, nimirum ...tatuum, Concilium privatum & qu...orium, quæ per Cardinalem & ſuos Principes regerentur, ſed

ita, ne inter ea convenire poſſet. Hiſce itaq; & pluribus aliis ſolicitationibus peractis, viſum fuiſſe nea-lia multa jam impendentia orirentur mittere ad Regiam Majeſtatem Principem Gaviy Comitem Egmondanum, qui illi redit magnam ſpem & indicia præclara emendationis & reſtaurationis rerum, mitigationis placitorum, abolitionisq; inquiſitionis oſtenderit. Ex quibus perſpicue atq; re ipſa viſa fuerit, pendere aut concitatio, aut pacificatio populi.

Atq; quo mitigatio inſtitueretur anno ſexageſimo quinto, congregatos fuiſſe tres Epiſcopos, tres Theologos, totidem Doctores Juris civilis, tres quoq; Canoniſtas, quorum ſententia de mitigatione Inquiſitionis, ad Regiam Majeſtatem miſſa, ſed non admiſſa ſit.

Rege in fine anni ſexageſimi quinti expreſſe mandante, ut abſq; ulteriori replicatione ad introductionem novorum Epiſcoporum, qui nondum in poſſeſſione eſſent, & publicationem decretorum Concilii Tridentini procederetur, & Inquiſitoribus poteſtas de Jure Civili & Canonico debita traderetur, & placita cum omni rigore in ipſo articulo executioni mandarentur.

Hujus itaq; mandati exempla & breviaria ſtatim omnibus civitatibus tranſmiſſa, iisq; injunctum, ut ſe declarationi & mandato ſuæ Majeſtatis conformarent. Hanc ſecundam & principalem cauſam mutationum, & incommodorum, quæ ſubſecuta fuerint, extitiſſe.

Cùm itaq; inquiſitio ſpeciatim expreſſa & declarata literis ſuæ Majeſtatis fuerit cauſa offenſionis & motus, ſequi ei & non aliis accepta ferenda, quæ ſubſecuta ſint. Deniq; veritati minime conſentaneum eſſe ſuo conſilio ac inſtigatione complures ſubditos inductos ad rebellionem contra ſuam Majeſtatem, & quod primus ſeduxerit, corruperit & concitarit maximam nobilitatis partem, ita, ut fœdera, conſpirationes & conjurationes fecerint, atque jurarint, ſe contra Regiam ſuam Majeſtatem ejusq; ordinationes quolibet tempore obſervatas defendere atque munire velle, iisq; conventiculis in ſuis domiciliis tam Bredæ quam Bruxellis factis, ſe caput, authorem, promotorem, fautorem & receptatorem rebellium, conſpiratorum, conjuratorum, machinatorum & perturbatorum publicæ tranquillitatis fuiſſe.

Neque enim apparere ullam rebellionem vel ſeditionem, quæ contra Regiam ſuam Majeſtatem facta fuerit, & de qua reſpondere teneatur. Nec dictam confœderationem factam ſuo intuitu, ſed ratione difficultatum ex dicta Inquiſitione ac placitis ortarum. & quod contra promiſſiones factas annis quinquageſimo, quinquageſimo quinto, ſexageſimo ſecundo & ſexageſimo quinto aliisq; temporibus actum fuerit, ut antea demonſtratum ſit.

Ideò ſe dicere per dictam confœderationem atq; querimonias, aliaq; quæ ea ſecuta fuerit reipſa accidiſſe, quod in pleno conſilio Gubernatrici prædixerit, ſe metuere eventurum, nimirum, quod declaratio ſuæ Majeſtatis occaſionem datura eſſet magnæ mutationi, maximè propter ſpem, quam complures conceperint ex relatione Comitis Egmondani. Cumq; idem in effectu Gubernatrici poſtea ſcripſerit, eam confeſſam in ſuo reſponſo, ſe clare perſpicere, iſtam declarationem eſſe cauſam omnium mutationum cui etiam ut dictum, tribuenda ſit cauſa confœderationis facta, citra ſuam ſcientiam & comprobationem. De qua cum paucos dies ante, videlicet circiter quindecim intellexerit, antequam confœderati in Curiam veniſſent, aperte conteſtatus ſit, eam ſibi non probari, neq; videri viam eſſe publicæ pacis ac tranquillitatis conſervandæ.

Se quidem non habuiſſe pro rebellione conſpiratione, vel conjuratione actiones confœderatorum, ipſis firmiter huic aſſertioni innixis, quod nihil contra Regem ſuæ Majeſtatis & patriæ bonum facere aut ſuſcipere cogitarent, & quod communis opinio e confirmata experientia teſtaretur, ex inquiſitione mutationem provenire, & per exempla, quæ antea viderit in Germania, Gallia, Anglia, & Scotia coactus fuerit fateri, declarationem ſuæ Majeſtatis hac in parte nihil aliud effecturam, quam magnam ruinam Belgii.

E contrario verò viderit provincias, in quibus libertas Religionis, vel ad minus conſcientiarum conceſſa ſit, & ubi inquiſitio non obſervetur, contineri in pace ac tranquillitate. Id quod evidenter doceat, quod vivere ſine inquiſitione in libertate conſcientiæ longe aliud ſit, quam vivere in omni diſſolutione, & ſine lege ac regula. Nec Principes Germaniæ, aliosque, quibus tranquillitas atq; ſalus ſuarum terrarum æque ac Regiæ ſuæ Majeſtati curæ ſit, id ulla ratione toleraturos eſſe, maxime ſi metuenda inde eſſet inobedientia.

Seque eo magis in ea ſententia confirmatum, quòd confœderati ſe minimè obſtinatos declararint vel vi ſuas preces obtinere cogitarint, ſed ſolùm requiſierint, ut ſua Majeſtas dignaretur, audientiam dare ipſorum querelæ & petitioni & ſuper his ſententiam Statuum audire offerentes ſe juxta ea, quæ per ipſam recte informatam in negotio Religionis conſtituta eſſent, victuros eſſe, ita, ut ſi in hoc rebellio conſpiratio aut conjuratio fuerit, neceſſe ſit eam fuiſſe in hoc, quod confœderati petierint rationem haberi precum ſuarum, aut in hoc, quod requiſierint, dictos Status audiri.

Cumque hæc cauſa in Belgio acciderit, res ubi magni momenti, tàm univerſales quàm particulares ad Status deferri ſolitæ fuerint, qui ad hunc finem quolibet tempore juxta ipſorum privilegia, & quidem per Carolum Quintum Imperatorem feliciſſimæ memoriæ, ob controverſiam Religionis convocati fuerint, atque ex ipſorum ſententia anno triceſimo primo conſtitutiones & placita publicarint, ut appareat ex textu & narratione eorum, ſe cogitaſſe, non eſſe ventum id petere, quod peti uſitatum fuerit in ſimili facti ſpecie. Plures etiam confœderationes bonas & ſanctas inveniri, ut Machabæorum, quæ adhuc pro honore DEI, & proſperitate Principis, ac ſalute patriæ fieri queant: Ita ut ſuo judicio ex dictis nulla rebellio inferri queat. Nam quantum attineat adhoc, quod confœderati promiſerint & jurarint inter ſe mutuum auxilium ac de-

ſenſionem.

defenſionem, contra inquiſitionem ac placita: præterquàm quod talis promiſſio, modo, quo dictum ſit, tolli potuerit, atque apparuerit, inquiſitionem contra pacem ſuæ Majeſtatis vergere, eos etiam obtuliſſe ſe deſtitutos à ſuis deſideriis, & pariturosiis, quæ communi Statuum ſententia conſtituerentur.

Hiſce, quæ dicta ſint, Gubernatricem etiam ſe conformaſſe, quæ ante Confœderatorum adventum dixerit, ſe de moderatione placitorum cogitaſſe, & apertè nomine ſuæ Majeſtatis declararit, ſe Brabantiam Inquiſitione exempturam, & nec ab initio, nec poſtea, usque ad abitum ipſius ſpeciem præbuerit, ſe confœderationem atque libellum ſupplicem exhibitum pro rebellione habere. Hæc ſe voluiſſe exponere, non quidem ad formalem conteſtationem ratione dictæ confœderationis, quæ nulla ratione ſe concernat, ſed ut demonſtret, ſibi non fuiſſe cauſas, ut confœderatos pro rebellibus haberet, & talibus, quos excluderet à ſolita conſuetudine & frequentatione ædium ſuarum, in quibus ſe ſciente nulla conventicula facta ſint contra commodum, honorem, & ſalutem ſuæ Majeſtatis.

Cumque Gubernatrix ex mandatu Regis, & ex ſententia omnium Conſiliariorum Confœderatorum voluntati conſcenderit, in tantum, ut literis propria manu, & ſigillo ejus obſignatis, promiſerit, ipſos propter confœderationem, & ea, quæ illam ſubſecuta fuiſſent, minimè culpatum iri, nullam ſibi cauſam fuiſſe, cur de iis ſiniſtram ſuſpicionem conciperet, ac diceret Gubernatricem alia intentione id feciſſe, quàm ut ſedaret eos, qui fines officii exceſſiſſent fractione imaginum, nec aliud quid contra ipſius voluntatem deliquiſſent.

Ac etſi dici poſſet ſuam ſententiam diverſam ab opinione Regis, tamen eam concurrere cum ea & Gubernatricis in hoc, quod confœderatorum conſuetudo & familiaritas conſervata fuerit, atq; ita ipſe magis promoverit, quàm impedierit aut remoratus ſit cummoda ſuæ Majeſtatis, aut ad minus per declarationem ſuæ Majeſtatis & Duciſſæ deductus fuerit, id quod ſufficiat ad purgandum ſe de omni prætenſa receptatione & promotione: poſtquam confœderati aut omninò non fuerint rebelles, aut ad minus à Regia Majeſtate, & Gubernatrice, ac populo, pro talibus habiti.

Atque in hanc ſententiam Regiam Majeſtatem propria manu ſibi ſcripſiſſe, menſe Auguſto, ac quidem etiam poſtea, quam dicta confœderatio & exhibitio libelli ſupplicis, ad ejus notitiam venerit, ipſam optimè contentam ſuo Miniſterio, æquo animo ferre prætetita, & ne pateretur ſibi contrarium perſuaderi, ipſam de ſua ſinceritate bonam fiduciam habere, nec fidem tribuere criminationibus malevolorum, quos male agere ſcripſerit.

Omni ſpecie atque colore carere, quod dicatur caput, autor, fautor, promotor & receptator rebellium, cùm non appareat, quod tales receperit, foverit, vel protexerit: Nec doceri poſſe, quòd quosdam confœderatos aut alios in privatam protectionem receperit, de quo tamen accuſetur.

Accuſari ſe quoque, quod quidam Confœderati arma ceperint in variis atque compluribus locis, non habita ratione, ſe minimè teneri reſpondere de facto aliorum, nec poſſe gravari eo, quod quidam ex confœderatis, poſtea rebelles fortè evaſerint, cùm non fuerint tales, vel pro talibus habiti, tempore, quo frequentarint ædes ſuas, & quòd omnia, quæ hac in parte facta ſint, acciderint, non ſolùm citra ſuam autoritatem, ſed & immenſo ſuo dolore. Denique ſe in Hollandia abſente, ubi & non alibi cupias conſcripſerit, adverſariis dictantibus quaſi voluerit, ſibi autoritatem ſupra Regiam Majeſtatem arrogare, oppidis ac arcibus in ſua poteſtate habitis. Cæterùm cum nihil aliud cogitarit, quàm ut ſecundum mandatum ſibi à Gubernatrice injunctum eam ditionem, ſimulque Zelandiam & Ultrajectinam provinciam ſuæ Gubernationi commiſſam pacaret, atque in fide Regiæ ſuæ Majeſtatis contineret ſe, omnibus viribus annixum eſſe, quo munere injuncto bene fideliterque defungeretur. Cujus rei inſigne teſtimonium ſibi Præſides, Conſiliarii, Status, Officiales, & Magiſtratus civitatum iſtarum provinciarum dare poſſint, & quod nullos alios ſermones cum ipſis habuerit, quàm ut eos in obedientia, fidelitate & obſequio Majeſtatis ſuæ animarit, ut & apud alios fecerit, ubi, vel adminiſtrationem, vel autoritatem habuerit, id demonſtrari evidenter inde, quod non obſtantib. tumultibus (gratia Dei) præcaverit, ne vel civitas, vel caſtellum ſuæ gubernationi commiſſa deſtructa vel vaſtata, vel ab obedientia Regis aut Gubernatricis averſa fuerint.

Ex eodem modo procedere id, quod inſertum ſit citatione Comitis Hochſtratenſis, quaſi fuerit ambitioſo propoſito ipſius, quod Hochſtrati habuerint quamplurima ſuſpecta conſilia, & Teremondæ cum Egmondano, Comite Hornenſi, & dicto Hochſtratio decreverit, arma contra ſuam Majeſtatem capere, & adventum ejus in Belgium per vim impedire: ſe enim provocare ad teſtationem Dominorum, qui Hochſtrati fuerint, an alia res ibi acta fuerint, quàm ut ſe inviſerent & mutuo exhilararent, exciperentq; quosdam extraneos amicos & cognatos, nec unquam probari poſſe, ibi quidquam concluſum, quod ſuſpectum, aut in detrimentum ſuæ Majeſtatis agitatum videri poſſit. Nec probari poſſe, quod aut Teremondæ, aut alibi tractarit de prohibendo adventu Majeſtatis ſuæ, vi aut alia ratione. Nam etſi commonefactus fuerit, omnes ſuas actiones apud Regiam Majeſtatem ſiniſtrè interpretatas, ad alienandam propenſionem, quam erga ſe geſſerit, ad manus ſuas venerit, exemplar literarum ſcriptarum à Franciſco de Alava Legato ſuæ Majeſtatis in Gallia ad Gubernatricem, inter alia continens, tres in iis deſignatos (nimirum Egmondanum, Hornenſem, & ſe) tempore & loco congruo meritis ſuppliciis afficiendos. Interea verò facta ſimulata humanitate eos tractandos, ipſis in iis literis omnium malorum, quæ in Belgio acciderint, culpa tributa.

Hanc fuiſſe principalem cauſam ipſorum Conventus Teremondæ: Veruntamen ſe, qui innocentiæ ſuæ confiſi fuiſſent, nihil aliud decreviſſe, quàm contenta literarum Gubernatrici communicare & explicare quid rei ſit, ea quærere.

Tractatum quidem illic fuiſſe, de aliis capitib.

 concer-

concernentibus eos, qui illic fuerint, eorumque actiones, quæ à captivis Procetibus ſufficienter expoſita fuiſſe exiſtimet. Quæ cùm huc non pertineant, nec de iſtis Conventibus facta fuerit ulla mentio in literis patentibus Citationis contra ſe emiſſæ, non ſe prolixiorem ſermonem de iſtis habiturum.

Porrò ad alia capita Citationis quod attineat, ac nominatim hoc quod conſuluerit Bredenrodio, ut civitatem Vianam contra Regiam ſuam Majeſtatem muniret, ſe non inficiari, quòd cùm aliquot annis ante hoſce motus Vianam venerit, ſibique Bredenrodius ſignificarit, ipſi ultima voluntate Parentis injunctum atque mandatum, ut continuaret inceptam munitionem Vianæ, cum petitione, ut conſilium ſuum ipſi de munitione impartiretur, ſe id feciſſe: inde poſſe colligi, quòd conſilium dederit dicto Bredenrodio, ut exequeretur ultimam voluntatem Parentis defuncti, ſed nullatenus quòd operam conſiliumque præbuerit capiti rebellium, ut civitatem emuniret contra ſuam Majeſtatem: Idque tantò magis, quòd in Belgio omnib. Proceribus atque Nobilibus, commoda loca habentibus, quolibet tempore permiſſum fuerit, ea munire atq; vallare, ut in hunc diem multa videantur ab antiquo, vigore hujus libertatis communita, tam in limitibus, quàm in meditullio terræ. Ad hanc communitionem tantò magis Bredenrodio permiſſam, quod Viennam poſſederit cum omnimoda juriſdictione: Et quamvis ipſius Majores longo tempore de hoc litigarint atque contenderint, non tamen ea controverſia obſtante, ipſum in poſſeſſione omnimodæ juriſdictionis manſiſſe.

Et ſi conſilium datum penitiùs inſpiciatur, futurum, ut magna abſurditas inveniatur, quòd ex eo crimen læſæ Majeſtatis extruatur. Neque enim conſilium datum ſuper principali articulo, nimirum, an munitio eſſet facienda vel non? de quo Bredenrodius nihil omnino dubitarit, ſed ſolum ſuper qualitate & forma munitionis quæ non potuerit conſequi, niſi prius altero articulo diſceptato atque finito: de quo ſolus Bredenrodius reſpondere teneatur. Nec quicquam ad rem facere, quod dicta fortificatio inchoata fuerit poſt motus excitatos: nam cùm conſilium datum fuerit antè, rationem habendam ejus temporis.

Quod prætendatur tuliſſe, ut Bredenrodius copias Antwerpiæ conſcriberet, quolibet vidente atque ſciente, contra expreſſas Conſtitutiones tunc recens factas & publicatas, eaſque conſcendere naves verſus Vianam cum omni munitione bellica: ad hoc reſponderi, quod etſi Antwerpiam ſolùm venerit ad continendam civitatem in pace & obedientia ſuæ Majeſtatis, ut appareat ex literis Gubernatricis duodecim Julii, an. ſexa[illegible] ſexto, ſibi & Magiſtratui Antwerpienſi mi[illegible], & ex confeſſione Procuratoris generalis contenta in Citatione: tamen cum cognoverit copias conſcribi, & ubi id fieret, ſe id ſignificaſſe Magiſtratui, & Marchioni principali civitatis, cujus officii fuerit, hæc & ſimilia præcavere, & præc[illegible]piſſe juxta mandatum ſibi à Gubernatrice miſſum, comprehendi id facientes. Marchionem [illegible] que ad hoc exequendum contuliſſe ſe ad locum deſignatum, atque in [illegible] deprehendiſſe, qui copias colligere dicerentur, ſed retuliſſe, nullam conſcriptionem viſam, qua opportunitate illi clam evaſerint.

Verum quidem eſſe, quod longo tempore ante hoſce motus Bredenrodio tres machinas bellicas dono dederit, quas in civitate ſuæ Majeſtatis Ultrajecto fundi curarit, in conſpectu omnium, ſed longo tempore ante factam conſcriptionem, & cum adhuc Bredenrodius in ſervitio Regiæ ſuæ Majeſtatis fuerit cohorti equeſtri præfectus. Ita ut non minùs alienum ſit, ſibi attribui donum d[illegible]ctarum machinarum, ac ſi culparentur ii, qui Bredenrodium ad præfecturam promoviſſent: maximè cùm Bredenrodio à Gubernatrice fiducia data, quæ à Regia ſua Majeſtate comprobata [illegible] præteritas actiones ipſi minime fraudi futuras, cauſa non fuerit ſe contra illam muniendi, nec [illegible] bi color ullus denegandi doni antea fact[illegible], & quod ſciverit deſtinatum ipſi, Ultrajecto tam propinquo Vianæ.

Ceterùm perveniendo ad caput Citationis, continens, quod vetuerit quibusdam locis ac civitatibus ſuæ Majeſtatis, ne reciperent præſidia ejus, & inter alia in Zelandia, quo expreſſe dicatur, miſi[illegible] copias ad eam occupandam, & Regiam Majeſtatem ab acceſſu maritimo excludendam

Quod igitur præſidia concernat, non venite[illegible] bi in mentem, unquàm ſe egiſſe quicquam, quod huic accuſationi cauſam dederit, & daro, eſſ[illegible] jus indicia ſufficientia, in ſpecie tamen tempus & locum exprimenda eſſe. cùm ad id omnes accu[illegible]tores de jure teneantur: nihilominus cum inter alia ſit nominata Zelandia, ſe quidem fateri, quòd certior factus, agi de inſula iſta intercipienda, ſæpius in conſilio oſtenderit, quantum momenti in ea ſitum eſſet. ideoque ſe eò miſiſſe Dominum de Bouxtel, ne citra ſuum mandatum milites illic reciperentur, ut conſuetudine receptum in provinciis Belgii, ne citra juſſum Gubernatorum talia fiant. Cumque cognoverit ex Præfecto Seeburgi (quæ ſit arx in inſula Walcherenſi parte Zelandiæ ſuæ Gubernationi ſubjectæ) ducentos ſtipendiarios illuc à Gubernatrice miſſos, ut arcem ingrederentur, nec ipſum eos intromiſiſſe, cum quod motum ſuorum militum metuerit, qui nondum acceptis ſtipendiis minimè ſuſtinuiſſent ingredi fortiores ipſis, tum ob anguſtiam loci ac commeatus, ſe, qui approbarit rationes ipſius, illi [illegible] junxiſſe, ne reciperet iſtos ſtipendiarios, ſine ulteriori Gubernatricis mandato, & ſuo. Gubernatricem vero commonefactam de iſtis difficultatibus ac idem ferè ſentientem, curaſſe illi m[illegible] ſtipendia præſidiariis debita, & ex ducentis [illegible] recipi quinquaginta, qui ingreſſi ſint ſe id li[illegible] Præfecto mandante. Unde cum ad Gubern[illegible] cem d[illegible]latum fuiſſet, ſe per Dominum Bouxt[illegible] mand[illegible]e, ne in tota inſula præſidia reciperentur eti[illegible]m à Gubernatrice miſſa, ſe de hoc apud ip[illegible]m excuſaſſe, [illegible] iſto tempore hujuſmodi mand[illegible]um non fuiſſet [illegible] empeſtivum, quòd ipſe Antwerpiæ & Gubernat[illegible]x Bruxellis fuerit, hac alias minime ſolita, ſe inſcio [illegible] plicare negotiis ſuæ Gubernationi com[illegible]ſſis & quòd certò ſtatuerit, illam in d[illegible]ctam in[illegible] am minimè præſidia miſſuram, niſi [illegible]e ſibi ſignificata, cum id citra motam fieri potue[illegible] E contrario ſub prætextu hujuſmodi præſid[illegible]

ctam

ctam arcem intercipi potuiſſe (ut plus quàm ſemel accidetit) de quo ipſe poſtea rationem reddere coactus fuiſſet per multo ſpecioſiora argumenta, quàm quibus jam accuſetur: ita ut relationibus de arce ejus terræ eatanubus, Capitaneo & aliis injunxerit, ne præſidia reciperent: præſertim arce ſufficienter ac commodè munita, & una cum augmento præſidiorum penuria commeatus invalitura. Ob hanc ergo cauſam, & quod aliæ civitates ejus ditionis ſemper vitam & bona Regiæ ſuæ Majeſtati impenſuras ſe obtulerint, ac præſidiis minimè indigere ſignificarint, ad hoc deputatis ſuis, ſpeciatim ad Gubernatricem miſſis, non apparere ullam ſpeciem, quod per hoc voluerit ditionem iſtam occupare, ac impedire ingreſſum ſuæ Majeſtatis per mare, cùm contrarium conſpectum fuerit. Nam cùm quædam naves hominibus, quos Antwerpia propter quietem civitatis publico edicto excedere juſſiſſet, oneratæ ad inſulam comparuiſſent, incolas hujus ad propulſationem earum concurriſſe, & impediſſe, ne in terram deſcenderent, ita ut ob penuriam commeatûs, armorum, aliarumque rerum neceſſariarum Antwerpiani verſus ſeſe recipere coacti non obſtante, quòd famam ſparſiſſent, ſe Bredam alio in auxilium profecturos, poſtea conciſi fuerint. Quæ res deinde Antvverpiæ magnos motus excitarit, in quibus Hochſtratius & ipſe ſæpius de vita periclitati fuerint, Magiſtratu, qui rupta pacificatione conſtituta cauſam tumultus dediſſet, non auſo in publicum prodire, populoque putante, per ſe factum, quò minùs ipſis oppidani auxilio ſuccurrerent, ut quidem facere conſtituiſſent, atque repreſſerit inſolentiam, quam adverſarii exercere voluiſſent, licet tandem Dei gratia citra ſanguinis effuſionem tumultum ſuum ſedarit. Id verò longè aliam formam habere, quam quod dictos homines ad occupandam Zelandiam mi erit, actionibus ſuis penitus contrarium atteſtantibus. Nam ſi ejus animi fuiſſet, non oportuiſſe mandari Capitaneo & incolis, ne milites reciperent, ſed contrarium, ut eos reciperent atque admitterent: Idque tantò magis, quod Antvverpianis obtulerit, ſe eum copiis è civitate egreſſurum, atque eos, qui confluxiſſent, profligaturum. Id verò minimè è re viſum fuiſſe, propter motum, qui poſt ſtragem editam, exortus ſit. Et cùm adventus ſuæ Majeſtatis per mare in expectatione fuerit, nullo modo niti, quod per interceptionem Zelandiæ, eam ab ingreſſu ejus arcere voluerit, nec id ſe facere potuiſſe (civitatibus & munitionibus in obſequio ac fide ſuæ Majeſtatis manentibus) per amandationem hominum Duce, ac expreſſo ſuo mandato carentium, imo quos abſque eo recipi vetuerit. Verùm neceſſe fuiſſe, ut ipſemet eò ſe contuliſſet, probabili conjectura fore, ut ſibi Gubernatori omnes portæ aperirentur, & ſolita obedientia exhiberetur. Idemque in omnibus aliis civitatibus ac munitionibus ſuæ gubernationi commiſſis, futurum, & multò quidem commodiore ratione, quàm eò milites collectos ſine armis, ordine & imperio mittere, quibus eos in tali caſu facilè inſtruere potuerit, ſubſidio Antvverpienſium, ut cuivis conſtet, & quod poſtea fuſi fuerint, nullo ipſorum ſe defendente. Adhæc ſi ea ſua intentio fuiſſet, non ſe in negotio tam arduo hominibus inexercitatis confiſurum fuiſſe, multo meliorum opera ad retinendam provinciam obvia. Quare ſe mirari, homines ſcientia rerum atque conſilio præditos uti hujuſmodi criminationibus, quarum non ſaltem probatione deſtituantur, ſed & quæ nullam probabilem rationem habeant.

Accedendo poſthæc ad caput Citationis continens, quod Antvverpiam miſſus ad ſedandos motus atq; tumultus populares in civitate permiſerit atq; conceſſerit liberum exercitium omnium ſectarum ſine ullo diſcrimine, conſiderandum ait, quod antequàm iſtas partes ſuſciperet, apertè declararit in pleno conſilio Statuum, id non eſſe ſuæ facultatis, & quòd non cogitaret abrogare conciones, & ſe oneri injuncto, poſtquàm id acceptarit, immenſo labore, cura, ac ſollicitudine ſatisfeciſſe, ut & Magiſtratus & membra civitatis, & mercatores omnium nationum faſſi fuerint, civitatem ſuis conſiliis & ordinationibus in tranquillitatem collocatam, ſibi ob id gratias actas: Id etiam re ipſa Gubernatricem confirmaſſe, quæ ſe abſente ad ſedandos motus, in Hollandia, Zelandia & Ultrajecto: Comiti Hochſtratenſi literis ... & octavo Octobris injunxerit atque mandarit expreſſè, ut inſiſteret iiſdem viis, quas ipſe tenuiſſet. Se etenim non conſtituiſſe in dicta civitate ullam Religionem, ſed ſolùm inhærentem declarationi ſuæ toleraſſe eos, qui ante ſuum adventum publicè concionari cœperint. Etſi enim Gubernatrix ſatis oſtenderit, ſe Religiones non continentes Romanæ, maximè verò Anabapticam, in eodem precio habere, ſe tamen omnes, qui poſt adventum ſuum voluerint conciones promovere, impediſſe. Nec conciones extra civitatem factas in ea conclusio receptas, ſed vocato in Curiam, ita, ut non potuerit ſummis precibus obtinere, ſibi hujus ſuſtitui, qui curam publicæ tranquillitati interea haberet. Hoc verò interim ſpecies ſtatuas & imagines deſtruentes, fractas ac ruptas omnibus in locis & eos, qui poſtea extra civitatem docuiſſent, ... templa occupaſſe, & quidem aliquot antea te Magiſtratus. Quæ cum poſt tranſactionem factam, inter Gubernatricem, & à Rege approbatam, confœderatosq; hi ſponte reliquerint, ac conciones in locis ſolitis continuarint, Magiſtratui verò magis conſultum viſum fuerit, ipſis concedere & aſſignare loca in civitate. In quod partes conſenſerint, ſe non potuiſſe virtute ſui mandati aliud facere, quàm placitum utrorumque equi. Nam cum juſſus fuerit continendam civitatem in fide Regis, officii ſui rationes requiſiviſſe, ut ſe conformaret iis, quibus partes ad tranquillitatem reducerentur, momento rationum accedente, quæ Magiſtratum civitatis moviſſent ad aſſentiendum permiſſis. Se itaque de hiſce certiorem reddidiſſe tam Regiam Majeſtatem, quàm Gubernatricem, nec potuiſſe fieri, ut pax conſervaretur, niſi cum concionibus exercitium Religionis toleraretur, ſingulis ferè horis ob multitudinem conciones frequentantium, eveniente neceſſitate exercitii Religionis, quod etiam ubique toleratum fuerit, & habitum publicè in Eccleſiis. Hanc etiam cauſam fuiſſe, quod Magiſtratus non ſaltem bonum & neceſſarium duxerit, tolerare exercitum, ſed & erectio-

erectionem templorum, idque præcipuè Hyeme
» appropinquante, ob quam alia invaſio & occupa-
» tio templorum metuenda fuerit. Hinc itaque Ma-
» giſtratum non ſolùm permiſiſſe, ſed & promoviſſe
» ædificia templorum. Cumque cognoverit alios
» ejusdem voluntatis atque ſententiæ, non ſibi con-
» ſultum viſum, impedire id, quod ad demandati
» muneris partes implendas expedire viderit.
» Id etiam conferre ad purgationem de erectis
» Conſiſtoriis; ea etenim fuiſſe ante ſuum adventum,
» imò antequàm conciones publicè haberentur:
» Nam Religioni Reformatæ adhærentes quolibet
» tempore ac loco Conſiſtoria ſua [illegible], nec eorum
» intuitu ullos motus excitatos ſe vid[illegible]e. Verumta-
» men non inficiari ſe, quod ad impediendum vulgi
» [illegible] ngregat[illegible]nem ex qualibet levi cauſa, conſul-
» tum exiſtimarit quosdam deputari ad hujusmo-
» di res nomine alio [illegible] tractandas, non animad-
» verſa al[illegible] m[illegible]at[illegible] junctì complendi, & con-
» ſervandæ tranquillitatis, omnisque confuſionis
» evitandæ.
» N[illegible] ſe poſſe animo complecti incommoda
» & pericula, quæ prætendantur, ſubſecuta erectio-
» nem dictorum templorum, maximè cum tem-
» plum non poſſit dare occaſionem majoris mali,
» quàm alia quævis domus aut locus, & quod magis
» ſibi, qui miſſus fuerit, ad conſervandam pacem &
» tranquillitatem Antwerpiæ, & præcavenda mala
» convenerit, eorum occaſiones tollere, quàm pro-
» hibitione erectionis unius templi, aut alterius rei
» minoris momenti, irritare partes, & hoc ipſo oc-
» caſionem dare a[illegible]s motibus, quibus impoſſibile
» fuerit obviare citra univerſalem rerum confuſio-
» nem.
» Id etiam facere ad refutationem ul[illegible]tis
» continentis Citationis, quod ul[illegible] col[illegible]ctio[illegible]s &
» contribution[illegible] uniar[illegible], quæ poſtea fue[illegible] im-
» penſæ atq; ol[illegible]tæ [illegible] uſt[illegible] militum. Nec
» etenim ſe de aliis ta[illegible] em re[illegible] dei re poſſe, quàm
» factis ante ſuum adven[illegible] ad c[illegible] modum pau-
» perum, ſuſtentatione [illegible]rum, & denique
» exædifi[illegible]ionem t[illegible] Nec probari poſſe,
» ullam c[illegible] factam ad [illegible] utilitatem, aut im-
» penſam [illegible]nſe ip[illegible]nem, vel [illegible]nem mi-
» litum, [illegible] quorum [illegible] aula eas ſufferre debuerit.
» Cumque a[illegible] iatu[illegible] ue[illegible] o. flore o[illegible] m,
» qu[illegible] s[illegible] immerato ſibi [illegible] b[illegible] lerint Stat[illegible]
» diæ, ob officia tempore motuum præſtita Re[illegible] ac
» dict[illegible] motibus omnibus [illegible]aca[illegible]s, ſe [illegible]dè
» oſtendiſſe, non ſe [illegible] ejus animi [illegible] hu-
» jusmodi collectas [illegible] imp[illegible] [illegible]tio-
» nes, quas tamen [illegible] b[illegible] ſit in
» civitatibus Emporiis, ut ſit Antwerpia, [illegible] qui-
» bus fere nihil aliud fi[illegible] qua[illegible] [illegible]arum in-
» polino ad varios multiplicesque fin[illegible]. Ad ex-
» tremum [illegible]n opinione ſua evidenter oſt[illegible] rit,
» ſuam ambitionem à qua omnes acti[illegible]nes [illegible]
» mot[illegible]limæ ſint, non fuiſſe cauſam u[illegible] mutа-
» t[illegible]nis, vel innovationis, quæ populum [illegible] rare
» potuerit.
» Et hæc quidem Auraici d[illegible] erat cu-
jus longas period[illegible]n ſine ca[illegible] evolui-
mus, ut Authentici [illegible]monis f[illegible] ex-
primeremus ut & ant[illegible] ſæpi[illegible]. Cum ea
vero n omnib[illegible] rat[illegible] niſi
quod ea magis [illegible]nem ipſius actionum &
refutationem criminu[illegible]um priva[illegible]
eſſet, quàm ad expo[illegible]onem cau[illegible]
nis Status Belgici, cùm i[illegible]ſe Pon[illegible] R[illegible]
adhærens, de introducenda [illegible] nunq[illegible] m[illegible]
quàm cogitaſſet, ſed in ea, quam à [illegible]
piſſet, & t[illegible]o vitæ tempore approb[illegible]ſſet, ad [illegible]
mum usque ſpiritum perſevera[illegible] g[illegible] e[illegible]
tens octavo capite ſuæ defenſionis, mult[illegible] ab A[illegible]
raico Antwerpiæ [illegible] gotio Religionis pe[illegible]a,
quæ prius approbare noluerit quàm ratih[illegible]bi[illegible]o[illegible]e
& declaratione Gubernatrici ſubſequ[illegible]nt[illegible], ut &
ſubſecuta fuerit. Ejus itaque innocentiæ c[illegible]nо-
ſcendæ cupidus Apologiam ab ipſo edit[illegible] n[illegible] g[illegible]
te poterit, nos Auraici ſententia utcunque com-
pendioſè expoſita, ad miſerrimum Bel[illegible] ſtatum
commonſtrandum, ad alia tran[illegible]himus.
Maji ſecundo die, Eberhardus Dux W[illegible]-
tenbergenſis, Chriſtophori Ducis Wurtenber[illegible]
ci & Annæ Mariæ Marchionisſæ Brandebu[illegible]æ
filius primogenitus, cum à tempore [illegible]m
Bavaricarum, quibus eum interfuiſſe [illegible],
morbo Göppingæ conflictatus fuiſſet, h[illegible] jus vitæ
fabula peracta, ad aliam tranſit. & G[illegible]
translatus, octavo ejusdem honorifice ma[illegible]
Illuſtriſſimi Parentis luctu atque dolore [illegible] ubi [illegible]æ
ſepelitur, anno ætatis ſuæ 23.
Hoc menſe hi, qui ex Belgio pulſi, boni[illegible]
queprivati fuiſſent, tandem animo ſumpto, va-
riis in locis confluunt, ut amiſſa bona re[illegible]uperen[illegible]
Eo verò Albanus cognito, ſuo officio mini[illegible]è
deeſt. [illegible] co[illegible] ſuis edu[illegible]s hi[illegible]s, qui prope M[illegible]
ſam in[illegible] ner[illegible]gati, deind[illegible] ad [illegible]alen [illegible]ppid[illegible]-
lum Juliace[illegible] juriſdictioni in finibus G[illegible]ldr[illegible]æ
ſitum, confœderant, adventum Hochſtrati alio-
rumque ex[illegible]ectantes diſſipat, eorumque cir[illegible]er
160[illegible]. conc[illegible]at, minimè attento, id ſibi in terris
Imperii propria autoritate non licere: In quo a[illegible]
cidit, quod nec Juliacenſis Vicario Hinsbergenſi
ejusque Præfecto, ad caſtra exulum Dalani[illegible],
ut eos de diſceſſu monerent, parcitum fuerit, ſed
hi unà cum ſuis non [illegible]cus ac hoſtes interfecti fue-
runt. Non tamen [illegible]qui hac clade deterriti, pro-
poſitum abj[illegible]endum e[illegible]ſt[illegible] fuerunt. Nam Lu-
dovicus Naſſavie[illegible] Guilhelmi Auraici [illegible]rater,
c[illegible]le[illegible]s decem ſigni[illegible] peditum, in vicini[illegible]s [illegible]æ
l[illegible], eam invad[illegible]ns Weld[illegible]m & Tl[illegible]
d[illegible]n ma[illegible]imum celebre [illegible]n-
[illegible]entis & expugnatione Geo[illegible] Saxon[illegible]
[illegible]m, oc[illegible]p[illegible]t. Int[illegible]ea v[illegible] Comite A[illegible]
[illegible]co, qu[illegible] in ſupe[illegible]ius Galliæ Regi auxilio [illegible]um
[illegible] x[illegible], pacem Gal[illegible] ſ[illegible]cta, cum [illegible]ns
reverſo, A[illegible]tu[illegible] enim [illegible] Fri[illegible]uh[illegible]o-
rein [illegible]p[illegible]e[illegible]bus atque e queſti[illegible]us, [illegible]
mai[illegible] & H[illegible] o[illegible] di[illegible]t[illegible], ut
pul[illegible] N[illegible] venit. lo[illegible] [illegible]ta recuperet [illegible]
ſi niqu[illegible] à populatione[illegible] bu[illegible] e[illegible]t. [illegible]tem [illegible]r[illegible]
cu[illegible]o ſemina c[illegible] e[illegible] [illegible]
E[illegible] o[illegible]n perven[illegible]um [illegible] oper. [illegible]
avi[illegible] ſis ve[illegible]ationes [illegible]p[illegible]t, horum [illegible] A[illegible]
ni[illegible] excipie[illegible]t bus. Cæterum ſub[illegible]ca-
tum, quoli[illegible] ta ſ[illegible] ecipie[illegible], [illegible] e[illegible]
ſiscum [illegible] no[illegible] uc[illegible]ſtis muti[illegible], [illegible] us
progr[illegible]ditur. Luce ergo exo[illegible] A[illegible]
ſtes fug[illegible]e exiſtimantes, co[illegible] ma[illegible]
quinte[illegible] [illegible] ia[illegible] Albanicis [illegible]
tatu, qui Duce Curtio Martinengo [illegible]e-
batur,

batur, conſpectis, trecentis equitibus bombardarius tanto fervore in eos invehuntur, ut Albanicorum, Hiſpanicæ cohortes decem, Germanorum quinque ordinibus diſſipatis, fuſæ fugatæque ſint, multis Præfectis ac Capitaneis illuſtribus cum Comite Arembergico Joanne de Ligne cæſis, ac nonnullis Albanicorum in Monaſterium vicinum, quod Heiliger Lehe vocatur, confugientibus, ſeque in eo ſalvos fore arbitrantibus, id expugnatur, in qua expugnatione Adolphus Naſſavienſis Ludovici frater, cum hujus Cancellario occubuit. Accidit hæc pugna die vicesimo tertio menſis Maji, inter dictum Monaſterium & pagum Winſclotte. Arembergicus poſtea Monaſterio illatus, ibi in templo humatus eſt: Adolphus verò in loco, qui Welda dicitur. In hac pugna Albano erepta fuêre, ſex tormenta bellica, cum rebus ad ea pertinentibus, pecunia, qua milites ſolvendi erant: Arembergico omnis argentea ſuppellex ac ſarcinæ, quæ Naſſavienſi prædæ ceſſêre.

Circiter hoc idem tempus, copiis, quas Joannes Caſimirus Palatinus, & Johannes Guilhelmus Saxoniæ Dux, in Gallias duxiſſent, patriam repetentibus, Fecialis, & Legati Cæſaris & Electorum, antequàm fines Germaniæ contingerent, obviam mittuntur, iis ſub graviſſimis pœnis mandantes, ut ſignis convulſis, turmatim, non gregatim, patriam ingrediantur. Paruêre pleique, paucis exceptis, de quibus paulò pôſt refertur.

Viceſimo nono Maji, Albanus, ne in tantis motibus animum remittere videretur, ſed magnanimitatem dignam ſua perſona oſtenderet, edictum contra exules, qui patria exceſſiſſent, Bruxellis publicat, mandans, ut omnes Regi ſubditi, qui ratione Religionis patriam reliquiſſent, revertantur, Magiſtratui loci, unde ſeceſſiſſent, ſe ſiſtant ſub pœna proſcriptionis & publicationis omnium bonorum, quoſdam etiam eorum propriis nominibus citans. Cæterum, qui comparerent, pauci viſi ſunt, pleriſque meliora aliquando tempora futura ſperantibus.

Sub finem menſis hujus, Legati Cæſarei, quos ad inducias petendas Conſtantinopolim ſuperiori anno ablegatos diximus, unà cum Ebraimo Legato Turcico, certis de cauſis ad Imperatorem miſſo, Viennam redeunt, pacem ferentes his conditionibus, ut literis proditæ fuêre: *ut quiſq; bello proximo occupata atq; ſubacta retineat. Induciis Veneti & Joannes Tranſylvanus includantur. Ruricolæ in confinibus habitantes, qui hactenus utriq; tam Imperatori, quam Turcis cenſum dependerint, eum ſoli Selimo præſtare atq; ſe vire teneantur.* De cauſis, quæ Selimum ad pacificationem hanc cum Maximiliano ineundam moverint, variæ conjecturæ fuêre; hæc tamen potiſſima fuiſſe creditur, ut ſe in Imperio tanto melius ſtabiliret, attento, quod multas naves copiis atque munitionibus bellicis onuſtas ad Arabiam, quæ rebellaſſet, in ditionem ac obedientiam ſuam redigendam, Conſtantinopoli dimiſiſſet.

Primò Junii, Bruxellis octodecim Nobiles captivi, qui confœderationi ſubſcripſerant, capitali ſupplicio afficiuntur, inter quos præcipui erant Gisbertus & Dietrichus Barones Battenburgici, Imperio ſubjecti, Petrus Andalotus, & Maximilianus de Voiz.

Secundo verò Junii die, eodem in loco Villetius & Dhujus, capti cum Concionatore ad oppidulum Dale capite plectontur.

Tertio Junii die, Amurathes Princeps Gaveriorum, Comes Egmondanus, & Freneſiorum Armentiriorumque Dynaſta, cum Comite Hornenſi, Philippo à Montmorancio appellato Gandavo, quos ſupra in cuſtodiam ablegatos meminimus, curribus impoſiti, ac decem Hiſpanorum peditum ſignis & ala equitum comitati, Bruxellas vehuntur: Quò cum quarto die deducti fuiſſent, atque antea in vinculis accuſationi intentatæ, omnibus exceptionibus rejectis, reſpondiſſent, ſententia capitalis in eos fertur, cujus in Egmondanum tenor hic erat: *Viſo, per Excellentiam Ducis Albani Marchionis Caurenſis & Vicarii, Gubernatoris & Capitanei generalis, nomine Regis Domini noſtri harum ipſius inferiorum, ditionum, proceſſu criminali, in quo Procurator generalis Maieſtatis ipſius Actor eſt, adverſus Comitem Egmondanum, Principem Gaveræ, captivum, reum, & viſis præterea informationibus, factis per generalem Procuratorem memoratum, titulisq;, & ſcripturis & inſtrumentis per ipſum exhibitis, & confeſſionibus dicti captivi, cum defenſionibus & ſcripturis ex ejus parte productis ad ipſius exonerationem. Viſa etiam culpa, quæ reſultat ex dicto proceſſu, quod commiſerit dictus Comes Crimen læſæ Maieſtatis & rebellionis, quippe qui faverit, & unus fuerit ex complicibus fœderis, & abominabilis conjurationis Auraſii Principis, & quorundam aliorum Procerum prædictarum ditionum: Quiq; præterea in tutelam & Salvagardiam ſuſceperit Nobiles Compromiſſi confœderatos. Animadverſis iiſdem malefactis per ipſum patratis in præfecturis Flandriæ circa conſervationem ſanctæ noſtræ fidei Catholicæ, & ejus defenſionem, & erga ſectarios ſeditioſos & rebelles ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ Romanæ & ipſius Regiæ Maieſtatis. Conſideratis porro omnibus quæ ex proceſſu ſupradicto reſultant: Excellentia ipſius poſt maturam deliberationem quorumcunq; cum Conſiliariis apud ipſum reſidentibus, pronunciat probatas, per dictum Procuratorem generalem concluſiones ipſius. Et proinde declarat dictum Comitem admiſiſſe Crimen læſæ Maj. & rebellionis, & tanquam hujus criminis Reum, pœnas gladio luere debere, & caput ipſius collocandum publico loco, & edito, ut ab omnibus conſpiciatur, atq; ibi relinquatur, donec aliud conſtitutum fuerit, per exemplum ipſius. Idq; ut ſit exemplare iudicium delictorum & criminum perpetratorum per dictum Comitem Egmondanum, præcipiendo, ne quiſquam audeat caput ipſius ex eo loco amovere, ſub pœna mortis. Et iudicat confiſcata Regiæ Cameræ omnia & qualiacunq; mobilia & immobilia, jura, actiones, feuda, & fundos cujuscunque modi, & qualitatis, quocunq; loco ſita & inventa fuerint. Id quod pronunciatum fuit Bruxellis quarto Junii anno 1568. ſic ſubſignatum, Dux Alba Regiſtratum poſteaquam lectum fuit in Concilio ipſo præſente per Secretarium Pratz.*

Sententiæ in Hornenſem tenor ferè idem erat, paucis admodum demptis, nimirum clauſula de receptatione confœderatorum Nobilium & commiſſis contra fidem antiquam & Catholicam. Lata verò ſententia deinde in ſcriptis, utrique

in ædibus

in ædibus à Panibus denominatis, atque è Regione Curiæ ſitis, ſeparatim prælecta fuit, cum hac ſignificatione, ut vita antè acta excuſſa de pertinentibus ad animæ ſalutem cogitarent. *Egmondanus hac ſententia audita, nihil aliud reſpondiſſe fertur, niſi ſeveriſſimam eſſe, nec credere adeo Regiam Maj. à ſe offenſam, ut tantam pœnam commeruerit: Nam quidquid egerit, id in ejus ſervitio factum. Si quid verò deliquerit, id ſibi morte abundè expiandum, non tantam ignominiam ſibi poſteriſq́ suis illatum iri, ſperaſſe, maximè quod uxori ſuæ, filiiſq́, pœnæ ſint ſuſtinendæ, confiſcationis vitæ atq; honorum paternorum. Adhæc præclaris ſuis ſervitiis Regiæ Maj. præſtitis, aliquam gratiam, ac pœnæ mitigationem debitam eſſe: Verùm cum ita Deo & Regi placeat, ſe mortem patienter ferre.* Veſpere deinde præcedente ſupplicii diem, Epiſcopo Hiperio eos circiter horam undecimam noctis juſſu Albani accedente, quò pro ritu Eccleſiæ eos, confeſſione admiſſorum cognita, abſolveret ac conſolaretur, Egmondanus oratione ad Deum facta, literas ad Regem his verbis ſcribit: *Se ſententiam, quæ Regiæ Maj. placuerit, cognoviſſe, & eum nunquam ejus propoſiti, mentis, vel voluntatis fuerit, quicquam contra perſonam vel ſervitium ſuæ Majeſtatis, vel antiquam atq; Catholicam Religionem tractare aut facere, ſe omnia patienter ferre, quæ Deo placeant, ac ſi durantibus Belgicis motibus conſuluerit, aut permiſerit fieri quicquam, quod aliis, minimè ſibi conveniſſe videatur, id ſemper fideli ac bona mente, in Dei honorem, ſuæ Majeſtatis ſervitium, ac pro neceſſitate temporis, factum. Quapropter ſe rogare Regiam Majeſtatem, ut venia erratis data, miſericordia erga uxorem miſeram, liberos atq́, miniſtros ſuos utatur, conſideratis præteritis officiis, ea ſpe fretum Dei miſericordiæ ſoli ſeſe committere, cum ſubſcriptione: Ad moriendum paratus Amurathes Egmondanus, die 5. Junii.*

Has obſignatas Hiperio confeſſori tradit, qui ſanctè ſe eas ad Regem curaturum promittit: ac deinde, ut literis publicis proditum eſt, magna animi devotione ac contritione delicta in ſinum confeſſoris effundit. Hornenſi initio confeſſionem renuente, quod jam ſe Deo confeſſum diceret; tandem tamen, cum nullam vitæ ſpem reliquam eſſe videret, id quod exigeretur, faciente.

Deinde die ſequenti, qui profeſtus erat Pentecoſtes, luce orta, Egmondanus, qui conſcientiam confeſſione delictorum exoneraſſet, ſupplicium maturari petit, dicens, morti condemnatum, tamdiu in cruciatu & anxietate detinendum non eſſe, ac hoc, mortem ſe minimè exhorreſcere, animo excelſo commonſtrans. Circiter horam ergo decimam ad locum ſupplicii præparatum educuntur, Egmondano præcedente eumque Epiſcopo Hiperio cum aliquot ſacrificis, & ſignis Hiſpanorum novendecim comitantibus. His ita ſtipatus ipſe chlamyde damaſcena rubea, & epitogio nigro aureis limbis circumdato, veſtitus: pileum ex ſerico nigro plumis albis ac nigris ornatum geſtans, manuq; linteolum tenens, manibus liberis, nulloque lictore ſubſequente (quod ſub fide equeſtri, nullum ſe impedimentum, ei ſententiam executuro, illaturum promiſiſſet) theatrum nocte præcedente cum duabus haſtis erectis conſtructum, atque nigro panno undique coopertum, lictore inferius ſe occultante, conſcendit, in pulvinar procumbit, ac pauciſſima verba cum Epiſcopo confeſſore commutat. Hoc verò abeunte lictor proſiliens, ac veniam deprecans, Comitis oculis velamine nocturno obductis, gladio diſtricto ejus jugulum ferit, truncoq; in conditorium in theatro collocatum repoſito, locum ſanguine aſperſum panno nigro cooperit. Hoc facto, mox Hornenſis adducitur, veſtitus amiculo ſericio nigro, capite verò pileum è panno factum geſtans, is tabulato conſcenſo, ac à populo ſalutato, venia petita, amiculum abjiciens, atq; pileum oculis obducens, & ipſe animo intrepido ictum carnificis excipit. Ita ergo utroq; obtruncato, Hiſpanicæ cohortes exceptis duabus domum diſcedunt, ac capita utriusque haſtis impoſita ad tertiam pomeridianam horam ſub cuſtodia duarum Hiſpanicarum cohortium relinquuntur: deinde verò capita haſtis refixa, & ad truncos collocata, ad templa deducuntur: Egmondani ad divæ Claræ, Hornenſis in Eccleſiæ majoris, populo ad illius tumbam non ſecus atq; ſancti cujusdam concurrente, eamque exoſculante. Deinde verò cadavera utriusq; ſepulchris Majorum illata, ac bona confiſcata fuêre. Atq; hunc finem Egmondanus & Hornenſis habuêre: quorum illius Virtuti, victoriæ illuſtriſſimæ ad fanum S. Quintini à Philippo Hiſpaniarum Rege contra Gallos obtentæ, ac mox profligati atque deleti Gallici exercitus, ad Gravelingam laus omnis communi vulgi teſtimonio tributa fuit. Hornenſis verò in utraq; pugna quod ſtrenuum Tribunum deceret, obeuntis, operam Regi comprobatam, ac ſalutarem fuiſſe conſtat. Aliquoties Auraicus Hiſpanorum adventu cognito, Egmondanum Regiis ſervitiis nimium ferè fidentem, commonefeciſſe fertur, ne nimium iis tribueret, eum extruere pontem, quem Hiſpani tranſeuntes ſint interrupturi. Nunquam verò quantumvis ſæpius admonitus adduci potuit, ut recta monentibus obſequeretur: ſed ſemper diceret, ſe ab omni crimine adeò purum, ut ſi ducentis milliaribus abeſſet, ad defendendum ſe, & contradicendum adverſariis, venturus eſſet, quaſi plus in innocentia accuſati, quàm integritate judicis ſubinde repoſitum ſit. Ne verò lector cauſarum, ob quas uterque ad mortem condemnatus fuerit, ignarus relinquatur, licet eæ obiter in ſententia contineantur, luculentius tamen eas exponere libet. Initiò ergo contra Egmondanum & Hornenſem captos, accuſatione criminali Gandavi 11 Jan. à Procuratore generali Joanne de Boes inſtituta, cum hi, tanquam Aurei Velleris Equites, in quos nulli, niſi Ordinis Duci atque autori pro more & ſecundum leges, etiam in crimine læſæ Maj. juriſdictio competeret, fori præſcriptionem contra Albanum, ut incompetentem & illegitimum Judicem objeciſſent, eiq; conſtanter inhærerent. Isq; ea excluſa, ad ulteriora proceſſiſſet, ipſorumque defenſione cum probationibus & documentis ad eam pertinentibus, deinde examinata: tandem ſententiæ contra Egmondanum ferendæ, ſubſequentia pro ſufficienti cauſa habita fuêre. *Et primò deprehenſum dictum Comitem Egmondanum cum Principe Orangiæ, Comite Hornenſi, & aliis ſuis complicibus, jampridem liberam harum provinciarum adminiſtrationem & ſupremam poteſtatem affectaſſe, & Regis ſummam autoritatem & Maj. imminuere & auferre conatos fuiſſe, ut ditiones has ab*

obedien-

obedientia, quam illi debent, paulatim eximerent, ac ipſi tanquam abſoluti Domini remanerent: idq; multorum non ſolum teſtimoniis, qui ex eorum quotidianis actib. & ſermonibus hoc retulerint, ſed multò etiam ex magis reb. poſtea ſequutis comprobatum. Porrò, ut idem Comes, cum ſuis complicibus, facilius, quo tenderent, pervenirent, Statuum generalium convocationem maximè ſolicitaſſe, ut de tota adminiſtratione harum provinciarum, cum iis conſultaretur, & ob id quoq; paſſim & publicè profeſſos eſſe, Regem nihil decernere aut inſtituere in ſuis ditionib. poſſe, quod à Statibus generaliboa approbatum non eſſet: Idemq; cum Duciſſa Parmæ, quæ tunc Gubernatrix harum provinciarum eſſet, toties tam vehementer egiſſe, ut & terrore, & perturbatione rerum illam eò adigere vellent; Ipſorum verò Statuum Miniſtros ſibi omni genere officiorum addictos habuiſſe, ut per eosdem, quicquid in congregationibus Statuum fieri placuiſſet, perficerent, atq; ita ſe tanquam Reges facerent, & Regem ipſum omni autoritate & poteſtate ſpoliatum, ſolo titulo ornatum relinquerent. Ad idem pertinere, eundem Comitem, & complices ſuos, introducere conatos fuiſſe mutationem & abolitionem conſiliorum, quæ ad latus Principis ſemper adeſſe ſolent, ut de juſtitiæ & harum provinciarum recta adminiſtratione ac de Principis ærario provideant, atq; aliud conſilium pro arbitrio conſtituere molitos fuiſſe, ubi ipſi & ſui complices omnia pro libidine ſua regerent. Atq; cũ Statuum generalium convocationem & conſiliorum mutationem, neq; ſatis ex voto, neq; tam citò quàm vellent ſuccedere vidiſſent, rem quoq; alia aggreſſos eſſe via, & Religionem in occaſionem perficiendi quod machinati eſſent, traxiſſe, licentiamq; quandam vivendi, populo rerum novarum cupido, oſtendere cœpiſſe: & autores fuiſſe ut in vulgus ſpargeretur, Regem inquiſitionem novam introducere velle: nihilq; contra privilegia Majorum admittendum, atq; ipſum adeò Comitem paſſim dixiſſe, ſe potius divenditis bonis ſuis, cum uxore & liberis aliò migraturum; Cùm ipſe tamen confeſſus ſit, ſe pro certo ſemper habuiſſe, & ab ipſo Rege intellexiſſe, nunquam Maj. ſuæ in mentem veniſſe, ut aliquid tale introduceret. Et his modis populos pleroſq; à Principe ſuo abalienari & deficere paulatim ab obedientia, quam illi debeant, cœpiſſe, ac in rebellionem poſtremam evaſiſſe. Ex eadem cauſa ſecutam poſtea eſſe Nobilium quorundam deteſtabilem illam conjurationem, quam illi compromiſſum vocent, cõtra juſtitiæ adminiſtrationem & adverſus ſecuritatem tranquillitatemq; Reip. qua nimirum inter ſe obligantes vitam & bona, jurarint ſibi mutuò aſſiſtere contra Regem, quem veluti barbarum, tyrannum & oppreſſorem libertatia accuſaſſent, & contra omnes qui cauſa rebellionis iis reſiſtere vellent. Et de hac quidem conjuratione inveniri primum Huchſtratæ, quò idem Comes cum ſuis complicibus conveniſſet, ipſo præſente actum, ac de milite pro conjuratis conſcribendo concluſum, & Præfectos militum deſignatos fuiſſe. De libello etiam, qui omnis ſeditionis & rebellionis inſecutæ tanquam prima cauſa fuerit, offerendo Duciſſę Parmæ ibidem tractatum fuiſſe, conſtitutumq; ut denunciaretur conjuratis Nobilibus, ut ad certum diem, quo dictus libellus offerreretur, Bruxellam convenirent. Poſtea cum illi ipſi conjurati, dicto die Bruxellam conveniſſent, Comitem & complices ſuos portas civitatis illius noluiſſe claudi, ſed liberum cuilibet acceſſum dari; cum tamen plures quàm 40. equites, & pleriq; armati cum magna trepidatione civitatis tumultuosè eam ingrederentur. Eundem libellum à Comite & complicibus ſuis pridie quàm offerreretur, Domi ſuę correctum fuiſſe, & iisdem poſtea præſentibus, ſpectantibus, nec contradicentibus Duciſſæ Parmæ oblatum eſſe à conjuratis Nobilibus, paulò plus minus ducentis, & ex eo facto, omnes malos, qui in tota hac provincia ſparſi fuiſſent, tanquam feneſtra ad omnem licentiam aperta, res novas tentare cœpiſſe, & per conſpirationes, tumultus, ſeditionem & rebellionem machinatos. Accurriſſe etiam ex eo tempore omnes exules, profugos & ſeditioſos, ex circumvicinis provinciis, ac mala jam præparata magis magiſq; promoviſſe. Eodem etiam die ad Domum Comitis de Culenberg. ubi tum iidem conjurati pranſi fuiſſent, ipſum Comitem cum Principe Orangiæ & Comite Hornenſi ſe contuliſſe, ac eorum dictis factisq; contra Regem applauſiſſe. Præterea eundem Comitem dictos conjuratos ſua Domo & menſa ſæpè accepiſſe, & alioqui familiares habuiſſe. Ex quibus actibus favere conjurationi eorum omnibus apertè viſum eſſe, ac proinde quotidiè impudentiam & audaciam eorum magis magiſq; creviſſe. Sed & clariſſimè poſtea ipſum Comitem oſtendiſſe conjurationem illam ſe planè approbare, ejus deniq; ſe eſſe ſocium & protectorem. Nam cum ad S. Trudonem dicti conjurati conveniſſent, & inter cętera, quæ ibi acta fuiſſent, univerſos ſeditioſos & rebelles, qui in provinciis fuiſſent, in protectionem conjuratorum receptos, & de pecunia conficienda, & militibus colligendis, contra Regem & Reip. tranquillitatem concluſum fuiſſe, ac deputatos ex eorum numero duodecim viros, qui in quaqua provincia ſibi aſſignata homines ad defectionem ab obedientia Principis ſui incitarent. & ubiq; alia præterea multa malorum, quæ poſtea inſecuta, fundamenta jacta fuiſſe. Eundem Comitem per Backarzelium Conſiliar. ſuum conjuratis ibidem congregatis, ſuo nomine dici juſſiſſe, ſe eos in tutelam contra omnes recipere, & cum ipſis in equo (ut verba ejus ſonent) moriturum. Idem poſtea conjuratorum Legatis à S. Trudone Dufflam miſſis, promiſſum confirmaſſe. Cùm Valentiarum civitas hoſtiliter rebellaſſet, eundem Comitem equitum ſuorum turmam, quæ ſtipendiis Regis aleretur, & ad tuendam provinciam illi commiſſa fuiſſet, ad expugnandam dictam civitatem mittere noluiſſe. Juramentum quoq; fidelitatis, quod mandatu Regis Gubernatrix ab eo exegerit, præſtare recuſaſſe. Duciſſæ Parmenſi ipſum Comitem & complices ſuos ſæpè timorem magnum incutere conatos eſſe, ut vel abiret ex his provinciis, vel conſentiret iis, quæ ipſi vellent: adeò ut ipſa multis aliis præſentibus, ſe proditam eſſe ab iisdem aliquando exclamaverit, idemq; literis ad Regem miſſis, teſtificata fuerit, in quibus hoc etiam addiderit, quod quicquid pro ſervitio Regis & tranquillitate harum provinciarum aggrederetur, ab illis ipſis interverſum, atq; adeò ad contrariam partem applicatum fuiſſe. Eundem Comitem in Flandriam, cujus fuerit Gubernator, à Duciſſa miſſum,

ut ſeditioſorum inſolentiam comprimeret, & imminentia mala averteret: ſed multò deteriora per ejus præſentiam, conniventiam & indulgentiam erga malos ſecuta fuiſſe. Nam ſeditioſos multò audaciores factos ſacrilegia, direptiones, everſiones, incendia & vaſtationes exercuiſſe: & econtra eos, qui fideles Regi fuiſſent, multò timidiores redditos, utpote quos deterruerit, ne arma contra ſeditioſos caperent, & cùm auxilium & præſentiam ſuam requirerent, deſeruerit. Et cum per idem tempus Duciſſa Magiſtratibus civitatum omnium & oppidorum ſcribi juſſiſſet, ut ſeditioſorum inſolentiam coërcerent, ipſum Comitem contrà ſcripſiſſe, quod mandatis ſuis potius quàm mulieris Gubernatricis obtemperare deberent. Poſtremò probatum, etiam ipſius Comitis confeſſione, eum cum Principe Orangiæ, Comitibus de Horn, & Hochſtrat Teuremondæ conveniſſe, & conſilium cepiſſe de milite conſcribendo & armis capiendis ad profligandum & prohibendum ingredi Præfectum exercitus à Rege miſſum, & ipſum Comitem quidem dixiſſe, ſe omnium primum contra eos equum conſcenſurum, & ex eo tempore 800. equitum, uſq; in Februarium menſem hujus anni in ſtipendio per eos retenta fuiſſe. Et hæc quidem quæ diximus, cauſæ ſententiæ capitalis contra Egmondanum fuère. In Hornenſem verò ſubſequentia: Eum fidei Regi datæ oblitum, cum Auraico, Egmondano, Hochſtratenſi, Ludovico Naſſavienſi, Marchione Bergenſi, Montignio, Bredenrodio, aliiſque quibuſdam, ante hac deſideraſſe mutationem Principis, proprio ac naturali Rege dejecto, quò, ut veriſimile ſit, & eorum actiones demonſtrent, ipſi terras, Belgicas occupatas inter ſe dividerent: utq; fundamenta deteſtabilis Propoſiti jacerent, eum, & complices, qui Belgii Primores fuerint, conatos evertere, & exterminare omnes, qui ipſorum conſpirationi impedimento eſſe potuerint, ita, ut inter alia rebus ipſorum expedire viſum ſit, expellere Belgio præcipuum conſilii Statuum Regii, qui optimè ipſorum actiones & machinationes intellexerit. Eum, alioſq; complices conſpiraſſe in ipſius vitam ac bona: utque ad exterminationem ejuſdem pervenirent, Hornenſem, Auraicum, & Egmondanum ſcripſiſſe ad Regem literas, undecimo Martii, anno ſexageſimo ſecundo, dicentes, expedire Regiæ Majeſtati, commodo publico Belgii, ne ipſe ad negotia hujus in poſterum admitteretur, & niſi ſua Majeſtas remedium huic rei adhiberet, ruinam terris Belgicis imminere. Ad quas literas ſua Majeſt. 6. Junii an. LXIII. reſponderit: Quandoquidem particulatim nihil expreſſerint, ut quo malè perſona delata ſe geſſerit, placere Regiæ ſuæ Majeſtati, ut unus ex ipſis tribus ad eam veniat, ac crimina ipſius particulatim commemoret: Neque enim Regiæ ſuæ Majeſt. morem eſſe, ut ſine cauſa quemquam ſuorum gravet. Cæterùm eos hæc noluiſſe animadvertere, ſed propoſito inſtitiſſe, quo eam ſingularem atq; illuſtrem perſonam gradu atque honore dejicerent, in quo ſemper officia Regi grata præſtiterit. Cumq; Hornenſis cum Auraico & Egmondano intellexerit, voluntatem Regiam ipſorum intentioni non eſſe conformem, eos compluribus modis malevolentiam erga dictam perſonam oſtendiſſe, quo ex Belgio diſcederet. Eos in opprobrium atq; contemptum ejus curaſſe fieri, inſigne rubeum cum capite motionis, quod per Gubernatricem Parmenſem ipſis interdictum fuerit. Mox verò ipſos eorumque complices, quò magis odium erga dictam perſonam proderent, coraſſe publicè Bruxellis aliiſq; in locis circumgeſtari inſigne, plurimis ſagittis ornatum. Porrò Regiam Majeſtatem de maximis difficultatibus dictæ perſonæ illatis, atq; periculis illi ſtructis & conſpirationibus contra eam factis, commonefactam, ne fructu operæ fidelis ejus privaretur, juſſiſſe eam in Burgundiam ſecedere, ita, ut rectè conſideratis inventionibus & actionibus Hornenſis, aliorumq; ejus complicum, eæ magis contra Regem quàm dictam perſonam directæ fuerint. Idq; inde oſtendi, quòd cum res Belgii, quoad per dictam perſonam adminiſtrarentur, tranquillæ fuerint, ſtatim ea in Burgundiam ſecedente, per Hornenſem ejuſq; complices, illius præſentia liberatos, non in meliorem ſtatum reductæ, id quod tam prolixè promiſerint, ſed penitus confuſæ ac perturbatæ fuerint. Statim enim poſt diſceſſum ejus perſonæ propoſuiſſe, eos conſilio Statuum, res ærarium concernentes in hoc tractandas, quo ipſi pecunias in manu ac poteſtate habentes, iis ad voluntatem ſuam uterentur, Rege interim indigente. Eos propoſuiſſe, ut conſilium privatum, quod ultra hominum memoriam ſuſtentatum fuiſſet, abrogaretur, & negotia, quæ ibi tractata fuiſſent, ad conſilium Statuum revocarentur. Id conſilium, ut veritas evidenter commonſtret, eò tetendiſſe, ut Hornenſis, aliorumque complicum ejus, poteſtas adaugeretur, ac Regia imminuta, ipſi facilius ad finem conſpirationis pervenire poſſent. Hornenſem, Auraicum, Egmondanum, Hochſtrateoſem, Marchionem Bergenſem, alioſque quoſdam, menſe Martio anno ſexageſimo quinto Bredæ conveniſſe, inde Hochſtratam abiiſſe, ubi etiam multi Proceres fuerint. In quòlibet eorum Conventu, maximè Hochſtratæ, quamplurima contra Regem, ejus ordinationes & conſtitutiones, edicta & placita Car. V. Imperatoris agitata, ita ut Bredenrodius aliiq; Nobiles confœderati, Hochſtratam venientes, ibi libellum ſupplicem commonſtrarint, quem poſtea quinto April. exhibuerint, ex quo mala, ruina, atq; deſtructio omnibus nota profluxerit, confœderatis tunc & poſtea declarantibus, quod Hornenſis, Auraici, & Egmondani favore niterentur. Bredenrodium alioſq; Nobiles, qui fœdus fecerint, quod compromiſſum dixerint, multa tunc effuntiſſe, per quæ gloria Dei violata, & Regiæ Majeſtatis honos graviter læſus fuerit, nimirum quod Inquiſitio tyrannidem in ſe contineat, omnem barbariem ſuperantem, quæ ſint verba injurioſa, inſania, & non tantum ſcriptu, ſed & cogitatu indigna, in ſubdito contra ſuum ſuperiorem, maximè cum Inquiſitio inſtituta à Rege in Belgio non ſit nova (ut ad circumveniendum populum confœderati poſtea ſparſerint) ſed ea, quæ retroactis temporibus obſervata in Belgio fuerit, ut ejus publicatio oſtendat juri communi conformis. Adhæc dicto compromiſſo ineſſe conſpirationem & rebellionem contra Regiam ſuam Majeſtatem, cum ad ejus obſervationem confœderati, Duces, Capitaneos & milites ad numerum viginti aut triginta millium aluerint, ut Hornenſis & alii dicto menſe Martio ſignificarint, ſe de eo certiores eſſe redditos.

Quinto

Quinto Aprilis, anno M D LXVI. Ludovicum Comitem Naſſavienſem, Culemburgenſem, Bergenſem, & Bredenrodium alioſque Nobiles confœderatos compromiſſo ſubſignato, Bruxellas introiiſſe, & libellum ſupplicem obtuliſſe Gubernatrici: Quo die libellus exhibitus fuerit & aliquot ante diebus, Hornenſem multa Ducillæ, ad hanc terrendam, inculcaſſe, quò facilius eam ad aſſentiendum petitioni confœderatorum adduceret: Tanta etiam ante Auraicum & Egmondanum colluſiſſe, ut cum Bruxellis in pleno conſilio Statuum, de libello ſupplice & compromiſſo, ſermones in præſentia Gubernatricis fierent, Hornenſis & Auraicus dixerint, ſe ad ſua rediruros, & quidem Auraicus, ſe Belgio exceſſurum: Egmondanus verò remediorum ad turbas ſedandas pertinentium inveſtigationem declinans, ſe valetudinis recuperandæ gratiæ in thermas Aquiſgtanenſes conceſſurum, licet nullum ſignum morbi in facie ipſius appareret. Omnia verò hæc facta, ut Gubernatricem conſilio, auxilio & ope deſtituerent, quibus eam contra temeritatem & conſpirationem confœderatorum ſublevare officii ratione obſtricti fuerint. Tantum abfuiſſe, ut vel verbo vel facto ante exhibitum ſupplicem libellum, Hornenſis confœderatis reſtiterit, ut nec die quinto Aprilis conſuluerit copias conſcribi in Curia Ducillæ & civitate Bruxellenſi magna ac populoſa Regiæque Majeſtati devota, vel in aliis locis, quod facilè fieri potuiſſet, nec ejus ſententiæ fuiſſe, ut portæ civitatis confœderatis occluderentur: Sed nec famæ ſuæ, nec reverentiæ Regiæ Majeſtati debitæ, nec obſervantiæ ſanctæ Catholicæ fidei, nec edictorum Regiorum ratione habita connivendo declaraſſe, majorem confœderatorum partem ſibi vel cognatione vel officiis devinctam, atque permiſiſſe, ut Auraicus & Egmondanus incendium excitarent & confœderati, horribili impetu atque furore graſſarentur. Uſque eò melius ſuam voluntatem declararet conformem eſſe confœderatorum, die ſequenti poſt libellum exhibitum ſupplicem, cum voluptate inſpexiſſe Auraicum & Egmondanum ingredientes Domum Culembergici Bruxellis, in quam quidam confœderatorum diverriſſent, ac illic Comiti Ludovico & Bredenrodio convivantibus in menſa aſſediſſe, ac cum ipſis bibiſſe, quo tempore immenſa inſolentia ac impudentia vociferatum fuerit, ut Geuſii viverent, nimirum confœderati, qui ſe ita vocitarint. Notoria verò juris diſpoſitione crimen læſæ Majeſtatis committi, non ſolum factis, ſed & diſſimulatione, ac cadere in crimen læſæ Majeſtatis, qui bibat & converſetur cum inimicis aut conſpirantibus contra Principem, quales confœderatos fuiſſe manifeſtum ſit. Ulterius, eum die ipſo, quo libellus ſupplex exhibitus fuerit Bruxellis, in domo Auraici diverſarum, ubi in menſa Auraici ederit ac biberit, cum comite Ludovico & Bredenrodio, aliisq; confœderatis, ubi idem vita Geuſiis vociferando optata fuerit.

Die Lunæ Trinitatis ſacro anno 1566. Abbatem S. Bernhardi, nunc fugitivum, & publicè de hæreſi accuſatum, convivium in clauſtris Abbatiæ Hornenſi, Auraico, Egmondano, Hochſtrato aliisq; Nobilibus adornaſſe, in eo convivas Geuſios poculis ſalutaſſe, atque alta voce ipſis vitam precaros: Ita ut Hornenſis hanc rem toties in ſua præſentia repetitam, tolerando, gratamque habendo declararit, ſe devotum confœderatis.

In Conventu Dufflenſi, qui menſe Julio dicto anno 1566. fuerit, conveniſſe Hornenſem, Auraicum, Egmondanum alioſque quàm plurimos. Eo tempore & ante, ab ipſis in protectionem atque tutelam receptos confœderatos conſiſtoriales & mercatores: hoc ipſo verò non ſolum confœderationem approbatam, ſed & autoritatem Regiæ Majeſtatis violatam ac imminutam, attento quod in protectionem & defenſionem recipere Regii juris ſit, quod minimè competat, ſuperiorem agnoſcentibus, quales omnino fuerint Auraicus, Egmondanus & Hornenſis, qui tanto plus in hoc deliquerint, quod ſecuritas publica conceſſa fuerit conſpiratoribus, ac rebellibus ſuæ Majeſtatis. Hornenſem non commoneſeciſſe neque Regiam Majeſtatem, neque Ducillæ excellentiam, de hac conſpiratione, ideò in crimen læſæ Majeſtatis incidiſſe Præter receptionem in tutelam. Hornenſem & complices Dufflæ promiſiſſe confœderatis, nullam ipſis moleſtiam, neque in præſenti, neque in futurum illatum iri cauſa Religionis: verùm ſi quid enorme accideret, id Nobilibus curæ futurum. Hoc ipſo Hornenſem cum Auraico & Egmondano arrogaſſe ſibi autoritatem ſuperioris, à quo fluant & deriventur omnes juriſdictiones, ita ne cuiquam vel ſuprema, vel media, vel inferior juriſdictio competat, ſed ſi quis eam ſibi vendicet, crimini læſæ Majeſtatis ſubjiciatur, atque obnoxius fiat.

Poſt oblatum libellum ſupplicem, ſub finem Decembris anno 1566. Hornenſem cum Auraico, Egmondano, & Hochſtratenſi Teneremondæ conveniſſe, & ibi circiter Januarium tractaſſe de conſcribendo milite, & armis capiendis Rege in haſce terras cum armis venturo: de hac verò conſpiratione ab Hornenſi, nec Regiam Majeſtatem, nec Excellentiam Ducillæ certiorem redditam. Quapropter rurſus crimen læſæ Majeſtatis eum commiſiſſe. Ducillam præmonitam, quod confœderati Bruxellas venturi eſſent, ad exhibendum libellum ſupplicem, quinque literas Hornenſi ſcripſiſſe, ac petiiſſe, ut ad ſe veniret cum aliis, quos vocaſſet, ad deliberandum de rebus maximi momenti, concernentibus ſervitium Regiæ Majeſtatis, & ſalutem harum terrarum. Cæterùm eum, ut ipſemet confeſſus fuerit, recuſaſſe venire, prætendentem, quòd conſtituiſſet domo minimè exire, quoad reſponſum acciperet ad literas, quas dixiſſet, ſe ad Regem in Hiſpaniam miſiſſe: Reſponſum tàm alienum ab officio, ut inde nihil aliud, niſi malevolentia ipſius, contra Regem ſuum ſuperiorem & Principem naturalem colligi potuerit, pro quo omni alacritate & promptitudine, vita ac bona profundenda illi fuerint: Eum Secretario ſuo primo Maji an. 1566. ſcripſiſſe, quod cùm videat, nulli remedio locum eſſe, & quod ſua Majeſtas in Conventum generalium Statuum conſentire nollet, ſe conſtituiſſe Curia diſcedere, nec amplius vel Regi vel Imperatori ſervire, ac refrixiſſe ſtudium ſuum erga Principem. Eam menſe Septembri Tornaci à fratre cujuſdam Concionatoris hæretici recepiſſe ſcriptum, conti-

nens in primo articulo, verum & unicum remedium ad occurrendum motibus exortis. Eſſe convocationem Statuum generalium, deque eo Duciſſam commonefaciendam. Id ſcriptum tantopere ei placuiſſe, ut Tornaci expreſsè dixerit, quod ſi Excellentia Duciſſæ pergeret denegare Conventum, Proceres ſuis muneribus renunciaturos: cum tamen res in eo Statu non fuerint, ut congregatio generalium Statuum neceſſaria eſſet. Eum complicesque ideò tantopere Conventum generalem expetiiſſe, ut Rex ad neceſſitatem redigeretur, conſentiendi negotium Religionis Conſilio Statuum componi, ipſis, ut veriſimile ſit, excitantibus, poſtquàm dicti motus ferè per univerſam hanc provinciam pervagati eſſent, ſe Status cùm populo commoturos, ut in omnibus ſequerentur amicos ipſorum ac confœderatos: ac ita Vaſalli atque ſubjecti per obliquas machinationes, leges ſuo Regi imponerent, ac capiti membris ſubjicerent: Id quod abſurdum, monſtroſum, & omnibus Divinis atque humanis legibus contrarium. Cogitaſſe eum cum Auraico, Egmondano, cæterisque adhærentibus, ſe voti compotes futuros, nimirum abolitionis, inquiſitionis, placitorum, ac uſurpationis eminentiæ & autoritatis ſupra Regiam Majeſtatem & haſce terras: præcipuè verò unicuique permiſſam iri, quantum ad negotium Religionis attineret, libertatem vivendi ex arbitrio, nulla lege, vel ratione obſtante, id quod confœderati falsò libertatem conſcientiæ appellarint.

Penultimo Auguſti anno 1566. Hornenſem cum commiſſione Gubernatricis veniſſe Tornacum, præcedentibus Nobilibus ac mercatoribus aliisque, eo introeunte populum vociferatum, ut Geuſii viverent, teſtificantem hoc ipſo, quam opinionem de eo haberet, eum verò nullam ſignificationem præbuiſſe talem clamorem Deo, æquitati & Regiæ Majeſtati, commodoque publico repugnantem ſibi diſplicere, nec inquiſiviſſe de hiſce clamoribus, quamvis id facere potuerit. Similiter dicto penultimo die, Gubernatrice per Legatos Beawoium & Mulbayum & Epleſchinum miſſos, petente, ut Querdius & Villierius tunc temporis Tornaci degentes ſtatim inde diſcederent, atque Legati, quæ in mandatis haberent, exequerentur: Eum ita indignatum, ut in continenti Magiſtratum in Curiam convocarit, atque interea Beawoium cum ſua turma militari, quæ ſtipendio Regio aleretur ex arce eduxerit, ut rurſus hac ratione declararit ſatis, quod noluerit Gubernatricis voluntatem valere contra confœderatos, ſed ipſe iis faveret, eorumque reſpectu expelleret præſidium, quo facilius ipſe & complices perficerent perverſas & abominabiles machinationes, quibus & Querdius & Villierius adhæſerint, cum tamen ipſe ſatis ſciverit Villierium novæ Religioni addictum eſſe.

Primo Septembris anno 1566. eum Magiſtratui Turnacenſi ſignificaſſe ſibi expreſsè injunctum a Gubernatrice, ut conciones confœderatorum & ſectariorum removeret. Verum antequàm quicquam conſtituerit, expetiiſſe ſententiam Magiſtratus, quid illi è re eſſe videretur: hoc ergo facto eum noluiſſe Gubernatrici obedire Concionatores expellere volenti, [illegible] ex quodam contemptu & inobedientia foviſſe, promoviſſe, & augmentaſſe motus, atque conciones continuat[illegible].

Tertio ejuſdem menſis Septemb. anno 156[illegible], eum prohibuiſſe Catholicis ac confœderatis & ſectariis, ne alter alterutri impedimentum in Religionis exercitio inferret, ſub pœna confiſcationis vitæ atq; bonorum, quo ipſo multis diebus Tornaci atq; in ſinitimis locis vigore edicti publicati ſub ſonitu tubæ, conciones publicæ habitæ fuerint: In hoc enim dupliciter peccaſſe primo, quod permiſerit rem in ſua poteſtate non ſitam, & viam aperuerit unicuique procedendi ulterius ad ſuæ conſpirationis execrabilis ſcelera, præterquam quod non potuerit mandata promulgare ſub pœna confiſcationis vitæ atq; bonorum, cum hoc reſervata ſit ſuperiori, aut mandatum ab illo ſufficiens habenti, quod Hornenſi minime datum fuerit. Hornenſem hac in parte tanto magis [illegible] pandum, quod ante talem conceſſionem, plerique è Senatu Tornacenſi ei ob oculos poſuerint evidentiſſimas rationes, ut eam prætermitteret, ſed eum ac ardens deſiderium, quo ipſe ad has res proſequendas flagrarit omnibus rationibus viam præcluſ[illegible]. Adhæc ſub diſceſſu e Tornace [illegible] ut ipſemet confeſſus fuerit, ipſum indulſiſſe, ut quatuor conciones in loca Halla haberentur. Quamdiu Tornaci manſerit, eum permiſiſſe ſectariis, ut ex ſingulis civitatis Domibus tam Catholicis quam aliis collectas corrogarent ad ædificanda tria templa uſui ſectariorum accommodata, plures etiam Nobiles ab eo rogatos, ut idem facerent, ac ligna pro conſtructione largirentur: id à ſe factum confeſſum & per hoc teſtatum, ſe iniquiſſima & turpiſſima ſectariis permiſiſſe, collectam lignorum etiamnum pro concedenda ſtructione ædificiorum improbatorum, quæ nulla ratione excuſari queat. Interea temporis eum ſæpius Magiſtratui ſignificaſſe ne Iconomachia in Eccleſiis facta, intenderet. Eodem tempore ad preces ſectariorum, eum petiiſſe a Mulbayo, ut præ[illegible] recuperentur in arce Tornacenſi, ac hoc reſpondente, ſibi obedientiam Duciſſæ præſtandam, ipſum ira accenſum dixiſſe, fratrem Montignium infortunatum, qui Mulbayum ad eum gradum evexerit. Preterea etiam multos ſermones cum Mulbayo contuliſſe, ad terrorem huic incutiendum, maximè dicto, ſe viginti millia hominum adducturum, & ſi machina bellica deeſſent, ſe non quieturum quæ[illegible] conficerentur. Eum cum aliis admonuiſſe Bredero[illegible]dium, ut iret Antverpiam ad offerendum libellum ſupplicem Gubernatrici, motibus illic durantibus, ut omnia præſidia extraordinaria abrogaret, & unicuiq; exercitium Religionis liberum relinqueret: ſi vero id denegaretur, res aliter conſtituendas præcipue ratione Valentianorum. Hanc commonefactionem fuiſſe conſpirationem contra Regiam Majeſtatem nec aliter interpretari poſſe. S[illegible]ctarios ſtatim poſt ejus adventum in urbem Tornacenſem deſiderio crudelitatis in corpora Catholicorum [illegible] humata atq; ſepulta exercenda ſtagr[illegible] rogaſſe, ut ipſis in Eccleſia majori Divæ Virg[illegible] theſaurum quærere liceret. Id eum licet ſingularem, nec ejus rei concedendæ facultatem habentem, indulſiſſe; eos ergo pluribus locis perfoſſis inhumanitate plus quam barbarica violaſſe monumenta mortuorum, maxime cujuſdam Epiſcopi qui [illegible] ante centum annos Eccleſiæ præfuerit, ut quibus enſis humanitatis inſit, ac tam crudele facinus [illegible]-

rint, ad

rint, ad id etiamnum exhorreſcant. Cæterùm Hernenſem non habita ratione humanitatis, nec ſepulchrorum, laudaſſe agilitatem & diligentiam operariorum, in tam facto abominabili, qui tamen nihil aliud invenerint quàm theſaurum cadaverum. Flagrante tumultu in dicta civitate Tornacenſi cùm ſermones habiti fuiſſent in hoſpitio Hornenſis, quondam Nobilem in Hiſpania cauſa Inquiſitionis detentum, eum dixiſſe, ſuum fratrem Montignium jam pridem illuc ablegatum fuiſſe, ſi vere detineretur, ſibi enim quæſiture quinquaginta hominum millia obligata eſſe, declarando hoc ipſo, ante detentionem fratris, ſe iturum contra Regem, atq; fratrem ex carcere erepturum: Quæ verba tam temeraria fuerint, ut à maligno ſpiritu profecta fuiſſe videantur & ut ob ea in crimen læſæ Majeſtatis inciderit. Eum deputatis quibusdam civitatis Tornacenſis ſcire cupientibus, quid ratione contionum & aliarum congregationum gerere deberent reſpondiſſe, ne literis quibuscunq; a Gubernatrice aut aliis mi[illegible], quæ a ſe, Auraico, Egmondano, & Hochſtratenſi, aut alterutro ipſorum ſubſignata non e[illegible]ent, obedirent, ac per hoc di[illegible] ma[illegible]o obedientiam Re[illegible] & Gubernatrici debitam, ſed arroga[illegible] ſibi ſupremam autoritatem, quæ Regiæ Majeſtati in Tornacenſes competat. Eodem tempore & antea eum compluribus locis ejus incolis ſignificaſſe [illegible]eos vivere poſſe ſecundum ſua conſcientiæ tranquillitatem atq; arbitrium, quaſi Leges Divinæ & humanæ mortuæ & extinctæ fuiſſent, ſed homines ut bruta animantia abſq; legibus & ratione vixiſſent. Acer[illegible]e eum eodem tempore quendam Monachum cordigerum apoſtatam, nomine Joannem Calleſium, dixeris in multorum præſentia, Regis voluntatem eſſe, ut utriq; Religioni deditis, in pace vivant: exercitium autem Religionis utriusq;, in certis capitibus conce[illegible]um, hoc adje[illegible]o ad apoſtatam, ſi compromiſſum [illegible]ret ſe eum contra quemlibet defenſurum: unde [illegible]ejus, eum contra officium id permiſiſſe, & ita de no[illegible] compromiſſum approbaſſe ac ſecuritatis dicta con[illegible]iratione prom[illegible]one in crimen læſæ Majeſtatis incidiſſe. Quendam Hermannum Martinum eodem tempore captum, quod caput & dux fuerit Iconomachorum, ac qui antea anno milleſimo quin[illegible]enteſimo ſexageſimo tertio comprehenſus ob cauſam Religionis fui[illegible]et, ita ut morte adjudicatus fuerit, carcere dimiſſum ab eo, quantumvis id ei ſufficientiſſime ſignificatum fuerit, quod poteſtatem id f[illegible]ciendi minimè haberet, ut & in hoc ſe crimine læſæ Majeſtatis obſtrinxerit. Eadem de cauſa rurſus criminis læſæ Majeſtatis reum, quod eodem tempore Tornaci e carcere in libertatem reſtituerit Guilhelmum Vallenſem & Gilbertum Blanvveit Iconomachos ac Eccleſiarum deſtructores. Reſervaſſe eum ſibi pœnam cujusdam malefici Horieci, quoad compromiſſum confœderatorum à Gubernatrice ratificaretur, etſi cognitio dimiſſionis incarceratorum ad Magiſtratum loci ſpectet. Et hanc cauſam [illegible]uiſſe, quod Iconomachi impunitatem deli[illegible]orum ſibi promittentes, ad ulteriora maleficia proceſſerint. Conſe[illegible]um eum, ſe [illegible]cripſiſſe literas, in quibus mentio [illegible]a[illegible]a fuerit, duodecim aut quatuordecim millium hominum, qui durantibus motibus extra portam Antuverpiæ convenerint, licet talis congregatio minime facta fuerit. Sed veriſimiliter id factum ad terrorem bonis incutiendum, & animandum ſceleratos. Eum etiam ita honoris ſui atq; officii Regiæ ſuæ Majeſtati debiti oblitum, ut dum flagrante motu Valentiana rebellio eſſet, deputatos ſectariorum Valentianæ commonefecerit, ne ſe ad Nocarmenſem Cambraii, tunc cauſa ſedandorum motuum habentem, ſeſe conferrent, atq; hoc ipſo ſatis oſtendiſſe, ſe partium Valentianarum eſſe, nec expetiiſſe finem rebellionis, ſed ejus progreſſum ac incrementum. Idq; eum & aliis modis teſtatum, nam dicto tempore Antoini verſantem, Jacobo Coleo, Valentianorum Deputato, dixiſſe, quod ſi hi civitatem per tres ſeptimanas adhuc defenderent, id ſufficere, hoc innuendo, obſeſſis auxilia non defutura. Eo ergo Valentianos intellecto [illegible] incitatos ut portas civitatis occluderent, nec Regia præſidia intromitterent. Plurimis ſectariis Valentianis eum requirentibus, quid ſuper tranſactione libelli ſupplicis confœderatorum Nobilium agere deberent, reſpondiſſe [illegible] libertatem Religionis generalem eſſe, ut quisq; in tranquillitate conſcientiæ viveret, quoad per St[illegible]tus generaliter congregatos aliter ſtatutum fuerit, & ad id publicandum, Tornacum ipſum veniſſe. Et hæ ferendæ in Hornenſem capitalis ſententiæ fuère.

Decimo Junii Jacobus Elector Trevirenſis, cum in profeſto Pentecoſtes complures machinas [illegible]s majores atque minores ex arce ſua Ermbreitſtein in cellam Palatinam dimidio milliari ab urbe Trevirenſi ſitam, per Mo[illegible]lam tranſvehi curaſſet: [illegible] Trevirenſibus vaccas, oves, capros, aliaque pecora in agris paſcentia, per ſuos eg[illegible]egiè armatos, eripit, quosdam civium in campis comprehenſos eodem abducens, ac mox per Antonium ab Eltz Ducem equitum, quos Rheingravius pro Rege in Galliam duxiſſet, ejusque equitatum, Trevirenſes, nihil tale metuentes, ex improviſo circumcingit, iisque omnem commeatum intercludit: Deinde ſubditorum aliquot millibus ad obſidionem urbis præproperè evocatis, atque militum cohortibus aliquot conſcriptis, Treverim obſidet, ac duodecimo Junii fontes [illegible]quam civita[illegible] ſuggerentes, effuſſionibus alio [illegible]. C[illegible]uſa ol[illegible]nis erat, *Quòd oppidani non ſ[illegible]lum [illegible]acobi Archiepiſcopi ſed & ejus antece[illegible]oris Joannis de Layen juriſdi[illegible]tioni, in civitate Treviren[illegible], multas variasq; turbationes minime Archiepiſ[illegible]pis ferendas, intuliſſe cenſerentur. His, civitatem ſibi immediatè ſubjectam eſſe, ac proinde ab abſoluta & omnimoda juriſdictione, dependentia, inter hæc juramentum ſubjectionis, collectarum impoſitionem, Senatorum civitatis conſtitutionem, cuſtodiam clavium civitatis, executionem ſententiarum, cauſarum criminalium, & iis connexarum dijudicationem, competere affirmantibus. Oppidanis vero omnia hæc, ſimuliq;, conſuetudine vel præſcriptione per po[illegible]teſtatem, vel quaſi temporis, cujus initii memoria non extet, ſibi vendicantibus, ac Archiepiſcopo limitate modo [illegible]ſubjectos contendentibus.* Cum itaque Archiepi[illegible]opi interclu[illegible]ne commeatus, & ſequeſtratione bonorum civium, in diœceſi Trevirenſi ſi[illegible]orum, ſim[illegible]ibusque viis nihil efficere potuiſſent, tandem Jacobus [illegible]e[illegible]tor, quo oppida[illegible]s ad obedientiam compelleret, ſtatuit, eos armis ſubigere: Ideoque opera agnati Antonii aliorumque uſus, civitatem hoc die, ut diximus, obſidio[illegible]ngit. Etſi oppidani mandata, de obſidione lo[illegible]venda[illegible] Camera Imp[illegible]iali impetraſſent, eaque dicto E[illegible] inſinuata fuiſſent, tamen obſidio hoc intermiſſione, usque ad nonum Auguſti continuata fuit.

Junii die undecimo Henricus Dux Brunſuicenſis & Lunæburge[illegible] inter ſeptimam & o[illegible]avam horam veſpertinam, in præſentia multorum Nobilitate atque Virtute præſtantiſſimorum Virorum, nimirum Georgii [illegible]b Hollen, Dietrichi à Quitzaw, Adriani a Steinberg, Ch[illegible]ſtophori de Streithorſt, Burchardi de Steinberg, Do[illegible]oris Caſparis Nevii, & Georgii Frederici, aliorumque in arce ſua Wolffenbyto, poſt va[illegible]ios vitæ labores placidè in Chriſto obdormit. Pri[illegible]ceps bellicoſus, conſilio pollens, ac rerum experientia clarus, variisque utriusque fortunæ caſibus agitatus. In adoleſcentia ſiquidem Patri Henrico adverſus Friſios, unà cum Duce Saxoniæ Georgio aliisq; Principibus graviſſimum bellum gerenti, atque ad arcem Lihurtum pila bombardæ anno 1514. viceſimo tertii Junii, in profeſto Joannis Baptiſtæ concidenti adfuit, ſub eoque prima militiæ tyrocinia depoſuit. Deinde poſt mortem Maximiliani Imperatoris, bello inter Joannem Epiſcopum Hildensheimenſem & Ericum Brunſuicenſ[illegible] in Henrici agnati ſuppetias implorantem exorto, ei una cum fratre Guilhelmo non contemnendis copiis auxilio venit: fratreque Guilhelmo in prælio ad Soltaviam oppidulum Ducatus Lunæburgenſis, unà cum Erico agnato ab adverſariis capto, atque hoc Cellas Saxonum, illo Hildensheimium abducto, fratrem captivum eum agnato vi liberare conſtituit. Cæterùm Alberto Moguntino, Friderico Saxone, & Joachimo Brandenburgico, Electoribus intercedentibus, ad præcavendam majorem ſanguinis effuſionem ab inſtituto deſtitit. Mox verò cum Epiſcopus Hildensheimenſis à Carolo V. Imperatore tanquam violator pacis publicæ declaratus atque proſcriptus, in contumacia, maximo ſententiæ Cæſareæ contemptu, perſiſteret, Henricus unà cum Erico agnato jam ſolutione 12000. aureorum, triumque Caſtellorum traditione liberato, ipſum in ejusmodi anguſtias redegit, ut præcipuis pleriſque oppidis & arcibus diœceſeos occupatis, ac Nobilibus ſeſe Brunſuicenſium Ducibus dedentibus, ex Epiſcopatu profugere cogeretur, ſola urbe Hildensheimenſi, & arce Peina longè munitiſſima, ita ſe con[illegible]a Brunſuicenſes defendentibus, ut obſidio earum tentata, re infecta ipſis dimittenda atque ſo[illegible]venda fuerit. Poſtea ruſticis per totam ferè G[illegible]aniam tumultuantibus, ad furorem Thur[illegible]ngi[illegible]orum, quos Thomas Müntzerus, novo quodam doctrinæ genere ad ſe ex agris perduxerat, reprimendum, cum Saxoniæ Principibus Joanne Electore, ejusque patruele Georgio, & [illegible] aſſiæ Landgravio Philippo inſurrexit, ac non [illegible] fi[illegible]elem operam in ruſticis profligandis, ſed & M[illegible]ero in viam pietatis reducendo, navavit. [illegible]um etenim is extremo ſupplicio afficiendus, ad[illegible]odum perturbato atque deje[illegible]o animo eſſet, neq; [illegible]dei [illegible]uæ rationem explicare poſſet, ut in eo t[illegible]p[illegible]ris articulo fie[illegible] ſolet, ipſius confirmandi [illegible]au[illegible]a, Henricus voce illi præiit. Cæſis vero ruſtic[illegible] Duderſtadium & He[illegible]igenſtadium [illegible]ppida, eò quod ruſticis faviſſent, ſeptingentis equitibus & ſeptem ſignis peditum occupavit, ci[illegible]n unoquoque ſex aureis mul[illegible]tato. Altero poſt anno, nimirum 1[illegible]. Carolo V. Imp. co[illegible]ra Lotrechum Regis Galliæ Franciſ[illegible] Du[illegible]m, V[illegible]netos, ac Sfortiam Mediolanenſem, acre bellum gerente, ſuarumq;

partium fortuna nutante, ita ut no[illegible] viribus confirmanda e[illegible]is Heinricum æta[illegible] rentem & bellicæ avidum laudis, oblatis ſtipe[illegible] propoſitisque uberioribus præmiis, è media G[illegible]mania Saxonumque finibus in Italiam evocavi[illegible] Hic ergo parvo temporis ſpatio validiſſimis peditum legionibus duabus, Ductore Marco Sittichio, ac inſtru[illegible]ſſimis equitibus mi[illegible]le, qui ferè omnes cataphracti eſſent, coacti[illegible], per [illegible]identina[illegible] al[illegible]es juſto torm[illegible]torum apparatu [illegible]rofectus, [illegible] B[illegible]xianum & Bergomatem agros [illegible]ſtuſe populatus, & ſævis etiam incendiis bellum gerens ab Anton[illegible] de Læva Cæſariano Duce ad [illegible]audem Pumpejam, quæ prima omnium eo bello à Cæſare ad Sfortiam [illegible] feciſſet, oppugnandam deducitur. Ver[illegible]m S[illegible]t[illegible]tianis crebra glandium procella appropinquan[illegible]e & ſubeuntes perfundentibus [illegible]oc[illegible]isq[illegible]e aliq[illegible]t ſigniferis, eos, q[illegible] int[illegible]ar[illegible]inas anti[illegible]u[illegible], cru[illegible]petu in [illegible]oſſam de[illegible]a[illegible]ibus, He[illegible]cus, qui Lævam iniquiſſimo loc[illegible] pugnam c[illegible] animadverteret, & ſe eo con[illegible]ilio [illegible] Italiam v[illegible] recordaretur, ut ad ferendam obſeſſis opem [illegible] polim contenderet, circa Mediolanum æſtiva [illegible] novaque belli ratione Cæſari operam [illegible]ræſtare [illegible]gravit, quod eadem a Mediolanenſibus, quæ A[illegible]tonius imperare atque exigere con[illegible]ueſceret gratuita alimenta atq; ſtipendia, ſe conſecuturum c[illegible]nfideret. Id autem Læva veritus, nec collegam p[illegible]æpotentem ſibi aſciſcere volens, Italica ſimulat[illegible]o[illegible] Henrico ejusmodi artibus minimè aſſueto, [illegible]c perſuaſit, ut id conſi[illegible]um abjiceret & in Germaniam redeundum arbitrar[illegible]tur, maximè peſt[illegible]len[illegible] morbi lue[illegible] quaternam ferè mort[illegible]ium partem in Italia abſumptam ferebat [illegible]n[illegible]ionibus G[illegible] ni[illegible]s atrociſſimè ſæviente, & paſſim annona d[illegible]ciente: deniq; Antonio itinera, quibus Nea[illegible]lis petenda erat, hinc à Florenti[illegible]s [illegible]illinc à Fe[illegible]ar[illegible]nſibus, ita obſeſſa referente, ut tuto illuc pr[illegible]fic[illegible]ci non poſſe cenſeretur. Itaq; perver[illegible]is Anton[illegible] [illegible]o[illegible]ſiliis deceptus atque ab inſtituto petendæ [illegible]eapolis retractus, per Rhæticas alpes, Larium [illegible]acum & G[illegible]onum fines in Germaniam redut [illegible] magna parte bellici apparatus, quem attulerat, reli[illegible]a[illegible] & equis parvo pretio divenditis, quod pleriq; eorum prægrandium & gravium [illegible]tr[illegible]itis ungulis, intumeſcentibusque talis, d[illegible]b[illegible]litati claudicarent nonnulli vero ob viæ aſpe[illegible]tem, laborisque di[illegible]nitatem periturr co[illegible]erent, ita ut ferè omni[illegible] equitibus q[illegible]bus lo[illegible]o tempore inſtructior[illegible] nſi non fuerant, amiſſi[illegible] vix ſedecim ſal[illegible]os [illegible] eum reduxe[illegible]t. Rever[illegible]us ergo domum ali[illegible] diu in p[illegible]ce & otio vixit, quoad viribus rec[illegible]ctis, in gr[illegible]vi[illegible]m[illegible]s [illegible]c pernicioſiſſimas non ſa[illegible]tem ipſi[illegible] ſed & [illegible]ermaniæ contentiones, c[illegible] civitatibus Goslaria & Brunſuico incidit. Na[illegible] dum eas [illegible]œderis Schmalcal[illegible]ici ſocias graviſſi[illegible] affligeret, ne ab inſtitut[illegible] Cæſaris m[illegible]ndati, quæ ſo[illegible] Principes à Caroli V[illegible] im[illegible]t[illegible]ant, [illegible]bd[illegible] poſſet. Sed fretus poten[illegible]ia fœderis Nor[illegible] quorundam conſi[illegible] in[illegible]tatus, [illegible]n Electore S[illegible]niæ Joanne F[illegible]erico & Philippo Lan[illegible] Haſſiæ deformandis, nullum ferè genus [illegible] meliæ p[illegible]ær[illegible]eret, res tandem eò deve[illegible]re Saxoniæ Ele[illegible]r, & Lan[illegible]gravius H[illegible]æ an[illegible]ſtis, & graviſſima perſ[illegible]cu[illegible]ne ſoci[illegible]u[illegible] moti atque, injuriis ſibi illatis [illegible]tati ipſi b[illegible]

inferrent, cujus exitus is fuit: Ut Henricus anno 1542. Ducatu toto exutus, hinc inde cum filiis Heroicæ indolis non ſolum oberrare, variorumque auxilia implorare, ſed & dum Ducatum amiſſum pecuniis Regis Galliæ Franciſci adjutus, poſt occupatam Hadeliam recuperare ſtudet, Landgravio copias confœderatorum ducenti anno 45. Oct. die 21. cũ Carolo Victore filio natu maximo captivum ſe dedere coactus fuerit. Deductus itaq; unà cum filio Carolo Caſſellas in Haſſiam, atq; cuſtodiis adhibitis aſſervatus, Biblia diligentiſſime perlegit, ac captivitatē animo excelſo tulit, ita ut eam minimè diuturnam futuram ſæpius præſagiret nec ſui ſpe decideret. Nam cum Imp. Carolo anno proximo mirum 46. bellum Schmalkaldicis inferenti ea fortuna aſtitiſſet, ut capto ad Albim Joanne Friderico Electore Saxoniæ, Philippus Landgravius perſuaſus à Mauritio genero & Electore Brandenburgico Joachimo, ut Cæſari ſupplex fieret, à Landgravio liberatus captivitatis ejus à nemine ante mortem ſuam ſperatæ, cum filiis Carolo atq; Philippo ſpectator extitit. Reſtitutus itaq; in Ducatum à Schmalcaldici fœderis ſociis derelictum, munitiones partim dirutas, partim collapſas, reficere, & quaſi tabulas naufragio diſperſas, colligere, ac Ducatum lacerum in unum corpus redigere cœpit. Cęterùm antequàm inſtitutum perficeret, quorundam intempeſtivis conſiliis (quæ ſemper Principibus nocuêre, & perpetuo quoad ea ſequentur, incommodabunt) inductus: odiiq; contra Brunſuicenſem civitatem concepti, anno 1550. rurſus contra eam ejusq; pagos manifeſtum bellum ſuſcepit, ac agris Brunſuicenſium devaſtatis civitatem fruſtra obſedit. Nam illa Nobilibus, quorum Henricus quamplurimos ob varias cauſas bonis privarat, in civitatem longe munitiſſimā populoſiſſimamq; receptis non tantum obſidionem nihili fecit, ſed & crebris eruptionibus in caſtra obſidentium factis multum ei damni intulit, ut interventu quorundam Cæſar commotus, utriſq; mandaret, ut ab armis diſcederent, & apud ſe cauſam dicerent. Vix verò hoc bello liberat9, rurſus aliis involvitur. Nam Magdeburgicis à Georgio Megalopolitano Duce (qui in caſtris ejus militans, copias utcunq. dimiſſas, in agrum Magdeburgicum longè ditiſſimum cleri exulantis pollicitationibus deduxerat) viceſimo ſecundo Septembris cæſis, & re bene geſta, vicinis Principibus juſſu Cæſaris ad civitatis obſidionem ſe comparantibus, Henricus quoq; ſua ipſis conſociavit auxilia & Mauritio Electori Saxoniæ ad diſſipandas copias in agro Verdenſi apud vicinas civitates à Volrado Mansfeldico, & à Joan. Hedecco conſcriptas, proficiſcenti adfuit. Soluta autem anno pòſt Magdeburgenſi obſidione, ac Alberto Marchione, unà cum aliis quibusdam Principibus Regi Galliæ militante, Henricus iterum Ducatus amittendi diſcrimen maximum ſubiit. Nam Volradus Mansfeldicus, qui auſpiciis Alberti copias conſcripſerat, adjutus aliquot Nobilibus ab Henrico ejectis, Ducatum ejus invaſit, & pleraſq; arces, agris finitimis igni ferroq; devaſtatis, occupavit, Henricumq; in tantas anguſtias redegit, ut is ad Cæſarem tum Metim obſidentem confugeret, deq́; ſua fortuna conqueſtus, opem ejus alieno tempore imploraret. Non tamen hujus fortunæ iniquitate animum abjecit, ſed Volrado Mansfeldico debita ſtipendia copiis ſolvere nequeunte, ipſi maxima earum parte ad ſe traductā, bellum Monaſterienſi & Mindenſi Epiſcopis, ac Erico agnato, à quibus ſuperioribus annis offenſus fuiſſet, per Philippum Magnum filium militaris indolis Principem intulit, & ab iis vi pecuniæ permagna extorta, cum Epiſcopis Franconicis & Norimbergenſibus contra Albertum Marchionem, ipſorum fines, incendiis ac direptionibus, Schweinfurto Imperii oppido occupato præſidioque munito depopulantem ſubſidio miſit. Belli vero ineſtini graviſſimi periculo imminente, inter Electorem Saxoniæ Mauritium, qui Cæſaris mandato Epiſcopis & Norimbergenſibus opem promiſiſſet & Marchionem Albertum ejusque ſocios, Henricus ſui muniendi cauſa commodiſſimo tempore fœdus cum Mauritio iniit. Nam non longè poſt, Albertus relicto Schweinfurti, & aliis in locis præſidio, cum paſſim extorſiſſet pecuniam, & occupata ſex è Norimbergica ditione ſimul & Bamberga ſecum abductis captivis obſidibus, in Saxoniam tanta celeritate contendit, atque in eam belli molem tranſtulit adjutus ab Erico & Nobilitate Brunſuicenſi bellicoſiſſima, ut copiis, quas & Mauritius in Franconiam miſerat, & Philippus Henrici filius eò duxerat, fruſtra tentato Schweinfurto, Saxonia repetenda, eaque ſanguine ipſarum effuſo defendenda fuerit. Vix etenim iis domum reverſis, atque ex itinere per aliquot dies refectis, Julii die nona tam acre prælium commiſſum eſt, ut in eo Henricus duos filios, Carolum Victorem, ac Philippum Magnum Heroicæ indolis Principes fortiter pugnantes, amiſerit: Mauritius verò Elector tormento manuario trajectus ad illa à multa dimicatione Victor biduo pòſt vitam finierit, in pugna deſideratis 250. Nobilibus, & aliquot Comitibus non exigui nominis. Etſi verò Alberti viribus in hoc prælio admodum debilitatis, Henrico domi pacis ſpes affulgere viſa ſit, tamen ipſo ob cladem acceptam minimè animum abjiciente, ſed facilè dictitante, loco carri everſi currum eriġendum eſſe, ac Nobilitatis Brunſuicenſis opera copias equeſtres in munitiſſima civitate Brunſuicenſi reſtaurante, Henrico etiam pro ſe pecuniam Epiſcopis & Norimbergenſibus ſubminiſtrantibus, copiæ conducendæ fuêre, quas Alberti conatibus opponeret. Iis ergo usque ad menſis Septembr. diem 10. retentis cùm nummi tardius adferrentur, maximo in diſcrimine res fuit. Nam Albertus cognito militem, moram hanc impatientiſſimè ferre, nec usq; adeò ad militiam Epiſcoporum propenſum eſſe, ad defectionem illum ſollicitavit, in Marchionis caſtra haud dubiè conceſſurum, ni peropportunè in ipſo articulo, cum æſtus ille atque fremitus jam propè exundaret, decima videlicet Septembr. die remedium allatum fuiſſet. Quare cum Albertus ſolutionis ignarus, poſtridiè qui 12. Septembr. dies erat, equeſtres ſuas copias Brunſuico eduxiſſet, manum cum Henrico conſerturus. Hic quia ad viginti peditum millia haberet (Marchione ne uno quidem inſtructo, ſed virtute Nobilitatis Brunſuicenſis, cujus Ductor erat Nicolaus Berner inter equites celebratiſſimus) illi viriliter totis viribus occurrit,

eumq; multis equitum cum Bernero occiſis, in civitatem compulit, Bernerq; hoſtis ſui jurati, fide atq; Virtute eis laudata) cadaver repertum in Monaſterio à Wolffenbyto ad milliare diſſito honorificè ſepelit: erga devictum humanitate, quam ſævitia uti, glorioſius Principi eſſe, exiſtimans. Marchione verò mox Brunſuico per Thuringiam in Voitlandiam contendente: & occupatum ab Henrico Plavio Hofium oppidum recipiente præſidiariis id incautiùs aſſervantibus, trucidatis, Henricus, qui Alberti vires amplius minimè metueret, & eum à civitate Brunſuicenſi receptum adjutumque ægerrimè ferret, illam ſe de ea ulturus obſedit. Verùm cum copiæ ſtipendiis Epiſcoporum & Norimbergenſium, ut diximus, alerentur: hi reditu Alberti in ditionem propriam, multis præſidiis munitam, cognito Henricum cum ipſis in Franconia ſibi præſto eſſe, renunciarunt. Relicta ergo obſidione Brunſuicenſi, is rectà eò contendit, ac in tranſitu Mansfeldicis, qui ejus Ducatum graviſſimè afflixerant, ad interceſſionem Auguſti Electoris tunc admiſſi veniam dedit, & Joannis Friderici, qui cum eo nondum in gratiam rediſſet, Cancellarii Minquicii oratione mitigatus, parte mulctæ, quam admodum magnam poſtulaſſet, accepta ſine maleficio, per Thuringiam ad Liechtenfelſum oppidum ditionis Bambergicæ (in quo tenerentur incluſi milites Alberti ad novem ſigna peditum) tranſiit, idque antea à Plavio ſociorumque auxiliis obſeſſum, majoribusque tormentis, quæ Normberga veniſſent, concuſſum, die 10. Novembr. cepit, ac re ibi perfecta, inde cum ſociis Colembachum petiit, Alberti ditionis oppidum. Civibus verò eo incenſo in arcem, præcipuum Alberti propugnaculum, magnoque præſidio munitum, cum bonis confugientibus, Henricus ad Blaſſeburgi oppugnationem Henrico Plavio relicto, 6. die Decembr. cum ſuis copiis contendit Schweinfurtum, quod oppidum in ripa Mœni poſitum, Albertus valido præſidio tenebat. Verùm cum quicquid eſſet alimoniæ vicinis in locis, Albertus in oppidum invexiſſet, & pòſt omnia circum ædificia incendiſſet, ut obſidendi eo anni tempore facultatem hoſti adimeret, ſimulque eruptione facta dimicaſſet, Henricus nonnullis deſideratis, per agrum Joan. Friderici profectus, non magno cum comitatu, maxima copiarum parte in Franconia relicta, domum rediit, ac dum res per ſocios, ſuasque copias ad Schw[illegible]furtum ita adminiſtraretur, ut Schweinfurto capto, A[illegible]ertus profligaretur, ipſe per inferiore[illegible] Saxoniam, pleroſque tam Principes quam [illegible]tes, & ex Nobilitate complures, par[illegible]im ob[illegible], quod ex fœderis Schmalcaldici formula Sax[illegible] & Landgravium in ſe pellendo juv[illegible] Marchioni faviſſent, pecuniam po[illegible] & [illegible]er[illegible]a[illegible]cere coegit Joannem [illegible] Mec[illegible]um, Franciſcum in[illegible]fe[illegible]oris Saxoniæ [illegible]em, Lunæburgenſ[illegible]s, Anhaldi[illegible]s, Mansfeldi[illegible], aliosque. Nec in ſuperiori Germania ad Schweinfurtum re feliciter ſucce[illegible] vindictæ ſumendæ occaſioni defui[illegible] Ro[illegible]rgo oppido Imperi[illegible], [illegible]que, atque i[illegible]ter ho[illegible] Hennebergici Comitibus ſever[illegible] eaſdem cauſas mulctatis. Ultione itaque d[illegible] ad [illegible] ſumpta, gazaque ex tota G[illegible] W[illegible]tum convecta, cum mul[illegible]ge priore

Maria Wurtembergica amiſſa, cælebs vixiſſet, Sophiam Sigiſmundi Regis Poloniæ ſororem anno 56. menſe Februario duxit, cumque ea in ſumma concordia conjugalem vitam degit. Anno verò deinceps 57. bello inter Henricum Galliæ & Philippum Hiſpaniarum Reges ardente, cum Chriſtophorus W[illegible]pergius copias equeſtres atque pedeſtres Romerſloi in finibus Ducatus Lunæburgenſis, & diœc[illegible] Bremenſis, coëgiſſet, quibus poſt ſubactos W[illegible]u[illegible]ſten[illegible] inobedientes [illegible]os Archiepi[illegible] Bremenſis [illegible]ſtophori, [illegible]arum Regi militaturus præficeretur, Henricus tanquam Saxonici circuli Dux, unà cum agnato F[illegible] ad illas diſſipandas contendit, ac W[illegible] ad octo milliaria à caſtris ſuis copias dimitt[illegible] conatum repreſſit. His itaque tantisque rebus c[illegible]fectis, cum pro ſua prudentia intelligeret [illegible] Principibus tam legum atque juſtitiæ ſtudium, pa[illegible] eisque artes, quam armorum ſcientiam deli[illegible], animum ad Politiæ & Oeconomiæ emend[illegible] convertit: atque judicia ſuperioribus bel[illegible] & mutatione gubernationis, cum magno ſubdito[illegible] damno coll[illegible]pſa, communicato cum d[illegible]mis JCtis conſilio reſtaura[illegible], at[illegible] ad eam formam redegit, quam omnibus Juriſperitis probari conſtat. Rei quoque famil[illegible] ejus negligentia [illegible]orumq; Principum facultates imminuuntur, & æra[illegible] inutilibus expenſis exhauriun[illegible] adminiſtrandæ rationes hujuſmodi inſtituit, ut res ad alimoniam & ſuſtentationem ſuorum neceſſarias ex re pec[illegible] plena manu confic[illegible]et aliis proven[illegible]bus atque reditibus ad neceſſario[illegible] uſus eſerv[illegible]is. Ac e[illegible]ſi natura quaſi ad bellum factus eſſe videretur; tamen ejus incommoda ac mala expertus, poſtea pa[illegible] cum vicinis, depoſitis ſimultatibus, diligentiſſimè coluit, & recôciliatus his, à quibus offenſus fuerat, publicæ tranquillitatis magis quam privatarum [illegible]juriarum rationem habuit, ac ſi quæ inter Principes [illegible]ia exorta cognoviſſet, ea interventu a[illegible] eorum potius quam armis dirimi ſtuduit. Teſtatus id eſt, bello [illegible]ter Fridericum Daniæ & Ericum Sueciæ Reges moto, quod cum perni[illegible]oſiſſimum non ſaltem ipſis, ſed & finitimis futurum per[illegible]ret, ut id componeretur ſummopere annisus eſt. Atque ut hoc ſtudio vicinorum Principum fav[illegible]rem & amicitiam ſibi devinxit: ſic non tantum commodis ſubditorum aſſiduis bellis ac devaſtationibus exhauſtorum, ſed & rebus propriis optimè conſuluit: Nam interea & Wolffenbytum pr[illegible]pugnaculis aliisque rebus neceſſariis ita mu[illegible], [illegible] vix ulla arx aut civitas in tota Germania ſit [illegible] rerumque omnium apparatu inſtructior inveni[illegible]tur. Ne quid interim dicatur de theſauro, quem omnium maximum ab ipſo tempore pacis c[illegible]ectum fertur. Cum itaque poſt innumeros b[illegible] labores, eventusque varios, autoritate & felicitate florens, aliquot annos vix[illegible]t, tandem ſenio c[illegible]fectus, præter opinionem ſuam in le[illegible]o placi[illegible] quo diximus, vitam finiit, cum ſæpius aur[illegible] a[illegible] in memorabili quopiam conflictu ſe mo[illegible] optaſſet. Cadaver ejus tumba reconditum atque aſſervatum ſepulturæ traditum eſt 12. [illegible] luc[illegible] quo ante annos 15. ipſe duos filios Ca[illegible]um & Philippum humarat: f[illegible]nus ei faciente Illuſtr[illegible] P[illegible]e [illegible]lio filio magnificentia, amplitu[illegible], R[illegible]o[illegible] & p[illegible]te inſigni, mirifico eum a[illegible] ſu popu-

ſu populi ac piorum omnium, ut ejus deſcriptio publicè edita atteſtatur. Natus fuit Patre Henrico ſeniore, quem ad Lihurtum occubuiſſe diximus, & matre Margarita, filia Erici Ducis Pomeraniæ, ſorore Bugiſlai. Uxores legitimas habuit duas, priorem Mariam Henrici Wirtembergici Ducis & Mompelgardici Comitis filiam, ſororem Udalrici Ducis: ex qua filios ſuſtulit Carolum Victorem & Philippum Magnum, quos ambos in conflictu inter Mauritium Electorem & Albertum Brandenburgicum propè Sivershuſium commiſſo interiiſſe meminimus, & Julium: Filias Catharinam Elocatam Joanni Marchioni Brandenburgico, Margaretam & Claram, quarum altera nuptui tradita eſt Philippo Duci Brunſuicenſi & Lunæburgenſi, Philippi ſenioris & Catharinæ Comitiſſæ Mansfeldicæ filio, altera Henrico Duci Münſterbergenſi: Secundam vero duxit Sophiam Sigiſmundi Regis Poloniæ & Bonæ Mediolanenſis filiam, ex qua liberos nullos ſuſcepit. Obiit grandævus, & quidem Alberti Boruſſiaci, quem ſuperius menſe Martio è vita deceſſiſſe diximus, coætaneus: ita ut hoc anno duo inter Principes Germaniæ omnium ætate maximi conſilio & bellica laude illuſtres, extremo vitæ die confecto, non longo temporis ſpatio intercedente, ad æterna gaudia migrarint. Sepulturam ejus mutatio Religionis comitata eſt. Petro Abbate in monte propè Magdeburgum Evangelicæ Religionis Profeſſore concionem funebrem habente. Ac mox Illuſtriſs. Princeps Julius exemplum Joſiæ imitatus, abrogatis cultibus Papiſticis Evangelii doctrinam, quam jam diu antè Patre invito amplexus fuerat, in tota ditione ſpargi, atque Eccleſias juxta normam confeſſionis Auguſtanæ reformari curavit: convocatis ad hoc doctiſſimis Theologis, inter hos Jacobo Andreæ Præpoſito & Cancellario Tubingenſi, atque Doctore Martino Chemnitio Superintend. Brunſuicenſi. CHRISTUS JESUS conſervator atq; defenſor Eccleſiæ ſuæ, Julium in ſuo propoſito confirmet, ac Henricum fructus ſanguinis ſui, pro redemptione humani generis effuſi, participem reddat, eique delicta benignè condonet. Epitaphiis variis memoria ejus ornata fuit, quorum alterum viventi diſticho, alterum verò defuncto octaſticho ſcriptum, ſubjicere libet:

Quam mihi dum vixi requiem fortuna negavit,
Hac ego nunc ſaltem poſt mea fata fruor.

Aliud:

Hic Dux Henricus prope corpora chara duorum
Natorum Mavors quos truculente necat,
Conditur, ac lætus cœleſti pace quieſcit:
Ridet & ærumnas impie munde tuas.
Qua mala non vidit, quos non tulit ipſe labores
Auratæ chlamydis non minus atq; togæ?
Tertius at. patriæ ſpes unica ſtirpis, Julius
(Humanos caſus aſpice) regna tenet.

Circiter hoc idem tempus Ludovicus Naſſavienſis, poſt victoriam contra Hiſpanos habitam, exercitu in duas partes diviſo, Groningam Friſiæ civitatem in duobus locis obſidet, non citra multorum admirationem, quod munitione bellica deſtitueretur, & civitatem natura, & arte muniſſimam, commeatuque inſtructiſſimam Carolus Comes Megenſis, cum octo ſignis Germanorum, & mille Hiſpanis: Curtiusque Martinengus cum trecentis equitibus teneret hiſque ſæpius eruptiones facientibus, ac cum obſidentibus levia prælia committentibus, 22. Junii die, cùm obſidentes aggeris, quem obſeſſi ſupra foſſas quaſdam pro equitatu tranſmittendo jacerent, conſtructionem impedire molirentur, tanto ardore velitatio committitur, ut circiter ducenti ex Naſſavienſibus occumberent, totidemque vulnerarentur, ac ex Albanicis non pauci caderent: Martinengo periclitante, dum equus in limo hæreret, ne in hoſtium poteſtatem veniret.

Vigeſimo nono Junii circiter meridiem Mantuæ, quod eſt Sabaudiæ oppidum duodecim milliaribus italicis Lugduno diſtans, tam horribilis turbo, ex improviſo oritur, ut omnia ædium tecta cum caminis avulſa abduceret, tantoque impetu fundamenta concuteret, ut incolæ omnes in loca ſubterranea confugientes, extremum diem inſtare arbitrarentur, in aëre craſſiſſimæ arbores volitantes conſpicerentur, multi quoque homines ac pueri, quod maximè miſerandum erat, tempeſtate venti in aëre abrepti, nunquam poſtea rurſus viſi fuerint. Duravit is turbo ad quartam horæ partem, eo ceſſante, plures quàm ducentæ arbores nuceæ ſtirpitus evulſæ, inventæ fuère.

Sexto Julii die Joannes Oporinus, Typographus & Civis Baſilienſis, Vir eruditione, pietate, integritate ac humanitate præſtans, ob merita præclara in re literaria ornanda & amplificanda, Doctisque viris juvandis omnium bonorum celebratione digniſſimus: cùm poſt immenſos in re typographica, labores ſuperatos, per dies viginti ex catharro & cephalalgia decubuiſſet, Baſileæ circa horam nonam antemeridianam ex hac vita miſeriarum plena ſexagenario major, placidè diſcedit, ea patientia, quæ vitæ ante actæ conſentanea, innocentiam, pietatem erga Deum ac ſenſum futuræ beatitudinis teſtaretur. Elatus eſt humeris Academiæ, comitatu omnium Ordinum honorificentiſſimo, ſepultus in ſummo templo in ſocietate Clariſſimorum virorum, Simonis Grynæi, Oecolampadii, Münſteri & aliorum, qui vivacibus ingenii monumentis nominis ſibi perpetuitatem pepererunt. Concionem funebrem de ipſo habuit, Reverendus Vir D. Simon Sultzerus Theologus ac Concionator doctiſſimus memoriamque ejus Viri docti omnium ferè Nationum elogiis ſuis lectu digniſſimis proſecuti fuère: ex quibus Georgii Fabricii, breve quidem, ſed perelegans, in optimi viri memoriam aſcribere libet:

Immortale decus tibi donat Oporine virtus
Famaq; ſtellifero, qua volat alta, polo:
Nam per te Latii libri Grajiq; leguntur,
Doctrinaq; nova laude revixit honor.
Clauderis exigua, magno ſub nomine, terra,
Sed claudi tumulo, gloria tanta nequit.
Nam quot habent apices, tua quot monumēta figuras,
Tot meritis par eſt, reddere grata tuis.

Decimo quarto Julii Albanus, qui Ludovici Naſſavienſis arma per Friſiam circumferentis graſſationes retundere, ac Hiſpanicarum cohortium ſtragem ulciſci ſtatuiſſet, de captivis in Belgio ſupplicio ſumpto, & præſidiis Hiſpanicis undique evocatis, machiniſque bellicis Mechlinia navigio Groningam traductis, cum præſidiariis Groningenſibus ſeſe conjungit, ac hoſtes, qui nocte inſequenti ſarcinis præmiſſis, pontibusque ruptis, Embdam contendiſſent, (quo ab Embdenſibus tanto facilius commeatu rebusque neceſſariis ſublevarentur) inſectatus, eorum mille interficit, nec ab inſequendo deſiſtens, ſed Amiſum viceſimo primo Julii circiter horam octavam tranſiens initio mille ac quingentis ſclopetariis, Naſſavienſis pedites à pontium tranſitu hoſtem arcituros fugat, ac mox ad caſtra Naſſavienſis prope Lemingam ad Amiſium locata, contendit. Peditatus ergò Naſſavienſis Albanicos adventantes conſpiciens, intempeſtivo tempore, cùm res armis gerenda eſſet, barbaro clamore pecuniam efflagitat, pugnamque detrectat, quaſi non niſi pecunia habita, honeſtis viris pro Religione & patria vitæ pericula ſubeunda eſſent. Hoc ergo Albanus animadverſo, circa horam decimam antemeridianam, mox in caſtra Naſſavienſis irruit, ac ſtatione relicta fugientes, ad quatuor milliaria inſectatur, eorumque aliquot millibus in fuga cæſis, merita ſtipendia perſolvit, ac Comite Ludovico Amiſium trajiciente, captoque Legato ejus, Henrico de Sigen, ſignis ejus militaribus viginti, ac ſedecim bellicis machinis potitur. Numerum cæſorum quidam ſeptem millium fuiſſe ſcripſere, ſed minorem extitiſſe, ſtragemque exaggeratam conſtat, cum vix univerſus exercitus, ex quo quamplurimi evaſere, eum numerum contenderit. Periêre verò exulum Nobilium non pauci, quorum pecunia & ipſa Albano prædæ ceſſit. Hochſtratenſis, qui in caſtris quoque fuerat, biduo ante conflictum abierat. Juſtus verò Comes Schaumburgicus, peditatus avaritia conſpecta, ſtatim initio pugnæ evaſit. Hac ergo victoria obtenta, Albanus viceſimo octavo totius rei geſtæ ſeriem Joanni Epiſcopo Monaſterienſi, ac Circuli Weſtphalici Duci, literis Groningæ datis ſignificat: de Ludovico Naſſavienſi, qui pacem averſetur, ac Cæſarea mandata contemnat, graviſſimè conquerens, ſeque purgans, quòd cum exercitu Comitatum Embdenſem Imperii Statum, ac Weſtphalici circuli membrum invaſerit, omnem facti culpam in Comites Embdenſes transferens, qui contra Imperii Conſtitutiones, Naſſavienſem commeatu ſublevarint, receptatione hoſtium Regis Hiſpaniarum, hoſtes ejusdem ſe declararint, ac in arcem Narthiam non ſolum pecora abacta à Naſſavienſibus receptarint, ſed & pugna durante, ex navibus, Hiſpanicas copias tormentis bellicis infeſtarint.

Pridie ejus diei nimirum viceſimo Julii, Gulhelmus Auraicus, qui fratre Ludovico in Friſia bellum gerente, in Germania copiis contra Albanum conſcribendis occuparetur, ſcripto lingua Germanica publicè edito, ſuſcepti belli cauſas exponit, cujus tenorem breviter commemorari à noſtro inſtituto minimè alienum erit. Initio itaque breviter pro more præfatus, de Innocentia ſua omnibus notorium atque manifeſtum dicit. *Cum res eò deducta fuerit, ut non obſtante ſuo aliorumq; Aurei Velleris Equitum conſilio, ex optimo propenſiſſimoq; animo profecto, ad evitandas miſerias præſentes atque futuras, Inquiſitio atque mandatorum executio in Belgium præterito tempore introducta atque inſtituta, atque inde factum fuerit ut per aliquot annos Inquiſitores, contra multos homines, confiſcatione bonorum, quæſtionibus, torturis, igne, aqua, laqueo, exiliis, aliisq; modis proceſſerint. Eam perſecutionem hoc tempore non mitigatam ſed & poſt Albani adventum in Belgium indies magis auctam eſſe. Silentio præteritis facinoribus, quæ à milite Albano indies perpetrentur, viro bono conſpectu gravia atque moleſta. Cumq; Albani ejusq; factionis actiones, contractibus, obligationibus, conventionibus & promiſſionibus, inter Regiam Majeſtatem & provincias Germaniæ inferioris initis, ſubſcriptis, ac ſigillatis, juramento Regio contraria ſint. Satis inde atque manifeſtè demonſtrari, Albanum, mandato ſibi a Regia Majeſtate conceſſo, variis in rebus abuti. Et poſteaquam liber aditus ad Regiam Majeſtatem auxilio adverſariorum ſeptus ac interclusus ſit, tam intolerabiles actiones nullis aliis viis ac rationibus, niſi legitima atque à jure approbata defenſione coerceri, retundi atque repelli poſſe. Etſi enim anno hac Duciſſa Parmenſis tunc temporis Belgij Gubernatrix, conciones Evangelicas, quo extrema pericula atque incommoda eo tempore Belgio imminentia averterentur, permiſerit, cum ea pollicitatione nullum periculum his, qui conciones audiſſent, vel audituri eſſent metuendum eſſe: Id quod & ipſe juſſu dictæ Gubernatricis, hinc inde per ſuæ gubernationis fines publicarit, cum obligatione erga ſubditos, id inviolabiliter ipſis ſervatum iri. Eo tamen non attento, Albanum ejusque adhærentes, primo aliquot Vaſallos Regiæ ſuæ Majeſtatis, in exilium pepuliſſe: ac mox ad conſiſcationem bonorum ipſorum proceſſiſſe, multosq; etiam vita privaſſe. Ac etſi ipſe toto tempore gubernationis ſibi commiſſæ, imo ab adoleſcentia nihil antiquius habuerit, quam ut Regiæ ſuæ Majeſtatis amplitudo, autoritas, potentia, ac vires indies propagarentur, & adaugerentur, ejus terræ ac provinciæ in pace, tranquillitate, ac incremento conſervarentur, omniaq; imminentia incommoda, damna ac detrimenta quoad ejus fieri poſſet, propellerentur, prout id longo jam tempore, non ſolùm profuſione bonorum ac facultatum, ſed & ſummis vitæ periculis aditis, re ipſa comprobarit atq; oſtenderit: Tamen iis minime ponderatis ſibi, ad citationem ac ignominioſam proclamationem, quaſi ſuperioritatem ac eminentiam Regiæ Majeſtatis affectarit, ac crimen rebellionis commiſerit, nulla ſufficiente atque legitima cognitione præcedente, terras, ditiones ac facultates publicatas & occupatas, easque in hodiernum usque diem detentas eſſe. Mirandum quod adverſarij ſui prætendant, quod Regiæ Majeſtatis amplitudinem ac eminentiam affectarit, ſeque inferiorum terrarum Dominum conſtituere conatus fuerit, cùm contrarium citra ullam ſuam excuſationem inde facilè perſpici queat, quod ad vitandas omnes injuſtas ſuſpiciones & conjecturas, commiſſas ſibi, Hollandiæ, Zelandiæ & Ultrajectinæ diœceſeos gubernationes*

ſponte

ſponte reſignarit, dimiſerit, ac pro derelicto habuerit, ac præcipuis civitatibus & munitionibus, quas in ſua poteſtate habuerit, voluntariè ceſſerit, nec clam, verùm publicè ac manifeſtè in Germaniam, quo omni ſuſpicione eximeretur, ſeſe contulerit.

Id verò ſe minimè facturum fuiſſe, ſi animus ſuus ad rebellionem ſpectaſſet, prout ab adverſariis ſuis, ad obducendum cauſæ colorem, ſibi imputetur: Se ſolùm non pati, ſed & rogare, ut ad rei veritatem indagandam, præcipui Præfecti, Capitanei, & Officiales munitionum atque arcium ſuæ gubernationi commiſſarum, ſumma diligentia examinati audiantur: an unquam à ſe in privatum commodum ſollicitati fuerint ad traditionem & deditionem ullius civitatis, munitionis vel arcis, prout non ſolum de hoc articulo, ſed & de aliis Belgicis negotiis in ſua apologia edita extat.

Quandoquidem itaque pro variis ac ſubmiſſis ſervitiis, profuſione bonorum ac vitæ, Regiæ ſuæ Majeſtati præſtitis (ad quæ etiam in poſterum ei præſtanda paratiſſimus ſit) tam intolerandis criminationibus, quarum coràm Deo & hominibus ſe innocentem ſciat, oneretur, & tam miris artibus ab adverſariorum partibus petatur, id ſibi, ut quilibet virtutis ac honeſtatis amans, facilè conjicere queat, longè graviſſimum moleſtiſſimumq; accidere. Nec verò adverſarios ſuos hiſce aliiſque actionibus ſatiatos, ſed ante paucas hebdomadas, pro ampliori declaratione animi ipſorum hoſtilis, Comitem Burenſem filium ſuum, nulla teneræ ætatis ac manifeſtæ innocentiæ ejus ratione habita, Lovanio, quò eum ſtudiorum gratia miſerit, abduxiſſe, atque in Hiſpanias ablegaſſe. Præterea intra perpaucos dies circiter ſexaginta Nobilibus, aliiſq; perſonis, ac civibus Bruxellis, ac ducentis, in aliis civitatibus, eorum bonis ac facultatibus publicatis, vitam eripuiſſe: Et duos Comites & Ordinis Aurei Velleris Equites, piæ memoriæ Egmondanum & Hornenſem, non attenta, quod Carolo Quinto Imperatori, in tam multis bellis, ac præſenti Regiæ Majeſtati, tam multos annos, maximis ſumptibus, & ſummo vitæ periculo pro viribus, ut notorium ſit, fideliter & benè ſerviſſent, quinto Junij præterito capitali ſupplicio affici curaſſe, & poſt executionem, capita haſtis affixiſſe. Deinde, poſt hanc executionem, circiter ducentos rurſus incarceraſſe. Hiſce peractis ſubditi ita conſternati, ut perpaucis ante diebus, aliquot millia hominum, Terris Inferioribus exceſſerint: Albanum gloriatum, ſe non ſolum Auraicum, ſed & alios, qui effugerint, quæſiturum, & extrema diligentia clam & publicè, perſecuturum. Quandoquidem itaque ex hiſce ſatis animadverti atque intelligi queat, quo Albani ejuſq; factionis intentio atque propoſitum ſpectent: nimirum, ut non ſolùm ſe (Auraicum) ſuoſq; confœderatos, aliosque Nobiles atque ignobiles, ſine diſcrimine, bonis mundanis, honore ac vita privet, atque exigua ſpes ſeſe oſtendat, Regiam Majeſtatem pro innata naturæ bonitate atque clementia malis præſentibus remedium hoc rerum ſtatu adhibituram eſſe. Ideo ſe hiſce conſideratis unà cum ſociis atque amicis compulſum, pro defenſione ſui ipſius ac Belgij afflicti ſalute, Cæſareæq; Majeſtatis, ejuſque filiorum emolumento denique totius Imperij bono, contra Albani ejuſque adhærentium hoſtilitatem, ad preces multorum Regiæ Majeſtatis ſubditorum hanc defenſionem tanquam extremum remedium, aliis lenioribus nihil proficientibus, in nomine Domini ſuſcipere, etſi eam multò libentiùs prætermittere maluerit. In ea verò Deo id atteſtaturo nihil aliud prætendi vel quæri, quam ut Dei gloria promoveatur, Regiæ Majeſtatis ſubditi in priſtinum felicitatis ſtatum reponantur, ac in poſterum ſub debita obedientia Majeſtatis ſuæ ejuſque ſucceſſorum conſerventur, Albani ejuſque adhærentium perſecutio propulſetur, Provinciæ Inferiores præſidiis externis liberatæ, priſtina privilegia atque ſtatuta à Regia Majeſtate corroborata, & juramento firmata, recuperent, exules, proſcripti atque captivi, patriæ, liberis, uxoribus, ac bonis ablatis reſtituantur. Denique ut ſuæ exiſtimationi ac ſecuritati, cui clam & publicè inſidiæ ſtruantur ac bonis & facultatibus debito modo reſtitutis caveatur: Cum ea oblatione atque expreſſa declaratione, ſi talia cum ſufficienti atque idonea ſecuritate obtinere queat, ſe non ſolum præſenti defenſioni penitus renunciaturum, ſed & cuilibet reipſa comprobaturum, ſuam mentem non aliam fuiſſe, quam ut gloria Dei promoveretur, Regiæ Majeſtatis ejuſque terrarum ſalus commoda ac incrementa de die in diem augerentur, creſcerent, & dilatarentur. Et hic quidem Auraici ſcripti tenor erat, Epilogo ea continente, quæ in fine pro more adjici conſuevère.

Viceſimo tertio hujus menſis, qui dies erat Veneris, circiter horam primam noctis, Carolus Hiſpaniarum Princeps, Philippi Regis & Mariæ Joannis Regis Portogalliæ natæ, filius, quem menſe Januario certo Palatii loco incluſum diximus, in eodem placidè moritur. De mortis genere, non minus quàm cauſis cuſtodiæ varia ſparſa fuère. Cæterùm ſi ſecretiorum negotiorum aulæ conſciis fides eſt tribuenda, immedicabili frigiditate ventriculi, qua decimo nono ejuſdem correptus fuiſſet, die poſt quinto obiit. Magnum hic obitus Regi Philippo dolorem attulit, magis verò Belgas, qui maximam de ejus, ut terrarum iſtarum unici hæredis humanitate atque clementia ſpem conceperunt, in tam triſti rerum ſtatu turbavit. Fertur autem inter cætera cum ſtatim in initio morbi cum errata vitæ, pro more Eccleſiæ, ſacerdoti expoſuiſſet, dixiſſe, in profeſto Jacobi è vivis ſe migraturum. Vixit annos viginti tres: natus anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo quinto, menſe Junio, matre Maria, menſe Julio deinceps vitam dimittente. Itaque, ut Carolo Quinto Imperatori circiter id tempus in Germania Conventus Wormatiæ agenti nuncius, de Carolo nepote nato, ex Hiſpaniis allatus lætiſſimus fuit, ſic paulò pòſt eam lætitiam omnem perturbavit obitus ejus. Ut nihil eſt in rebus hominum omni ex parte beatum. Porrò poſt aliquot obitus Caroli tempus nunciatur mors Elizabethæ Hiſpaniarum Regis Philippi uxoris: Caroli Galliarum Regis ſororis.

Viceſimo octavo Julii, Joannes Finlandiæ Dux, Erici Suecici Regis frater, quem incarceratum ab hoc initio belli Danici diximus: Erico fratre juſto Dei judicio, conſcientia ſcelerum in ra-

in rabiem verſo, ipſe cum conjuge & filio carceribus eductus, fratre ſana conſilia admittere nolente ac Procerum & populi voluntate, in urbe Stockholmenſi obſeſſo, ſui facti cauſas, ſcripto publicè edito exponit. Quæ cum tales ſint, ut Reges atque Principes, ab injuſtis actionibus & tyrañicis conſiliis revocare debeant, obiter eas comemorabimus. *Initio itaq; notorium eſſe ſcribit, qua ratione Ericus ſtatim Regni initio, uſq; ad hoc tempus, ſenioribus Regni Conſiliariis ſpretis per imperitos ac juvenes Conſiliarios, Regnum Suecicum omnium vicinorum Regum graviſſimo odio atq; offenſioni objecerit, ita, ut multorum Regum ac Statuum vicinorum, qui antea vicißim jura optimè contulerint: armis concitatis Regnum ejusq; incolæ in damnum irrecuperabile inciderint. Eas verò calamitates atq; miſerias non aliunde, quàm ex ſequentibus cauſis profluxiſſe.*

Primò, quod Ericus ex odio quodam concepto, ſe Joannem Finlandiæ Ducem, ex conſilio & inſtinctu malorum hominum, præter omnem ſpem ac expectationem in arce ſua Abouenſi oppreſſerit, ac captum una cum dilecta ſua conjuge, ad quadriennium, graviſſimo carceri incluſerit: Simulq; Sigiſmundi Regis Poloniæ affinis ſui delectis arces Wittenſtein, Parnavo & Karks, abſq; ulla legitima cauſa vi occuparit, atq; præſidiis munierit: Ex quibus difficillimum minimeq; neceſſarium bellum octennale, magna ex parte initium cœperit, atq; fœderi inter Regem Daniæ atq; Poloniæ occaſio data fuerit. Ac etſi apud Ericum Cæſarea Majeſtas, & alij quidam Chriſtiani Principes, atq; noviſſimè civitates Imperiſcæ ſeu maritimæ, de pace intercesserint: tamen interceſſioni hactenus, ob inſcitiam atq; veſaniam hominis, non tantum nihil loci relictum fuiſſe, ſed & Legatos civitatum maritimarum de induſtria ad annum detentos, ne adhuc certo reſponſo dimiſſos, ita ut Regnũ per hoc, apud quoslibet magis magisq; invidia oneretur. Ericum etiam non tantum finitimis Regibus, Principibus atq; civitatibus, abſq; cauſa, iniquiſſimis deprædationibus ac latrociniis damna intuliſſe, ſed & contra remotiſſimos, utpote Regis Hiſpaniæ ſubditos, piraticam inſtituiſſe, hiſce cum navibus atq; mercimoniis ſummam multorum thalerorum conſcendentibus Stockholmam abductis, ſpe quidem ad multorum inſtantiam facta, ſe omnia ſoluturum, ſed nullo hactenus quicquam obtinente. Quæ res haud dubiè ulteriori exacerbationi contra Suecicum Regnum occaſionem datura ſit.

Secundo, etſi Ericus Rex, ſe unà cum conjuge, abſq; ulla legitima cauſa longo tempore captivum detinuerit, ſuorumq; Ducatuum reditus perceperit, ac ſibi propriis ſumptibus in carcere vivendum fuerit, non tamen fratrem Ericum hoc ſatiari potuiſſe, ſed eo tempore, quo miſerabilis cædes Upſaliæ facta fuerit, Georgium Perſam in mandatis habuiſſe, ut aliquot manipulares ſubornaret, qui ipſum in carcere ex improviſo obrutum, una cum filiolo crudeliter trucidarent: ac conjugem interfecti, hæreditarij Chriſtiani nominis hoſtis Moſcovitæ Legatis, qui propterea in Suecica ad totum annum expectaſſent, traderet. Id quod & factum, niſi divinitus impeditum fuiſſet.

Tertiò poſteaquam hoc impium Regis Erici propoſitum, divina Dei providentia non ſucceſſerit, eum ad alias technas confugiſſe. Nam cùm ſtatim ab initio Regni conſtituiſſet, ſibi Ducatus diſpoſitione paterna relictos, minimè tradere, ſed omnia paterna atq; materna hæreditaria bona denegata extorquere, eum ſub prætextu amicabilis tranſactionis conatum, ſe oblatione particula vaſtata, ac nullo titulo occupata Livonia pro utroq; Ducatu & communi jure bonorum hæreditariorum, non tantum circumvenire, ſed & contra omnem fraternam dilectionem in extremam paupertatem conjicere.

Quarto, Erici Regis intentionem fuiſſe, non ſolum ſe Joannem ſuosq; cognatos, ſed & antiquam Nobilitatem funditus delere, ut præterito anno Upſaliæ ejus rei rudimentum luculentum ediderit, ex vanis & falſis ſuſpicionibus, & ſolius Georgij Perſæ confictis literis, præcipuis Nobilibus captis & incarceratis. Poſtea ex diabolico & ſanguinario inſtinctu Schvvante Sturone, Comite in Weſterrike & Barone Heringsholmenſi, cognato utriusque, cum duobus filiis Nicolao & Erico (hoc propriis manibus interfecto) cum aliis tribus equitibus, in carcere teterrimo necatis: Georgio Perſa coram judicio ac Regni Conſiliariis confeſſo, eos innocentes per ſuas artes interemptos, atq; propterea pro ſceleratiſſimo homicida & perfidiſſimo nebulone declarato. Se ſtatim poſt liberationem, ex ore Erici fratris audiſſe, quod poſt hæc patrata facinora, cruciatu conſcientiæ conſtituiſſet, ex Regno Suecico in Ruſſiam profugere, atq; patriam, quam in extremum exitium conjeciſſet, relinquere.

Quintò, etſi multi Reges, Principes, ac exteræ nationes, Erico amicè obtulerint, ſe ad Regni Suecici conſervationem: commodum, atq; auxilium, ipſorum ſumptibus copias collecturas, quibus Dania invaderetur, eum nihilominus ejuſmodi oblationes non tantum noluiſſe acceptare, ſed & in grave Regni præjudicium repudiaſſe.

Sexto, ſe communi conſilio Regni Conſiliariorum à Sigiſmundo Rege Poloniæ per Legatos, pacem diligentiſſimè petiiſſe, quo Polonicis atq; Boruſſiacis commerciis liberis Suecico regno neceſſaria, tantò meliùs importari, atq; auxilia contra Danum ſubminiſtrari poſſent, eo à Sigiſmundo affine reſponſo accepto, ſe non ſolum pacem cum Suecis initurum, ſed & de rationibus cogitaturum, quibus Dani cum Suecis reconcilientur: hæc & alia Regno ſalutaria conſilia, ab Erico contempta jactitante, ſe cum Polono & Dano, aliisq; tam diu belligeraturum, quoad unus ex Suecis reſiduus ſit. Ex quo colligi facile queat, ejus inſcitiam tantam eſſe, ut minimè ſpectet ea, quæ ad Regni commodum & incrementum pertineant.

Septimò Ericum Regem, ex levitate atq; imprudentia in opprobrium, ignominiam & dedecus Regni atq; familiæ Regiæ, concubinam ſuam, filiam lictoris in uxorem duxiſſe, eamq; ad Regiam dignitatem, contra omnem honeſtatem atq; humanum captum evexiſſe, repudiatis affinitatibus aliorumq; Regum & Principum, quæ ei obtingere potuiſſent. cùm tamen extera matrimonia petita, patriæ aliquot tonnis auri conſtiterint, ac per ea, apud Cæſarem, Reges ac Principes in extremum contemptum devenerit.

Octavo, etſi Ericus eo tempore, quò tyrannica cædes Upſaliæ fieret, reliquis Regni Conſiliariis promiſerit, Georgium Perſam ut autorem talis cædis punitum iri, atque pro confirmatione ejus ſacroſanctum Sacramentum ſumpſerit, eum tamen id una cum aliis, quæ ſimili ſolennitate in die coronationis pollicitus fuerit, non tantum non ſervaſſe, ſed & Perſam in priſtinum dignitatis locum repoſitum, aliis Conſiliariis excluſis, prætuliſſe.

Nono,

Nono, Ericum Regem contra ſuos fideles miniſtros ac ſubditos multa iniqua egiſſe, nimirum, quòd eos falſis criminationibus delatos in jus vocari & accuſari curarit, ac legitimis defenſionibus inſtructos, inaudita cauſa ex ſua libidine & arbitrio Georgij Perſæ, contra omnia jura ac æquitatẽ, imò contra propriam conſcientiã ad mortem condemnarit, ac condemnatorũ bona hæredibus erepta, Georgio Perſæ applicarit, prout & recens duarum cohortium Germanicarum Præfectos, nihil tale merentes, ad metalla condemnarit. Eum etiam conſtituiſſe quendã latrunculatorem Odolfum Argfeſonem, perditiſſimum nebulonẽ, qui ea tam contra ruſticos Gothicos, quàm alios exteros egerit, ut decantatiſſima ſint. Eum enim, id quod probare poſſit, ultra mille atque ducentos homines exiguam ob cauſam vita privaſſe, quo eorum bonis potiretur, atque in mandatis habuiſſe, ut quaternos deteriores ruſticos, ex parochiis Schmalandiæ occideret, quo ſibi & Georgio Perſæ ipſorum bona præda cederent, id quod & factum fuiſſet, niſi latronem iſtum Deus ſingulari miſericordia extinxiſſet.

Decimo, Ericum Regem multas novas & inauditas torturæ formas excogitaſſe, quibus exteros atque incolas Regni inhumaniter ac miſerabiliter vino aduſto, ardentibus pelvibus, & aliis modis ita excarnificarit, ut præ doloris magnitudine ea confeſſi fuerint, quæ nunquam facta ſint, vel fieri queant: quodq́; multos alios manibus ac pedibus vinctos crudeliter in profluentem projectos ſubmerſerit, quoſdam etiam in carceribus veneno necarit, atque ad manus ſibimetipſis ex deſperatione inferendas, contra Dei præcepta ac omnem æquitatem adegerit.

Undecimo, Ericum non ſolum Politicos Regni, contra veteres conſuetudines graviſſimis contributionibus & exactionibus penitus exhauſiſſe, ſed & Eccleſiaſticos enormiter oneraſſe, ſacerdotum antiquis redditibus imminutis, ſcholarum ac Xenodochiorum proventibus attenuatis, ac juventute Regni, quæ Eccleſiis ac Reipublicæ uſui eſſe potuiſſet, in album barbarorum militum relata, atque ad officiorum lictorum deſtinata.

Duodecimo, etſi ex præcedentibus quilibet abunde intelligere queat, Erici Regis intentionem ab initio Regni, usque ad hoc tempus, eo directam fuiſſe, ut ſe cum fratribus, antiqua Regni Nobilitate, & Regni incolis, in extremas calamitates conjiceret, atque in exterorum ditionem redigeret. nihilominus tamen adhuc ut antea, pacem eum reſpuere, omnia bona conſilia contemnere, & eò reſpicere, quomodo ſe & Nobilitatem Regni funditus deleat atque exſtirpet: eum propterea, ad inſtituti executionem miniſtros aureis catenis donaſſe, quo ſe & Regni Nobiles in nuptiis ipſius vel clàm, vel manifeſte occiderent. Hoc verò conſilium à Deo Opt. Max. everſum, & promiſſionem Moſcoviticis Legatis factam, uxorem Joannis fratris, Moſcovitæ tranſmiſſum iri. Quæ quàm æqua, atq; fraterna ſint, judicio bonorum ſeſe committere.

Hiſce itaque æquiſſimis de cauſis, & præcipuè propter ſua & ſociorum, atque totius Nobilitatis vitæ defenſionem, & propulſationem injuriæ Erici, pacis, tranquillitatis, ac Chriſtianæ Politiæ in Regno Suecico reſtitutionem, ad preces populi ſe compulſum, ejus onera, miſerias, ac calamitates reſpicere, ac eum ab ipſius jugo liberare, cum illa fiducia, bonos omnes huic conatui promptiſſimo animo adfuturos, & pollicitatione, ſe præter debitorum ſtipendiorum ſolutionem, omnia officia ſingulari gratitudine, remuneraturum eſſe.

Hoc verò ſcripto publicato, ac populo, inſolentiæ Erici pertæſo, ab hoc deficiente, Johannes Stockholmia dedita, Ericum fratrem capit, atque carceribus, in quibus antea ſe detinuerat, includit, ita ut quanta regulæ juſtitiæ veritas, quenquam ſi patiatur id, quod aliis fecerit, æquitati congruere, dictantis, & quanta rerum humanarum viciſſitudo atque inconſtantia ſit, Ericus commonſtrarit, atque exemplo aliis Regibus atque Principibus meritò proponatur, ne potentia elati, ac cupiditate dominationis impulſi, bella minimè neceſſaria contra finitimos moveant, ac injuſtè & violenter ſubditos opprimant, ſibi ruinam, ac Regnis publicas calamitates accerſant. De aliis ejus actionibus, quæ in ſcripto fratris expoſitæ fuère, nihil à nobis dici neceſſe eſt. Cæterùm quòd de nuptiis Moſchoviticis commemoratur, id omnium teterrimum eſt: Non etenim ſufficiebat Erico, fratrem cum conjuge & filiolo, tot annis dura captivitate ex falſis ſuſpicionibus premere: ſed & neci eum jam unà cum filiolo bimulo deſtinarat, ut propoſito hoc patrato, Moſcho barbaro crudeliſſimo, illuſtriſſimam ejus conjugem contra fas & æquum tandem traderet, re cum Moſchovita conventa, ut is promiſſis Erici fretus capiendæ, & ad ſe deducendæ Finlandici uxoris gratia, non exiguum comitatum virorum & mulierum in Sueciam miſerit. Verùm cernens Deus omnia vindex, non tanta Ericus molitur, anno præcedente juſta pœna eum afficit. Paulò enim pòſt, quàm conſilium cum Moſcho iniiſſet, fratremque ſuum è vita tollere ſtatuiſſet, ipſe furore correptus, terrore univerſum Regnum implevit. Atqui cùm nihilominus frater rerum omnium ignarus, ad eum deduceretur, jamq́ue è navi egrederetur, in conſpectum ejus venturus, omnibus intentis animis rei eventum expectantibus, furor ille, quô Ericus exagitabatur, in admirabilem miſericordiam convertitur, ita, ut in fratris conſpectu amplexum rueret, atque ante ipſius pedes abjectus, veniam admiſſorum precaretur, eumq́ue lachrymis ubertim fuſis liberum eſſe juberet: Deo vitam Joanni divinitùs conſervante, ac quæ ad Regni pacem pertinere poſſent, ſuggerente. Verùm cum illa nihil apud furentem valerent, ea, quæ diximus, tandem ſubſecuta fuère, aliis ſapientioribus cogitatoris:

Ne quocunq́; trahunt adfectus, prona ſequantur
Pectora, ſed juſtas legum patiantur habenas.
Et vires hominum diſcant longè eſſe minores
Divinis, metuantq́; Deum, qui vindice dextra,
Haud dubie humanos properat punire furores.

Prout Phineus apud Apollonium in Argonautico prudentiſſimè dixit. Et eruditè Steſichorus ſcripſit, Cicadas in campis ſonare tyrannorum ſcelera, & petere vindictam à Deo: idque ut ſenſit Ericus, ita haud dubiè & alii ira Dei exardeſcente experientur.

Circiter hoc idem ferè tempus, navis Regis Poloniæ, primæ Roſæ nomen ferens, munitionibus, commeatu, ac ſociis navalibus inſtructiſſima, cum unà cum aliis navibus Narvam petitura eſſet, atque prope Dagetortum, ſex milliaribus à Rivalia Livoniæ diſſitũ, in triremem Suecicam incideret, eamque jactu pilarum bombardicarum peteret, propriâ munitione nitrati pulveris incenſa, cum omnibus nautis navi impoſitis miſerè ſubmergitur. Navis ea Reginæ Angliæ cum altera Majeſtatis flore dicta, erepta fuerat: Ita ut iniquiorem Poloni, quàm Angli in ea fortunam ſenſerint, Deo volente, ut quod quis in alio culpet, id ipſemet quoque plectatur, nec ſe debitas pœnas effugiturum ſperet.

Octavo die hujus menſis copiæ tam pedeſtres, quas ſuperius à Gulhelmo Principe Auraico conſcriptas diximus, circa Monaſterium Rommersdorff, juriſdictionis Trevirenſis confluunt, atque magno finitimorum damno iſtic & in vicinis locis, usque ad finem ferè menſis commorantur. Equitatus præcipui Duces atque Tribuni erant Fridericus de Rolshauſem, Mareſchallus Heſſiacus, nobilis expeditione Gallicana anni 62. quem Auraicus in hoc bello ſibi legarat, Theodoricus de Schonberg Equitum Magiſter, Juſtus Comes Schaumburgicus, Albertus Comes Naſſavienſis de Weylburg, Burchardus Comes de Barbye, Otto de Malſperg, Hermannus Riedeſel & Adamus Weiſius &c. Duces copiarum pedeſtrium Germanicarum erant Nicolaus de Hattſtatt Alſatus genere nobilis, ac belli peritia clarus, qui, quod contra voluntatẽ Ferd. Archiducis Auſtr. Auraico contra Albanum militaret, bonorum in Alſatia ſitorum diſcrimen ſubiit: præter hunc Vitus Schönerus legionis Ductor, ut & Balthaſar de Wolffen, Gallorum, quorum non parva manus ei auxilio venit, Ductores fuêre, Genlius, Movius, & Lanſacus junior, qui tamen antequam ad exercitum Principis veniret, in itinere mortuus eſt.

Nono die Auguſti, hora 8. pomeridiana, & aliquot minutis elapſis, idque poſt Solis occaſum, nocte jam obrepente: veruntamen cœlo liquido & ſereno, Cyprianus Leowitius Aſtrologus clariſſimus, Laugingæ vidit & obſervavit tres Lunas, ſpatiis inter ſe æqualibus, atque ſatis amplis diſtantes: quarum illa, quæ in medio conſiſtebat, vera Luna fuit, plena ferè lumine (biduò enim ante oppoſitio luminarium præceſſerat) & nativum geminumque colorem obtinuit. Reliquæ duæ Lunæ, quæ ab utroque latere evidenter apparebant, in gyrum ſimiliter ducebantur, ut vera Luna: ſed colores diverſos, inuſitatos, ac prorſus deformes habuerunt. Quæ Luna à dextro latere ponebatur, & verſus plagam mundi Orientalem inclinabat, rubicunda nonnihil & quaſi ſanguine tincta fuit: Quæ verò à ſiniſtro latere verſabatur, & verſus plagam mundi Occidentalem tendebat, terno colore micuit, ac circulo albeſcente claudebatur. Prior ejus triens, qui ſcilicet veram Lunam reſpiciebat, fuit omnino rubicundus, ac repletus quaſi humano cruore. Alter triens, qui nimirum in medio corporis exiſtebat, cœruleum colorem habuit, permixtum aliqua ex parte colore atro. Poſterior triens, qui videlicet à vera Luna ſe avertebat, ſpectans verſus plagam mundi Occidentalem, flavum colorem, cum quadam albedine & luminoſitate obtinuit. Atque hæc ipſa Luna, quæ ita à ſiniſtro latere veræ Lunæ verſabatur, tribusque coloribus depingebatur, radios prolixos, attamen tenues, eosque flavos, albos, ac rubicundos ſparſit à parte ſui corporis, quæ exactè inter Meridiem & Occidentem conſtituebatur. Deinde etiam diffudit alios radios, eosque cœruleos, flavos ac rubicundos à parte corporis ſui, quæ inter Occaſum & Septentrionem ponebatur. Hique radii imò ſe in latum extendebant, poſtea in acutum deſinebant, ad formam Pyramidis. Illud tantùm notandum, quod quemadmodum vera Luna incedebat, & ſupra Horizontem magis ac magis extollebatur: ita reliquæ quoque duæ Lunæ collaterales, eodem modo progrediebantur, altera antecedendo, altera ſubſequendo veram Lunam. Sed ſitus Lunæ veræ fuit in duodecima cœli domo, unà cum ea Luna, quæ à dextro latere collocabatur: illa autem Luna, quæ à ſiniſtro latere decurrebat, in undecimam cœli domum incidit. Ac duravit hoc prodigium ad tres quadrantes horæ, ubi deinde duæ Lunæ collaterales ſenſim diſſolvebantur, & penitus evanuerunt. Neq; verò Cyprianus ſolus ſingula iſta vidit ac diligenter obſervavit: Verum aderant alii quoque hujus rei tetræ ſpectatores, qui omnes ſimul in iisdem ædibus fuêre, atque è ſublimi loco hoc prodigium ſpectavêre, ſicut & hi plures cives Laninganí id animadverterunt. Quod cum ita ſe habeat, haud dubiè Deus Opt. Maxim. re tam portentoſa, aliquid mirabile ſignificare voluit, ut de magnitudine iræ ipſius adverſus noſtra peccata, admoniti, ſecuritatem excutiamus, ac pœnitentiam ex contrito & humiliato corde, agamus.

Hoc eodem die nimirum nono, cùm Imperator ac Electores Rhenani, magnitudine malorum & incommodorum, quæ Imperio ex obſidione Trevirenſi, in tanta vicinorum Regnorum perturbatione accidere poſſent, perpenſa, rem eò deduxiſſent: ut Elector Trevirenſis obſidionem ſe certis conditionibus ſoluturum promiſiſſet, oppidani ea re diu multumq; agitata, tandẽ acceptant. Earum præcipuæ erant: *Ne Elector civium corpori vel bonis moleſtias inferret, civibus de hoc ſufficienter caveret. Illi eum cum duobus ſignis peditum, ac equitibus in civitatem intromitterent, & muneribus militaribus fungentes in ædes reciperent, equitibus, qui non eſſent curiales vel aulici, mox è civitate dimittendis: peditibus verò in certa loca civitatis deſtinandis. Adhæc ut Capitanei eorumq; adjuncti Commiſſario Cæſareo atq; Legatis Electorum fidem obedientiæ præſtare tenerentur. Cives ſub ingreſſu Electoris ita ſe gererent, ut ei occaſio primo quoq; tempore diſcedendi daretur: Ad jurium controverſorum, quæ belli occaſionem præbuiſſent, compoſitionem quod attineret, Juridici proceſſus formula utrinq; partis ex Legatorum judicio atq; conſenſu conciperetur, eaq; pro controverſiarum dijudicatione obſervaretur.* Atque ita hoc bellum Trevirenſe, quod majoribus motibus facillimè occaſionem præbere potuiſſet, tandem compoſitum eſt: In totius verò rei tractatione Virtus atq; induſtria Hartmanni ab Eppingen Legati Electoris Palatini ita emicuit, ut & prudentia atque integritas ejus aliis Collegis probata, & oppidanis grata & ſalutaris fuerit.

Hoc

Hoc eodem menſe Imperator Maximilianus poſt longa Auſtriacorum Evangelii doctrinam expetentium deſideria, duobus Ordinibus, Dynaſtis nimirum & Nobilitati Archiducatus Auſtriæ, liberam Evangelii doctrinæ in Auguſtana Confeſſione expoſitæ prædicationem, in eorum arcibus, oppidis & pagis permittit: hac tamen conditione, ſi de ordine rituum, ſeu agendorum in templis, cum vetuſtiſſimarum Aug. Confeſſ. adjunctarum Eccleſiarum exemplo congruente antea conveniant. In hoc verò quid factum fuerit, ſuo loco dicetur.

Viceſimo tertio hujus menſis Princeps Condenſis, quem ad declinandas inſidias ſibi ſtructas Nucetum ſe recepiſſe diximus, cùm altitudinem murorum ejus loci ab adverſariis deſcriptam, atque militem in vicina loca confluere intellexiſſet, ut ex improviſo obſeſſus illic caperetur, Nuceto unà cum conjuge gravida, liberis, Admiralio, & uxore Andeloti ipſorumque comitatu diſcedit, Angulmeſium domicilium Rupefucaldi, non abſque periculo petens. Nam cùm omnes portus ac pontes Ligeris ab adverſariis occupati eſſent, cum eo comitatu fluvium vado tranſire, atque cum ſe in domicilio Rupefucaldi, minimè tutum eſſe animadverteret, inde Rupellas proficiſci coactus eſt. Circiter hoc idem tempus à Cardinale Caſtilionæo Admirali fratri inſidiæ ſtruebantur, dum in agro Bellovaco commoraretur, quarum certior factus fugam capeſſit, cum uſque ad mare eum perſequuntur ſuccenturiati milites: ut quidem illic relicta majore ſuppellectilis ſuæ parte, coactus fuerit navem conſcendere, & in Angliam continuo trajicere. Cæterùm Coodenſis antequam Nuceto diſcederet, literas ad Carolum novum Galliæ Regem mittebat, quibus ejus fidem implorabat, & imminens toti Regno ob violatas pacis conditiones periculum ei denunciabat, quas de verbo ad verbum huc ſubjicere placet, ut lector ex iis perſpiciat, penes quos culpa pacis ruptæ fuerit;

Ægerrime (inquit) *equidem fero, Rex, quòd in omnibus, quas ad Majeſtatem tuam ſcripſi literis, ex quo promulgata pax fuit, aliud tibi ante oculos non poſuerim, quam querimonias lamentationesq; undiq; à ditionis tuæ hominibus profectas, & me etiamnum juſtiſſima cauſa adſcribendas, eodem argumento literas impellant. Si quis enim unquam meritò conqueri, vicemq; ſuam deplorare apud Regem ſuum potuit, utpote ſummum ſuum Principem Dominumq;, quem ab ipſis jam natalibus ſortitus eſt qui ſecundum eos à Deo perfugium adverſus quemlibet violentiam injuriamq; eſſe debet) me ſane in præſentia, aliosq; pariter omnes Regni tui ſubjectos, quotquot Religionem puriorem profitentur, id facere apud te longè æquiſſimum eſt. Jam pridem enim modis omnibus vexari, omniq; contumeliarum & injuriarum genere opprimi cœperunt. Quæ mala illi eo majore cum patientia perferunt, quod ſemper ſperarunt, fore, ut aliquando tandem ab iis reſpirare daretur: interimq; omnes ſibi oblatas propulſandarum injuriarum occaſiones (hæ enim illis Dei beneficio minimè defuêre) ultrò dimiſerunt, ne priſtinos illos tumultus renovarent. Nequaquam autem, Rex, imputandas tibi injurias illas eſſe, nemo noſtrûm ignorat, aut unquam tale quicquam de te vel ſuſpicatus eſt: quum id non ſolum ab inſtituto tuo, ſed & præclara tua indole ſit prorſus alienum, Atq; ita rem ſe habere cum illæ omnes literæ, quas ad me mittere dignatus es, apertè ſunt teſtatæ, tum verò is, qui nuper à te cum Regina eſt habitus ſermo, quo quantopere tumultuum renovationem exhorreſceres, declarabas: ideoq; illam, ut turbas omnes componeret, & cunctas renovandi belli civilis anſas præcideret, etiam atq; etiam rogabas: quippe quod non aliud quàm vaſtationem exitiumq; Galliæ eſſet allaturum. Cuinam igitur tot injurias illas, totque mala imputamus? Nimirum hoſti adverſus Principatum tuum conjurato, aliisq; ejuſdem conjurationis ſociis: quorum coitione & arcanis conſiliis factum eſt, ut ſextum jam annum perpetua ſint in Regno tuo diſſidia, quæ illi fovent aluntque per ſicarios, quos ad patrandas cædes in omnibus hujus Regni partibus conductos habent: cædes, inquam, eorum, qui factionem illorum ſequi recuſant. Hac autem in re manifeſtam Majeſtati tuæ injuriam inferunt, quam velut captivam detinent, ut te ipſo ad evertendum Regnum tuum abutantur, tuamq; ipſe exiſtimationem in ſummum diſcrimen adducas. atque adeò, dum fidem publicè datam frangere te & violare cogunt, non ditionis tuæ hominibus duntaxat, ſed peregrinis quoque hoc facto nullam verbis tuis habendam eſſe fidem, veluti denunciant, quo nihil periculoſius & pernicioſius eſſe iis Principibus poteſt, qui ſtatum ſuum illabefactatum manere cupiunt. Quid enim, quæſo, dicturi ſunt, & quidem meritò, quicunque intellexerint quam prompti ad morem tibi gerendum fuerimus, arma exuendo, copiasq; noſtras amandando, cùm primum fieri potuit, domos noſtras repetendo, nuda pectora gladiis hoſtium exponendo, idq; ſola tua ſolicitatione freti? Quid? committene ut dici poſſit fidem à te datam, caſſium inſtar fuiſſe, in quas delapſi, qui prompto & alacri animo tibi parent, fideliterq; ſerviunt, à malis hominibus trucidarentur? tantum abeſt, ut illorum obedientia & fidelitatis gratia relata ſit. Quoniq; cogi te ſinis exercitum alere ad tuendos occultos hoſtes, & eos, quos in tua ditione ad tibi ſerviendum omnium promptiſſimos habes? Age verò, quid dicturi ſunt, quicunque audient, nos, ex quo pax inita fuit, in domibus noſtris ſecurè ſomnum capere non potuiſſe: imo verò, quòd vitam noſtram certis periculis expoſitam videremus, uxoribus comitatos, ipſoſque inter manus liberos circumgeſtantes, ſedes & domos ſubinde commutare coactos? Quid amplius? ex quo etiam in hunc locum non longe ab extremis Galliæ finibus diſſitum confugimus, miſſi identidem fuerunt exploratores, qui murorum altitudinem metirentur, & quibus artibus imprudentes opprimi poſſemus, circumſpicerent. Quinetiam hoc ipſo tempore, ne tam inſolens conſilium fruſtra captum eſſet, hunc ipſum locum verſus ſummiſſa fuit magna pars earum copiarum, quas in hunc demum uſum, circumveniendis videlicet nobis comparatas tamdiu aluerant, adeò ut nos nunc quoq; migrare & ab omnibus rebus imparatos vagari neceſſitas cogat, donec dederit Deus, ut locum aliquem nanciſcamur, in quo adverſus conſilia eorum, qui unà adverſus Gallicam coronam jampridem conſpirarunt, tutum aliquod perfugium inveniamus. An verò ullis hiſtoriarum monumentis tale levitatis genus proditum legimus? Itane committes ut fidem à te datam, irritam illi reddidiſſe, qui autem fideliter tibi ſerviunt; oppreſſi fuiſſe dici queant? committene, ut dici poſſit unius hominis auctoritatem cum ſua factionis hominibus, tibi aliisque omnibus Principibus, Proceribus aliisque Nobilibus*

Viris, quotquot in hoc Regno ſedes habent, jugum impoſuiſſe, eoque te redegiſſe, ut temetipſe conſpicias? Quouſque liberum illis erit, patientia tua, nomine & autoritate ſic abuti, ut ſuis ipſius manibus florentiſſimum hoc Regnum tuum evertatur? Quouſq; tandem fideliter tibi ſervire credentur, qui nunquam non tuam iſtam coronam ambierunt, ut eam deinde cum extraneis partirentur? Quouſque tandem rebelles eſſe tuæ Majeſtati dicentur, qui ultrò & alacri animo ſeſe tuo Imperio ſubjiciunt, cujus arctiſſimo vinculo jaminde a cunabilis adſtricti ſunt, & quibus nihil antiquius eſt, quàm ut tibi obſequantur, ac pacificè ſub legum tuarum autoritate vivant? Nimia tibi prolixitate moleſtus, Rex, ſi quæcunq; huc pertinent ſigillatim perſequi vellem. Ideoque cum etiam eadem fuſius tractentur in ſupplici quodam libello, quem tibi ab hoc nuncio offerri juſſi, illis, quæ ibi dicuntur, contentus ero: Majeſtatemq; tuam ſupplex orabo, ut eum in manus ſumere, perpendere, & attentè conſiderare dignetur, tanquam ab eo profectum, qui maximè amplificandæ Regiæ tuæ dignitatis cupidus eſt, ab eo, inquam, cui nihil magis cordi eſt, quàm & vivere & mori ſub arcto illo jugo & obedientia, quam tibi jam inde ab ipſis natalibus debet. Rex, Deum Optimum Maximum precor, ut te ſancto ſuo præſidio aſſiduè protegat, & cum proſpera valetudine quàm longiſſimam, & quam feliciſſimam vitam tibi largiatur. Et hæ literæ Condenſis ad Regem Carolum erant, quibus Regi datis ab eo, qui ipſas perferebat, hic ſtatim capitur, Equitique ordinis in cuſtodiam datur, nec quicquam literis illis reſpondetur. Porrò verò Condæus cùm Rupellas veniſſet, tantas copias cogit, quantæ adverſariorum viribus ſuſtinendis ſufficerent, evocato ex Britannia Andelotio aliiſque Nobilibus atque Proceribus, Reformatæ Religioni adhærentibus, maximè Pictavis, Sanctonibus, Engoliſmenſibus, aliiſque finitimis & copiis pedeſtribus per Acierium, Bandinum, Movantium, alioſque in Languedoco Provincia, & Delphinatu quotquot conflari poterant mira celeritate conſcriptis. Regis mandato omnes dimiſſæ copiæ revocantur, novarum delectus habentur: mandatumque, uti ad decimum Septembris omnes adſint Stapulis. Belli adminiſtrandi cura Duci Andegavenſi Alexandro Regis fratri adoleſcenti demandatur, aderant ei tamen peritiſſimi Duces militares. Regioq; nomine promulgatur reſcriptum à Provinciarum Præſidibus, Regem jubere omnes Reformatæ Religionis viros, peræquè ac alios ſuos ſubjectos, eſſe in ſua tutela: facultatem eis eſſe expoſtulandi de injuriis: uti ex æquo & bono ad illorum defenſionem remedia expediantur, illis verò defendendis Præſides invigilent.

Circiter initium Septembris Auraicus copiarum, quas Rommersdorffi confluxiſſe diximus, delectu habito, tandem inde movens, Rhenum trajicit, & ad S. Vitum ſuæ ditionis pagum contendit. In exercitu habebat peditum Germanorum decem millia, Gallorum & Walonum, ut vocantur, millia quatuor, equitum ſelectiſſimorum millia ſeptem, Ductoribus atque Tribunis, quos diximus. In vexillis geſtans Pellicanum, cum ſymbolo, PRO LEGE, GREGE, ET REGE. Machinas bellicas ſecum ducens decem, ſex ut vocantur campeſtres: quatuor verò majores exiguo apparatu neceſſario atque nitrato pulvere inſtructas. His Autumno appropinquante & tempore admodum pluvioſo atque iniquo contra peritiſſimum, & cùm ab aliis rebus neceſſariis, tum copiis longè paratiſſimum, hoſtem contendit. Continebat ſe is, quò Auraicum Moſæ tranſitus arceret, Maſtrichi, atq; in finitimis locis validiſſimis copiis, Germanorum legionibus quatuor, quarum Duces erant Landronius, Philippus Eberſteinius, Schaumburgius, Hiſpanorum ſignis quadraginta, Wallorum totidem, & equitum Germanis, Belgis, Italis, & Burgundionibus conſtantium millibus octo.

Nec verò ſolùm robore virium, ſed & arte hoſtem adventantem tranſitu prohibere ſatagebat. Nam & pontem ſuper Moſam ex navigiis conſtruxerat, quo loca per quæ hoſti veniendum erat depopularetur, eique commeatum præriperet, & his prædatum excurrentibus ſuccurrere poſſet tribuloſque ferreos in loca vadoſa Moſæ, per quæ Auraicum navibus & pontonibus deſtitutum, tranſire poſſe putarat, conjecerat, quibus tam equi quàm pedites læderentur.

Cæterùm Auraicus Aremburgo, vi expugnato, Eppeno inter Coloniam & Duiram, & Hommeſone Caſtellis Regis Hiſpaniarum captis, præſidiiſque firmatis, ne hoſtem, qui commeatum illi interciperet, poſt ſe relinqueret, cum exercitu progreſſus, Albano minimè conjicere habente: an vel in Gallias ad Condenſem, vel in Belgium tenderet, ad Moſam tandem pervenit, & ſurſum atque deorſum circa eum vagatus: quo in loco latiſſimus erat, ſed minimè profundus, ipſum cum univerſis copiis Albani conſiliis eluſis, ſuiſque illæſis propè Stockheimium trajicit, rapiditate fluminis, muricibus in Oceanum abductis. Moſa ſiquidem ex monte Vogeſo, non longe ab ortu Matronæ & Araris fluviorum profluens, & per Eburonum, Menapiorum & Sicambrorum agrum labens, tandem in finibus Batavorum parte quadam circa Novimagium ex Rheno recepta, quæ Walis appellatur, Oceanum influit, ſicque in Celtis Oriens Belgis immergitur.

Decimo ſexto Septembris Johanna Navarræ Regina, quæ cognita violatione pacis in Galliis, in auxilium Condenſis quadraginta duo ſigna Vaſconum, & octo alas equitum conſcripſerat, Bergeracum perveniens, Regi, Reginæ matri Regiſque fratri, literis per Legatum Regium ad ipſam miſſum, cauſas, cur unà cum filio & filia Catharina ſeſe Condenſi conjunxerit, ſignificat. Quæ verò ex graviſſimè ſcriptæ fuere, nec tantum cauſas redintegrati belli explicant, ſed & illuſtriſſimæ heroinæ conſtantiam, animique magnitudinem omnibus ſeculis laudandam commonſtrant, tenorem earum ſubjiciemus. Ad Regem itaque ſcriptarum tenor hic erat:

Quum literas tuas accepi magnam jam itineris partem confeceram, ea, quæ contigit, mutatione perculſa. Neq; tamen prorſus inopinata accidit, utpote hoſtium noſtrorum animis ab aliquo jam tempore eò inſolentiæ & horrendi furoris prorumpentibus, ut hos illa tranquillitatis ſpes, quam tuum pacificatio-

nis

nus Edictum attulerat, extincta omnino fuerit. Hujus enim tui Edicti non ſolum parum valuit autoritas, ſed Cardinalis Lotharingi inſtigationibus abrogatum plane fuerit. Repugnans enim iis, qua tibi ſubjectis, qui Reformata Religioni nomen dederunt, eidemidem pollicitus, tantum ſuis effecit literis, partim ad ſupremas Curias, partim ad quoſdam privatim ſcriptis, ut nullus Edicto illi locus relictus ſit, ſed quacunque illo imperabat, irrita fuerint, omnique effectu caruerint, cujus res vel ipſa ſum locuples teſtis, quantum quidem certè ad Aquitaniam attinet. Interim verò dum ſuſpenſos omnes tenuit, reſque in dubio reliquit, non contentus ſtragibus iis fuit, qua paſſim edita fuerunt, ſed uſque ad ſanguinis tui Principes progredi non dubitavit. Cujus rei exemplum vel in fratre meo Principe Condeo, edidit: quem adeò perſecutus eſt, ut tandem propinquorum auxilium implorare neceſſe habuerit. Quum autem & filio meo genere & mihi affinitate tam conjunctus ſit, ſanguinis pariter & amicitia rationem habentes, illi deeſſe non potuimus, ſed quacunque illi a nobis preſtari hic imperant, obtulimus. Animum tuum profectò perſpectum exploratumq; habemus, quum & literis, & coram etiam verbis eum ſatis ſuperq; teſtatum feceris: ſcimusq; alia te à nobis officia non deſiderare, quàm qua cum omni fidelitate, obedientia, obſervantiaq; praſtare tibi debemus: qua quidem hujuſmodi ſunt, ut iis deeſſe ne cum certo quidem vita periculo velimus. Sed hoc quoque non ignoramus, te pro tua in nos propenſa voluntate, ſalutis noſtra, non exitij, cupidum eſſe. Suppliciter igitur te oro, Rex, ut in bonam partem meam hanc migrationem interpreteris, quum eo animo una cum filio meo migraverim, ut Deo meo, tibique ſummo meo Regi, ac meo ſanguini ſervirem: atque ut vitam omneſque fortunas meas impenderem ad repellendam vim, quam quidem illis inferre conantur, ſatis aperto jam Marte graſſantes. Suppliciter, inquam, te oro, ut tibi perſuadeas, tria illa eſſe demum, propter qua arma ſumpſimus, ad obſiſtendum iis qui in ruinam noſtram conjurarunt, & ad ſerviendum tibi, tuendoq; ſanguinis tui Principes. Ad me quidem certe quod attinet, in eo me laſit Cardinalis, quòd autoritatem potentiamque tuam in violentiam mutare volens efficere conatus eſt, ut filius meus mihi è manibus ereptus ad te perduceretur: perinde ac ſi ſimplex & nudum tuum mandatum non ſatis in illum pariter & me poteſtatis haberet: quum contra tam promptum illum, tamque promptam me ad tibi ſerviendum habeas, ut aſſiduitatem noſtram cum Cardinalis incuria comparant, auſim tibi polliceri [ut etiam quidam Nobilis, quem ad tuam & ad Regina pariter Majeſtatem mitto, declarabit, nec non Dominus à Motta, qui plenè de inſtituto meo edoctus à me diſcedit] quod certè nunquam aliud erit, Rex, quàm ut vitam ac fortunas conſervationi dignitatis tua & Regni impendam. Hoc autem ut Deus ſuis donis beneficiiſque magis ac magis cumulet, illum ſupplex oro, atque ut tibi diuturniſſimam largiatur vitam.

Porrò quas ad matrem Reginam ſcripſerat, ea & prolixiores & vehementiores erant, ita ſonantes:

Initio mearum literarum, Regina coram Deo pariter & hominibus teſtabor, nihil apud me magis ſincerum manere, quàm ſummum deſiderium, quod me hactenus tenuit, tenet, ac tenebit, ſerviendi Deo meo, Regique, patria item mea ac ſanguini. Quum autem his me devoverim non potui mihi temperare, quin relicta domo, ad offerendum illi quicquid in me opis eſt, ac vitam quoque ipſam proficiſcerer, quod iter mihi jam ingreſſa D. à Motta occurrit. Verùm te ſuppliciter oro, Regina, ut ſi fortè longior in literis meis fuero, id tu temporum neceſſitati tribuas, qua me tot ſummis difficultatibus implicaverunt, ut non poſſim non conſilium meum tibi exponere, animiq; mei penetralia tibi reſerare, ut in illis veluti legas omnino contraria illis, qua (ut mihi perſuadeo) confingere & comminiſci apud te conabuntur, iterum te etiam atque etiam oro, Regina, ut excuſatam me habeas, ſi, antequam ſermonem de ſtatu rerum mearum inſtituam, ab eo tempore odiar, quo Guyſiani ea perpetrarunt. Quum nimirum defunctum Regem maritum meum ad ſe pellexerunt, recuperandi noſtri Regni ſpe propoſita. Satis ſuperque noſti quali tunc hominum generi ſe permitteret, totumque traderet, me quidem certè ægerrimè id ferente, auſim verò dicere & te, tanto enim me honore tunc temporis dignabaris, ut tuo ipſius id mihi teſtareris. Memineris quaſo quàm me fidelem experta fueris, qua, quum verè de hujus Regni periclitantis conſervatione ageretur, ei meum erga maritum amorem poſtpoſui, adeò ut meos liberos certo periculo expoſuerim. De bonis fortuniſq; meis taceo, quum illis, qua multò potiora ſunt, non pepercerim. Recorderis, obſecro, termonum, quos apud me habuiſti, quum ex Belloaquenſi fonte diſcederes, & fiducia, quam in me tunc collatam habueris, cui certè nihil ob ullam rerum mutationem deceſſit. Recorderis etiam, ſi libet, me, quum in Vindocinorum fines perveniſſem, literas tuas unà cum mandatis accepiſſe, quibus fideliter obtemperaverim. Veniant denique tibi in mentem, qua meo in Aquitaniam adventu egi, & quidem ita, ut in omnibus voluntati tua ſatisfecerim, quemadmodum tuis mihi verbis œconomus meus Rochus affirmavit. Interea verò, Regina, accidit, ut marito meo orbarer, & calamitatum, quibus vidua obnoxia ſunt, particeps fierem. Abſit tamen, ut nunc, quum de generali rerum ſtatu agatur, commemorem, quàm variis modis privatim ipſa tractata fuerim. Iterum enim coram Deo & hominibus teſtor, deſiderium, quo teneor ſerviendi Deo meo, meoq; Regi, & amorem, quo patriam proſequor, eoſque potiſſimum, qui ſanguine mihi juncti ſunt, ita mihi omnes pectoris partes occupare, ut nullus in eo locus privata commotioni relinquatur. Ad ultimos igitur tumultus veniam, qui tunc initium habuerunt, quum Cardinalis Lotharingus una cum ſua factionis hominibus in eas, quas omnes norunt, anguſtias nos redegit. Per id tempus in mea ditione commorata ſum, nullaq; in re ullam Regis tuave Majeſtati operam praſtare mihi licuit, quod facultas deſiderio meo impar eſſet. Prohibebar enim eorum hoſtilitate, qui profectò nunc quoque obſtacula, ſi potuiſſent, objecturi mihi erant. Caterùm eorum, qua toto illo tempore egerim, quum rationem abundè tibi jam reddidiſſe exiſtimem D. à Motta (quem ſemel

atque iterum ad me miſiſti) ea certè rurſus commemorare nihil attinet. Potius igitur quid animum meum augeat & obſirmatum reddat, exponam. Regis Edicta cerno non ſolùm ita infringi, ut cum prætextu aliquo id fieri videri poſſit, ſed prorſus convelli, autoritatem ejus proſtratam jacere, promiſſaq; quibus Regiam ſuam fidem interpoſuit, irrita & vana reddi. atque horum omnium Cardinalem Lotharingum autorem extitiſſe. Quem certè hominem tibi melius depingere haud queam, quam tibi notum eſſe ſcio. Perſpiciendum, inquam, præbent & ii, qui cum ex pacificationis edicto quietem ſibi tandem tranquillitatemque intra ſuos lares pollicerentur, contra profugi per Galliam vagari coguntur, à ſua patria veluti nutrice intempeſtive ablactati, dum præſidiarii milites eorum facultates compilant atque exhauriunt. Quodq; his gravius eſt, Cardinalis ille Lotharingus, & quotquot ejus partes ſequuntur audaciores ea patientia facti, eò progreſſi ſunt, ut etiam adverſus ipſius Regii ſanguinis Principes graſſentur, qui certè rami ſunt, ex ea ſtirpe prodeuntes, quam radicitus evellere ſtatuerunt, poſteaquam ſuis eam ramis ſpoliaverint. Gallicus igitur ſtirpis Regiæ ſanguis is eſt profectò, qui eos tantopere urit, ut etiam oſtenderunt in iis, quæ adverſus Principem Condæum fratrem meum, & parvos ejus liberos moliti ſunt, & adhuc moliuntur, quibus auxilium ferre, ut ſanguis filium meum meque jubet, ita minimè illis deeſſe certum eſt. Sed & mandata à Loſſio adverſus filium meum data, nolim hoc loco præterire. Hoc autem ſicut & cætera, Cardinalis & ſociorum ejus conſiliis acceptum ferri debet. Cæterùm non ignoro, fore, ut ad aliorum exemplum, quas accipere undique de his rebus ſoles, potius, quàm ex animi mei ſententia ſcriptas eſſe has literas, dicant ii, quibus recitabuntur. Sed (mihi crede) quùm nos, quotquot Religioni Reformatæ nomen dedimus, ad eundem omnes ſcopum tendamus, fieri non poteſt, quin eadem ex omnibus querimonia audiantur. nec eſt, quòd quiſquam à ſtirpe tam illuſtri, quam eſt Borbonica (quæ Liliorum Gallicorum ramus eſt) aliud quam fidelitatem proficiſci poſſe exiſtimet. En tibi, Regina, tria illa, quæ me huc perduxerunt. Primum eſt, ſerviendi deſiderium Deo meo, quum videam omnibus iis, qui Religioni Reformatæ ſunt addicti, multas inſidias eſſe paratas. Alterum, ut Regi meo ſerviam, & nec bonis, nec vita ipſi parcens, perficiam, ut ejus de pacificatione Edictum integrum ſervetur, quemadmodum illius fert voluntas, atque ut Gallia, patria noſtra, mater nutrixq; tot tantaq; Virtute præditorum hominum, minimè ita exhauriatur, ut ultro derelicto ſuos alumnos mori ſinat. Tertium autem eſt ſanguis ipſe (ut dixi) qui nos ad ferendas modis omnibus ſuppetias, Principi Condæo fratri meo vocat, quem profugum quidem adeò perſequuntur, minime profectò ex Regis voluntate, ſed eorum impulſu, qui nimium jamdiu eum, quem minime promerentur gradum, apud eum, ſicut & apud te, obtinuerunt, quiq; vobis oculos claudunt, ne ſua facta conſpiciatis, & aures obdurant, ne querimonias noſtras audiatis. Quod utinam, Regina, Deus ſanctam ſuam gratiam tibi largiatur, quæ oculos aperiens, & aures reſerans, intueri audireq; ſinat, quam ardenti affectu unuſquiſque noſtrûm ad ea omnia feratur, quæ ad conſervandam Majeſtatibus veſtris ſuam amplitudinem pertinent. Quum porrò ex iis, quas ad me per Dominum à Motta mittere dignata es literis, manifeſtè perſpexerim, quoſdam animum tuum in nos exacerbaſſe, ex meis Nobilibus quendam ad te unà cum illo mitto, ut omnia, quæ ad te ſcribo, ita ſe habere, tibi confirmet, utpote cui fuſè omnia expoſuerim. & cui hoc nominatim mandaverim, ut te commonefaciat, quàm tibi neceſſe ſit cùm aliis de cauſis, tum ad authoritatem tuam dignitatemq; conſervandam, ut ab iis deſiſtas, qui illam imminuere conantur, ideoq; evertere illos, nituntur, qui contrà ſalvam tibi illam manere cupiunt. Explora nos diligenter, diſcrimenq; inter probos & improbos ſtatue. De me quidem certè peculiariter hoc tibi perſuade, me incredibili pacis deſiderio teneri, ſed adeò firma, ut & impiiſſimi homines concutere illam non poſſint. Quod ſi tanto me beneficio dignaretur Deus, ut aliquid opis ad eam conferre poſſem, tam me beatam exiſtimarem, quam lubenter & vitam, & reliqua omnia huic rei impenderem. Quod ſupereſt, Deum precor, Regina, ut tuam Majeſtatem tueatur, tibiq; diuturnam ac proſperam vitam largiatur.

Porrò literarum ad Regis fratrem ſcriptarum, verba hæc erant, perbrevia quidem, ſed ponderoſa & admodum aculeata.

Scio te, quod ad poteſtatem attinet, ita ſecundum à Rege obtinere locum, ut meritò omnes, quos ſibi ſubjectos habet, illiq; pariter ac tibi ſervire parati ſint, meritò in te oculos convertant, ut omni ope miſeram Galliam à tempeſtate, quam toties in eam incumbere videmus, defendere velis. Eam autem invehit quorundam audacia, quibus illam pеſſundare unicum ſemper ſtudium fuit, ut authoritatem potentiamq; ſibi ædificarent, lapidibus ex eorum ruina comparatis, quibus illa tanquam columnis innititur. Sed vix mihi tantum bonum polliceri audeo, ut aliquod apud te pondus mea verba habeant, utpote cujus animum adverſarii ab iis alienaturi ſint. Illis enim nihil aliud propoſitum eſt, quam efficere, ut Regis Edicta infringantur, & quicunq; ea ſalva manere cupiunt, trucidentur. Potiſſimum autem exitio Principum tui ſanguinis imminet, ut vel ex iis patet, quæ noviſſime ad intercipiendum fratrem meum Principem Condæum molitus eſt. Qui tamen, ne primus pacem abrumperet, una cum uxore parviſq; liberis receſſum aliquem petere maluit. Qua cauſa filium meum meq; pariter ad hoc iter ſuſcipiendum impulit, ut iis omnibus, quæ Deus nobis ſuppeditat adminiculis uſi, ſicut à nobis conſanguinitas flagitat, auxilium feramus. Te autem ſuppliciter oro, ne dubites, quin ubicunq; terrarum filius meus, & ipſa verſabimur, nobis hoc propoſitum ſit, ut Deo & Regi ſerviamus, totoq; vitæ noſtræ tempore omne illud obſequium perſolvamus, quod illi debemus, atq; tibi, cui me cum humili ſalutatione commendatam eſſe cupio. Quoniam autem Dominus à Motta ſingula tibi fuſius commemorabit, finem his literis meis imponam, ſupplex Deum orans, ut tibi feliciſſimam longiſſimam vitam largiatur.

Nec verò hiſce literis ad Regem, Reginam matrem, Regiſque fratrem ſcriptis, contenta, etiam Cardinali Burbonio, mariti ſui, atque Bondenſis fratri, jugum Lotharingi Cardinalis non ſecus, ac ſuffraganeus ejus eſſet, ferenti, ſcribit, eumque hiſce verbis compellat:

Regina

Regiæ utriq; Maj. exponent Dominus à Motta, & is Nobilis, quem unà cum eo miſi (quod & ex meis ad illas literis potes intelligere) quibus & quàm juſtis de cauſis huc me contulerim, ubi Dominus à Motta me nactus eſt, de perſequendo itinere cogitantem, quòd à me ad ſerviendum utriq; illarum inſtitutum eſt, quas certe tempus eſt, ut liberius quàm antea commonefacias, de extremis, in quas Gallia noſtra delapſa eſt, calamitatibus. Nam, ſi quotquot ſub Regis ditione ſunt, id facere tenentur, quanto magis tu, cui hic etiam honor contigit, ut earum ſis conſanguineus. Itanè vero adverſarii noſtri te ſemper veluti ſuffraganei loco habebunt? te ne contumeliis atque injuriis in perſona Germani fratris, ſororum & nepotum, impunè afficient? Quod ſi te non tangit conſanguinitas, prohibetq; Religio, ne illorum patrocinium ſuſcipias, ſaltem conſpirationis illius recordare, quam nuper, ægrotante Regina, moliti ſunt, unius noctis ſpatio, ea te commovit, & ita quidem, ut inſomnem illam egeris; ſed omnis de illa cogitatio repente tibi evanuit, illorum verbis pellecto? Quid? ſi te Religio diverſa ſeparat à nobis, ideonè ſanguis etiam perſequatur? amorne ille à natura inſitus, & quæ ab eo proficiſcuntur officia, idee ceſſare debent? Non equidem, mi frater, imo te oro atq; obteſtor, ut vindicem te pro viribus præbeas injuriarum, quæ fratri noſtro illatæ fuerunt. Filius certè meus, ut ego, (ille, ut oſtendat injurias illi factas in ſe redundare, ego, ut quo debeo, honore proſequar familiam, in quam nuptum data ſum, & quam pro mea agnoſcere cupio) ad illum pergimus, eo animo, ut omnia illi quemadmodum par eſt, officia offeramus, ea in re cum omni debita obedientia & fidelitate Regi noſtro ſervientes. Quoniam verò mulierum eſt, eorumq;, qui arma non tractant (in quorum numero es) totis viribus anniti, ut pax tueatur fac obſecro, ut firmam illam ſtabilemq; habere poſſimus, ad me certe quod attinet, me meaq; omnia huic rei impendam. Hoc præterea perſuaſum habe, tria eſſe, quæ me filiumque meum huc perduxerint, nimirùm Deum, Regem & ſanguinem noſtrum, quibus ſervire cupimus, ſed quum Dominus à Motta certiorem te de ſingulis facturus ſit, nihil ſupereſt, niſi ut tibi à DEO ſanctam ſuam gratiam vitamq; feliciſſimam & longiſſimam precer Et hæc quidem à Navarra ſcribebantur. Rnmore verò copiarum ejus continuò ſe dedit Sanjanum Anglicum oppidum munitum & copioſum in agro Santonicò itidem arx Blaja maximi momenti. Accedunt & Condæo aliæ urbes Footenæum, Saomaxentum in Pictavino agro.

Circiter hoc idem tempus Andeloto copiis, quas in Britannia ſumma celeritate pro Condæo coëgerat, Salmuriom oppidum ad Ligerim occopare cogitante, ut & tunc ſibi & in poſterum ſociis eſſet opportunus trajectus. Martinengius Britanniæ Præfectus, Vir rei militaris peritiſſimus, Regis nomine exercitom contra eum educit, & nocturno impetu ex Andeloti militibus circiter ſeptingentos in pago qnodam ignobili, io qoo tum fortè pernoctabant, occidit, majoremqne partem diſſipatam, & inopinato cauſa perterritam in fugam conjicit, receptis qoinqne ſignis militaribus, quæ ad Regem Pariſios transmiſſa tanquam læta ſpolia triumphantium more in templo D. Mariæ ſtatim ſuſpenſa ſunt

In eo improviſo tumultu Andelotos, qui tum forte fortuna in vicino pago pernoctabat, periculis ſeſe ſubduxit, felici ſibi Martinengii errore uſus, quem fortuna in averſum ab hoſte locum deduxerat, ac recollectis copiis, Martinengium citato curſu Salmurum contendentem, qood jam Regio præſidio tenebatur, ita perſequitur, ut impedimenta relinqueret, quæ ab Andelotianis capta & direpta fuerunt, obtruncatis ad quadraginta cuſtodibus armatis. Obſtructa verò per pontes via trans Ligerim, Aodelotus aliud conſilium fluvii transeundi init, cumque vado bis pertentato fluvius impervius comperiretur, aquis autumnalibus tumidior, mox tamen una ex parte vadum adeò facilè repertum eſt, ot totus exercitus continuò illac, ſublatis ſignis transiret, & pedites armati tormentariique inſtructi, omniaque jumenta & currus, quibus impedimenta ferebantur, ad ulteriorem ripam ſine ullo periculo pervenirent, ſummo haud dubiè rei nunquam hactenus auditæ miraculo. Inde actis Deo Liberatori gratiis, toto exercitu Pſalmo 73. cantato: *Notus in Judæa Deus, & magnum in Iſraël nomen ejus*, ita, dum ſe itineri accingunt, conſpiciuntur aliquot equitum turmæ ad eam partem, quibus confeſtim emiſſæ aliquot turmæ, Andeloti mandato, eas in fugam vertunt, nonnullis interfectis, urbe ad tutum perfugium hoſtibus fugientibus, commodè tributa.

Inde libero itinere Pictavinam Regionem ingreſſi, Tuarſium oppidum deditione capiunt, cumque obvio Amiralio conjungunt ſe Andelotiani, indeqoe conjunctis viribus Paternæum nobilem urbem capiunt, oppidanis ſeſe ultrò dedentibus, ac ſacrificulis compluribus, cum temerario Ductore (dum ſe ad arcem obſtinatiùs defendere inſtituunt) ab exercitu obtruncatis. Capitur, Orione, Dux Roanus & Rupellam mittitur.

Ad finem hujus menſis, copiis ab Andio Aureliis, collectis fulmina Regiorum Edictorum repetuntur, quorum uno, omnis Religionis Reformatæ uſus atque adminiſtratio prohibebatur.

Et norunt omnes, ait, Majores noſtros Reges feliciſſimæ memoriæ, avum & Patrem, ut ſe Chriſtianiſſimos & Eccleſiæ propugnatores demonſtrarent, omnes legitimas rationes adhibuiſſe, quibus & illa conſervaretur, & Religionis diviſiones per conciones ſecretas & reprobatorum librorum diſſeminationes, natæ tollerentur. Et poſt infelicem obitum Patris noſtri Henrici, Optimatum nonnullos, à novæ opinionis Miniſtris concitatos, ſeſe alienaſſe, atque controverſias moviſſe, nullo quidem Religionis zelo; ſed ambitione Regni iſtius gubernandi ſub Rege Franciſco fratre noſtro, quamvis è legum præſcripto major eſſet, & præterea maritus, atque autoritate, ingenio, voluntateque ad rectè gubernandum valeret, cum ſapienti conſilio Reginæ matris noſtræ aliorumqoe optimorum lectiſſimorumqoe Virorum, qui demortuo Regi Patri noſtro ſemper adfuerant, & ab illo fratre noſtro veſtigiorum paternorum ſtudioſo retinebantur. Quod perſpicuè demonſtravit ille, quandiu regnavit, Regnumque haud dubiè in eam formam

reſtituiſſet, qua illud repeterat, ſi vitam diutiorem Deus illi conceſſiſſet, tuoc tamen Regni ſtatu perturbaro à nunoullis Optimatum, qui cùm noo auderent manifeſtè ſuam de Regno occupando voluntatem patefacere, Miniſtrorum illorum oovæ opioionis opera, tumultum Amboſianum exuſcitarunt, per ſpeciem libelli ſupplicis, cum fidei confeſſione offerendi Regi fratri noſtro, qui quamvis mali illius authores noſſet, maxima tamen clementia atque illi naturali, Patris cœleſtis exemplo, cùm ſperaret illos DEI Opt. Max. beneficio ſe plus utilitatis relaturum, miſericordiæ via, quàm ſuppliciorum rigore, Edicto veniam dedit omnibus ſuis ſubjectis à fide deviis, qui viam vellent repetere.

Et alio Edicto eos, qoi nolleot viam repetere, reliquit in poteſtate Juſtitiæ Eccleſiaſticæ, quæ non eſt ſangnioolenta, dummodo publicam tranquillitatem minimè interturbarent. Nihilominus tamen Rex à ſua ſpe decidit, per ſecretas Optimatum illorum obſtinatorum coitiones, iooliencium armis Regnum adhuc perturbare. Et cùm rem certò ille reſciſſet, coactus fuit armata manu Aurelias petere, ut rebus provideret, convocatis in hunc finem Regni univerſis Ordinibus. Quo in loco Deus ad ſe illum vocavit, nosque infirmiore ætate ad duodecim annos natum minus aptum ad maximum iſtud Regnum adminiſtrandum. At commodius auxilium, quod reliquiſſet nobis Dominus, matris nimirum Reginæ conſilium in rerum noſtrarum adminiſtratione, fuit valdè impeditum atque retardatum, minoris noſtræ atque iofirmæ ætatis contemptu, ab Optimatibus illis, & poſt fratres noſtros, oobis proximis, & illis quidem ab eadem matre noſtra diſſentientibus, eique repugnantibus, & qoò ſeſe munirent, patrocinium novæ illius opinionis ſuſceperunt, quæ illorum favore & conatibus mirum in modum propagata eſt atque amplificata. Cui rei ut provideremus, ubi primum inaugurati ſumus, Sangermanum Principes noſtros & privati conſilii noſtri viros, & omnes quidem Senatus Pariſini Conſiliarios adeſſe juſſimus, & illorum ſententiis Edictum fecimus, quo prohibuimus, omnem Religionis admioiſtrationem aliam ab ea, quæ io Eccleſia Catholica, poſt receptam fidem Chriſtianam, ab Majoribus ooſtris Regibus fuiſſet recepta & ab Religionis Chriſtianæ Antiſtitibus edocta atque confirmata. Quod verò animadverterent novæ illius opinionis fautores, ambitioſa ſua conſilia hoc Edicto maximè impediri, noluerunt pati illud obſervari; at omnibus io locis novam illam opinionem amplectentes, homines exuſcitarunt, à quibus Edicti illius noſtri effectio impediretur, & per ſpeciem turbarum, quæ illorum opera per univerſum Regnum quotidie excitabantur, prætexebant, nullo modo fieri poſſe, ot illud Edictum obſervaretur, & authores erant, ut qoò eſſet ſolennius & auguſtius ex omnibus Parlamentis exquiſitorum hominum fieret Conventus, qui de componenda Religionis re, ſententias ſuas dicerent, eque illarum præſcriptu Edictum conderetur, & quidem eo modu, dum potenóores ſunt in conſilio noſtro conflato ad ſuum arbitratum Conventu, quod inſtuerant, conſequuntur, uti nimirum duarum Religionum exercendarum facultas tribueretur. Edicto illo Januarii menſe facto, quod Edictum, Regina mater, præter ſententiam ſuam, quæ ſemper pia & Chriſtiana fuit, paſſa eſt obtinere, quemadmodum & cognatus noſter Cardinalis Borbonius, Turonius, Dux Mommorencius Conneſtabilis, Mareſcallus Santandræus, primarii & antiquiores è noſtris adminiſtris, quos Pater & frater nobis reliquerant, qui Reginæ matri tunc demonſtrarunt, minus illud malum eſſe, cùm illius Religionis adminiſtratio extra urbes Edicto deſignaretur, & quod ſperandum eſſet, fore, ut cùm ad majorem ætatem perveniſſemus, noſtra authoritate & potentia illud emendaremus atque reſtitueremus. Itaque Regina mater ſingulari fide atque conſtantia perrexit nos, fratresque noſtros, & ſororem, in Catholicæ, Apoſtolicæ atque Romanæ doctrinæ, quam Majores noſtri abhinc mille annos & amplius ſuſceperunt & retinuerunt, & illius vi præclarè rem geſſerunt, veritate retinere, cujus rei nomine & nos, & omnes noſtri ſubjecti perplurimum Reginæ matri profectò debent. Et quamvis edicto illo Januarii ſatis ſuperque novæ opiniunis hominibus ſatisfactum eſſe deberet, ni ſi aliud conſiliom aliamvè voluntatem habuiſſent, quàm conſcientiarum ſuarum libertatem; tamen illa indulgentia noſtra minimè contenti paulò pòſt promulgatum illud Edictum perverſas ſuas voloorates manifeſtè demonſtrarunt, privata authoritate armis adversùm nos ſumptis, noſtris urbibus occupatis, peregrinis in hoc noſtrom Regnum intromiſſis, & omnibus hoſtilibus viis uſurpatis, pugna etiam ad Droydarum agrum in nos commiſſa, io qua Deus oobis victoriam dedit, populi ſui, nobis ſobditi, miſertus. Ut etiam rebelles ooſtros ſubjectos clementia vinceremus, & ad noſtram obedientiam revocaremus. Sperantes fore, ut Deus aliquando, cùm ad majorem ætatem progreſſi eſſemus, ad Eccleſiæ ſuæ obedientiam concordiamque reſtitueret, coodonavimus eis aliud Edictum, quo ſuæ Religionis facultatem aliquam tribuebamus. Et quamvis ex eo tempore, ut omnem illis metum, ſuſpicionemq; adimeremus, ipſorum etiam ſententia multa decreta de pace publica feciſſemus; tamen variè & licentiusè illa violarunt. quamvis & nos, ot eorum, paci bonoque conſuleremus, noſtrum illud Edictum, quod ut temporarium, ex noſtræ voluntatis arbitratu poteramus revocare, ſanctè obſervaverimus, nec ollam unquam illis occaſionem dedimos reſumendorum armorum. Quod tamen nihilominus fecerunt nuper, & ad nos, matrem, fratresque & ſororem acceſſerunt, prætexentes poſteà, ſe illò veniſſe, ut ſupplicem libellum ad ſuæ Religionis conſervationem nobis offerrent. Nobis tamen manifeſtè bellum indixerunt, & quidem eò usque, ut Luteriam primariam noſtram urbem, quantum potuerint, obſederiot, multasque noſtras urbes occuparint, peregrinosque in Regnum noſtrum introduxerint, & nos ad pugnam in ipſis propè Lutetiæ portis elicuerint, ut obſidionem ſolveremus, in nos denique omnes hoſtiles vias uſurparint. Dum tamen volumus parcere ſanguini Nobilitatis noſtræ, aliorumque noſtrorum

ſubje-

ſubjectorum, miſerti populi noſtri à duobus exer-
" citibus violari, & conantes eos clementia noſtra
" pervincere, illis pacem à nobis petentibus, idem
" illud Edictum condonavimus, pollicentibus cer-
" tò, ſe illud obſervaturos. Qui tamen præter il-
" lam ſuam promiſſionem, cùm nullatenus nos in
" Edicti obſervatione deſierimus, noluerunt nobis
" reſtituere Rupellam, Montalbanum, Caſtra &
" complurimas alias urbes in Oſcitana, & Conven-
" tus armatorum hominum variis in Regni locis ha-
" buerunt, multos Catholicos ſubjectos interfece-
" runt, cum peregrinis belli conſilia agitarunt, bel-
" la denique ad Rupellam vicinasque Regiones
" manifeſtum excitarunt, eo prætextu, quòd non-
" nullos à ſuis dicunt fuiſſe interfectos, quarum re-
" rum ut haberentur quæſtiones, & legitimè ſuppli-
" cia ſtatuerentur, mandaveramus.

" *Cùm verò videamus illos tam ſæpè noſtra abuti bonitate & clementia, nec poſſimus de pravo illorum conſilio amplius dubitare, uti nimirum conſtituant ſupremum alium Principatum, noſtro, qui à DEO inſtitutus eſt, ablato deletoq́; iiſtiq; artibus ſubjectos noſtros à nobis divellant atq; disjungant. Prætextu etiam condonatæ illius Religionis & Conventuum, quos agitant ſpecie ſuarum Concionum atq; Cœnarum, in quibus fiunt pecuniarum collectæ, hominum delectus, ſocietates, conjurationes, conſilia, & intra, & extra Regnum arreptis armis, & quidem ita nobiſcum agant, ut vicini, non ut ſubjecti, hoſtemq; ſe & verbis & ſcriptis, omnibus deniq; modis, demonſtrent, ut non poſſimus illos ullis beneficiis retinere, at omnino conentur noſtram dignitatem, noſtramq; Religionem abolere, quam à Majoribus noſtris ſuſceptam, parati ſumus omnino retinere, agnoſcentes hoc ſummum DEI beneficium, qui huc usq; nobis illam conſervarit, adverſus tot tantasq; malarum artium machinationes, & nobis hoc tempore tribuerit opportunè ætatem, ingenium & facultatem Regni noſtri adminiſtrandi, & adjutorem fratrem Ducem Andegavenſem, ſummum noſtrum Legatum, noſtræ dignitatis ſtudioſum & Religionis unitate concordem atq; unanimem, ut eſt quoq; Dux Alenconius frater. His de cauſis & aliis quamplurimis graviſſimis, de matris noſtræ, fratrum, Principum, conſiliiq; noſtri virum ſententiis & Judiciis, Edicto irrevocabili & perpetuo* inhibuimus, atque inhibemus *omnibus cujusvis conditionis* per univerſum Regnum *ſubjectis noſtris*, ſtatuto capitis, fortunarumque omnium ſupplicio, aliam Religionem quàm Catholicam & Romanam, *quam Majores noſtri tenuerunt, & nos illorum exemplo etiamnum tenemus. In hunc verò finem decernimus Ut omnes illius Religionis miniſtri, intra 15. dies ab Edicti iſtius promulgatione ex omnibus Regni noſtri finibus diſcedant. Nolumus tamen illos homines Religionis, quæ vocatur, Reformata, in conſcientiis ſuis vexari, dummodo ne aliæ Religionis, præterquam Catholicæ & Romanæ, ullam agant ullibi adminiſtrationem. Hac nimirum ſpe illud condonantes, fore, ut aliquando inſtinctu Divino & Eccleſiæ Antiſtitum diligentia omnes noſtri ſubjecti in unam Religionem revocentur. Omnibus verò, qui vigeſimo ab literarum iſtarum promulgationis die, arma depoſuerint, & pacatè, ut fideles ſubjectos decet, vixerint, omnem culpam noxamq; earum rerum omnium condonamus, quæ ab illis adverſùm nos familiamq; noſtram fuerint agitata, quos omnes, ſi nobis obſequantur, in noſtram tutelam patrociniumq; ſumimus, noſtrisq; adminiſtris omnem erga illos rigorem ſeverè inhibemus. Et omnes diſſenſiones inter quoscunq; tandem extiterint, communes ſeu privatas, perpetuo ſilentio ſepeliri volumus, omnesq; adeò injurias ſeu verbo, ſeu reipſa, inhibemus. Qui ſecus fecerint, rebellium pœnas iis comminamur Viginti verò diebus præteritis adverſus obſtinatos omnium legitimarum rationum ſummo rigore agemus, nec illis ullomodo parcemus. Hoc edictum volumus ubiq; promulgari & ſeverè obſervari, nosq; rerum ſingularum judices diligenter admoneri. Quas res noſtri adminiſtri induſtriè curent.*

Aliud Edictum omnibus publicis muneribus ſeu fori ſeu ærarii, interdicebat iis, qui Reformatam Religionem profeſſi eſſent. Eos, qui arma non ſumpſiſſent, ac pacatè domi vivere inſtituerent, abdicabat quidem planè Magiſtratu, ita tamen ut præter commune illud beneficium ab ſuperiori Edicto tributum pacatè domi vivendi, promitterentur etiam certi aliquot annui reditus ad ærarium Pariſini Prytanæi, qui & ipſis perpetuò dependerentur.

Hæc Edicta ſummo ſtudio ab Pariſino primum Senatu, deinde ab omnibus aliis ſummis Regni Curiis recepta, majori etiam alacritate atque celeritate promulgata fuerunt eodem die, omnibus ſolennibus ritibus diligenter obſervatis, quaſi Regno poſt diuturni belli vexationes divulſo profligatoque jucundæ pacis nuncius affulgeret. Latuerant domi iſta edicta ab Regiis Conſiliariis, jam pridem quaſi Regio mandato deſcripta, Hiſpaniarum tamen Regi, Pontificique oſtentata ad ſpem fœderis efficiundi, at tunc demum promulgata fuerunt, & aptè quædam, temporis rerumque habita ratione, accommodata. Et præter fœderis illius præſtationem, erant aliæ cauſæ, quæ Eccleſiaſticos homines aliosque omnes Pontifices, & quidem majoris notæ ad arma alacrius ſumenda pecuniamque ad bellum liberaliter contribuendam, vehementer incitarent, nimirum maximarum facultatum proſcriptiones, quibus per illa Edicta patefiebat aditus.

Allatum etiam erat Pontificis Romani diploma, quo concedebatur Regi, ut ex Eccleſiaſticis facultatibus ad pecuniæ ſummam, quæ annuos redditus quinquaginta millium aureorum æquaret, diſtraheret divideretq;, cauſa addita, *ad bellum hæreticis inferendum, illosq; aut planè delendos, aut ad Romanæ Eccleſiæ obedientiam revocandos*, multa prius locutus de immani hæreticorum audacia, deque illorum nefandis conſiliis, quæ cum Germanis Anglisque agitant. Sed quod Edictum ſuperius Regis tempore antecederet, & expreſſiores illæ de hæreticis delendis cauſæ adjungerentur, Cancellario Hoſpitalio, ſententiæ illius Principe, nonnullis Conſiliariis Regiis viſum eſt minimè opportunum, quòd ita videatur bellum à longo tempore apparatum, fœderisque illius ſacri, quod tam ſtudiosè celatum fuiſſet, perſpicua indicatio. Itaque ſtatuitur aliud diploma à Pontifice curandum, interea iſtius uſus eſſet, propter præſentes neceſſitates. Hoſpitalius propter illam ſubtiliorem monitionem, odium majus, & ut ad ea tempora parum utilis, domum eſt continuò amandatus.

Decimo

ʒ

Decimoquinto Octobris Navarræ, quam ſuperius Rupellam conceſſiſſe diximus, rem illic graviter gerebat, navibusque aliquot inſtructis, quo oram illam maris tutaretur, & facilior eſſet aditus in Angliam, quam amicam eſſe cauſæ maximè intererat, ad Angliæ Reginam literas dat per Caſtellerium Nobilem Virum, quem claſſi illi præfecerat, ſuſceptique belli rationibus explicatis, ſeſe ei cauſamque commendat: *Et præter*, ait, *voluntatem, Sereniſſ. Regina, quam maximam ſemper habui, ut in tua benevolentia perſeverarem, offertur hodie occaſio, quæ profectò me graviter accuſaret, niſi tibi per literas ſignificarem cauſas, quæ me huc cum liberis, quos mihi commodatò tribuit Deus, adduxerunt. & tantò gravior eſſet mea culpa, quandò ille pro ſua maxima bonitate tot tantaque tibi contulit beneficia, talemque zelum dedit ad propagationem gloriæ ſuæ, tibi nimirum Regina, quam ille elegit ſingularem Eccleſiæ ſuæ nutricem. Jure igitur optimo ad te referuntur, quæ ad iſtam veritatis & Eccleſiæ Dei defenſionem ſpectant. Atque equidem, ut norim te generalem rerum noſtrarum ſtatum reſciſſe, oro te etiam atque etiam, Illuſtriſſima Regina, tibi perſuadeas tres eſſe cauſas (quarum vel minima ſatis virium debet habere) quæ me, ut è ditione mea huc venirem, coegerunt. Prima nimirùm eſt Religionis cauſa, quæ in hac noſtra Gallia Optimatum quorundam multis artibus opprimeretur, ut me mei proculdubio puduiſſet, meum nomen inter fideles cenſeri, niſi, quò me huic errori atque horrori opponerem, ad iſtius cauſæ defenſionem omnes facultates rationesque, quas mihi tribuit Dominus, comportaſſem, & niſi filius meus & ego cum hoc tam Illuſtri Principum Optimatumque cœtu nos conjunxiſſemus, qui omnes quemadmodum ego, & ego quemadmodum illi conſtituimus, Maximi illius exercituum DEI auſpiciis & nutu, nec ſanguini, nec vitæ, nec facultatibus ullo modo ad hanc rem parcere. Secunda cauſa, quam prima nimirùm ſecum trahit, eſt noſtri Regis Obſequium, quandoquidem Religionis ruina, ſit Regis & Regni ruina, quorum conſervandorum eo vinculo obligamur atque obſtringimur. Et quoniam filius meus, & ego hunc locum honoremque à Deo conſecuti ſumus, ut Regem ſanguine proximè attingamus, hæc res nimirum, Sereniſſima Regina, compulit nos, ut feſtinaremus, & nos iis opponeremus, qui Regis nomine & facilitate abutentes, cum ipſum efficiunt ſuorum detrimentorum auctorem, & (quamvis per ſe ſit feraciſſimus fideique ſuæ tenaciſſimus) ſuæ fidei ſuarumque promiſſionum violatorem per eas artes ac vias, quas ad pacificationis Edictum perfringendum commenti ſunt. Quod quippe Edictum, ut, dum integrè obſervaretur, pacem inter Regem fideleſque ſuos ſubjectos continebat, fovebatque: ita, violatum, eorundem ſubjectorum fidelitatem invitat ad luctuoſum bellum, & ita coactum, ut nemo ſit noſtrum, qui non ad illud violenter pertrahebatur. Tertia cauſa, Sereniſſ. Regina filio mihique peculiaris eſt. nimirùm, quòd animadvertimus antiquos capitaleſque DEI noſtræque familiæ hoſtes impudenti exitioſaque malitia conſtituiſſe genus noſtrum omnino abolere, cùm & Princeps Condæus frater meus, ut conſilia adverſum ipſum familiamque inita evitaret, coactus fuerit cum uxore & liberis locum perfugii ſecuritatiſque perquirere. Præterquam quod etiam certò cognoram, delegatos fuiſſe certos homines, qui mihi per inſidias filium abriperent meum. His nimirum argumentis rationibuſque, concitati, non potuimus non in unum convenire, ut unà conjuncti viveremus & moreremur, quemadmodum ſanguinis vinculum, quo ſumus mutuò conjuncti, huc res nos obligat, atque adeò ut id faciamus, imperat. Hæ ſunt, Regina, tres cauſæ, quæ me ad iſta arma compulerunt. Haud quaquam cœlo per illa bellum gerimus, nec Regi noſtro: Majeſtatis, nec Divinæ, nec humanæ ſumus, DEI beneficio, rei; at & DEO noſtro & Regi noſtro fideles ſumus. Quod oro etiam atque etiam tibi perſuadeas, & nos tuo auxilio & favore juves, matremque & liberos, tuæ dignitatis tuique obſequii perſtudioſos, habeas commendatos.*

Nimirum fidelibus Anglia maximè favit, ſecunda hac in graviſſimis temporibus benevolentiæ demonſtratione, Gallos ſibi neceſſariis beneficiis in perpetuum obſtringens atque obligans exulibus etiam tuto ad perfugium loco liberaliter tributo, & tenuiorum inopia munificè ſublevata in iſtis bellorum tumultibus.

Decimoſexto Octobris Cæſarea Majeſtas Legatum Gallicum, qui ad ipſam & alios quoſdam Germaniæ Principes à Rege ablegatus erat, ut de inſolentia ſubditorum, qui rurſus arma cepiſſent conquereretur, & ab ea peteret, ut ſua autoritate obſiſteret ac inhiberet, ne Condianis è Germania ſuppetiæ ſive equeſtres, ſive pedeſtres ſubminiſtrarentur, Vienna dimittit, reſponſo hujuſmodi, ut ſe calamitate Regni florentiſſimi ex animo; petitioni verò Regiæ minimè annuere officii poſſe oſtenderet, quod quidem, cùm & humanitate, & Prudentia pleniſſimum, multorumque notitia dignum ſit, eodem tenore, quo hinc inde divulgatum fuit, ſubjiciemus. Poſt præfationem itaque ſolitam: *Quod* (ait) *Orator de inſolentia quorundam ſubditorum Sereniſſimi & Chriſtianiſſimi Regis, retulerit, qui neglexerint Serenitati ejus debitam obedientiam præſtare, poſthabitis etiam & contemptis violatiſque, tam pactis conventis, quam Regiis Edictis, in Regno iſto editis, & præſertim Principis Condæi, ut qui huc uſque apud Seren. ejus nunquam comparuerit, nec debita ſubmiſſionis & humiliationis officium, prout tenebatur, Serenitati ejus exhibuerit; ſed potius cum ſuis præcipuis ſectatoribus & complicibus ſiniſtra conſilia agitaverit, noviſque motibus excitandis ſtuduerit. Et quod Serenitas ejus iſtiuſmodi illorum contumacia & temeritate coacta fuerit, contra eundem Principem ac ejuſdem ſectatores & ſocios, & quoſcunque alios ejus Religionis complices arma capere, quo illos omnes Regno Franciæ expellat, & in eo unius tantum Religionis, nempe Catholicæ, uſum ac exercitium inſtauret, &c. Majeſtatem ſuam Cæſaream diffiteri non poſſe, quin his intellectis non parum perturbata fuerit. Neque enim commiſeratione & dolore indignum eſſe, quòd florentiſſimum Regni iſtius ſtatus, nunc rurſus in eandem, ex qua nuper primum vix ægerrimè emerſerat, calamitatem, reciderit, quoniam manifeſtum ſit, non ſolùm ex antiquiſſimis præteritorum ſeculorum exemplis, ſed & iis, quæ noſtra primum*

ætate, multis in locis acciderint, quantum damni ſemper dederint Reipub. Regum, Principum, ac ſubditorum diſcordia & inteſtina bella. Ideoq; Majeſtatem ſuam Cæſaream ut Imperatorem Chriſtianum pacisq; & tranquillitatis communis ſemper cupidiſſimum, non abs re, ſingulari cura & ſollicitudine affici, propter iſtud tam præclarum Chriſtianitatis Regnum, in eoque perinde ac in aliis omnibus Regnis & Provinciis Chriſtiani orbis, nihil magis cupere & optare, quam communem concordiam & quietem ſervari atq; cuſtodiri, & a fundendo ſanguine Chriſtiano abſtineri. Cum jam ſatis ſuperq; infidelium armis & continuis incurſionibus atq; immenſa potentia, Chriſtianorum vires ſint attritæ, nec opus ſit, eas etiam domeſticis motibus magis affligere.

Equidem Majeſtatem ſuam Cæſaream exiſtimare, Sereniſſimum & Chriſtianiſſimum Regem, ad hoc novum bellum contra ſubditos ſuos ſuſcipiendum, non niſi urgentiſſimis cauſis fuiſſe impulſum, & priuſquam rem tantam aggrederetur, accuratiſſimam adhibuiſſe deliberationem, adeò ut fortaſſe ſupervacaneum eſſet, Majeſtatem ſuam Cæſaream de ejuſmodi conſilio & inſtituto aliquid in medium afferre, ne quis putet Majeſtatem ſuam Cæſaream, quid ipſe agat, in Regno ſuo modum vel legem præſcribere. Non poſſe tamen Majeſtatem ſuam Cæſaream quid ipſa ſentiat & optet, planè reticere: Majeſtatem nimirum ſuam Cæſaream conſultiſſimum cenſere, eas rationes & vias iniri, quibus Chriſtiano ſanguini parceretur, & inter Regem ipſum Chriſtianiſſimum, ejusq; ſubditos mutua concordia ac firma & bona pax ſanciretur, adeoq; ampliſſimo illi Regno priſtina tranquillitas reſtitueretur, eaq; occaſione Serenitati illius iſtæ tam graves curæ atq; moleſtiæ minuerentur adimerenturq;. In quo ſi quid poſſit Majeſtas ſua Cæſarea boni præſtare & promovere, in eo ſe promptam & benevolam exhibituram.

Nam ne enumerentur pericula & incommoda publica, quæ videantur ex iſtis motibus Gallicis toti Reipub. impendere, quorum utiq; rationem haberi conveniat, Majeſtatem ſuam Cæſaream, magnopere vereri, ne bellum hoc, quod alii interpretentur moveri contra Edicta noviſſima, quæ primum per Sereniſſ. quondam Regem Franciſcum fratrem ac prædeceſſorem ipſius Chriſtianiſſimi Regis, & poſtea etiam per Serenitatem ejus de Religione fuerunt edita atq; promulgata, Serenitatem ejus paſſim in graviſſimam invidiam adducat. Siquidem jam etiam latè per Germaniam (ubi res iſta dudum percrebuerit,) de Serenitate illius ac potioribus Conſiliariis ejus ob id valde incommodi & odioſi circumferantur ſermones, ex quibus non obſcurè liceat colligere, præter Seren. Reginam Angliæ, de cujus animo jam Regi Chriſtianiſſimo ex Oratoris ejus declaratione bene conſtet, non defuturos etiam alios haud parvæ conditionis Principes, qui non ſolùm favore & quadam animorum propenſione in partes ſubditorum illorum ſint inclinaturi. Verùm illis etiam re ipſa propter communitatem cauſæ, quicquid poſſunt, auxilii laturi.

In qua quidem animorum exaſperatione Majeſtatem Cæſaream non videre, quid utilitatis Sereniſſimus & Chriſtianiſſimus Franciæ Rex ſperare & percipere poſſit ex illo, quod Serenitas ejus requirat a Majeſtate ſua Cæſarea, auxilio & promotione, pro conſcribendo, ſi opus ſit, in Germania, milite, vel quantopere etiam Serenitas ejus hoc rerum & temporum Statu auxiliis Germanicis uti queat.

Longè majores autem difficultates habere, quod ſecundo loco à Majeſtate ſua Cæſarea, ex parte Sereniſſimi & Chriſtianiſſimi Franciæ Regis poſtuletur, ut ſcilicet Majeſtas Cæſarea obſiſtat, inhibeat, & authoritate ſua impediat, ne Serenitatis ejus ſubditis adverſariis è Germania ſuppetiæ ſive equeſtres, ſive pedeſtres ſubminiſtrentur. Si namq; anno præterito, cùm belli cauſa eſſet plauſibilior, Rege Chriſtianiſſimo authoritatem ſuam contra inobedientes ſubditos vendicante & tuente, Cæſarea ejus Majeſtas ſumma adhibita diligentia non potuerit impedire, ne admodum numeroſa copia equitum & peditum Germanorum in ſubſidium illorum, qui tum contra Serenit. ejus arma ceperant, proficiſcerentur. Quid jam faceret Cæſ. ſua Majeſt. cùm longè alia quàm antea, adeoq; odioſiſſima belli cauſa, quàm multi ſibi cum iiſdem Serenitas ejus ſubditis communem eſſe ſtatuant, expreſſis verbis proponatur & publicetur? Quin imò periculum ſubeſſe videatur, ſi Majeſtas ſua Cæſ. ſeſe illis, qui partibus dictorum Serenit. ejus ſubditorum faveant, opponere, & interdictis in ducendis in Galliam copiis, illas retrahere conetur, ne arguatur facere contra libertatem Germaniæ. Et ſic Chriſtianiſſimo Regi nihil prodeſſe, verùm etiam ſemetipſam in odium graviſſimum & ſuſpicionem conjicere, quod ipſa quoq; ſeſe iſtiuſmodi belli participem reddat, poſtpoſitis iis, quæ in hac parte Majeſtati ſuæ Cæſareæ pro Cæſarei ſui muneris ratione incumbant. Cum tamen Majeſtas ſua Cæſ. omnibus modis ſibi cavendum ducat, necubi Imperatorio officio ſuo defuiſſe videatur.

Ita exiſtimaſſe Majeſtatem ſuam Cæſaream ſeſe facturam rem ſua integritate dignam ac fraterna, quæ complectatur ipſum Chriſtianiſſimum Regem, benevolentia valde congruam, ſi hæc, quæ Majeſtati ſuæ Cæſar. in hoc tam arduo negotio occurrerent, & quæ Majeſtati ſuæ Caſ. de iis omnibus videatur, Serenitati illius ingenuè & candide proferret. Quæ ut ex animo proficiſcantur integerrimo, ipſiusq; Chriſtianiſſimi Regis amantiſſimo, & pacis deniq; & utilitatis publicæ ſtudioſiſſimo: ita quoq; ſperare Cæſar. Majeſt. Seren. illius ea in optimam partem accepturam eſſe, cui Majeſt. ſua Cæſar. iterum atq; iterum pacatum & tranquillum Regni gubernium & optatam in rebus omnibus felicitatem precetur.

Viceſimo Octobris, Conventus Theologorum Electoris Auguſti & Johannis Wilhelmi Ducum Saxoniæ tandem Aldenburgi inchoatur. Cùm enim longo tempore inter Scholarum atque Eccleſiarum utriusque dictorum Ducum Doctores de quibusdam Chriſtianæ Religionis articulis tanta certamina atqoe diſſidia fuiſſent, ut utrinque ſe corruptelarum, errorum, & defectionis à Confeſſione Auguſtana inſimularent, ac ſcriptis hinc inde editis ac ſparſis arguerent. Illuſtriſſimi Princeps Elector Auguſtus & Johannes Wilhelmus Saxoniæ Duces, perſpicientes ejusmodi certamina minimè ad ædificationem facere, ſed ſummam neceſſitatem efflagitare, ut ad propagationem

gationem Verbi DEI, & Confeſſionis Auguſtanæ, inter Scholas, Eccleſias, Concionatores atque Theologos ditionis utriusque Chriſtiana concordia foveretur, & mutuus conſenſus in doctrina ad poſteros transmitteretur, e re ſore ſtatuerunt, aliquot præcipuos, doctos atque pacis ſtudioſos Theologos cum aliquot Politicis convocare, iisque injungere, ut de controverſis articulis amicè, placidè, atque Chriſtianè ex Verbo Dei colloquerentur, atque quoad id fieri poſſet, conciliarentur.

Forma verò Colloquii, utriſque approbantibus, eſſet, ut duodecim Theologi, & ſex Politici abſque ullo mandato, quod jam inſtructionem vocant, primo Maji Ceitzam mitterentur, nimirum à parte Electoris Auguſti ſex Theologi, Politici tres, cum uno Notario, nomine verò Johannis Wilhelmi totidem. Uterq; quos Theologos atque Politicos miſſurus & ad hoc negotium deputaturus eſſet, alteri menſe antè ſignificaret. Theologi in præſentia Politicorum de articulis controverſis, remotis omnibus affectibus, pro inveſtigatione veritatis, amicè, placidè, Chriſtianè citra ullum præjudicium colloquerentur & conferrent, nimirùm de articulo juſtificationis, & quomodo in eo de neceſſitate operum loquendum. Secundo de libero arbitrio & articulis ab eo dependentibus. Tertiò de Adiaphoris. Politici, quò hæc rectè & ritè perficerentur, attenderent, & re, & neceſſitate exigente, colloquentes commonefacerent, quò Colloquium ordinatè ac placidè adminiſtraretur. Si Theologis neceſſarium videretur, ſcripta quædam de articulis controverſis edita inſpici, ea proponi, & examinari, ac Theologos inter ſe invicem amicè conferre debere. Facta collatione, & diſputatione finita, ac Theologis conſentientibus, hi formulam in ſcriptis comprehenderent, quomodo de tribus iſtis articulis in Scholis & Eccleſiis Chriſtianæ, atque ſecundùm normam Verbi Dei & Confeſſionis Auguſtanæ, ad evitandam ſententiarum diverſitatem, doceri, prædicari ac ſcribi deberet. Placito & conventioni Theologorum utrorumque relinqueretur, quomodo Antitheſes doctrinarum in dictis tribus articulis concipiendæ, & quæ locutiones ac propoſitiones, ut falſæ ac dubiæ in Scholis & Eccleſiis fugiendæ eſſent. Omnia verò ſolùm ad doctrinas & res ipſas dirigenda, nec ullam condemnationem perſonarum inſtituendam eſſe.

Si Divina gratia affulgente Chriſtiana concordia inter Theologos coiret, & ejus formula ab ipſis in ſcriptis redacta eſſet, Politici Con[illegible] tum quoad Principes inter ſe de publicatione ejus, & aliis neceſſariis, pro conſervatione Chriſtianæ concordiæ convenirent, de formula receſſus ſtatuerent. Cæterùm conciliatione Theologorum in uno vel pluribus articulis hac vice non procedente, nihilominus articuli, de quibus conventum eſſet, ſcripto comprehenderentur, & Principibus unà cum neceſſaria ac luculenta relatione de controverſis adhuc mitterentur, eorumque ſententiæ conſilio ac placito relinqueretur, quid in iis pro Chriſtiana concordia agendum & ſuſcipiendum eſſet.

Adhæc Politici Conſiliarii Theologos diligenter admonerent, uſque [illegible] omine Pr[illegible] jungerent, ut interea temporis, qu[illegible] cum agnato aliis legitimis ac Chriſtianis [illegible] diſſentionem de articulis controverſis to[illegible] quod, ut [illegible] id fieret, haud dubiè uterq; [illegible] rum propenſiſſimus eſſet) omnibus inſectatio[illegible] bus, conviciis & diffamationibus perſo[illegible] ſcriptis atque verbalibus utrinque abſtiner[illegible] Et hæ quidem leges Colloquii utrinq; in d[illegible] Regum anni hujus VIII. [illegible] approbatæ era[illegible] Cæterùm ob varia negotia [illegible] co mutato, die tandem, quo diximus, Aldenburgi convenitur. Porrò verò Politici & Theologi utriusque partis hi erant, Johannes Wil[illegible] mus Dux Saxoniæ, &c. Ipſemet præſens, Inſpector & Gubernator Colloquii: Electoris Saxoniæ Politici, Johannes de Bernſtein, Johannes de Z[illegible] ſcha, L[illegible] Lindemannus Juris Do[illegible] Theologi Paulus Eberus, Henricus Salmuth A[illegible] dreas Fr[illegible] Petrus Prætorius, Theologiæ D[illegible] ctores: Caſparus Cruciger Junior, Chriſtian[illegible] Schütz, Magiſtri: Henricus Mollerus Notari[illegible] Johannis Wilhelmi Politici, Eberhardus de [illegible] na, Petrus Premius Juris Doctor, Henricus ab [illegible] pha: Theologi Johannes Wigandus, Johannes Fridericus Celeſtinus, Doctores. Chriſtophorus Irenæus, Bartholomæus Roſinus, Al[illegible] niceius, Timotheus Kirchnerus: Magiſtri, Mar[illegible] nus Burggravius Notarius.

Circiter hoc idem tempus nimirum die [illegible] Auraicus, quem Moſa trajecto in Bel[illegible] nis agrum veniſſe diximus, auxiliis Gallicis [illegible] conjunctis, omnes vias præclarè quidquam a[illegible] ditentat, atque ut hoſtem ad prælium eliciat, fluvium qui Diœceſim Leodienſem à Brabantia diſterminat, Tilmonte oppido, ad dextram re[illegible] tranſit, ac cum hoſte minimè de ſumma rerum decertare volente, quod hic fortunæ inconſtantiam vereretur, multas leves pugnas vario ſucce[illegible] quead viceſimum ſeptimum ejusdem menſis committit.

Viceſimoquinto Octobris, cum Acier[illegible] Nobilis Occitanus pro Condæo copiis con[illegible] ptis, ac Rhodano trajecto ad Perigordium p[illegible] veniſſet, Ductoribus Petrogordio ac Movan[illegible] Conſilium ejus negligentibus horum cop[illegible] agro Pictavinu à Regio exercitu validiſſimo, qu[illegible] Montpenſerius & Briſacus ductabant, fugant[illegible] qui ſeptemdecim ſigna equeſtria à Movanti[illegible] recepta, Duci Andegavenſi Regis fratri, ſummoque militiæ Imperatori per Provinciales ad S[illegible] tium urbem tranſmiſerunt. occubuère iidem [illegible] Movantius Petrogordiusque; at Acierius, om[illegible] bus collectis copiis, & Movantianis [illegible] poſt [illegible] die venit Albeterram vicum; Montpen[illegible] vero nihil aliud molitus Perigordium urbem [illegible] greditur.

Primò Nov. die, Acierii copiis reſiduis cum Condæo conjunctis, continuò de Montpenſeri[illegible] quendo conſilium initur, & ad eam rem c[illegible] queſtrib. primæ aciei aſſumptis, & Occitanoru[illegible] mentariorum maxima parte, Amiralius B[illegible] vicum contendit, ubi ſubſtitiſſe hoſtem [illegible] tur; at re explurata, compertum eſt [illegible] maxima celeritate diſceſſiſſe, itaque re in[illegible] Condæum redit Amiralius, Albeterram. I[illegible] ted[illegible]

educe, co... ...tur, omnes pugnæ occaſiones quæreodas eſſe, & continuò Montpenſerium perſequendum, qui magnis itineribus ad Andium contendebat. Erat nimirum Andius cum reliquo exercitu ad Caſtelleraldum in agro Pictavino, etiam cum majorum tormentorum maximo numero. Cùm prima igitur acie Amiralius Montpenſerium perſequitur, non longè ab Andio, ita quidem ut tanta celeritate commotus Andius, caſtra propius ad urbem promoveret, caſtriſque ſtudioſius munitis ſuos contineret. Amiralio de quicquam illum ad pugnam provocante, explicata acie explicatiſque ſignis, eo tamen die nihil planè actum. Poſtridie propius aciem inſtruit, admonito prius Condæo, qui præmiſſo peditatu cum ſecundæ aciei equeſtribus copiis ad illum accedebat, cum revertenti occurrit, quod ad pugnam non potuiſſet elicere Andium, munitiſſimis vallis intra caſtra ſua ſe continentem, & propter ſummam nebularum caliginem, ut ne proximi quidem dignoſcerentur, atque nihil præter tormentorum tonitrua eo die auditum.

Circiter nonas Novembres bello Danico, adhoc flagrante, *Fridericus Rex Daniæ caſtrum Wardeburgum*, poſitum in rupibus maritimis Sueciæ conterminis, *deditione capit*: ſed amiſſis præcipuis duobus Ducibus ſui exercitus Franciſco à Brogkhauſen, qui morbo correptus obiit, ac Daniele Ranzovio, Viro non ſaltem ſtrenuo ac forti, ſed & literato, qui paulu antè deditionem in aggere quodam adhortatus magiſtros tormentorum, quibus obſeſſum caſtrum quateretur, ut diligentem in oppugnando caſtro ponerent operam, improviſo globo à Suecis ictus, occubuit, optimè meritus de Rege Danico, eoque judicio multorum poſt ſe relicto, ſi ſupervixiſſet, ipſum Divina gratia, Virtute ejus aſpirante, bellum graviſſimum feliciter conſectutum fuiſſe. Fr... verò Wardeburgo recepto cum valido exercitu in Regnum Suecorum progreſſus, idque cæſis obviis hoſtibus, qui ingreſſum circumvallare conati erant, populatur ac vaſtat.

Duodecimo Novemb. Aumalius, qui cum Regio exercitu in Lotharingiam profectus fuerat, ut & Germanos, qui ad Pontificiorum auxilia expectabantur, exciperet, & eos, qui Hugonotorum cauſa apparabantur, tranſitu prohiberet, cognito, nonnullas adverſariorum turmas eſſe in agro Argentoratenſi, eas manè invadit ac diſſipat: Præerat iis Cochæus Delphinas Vir militaris, erantque mille & quingenti tàm pedites quam equites, quos conflarat è Lugdunenſium, Delphinatium, Burgundorumque reliquiis, iudque iter ſuſceperat, quod ex omnibus aliis locis præcluſa erat ad Condæum via. Quare navibus in Alſatiam appellens, atque in terram deſcendens, aliquot pagos & Monaſteria, ut Heſſum & S.Quirinum, diripit, & fama adventantis Aumalii cognita, Utmachum contendit, ibique cibariis ab Argentinenſi Epiſcopo Eraſmo in die Martini impetratis, inde Schurmeggum pagum Salmenſis ditionis movet, ac ibidem templum diripit, ac pagum depopulatur, duabus caſis inceſis. Aumalius itaque exercitu, qui circiter octo millibus conſtabat, ex Epiſcopatu Verdonenſi, Haslam ducto, hoc die prima luce peditum equitumque copias expedit, ac in tumultuariè ducta-

tum Cochæi agmen, dum variè turmæ diſpartitæ eſſent, incidit. Aderat illo in loco Cochæus, ſuiſque inſtructis prout loci & temporis difficultas ferebat, viriliter ſe cum ſuis defendit: Aumaliani tamen poſt longam dimicationem, & ſuo quidem gravi incommodo, ſuperiores tamen evadunt, captoque Cochæo & aliquot Centurionibus & Tribunis, ad centum viginti cædunt, turmæ, quæ prægreſſæ fuerant, nec conſpecto hoſte evaſerunt incolumes. *Cochæus* Metas deducitur, & poſt aliquot dies *eductus ex urbe, quaſi cum aliis, qui à Condæo tenerentur, permutandus, extra urbem confoditur.*

Decimo ſeptimo die Novembris, Hugonoti cum toto exercitu, ex viginti mille peditum equitumque conſtante, ad urbem Luſſinanam fabuloſis Meluſinæ narrationibus celebrem, ut totis viribus belli aleam tentarent, periclitarenturque, contra Helvetiorum agmen duxerunt. Sed Helvetiis in æquiorem locum ſeſe recipientibus, ſclopetariis Regii rem geſſerunt, ita ut poſt quatuor horarum ferè velitationes, ſub noctem Hugonoti receptui canentes, ſpatio milliarii Gallici recederent. Sed poſtridie Hugonotis in aciem rurſus prodeuntibus, uterque exercitus ſub ſignis totum diem conſtitit, neutris æquiore loco cedere, pugnamque tentare volentibus. Ita tandem Hugonoti convulſis ſignis caſtra moverunt.

Viceſimo tertio hujus menſis, *tres naves Hiſpanicæ* precioſiſſimis mercimoniis & ſumma pecuniæ octingentorum millium coronatorum oneratæ, *cùm* ad evitandas inſidias Condenſium *in Angliæ portum appuliſſent*, publica autoritate detinentur, ac, ut vulgò dicitur, *arreſtantur*, de quo latiùs ſuo loco dicetur.

Viceſimo ſeptimo Johannes Wilhelmus Dux Saxoniæ, quem ſuperiùs ad Conventum Theologorum, Aldenburgum veniſſe diximus, Antonium Fumæum Legatum Gallicum, qui eò ad ſolicitanda auxilia pro Rege venerat, reſponſo verè Chriſtiano dignoque Majoribus ſuis dimittit, nimirùm: *Se magno animi mœrore percepiſſe, contra conventiones in proximo bello initas, novos tumultus in Galliis ortos, & iterum ad arma ventum eſſe. Celſitudinem enim ſuam, ut & Illuſtriſſimos Majores ſuos ſingulari amicitia & benevolentia erga Regis & Regnum Galliæ affectam eſſe. Inteſtina autem bella omnium eſſe pernicioſiſſima, & plerunq; ſemina diuturnarum diſſenſionum relinquere, conſtare, ut & in Italia inter Guelphos & Gibellinos acciderit. Hocq; bellum Gallicum eo eſſe periculoſius, quod altera pars cauſam ejus in Religionem, altera in rebellionem transferat. Eſſe autem expreſſo mandato Filii Dei Divina ab humanis diſcernenda, & licet Magiſtratus & poſſint, & debeant inquietos & inobedientes ſubditos legitima pœna compeſcere; tamen non ſolum nullum jus habere in res Divinas, ſed & Verbo Divino ſubjectos ac miniſtros Dei eſſe, ad Chriſtianam Doctrinam per juſta media Synodorum, Colloquiorum & ſimilia promovendam.* Vim *etenim* arma poſtulare, Religionem *verò* doctrinam flagitare. *Hoc diſcrimen olim Chriſtianiſſimos Imperatores obſervaſſe, Conſtantinum, Theodoſium, Martianum, Juſtinianum, Carolum Magnum, Ludovicum Pium, & plures alios, quos imitati ſint, Illuſtris Principis Johan. Guilhelmi Majores, Fridericus, Johannes, & Johannes Fridericus ſanctæ & honorificentiſſimæ memoriæ Principes & Electores Imperii.*

[illegible] diſſenſionibus in E[illegible] [illegible]genti[illegible]prudenti[illegible]me caviſſe, ne inde novi motus & tumultus excitarentur, & Religionis controverſias [illegible]ris, Eruditione, Pietate & Virtutibus præſtantibus pie commiſiſſe, qui omnia certamina ad fontes ſacrarum literarum revocarent, & diligenter inſpicerent primitivæ Eccleſiæ doctrinam & diſciplinam. E[illegible] qua pia & ſancta diligentia plurimas Eccleſias in Germania, ſine omni periculo & detrimento Reipub. in doctrina & ritibus reformatas eſſe. Ac poſtquam potentiſſimus Imperator Carolus Quintus ſanctæ mem[illegible] [illegible]e quibuſdam Germaniæ Principibus & Statibus Imperii confœderatis bellum inferret, & conaretur confeſſionem ſibi anno triceſimo Auguſtæ exhibitam auferre, haud felicem habuiſſe exitum, atque tantum Illuſtriſſimi Electoris Johannis Friderici Senioris intellectu & conſtantia in Religione commotus, ut & libere eum & benigne dimiſerit & publicis literis confirmarit, Majeſtatem ſuam ipſum, poſterosq; ſuos, Rel[illegible]onis ergò nunquam moleſtaturam eſſe. Et hanc illuſtri laude celebrati Principis piam [illegible]ortitudinem non minimam cauſam fu[illegible]e conſtitutionis illius, quæ de pa[illegible]e Reli[illegible]ionis inter C[illegible]arem & Ordines imperii facta [illegible]t. Quamvis autem ipſe Zuvinglianam ſeu Calviniſticam Rel[illegible]nem (ut vulgo nominantur) actionesq; eorum omnes non probet; tamen non dubitare ſuam Celſitudinem, inter ipſos & præſertim ſimplices auditores complures eſſe, qui ſincerioris Religionis & tranquillitatis cupidi & amantes ſint, quorum vitæ & bonis non ſolum parcendum, ſed & conſcientiis conſulendum eſſe, pietatem & humanitatem ſuadere, neque expellendos Doctores fore, ſi puram Evangelii Doctrinam amplecterentur, & confiterentur, publicamq; diſciplinam non perturbarent, ne Magiſtratus (ut Gamaliel dicebat) videatur Deo reſiſtere velle, neve contra Chriſti Doctrinam triticũ cum [illegible]zaniis evellatur. Quare illuſtrem Celſitudinem ſuam optare, Regem clementiſſ. pie diſcernere cauſam Religionis a negotiis Politicis, & in reformanda Religione ſequi Chriſtianiſſimorum Imperatorum ſub quibus Chriſtiana Religio floruerit, exempla. Id [illegible] el[illegible]itudinem [illegible]uam à Deo Opt. Max. precari, & ut in Politicis [illegible] quoque hac in re ſuam operam pro [illegible] [illegible]fficioſo ſtudio polliceri. De fœdere cum Ponti[illegible]ce Romano & Hiſpanorum Rege inito, [illegible]amam non ſolum ad aulas Principum perveniſſe, ſed [illegible]t[illegible]am perv[illegible]a[illegible]e Europam. Et Illuſtrem Principem Regiam Majeſtatem celare nolle, in proxima expe[illegible]itione Gallica, cum Fuldam tranſiret, quoſdam Legatos Electorum ſibi retuliſſe, Cæſareos Commiſſari[illegible]s in mandatis habuiſſe a Legatis Electorum Po[illegible]iticorum petere, poſtquam ſua Majeſtas percep[illegible]et, Pon[illegible]cem Romanum, Regem Hiſpaniarum & Galliarum [illegible]dus contra Ultramontanos iniiſſ[illegible] ut hac Dominis ſuis [illegible] dicent, ne ſua Majeſtas in ſuſpicionem veniat, eam quoque eius fœderis ſociam eſſe. Tum Le[illegible]atis [illegible]allis cujuſdam mandat[illegible]m, quod [illegible]ermani In[illegible]tru[illegible]nem appellant, ad Ducem Bavariæ Albertum per [illegible]am Germaniam evul[illegible]atum eſſe, in quo non ol[illegible]ure navderi etiam al[illegible] Principibus fœdus ad tuendam & reſtituendam C[illegible]tholicam Reli[illegible]ionem. Ad quod ne[illegible]o[illegible]tium co[illegible]ſi[illegible]endum etiam omnes vires & opes R[illegible] promitti & deferri. Deinde notum eſ[illegible]e Hi[illegible]anos in Be[illegible]icis hoſtiliter ſævire non ſolum in eos, qui arma arripuerint, ſed & eos, qui bono zelo adprobarint Con[illegible]onem, quam Auguſtanam vocant, & non ſolum non fuerint ſeditioſi, ſed & tumultuantibus reſtiterint.

[illegible] certiſſimum ar[illegible]um [illegible] B[illegible] be[illegible]um cum fœderatis, [illegible] omnes, [illegible] præcipu[illegible] [illegible]manos, hanc Reli[illegible]ionem profitentes, ſuſceptum [illegible]geri. Velle autem Illuſtrem P[illegible]cipem de Rege, Chri[illegible]ani[illegible]imi ornato, & ſua natura clementi[illegible] optima quæque [illegible]erare, nec dubitare [illegible]nam Ma[illegible]tem perpenſuram, [illegible]ale f[illegible]dus [illegible]evelatum [illegible]uerit [illegible]anſam & [illegible]an[illegible]em daturum ſub[illegible]is tumultibus, [illegible]tionibus [illegible] bellis [illegible] maximis de[illegible]aſtati[illegible] non ſolum in [illegible]allia [illegible] G[illegible]mania, [illegible]ed & in uni[illegible] Europa. Nam no ſolum ex [illegible]ba[illegible]al[illegible] [illegible]ſe[illegible]ſam ſtatus Auguſtanæ C[illegible] [illegible]ompe[illegible] [illegible]e[illegible] Intarias remedia. Ne[illegible] [illegible] Ordines Imp[illegible]ii, quæ [illegible] adhu[illegible] co[illegible]e[illegible]tiant cum L[illegible] [illegible] [illegible]tatis [illegible]an[illegible]uillitatisq; amante[illegible] [illegible]int, conatum [illegible]bare. Minus qui[illegible]em curare has rati[illegible]nes [illegible] [illegible]ſticos quam Poli[illegible]os, eo quoque nomine quod [illegible] tantam curam habeant p[illegible]ſteri[illegible] ſui, quantam [illegible] quorum pro[illegible]ent[illegible] [illegible]imi [illegible] [illegible]ſe[illegible] entur, & R[illegible] Principatus gubernentur. Inde haud dubie [illegible]m[illegible] ment[illegible] [illegible]imum [illegible] prudent[illegible] [illegible]num Imperat[illegible] [illegible]m [illegible]ximilian[illegible]um [illegible]ecundum [illegible] [illegible]mmetum [illegible] in Auſtria emendationem E[illegible]leſiarum [illegible]uxta [illegible]tanam Conf[illegible]onem concedere. [illegible] enim Re[illegible]nem non eſſe cauſam [illegible]tionum, ſed potius [illegible] omnis diſciplinæ & obedientiæ [illegible] [illegible] juxta Regulam Ap[illegible]ſt[illegible] [illegible]am [illegible]eratur m[illegible] manus. Cauſarum autem omnium eam, quæ [illegible] ſit [illegible]hriſti & ſponſa ſua [illegible] [illegible]mam [illegible]e, qui [illegible] In qua tamen ſummos Mona[illegible], Re[illegible] pes, ut Biblica E[illegible] al[illegible] Hi[illegible] non abſque ſingularibus pœnis Dei pec[illegible] in his delinquat, eum pu[illegible] [illegible]tari. Quapropter Illu[illegible]em D[illegible]cem [illegible] [illegible]helmum ex Chriſtiana Pietate [illegible]ularia[illegible]m [illegible]ga Majeſtatem Regiam & totum Re[illegible]num [illegible] mittere nequi[illegible]e, [illegible] harum rerum Re[illegible]iam [illegible]a[illegible]jeſtatem o[illegible] & amice [illegible]monere [illegible]aceret [illegible] Regis admoneret, ne [illegible]tan, ut mu[illegible]tis quoque a[illegible] [illegible]rit potenti[illegible]imis [illegible]uberna[illegible]ri[illegible], quædam [illegible] agerentur, quorum [illegible]a pœniteat. [illegible]am de[illegible] [illegible]tum E[illegible]le[illegible]æ & R[illegible]pub. [illegible] le reparari. [illegible] autem attineat ad Re[illegible]iæ Majeſtatis peti[illegible]nem, I[illegible]ſtrem & [illegible]ene[illegible]imum Principem, n[illegible]n minus q[illegible] Majores [illegible]os [illegible]obi[illegible]imo Re[illegible] Galliæ [illegible] [illegible] [illegible]avere, ſemperq; amicitiam & nece[illegible]tudi[illegible]em natur[illegible] co[illegible]natione & benevolentia mu[illegible]tua non ſolum [illegible] [illegible]d [illegible] ſecul[illegible] con[illegible]lentem [illegible]rmatam [illegible] & [illegible]ndi[illegible] augere, & ad p[illegible]ſtero[illegible] propagare. F[illegible] [illegible]ſam o[illegible] [illegible]auſam initi[illegible] [illegible]cepta Gubernati[illegible]nis, [illegible] [illegible] Re[illegible]ionis [illegible] politiæ & ſubditorum cura [illegible] ne c[illegible]ates aliud e[illegible] [illegible]erent, tamen in h[illegible]nore [illegible] mer[illegible]imi Re[illegible] [illegible] [illegible]lum Regni [illegible]e[illegible]um [illegible] [illegible]nitatis juxta co[illegible]e[illegible] ne[illegible] [illegible]ondu[illegible] [illegible]r[illegible]terea [illegible]a mi[illegible]a con[illegible]. [illegible]ec unqu[illegible] [illegible]iæ Ma[illegible]ſt[illegible] [illegible]tia & obſe[illegible] ſua, qu[illegible]ntum [illegible] Re[illegible]ne & conſcientia fieri po[illegible]t, de[illegible]tur [illegible] ri[illegible] [illegible]eo Regiæ ſuæ [illegible], veram [illegible] [illegible] co[illegible]nitionem, felicem ſu[illegible] [illegible] in guberna[illegible] [illegible] nam valetudinem corpor[illegible] [illegible] ſalutarem & conc[illegible]rdiam & pacem in Re[illegible]no.

Hu[illegible] [illegible]od [illegible] d[illegible]c [illegible]um [illegible] vembr. [illegible] F[illegible] Arg[illegible] [illegible] obitu Gu[illegible] prædec[illegible] [illegible] è v[illegible]ta ev[illegible] MDXLI. F[illegible] patui[illegible] regna[illegible] [illegible] hac mortali [illegible]ita ad ævum perpetuum & a[illegible]

ſtes ſedes ab hoc ingrato ſeculo migrat. Natus Patre Chriſtophoro *Limpurgenſium* Barone, cui *familiæ perpetuus Pincernatus Imperii eſt à Majoribus tributus*, & matre Agnete Comitiſſa Werdenbergenſi, anno MDVII. cùm domi rudimenta literarum unà cum fratre Alberto ſub Ludovico Kielio Lucernate didiciſſet, ac Tubingæ à Johanne Stofflero in Matheſi, à Conrado verò Bruno & Johanne Marquardo Jureconſultis in Juriſprudentia, inſtructus fuiſſet, in Gallias Lutetiam ſe contulit, ac cùm aliorum Doctorum, tùm verò Johannis Sturmii, Viri doctrinâ & prudentia clariſſimi, familiaritate uſus, tanta & tali morum, juvenis cùm eſſet, ſuavitate vixit, ut hæc ipſa ſuavitas tantum ei pararet autoritatis inter æquales propter prudentiam, quantum voluptatis propter humanitatem. Deinde haſce Virtutes ſibi à natura inchoatas, officiis vitæ confirmatas, in Germaniam ſecum profectas, ita retinuit, & ita coluit, ut Epiſcopatus honorem neque optatum, neque petitum, collegæ, qui tum Argentinæ erant, ei cum ſumma gratulatione & lætiſſimis votis detulerint: Epiſcopus factus, magnarum Virtutum magna documenta dedit, ut humanitatis in familiaritate, lenitatis in errore, Clementiæ in venia, miſericordiæ in pœnis, Juſtitiæ in ſceleribus, æquitatis in ratione, patientiæ in injuria, frugalitatis in re domeſtica, moderationis in liberalitate, ita, ut quas Virtutes Xenophon in ſuo Cyro prædicat, in hoc Principe, ſi magna maximis comparare licet, apparuiſſe fatendum ſit. Conſtat enim ex familiaribus neminem offenſum ulla unquam ſeveritate, neminem in erratis veniam petiiſſe, cui non ignoverit, etiam in delictis, in mulctis, atque ſuppliciis ita ſe geſſit, ut in ſeveritate refugium haberent homines miſeri, humanitatis, & in vitiis, & criminibus Reipub. gravitatem non deſideraret, atque ambas hæce res ratione bona atque moderatione recta aſſequebatur. Injurias & privatas, & publicas ita diſſimulavit, ut nulla unquam extiterit ulciſcendi cupiditas, frugalitatis & parſimoniæ teſtem habuit ſucceſſorem, percipientem, quæ ille poſt ſe reliquerat in cellis vinariis atque frumentariis & in facultatibus annuis. Et tamen in hac ipſa frugalitate nemo extitit, qui de ipſo conquereretur, vel qui non præter mercedem beneficium acciperet. Præter has Virtutes tam pacis publicæ amans, tàm cupidus concordiæ inter omnes ordines, tam avidus literarum fuit, ut ſolus vel cum Principibus Viris dignus atque pernecеſſarius viſus ſit, qui duplicatam ætatem viveret. Pacem ſiquidem ita amavit, ut belli tumorem etiam ſæpe extimeſceret, neque unquam Imperii diſſidium approbavit, & pacem etiam iniquam armis anteponendam putabat, neque bellum fuit ullum, cujus exitum non provideret: Pacis ad hæc ſtudium demonſtrant multæ controverſiæ à ſe cum aliis, tum Reipub. Argentinenſi vel remiſſæ, vel diſſimulatæ, quas à Majoribus acceperat. Porrò in hac Religionis diſſenſione omnem moderationem cautionemque adhibuit, ut ne diſſenſionibus ſententiis animi diſſiderent, & perturbaretur otium publicum. In Pontificibus multa requirebat, multa improbabat; Pontificatum tamen ita improbabat, non qualis eſſet, ſed ut autoritate Patrum quorum erat ſtudioſiſſimus, conſtitutum credidit, qua in re, quod fieri debebat, poterat providere, quod verò fieri per homines non poterat, ferre potuit, non potuit corrigere. In dijudicatione verò controverſiarum Eccleſiaſticarum plerunque autoritate Lactantii, Cypriani, & Hieronymi in Epiſtolis nitebatur, quorum ſcripta diligentiſſimè pervolverat, ita ut Doctiſſimis Theologis à quamplurimis conferretur. Literarum amorem luculentiſſimè declaravit, quod, ad dignitatem Epiſcopalem evectus, Jacobo Surmio & Martino Bucero autor extitit, vocandi è Galliis Johannis Sturmii ad Scholam Argentinenſem conſtituendam, quæ ad annos triginta hactenus ita floruit, ut nulli dubium ſit, quin ſe ſit ipſa poſthac ſuperatura, & profuſura fructus longè meliores atque uberiores, quàm usque ad hoc tempus mortales ſenſerint, ſi viam à Sturmio ingreſſam proſequatur. His ergo Virtutibus ornatus cum eſſet, ac difficilima tempora Germaniæ imminerent, anno ætatis ſexageſimo primo, Dominica prima Adventus anni hujus placidiſſimè nullius doloris aut ægritudinis ſignificatione, ullove corporis motu aut perturbatione, moritur, cùm adhuc verbis ei præiret quidam ſentienti & intelligenti usque ad extremam animam, aſtante Sebaldo Ruttero Doctore Medico Argentinenſi, ſucceſſorem habuit Johannem Comitem de Manderſcheid & Blanckenheim, de quo in Januario anni ſubſequentis dicetur.

Circiter finem Novembris, Auraicus cùm nullæ rei præclarè gerendæ occaſiones præberentur, quod Albanus rem fortunæ committere nollet, & ipſius copiæ oppidis præſidio ab Albano firmatis, omnique commeatu intercepto, tempore hyberno ſumma rerum penuria conflictarentur, per Eburonum agrum ad Picardiam contendit, adque Sanremiacum & Ribemontem venit cum univerſo exercitu, Condæum adeundi (ut conſtantiſſima ferebat fama) conſilio, videbatur præclara occaſio rei bene gerendæ: Et, ſi ulterius fuiſſet progreſſa, maximum & luculentiorem pacem momentum habitura. Omnes jam vicinæ urbes conſternatæ, & Lutetia quidem ipſa trepidabat, nec aderant militarium auxiliorum rationes, Andio ad Pictavinam Regionem, Aumalio ad Lotharingiam ſatis occupatis. Itaque Orengianus, dum ulterius in Galliam ducere inſtituit, Germanorum copiæ id negant, jam elapſi temporis ſtipendia petendo, infenſioribus animis. Tribuni excuſabant, nec ſe ad bellum in Gallia gerendum militiam Orengiano pollicitos, nec id ſe facere poſſe quòd Regi eſſent beneficiarii. Diſſipans ita Ducum militumque animis, & diſſipatur exercitus, Germanis dictitantibus, ſe poſt tot inutiles labores in patriam velle redire, Gallorum etiam complurimis inter iſtas diſtractiones quotidie diffluentibus. Et quoniam per illam partem præcluſus erat in Galliam aditus, Orengianus cum nonnullis Gallorum Ducibus, Germaniam cum exercitus reliquiis repetere inſtituit, ut cum Duce Bipontino, qui auxilia adjuvandis Principes Religionis apparabat, ſeſe conjungeret. Hic fuit exitus militiæ Orengianæ.

Tertia Decemb. die, Helvetii, quòd Auraicus Princeps ex Belgio re infecta rediens, circa id temporis in Galliam perveniſſet, Regi que impetrandi per Regnum tranſitus gratia, quatuordecim curulia tormenta donaſſet, & quòd Daumalæus Hu-

gonotos, qui circa Neoborgum & Montem Belligardi mille quingentorum numero coierant, non procul à Mediomatricum urbe cecidiſſet profligaſſetque, lætitiæ publicæ & gratulationis cauſa omnia majora tormenta emiſerunt.

Circiter duodecimum Decemb. diem *Regis Mirabellum* in Pictonibus *capiunt*, eique *Comitem Ludium præficiunt ad arcis obſidionem* continuandam, *eamq;* decimo ſexto ſubſequente, *per ſpeciem colloquii intromiſſis militibus capiunt*, ac mox per ſæviente iniquiſſima Hyeme, ut hoſtiles exercitus ſub dio caſtrametari non poſſent, uterque exercitus in hyberna deducitur Andii, Pictavium, Salmurium, Chinonem: Condæi, Thuarſium & Montte-vibellæum.

Viceſimo Decemb. *Albanus* felici ſucceſſu rerum contra Auraicum inflammatior, *cognita arreſtatione navium Hiſpanicarum in Anglia facta, omnium Anglorum Antverpiæ & alibi in Belgico negotiantium ædes firmiſſimis cuſtodiis ſepit, bona arreſtat*, & mercatoribus, ne hæc ſub graviſſima pœna aliò transferant, interdicit. Mox quoque Geuſiorum reliquias per univerſum Belgium perquirit, atque novis vectigalium oneribus in populum injectis ob impenſas belli factas. Tornaci autem & Valencenis, ad quinquaginta cives, per publicos carnifices decollari jubet.

Decembris die viceſimo octavo, qui erat dies innocẽtium puerorum, veſperi circiter octavam & nonam Illuſtriſſimus Princeps, verè Chriſtophorus, Dux Würtenbergẽſis ac Teccenſis, Comes Montis Pelicardi à puero variis caſibus jactatus, literis excultus, exteros expertus, linguarum peritus, experientia clarus, periculis infractus, bello ſtrenuus, imperio juſtus, conſiliis prudens, & pacificus, Eccleſiæ nutritius, ſtudiorum Mæcenas, exulum aſylum, Virtutis theatrum, pietatis exemplum, pater patriæ, infinitis laboribus exhauſtus, placidè in Domino Stutgardiæ obdormit. Exigit autem optimi ac laudatiſſimi Principis Virtus, ejusque erga Eccleſiam, literas atque Remp. merita poſtulant, ut nonnulla de ejus vita moribus ac rebus geſtis breviter attingamus. Natus eſt ergo inſignis Heros in amœniſſima arce, quæ eſt ad oppidum Uracenſe, anno poſt recuperatam humano generi ſalutem MDXV. 4. Id. Maji poſt ſecundam horam matutinam, Patre Udalrico Duce Würtembergico, cujus tantum animi robur fuit, ut nullis rebus adverſis frangi potuerit, tanta in re militari induſtria, ut à Confœderatis Suevis ditione ſua pulſus, eam profligatis disjectisque omnibus recuperârit. Mater ei fuit Sabina Illuſtriſſimi Principis Alberti Ducis Bavariæ filia, de cujus Virtutibus & obitu diximus ſuperiùs inter alia, quæ acciderunt anno ſexageſimo quarto, in menſe Septembri. Admodum verò puerum mox iniqua fortuna excepit, ut rectiſſimè nomen Chriſtophori accepiſſe videretur: Nam cùm Pater à Suevici fœderis ſociis anno MDXIX. tota Provincia ſua exueretur, quòd Reutlingam civitatem Imperialem obſidione cinctam occupaſſet, Dux Chriſtophorus vix dum quatuor annos natos in Bojoariam ad Guilhelmum & Ludovicum Duces Avunculos deportatur, à quibus per aliquot annos ſuſtentatus fuit. Etſi autem per ætatem tum fortaſſis non ſatis intelligeret quibus præſidiis & commoditatibus careret; tamen cùm naturæ quodam ductu omnes amore p[illegible] & patr[illegible] neamur, fieri non potuit, ut Chriſtophoro a[illegible] dum teneræ ætatis Principi illa non & mol[illegible] & triſte deſiderium crearent. Hinc à Seren[illegible] Rege Ferdinando, cui jam de Provincia atque [illegible] Würtembergico ceſſerant Confœderati, O[illegible] pontum translatus, inde Neapolim Auſtriæ, atq[ue] Lomum Stiriæ oppidum miſſus. Et cum in pue[illegible] jam ad liberales diſciplinas præclara indoles & eximia voluntas ad Virtutem eluceret, non quid ſibi iſto rerum ſtatu maximè expedire videretur, ſpectavit Rex Ferdinandus, ſed quid & ſe Regem, & tot Regibus progenitum, & Principem Auſtriacum maximè deceret, de Duce Chriſtophoro conſulere atque ſtatuere cœpit. Quare cùm ea tempeſtate Michaël Tiffernus celebris Philoſophiæ Profeſſor Viennæ, (quem infantem faſciis involutum, Turcis pro ſuo more prædam & cædes per Pannonicos Germaniæ fines agentibus extortum & educatum fuiſſe conſtat) Nobilium atque Illuſtrium adoleſcentium inſtitutione clarus haberetur, ideoque magno in honore apud omnes eſſet, cum Rex Duci Chriſtophoro præfecit, & mandavit, ut non ſolùm iis artibus adoleſcentulum imbueret, quibus juventus vulgò ad humanitatem atque Virtutem informari ſolet, ſed illis etiam diſciplinis eru[illegible], quæ maximè Virum Principem decerent. Quod ille tanta diligentia, ſtudio ac fide perfecit, ut [illegible] tè nulla unquam Ducis Chriſtophori in literis mentio fieri queat, cùm qua non conjungatur immortalis Tifferni laus & prædicatio. Cum ver[illegible] m adoleviſſet, prima tyrocinia aulica apud Imperatorem Carolum Quintum fecit, itaque ſe geſſit, ut optimo Imperatori propter præclaram ingenii indolem, & ſemina Virtutis & bonitatis, quæ ſe luculenter in eo oſtenderent, chariſſimus eſſet, ipſeq; anno triceſimo ſecundo à bello Turcico, per Noricum & Italiam domum revertens, eum ſecum in Hiſpaniam adducere conſtituerit. Sed cùm Chriſtophorus certior factus à ſuis hoc agi, ut non [illegible] hæres in ordinem Eccleſiaſticum redigeretur, è comitatu Cæſaris divertens, cum Tifferno (diſ ip[illegible] adeò ſtudioſo, ut nullis ſuis incommodis, null[illegible] periculis adduci potuerit, ut ab eo, quoad vixit, [illegible] quam diſcederet, fugam capeſſit, & per Alpes Carnicas, perito quodam itinerum & clauſtrorum duce ad nos in Bajoariam evaſit. In qua fuga cùm inſequẽtibus Hiſpanis ipſius equus labore fractus, graviter claudicare cœpiſſet, Tiffernus celeriter equorum facta cùm eo commutatione, curſum per ambages tenere jubet, ipſe eum, quo Dux vectus erat, equum, in lacum, qui ſortè aderat, impellens, ſubmergit, ibique inter arundines ac ſalices [illegible] [illegible] am noctem atque diem ſequentem delitesc[illegible] inſequentium conatus fruſtratur, ac ſe præſe[illegible] riculo liberat, quod ex itinere retractu ei po[illegible] mum imminere videbatur. Hinc paulo pòſt [illegible] tis, qui armis Ducatum recuperare conſtituiſſ[illegible] ſuaſu atque conſilio, in Franciſci Regis Galliarum clientelam ſe contulit, ibique non ſolùm Gallicam linguam ita didicit, ut eleganter & ſcitè ea uteretur, ſed & cum magnis Viris prudentibusque quotidie verſaretur, & à Rege per humaniter & liberaliter haberetur. Cumque Rex in armorum tractatione periculisque adeundis animi quandam C[illegible] ſtudinem dignam illa familia, dignam Ger[illegible]o

P[illegible]

Principe, [illegible]ica corporis ſtatura & robore co[illegible]jun[illegible] [illegible]vetteret, & eo tempore expe[illegible]ditio in P[illegible]um pararetur R[illegible]x ei vi[illegible] anno [illegible] duos natus tria & viginti [illegible] com[illegible]mit, quæ ita dux[illegible], ut multa in [illegible], tutis, F[illegible]tudinisque documenta e[illegible] Expeditio [illegible] autem [illegible] conf[illegible] & gravissima [illegible] pericula e ce[illegible]. Nam d[illegible] [illegible]ſt[illegible] a, exercitum, qu[illegible] [illegible] em [illegible] ore [illegible] cu[illegible]a [illegible] fec[illegible], qu[illegible] us fu[illegible], n[illegible] & [illegible] lores [illegible] g[illegible] av[illegible] n[illegible] me[illegible]ta, ut [illegible]us [illegible] colum[illegible] proj[illegible]e fuer[illegible]t de[illegible]. S[illegible] ex eo morbo, me[illegible]e exa[illegible] Domini b[illegible]te recreatus, cum in aul[illegible]m redi[illegible]et, [illegible] noct[illegible] qua[illegible]m Regi opera data, un[illegible] cum [illegible]om[illegible] [illegible]uo[illegible] [illegible]m in oppido Chaſteller[illegible] ut [illegible] [illegible]ptin[illegible] [illegible] ſexaginta armat[illegible] [illegible] obvios habu[illegible], [illegible] ita eum inv[illegible], [illegible] ei eacce[illegible] [illegible] bi[illegible] usqu[illegible] impar fece[illegible]. Deinde cùm anno tr[illegible]ſimo[illegible] Imperator C[illegible] & Franc[illegible] Galliarum Rex [illegible] A[illegible]uas [illegible] [illegible] mortuis Paulo Tertio Pont[illegible] [illegible], de pace agere vellent, & in itinere [illegible] Ir[illegible]icus & Papa fuiſſent congreſſi. *Rex [illegible] mo[illegible] s eſt Pont[illegible]ices dextrum pedem ſedenti pronus oſculatur, ſu[illegible]e uti ſunt [illegible]ui Principes & M[illegible]nates; Dux Chriſtophorus autem, [illegible] monente Coneſtablio hoc facere recuſav[illegible], ne [illegible] re ad pedes P[illegible]nti[illegible] ſe voluit, & ſuo exemplo etiam Germano[illegible] [illegible]oceres permovit, ut tale obſequium Pont[illegible]ici negar[illegible]nt.* Quæ res apud Gallos tunc [illegible] [illegible]ifici addic[illegible] [illegible]mos admirationem habuit maximam. Sed cùm interea Pat[illegible]r Udalricus aux[illegible] propinqui Philippi Cattorum Tencterorum[illegible] [illegible] inci[illegible]is, cujus [illegible] per Germaniam prima in[illegible] [illegible]a [illegible] loria [illegible] [illegible]nnendæ equeſtres, [illegible] ne [illegible] [illegible]itam ditionem ann[illegible] [illegible] mo[illegible] [illegible] recuperaſſet [illegible] ipſe [illegible] [illegible]ution[illegible] [illegible]m, quando homin[illegible] Confe[illegible]io[illegible] m[illegible] nam, novis [illegible] ru[illegible] generibus [illegible]tur, ferre non poſſet, in Germaniam revertitur, ut in expeditione Turcica, quæ tunc ab Imperii Or[illegible]bus ſuſcipiebatur, nova [illegible]irtutis documen[illegible] deret. [illegible]d Pa[illegible] [illegible] volente mutato conſ[illegible]o [illegible]u[illegible]m co[illegible]ti Ducis Bavarici [illegible] confert, ac poſt [illegible] [illegible]ua[illegible] p[illegible]entis atque cognatorum conſ[illegible], A[illegible]am Mar[illegible]m Georgii Marchionis Brandenburg[illegible] [illegible]e[illegible]iſſimi & Generoſiſſimi Principis [illegible]am in [illegible]a[illegible] [illegible]mo[illegible]um duxit, ac nuptiis nulla pompa celebr[illegible]ſis, quo[illegible] ponſæ Pater in ipſo nuptii[illegible]um apparatu [illegible] ortuu[illegible] eſſet, Mompelgardum cõc[illegible]r, ac ibi le[illegible]io[illegible] Bibliorum & Scriptorum Sacr[illegible]um totum ſed[illegible] & fun[illegible]amentis antea in Re[illegible]ne fideliter poſi[illegible]s, præ[illegible]rum ædificium ſolidæ confirmatæque aſſ[illegible] ſupe[illegible]ſtruxit, ita ut poſtea in[illegible] enti[illegible] e periculo [illegible] el[illegible]lo Germanico moto, in quo Carolus v[illegible]tor m[illegible]lta novaret, ipſe quantumvis Patre de[illegible]ion[illegible] etic[illegible]tante Religionem ac fidem ſuam pa[illegible]m profiteri, ac Baſileam concedere quam formu[illegible] Religionis à Carolo Quinto præſ[illegible]ptam recipere m[illegible]luerit. Patre verò MD. die [illegible] Novemb. natura conce[illegible]ente. Quo tempore [illegible] ntinum concilium habi[illegible]tum fuit ad reſt[illegible]nda[illegible] antiquam & Catholicam Ec[illegible]iam, [illegible] m[illegible] ſubditorum voluntate, & expectat[illegible]ne D[illegible]tus admin[illegible]ratione inita, ſta[illegible] [illegible]am cu[illegible] ni totus incubuit, ut cumpo[illegible]tis te[illegible]

[illegible] Tom. IV.

[illegible] & p[illegible] [illegible]mo ordine d[illegible] [illegible] meſticis, *Eccleſia, [illegible]ola, atque* [illegible] *tuerentur.* Quar[illegible] pr[illegible]rum e[illegible] im[illegible] rum human[illegible] [illegible] rerum p[illegible]ſſim[illegible] [illegible]m [illegible] [illegible]han. B. al[illegible] Theologos *D[illegible] Eccle[illegible]iaſ[illegible]æ genus, ad [illegible]æ Scripturæ normam*, [illegible] ad [illegible] exe[illegible]it [illegible] viros do[illegible] [illegible]endi [illegible] [illegible]ul[illegible] præ[illegible] p[illegible] Ecc[illegible] Li[illegible]b[illegible] [illegible]uoque [illegible] ita d[illegible] E[illegible]cæ, [illegible] [illegible]t ſſimus S[illegible]æ & La[illegible] [illegible] omnis e[illegible], pe[illegible] [illegible] ad E[illegible]ſc[illegible]pos, [illegible] n[illegible] [illegible]ente, [illegible] ac nep[illegible]r [illegible]um li[illegible]b[illegible]e[illegible]ec[illegible]et, etiam T[illegible]ologi homines doctos ab[illegible]ſ[illegible]av[illegible]t, ut coràm a[illegible]rent [illegible] quæd[illegible] re[illegible] [illegible] [illegible] tam bona [illegible] [illegible] mu[illegible] deeſſe. Mox verò Concilio abſoluto, Ecc[illegible] H[illegible]eyonis dat[illegible], [illegible] elias reſt[illegible]uit, viros do[illegible]os ſuperſtites, [illegible] [illegible] ce[illegible] [illegible] [illegible]æ con[illegible]ntat[illegible] c[illegible]m [illegible] cæremoni[illegible] [illegible]: Con[illegible]ci[illegible] [illegible] [illegible]ſticum ex doctis & prudentibus Vi[illegible]r[illegible] [illegible], quo & matrimonioru[illegible] [illegible]tæ diſcepta[illegible]t[illegible], & quædam fieri ordinis emendarentur, cu[illegible]j[illegible] [illegible] enſor [illegible]d vixit, fuit, Parochiarum p[illegible]entu ſuſtent[illegible] [illegible]ni Paſtorum non ſufficiente, ex [illegible] nuis rec[illegible] [illegible] horum inopiam ſublevavit. C[illegible] s E[illegible]aſtic[illegible]s [illegible]pes, quæ in illa Provincia pern[illegible] næ fu[illegible], [illegible]uerit [illegible]s, ut nihil earum in p[illegible]m u[illegible]um conver[illegible], nihil omninò diſtrahi [illegible]ur. Si autem reditus per Quæſtores colli[illegible], ut eorum cauſas nihil faceret deteriores. *In [illegible] porro Cœnobiis totius Provinciæ juventutem ad Eccleſiæ munera & ad omnes Reſp. functiones inſtitui, preparari, & expoliri voluit.* Compoſitis ad hunc modum rebus E[illegible]leſiaſticis, *Academiæ Tubingen[illegible]ſis renovandæ ſtudium ſuſcepit*, numerum Profeſſorum a Patre Udalric[illegible] conſtitutorum augens, ac ne [illegible]d[illegible] commoditati *beneficiariorum*, qui Principis [illegible]o ac [illegible]talitate, *numero centum & quin[illegible]* [illegible]tur, deeſſet, collegium ipſorum novis & [illegible]ptuoſis ædificiis amplificavit, ſuppellectile librorum inſtructiſſima exornavi[illegible], quo qui in Cœnobiis [illegible]itione linguarum, atque artium dicendi [illegible] Theologiæ ſtudium inchoaſſent, t[illegible] [illegible]ctiu[illegible] inque in majoribus diſciplinis [illegible]m ſuum [illegible]nficerent. Huic tam inſigni Acade[illegible], ut nulli G[illegible]manicarum Scholarum, nec Stu[illegible]um nec Doctorum freque[illegible] per multos [illegible] c[illegible]it, al[illegible]d ornamentum ad[illegible]cie[illegible] *Pædagogium Stutgardianum*, in quo pueri & [illegible]d[illegible]leſcẽtes a[illegible] nas & Græcas diſcendas juſſi, ſe ma[illegible]j[illegible] ſtud[illegible]s præpararent. Hac cura Generoſiſſi[illegible]n[illegible] Pr[illegible]n[illegible]eps defunctus, Judicia conſtituit, & cum [illegible]vertiſſet, ſubditis per Provinciam valdè de[illegible]toſam & penè inexplicabilem litium materi[illegible]m ex eo naſci, quod propter ſuperiorum temporum juris Cæſarei ignorantiam, aliud de pleriſque n[illegible] parum ju[illegible]m conſuetudinem veniſſet, quo[illegible] nunc ex Cæſ[illegible]reo jure oppugnaretur à Doctis, *expeditam juris [illegible]rmam de commerciis, de ſucceſſionibus, delictis, cæterisq. politicis negotiis, populari lingua promulgavit* [illegible] *iam ea definiens, quæ jam diu in jur[illegible] [illegible]ſareo controver[illegible]a* & penè æquis ratio[illegible] mo[illegible] in utramq; p[illegible]ten[illegible] diſtracta eſſe[illegible]. Huic a[illegible] [illegible] & illud, quod eum i[illegible] Provincia ſua ponde[illegible]um [illegible]c men[illegible]uratum magna v[illegible]rietas eſſet, quæ ſubinde & Magiſtratibus labores magnos, & contrahenti-

bus inter [illegible] nes pareret, ipſe eorum ratione h[illegible] æqualitatem & æquitatem redegerit, egregiè [illegible] *in Ducatu ſuo, ut Reli[illegible] nem unā, ita & pondera menſuraſq; ſimiles habere velle.*

Exin reſtituta diſciplina, ſatiſque moribus publicis, edicta ſalutaria, *de ſtrarum ſecuritate*, everſiùs à patre propoſita, ita conſtituit grad[illegible] ſæpiùs delinquentibus pœnis, tem temperavit [illegible] *neminem niſi petulanti [illegible] imum, & quem ipſi contra Magiſtratum peccandi pertinacia delectaret, durius tractari voluerit*, judic[illegible] us pro ſua pietate & [illegible] optimus & præſtantiſſimus Princeps, non [illegible] illa acerbius exigenda, quæ patens & d[illegible] eorum omnium natura in promi[illegible] o h[illegible] reliquiſſet, licet. Maj[illegible] bus jam diu [illegible] ac poſſeſſa. Cæterum ut in Religione [illegible] anda, piis, ſcholis ſuſtentand[illegible] talis, ac Juſtitia admiſtranda ſedulus fuit, ſic & cæteræ ejus actiones ſplendidiſſimis Virtutum radiis luxere. Nam in ſubditorum querelis audiendis, ita benignus fuit, ut nulli quantumvis pauperi ad[illegible] um denegavit, [illegible] bb[illegible] llos e[illegible] um ſupplices ipſe receperit ac [illegible] rit, hocuon ſolùm ſibi mirabilem ar[illegible] orem populi conciliaris, ſed & [illegible] mniatoribus viam præcludens, cùm ex eorum relatione nec error, nec fraus ei objici poſſet. In oneribus a populo exigendis mitis, quem nulla alia de cauſa in tem ſuam oneravit, quàm ut ingens æs alienum, ſumptibus bellicis à patre conflatum, atque in hæreditate repertum, diſſolueret, reliquum ſumptum ita faciens, ut luxū vitaret, ac rei familiari tuendæ ſtuderet, ſubditorum opes dubiis temporibus ſuam potentiam ac præſi[illegible] um interpretans, contraque tenuitatem eorum ſuam infirmitatem & inopiam quam crebras exactiones, neceſſariò conſecuturam videbat. Licet autem ipſe temperantiæ & frugalitati operam daret; tamen cum hoſpites honeſti adveniſſent, munificentiſſimus fuit, nulli ſumptui omnino parcens, eos non uno loco (quod ab aliis fieri ſole[illegible]) ſed per totam ditionem ſuam hoſpitio magnificè excipiens, & per ſuos Legatos & honoris cauſa deducens. Similiter miniſtris verbi honeſta ſtipendia dedit, doctorum lucubrationes ſibi dedicatas liberaliſſimè eſt remuneratus, ac eos qui in ipſius ſervitiis conſueviſſent, tude donatos ad annos vitæ munificentiſſimè ſuſtentavit, viduis & pupillis ex publico alimenta conſtituit, pauperes tanto favore eſt proſecutus, ut non modò eos juvaret, ſed & ſtatuta publicè ederet, quomodo ipſi accipiendi & eleemoſyna recreandi eſſent. Ac ut erga ſuos beni gnus, moderatus & liberalis extitit, ſic beneficentiam ejus multi exules & homines do[illegible] ti, Germani, Itali, Galli, Allobroges & Belgæ ſenſ[illegible] e quibus [illegible] laria annua decrevit, ut aula ipſius [illegible] oſpi[illegible] tatis, & portus miſerorum fuerit, pa[illegible] s veræ & concordiæ ſtudium, quantum in ipſo fuerit, n[illegible] n ex eo ſolum liquet, quod ipſe ſempe[illegible] ab on[illegible] [illegible] lentis con[illegible] is abſuit, ac quò pacem [illegible] tam ſervaret, ne vicinos oſt[illegible] nd[illegible] ſæpè [illegible] jure ſuo ceſſit, ſe[illegible] & qu[illegible] n al[illegible] Principes [illegible] d arma dec[illegible] ent, ſemper q[illegible] um in ſe fuit, obſtitit, magno [illegible] ue ſuo cum [illegible] od[illegible] & detriment[illegible] aut m[illegible] nonibus aut [illegible] e pro[illegible] ctus, int[illegible] oi & paci [illegible] catot graviſſi[illegible] as d[illegible] ſiones ſiſt[illegible] torum [illegible] ue an[illegible] ſ[illegible] hanc exacerbatos, ſua ſa[illegible] vit Prud[illegible] tia & bonitate: ita ut pro-

pter hanc un[illegible] am [illegible] u[illegible] Im[illegible] eaLegatio [illegible] p[illegible] epet[illegible] ndam [illegible] tiis Auguſtanis [illegible] ſs. [illegible] riculoſ[illegible] ntum [illegible] em[illegible] denburgicu, a [illegible] p. W[illegible] burgicum & Bamb[illegible] mmotuum [illegible] Ho[illegible] ergo a[illegible] ino [illegible] nos, qui[illegible] P[illegible] m ex[illegible] & *bellum* [illegible] *nece*[illegible] *arium gerentes*, [illegible] *ſ*[illegible] *m di*[illegible] *edere ſe dictam aure*[illegible] *hamo p*[illegible] *cum Auguſto Cæſare* [illegible] *pienti*[illegible] *imo judi*[illegible] *avit*. V[illegible] me[illegible] ec an[illegible] [illegible] vi[illegible] ad[illegible] dum [illegible] a vim atq[illegible] juriam [illegible] Elvang[illegible] pr[illegible] ugnan[illegible] [illegible] tu[illegible] a & vindi[illegible] de U[illegible] R[illegible] p[illegible] te[illegible] bac ſumpta, [illegible] ſtant[illegible] [illegible] teros, Reg[illegible] & Elect[illegible] ſupe[illegible] adu erant, ua ſtudia, ac v[illegible] P[illegible] cipibus [illegible] laram volunt[illegible] ita ap[illegible] ut [illegible] e acceptu, h[illegible] rò char[illegible] omnium ſu[illegible] dis atque [illegible] ndis a [illegible] ſedulus ac [illegible] mult tu[illegible] ne [illegible] otū mortem [illegible] R[illegible] & [illegible] del tempore accel[illegible] ut [illegible] et[illegible] E[illegible] enim [illegible] endum animu[illegible] quo q[illegible] greſſus eſſet, m[illegible] nam in hec [illegible] m[illegible] um ſenſit, ac ad finem uſque [illegible] vale[illegible] commoda uſus eſt, ſed ea [illegible] a[illegible] & rerum privatarum cura n[illegible] ſtatura & ordinationes em[illegible] avit & [illegible] ita conſtituit, ut & Reip. & [illegible] lum poſt ſe reli[illegible] queret, cæter[illegible] mœrorem ex morte filii Eber[illegible] valeſcente, migrationem ex h[illegible] n[illegible] mediatam habuit ſed enam qu[illegible] tur d[illegible] Patribus eam maj[illegible] rem in modum [illegible] petiit. [illegible] Cœna Dominic[illegible] in ipſo Nativitatis Dom[illegible] cepta, ac ſummo beneficio incarnationi[illegible] Do[illegible] cæ totus iſtis [illegible] ad animum evocato, tand[illegible] vera [illegible] gnitione Filii Dei [illegible] die Innocentium [illegible] horam 8. & nonam ita pl[illegible] ci[illegible] obdormivit, u[illegible] cumſtantes d[illegible] num d[illegible] quiete f[illegible] uetet[illegible] an verò an[illegible] m ag[illegible] er. [illegible] egnaſſet anno[illegible] menſem unum, dies [illegible] vixit [illegible] annos qui[illegible] q[illegible] ta tres, m[illegible] es [illegible] dies [illegible]. Uxorem [illegible] bui[illegible] quam dixi[illegible] us, Ann[illegible] n Mar[illegible] m Brandeburgi[illegible] ex qua pul[illegible] er[illegible] m[illegible] s d[illegible] ecim liberos, p[illegible] Mompelgardi [illegible] at[illegible] S[illegible] tgardiæ ſuſc[illegible] pit [illegible] hardum pr[illegible] oge[illegible] um, eum de quo antè ſæp[illegible] ximus, Max[illegible] um, Ulrich dericum, qui omnes matu[illegible] morte, Patre ſuperſtite, erepti fuêre, Du cem Ludovicum, unicu Ducatus hæredem n[illegible] Stut[illegible] ardiæ, ann[illegible] 4. 1. Januarii, quem Deus [illegible] d ut [illegible] ſe[illegible] ver, ac efficiat non [illegible] hæredem & ſuc[illegible] orem d[illegible] tionis avitæ, ſ[illegible] & [illegible] tar[illegible] V[illegible] num, & orn[illegible] mentorum Pat[illegible] [illegible] em H[illegible] , nuptam Ludovico La[illegible] d[illegible] [illegible] ſiæ, [illegible] ppi h[illegible] o[illegible] cundo genito [illegible] M[illegible] ſ[illegible] a[illegible] etimo te[illegible] io E[illegible] b[illegible] iam, el[illegible] m[illegible] e[illegible] [illegible] o Henne[illegible] ber[illegible] Princ[illegible] [illegible] n[illegible] [illegible] binam W[illegible] hel[illegible] v[illegible] H[illegible] ix, Lu[illegible] præn[illegible] nati fratr[illegible] a[illegible] o [illegible] 12. Febr[illegible] ii, L[illegible] [illegible] o[illegible] m [illegible] ne[illegible] A[illegible] aldi[illegible], J[illegible] imo F[illegible] [illegible] o[illegible] v[illegible] atu[illegible] iat[illegible] onn[illegible] A[illegible] uliam [illegible] tem Ma[illegible] adhuc ſo[illegible] innuptas. S[illegible] u[illegible] ma[illegible] orum mœro[illegible] & [illegible]

pulchra M[illegible] [illegible]rorum. Funus ipſius [illegible]bus doctis & [illegible] & Epicediis cohone[illegible]bus.

Circiter [illegible] Decembri [illegible] copiæ, quæ Regiæ [illegible]rebant, propè M[illegible]am Rhenum t[illegible] erant ad quinq[illegible] & ſexcenti equites, primi [illegible] erant Duces, [illegible]bertus Ma[illegible]o Baſenſis, duo Dieæni nati ex [illegible] H[illegible]co W[illegible]lenburgius, [illegible]gius C[illegible] [illegible] & Batlompierius. Hoc numero ac[illegible] Aumalius minab[illegible] tur Bipontino, & ipſius Regioni [illegible] amen à Bipontino ita proviſa eſt, ut Aumalius nulli mala ei intulerit.

DE REBUS IN ORBE GESTIS ANNO MDLXIX.

SExto Januarii E[illegible]betha Regina Angliæ, cognito, mercimonia Anglorum in B[illegible] negotiantium ab [illegible]bano manus injectas [illegible], ſcripto publicè lingua A[illegible] [illegible] tionis navium Hiſpanic[illegible] [illegible] & [illegible] Albani conqu[illegible]. Quo vero to[illegible] h[illegible] am id cont[illegible] ipſius breviter [illegible] iciemus. Atque [illegible] quidem commemorat: *Se cognoviſſe, qua ratione ex juſſu Ducis A[illegible] ini Gubernatoris Belgii, nomine Sereniſſimi Hiſpaniarum Regis Philippi, in ditione ejus, omnia mercimonia Anglica arreſtata, atque ſubditis ſuis mercatoribus Antverpiæ, & alibi, militares cuſtodiæ viceſimo nono Decembris adhibita fuerint, facto ſanè novo, nec inter R[illegible]num Angliæ [illegible] Domum [illegible] undiacani antea audito. Quare Regiam ſuam [illegible] univerſos & ſingulos ſuos ſubditos in Regioni[illegible] dictis Regis, quacunq; ea fine, negotiantes commonefacere, ut in poſterum ſe domi contineant, nec ampliùs ullas ne[illegible]tiationes illic exerceant, donec ſua Majeſtas certior de Regis fratris ſui animo reddatur, quo cognito, ſe cum univerſis ſuis ſubditis citra moram publicè manifeſtaturi eſſe: Proinde Majeſt. ſua mandar[illegible] atq; jubere omnibus Magiſtratibus & admi[illegible] civitatum, [illegible] portuum, ali[illegible] omnes p[illegible] onas, cujuſcunq; ſtatus & conditionis [illegible] [illegible]jectas, [illegible] ejus terris habitantes, [illegible] ratione eum [illegible] eu bonis, mercimoniis, & navibus arreſtet, quoad Regia ſua Majeſt. aliud ſtatuerit, hanc eſſe ejus [illegible] nem & voluntatem, propter arreſtationem, quam Dux Albanus contra Anglos ſubditos fecerit. Ad hæc mandare Majeſtatem ſuam, [illegible] quo in [illegible] ve in oppidis, vel portubus, in quibus [illegible] Hiſpaniarum ſubditis [illegible] ſentur, ſint, vel emendo, vel a [illegible] quacunque [illegible] atione ac fraude, ipſos ab arreſtationis periculo eripere conentur, ut ſuper deputatos comprehenſi & bonis [illegible] corpore mulctentur. Majeſtatem vero ſuam hac de cauſa id præcipere, quò hac atteſtatio ſit quaſi repræ[illegible] eantia incommodorum quæ ex improviſo arreſtatio ne ab Albano facta, ex[illegible] [illegible] etiam ſuam Majeſtatem, ne dictis Re[illegible] ſubditi improviſo [illegible] arreſto, vel corpore, vel alia [illegible] ratione lædantur vel offendantur, niſi ſeſe hinc man[illegible] opponant, & ei parere detrectent. Idem quoque in bonis ipſ[illegible] rum ſervandum eſſe. Etſi quis ſubditus Re[illegible] ratendat, ſe non ſubjectum huic arreſto, eum ſcire debere Regiam Majeſtatem nihil contra eum iniqui ſtatuturam. Verum cùm neſciat, quomodo cum ſubditis ſuis hinc inde in R[illegible] uis & ditionibus Regis habitantibus ac negotiantibus, agatur, id æquum eſſe [illegible] contentam tamen [illegible] idonea cautione, quod revocatus ad juſſum Majeſtatis ſua, re vel corpore ſe [illegible] ſtere ve[illegible]t. Si verò id facere re[illegible], id mercator[illegible] An[illegible] o pravio inventario bono[illegible] injungi debere [illegible] quoad Regia Majeſtas certior*

fiat, qui modo cum eius ſubditis extra Regnum agatur. Majeſtatem etiam ſuam perpendentem multos negotiatores [illegible] alios propter motum Belgicum & alia nocumenta vitanda, ex Belgico in Majeſtatis ſua Regnum profu[illegible]ſſe, illiq; ſedes fixiſſe, honeſtam atque tranquillam vitam degentes. Ideoq; velle ne illi ulla ratione, ſed ſolùm fraudem uſurpantes ac Magiſtratibus parere nolentes & in Aulam venientes, ut [illegible] deſuſſores pro aliis fiant, [illegible] pro exterorum bonis ſolicitent, [illegible]dantur. Q[illegible]nd quidem itaque Majeſtas ſua cognoverit ſubditi[illegible] in Belgico manus injectas, cauſa cujuſdam navis recens arreſtata, & trium vel quatuor a[illegible], qua cum certa pecunia ſumma in portus Maje[illegible] ſua appulerint, hanc e re exiſtimaſſe declararet [illegible]eſta [illegible], quo perſpici queat, qua ratione delinquent[illegible] nec [illegible] etiam [illegible], id ſine ullo jure ac ratione [illegible]rint. Primo etenim Majeſtatem ſuam per adminiſtros certiorem factam, in quodam portu Regni [illegible] quatuor naves Hiſpanicas appuliſſe, cum pecunia ad Italos quaſdam, & Belgas mercatores pertinente. Piraticis verò navibus quibuſdam ſe oſtendentibus, ita, ut Hiſpanici mari ſeſe minime committere auderent, ſed vererentur, ne ſolùm in illo, ſed & in portubus invaderentur & violenter cum pecunia abducerentur. Majeſtatem ſuam miniſtris omnium portuum [illegible] præcepiſſe, ut exercitoribus & nautis id ſi[illegible]retur, [illegible] omnes ſubditi Regis Hiſpaniarum con[illegible]a Gallorum & Piratarum incurſiones defenderentur. P[illegible]ea Legatum Hiſpanicum in Anglia majori [illegible]curitatis er[illegible]o, etiam pro de[illegible] & ſecuritate [illegible]ontra Gallos [illegible]aſſe eoq; facto, ipſi mandata, qua[illegible] mi[illegible] fuerint impartita & coce[illegible] fuiſſe. Mox verò Legatum Regina ſupplica[illegible]e, ut Majeſtas ſua a[illegible]enſum præberet mercatoribus, & aliis, ad pecuniam deputatis [illegible] ive mari, ſive terra Dobram transferendi, cum ſignificatione pecuniam Regiam eſſe. Ad hoc R[illegible]iam Majeſt. ſua reſpondiſſe, ſe ei petitioni annuere. E[illegible] qua[illegible] Legatus vellet, ſe mandaturam, qu[illegible] ſuis pe[illegible] [illegible]ret, Legato gratias agente, ac indicante, ſe id D[illegible] Albano ſignificaturū, & quamvis viam ample[illegible] [illegible]tur, ſibi quoq; probatum iri. Interea Regiam ſuam [illegible]jeſt. percepiſſe, Gallos in portu, quo naves cùm pecunia appulerint, graſſatos, atq; naves adortos, ita ut niſi auxilio per ſuam Majeſtatem diſpoſita, opera adminiſtrorum & aliorum ſubditorum [illegible] compa[illegible]ent, naves una cum pecunia exempta atque abducta [illegible]ent. Legato Regio hæc ſignificata, & Regiam Majeſt. perpendentem [illegible], quibus naves cuſtodienda eſſent, & ignominiam, [illegible] ea in Regno deprehenſa abducerentur, th[illegible] aurum na[illegible]ibus exonerari atque in loca tuta abſque ulla violatione cuſtodiri curaſſe. Quia verò Regia ſua Maje[illegible]. certo poſtea cognoverit pecuniam iſtam mercatoribus pertinere, & perpe[illegible], qua ratione [illegible] theſaurus periculo piratarum ſubduceretur, nec iniquum vel inconſultum eſſet, vigore conſuetudinis

[illegible] ac Principes [illegible] , in propriis Regnis, A[illegible] ac ditionibus cum mercatoribus ac negotiat[illegible] quorum pecunia ſit contrahere [illegible] Ideo,quo Re[illegible] ſua Maieſt. vel ex tota, vel pro parte, idonea c[illegible] e praſtita, inninaretur, illam [illegible] ut antea cum Regis ſubditis factum fuerit, ne [illegible] e aute alii Princi[illegible] cerint. Idem quoque cum a[illegible] navi, quæ [illegible] Subanthoni onerata & in qua pecunia [illegible] condita [illegible] factum eſſe. [illegible] vero naviculæ Gallica exploratoria [illegible] quoque in [illegible] adminiſtri [illegible] eorum deputatæ cuſtodia magnas pollicitat[illegible] nes [illegible] erint, ne eam [illegible] Maieſtatem ſuam [illegible] tanetum inſulæ [illegible] eoublegaſſe, quo navis iſta tanto melius non ſaltem cuſtodiretur, ſed & exoneraretur. Id quod ſi factum non fuiſſe, navem intra tres vel [illegible] minor horas a Gallis abductam fuiſſe. Eam vero quoque ad mercatores ſpectaſſe, quos antequam Capitaneus in protectionem ſuam receperit, ei magnam pecuniæ ſummam à piratis promiſſum: verum ea ſpreta, ut æquum fuerit, ipſum naves militibus armatas in mare magno ſumptu duxiſſe ad dictam navem protegendam.

Rebus ita ſtantibus, H[illegible] Ianuarii Legatum vicesimo nono Decembris obtul[illegible] e ſuæ Majeſtatis literas à Duce Albano ſcriptas, ſimulq; petiiſſe, ut eas, naves cum pecunia Regi H[illegible]aniarum pertinente, in portu detentas, relaxaret, liberaſq; dimitteret: Eum [illegible] reſpondiſſe, ſe naves detinere tanquam fratris ſui Regis Hiſpaniarum, ſimulq; illi oſtendiſſe literas ad miniſtrorum, ex quibus magnam horum diligentiam perſpiceret adhibitam in iis contra Gallorum invaſionem defendendis. Etſi vero Maieſtas ſua cognoverit, pecuniam non Regis, ſed mercatorum eſſe, de quo intra triduum vel quatriduum plura [illegible] certiora eſſet, poll[illegible] citum tamen eam, ſub dignitate ſua Regia, nihil ſe in hoc acturam, quod Regi fratri ſuo oneri futurum, prout intra triduum vel quatriduum, cum reverteretur, intellecturus eſſet. D[illegible] ce[illegible] e hoc reſponſo Legatum à ſua Majeſtate, eiq; acquievi[illegible] e. Hoc interim ſpatio nuntem, ſe ex portubus ulteriorem [illegible] nificationem expectaſſe, quomodo Legato revertenti finale reſponſum redderet. Nam conſtituiſſe ſe, non ſolum naves Regias cum bonis impoſitis reſtituere, liberaſq; dimittere, ſed & ſub fide [illegible] deducere terra mariq;, prout antea promiſerit. Interea ver[illegible] antequam Le[illegible] atus rediērit, ſuam Maj[illegible] ntem [illegible] nov[illegible] e, omnia bona, mercimonia, na[illegible] ſu[illegible] ſubditorum Antverpiæ arreſta, bu[illegible] ervatas, prædicto vicesimo non[illegible] die Decem[illegible] ri, quo Legatus in Aula fuerit. [illegible] ut quilibet facillime perſpicere & animadvertere queat, poſtquam arreſtatio ſuorum facta ſit eodem die, quo Le[illegible] atus tam amicè à Majeſtate ſua diſceſſerit, hanc extra omnem culpam eſſe. Permittere ad hæc Re[illegible] iam ſuam Majeſtatem judicio uniuſcujuslibet, an tal[illegible] ctio ex bona intentione profecta, an vero [illegible] falem, [illegible] tam improviſam ſubditorum ſuorum ab Albano [illegible] arreſtationem mereatur, maxime cum ſu[illegible] [illegible] nullam cauſam habuerit Re[illegible] fratri no[illegible] adverſandi, niſi quatenus id æquitas [illegible] ratio [illegible] re. Quare Regiam ſuam Maje[illegible] apud omnes ex[illegible] a[illegible] tum [illegible] eſſe. L[illegible] hoc qui[illegible] ſcriptum [illegible] nuati in Angl[illegible] pu[illegible] licatum poſtea [illegible] Regiones divulgatum eſt.

De[illegible] imo [illegible] mo Januarii Ph[illegible] is Haſſiæ Landgr[illegible] pp[illegible] Se[illegible] C[illegible] næ Ducisſæ Saxoniæ [illegible] s, cum [illegible] Anna E[illegible] ſabe[illegible] uſtriſſimi [illegible] lectori[illegible] Palatini, & Mariæ M[illegible] B[illegible] ptias [illegible]

V[illegible] omo [illegible] A[illegible] Fr[illegible] g[illegible] op[illegible] nde [illegible] C[illegible] A[illegible] us, [illegible] R[illegible] P[illegible] æpoſ[illegible] C[illegible] e digni[illegible] abdicat.

Ineunte Februario A[illegible] Belgio [illegible] lias, ut [illegible] mus, reverſus, Tabernis Alſatiæ [illegible] tol[illegible] en[illegible] Ar[illegible] entinæ cum ſuis copiis ap[illegible] vero *magna importunitate ſtipendium* [illegible] ut [illegible] pi[illegible] ju[illegible] eſſe *tandem* m[illegible] *res eo deducitur, ut adtrium me[illegible] pendium ſolutum* [illegible] qu[illegible] *meratū reſiduum* [illegible] *prom*[illegible] *tur Urania ac ditione M*[illegible] *dus bonis* [illegible] *pignori ſupp*[illegible].

E[illegible] denique menſe A[illegible] us ex Loth[illegible] cum exerc[illegible] pervenit, le[illegible] m[illegible] mno in A[illegible] tia, finitimisque [illegible] pet[illegible] venerat, [illegible]. Interea [illegible] Aunat[illegible] dianos in [illegible] Germaniæ [illegible] varræ, cr[illegible] hoc idem [illegible] n[illegible] dentem aliosque Religioni[illegible] *ſumptus belli ſuppeterent,* [illegible] *Ecc*[illegible] *bus oppidorum occupatorum* [illegible] non parvam pecuniæ qua[illegible] te[illegible] facum Cer[illegible] turione[illegible] ptum, per ſocio[illegible] Rupel[illegible]

Decimo no[illegible] o huju[illegible] me[illegible] W[illegible] lannus Rhen[illegible] cum Religi[illegible] G[illegible] vandæ ac propagandæ grat[illegible] auxi[illegible] N. Condenii, eorumque ſociis p[illegible] R[illegible] aliquoties literis atque Leg[illegible] is miſſis eum [illegible] ſito deterrere conatus fuerat, reſpondet [illegible] ſas belli [illegible] ſuſcepti explicat. Cum verò mu[illegible] de G[illegible] ana ipſius expedi[illegible] one, ſiniſt[illegible] fuerit, tenorem ip[illegible] teratun[illegible] o[illegible] mus, ut eo co[illegible] les[illegible] es ſiniſt[illegible] ve[illegible] is a[illegible] um [illegible] ne[illegible] tut hu[illegible] ones, [illegible] vol[illegible] Princ[illegible] am[illegible] orum æſt[illegible] L[illegible] Princ[illegible]

[illegible] iam Maj[illegible] certi [illegible] Claudii Lotharin[illegible] Ducis Aumalæ [illegible] tr[illegible] po de [illegible] cattles [illegible] die decimo [illegible] vemb. no[illegible] A[illegible] us ad Gardam [illegible] nibus [illegible] nificarit, communi fama per [illegible] ad eius notitiam p[illegible] pus [illegible] auxilio [illegible] Regia ſua Maj[illegible] ap[illegible] tur, conſcribere, lit[illegible] as [illegible] ne in [illegible] epta [illegible] Germ[illegible] narum exem[illegible] um di[illegible] miniſtrum [illegible] Regia ſua Majeſt. demum [illegible] ſpi[illegible] ac diffidentia [illegible] cum de [illegible] belibus Regiæ ſuæ Majeſt. ſpem auxilium [illegible] ac ideo [illegible] onſum in [illegible] iptis a [illegible] expeditio a[illegible] e[illegible] epta tende[illegible], Cum [illegible] ſua Maj[illegible] atis amicitiam ut [illegible] rit, ita eam n[illegible] poterunt contin[illegible] ipſi a Regia ſua Majeſt[illegible] e [illegible]

ut copiis, quas jam habeat, & ex aliis locis expectet, omnibus qui contra Regia ſua Majeſt. ſceptrum, autoritatem ac commodum, rebellibus favorem atque auxilium præſtare conentur, ſeſe opponat, nec quicquam prætermiſſurũ, quod officium exigat, aliis quoque verbis adjectis, cum reſponſum poſtulaſſe: Se ad haſce literas ipſi reſpondiſſe quod Regia Majeſtatis mentem animumq́; ſuum intra breve temporis ſpacium declaraturus eſſet. Quò ergo ei ſatisfaceret, ſe Regiam ſuam Majeſt. celare nolle, quod poſteaquam ſuperioribus annis ſui ſubditi Ducatus Bipontini, per varias multiplicesq́; expeditiones Gallicanas, tam in redeundo, quam eundo, graviſſimis damnis affecti fuerint, ſe a Ducibus Præfectis atque Vicariis, prout par fuerit, nunquam de commeatu requiſito, ac non ſolum recens varia ac pericnloſa machinationes intra & extra imperium Germanica Nationis concitata ſint, ſed & numeroſus equitatus in procinctu conſpectus, qui per Ducatum ſuum Bipontinum in Gallias tranſire conſtituerit, ut & fecerit, ſibi neceſſitatem impoſitam, ut pro defenſione ditionis ſua ac ſubditorum, copias equeſtres atq́; pedeſtres cogeret. Interea vero etiam ſe a Rege Navarra, Principe Condenſi, aliisq́; eorum Religioni confœderatis ſæpius rogatum, ut ipſis contra hos, qui eos apud Regiam ſuam Majeſt. in crimen vocare, ac vita, bonis, & facultatibus ſpoliare conentur, auxilio ſuccurreret: Id quod ex ſingulari & Chriſtiana commiſeratione, qua una cum aliis Electoribus, Principibus ac Statibus, Confeſſionis Auguſtana Doctrinam amplectentibus, erga eos tanquam afflicta Chriſti membra afficiatur, ipſis denegare minime potuerit, ſed certis modis ac conditionibus promiſerit. Cæterum Regia ſua Majeſtatis perſuaſiſſimum eſſe debere, expeditionem iſtam minime contra ipſam, ſed potius pro ſalute & cõſervatione autoritatis ejus ſuſceptã, cum Rex Navarra, Condenſis, ejusq́; adhærentes ſibi [illegible]nificarint ipſos minime Regia ſua Majeſt. inimicos atque rebelles ſubditos eſſe, aut contra ſua Majeſt. ſceptrum quicquam moliri, ut falsò de hoc ab adverſariis apud Regiam ſuã Majeſt. inſimulentur, ſed quod ejus fideles atque obedientes ſubditi atq́; miniſtri ſint, & maneant, ſimulq́; ſanguinem, vitam ac bona pro ea profundere, atque omnem debitam obedientiam in temporalibus atque politicis præſtare velint, modo libertas conſcientiarum in cauſis Religionis ipſis concedatur, prout ea in factis cõfirmatis, & promulgatis edictis pacificationis iis promiſſa atque indulta. Verùm inſtigatione quorundam irrequietorum, ac publica tranquillitatis inimicorum abolita atque ſublata fuerit, ipſorum tanquam præcipuorum autorum nova Religionis vita atque ſalutis inſidiis ſtructis, ut id per totam Germaniam notorium ac manifeſtum ſit, cum ea ulteriori declaratione, ſi is durante expeditione animadverſurus eſſet, ab ipſis aliud quid, quàm libertatem Religionis a Regia ſua Majeſt. permiſſam quæri, ac ipſos obedientia excuſſa quid contra Regia ſua Majeſt. autoritatem & exiſtimationem agitare, ne tunc, non tantum nullu auxilium ſuis copiis ipſis præſtaret, ſed imo ad partes Regias concederet, ipſosq́; tanquam ſceleratiſſimos homines atque rebelles ſubditos perſequeretur, eodem modo, quo in noviſſimo bello & Comiti Palatino Johanni Caſimiro ſuo cognato, idem ſignificârint; Condenſem autem ejusq́; ſocios, eo tempore non tantum inobedientia minime convictos, ſed & in gratiam Regia Majeſt. receptos atque actiones ipſorum edicto renovato approbatas, quod tamen in ſingularem contemptum Regia ſua Majeſt. ab adverſariis ipſorum ſtatim violatum, nec in minimo ſervatum fuerit ipſis, vel ad hora ſpatium. Cum itaq́; res ita ſe habeat, non eſſe ab humanitate alienum, tam illuſtrium ac præcellentium hominum, nec minimorum membrorum laudatiſſimi Regni Gallici quorum aliqua ex ſanguine Regio prognata, Regia ſua Majeſt. ut naturali ipſorum Domino, & à Deo ordinato Magiſtratui, in rebus politicis omnem debitam obedientiam præſtare parata ſint, conditionem commiſerari, ab ipſorum adverſariis haud dubie Regia ſua Majeſt. florenti ætate incommodum eorum abutentibus Regia Edicta contemnentibus & abſque ullo metu infringentibus, Regia denique Majeſtate contra ipſos concitata, externa auxilia ſub nomine Regio quæri, remq́; eò deduci, ne Religioni adhærentibus pacificatio inita ac confirmata ſervetur, ſed contra eam ſummopere graventur, offendantur ac opprimantur, atque in cõſcientiis turbati cum liberis & uxoribus facultatibus ac bonis excuſſi, in exilium pellantur, ac nullo habito diſcrimine ſexus, ætatis, coditionis, & gradus miſerè torqueantur, & occidantur, prout communis fama perhibeatur, a noviſſima pacificationis tempore, aliquot millia hominum contra fidem atque ſecuritatem datam, interfecta fuiſſe, ſub prætextu nominis ac juſſus Regis, & quaſi tales Regia ſua Majeſt. rebelles ſint; cum tamen inter ipſos multi inveniantur decrepiti ſenes, qui nunquam arma geſſerint, & mulieres & pueri non intelligentes, quid ſit rebellio, præterquam quod hactenus non fuerit auditum Condianorum quenquam cõtra Edicta quid perpetraſſe ſed quod eorũ obſervatione ſe defendi optarint, modo per adverſarios id ipſis liceret, unde facile colligi queat, eos innocentes rebellionis argui & inſimulari Ad hæc adverſarios conari, ſuam Majeſt. incitare, ut Principem Condenſem, ejusq́; adhærentes, de novo armata manu ex Regno pellat ſolamq́; Põtificiam Religionem ferat, id quod majorem ſanguinis effuſionem & extremum Regni exitium ſecũ ſit tracturum. Regia vero Majeſtatis [illegible] circa hæc ad animum revocandum, quam grave [illegible]lerabile onus, continuò Chriſtiani ſanguinis effuſionem in ſe transferat de quo in noviſſimo judicio ſe excuſare minimè queat, Sacra Scriptura atteſtante, quod mors Sanctorum in conſpectu [illegible] precio[illegible]a, & Chriſto generis humani Redemptore dicente: Id quod uni ex ſuis minimis factum fuerit, id ſibi fieri, & rurſus in alio loco: Eum qui ſuos proſequatur, eum proſequi ſe, & a quo miſſus ſit. Nec tegi excuſatione perſecutiones, quam adverſarii prætendere queant, ignorantia vel Chriſtiani zeli, nec etenim injuſtum zelum Deo ſatisfacere vel placere, ſed haud dubie Deum ipſum ulturum, ut ex claro exemplo Sauli vera Chriſti membra ex inſcitia & zelo, quò erga legem Moſaicam ardebat, perſequentis, nihilominus tamen à Chriſto audire, quod ſe proſequeretur pœnasq́; ob id ferre coacti, pateat. Cum itaq́; hoc negotium non concernat res mundanas, ſed cõſcientias, quæ Deo reſervata nec dominationi vel Imperio Magiſtratus civilis ſubjecta ſint, vel ejus potentia & autoritate regi queant, in eo conſilium Gamalielis, de quo in actis Apoſtolorum legatur benè perpendendum. Quod ſi hoc opus non ſit ex Deo, diſſolvetur ex ſemetipſo, ſi vero à Deo proficiſcatur, nullam potentiam humanam ei poſſe reſiſtere, omnibus Hiſtoriis atque exemplis mundanis quoque id atteſtantibus. Eſſe itaque optimam & tutiſſimam viam, ut Regia ſua Majeſtas eos, qui in negotio Religionis ad conſcientias proprias provocent, nec craſſis errori-

errori-

erroribus polluti ſi[illegible], gravaret, & unicuiq́; cujuſcunq́; conditionis, ſive inferioris, ſive ſuperioris, Ecleſiaſtica vel ſecularis, liberum uſum Reformatæ Religionis permitteret, cum ſecuritate, nullius dignitati officio bonis vel facultatibus id præjudicaturum vel fraudi atque incommodo ceſſurum eſſe, hoc ipſo Regiam ſuam Majeſtatem multis motibus in Regno ſuo certiſſime occurſuram, & exemplo ejus, quod in Imperio Germanico, vigore pacis Religioni datæ, teneatur, ſtabiliorem atque meliorem tranquillitatem inter ſubditos conſtituturam, ſtabilituram, & conſervaturam eſſe. Quod vero afflictis atq́; miſere oppreſſis Chriſtianis in Gallia, non tam temporalia, quam libertas conſcientiæ ac Religionis curæ ſit, id inde facilè perſpici, quòd vitam, uxores ac liberos, terras ac ditiones bona & facultates periculis objiciant, ea omnia potius retenturi ac apud ſuos manſuri, nec tales ærumnas ſubituri, niſi ſeveriſſimum mandatum Dei ob oculos haberent, dicens. Qui plus amet patrem aut matrem & alia mundana, quàm Chriſtum, eum hoc indignum. Et rurſus Chriſti dicentis Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, eum confitebor coram Patre meo cœleſti. Præter onus conſcientiæ, quo Regia Majeſtas ſe gravet, et prudentiſſime attendendum, id quod ſtrictim ſuperius relatum quanto cum damno atque exitio Regni Gallicani multiplices atque frequentes expeditiones conjunctæ ſint, & quod Regiæ ſuæ Majeſtatis Majores, tantam exterorum multitudinem in Regnum introducere, ſemper prohibiti atque veriti fuerint. Quam exiguum emolumentum ac commodũ Regia ſua Majeſtati expectandum ſit inde, quod Principes ſanguine Regio prognatos, ac Nobilitatem non minimum belli nervum opprimi patiatur, id Regiam Majeſtatem vel ſe tacente, facilime perſpicere poſſe. Si qua etiam in initio motuum Gallicorum errata ex vulgi imprudentia commiſſa fuerint, quibus Regia Majeſtas ad juſtam indignationem ac pœnam commoveri potuerit, laudabile Regiumq́; eſſe, ne ea, tam multos innocentium, inter quos nonnulli ex pueris ac decrepitis ſenibus fuère, ſuo ſupplicio luant, ac ſupplicia ab aliis commerita ſubeant. Rogare ſe itaque officioſiſſimè, ne Regia ſua Majeſtas in deteriorem partem accipiat, quod ex Chriſtiana commiſeratione, & graviſſimis cauſis impellentibus, Regi Navarræ, Principi Condenſi eorumq́; adhærentibus, qui ad licitam, neceſſariam & a Deo conceſſam defenſionem vitæ atque bonorum contra adverſarios adacti, nihilominus tamen Regiæ ſuæ Majeſtati omnem debitam obedientiam ſe præſtituros polliciti fuerint, ſuccurrere præſtoq́; eſſe conſtituerit, cùm in veritate ipſis teſtimonium perhibere queat, ſe ſæpius ex ipſis cognoviſſe, quàm invitis & dolentibus animis ad defenſionem extortam deſcenderint ipſis toto pectore exoptantibus eam prætermitti poſſe, modo ipſis per adverſarios pace frui, atque libertate conſcientiarum juxta edicta publicata gaudere liceret, ac ſi ob expeditionem hanc apud Regiam ſuam Majeſtatem in ſu[illegible]ictionem venerit, quaſi fortaſſis alio quam ad conſervationem autoritatis & exiſtimationis ejus ſpectet, ſe excuſatum habere, omniq́; ſuſpicione liberare velit. Se enim in veritate dicere poſſe non eſſe ſui inſtituti Regiæ Majeſtatis ſubditos opprimere, [illegible] vel deſtruere, ſed ſummopere ad amicitiam ejus tanquam vicini conſervandam officia, quatenus non tendant contra Religionem, eiq́; adhærentes præſtanda, totiusq́; Regni Gallicani commoda promovenda, denique conjunctionem vicinitatis, qua hactenus Palatina ac Electorali familia, [illegible] ejus Majoribus [illegible] gibus [illegible] alliæ interceſſerit, continuandam, pro ſua [illegible] ſummo ſtudio propenſum parꝫ, [illegible] Id [illegible] caſione dante ita comprobaturum ut Regia Ma[illegible] ſit expertura ſe animo prope[illegible], atque erga eam Regnumq́; Galliæ [illegible] affectum [illegible] cum illa oblatione, ſi perſecutio Principis Cond[illegible] ejusq́; Religionis adhærentium in poſterum interm[illegible]teretur, & Regiæ Majeſtatis juſtis rationibus ſubdu[illegible] ſibi belli impenſas ſolveret. [illegible] operam ſuam Regiæ [illegible] jeſtati addicturum, excepta tamen Religione, [illegible] Majeſtate, Sacro Imperio, & Principe Condenſi [illegible] ejus ſociis. Ad extremum ſignificans, ſi hæc ſu[illegible] ſa fida, atque propenſa commonefactio, locum [illegible] habitura, ſed cauſa hujus tumultus eo curſu, qu[illegible] rit, perfectura, atque ob eam acciderit Regnum [illegible] damno affici, & plus ſanguinis in eo effun[illegible] e p[illegible] ſtari coram omnipotente Deo [illegible] omnibus hominibus, ſe extra culpam eorum mal[illegible] um atque motuum de omnibus excuſatum eſſe velle. Et h[illegible] tenore [illegible]ſpon[illegible], Regi Galliæ à Wolfgango [illegible] erat, cui in linguam Gallicam tranſlato, ea [illegible] vel potius [illegible] facta fuê[illegible]e, quæ à mente & urba[illegible] Principi[illegible] verbis ſingulis ponderandi[illegible] ſimi, per[illegible]us aliena fuere. Ne itaque [illegible] ritas iniquæ reprehenſioni anſam præbe[illegible] curæ fuit, ejus ſenſum [illegible] ferè verbi[illegible] re, longis periodis, quas Latini ſermonis [illegible] tas vix ferre poteſt retentis, ut & in al[illegible] fecimus.

Porrò di[illegible] inſequenti, qui erat viceſimus [illegible] equitum, quo[illegible] in Pomerania, Marchia, S[illegible] aliisque Regionibus conſcripſerat, pars R[illegible] tranſiſſet, rebus domi con[illegible], ac ultimæ [illegible] ratis ſuæ Eulogio cond[illegible]to, Tabernis Montan[illegible] ditionis oppi[illegible], cum ſigno prætorio ex dom[illegible] aulico conſtante, diſcedit. C[illegible]elam, ac inde [illegible] greſſus viceſimo octavo Ho[illegible] duin pe[illegible] gum in Præfectura Haganoënſi [illegible]tum, quem [illegible] dimbitorio equitum deleg[illegible]rat, [illegible]que eorum d[illegible] ctu agendo usque ad duodecimum M[illegible] ſiſtit, quod plerique equitum ob tenuit[illegible] ſti- pendii delectum ſubire detrectarent, tandem men poſt ſignum prætorium Balthaſar de Di[illegible] bach Marchita cognomine, primus fuit, qui [illegible] lectum [illegible]uorum conſentiret. De numero equi[illegible] varia ſparſa ac prodita fuêre. Belli Belgici [illegible] Alphonſus Uloa decem millium fuiſſe trad[illegible] [illegible] ſex m[illegible]ium fuiſſe exiſtimant; at ex militaribus codicillis delectus, ſeptem mille quingenti [illegible] naginta ſex, demptis equis curulibus, fuiſſe co[illegible] ſtat. Initio namque ſignum prætorium cuju[illegible] P[illegible] fectus [illegible]trohem, Vexill[illegible] et verò Franciſcus [illegible] Harecourt erat, ſeptingentos nonaginta con[illegible] b[illegible] adjuncta erant alia ſigna quinque, q[illegible] primum Ductore Gi[illegible]o de Sonnenberg, Equite Aurat[illegible], Au[illegible]aco ducen[illegible] [illegible]ptuaginta octo c[illegible] ſta[illegible]at, [illegible] Wilhelmi Batonis ab Hard[illegible] trecentis quadraginta novem, t[illegible]um Bal[illegible]h[illegible] de Dierbach, trecen[illegible]s vig[illegible]ti novem, q[illegible] tum Georgii Der[illegible] ducentis o[illegible]oginta. M[illegible] hardi Schonbergici Magiſtri equitum, qu[illegible] Mareſchallum [illegible]mpi vocant, quad[illegible]gen tis quinquaginta duobus præter hæc ſi[illegible]a quatuor [illegible]uni erant Re[illegible]hardus a C[illegible] Johannes à Buech, Johannes à Ders, H[illegible]

ri[illegible]

[illegible] ſua [illegible] non [illegible] ſua ſigna [illegible] ſed & alios Præfectos [illegible] ſubjectes. Ctacoviı ergo ſignum continebat [illegible] quinquaginta ſeptem, & ſub [illegible] Præfecti [illegible] erant quatuor cum ſingulis ſignis Henricus [illegible] Manteufel, Legatus Cracovii, ducens ſub ſuo ſigno trecentos quinquaginta ſeptem, Theodoricus Fritz [illegible] [illegible] ties, Wenceslaus à Johanne W[illegible] [illegible] ponè, [illegible] ſtus à Walle[illegible] duc[illegible] [illegible] o. Jo[illegible] Bu[illegible] h[illegible] quatuor, Præfecti [illegible], quorum ipſius ſigno [illegible], equites [illegible] centi & decem [illegible] Johannis Ra[illegible] ducenti [illegible] tres, C[illegible] Manteufel ducenti ſexaginta [illegible], Nicolai de Kroleck trecenti & duo, [illegible] totidem quod Buech duxit, quorum [illegible] ipſius habebat trecentos quadraginta ſex, [illegible] de Ortz ducentos ſexaginta ſeptem, Jo[illegible] Kunitz ducentos quinquaginta, Hein[illegible] Kopelgk, trecentos ſexaginta novem. Siei[illegible] [illegible] torum & Præfectorum numero hi ce in[illegible] [illegible] ducebat, quorum prius cui ipſe [illegible] præerat, trecentos & ſexaginta unum con[illegible] [illegible] Johannes Wendelt [illegible] & [illegible] vero ho[illegible] in Sue[illegible] in [illegible]. Nomine Comitis Juſti à S[illegible] Ludolphus de H[illegible]buck duxit, [illegible] ſep[illegible] novem, Catolus Man[illegible] [illegible] [illegible] Leg[illegible] W[illegible] [illegible] Theodorico Schonberg [illegible] junctis fuêre [illegible] Ducibus ex [illegible] favore & grat[illegible].

Huic vero expeditioni ut ita commemoratos ſe [illegible] Wolfgangus Princeps Aurantius, una cum fratre Ludovico & Henrico Naſſavienſibus, & aliquot [illegible] equites Belgæ quorum Duces erant [illegible] eus, Ba[illegible] us, Re[illegible] us, & [illegible] in Gallia [illegible] [illegible] [illegible] in Ta[illegible] [illegible], Mo[illegible] chi Ro[illegible] Mo[illegible] Halſmallæus, [illegible] Tiſſicus Clermontius, Chimris, Be[illegible] [illegible], Autricourtus, L[illegible], aliique [illegible] numero ſexcenti equites, & octingenti ſclopetarii. Quorum Præfectus erat Bri[illegible] Junio[illegible].

Circiter finem Februarii Comes Tavannus Regius Provinciæ Gubernator, cum Menſe Novembri ſuperioris anni juſſu Regis tribus millibus peditum, & aliquot equitibus ſe Adreſſi propè Lugdunum conjunxiſſet, atque cum hoc & Martinengo longo tempore in obſidione S[illegible] æhaltet ea ſoluta in Co[illegible] enſis caſtra conced[illegible], Adreſſio Aumalium in Lotharingiam ſequente, ad excludend[illegible] auxilia C[illegible] è Germania venientia.

Ultimo Februarii *Albanus omnes Vaſallos Hiſpaniarum Regis cujuſcunque conditionis & ſtatus Belgio profugos ad defendenda [illegible] regno intra ſex hebdomadas publico edicto vocat, confiſcatione bonorum contravenientibus minans*, ac omnibus Magiſtratibus mandans, ut [illegible] non compareren[illegible] pœna bonorum [illegible] ſine ullam diſſimulatione [illegible] vel gratia[illegible] pr[illegible]ſſant. Quæſtuoſum id edictum fuit, nam, *qui comparerent pauci reperti fuêre, omnibus ſævitiam metuentibus. Quare bona profugorum annotata & [illegible] applicata fuêre.*

Tertio Martii *E[illegible] Lunæ in tempus futura* *p[illegible] incidit, quæ maximam [illegible] [illegible] tem eorundem ſecum traxit.* Lam v[illegible] non [illegible] Aſtrologi ex phyſicis cauſis, ſed etiam piſcatores Rhenani longa experientia edocti, ita futurum prædixêre.

Nono Martii *Colloquium Aldenburgenſe*, quod vigeſimo Octobris anno ſuperiore inter Theologos M[illegible]enſes & Thuringicos Aldenburgi cœptum [illegible] mus, ſcriptis hinc inde [illegible] atque [illegible] cuſo [illegible] in hunc uſque diem commeata [illegible] per Miſnenſes Theologos [illegible] Electoris Augu[illegible] & Johannis Wilhelmi Ducum Saxoniæ ſcitum, aliorumque collocutorum voluntatem *abrumpitur.* Cujus rei cauſas cum publicè expoſitæ ac v[illegible] ſint prolixius à nobis [illegible] orari neceſſe non eſt. *Certaminum* verò *atrocitas*, quæ eo colloquio compoſitum iri ſperab[illegible], *magno cum Eccleſiæ incommodo*, plerumque gemitu atque dolore [illegible] *eſt inflammata*, ut veriſſimè Nazianzenus [illegible] [illegible] videatur, *ſe Synodos* [illegible]. Cæterum horum certaminum miſereatur Chriſtus Jeſus humani generis Redemptor, ac Eccleſiæ ſuæ vulnera propter gloriam nominis ſui ſanet, & animos docentium ad manſuetudinem, lenitatem ſtudiumque [illegible] & ſalutaris pacis atque concordiæ flectat. Nam ut equi habenis ruptis inſano curſu efferuntur, quæ ipſi arripuerunt ea [illegible] tes, & impetum temerarium facientes in omnes: ſic hoc colloquio ſoluto, certaminis augeſcere & omnis odii acerbitas erumpere, ac ambitionis æſtus plurimorum cordibus reconditus exardeſcere ita cœpit, ut inquolvis arbitrio ſuo inveht & quoadcunque libue[illegible] animo emittere, & chartis temerè illitum in vulgus non abſque piarum mentium noxâ ſpargere auſi.

Duodecimo Martii, Wolfgangus Palatinus [illegible] equitum, de quo antè meminimus, Hoch[illegible] o, inde Moltzenium atque in Alſatiam [illegible] Epiſcopus Argentinenſis ob cæ[illegible] Con[illegible] os, ut ſuperiore anno diximus [illegible] ueret, atque Galli, qui in ex[illegible] W[illegible] ent, ultro ſem ſuorum expe[illegible] um Epiſcopus W[illegible] gangum ſibi [illegible] ar[illegible] bus & opp[illegible] s ſuis ei pro hoſpitio oblatis, ipſe Gallorum animo [illegible] tatos, [illegible] cupidos ſua autoritate [illegible] ns, ſine maleficio Alſatiam tranſiit, ac quantis poteſt itineribus, per Burgundiæ Comitatum in G[illegible] contendit. Verùm enimvero licet in colligendis [illegible] opus nulli labori, nullisque ſumptibus pe[illegible], & omni cunctatione remota, profectionem accel[illegible] ; tamen tardius iter ſuſceptum eſt, [illegible] ut [illegible] id commodo ceſſerit. Nam de [illegible] hujus, quo ipſe cum [illegible] omitatu Epſigi erat, *prælio inter Ducem Andium, & Ludovicum Burbonium Principem (condenſem commiſſo, hic fortiſſime pugnans occiditur.* Res vero [illegible]. Quum Princeps diu multumq; hoſtibus proximi nihil non tentaſſent, quò eos ad pugnam allicerent, tandem inter Vigennam & Ligerim quodammodo obſeſſi, quum magna rerum penuria ob longiorem factam in ea Regione moram laborarent, Niortum, quod oppidum Pictonum eſt, conceſſêre. Eò advocatis eitcumquaque Provinciæ um quæ ipſorum ditionis erant Præſidiis, aliiſque qui in Pictonibus, Santonibus & Eng[illegible] nſium

R[illegible] gio-

[illegible] poteſſe erant rebus de conſilio ſententia pro tempore ordinatis collectaque parte aliqua virium, quum certò nunciaretur, in hoſtium caſtra equitum Germanorum ad duo millia & quingentos, Rhingraffio & Baſſompetro Ducibus adveniſſe, compertumque eſſet, eos in Engoliſmenſium agrum rectâ tendere placuit, ne quid ea Regio gravioris detrimenti caperet, Santonas & Santanum Angelicum & Cognacium exercitum reducere. Ibi cùm audiſſent à nonnullis equitibus Rivierio Duce, Jarnacum occupatum, quæ urbs caſtello munita, pontem etiam habet, quo trajici Carenta poſſit, Admiralius, & Andelotius nihil morandum rati, quòd ex re exercitui in poſterum magno incommodo eſſe poſſet, cohortes quaſdam peditum, ſimul etiam equitum vexilla circiter decem ex primæ acie, cum mediæ magnitudinis tormentis duobus (colubrinas vocant,) eò miſêre. His viribus facilè coactus eſt Rivierius urbe cedere, & in Caſtellum, quod et natura loci & arte munitiſſimum eſt, ſe recipere, in quo tormentorum ictibus aliquot provocatus, colloquium poſtulare & de deditione facienda agere cœpit. Sed tum fortè Admiralius Andelotiusque, quum hoſtem in proximo competiſſet, & alia ſe alibi melior rei gerendæ occaſio obtuliſſet, relicto Briquemaldo, qui cum Rivierio paciſceretur, poſtridie cum prima acie, hoſtilis exercitus explorandi causâ profecti ſunt: Admiralius quidem, cum dimidio equitatus ea parte, quæ Bellovacum ad Matham ſpectat, Andelotius vero ad Matham ipſam, qui in Santonum finibus pagus eſt. Poſtero die ex parte Andelotii velitationibus quibuſdam & levibus prælus factis, notatus eſt locus, quo equitum Germanorum vexillationes conſederant. Sed altero die poſt certò compertum eſt, convaſaſſe illos, & ad Novum caſtrum rectâ contendere, quo loco paulò ante ad pontis caſtellique, quod alioqui infirmiſſimum eſt, præſidium vix 50. milites relicti, ad primum fere exercitus adventum facilè ceſſerunt. Principes, quum nunciatum eſſet, iter illud ab hoſtibus occupatum, Cognacium cum tormentis regreſſi, Admiralius cum prima acie Jarnacum venit. Jovis die, qui 10. Martii erat, hoſtilium cohortium pedites aliquot ad ſexcentos ſimul cum omnibus tormentis Cognacium quaſi obſeſſuri adveniunt, ignari prorſus in ea urbe eſſe Principes, qui ſimul ac hoſtium ad urbem exercitum adeſſe conſpexerunt, altera fluminis parte, dimiſſo nuncio Admiralio & Andelotio ſignificarunt nulla mora equos conſcenderent, ac ſibi protinus adeſſent; Admiralius vero cum jam noctem imminere perſpiceret, nec ſibi ſine magno ac firmo præſidio Jarnacum [illegible] relinquendum intelligeret, Andelotium rogavit, iret ad Principes: interea dum ipſe, quod opus maximè facto erat, procuraret. At [illegible] Andelotius dimidium itineris confecerat, quum [illegible] hoſtilium copiarum pars maxima, quæ paulò ante [illegible] obſeſſura Cognacium ierat, ad Jarnacum [illegible] occupandum advolat, quam tamen Admiralius [illegible] excepit, ut multis captis, pluribus occiſis terga etiam majore celeritate vertere coëgerit. Sub idem veſperum, ne quid temporis deperiret, ſimul etiam, ut res omnes bono ordine gererentur, Principes cum Andelotio aliisque Ducibus rei militaris, qui tum Cognaci aderant, conſilium ineunt, quo

decretum eſt, ut [illegible] cundo ab eo die, quo [illegible] caſtrum novum [illegible] ctuum, Admiralius cum [illegible] acie Paſſact [illegible] circumvicinis pagis, Principes Jarnaci caſtra [illegible] tarent. Eo die, qui Martii duodecimus erat, Admiralius cum prima acie caſtrum novum pro[illegible] ctus, ut Regionis ſitum amplius explorare, & [illegible] turis proximis caſtris commodum locum d[illegible] ret, ſingulos monuit, quandoquidem hoſtis vix [illegible] milliario abeſſet, in ſpeculis eſſent, ac ſo[illegible] tem [illegible] ſtodiam præberent. Rebus ita bene ac prude[illegible] ordinatis, Principibus nunc[illegible] tum eſt hoſtes [illegible] eum pontem, quem Caſtro novo pro[illegible] dictum eſt, alterum ſibi [illegible] um exædificaſſe, quo ſequenti die [illegible] exercitum citius [illegible] Itaque quum [illegible] inde ob loci incommo[illegible] ſum militem poſtridie [illegible] colligi ac contrahi poſſe [illegible] per Pardi[illegible] Buſtonem [illegible] valdè, ut poſtero die ſub Auroram [illegible] lica, ſimul etiam impedimenta om[illegible] ſtibus copiis educeret, ac in viam [illegible] vero ediceret, ut albeſcente cœlo adeſſent [illegible] idem ſe mediæ aciei militibus imperaturum. [illegible] Principum mandato Admiralius, quantum [illegible] diligentiſſimè obſequutus, nuncios tota [illegible] mittit, qui hæc eadem copiarum Ducibus n[illegible] rent. Verùm ita accidit, ut, ſive eorum, qui [illegible] fuerant, culpa, ſive aliorum qui otiandum tard[illegible] & negligentiæ vix demum hora ejus diei nona eq[illegible] tes in armis eſſent. Quamobrem Admir[illegible] tot ſuorum [illegible] facere nollet [illegible] rivul[illegible] interim à Sclopetariis quibuſdam obſideri ju[illegible] rat. Ex Principibus Condæus jam longa[illegible] aciei moram ægerrimè ferens, ſe ad Adm[illegible] [illegible] habito, vi[illegible] potius [illegible] quid [illegible] conveniret quand[illegible] dem vix [illegible] equitatus dimidia pars aderat [illegible] Gallica mi[illegible] ulterius proce[illegible] rant [illegible] aliquantulum [illegible] Juxta hæc Admiralius ſtatim Noë[illegible] poſtremam aciem cum quatuor aut quinq[illegible] equitum vexillationibus claudat, ac receptus ſi[illegible] gnum [illegible] quòd [illegible] ſortè ab hoſtibus vim pat[illegible] crebris nunciis [illegible] cet. [illegible] dum is mil[illegible] te d[illegible] conſecerat, [illegible] m Noëum hoſtilium e[illegible] cum cuneus maximus adortus, Andelotii co[illegible] exceptus eſt, ut tum quidem non magnum [illegible] mnium acceptum ſit, copiæque jam antea ca[illegible] iter pertexerint [illegible] non ita multò poſt [illegible] maj[illegible] hoſtium [illegible] tanta vi in Noëum [illegible] ruit, ut [illegible] hoſtibus juxta [illegible] oppi[illegible] teren[illegible] amplius [illegible] Andelotius aciem inc[illegible] qui ſtati[illegible] ardore i[illegible] in hoſtibus ſecit, ut [illegible] vico [illegible] pulerit. Q[illegible] ex hoſtibus cæ[illegible] que ulnerati [illegible] Admiralius interea, cum ad [illegible] ſiniſtram [illegible] ret, hoſtes magis magiſque increbreſc[illegible] ocipere, Andelotio mandat, ut ad [illegible] Principibus ſignificat, potius [illegible] ipſi mediæ aciei erat, promoveri. Dum [illegible] tentur miſſi ab hoſtibus Sclopeta [illegible]

occuparent, ſtatim à peditibus (quos perditos ſive expoſitos vocant) Duce Pluveio averſi atque repulſi ſunt, & hi quidem ſoli ex pedeſtribus copiis tunc cum Principibus remanſerant. Vix hæc acta erant, quum ſubitò Gallus quid[am] No[bi]lis advenit, Admiralio nuncians, hoſtes ipſum à [ter]go magna vi invadere paratos, jam inter Principis atque ipſius copias procedere, quo nuncio aciem ſtatim vertere coactus, hoſtibus ſe oppo[ſ]uit, ac cum trecentis equitibus primus ipſe tanta vi in eos impreſſionem [f]ecit, ut disjectis in terram quatuordecim ipſorum ſignis equeſtribus, reliquos in fugam egerit, quibus tamen paulò pòſt à ſuis receptis ac confirmatis [s]ubſiſtere ipſe, ac Principem expectare coactus eſt. Is ut erat omnium vel quamlibet etiam iniquiſſimorum hoſtium judicio Generoſiſſimus Fortiſſimusque, ne tum quidem cedendum ratus, quum perſpiceret Admiralium majoribus viribus aliquantulum premi, vix quatuor aut quinque equitum ſignis comitatus, tanta vi, tantaque ſelicitate eam hoſtium aciem pertupit, ut in confeſſo ſit, reliquum etiam exercitum facilè in fugam verti potuiſſe, ni maximus cōfertiſſimusque equitum Germanorum cuneus, in latus incurrens, hanc ei victoriam quodammodo è manibus eripuiſſet. In hoc Germanorum equitum conflictu, equo occiſo, pedes factus, dum ulterius progrediuntur hoſtes, primum à Nobili quodam Gallo Saniohannis nomine, poſt etiam ab Argenceo agnitus eſt. Hi continuò fi[d]em ei de vita dederunt, ac omnino ſe pro ſalute ipſius vitam potiùs impenſuros ſanctè polliciti ſun[t]. Sed cum fama in hoſtium exercitu vagaretur, *Condæum Principem captum*, pleriq; eo rumore exciti accurrerunt, ac inter cæteros unus Montelquius nomine [t]unc Ducis Andium, fratris Regis ac hoſt[il]ium copiarum Præf[ect]i, [e]xcubitoribus præerat qui *à tergo part[e] av[e]rſa, captivi Principis caput globulo trajecit*. Hujus fac[in]oris immanitas adeò horrenda [vi]ſa eſt, ut rei peſſimi exempli indignitate commoti plurimi ex Nobi[li]bus, [in] quorum animis antiquæ illius & verè Franciæ Nobilitatis ſemina aliqua reſederant, ad mille & ducentos hoſtium caſtra deſeruerint. Nam & ex eo facto non pauci, qui rerum & conſiliorum utrinque incerti, neutri dum parti ſe addixerant, palam in Condenſium caſtra conceſſerunt.

Non dubitavit quidam Hiſtoriæ hujus mentionem faciens, ea ſcribere, quæ ab officio Hiſtorici alieniſsima haud dubiè novit: ita ut commenti merito eum pudere deberet. Parta verò victoria Andianus rem fratri Regi, qui tū Metis erat, ut Wolfgangum Bipontinum tranſitu in Galliam prohiberet, è veſtigio nunciat, qui nocte intempeſta lecto ſurgens & templum ingreſſus, pro gratiarum actione canticum illud S.S. Ambroſii & Auguſtini, Te Deum laudamus, cantari juſsit, & Romanum Pontificem de eadem victoria per Legatos ipſius (qui tum in aula eſſent) certiorem reddidit, cùm pollicitatione, ſe quamprimum ſigna militaria hoſtibus erepta, Romam miſſurum, ut in perpetuam rei memoriam in templo D. Petri ſuſpenderentur, & quidem hujus victoriæ gratia cōplures triumphi, non ſaltem in Galliis ac Belgico, ſed & Venetiis, ac Romę acti fuêre, ubi ipſe Pontifex ſolenni ſupplicationis ritu (quam proceſſionem vocant) cum omnibus Cardinalibus & Prælatis à templo D. Petri usq; ad S. Spiritum pedibus ingredi, & Deo gratias agere & hanc victoriam clariorem reddere dignatus eſt.

Porrò verò poſt id prælium Admiralius (ut Ducem Prudentiſſimum decuit) quum videret non admodum magnum ſibi pugnatorum numerum reliquum eſſe, ſimul etiam non dubitaret, *Principis captivitate multorum animos perculſos*, quorum jam nonnulli vacillare inciperent, uti melius potuit, diſperſum militem recollegit, hoſteq; coërcito ac cōſiſtere coacto, paulatim reliquias ita ſubduxit, ut mox Andelotii cohortibus conjunctis non parvas copias invitis etiam ho[ſ]tibus, nec propius congredi auſis, in Saniani Angelici oppidū ſalvas reduceret. Pars alia militum, nihil etiam graviùs in itinere paſſa, ad Navarræ Principem conceſſit. In ea pugna, ſi unum Principem excipias, Evangelicis vix qui[n]que & viginti Nobiles deſiderati ſunt, præter eos qui captivi facti, necati ſunt. Ex hoſtibus (quantùm ex ip[ſ]orum teſtimonio literisq; interceptis cōſtitit) pluſquam ducēti aut vulnerati, aut cæſi ſunt, ac inter cæteros quidem occubuerunt eo prælio Mirandulæ Comes, Montſalezius, Ingrandæ & Prunaii Barones, Morettæ & Moncauurii Domini, itemq; Lignerius, omnes cataphractariorum & loricatorum Duces; ac Ordinis Regii Equites, ſimul etiam ex Legatis ſive Vicariis, ac ſigniferis vexillariisq; ipſorum complures, ut Briſſaci Vicarius, Signifer Monſalezii, Lanſaci quoque filius lethaliter vulneratus. Hæc eſt ſimplex & ſumma narratio eorum, quæ occurſu infeſtorum exercituum acciderunt, toto illo die, memorabili ad omnem poſteritatem futuro, nece Ludovici Burbonii, Regii Gallici ſanguinis Principis, qui cum bis Eccleſiis Gallicis difficilimo tempore non ſine Numine pacem reſtituiſſet, hoſte, multis præliis fuſo Santandrea, Guiſio & Montmorantio E.Q.M. cæſis, & à cōjuratis tertio, vim armatam reformatæ Religionis ſectatoribus inferentibus, impeteretur, impari Marte ſtrenuiſſimè pugnans, proſtrato equo, & fide accepta in eorum manus incidiſſet, cæſus, ſummaq; conſtantia occubuit. Mors verò hæc ei minimè inopinata accidit, cum vexillo equeſt[ri], quod illi præferretur, hanc ſententiam inſcrip[ſiſſ]et: PRO CHRISTO ET PATRIA DULCE PERICULUM: Et in familiaribus colloquiis antè hanc [c]ædem ſæpiùs dixiſſet, ſe expectare ſepulchrum in campis, in die cujuſdam conflictus. Verùm ut Lectori de genere ejus quid certi conſtet breviter genealogiam ejus hîc ſubjiciemus. *Domus* itaque *Burbonia*, quæ *proxima eſt ad ſucceſſionem Regni Galliæ*, à Roberto Quinto, filio Sancti Ludovici deſcendit, ac eo ex Beatrice Burbonia Ludovicum Primum Ducem Burbonii procreante, hic ex Maria Comitiſſa Hannuiæ, conjuge, Petrum & Jacobum filios ſuſtulit, à quorum Petro primogenito Burbonici, qui Burbonium & Molinum tenuēre, uſq; ad Petri Secundi tempora deſcenderunt. Jacobi verò filius Johannes ducta Johannis Comitis Vendomii unica filia in uxorem Vendomiæ familiæ, ex qua Condenſis natus eſt, originem præbuit, ſiquidem Johannis filius Ludovicus, rebus geſtis cùm puella Aurelianenſi contra Anglos clariſſimus, ex conjuge Comitiſſa de Laval Britannica, rurſus Johannem ſecundum progenuit: Hic verò Franciſcum Vendomum, qui ducta Maria Ludovici Lucemburgenſis Coneſtabilis Franciæ filia, Carolum Primum Vendomium ex ea ſuſtulit, qui anno MDXXXVII. Ludovica Renati Comitis Alenconii filia ſibi matrimonio copulata,

& poſt hanc Margarita Lotharingica, Antonium Regem Navarræ, Franciſcum Anguianum celebratiſſimum Ducem ad Seriſellas, Carolum Cardinalem Burbonium, Johannem Comitem Anguianum in pugna anno MDLVII. die Laurentio ſacra, commiſſa, interfectū, & Ludovicum Condenſem, de quo nobis ſermo eſt, cum duabus filiabus poſt ſe reliquit, ita, ut quivis facilè perſpiciat, oculis ad Robertum relatis, Condenſem ex vera Regia ſtemmate prognatum.

Sunt, qui Genealogiæ hujus, & Caroli Burbonii ejus, qui in Romæ occupatione occubuit, ignari, utrumque Vendomium & hanc familiam ad advetlandum Regibus Galliæ natam fuiſſe exiſtiment, ſed hi falluntur: Neque etenim Carolus Vendomius, ſed Mompenſierus fuit, à Roberto tamen Burbonio æquè, ut Vendomii deſcendens. Nam Ludovicus Borbonius primus filius Johannis Primi Ducis Burbonii Gabrielam de Turre in uxorem ducens, ex ea Gilbertum Comitem Averniæ, & poſtea Montpenſierum ſuſtulit. Hic ex clara Gonzaga filia Marchionis Mantuæ Carolum Montpenſierum, poſtea per matrimonium initum cum Suſanna filia Petri Burbonii Secundi, ultimi in recta linea deſcendente, Ducem Burbonii, ut Genealogia in atee Molinæa depicta, luculenter reſtatur.

Die ſequenti, qui erat decimus quartus, Henricus Princeps Navarræ & Henricus Anguianus Condenſis filius, qui Cognaci ſubſtiterunt, nuncio cladis accepto, manè cum equitatu inde moventes, in Sanctonum urbem concedunt, pedeſtribus copiis Cognaci præſidio relictis.

Die decimo quinto hoſtis, Condæo Principe interfecto, ad Cognacium apparuit, velut oppidum obſeſſurus; verùm ſubita Baodineru Ducis eruptione ita exceptus eſt, ut ducentis mox occiſis, ſexcentis vulneratis, Guiſius, Briſſacus & Martigneus fugam celerare coacti ſint, in qua ab inſequentibus hoſtilium Ducum 14. cæſi, plures capti, triginta etiam majores equi erepti abductique ſint. Ea clade facta hoſtis nunquam ſe poſtea obviam exhibuit, neque ad urbem aliquam, quæ à Principibus obtinetetur, excepto uno Muſſidani oppido, quod Monlucius aliquamdiu obſedit, parte etiam muri tormentis disjecta, à qua tamen ducentis ſpectatoris Virtutis militibus amiſſis, obſidione ſoluta cum damno, recedere compulſus ſit. Cæterùm Admiralius, qui tum Sanianum copias reduxerat, quum comperiſſet, Navarræ Principem in Sanctonum urbe agere, continuò ipſi adfuit, & ſigna reliqua equitum collegit, rebus etiam ordinatis, urbibus, caſtellisque omnibus præſidia conſtituit, & ex eo die exercitum eduxit, ſignisque infeſtis profectus eſt. Quinto pòſt die, ut omnes intelligerent, quid damni in ſuperiore hoſtium occurſu acceptum eſſet, ipſe cum Principibus mediæ, Andelotius & Rupefocaldius primæ aciei turmas recognovère, luſtratoque exercitu, inter cæteros Gallicæ Nobilitatis ter mille reperti ſunt, non minus equis armisque inſtructi, quam animis, pectoribusq; fortius etiam quàm antehac unquam ad propugnationem obfirmati. Agebat tum Rupellæ Johanna Navarrorum Regina, ad quam continuò Comes Rupefocaldius miſſus eſt, qui tam luctuoſam Principis Condæi mortem ei nunciaret. Illa quum hoc nuncio accepto, intellexiſſet, quàm fortiter pugnans tunc quoque animi Religionis amore perciti, docume[illegible] dediſſet, quum facinoroſè trucidaretur, cont[illegible] ad exercitum contendit. Eo quum perveni[illegible] cæde Principis concionem habuit, ea conſtanti[illegible] animi magnitudine, ut nemo ſit prorſus inventu[illegible] qui hujus tanta Virtute præditæ Reginæ oratio[illegible] ad hoc perſequendum usque adeò juſtum bellum non quàm vehementiſſime inflammaretur. At illa, ne his quidem contenta, palàm teſtari, nihil ſibi eorum, quæ poſſideret, proprium ducere, adeoq; [illegible]tunas omnes, liberosq; ſuos, ſeſe denique ad hujus optimæ cauſæ propugnationem offerre, quòd [illegible] poſceret, ut in exercitu moraretur, id quoque ſeſe ultrò facturam. *Ecquid (inquit) mihi poſſit optatius accidere, ſi Deo Optimo Maximo ita videatur, quam ut ex hoc ipſo tam religioſo exercitu in cœlum demigrans, perpetuam poſteris meis optimi exempli memoriam relinquam.* Hæc illa. Omnibus verò, utpote de illius potius, quam de ſua ſalute ſollicitis, obteſtantibus, ut Rupellam potiùs repeteret, qu[illegible] in tantum diſcrimen daret, perfecit, ut Duces a[illegible] exercitus novo juramento invicem obligar[illegible] exercitus in verba Navarræi & Condæi Principum jurarent, ſeſe non prius ab invice diſceſſuros, [illegible]nàm hoc bellum pro Chriſti gloria & Evangel[illegible] defenſione ſuſceptum aut felici victoria, aut h[illegible]ſta morte finiviſſent, ac formula quidem jur[illegible] ab Illuſtriſſimis Principibus dati hæc erat: *H[illegible]RICVS Princeps Navarræ, Dux Vindocinenſis & Bellimontanus, Par primus Galliæ, Comes Ma[illegible] Baro Eſpernonis & Mondubiaqui, Bloeii, Brio[illegible], & Aurilis, Dominus Ojois, Hanni, Bohanni, Betr[illegible]ſi & Anguiani in Flandria. Rector, Vicarius Generalis ac Admiralius D. Regis nomine in Aquitania ac Pictavis: Et Henricus Burbonius Princeps Conden[illegible] Dux Anguianus, Par Galliæ, ex animi ſententia jur[illegible]mus ac promittimus coram Deo Angelisq; ipſius, quandoquidem Equitibus, Nobilibus, ac cæteris, quibus exercitus conſtat, ita viſum eſt, nos in capita & Duces ſibi eligere, nos cum ipſis ſimul poſthac & victuros, & morituros, nec ante abſceſſuros, quam in eum ſtatum res hujus Regni devenerint, ut & Deo Optimo Maximo ſuus honos conſtet, & Rex noſter ex eorum manibus liberatus ſit, qui eum nunc obſident, ejusq; voluntate immediate abutuntur, ſimul etiam ii, qui in hoc eodem Regno veram ac Reformatam Religionem profitentur ejus exercitio ſecure ac libero frui poſſint.* Formula verò ſacramēti ab Equitibus, Nobilibus, cæter[illegible] omnibus, qui in eodem exercitu erant, præſtit[illegible], hujuſmodi erat. *Nos verò jurejurando fidem damus Deo vivo, in eam rem vitam, bona cæteraq; omnia libenter impenſuros auſpiciis atque autoritate Illuſtriſſimorum Principum NAVARRI & CON[illegible] quos etiā hujus ſancti exercitus capita ac Duces agnoſcimus, pollicemurq; nos & ipſis, [illegible] cæteris omnibus, [illegible] ab eis mandatum habebunt, obſecuturos, & le[illegible]ibus ipſorum militaribus parituros. Inſuper etiam pr[illegible]mittimus, nos Illuſtriſſ. Principum exercitum ſine [illegible] non deſerturos, antequam Deo Optimo Maximo p[illegible] ſua clementia viſum fuerit, aut ſumma aliqua in Religionis hoſtes victoria, aut pacis fœdere eo res hujus Regni provehere, ut & ipſi ſuus honos conſtet, & qui veram ac Reformatā Religionem amplectuntur, tam plene ſecure ac liberè exercere poſſint. Quam ad illud etiam non recuſamus imo & ratum habemus, ut qui ante has res feliciter compoſitas, a caſtris ſine [illegible]ni*

Princi-

Principum venia atque auctoritate receſſerit pro perfido & publica cauſa deſertore habeatur. Poſtea jam diſcedens Principem filium multis verbis hortata eſt, ut, quum Deus Optimus Maximus ſingulari quodam beneficio tanto ipſum honore dignatus eſſet, ut ejus potiſſimùm opera tam neceſſario tempore ad tutandam Religionem, Regiam Majeſtatem, patriam ipſam denique, uteretur: videret ipſe, ne ſeſe tanto bono indignum oſtenderet, ac potius Sapientiam, Prudentiam, Dei timorem, cætera que ad regendum tantum exercitum (cujus etiam rei aliquando rationem eſſet Deo redditurus) prorſus neceſſaria, precibus aſſiduis flagitaret, & gratias eidem agere meminiſſet. Ad hæc illud adjecit, videret etiam atque etiam ne quid, niſi ex peritorum Ducum ſententia & conſilio, aggrederetur. Inter quos (inquit) nominatim D. Admiralium in primis recenſeo, cujus fide & conſilio tua hæc juventus in tantis tempeſtatibus regatur. Hortata eſt denique, ut ſeſe parvis juxtà & magnis amabilem ſimul & metuendum præſtaret, quæ certiſſima eſſet ad impetrandam à milite obedientiam, & obtinendam ab hoſte victoriam ratio. Quumque intellexiſſet, aliquas tetertemu ſibi inſidias ab hoſte comparatas, monuit exercitum, ut ſi fortè ab hoſtibus intercepta, quicquam ex eorum ſententia & voluntate ad eum ſcriberet, quod publicæ cauſæ fraudi eſſet, nulla ſuis literis fides adhiberetur, nec eo caſu quiſquam vel tantillum commoveretur, imò verò tanto alacrius omnes pergerent, nec unquam niſi re benè geſta conquieſcerent. Hæc apud exercitum, & multa apud filium Optimatesque peculiariter teſtata, Rupellam redit Navarræa.

Aprilis die primo, cùm pedites, quos Dux Wolfgangus Gepſligi decimo tertio Martii die à Ducibus ac Capitaneis conſcribi juſſerat, confluxiſſent, eorum delectus haberi incipit, usque ad ſeptimum ejuſdem, atque eorum ſigna viginti ſex in numeros referuntur. Quorum Duces erant Quirinus Gangolfus Dominus alti Geroltzeckii, Principis Wolfgangi Biponte Vicarius, & Johannes Jacobus Granvvillerus, Dominus Granvvilleri Eques inauratus, bellis Belgicis à Philippo Rege Hiſpaniarum contra Gallos geſtis celebris, quolibet Ducum ſigna tredecim ſub ſuo Regimine habente, quorum dimidia pars duplarius haſtatis, altera ſclopetariis cudonibus ferreis ad oppugnationes idoneis armatis, conſtabat.

De numero eorum, idem belli Belgici Scriptor, cujus antè meminimus, ſimiliter majora re ipſa prodidit, viginti millia peditum Wolfgangum in Gallias eduxiſſe affirmans, cùm juxta fidem codicillorum delectus eorum ſaltem fuerint ſeptem millia, ſexcenti quadraginta ſex. Cæterum eorum delectu peracto, octavo die ex ditione Lohrana Comiti Johanni Naſſavienſi ſubdita Keilam ad pontem Rheni propè Argentinam deducuntur, ac ita progrediuntur, ut equeſtribus copiis, quæ eorum adventum, à decimo tertio Aprilis, usque vicesimum ſecundum Mambræ in Comitatu Burgundiæ expectârant, eodem die ſeſe conjungerent, ac quanta celeritate poſſent, & per Aitmalium Wolfgangi copias inſectantem, atque carpentem fieri liceret, in Gallias contenderent. Porrò præter copias equeſtres atque pedeſtres Dux Wolfgangus circiter viginti ſex machinas bellicas currules ſecum trahebat, inter quas tres duplices colubrinæ, reliquæ falcones atque machinæ campeſtres erant, hiſce foſſoribus circiter trecentos adhibitis.

Duodecimo Aprilis, Andius deſperata Engoleſmii, quod obſederat, atque Condiani novo præſidio Duce Mongomerio, Viro ſtrenuo, tenebant, recuperatione, inde diſcedit, *captaq, deditione Albeterra*, munitiſſimo loco, inde *Mucidanum* urbem in agro Periguriano *oppugnare inſtituit*, conjunctis cum Molucio viribus, qui jampridem ad eam obſidionem fruſtra deſudabat. Defendebatur ab oppidanis ad ducentos, qui initio conſtratis, per bellica tormenta, ruinis urbis, conſternatiores receperant ſe in arcem, quæ continuò ab Andiano exercitu circummiſſa eſt, tum tormentis conquaſſari cœpta, ad ruinas tamen urbis validè pugnatum eſt ab oppidanis illis militibus, & Andianorum complurimi, ad ſexcentos nimirum, interfecti, & ex iis magni nominis Duces Briſſacus, Pampadunius Comites. Itaque de deditione colloquium tentatum, & pacta conditione, *uti incolumes evaderent*, *dedita eſt arx* Andio. Dedita tamen arce, *fides præſidiariis violata, & unum ad omnes per iram obtruncati*, dolore Ducum, in ejus oppugnatione amiſſorum. Nam de Briſaci Virtute tanta ſpes concepta erat, ut juvenis viginti quinque annorum, maximis officiis ac honoribus ornatus eſſet. Creatus & Eques Ordinis Regii, & Capitaneus quinquaginta equitum Regiorum, Dux generalis peditatus Gallici, & Præfectus quadraginta ſignorum. Succeſſit verò ei frater in omnibus muneribus præterquam in officio Ducatus ſeu præfecturæ generalis copiarum pedeſtrium, quæ collata fuit D. Strozzæ Italo.

Decimo quarto Aprilis, *conventus Statuum* deputatorum ad deliberationem *difficilium negotiorum in Imperio* ex improviſo orientium *Francofurti ab Electore Moguntino indictus*, celebratur. Cum etenim non ſolùm de damnis ab Auraici exercitu, ex Galliis ſuperiori anno reverſo, Alſatis illatis, & de inſolentia copiarum Comitis Palatini Wolfgangi in diœceſi Spirenſi, aliisque finitimis locis exercita, ad Cæſaream Majeſtatem variæ querimoniæ delatæ eſſent, ſed & aliquot Duces Circulorum maximè Weſtphalici, decimo quarto Novembris anno præcedenti Coloniæ congregati, conſultatione inſtituta, quomodo violationi pacis publicæ in plurimis locis factæ, ac damnis circulis eorumque ſubditis datis, per viam conſtituti auxilii, quinque aliorum Circulorum occurri poſſet, eam tanti momenti eſſe comperiſſent, ut ob ipſam peculiaris Deputatorum conventus indiceretur: Cæſarea Majeſtas difficilimis temporibus ad animum revocatis, monitrix Reverendiſſimo Electori Moguntino, Imperii Archicancellario fuit, ut in tam neceſſaria re officio fungeretur. Eo itaque in hunc diem Deputatos convocante, hi, ut juſſi fuerant, Francofurti comparuēre, ac *damnis ſubditis Circulorum hinc inde illatis, graviſſime exaggeratis, de mediis, quibus iis in poſterum obviaretur, deliberare cœperunt.*

Die vicesimo quinto Aprilis, Fridericus Elector Palatinus, quem ſuperiùs anno ſexageſimo ſeptimo conſortem thori dilectiſſimam Mariam Brandeburgicam amiſiſſe, vel potiùs in cœleſtem patriam miſiſſe, diximus, ad ſecunda vota convolans, cum Amelia à Nova Aquila, ex inclyta familia Comitum

tum de Moërs, Heidelbergæ nuptias celebrat. Nupta hæc priùs fuerat Henrico Bredenrodio, cujus non ſemel meminimus, fœmina forma, moribus, & pietate ſpectatiſſima.

Hoc eodem menſe, ut Alphonſus Uloa ſcribit: *Albanus à Summo Pontifice galea & chirotecis in Feſto Nativitatis Chriſti multis cum ceremoniis & pompa benedictis donatur, ob introductam in Belgico inquiſitionem.* Eodem munere Paulus Tertius Carolum Quintum Imperatorem in bello Schmalkaldico devictæ Germaniæ ergò, ſingularis benevolentiæ cauſa affecerat.

Septimo Maji *Andelotius*, cui exercitus luſtrandi cura à Principibus tributa erat, dum rem aggreditur, in morbum incidens illo ingraveſcente, moritur Sintæ, magna totius exercitus omniumque bonorum mœrore, propter ſingularem illius bellicarum rerum peritiam, & in conſiliis efficiendis intrepidam animi præſentiam, iſtas animi dotes comitabatur & Pietas. A Medicis renunciatum eſt, certorum indiciorum ſignificatione, illum veneno intoxicatum fuiſſe. Tanta vero animi præſentia in omnibus negotiis perficiendis fuerat, ut apud ſuos nomen tulerit *le Chevalier ſans peur*, id eſt, Equitis pavore carentis. Ejus munus Generalis Præfecturæ peditatus, collatum eſt Acierio, cujus antea meminimus, & cohors equeſtris demandata Legato ſuo Beauvaiſio.

Maji decimo ſeptimo *Georgius Comes Palatinus Rheni*, Simmeriæ in Chriſto placidè obdormit, Princeps bonus, humanus, placidus & conſtans, in juventute cum ſacris ordinibus initiatus fuiſſet, tandem ætate cum judicio confirmata, ac Doctrina Evãgelica agnita, eos deſeruit, & viduam agnati Ludovici Comitis Palatini Rheni, ac Comitis Veldentiæ, Eliſabetham ex Illuſtri Landgraviorum Haſſiæ familia oriundam in matrimonium duxit, ac cum illa annos quàm plurimos in ſumma pace vixit. Bello verò inter Henricum Galliæ & Philippum Hiſpaniarum Reges, anno quinquageſimo ſeptimo ardente, ne domi perpetuò otioſus deſideret, Philippi auſpiciis irruptioni in agrum Lugdunenſem à Polvvilero tentatæ ſeſe adjunxit, in que ea ita ſe geſſit, ut poſtea Galliarum Rex, eum Ducibus, quos ſtipendiis ſuis alui, aſcriberet, inque non exiguo loco haberet. Natus fuit Patre Johanne Comite Palatino Duce in Simmern & Sponheim, & matre Beatrice Marchioniſſa Badenſe filia Chriſtophori Marchionis Badenſis, deceſſit abſque liberis legitimis. Quare *Ducatus Simmerenſis* poſt obitum ejus *ad fratrem Richardum devolutus eſt*. Memoriam ejus memoria beneficiorum ab ipſo acceptorum epitaphio celebravit, Vir Clariſſimus Cyprianus Vomelius J. U. Doctor, & Cameræ Imperialis Aſſeſſor, quòd huc aſcribere certis de cauſis libuit:

Tempora poſt vitæ decurſu Georgius urna
Conditur hac, Dominus Simerorum ac Dux Bavarorum
Atque Palatinus Comes ad flavi oſtia Rheni.
Fortis erat bello, placidusq; domi optimus Heros,
Juſtitiam, legesq; ſacras reverenter amabat.
Sed vel præcipuo Divûm flagrabat amore,
Nunc igitur gaudens, Chriſto duce, poſſidet aſtra.

Maji die viceſimo, Wolfgangus Palatinus, quem ſuperiùs delectu copiarum habito, in Gallias profectum diximus, ad Caritæam Burgundiæ urbem, inſequentibus illum Aumalianis & Nemorolianis copiis, ejusque iter variis velitationibus retardare conantibus, pervenit. Etſi enim Aumalius initio viceſimo quinto Aprilis eum Maſirone, deinde viceſimo nono ejuſdem Non , mox ſecundo Maji Molbiæ, rurſus decimo ſexto Maji Sibieræ, pugnis, quas diximus, exercuerit, crebrò re ad juſtum prælium aciebus utrinque inſtructis ſpectante; tamen Aumalio cum copiis inſtructiſſimis, & ad fortunæ aleam ſubeundam paratiſſimis congredi detrectante, *Wolfgangus* eum antevertens *Caritæum* ad Ligerim fluvium ſibi tranſmittendum caſtra locat, eamque *oppugnare inſtituit*, ac ruina à mœnibus laté conſtrata, cum ex alia ponti parte Movyus cum trecentis tormentariis ſuburbium occupaſſet, præſidiarii ita conſternantur, ut per mœnium ruinas Wolfgangi miles triduo pòſt facilè irruperit. Itaque *occupata urbe præſidiarius miles effuſè obtruncatur*. Paucis pòſt diebus Aumalius propè urbem cum maximis aliis copiis conſpectus eſt. Wolfgangus urbi captæ præſidio trium vexillationum pedeſtrium Gallicarum & duarum equeſtrium Germanicarum, cum aliquot tormentis bellicis impoſito, inde diſcedit, atque rectà ad Lemovices, ut ſe cum Condianis jungat, contendit.

Hoc eodem die nimirum Maji viceſimo, contentione inter Reginam Angliæ & Albanum durante, ea rurſus 18. naves Hiſpanicas & duas triremes Hiſpanis eripit, ut ſcriptis publicè impreſſis relatum eſt.

Junii quinto, *Fridericus de Levvenſtein Cameræ Imperialis judex* obiit in arce ſua Levvenſteinu, cum Cameræ Imperialis Judicio, pòſt diſceſſum Epiſcopi Merſpurgenſis Sidonii, à Maji viceſimo nono anni 61. magna cum laude & fidelitate in hunc uſque diem præfuiſſet. Cui ſucceſſit Reverendiſſimus *Marquardus ab Hattſtein*, Epiſcopus Spirenſis & Præpoſitus in Weiſſenburg, Princeps prudens, moderatus, pacis atque Juſtitiæ amans.

Undecimo die Junii, *Wolfgangus Palatinus Rheni* ad fines Lemovicum progreſſus, cum copiis in pago Neſſuno, ad tria milliaria Gallica ab Limoſio, diſtante, inter manus Ludovici Comitis Naſſavienſis in vera Dei agnitione & invocatione filii ſui Jeſu Chriſti Redemptoris noſtri *febri ardentiſſima decedit*. Senſerat ejus initia antequam expeditioni ſe daret Heidelbergæ. Verùm nihil metu morbi inſtantis deterritus, valetudinem ſuam potiùs, quàm ſalutem Reformatæ Religionis amantium, quibus operam opemque ſuam addixerat, periclitari maluit, atque iter ſuſceptum bono propoſito proſecutus eſt. Cæterùm cum non ſolum morbi ſemina ob itineris accelerationem non ſublata fuiſſent, ſed & vigeſimo ſeptimo Aprilis Divionem prætereunti, eriſipelas in crure, quod multis ante annis fregerat, enatum fuiſſet, nec ipſe ejus curationi, hoſte tergo ſuorum imminente, temporis quicquam impendere potuiſſet, ſed magnis itineribus ocreis armisque indutus procedere coactus eſſet, factum eſt, ut & cura, & vigiliis, & vehementi corporis exercitio ita inflammaretur, ut ſexto Junii die Beneventi (quod eſt ſociorum Auguſtinianorum Monaſterium in Epiſcopatu Lemovi[illegible]) equo deſcendens, ob immenſum calorem & corporis

potis agitationem vehementem ex limpidiſſimo fonte in Monaſterio ſcaturiente biberet, ac morbo quaſi oleum igni adderet. Ex eo etenim die graviùs quàm ante laborare cœpit, multis fontem venenatum fuiſſe ſuſpicantibus, ſed falsò, cum & alii complures ex eo biberint, hodierno die ſuperſtites. Octavo porrò die febri acceſſit morbus ille, quem vulgus ab accidente modò cephalalgiam, modò ab nigricantis linguæ colorem fuſcedinem, periti otes medici febrim καύσωνα dixerunt. Vi itaque morbi adaugeſcente nono die ſumptione ſacroſanctæ Cœnæ Dominicæ, tanquam ſalutari viatico ad ingreſſum cœleſtis itineris ſeſe inſtruxit, atque die 11. Menſ. Junii inter quintam & ſextam horam in Chriſto obdormiit. Antequam moreretur ad ſe venire juſſis omnibus ſuis Tribunis, multa præclarè teſtatus, cauſæ illius defenſionem, propter quam in Galliam veniſſet, maximopere commendavit, & ſuorum omnium Ducem dixit Volradum Mansfeldicum Comitem, qui ei Legatus antè erat. Prodierant ei obviam Principes Navarræ & Condenſis cum Admiralio atque in itinere Notrone expugnato, tam propè ad caſtra ipſius pervenerant, ut nocte inſequenti Johannes *Wolffius Conſiliarius Wolfgangi*, cujus opera fideli præ cæteris in hac expeditione uſus fuit, in caſtra Admiralii veniret, eique Principis ſui obitum ſignificaret, ac ille ad videndum mortui cadaver, ſequenti die veniret, corpus ipſius exenteratum, Engolemium decimo quarto die menſis deductum, illicque ultra biennium aſſervatum eſt, ut ſuo loco dicetur, comitante id cum Mareſchallo aulico Cunrado Teuffelio, Nobilibusque aulicis majoris ſecuritatis ergò, Comite Choiſio. Obitum ejus totus exercitus planxit, & memoriam variis eulogiis lingua Gallica & Latina conſcriptis doctiſſimi quiq; Gallorum celebrarunt, quorum unum atque alterum lectu digniſſimum ſubjicere placet:

Arma Syriæ Princeps quondam illaturus Hebræis,
Omni ſelectam victo diſcrimine Gentem
Duxit: præclare multis à flumine geſtis
Nilo ad Jordanem. Sed tunc pugnare paratus
Et cum de Canaan ſperat deferre triumphum,
Terram duntaxat ſpectat, moriturq; ſubinde.
Ad Francos tu itidem contendens milite multo,
Auxilium Regi, & populo laturus amico
Contra inimicos: Wolfgange pericula vincens
Omnia duxiſti Germanos, quo pia caſtra
Incolumem & ſalvum te poſſe videre putabant.
Invida ſed eſto mors præcidit gaudia noſtra:
Adventans ſiquidem, noſtrũ vix proſpicis agmen,
In te cum ſubito (ſpargens lugubria) ſævit.
Mortuus Iſraëlis Dux eſt in vertice Nabo,
Te juga Lemovicum rapuêre inviſa ſolutum:
Expectata videt neuter: fruſtratur uterque
Spe populum Domini tuta in ſtatione videndi.
Dum peragi à vobis aliquid debere putatur
Præclarum, fatis functi conceditis ambo:
Illorum Moſes, populi tu gloria Rheni
Perpetuo Francis, toto & celebraberis orbe.

ALIUD.

Poſt neglecta domus numeroſa & commoda prolis.
Exhauſtosq; via indomita virtute labores:
Cum primum junctis, licuit conjungere caſtris,
Germanas Francasq; manus: WOLFGANGUS (utrasque
Amplectens aciis ægrotus corpore cœlo,
Fato addictum, & voto animam obſignare paratus
Utrasque aſperſit vita immortalibus auris.
Ultima dona ſua Pietatis utrisque relinquens,
Germanis fidei cum Gallis vincula, nunquam
Armata ſolvenda manu, non artibus ullis
Ingenii, æternos ſed conſtitura per annos.
At francis animam præclarum pignus amoris)
Commiſit moriens, contracti fœderis ut ſit
Obſes, & aſſertrix Franci Germania Chriſti,
Sic indiviſis animisq; & viribus, arctè
Hæreſcat Francis, ut gente ex duplici, fiat
Gens eadem in Chriſto, præſit Germania Gallæ,
Gallia Germanæ fidei, communibus armis
Militiam Chriſti ſubeat, communia præſtet
Auxilia, & Chriſto communia pectora, Chriſtus
Utrisque eſt veluti communis, origine moræ
Communis, velutique Heros WOLFGANGUS, utrique
Eſſe ſuum, voluit populo commune ſepulchrum.

ALIUD.

Victor avaritiæ, magni ſuperator & hoſtis,
A morbo victus conditur hoc tumulo.

Die duodecimo Junii, cum Deputati Ordines Francofurti, re diu multumque deliberata, inter ſe conveniſſent, de modo, quo copiis Germanicis, è militia Gallicana revertentibus occurrendum eſſet, ut citra maleficium ad ſuos redirent, conventus ſolvitur. De cujus decretis ideò minus dici vel ſcribi neceſſe eſt, quod publicata non ſint, & pleraque ſaltem caput, de quo diximus, reſpexerint.

Decimo quinto Junii, Germanicorum & Gallicanorum Principum exercitus, tandem jungitur. Erant verò in Germanorum exercitu equitum vexillariones viginti octo, quæ ſeptem millia quingentos armatorum efficiebant, peditum ſex millia, ſub viginti duobus ſignis, Ductoribus iis, quos antè diximus. Accedebant Gallorum equitum ad duo millia, & decem peditum ſigna, tormentorum majorum minorumve novendecim. Aderant & Illuſtres Viri Principes, Auraicus Wilhelmus, Ludovicus & Henricus Naſſovii fratres, Mornillerius, Marchio Revelius, Movyus, Æſternæus Galli. In Principum Gallico exercitu erant ad quatuordecim millia inſtructorum tormẽtariorum, & contatorum præterea perplures: Equitum ad quatuor millia, majorum tormentorum quatuor, mediocrium duo.

Porrò exercitibus ita non ſolum junctis; ſed & utriuq; quaſi jam oppoſitis, ut diriùs vehementiusq; ſeſe mutuò conficerent. Regina mater venit Limoſium ad Andianum exercitum, Borbonio Lotharingoque Cardinalibus comitata, militesque, ordinibus ſingulatim inviſis, hortatur, ut in Regis obſequio conſtanter perſeverent, ad ipſius hoſtes profligandos, cùm & illi peregrinum in Regni penetralia induxerint. Dent igitur operam ſtrenuam, ne Regi officioque ſuo defuiſſe videantur.

Viceſimo quinto Junii, *Condæans* fluvio Viana ad Actſam urbem tranſmiſſo, ac Germanis longi & laborioſi itineris moleſtia defatigatis per aliquot dies refectis, tandem ad rupem vicum pugnæ occaſio oritur. Eminus eos Andius ſubſecutus eòusque fuerat, unde Principes, quòd exiſtimarent pugnæ cauſas ab ipſo quæri, omnem exercitum in armis eſſe jubent ad primam lucem, & ad eum locum

veniunt, ubi Andius conſtiterat. Ita pugnam exſpectantes *aciem inſtruunt*. Ad prima initia velitarii erant dextra lævaque, Pilæo illinc, Ruræo hinc Ductore: primam aciem duobus cuneis equitum, hinc dextra Loëus, illinc læva, Briquemaldus, inchoabant. Pedites Germanis bipartiti duabus majoribus turmis: pars in prima acie, pars, in ſecunda erat. Primæ aciei Germanorum peditum agmen equitum duobus majoribus cuneis circumſtipati, tormenta expedita ſex aſſervabat ita reliquæ copiæ varie diſtributæ. Andiani ferè intra caſtra erant; aditu verò cuſtodiendo, hoſteque arcendo aderat cum duobus millibus expeditorum tormentariorum Stroſſius, Vir militaris, Petri Stroſſi Florentini filius, & ſibi quidem opportuno loco, quod & ſepimento munitus tectusque, hoſtem editiori loco nudum apertumque ejacularetur, & præterea, quatuor Italorum equitum vexillationibus utrinque firmaretur. Pilæus tamen primum impetum eo fecit: at quod tormentorum uſus propter pluviam incommodus eis eſſet, ab equitibus Italis primum repulſus fuit, èque ſuis decem cæſi ad illum impetum. Accurrentibus tamen extemplò in auxilium Brilialdo Mortærioque Vaſconibus cum duabus equitum vexillationibus, fugatus ita eques Italus, ut Pilæani vehementiori impetu pugnam in Stroſſianos continuò inſtaurarint; qui tamen immoti ad ſepimentum perdurabant, donec Admiralius, luſtrato loco, juſſerit alterius cornu tormentarios, Ruræo Ductore, eò venire, hoſtemque ad latus adoriri: Rem, nec mora, juſſi capeſſunt, crebraque tormentorum grandine ita concuſſus Stroſſianus, ut relicto ſepimento, perturbatiori ordine cedere inceperit, quod conſpicati Principum equites viciniores, eò confertis agminibus irruunt, palantemque Stroſſii peditem cædunt victores, fugientemque ad rivum uſque perſequuti, illinc revertuntur vaſtiſſimi imbris impetu coacti. Verùm is pavor Andiana caſtra inceſſerat, ut è Principum peditibus, nonnulli ad tentoria uſque & ſigna ipſa adierint, Stroſſius captus & ad Principes incolumis continuò adductus, cæſi Stroſſianorum ad ſexcentos, & ex iis quidem triginta nominati Viri, Tribuni, aut Centuriones aut Signiferi: vulnerati plures. E Principum militibus ad quinquaginta vulnerati aut cæſi, & duo quidem inter eos Tribuni deſiderati. Poſtridie ad Principum exploranda caſtra, quadringenti equites Itali progrediuntur, ab cuſtodibus verò conſpecti, inſequentibus nonnullis Equitibus perturbatiori ordine, ita aliquot cæſi, plures capti.

Circiter initium Julii, Principes, qui poſt cladem Stroſſianam commeatus penuria, *Perigurium* conceſſerant, eò relicto, caſtra promovent, & inſequente eos eminùs Andio aliquot caſtella munita expugnant, Brentomum orbem deditione capiunt, deinde *Gabanaum* arcem munitam, quæ firmo præſidio tenebatur. Expugnatâ arce, quod obſtinatius ſeſe ad mœnium ruinas defendiſſent, & in Principum frumentatores, etiam fuiſſent injurii, obtruncati fuerunt præſidiarii, captus Tribonus, qui in redemptionē, Petrum Viretum, qui ad Bearnum Regionem Ditionis Navarreæ, captus fuerat, pollicebatur ſe reſtituturum, & viginti millia præterea Francorum. Arx die ſexto Julii dum incenſa ſoloque æquata, Andius, Perigurio relicto, in Turoniam venit, maximamque exercitus partem, legionum vexillationumque inſtaurandarum atque ſupplendarum cauſâ, dimittit ad primum Octobris uſque diem. In caſtris vix ad mille ducenti equitum relicti.

Duodecimo Julii, cùm Principibus nunciatum eſſet, *Caſtelleraldum* opp[illegible]um opportunum & copioſum *in Piltavina Regione*, non magno præſidio teneri, eò mittunt confeſtim Loëum Virum Nobilem cum aliquot equitum peditumque turmis, qui oppidanos de deditione interpellaret. Interpellati oppidani confeſtim *dedunt ſe hac conditione, ne expilarentur*. Egrediente igitur ex una urbis porta Villerio ordinis equite, urbis cuſtode per aliam cum ſuis ingreditur Loëus.

Decimo quarto Julii, dum Loëus Caſtelleraldum capit, *Principes Luſignanum munitiſſimam arcem*, quæ firmiſſimo præſidio tenebatur, *obſident*, interpellato nequicquam de deditione arcis cuſtode. Oppugnari ergo acriter incepta, vehementi tormentorum bellicorum fulmine, ut latæ ruinæ ad mœnia paterent, illiſque lapidum fruſtis jam multi milites enecti, diſponuntur ingreſſuri arcem milites, quod *præſidiarii* conſpicati colloquium petunt, *deditionem his conditionibus paciſcuntur, uti arcis cuſtos ipſiusque vicarius ſalva ſupellectile, milites ſalva vita diſcederent*. Reperiuntur in arce præter bellica tormenta quatuor & mediocria duo, commeatus maxima copia, & dicebatur magna quoque pecuniæ vis ibi fuiſſe reperta. Et hoc quidem ut obiter illud indicemus, eſt oppidum *Luſignanum, cujus arx à Meluſina, altera quaſi Circe, à quamplurimis inter hos à Claudio Campegio in deſcriptione ſua Galliæ condita eſſe putatur*. Ex etenim Raimundo Comiti Foreſtii, Regionis Lugduno & Averniæ vicinæ, atque nepoti Comitis Pictavienſis elocatæ, hic tantum terræ circa rupem quandam Comitatus ſui, in ſolenni die nuptiarum nepotis dono dediſſe fertur, quouſque cervina pelle in corrigias diſſecta extendi poſſet, Meluſinam itaque eo loci conſtruxiſſe munitiſſimam arcem, ad quam priuſquam perveniri poſſit, duo firmiſſima ſola ſunt tranſcunda. Arce verò Luſignana perfecta, Comitis Pictavienſis ad convivium à Meluſina invitati conſenſu, arcem à Condrincis, nomine duabus literis ab initio demptis, denominatam, vicinis poſtea propè arcem domos ædificantibus, quæ ſucceſſu temporis civitatem conſtituerint. Cæterùm Johannes Buchetus in tertia parte ſuorum annalium Aquitaniæ capite quinto, vel ignarus hujus Hiſtoriæ, vel eam pro fabula reputans: Meluſinam id nominis accepiſſe arbitratur ab arce Luſignana & Mella, cujus ipſa Domina fuerit; ſubcribens tamen ſententiæ eorum, quæ Meluſinæ & Raimundi filios Godefridum Dentatum & Guidonem Luſignanos fratres fuiſſe exiſtimant, tantum nominis in expeditione Hieroſolymitana ſub Philippo Rege Galliæ anno MCLXXX. ſuſcepta, adeptos, ut Balduinus Rex Hieroſolymitanus filiam antea Wilhelmo Marchioni Montisferratenſi nuptam, alteri ipſorum Guidoni in matrimonium ſecundum elocarit, à quo poſtea complures Cypri Reges Luſignani dicti fuêre ob cauſam, quam in ſequenti-

quentibus de bello à Turca Venetis indicto agentes, breviter expoſituri ſumus.

Circiter hoc tempus ita variè incommodis illatis & in frequentiori etiam exercitu Andii videbatur Navarræ, & Principibus, aliisque Optimatibus, tempus minimè alienum injiciendi mentionem de pace. Itaque Navarræ, Principumque & aliorum Nobilium Virorum, qui in caſtris erant, nomine, fit ſupplex libellus Regi offerendus, certæ firmæque pacis conciliandæ cauſa, quem ut memoria benè dignum totum hic exſcripſimus, ut quid unquam poſtulârint, perſpicuum ſit.

Novum hoc planè, Rex, atque adeò penè incredibile eſt, ex tanto hominum numero, quot Deus Opt. Max. Majeſt. tuæ Ditioni ſubdidit ne unum quidem hactenus apparuiſſe, qui periculoſiſſimum hoc incendium, quod in omnium oculis vires quotidie magis ac magis ſumens, totum hoc tuum Regnum pervagatur, ac conſumit, aut prohibere, aut reſtinguere tentârit, ſaltem etiam ſe tentare ſimulârit; imò verò plures reperti ſint, qui nulli omnino labori, nullis ſumptibus pepercerint, ut jam ardenti faces ipſi ſubjicerent, atque etiamnum hoc agant palàm, ut quibuſcunque poſſunt artibus ignem nutriant, augeantque. Hæc verò conſilia quanquam primùm ab illis expectari ac proficiſci par eſſet, qui privatas ob cauſas contra Majeſtatis tuæ ſententiam ultro has turbas excitarunt, quique pro arbitrio nunc pacem ſcribunt, poſt paulò bellum renovant, non ab iis, qui in conſcientiæ, honoris, vitæ, fortunarumque diſcrimen vocati, nihil aliud, quàm de defenſione adverſus vim cogitant, quique antea ſemper civiles iſtos tumultus deteſtati, nihil magis unquam in votis habuerunt, nihil ex animo diligentiùs curarunt, quàm ut pax illæſa atque integra ſervaretur: Ea tamen vis eſt ejus affectionis, ejusque nexus atque officii, quo ſe cum Regina Navarræ, ſimul etiam filius Condæusque, tibi conſanguinei Principes, tum Equites, Nobiles, cæterique omnes qui ipſis in hoc bello adſunt, Majeſtati tuæ ſaluti que, Regni à natura obſtrictos ſentiunt, ut amplius ſibi differendum non putârint, quin pro ſua parte, quemadmodum antea ſæpè, ita nunc quoque, ea in medium adferrent, quibus hoc Regnum ſartum tectum conſervari in poſterum poſſe videretur, vindicarique ab ea ruina, quam ſanè, ſi unquam aliàs, nunc demum minatur, præſentiſſimam. Qua in re hoc unum ferè ſpectant, ut civilibus diſcordiis cōſopitis, penitusque ſublatis, tandem aliquando pax & tranquillitas publica reſtituatur, ad cujus etiam nomen, quod anteà ſemper faciliores propēſioresque fuerint, quàm fortaſſe par erat, in ea tandem pericula illos deveniſſe cognitum eſt, quibus non niſi ſummo & ſingulari Dei beneficio, ipſiusque potente manu, contra omnem ſpem atque expectationem erepti ſunt. Quò fit etiam, ut ne nunc quidem hujus ſui deſiderii fructum aliquem ſperare audeant, niſi idem ille hoſtium ſuorum, qui te obſident tuaque bonitate abutuntur, animos emolliat, & ad pacem concordiamque deflectat. Alioqui enim ſatis intelligunt, tantum abfuturum, ut hæc ingenua ac ſincera voluntas, quæ ad veram ſolidamque pacem tota ſpectat, in bonam partem accipiatur, ut contrà non defuturi ſint complures, qui eam calumniis ſuis obſcurent & ſiniſtrè interpretentur. Quod etſi antea ſemper ab illis experti ſint, quibus hoc adeò bellum cordi eſt, quique nihil magis timent, quàm ne illa aliquando concordia coeat, quæ tamen hoc unum eis jam inde ab initio maximè in votis fuit, ut & conſilii inſtitutique ipſorum Majeſtati tuæ ratio penitiùs conſtaret, certiſſimis teſtimoniis intelligeret, nihil eos ardentiùs optare, quàm in eo officio ac devotione conſtanter permanere, quo tibi arctiſſimo vinculo ab ipſis natalibus addicti ſunt, reliquis etiam omnibus notum fieret, quam ſint, fuerintque ſemper animis ac mentibus alieni ab iis, quibus ab adverſariis inculpantur. Atque jam antea ſæpiùs ac lubentiſſimè præſtitiſſent, niſi hanc ſtatim adverſarios occaſionem arrepturos non dubitaſſent, quò omnibus perſuaderent, ipſos non niſi ſumma neceſſitate ad has pacis conditiones adactos. Quod eo quidem certiùs futurum Principes ſibi perſuadebant, quo impudentiùs illi ipſos hoſtes compertum erat, Majeſtatis tuæ palam affirmare auſos, neque ullas uſquam in Germania copias in auxilium principum coactas, & ſi quæ in poſterum cogerentur, facile hujus Regni aditibus prohiberi poſſe: imò etiam jam introgreſſis tot fluminum, tot itinerum impedimenta objecta eſſe, ut vel parvâ manu hoc agi poſſet, ne cum Principibus aliquando vires conjungerent: Quin etſi id non ſuccederet, Principibus belli nervos non ſuppetere, unde tot copiis ſatisfacerent. Hæc una maximè cauſa effecit, Rex, ut Principes cæterique, qui eis in hoc bello adſunt, tempori aliquandiu cedendum ſibi putaverint, nec ante ad Majeſtatem tuam de re tanti momenti acturi confugere auſi fuerint, quam conjunctis viribus ſtipendiisque, exercitus perſolutis, collectis etiam majoribus copiis, quæ hinc inde hactenus diſperſæ fuerant, jam eò res ſummo Dei beneficio devenerit, ut nec adverſarii quidem negare poſſint, non ſolùm pares eas ad reſiſtendum eſſe, verùm etiam ad majus aliquid exequendum ſi quidem ea illis mens, ea voluntas eſſet, quam hactenus illi iidem adverſarii falsò commenti ſunt. Nam ut ea omittantur, quæ ab hominibus in dubium revocari poſſint, quis negat, primis illis tumultibus poſt Guiſium & Sanandrearum morte ſublatos, & Montmorencium equitum Magiſtrum in media acie captum, qui triumviri & præcipui exercitus Duces erant, Principem Condæum cæterosque omnes earum partium oblatas primùm pacis conditiones, quæ de ſola Religionis libertate erant cupidè ac lubenter accepiſſe? Superiore verò bello, cùm poſt collectas copias receptaque auxilia maxima, in eo ſtatu Carnutum verſaretur, ut in ipſo conſpectu hoſtilis exercitus magna jam ex parte dilapſi ac diſſipati, urbs ampliſſima præſenti oppugnatione jamjam capienda eſſet, meminiſſe omnes poſſunt ad primam præconis publici, Majeſtatis tuæ nomine miſſi, denunciationem, qua obſidentibus Religionis libertas priſtina reſtituebatur, eundem Principem non ab oppugnatione ſolùm, ſed & ab ipſa obſidione continuò receſſiſſe. Cujus tamen reverentiæ ac prompti admodum obſequii non is fructus fuit, qui eſſe debuit, cùm ex eo tantùm ſanguinolentam pacem retulerit. Sed & iiſdem illis ſecundis tumultibus poſt Sandionyſianum prælium, quo ſuperiorem fuiſſe Principem eventus docuit, eodem ipſo Montmorencio Magiſtro equitum, ac inter præcipuos exercitus Duce, occiſo, diſſimulari non poteſt, à Principe ad Majeſtatem tuam Theligniun dimiſſum, qui & imminens Regno periculum ab auxiliaribus copiis, quæ jam in limite erant, denunciaret, ſimul etiam conſilia proponeret, quæ ad concordiam publicam ſpectare videbantur, cæterum de Religione

tantùm erant. Deniq; ſciunt omnes tum demum conceſſam pacem, edictaq; de ea propoſita, cùm in eo ſtatu Evangelicorum res eſſent, ut legem etiam dare potuerint, ſi quidem conceſſis ſibi à Deo viribus abuti maluiſſent, & in omnibus tractatibus ac colloquiis de libertate tantùm Religionis actum, hoſteſq; ad pacis conditiones non antè adductos, quam cum ſe vi aperta nihil amplius poſſe intelligerent. Quæcumque ita ſint, ne quid tamen coloris in poſterum adverſariorum calumniis relinquatur, Principes, Equites, Nobiles, cæteriq; qui eis in hoc bello adſunt, injuriarum, quas hactenus paſſi ſunt, oblivisci, & memoriam deponere cupientes, hodie coram tua Majeſtate perinde ac coram ſupremo Deo edicunt atque teſtificantur: Quanquam antehac indignis modis accepti tractatiq; ſint; nunquam tamen id eis in mentem veniſſe, ut Majeſtati tuæ ea adſcriberent, quam ſciunt ad clementiam natura propenſam, ab hujuſmodi injuſtitia & crudelitate planè abhorrere, cujus rei tot tantaq; teſtimonia jam pridem præbuiſti, ut juſto de eo dubitari non poſſit. Multò etiam minus de ea voluntate mutanda, aut etiam minuenda cogitaſſe, quàm ab ipſis natalibus erga tuæ Majeſtatis Statum conſervationemq; ipſius geſſerunt, atque etiamnum gerunt. Ex quibus omnibus etſi hactenus ſatis liquido conſtare potuit, nihil eos aliud in animo unquam habuiſſe, quam ut te Rege ac Principe, ſub auctoritate Legum tuarum Deo Optimo Maximo ex præſcripto ipſius liberè ſervirēt, & eodem, quo cæteri ſubditi tui jure cenſiti honores, vita, bona denique integra remanerent, nunc etiam hujus ſuæ voluntatis adeo amplum & ſanctum teſtimonium dare ſtatuerunt, ut ne ab hoſtibus quidem ipſis in dubium revocari poſſit. Quod tamen ita accipi nolunt quaſi aut priores ſuas actiones, quarum æquitas & innocentia cùm Majeſtati tuæ, tum etiam cæteris Regibus Principibuſq; extraneis, qui modo conjurationis & partium Hiſpanicarum non ſunt, ſatis ſuperq; nota eſt, purgare ac defendere cupiant, aut etiam cum Majeſtate tua, quaſi æquo jure paciſci: (ſciunt enim, Deo gratia, quod ſit ſubditorum erga Principem ac Dominum ſuum officium) ſed cum hactenus experientia ipſa docuerit, quàm vilis quibuſdam fuerit à Majeſtate tua data fides, quæ alioqui ſacroſancta eſſe debuit, & qua ſæpè temeritate atque audacia nominis tui auctoritate in ſummum tuorum, qui reſtitutam ac Reformatam Religionem profitentur, periculum abuſi ſint, nihil alienum ab officio facturos ſe putarunt Principes, cæteriq; qui eis in hoc bello adſunt, ſi quod nunc coram per adverſarios non licet, hoc ſaltem ſcripto à Majeſtate tua ſupplices poſtularent, ut de libertate Religionis ſolenni, perpetua, atque immutabili lege voluntatem ſuam edicere velit, quo illi tandem, quorum antea temeritas eò uſque prorupit, ut bis edicta atque ſtabilita perrumpere & violare auſi ſint, hoc ſaltem tertio quaſi vinculo contineantur. Et quoniam iidem illi cùm reſtitutam ac retentam aliquandiu legum de Religione ſancitarum obſervantia inter tuos concordiam ferre non poſſent, eas novis ſubinde interpretationibus, abrogationibus, derogationibus, ſubrogationibus ita enervarunt, ut vix tandem earum umbra & imago reſtaret; Principes verò cæteriq; harum partium ſatis jam intelligunt juſtiſſimo Dei judicio, quod procliviores fuerint ad eas conditiones ſuſcipiendas, quibus locis perſoniſq; certis Religione circumſcripta, quaſi cum Deo partes fiebant, gravius ſe pace ipſa, quàm aperto bello afflictos atque vexatos, cum eis de jure Dei aliquid remittere bona fide non liceat, iterum Majeſtatem tuam, Rex, etiam atque etiam ſupplices obteſtantur, ut in omnibus omnino Ditionis ſuæ locis, omnibus etiam in univerſum hominibus ſine aliqua perſonarum locorum, temporum exceptione, ejuſdem Reformatæ Religionis cultum atque exercitium concedat, eamq; libertatem, quibus res exigit ſecuritatibus muniat atque confirmet. Præterea Majeſtatis tuæ edicto hoc etiam comprehendatur, ut alterutri Religioni unuſquiſque nomen det, eamq; publicè profiteatur. Qua in re his facilè occurri poteſt, qui hac libertate ad impietatem & carnis licentiam abutentes omnem Religionis curam ex animo abjiciunt, nihil magis exoptant, quam confuſum hujus tui Regni ſtatum, perverſumq; Eccleſiaſticæ diſciplinæ ordinem intueri. Cùm verò nobis dubium eſſe non poſſit, quin adverſariis noſtris, quibus hactenus hoc maximum conſiliorum fundamentum fuit, calumniis nos cauſamq; noſtram in omnium odium atque invidiam trahere, ſtatim objecturi ſint, magis nos de ſuſcepta temere Religione pertinaciter retinenda, quàm de erroribus, ſi qui ſunt, retractandis atque emendandis cogitare, hoc nunc palam ut antea ſæpe, edicimus atque profitemur, ſi quid in ea, quæ pridem Majeſtati tuæ Gallicarum Eccleſiarum nomine exhibita eſt, fidei profeſſione ex verbo Dei, quod Canonicis Scripturæ libris comprehenſum eſt, ab Prophetarum aut Apoſtolorum doctrina alienum ſenſiſſe docebimur, paratos nos ſtatim manum dare, & in eorum concedere ſententiam, qui & nos erraſſe demonſtrabunt, & melius aliquid ſequendum edocebunt. Quam etiam ad rem nihil ardentioribus votis exoptamus, quam Oecumenicum ac liberum Concilium ritè cogi, in quo unicuiq; ſuas in medium rationes proponere liceat, quæ ex Dei verbo aut confirmentur, aut etiam refutentur, quod ſummum ac ſingulare hujuſmodi controverſiis remedium ſemper habitum eſt. His rationibus certum eſt omninò, Rex, te hoc brevi, Domino faciente, conſecuturum, ut & ſubditorum animos conciliatos, ac inter ſe bene concordantes, & Regnum hoc tuum in priſtinam dignitatem ac ſplendorem reſtitutum videas, magno ſanè communium hoſtium pudore atque infamia. Quod etiam Majeſtatem tuam ſupplices orant, ut diligentius conſideret, ſimul etiam expendere dignetur, conſultiuſne ſit ab infeſtis exercitibus, qui nunc in tuo Regno coacti ſunt, funeſtam omninò & ſanguinolentam victoriam expectare, ex qua victor non minus, quam victus damni accipiat, an eas ſimul conjunctas vires in alios potius uſus convertere, quorum hodie ea ſe offert occaſio, qua nulla noſtro ſeculo major, nulla Regni tui tranquillitati & coronæ Gallicæ conſervationi commodior apparuit, ut & hoc modo tam aliena tempeſtas, in eas, unde profecta eſt, partes, tandem aliquando retorqueatur. Qua in re, ut & in cæteris, quæ tibi quidem ad Status & Regni tui amplitudinem pertinere videbuntur, Principes, Equites, cæteriq; qui eis in hoc bello adſunt, ſeſuaq; ſimul omnia uſque ad extremum ſpiritum ultro impendere parati ſunt, nullum omninò alium, præter tuum in terris ſupremum, in ſe Principatum agnoſcentes, in cujus etiam obſequio, reverentia, fide, clientela, vivere ſe ac mori velle profitentur. Quò ſanè nihil majus, nihil amplius, verus Princeps a probis & fidelibus ſubditis aut expectare aut exigere poteſt.

Mittitur Præco ad Andium, qui publicæ fidei libellum ab eo impetraret, ut ſcriptum illud Principum

cipum ad Regem poſſet ferri. Re ab Andio denegata, Amiralius ſcripti illius exemplar ad Mareſchallum Momnorentium conſobrinum mittit, rogans illud Regi offerret, explicatis cauſis, cur ad Regem certi homines minimè mitterentur. Reſpondet Mommorentius, ſe ſcriptum illud Regi exhibuiſſe: Regem verò noluiſſe illud recipere, hancque cauſam reddidiſſe, ſe nihil videre neque audire velle, quod ab Amiralio proficiſcatur, niſi prius ille ſe in eum ſtatum reſtituerit, ut pro officio ſuo Regi obſequatur, itaque poſſit bonam ipſius gratiam inire, & addebat Mommorentius, exiſtimare ſe, Amiralium bonam Regis gratiam initurum, ſi ad officium velit redire. Excipit ſecundis literis Amiralius. Quod Rex ſupplicem illum libellum noluerit recipere, ſe id maximè dolere; at verò relinquere ſe judicio omnium Chriſtianorum Principum non præjudicatorum, oum ipſi ſuum officium fecerint, præſtando Regi obſequium: cùm ſemper conati fuerint omnibus modis impedire calamitates, quæ Regno peſtem exitiumque ultimum minitentur, quæ vera debeat eſſe ratio bonæ ipſius gratiæ ineundæ. Verum, quandoquidem animadvertat adverſarios ſuos Regem ita impellere, ut vel Regni exitiu & ruina, ſe ſociosque ſuos conterſterint, conſcientiæ pace, Religionisque uſu & vita privare, facturos ſe in poſterum, quod è re videbitur.

Viceſimo ſecundo Julii, qui erat dies Veneris, Andius oppugnatæ Luſignanæ nuncio accepto, quo Pictavio vicino provideretur, mittit cum Duce Guiſio & ipſius fratre Marchione Menio mille quingentos equites, inter quos erant quatuor centeni Itali, Paulo Sfurtia Ductore, & una Germanorum vexillatione. Erat præterea juſtum peditum præſidium, ut militum facilè eſſent ad ſex millia, Pictavii, quæ diſertè annotamus, propter futuram obſidionem, quam mox commemorabimus. De Luſignano tamen conſervando inutilis fuit Andii cura.

Viceſimo quarto Julii, *Principes exercitu ad obſidendum Pictavium parato, omnes copias ad hoſtis conſpectum non longe ab urbe oſtentant ad collem.* Commodum erat conſilium & utiliſſimum finem habebat propoſitum, propter magnas urbis locupletiſſimæ opportunitates, quæ ſi Principibus ceſſiſſet, ſpes erat præſentiſſima, fore, ut illis lata ubertique Provincia planè potentibus, res ea ratione faciliusque certiusque tranſigeretur. Accedebant expugnandæ urbis non difficiles rationes, Andiano exercitu ferè dilapſo, ſuo contrà exercitu propter Germanorum adventum & viribus, & animis firmiore. At dùm obſtinatiùs ad eam obſidionem perduratur, non felix exitus, maximæ etiam cladis præbuit occaſionem, ſicuti ſuis locis dicemus: Dei providentiam rem omnem haud dubiè ita moderantre, ut ille humanæ ſocietatis, ſuæque maximè Eccleſiæ auctor cuſtosque perſpiciatur. Pictavium ampliſſima habet pomœria, latumque ambitum; ſed illam vaſtæ urbis cuſtodiendæ difficultatem demebant & mœnia commodè diſtributis propugnaculis extructa, & loci natura, fluminis non longè à mœnibus labentis copioſa aqua, munitiſſimi, tùm (quod maximum erat) Ducum, qui intra urbem erant, peritia, & numeroſa inſtructorum militum multitudo, auxiliique certiſſima expectatio, quæ etiam cõſtantiam maximam obſeſſis addebat. Principes dum ad urbem obſidendam propius movent, vicina loca, hoſti arctius incommodando, capiunt, Montrebonium, Coeceum, Sanſæum, Vivonam, &c. ædesque ruſticas compſures, Abbatias, & alias Pontificiorum ſacrificulorum ædes deprædantur comburuntque.

Circiter finem menſis hujus, *Sanſacus* Vir Illuſtris, Andii mandatu *Caritaam urbem obſidebat*, equitum ad duo millia, peditum ad ſex millia copiis expeditis, cum magna tormentorum vi. Urbs vaſtiſſimo tormentorum impetu conquaſſata lataque murorum conſtratæ ruinæ, quò cum Sanſaci miles irruere vellet, ab oppidano ita excipitur, ut ad quingentos ad eam oppugnationem dicantur deſiderati, indeque ab oppidano ita repulſi, & Sanſaco aliud continuò contingit incommodum. Repulſi ab mœnibus milites, ad tormenta ſeſe recipiebant, unus illorum aut imperitior, aut conſternatior, funem tormentarium ignitum in capſam pulvere tormentario oppletam imprudens demittit, confeſtimque ita illic concipitur ignis, ut in alias capſas ſeriatim pro more collocatas emanârit, tantusque tormentarii pulveris furor fragorque extiterit, ut frequens militum corona fuerit horribili impetu diſſipata, complurimique enecti. Unus è militibus eo turbine fuit involutus, ut ad ulteriorem ripam fuerit delatus, & in arena conſpicuo omnibus ſpectaculo concrematus. Eruptiones etiam crebras faciebant oppidani, magno Sanſaci incommodo, qui deſperato expugnationis conſilio, cum & rumor increbreſceret, adventare Principum auxilia, vaſis collectis diſcedit.

Primo Auguſti *Pictavium* promotis tormentis ad pontem Andegobertium *concutitur*. Auctioribus oppidanis per auxiliorum ſupplementa, quæ intempeſta nocte urbem ingreſſa erant, urbs alia ex parte concutitur, munimentisque dirutis, ne nocerent, tormenta commodiori loco adhibentur, pons ad fluvium, Principum mandato, extructus, quà miles ad pugnam iret, ruinis ad mœnia latè conſtratis. At eum renunciaretur, non poſſe ea ſine ſumma difficultate iri, eoque die ceſſatum eſſet, oppidani de nocte pontem diruunt, *ingenti tormentorum ſtrepitu edito, ne pontis fragor audiretur*. Atque aliud incommodi genus oppidani comminiſcuntur. Infixis enim in aquam ad pontis fornices prælongis trabibus, & contexta hunc in modum crate denſiori, fluvium ſiſtunt & ita ad eum locum, in quo obſidentium caſtra ferè erant, ea vi derivant, ut continuò ita impervius extiterit, ſubruuntur hæc munimenta, Principum tormentis; ſed firmius ab oppidanis poſteà inſtaurantur. Longum eſſet ſingulatim omnia commemorare, quæ & obſidentium ad oppugnationes acrem pertinaciam, obſeſſorum, in ſeſe defendendis parem induſtriam conſtantiamque demonſtrent, cùm nihil ab utriusque quæ vel ad oppugnandas, vel ad defendendas urbes pertinerent, quantùm loci ingeniũ poſtularet, videatur prætermiſſum. Conſtratæ quidem variis in locis latæ ruinæ, & inſtructæ obſidentium ad ingrediendũ acies, & ſæpè minimè aditæ fuerunt, quòd ab illis, qui eas ruinas pro more belli inviſerent, impervia renunciarentur, tandem verò certatim à Gallis Germanisque nequicquam, & incommodè etiam tentatæ. Longa tamen illa mora & variis obſidentium

incom

incommodis, redacti in maximas commeatus anguſtias oppidani, ut ſua ipſorum & jumentorum cauſa graviter laborarent, piſtrino etiam viciniore ab obſidentibus diruto, & ab iiſdem urbem repetere coacta magna plebeculæ inutilis fæce, quam oppidani præſidiarii, urbis exonerandæ cauſa extra urbem compulerant. Variæ tamen & quotidianæ ab obſeſſis fiebant eruptiones, & multæ concitatæ pugnæ, quibus & mutuis etiam tormentorum effulminationibus, multi utrinque deſiderati.

Septimo Augusti, Comes Mongomerius miſſus cum poteſtate, ut Beatno Navarreæ ditionis Regioni propè Pyrenæos hoſtiliter tentatæ, à Monlucio Tarridioque vicinis Præfectis Aquitaniæ, eò nonnullorum incolarum perfidia adductis, opem ferret, Navarrenii urbem munitam & locupletem à Tarridio obſeſſam liberat. Aſſumptis enim Vicecomitum Montalbanenſiumq; auxiliaribus copiis, Mongomerius magnis itineribus Bearnium ducit & propè Navarrein oppidum caſtra ponit. Inopinato adventus tumore conſternatur Tarridius, obſidione Navarreidis ſoluta, in vicinam urbem ſe recipit: Fugientem perſequitur Mongomerius, & obſidet, urbemque & ipſum poſt magnam & illatam ſuorum cladem, Tarridium, & Nobiles aliquot viros capit. Occupatæ ita ab Tarridio urbes totaque adeò Bearna Regio in Reginæ poteſtatem redit, Mongomerii induſtria.

Decimo octavo Auguſti, bello in Galliis ob Religionem flagrante, Imperator Maximilianus Secundus, duobus ordinibus Archiducatus Auſtriæ Dynaſtis & Nobilibus liberam Religionem in arcibus, oppidis, & pagis eorum permittit, formula agendorum in Eccleſiis, ne in iis diverſitas induceretur, à Davide Chytræo, quem ad id evocatum fuiſſe ſuperiùs diximus, conſcripta, & pio conſenſu ab Ordinibus approbata.

Viceſimo ſeptimo ejuſdem, *Pius Quintus Pontifex Maximus, Coſmum Medicem ex Duce Florentino Magnum Hetruriæ Ducem creat,* ac edito ſuper hac re ampliſſimo diplomate inſtituti ſui cauſas explicat, inter alias hanc adducens: Quòd Coſmus ſuo hortatu Chriſtianiſſimo Regi Gallorum Carolo centum millia aureorum & alia neceſſaria ad rebelles Regni ſui perdomandos ſubminiſtrârit. Et quia Pii Quinti ſanctitas non ignara erat, *neque Petrum, neque alios ejus in primitiva Eccleſia ſucceſſores tantam autoritatem ſibi deputaſſe, ut vel Reges, vel Duces conſtituerent*, ſed ipſi ſemper juxta Chriſti præceptum ſe ipſis ſubmiſerint, uſque obedientiam in omnibus civilibus præſtiterint, ideò ne novi quid feciſſe videretur, *Alexandri Tertii, Innocentii Quarti, Pauli Quarti exempla ſecutus eſt.* Clara cum negotiationibus, tum Doctorum ſuſtentatione, *familia Medicea ſæpius ad patriæ liberæ Dominatum aſpiravit, ſed ejus conatus variis fortunæ procellis magno Reipub. Florentinæ incommodo & Medicea familiæ detrimento eluſus eſt.* Nam poſt obitum Coſmi Magni, quaſi fundatoris claritatis familiæ ejus (qui civibus volentibus ob humanitatem, quaſi alter Pericles imperitavit, ut & filius ejus Petrus, privatum potius civem ſe quam Principem gerens) Laurentius nepos fratre Juliano à conſpiratoribus in templo trucidato, ad retinendum Dominatum, Ferdinandum Regem Siciliæ & Ducem Urbinenſem contra Florentinos tumultuantes, evocare coactus eſt. Laurentii verò filius Coſmi Magni pronepos Petrus, tantam ſuorum ſæviriam ſenſit, ob Piſas Carolo octavo Galliarum Regi tranſactione conceſſas, ut eum cum ſuis urbe pulſum, hoſtem judicârint, ac inito conſilio, perpetuum Confalonerium conſtituerint, qui in omnibus talem haberet autoritatem, qualem Dux Venetiarum. Cæterùm hoc ſtatu politiæ à Carolo Quinto everſo, ac Mediceam familiam poſt coronationem Bononienſem ad Pontificis Clementis interceſſionem Florentinis ſubactis reſtituente, Alexander Medices Laurentii junioris filius, Margarita filia Caroli Quinti ex Johanna concubina nata, in matrimonium ducta, Princeps rurſus eſt conſtitutus. At hinc poſt ſextum ſuſceptæ adminiſtrationis Reipub. annum ita voluptatibus Veneteis occupato, ut à Laurentio Mediceo agnato intempeſta nocte mactaretur. Coſmus de quo ſermo nobis inſtitutus eſt, fruſtrà Florentinis libertatem ſpirantibus Reip. Florentinæ dominatum conſequitur, nec ſolum eum ita rexit, ut Florentini arce maximæ molis in urbe conſtructa, præſidiiſque firmata, ſervitutis jugum ſubierint, ſed & anno quinquageſimo quarto Senarum urbem Imperialem ob ejectum præſidium Hiſpanorum obſeſſam, cum ampliſſimo territorio, Galliarum Regis copiis à Marchione Marignano profligatis, in poteſtatem ſuam redegerit.

Tertio Septembris, *Admiralius Galliæ*, publica ſententia Parlamenti Pariſienſis ad inſtantiam Procuratoris generalis contra eum in contumaciam procedentis, *criminis læſæ Majeſtatis condemnatur, & perturbator ac violator pacis, hoſtis quietis, tranquillitatis & ſecuritatis publicæ, caput, autor & Dux rebellionis, conſpirationis, & conjurationis contra Regem factæ, declaratur, ſimulq; omnibus honoribus officiis, & dignitatibus privatur.* Præterea eadem ſententia, liberi dicti Caſparis Colignii, declarantur ignobiles, illiberales, plebeji, viles, inteſtabiles, infames, & incapaces ordinum, officiorum, dignitatum, & bonorum in Regno Galliæ, quod ſi quæ habeant, ea Regi acquiſita declarantur. Idem Parlamentum inhibet omnibus, cujuſcunque ſtatus, qualitatis & conditionis, ne recipiant, vel occultent dictum Colignium, vel ei auxilium, favorem, alimenta, aquam aut ignem præſtent, ac injungit, ut ipſum denuncient, & in manus Juſtitiæ tradant, ſub pœna quod fautores & complices dicti Colignii rebelles Regi, & criminis læſæ Majeſtatis rei declarari debeant.

Septimo Septembris, *Caſtelleraldo ab Andino die præcedenti cincto, ut Principes ab obſidione Pictavienſi averteret*, hi ea relicta Caſtelleraldo ſubventuri eò propius accedunt. Cæterùm Andius inde movet, amiſſis in diurna obſidione ad quingentos, & ferè Italis: Fabiano etiam primario illorum Ductore deſiderato. Et Pictavium continuò venit Sanzæus Andii mandato, cum duodecim peditum ſignis & tribus equitum vexillationibus, & perendie Pictavio diſcedit Dux Guiſius cum maxima equitatus parte, poſt laborioſas diuturnæ obſidionis moleſtias, ſeſe recreandi reficiendique cauſa.

Decimo tertio Septembris, poſt ſolutam obſidionem duorum oppidorum binis exercitibus nequicquam ſe mutuò perſequentibus, & Andio [illegible] nonem oppidum contendente, ubi majores copias expecta-

expectaret: Principes Uniosam oppidum, Pictavino in agro, & loca finitima veniunt, & ibidem aliquot dies morantur. Eo loco Princeps Austrasius Wilhelmus, quem castra Wolfgangi Comitis Palatini secutum diximus, cum Ottone Hovelio, [illegible]toris Palatini Consiliario, paucisque ministris, quorum vix quinque fuêre, ab exercitu discedit, ac media Gallia peragrata, in Germaniam sal[illegible]us atque incolumis cum multorum admiratione perve[illegible].

Hoc eodem die nimirum decimo tertio die Septembris, urbi *Venetorum clades* maxima d[illegible]nitus ac[illegible]it: Nam *in armamentario ipsorum* longe in[illegible]stru[illegible]ssimo, quod illi *Arsenale* vocant, *due turres pul[illegible]ere tormentario, & tertia sulphure referta, cœlesti igne correpta*, tanto impetu *disjiciuntur* ut [illegible] ad qu[illegible]nque milliaria Italica t[illegible]onaret, c[illegible] mina proxi[illegible]num murum ad septuaginta amplius p[illegible]ilus pervadente, multa contigua atque vicina ædificia igne partim diruuntur, partim deformantur, vitre[illegible] fenestris ferè p[illegible]r totam ci[illegible]itatem vel fr[illegible], vel concussis. T[illegible] itaque in hac conturbat[illegible]one c[illegible]es fuit, ut vigiles turrium in aërem sublimes abriperentur, hi incendio consumerentur, alii r[illegible]is ædificiorum obruerentur, alii attoniti per plat[illegible]s, vel interula induti, vel nudi discurrer[illegible]t, den[illegible] quamplurimi perirent, qui nan[illegible] [illegible]nver[illegible] potuerunt, multis prægnantibus m[illegible]bus abortum facientibus. Hæc clades [illegible] dubie belli Turcici posteà subsecuti nunc[illegible], p[illegible]atores tum sinum maris Adriatici sulcan[illegible]s, affirmare non dubitarunt, *se ignem & stellas instar densissimæ nivis supra urbem decidere vidisse*. Repertum verò est paulò pòst scriptum in celebri urbis loco affixum, quo Veneti ad pœnitentiam admonebantur, nisi majores pœnas à Deo expectar[illegible] vellent. Romæ etiam quidam in carceres conjectus perhibetur, qui hanc calamitatem Venetis prædixerit.

Vicesimo primo Septembri[illegible] dum Principes in Faya Vinosa morarentur, editur supplicium Dominici Albii, qui erat Admirali domesticus famitlus, quòd ille Admiralium Dominum suum instituisset necare, ita verò res evenit. Mittebatur Albius ab Admiralio ad Ducem Bipontinum cum literis & mandatis: Verùm à Riverii Andii famulo capitur. [illegible]le ad Andium deductus, & cum Regina matre & Cardinale Lotharingo collocutus, literis & mandati[illegible] suis expositis, pol[illegible]icetur in uper se Bipontini Ducis res & exercitum inspecturum, & ad Andiũm fideliter & verè omnia relaturum. Ad hujus operæ mercedem, repræsentantur ei centum aurei, & in Andi[illegible] [illegible]mulos domesticos continuò cooptatur. Ita ad Bipontinum pergit ille rebusque omnib[illegible] exploratis, redit ad Andiana castra, & quod in Bipontini castris cognôrat, Andio, Riverii operâ, exponit, qui & illum, ad enecãdum Admiralium seu veneno, seu ferro, vehementer solicitat, illique præstitæ operæ mercedem maximam tribuendam pollicetur, triginta nimirùm millia aureorum, quæ [illegible]re patrata repræsentantur, & insuper triginta millia Francorum, annuis reditibus. Recipit se id facturum Albius, & cum veneno ei à Riverio dato, ad Admiralium redit, illius necandi certo consilio. At redux in carcerem cõjicitur, quod longior illius in Andianis castris mora suspecta esset, quæstione habita, rem fassus, damnatur capitis ut proditor. Cùm verò sententia in proditor[illegible]m lata memorabilis est, & totius rei seriem continet, ideò eam si b[illegible]jicere libet, quantumvis talibus periodis constantem, quæ vix Latini sermonis perspicuitatem ferant. *Viso ergo (sonat) processu per Commissarios deputatos à Principibus Navarreo, & Condensium, Dominico Albio famulo domestico, Casparis Comitis Culignii, Domini Castillionæi, & Admiralis Franciæ, & visis tribus audientiis, dicto Albio coram latrunculatore generali exercitus, & quinque aliis ei datis coram Commissariis ad hoc deputatis, simul'q; confessionibus ejusdem Albii octava vice reiteratis, nimirum quòd Riverius Præfectus stipatorum, & Laurentianus Ruzaus, Secretarius fratris Regis, instanti solicitatione & machinatione eum induxerint, ut Admiralium Dominum, seu veneno, seu ferro enecaret, & promiserit dicto Riverio veneno tollere, Admiralium ab eodem veneno, sub forma albi pulveris accepto, latrunculatori & Commissariis exhibito, visis etiam verificatione veneni per Medicos & Pharmacopolas Faya in Turonibus decimo tertio hujus congregatos, libello fidei publicæ a fratre Regis tricesimo mensis præcedentis, dicto Albio concesso Sententia dicti concilii Albius condemnatur, ut pro pœna proditoris & detestabilis conatus, quem sæpius in suis audientiis, & postea publicè in d[illegible]o conventu cum Riverio se agitasse fassus est, tradatur in manus lictoris, executoris altæ justitiæ, qui eum laqueo ad collum in crate quadam tractum, in orbem per plateas & vicos solitos præsentis loci Fayæ Vinosæ circumagat, Albio inscriptionem talem in membrana circa corpus suum gestante. Hic est DOMINICUS ALBIUS, PRODITOR CAUSÆ DEI, SUÆ PATRIÆ, ET SUI DOMINI. Primò verò eum deducat ad fores hospitii dicti Admiralii, ubi in genua, camisia saltem circumdatus, procumbens, capite ac pedibus nudus, laqueum in collo gestans, ac manibus facem ceræ ardentis tenens, veniam delicti à DEO, REGE, JUSTITIA & dicto ADMIRALIO petat, fatendo, quod sceleratè, misere, infideliter & proditoriè cogitarit, promiserit, & attentârit veneno necare dictum Admiralium suum Dominum. Et eodem momento in sua præsentia venenum, quod confessus fuerit, sibi ad dictum finem traditum per commemoratum Rivierium, igne consumatur. Hoc facto, deducatur circa corpus semper præfatam inscriptionem gestans, ad locum publicum, ac ibi in furca, quæ illic erecta erit, suspendatur & strangületur. Supplicetur verò Regi, ut supplicium sumat de Riverio & Laurentiano, eorumque complicibus. Et si suæ Majestati consultum videatur, quantum ad hosce duos attinet, amplius conspirationem per ipsos factam, certioribus argumentis investigare, ut re certò comperta, procedat contra eos, pœna adeo severa & aspera, ut horror & enormitas delicti mereatur, & aliis terrorem incutere queat, exterisq; Nationibus exemplo esse, quam Galli natura bonitate abhorreant a tam sceleratis & turpibus consiliis, declarando, dictos Riverium & Laurentianum ejusdemq; farinæ proditores opertam officinam tenentes ad venena hominibus, Virtute & nomine claris quærenda sceleratos, viles, & indignos omnibus honoribus una cum ipsorum posteritate ad quartam usque generationem. Decretum etiam, ut antè executionem sententiæ Albius tormentis subjiciatur ad rei veritatem, machinationes & conspirationes secum habitas, aliaque res in interrogatoriis latrunculatori traditis, eruendas.* Hæc sententia vicesimo primo die lata, in præsentia

non

non tantum Gallorum, ſed & omnium Tribunorum & Ducum Germanorum, quos Wolfangium comitatos diximus, ſubſequenti executioni mandatur & proditor in crucem à carnifice tollitur, ad exemplum omni poſteritati, ut Virtuti potius ſtudeat, quàm perfidiam exercere cogitet.

Viceſimo nono, Principum exercitus Partenæum contendit, Andio cominus ſequente, ut non milliari longius bina caſtra metarentur.

Tertio Octobris die, poſt varias pugnæ occaſiones inter Regios & Condæanos in Galliis quæſitas, tandem *ad Mongonturum*, quod hi occuparant, pugna committitur, ac re utrinque acriter geſta, *non ſaltem peditatus Germanicus* auſpiciis Principis Wolfgangi Palatini Comitis, in Gallias perductus, *ſed & Gallicus à Regiis copiis profligatur.* Res verò ita accidit: Condiani cognito, Andium non ſaltem reditu copiarum antea dimiſſarum, ſed & cohortium ſupplemento nuvo auctum, proximè eſſe, illi qui ultimo die Septembris Mongonturum veniſſent, Partenæum & Niortum oppida petituri, ſuos in armis ad primam lucem eſſe jubent, & ad colliculum, qui nõ longè abeſt Mongonturo, exercitum educunt, aciemq́ue ibi per cuneos & cohortes inſtruunt. Ita parato Principum exercitu, continuo alia ex parte conſpicitur Andianus exercitus, & facilè, quomodo eſſet, agnoſcitur, confertisq́ue ordinibus viam illam, quæ Niortum ducit, petere videbatur. Suſpicatus Admiralius Andii conſilium eſſe, ſe antevertere & viam adeò obſtruere, confeſtim jubet exercitum è colle illo deſcendere, ut planitiem occuparet. Qua re conſpecta Andius, ubi primum ſiſtit equitatum, & in cuneos diſtribuit, primamq́; adeò aciem ita cõvertit, collemq́ue eum, unde deſcenderat, Principum exercitus, occupat, prudenti ſanè & induſtriè uſurpato tunc conſilio. Occupato igitur hunc in modum colle (& præter quidem Admiralii ſententiam) Andius tunc ſe ad pugnam accingit, & diſpoſitis equitum turmis, peditatum prudenter ita conſtituit, ut colliculi flexu ab tormentorum impetu tutus eſſet. Interea duobus è locis Andiani exercitus tormenta vaſtè in Principum cohortes & maximis quidem incommodis detonabant, & Andius ipſe omnes ordines inviſens, ad ſtrenuè agendum, ſingulos hortabatur. Idem & actitabatur ab Navarræo Condæoq́ue Principibus.

Pugnæ initium fit ab prima Andii acie, ejus cornu primum validiſſimis duobus equitum Germanorum Italorumq́ue cuneis conſtabat. Unà illi Moyi & Loei qui è regione erant, turmas eo impetu irruunt, ut minimè pares tantæ impreſſioni terga verterint, perturbareque per Germanorum peditum ordines pervaſerint magno illorum incommodo. Hic tamen ſuccurrit Admiralius, inq́, equites Andii Germanos ea viruit, ut permulti tunc fuerint deſiderati, & prima etiam Andii acies labare paulum inceperit, ut quidem è veſtigio à Principum milite victoria conclamaretur.

Prima Andii acie ita perturbata, promovebatur interea ſecunda ipſius acies, in qua & ipſe aderat Andius, & in ſecundã Principum aciem magno impetu irruit. Illa Andianorum primùm vim ſuſtinet; grandis tamen molis infeſto onere tandem ſuccumbens, equitatus in fugam verſus, dum alia ex parte aciei equites ex Andianorum perſecutione nondum ſe recepiſſent, perturbatis ordinibus, palatentur, Principum peditatus omni eq... auxilio denudatur. Occurrebat primum G... ipſorum peditatus, qui Andianorum equitum ... jorem vim primum viriliter ſuſtinuit, magn... ſtragem edit tormentulorum grandine: At ... rotum graviſſimo pondere haud pares, præ... ordinibus cæduntur funduntur q́ue; multis ... victoris militis indulgentia, vita condonabatur ... miſſis armis tantùm. Reſtabat Germanorum ... tum cuneus, at dum & ſe omni equitum au... denudatum, & vicinorum cladem conſpicatur ... deſperata, & ingreſſi equites ac Helvetii, contis ... miſſis vitam exorant, ſed plerique cæſi. Ita pa... ab Principum milite fuga facta, Germano in... equite ita cedente, ut hoſtis etiam victores ... adoriretur. Andius fugientes ad dimidiam leu... perſecutus, in caſtra redit, ad eum ipſum l... ubi pugna facta erat.

Ut inſignis igitur per eam pugnam clades ... cipibus allata, ita maxima Andio comparata ... tia eſt, Principibus maximum de peditatu ... modum importatum, cæſis nimirum ad mille ... cento Gallis, paucis è Germanico peditatu ... ſervatos, ſed omnibus ferè trucidatis, ut à cum ... cibus Gangolpho Quirino à Geroltzeck: & ... villiero exercitatiſſimo viro, ſupra ſex majora t... menta, mediocria duo, expedita tria. Equi... centum deſiderati, Nobiles aliquot T... inter hos Autricourius, capta Acieriis & N... Viri Illuſtres. Admiralius vulneratus. Ex And... pauci pedites deſiderati, qui vix pugnæ int... Equitum non levis jactura erat, & nobilio... um q... dem, & inter alios vulnerati Erneſtus Peitus ... feldius, qui Andio merebat, Rhingraviorum ... mox ex vulnere decedens, Claremontius D... Comes, & aliquot alii equites ordinis, vul... Dux Guiſius: Ternus Comitum Diel... pugna periit: Badenſis Marchio Phi... ntur, nec ejus cadaver reperiri poteſt, ſtren... ram in pugna navaſſe ſcribitur. Andius eo ... lio Principes militum numero valdè ſuperab... nimirum eſſent ad novem millia inſtruct... rũ eq... tum, peditum ad 18. millia. Principibus ad ſex mi... equitum, peditum undecim millia. Reliquiæ ... receptus fuit Partenæum oppidum, quod à pugnæ loco ſeptem leucis diſtabat, equitum maxima par... eò ſigna repetiit, peditibus, quod difficilior acceſſus eſſet, ſtationes deſignatæ, Gallorumq́; ... bona pars ad ſigna redit intra biduũ. Inde quinto Octob. veniunt Niortum, quo etiam Henricus Champe... nous Anglus centum inſtructiſſimis equitibus A... glicis venit, in vexillo inſigne geſtans: DET MI... VIRTUS FINEM, atque honorificẽtiſſimè à ... varræa Regina, aliisq́; excipitur. Ac etſi tanta cla... exercitus frangeretur, tamen Navarræa & Princi... pes caſum præſentiſſimi oris ſpecie diſſimulantes eos, qui tum aderant, quantum poterant, cõfirmabant. Eoq́; facto, Navarræa eodem die Rupellam proficiſcitur. Poſtridie verò Principes Sintongi urbem relicto ad Niorti cuſtodiam Moyo cum validopręſidio, ut Andio primus obex eſſet. Cęterum, rumore cladis hinc inde permulgato, deſerebantu... indies variis in locis urbes & caſtella: Nã Lor... Nobilis Turunenſis, ſeptimo Octob. Caſtell... firmum quidem oppidũ circiter horam non... remeridianam, cum aliis præſidiariis quoru... ducentos equites & trecẽtos pedites erat, r...

&

Andius ulterius progrediens, Partenæum præſidio vacuum ingreditur, inde Niortum mittit ſubitò equitum turmas, qui oppidanis metum incuterent. Erumpit extemplò Moyus, at illis ſubita fuga diſparentibus, dum redit, & ipſe ultimos ordines clauderet, tormentario globo percutitur ad caput à quodam, quem amicè ſecum habebat: Monrevello ei erat nomen. Ille re perfidè patrata, aufugit, eo ipſo equo invectus, quem dono acceperat à Moyo. Vulneratus lethaliter Moyus, cum obſidionem eunxè vellet expectare, tamen morbi & amicorum hortatibus compulſus, aſportatur dicto die ſeptimo Rupellam, ibique moritur poſt aliquot dies, magno omnium bonorum dolore. Vir ſagax & induſtrius, & Religionis perſtudioſus. Niortum cōtinuò, nec expectata obſidione, deditur, ad quod venit Andius cum exercitu, perendieque cum Cardinale Lotharingo, Regina, qui Chinone, rerū citiùs cognoſcendarum cauſa, ſubſtiterat. Continuò etiam capitur Luſignanum, muniſtiſſima arx, & bellica tormenta aliquot, quæ recens eò fuerant importata. Capta Niorto, cum præſentiſſimum periculum San Jano Angelio oppido maximi momenti, & Rupellæ vicino inſtare ab Andio videretur, Principes re deliberata, munire illud inſtituunt. Pilleum quoque Virum militarem & induſtrium urbis cuſtodiæ præficiunt. Extranei ſeu oppidani militis ad mille ducentos illuc tunc numerati. Principes diſtributo reliquo peditatu ad urbium præſidia, ipſi equitatu aſſumpto, Vaſconiam petere conſtituunt: ut ſeſe Moutalbani cum Vicecomitibus conjungerent, & ſperantes Andium, dum eos perſequeretur, ab San Jani oppugnandæ inſtituto deterritum iri. Illud ergo iter cum Gallis Germaniſque equitibus ingrediuntur. Interea verò ad decimum Octobris ab Andio *San Jani Angeli obſidio inchoatur* & Rex in caſtra veniens per præconem obſeſſis denunciat, ut eam urbem reſtituerent pacatè, ſe illorum, ut ſubjectorum, incolumitatem optare, ut illorum opera aliis in bellis uti poſſit, alioqui omnibus viribus ſe moliturum, ut urbe expugnata, ipſi ut rebelles puniantur. Reſpondetur ab oppidanis, ſi pax ad Regis Regniq́ue utilitatem ineatur, paratos ſe eſſe, urbem reſtituere; ſin minus, urbem, quantum poterunt defendendo, defuncturos ſe eſſe ſuo erga Regem officio, nullas pœnas ideo commerituros. Colloquio habito, hæ conditiones caventur, urbem Regi reſtitutum iri, niſi intra decem dies auxilia obſeſſis venerint, interea nihil, neque intra, neque extra urbem, ad munitiones agatur. Adeundos intereà Principes, ut ex illorum mandato inirentur rationes de pace. Obſidibus utrinque his de rebus caveatur. Ad rumorem tamen iſtius colloquii quaſi rebus deſperatis, Sinta, quæ ad illum uſque diem cuſtodita fuerat, deſeritur a præſidiariis, & magna oppidanorum parte, & vacua ab Andio capitur. Cæterùm hac obſidione relicta, ejuſq́ue eventus narratione in deditionis ejus diem reſervata, ad alia progrediemur.

Octavo Novembris, veſperi hora ſeptima *Paſſaviæ*, quam quibuſdam *Pataviam Germanicam* vocare libet, *Cometes apparuit* ex obſervatione Benedicti Walleri Mathematici in prima facie quinti gradus Capricorni, prope lucidam ſtellam Sagittarii, ſtans non procul ab æquatore, caudam projiciens verſùs Orientem & Septentrionem, ſe movens curſumq́ue dirigens ad Meridiem & Occaſum, ubi etiam diſparuit. Pataviæ non ultra conſpectus ultra quatriduum, Juvaniæ verò, quem hodie Salisburgum vocant, ad dies quatuordecim, altitudo ejus à terra viginta ſex graduum, longitudo verſùs Septentrionem & Orientem, graduū quindecim, colore livido, radians ardentibus flammis ita, ut naturæ Martiæ habitus fuerit. Hic Cometa haud dubiè famem & peſtem, quæ in vicinis illic locis poſtea ſævière, portendit.

Decimo quinto Novembris, *Principes Nemanſo* nobili oppido Occitano, quo excluſi erant, *mira occaſione* in hoc rerū ſtatu *rurſus potiuntur*, ea verò talis erat. Urbs perpetua fonte irrigatur, cujus etiam aqua copioſus piſtrinorum uſus habetur ad mœnia, ad quæ adeò, ut aqua in urbem emanet, latus patefactus eſt aditus ferreis cancellis munitus. Subſtiterant Albenaci & aliis Vinariatum urbibus, magna Neutauſatum fugitivorum pars, & re deliberata cum molitore vicinioris ei aditui piſtrini agunt, qui eis ſuam operam pollicetur. Eò igitur primum clàm mittunt centum milites, qui de nocte, molitoris opera cancellos ferreos ſerra diducunt, dum ſerræ fragorem piſtrini ſtrepitus falleret. Intereà veniunt equites ferè ducēti, ad ſingulorum tergum pedite tormentario invecto. Ingreſſi per aditum illum centum milites portam adeunt vicinam, cuſtodibuſq́ue, quos obſopitos reperiunt, obtruncatis, portam patefaciunt, per quam cæteri ingreſſi, majori numero ad firmiores portas pars vadunt, eaſque occupant, pars urbem variè obvios obtruncant, ipſumq́; urbis Gubernatorem Sanctandræanum necant, cædes ducentorum per urbem facta, ſacrificulis & fori adminiſtris paſſim obtruncatis. Ita opportuna urbe potiuntur.

Decimo ſexto Novembris, *in Belgico rebellionis & innovatæ Religionis autoribus* (ut dicebantur) *ab Albano partim ſublatis, partim in exilium actis, Philippus Rex Hiſpaniarum* ad animum revocat, nihil magis Regem, quàm miſericordiam atque clementiam decere, literis Madriti ſcriptis, poſt gravem maximorum criminum ac delictorum à ſubditis commiſſorum exprobrationem, *omnibus veniam ac ignoſcentiam promittit, qui intra duos menſes poſt publicationem literarum venialium vera contritione ad gremium ſanctæ matris Eccleſiæ Romanæ revertantur*, & ſe in vera obedientia ejuſdem permanſuros jurent, formulamq́ue pœnitentiæ à ſummo Pontifice ejuſvè Commiſſariis ipſis impoſitam recipiant. Nominatim a largitione veniæ excludit omnes Miniſtros, qui Doctrinam Catholicam Romanæ Religioni contrariam ſparſerint, omnes, qui eos promoverint atque in ædes receptos ſcienter foverint, ſimiliter imaginum, altarium atque rerum conſecratarum effractores, itidem univerſos & ſingulos, qui ſupplici libello, Gubernatrici Belgici anno ſexageſimo ſexto oblato, ſubſcripſerint, nec citati interea comparuerint, idem quoque ſtatuit de iis, qui publicis officiis ac miniſteriis præfecti, non ea, qua decuerit, ſeveritate contra ſectarios uſi ſunt, ſi quis tamen horum omnium nondum condemnatus vel proſcriptus, fretus ſua innocentia, vel ipſe vel per procuratorē pro venia ſupplicare velit, huic ſex menſium ſpatium, ut id faciat concedit, expecturo, pro qualitate cauſæ & varietate circumſtantiarum

tiarum Regiam benignitatem. Hæ literæ poſtea ut Rex ſingulis Provinciarum Præſidibus, mandarat, publicatæ fuêre. Cæterùm ad eas variis limitationibus, reſtrictionibus & modificationibus coarctatas, multis in exilio, in quo erant, permanere, quàm dubiæ Præſidum gratiæ ſe committere, potius exiſtimantibus.

Viceſimo quarto Novembris, *Regina Angliæ detecta conjuratione Comitis Thomæ de Northumbeland, & Caroli Comitis de Oveſtmeland, tendente eo, ut Pontificia Religio in Regnum reduceretur,* contra conſpirationis autores *decretum* in [...] ſententiam *promulgat* in arce W[...]nſor[...] *Regiam ſuam Majeſtatem ſub finem Æſtatis variis modis in[...]rmatam, de occultis quibusdam conſuſurrationibus habitis, & in locis ſpectantibus versus Diotz & Epiſcopatu Durantino, & multis ſuſpectis conventiculis rebellionem ſapientibus. Quarum rerum veritas, etſi prima inquiſitione ſatis cognita & declarata fuerit, nihilominus tamen ſuam Majeſtatem accuratius [...]em explorare voluiſſe quoad per aliorum ſecretorum conventiculorum renovationem dicti Comites eorumq; complices veri autores eorum convincerentur. Interea Comitem de Suſſetz Præſidem con[...], ſimiliter ſe commonefeciſſe, de peſſimis rumoribus conſpirationis ſparſis, ita ut dictos Comites ad ſe vocarit, quo cum ipſis de iſtis colloqueretur, eos cum rei veritatem negare non potuiſſent, maxima ſimulatione proteſtatos, ſe eſſe innocentes omnium actionum, quarum inſimularentur, cum oblatione exponendi vitam contra omnes, qui leges violare præſumerent. Hac affirmatione cognita, Præſidem non ſolum ipſis abeundi licentiam conceſſiſſe, ſed & injunxiſſe, ut ipſimet inquiſitionem de rumoribus ſparſis inſtituerent. Veruntamen licet flamma proditionis ipſorum ita jam vires ſumpſiſſet, ut indies magis magisq; adaugeretur, ſuam Majeſtatem, ne in quamcunque ſuſpicionem apud Nobilitatem veniret, ſed cuperet Comites exoneratos prædictis calumniis, ac populum ſuum metu liberatum in otio ac tranquillitate collocari, mandaſſe Præſidi ut dictos Comites nomine ſuæ Majeſtatis rogaret ad eam venire, Præſidem vero, qui tunc de ipſorum maligno propoſito atque conatu plura detecta cognoviſſet, primo ad tentandam mitigationem animi ipſorum, eos ad ſe evocaſſe. Verum tantum abfuiſſe, ut comparuerint, etiam omnes tergiverſationes ac ſubterfugia quæſierint cum frivolis reſponſis, quæ occaſionem Præſidi dederint, ut eos diligentius ad ſe ſiſtendum hortaretur, quod tamen ſe facturos aperte recuſarint, ita, ut Regia ſua Majeſtas hac commota ipſis literas miſerit hoc mandato, ut coram ea comparerent, verùm eo non obſtante ipſos id facere detrectaſſe, cæterum antequam literæ ipſis redditæ fuiſſent, ipſos, tantum populi quantum potuiſſent in contemptum ſuæ Majeſtatis [...]ngreg[...]e, qui tamen non uſque adeo magni numeri fuerit, quod prudentiores honeſtioresq; [...] recu[...]ent. Inde vero eos ad apertam & manifeſtam rebellionem converſos, ſe muniiſſe armis ac apparatu bellico, ut etiam domus ac templa fortificarint, & proclamata ſub proprio ipſorum nomine fieri curarint, conantes pertrahere ſubditos ſuæ Majeſtatis in factionem ſuam quaſi eſſent homines idonei ad infringendum ſu[...] tendisq; leges, minis ad incutiendum terrorem populo adjunctis, quod niſi ad finem propoſiti ſui pervenire poſſent, extranei ad id exequendum Regnum ingreſſuri forent, nihilominus prætendentes ac diſſeminantes [...]hil ſe contra Regiam Majeſtatem mo[...]ri. Illu[...] eſſe merum prætextum quem proditores ac vi[...] res utilitati ac quieti publicæ [...]bducant, præter [...] quod qualitas & conditio ip[...]rum bene conſidera[...] manifeſte quaſi ad oculum commonſtret [...] ip[...] du[...] uſque adeo malæ ſortis tantæq; malignitatis eſſe, qu[...]les in toto Regno reperiri queant, ita, ut ſuæ Majeſtati cognitum ſit maxima egeſtate (uno ipſorum nihil poſſidente, niſi exiguam portionem bonorum [...] Majoribus ſuis perditorum, altero vero ex pat[...]nio decocto nihil habente reſidui) ipſos commot[...] ſeditiones ac conſpirationes ſub colore complurium perſuaſionum & fiducia multitudinis de[...] complicum, ad explendam privatam ipſorum egeſtatem & ambitionem, quam tamen occultare [...]el tegere, abſque certiſſima præſumptione proditionis atque molitionis contra ſuam Majeſtatem, ſtatum Regni longo tempore occultatæ, atque dilatæ cum manifeſtatione aliarum machinationum ne[...] Ob eas itaque cauſas ſua Majeſtas [...] ad[...] monere univerſos ſuos honeſtos atque fideles [...] de proditione, rebellione, per[...]erſaq; mo[...]tione [...]rum Comitum, qui contra naturam Nobilitatis [...]tutæ ad defenſionem capitis atque Principis ſui conſervationem pacis publicæ, aperte ac [...]rodi[...]bellarint, pacemq; publicam in Regno [...] undecim annorum & plurium continuatam [...]rint, id quod, hoc facinus eò detestabilius a[...] ſius Deo reddat, qui ſuæ Majeſtati tam [...]cem conceſſerit, atque oſtendat ip[...] m[...] ingratitudinem erga ipſorum Reginam. [...] bus dicti Comites antea ſæpe polliciti fuerint [...] que obſequium. Quare ſuam Majeſtatem ve[...] tari omnes ſuos fide[...] ſubditos, ut omni [...] & modis incumbant, tam ad conſervationem publicæ, quam comprehenſionem ce[...]rrimam, [...] maturrimam earum perſonarum, quæ vel re[...] conſilio, vel verbis, di[...] rebellibus, eorumq; [...] vere videantur. Et quamvis ſua Majeſtas jam mandârit dicto Comiti de Suſſez ſuo Præſidi [...] cumtenenti generali in locis Northicis, ut eos pr[...] maret proditores atque rebelles dignitatis ſuæ a[...] coronæ. Veruntamen ex abundanti, atque quo [...]rantia prætextus omnibus adimatur, ſe velle per præſentes, ut dicti Comites de Northumbeland & Oveſtmoland eorumq; complices, adhærentes, atque fautores habeantur, publicentur ac reputentur pr[...] als[...] in toto ſuo Regno, terris, atque Dominiis ſibi ſub[...] certo Majeſtate ſua ſibi perſuadente, fore hanc admonitionem ſuffecturam omnibus bonis atque fideli[...] ſubditis ad retinendum eos in officio, atque præcavendum, ne a dictis rebellibus eorumq; complicibus [...] cantur, ſpretis commonefactionibus, quas ip[...]rint, ne [...]acere queant per hos, qui in pace vivere [...]lint, rebus novis ac populo concitando ſtudentes.*

Decembris die tertio, *San Janum Angelicum* quod ſupra menſis Octobris die de[...]mo qu[...] *Andio obſeſſum* diximus, *poſt varias oppugnationes* tormentorum tempeſtates, multiplicia[...]ol[...] hinc inde inter utroſque habita, *Pillaus*, [...]um & [...]nuria commeatus laboraret, nec auxilii [...] elucere, *deditis conditionibus*, ut obſeſſi ſupp[...]ctile ſalva cum armis & equis, ſignis [...] inde [...]plica[...], urbe egrederentur, hi[...] et [...] peregrinisvè, quò vellent, [...]reciper[...], null[...]

la [illegible] ta[illegible] pro[illegible] tnum [illegible] a [illegible] ermata [illegible] a s, nulla [illegible] fo[illegible] Eredr[illegible] læus cu[illegible] bus, [illegible] equ[illegible] bus, [illegible] Bi o[illegible] ducente Ro[illegible] men p[illegible] vio[illegible] ur [illegible] & [illegible] a, [illegible] es [illegible] ullet o pugnat[illegible]. In h[illegible] x [illegible] atorum ob[illegible] len [illegible] p[illegible] mi [illegible] a tesi [illegible] rari, & [illegible] rum dolore [illegible] o Novembris S[illegible] b[illegible] I u[illegible] [illegible] gn us, V r ſtr[illegible] &c [illegible] omnium [illegible] ffimus [illegible] q [illegible] s O[illegible] [illegible] Duc[illegible] s B[illegible] æ, qu[illegible] & [illegible] dm[illegible] cum Regia [illegible] n [illegible] ſſ[illegible] us erat.

Dec[illegible] S[illegible] s, qui [illegible] a V[illegible] ndi[illegible] æ à Confœ- de[illegible] R[illegible] s d[illegible], ob[illegible] [illegible] au[illegible] rediterat [illegible] n[illegible] ab u[illegible] [illegible] ciano [illegible] qui [illegible] ad eam [illegible] gn[illegible] em [illegible] p[illegible] Du[illegible] e, cum & [illegible] u[illegible] olitus e[illegible] an

[illegible] duoru[illegible] [illegible] rebenſi. [illegible] Permitum eſt [illegible] par[illegible] [illegible] tum impetum toties [illegible] e.

Vi[illegible]ſimo primo, [illegible] Bi[illegible] [illegible] m [illegible] cupatio à Confœderatis Reli[illegible] onis ten [illegible] r. Oc[illegible] pat[illegible] namque poſt Mongonturanam [illegible] em op[illegible] dulis non[illegible] ul is agri Bituricenſi à [illegible] en[illegible] o & Borrio, Viris N[illegible] bilibus, int[illegible] [illegible] u[illegible] conſi[illegible] um primariæ urbis Biturigum [illegible] [illegible] æ, e[illegible] n[illegible] das, [illegible] u mil[illegible] us cujuſdam Ur- [illegible] al[illegible] qui Ava[illegible] erat, & pacta n[illegible] tcede facilem [illegible] d urbe[illegible] aditum pollicebatur, at C[illegible] nfœd[illegible] ra[illegible] s R[illegible] io[illegible] s f[illegible] lens rem eum Caſtrio, ſummo urbis [illegible] ſt d[illegible], communicat, ejusque mandato [illegible] diem Confœderati Relig[illegible] oni [illegible] , rebus ita ab Ca- ſtr[illegible] o promiſis, ut eorum qui ad urbem acceſſ[illegible] runt pars capti, p[illegible] ts occiſi, reliqui fuga evaſere, anun[illegible] ab [illegible] entato [illegible] onatu, Bituricenſes itaque inſultus Conf[illegible] der[illegible] orum Religionis metuentes ſex alas [illegible] e[illegible] obſidione Santani Angeli pro ſecurita te ſ[illegible] pe[illegible] tit.

C[illegible] iter finem hu[illegible] us menſis Aumalius [illegible] um ſua L[illegible] ne peditum, & aliquot tormentis bellicis [illegible] d p[illegible] dium Pictavii rurſus ini[illegible] titur ac exercitu [illegible] H[illegible] ber[illegible] llocat[illegible] Andeganum concedit.

ANNUS SEPTUAGESIMUS.

INI[illegible] o hunus anni I[illegible] ct[illegible] tore Pragæ natal[illegible] [illegible] [illegible] Principes eò ad C[illegible] [illegible] M[illegible] ectem [illegible] is de cauſis veni [illegible] E[illegible] ctorem S[illegible] x[illegible] niæ Augu- [illegible] M[illegible] de [illegible] u[illegible], Albertum B[illegible] D[illegible] v[illegible] [illegible] ſti[illegible] [illegible] v der[illegible] u[illegible]

[illegible] J[illegible] chimus [illegible] us Bran- den[illegible] Administrator Archi[illegible] piſcopatus M[illegible] gd[illegible] J[illegible] annis Georgii, nepos Jo[illegible] Brand[illegible] nburgici, cum C[illegible] th[illegible] Q[illegible] M[illegible] bionis Bran- de[illegible] bu[illegible] [illegible] ptias [illegible] ele[illegible] at. Pontifi[illegible] vero R[illegible] Q[illegible] o, Sed[illegible] u[illegible] Apoſtol[illegible] æ hæ ita d[illegible] pl[illegible] [illegible] chimus novo exemplo uxorem duc[illegible] do [illegible] Ar[illegible] hiepiſ[illegible] patu c[illegible] C[illegible] ſ[illegible] neſt[illegible] bellis inv[illegible] lu- [illegible] f[illegible] p[illegible] ren[illegible] a, a[illegible] l[illegible] c[illegible] tran[illegible] x ſtudioſis quæſita [illegible] uiſſe[illegible] t.

Decimo J[illegible] a[illegible] C[illegible] mitatu Tirolenſi pro- pè Salinas O[illegible] *[illegible] e[illegible] delapſa, quibus pagi complures cum non perpaucis hominibus conflagraſſe ſcribuntur.* Hæ hau[illegible] dub[illegible] D[illegible] ndices fu[illegible] re qua[illegible] itiget propter filium u[illegible] um Redempto [illegible] m Emanuel[illegible] m natum.

Quar[illegible] Feb[illegible] nari *tractatio de pace inter Regem Galliæ & N[illegible] rræam ejusq́, complices Andegavi [illegible] [illegible] tur.* N[illegible] R[illegible], ut diximus, cir[illegible] tei hn[illegible] D[illegible] A[illegible] um recepiſſet Navarræa Pr[illegible] es [illegible] O[illegible] s ad [illegible] m Legationem al[illegible] e- garat [illegible] p[illegible] , u[illegible] ſis exercitum Reli- g[illegible] R[illegible] one[illegible] eret, ac eos bo- [illegible] honor[illegible] atque o[illegible] pristinus reſtitueret deque hiſce idoneè, prout Regiæ Majeſtatis ſuæ videretur caveret, eo facto, omnem debitam obe- dientiam Regi pollicentes. Cæterùm tales condi- tiones pac[illegible] hoc die retulere, ut extrema quæque potius expe[illegible], quàm eas recipere ſtatuerint. Qua- [illegible] bellum inteſtinum Galliæ variis in locis reſtau- [illegible] ur & p[illegible] ma oppida hinc inde partim capiun- tu[illegible], [illegible] at[illegible] ue vaſtantur, ut obiter ſuo loco [illegible] ndica[illegible] itur.

Septimo Februarii in arce W[illegible] aldenber[illegible] ca, *Comites Hohenloenſis & Tubingen[illegible] miſerabili con- flagratione [illegible] terennt.* Quia verò Hiſtoria memora- bilis eſt, breviter rem, ut publ[illegible] is literis mandata eſt, oſtendemus. Sita eſt arx Waldenbergica in Comitatu Hohenloënſi in ſummo monte, non procul ab oppido Oringa, contermino Ducatui Wirtembergenſi. In hanc Eberhardus Comes ac Dominus loci ad Bacchanal[illegible] a, quæ in quintum Februarii diem inciderant, aliquot Com[illegible] tes ac No- biles [illegible] ter bus, Georgium Comitem Tubingen- ſem invitaverat. Die autem uno atque altero con- vi[illegible] ando in ſumma hilaritate tranſacto, tandem mut[illegible] ludos, ut vocant, exercere inſtituunt. Qua- [illegible] e larvati [illegible] c veſtimentis ex lino & ſtuppa piceque liquefacta confutis induti, hora noctis decima aut c[illegible] ei in aula circumeunt, miniſtris eum facibus præe[illegible] bus, uno verò eorum, negligentius facem ſer[illegible] te, eamque Eberha[illegible] di Com[illegible] veſtimento propius admovente, ecce id ex improviſo flam- mam concipiens, incenditur, quam d[illegible] m alii larva- ti inconſideratiùs extinguere conantur, omnes ar- dore ejus corripiuntur. Hoc novi & inſperati ca- ſus ſpectaculo viſo, aulici atque miniſtri adeò con- ſternantur, ut aliqui eorum obſtupefacti concide- r[illegible] t, aliqui aufugerint, nonnulli verò cordatiores de au-

[illegible] au[illegible] [illegible] cogitarint [illegible] fru[illegible]. [illegible] quidem [illegible] aqua repletam afferre [illegible] aqua in ſcalis effuſa procidit. Alter quoque [illegible] quam in urnula ligne[illegible] apportat, & medium [illegible] ingreditur, fune [illegible] excidente fideli opera fruſtratur, aqua [illegible] in areani palam effuſa. Tertiò in ſax[illegible] & [illegible] labro, quod ſemper ad neceſſarios [illegible] arce aqua refertum fuerit, ne gutta quidem aquæ ad reſtinguendam flammam [illegible]. Interea ergò flamma magis magisque [illegible], Comites ac Nobiles [illegible] quorum ve[illegible] [illegible] erant, adeò pice liquefacta cruciabantur, ut [illegible] clamoribus ſe jugulari peterent, quo [illegible] cruciat[illegible] liberarentur. Tandem vero uno quoque, conſilium quod poſſet in tanta conſtern[illegible] ne excogitante, varia illis tegumenta [illegible] quibus flamma nonnihil reſtincta [illegible], atribuit [illegible] excruciatorum corporibus. [illegible] flamma Georgius Tubingenſis & [illegible] Hohenloenſis Comites, atque hic quidem [illegible] auribus, & utrimque [illegible] quos ſibi levandi dolori[illegible] [illegible] paſſus eſt, præter hos Val[illegible] a Per[illegible] quidam Newdeccius Nobiles, valde ambuſti [illegible]ere. Acciti undequaque celeberrimi Medici atque Chirurgi [illegible] nulla ope ſuccurrere potuerunt, palàm teſtati, id genus ignis adeò venenata vi ardere, ut humana remedia ſuperaret. Hoc itaque exemplum cum aliis ad animum revocemus, ne ita gaudiis indulgeamus ut immoderato eorum uſu nobis calamitates accerſamus, ſed modeſtiam in omnibus actionibus tueamur. Simile hoc in Gallia anno milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſecundo in nuptiis cujuſdam Nobilis Veromandui & puellæ aulicæ Pariſiis accidiſſe ſcribit Froiſſardus *Hiſtoriarum ſuarum libro IV. cap. 2.* commemorans, Regem Galliæ, qui nuptiis intereſſet ex flamma ſimili occaſione in Curia Sancti Pauli inter ſaltandum orta, à Duciſſa Bituricenſi ægrè ſervatum, aliquot perſonatis à flamma uſtulatis biduo poſt miſerè vitam finientibus.

Ad diem quintum Martii Fridericus Rex Daniæ novennali bello inter ſe & Johannem Suecum in hunc uſque diem protracto, Status Regni convocat, & bellum adverſus ipſum redintegrare molitur, [illegible] intercedente Imperatore Maximiliano [illegible] cum Regibus Galliæ atque Poloniæ, aliisque Germanicis Principibus, tandem de concordia [illegible] & belloque componendo cogitatur, ut ſuo loco inferiùs dicetur.

Hoc eodem die nimirum Dominico, qui Eccleſiæ Romanæ more Lætare dicitur, *Pontifex Pius Quintus, Coſmum Florentiæ Ducem, quem* ſuperiori anno ut diximus *Magnum Ducem Hetruriæ ſalutaverat*, ſolenniter *Romæ* in [illegible] Sixti ſacello *præſentibus omnibus Cardinalibus inaugurat, ejuſq́, capiti coronam benedictam imponit*, manibusque ſceptrum tradit, non tantum *Legati Cæſarei* tunc, contra hunc actum in præſentia Cardinalium, Moroni, Alexandrini, & C[illegible] coram Notario fruſtra *proteſtante, ſed & Imperatore* per ſpeciales L[illegible] poſtea m[illegible] *eam coronationem impugnante, utpote qua fieret in præjudicium Romani Imperatoris, ſine cujus conſenſu & approbatione Ducem Florentiæ ad hanc dignitatem* *evehere non* [illegible] *cum* [illegible] *inter Cimeri*[illegible] *Romani Imp*[illegible] Porti Coron[illegible] Papa [illegible] ſculptum erat [illegible] QUINTUS PO[illegible] MAX. OB EXIMI[illegible] DILE[illegible]IO[illegible] AC CATHOLICÆ RELIGIONIS [illegible] LUM PR[illegible]UE JUSTI[illegible] STUDIUM.

Die [illegible] Maii *Zervestæ* quæ olim [illegible] es ſi[illegible] quibusdam [illegible] m[illegible]logia vocabuli alludere [illegible] *in Ducatu* [illegible] *ad* [illegible] *unum ma*[illegible] *nominis The*[illegible] [illegible] *conſentientibus ſu*[illegible] *formula* [illegible] *cor*[illegible] *a Jacobo Andreæ Prep*[illegible]*o & Cancellario* [illegible] *bingenſi conſcripta ſub*[illegible]*bunt.* Cum [illegible] cobi Andreæ poſt m[illegible] Henrici [illegible] B[illegible] [illegible], unà cum a[illegible] quibusdam [illegible] Confeſſionis Au[illegible] [illegible] E[illegible] ex pia voluntate [illegible] Jo[illegible] [illegible] eeſſori [illegible], & [illegible] Mi[illegible] & Thuringiæ Duc[illegible] g[illegible] [illegible] ab[illegible] [illegible] Juli Duci Brunſ[illegible] & V[illegible] gravi[illegible] [illegible] pus adverſari[illegible] [illegible] pſerat, quomodo [illegible] verè tantùm [illegible] bero arbitrio in actio[illegible] nis operibus, de adiaphoris & præſen[illegible] ris & ſanguinis Chriſti [illegible] ad ſtabiliendam conſervandam[illegible] quendum atque docendum [illegible] ne [illegible] ferè per totam [illegible] formulæ approbatio[illegible] in Auguſtanæ C[illegible] fieret; ita tamen [illegible] an quid in hac formula vel mu[illegible] demere vellet, ſuade[illegible] [illegible] ſatis proprie locutus [illegible] aut gratia adverſ[illegible] ſ[illegible], id illi Chriſtian[illegible] ut rerum præterit[illegible] [illegible] *ἀμνηστίας* vocatum, [illegible] omnia dogmata [illegible] phetica & Apoſt[illegible] ſymbola, Apoſtol[illegible] num, Conf[illegible] Aug[illegible] C[illegible] peratori anno [illegible] X [illegible] ei[illegible]bus & Sta[illegible] logia & S[illegible] Luth[illegible] Probatum [illegible] hoc [illegible] ſtrum [illegible] civitatibus [illegible] Saxonia & ora [illegible] ſed & d[illegible] ſtibus Saxoni & Brandenbu[illegible] ipſe [illegible], qui ex conco[illegible] liquorum Statuum Germaniæ, [illegible] contra Turcam & ſalutem ac incremen[illegible] pen[illegible] pendere ſtatueret J[illegible]bum [illegible] [illegible] vicenſi Pragam [illegible] [illegible], humaniſſimè [illegible] negotio pergeret [illegible] per[illegible] animo [illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] & [illegible]gus ipſius parem [illegible]

nem imp[illegible] Domino Tilemanno Heshu[illegible]o hanc formulam ὁμολογίας improbante, in publica concione, coram Principe & populo & adjunctis Legatis in die Dominico, qui erat quintus Februarii acerbiſſima exceptus atque dimiſſus fuerit (ut concio D. Heshuſii edita luculenter teſtatur) nec quicquam ante, quam iſthuc veniſſet, apud Mansfeldicos Theologos obtinuiſſet, tamen cum conſcientiæ bonitate, tùm con[illegible] feli[illegible] ſucceſſu [illegible], in ſuſcepto negotio petre[illegible]ir, & Theologorum, quos diximus Zervestæ congregatos, conſenſum formulæ ſuæ adjungit. Verùm, quod dolendum eſt, *hic conſenſus non ſolum Thuringicorum Theologorum ſcriptis oppugnatus ſed & Wittebergenſium retractatione convulſus fuit*, qui cum [illegible] ut Jacobus Andreæ ſcribit, ad prædictam concordiam [illegible] ſe obtu[illegible], poſt[illegible] quæ [illegible] de ip[illegible] voluntate a[illegible] evulgarat, elevare & [illegible] cœpe[illegible] ſe fa[illegible] autoritati ſuæ defendendæ ca[illegible] ſcriptum de h[illegible] ad Cæſarem & [illegible] quos St[illegible] Confeſſionis Auguſtanæ Spiræ congr[illegible] p[illegible], in quo rerum harum omnium lucule[illegible] expoſitio continetur. No[illegible] hæc obiter at[illegible] non p[illegible] narrate volumus, Lectorem, rerum harum [illegible] ſcendarum [illegible], ad [illegible] ſcriptorum utriusque partis emittentes. Nam D. Hes[illegible] cognito, [illegible] ſuam pl[illegible]sque d[illegible]ſpl[illegible], con[illegible] à [illegible] habitam poſtea edidit, in qua rejectæ co[illegible] cauſas exponit. & Jacobus Andreæ, ne [illegible] ane[illegible]one, vel alia cauſa, hanc conciliationem [illegible] videretur, inſtituti ſui cauſas copioſè explicat. Heshuſius inter alia ſe exemplo Hieronymi & Auguſtini defendit, quorum hic Caſſiani con[illegible] in Pelagian[illegible] non admiſerit, [illegible] Theophilo Alexandrino [illegible]pſe[illegible] *Sermo tuus in [illegible] ſententiis libratus aliena non damnat, & noſtra non denegat; ſed fides pura & aperta non quærit ſtrophas & argumenta verborum, quod ſimpliciter creditur, ſimpliciter continendum eſt.* Jacobus verò Andreæ præcipuè concordiæ ſtudium urget, & exempla malorum, quæ ex inteſtina diſcordia & diſſenſione c[illegible] in al[illegible]s, tum in Orientali Eccleſia acciderint, exaggerat.

Viceſimo ſeptimo Martii, qui erat dies Lunæ feriarum Paſchalium, Venetiis *Legatus Turcicus miſſus eò, ad repetendum Regnum Cypri*, vel eo denegato, ad bellum denunciandum, una triremi appellit, *verùm ab ingreſſu ripæ prohibetur. Venetis ipſi ad id perturbato, ejusque rei cauſam ſciſcitanti*, reſpondentibus, *moris ipſorum eſſe, quod cum feriæ Paſchales ſint, tali die negotiis ceſſare ſoleant.* Ille verò videns Venetos comites, qui ſecum Conſtantinopoli venerant, in terram deſcendere, manus ſtatim verberare incipit, clamans: Ah Mahomet! Mahomet! Die verò inſequenti, qui erat Martis, Senatus Venetus eum triremi exire juſſum per interpretem & ſatellitium decem virorum, navigiis coopertis inſtar eorum, quibus incarcerandi ad carceres perducuntur, deduci curat, tanto populi concurſu, vocum ſtrepitu, manuum comploſione, ſibiloque in ſignum irriſionis, ut omnes admirarentur, nec unquam ſimile quid viſum fuerit. Data verò illi audientia, in conclavi occluſo, non adaperto, ut plerique futurum exiſtimabant, ſe-

deque prop[illegible] Sereniſſimum Princip[illegible], primo lit[illegible]as magni Domini ſui ex[illegible], [illegible] bulla aurea, quas t[illegible]bat in ſummitate capitis, in pileo, quem [illegible] turbantem vocant, & alteras Mahomet Baſſæ, quas in ſinu tenebat. Titulus quidem literarum glorioſiſſimus erat, quo præter commemorationem terrarum quibus dominaretur, ſe Dominum omnium eorum, quæ ſol celerrimo ambitu ſuo ambiret, & devaſtatorem Chriſtianæ fidei vocaret. Summa verò earum hæc erat: *Se repetere à Venetis injuſtis occupatoribus & detentoribus Cypri Regnum jure ſuum, & Ditionis Turcicæ, id ſi reſtituant, pacem & gratiam, ſin minus, indignationem horrendam bellumque denunciare, ferro ignique eos ac ipſorum omnia perſecuturum, ac illud etiam effecturum, ut opes illæ theſaurique ipſorum, quibus præcipue con[illegible]dant, torrentis inſtar diffluant, ſeroque eos laceſſ[illegible]e potius hoſtem potentiſſimum, quam eidem [illegible]e pœniteat.* Has lit[illegible] Conſtantinopoli datas ſcribens, ubi ipſorum Majores propter ſuperbiam atque effrenatam inobedientiam contra antecеſſores ſuos ignominioſè cæſi ac profligati fuerint, id quod & ipſis ſimiliter eventurum ſit. Mahomet [illegible] Baſſæ ver[illegible] literæ eos cohortabantur, ut C[illegible] conſiderantes Turcici Imp[illegible]em [illegible]ue in[illegible] mp[illegible] entiam & ſ[illegible] atque [illegible]um acina[illegible]em. Veneti verò Turcica denunciatione [illegible], ea minime conſternati Legato reſpondent: *Regnum Cypri juris ac Ditionis Venetæ eſſe; id vero Turcicum Imperatorem contra jus contraque juratam fidem ipſis eripere velle, ſe mirari ſatis non poſſe. Quod ſi ille vim inferat injuſtiſſimum bellum juſtiſſimis armis propellere ſe paratos, nec dubitare, quin Deus vindex juſtitiæ atque injuriarum ipſis adfuturus ſit.* Hac ergo reſponſo Barbarus dimiſſus, ſe ex gratia [illegible] viam coopertam deduci poſtulat, dicens, oculos [illegible] populi turbæ ipſum reſpicientis, ſibi vi[illegible] devo[illegible]turi. Ad quod ci à Se[illegible]us & maximè inter h[illegible] a Matthæo Dandalo reſponſum, non eſſe [illegible]iam viam, qua iret, atque [illegible] rurſus ad [illegible]em [illegible] à prioribus ſatellitibus condu[illegible]us, Ra[illegible]um versùs celeriter legit, ubi appu[illegible]us illi conceſſus, licet nonnulla cunctatione interpoſita. Et ita quidem Legatus Turcicus exceptus atque dimiſſus à Venetis. Antequam verò ad ulteriora progrediamur, non abs te erit breviter commemorare, *cur Turca ſibi Cyprum ademptam à Venetis dicat, & quomodo ea in Venetorum poteſtatem venerit.* Et quidem ad primum q[illegible]net, duplici de cauſa Turca Cyprum ad ſe pertinere contendit, cum quod Soldani Imperium [illegible]erat, cui olim Cyprus propter Hieruſalem de cujus Regno hanc ul[illegible]lam putant, vectigalis fuit, tum quoque quod antequam ea Soldani Ægyptii juri c[illegible]eret, diu ſub Imperio Græcorum fuerit, qui poſt Conſtantinum apud Byzantium regnavêre, donec quod Richardus Rex Angliæ cum Hieroſolyma claſſe peteret, Græcis, qui ipſum potiu prohibuiſſent, inde dejectis, eam Guidoni Luſignano de Regno Hieroſolymitano cum Saladino contendenti, haud grandi pecunia, anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo primo, cõceſſit. Hoc eam ad poſteros tranſmittente, uſque ad tempora Johannis Regis, qui ex Helena Theodori Deſpotæ, Johannis Palæologi Imperatoris Con-

ſtantinopolitani fratris filia, Carlotam tantum ſuſcepit; ex concubina verò Jacobum. Filiam autem adultam Johanni cuidam ex genere Luſitanorum Regio locavit, qui ſoceri ſingulari mollitia diffluentis, res cunctas aliquandiu adminiſtravit: Cæterùm hoc Nobiliſſimo Principe à muliere quadam (quod ejus filium, loco, quem præcipuũ apud Regem tenuerat, adjecerat) veneno ſublato, Carlota matris conſilio, Ludovico, Ludovici Sabaudiæ Ducis filio, ejus patrueli abſenti verò nupſit, *Jacobus* verò *nothus* Helenæ conſilio, *Præſul Nicoſienſis* à parẽte factus eſt, ut Regni, cujus eum Helena cupidum animadverterat, ſpe excluderetur. At ille interea dum Sabaudus ad Regni adminiſtrationem evocaretur, ſpreto Sacerdotio Regnum invadit, ac mox Ludovico è Venetiis claſſe parata in Cyprum navigante, ejus adventum expectare minime auſus, cum amicis fermè centum Alexandriam confugit, ac *Soldano turpiſſimo juramento præſtito, ejus auxilio Ludovicum* in arcem Nicoſiæ confugientem *expugnat, Regnumq; integrum in ſuam poteſtatem redigit,* utque perpetuo munimento firmaretur, Catharinam Marci Cornari Patricii Veneti, qui ſibi ex Cypro fugienti navigium conceſſerat, filiam, in matrimonium ducit, quam Senatus in filiam adoptaverat dote aſſignata. Hæc poſt annũ vidua ac prægnans relicta, poſthumum peperit infantem. Quo brevi tempore moriente, *Regnum* non ſolùm *jure hæreditario*, ſed *& teſtamenti vigore, ad Venetos pervenit anno M. CCCLXX.* Nam præterquã quod Catharina filia adoptiva Reip. Venetæ eſſet, & Rex Jacobus antequam è vita diſceſſiſſet, teſtamento condito ſeptem Commiſſarios inſtituit, Andream Cornelium Reginæ patruum, Comitem Rochaſſii, genere Cyprium, Johannem Saplanam, magnum Cõneſtabilem, Riccium Marinum, Petrum Davillam, gente Hiſpanum Peditatus Regii Præfectum, Comitem Tripolis, & Archiepiſcopum Regni, genere Cathelanum Johannis Peres Comitis Jopis & Carpaſſii fratrem, mandavitq; ut hi omnes Regni Gubernatores eſſent, donec poſthumus ex Regina naſciturus, quæ alvum gerebat, ad adultam perveniret ætatem, ut per ſe Regnũ adminiſtrare poſſet, quod ſi ille abſque hæredibus mortem obiret, Catharina conjunx in Regno ſuccederet. Hac itaq; conditione exiſtente ac poſthumo moriente, Veneti ceu tutores relictam Reginam ad ſe recipiẽtes, Regni adminiſtrationem non citra motus uſurparunt, Ferdinandi Regis Neapolitani filio notho, Jacobi Regis Cypri filiæ marito, Regnum id ex cõſilio Antiſtitis cujuſdam Cyprii ſibi vendicante: Nec Carlota à perſecutione juris ſui conquieſcente, ſed dum obſideretur, Romam ad Sixti Pontificis opes confugiente, à quo pecunia deinde adjuta in Ægyptum transfretavit ad Soldanum, cumq; apud eum trienniũ auxilii expectatione fruſtrà triviſſet, re infecta Romã revertitur, ubi unà cũ Cypriis comitibus honeſti ordinis ejuſdem Sixti libertate ac miſericordia uſq; ad extremum vitæ tempus vixit. Atq; hoc quidem jus *Venetorum Cypri occupandæ* fuit. Sunt qui ſcribant Catharinæ Cornariæ puerum poſthumum, paulò pòſt natum veneno ſublatũ, ſicut & patrem ejus Jacobum veneno extinctum, ipſis hoc pacto rebus ſuis proſpiciẽtibus. Alii verò aliter ſcribunt, tantiq; ſceleris ſuſpicione Venetos liberant, ut hac crudelitate ſibi comparârint Cypri Regnum, ſed mortuo patre & Poſthumo Senatum adoptioni & teſtamenti jure ſucceſſiſſe in Regnum. Quorum ſententiæ nos libenter ſubſcribimus, non ignari quemlibet bonum potius quàm malum præſumi debere. Porrò quod Turca in fine literarum de Venetis Conſtantinopoli cæſis, refert, id ita ſe habet. *Sublata Comnenorum ſtirpe* per Iſaacium Angelum Conſtantinopoli, atque hoc ad Imperii faſtigium evecto, *Alexius* Iſaaci frater minor, quem ille à Turcis captum maximo ære redemiſſet, non ſaltem in fratrem Iſaacium dolo circumventum, perque ſummum ſcelus imperio & oculis privatum, ſed & fratris filium Alexium juniorem, quem eadem crudelitate perdere ſtatuiſſet, niſi fuga ſalutem obtinuiſſet, impius *Conſtãtinopoli Imperium adeptus eſt.* Alexius itaque junior ad Nobiliſſimos Francorum Proceres Balduinum Comitem Flandrenſem, aliosque multos Principes, qui ... to cum Venetis fœdere in Aſiam trajicere meditabantur, confugiens, hos precibus promiſſionibusq; maximis movet, ut eorum ope parata claſſe, *Byzantium* naviga... patre carceribus liberato, pulſoq; Alexio fratricida, in Imperium poſt ſubitam patris mortem reſtitueretur. Verùm vix menſe poſt reſtitutionem exa..., accidit, ut Alexius junior à Murziphlo quodam ignobili, quem tamen ad ſummum dignitatis gradum extulerat, fraude necaretur & poſt ipſius fugam Balduinus ab exercitu Imperator Conſtantinopolitanus eligeretur, hac conditione, ut Venetis Patriarcham darent, ne penes unam gentem utraq; dignitas eſſet. Ceſſit itaq; armis Gallicis Venetisq;, quicquid Imperii Iſaaci fuerat, excepta Adrianopoli, quam Theodorus Laſcaris Alexii fratricidæ gener cum Imperii titulis ſibi dotis nomine aſſignatam Græcis, odio Latini nominis eò ſe recipien... bus munierat. Cumq; Galliam obſeſſam expugnare molirentur, Balduinus captus & mortuus eſt. Ex eo ergo Galli cum Venetis Conſtantinopolim, Laſcarorum verò familia Adrianopolim poſſed...e, quoad à Michaële Palæologo Byzantium ſub Balduino Secundo Roberti filio Petri Antiſiodorenſis nepote, proditione rurſus à Græcis reciperetur. Nam cùm Theodoro Laſcari Alexii fratricidæ genero, maſcula proles nulla eſſet, ſed is unà cum filia Irene Imperium Johanni Diplobatazio per manus tradidiſſet, ac huic Theodorus filius ſucceſſiſſet, qui filiis impuberibus Michaëlem Palæologum tutorem reliquit, hic pupillis Theodori necatis, per ſummum nefas Imperium arripiut, ac cùm Balduinus junior ingentem exercitum ad Boſphori fauces objeciſſet, per ejus abſentiam proditione Byzantium, expulſis ejectisque Latinis, recepit, anno poſtquam Imperium à Venetis Franciſque occupatum fuit, quinquageſimo octavo, ac diu cum Venetis bellum geſſit, à quibus tamen facilè Imperio deturbari potuiſſet, niſi Genuenſes obſtitiſſent. Atque hoc eſt quòd Turcicus Tyrannus Venetos malè mulctatos Conſtantinopoli glorіatur.

Decimoquarto Aprilis *miniſtris Eccleſiarum in Lithuania & Samogitia* inter ſe quoque *de ſacroſancta Cœna diſſidẽtibus*, quod quidam Auguſtanam alii Zwinglianam Confeſſionem in docendo ſequerentur, & hi ad controverſiam dirimendam *generalem Synodum Sendomiriæ celebrant ac conciliationem articuli de Mediatore Chriſto & Cœna Dominica inſtituunt*, his verbis ut fateantur.

Media-

Mediatorem Dei & hominem eſſe Chriſtum Jeſum, ita ut mediationis in humana natura peracta, vim totam ac efficaciam à Divinitate ejuſdem filii incarnati, Patris non incarnati, Spiritus Sancti non incarnati proceſſione non negent, ſed conſtanter aſſeverent: Item de Cœna Domini ſe credere, quod ſecundum Irenæum duabus rebus conſtet ſcilicet terrena & cœleſti, neque elementa ſignavè illa nuda ac vacua eſſe, ſed ſimul re ipſa credentibus exhibere & præſtare fide, quod ſignificent. Denique ut expreſſius clariusq; loquantur, ſe credere & confiteri ſubſtantialem præſentiam Chriſti & non ſignificari duntaxat, ſed vere in Cœna veſcentibus præſentari, diſtribui & exhiberi, ſymbolis adjectis ipſi res minime nudis ſecundum Sacramentorum naturam: Huic confeſſioni poſtea miniſtri Poſnavienſes eorumque vicini ſubſcripſêre. Porrò ut hoc obiter admoneamus, *Samogetarum Regio* ad Oceanum ſita eſt, contermina Pruſſiæ, Livoniæ, fertilis & peropima, magnis aquarum decurſibus, fluminibus & fontibus iriguis referta, ſylvis & nemoribus amœnis conſita, nutriendis apibus & ovibus aptiſſima, gaudens temperato aëre & ſalubri. *Incolæ* ejus antiqui *à Saxonibus originem traxiſſe feruntur*, ac in perpetua libertate & paganiſmo ultrà quingentos annos vixiſſe uſque ad tempora Regis Poloniæ Jagellonis, poſtea Uladislai dicti, ſub quo Chriſtiani Religioni initiato, ad Chriſtianam Religionem converſi ſententia Sigiſmundi Imperatoris, *Magiſtri Cruciferorum Ditioni licet inviti ceſſêre*, qui quò eos Imperium detrectantes facibus in officio continerent, tres arces in Samogetia condiderunt, duas ſupra Nevazam fluvium, tertiam verò in confluente Nemenis atque Dubezæ. Hodie rurſus Regi Poloniæ parent licet Saxones eos Imperio vindicantes ad circulum Saxonicum pertinere aſſerant.

Circiter hoc idem tempus copiæ Principum, quæ poſt cladem Mongontiuranam per Rhutenorum agrum in Montalbanum oppidum profectæ cum Vice Comitibus inde digreſſæ, vicinam Tholoſæ Regionem diu graviterque depopulatæ fuiſſent, ſuperatis inviis atque altiſſimis montibus in *Occitanam* perveniunt, quæ *pars eſt Provinciæ ſeu Galliæ Narbonenſis (ita dicta)* quòd ejus incolæ lingua populari *pro Ouy*, utantur voce *Oc*, prout in Franconiæ Germanicæ parte Coburgum attingente, ruſtici pro eadem voce JA, dictionem Co uſurpant,) Limellum, Uticam, aliaque loca complurima ibidem capiunt & Occitana peragrata, per Vinariatum agrum in Forestium vicinam Lugduno Regionem contendunt, Lugdunenſibus & hoſtilis exercitus vicinitate, & vario novarum copiarum, quæ in Germania ad Principum auxilia cogi dicebantur rumore trepidantibus.

Sub finem Maji copus Principum hinc inde per Regnum Galliæ agentibus, & plurimum damni, locis quò venirent, inferentibus poſt longas vexationes tractatio de pace inſtituitur, quæ ut à Principibus non maximè non optabatur, à Pontificiis, cur etiam optaretur manifeſtæ erant rationes. Verum dum Regi ſuadet quidam, *accitas Principum copias internecione potius delendas, quam poſt varias in locis vaſtitates ab ipſis importatas ſalvas incolumesq; dimittendas, maximè milite Germano nullis ſtipendiis acceptis ægrè fortunæ aleam ſubituro, cœpta pacificationis tractatio*, ſub finem hujus in menſem uſque Junii *protrahitur*.

Junii die quinto nuptiæ Johannis Caſimiri Comitis Palatini Rheni Bojariæque Ducis, filii Friderici Palatini Electoris, & Dominæ Mariæ Marchioniſſæ Brandenburgicæ, cum Eliſabetha præſtantiſſima, & genere, & forma, & moribus Virgine, filia Electoris Saxoniæ Auguſti, & Annæ Reginæ Danicæ, Heidelbergæ, non ſaltem in præſentia utriusque Electorum, ſed & frequentia aliorum Principum, Comitum, Baronum, atque Nobilium, magna feſtivitate celebrantur. Principum verò animo in his nuptiis ſubeunte ſtatu Galliæ, ipſi qui perſecutione Condenſium in Galliis afficerentur, ac florentiſſimum Regnum bellis inteſtinis atteri ac devaſtari deplorarent, unanimi conſenſu ad Regem ſcribendum, ejusque animum ad pacis ſtudium amplectendum, literis in hanc ſententiam 12. Junii conceptis, atque ad ipſum miſſis, cenſuêre.

Initio poſt officiorum ſuorum delationem, ſe Regiæ Majeſtati ſignificare, quod diebus præteritis in nuptiali feſtivitate, Illuſtriſſimi Principis Johannis Caſimiri Comitis Palatini filii, agnati & fratris ipſorum congregati, nova quamplurima, ut & antea acceperint, ac præſertim literas Regiæ ſuæ Majeſtati ac matris Reginæ Wilhelmo Landgravio Heſſiæ inſcriptas cum certis articulis, ex quibus magno cum gaudio intellexerint Regiam ſuam Majeſtatem in hoc occupari, ut inter ſubditos ſuos pacem conſtituat, & Regnum ad tranquillitatem atque concordiam reducat. Quare ipſos Electores & alios Principes Proteſtantes ex propenſa affectione & ſincera conjunctione, qua Regnum Galliæ proſequantur, noluiſſe prætermittere, quin in tam laudabili & Chriſtiano propoſito amicè ac officioſe Regiam ſuam Majeſtatem commonefacerent, eiq; ipſorum propenſum & officioſum animum atque conſilium detegerent, maxime cum paulo antehac quoſdam ipſorum requiſierit, ut vellent proponere, promovere, nihilq; prætermittere eorum, quæ poſſent facere ad pacem atque felicem ſtatum, non ſaltem Sacri Imperii Germanici, ſed & Regni Gallicani. Ac quidem Regiam ſuam Majeſtatem certò ſibi perſuadere debere, nulla nova lætiora ipſis accidere potuiſſe, quam intelligere, tumultus bellorum pernicioſiſſimos, atque triſtiſſimos legitimis viis, & utrique parti tolerabilibus conditionibus ſopitos, & firmam ſanctamq; pacem plantatam, & inviolabiliter in Regno ſua Majeſtatis obſervatam, prout & eam illi ſemper optârint, & hactenus pro virili promoverint, atq; adhuc in præſentia idem facere parati ſint: Nam, quantum ad bella inteſtina atque civilia attineat & maximè ea, quæ moveantur ob negotium Religionis, quæ armis extirpari vel domari nequeat, ipſos minimè dubitare, quin Regia ſua Majeſtas ſatis ex præteritis actionibus, & exemplis præſentibus ſatis cognoverit, quæ commoda ex iſtis ſint expectanda, & ipſa experientia deprehenderit, inteſtinis bellis nihil aliud effectum, niſi quòd Regia ſua Majeſtas valde debilitata ſit, terris, hominibus, viribus, pecuniis & aliis rebus, belloque aliis nationibus oculos Regno injiciendi, vicinisq; diffidentiæ occaſionem præbuerint. Quare Regiam ſuam Majeſtatem ſufficientes cauſas habere cogitandi de viis ac modis, quibus commodè ac integrè afflicto rerum ſtatui medeatur, atque ad hunc ſcopum maximi momenti reſpiciat, atque conſilia dirigat, nimirum, ut ſi Regnum ad priſtinam dignitatem reducere velit, de novo bonum Regimen

[illegible] ſtituas, [illegible] ut ſit aqua & rationabilis pax, qua commodè à ſubditis recipi ac [illegible] queat, quaq; inter ipſos omnis diffidentia occaſio præcidatur, fiducia vero in Regia ſua Majeſtatis Juſtitiam ac æquitate reponatur. Ad hæc per iſta bella Gallicana, Sacrum Imperium, Statusq; & membra ejus graviſſimis damnis a[illegible]ta & moleſtata eſſe, tam propter diribitoria & tranſitus, quam alias etiam cauſas, præterquam quod ipſis occaſio maxima diffidentia data ſit, quantum ad ne[illegible]tium Reformata Religionis attinet. Si itaque Regia ſua Majeſtas deſideret [illegible]artiam ſe lamq; conſervare amicitiam Sacri Imperii & membrorum ejus, in qua incrementum & felicitas Regni Galliæ quodammodo conſiſtat, neceſſarium omninò eſſe, ut talia bella, quibus Status Imperii ſummopere graventur, tandem quoad ejus fieri poteſt, citiſſime tollantur, & Imperium hujuſmodi oneribus ac gravaminibus liberetur, nec cauſa ulteriori diffidentia, vel majoribus incommodis detur. Quibus de cauſis ipſos amicè ac [illegible]ciose requirere, Regiam ſuam Majeſtatem, ut tractationem de pace inchoatam ita cura ac cordi habeat, ut per eam certa & ſalutaris pax inter ſuos ſubditos conſtituatur, cum generali permiſſione liberi exercitii Renovata Religionis per totum Regnum. Id quod omnes ſubditi Majeſtatis Regia expetant. Cæterùm ratione ejus deſiderari quid in articulis à Regia ſua Majeſtate præſcriptis: Eo autem non conceſſo, ipſorum judicio non eſſe ſperandam ullam firmam ſtabilemvè pacem, vel ejus obſervationem, velne quis in contrarium moleſtetur, vel gravetur. Hanc vero rem non ſolum laudi atque honori ceſſuram Regia ſua Majeſtati, ut pacis amanti ac ſtudioſa, ſed nec quicquam ſua authoritati, amplitudini, vel juri Regio der[illegible]atu[illegible]am eſſe, cum Magiſtratus Christiani D[illegible]onem ac Re[illegible]num ſuum me[illegible] ſtabilire nequeant, quam totis viribus conſervando ſubditos in certa concordia & ſtatu tranquillo. Ad extremum Regia ſua Majeſtati omnia propenſa officia deferentes. Literis verò hiſce præter duos Electores Fridericum Palatinum & Auguſtum Saxoniæ Ducem ſubſcribentes, erant Georgius Fridericus Marchio Brandenburgicus, Ludovicus Dux Wirtembergicus, Wilhelmus, Philippus & Georgius Landgravii Haſſiæ, Adolphus Dux Holſatiæ, Carolus Marchio Badenſis.

Junii decimo, Magnus Dux Holſatiæ & Epiſcopus Opſalienſis, quem Moſcovita affinitate cum illo contracta Dominum Livoniæ ſe facturum promiſerat, centum & quinquaginta equitibus Moſcoviam veniens, benigniſſimè à Magno Duce excipitur, & triduo poſt juramentum fidelitatis ei præſtat. De pactis dotalibus inter eos initis varia ſparſa fuiſſe conſtat, quæ tamen evanuêre.

Decimo tertio Junii, *Cæſar Maximilianus*, qui ſub initium hujus anni Pragæ *Comitia Imperii Spiram*, ut antè meminimus, *indixerat*, eò cum conjuge Sereniſſima Auguſta, filiis tribus & filiabus duabus, quarum altera Regi Hiſpaniarum Philippo, altera Carolo Regi Galliarum deſponſata erat, venit: ac poſtridiè, nimirum viceſimo, Cameræ Imperialis Judicibus clementia ac benignitate Cæſarea delata, Electorum ac Principum adventum expectat, Moguntino Electore ſexto die poſt adveniente, Colonienſi & Trevirenſi ferè totidem poſt ipſum.

Junii viceſimo quarto, *Rex Poloniæ & Moſcovita*, cum hactenus inter ſe varia fortuna bellum geſſiſſent, *inducias triennales faciunt*, Legatis Polonicis & Magno Duce eodem die, qui Johanni Baptiſtæ ſacer erat, eas jurisjurandi Religione firmantibus. In harum conditionibus Polono, quæ in Livonia occuparat, toto induciarum tempore conceſſa, & utrinque negotiationes ac profectiones liberæ permiſſæ fuêre. *Moſcovia* verò hoc tempore *tanta fame* atque rerum ad alimoniam neceſſariarum penuria *preſſa erat, ut*, quod auditu horrendum eſt, *homines ſe invicem mactarint, atque ſale in vaſis conditos, ferarum inſtar ad pellendam famem devorarint*: Tyranno Moſcovita nihilo ſecius in miſeram plebeculam ſæviente, ac in dies innumeros inaudita tyrannide, vel in quatuor partes diſſecante, vel urſis objiciente, vel in profluentes demergente, ob ſuſpicionem filii ab ipſis ſublati, ac ſibi vitæ inſidias ſtructas. Talia legentes à tyranni de ipſius nos conſervari petamus, & recordemur Pſalmiſtam non ſine cauſa ceciniſſe: *Heu mihi, qui ſum peregrinus in Meſech, & habito in tabernaculis Kedar.*

Julii decimo tertio die, cùm tres Electores Eccleſiaſtici Spiram adveniſſent, & Palatinus ac Saxo ſuos Legatos ſufficientibus mandatis, ut & alii Principes, miſiſſent, tandem Comitiorum initium factum eſt, Reverendiſſimo Epiſcopo Spirenſi Marquardo Imperialis Cameræ Judice præſidente, poſt ejus orationem Secretario Andræa Erſtenbergero *capita* deliberationis ex ſcripto prælegente, quorum *præcipua erant.*

Primò, effrenis licentia militia, indies apud Germanos creſcente, ex qua nihil aliud proveniat, niſi omnis Virtutis, diſciplina, ac honeſtatis Germanica corruptio, pacis publica & Conſtitutionum Imperii de executione ejus contemptus, providendum, qua ratione his malis occurri poſſit, ne exteris Regibus copias conſcribendi in Germania citra Cæſarea Majeſtatis permiſſum facultas concedatur, ſtipendiis, quibus & Principes aliiq; inferioris ſtatus, exteris Regibus obligati ſint, modus ſtatuatur. Leges militares ſecundùm quas equites & pedites vivant, condantur.

Deinde ut pro executione & conſervatione pacis publica aliarumq; ſalubrium Conſtitutionum Imperii, de eligendo Duce, armamentario publico in quolibet circulo extruendo cogitetur, in quo munitiones & pecuniæ ad repentinos caſus belli reponantur.

Poſtremo ut & certi quid in violatores pacis publica, qui in proximis expeditionibus Status Imperii obedientes magno damno affecerint, ſtatuatur.

Alterum erat de ſubſidio ſexennali contra Turcam ferendo, ad alenda præſidia in finibus Hungaria, & munitiones extruendas.

Etſi enim Status ingentem pecuniam, in ſuperiorem ſexageſimi ſexti expeditionem impenderint & induciæ cum Sultano Selymo ad octennium pacta ſint, tamen majorem ſummam in illam expenſam, quam ſua Cæſarea Majeſtas acceperit, nec Turcica pacificationi fidendum propter bellum Venetis non ita pridem à Turca indictum: Poſtulat igitur ut ſibi expenſa pecunia ſumma ex reſiduis ſubſidiis ad bellum Turcicum antea collatis reſtituantur, & reliquatores Turcica & Gothana contributionis, officii & debita obedientia ſevere admoneantur.

P[illegible]um qua in conventu Deputatorum [illegible]an-

[illegible] de ſumptibus [illegible] Gothana, [illegible] ſuſtentatione & alimentis Johannis Friderici Ducis Saxoniæ captivi, ejus uxoris & liberorum eris alieni, portioni Ducatus ejus inhærentis ſolutione propoſita fuerint, Status deputati ad generalem conventum Imperii rejecerint, nec [illegible] rerum ſubire voluerint. Ideo [illegible] Statuum ac Ordinum Imperii ſententiam ac mentem [illegible] petit.

Ad hæc, quia nulla Politia abſque celeri [illegible] adminiſtratione ſubſiſtere poteſt, de liberandum [illegible] proponit quomodo Judicium Cameræ Imperialis [illegible] mandum ſit, ita ut abſque diuturna mora partiumq; diſpendio in cauſis pendentibus procedi, litesq; ad celerem exitum perduci poſſint.

Et quia de cuſtodia actorum judicialium, tempore motuum, proximis annis in ora Rhenana excitatorum, dubitatio emerſerit, cui ea incumberet: ideo circa hunc articulum, decretum Statuum [illegible], qua ratione, cujus ſumptibus quemin locum cujus [illegible] conduci, tempore belli vel mortalitatis acta [illegible] in alium tutiorem locum ſint transferenda.

Præterea propoſita in Comitiis Auguſtanis novi [illegible] de recuperatione Imperio ſubtra[illegible] atque tunc temporis ob impedimenta nota ind[illegible], ad de[illegible] [illegible] [illegible] ruina atque evidentis de[illegible] Imperii [illegible].

In [illegible] quoque & [illegible] Imperii, quia [illegible] ant, cum ob alienationes ſubtractiones & exemptiones, tum etiam moderationes, [illegible] conſiderent quomodo [illegible] & matricula ſuppleri ac in ordinem redigi poſſit.

Res nummaria [illegible] ordinationes a Ferdinando Imperatore divæ memoriæ anno [illegible] publicata atque nov[illegible] actis con[illegible] cum in quibus [illegible] locus [illegible] tur, [illegible] modo [illegible] mandanda ſint, [illegible] Statuum deliberationi [illegible] committit.

Poſtremo adjecimus, de quibus inter quosdam Status controvertatur quod attineat, Cæſareæ Majeſtati ſua hanc rem, ut antè fuerit, curæ fore, ut unicuiq; Status juribus plene auditis ac ponderatis, controverſia iſta legitimè & placide decidantur. Interea vero eos admonet, ne propter hujuſmodi controverſias alias neceſſarias deliberationes remorentur, aliosq; Status in inanes ſumptus conjiciant.

Hac [illegible] propoſitione ab Erſtenbergo [illegible] prælecta, & [illegible] exordio ornata ac copioſe [illegible] [illegible], Cæſar ipſe [illegible] [illegible] [illegible] Archiepiſcopus [illegible] Moguntinus con[illegible], nomine [illegible] [illegible] pro hoc clementiſſimo ſtudio gratias [illegible] de propoſitis capitibus [illegible] cum alis conſultaturum, & brevi reſponſurum ad ea recipiens.

Kalend. Auguſti, Imperator, dum Status Imperii de propoſitis articulis deliberant, & [illegible] [illegible] miſtæ retinere conantur, rebus ad profe[illegible] [illegible] filiæ Mariæ Principis genere, Virtute, [illegible] bus ac forma verè Regiæ, Philippo Hiſpaniarum Regi Portugal & affini poſt Eliſabethæ conjugii [illegible] [illegible] [illegible] Regis [illegible], obi[illegible] paratis, atque [illegible] [illegible] Bel[illegible] cum duobus [illegible] Alberto & W[illegible] [illegible] mitti, [illegible] [illegible] ad [illegible] Regem deducendam, ejus Majeſtatem [illegible] D[illegible] [illegible] [illegible] Ordinis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epiſcopo M[illegible] & [illegible]

In matrimonio [illegible] *tres annos* [illegible] *orum &* [illegible] *um Regnorum Reginas* primum [illegible] Johannis Portugaliæ Regis [illegible] [illegible], de quo [illegible] [illegible] Mauritium Henrici Octavi Regis [illegible] [illegible] [illegible] Elizabetham [illegible] [illegible] Regi Galliæ, [illegible] [illegible] *Maximiliani II Imperatoris* [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] *inxit.*

Die [illegible] ut publicis literis [illegible] preſſum extat [illegible] Rh[illegible], *non procul a Donawerda* [illegible], circiter [illegible] horam [illegible] *ad quartam hora partem ſanguine pluit* [illegible] arborum & [illegible] hominum [illegible] ſus, in varia loca [illegible] eſt, haud dubie Deo per id miraculum, ut & [illegible] ejuſdem generis complura [illegible] [illegible] [illegible]. Sed qui novi [illegible] [illegible], A[illegible] [illegible] [illegible], ut R[illegible] [illegible] Davidis [illegible], conque[illegible] de ſecu[illegible] hominum, ne [illegible] cauſam criſis & calamitatis [illegible].

Tertio hujus *Dux Albanus*, qui à tempore belli Auriaci, tria ſigna militum præſidiaria ex [illegible] Germania in urbe Valencina [illegible] ſet, *exemplum vindictæ in quosdam qui ob non ſolutaſtipendia Lodronium Ducem in vincula conjeciſſent, Antverpiæ edere incipit*, idque in [illegible] Auguſti, terrorem aliis in poſterum [illegible], continuat, tertia die, Nonum [illegible] ple[illegible], ductu in furcas rapiens, [illegible] [illegible] decem capi[illegible] [illegible] adjungens [illegible] ſeptimo autem [illegible] quatuor partes [illegible], duos [illegible], [illegible] laqueo [illegible]. Interea cen[illegible] & [illegible] in [illegible] aſſervati, quibus [illegible] [illegible] [illegible] Sacramenti [illegible] [illegible] priores tres [illegible] cum perpetua [illegible] [illegible], alios qui innocentes eſſent, [illegible] fide publicæ [illegible] denegans [illegible] eas atque Vir[illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible] pro libero [illegible] conſcedens. Ut vero *cauſa tantæ executionis* Lectori [illegible] pateat, illa ita ſe habet: Tria [illegible] [illegible] mo Duce mereatia A[illegible] præſidio V[illegible] [illegible] fuetat [illegible] pace in G[illegible] [illegible] locis [illegible] dimittendu[illegible], cum [illegible] [illegible] meſtre d[illegible] [illegible], & Lodronius [illegible] ſtipendii [illegible] [illegible] ſolutione [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] me[illegible] dicere, [illegible] [illegible], donec poſtulatis [illegible] in vincula co[illegible]. Hic [illegible] paulò poſt [illegible] [illegible] [illegible] Antverpiæ ipſi [illegible] [illegible], ad novam mili[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] re [illegible] [illegible] [illegible] ſolvendi pellicit. Ex itaq; dum pe[illegible],

ſtipe-

[illegible] dictæ Historiæ [illegible] Comitiis tot [illegible].

[illegible] multis [illegible] hoc [illegible] pax [illegible] *Rex edictum pacificationis pub[illegible].* [illegible] quidam ex Co[illegible], Principum co[illegible] admo[illegible] debilitatis [illegible] d[illegible] esse, ac ex [illegible], dec[illegible] ono viceſimo [illegible] & v[illegible] Junii, [illegible] adverſ[illegible] tameo [illegible] Principum [illegible] d[illegible] M[illegible] ali[illegible] Ecquid etiam reliquas Re[illegible] vires [illegible] de-ſpe[illegible], & ad extr[illegible] ob[illegible], ſi Regn[illegible] pot[illegible]. Accedebat quod R[illegible] per[illegible]atus, Cæſ[illegible] Principum [illegible] literis ad pacem [illegible] moni[illegible] Cæſar [illegible] co[illegible] pacit[illegible]. Itaque [illegible] tio [illegible] deſ[illegible] hoc menſe concluditur, edit[illegible] utriusque Religionis ho[illegible] pacate [illegible] ju-beretur, quod ipſum pacis edictum, at[illegible]. *Quod* Rex ait *animadvertam eas bellorum [illegible], quæ & jam pridem evagata ſunt, atque etiamnum [illegible] agantur præſentem Regno meo me[illegible], omnibus ſubiectis ruinam internecionemq; minitari volui, quò tantis malis occurratur. Regnumque a[illegible] meum ad priſtinam tranquillitatem redeat de[illegible], [illegible] trumq; meorum & mei conſilii le[illegible] hominum judiciis atque ſententiis [illegible] pe[illegible]petuo [illegible] eſbilig; Edicto dec[illegible] atque ſancire, quæ rata ac fixa omnibus meis mando iubeoque.*

1. *Primum ut rerum omnium poſt illos bellorum tumultus [illegible] hactenus a[illegible] memoria, ſempiterna obl[illegible] deleatur & [illegible] adeo omnium, quæ eo[illegible] cau[illegible] nerint con[illegible], nec cuiquam publicove [illegible] in [illegible] aut alio loco litem contro[illegible] hac de cauſa excitare, aut quovis mo[illegible].*

2. *Interdi[illegible] omnibus ſevere prohibeo, ne illarum rerum mem[illegible], aut quo[illegible] modo verbis fa[illegible] mutuo vi[illegible] aut de [illegible] ante actis diſputent, at [illegible] pacateq; vivant, ut cives amic[illegible] fecerint, ut publica pa[illegible] habebo.*

3. *[illegible] omnibus in locis Regni mei, e quibus pul[illegible] Catholica & Romana Religio, iis continuo [illegible] Illius adminiſtris omnia adempta red[illegible] ur, ei[illegible] & Religione & facultatibus uti [illegible] pacate tribuatur.*

4. *Et ne qua controverſiæ diſ[illegible] in poſterum occaſio relinquatur, volo, uti omnes omnibus in Re[illegible] mei locis pacatè vivant, nec ullum eis Reli[illegible], quam ample[illegible] antur, cauſa, periculum incommodumve creetur, nec domi [illegible] locis ubi habitabunt, in eos inquiratur, dummodo ex Edi[illegible] meorum præſcripto vivant.*

5. *Nobilibus omnibus (ſeu Regnicolis ſeu aliis) iis,* *qui [illegible] illius [illegible] propri[illegible] loco, eorum numerum, qu[illegible] prædita ſint, liber eſto Reformatæ [illegible] uſus, [illegible] adminiſtratio [illegible] omnibus qui eum [illegible] adierint [illegible] dem eo in loco ipſi adfuerint, aut [illegible] erit [illegible] menm Edi[illegible], & periculum adeo per [illegible] præ[illegible]. Locum illum, quem e[illegible] [illegible] meis antequam hoc be[illegible]*

6. *[illegible] Juriſdictionis facultas non habuerit [illegible] tamen permitto [illegible] Religionis exercenda [illegible] conſ[illegible] [illegible] decenarium num[illegible] de [illegible] pe[illegible].*

7. *At Re[illegible] Navarr[illegible] amit[illegible] me[illegible] noq; ut præter [illegible] ſummam Juriſdictionem [illegible] in Ducatu [illegible] Foix & [illegible] ditionum [illegible] meo mandato de[illegible] R[illegible] nis, ut hac de cauſa [illegible] abſente, adeant eum [illegible].*

8. *Illis etiam [illegible] Pr[illegible] tum de[illegible] no quem [illegible] minime opus eſſe re[illegible].*

9. *Et præterea permittimus, ut [illegible] Religionis adminiſtran[illegible] omnibus [illegible], in quibus publicè comperietur agitata ad primum iſtius men[illegible] Augusti.*

10. *At omnibus aliis in locis, præter ea, quæ a me diſerte conce[illegible] ſunt, omnem Religionem illius [illegible] miniſterii, diſciplinæ publicave puerorum inſtituti[illegible] cauſa, adminiſtrationem exercere veto.*

11. *Quemadmodum nec in Aula mea, nec [illegible] ad duo milliaria ei[illegible], volo Religionem il[illegible] ullo modo exerceri.*

12. *Nec item volo illam Religionem exercer[illegible] Lutetiæ nec intra ipſius Præ[illegible] nec [illegible] urb[illegible] ad decem milliaria finitimis (quæ loca [illegible] minatimq; deſignat.*

13. *Ad mortuorum vero ſepulturam, Præ[illegible] urbium mearum & alii adminiſtri mei mand[illegible] illius Religionis hominibus eorum locorum [illegible] tem concedant, quæ jam [illegible] ſibi compararint, aut comparaturi [illegible] tamen, ut cum aliquis eorum m[illegible] tuus fuerit, admoneatur Præfectus, qui [illegible] dabit mandatum comitandi cadaveris, quod a p[illegible] eo pollinctore efferetur & quidem no[illegible], non p[illegible] bus quam decem e demortui amicis ſuinis c[illegible] bus ne quid turba ad has occaſiones accider[illegible].*

14. *Nec poterunt illius Religionis homi[illegible] trimonia contrahere intra gradus conjugi[illegible] meis legibus prohibitos.*

15. *Omnes pauperes & ægroti indiſcriminat[illegible] noſocomia, Studia [illegible] collegia recipientur.*

16. *Et ne de recta voluntate Re[illegible] N[illegible] amita mea & Principum Navarr[illegible] C[illegible] Patris & [illegible], dubitetur [illegible]*

habere atque agnoſcere pro fidis conſanguineis meis, ſubjectis ac famulis.

17. *Quemadmodum & teſtor, me pro fidis ſubjectis ac famulis agnoſcere omnes Optimates, Equites, Nobiles, & urbium vicorumq́ incolas, publicos privatosve, qui illos invicem Conſanguineos meos ſecuti ſunt, aut aliquo modo adjuverint.*

18. *Habeo etiam pro bonis vicinis & amicis meis Ducem Bipontinum & ipſius liberos, Principem Orengianum, Comitem Lodoicum & fratres, Comitem Wolradum Mansfeldium, & alios omnes peregrinos Nobiles, qui Conſanguineis illis meis ſubſidio fuerunt.*

19. *Amitam illam meam conſobrinosq́ meos, omnesq́ adeo, qui illorum mandato rem geſſerunt, immunes jubeo eſſe, & nullo modo rationum reddundarum teneri pecuniæ omnis, quæ ab ipſis, ipſorumve nomine percepta fuerit aut ab ærario noſtro, aut ab urbibus municipiisve privatisve hominibus, aut ſuppellectilis hominum Eccleſiaſticorum aut aliorum venditione ſive ex mulctis, ſpoliis, redemptionibus prodierit, iſtius vel præteritorum bellorum occaſione. omnis illius inquam pecuniæ, quantumvis magnam ſummam illa conficiat, immunes eſſe & illam, & illos declaro, eosq́ omnes, qui iſtis in rebus fuerint ipſorum imperiis verſati, dummodo ab illa aut illis, & iis qui rationibus reddundis intei fuerint, ad me referant ſchedulam rationum redditarum. Omnia item, quæ belli cauſa hoſtiliter geſta ſunt, condono, militum delectus, pecuniæ fabricationem, tormentorum commeatuumq́ bellicorum expilationem aut fabricationem, urbium expugnationes, devaſtationes, munitiones, mœnium everſiones, omnes cum peregrinis initas ſocietates, illorumq́ peregrinorum in Regnum meum intromiſſionem. Ea denique condono omnia, quæ & iſto ultimo & præteritis omnibus bellis geſta ſunt, quaſi nominatim edicto exprimerentur.*

20. *Illius tamen Religionis viri ab iſtius edicti promulgati tempore continuo diſcedent ab omnibus fœderibus, quæ vel intra, vel extra Regnum inierint, nec pecuniarum collectas hominum delectus, cœtusvè alios, quàm a nobis permiſſos & quidem inermes agitabunt, ni velint rebellium publicæq́ tranquillitatis hoſtium pœnas ſubire.*

21. *Omnes Provincias, urbes, omnia municipia & alia denique loca iiſdem muneribus ac privilegiis uti fruiq́ volo, quibus antè iſtos bellorum tumultus fruebantur.*

22. *Et ut omnes in poſterum querelarum occaſiones præcidantur, volo omnes indiſcriminatim Religionis illius Studioſos capaces eſſe omnium publicorum munerum, perinde ac alii, & omnibus cœtibus conſultationibusq́, quæ ab illis muneribus dependeant, libere intereſſe, nec ullo modo poſt iſtud promulgatum Edictum a ſuis muneribus arceri.*

23. *Nolo illius Religionis homines oneribus gravari, quàm Catholici. ſed peræque omnes ex facultatum ratione onera ſubire, at propter magna ab illis Religionis viris tolerata onera, nolo ut urbium tributis, quæ rerum illarum anteactarum cauſa poſthac fient, ullo modo teneantur. Tenebuntur tamen & iis, quæ noſtro mandato indicentur, & urbium, alia de cauſa peræque ac Catholici.*

24. *Liberari eos omnes jubeo ac mando, qui iſto rum bellorum cauſa capti teneantur, & quidem ſine ulla redemptionis mercede. Si qua tamen merces jam fuerit repræſentata, nolo illam repeti poſſe.*

25. *Si quid controverſiæ inciderit, propter illas redemptionum mercedes, facultatibus, illarum cauſa aut diſtractis aut ſubaratis, vel propter armorum actitationem, diſſentientes partes adeant fratrem meum chariſſimum Ducem Andium, qui rem componet ac determinabit.*

26. *Omnes illius Religionis viros, ſub mea tutela eſſe jubeo, ſuisq́ muneribus & dignitatibus uti & frui pacate. Præfectos tamen eu Seneſcallos, eorumq́ Legatos ſeu vicarios, quod aliter a me proviſum ſit, nolo illis muneribus reſtitui. Illis tamen ſatisfiet mea pecunia, aut ſi malint in Curiarum collegium cooptabuntur; Sin illorum munera majoris ſint pretii, reliquum eis renumerabitur; ſin minoris, meo ærario reliquam ſummam illi remunerabunt.*

27. *Suppellex, quæ extabit adhuc, nec hoſtili vi capta fuerit, Dominis reſtituetur, reddita ab illis pecunia emptoribus, quam illi comperti fuerint dediſſe, uti ex Curiarum urbiumq́ commentariis conſtabit. Hujuſmodi ſuppellectilem volo ita reſtitui.*

28. *At fundorum reditus jubeo à Dominis libere hoc anno percipi omnesq́ contrarias ſententias abrogo. Si quid ex illis reditibus non perſolutum compenſatur, volo Dominis reſtitui.*

29. *Illius Religionis hominum ædes, arces, urbes, aliave loca præſidiis immunia eſſe jubeo & ad eundem omnino ſtatum reponi, quô antè iniitos iſtos tumultus erant.*

30. *Volo ac jubeo, Principem Orengianum & Comitem Lodoicum Naſſovium fratrem omnibus ſuis ditionibus, quæ intra Regni noſtri fines ſunt, reipſa reſtitui, & quidem Principatum Orengianum eo omnino in ſtatu, quô erat ante bellorum turbas, ex ſententiarum ab Henrico Patre noſtro & Regibus majoribus noſtris datarum, præſcripto, omniaq́ ſcriptorum actorumq́ inſtrumenta & monumenta illis reddi reſtituiq́ mando & jubeo.*

31. *Quemadmodum & utriusq́ partis hominibus eadem illa ſcriptorum actorumq́ inſtrumenta reddi Dominis impero.*

32. *Et ut, quantum fieri poterit, anteactarum turbarum memoria penitus aboleatur, omnes ſententias adverſus Religionis illius homines, ab Henrici Regis Patris noſtri obitu, propter Religionis bellorumq́ præteritorum latas, in ipſorum capita, facultatesve, & effectioni mandatas, jubeo mandoq́ eſſe irritas, & è Curiarum commentariis illas deleri evelliq́. omnesq́ facultates & dirutarum ædium ſola areasq́ Dominis ſuis reſtitui, & ne hiſce de cauſis vel ſibi, vel ſuis in poſterum quicquam poſſint eſſe ſententiæ illæ illarumve executiones fraudi, ignominiæve, caveo.*

33. *Omnes item ſententias in controverſiarum agitatione iſto belli tempore impetratas, adverſus Religionis illius homines, quavis in re antique abrogoq́, litesq́ eo in ſtatu eſſe jubeo, quo antè initos iſtos tumultus erant.*

34. *Volo ac jubeo illius Religionis homines obſervare politicas leges Regni mei, ne videlicet diebus feſtis publice aliquid diſtrahant, aut ad officinas operentur, nec diebus, quibus carnium eſus interdicitur, macellorum officinæ aperiantur.*

Atque uti jus ex æquo in omnibus nulla odii favorisq́ ſuſpicione reddatur, volo ut lites, quæ vel jam

mota

mota [illegible] ac movebuntur, inter diverſæ Religionis homines, coram ordinariis primum iudicibus agantur: ſi provocatio incidat ad ſuprema Parlamenta, Pariſini quidem ratione, quod ſeptem Cameris conſtat, poterunt, ſi velint, illius Religionis homines quatuor ſeu è Præſid. ſeu Senatoribus, ea in Camera, in qua ipſorum cauſa agetur, recuſare nec recuſationem cauſas reddere, quantumvis lege repugnante, quæ non niſi reddita cauſa Senatorem recuſari poſſe vetat. Et illis etiam fas erit alios Senatores, redditis cauſis pro more recuſare.

36. *Quod attinet ad lites, quarum ad Tholozanum Parlamentum provocatio eſt, niſi partes aliud Parlamentum elegerint, lites diffiniendæ [illegible] ultas erit eis provocandi ad noſtros ſupplicium libellorum Magiſtros in Palatio Lutetiæ, qui lites ſupremo iudicio diiudicabunt diffinientq;.*

37. *In Rhotomagenſi verò, Divionenſi, Aquenſi, Britannico, Gratianopolitano [illegible] facultas eis erit ſex Præſides ſeu Senatores recuſare, tres nimirum ad ſingulas Cameras, in Burdigalenſi, quatuor in ſingulas utriuſque Cameras.*

38. *Catholicis etiam fas erit, poſtulare, ut omnes, qui Religionis cauſa muneribus ſuis fuerint aliquando abdicati, abſtineant a ſuarum litium cognitione, nulla alia cauſa expreſſa & adverſus alios omnes conſiliarios recuſationis facultas pro more eis ſit.*

39. *Quoniam vero complurimi bellorum iſtorum temporibus, adeo fuerunt violati, ut iniuriarum memoriam relinquere non ita facilè poſſint, nec ex noſtræ quidem voluntatis præſcripto, uti omnes turbarum occaſiones præcidantur, Religionis illius hominibus cuſtodiendas do Rupellam, Montalbanum, Cognacum, Caritatam urbes, in quibus habitare poterunt ii qui domum redire tam cito noluerint, turbarum metu. Ad illarum verò urbium ſecuritatem, fidem ſuam nobis interponent Principes Navarræ & [illegible]ondæus conſanguinei noſtri, & Nobiles, illam Religionem amplectentes, & omne pro eis periculum præſtabunt iureiurando interpoſito, nobis & illas ſe conſervaturos & ad duorum annorum finem nulla mora reſtituros. Interea illis in urbibus Catholicæ Religionis uſus liber eſto, & Eccleſiaſticis omnibusq; Catholicis libera ſit facultatum poſſeſſio & liber uſus, eandem & iuris formam permanere illis in urbibus volo, per eoſdem adminiſtros, qui ante ultimos hos motus erant.*

40. *Ubi primum hoc edictum binis in caſtris promulgatum erit, [illegible]lo iubeoq; arma ab omnibus utrinque indiſcriminatim deponi, nec armorum poteſtatem penes me [illegible] & [illegible]atrem meum chariſſimum Ducem Andium e[illegible]*

41. *Commercium omnibus Regni mei locis liberum promulgato hoc meo edicto, poſthac eſſe iubeo.*

42. *Et ut edicti iſtius mei violationes evitentur, impero iis quibus mei iſtius edicti exequendi partes demandabuntur, iureiurando adigant urbium primarios cives utriusque Religionis, ut iſtius edicti obſervationi diligenter invigilent, & ſeſe mutuo utriq; recipiant in tutelam & defenſionem. Si quid peccatum fuerit in meum edictum, ego profiteor, me ab illis expetiturum pœnas, niſi violatores mihi ſiſtant.*

43. *Ut vero omnes mei adminiſtri meam voluntatem planè intelligant, nec ulla in poſterum ambiguitas, præteritorum edictorum prætextu relinquatur, teſtor me omnia alia edicta, reſcripta, interpretationes Parlamentorum ſententias [illegible] ecretos commentarios in meum [illegible] lum abrogare [illegible] quareq; [illegible] meq; illa omnia [illegible] & nulla eſſe iu[illegible] Perſpicue autem edico, [illegible] me, ut hoc meum [illegible]ctum ratum fixumque apud omnes ſit.*

44. *Ad certiorem [illegible] erum mea iſtius voluntatis [illegible]firmationem, iubeo, ut omnes [illegible] et adminiſtri [illegible] bium etiam Magiſtratus de hoc meo edicto ſancte [illegible] ſervando fidem ſuam iureiurando obſtringant at[illegible] obligent.*

45. *Volo iubeoq; uti omnia Parlamentorum collegia eidem iureiurando [illegible]e obligent, hoc meum edictum, nulla mora interpoſita, nec ullis exceptionibus adhibitis continuo promulgent auguſte [illegible]enniter. Uti etiam binis in caſtris publicatio peregrinus miles continuo dimittatur. Provinciarumq; Præfectis mando, uti per omnes Præfecturarum ſuarum diſtrictus curent quamprimum promulgandum, omnesq; [illegible]les vias è veſtigio coercendas. Promulgato edicto [illegible] quis quid hoſtiliter cum armis geſſerit, norit ſe [illegible] ſupplicium, nulla gratia venia, ſubiturum. Hoc itaque edictum meum norint omnes [illegible] me omnibus meis ſubiectis ratum fixumq; eſſe iuber[illegible] de[illegible] ubique obſervando viderint omnes mei adm[illegible]*

Hoc edictum continuò Lutetiæ [illegible] promulgatum, binis que in caſtris arma utrinque deponuntur [illegible] regrinus dimittitur. Illi de Religione variæ [illegible] ci, poſt longas luctuoſasque moras domos [illegible] latas repetunt, nondum tamen plane obductis iniuriarum odiorumque vulneribus.

Circiter finem Auguſti, equites auſpiciis Wolfgangi Comitis Palatini in Gallias, ad ſubſidium Principum, deducti, ſub Vol[illegible]do [illegible] hoc uſque tempus Principum [illegible] ſtrenue [illegible]ta, in fine [illegible] ing[illegible] H[illegible]uis & S[illegible] pend[illegible] ut[illegible] uta, inde parumper A[illegible]atiam revertuntur, vix tertia [illegible]rum, qui validiſſimis corporibus Germania ſuperiore anno exierant, parte ſuperſtite. Nam ne quid de peditibus dicatur, quos in pugna Mongo[illegible]rana ferè omnes contis demiſſis [illegible] nam [illegible]tes, ab Helvetiis una cum Ducibus cæſi [illegible] ex vexillationibus equitum viginti octo vix un[illegible]cim ſuperfuêre. Nam in pugna Mongontur[illegible] ex equitibus Germanicis ultra centum deſid[illegible] non fuêre, & in velitariis pugnis non admo[illegible] multi conciderunt. Qui verò ſuperſtites e[illegible] in hac militia Gallicana, iis loca [illegible] peragrare contigit, ad quæ vix multis ab hinc ſ[illegible] Germano equiti hoſti acceſſus patuit, ipſi non ſaltem Burgundos, Francos, & Lemovicas, h[illegible] cervice eorum imminente, ſed & Pictos, Xantonas, Petrigoricos, [illegible]vernos, Rhuteoos, Quercinos, Tholoſates, Occitanos, Vivariates, B[illegible]bon[illegible] aliosque Galliæ populos, altiſſimis montib[illegible] fluminibus hoſte repugnante ſuperatis, pe[illegible] tibus, nomenque equitum Germanicorum [illegible] que in locis iſtis obſcurum. [illegible] quod tame[illegible] unquam eventurum fu[illegible] [illegible] G[illegible] propter Religionem d[illegible]a fuiſſet quod ut T[illegible] graviſſimus & an[illegible]qui[illegible]ous Eccleſiæ Do[illegible] Scapulam ſcribit: *Humani iuris & naturæ [illegible] ſtatis ſit, unicuique quod putaverit colere, nec [illegible] ſit aut proſit alterius Religio: ſed nec Re[illegible] cogere Religionem, quaſi onte ſuſcipi de[illegible]eat [illegible] cum & ho[illegible] ia ab animo libenti expo[illegible]tulentur* [illegible]to verò [illegible]radum Mansfeldicum [illegible]

Comitia ex Gallia venientem, non tantum Principes, ſed & Imperator Maximilianus clementiſſimè excepit, eique poſt colloquium cum ſua Majeſtate habitum, domum properanti, abeundi veniam dedit.

Septembris die undecimo, *obiit Reverendus D. Johannes Brentius*, Eccleſiæ Stutgardiæ Præpoſitus, Academiæ Tubingenſis Commiſſarius, Gubernator Eccleſiæ Ducatus Würtenbergici, Vir pietate, doctrina multiplici, ſapientia, uſu rerum & longi temporis experientia præſtantiſſimus. Nam ab initio renovatæ Religionis interfuit & præfuit deliberationibus omnibus, colloquiis, & conventibus, quibus de Religione actum eſt, teſtis, cuſtos, propagator, & defenſor veritatis ſtrenuus. Natus eſt anno Domini ſupra milleſimum quadringenteſimum nonageſimo nono, in oppido Imperiali Wila, tribus milliaribus à Tubinga diſſito, parentibus honeſtis Martino Brentio, qui illic functus eſt Magiſtratus officio, Sculteтum vocant, viginti quatuor annis, & Catharina Hennichia, ipſo die D. Johannis Baptiſtæ ſacro, unde & nomen illi à parentibus eſt datum. Corporis ſtatura fuit procera, egregia, atque heroica, latera habuit firma, unde & vox ſonora & gravis firma valetudine uſque ad grandævam ſenectam fuit, adeò ut rariſſimè decubuerit morbo afflictus, niſi quod eriſipelate ſit vexatus, qui morbus illi fuit familiaris. Verùm tandem hoc anno exhauſtus viribus, confectus laboribus, vigiliis, tentationibus, periculis, & ſenectute gravi, ad quam, ut ipſe dicere ſolitus eſt, omnia mala tanquam ad aram concurrere ſolent, ſemper indies deficere cœpit, ſicut elychnus oleo deficiente, & in febrilem morbum decima Auguſti menſis præcedentis incidens, ſemper pejus habere cœpit, ac finem vitæ inſtare intellexit, ideoque omnia facere, quibus ad benè moriendum homines pii ſe præparant. Quod igitur Dominus Deus noſter Hiskiæ Regi Juda per Iſaiam Prophetam præcepit, ut Teſtamentum conderet: Diſpone, inquiens, domui tuæ, quia morieris & non vives, hoc ſibi dudum noſter dictum putavit. Ante annos enim quatuor de poſtrema ſua voluntate teſtatus eſt, idque manu propria deſcripſit. Sed non more filiorum hujus ſeculi, qui de caducis ferè potiſſimum rebus agunt: Verùm ut pium & primarium Eccleſiæ Doctorem decet, de Fide & Religione ſua, in qua vitam hanc finire, & ad filii Dei tribunal accedere velit, eſt conteſtatus. Hanc autem eſſe, quæ in ſacroſancta Prophetica & Apoſtolica Canonica Scriptura, tribus Symbolis Apoſtolico, Nicæno & Athanaſii continеatur. Quia verò facili momento voluntas humana mutatur, & ut à Jureconſultis dicitur, mutabilis & ambulatoria eſt usque ad mortem, ne quis exiſtimaret, ipſum jam circa vitæ finem mutatum eſſe ab illo, qui fuerit olim, Teſtamentum hoc ſuum, paucis ante mortem diebus, cum jam decumberet, à filio D. Johanne in præſentia Miniſtrorum Eccleſiæ Stutgardienſis omnium, quos ad hoc peculiariter vocatat, prælegi & recitari, ejusque hos teſtes eſſe voluit, poſteà privatam ſuorum peccatorum confeſſionem edidit, & petita ac impetrata abſolutione, Euchariſtiæ ſumptione fidem ſuam confirmavit, & viatico hoc inſtructus, ad iter ſe accinxit. Multis verbis tum Symmiſtas ad pium conſenſum & concordiam in Doctrina cœleſti, quæ hactenus Dei beneficio in hoc Ducatu floruerit, eſt cohortatus, addito vaticinio, quod ſi hanc ſuam cohortationem admiſerint, Deum ipſorum laboribus & conatibus honeſtis affuturum. Et hoc ſui μνημόσυνον commune eſſe voluit omnibus Doctoribus & Miniſtris Eccleſiæ hujus Ducatus, operam demus ſummam, ut unum ſimus in Deo & verbo ejus. Idque Pſalmo confirmavit. *Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, fratres habitare in unum &c.* Quem ſi Deus longiùs concederet vitæ ſpatium, ſe enarraturum, & Eccleſiæ ejusque miniſtris ſic valedicturum, affirmabat; ſin aliter Deo viſum ſit, cui ſe commendet, alii ſuo id facerent loco oravit. Hæc illius fuit verè Cygnæa cantio & concio, quæ utinam exaudiatur in tota Eccleſia ab omnibus noſtri ordinis hominibus. Toto verò morbi tempore, nullam non modò vocem, ſed ne quidem ſignum impatientiæ ullum edidit: Verùm interrogatus de valetudine & morbo, reſpondere ſolitus eſt, ſe meliorem, ſempiternam ſcilicet, appetere & deſiderare vitam. Liberos ſuos natu minores, filio D. Doctori Johanni commendavit, de cujus fide non dubitet, ideoque de illis ſe amplius prorſus non eſſe ſolicitum. Mors quoque ipſa, quantumvis aliàs terribilis, ad cujus non dico mentionem, ſed tacitam cogitationem exhorreſcunt, ut valdè optata illi, ita placida quoque fuit, ſicut totius vitæ mores ſuaves & elegantes. Mors itaque illi amara non fuit, ſed verè dulcis ſomnus, & non eſt mortuus, ſed obdormivit. Die enim Solis, quæ fuit decima hujus, circa horam pomeridianam ſextam, in valde dulcem incidit ſomnum, qui duravit uſque ad horam matutinam tertiam, ſequentes diei Lunæ, ubi acceſſit, ut putatur, ſpecies apoplexiæ, quæ à Medicis metuebatur ſemper, quam excepit profundus admodum ſopor, qui duravit ferè ad duodecimam uſque. Poſtquam evigilaſſet, Symbolum Apoſtolicum à Miniſtro Eccleſiæ eſt recitatum, audiente & intelligente ipſo. Finita recitatione interrogatur, num in hac fide & confeſſione conſtanter ex hac vita emigrare velit, disertè reſpondit, ita: poſtea vocem amplius edidit nullam, ſed abſque omni perturbatione, aut motu vehementiore, cœpit paulò pòſt animam agere, Deoque creatori & Salvatori unico Chriſto, cui fideliter per annos quinquaginta in vinea ipſius ſervivit, eique commendaverat, circa primam horam pomeridianam reddidit, completis uno & ſeptuaginta annis, menſibus duobus, diebus ſeptendecim, relicto ſuis, nobis omnibus totique Reip. Chriſtianæ ingenti ſui deſiderio: ſepultus eſt Stutgardiæ in templo Collegiato, medius inter duos Comites, non procul à Cathedra, è qua ſinceram Evangelii Doctrinam gregi ſuæ fidei commiſſo, annos circiter octodecim magna cum gravitate, authoritate & utilitate propoſuit, funus efferentibus ſex Eccleſiarum Miniſtris, & comitantibus vicinis Paſtoribus plurimis, Aulicis omnibus, qui tum in urbe erant, Magiſtratu oppidano & civium innumera multitudine, non abſque multis acerbiſſimis lachrymis, Paſtori ſuo fideliſſimo, poſtremum hoc pietatis officium præſtantibus. Exequias ejus oratione luculenta proſecutus eſt Jacobus Herbrandus Sacroſanctæ Theologiæ Doctor, ejuſ-

demúque in Academia Tubingenſi Profeſſor, eaſq́; etiam alii multi eruditiſſimis epitaphiis Græcis atque Latinis ornarunt, ex quibus admiratoris & ſucceſſoris illius Wilhelmi Bidenbachii, tum Paſtoris Eccleſiæ Stutgardianæ diſtichon, quo annus & dies obitus ipſius comprehenditur, ſubjicere libet.

LVX *ſa*C*ra fe*LICI*s* LVX*it*, *c*VI *reg*VL*a* VI*rgo*
*A*DD*is*V*r*, *& terr*I*s Brent*IV*s er*I*p*I*t*V*r*.

Et hæc quidem breviter de illo dicere voluimus, quoniam ipſius vita (ut antè diximus) à Viris doctis eruditiſſimis lucubrationibus & enarrationibus illuſtrata ſit, non operæ pretium eſſe duximus, ut multa de illo in hoc tractarentur.

Viceſimo ſecundo Octobris Spiræ ſponſalia Sereniſſimæ Reginæ Eliſabethæ Maximiliani Imperatoris filiæ, cum Chriſtianiſſimo Gallorum Rege Carolo Nono, Regali magnificentia & ſolennitate in ſummo templo ſanciuntur: Archiduce Auſtriæ Ferdinando ſpeciali mandato, à Rege Galliæ, Carolo ad eam ceremoniam auſpice conſtituto, & ſponſum nomine & facie tenus repræſentante: Archiepiſcopo verò & Electore Moguntino, Daniele benedictionis ſacræ ritum adminiſtrante.

Ultima Octobris, *mira ventorum tempeſtas* in utraque Friſia tam Orientali quam Occidentali, Hollandia, Brabantia, Zelandia, finitimiſque locis ſuborta eſt, quam biduo pòſt tam *calamitoſa exundatio Oceani Germanici* ſubſecuta eſt, quanta à multis retrò ſeculis non fuit audita. Nam cum in iis locis propter reciprocationem ſeu refluxum maris, qui ſtatis ac certis temporibus accidere ſolet, in utroque maris littore aggeres conſtructi ſint, quibus maritimi fluctus intercipiantur arceanturque, hoc die tam vehemens ventus, inuſitataque tempeſtas, undis maris oblectata eſt, ut ſecundo refluxu cum primo vi ventorum retardato reciprocante atque commixto, impetu æquoris æſtuantis, & ſævitia ventorum aggeres & æſtuaria perrumperentur, & non ſaltem agri, pecora atque jumenta, ſed & pagi arces ac oppida, cum hominibus inundarentur, ventis tempore exundationis ita ſævientibus, ut nemo ſe aquis committere auſus fuerit, nec vicinus vicinum juvare quiverit. Multi enim naves ingreſſi, ut amicis & vicinis periclitantibus opem ferrent, ſubmerſi ſunt ipſi. Domus permultæ non aliter ac naves à fluctibus agitari viſæ, in quibus ſi qui eſſent pueri, aut qui infirmitatis, aut tarditatis vitio laborarent, ſtatim ſubmerſæ fuêre. Robuſtiorum & agiliorum, qui in ſuperiores ædium partes conſcendiſſent, nonnulli ſervati, alii poſtquam diu devagati eſſent, tandem diſruptis & à fluctibus conquaſſatis domibus in mare præcipitati, poſt multas miſerias extincti ſunt. Ac quidem altiores & eminentiores Friſiæ partes inhabitantibus, maximum periculum fuit, & ex iis plurimi undis ſuffocati fuêre. Ipſi enim dum nihil mali ſibi ex iſta tempeſtate timerent, ecce repentina calamitas & inundatio eos mediis fluctibus involvit. Nam *in duabus Præturis Dongerdelianis* (ut fertur) *quatuor millia hominum perierunt*, *in civitatula Dockenſi trecenti & quinquaginta, in pago Petersbienio centum & ſex, in Winaem centum ſeptuaginta vel circiter, Pingi quinquaginta, ſex complureſq́; alii aliis in locis.* *Groninga* verò, quæ Metropolis eſt totius Friſiæ, *præſidiariis Hiſpanis ac ædificatores novæ arcis, unà cum fundamentis ejus everſis, fluctibus & æſtu marino abrepti, diſparuêre, ita ut quo pervenerint, ſciri non potuerit.* Nec minus hæc tempeſtas in aliis locis Belgii ſævivit: Nam & *Delffis, Roterodami, aliiſq́; in locis Hollandiæ cataclyſmus iſte ita exuperavit, ut etiam ſummitatem turrium æquaret*, ac infinita pecora cum hominibus undis immerſa abduceret. *Antverpiæ* verò *homines* pro more loci illius in ſubterraneis cellis habitâtes, *non ſolum undis improviſis oppreſſi interiêre, ſed & hæ uſque ad ſuperiores contignationes & tecta adeum conſcenderunt.* Quanta calamitas *in Zelandia* acciderit, vix dici vel credi poterit, cum in ea *circiter* 24. *millia jugerum diſſipata ferantur*, non perpaucis hominibus aquarum impetu delens. Verum ne Belgas ſolos hæc clades invaſiſſe putetur, ea & Septentrionalem oram maritimam afflixit. Nam ne de aliis locis maritimis quid commemorem, quo hæc narratio abrumpatur: Et *prope Hamburgum* in die omnium Sanctorum *aggeribus ruptis, agriſq́; ſubverſis, ſata perierunt, nonnulla domus loco mota, & impetu aquarum obducta ſunt, unà cum familiis pecudes aquis obruta & extincta.* In ipſa verò urbe *merces corrupta*, aut vix undis ereptæ & ſervatæ ſunt. De harum inundationum prodigio quæ judicâda ſint, ubi de Rheni inundatione ſubſequente dicemus, breviter Hiſtoriis veteribus repetitis, noſtram ſententiam exponemus.

Quarto Novemb. Iſabella Imperatoris filia, quæ Carolo Nono Galliarum Regi deſponſata fuerat, Spira, Macerias, urbem in finibus Campaniæ, & Ducatus Lucemburgici ſitam, diſcedit, deducentibus eam præter Comitem de Retz Legatum Regium, ſtipatum aliis quatuor Nobilibus ordinis Regii, Archiepiſcopo & Electore Trevirenſi, Jacobo & Johanne Epiſc. Argentoratenſi, ex ordine verò ſeculari Carolo Marchione Badenſi, Duce Areſcoto, & Comitibus duobus Hohenloenſi, & Zollerenſi, Gynæceo ejus præpoſita, vidua Comitis Arenbergici, quem in pugna contra Hiſpanos in Friſia commiſſa, occubuiſſe diximus. Trevirenſi hæ partes, ut Galli tradiderunt, ob id demandatæ, quod ab antiquo Cancellarii ejuſdem Regni titulum gerat, & quod Galliæ una cum Argentinenſi, inter Germanos Principes, vicinior ſit.

Circiter hoc tempus per Germaniam nunciatur, primariam *urbem Cypri Nicoſiam à Turcis poſt longam obſidionem expugnatam*, & 25. millia hominum occiſa eſſe, idque cum tanta crudelitate, ut quidam ethnico exemplo, ſibimetipſis potius mortem conſciſcere, quam in manus truculentiſſimi tyranni incidere voluerint. Flos Nobilitatis & civium, Conſtantinopolim & Alexandriam in captivitatem abductus, in publico foro venit. Præfecti urbis caput præciſum, atque haſtæ infixum, ante Famaguſtam erectum eſt, comminatione addita, niſi ejuſdem urbis Præfectus ſponte urbem dederet, ſimilem eum eventum laturum, ut tunc literis Venetiis ſcriptis eſt proditum. Turcæ præter immenſam auri & argenti ac pretioſæ ſupellectilis vim, in Nicoſia ultra quadringenta majora, & ducenta medii generis tormenta bellica cepere. Fuit verò *Nicoſia olim Regum Cypri ſedes*, ac inſulæ Metropolis octo milliaribus à Famaguſta diſtans, ut jam à Sultano Selymo, ſic ante centum annos à Sultano Ægypti Mechella miſerè capta.

Ejus itaque excidio admoniti, rerum humanarum inconſtantiam conſideremus, nec noſtris viribus vel potentiæ fidamus, cùm hæc facili momento everti poſſit. Expugnata verò fuit ab Haly & Muſtapha Baſſis, undecimo Septembris, qui dies erat Dominicus, ut poſtea relatione certorum cognitum eſt.

Decimo quarto ejuſdem menſis, Philippus Hiſpaniarum Rex cum Maria filia Imperatoris Maximiliani, quæ Kalend. Auguſti Spira deſcendens, vento ſecundo e Belgio in Hiſpanias navigiis appulſa, Burgis & Vallodoleti, honorificentiſſimè excepta fuerat, fratribus Rudolpho & Erneſto huc uſque ei in occurſum prodeuntibus, Segoviæ (quæ eſt Hiſpaniæ Tarraconenſis civitas Antonino Pio Secobia, Plinio Segovia dicta) nuptias Regia magnificentia celebrat, ſponſæ per Cardinalem Sevillanum non ſaltem benedictionem nuptialem, ſed & epularem peragentem, indiſſolubili vinculo junctus.

Decimo ſeptimo Novemb. *Venetiis terræmotus*, ſed tamen cladis expers, factus eſt, vicina verò loca eo ita conquaſſata fuere, ut Ferrariæ multæ ædes corruerint, ac Princeps cum ſuo comitatu, aliique Nobiles cives de remiſſione ejus diffiſi, civitate relicta in alia loca migrarint, atque ſub tentoriis degerint. Similes hujuſmodi terræ tremores & *Modina, Regii, Corregii, Florentiæ, Finariæ finitimisq́; in locis fuêre.* Hæc verò prodigia minimè contemnenda eſſe conſtat, quia tremores concuſſæ terræ ſemper magna bella, pernicioſaſque ſeditiones denunciaſſe Hiſtoriæ tradunt. Quare ut ejuſmodi mala Deus avertat, vitam emendemus, & vera fiducia ad ipſum confugiamus, ardentibus votis rogantes, ut propter filium mediatorem calamitates mitiget.

Viceſimo ſexto ejuſdem, *Carolo Regi Gallorum Iſabella ſecunda Imperatoris Maximiliani filia*, in itinere Esdonæ à fratribus ſponſi Regis cum trecentis equitibus excepta, Maceriæ à Principibus Germaniæ cum mandata ſolennitate traditur, ac poſt receptionem holoſerica veſte aureis liliis intertexta induta ac diademate pretioſiſſimo ornata, à duobus fratribus Regis Alexandro Eduardo, poſtea Heinrico, & Hercule, deinde Franciſco dictis, ac utrumque ſponſæ latus claudentibus ex palatio ad ſummum templum Maceriense deducitur, Regiique magna Procerum atque Nobilium turba ſtipato, *vero ac legitimo matrimonio jungitur*, ſacrum miſſæ, (ut vocant) Cardinale Burbonio faciente, eoque peracto nuptiæ magna feſtivitate celebrantur, quibus præter Galliæ ac Germaniæ Principes, interfuêre Legati Pontificis, Regis Hiſpaniæ, Scotiæ, & Venetæ Reipublicæ.

Triduo verò in nuptiali gaudio conſumpto, Comites Reginæ muneribus affecti in Germaniam dimittuntur, ac ſponſa à marito Rege commiſſa Dominæ de Damperra, matri Comitiſſæ de Rhetz, fœminæ Virtute excellenti, in Regnum Galliæ traducitur, illa ſedecimum, Rege marito viceſimum ætatis annum agente. Atque ita Imperator Maximilianus duas filias duobus potentiſſimis Chriſtiani orbis Regibus in uno eodemque menſe elocavit, quod pauciſſimis Regibus facere contigit.

Sexto Decemb. qui ſacer eſt *Divo Nicolao*, hactenus à compluribus *pro Deo tutelari maris*, ut olim Ethnici Neptunum coluerunt, *habito*, *Rheni aquæ in plerisq́; civitatibus ora Rhenana, ita intumuerunt, ut ad eam altitudinem aſcenderēt, ad quam ab anno 1480. non pervênerant.* Nam Spiræ durantibus adhuc Comitiis, in parte urbis ſummo templo contigua, ubi per clathros muri naves piſcatoriæ ex lacu Leporino in Rhenum exire ſolent, aqua exundans, lineam quadrato lapidi anno 1480. inciſam, attigit, ut & Argentinæ aliisque in locis, ubi tanta Rheni inundatio fuit, eveniſſe ferebatur magna multorum præteritæ iſtius, aliarumque exundationum effectiones perpendentium conſternatione. Nam ut quidam prudenter ſcripſit, omnia quæ uſitatam ac tritam viæ naturam excedūt, quacunque in parte, ea percellunt conterrentq́; hominum animos, quod magnopere rebus humanis, nō quidem adferre ſemper atque immittere, ſed plerumque ferè portendere mala, non unius aut definiti generis, verùm quicquid eſt calamitoſum, ſoleant, à quibuſcunque oriantur cauſis. Atque ideò complures ad animum revocantes effectus inundationis octuageſimi anni à patribus acceptos, aliarumque quas ipſi ſuo ſeculo notaſſent, *magna mala his inundationibus portēdi præſagierunt.* Nam octuageſimo anno à Mahomete Secundo, Turcarum Imperatore, maxima claſſe Apuliam invadente, Hydruntem civitatem maritimam conciſo in medium Franciſco Duce, expugnatam, Calabriæque cultoribus magnam calamitatem illatam audierāt, ac à Moſco ampliſſimam urbem Novogradiam captam, interq́; Matthiam Hungariæ Regem, & Fridericum Auſtriacum Imperatorem, tunc temporis graviſſimum bellum cōflatum eſſe Et recordabantur calamitatum, quæ poſt exundationes anni viceſimi quarti atque triceſimi, in variis orbis partibus diffuſæ fuiſſent. Nam illius quidem inundationem dira & inenarrabilis ruſticorum per Germaniam tumultuantium ſeditio, Franciſci Galliarum Regis captivitas, Ludovici Regis Hungariæ triſtiſſima cædes, urbisq́; Romæ inſeparata direptio, hujus verò diram aquarum alluvionem, quæ Brabantiæ, Hollandiæ, & Flandriæ loca littoralia, maritimaque ruptis aggeribus obruit, irruptio Turcæ in Auſtriam, bellum Danicum, Chriſtierni Regis captivitas, Helvetiorum inter ſe conflictus, bellum Regis Poloniæ cum Walachis, Lubecēſium contra Hollandos, mors Margaritæ Cæſaris Maximiliani filiæ, & Ludovicæ Regis Gallorum matris ſubſecuta fuêre. Et ſanè ſi Hiſtoriæ antiquioris ætatis revolvantur, diræ hujuſmodi ac inuſitatæ exundationes ſimilium calāmitatum nunciæ ſemper fuiſſe invenientur. Nam ut ex innumeris aliquot commemorem, in belli Peloponneſiaci omnium diuturniſſimi anno ſexto, quæ acciderunt exundationes, apud Orobias & circa Atalantam inſulam ad Locros Opuntios, haud dubiè belli iſtius diuturnitatem portenderunt, licet Thucydides falſò exiſtimans, ipſas ſine terræ motu accidere non poſſe, huic eas adſcribat, & Orchomenii lacus amplitudinem prodigioſam Athenienſibus fuiſſe infauſto ipſorum cum Philippo Rege Macedone ad Chæronæam prælio, in quo Græciæ Imperium dominationemq́; ille adeptus eſt, notatum prodidit Plinius: In Romana verò Hiſtoria, copioſiſſima hujus rei exempla extantia referre, ſuperfluū videri poſſet; unum tamen atque alterum ex memorabilioribus ſubjicere, non abs re fore arbitramur, quibus regula

commemorata confirmetur: Atque initio quidem, anno ab urbe condita trecenteſimo nonageſimo quinto, Lacus Albani incrementa, ſine ullis cœleſtibus aquis cauſavè alia facta, Vejorum ſubactionis ac Tarquinienſium belli prodigia fuiſſe, Hiſtoriæ commonſtrant. Deinde Tyberi loca urbis inundante, anno quinquageſimo ſexageſimo primo, Minutius à Liguribus, in extremum periculi adductus, vix Numidarum induſtria liberatus eſt, & Antiochus Hannibale bellum ſolicitante, contra Romanos ſuſcepit, iiſdem atteſtantibus. Verum ejus temporis exemplis, quæ nimium multa ſunt, brevitatis cauſa omiſſis, ad alia, quæ poſt Remp. Romanam everſam hinc inde acciderunt, digredientes, ex iis etiam, quæ noſtro inſtituto ſervire videntur, quædam ſubjiciamus: Inter quæ hoc maximè illuſtre, quòd anno Domini quingenteſimo quadrageſimo quinto mari Thracico quatuor milliaribus exundante, Totilas Romanos obſedit, obſeſſi fame maxima preſſi, vi etiã ac fame Placentini obſeſſi, Totilæ ſe dediderint. Heinrici verò Quarti tẽpore, anno videlicet triceſimo ipſius Imperii, inundationis ſubſecuta mala quis commemoret? Anno deinceps milleſimo quingenteſimo triceſimo quinto, Oceano ſe in continentem, bonamque Flandriæ, Hollandiæ ac Friſiæ partem effundente, ſequentibus annis non tantùm Lotharius Imperator ſecundam expeditionem in Italiam fecit, & magnus Norwegiæ Rex ab Araldo exoculatus Regnoque exutus eſt; ſed & bellum celebratiſſimum mox à Proceribus Chriſtiani nominis magnis viribus propagatione tamen nulla ſuſceptum eſt, Chriſtianis ipſis inter ſe diviſis, ac diſſidiis, quæ hodierno die durare videntur, diſtractis: Inde verò factiones Gibellinorum atque Guelphorum in Italia ortas, maris inundationem ſubortam in Friſia quanta à temporibus Nohæ non fuerit quaſi præambulam habuiſſe ex hiſtoriis videre licet: Ac ut Rhenus poſtea ex vehementioribus undis anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto, alveum ſuum prætergreſſus, anni ſubſequentis bellum Sileſiacum, Pruſſiæ & Poleſſienſis terræ, devaſtationem, & Rhodolphi Imperatoris bellum in Bohemos denunciavit. Sic etiam anno Chriſti improviſas exundationes Rheni, Mœni, aliorumque fluminum ſecundo Februarii factas (ſi in his quid Nauclero credendum eſt) ſubſecuta eſt confœderatio Helvetiorum, deſtructio Ordinis Templariorum, & translatio Sedis Pontificiæ, in Galliam. Nec diſſimili eventu caruit Rheni ex imbribus vehementioribus facta inundatio, anno milleſimo quadringenteſimo viceſimo primo, cum Imperium Romanum ad Pontificis Romani efflagitationem, *bellum contra Bohemos quaſi hæreticos* fruſtra ſuſcepit, quod *ferè totius Germaniæ devaſtationem ſecum traxit.* Sufficerent hæc ad theſeos explicationem, verùm ut ad tempora, à quibus incepimus, redeamus, & hoc adjicimus. Poſtquam anno milleſimo quadringẽteſimo quadrageſimo ſexto, *mare* in tantam rabiem excitatum fuiſſet, ut *diſſolutis aggeribus Dordraci multas Parochias ſubmerſiſſet, & circiter centum millia hominum interiiſſent*, bellum inter Fridericum Auſtriacum & Helvetios motum, ſed fruſtra, Civitatibus Imperii, quia res ad Domum Auſtriæ, & non ad Imperium pertineret, auxilia denegantibus: Anno verò deinceps altero, *inter Albertum Brandenburgenſem & Norimbergenſes bellum atrociſſimum* ortum, in quo Principibus Marchionem, Civitatibus verò Imperii Norimbergenſes adjuvantibus, plurimæ cædes, rapinæ, atq; perniciosa incendia facta fuiſſe conſtat. Tot itaque exemplis omnium Hiſtoriarum ac gentium atteſtantibus *inundationes nunquam ſævarum atque atrocium calamitatum expertes fuiſſe*, agnoſcamus rectiſſimè ad inundationum effectiones accommodatum dictum Davidicum: AQUÆ MULTI, POPULI MULTI, ac calamitates imminentes à Deo benignè averti precemur. Etſi enim irruptione Turcica in finium Venetum præſagiens calamitas adimpleta videri poſſit, majores tamen ne ſubſequantur, verendum eſt.

Undecimo Decemb. capitibus deliberationis ab Imperatore Maximilian. Spiræ propoſitis, per Status diu multumque diſcuſſis, tandem Comitia ſolvuntur: Imperatore quidem poſtulata de ſuppetiis ferendis, ad muniendos fines Ungariæ, & alenda præſidia in iiſdem locis obtinente, iis verò quæ de militiæ externæ prohibitione & publicorum armentorum conſtructione propoſuiſſet, denegatis; *leges tamen militares conditæ & promulgatæ.* Porrò verò *decernitur belli Gothani expenſas* ex parte ditionis ad Johannem Fridericum captivum Saxoniæ Ducem ſpectante, *Auguſto Electori Saxoniæ juxta Imperii conſtitutiones refundendas, ac ipſi quatuor Præfecturas cautionis ergo à Johanne Wilhelmo oppignoratas tradendas eſſe, quoad illi de expenſis ſatisfiat.* Filiis deinde Johannis Friderici captivi in gratiam Imperatoris receptis, ditionis paternæ portio reſtituitur & tutores conſtituuntur. *Proceſſus* quoque *judiciarius Cameræ Imperialis, Spiræ in nonnullis emendatus, & triginta duobus aſſeſſoribus novem adjecti*, novæque conſtitutiones editæ. Recuperandi adempta Imperio rationes aliquot propoſitæ, quarum optimam eligendi optio Cæſari data, recipienti, ſe, quæ officii ſint, diligentiſſimè curaturum. *Quò certa Imperii matricula confici queat, in ſingulis circulis inveſtigandum, quænam in unoquoque eorum membra Imperio ſubtracta*, idque Deputatis proximo menſe Auguſto Francoforti conventuris ſignificandum, conſultaturis de hac re latius. De moneta priores ordinationes repetuntur ac confirmantur, in contravenientes monetæ confiſcatio permittitur, ac expenſæ damna accipienti reſervantur, & alia ſanciuntur, quæ ex publico Receſſu cognoſcere licet. Sed & alia multa in iiſdem Comitiis acta fuêre. Nam præter ablegationes duarum filiarum Cæſareæ Majeſt. maxima cum pompa factas, *Roſtochienſium de occupatione civitatis ſuæ, aliiſq; rebus contra Duces ſuos conquerentium, cauſa à Cæſare audita eſt.* Belgæ quoque ab Albano ejecti boniſque privati, ſupplicem libellum pro reſtitutione exhibuêre, qui calamitates præteritas commemorando futuras denunciavit. Cauſa etiam Alberti Roſenbergici noviſſimis Comitiis Auguſtæ ad Electoris Saxoniæ inſtantiam capti, ventilata, ſed fruſtra. Exterorum quoque Regum Legati ad mandatorum expoſitionem admiſſi, inter hos Poloniæ, agens de abolitione proſcriptionis Alberti Ducis Bruſſiaci, & de Magiſtro Ordinis Teutonici conquerens. Advenientem ex Gallia nomine Reginæ Navarræ, Principum, Admirabi, ſociorumque, Argentinenſium Legatum, ac

expo-

exponentem pacis initæ conditiones & cauſas, ac gratias ipſis non tantum pro ſuppetiis à Wolfgango Palatino latis; ſed & intercesſione Principum, qui interfuiſſent nuptiis, Caſimiri Palatini, apud Regem facta, agentem, ſimulque pro Legatione in Gallias ad Regem decernenda, quo pacis conditiones ſartæ tectæque ſervarentur, ſocii Auguſtanæ Confeſſionis audivêre, & quæ petita fuerant omnia voluntate præſtiterunt, ſplendida Legatione ad Regem Galliæ miſſa. quæ illi gratularetur, tum propter ſedatum diuturnum bellum inteſtinum, tum etiam propter conjugium cum filia Imperatoris contractum, ut inferius latius dicemus.

Decimo tertio Decembris, qui erat dies Luciæ & Otiliæ tandem poſt multas longasque tractationes per Legatos Imperatoris, Regum Galliæ, Poloniæ, Electoris Saxoniæ, & Reip. Lubecenſis *inter Reges Daniæ & Sueciæ graviſſimum & difficillimum bellum*, Trojanum fere tempore æquans, Stetini in Pomerania *componitur*, hiſce conditionibus.

Initio omni ſimultate odioq́; depoſito perpetua & irrevocabilis pax, & amniſtia inter ambos Reges eorumq́; ſubditos eſto.

Petitio ſumptuum bellicorum ac pœna tranſactionis Bremobroenſi anno 154 adie ... .

Lis de inſignibus trium coronarum, quas uterque Regum pro ſuis vendicat, arbitrio Cæſareæ Majeſt. Electoris Saxoniæ, Julii Ducis Brunſuicenſis, Electoris Brandeburgici, & Georgii Johannis Comitis Palatini deciditor. Interea vero utrique Regum inſignia, trium coronarum geſtandi, facultas eſto.

Juri quod uterque Regum ad alterius Regna prætendit, utrinque renunciato, atque in perpetuum id extinctum eſto.

Regnorum utrorumq́; termini inconcuſſi manento, ut tempore Regum Chriſtiani & Guſtavi fuêre.

Bona ſubditis utriusque tempore belli in alterius Regno adempta, aliisq́; collata, veris & antiquis dominis reſtituuntor.

Capti in bello utrinque ſine lytri ſolutione dimittuntor.

Rex Daniæ Sueco Elſpurgum cum ſuis pertinentiis & omni munitione bellica, quæ in eo tempore expugnationis fuit ſeptimo Junii, Suecus verò viciſſim Dano Iempterſcam Ditionem & Herdalam, Regni Nordwegici partis reſtituito, ac Juriſdictione Eccleſiaſtica in iisdem locis ſibi ab antiquo competente, cedito.

Similiter Suecus Dano ereptas octo naves, Archithyrentum, Herculem, Leonem, Davidem, Hectorem, Corvum, Moriam & Urſum nomine cum omni munitione & inſtrumento, decimo nono Aprilis, reſtituito, exceptis duobus aut tribus tormentis bellicis, quæ antea ſibi erepta, Suecus in Archithyrente capta, recuperarit.

Rex Daniæ duas naves prope Elſpurgum Sueco ereptas, totidemq́; in Pomerania ſequeſtratas, cum munitione earundem, & ea quæ Helmſtadii potitus eſt, ſibi retineto.

Suecus Dano centum & quinquaginta millia thalerorum ſolvito, ac dimidiam quidem partem ſeptimo Junii in reſtitutione Elſpurgi, reliquam verò ſummam ſequentibus duobus annis in feriis Pentecoſtes, idq́; propter ... motibus in Regno Sueciæ excitatis, Danus ad Johannis Sueci preces bellum optata pacis ſpe intermiſerit, quæ tamen minimè ſit ſubſecuta.

Suecus occupata in Diœceſi Rivalienſi & Oſalienſi, cum caſtro Sonnenburgico & Monaſteriis Padiſo & Leabo, Magno Duci Holſatiæ pertinentibus, Cæſari atque Imperio reddito, Cæſar verò ea protectioni Regis Daniæ, uſque ad amplioris tranſactionis comprobationem committito.

Navigationes Narvica, ut ab antiquo fuêre, ſubditis Regum utrorumque libera ſunto. Cæſar tamen Imperii ſubditis certum modum in hiſce præſcribito.

Libelli famoſi in utriusque Regum Regnis editi, mandatis ſeveriſſimis abolentor.

Capita hæc ſub pœnis myriadis aureorum ſervantor.

Si una partium contra hanc tranſactionem gravarit alteram, gravata intra quinque menſium ſpatium per Conſiliarios Regnorum jus dicitor, qui nullius rationem niſi veritatis juſtitiæ & commodi Regnorum habento.

Subditi Regnorum alterutrius ex Regno Domini ſui ſecedentes, jurisq́; ſe offerentes ſecuritate Regni, in quo ſunt, gaudento, & actioni contra ſe motæ reſpondento.

Hæc pax intra duos menſes promulgata ſervator, & a Carolo hæreditario Duce Sueciæ ſubſcribitor.

Originalia capitum tranſactionis Roſchildenſis non acceptata reſtituuntor.

Huic paci includuntor nomine Dani, Cæſar, Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Poloniæ, Scotiæ Reges, Electores Saxonicus & Brandeburgicus, totaq́; eorum familia, Julius Dux Brunſwicenſis, Wilhelmus Lunaburgenſis, omnes Pomeraniæ Duces, Udalricus Megapolenſis, Duces Holſatiæ, Gotthardus Curlandiæ Reſpub. Lubecenſis. nomine Sueci Cæſar, Polonus Elector Brandeburgicus, Pomeraniæ Duces Chriſtophorus Marchio Badenſis & Etzhardus Comes Friſiæ.

... onum verò cum Lubecenſibus, ſociis belli Dani ..., comproba ..., à Sueco capita hæc erant.

Neutra pars alterius ſubditos vel cives lædito, ſed utraque viciniæ jura ſancte ſervato, ac pro virili alterius commoda promoveto.

Suecus privilegia Lubecenſibus à Guſtavo parente conceſſa, & ab Erico fratre violata, juxta formulam præſcribendam confirmato. fratre Carolo hæreditario Duce Sueciæ ſubſcribente.

Similiter Suecus civibus Lubecenſibus, pro creditis a patre Guſtavo initis, & bonis anno quadrageſimo ſexto ab eodem arreſtatis, & anno ſexageſimo primo atque ſecundo in Narvica navigatione ab Erico Rege ademptis, ſolutioneq́; rerum Lubecenſibus per Suecicæ Regni incolas Regis juſſu denegata ſeptuaginta quinque millia thalerorum intra ſeptennium, ſeptem diſtinctis terminis ſolvito, quorum prior anno 1574. in feriis Johannis Baptiſtæ incipiat ac duret, donec totius ſummæ ſolutio fiat, de creditis Cameræ Regiæ nondum illatis, ſed adhuc apud privatos ſive Nobiles reſiduis, legitima cognitio in Suecia habetor.

Lubecenſes Schwvedicis idem juris impartiunto.

Credita Lubecenſium durante hoc bello ab Erico Rege ſubditis extorta, Suecus ex Camera Regia civibus Lubecenſibus dependito.

Lubecenſes omnes obligationes literarum Regum Guſtavi & Erici ipſis traditas Sueco Regi reddunto.

Lubecenſes Rivalienſibus & hi viciſſim illis na-

vis ac bona ante bellum erepta, vel juſtam eorum æſtimationem reſtituunto, ac pacta civitatum Emporicarum ſervanto.

Duæ naves in Pomerania ſequeſtratæ, cum aliis à Suecis ex ſequeſtro avectæ, Lubecenſibus redduntor.

Navigationis Svvedica & Narvica in Ruſſiam uſus Lubecenſibus, ut & Danis liber eſto, illicitorum tamen ac ſuſpectorum mercimoniorum tranſvectio vitator, ac Cæſari de hiſce pro commodo Imperii ſtatuendi facultas eſto.

Hæc capita utrinque inviolabiliter ſervantor. Si quis vero contra ea gravetur, controverſia compoſitio literis petitor, ac quatuor bonorum virorum arbitrio deciditor.

Captivi utrinque abſque lytro liberantor, ac pacificatio poſt bimeſtre tempus incipito: interea verò quæ ſient hoſtilia poſt proclamationem factam irrita ſunto.

Tractationis Roſchildenſis, quæ confirmata non fuerit, originalia, quæ utrinque inveniantur invalida ac irrita ſunto.

Atque hæc quidem capita tranſactionis belli iſtius novennalis erant, quod tandem interceſſione eorum, quos diximus, finitum eſſe, omnes boni ob publicam utilitatem ſummoperè lætabantur. Hunc annum, licet fame, bello Turcico, peſte, ac ſæviſſimis exundationibus aquarum ominoſum, felicem tamen ob tria graviſſima bella, Polonicum contra Moſcovitas, inteſtinum Gallicum, & hoc de quo loquimur Danicum ſopita exiſtimantes. Utinam verò Reges ac Principes his exemplis admoniti potius in tempore pacis conſilia colere, quàm poſt multas illatas atque acceptas calamitates ad ea deſcendere cogitarent, ſine labore fruerentur iis, quæ multo ſanguine multiſque ærumnis quæſiverunt, ut prudentiſſimè olim Cyneas Pyrrho, bellum Italicum diſſuadens, dixit.

Cæterum experientia veritatem rythmorum Germanicorum, quorum ſententiam quidam eleganter & eruditè hoc hexaſticho expreſſit, comprobat atque teſtatur:

Hic eſt perpetuus ſeclorum luſus & uſus
Ludendi, ut facias conſumpta pecunia finem,
Sic ubi vaſtatæ gentes lachrymantur, & urbes,
Aurea tum demum feriuntur fœdera pacis.
Heu quantò ſatius foret hæc prævertere damna,
Atq; animos hominum ſalvis coaleſcere rebus.

Hujus menſis die viceſimo tertio, Principum Confeſſioni Auguſtanæ adhærentium Legati, quos ex Comitiis Spirenſibus ad gratulandum Regi Galliæ, de matrimonio cum filia Imperatoris inito, eumque ad pacis factæ conditionum obſervationem excitandum, dimiſſos diximus, Villieriis clementiſſime excepti, mandata hujus orationis tenore exponunt. *Se ab Illuſtriſſimis Principibus Palatino, Saxone & Brandeburgico Electoribus, Richardo Duce Bavariæ, Georgio Friderico Marchione Brandenburgico, Julio Duce Brunſvvicenſi, Ludovico Wurtembergico, Guilhelmo Landgravio Haſſiæ, Johanne Alberto Megalopolenſi & Carolo Marchione Badenſi miſſos, ad declarandam ſuæ Majeſt. ingentem lætitiam, quam ex novo fœdere inter Majeſt. Cæſaream & ipſam facto, conceperint, ſpe optima, eas in poſterum magnis malis, quibus Chriſtianitas laboret, remedia conſenſu quæſituras, & Deum pro Divina ſua gratia felicem ſucceſſum Majeſtatis ſuæ, laudabili indaturum. Id quod ardentiſſimis votis a Deo preceretur, ut anctiſſimum ejus nomen laudetur, & e humanis votis ac deſiderio ſatisfiat. Erigi quoque ipſos in ſpem, id fœdus non tantum conſervanda, & amplificanda amicitia, quæ ſemper inter Majeſtates utraſque fuerit, cauſam præbiturum eſſe, quod ſua Majeſt. abunde declararit reſponſo dato ad literas per quoſdam ipſorum Heidelbergæ Æſtate præterita ſcriptas. Itaque quò Principes teſtentur, ſingularis Regiæ ſuæ Majeſtatis benevolentiæ, diu reſponſo non tantum erga ipſos, ſed & totum Imperium declaratæ, mutuam voluntatem, eos ſibi injunxiſſe, ut nomine ipſorum ſuæ Majeſtatis offerant omnem amicitiam, ſtudium, atque ſervitium eiq; de pace congratulentur, per quam ſua bonitate & Prudentia perniciosiſſimos tumultus, magna ipſorum triſtitia ſuſcitatos ſedarit. Et quia bonitas natura Majeſtatis ſuæ & anon permiſerint, ut ei culpa malorum præteritorum imputari queat, Deum Regnum Galliæ oculis miſericordiæ ſuæ reſpexiſſe, injicientem cordi ſuæ Majeſtatis ipſam inclinationem ad pacem, quæ unica, conſervandi ſubditos ac dignitatem ejus, via ac ratio fuerit. Cum ergo pacis bonum ſuæ Majeſtati, cauſa vero malorum belli alteri debeatur, omnes qui deſiderent Majeſtatis ſuæ ſtatum videre florentem, ſperare, illam in hoc incubituram, ut ſummam autoritatem comparatam ex pace contra multorum conſilium & voluntatem conſtituta, conſervet, id quod meliori ratione facere non poſſit, quam ſi in voluntate perſeveret retinendi atq; regnandi ſuos ſubditos in pace & tranquillitate, inviolabiliter cuique ſervando libertatem per edictum pacificationis a Regia ſua Majeſtate promiſſam. Id verò, ſi Regia ſua Majeſtas fecerit, & quis inveniatur, qui laudabili propoſito impedimentum inferre, Regnumq; de novo turbare conetur, Illuſtriſſimos ipſorum Principes iſthuc ſe ablegaſſe, ad ſignificandum ſuæ Majeſtati, quod in hoc caſu omnes facultates ad vires impenſuri ſint, ut ejuſmodi conatus primantur, & Regnum ſuæ Majeſtatis in pace & tranquillitate conſervetur. Conſiderandum ſuæ Majeſtati, quod multitudo populi, ſecundum dictum Sapientis, ſit corona Regis, & præcipuum mandatum ac ſummam legem, quam Deus atque natura Regibus, Principibuſq; dederit, conſervatio ſit ipſorum ſubditorum. Eos qui cupiant inducere ſuam Majeſtatem, ne promiſſa ſervet, prætendere* impoſſibile ſtatus Reipub. duret, in quo ſit diverſitas Religionis; *hos vero aut loqui aliter quam ſentiant aut eſſe ignaros eorum, quæ antea ſuperioribus ſeculis ſint facta, & adhuc in multis orientibus Nationibus aut. Nolle ſe loqui de Turcico Regno, ubi nunquam entia eis inferatur, imo Monachi Chriſtiani habitantes in monte Atho, qui hodie vocetur mons ſanctus, quotannis Eleemoſynam a Turcico Imperatore recipiant, ut Deum pro ejus incolumitate & proſperitate Regni precentur. Certiſſimum eſſe, quod in Regno Poloniæ uno, inter Regna Chriſtianitatis ampliſſimo, Religio Græca atque Romana ſemper locum habuerit, quinimo in pluribus civitatibus templa duarum Religionum ſint. & aliquot ab hinc annis major Nobilitatis pars, Religionem Proteſtantium profiteatur, nec tamen propterea turbas in Regno excitari, quod gubernetur per homines diverſa Religionis, & in quo ſumma officia inter ipſos e diſ distributa ſint. Mutationem Religionis, quæ facta ſit*

in Germania, initio pleruque multò minus tolerandum eſſe viſam his, quæ jam accidunt, mutationibus; nihilominus tamen Carolum Imperatorem potentiſſimum ac cordatiſſimum, poſtquam complures annos ſuper hoc negotio deliberaſſet, conſenſiſſe tandem Auguſtæ anno milleſimo quingenteſimo triceſimo, certo pacto in pacem, quam Religionis vocent. & anno milleſimo quingenteſimo quinto pactum id in edictum perpetuum tranſiiſſe, qua pace adhuc fruantur, atque invicem vivant, quietè atque amice, & Proteſtantes non minus quam Catholicos propenſos eſſe, ad ſubveniendum negotiis Cæſareæ Majeſtatis re ac neceſſitate id exigente. Et quamvis Epiſcopi Romani ſatis diligentes fuerint in ſolicitandis his, qui in Imperio ipſis obediunt, ne Proteſtantes tolerarent, non tamen eos adeo imprudentes fuiſſe, ut patriam ad voluntatem alterius turbarent. Imperatorem Ferdinandum feliciſſimæ memoriæ ita Eccleſiæ Romanæ addictum fuiſſe, ut nullus ſui temporis Princeps, attamen toleraſſe, ut Religio Romana in Silefia & Luſatia, *quæ ſint* Provinciæ ad Regnum Bohemiæ pertinentes, *& paulo ante mortem ſuam, in quibuſdam locis Auſtriæ mutaretur. Verùm enimvero, præ cæteris omnibus Regiam ſuam Majeſtatem moveri debere exemplo Invictiſſimi Imperatoris Maximiliani ſupremi Principis. Nam ut Regia ſua Majeſtas eum pro ſocero ec patre exigerit, ſic eundem pro exemplo ſibi proponere devere in hoc, quod Regna utriuſque commune habeant. Nullum ignorare, quod Dynaſtis atque Nobilibus Auſtriæ non ſolùm libertatem conſcientiarum, ſed & conſtituendi Eccleſias ad formam Proteſtantium, certis conditionibus conceſſerit, quas ipſis hactenus inviolabiliter ſervarit. Et ne allegarentur tantum vicina noſtris temporibus. Poſtquam Conſtantinus Magnus publice in Imperio Religionem Chriſtianam recepiſſet, non propterea tamen eum coegiſſe Ethnicos Religionem mutare, cujus exercitium liberum retinuerit uſque ad tempora Theodoſii, qui templa idolis clauſerit, videns ea frequentari à perpaucis, & fere tantum ab his, qui inde lucrum haberent. Eo tempore diſputatum fuiſſe, res diverſas eſſe,* BONUM SUBDITUM ET BONUM CHRISTIANUM ESSE. *Quamvis enim ſubditus alterius Religionis ſit, quàm ſuus Princeps, non propterea tamen intermittit ei officia præſtare, quæ neceſſitas requirit, ut in Regibus Poloniæ & Moſcoviæ videatur, qui cum ſub ſua Ditione habeant maximam copiam Tartarorum Mahometiſtarum, hi ipſis in bellis contra vicinas & quidem contra alios Tartaros, qui ſint ejuſdem nationis & Religionis quâ ipſi, fideliter ſerviant. Plurimos Principes Chriſtianos, tolerare Judæos, ex quibus emolumentum ac lucrum percipiant. Allegari hæc exempla apud ſuam Majeſtatem, quæ reſpondeant his, qui ſemper conati fuerint, ei perſuadere, ne ullam Religionis diverſitatem in Regno ſuo ferat. Iſtos vero debere cogitare, libertatem, quam ſua Majeſtas ſubditis ante novennium in menſe Januario conceſſerit, fuiſſe cauſam, quod complures venerint ad agnitionem Religionis Reformatæ, a qua nullo diſcrimine vel periculo deterreri potuerint. Deum etenim ſolum eſſe, qui conſcientiis hominum dominetur, qui tantum abeſt, ut aliorum conſcientiis imperare poſſint, ne quidem poteſtatem in proprias habeant. Veriſimile eſſe, autores primorum motuum & bellorum civilium in Regno Majeſtatis ſuæ non eſſe expertos, quatenus Religio poſſit in animis hominum verè* DEUM *timentium, nam illos cogitaſſe, metum amiſſionis vitæ atque bonorum effecturum, ne quiſquam ſe ipſorum conſiliis opponere auderet: Ex neceſſitate autem deinde negotia longius progreſſa, latiusq; ſerpſiſſe. Sed ut ſemper ſapientes judicarint, reſpiciendum in bellis civilibus, quis primo offenderit: Nam bellis civilibus inchoatis multa utrinque injuſta accidere, quo licet exiſtimente, id licitum eſſe, quod ſalutis ſua ſerviat. Commiſſa eſſe in iſtis bellis exempla crudelitatis, quæ nunquam quis a populo, cujus humanitas antea tantopere celebrata fuerit, perpetratum iri putaſſet; attamen bonitatem ejus adhuc conſpici in hoc, quod pacem a ſua Majeſtate propoſitam acceptarit, ſeq; ejus obedientiæ ſubmiſerit. Perpetua civilia bella in aliis nationibus viſa, quæ non deſierint per victoriam unius & interitum alterius partis, vel & utriuſque tertio adveniente, qui utramque opprimeret. Tales victorias ut quidam Sapientum antiquorum dixerit, ſæpe plus malorum habere quàm ipſa bella, plerunque enim victores ſuis affectibus rapi, & infinitam crudelitatem exercere, partim cupiditate vindictæ, partim avaritia inhiantes bonis innocentium, de rebus in ſuſpicionem pertractorum, quæ nunquam ipſis in mentem venerit. Et quamvis Reges ac Duces aliquando conati fuerint moderari victorias, raro tamen eccidiſſe, ut id facere potuerint. Ceterum Deum non permiſiſſe, ut res in Regno Majeſtatis ſuæ eo perveniret, ut vel manus ſua vel ſuorum in pace commiſerint quicquam, ob quod poſteritas eas arguere poſſet. Non pugnatum in hiſce bellis de amplitudine Majeſtatis ſuæ, nullum etenim fuiſſe ab alterutra parte, qui eam affectarit, ſed de ea, quam ſuæ Majeſtatis adverſarii in Chriſtianitate uſurparent, pro qua conſervanda ſuſcitent turbas, & curent atteri vires, quæ violentiæ Turcicæ opponendæ eſſent, & forte Italia prima leſura ſit, quæ illam ſentiat. Majeſtati ſuæ perſuaſiſſimum eſſe debere, ſubditos, qui ſe ſubtraxerint ab obedientia ejus, in hoc Majeſtati ſuæ fideliores eſſe, quod alium Dominum in hoc mundo habere, nec fidelitatem alteri quam ei præſtare nolint. Sanè Imperatores Germanicos nunquam tantum damni ab omnibus externis hoſtibus accepiſſe, quam ipſis intulerit propenſio ſubditorum erga ſuorum adverſarios, qui turbas ibi ex animi ſui voluntate ſuſcitarint, quotieſcunque & quando voluerint. Itaque ſuam Majeſtatem non debere fidem adhibere conſilio ipſorum, neque illorum, qui vereantur, ne ignis in domo ſua reſtinctus in ipſorum flammam concipiat, ſed æſtimare, eos qui conſulant, ut inviolabiliter ſervet id, quod per Edictum ſuũ pacificationis promiſerit, futuros ſuæ Majeſtatis fideles ſubditos atque miniſtros, bonos vicinos atque amicos. Et ſi quis fuerit, qui id contra voluntatem Majeſtatis ſuæ violare attentaverit, ſive ſubditus, ſive alius quicunque hoc caſu denuo Majeſtati ſuæ ipſos ſignificari. Illuſtriſſimos Principes ſuos ſemper paratos eſſe, impendere omnes vires ac facultates, ut Regnum Galliæ ipſorum auxilio in pace ac tranquillitate conſervetur.*

Et qua viderint, quò artes Epiſcopi Romani tendant, ſeſe cum debere, quod conſtituerint in po[illegible]e-rum accuratius diſpicere, ne ab ipſo opprimantur & decreverint ſeſe acrius conatibus opponere quam hactenus fecerint. Preter dictas vero cauſas, ipſos per autores tumultuum Gallicanorum offenſos, ideo, quod collectio copiarum in Germania, tranſitus & delectus ab utraque parte quibuſdam inter ipſos magno damno conſtiterint. Reliquum eſſe, ut Deum rogent, quo Majeſtatem ſuam in pia inclinatione ad pacem, quam hucuſque ea oſtenderit, conſervet, & gratiam ei [illegible]argiatur, ut brevi Regnum in priſtino flore atque ſplendore videat. Ad quem ut perveniat, ſperare ipſos, quod Regina cum Majeſtate ſua ejuſdem ſententia ſit, imitans in hoc Prudentiam, clementiam & Generoſitatem eorum, ex quibus prognata ſit. E[illegible]e quoque ipſos in bona ſpe Reginam matrem Majeſtatis ſua, qua longo tempore gubernacula Regni, ut navis in alto mari undique in tempeſtatibus atque procellis jactata, tractarit, atque eam tandem ad portum pacis & tranquillitatis deduxerit, non permiſſuram, ut rurſus miſericordia ventorum committatur. Credere etiam ipſos, Regia ſua Majeſtatis fratrem non minus cupidum patria conſervanda quàm illa ſit, nec dubitare, quin Deus illi ſat occaſionem daturus ſit, in aliis negotiis feliciter exercendi Virtutem, quam toti mundo oſtenderit in flore juventutis. Sperare etiam ipſos, alium fratrem, Ducem Alenconium, omnes Principes Regii ſanguinis, aliosq; muneribus publicis prafectos, cogitaturos quantum patria debeant, & quod non poſſint ei plus incommodare, quam illam polluere ſanguine eorum, quos ipſa produxerit, nec rurſus rem laudabiliorem praſtare, quam in ea pacem & tranquillitatem conſervare, eamq; Virtutibus florentiorem reddere. Quod ut Majeſtas ſua faciat, Principes ipſorum eam enixe [illegible]ogare, qui in hunc finem eos mi[illegible], [illegible]orentes, ſe pro ſua virili in tali caſu facturos omnia officia bonorum propinquorum & vicinorum, veterum amicorum & addictorum ſua Majeſtati. Rogare etiam eos, ut Regia ſua Majeſtas pro certo ſtatuat, nulla ſe alia re inductos ad harum rerum explicationem, quam ſingulari deſiderio videndi Regnum Majeſtatis ſua florere in pace & tranquillitate. Neque enim ipſos dubitare, quin ſua Majeſtas ipſamet optimè intellig[illegible] quid in tali negotio dici queat, & quod ea in prudentiſſimo conſilio homines habeat, qui illam de omnibus neceſſariis rebus rectè commonefaciant. Et hæc quidem orationis ipſorum ſumma er[illegible]t. Porro verò Rex auditis & cognitis [illegible], quæ Legati in mandatis habuiſſent, die ſequenti, qui erat viceſimus quartus, in hanc ſententiam ipſis ſcripto reſpond[illegible]. *Initio quod ſua Majeſtas dictis Dominis Electoribus & Principibus ſtudio quo poſſit, maxime gratias agat de propenſi[illegible]ima ſignificatione ſingularis benevolentia & amicitia, commonſtrata per Legationem mi[illegible]am ad ibi congratulandum de novo fœdere, quod nunc nuper cum Imperatore per nuptias filia ſua c[illegible]erit. Quod [illegible]tem fœdus nolit celare eoſdem [illegible] lectores [illegible] Principes a ſua Majeſtate pr[illegible] expeditum, quod cognoverit [illegible] ut dic[illegible] Imp[illegible] primum [illegible] & [illegible] honoris inter Princi[illegible] Chriſtianos obtineat, ſic Deus etiam illum o[illegible]narit ſumma Prudentia, [illegible] Virtutibus, Magnanimitatis [illegible] mentis [illegible] quæ in tam excelſa dignitate deſiderentur. Adhec quod ſe ſemper propenſum oſtenderit ad procurandam & conſervandam bonam ac ſalutarem tranquillitatem, in Chriſtiano orbe, cui voluntati ſua Majeſtas ita reſpondere conſtituerit, ut ſperet Deo volente commune fœdus inter ipſos plurimum pr[illegible] ad ſtabiliendam firmam tranquillitatem in [illegible] Repub. Chriſtiana. Et denique quod ſua Ma[illegible] exiſtimarit [illegible] bonam atque ſinceram ami[illegible] quam naturali inclinatione cum dic[illegible] Ele[illegible] & Principibus Germania colat, & qua qu[illegible] ditaria ſucceſſione, per patrem & avum ad ſe [illegible] miſſa ſit, ratione hujus fœderis ſemper m[illegible] ma[illegible] gisq; confirmatam & corroboratam iri [illegible] pracipuos fructus, quos ſua Majeſtas ex [illegible] ſperarit atque percipere deſideret. [illegible] ad a[illegible] rum punctum congratulationis de pace [illegible], [illegible] Deo placuerit in di[illegible] Regno ſuo ſtabilire, [illegible] ſuam Majeſtatem, illis reſpondere [illegible] ſe minime in dubium revocare quin prafati Domini E[illegible] Principes, recordantes amicitia [illegible] benevolentia quam felicis memoria Reges, Hen[illegible] & Franciſcus pater & avus, ſua Majeſtat[illegible] erga Principes Imperii [illegible] ſorum ante[illegible] per maximum gaudium & voluptatem per[illegible] ant, de ſucc[illegible] & felici prom[illegible] bono, commodi & utilitatis Regni Gallia[illegible] ut fuerit tumultuum pacificatio, Regiamq; ſuam Majeſtatem in optimam partem accipere prudentes ſubjection[illegible] a Dominis Electoribus & Principibus pro conſervatione pacis factas. Neque enim quicquam in mundo eſſe, quod p[illegible] ei cordi ſit, vel cui e[illegible] us inhareat, quam ut laboret conſicere & co[illegible] re inter ſuos ſubditos pacem, tranquillitatem at[illegible] quietem, ut expedi[illegible] [illegible]mam rationem ac viam p[illegible] ſperitatis Regnorum. Quemlibet etiam vid[illegible] luntatem redeundi ad obſequium a ſubditis [illegible] eſſe promptius celeriusq; declaratam, quam ſu[illegible] jeſtas eos benigne complexa fuerit [illegible] gratia[illegible] ceperit. Ad extremum, ſuam Majeſtatem [illegible]en tiſſimè orare dictos Dominos Elect[illegible]res [illegible] ut voluntatem erga ſuam Majeſtatem de[illegible]m continuent, & ut, quemadmodum ea exemp[illegible] Majorum & ſuo naturali ductu, eos omni amore, ſingulari cordis ſinceritate, eximioq; ſtudio pr[illegible] tur [illegible] ſic etiam ip[illegible] mutuo ſu[illegible] Majeſtati [illegible] velint, certi[illegible] ma[illegible]e, eos quolibet tempore [illegible] occaſione ex[illegible], Regiam ſuam Maje[illegible] prompt[illegible]mam, nullo excepto, ad impendenda[illegible] rationes a Deo [illegible]ibi conce[illegible] pro conſervation[illegible] incremento ipſorum dignitatis at[illegible] bon[illegible]* Hoc reſponſo Legati d[illegible] mu-neribus ornati domum ad ſuos re[illegible]

MEMO-

MEMORIA RERUM, QUÆ ANNO SEPTUAGESIMO PRIMO HINC INDE ACCIDERUNT.

JAnuarii die ſecundo, *Joachimus Elector Brandenburgicus* inter quartam & quintam matutinam horam *extremum vitæ diem* in vera Dei agnitione placidiſſima morte *claudit*, cum veſpera præcedente in menſa, tria Evangelia, nimirùm primum de Prophetia Simeonis, alterum de Circumciſione Chriſti, tertium de Baptiſmo cum expoſitione Lutheri prælecta, mira devotione audiſſet, ac in præcedentibus natalitiis ad confirmationem remiſſionis peccatorum voce Miniſtri annunciatæ Sacramentum altaris accepiſſet, ac deinde viſceribus exenteratis, viceſimo ſexto Januarii magna pompâ honorificè in arcis Berlinenſis templo ſepelitur: *Princeps natalibus, Virtute, Prudentia ac Eloquentia clariſſimus*, & de Repub. atque Eccleſia optimè meritus: Nam anno 1532. Solymanno Turcico cum innumerabilibus copiis in Hungariam irrumpente, ac Germaniæ imminente, ipſe juvenis Saxonici Circuli copias, Viennam eduxit, adeoque præclara militaris documenta edidit, ut poſtea anno quadrageſimo ſecundo, bello Turcico rurſus in Hungaria moto, ſupremi militaris Imperii nomen ei deferretur. Etſi verò hujus expeditionis exitum feliciorem fuiſſe, optandum ſit, ac à quibuſdam, & inter hos Jovio præcipuè ac omnibus Germanis iniquo propter generis Nobilitatem & Regii cultus inſtrumentum, liberaleſque convictus in caſtra nihil detuliſſe, ſed ſegnitie & inertia tranſmiſiſſe, tempus rebus gerendis opportunum, cumque tandem oppugnaret Peſtum, & cuncta armis ac tormentis perſtreperent, ſe ab omni periculo ita ſubduxiſſe ſcribatur, ut nuſquam conſpiceretur; tamen hæc falsò ac præter Hiſtoricam fidem illi adſcribi attribuique conſtat. Nam etſi verum ſit, *ſegni & inutili mora tempus abſumptum eſſe, non ſine detrimento & ignominia Reipub.* tamen injuſtè facit Jovius, quod hujus rei culpam transfert in Principem innocentiſſimum, diſſimulans difficultates, quibus ille impeditus, non potuit juſta ratione bellum adminiſtrare. *Pleraque* enim *Provinciæ & Civitates Imperii, aut nullam contulerunt pecuniam, unde numerarentur ſtipendia exercitus, aut nullum miſerunt militem, aut miſerunt quidem, ſed tardius & non plenè.* Id verò factum eſt, ut fertur, inſtinctu Regis Galliæ, qui, cùm eo tempore novas res moliretur contra Carolum Imperatorem, quem naufragio ad Algieram periiſſe acceperat, Provincias Imperio graviſſimo implicuit bello, præter expectationem. Immiſit maximos exercitus in Brabantiam, in Atrebates & Morinos, Ductoribus Longevallo & Martino Roſſemio. Ipſe diverſa parte bellum movens, obſedit Parpinianum oppidum ad Pyrenæos montes ſitum. Ac Aurelianus Princeps Regis filius, Principatum Lucelburgenſem invaſit. Eodem quoque tempore Saxo & Landgravius intulerunt arma Henrico Brunſvvicenſi, eumque è Principatu ſuo ejecerunt. Ad hæc defuerunt Joachimo res ad tormenta bellica neceſſariæ, quas nonnulli ſecuraturos, & ad caſtra miſſuros promiſerant. Nec Ungarica auxilia in tempore adfuerunt, difficulter enim pertracti ſunt Ungari in ſocietatem belli, poſtquam cognoverunt Ordines Imperii inter ſe diſſidere, terque evocati fuerunt, antequam ſe Germanorum copiis adjungerent. Hæc nimirum fuit cauſa iſtius moræ & cunctationis. Quis autem Ducum non factus eſſet tardus & parum efficax, ad hunc modum auxiliis, pecuniis, & rebus ad tormenta neceſſariis deſtitutus? Nemo ignorat pecunias eſſe nervos belli, hiſque deficientibus recuſari imperium, & abſque imperio rem militarem adminiſtrari non poſſe, idque ita eſſe, re ipſa tunc compertum fuit: nam *impedita ſtipendiorum ſolutione, miles adeo contumaciter recuſavit imperium, tamq; graviter indignari cœpit, ut palàm diceret, ſe non proceſſurum in pugnam, ſi vel unica ſanguinis gutta victoriam conſequi poſſit.* Has difficultates Jovius ſilentio prætерit, de quibus extant ipſius Marchionis literæ graviſſimis querimoniis plenæ, ex caſtris datæ ad Ferdinandum Regem Romanorum Ordineſque Imperii Noribergæ congregatos. Tam verò timidum & nullius animi Principem hunc fuiſſe, ut ſe extra periculum infami loco abdiderit, magnum & impudens figmentum eſt. Nam egregia ejus Virtus antea in adeundis belli periculis conſpecta eſt, cùm Turcæ anno milleſimo quingenteſimo triceſimo ſecundo, ex Auſtria profligarentur. Et ſi Peſti muris per aliquot dies ad oppugnationem concuſſis, exercitum ſemel atque iterum eam tentantem contra quorundam conſilium reduxit, nec id tale extitit, quod excuſari non poſſet, cum ſne antequam ad Peſtum exercitus deduceretur, correptus, ea ita infeſtaretur, ut citra ſummi periculi atque diſcriminis aleam, in obſidione ſubſiſtere, Autumno appropinquante non potuerit. Ut ergo eventus belli minimè ejus ignaviæ imputandus eſt: Sic ejus voluntas erga Rempub. præclara laudanda eſt, qui, quantumvis difficili tempore graviſſimam provinciam ſuſceperit, ea tamen quæ officii erant, pro virili præſtare, quàm officio deeſſe maluerit. Porrò nec minus in toga, quàm in armis, Virtus ejus enituit. Nam Doctrina Evangelii in Germania, ipſe poſt Patris Joachimi Primi obitum, ſecundùm Verbi Divini normam, populum ſuæ ditionis erudiri præcepit, pleriſque tamen cæremoniis ſervatis, quas ad reverentiam Religionis, docendum populum & ordinem honeſtum in Eccleſia ſervandum, conducere arbitraretur, ſimulque *Academiam Francofurdenſem à Patre Joachimo anno Chriſti milleſimo quingenteſimo ſexto fundatam, ſed penè collapſam, denuo inſtauravit, & honeſtiſſi-*

neſtiſſimis ſtipendiis anxii, Theologiæ Doctoribus accerſitis Alexandro Aleſio Scoto, Johanne Pyſtio Flandro, Andræa Muſculo, aliisque compluribus. Nihilominus tamē Carolo Imperatori ac Ferdinando Regi addictus, ita ut benevulentia ipſorum fretus, Fœdere Smalkaldico abſtinuerit & offenſionibus ob Religionem natis, ſumma diligentia mederi ſtuduerit. Quare unà cum Friderico Palatino, pro pace Religioni danda intercedens, periculoſiſſimo tempore rem eò deduxit, ut ſociis Auguſtanæ Confeſſionis, aliquandiu induciæ concederentur, & ne quid iis interea Religionis cauſa moleſtiæ fieret, Cæſar ediceret. Poſtea verò, cum anno quadrageſimo ſexto, offenſiones in bellum triſtiſſimum erupiſſent, ſolicitè egit, ut res componeretur, ſed durioribus occaſionibus à Cæſare oblatis à re deſtitit. Veruntamen cum Electorem Saxoniæ, Johannem Fridericum, in prælio ad Mülbergum facto, captum cognoviſſet, ea, quæ Germaniæ ſalutaria perſpiceret, tentanda ratus, iter in caſtra Cæſaris arripuit, ejusque qui Saxonem ſeptimo Maji, ob rebellionem, ut dicebat, capitis damnaſſet, animum mitigavit. Ita ut Carolus eo conſervato, ſententiam mutaret, aliisque conditionibus propoſitis, ipſum vita donavit. Eo verò impetrato, ſumma cupiditate ubique ſtabilis & certæ pacis quàm diligentiſſime unà cum Mauritio Saxone agere non deſtitit, ut & Philippus Haſſiæ Landgravius Lipſiam evocatus, deditione facta, Cæſaris fidei ſeſe tolerabilibus conditionibus permitteret, ac clementiam potius Imperatoris ſemel, quam iterum vim & arma experiri mallet. Illo verò præter omnium expectationem in convivio, ad quod ab utroque ipſorum deductus fuerat, retento, atque cuſtodiæ tradito, id non ſolum graviſſimè tulit, ſed & tantum ſtudium, fidem & diligentiam in fide ſua liberanda adhibuit, ut integritas ac Virtus ipſius innotuerit, ac eos, qui Landgravii incarcerationem vel ſuaſerint, vel adminiſtrarint, vel etiam geſſerint, actionum ſuarum, deinde ſi non puduerit, ſaltem pœnituerit. Etſi verò poſtea vel metu potentiæ Cæſaris, vel ſtudio pacis conſervandæ decreto Auguſtano de Religione promulgato ſubſcripſerit, Legatoque ad Concilium Tridentinum miſſo, Pontifici ſuum ſtudium ac obſervantiam detulerit, tamen temporibus illis in ditione ſua nulla doctrina priori à ſe introductæ contraria audita, nec Miniſtrorum perſecutio conſpecta fuit, ita ut utrunque eorum, quod diximus tempori potius quàm voluntati ipſius ac aliis, quorum pietati confideret tribuendum videatur, maximè cum tempeſtate illa depulſa ac melioribus temporibus redeuntibus, priori ſententiæ uſque ad ultimum vitæ ſpiritum inſtiterit, Evangelii Doctrinam promovens, conſtantes Doctores fovens, Scholas inſtentans, atque inter has Francofortenſem Academiam amplificans & exornans. Cætera Princeps fuit clemens, manſuetus, humanus, Muſis ac literatis favens, non tantum erga ſuos, ſed & exteros munificus, interdum verò etiam profuſus. Verùm de eo hæc breviter dixiſſe ſufficit. Natus fuit anno Domini milleſimo quingenteſimo quinto, die decimo tertio Januarii, Patre Joachimo Primo Electore Brandenburgenſi, & matre Eliſabetha, Johannis Danorum Regis filia. Uxores habuit duas, priorem Magdalenam, filiam Georgii Saxoniæ Ducis & Barbaræ Reginæ Poloniæ, quæ ipſum auxit filiis quinque. Johanne G[illegible] qui naſcitur anno milleſimo quingenteſimo [illegible]eſimo ſecundo. Friderico, qui fuit Epiſcopus Magdeburgenſis & Adminiſtrator Halberſtadenſis, moritur anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo, Octobris die tertio: Alberto & Georgio geminis, qui in ipſis cunis quaſi obiêre: Paulo, qui vix Chriſtianæ Religioni per ſacrum fontem initiatus, unà cum matre obiit. Filiabus verò duabus, Barbara quæ nupta eſt Georgio Duci Lignicenſi & Brigenſi, anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo quinto in Bacchanal[illegible], ac Eliſabetha, quæ moritur anno milleſimo quingenteſimo viceſimo nono, Auguſti die viceſimo. Poſt Saxoniæ obitum verò alteram conjugem duxit Hedvvigim, Poloniæ Regis Sigiſmundi Primi & Barbaræ Sepuſienſis filiam, quæ ei enixa eſt, Sigiſmundum, natum anno milleſimo quingenteſimo tricesimo octavo, die ſecundo Septembris, ſeptima veſpertina, Archiepiſcopum Magdeburgenſem, Coadjutorem Halberſtadenſem ac Primatem Germaniæ, qui (ut ſuprà oſtendimus) obiit die [illegible]mo quarto Septemb. anno ſexageſimo ſexto. Eliſabetham Magdalenam, nuptam Franciſco Othoni Luneburgenſi Duci, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo nono, die viceſimo Aprilis, jam viduam. Sophiam elocatam Wilhelmo Roſenbergico Baroni Bohemico, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo in Bacchanalibus, obiit anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quarto. Hedvvigim, conjugem Illuſtriſſimi Ducis Brunſvvicenſis Julii, &c. Funus ejus ut diximus magna pompa celebratum Berlini atque ibi corpus reconditum, quod unà cum omnibus ſanctis electis expectat glorioſam reſurrectionem.

Decimo tertio ejuſdem menſis, qui erat undecimus à morte Joachimi Electoris Brandenburgici, *Johannes Marchio Brandenburgicus*, viam fratris ſubſequens, *ex hac mortali vita ad cœleſtia gaudia tranſiit*, inter laudatiſſimos ætatis hujus Principes, qui toga & bello floruere, meritò numerandus. Nam quia, ut ille præclare dixit:

Principis eſt Virtus maxima noſſe Deum.

Johannes ſe juvene Evangelii doctrina reſtaurata, eam ſummo ſtudio cognovit, & cum anno milleſimo quingenteſimo triceſimo ſexto, Patre Joachimo Electore defuncto, gubernacula Ditionis ſuæ ſuſcepiſſet, clàm comitatus ſex fidiſſimis ſociis, ſe contulit Wittebergam, ad Doctorem Martinum Lutherum, ut cum eo de Reformatione Eccleſiarum ſuæ Ditionis conſilium iniret, & ſibi Miniſtros Verbi Dei quæreret, atque Evangelii Doctrinam per totam novam Marchiam ſpargi, & ſingulari vigilantia in Eccleſiis Doctrinæ puritatem, & in populo diſciplinam inſtitutam conſervari curavit. Interim ſupremo Magiſtratui, quem à Deo ordinatum norat, debitum atque legitimum honorem deferēs. Quare cùm anno quadrageſimo ſexto Imperator ſociis Fœderis Schmalkaldici bellum moviſſet, atque ei affirmaſſet, ſe non mutaturum Doctrinam in iſtis Eccleſiis; ſed alias belli cauſas habere ipſe dignitatem ſupremi Magiſtratus Fœderatorū c[illegible]nationi præferens, operam ſuam Cæſari in bello iſto ad[illegible]xit, Divinam normam conſiliorum, quam & nunc vexillo inſcriptam habebat, ſequens:

DATE

DATE DEO, QUÆ DEI SUNT, QUÆ SUNT CÆSARIS, CÆSARI. Verùm cùm Carulus adverſariis devictis non ſolùm ipſis leges imponeret; ſed & formulam fidei omnibus Statibus in Conventu Auguſtano anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo octavo poſt victoriam acto præſcriberet, tanta animi magnitudine & conſtantia Religionis cauſam defendit, ut rebus ubique nutantibus, ac conſternatis & vacillantibus cæteris fermè omnibus, qui Auguſtanæ Confeſſionis Doctrinam profeſſi fuiſſent, ipſe ſolus auſus ſit reclamare Decreto Imperatoris, quo Imperii Ordines jubebantur aſſentiri libro de Religione, qui eo in Conventu conſcriptus & approbatus eſt. Nam cùm cæteri huic Decreto ſubſcripſerint, & ipſe quoque ad ſubſcribendum ſine intermiſſione urgeretur, fecit id, quod cordatum & cõſtantem in tuenda Auguſtana Confeſſione Principem decet, acceſſit Cæſarem omnibus Imperii Ordinibus jam tum formidabilem, eumque præſente Ferdinando Romanorum Rege admonuit pacti & promiſſi, quo ante bellum ſibi caviſſet, eſtque intrepide profeſſus, *ſe potius vitam amiſſurum eſſe, quàm diſceſſurum ab Evangelii Doctrina & Religione, quam profeſſus eſſet ante victoriam.* Quod quidem heroicum conſtantiæ exemplum in publicis Hiſtoriis ad ſempiternam memoriam extat, & à grata poſteritate magis celebrabitur: Non tamen Cæſare à promiſſo ipſius tunc recedente, erga eum obſervantia labefactata eſt. Nam cùm poſt quinquennium Principes quidam Germaniæ, pro liberatione captivorum & recuperatione libertatis amiſſæ in Carolum, una cum Rege Galliæ Henrico Secundo inſurgentes, eum eò redegiſſent, ut Principibus captivis dimiſſis, pro recuperanda Meti, ac repellendo Gallo bellum ſuſcipere cogeretur, ei rurſus tam neceſſario tempore fideliter adfuit, remque eò deduxit, ut Agnatus Albertus in Cæſaris reconciliati caſtra tranſiret, quo ipſo, quantum Galliæ Regis conatus debilitati repreſſiq; fuerint, cuilibet notum eſt. Inde verò domum reverſus veris officiis Deum coluit, & communi ſaluti Germaniæ, in publicis negotiis ſumma diligentia adfuit, ſuo conſilio multis aliorum Principum controverſiis ſublatis. Utque aliis pacis & tranquillitatis autor extitit, ſic turbulentiſſimis hiſce temporibus, omnes bellorum tempeſtates à ſuis avertit, ita ne toto gubernationis ſuæ tempore peregrinorum arma in ſua Ditione ſint viſa. Eloquentia porrò tanta ornatus fuit, ut Parentem Joachimum hac quidem adæquârit, cæteros verò ſuæ ætatis Principes omnium teſtimonio ſuperavit. Vita ejus interior caſta & modeſta erat, nec ſordidis voluptatibus agebatur, ſed ordine tempora ab ipſo diſtribuebantur, alia lectioni ſacræ & precationi tribuebat, alia deliberationibus & cognitioni cauſarum ſuæ Ditionis, alia peregrinorum Principum negotiis, exiguum quod ſupererat. Juſtitiæ amor in eo notus omnibus: nam jus æquabiliter, ſine ullo reſpectu, dixit. Diſciplinæ (quæ in aulis Principum avis rara eſt) cuſtos diligentiſſimus: Nam & à luxu ſuos ſeverè cohibuit, & in miniſtros blaſphemantes ac dejerantes graviter animadvertit, primo delinquentibus ex arbitrio ſodalium pecuniariam mulctam, deinde carcerem, poſtremo pœnam Conſtitutionum Imperii infligens. Rei familiaris ita ſtudioſus, ut aliis ſui ordinis Viris ejus rectæ curandæ ac inſtituendæ exemplum eſſe poſſit. Sic itaque cùm triginta ſex annos, piè, juſtè, moderatè atque pacificè ſuis præfuiſſet, tandem ex apoſtemate in crure recrudeſcente, ægrotare incepit, morbo itaque ita invaleſcente, ut fratris veſtigia ſibi ſequenda ſentiret, de Chriſtianæ fidei articulis & negotiis Religionis cum Concionatore ſuo contulit, & ab eo exhibitum ſibi ſalutarem corporis & ſanguinis Salvatoris noſtri Jesu Christi cibum, ſumma reverentia, accepit, & decimo tertio die Januarii, manè inter horam quintam & ſextam in commemoratione verborum Pſalmi Davidici: *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, redemiſti me Domine Deus veritatis &c.* animam Deo creatori ſuo piè reddidit. Corpus deinde primo Februarii magna pompa conditum in monumentum, quod ſibi vivus conſtrui curarat in templo Cuſtrini. Natus Patre Joachimo Primo Electore Brandeburgico, & matre Eliſabetha Johannis Danorum Regis filia, anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio, dimidia hora poſt tertiam pomeridianam. Uxorem habuit Catharinam Henrici Ducis Brunſwicenſis, & Mariæ Würtenbergicæ filiam, ex qua filias duas ſuſtulit, Eliſabetham, elocatam Georgio Friderico Marchioni Brandenburgico, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo octavo, die viceſimo octavo Decembris, Catharinam nuptui traditam Joachimo Friderico, itidem Marchioni Brandenburgico & Adminiſtratori Magdeburgenſi, anno milleſimo quingenteſimo, octavo die Januarii, maſculos poſt ſe reliquit nullos. Quare nova Marchia, quam tenuit, ad Johannem Georgium patruelem devoluta eſt. Vixit annos quinquaginta quinque, menſes quinque, dies quatuordecim. Annum obitus utriuſque & Joachimi Electoris, & Johannis fratris diſtichon hoc continet:

HIC IaCet ELeCtor propero CVM *fratre Iohanne,*
Oſſa tenet teLLVs SpIrItVs aſtra tenet.

Octavo Januarii anni hujus *Joachimus Erneſtus Princeps Anhaldinus*, Johannis Quarti Principis Anhaldini & Margaritæ Brandenburgicæ Joachimi Electoris Brandenburgici Primi natæ, filius, *cum Eleonora filia Chriſtophori Ducis Würtembergicæ*, & Annæ Mariæ Marchionillæ Brandenburgicæ filia, *nuptias Stutgardiæ celebrat*, ac poſtea ſponſam ad ſuos magna ſolennitate Deſſaviam, eò Electoribus Saxoniæ Auguſto ac Johanne Georgio Brandenburgico venientibus, deducit.

Decimo Januarii, *Nobili* quodam *circiter milliare à Salisburgo habitante*, ac *agricolarum ſuorum cuidam frumentum*, quo ipſe abundaret, *denegante, miſer*, qui *prolem numeroſam* haberet, fame ſuorum motus, eam univerſam *interficit*, ac mox ejus vehementia impellente, *denuo Nobilem accedit, eiq; facinoris perpetrati ſeriem exponit.* Hoc itaque cognito, *ipſo cùm ſaccos, quibus frumentum impleretur, adduci juſſiſſet, pro frumento ſerpentes ac venenatas beſtias in granario reperit.* Noteut hoc exemplum Dardanarii, ut & alia, de quibus infrà, & Magiſtratus avaritiam eorum, quoad id fieri poteſt, puniant. Ni etenim id fiet, iræ Divinæ jam imminentis non finis, ſed accumulatio metuenda erit.

Decimo tertio Martii, *Johannes, Regulus Tranſſylvaniæ*, quem ſuperiùs bellorum in Hungaria

contra

contra Maximilianum Imperatorem Secundum motorum autorem fuiſſe ſcripſimus, *à Medico ſuo Blanderata medicamentis enecatus*, ut fertur, diem ſuum in Tranſylvania claudit, anno poſtquam Tranſylvaniam à Divo Ferdinando Rege ſuo deficientem occupaſſet, decimo quinto. Natus Budæ anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo, Julii die ſeptimo, dimidia hora poſt quartam pomeridianam, Patre Johanne de Zapolia Wayvoda Tranſylvaniæ & Comite terræ Scepuſienſis, qui poſt Ludovici Regis Hungariæ funeſtum & calamitoſum occaſum à nonnullis factioſis Proceribus & Nobilibus Regni, in die Martini, Rex ſalutatus fuit, anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto, & matre Iſabella filia Sigiſmundi Regis Poloniæ, ejus nominis Primi, & Bonæ Sfortiæ. Hunc Patre mortuo tutores patrocinio Imper. Solymanni commendarunt, cujus deinde auxiliis ſuffultus, pro Hungariæ Regno occupando ea tentavit, quæ & toti Imperio, & ſibi ſuisque maximè damna & detrimenta attulere, deceſſit ſine hærede. Quare *Tranſylvani in ejus locum viceſimo ſexto Maii inſequentis Wayvodam elegère Stephanum Bathori de Somlyo, fruſtra Principatum appetente Caſparo Bekuſoh.*

Nono Aprilis, *Georgius Thuuris* Vir bellicoſus, cui Cæſarea Majeſt. arcem Caniſam in Hungaria cuſtodiendam tradiderat, dum *ſe ex ea à Turcis olici patitur, ab iis ex inſidiis circumventus*, unà cum octoginta ſociis fortiſſimè pugnantibus ex equo delapſus, à Mauro quodam *occiditur*. Caput ejus amputatum Conſtantinopolim mittitur; truncus verò quadriduo poſt, qui dies erat Dominicæ Paſſioni ſacer, Zigetho Caniſam transfertur, ibique cum ſedecim ſignis militaribus humatur, magno multorum gemitu atque dolore. Hujus Virtute Palotha anno ſexageſimo ſexto contra Baſſam Budenſem defenſa, atque Sangiaccus Albanus captus fuerat, ut ſuo loco id indicavimus. Porrò verò *Caniſa præcipuum propugnaculum eſt Hungariæ, Zigethum verſus.*

Viceſimo octavo Maji, *Fridericus Elector Palatinus, Anabaptiſtica Doctrina, paſſim non* ſaltem in ſua ditione, ſed & finitimis locis *graſſante*, de erroribus ejus ſectæ reprimendis pias cogitationes ſuſcipiens, *colloquium* antea decimo Aprilis indictum, *in Valle Francolina*, ſita inter Wormatiam & Spiram, *cum ejus ſectæ hominibus*, undique publica fide evocatis, *inchoat*. Comparuere verò eorum, qui partim Præſides, partim admonitores, partim Doctores vocantur, numero circiter quindecim obſtinati idiotæ, nulliſque literis tincti, ſed veteris & novi teſtamenti ſcriptis falſo intellectis, inhærentes, quibus Elector, poſtquam eos de erroribus agnoſcendis in ſua præſentia admoneri curaſſet, oppoſuit inter alios Petrum Dathenum Theologum nonnunquam & Wenceslao Zulegero præſide ab Electore conſtituto, interloquente, ea de quibus conferretur, tribus Notariis Xylandro, Fauſio, & Neandro diligentiſſimè excipientibus, & ne vel falſi, vel negligentiæ ſuſpicio incideret, ſingula cuique parti, quam primum dicendi finem feciſſet, alta voce prælegentibus. Capita verò diſputationis hæc erant.

An ſcripta Veteris Teſtamenti apud Chriſtianos tantundem, quantum Novi Teſtamenti valere debeant, id eſt, anne præcipua capita Chriſtianæ fidei ac vitæ æque ex Veteri Teſtamento probari poſſint ac debeant, ut ex Novo?

Secundò, an Pater, Filius, & Spiritus Sanctus ſint æterna atque Divina eſſentia; attamen tribus perſonis diſtincta?

Tertiò, anne Chriſtus ſubſtantiam carnis ſuæ, ex ſubſtantia carnis virginis Mariæ, an vero aliunde aſſumpſerit?

Quartò, an credentes in Veteri, cum credentibus in Novo Teſtamento communis Eccleſia ac populus Dei ſint?

Quintò, an pueri in peccato originali concepti ac nati, ob id filii iræ & æternæ mortis rei ſint?

VI. An perfecta obedientia Chriſti certa fiducia apprehenſa unica atque ſufficiens ſatisfactio noſtrorum peccatorum & cauſa æternæ vitæ atque ſalutis ſit, an vero partim per fidem in Chriſtum ex gratia, partim autem per crucem & bona opera juſtificemur?

VII. An ſubſtantia carnis humanæ in noviſſimo judicio reſurrectura, an vero aliam Deus creaturus ſit?

VIII. An excommunicatio Eccleſiaſtica & infidelitas matrimonium ſeparet?

IX. An Chriſtianis propria bona emere & poſſidere queant citra offenſionem charitatis Chriſtianæ?

X. An Chriſtianis Magiſtratum gerere, & maloſq; ladio punire liceat?

XI. An Chriſtianis licita juramenta in nomine Dei præſtare permiſſum ſit, hoc eſt, Deum adhibere teſtem veritatis?

XII. An Chriſtianorum pueri ſint baptizandi?

XIII. An Sacramentum altaris ſit nudum doctrinæ ſignum, & cohortatio ad patientiam & dilectionem, an verò efficax obſignatio ſalutaris communionis, qua omnes credentes cum Chriſto ad æternam vitam fruantur?

Et hæc quidem capita ideo concepta erant, ut de iis diſceptaretur, quod è diametro contrarium à pleriſque eorum doceatur. Nam illi Doctrinam Veteris Teſtamenti de ſalute hominis imperfectam eſſe contendunt, contra teſtimonia *Deut. cap.* 18. 30. *& Pſalm.* 19. ac Prophetarum doctrinam de fidei articulis, Novo Teſtamento contrariam, contra autoritatem Apoſtolorum Pauli & Petri quorum ille *cap.* 16 *ad Roman.* clarè affirmat: *Myſterium juſtitiæ per Chriſtum non ſolum Judæis, ſed & cunctis gentibus per ſcripturas Prophetarum patefactum*, hic verò 2. *Epiſt. cap.* 1. ſuos collaudat, *qui attendant Prophetico ſermoni, quaſi lucernæ lucenti in loco caliginoſo, donec dies eluceſcat.* Pleri que etiam ipſorum negant Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum, omnipotentem atque æternum Deum una cum Patre & Spiritu Sancto, in una æterna, perpetua ac inſeparabili ſubſtantia, contra manifeſta Scripturæ loca *Hieremiæ* 33. *Davidis Pſalm* 45. *Johannis* 2. *Romanorum* 9. *Johannis* 14. Similiter quoque humanam naturam ex Virgine Maria aſſumpſiſſe diffitentur, ac è cœlis illam attuliſſe aſſerunt contra Scripturæ teſtimonia *Geneſis* 3. atque etiam 22. *Pſalm.* 132. *Jeſaiæ* 7. Pueros in peccato originali conceptos ac natos, minimè damnari ſomniant, contra doctrinam Pauli ad *Epheſ.* 2. *Rom.* 3. *&* 5. David *Pſalm.* 32. *&* 85. imò pueros, qui jam naſcuntur

à pecca-

à peccato originali liberos atque immunes eſſe, contra autoritatem Scripturæ, Geneſis 5. & Gen. 6. Job. cap. 14. David Pſalm. 51. & doctrinam Chriſti, Johannis 3. Paul. Rom. 5. Credentes in Veteri Teſtamento cum credentibus in Novo reipſa Deo reconciliatos, antequam Chriſtus naſceretur & pateretur, minimè credunt, contra teſtimonium Petri 1. cap. 1. Geneſ 15. Jeſaiæ 43. David Pſal 85. & 103. Jeſaiæ 53. Plerique etiam ipſorum ſtatuunt, non in Chriſti merita, ſed noſtra propria opera, crucem ac afflictionem fiduciam æternæ ſalutis reponendam contra doctrinam Apoſtolorum Pauli Rom cap. 3. 4. 5. 11. Gal. 2. 5. Epheſ. cap. 2. 1. Corinth. 1 Jeſaiæ 53. Danielis 9. Zachariæ 9. Eandem ſubſtantiam carnis in noviſſimo die reſurrecturam, quæ jam in hac vita circumferatur, multi ipſorum dubitant, contra dictum Pauli ad Philip. cap. 3. 1. Corinth. 15. Joh. cap. 5. Job. cap. 19. Matrimonia etiam ob leviſſimas cauſas ſeparant, ut Henricus Dorpius de Regno Monaſterienſi ſcribit, maximè hi, qui vocantur Mennonitæ contra dictum Chriſti Matthæi 19. 1. Petri 3. Pauli 1. Corinth. 7. Hebr. 13. Nec quidam ipſorum propria bona Chriſtianis poſſidere licere, docent, maximè Hutterici, qui in Moravia degunt, contra doctrinam Pauli ad Corinth. 1. cap. 7. & Theſſalon. 1. cap. 4. Plerique Magiſtratum rejiciunt, ac pervicaciter contendunt, Chriſtianis non licere Magiſtratum gerere, ut olim docuêre Marcionitæ, & Manichæi, qui etiam voluere, omnes Magiſtratus & Politicas adminiſtrationes eſſe peccata. Et qui Magiſtratus atque officia politica adminiſtret, hunc non poſſe ſalvari, juxta hæreſin Celſi, Juliani, Marcellini & aliorum, contra doctrinam Sacræ Scripturæ Roman. 13. Deut. 3. Proverb. Salom 8. & 16. Danielis 2. Pſalm. 82. & 144. Juramenta Chriſtianis penitus denegant, etiam Magiſtratu ea exigente, contra teſtimonia Scripturæ, Jeremiæ 4. Pauli 1. Corinth. 1. De pueris Baptizandis nullum Chriſti, vel Apoſtolorum mandatum extare, furenter aſſerunt, contra doctrinam Chriſti Marci 10. Petri Actorum cap. 2. Marci cap. 1. Joh. 3. Poſtremò quidam ipſorum Cœnam Dominicam, negaut eſſe Sacramentum, ſigillum aut notam Divinæ gratiæ per Chriſtum nobis promiſſæ ac partæ, ad confirmationem noſtræ fidei, ſed Sacramentum utrumque tam altaris, quàm Baptiſmi eſſe nuda ſymbola fraternæ charitatis atque concordiæ à Chriſto ideò inſtituta, ut nos ad crucem & patientiam cohortentur, & animent, contra expreſſa verba inſtitutionis Cœnæ Dominicæ, Matthæi 26. Marc. 14. Lucæ 22. Paul. 1. Corinth. 11. Quia verò, in deliræ ac obſtinatæ hujus ſectæ mentionem incidimus, non abs re fore arbitramur, ſi de ejus varietate nonnihil dicamus. Sunt enim ejus ſectæ ſpecies variæ, &, ut diſſimiles proviſores vel concionatores habent, ſic & vita diſpares exiſtunt, nihilominus tamen ſingulis Electorum ac Sanctorum Dei nomen ſibi vendicantibus. Sunt etenim, qui cum Balthaſare Humbmeyero, Melchiore Rincken, Johanne Denckio, Johanne Hutio & Ludovico Hetzero, in articulo Baptiſmi & Miniſterii Evangelii ſentiunt. Hi nullam interpretationem Sacræ Scripturæ admittunt, innixi ſoli literæ, atque ſolis quatuor Evangeliis & Epiſtolis Pauli, Jacobi, Petri, Actis Apoſtolorum & Apocalypſi Johannis receptis, reliqua ſcripta Patrum, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii & Bernhardi, ut traditiones hominum rejiciunt. Alii gloriantur de tertio Davide, habentque multa communia cum Mahometi Iſmahelitæ doctrina, cujus abominabilis ſecta, circiter annum ſexcenteſimum duodecimum, ſub Heraclio Imperatore exorta eſt; Nam pluribus uxoribus utuntur, ut Rex Monaſterienſis, Joh. de Leyda an. milleſimo quingenteſimo triceſimo quarto, hi ſe venditant Coryphæo Melchiore Hoffmanno, qui Eccleſiam ſuam novam Hieruſalem vocat.

Tertii Sectatores ſunt Johannis Wiclevi & Lambetianorum, hi omnia mandata abrogant, & in communione rerum omnium vivunt, juramenta omnia vetant, nec etiam ulli Magiſtratui præſtari volunt.

Quarti, vocantur Müntzeriani, à Thoma Müntzero, hi penitus Sacramenta aſpernantur, primi autores motus ruſtici, excitati anno milleſimo quingenteſimo viceſimo quinto, nihilominus ſe peccatorum expertes & juſtos eſſe, profitentur.

Quinti, circa S. Gallum & Cellam Abbatis finitimaque loca in Helvetia habitarunt, de quorum doctrina & opinionibus juſti Knitthiſii, Fresnisheimeri peculiaris tractatus invenitur.

Sexti, Doctores ſuos Michaëlem Satlerum, Georgium Wagnerum & Leonhardum Cæſarem jactant, de quorum ſecta atque doctrina in parvis concordantiis quædam tradita ſunt. Horum verò Doctores duo prohibent ſub ſuæ excommunicationis pœna: primò ſegregationem à conſtitutis & miſſis animarum paſtoribus in ipſorum parochiis, uſum omnium Sacramentorum, conſortii, vel viciniæ, vel nuptiarum cum aliis. Secundò fratrib. interdicunt, ne cui præterquam ſuæ ſectæ hominibus, fidem, doctrinam & myſteria ipſorum manifeſtent, nec Paſtores animarum ſeu Præpoſitos nominent. Ad hæc docent, ut Evangelicorum templa, conciones & Sacramentorum participationem fugiant, cum illa ſint domicilia Idolorum, manibus hominum facta, in quibus Deus non habitet, nec rectè Evangelici concionatores doceant, vel cultus divinos peragant, ſed ſint peccatores, *ea, quæ doceant alios, ipſimet non facientes, ita, ut populus propter immenſam ipſorum avaritiam vitam emendare ex ipſorum concionibus nequeat.* Ad hæc tradunt, cum Magiſtratu & aliis hominibus contumaciter loquendum, nec iis honorem exhibendum, ſe ſolos pro ſanctis ac piis, teliquos pro impiis habendos eſſe. Verùm hæc de variis Anabaptiſtarum ſectis breviter attigiſſe ſufficit, de quibus complurium luculenta ſcripta inveniuntur.

Poſtremò cum de propoſitis articulis à vigeſimo octavo die Maji, usque ad decimum nonum Junii diſceptatum eſſet, nec obſtinata capita ullis ſcripturæ teſtimoniis vel argumentis cederent, ſed in erroribus conceptis perſeverarent, *Colloquium ſolvitur, atq; ſectariis ſeriò injungitur, ut à docendo in Palatinatu abſtineant, nec ſubditos Electoris in poſterum ſub graviſſima pœna ſeducant.*

Viceſimo quinto Maji, fœdus inter Papam, Philippum Hiſpaniarum Regem & Venetos ad Summi Pontificis diligentiſſimam ſolicitationem

Venetiis tandem confirmatur atque ſubſcribitur. Nam cùm Pontifex Maximus non tantum expeditionis Turcicæ contra Chriſtianos magnitudinem, ſed & conſilia Turcæ de invadenda ac ſubjuganda tota Italia aliisque finitimis Regionibus cognoviſſet, conſilio cum Purpuratis Patribus habito, omnem diligentiam adhibuit, ut Turcæ furori occurreretur, remque eò tandem deduxit, ut perpetuum atque durabile fœdus contra hæreditarium hoſtem fieret inter Sedem Romanam, Regem Hiſpaniarum & Venetos, his conditionibus: *Fœdus non ſaltem defendendi, ſed & offendendi propoſito perpetuum eſto, atq; maneto, auxilia ſociorum ad minus centum bene inſtructis triremibus quinquaginta millibus armatorum, Italorum, Hiſpanorum ac Germanorum quatuor millibus & quingentis equitibus bene armatis conſtanto, cum munitione & apparatu bellico neceſſario ita inſtructo, ut auxilia confœderatorum quolibet anno ad ſummum in menſe Aprili in mari conſpiciantur, atq; hoſtem aggrediantur. Pontifex ad hæc auxilia decem triremes, tria millia peditum, ducentos ſeptuaginta equites. Rex Hiſpaniarum ad eadem tres ſextas, Veneti duas ſuis ſumptibus præbento.*

Decimo quarto Junii, *Goldbergi, Lembergi, Laubaæ, in Sileſia fame paſſim graſſante, piſa, rapas, frumentum ac triticum pluit*, ex quo collecto mulaque trito, homines undique accurrentes, triduo poſt panem confecere. Illuſtre id exemplum eſt clementiæ ac omnipotentiæ Dei, ſuos in ſumma inopia paſcere ac ſuſtentare valentis, non minus hoc tempore, quàm olim in deſerto, populum Judaicum Manna de cœlo cadente, pavit. Porrò ut hoc clementiæ in Sileſia, ſic iræ ſuæ adverſus impios atque avaros Dardanarios & Curculiones in Saxonia inferiori, ejusdem hujus menſis, die vigeſimo nono, *Deus Exemplum aliud edidit.* Situm eſt in hac oppidulum Leoburgum ad Albim, ſede Ducum Saxoniæ inferioris, qui inde Leoburgenſes dicuntur, celebre, à Lunæburgo duobus, Hamburgo verò ſex milliaribus Germanicis diſtans: In eo duo ſordidi propolæ quorum alteri Georgio Embſio, alteri verò Johanni Sprengero nomen erat, aliquot millibus frumenti modiis ad quæſtum faciendum coemptis, dum id per bajulos in naves deferri curare volunt, ut Hamburgum devectum, carius divendant, atque in granarium contendentes, januam aperiunt, frumentum magno impetu iis obviam fertur atque totum per feneſtras evolat, ita ut ne granum quidem in tabulato remanſerit, magna omnium incolarum admiratione. Eo Georgius viſo, ſtatim attonitus concidit, atque animam turpi lucro infectam exhalat; alter verò è granario deſiliens, ad Albim ſe ondis ſuffocaturus, fugit. Verum bajoli eum retractum, compedibus conſtringunt, atque rem, ut geſta erat, ad Ducem, tunc Ratzeburgi degentem, perſcribunt. Is re cognita, ſtatim Leoburgum contendit, ut hominem coram videat. Cæterùm hic circiter undecimam noctis horam à Satana miſerè vexatus, ante Ducis adventum, animam conſpectu DEI hominumque indignam efflat. Dux ergo adveniens, eo cognito, cadaver ipſius comburi jubet, atque per totam ditionem ſubditis ſub pœna amiſſionis vitæ atque bonorum imperat; *ne quis frumentum quæſtus exercendi gratia ad pauperes onerandos præmat.* Memorabile quidem hoc exemplum pœnæ Divinæ ob oneratam annonam, *& non minus notandum, quàm quod paucos ante annos in Suevia accidiſſe etiam exteri literis prodidere.* Nam cum in ea præpotens quidam ac clarus Nobilis magna frumenti copia coacervata, pauperi cuidam partem ſaltem pretii ob inopiam offerenti, ac de reliqua fidem ſibi haberi petenti, frumentum vendere recuſaret, hoc ita diſcedente, ut Nobili, nulla miſericordia prædito, peſſima quæque imprecaretur, hic dum paulò pòſt ſervum ſuum in granarium ad inſpiciendum frumentum mittit, is Domino, id à tribus nigris bobus devorari, refert, viſo, ita attonitus, ut paulò pòſt moreretur. Dominus ergo eo conſternatus, cum ex alio, quem ad id videndum dimiſiſſet, idem cognoſceret, ipſemet ad veritatem rei percipiendam ad granarii fores ſe confert, atque per rimulam granarium multis diverſis animalibus frumentum devorantibus, repletum videns, tanto pavore corripitur, ut inſtar afflati a malo ſpiritu, catenis alligandus eſſet. Multis hæc res admirationem peperit, atque adeò divulgata eſt, ut & Itali eam dignam literis cenſuerint. Quare minus à nobis quoque ſilentio prætereunda viſa eſt. Cæterùm quotusquisque in tanta hominum cæcitate talibus exemplis movetur, antequam ipſemet magno ſuo malo iram DEI ſentiat. Saniores tamen non ſolum hæc exempla conſiderent; ſed & ſimilia, quæ ſuperiori ætate accidiſſe referuntur, ad animum revocent, nimirum Hattonis Moguntiæ Archiepiſcopi, qui, quo murium, ipſum diu noctuque invadentium, rabidus morſus effugeret, turrim Bingienſem in medio Rheni fruſtra conſtruxiſſe ſcribitur.

Circiter hoc idem tempus, cùm ſuperiori Hyeme Moſchovitæ relicta obſidione Rivalenſi, cum reliquiis ſui exercitus progreſſi, Finlandiam Regis Suecici Johannis ferè totam depopulati eſſent, incenſis direptisque vicis & oppidis, & aliquot millibus omnis generis & ſexus hominum abductis in captivitatem, more barbaro, Deus hanc Tyrannidem ultus eſt, miſſo Rege Tartarorum Krempichi potenti admodum cum exercitu, ſeptuaginta millium armatorum levis armaturæ, qui ex improviſo Moſchoviam obſedit, obſeſſam expugnavit, Regiam gazam diripuit, incenſis oppidi ligneis ædificiis, ac aliquot millibus hominum trucidatis, reliquos in miſerrimam ſervitutem abduxit. Moſcovitas hoſtem inſecutos ad unum omnes concidit, cumque captivis & præda ad ſuos ſalvo exercitu reverſus eſt, furente & fremente Baſilio Moſcho.

Viceſimo Julii, noctu ab hora undecima usque ad primam mediæ noctis, in novæ civitatis Pragenſis publico foro, ſubſequens horribilis viſio, à multis fide dignis conſpicitur. Initio exauditus eſt magnus flatus, motus, ac ſtrepitus: Populi itaque ex feneſtris proſpicientis oculis ſtatim tantus equitatus progrediens efferebatur, ut ob magnitudinem eum viſu aſſequi nequiverint. Hic verò progreſſus ex vico, quem combuſtum vocant,

vocant, inter ædes jacentes è Regione templi in medio foro ſiti, atque à corpore Chriſti denominati, magno ſonitu contendit ad Monaſterium Slowan, vocatum Emaus, tali apparatu, forma ac habitu, quo equites in expeditione uti conſuevere. Hunc equitatum progredientem, ut nulla vox in eo audiretur, ſubſecutus eſt ingens currus, ferro munitus, ſurma tali, qua ſunt, qui vulgò Camerales vocantur, rotis tamen carens, agitatus tanto impetu, qui ſonitum ederet, ſolumque areæ deprimeret. Hunc currum eminus octo Viri magni ocreati, capitibusque carentes ſequebantur, ex quorum curſu & pedum ſupploſione, tam ingens atque terribilis ſonitus excitabatur, ut totius equitatus ſtrepitum ſuperaret. Poſtquam verò equitatus, currus & viri acephali prætergreſſi fuiſſent, non longè à dicto templo in ſoro conſpectus fuit ignis luciduſſimus, ad cujus latus unum quàm plurimæ ciſtæ accumulatæ jacuere; ad alterum verò multa parva vaſa, ſimilia iis, in quæ nitratus pulvis reconditur. Intereà currus horribiliter reſonans invehitur, cui ciſtæ, & vaſa omnia impoſita & propè Curiam novæ civitatis, in vicum à latitudine dictum, ſubito turbine involuta atque abducta fuere, omnibus in turbine evaneſcentibus. Paulò pòſt apparuit ingens atque clariſſima ſtella inſtar lati pilei, quæ fulſit usque ad tempus matutinum. Quibus hæc viſio viſa eſt, eam Præfecto novæ civitatis & Senatoribus publicè expoſuere; quidam verò ipſorum, rei novitate ita perculſi ſunt, ut in morbum inciderint. Quid omnipotens Deus tali viſione ſignificare voluerit, Divino ipſius conſilio relictum eſt, haud dubiè verò pœnam noſtris peccatis commeritam denunciat. Ante devaſtationem Hieroſolymorum, Joſepho teſte, & ante ruinam Imperii Romani, ut ſcribit Dion, in aere & in terris hinc inde equitantes conſpecti fuere. Et noſtris temporibus in loco, quo pugna inter Mauritium Electorem Saxoniæ, & Albertum Brandenburgicum commiſſa eſt, horribiles ſremitus equorum exauditos fuiſſe conſtat, toto ferè anno ante prælium commiſſum. Quare nec nos hujusmodi ſigna contemnamus, ſed ſecuritatis torpore excuſſo, à peccatis deſiſtamus, & vera fiducia ad filium Dei confugiamus, ut imminentes calamitates vel mitiget, vel tollat.

Primo Auguſti, Marcus Antonius Bragadinus, & Tiepolus, *Famaguſtæ à Turcis in Cypro obſeſſæ Rectores*, numero propugnatorum, qui initio obſidionis quatuor millibus gregariorum, & octingentis ſelectiſſimorum Italorum, ducentis Albanis ſeu Epirotis & tribus millibus incolarum conſtiterat, poſt varia oppugnationis & obſidionis incommoda ad tantam paucitatem redacto, ut vix mille ſupereſſent, ſimulque commeatu, nitrato pulvere aliisque rebus neceſſariis deficientibus, nec ullo auxilio Venetorum apparente, *de civitate honeſtis conditionibus ad preces oppidanorum dedenda conſtituunt*, atque duobus obſidibus, Hercule Martinengo & Matthæo Colſio, Nobili Famaguſtano datis, eoſdemque receptis, atque in urbem honorificentiſſimè introductis, nimirùm Muſtaphæ Baſſæ atque exercitus Turcici Ducis Legato, & Janizarorum Aga, id eſt, Præfecto, cum hiſce de urbe dedenda paciſcuntur, ita ut præter corpora bonaque ſalva, quinque machinis bellicis currulibus & tribus equis melioribus abductis, Italis urbe excedere liceret. Muſtapha naves, quibus ipſi in Cretam transmitterentur, daturo, ac Græcis non ſaltem vitam atque bona, ſed & vitam Chriſtianam conceſſuro. Cæterùm *his conditionibus à Muſtapha manu propria ſubſcriptione approbatis, majoriq; præſidiariorum parte navibus impoſita fraudulentiſſimus Turca, perfidia omni poſteritate notanda, mox præcipuos Duces, ac quinquaginta ſclopetarios unà cum Bragadino ad ſe in tentoria pactorum fiducia venientes, alterum poſt alterum fruſtatim concidit, Bragadino in terram projecto, aures ipſemet amputat eumq; omni contumelia cum opprobrio nominis Chriſti afficit, trecentos Chriſtianos*, qui in urbe erant, miſerè trucidat navibusque impoſitos ſpoliat, atque catenis vinctos ſervos efficit.

Die deinde tertio, qui ſeptimus erat Auguſti ab hac laniena edita, urbem ingreſſus, Tiepolum Rectorem, quem diximus, in crucem agit, ac poſtea 17. menſis ejusdem, omni Tyrannidis genere in urbe perpetrato, Bragadinum virum præſtantiſſimum, contumelioſiſſimè habitum contra omnem fidem, humanitatem & honeſtatem, vita privat: Nam initio ad ſingulas foſſas caſtrorum deductus, corbes terræ ſingulis importare & deportare, & ad Muſtaphæ conſpectum procidere ac terram deoſculari coactus eſt, deinde ad portum maris delatus atque in ſellam repoſitus, maloque altiſſimo alligatus, Chriſtianis captivis navibus impoſitis ſpectaculi loco oſtenditur. Poſtremò autem in forum aſportatus, ac omnibus veſtibus nudatus, & ad palum extenſus vivus excoriatur. In quo triſtiſſimo ſupplicio Turcica perfidia atque tyrannide Muſtaphæ exprobrata, in vera Chriſti Salvatoris invocatione magnaque conſtantia ac patientia moritur. Turcis poſtea cutem ſtramine repletam malo ſuſpendentibus, & ad Chriſtianorum ignominiam in Syria ac Regionibus finitimis oſtentantibus. Admoneat nos hæc barbarica tyrannis, ut non ſolùm preces contra eam aſſiduis gemitibus in vera Chriſti agnitione, ac pœnitentia noſtrorum peccatorum ad Deum fundere diſcamus; ſed & perfidiſſimæ ac maledictæ ſectæ Mahometanæ promiſſis minimè fidem adbibeamus, tunc fallere conantis, cum credulos invenit, ut præter hoc exemplum & Julæ in Hungaria anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſexto, ſimili fraude doloque captæ, abundè teſtatur, ac providè prudenterque Hieronymus Wolfius, Vir doctiſſimus, omnes Chriſtianos admonuiſſe videatur, ne temere Turcæ credant, Julæo præſidio contra fidem datam, non minus atque Venetis trucidato:

Heu miſeri, qui vos decepit perfidus hoſtis?
Servat, cum libuit, quam dedit ille fidem:
Bis miſeri, quod degeneres cecidiſtis inulti
More boum, nec vos lauſuè decuſuè manent.
Præſtiterat ſervaſſe fidem, vitaq; profuſa
Sanguine Threicio triſte rigaſſe ſolum.

At vos Chriſticolæ memores ne fidite Turcis:
Cadere certa ſalus, cedere nulla fides.
Mors & ignavos torquet ſua ſpicula, fortes.
Pro patria & vera Religione cadunt.
Non obitus fraudi, ſed erit victoria laudi.
Non Deus hanc nobis, crimina noſtra negant.

Porrò exercitus Turcarum Famaguſtam obſidentium ducentis millibus conſtitiſſe fertur, inter quæ quatuordecim millia ſtipendiariorum, aliorum octoginta millia, Volonum, qui ipſis Alcanzi dicuntur, absque ſtipendio militantes ſexaginta millia, quorum numerus ideò tantus fuit, quod Muſtapha publicari curaſſet, Famaguſtam Nicoſia ditiorem eſſe, aliàs numero ipſorum triginta millia raro excedente, præter Muſtapham, eum quem diximus, & alii Baſſæ in caſtris fuere, indigni, quorum nomina referantur, nulla Virtute, niſi perfidia, inhumanitate, tyrannide ac Mahometano delirio inſignes. Ex tanto verò exercitu ultra octoginta millia ad Famaguſtam periiſſe ſcribuntur, inter quæ Baſſæ cum Janizarorum Aga aliisque Sanzaccis quàmplurimis. Atque ita Famaguſta, quam Genuenſes & Veneti longo tempore poſſedere, illi quidem Jano Luſignano extortam, hi verò ſucceſſione, ut diximus, obtentam, in Turcæ Tyranni poteſtatem pervenit, magno Chriſtianæ Reipublicæ detrimento, quod quidam Vir doctiſſimus his verſibus obiter quidem, ſed graviter deplorat, ſcribens:

Magnifica urbs Venetum modo Cyprum luget ademptam,
Se queritur reliquum juris habere nihil
In Cypro, quæ frumenti dulciq́; Lyæi,
Cultores ditat duplice meſſe ſuos.
Publica res vulnus lethale accepit, & ingens
Jactura eſt iterum facta, quis ergo dolet?
Nemo dolet certè ex animo, niſi cernat acutum.
Intrare in thalamos publica damna ſuos,
Graſſantemq́; Dei latè conſideret iram
Chriſtiadum impacta ſylva bipenne gemit, &c.

Menſe Septembri, cum circiter finem præcedentis, filii Imperatoris Maximiliani, Rodulphus & Erneſtus Archiduces Auſtriæ ex Hiſpaniis ſoſpites reverſi fuiſſent, Carolus Archidux Auſtriæ, cum nepte ex ſorore Anna, filia Alberti Ducis Bavariæ nuptias Viennæ magna feſtivitate celebrat.

Viceſimo tertio Septembris, cadaver Comitis Palatini Wolffgangi, quod anno ſexageſimo nono, decimo quinto Junii, Admiralii juſſu Engolemium transvectum, diximus, & hic pace facta Cognacum in ſacello arcis cuſtodiri curarat, metuens, ne qua contumelia ab Engoliſmenſibus afficeretur, Cognaco Rupellas, hinc per mare in Germaniam translatum Maiſenheimi ſepulchro avito infertur, ac honorificè ſepelitur, ejus deductionem comitantibus filio Philippo Ludovico, & Georgio Johanne patruele, & Legatis aliorum filiorum & agnatorum Electoris Palatini Friderici, Johannis Caſimiri, & Richardi, Nobilibus ac civibus ſuæ Ditionis compluribus. Etſi enim filii pia humationis paternæ ſolicitudine copiatum Præfectis atque miniſtris Parentis in caſtris Navarræi relictis, in Germaniam reverſuris, cadaveris paterni adductionem injunxiſſent; tamen cum exercitus per loca remotiſſima ab Engolemo in Germaniam rediret, ut ſuo loco meminimus, minimè voluntati ipſorum ſatisfieri potuit. Quare poſt pacificationem firmatam Johannem Wolfium Juris Licentiatum, Virum induſtrium, quo Conſiliario in expeditione Parens uſus fuerat, ad Regem Galliæ atque Reginam Navarræ ablegarunt, corporis paterni eductionem è Regno Galliæ enixè petentes.

Licet verò Rex ei benignè aſſentiretur, atq; Navarræa unà cum Admiralio, quibus poſſet rationibus, eam promoveret, tamen cum pleræque civitates, quas tranſire oportebat, præſidiis militaribus tenerentur, ac inſolentia eorum metuenda eſſet, nulla commodior ratio corporis aſportandi, quàm per mare, viſa eſt, licet nec ea metus penitus expers eſſet, cùm quod mare à piratis infeſtaretur, *tum quod nautæ pro more ſuo mortui cadaver ſcientes in navi minime ferant.* Cæterùm induſtria Wolfii loculo, quo cadaver recondebatur, alteri ciſtæ incluſo, eaque linteaminibus obducta, funibusque conſtricta, quarto die Julii, Provagii ſub ſpecie mercimonii, Lubecenſis, nautæ Olcadi imponitur, atque variis tempeſtatibus agitatum, tandem Tramium, qui eſt portus Lubecenſium, undecimo Auguſti die adducitur, atque rebus ad honorificam vecturam, neceſſariis Lubecæ comparatis, inde viceſimo nono pòſt habitam funebrem orationem, Lunæburgum, hinc Brunſwigam, deinde Wolffebytum, poſtea Mündam, exinde Caſſellas, poſtremò in propriam ditionem ſuam vehitur, Principibus ac civitatibus, quò cadaver veniret, honorificè excipientibus, eique in templa collocato, cum campanis pulſatis, funebres conciones haberi curantibus, idque cum inſigni comitatu ubique deducentibus. Etſi verò hoc *factum filiorum Illuſtriſſimi Principis, quibusdam minimè neceſſarium viſum fuerit, ſumptibus maximis, qui tranſlationi impenſi fuere, parci potuiſſe exiſtimantibus*, aliasque nænias commemorantibus; *tamen conſilium eorum rectè perpenſum, non ſolùm laude dignum; ſed & vetuſtiſſimis tam ſacris, quàm profanis exemplis defenditur.* Nam ut Tobiæ ſenioris præceptum ad filium prætereamus, quo inter alias ſalubres admonitiones filio injunxit, & ſuam, & matris ſolicitam ſepulturam, annon Jacob cum hominibus in Ægypto ſepeliri nolens, Joſephum adjuravit, ut eum mortuum ad patrum ſuorum ſepulturam deferret, idque Joſephus religioſè adimplevit? Et hoc quidem patrum exemplum haud dubiè & aliæ Gentes ſunt imitatæ: Neque enim fruſtra eſt, quod eximius vates Homerus ait, Neſtorem, quem omnium Græcorum ſapientiſſimum facit, ſuaſiſſe, ut interfectorum corpora ſicubi exuſta fuerint, oſſa recondantur in urna, & in Græciam revehantur, ac patrio more ibi humentur. Idque idem in Sarpedone Jovis filio factum perhibet, oſſa nimirum illius de externo loco in patrium ſolum fuiſſe tranſlata. Verùm ut veteribus & gentilibus relictis ad recentiora, & Chriſtianæ pietati noſtræque nationi magis conformia veniamus, etiam Conſtantini Magni, & meritiſſimi Imperatoris oſſa tranſlata fuiſſe conſtat, quod

deinde

deinde idem non ſolum in Germanicis Imperatoribus, ut Ottone Tertio, Cunrado Salico, Henrico Nigro, Henrico IV. & V. Lothario Saxone, aliisque, ſed & aliis Principibus uſurpatum eſt ita, ut etiam uxoris ſuæ corpus, alio quàm vellet loco humatum, Cunradus Miſnenſium Princeps eò, quò ipſe cupiebat, repoſuerit. Quin & non ita ante multos annos Erici ſenioris Brunſwicenſis Ducis, cum Hadanoæ in Comitiis obiiſſet, corpus inde ad avorum ſepulchra translatum eſt, ut meritò hujusmodi exempla majoris ſint facienda, quàm leviſſimæ quorundam næniæ, quibus ejusmodi transferendorum corporum morem animo ſedet ridere Diogenico modo, minimè recordantium ejus, quod Auguſtinus *libro 1. de civitate DEI capite* 13. graviſſimè, & pientiſſimè ſcripſit in hæc verba:

Non ſunt contemnenda & abjicienda corpora defunctorum, maximeq́ justorum atq́ fidelium, quibus tanquam organis & vaſis ad omnia bona opera Sanctus uſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid hujusmodi, tantò carius eſt poſteris, quantò erga parentes major extitit affectus. Nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ utiq; multo familiarius atq́ conjunctius, quàm qualibet indumenta geſtamus.

Porrò *ad Ducem Wolffgangum quod attinet*, natus is fuit Patre Ludovico, Comite Palatino Rheni, & Comite Veldentiæ, avo Alexandro, proavo Ludovico cognomine Nigro, abavo Stephano dicto Bipontino, atavo verò Ruperto, Romanorum Rege, artibus belli pacisque clariſſimo, & matre Elizabetha, filia Wilhelmi ſenioris Landgravii Heſſiæ, & Elizabethæ ſororis Ducis Brunſwicenſis Erici Senioris. Cæterum Patre Ludovico in infantia cum vix ſeptennis eſſet, mortuo, tutorem nactus Patruum Rupertum, qui ſacris ordinibus relictis Evangelii doctrinam amplexus fuerat, ejus cura traditus eſt inſtitutioni Caſparis Glaſeri, Viri tantæ doctrinæ & ſanctimoniæ, ut eum inter non multos homines Principis amantes dignum exiſtimarint, cui Nobilitas atq; puerilis indolis inſtitutio committeretur. Cùm ergo ingenium in eo capax, morigerum ac docile eſſet, non tantùm Literas latinas, ſed & Religionis fundamenta ex fontibus Sacræ Scripturæ, matre fœmina electiſſima id præcipiente, ſub Glaſero hauſit, ita, ut in articulis Religionis tunc temporis controverſis, non ſaltem Auguſtanæ Confeſſionis capita, autoritate bibliacorum Scriptorum munite, ſed & aliorum contrariam ſententiam refellere noſſet. His itaque agnati progreſſibus, Illuſtriſs. Elector Palatinus Fridericus cognitis, cum in Aulam ſuam Heidelbergam evocavit, ut & aliis diſciplinis, quæ in Gubernatore requiruntur, imbueretur. Facile itaque Princeps, qui natura ad cognoſcenda varia raperetur, prudentiſſimi agnati conſilio acquievit, atque in aulam ejus conceſſit, quo ejus Prudentia juvenilis ipſius ætas informata ad Reipublicæ gubernationem aptior inſtructiorque efficeretur. Quoad itaque in aula manſit, ita ſe geſſit, ut & agnatum ſibi devinctiſſimum redderet, & ob præclaram indolem, humanitatem atque modeſtiam, quæ ſingularis in eo erat, laudem omnium referret. Verùm cum filius unicus eſſet, & jam annum decimum nonum attigiſſet, matris, quæ Ducatui proſpicere de certo ſucceſſore cogitaret, conſilio, Annam Philippi Landgravii Haſſiæ, & Chriſtianæ Saxonicæ filiam, uxorem duxit. Cum verò vix biennium cum ea vixiſſet, ingens & periculoſum bellum Germanicum exarſit, in quo in ſummas difficultates conjectus eſt, Carolo Quinto Imperatore pòſt Electorem Saxoniæ, Johannem Fridericum debellatum, atque cum ſocero Landgravio captum, *decreti Auguſtani formulam*, *quam* interim *dixere recipi ab ipſo poſtulante, cumq́ Auguſtam ad ſe accerſente.* Ex quibus tamen, Deo pectus ipſius Religionis ſtudio flagrans, ſpiritu conſtantiæ ac fortitudinis muniente, ita eluctatus eſt, ut Princeps juvenis, præ multis aliis ſui ordinis hominibus inſignem editæ Confeſſionis ſuæ fidei laudem retulerit. Siquidem initio, *cum ad mandatum Cæſaris Auguſtam veniſſet, nullam aliam Religionem ſe noviſſe affirmavit, præter eam, in qua eſſet natus, & ad id usq; tempus educatus, atq; ſui rationem haberi, ſubmiſſè petiit*, cum oblatione, facturum ſe quantum ſalva conſcientia poſſet. Dimiſſus verò cum per literas, & internuncios acrius urgeretur, ut decretum ratum haberet, & Eccleſiæ Miniſtros, qui non parerent, loco removeret, ipſe datis ad Cæſarem literis, Gallica lingua conſcriptis, *quid Auguſtæ ſit actum, Æſtate ſuperiore, paucis repetit. Cumq; domum reverſus eſſet, illam decreti partem, quæ pertinet ad dies feſtos, & eſum carnium populo ſe propoſuiſſe dicit, & obſervari mandaſſe. Decretum etiam Religionis non ſemel & diligenter quidem legiſſe totum, & fateri multa eſſe in eô, quæ cum ſua fide per quam ſalutem expectet æternam, conſentiant, multa etiam eſſe, quæ diſcrepent. Verumtamen Eccleſiæ Miniſtris mandaſſe, ut ſingula diligenter expendant, ſibiq; poſteà renuntient, quomodo rem inſtitui poſſe putent. Cum autem uno ſimul ore confirment omnes, non ſe poſſe illud pacata conſcientia probare per omnia, non ſibi fuiſſe integrum, illos adigere, ut ſecus facerent. Epiſcopos ergo rogaſſe, ut ipſi rationem aliquam inirent. Illi verò quid reſponderint jam anteà ſe nunciaſſe, bona quadam ſpe futurum, ut nihil ab ſe requireretur amplius. Nunc autem, quoniam apertè tibi vis, inquit, reſponderi, potentiſſime Cæſar, quæ mea ſit ſententia, dicam. Et primò quidem, quod ad Religionem, ad ritus atq́ ceremonias attinet, quæ nunc annis aliquot per meam Ditionem ſervantur, equidem ſum natus in illis & educatus, ut antehac quoq; tibi demonſtravi Cæſar, ad hoc usq́ tempus nec aliud unquam doctrinæ genus audivi, ſimul ſtudium & operam aliquam in eo collocavi, & quantum ingenio percipere potui, planè mihi videtur conſentire Verbo Dei. Nam hoc mihi profitendum eſt, quandoquidem interrogor, ne conſcientiam ipſe meam vulnerem, neve ſaluti meæ peſſimè conſulam. Hæc etiam eſt ratio cur decretum approbare non poſſim, alioqui paratiſſimus, more & exemplo Majorum tui cauſa nihil non facere. Tibi verò Cæſar, qui ſummus es Magiſtratus, licet in eo ſtatuere, quod videbitur. Equidem non ſum is, qui poſſim, aut velim, aut debeam repugnare. Tuo ſit hoc totum in arbitrio. Solum deprecor, ne quid ipſe cogar præter animi ſen-*

tentiam facere, neve populus Ditionis etiam. Ad Eccleſiæ Miniſtros quod attinet, proximis literis orabam, ut tuo permiſſu liceret iis manere, Baptizandi pueros & ægrotos viſendi cauſa potiſſimum, donec eſſent ois alii ſummiſſi. Verùm ſi jubes utilli-cò diſcedant & ſolum vertant, non expectatis aliis, & ſi magno futurum eſt illud populi cum dolore & detrimento, tamen obtemperabitur. Nam & jam ex ipſis multi abierunt, & in iis, quæ præſtare poſſunt, ꝗ, debent, omnem obſequentiam tibi præſtandam eſſe ſcio. Huic Principis Wolffgangi reſponſioni licet Carolus non admodum acquieſceret, attamen multi ejus animum exacerbantibus, tamen Deo Imperatoris conſilia, ira moderante, ut, nihil contra Ducem Wolffgangum vi & armis, quibus ipſe bello Germanico abſtinuiſſet, ſuſciperet, Wolffgangus quaſi ſub umbra alarum omnipotentis DEI, in Religionis ſuæ profeſſione, Miniſtris retentis, permanſit, Imperatori in cæteris debitam obedientiam præſtans. In quo ut Caroli Potentiſſimi Imperatoris moderatio laudanda, qui victoriam ad pacis conſtitutionem potius, quàm Wolffgangi ejusque ſubditorum perſecutionem dirigere maluerit, ſic Principis Wolffgangi conſtantia prædicanda, qui etiam juvenis, quidvis potius ſubire, quam ab agnita Religione, metu vitæ vel amiſſionis, Ducatus deficere, ac conſilia ſua potius mandato Dei præcipientis, ut Cæſari, quæ ſunt Cæſaris, DEO verò, quæ ſunt Dei, dentur, conformare, quàm conſcientiam ſuam ſauciare voluerit. Achille etiam apud Euripidem in Iphigenia præclarè dicente, obtemperabimus Atridis honeſta præcipientibus, ſi inhoneſta præceperint, recuſabimus obedire. Verū enimverò, cum haſce difficultates ſingulari Dei auxilio ſuperaſſet, ac jam quaſi in tranquillo portu, ſe navigare exiſtimaret, de repente ea tempora ſubſecuta fuere, quibus non minus periculi ejus Ditioni creatum quàm antea. Nam cùm Rex Galliæ Henricus Secundus, fœdere cum quibusdam Principibus Germaniæ, pro libertate Electoris Saxoniæ & Landgravii Haſſiæ facto, poſt Metim occupatam in Germaniam tranſiiſſet, nec ab Argentinenſibus, ut ſperarat, intromiſſus cum copiis eſſet, is in Bipontinum Ducatum deflexit, ac per eum Weiſſeburgum cum copiis contendit. *Etſi* verò *Rex copiis Bipontem tranſeuntibus amicitia jura* Principibus Germaniæ promiſſa, Wolffgango *ſervavit*, non tantum per Caſparum Culingium Admiralium Franciæ, ad portam oppidi conſtitutum, ſub pœna mortis, *ut exercitus abſq; maleficio tranſiret interdicens*, ſed & inde diſcedens Wolffgangum pileo, quem in expeditione Germanica eò usque geſtarat, cum pugione & gladio proprio donarit; *tamen qua ſolet eſſe militaris inſolentia, ſubditis in agris maxima detrimenta illata fuere, pecoribus abactis, pabulo abducto compluribusꝗ, in locis, quo pecunia extorqueretur, hominibus miſerè occiſis.* Quæ res, ut ſubditis querelarum, ſic Principi optimo doloris occaſionem maximam præbuit: Cùm enim ſciret, ſe erga ſubditos Parentis animum, affectionem & voluntatem gerere debere, quemadmodum Eſaiæ 22. ſcriptum eſt: *Erit quaſi pater habitantium in Iſrael*, ac noſſet, Princeps ſe habere debere ad ſubditos, ſicut paſtores ad oves, non poterat non incommodis ſubditorum commoveri, eorumque calamitate affici. Cæterùm cum originem horum malorum intelligeret, & ipſemet patienter ea tulit, & ſubditis, ne malis pejora fremitu ac indignatione accerſerent, ſed voluntati Dei in tolerandis ærumnis obedirent, autor exitit.

Porrò verò bellorum motibus ſopitis, atque poſt Principes captivos dimiſſos, pace tam in Eccleſiaſticis, quàm Politicis negotiis in publicis Imperii Comitiis, omnium Ordinum ac Statuum conſenſu, Auguſtanæ conſtituta, ipſe, qui incommoda per ſuperiora bella Eccleſiis ſuæ Ditionis illata, animadverteret, & curam Religionis & Eccleſiæ ad bonum Magiſtratum pertinere didiciſſet, ex Pſalmo 2. *oſculamini filium*, & rurſus 24. *attollite portas Principes veſtras, & introibit Rex gloriæ*, Eſaiæ 49. *Reges erunt nutritores Eccleſiæ & Reginæ nutrices*, cumq; hiſce dictis illuſtria exempla præſtantiſſimorum Regum ac Principum, Davidis, Aſſæ, Ezechiæ, Joſaphat, Conſtantini Magni, Theodoſii Caroli Magni, aliorumque congruere noſſet, ad Eccleſiarum ſuarum abuſus corrigendos, & diſcrepantiam ἀταξίαν tollendam animam adjecit, atque ex Doctorum & Theologorum conſilio, Eccleſiarum ſuarum Doctoribus, Miniſtris & Concionatoribus, ſummam doctrinæ continentem, omnium Confeſſionis Auguſtanæ articulorum veram & perſpicuam declarationem, ex teſtimoniis Verbi Divini ſcriptis, conſcribi curavit, cum forma adminiſtrationis Eccleſiarum cæremoniarum, ſeu ordine rituum, vel agendorum in Eccleſiis, quæ ita omnibus probata fuit, ut non tantum Comites ac civitates Imperiales, poſtea, Evangelii doctrina recepta, ſecundum eam Eccleſias ſuas ordinarint; ſed & cum paulo ante annos Auguſtiſs. Imperator Maximilianus Secundus Dynaſtis atque Nobilibus Archiducatus Auſtriæ liberam Evangelii Doctrinæ in Auguſtana Confeſſione expoſitæ prædicationem in eorum arcibus, oppidis, & pagis permiſiſſet, hac tamen conditione, ſi de ordine rituum cum vetuſtiſſimarum Auguſtanæ Confeſſioni adjunctarum Eccleſiarum, congruente, antea conveniſſet, ipſi vel Wolffgangi Palatini, vel Argentinenſem petiverint, bas aliis omnibus potiores eſſe cenſentes. Nec verò ſolum Eccleſias recte inſtituiſſe, contentus fuit, ſed cum Scholas à primis Patrum temporibus, Eccleſiis tanquam officinas pietatis, Virtutum & doctrinarum adjunctas ſemper fuiſſe ſciret, earum conſtitutionem ac conſervationem ſubditis injunxit, & ipſe pro virili ad Eccleſiæ & Reipubl. utilitatem earum erectioni proſpexit, in Ducatu Bipontino, Hornbacchina fundata, ex qua hactenus ejus Ducatus Eccleſiis de Miniſtris proſpectum fuit. Provide verò cùm inter cæteras Principum Virtutes, Juſtitiæ adminiſtrationem omnium maximum eſſe cognoviſſet. Nam Juſtitia Regis, ut Auguſtinus inquit, pax eſt populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, gaudium hominum, ſolatium pauperum, hæreditas filiorum, ideò ne adminiſtratione Juſtitiæ officio ſuo deeſſet, operam quoque inſignem

navarat,

navatur, ut judiciorum abuſibus ſublatis, ea non tantum ſapientibus; ſed & bonis, ac integris viris demandaretur, eorumque poteſtatem certis legum finibus circumſcriberet, ac receptis ordinationibus Ditionis ſuæ ſubjiceret, minimè ignarus dicti Ariſtotelis in Politicis dicentis: Qui legem jubeat præeſſe, Deo & legibus Imperium tribuere, qui autem hominem jubeat præeſſe ſcilicet juxta ipſius arbitrium ſine lege, eum præficere beluam. Nam cupiditates & iracundia depravant etiam optimos viros, Lex autem mens eſt ſine cupiditate. Atqui dum Eccleſiæ, & Politiæ rectè in ſua Ditione inſtituendæ, ac Spartæ, quam nactus eſſet, ornandæ ſtuderet, ejusque Virtutum celebritas longe lateque diffunderetur, factum eſt, ut Illuſtriſſimus Elector Palatinus Fridericus, cujus antea meminimus, cùm juxta doctrinam Iethronis, ſibi de viro inter omnes ſapiente & timente Deum, in quo veritas eſſet, & qui odio haberet avaritiam, deſpiceret, cui Ambergenſem gubernationem in ſuperiori Palatinatu committeret, nullus inter omnes tantæ functioni aptior utiliorque Wolffgango Principe ſit viſus. Etſi verò ægrè à ſuis ſubditis, quos ſibi commiſſos norat, avelleretur; tamen cum agnati erga ſe propenſiſſimi voluntati, multis de cauſis minimè refragandum eſſe putaret, quod poſceretur, fecit, ac Vicariatum, (ut vocant, ſuperioris Palatinatus ſuſcepit, inque eo ita ſe geſſit, ut ſemper admonitionem Pii Regis Joſaphat ad judices, præ oculis haberet, nimirum videret, quid faceret, nec hominis judicium ſe exercere recordaretur, ſed Domini, & quodcunque judicaret in ſe redundaturum, vereretur, timor Domini cum illo eſſet, & cum diligentia cuncta faceret. Quare factum eſt, quod Ariſtoteles ſcripſit, ut & populus, cùm Principem Dei cultorem videret, ei magis obediret, & Otto Henricus Palatinus, Friderici ſucceſſor, nullum in paterno Ducatu Neoburgenſi potius ſuccedere mallet, quàm Wolffgangum. Quæ res ſcilicet controverſiæ non fuerit expers, tandem tamen eo deducta eſt, ut Ducatus Neoburgicus Wolffgango manſerit, donatioque ab agnato Ottone Henrico in eum collata, ac literis invictiſſimi Caroli V. confirmata, ad filios ſuperſtites tranſierit. Defuncto verò Ottone Henrico, cùm poſſeſſionem Ducatus Neoburgici apprehendiſſet, ad reformandas Eccleſias ejus Ducatus, Jacobum Andreæ ad ſe evocavit, cujus conſilio, ea ſuſcepit, quæ & ad emendationem Eccleſiarum, & Monaſteriorum reformationem faceret. Nam, & Miniſtria Eccleſiæ luculenter proſpexit, & Scholam Langingianam conſtituit, in qua non tantum doctiſſimos Profeſſores, ſed & ultra quadraginta adoleſcentes ſuis ſumptibus aluit, quorum opera & ad Reipub. & Eccleſiæ adminiſtrationem uteretur. Nec pauperes in ſuo Ducatu neglectos, ſed piè ac Chriſtiane ſuſtentatos fuiſſe conſtat. Ac ſi Præſidum incuria nonnulla ſint aliò tranſlata, qui ut Nazianzenus queritur, Briarei manibus rapiunt ex publico, id minimè mirum, cum omnia tempora habeant exempla veteris dicti [illegible]. Eccleſiis itaque Ducatus Neoburgici atque Scholis non minus piè ac rectè, quam Bipontini conſtitutis, ſubditos in pace atque Juſtitia, ſumma cum diligentia rexit, eam curam adhibens, ut minimè bellis implicaretur, belli nomen ut triſtè averſans pacis autem ut dulce amplectens. Quid etenim melius vel ſalutarius pace cogitari poſſit? Prudentio rectiſſimè ſcribente:

Pax plenum Virtutis opus, pax ſumma laborum
Nil placitum ſine pace Deo non munus ad aram
Cùm cupias offerre probat, ſi turbida fratrem,
Mens impacati ſub pectoris oderit antro
Sidera pace vigent conſiſtunt terrea pace.

Verum cum in Gallia, perſecutione indies magis magisque in primo bello civili adaugeſcente, ea ita procederet, ut armis utrinque ſumptis Germanorum auxilia à Condæo expeterentur, & ipſe per Admiralium veteris neceſſitudinis ergo Biponte contracta, pro auxiliis ferendis ſolicitaretur, opem minimè denegandam cenſuit, cum aliis de cauſis, tum quod pericula in Gallia, tandem Germanis, cum ipſis communia futura præſagiret. Ut autem in auxilii periclitantibus ferendi, pollicitatione ſe facilem præbuit, ſi cognita Condæi ex manibus Guiſiacorum dimiſſi liberatione, equitatum, quem Ducibus Alberto Roſenbergico & Jacobo Schulenburgico pro ipſo conſcripſerat, electiſſimum, non abſque inſigni detrimento ſuo dimiſit, cuilibet equitum in procinctu jam exiſtenti, menſtrui ſtipendii ſolutionem numerans. Licet verò damno hoc accepto à bellis in poſterum deterreri potuiſſet; tamen Sereniſſimo Imperatori Maximiliano Chriſtiano, expeditionem in Hungariam contra Chriſtiani nominis hoſtes Turcas, unanimi conſenſu Imperii ſuſcipienti, propriis ſumptibus ſuo equitatu præſtò adeſſe, & conſervationi veræ Religionis ac propugnatione patriæ, vitam impendere maluit, quam honeſtiſſimæ patriæque amantiſſimæ voluntatis declarandæ, occaſionem neglexiſſe videri. Ac utinam omnes eum, quem ipſe tunc temporis oſtendit, animum habuiſſent, minimè Chriſtianus orbis cum Auguſtiſſimo Imperatore Maximiliano ſecundo de Zigethi amiſſione conquereretur. Siquidem cum de ejus vehementiſſima oppugnatione in caſtris Cæſareis cognitum fuiſſet, ad eundum obſeſſis auxilio, paratum fuiſſe conſtat. Verùm horum meminiſſe ſufficiat, cum fatales noſtræ calamitates vel lachrymis vel querelis reparari nequeant, ac noſtra peccata haud dubiè meliores ſucceſſus non fuerint meriti. Cùm verò poſt Hungaticam expeditionem domi in pace vivens, ſibi mortem cum cæteris hominibus communem eſſe perpenderet, nihilque ea certius, hora verò incertius ſciret, teſtamentum condere ſtatuit, in quo non tantum de bonis ac gubernatione Ditionis diſponeret, ſed & fidei ſuæ confeſſionem luculentiſſimè ederet, exemplo Patriarcharum, priorum Regum aliorumque Sanctorum, in Bibliacis ſcripturis & & Hiſtoriis Eccleſiaſticis celebratorum, qui ante diſceſſum hac mortali vita eò reſpexêre, ut liberis ſuis ac poſteris certum, firmum, clarum ac inconcuſſum teſtimonium ſuæ doctrinæ, ac veram confeſſionem fidei, tanquam hæreditatem

omnium maximam ac præſtantiſſimam in terris poſt ſe relinquerent, quò ex iis poſteritati certò liqueret, quam fidem ac Religionem parentes atque Majores ipſorum amplexi fuiſſent, eorumque immotis veſtigiis tanto melius atque conſtantius inſiſtere, & non tantum mundanam, ſed & ſpiritualem hæreditatem per Filium DEI ex ſinu Patris prolatam, longéque mundana præſtantiorem adire, & apprehenſam per gratiam DEI omnipotentis retinere poſſent, prout id inſignia exempla Veteris Teſtamenti, præſertim Patriarchæ Jacobi & Regis Davidis, & in Novo exemplum unici Mediatoris & Salvatoris noſtri JESU CHRISTI, clarè teſtantur ac probant, & præter iſta exempla etiam magnitudo harum rerum id per ſemetipſam exigit, ut quod pii ac Chriſtiani parentes ante migrationem è terris citra mutationem benè ac piè concluſerint & determinarunt, id apud filios ac poſteros majorem authoritatem habeat, & in diuturniori memoria conſervetur. Ideo ad Religionem quod attinet, hæc ejus voluntas ſiut.

Quandoquidem, ut Chriſtianus & pius Princeps, ac in vera & ſalvifica Doctrina Evangelii natus & educatus, usque ad iſtam horam, gratia omnipotentis DEI, in ipſa permanſerit, & mediante Divina gratia, in eadem quoque conſtanter perſeverare cogitet, & æterna atque immortalia multo magis, quàm temporalia atque caduca curanda ſint. Adhæc cum exemplo Majorum ad conformem fidei ſuæ declarationem teneri & obligari ſe agnoſcat, ſpe indubitata, eam filiis ſuis chariſſimis ac poſteris, nec non fidelibus ſuis ſubditis maxima conſolationi & exemplo ſimilis conſtantiæ futurum, præſertim cùm hiſce noviſſimis perturbatiſſimis, triſtiſſimis & periculoſiſſimis temporibus, multa ac varia ſcandala, certamina atque diſſidia enata ſint, nec exiguus numerus ſit eorum, qui ob illa (ſine quibus tamen Eccleſia eſſe nequeat) à vera Prophetica & Apoſtolica Doctrina abhorreant, & vel ea offendantur, vel dubitationum cauſas de ea arripiant: Ideò principio coram Deo, totoque mundo, vera & incorrupta fide, conſtanti ore & corde fateri, ſe firmiter credere omnia, quæ in Sacris Scripturis, Propheticis & Apoſtolicis revelata, docta, probata, atque fundata ſint, cum vero Chriſtiano, ac incorrupto intellectu, & ſenſu congruente cum Sacris literis (veriſſima ac unica norma & regula veritatis) omni modo ac ratione, quæ Eccleſia, tempore Apoſtolorum, capita Chriſtianæ fidei in Symbolo, quod Apoſtolicum dicitur, comprehenderit, & eadem poſtea in Symbolis Niceno & Athanaſio hactenus Divina gratia in Eccleſiis conſervatis, dilucida ac perſpicua declaratione, citra additamentum repetita ac renovata ſint, ac ipſe in ordinatione Eccleſiaſtica ſua jampridem publicata, pro clariori ſententiæ ſuæ demonſtratione, pro omni dubitatione amovenda, ad Auguſtanam Confeſſionem exhibitam Carolo Quinto Imperatori, anno triceſimo, aliiſque ſimiles libellos utiles, provocarit. In qua fide atque doctrina usque ad ultimum vitæ ſpiritum DEO opitulante perſeverare cogitet, ut & ea ſuper qua Paſtores atque Miniſtros Eccleſiæ ſuæ hactenus examinari & recipi voluerit. Et cum articulus juſtificationis coram DEO, fundamentum ſit noſtræ Chriſtianæ fidei, usque ab antiquo, ut & hodie variis modis controverſus & diſceptatus fuerit: Similiter quoque de Cœna Domini ac Salvatoris noſtri JESU CHRISTI variæ diſputationes ac diſſenſiones inter diſcrepantes opiniones hoc tempore inciderint, per quas etiam rectè credentes ſimplices, & ut Scriptura loquitur, electi, ſeduci, vel in dubitationes atque errores pertrahi poſſint. Ideò ſe in hiſce duobus articulis, in ſpecie Confeſſionem fidei, in ſua ordinatione Eccleſiaſtica luculenter comprehenſam, ſub titulo de Remiſſione peccatorum, & quomodo homo coram DEO juſtificetur propter meritum JESU CHRISTI, per fidem, & ſub titulo de Cœna Domini, & ſub altero incipiente Ordinatio Cœnæ Salvatoris noſtri JESU CHRISTI, repetere, minimè in dubium revocando, prædictam declarationem eſſe ipſiſſimam atque veriſſimam veritatem Divinam, in qua ſui liberi ac poſteri (quos, ut id faciant, hoc ipſo admonitos velit, atque in poſterum cohortari cogitet, inſtitutionem paternam atque maternam urgendo) conſtanter permanſuri, nec vel per portas inferni, vel rationem humanam, quæ in rebus Divinis captivanda ſit, & fiducia, & inſtitutionis paternæ cauſa, minime abduci ſe paſſuri ſint. Seque ex imo pectore æterno ac miſericordi DEO Patri, Filio, & Spiritui Sancto pro ſummo ac ineffabili beneficio perpetuas ac immortales gratias agere, quod ſe creaturam ipſius per miſerabilem lapſum primorum parentum, ut & omnes homines ex iis natos, atque in æternum exitium præcipitatos, vera agnitione ſuæ Majeſtatis, & ſalvifici Verbi clementer illuminarit, & per partam gratiam unici Mediatoris & Redemptoris noſtri, cæleſtium bonorum ſuorum, abſque ullo merito ſuo capacem atque participem reddiderit, & in tali confeſſione, ex ſingulari miſericordia conſervarit ac confirmarit, & maxime, quod eo usque ſibi vitam prorogarit, quoad ditionem ſibi Divinitus conceſſam in ſimili fide ac confeſſione viderit, gratiarum actione ſui & poſterorum nomine adjuncta, pro omnibus temporalibus beneficiis, donis, bonis ac proſperis, quibus affectus atq; cumulatus fuerit. Cumque Chriſtus unicus noſter Mediator atq; Salvator in ſuo ſacroſancto Evangelio in multis locis omnibus ſuis fidelibus ſeverè ac ſtrictè præceperit, ejusq; in Dominica oratione quotidie commonefiamus, ut ex toto corde alter alteri delicta mutua ignoſcat, Deo etiam nobis peccata noſtra tunc condonaturo. Ideò ad exonerandam conſcientiam ſe ignoſcere omnibus tàm viventibus, quàm mortuis, ſingulis & univerſis, à quibus offenſus ac læſus fuerit, vel dicto vel facto, vel quacunq; ratione, id in tanta imbecillitate humanæ naturæ fieri potuerit, quò omnipotens, miſericors atque æternus DEUS peccata, quæ vel ſcienter vel ignoranter commiſerit, juxta promiſſionem ejus, propter paſſionem ac mortem JESU CHRISTI, quâ is pro peccatis totius humani generis ex Divino atque mirabili conſilio ſatisfacere voluerit, ſibi quoque ex miſericordia & mera gratia condonare atque remittere dignetur, cum petitione ac pio deſiderio, ſi toto vitæ ſuæ tempore, quocunque modo præter Magiſtratus officium ſibi Divinitus commiſ-

commiſſum, quem offenderit vel læſerit, cujuscunque conditionis vel ſtatus, humilis aut ſuperioris, hominem, is ſimiliter ſibi id propter Deum, ut Chriſtiana charitas exigat, ignoſcat, atque condonet. Se quoque omnem ac indignationem, ſi quam conceperit penitus remittere unicuique, atque mandare filiis ſuis dilectis, ac conjugi amantiſſimæ, ut idem faciant, nec erga quenquam eorum memores ſint. Hac ergo confeſſione ac declaratione veræ pœnitentiæ ac contritionis, ſuper peccatis ſuis pravis, in quibus tamen minimè meritum ſuæ ſalutis collocet atque reponat, ſolummodo omni fiducia in gratiam per CHRISTUM JESUM Salvatorem noſtrum partam recumbens. Commendare ſe animam ex mortali corpore migrantem, jam, & quolibet tempore, Sanctæ ac individuæ Trinitati, DEO patri, DEO Filio Mediatori ac Redemptori, DEO Spiritui ſancto, qui quoad in terris fuerit, rationem ſui habuerit, ſe conſolatus fuerit, confirmarit ac ſuſtentarit, & indies omnia eadem adhuc præſtet, ſummo cum deſiderio & attentiſſima Religione cordis ſui eum precando, ut altiſſimus, omnipotens, æternus, benignus atq; miſericors DEUS, qui ipſemet dixerit: Vivo ego, nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur ac vivat, ſui miſereatur, ac propter Filium ſuum dilectum, quem ex ineffabili immenſaq; bonitate, unicum ac certiſſimum Mediatorem & Redemptorem conſtituerit, peccata quocunque nomine illa appellentur, ſibi benignè remittat, ſe in gratiam recipiat, exaudiat & ab æterna morte liberet, ſimiliterq;, ut idem Salvator atque Redemptor noſter ab æternitate, a Patre ex ſingulari dilectione, mirabili ac imperveſtigabili Divino conſilio progreſſus, miſericordia gratioſa, juſtificante ac conſolatrice manu ſibi adſit, veram fiduciam erga DEUM confirmet, adaugeat atque amplificet, & ſibi cum Divinæ voluntati ipſius placuerit, Chriſtianum, bonum ſanumque exitum ex hac vita concedat, & tanquam perditam, attamen à ſe rurſus in ovile reductam ovem, contra Diabolum, mortem, infernum, ejusq; portas tueatur, & tandem per ſuam paſſionem & merita. ſuam animam ex corpore terreno migrantem in cœleſtia atque perpetua gaudia Regni ſui Patris omnibus CHRISTI fidelibus parta atque parata ducat, ferat, atque recipiat, prout ex corde credat ipſum juxta promiſſionem ejus certiſſimè facturum eſſe, cui utpote Divinæ ac immutabili promiſſioni innitatur, nec de ea ulla ratione dubitet. Induxiſſe quoque ſe in animum, aſſiſtente Divina gratia, huic vera confeſſioni inhærere, & in omnibus, quæ in ea contineantur, conſtanter perſeverare, ac reliquum vitæ tempus in iis tranſigere, nec paſſurum ſe ab iis tanquam veriſſimo fundamento, cui meritò inniti debeat, abduci in dubium, non revocando, CHRISTUM JESUM Redemptorem & Mediatorem noſtrum ex gratia & miſericordia ſua ſe in his protecturum ac conſervaturum contra mortem, diabolum, propriam carnem, & omnia quæ inter cœlum & terram iis adverſari queant, & ſibi juxta promiſſiones ſuas minimè fallaces, in ultima hora mortis adfuturum, quo per mortem ad vitam tranſire, & cum omnibus CHRISTI fidelibus cœleſtis gaudij particeps fieri poſſit. Et ſi (quòd tamen miſericors atq; fidelis DEUS, qui neminem ultra vires tentari patiatur, ad gloriam ſuam clementer avertere dignetur) fortè vel in noviſſima hora mortis, vel ante eam ex imbecillitate humana, tentationibus, afflictione, terrore mortis, aut ex aliis caſibus, qui ſibi vel in corpore, vel animo accidere poſſint, huic confeſſioni contrarium quid dixerit, fecerit, aut geſtibus oſtenderit. Se teſtari hoc eulogio (quod ſano corpore atque judicio ſibi permiſſum ſit facere) quod contra hanc confeſſionem ultimo ſuo eulogio inſertam, nihil facere cogitet, ſed eam, non ex capite ſuo, vel ullius alterius hominis, verùm ex verbo DEI, & vera doctrina Eccleſiarum, quæ ſuper eo fundata ſunt, conceptam & hauſtam, mentem ſuam firmam, indubitatam, ac immutabilem eſſe, in qua in perpetuum permanere velit ac debeat, & à qua recedere ipſum non deceat. Et ſi quid ei contrarium fiat, aut in eam partem accipi poſſit, id ſe pro tunc, & tunc ut pro nunc, juxta præceptum Divinum, cui id adverſetur, expreſſè & manifeſtè revocatum velle, DEUM Patrem omnis gratiæ & miſericordiæ ad extremum ardentibus votis, per Filium ſuum unigenitum, Mediatorem noſtrum, ſuppliciter rogando, ut quod in ſe inceperit, id Spiritu Sancto ſuo confirmet, atq; gratia ſua ſibi præluceat, ne lumen doctrinæ cœleſtis, quod in ſe & omnibus Chriſti fidelibus accenderit, extinguatur, ſed perpetuo conſervetur. Ex qua confeſſione Principis luculenter perſpicitur, non ſolùm, quàm Chriſtianis cogitationibus mens ipſius paucis ante mortem annis, & antequam expeditionem Gallicanam ſuſpiceret, occupata fuerit, ex peculiari Dei gratia atque inſtinctu Spiritus Sancti, mortem ſuam præ foribus eſſe videntis; ſed & quanta cura veræ atque ſinceræ Religionis ad poſteritatem transmittendæ, flagrarit, liberos ac poſteros ad ſimilem confeſſionem, cohortando, ut pios Reges feciſſe conſtat. Nam ne Davidis exemplum commemoremus, qui ex hac vita migraturus, filio Salomoni Eccleſiæ defenſionem ac cultum Dei his verbis commendat: *Ecce ego ingredior viam univerſæ terræ, confortare, & eſto vir fortis, & obſerva, ut cuſtodias mandata Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus & cuſtodias cæremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & teſtimonia, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſis Reg. 3. cap. 2.* Quàm præclarum exemplum hujus rei ſuppeditat, Theodoſius, laudatiſſimus Imperator, qui moriturus vocavit ad ſe filios Arcadium & Honorium, & Regnis inter ipſos diviſis, poſtea utrunque admonuit, ut pietatem & Divinam doctrinam tueri & propagare ſtuderent. Hac enim inquiens & pax conſervatur & bella conficiuntur, & hoſtes vertuntur in fugam, & trophæa ſtatuuntur, & parantur victoriæ. Ut autem Principis Wolffgangi in vera atque ſincera Religione colenda & confitenda ſtudium eximium ex hiſce liquidò perſpicitur: ſic quæcunque ad Miniſterii Eccleſiaſtici conſervationem & Religionis propagationem facerent, diligentiſſimè curavit. Nam cùm DOMINUS ordinarit, ut hi, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivant, & idcirco Paulus ad Galatas graviſſimè præcipiat, ut qui catechizatur, communicet ei, qui ſe catechizat in omnibus bonis, ipſe Miniſtris Eccleſiæ neceſſaria ſtipendia liberaliter conſtituit, & ne egerent, diligentiſſimè proſpexit, Ac quo Miniſterium autoritate muniret,

muniret. Miniſtros ac Concionatores rectè docentes atque viventes, in ſummo honore habuit, eos, quod plerumque ab aliis fieri conſuevit, minimè contemnens, vel ob importunas admonitiones, aut increpationes averſans, ſed functionis ipſorum longè graviſſimæ atque difficillimæ magnitudine agnita, eos ut Chriſti Legatos reverens, ac ſæpius cùm ſe voce Miniſtrorum quaſi tactum deprehenderet, dictum Apoſtoli ad Theſſalonicenſes allegans: *Eos qui præſunt diligite excellenter, propter Miniſterium eorum, ut cum gaudio & non gementes ſuo munere fungi poſſint.* Et tantum abeſt, ut reprehenſionibus acrioribus ab audiendis concionibus, quæ conſuetis diebus haberentur, alienaretur, vel retardaretur, vel ipſe in Eccleſiaſticæ functionis munus contra mandatum Dei irrumpens, Miniſtris modum concionandi præſcribendum exiſtimaret, ut etiam in graviſſimis deliberationibus, ac negotiorum tractationibus, ſigno concionis edito, Divini Verbi auditionem, omnibus mundanis negotiis præponens, Conſiliarios ſe ad conciones audiendas ſubſequi juberet, hoc ipſo non ſolum ſtudium pietatis pro ſe oſtendens, ſed & exemplo ſuo ad verum Dei & ſacrorum cultum, ſubditos invitans. Veriſſimè etenim Chryſoſtomus ſcripſit, oculos ſubditorum omnium in Principum mores converſos eſſe, ad quos tanquam Archetypum ſuos effingat. Neque verò ſolùm ipſe ad veræ Religionis curam ſingulari ſtudio ferebatur, ſed & cum juxta doctri. Pauli, ſummum parentum officium eſſe ſciret, ut liberos verbo Dei inſtitueret atque doceret, quomodo Deum verè colerent, nullumque luculentius vel amplius patrimonium ipſis relinqui poſſe cenſeret, nihil quod ad bonam, piam, atque laudabilem inſtitutionem eorum pertineret, prætermiſit, iis Præceptores præficiens, qui eos tam in Religione, quàm literis rectè informare, & ad omnes Virtutes Principibus Chriſtianis dignas aſſuefacere noſſent, ipſemet exemplo ſuo eos ad Religionis ſtudium, veritatis confeſſionem, ac Miniſterii Eccleſiaſtici obſervantiam excitans, ac ſummopere cavens, ne aut verbis aut factis, aut geſtu denique ipſis malum exemplum præberet, minimè ignarus, quàm facilè tenera ætas, etiam in his rebus, quas parentes non attendunt, corrumperetur. Veriſſimum enim id eſt, atque manebit, quod Satyricus ſcribit: *Velocius & citius nos corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis cum ſubeunt animos autoribus.* Hac ſolicitudine de recta filiorum inſtitutione, non minorem pro ſubditorum liberis geſſit, quo & ipſi vera Dei agnitione, & artibus Eccleſiæ & Reipublicæ utilibus imbuerentur, verbo Dei edoctus, Magiſtratum non tantum eſſe cuſtodem corporis ut armentarium, cui tantum alimentorum cura, & ne alter alterum lædat, commiſſa ſit, juxta ſecundam tabulam, ſed & principaliter ad officium ejus pertinere, ut quod Eſaias dicit, ſit Eccleſiæ nutritor, eique hoſpitia præbeat, eam colligat atque ædificet, ac gloriæ Dei ſerviat propagatione doctrinæ cœleſtis, quemadmodum Pſalmo 102. ſcriptum eſt. In conveniendo populos in unum, & Reges ut ſerviant Deo. Quare in Ducatu Bipontino, Scholam Hornbachianam, in Neoburgico Langingianam, piorum Regum exemplo fundavit, inque iis, ut diximus, tenuiores ſuis ſumptibus fovit & bonis artibus erudiri curavit. In reliquis quoque erga ſubditos talem ſe exhibens, ut licet delicta ſeverè puniret, ob humanitatem & benignitatem tamen amari mereretur. Adeò enim acceſſu comis atque affabilis erat, ut neminem quamvis infimum à colloquio rejiceret. Et ſi interdum offenderetur vindictæ cupiditate, atque iracundia repreſſa, benignè offenſiones condonabat, iræ minimè tenax, ſed æque placabilis, atque ad eam proclivus, exemplo heroicarum naturarum, quæ quò præſtantiores, generoſiores, Deique ſimiliores, eò ſunt mitiores & placabiliores. *Cumq; aliorum Principum de ſecuritate ferarum edictorum transgreſſiones à quibusdam ſeverius, quàm vel æquitas, vel humanitas, vel diuturnitas imperij ferret,* non tantum pœnis pecuniariis, tormentisq; ac quæſtionibus puniri, ſed etiam jus ſaltuarium pro libidine multorum usque ad extremum ſupplicium extendi peſſimo exemplo cognoviſſet, ipſe, qui feras à parente & rerum omnium autore Deo in promiſcuo uſu rerum relictas ex ſacris literis didiciſſet, & ejusmodi jus magis ex Legulejorum quorundam, Procerum cupiditati ſubſcribentium, quàm miſerè plebeculæ commoda conſiderantium ſententia atque conſilio promanaſſe intellexiſſet, ita ejus aſperitatem moderatus eſt, ut *neminem niſi peccandi licentia aſſuetum unquam mulctarit, & a reliquis aſperioribus pœnis corporis ſemper ſibi temperarit*, memor Harmoniæ de qua Salomon præcipit Eccleſiaſt. 7. *Ne ſis nimium juſtus, & ne ſis nimium impius, hoc eſt, nimium indulgens.* Quia nimia Juſtitiæ ſeveritas in Tyrannidem tranſit, quam deſolatio ſequitur, ſic nimia indulgentia ſeu lenitas impietatis omniumque ſcelerum fomes eſſe conſuevit. Et hæc de ratione ipſius in gubernandis ſubditis dixiſſe ſufficiat. Erga vicinos in pace atque concordia conſervanda qualis fuerit, prolixius dici minimè neceſſe eſt. Etſi enim ut Satyricus ſcripſit:

Inter finitimos vetus atq; antiqua ſimultas,
Immortale odium & nunquam ſanabile vulnus.

Tamen ne invocationem incenſis odiis turbaret, ſed & conſcientiæ & communi tranquillitati Rei publ. pareeret, & privatæ quieti conſuleret, ſæpè de jure ſuo ceſſit, controverſiarum definitionem, aut bonorum virorum arbitrio, aut ordinariorum judiciorum determinationi permittens. Ex quo factum eſt, ut bellorum occaſionem, toto gubernationis ſuæ tempore, aliis præſcinderet, & ſubditos in pace conſervaret, non iracundia vel privato dolore arma capienda eſſe dictitans, ſed neceſſariæ defenſionis cauſa ac privatos dolores publicæ utilitati condonandos ſtatuens. In conjugali concordia alenda ac conſervanda ſtudium ejus notiſſimum eſt. Nam cum uxore concordiſſimè vixit, omni officiorum genere eam demulcens, incommoda matrimonii, ſi quæ inciderent, patienter ferens, ac infirmitates ſexus muliebris æquo animo diſſimulans, thori matrimonialis jura ſanctiſſimè

ſervans,

ſervans, atque uxoris & liberorum curam habens, & hoc ipſo pietatis amorem declarans: Nam quò quisque pietatis amantior, hoc eſt, φιλοςοργότατος erga uxorem ac prolem. Alias optimi Principis Virtutes, vel dotes in præſentia commemorare minimè noſtri eſt inſtituti. Veruntamen φιλοσοφία ipſius in rebus agendis & eloquentia in negotiis explicandis minimè ſilentio prætereunda eſſe videtur, quarum illa tanta erat, ut in meditatione eorum, quæ vel aliis Principibus teſcribenda, vel ſubditis reſpoudenda eſſent, plus operæ ſtudiique poneret, quam nullus ferè ſuorum Conſiliariorum, idque ut fieret, noctes diebus continuaret. Eloquentia verò tanta erat, ut nulli Germaniæ Principum cesserit, ac niſi tam Illuſtri loco natus fuiſſet, Cancellarii munus, inferiore loco conſtitutus, inſigni cum laude obire potuiſſet. Tantis Virtutibus animique dotibus ornatus cum eſſet, ac ſumma cum laude pietatis atque Juſtitiæ multos annos gubernaſſet, ſubditis charus, aliisque Principibus gratus, tandem in triſtiſſimum ac funeſtiſſimum civile bellum Gallicum tertium, non tam bellandi cupiditate, quàm ſtudio afflictia in Gallia ſuccurrendi, pertractus eſt. Nam cum ſtatim poſt exceſſum Illuſtriſſimi Principis Johannis Caſimiri, Comitis Palatini Rheni ex Gallis pacificationis ejus interventu conſtitutæ leges violarentur, ac Rex Navarræ, & Condenſis in tam difficili tempore Wolffgangi opem atque auxilium implorarent, hic qui ſævitiam, quæ paſſim exerceretur, non intra Galliæ fines ſaltem ſubſtituram; ſed & ſucceſſu temporis ad finitimas Regiones progreſſuram præviderer, homines, quorum cauſam ab initio, ut diximus, probarat, in anguſtiis verſantes, minimè deſerendos eſſe duxit, maxime aliis cauſis accedentibus, quas ſuperiùs expoſuimus, licet qui id bellum ei diſſuaderent, non perpauci eſſent. Etſi verò belli ſuſcepti eventus, magis aliorum dehortationibus ac prædictionibus quàm conſiliis ipſius reſponderit, tamen ejus voluntas propterea minimè, vel culpanda, vel exagitanda videtur. *Nam ſæpius ſapientiſſimos in conſiliis ſuis falſos, & Hiſtoriarum, & experientia exempla teſtantur*, ita ut inde hæc dicta nata ſint: *Optimè cogitata ſæpè peſſimè cadunt. Et ἁμαρτάνει καὶ σοφοῦ σοφώτερος*, id eſt, *errat etiam is, qui ſapiente ſapientior eſt*, juxta Æſchyli ſententiam. Nec horum dictorum veritatem Ethnicis exemplis Periclis, Themiſtoclis, Alcibiadis, Demoſthenis, Pompeji, Ciceronis, & multorum ſimilium confirmari opus eſt, qui cum ſibi perſuaderent, quòd optimè Rebuspub. conſulerent, magnis & ſe malis, & Reipubl. perniciosis bellis, periculoſisque mutationibus implicuerunt. Quanti errores pientiſſimorum Regum ac prudentiſſimorum Gubernatorum in ſacris literis proponuntur? Nam ut Ezechiæ Regis ſanctiſſimi exemplum prætereram, vehementer errantis ac Deum offendentis, theſauros ſuos Legatis Babyloniis oſtendendo. Joſias, cui ſimilis pietate poſt Davidem nullus vixit, quàm ſtultè egit, Nechao Regi Ægyptio bene monenti, bellum minimè neceſſarium cupiditate & cæca ſpe inferens? Joſaphat facto fœdere, cum impio Rege Achab, ob auxilium latum, quàm graviter à Propheta Jehu objurgatur? Maccabæi pietate, fiducia in Deum, animique magnitudine & prudentia paucis inter clariſſimos Ducibus ceſsêre, nihilominus verò in ſuis conſiliis eos graviter hallucinatos fuiſſe videmus. Quàm enormiter enim lapſus eſt egregius ille Heros Judas, cum poſt præclariſſimas victorias exitiale ſibi ſuoque populo fœdus cum Romanis init? Nec erratis caruere Simonis prudentiſſimi & Jonathæ fortiſſimi viri actiones, quorum ille ſub ſpecie amicitiæ à Ptolomæo Hierichuntis Præfecto ad convivium invitatus, cum uxore & duobus filiis Matathia & Juda nefariè occiditur, hic verò cum ſibi fraudulenter ſub ſimulatione amicitiæ perſuaderi ab hoſte Tryphone paſſus fuiſſet, ut exercitum quadraginta millium dimitteret, ſecumque Ptolemaida veniret, ab homine perfidiſſimo comprehenſus, cum omnibus ſociis æquè ut frater crudeliter interimitur, magno Iſraelitici populi luctu, neutro memore Epicharmi iſtius dicti: Μέμνησο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. Cum ergo mens humana multò imbecillior, majoribusque tenebris obducta ſit, quàm ut omnes caſus, qui in rebus humanis multiplices, varii, & perplexi ſunt, proſpicere, & rerum eventus, qui à ſolo Deo dependent, regere poſſit, ſicut Sapient. 9. Salomon dicit: Quis poterit ſcire, quid velit Deus? Ideò Deum rogemus, ut ad ſuam voluntatem noſtra conſilia dirigat, ejusque cognitio, fides, & timor, noſtris actionibus, tanquam rectrix præluceat, ut David inquit: *Teſtimonia tua ſunt conſiliarii mei.* Et Philoſophus benè dixit: *Nulla eſt felix gubernatio ſine Deo.* Verùm de hiſce ſatis. Cum ergò Wolffgangus ſuæ ſententiæ de non deſerendis afflictis in Galliis inſiſtens, comparatis, quanta potuit fieri, celeritate, rebus ad expeditionem neceſſariis, cum equitum millibus ſeptem quingentis & nonaginta ſex, peditum millibus totidem ſeptingentis & quadraginta ſex, in Burgundiam perveniſſet, in tranſitu Divionenſis urbis apoſtemata in crure enato, initio malè habere cœpit, acri, ob curas, vigilias, & nimis vehementem corporis agitationem, febri cauſonica, ut vocant, octavo Junio accedente, ipſe ſacroſancta Cœna Dominica, juxta inſtitutionem Chriſti, tanquam ſaluberrimo viatico ad vitæ æternæ migrationem nono die Neſſunii ſumpta, die 11. Junii hora 7. pomeridiana ibidem inter manus Comitis Ludovici Naſſavienſis in vera Dei invocatione, ſpiritum, quem à Deo acceperat, eidem reddidit. Admiralio ſequenti die ad ipſum inviſendum adventare, atque corpus exenteratum balſamoque conditum, cujus inteſtina in templo Neſſunenſi recondita fuêre, Engulemium transferri curante, id & Gallis & Germanis comitantibus. Repoſitum verò iſthuc, quàm diu illic manſerit, & qua ratione tranſlatum ſit, cùm antea expoſuerimus, denuo repeti neceſſe non eſt, hoc ſaltem iis addimus, obitum ejus, ut multis luctui, ſic adverſariis ejus gaudio fuiſſe. Cadavere verò Meiſenheimium tranſlato, particula teſtamenti, quam antea retulimus, cum illic, tum in omnibus utriusque Ducatus templis, populo prælecta fuit, atque ut in fide ac Religione percepta, exemplo Principis perſiſteret, commonefactus. Atque ita Wolffgangus Princeps optimus ſano ac prudenti conſilio filiorum monumento avito illatus, quieſcit, expectans glorioſam reſurrectionem, cum omnibus CHRISTI fidelibus. Uxorem habuit, ut antea

diximus,

diximus, Annam Philippi Landgravii Haſſiæ & Chriſtinæ Georgii Ducis Saxoniæ filiæ, filiam, ex qua poſt ſe reliquit, liberos ſuperſtites, filios quinque, Philippum Ludovicum, Johannem, Ottonem Henrichum, Fridericum, & Carolum, Filias totidem, Chriſtinam, Annam, Elizabetham, Barbaram, Mariam, Elizabetham, quæ ſoboles ipſius, ut proſperetur, ſecundetur, augeatur, atque honorificetur, faxit Chriſtus, eamque in veſtigiis Parentis conſervet. Vixit Wolffgangus annos circiter quadraginta tres, omnium piorum judicio longiore vita digniſſimus.

Viceſimo nono Septembr. qui ſacer erat Divo Michaëli, Solis aſpectus per totam ferè Germaniam valdè triſtis, rubicundus, & velut ſanguinolentus fuit. Eodem verò die Moſchowita inaudita tyrannide in Rivalienſes Livonicos, quos per aliquot menſes obſederat, ſævuiſſe proditum eſt, & agitata inter Confœderatos conſilia, de Turcica claſſe invadenda, ut jam dicemus.

Septimo Octobr. qui erat Divæ Juſtinæ ſacer, pugna navalis inter Chriſtianam & Turcicam claſſem committitur, in qua admirabili Divini Numinis potentia, Chriſtiani tantam victoriam retulere, quanta vix pòſt hominum memoria ulla contra barbaros Chriſtianis conceſſa legitur. Etſi verò rei geſtæ ſeries à quamplurimis luculenter atque prolixè deſcripta extet; breviter tamen eam & nos quoque hic proſequemur, ut & immortalis ac præpotentis Dei, hujus tanti boni, ut & aliorum omnium bonorum autoris beneficium agnoſcamus, & fortiſſimis ac clariſs. Viris, qui periculum à nobis omnibus vitæ ſuæ periculo depulerunt, & qui barbaris in nos irruentibus iter corporibus ſuis occluſerunt, peſtemque ac perniciem, quam illi Chriſtianis machinabantur, in ipſorum capita converterunt, debitus honos pro nova ipſorum Virtute tribuatur. Cum itaque Sultanus Selymus, bello Venetis indicto, non tantum Nicoſiam ac Famaguſtam, quam veteres Salamin dixêre, vi expugnaſſet, ut ſuperiùs expoſuimus, ſed & expugnatione florentiſſimæ inſulæ elatus, ſuburbiis Zazynthi & Cephaleniæ incenſis, & afflicta omni genere excurſionis Dalmatia, Corcyraque devaſtata, ita omnia incendiis, ſanguine & captivitate hominum infeſtaret, ut nihil à Venetis ultra ſex milliaria Germanica tutum eſſet, & multi Turcarum claſſem ſingulis momentis adventantem expaveſcerent, indieſque claſſis hoſtilis creſceret. Veneti, qui de tuendo ſuo Dominio, ac repellenda tyrannide Turcica ſoliciti, Pontificem Maximum, Hiſpaniarum Regem Philippum, Reguloſque Italiæ præcipuos, ac Melitenſes Equites in belli ſocietatem pertraxiſſent, omnibus modis uti confligeretur, ſolicitare non deſtiterunt, cum tempore Turcicæ potentiæ dato, quo ea proceſſura eſſet, prudentiſſimo præſagio præviderent. Erat verò eo tempore Chriſtiani fœderis claſſis Meſſinæ urbe Siciliæ, Papæ triremes duodecim, Regis Hiſpaniarum octoginta, naves viginti duæ, Reipubl. Venetæ centum & octo, naves duæ, Triremes majores, quas Galeazas vocant, ſex, computans unà cum Hiſpanis quatuor Melitenſibus, indem Florentinis Sabaudis, & Genuenſibus triremibus. Cùm verò Chriſtiana claſſis illic ſubſiſteret in magno metu, majore verò ſpe, factum eſt Concilium militare inter Proceres, cui præter tres Imperatores Johannem Auſtriacum Generalem, ut vocant, Marcum Antonium Columnam & Sebaſtianum Venerium Venetum Præfectum, intervenere Commendator Major Caſtiliæ, Aſcanius Cornia, Andreas Auria, Auguſtinus Barbarigus, Marcus Quirinus, Antonius Canalis Veneti, & Secretarius Reipub. ejusdem. Interdum etiam Principes Urbini & Parmenſis, Paulus Jordanes, Urſinus: Marchio S. Crucis & alii complures. In quo Concilio, licet multis ultrò citroque diſputatis, nihil concluſum fuerit, fundamenta tamen earum actionum, quæ poſtea ſubſecutæ, autore Aſcanio Cornia jacta fuêre. Is enim, cùm uſu rei militaris valeret, & proximis annis Melitæ à Turcis obſeſſæ egregiè ſuccurriſſet, deliberatione, an ne de rerum ſumma dimicandum nec ne? propoſita, ita dixit.

SERENISSIMI DOMINI MEI.

Exiſtimo, Imperatorem ſolum in tribus caſibus fugere, & detrectare debere dimicationem. Primò cum damnum occumbentis exercitus ſuperat beneficium à victoria expectandum. Exemplum eſt, cum Dux Guiſianus oppugnaturus Neapolitanum Regnum aderat, imprudenter factum fuiſſet ab Albano Duce, confligere ſi tentaſſet: Ille enim ſolummodò copias amittere poterat, nos unà cum his florentiſſimum Regnum. Item ſi longo tempore copiæ hoſtiles durare nequeant, qua de cauſa Pater tuæ Celſitudinis, felicis memoriæ, in bello Proteſtantium ad Ingolſtadium noluit concurrere, incitantibus multis: ultimo cum impar eſſet prælium, ſuperioribus numerum adverſariis. Sed nos niſi, confligamus, indies pulcherrimarum Regionum raptationem & amiſſionem ſperare debemus, Turca & durare poteſt, & nos uti poſſimus metuo vehementer. Et quanquam ſi ſuccumbimus, admodum debilitemur, uti prudentiſſimè, qui ante me dixerunt, allegant, quibus etiam dono, Hiſpanos & Italos, quos habemus, majore ex parte non eſſe veteranos, & Germanos in mari inhabiles; tamen nec illorum ſunt veterani omnes, nec plures, nec illorum triremes cum Venetis, nec Præſides triremium cum iisdem, qui plurima feliciſſimè in mari confecerunt. Quare fortunam, quæ in omni re plurimum valet, & auxilium Dei periclitandum cenſeo. Ideoque omnia ordine & rectè provideamus, ne in facto conſilium capere cogamur, & noſtra perturbationis origo & fons ipſimet ſimus. Hæc eſt mea opinio, ſalvo meliore judicio eorum, qui melius me ſciunt. Itum eſt in illam ſententiam, Domino Odeſcalco Legato Pontificis Romani eam approbante, & Venetis uti neceſſariam ſummis laudibus proſequentibus. Ergo omnia, quæ ad prælium ſpectare viderentur, præparata. Et leges, re ad certamen cum hoſte veniente, hæ præſcriptæ fuere. Acies dextra quinquaginta tres triremes habeto, Doria ejus Præfectus eſto, ac pro ſymbolo militari viride vexillum geſtato.

Media acies ſexaginta ſex triremibus conſtato, Duce Johanne Auſtriaco, cum vexillo auſtrei coloris, cornu dextri, quinquaginta quinque triremes continentis Auguſtinus Barbarigus Venetus Præfectus eſto.

Hæc

Hæ acies eodem ordine procedunto, eosque ſubſequitor Marchio S. Crucis, albo vexillo triginta triremibus.

Johannes de Cardona, octo triremibus circiter viginti vel triginta milliaria ad explorandam hoſtium claſſem præcedito.

Tam Duces, quàm milites in hac claſſe Chriſtiana in vitam degunto, ſpe atque fiducia, ut cum pro gloria Chriſti pugnent, Deum Opt. Max. eos minimè deſerturum; ſed pugnantibus vires certamque victoriam, occumbentibus Paradiſum atque æterna gaudia, ſuperſtitibus immortalem gloriam largiturum.

Capitanei claſſis ſumma diligentia providento, ut tam arctè triremes jungantur, ne hoſtium impreſſioni aditus pateat.

Quælibet triremis ad prælium inſtructa eſto, & cataſcopia, quæ fregatæ vocantur, ad earum inſpectationum diſponuntor.

Inter acies ac cornua tantum ſpatii relinquitor, ut tribus vel quatuor triremibus acceſſus pateat.

Claſſem, ſex majores triremes vel Galeazzæ & quidem unumquamque acierum binæ, præcedunto, ita ut mediam aciem circumdare queant:

Franciſcus Duoda, Capitaneus majorum triremium eas ita regito, ne in hoſtium aciem irrumpant, ſed ſemper ante aciem ejaculatione tormentorum, hoſte offendendo occupentur.

Ad ejaculationem tormentorum quod attinet, quilibet Capitaneus proſpicito, ne ea diſplodantur, niſi magno cum hoſtium damno atque incommodo, ſemperque duo ictus usque ad invaſionem triremium hoſtium aſſervantor.

Marchio S. Crucis ad ſubſidia laborantibus ferenda deſtinatus, iis, qui ope omnium maximè indigere videbuntur, pro ſua Prudentia ſuccurrito.

In hac claſſe celoces ſeu fregatæ quadraginta armatæ militibus ſunto, inter quos in unaquaque ad minus decem ſclopetarii erunt, qui hoſtium navigia minora aggrediantur, niſi aliud ipſis mandabitur.

Hiſce ita concluſis atque decretis 16. Sept. Meſſina diſcedunt, atque Corcyram velificantes, ex relatione Cataſcopii Gildandradæ Comendatoris miſſi ad explorandum, ubi hoſtis ſubſiſteret, cognoſcunt, hunc in portu Lepanti olim Naupacti dicti, ſe contineri. Quo Auſtriades cognito 28. Septembr. Concilium convocat, & nunquid hoſtis inſequendus ſit, deliberat. Ibi verò major pars, maximè verò Doria graviſſimis de cauſis ſtatuit, ab inſectatione deſiſtendum, ob incommodum anni tempus, quod claſſis Chriſtiana tempeſtate facili momento diſſipari queat, & eundem navigatio, quem anno ſuperiori eventum ſortiatur, tempeſtatumque vi in extremum periculum conjiciatur, & quod Turca in locis finitimis ſubſidia maxima habeat, portum Naupacti, in quo non facile offendi queat, occupet, ac commemorato præter hæc infortunio, quod Chriſtiani Garbis & Algiri perpeſſi fuiſſent, è re cenſet, vel Margaritini vel Soppotam, vel Novum Caſtellum ſimul, vel ſeparatim obſidere. Aliaque multa his addita feruntur in eandem ſententiam, quæ omnia commemorare nimis longum foret. His Sebaſtianus Venerius claſſi Venetæ Præfectus omnino contrarius fuit, multisque precibus & obteſtationibus adhibitis, Johanni Auſtriaco auctor fuit, ne præclaram adeò rei bene gerendæ occaſionem Divinitus oblatam è manibus dimitteret, aut tam inſtructa claſſe tam paratis militum animis cum hoſte congredi dubitaret, qui ita vicinus eſſet, ut paucorum dierum navigatione, ſine periculo ad eum pervenire poſſit haud quaquam verò ita comparatus, ut metum conjunctis propè atque unitis Chriſtianorum viribus incutere debeat. De oppidis & caſtellis quibusdam expugnandis, quod dicatur, neque operæ pretium, neque rem tanta claſſe ſatis dignam videri, haud iſta levia curanda, ſed ea ante omnia aggredienda, quibus totius belli ſumma vertatur. Ab hac ſententia nequaquam abhorrens Auſtriacus, ne quid tamen juvenili temeritate præcipitare videretur, amplius ſe deliberaturum, & ſequenti die reſponſurum dixit. Cujus prima luce, cùm ad eum Venerius rediiſſet, & in eandem ſententiam, quâ priore die verba facere cœpiſſet, finire eum Auſtriacus paſſus non eſt, ſed paratum ſe eſſe interlocutus eſt, omnia tentare & facere, quo prælii cum hoſte committendi poteſtas fiat, neque dubitare, quin hoc conſilium à Deo ipſo inſpiratum ſalutare, & ipſis & univerſo orbi Chriſtiano futurum ſit. Juſſit igitur, ut in proximum diem ad navigationem parata eſſent omnia, ea triceſima Septembr. fuit, qua cum è Corcyra claſſis diſceſſiſſet, quinque dierum ſpatio provecta circa Lepantum conſtitit, ubi cùm biduum ferè adverſis ventis conflictaretur, de reditu agi cœptum fuit. Sed Auguſtinus proximus Barbarigus, à Præfecto claſſi Venetæ (illi providitorem vocant) Auſtriaco multis rationibus perſuaſiſſe dicitur, ut manere, & mox ad futuram pugnandi occaſionem expectare vellet. Hanc optatam adeò ſeptima Octobr. dies ſecum attulit. Curzolim juxta, qui locus inter Zazynthum & Lepantum in Jonio mari eſt, conſiſtebat claſſis Turcica. Inter ejus quoque Principes cognito Chriſtianorum adventu orta diſputatio, ecquid facto opus eſſet? Si enim immobilis conſiſteret, aut paululum refugeret, ne à Confœderatis intercluderetur, verebantur. *Prælium verò cum inſtructiſſima claſſe ſine maximo periculo iniri non poſſe prævidebant.* Ac quidem Pertau Baſſa Imperator terræ, Sitoccus aliique veteres complures Duces, ne dimicaretur ſummopere diſſuadebant, *quod tum Chriſtiana claſſis uno Duce gubernaretur, ac in aggrediendo promptiſſima eſſet, expectandam occaſionem, quo ad ea diſſiparetur, cenſerent.* Tum verò inter alios Haſſam Baſſa filius Hariaden Barbaroſſæ accepta licentiâ dicendi ita locutus fuit:

Domini ſuper omnia potentes, iidemq́; ſummis beneficiis affecti à Majeſtate invictiſſimi Cæſaris noſtri, cupientibus ſatisfacere gloriæ & voluntati ipſius, quæ eſt umbra & ſpiritus Dei, qui vivat in ſecula ſeculorum, neceſſariò nobis eſt dimicandum, vobis polliceor eaſdem, & eodem modo eſſe coactas has canum copias; quales ante triginta annos fuſa & incatenata fuerunt, à præſtantiſſimo patre meo Hayradin Baſſa Barbaroſſa, iisdem in pelagis, qui non ferent aſpectum, nec impetum noſtro-

rum militum, ſed præ puſillanimitate animo deficient. Nullus eſt inter eos amor, non obedientia, non nervus diſciplinæ militaris, ſed a diverſis nationibus, & ritibus inimicis & exoſis. Sunt diverſorum Principum triremes ad oſtentationem ſolum, non ut ſe periculo exponant, cum alter alterius perniciem clanculum veneturr. Summum Virtutis eſt, quod egregiè blaſphement Dei nomen, ſunt etiam (ut & hoc virtuti illorum aſcribatur) pulcherrimis induti veſtibus, pleni pecuniis infinitis, non ſunt quales ſumus nos, contumeliam Divini nominis exhorrentes, alter alterum diligentes & reverentes, & uni Domino fideles, qui eſt ſemperq; erit victor & triumphator. Habemus ducentas octoginta perfectas triremes, cum illi ultra centum quinquaginta non habeant, ut à Caracoſa relatum eſt veriſſimum. Quare, qui volunt ſatisfacere voluntati & honori Imperatoris, eamus.

In eandem ſententiam verba fecerunt Ochiali Africæ minoris, quæ vulgò Barbaria dicitur Gubernator, & poſt eum Cayabeg, Sangiaccus Smyrnæ. Sed contra ſentiebant Siroccus Sangiaccus Alexandriæ & Carabuch. Sangiaccus Honriſarenus, & maximè Mahemet Bey Eubœæ inſulæ, Sangiaccus olim Belerbey Barbariæ, filius Baſſæ Salarays, qui inſtimulatus à conſentientibus nihil veritus, ita locutus eſt: *Certè in veritate miror diſcurſus acutiſſimos Haſſan Baſſa militis obedientiſſimi & maximi Præfecti Regis Regum, qui eſt ambidexter gladius dextræ Divinæ, ac vivat in æternitatem ſeculorum. Sed non mihi omnino perſuaſum eſt, hoſtem adveniſſe ſine ratione benè ſubducta: Nam agitur de pelle illorum, & reſiduo Regnorum ſuorum & Provinciarum. Ergo non ſit probabile, ſi adeò eſſent malè inſtructi, eos prorumpere ad manifeſtam ſui perditionem, & quod Caracoſa egregius miles retulit, non videtur, quod hoc anni tempore ex Sicilia veniant, quærentes inimicum ut fugiant, & non, ut audaciſſimi fortunam ſuam periclitentur. Non eſt ſimile, ut ante triginta annos, cum Rex Hiſpanorum potentiſſimus omnes ſuas ſelectiſſimas copias, & proprium fratrem filium magni Caroli V. miſerit, & Veneti ſint vulpes, ſi maximè nos ſimus Leones: Qui unico momento, & aleæ jactu omnia ſua recuperare contendunt.* Et longiſſima oratione minutiſſima omnia perſecutus, diſſuadebat: Placuit Pertau Baſſæ oratio prudentis Ducis, & Carabuch, & Siroccus Sangiacci laudabant eandem, ſed Ochialinus & Ali Præfectus juſſerunt legi mandatum Selymi in contrarium. Quo facto, viſum eſt, eam ineundam eſſe viam, quæ viros fortes & militares, & tanti miniſtros Principis magis deceret, & prælio experiundum eſſe potius ancipiti, quàm turpem fugam arripiendam. Speculator ergo, præmiſſus notiſſimus Pirata Caracoſſa, cum de centum quadraginta tantummodo hoſtium triremibus retuliſſet, vehementius omnium animos ad præliandum incenderat. Fefellerant autem illum, naves onerariæ, ut reliquarum triremium prorſus conſpectum tollerent.

Septima igitur Octobr. triremes ſeptuaginta circiter progreſſæ ſunt, prælium ultrò expoſcentes, ratæ hac audacia territum iri hoſtes, ut aut fuga ſibi conſulerent, aut minus animosè confligerent. Sed contra omnia acciderunt. Conſpectu enim illarum triremium inflammati Confœderati ſine mora in illas impetum facere cenſuêre. Johannes ergo Auſtriacus jubebat viros rei maritimæ bellicæque juxta peritos malum conſcendere, ac omnia diligenter explorare, & earum numerum, quoad ejus fieri poſſet, obſervare: Ii, qui in terram emiſſi erant, magna per celoces accurrebant celeritate, idem quod primi confirmantes. Jubebat etiam ex Regia ſua triremi tormentum bellicum exonerari, & reliqua edi ſigna, quæ convenerant, ut pugnæ indicia eſſent, temporique, quo ſuum quemque triremen oporteret capeſſere locum & ad pugnam ſeſe expedire. Ipſe conſcenſa celoce una cum Ludovico de Cordona Magiſtro equorum, & Johanne Soto Secretario, huc illuc volitando colligebat in unum triremes variè à ſe invicem disjectas, ac omnia celeriter ſatagerent mandabat, hortando nunc has, nunc illas, eſſent memores, ſe non Regum cupiditati operam navare, ſed ſibi ſingulæ ſuæque incolumitati, ac ipſi denique Deo alacres ſecum pugnam capeſſerent, ac multa in hanc ſententiam incredibili & ſupra ætatem dicendi efficacia animoque in medium adducendo. Convenerat inter claſſis Principes ante triduum, ut pugnæ tempore tota claſſis divideretur in tres ordines, & ſingulis binæ quadriremes præponerentur, ut tormentorum bellicorum, quibus abundant, vi ac multitudine impetum in hoſtes facientes, ordines eorum disjicerent. Quapropter ipſe Johannes Auſtriacus transvolabat ad dictas quadriremes, quæ claſſem ſequebantur, ac mandabat, incitabat, ac hortabatur, ut quàm celerrimè ad ſua loca trajicerent, in quo ſanè nullius opinionem voluntatemque fefellêre. Reverſus inde, claſſis Principes huc illuc amandabat, præcipue verò ad Johannem Andream Doriam, qui dextro cornu præfectus erat, & Auguſtinum Barbarigum, qui ſiniſtro, quos hortabatur, ut ſuam quisque triremem paululum extra ordinea ut convenerat, educeret, & pro ſe quisque ſuas triremes in ordinem redigeret, pugnæ expediret, lento uterque paſſu progrederetur, ipſasque triremes quàm poſſent maximè conjungerent ac coarctarent. Hiſce peractis, revertebatur ad ſuam Regiam, incitando voce ac geſtu Capitaneos ac milites earum triremium, quarum puppis in reditu prætervolabat, qui ſanè unanimi clamore & ſupploſione incredilem oſtendebant pugnæ cupiditatem, ubi ad ſuam triremem ventum erat, videbatur ſibi, quod dicta duo cornua non ſatis bono progrederentur ordine, ideoque per celocem emittebat Commendatorem majorem Caſtiliæ, ut ea quid facto opus eſſet, moneret. Itidem mittebat ad Marcum Antonium Columnam Pontificiæ claſſi Præfectum, ut ſuas triremes in corpus, ut vocant, claſſis adduceret, ſibique ſe conjungeret, quàm poſſet fieri arctiſſimè. Interea claſſis Turcica non inſolitos ordines (ſolent enim eſſe ſemilunares) ſed noſtris ſimiles deducta erat, utraque verò lentè progrediebatur. Noſtra quidem propterea, quod Johannes Auſtriacus afficeretur dolore, quod Marchio S. Crucis, qui à tergô triginta ducebat triremes, nondum advenerat, & quod Johannes de Cardona, qui exploratum præceſſerat cum octo triremibus à claſſe dilapſus eſſet, ad

quos

quos tamen amandabat celoces, quæ eos hortarentur, ut quanta poſſent, celeritate ſibi præſtò eſſent. In quo etiam nihil ab ipſis prætermiſſum fuit: Nam ſub horam duodecimam uterque noſtræ claſſi in conſpectu erat, quo tempore ſex quadriremes, de quibus dictum eſt, à claſſe Turcica aberant bellici ſortè tormenti jactu. Hoc loco Johannes Auſtriacus juſſit Tibicines & Tympaniſtas pugnæ ſignum dare, & confirmavit animos ſuorum militum formulis militaribus. Demumque in genua procumbens, Deum brevi oratione precatus eſt, ut ſibi dignaretur illa die victoriam contra ſuos hoſtes concedere, quod pium pientiſſimi claſſis Imperatoris exemplum cæteri reliquarum triremium Capitanei imitati ſunt. Quo facto, plenis remis in hoſtem itum fuit tanta animorum contentione & promptitudine, quanta vix aliàs milites cum hoſte congreſſi ſunt. Tormenta primum bellica exonerabantur, infinito numero & prægrandi ſtrepitu, denique ſuum quæque locum egregiè tutata eſt. Ipſe etiam Johannes Auſtriacus cum Regia Turcica per vexilla, quæ eminentius reliquis ferebat, quo cognoſci poſſet, ſuam juſſit in eam dirigi, ac maximo impetu in eam delata eſt, infeſtiſque armis concurrunt. Cum Regia Turcica ſeptem aliæ veniebant omnes unà noſtram Regiam petentes. Noſtra à puppe erat Capitanea, ut vocant, Commendatoris Macoris & Patrona ipſius Johannis Auſtriaci. Dextrum latus Pontificiæ, ſiniſtrum Venetæ claudebant. Sic inter ſe hæ triremes commiſſæ, dici non poteſt, quanta animi magnitudine conſtantiaque utrinque dubio ſatis eventu belliqué fortuna multo tempore certatum ſit, donec elapſa jam hora cum media, appareret, noſtras potiores fore partes. Jam enim à prora lætum pervenerat ad puppim nuncium, Regiam Turcicam nonnullos ex noſtris ingreſſos eſſe, & indubitatam in ea claſſis parte ſuæ Celſitudini victoriam attuliſſe. Hic ergo Johannes Auſtriacus mandabat, læta omnes repetitaque voce exclamarent: VICTORIA, VICTORIA, &c. quam vocem reliquæ triremes, quæ vicinæ erant, excipientes alacri voce imitatæ ſunt, quippe certò jam videntes victoriam penes ſe futuram. Superata igitur Turcica Regia cum aliis ſibi vicinis, ipſe cum aliis nonnullis, Pontificia præſertim & Veneta ſe extra ordines ſubducens, ad dextrum cornu transvolabat, in quod ingens hoſtilium triremium agmen ferebatur, exonerans in ipſo trajectu in multas ſibi obvias triremes tormenta bellica, quibus illas aut ſubmergebat, aut conficiebat, aut ad deditionem compellebat. Quod Turcæ animadvertentes paulatim inde ſe ſubducebant, ne quicquam iſthic fortunam experti, ſed jam ſiniſtrum cornu quod propè terram erat, circumfuſum triremibus hoſtium extremè aliquandiu laboraverat. Huc etiam Johannes Auſtriacus cum dictis triremibus transcurrebat, ſuppetias ferens militi ob vulnera & laborem, non tàm feſſo quàm animam exhalanti. Sed nec hic Turcæ impetum ſuſtinere poterant, quamvis aliquandiu reluctarentur. Expanſis ergo ſubitò velis, fugam arripiebant recta Occidentem verſus in apertum mare trajecturi, quamvis ob noſtrorum hominum virtutem nec ſui ſaltem compartuere, Johannes Auſtriacus enim arreptis quot poterat triremibus, & unà cum illis Johannem Andream Doria, Marchionem S. Crucis, generales triremium Neapolitanarum remis incumbebat, ut hoſtem prohiberet, ne promontorium, quod altius in mare procurrebat, & hoſti transeundum erat, trajicere poſſent. Nec hac ſpe omnino falſus eſt. Ex omnibus enim hiſce triremibus octo tantum vel circiter elapſæ ſunt, quæ altius ſe magno cum periculo in ventum exonerant. Cæteræ in terram appulſæ, noſtris prædæ foère, Turcis fuga terreſtri vitæ ſalutem ſibi conciliantibus. Triremes venti beneficiu elapſas, noſtræ non ſunt inſecutæ, & quod remiges defatigati eſſent, & nox ingrueret, ac multi ſuccubuerant, vel aliàs malè mulctati eſſent, multi etiam exempti erant compedibus, ut militis locum ſupplerent. Cæteræ interea claſſis triremes nihil vel operæ, vel diligentiæ omittebant, ut ad unam omnes hoſtiles triremes ſubigere poſſent, & inuncare, cui illorum ſtudio eventus feliciſſimè reſpondit. Johannes Auſtriacus in vicinum ſe recipiens portum, celocem ad cæteras, quæ ſignificaret idem & ipſæ facerent, mittebat. Hæc *pugna illius navalis Caſtraphe* fuit, *qua nec noſtra, nec patrum memoria, ulla contigit præclarior vel momentoſior*, aut in qua majori animorum armorumque contentione concurſum ſit, utrinque multis indiciis ſpem victoriæ haud dubiam facientibus. Erant in noſtra claſſe, Triremes ducentæ, quadriremes ſex, Naves, quas Holcadas vocant, viginti, quæ tamen pugnæ non interſuerunt, quod ob placidum ventum tempori adeſſe non poſſent. Cæteræ biremes, lyntres & celoces fuère, quæ tametſi in pugna parum poſſunt; tamen ad ſummam rei haud leve momentum adferre viſæ ſunt. Militum huic impoſita erant viginti duo millia ex variis nationibus collectorum, videlicet Hiſpanorum octo millia, Italorum undecim millia & Germanorum tria millia, præterquam quòd triremes omnes remigibus, nautis, ac aliis ordinariis hominibus quàm inſtructiſſimæ eſſent. Turcarum verò claſſis ducentis viginti, duabus triremibus, quadraginta biremibus, & magno minorum navium erat inſtructa numero, quibus inerant viginti quinque millia, pro majori parte veteranorum militum. Quippe cum Naupacti paulò antè acerrimus habitus eſſet delectus, & recens valenſque miles tyronibus conſumptiſque ſuffectus, qui ad continuas de Chriſtianis victorias adeò erat aſſuefactus, ut nihil majus noſtra militia deſpiceret, & contemneret, adeò ut de victoria conſequenda, nullum faceret dubium, quanquam poſtea compertum ſit, Præfectos nonnihil hæſitaſſe ob Hiſpanicas triremes, quas occidentales vocant, quaſque ſummopere timere ſolent. Virtus & peritia rei militaris inſignis in noſtris apparuit Capitaneis, & incredibilis vigor in militibus & Decurionibus, atque adeò ipſis remigibus, qui compedibus revincti erant. Veruntamen prælium acerrimum fuit, quod illinc deſperatorum, hinc victoriam ſibi pollicentium more, pugnaretur. Hora enim diei decima quinta cœptum, & usque ad v ceſimum

ſimam tertiam productum fuit. *Capta Turcorum quinque millia, occiſa circiter unum & viginti millia, Chriſtianorum liberata quatuordecim millia, captæ triremes Turcicæ centum quinquaginta & una, ſubmerſa quadraginta.* Solus Ochialis fuga ſibi conſuluit cum triremibus quinque & biremibus viginti novem. E confœderatis mortuus Auguſtinus Barbarigus, cùm ſagittam altero oculo recepiſſet. Duces & Nobiles Veneti octodecim, extranei ſeptem militum verò circiter quinque millia. vulneratus Imperator Venetus ſagitta in genu fuit. Triremes Venetæ tres perierunt. Item Papæ triremis una, Sabaudiæ Ducis altera Melitenſium tertia, ipſis verò ordine prima. Tantæ victoriæ nuncius ad Senatum Venetum Onuphrius Juſtinianus fuit, qui cum triremi ſua decimo nono Octob. Venetias appulit. Inde lætitia tota urbe incredibilis, concurſatioque omnium ordinum, omnis ſexus, atque ætatis fuit, tota denique civitas in aream & porticum Divi Marci ſe effudit, ut inopinatæ adeò & præclaræ victoriæ teſtimonium, quod auribus hauſiſſet, idem oculis aſpiceret, & præſentem è victrice claſſe tr[illegible] eniem ſecundis acclamationibus ſalutaret. Princeps ipſe extemplò in æde D. Marci cum Senatu, Legato Pontificis & Hiſpani ſupplicavit, alteraque vice ſimul prima ſupplicatio fuit, cui Cæſaris etiam & Galli Legatus omneſque Magiſtratus Veneti interſuêre, utque majoris lætitiæ indicium extaret, carceres aperti, omneſque, qui non ob maxima facinora capti eſſent, dimiſſi ſunt. Neque verò ſolum victoriæ hujus partæ lætitia intra Italiæ fines ſeſe continuit, ſed & nuncium ejus allatum in Germania eam gratulationem excitavit, ut Pontificii quidem more ſuo ſupplicationes haberent, Evangelici verò pro publicis concionibus Deo gratias agerent, eumque ardentibus votis rogarent, ut Eccleſiæ ſuæ miſertus triſtiſſima ſervitute Turcica Chriſtianos liberare, populumque ſuum in veram libertatem aſſertum, contra Tyrannidem Turcicam in poſterum defendere propter filii ſui unigeniti gloriam dignaretur. Viri quoque docti Muſis ſuis evocatis, variis carminibus victoriam hanc illuſtrare conati fuere, quibusdam Johannem Auſtriadem, aliis verò Venetum nomen celebrantibus. Quæ omnia cùm peculiaribus libellis congeſta extent, nos ad ipſos lectorem eorum cognoſcendorum cupidum, remittimus. Trophæum verò huic claſſi erectum, dedicatumque Maximil. II. Imperatori, ſubjiciemus in hæc verba factum: NAVALI TRIUMPHO ex Turci relato, extincto Pelagi metu, purgatis maleficio Thraciæ, Peloponneſi, Dalmatiæ Ionii, Speciq. ſinus oris, Rhio, Antirrhio Hexamili impedimento, Africæ littoribus, infero tractu ad Herculis usque fauces, & Athlanticas Gades ſecuris, Scyllæ Charybdiſque rabie, brevibusq; placatis. Cycladum Seſti & Abydi, Phryxeiſque obicibus infractis, Byzanno & Mecha trepidantibus, inaudita fortitudine, celeritate quatuor horarum trecentarum triginta navium claſſe ſuperata, longis roſtratiſque ad centum 60. remulco abactis, Cetheis, Lyburnicis Lembuliſque innumeris disjectis, ſuppreſſiſque, quæ loca Bajazethes ante ſeptuaginta quatuor annos eripuerat, ad Naupacti anguſtias, pro Halcyonum receptibus, Ithacæque Auſtris præcipuè Hadriaciſque Cæruleo Neptuno factis. Sole prima Kal. Novemb. ejuſdemque Nonis, quibus acerrimè pro Chriſti negotio ſunt depugnatum, ferrugine ſua Ottomanno infeſto, diraque ejuſdem capitis Phœbe jam inhibente: Menſe quo Hebræis olim Scenopegia, nobis otii tecta ſunt conceſſa, gaudio universè cumulato, Pannoniis terrore ſublevatis, prorſus liberis aliis, cunctorum animis ad pileum excitis, 15. millibus, Chriſtianorum mancipio ſolutis, his totidem hoſtibus cæſis, 5. millibus captivis, Periperi cum viginti longis in Cypro latitante, aliis aliquot nunquam inſtructis. Interni maris littoribus utrinque ſpoliis applaudentibus ſummo Bertau necato, Aliali incerto, pyrans confectis, illius filiis cum Ægei inſularum omnibus penè Præfectis ſervituti illigatis, Oczalio, Argirente cum paucis ſpeculatoriis, linteoliſque præli ſpectatore nondum elapſo, Neritide obleſſa, omnium ſpei Marti non Gradivo, lectori celeri victoriæ perpetuæ, memoriæ interminatæ VI. Cal. Novemb. idem nunnis confirmantibus S.M. Quæ iſtæ vices Divinæ? Aquila Heſperia cum Leone perpetuo à Stella & Luna ſolicitis, ſubito Sol Iacti, periculum omne ad Caſpios & Aſiam redigantur. Poſtremò verò tabella, in qua excidium barbaræ claſſis depictum, hoc carmen ut elegantiſſimum ſic & graviſſimum inſcripturi:

Quis violare auſit jurato fœdere pacem,
Regna aliena jugo premere, atq; exſcindere gentem
Immeritam, patremque hominum, patremque Deorum
Temnere, & immemorem ſceleris putet eſſe nefandi?
Ah tene tanti rabies veſana furoris
Exagitet, quicunq; pii moderaris habenas
Imperii: tenet ipſe pater memor omnia mente,
Ex meritis ſumit maturo tempore pœnas.
En Aſia Venetis polluta pace Tyrannus,
Urbibus everſis, ingenti cæde peracta,
Contemptus victor ſuperis, tumidusq; ſecunda
Sorte ruens, totumq; fatigant claſſibus æquor,
Ut curſu cadit in medio, victusq; repente
Sternitur, ac pœnas auſo pro crimine pendit,
Non hæc conſilio humano & mortalibus armis
Proveniunt, Deus ipſe, Deus poſt funera mille,
Poſt mille exhauſtos terraq; mariq; labores
Nos tandem aſpiciens, æterno fœdere pacis.
Ter geminos junxit Reges tua flumina belli,
Armavitq; pias cœleſti robore mentes,
Et dedit indomitas hoſtis contundere vires.
Cernis, ut Ionio concurrant æquore utrinq;
Frontibus adverſis inimica in bella triremes,
At vario ardentes ineant certamine pugnas,
Infractis utq; Duces orientis, & agmina latè
Heſperio ſub Marte cadant? congeſtaq; claſſis
Centum annis, centum victrix ſucceſſibus una
Luce ruat? videnl infectas quàm multa per undas
Telaq; Threiciosq; arcus Lyciasq; pharetras
Verſet, & hoſtili turgeſcat ſanguine pontus?
Paſce oculos, animumq; tuum miroq; labore
Artificis fruere, ac partis lætare triumphis,
Te tamen hoc unum ſemper præq; omnibus unum
Admoneat, miſeris quantum mortalibus obſit,
Juſtitiam & ſummi Regem contemnere Olympi.

Decimo

Decimo Octobris, *Synodus Theologorum ac Miniſtrorum, qui ſunt ſub Ditione Electoris Saxoniæ Auguſti, Dreſdæ Myſorum celebratur, cogente eam dicto Illuſtriſſ. Electore A* Cauſa verò ejus hæc erat. Ediderant Wittebergenſes Theologi Cal. Januar. inchoantibus, hunc annum Catecheſin contextam, ut titulus præ ſe ferebat, ex corpore doctrinæ Chriſtianæ, quam amplectuntur ac tuentur Eccleſiæ Regionum Saxonicarum & Miſnicarum, quæ ſunt ſubjectæ Ditioni Electoris Saxoniæ. Ea verò quàmprimum in publicum prodiiſſet, mirum quam gravem cenſuram ſubierit, pleriſque Theologis eam ſcriptis publicis condemnantibus, inter hos maximè Jenenſibus, Brunſuicenſibus, Lunæburgenſibus, Hallenſibus, & Mansfeldicis. Elector itaque, qui ſinceræ doctrinæ in Eccleſiis ſuis retinendæ ſtudioſiſſimus ſit, fama illa de ſuorum Theologorum Catecheſi cognita, eos Dreſdam convocat, atque ut ſententiam ſuam de SS. Cœna Domini, & articulis illi connexis clarè, perſpicuè, atque diſerte exponant, mandat. Illi ergo quod juſſi fuerant faciunt, ac ſummam Confeſſionis ſuæ *de Perſona & incarnatione Chriſti, deq́, ejuſdem majeſtate, aſcenſione & ſeſſione ad dextram Dei*, unà cum doctrina vera & explicata *de Cœna Domini* repetunt, eamq́ue unanimi conſenſu Academiarum Lipſenſis & Wittebergenſis, & trium Conſiſtoriorum denique, & Superintendentium univerſorum, & ſingulorum docentium, in iſtarum Regionum Eccleſiis comprobatam, ad præcidendas aliorum ſiniſtras ſuſpiciones, publicè edunt, liquidò conteſtantes, nolle ſe confeſſionem iſtam aliter accipi, quàm ſecundum normam illius conſenſus, qui fuerit hactenus in Eccleſiis & Scholis iſtarum Regionum per annos quadraginta, aut quinquaginta, cujus ſumma etiam in quibuſdam peculiaribus libris comprehenſa ſit. Et improbare ſe ſecus docentes, ut in ſcripto, quo confeſſionem ſuam comprehenderunt, latius videre eſt, nobis enim eam, cùm in omnium manibus verſetur, huc aſcribere minimè neceſſarium eſt viſum. Cæterùm etſi multi ſperarent, diſſidium id hoc tempore ſopitum, atque Wittebergenſium confeſſione aliis ſatisfactum eſſe debere; tamen cum non tantum affirmare vererentur, in Catecheſi illa de aſcenſione, deq́ue SS. Cœna Domini nihil alienum à recepto & approbato in iſtis Eccleſiis conſenſu traditum eſſe, ſed & ſcripta ſcriptis accumulando, Saxonicos acerbius inſectarentur, res eò devenit, ut Saxonicarum Eccleſiarum Doctores atque Miniſtri, doctrinæ ſuæ confeſſionem de dictis articulis & ipſi ex Sacris literis, orthodoxis Patribus, & ſcriptis repeterent, ac Wittebergenſium ſententiam, phraſes, locutiones & rationes, ut cum Sacramentariis congruentes, refellerent: Ita ut Salomon veriſſimè *cap.* 17. ſcripſiſſe videatur: *Litis initium ſimile eſſe aquæ rumpenti alveum, quæ poſtea nulla vi contineri poteſt.* Deus ergo in tanta animorum diſtractione miſeræ atque afflictæ Eccleſiæ in hac delira mundi ſenecta miſereatur, eiq́; pacem & concordiam largiatur, inq́; Germania perpetuò ſibi ſemen colligat & ſervet. Porrò Saxonici Doctores, quos confeſſionem repetiiſſe diximus, erant initio Theologi Ducum Brunſuicenſium, Lunæburgenſium, Megalopolenſium, Academiæ Roſtochienſis, Civitatum Lubecæ, Hamburgi, Hildensheimii, Gottingæ, Hannoveræ, Embecæ, Hamelæ, Brunſwici, Goslariæ, Halberſtadii, Salinarum Saxonicarum. Horum ſententiam & Würtembergici Theologi amplexi, & ipſi peculiari ſcripto doctrinæ ſuæ de iiſdem articulis confeſſionem deinde expoſuerunt.

Duodecimo Octobr. *Ducis Nordfolciæ in Anglia altera adverſus Reginam Elizabetham conſpiratione detecta*, is juſto Dei judicio *comprehenditur, atq́, in carcerem conjicitur.* Anno quidem ſexageſimo nono, ob ſimilis ſceleris ſuſpicionem quoque captus fuerat, liberatus verò atque dimiſſus, cum non facilè quid ſiniſtri de ſe quenquam ſuſpicaturum arbitraretur, novum ſcelus contra Reginam, civitatem Londinenſem totumq́ue Regnum Angliæ nefario conatu aggreditur, atque cum Nobilibus circiter ſeptuaginta, conjuratione facta, convenit de ſcelere adimplendo, cum Regina Londini eſſet, non inſcius moris ipſius, quod circiter hoc tempus ibi ad octiduum & ultra ſubſiſtere, jus dicere ac graviores Regni cauſas tractare ſoleat. Quare quidam conjuratorum octavo, decimo & undecimo hujus menſis ſub ſpecie judicii frequentandi, Londinum confluunt, pluribus miniſtris quàm antea comitati, præterquam quod magna ſociorum pars, in quibus omnem ſpem ſceleris exequendi collocarant, in civitate præſens degeret. His ergo ita ſtantibus, *Nordfolcius profligatiſſimum quendam nebulonem in habitu mendici Londinum ablegat, eiq́, baculum excavatum, cui literæ incluſæ erant in manus tradit, cum mandatis, ut baculum diligenter aſſervet, Londinumq́, contendat, & à Janitore, cujus nomen ei expreſſerat, ſtipem petat, mox deinde venturum quendam inſiquem, de toto negotio antea informatum, qui baculum ab ipſo ſit accepturus.* Sed ecce quam ſingulari providentia Divina res gerantur, ac ſceleratæ machinationes, præter multorum opinionem, manifeſtentur atque in lucem proferantur. Nam dum ſimulatus ille mendicus Londinum venit, accidit, ut is, qui baculum ab ipſo ex convento capere debebat, diutius emaneret, ac mendicus accepta uſitata ſtipe, aliisque ejuſdem conditionis hominibus abeuntibus, ad portam reſideret. Janitor itaque eum accedens, de cauſa, cur illic deſideat, rogat, hic propter Deum adhuc ſemel ſtipem ſibi dari petit; ille verò cui mendici perſona ſuſpecta eſſet, ſtatim baculum, quem in manibus teneret, in mendici baculum, impingit, ita ut is excavatus frangeretur. Janitore ergo quid inſidiarum huic rei ſubeſſe, olfaciente, mendico manus injiciuntur, atque literarum reſignatarum ſententia cognita, una cum baculo & literis ad Reginam deducitur, ubi conjurationis ſociis detectis, ſtatim eorum quamplurimi capiuntur, atque *ſimulatus mendicus in quatuor partes diſſecatur.* Interea Nordfolcius ignarus detectæ conjurationis & ipſe Londinum venit. Comprehenſus itaque atque coram Regina ejuſq́ue intimis Conſiliariis de cauſis repetitæ conjurationis rogatus, accuratam purgationem ſui inſtituit. Verum cùm literæ propriis ipſius manibus ſcriptæ, quibus ſocios ad conſtantiam in perpetrando ſcelere animarit, iiſque tempus certum

præfixerit, proferuntur, adeò obſtupeſcit, ut delicti veniam petierit, nec ad aliam rem ullam, quam Reginæ benevolentiam ſibi confugiendum viderit. Propoſitum ergo conjurationis ſtatim per totam civitatem divulgatum eſt, nimirum quod hoc die duodecimo Octobris, *Reginam ex inſidiis oppreſſam interimere, civitatem Londinenſem ab una parte, in quatuor, aut quinq; locis incendere, ab alia verò tumultum concitare, atq; Nordfolcium cum exercitu in eam intromittere, omnes reſiſtentes, tam incolas, quàm exteros trucidare, & ſibi dominatum uſurpare voluerint. Quin etiam ita conſilia ſua diſpoſuerint, ut ipſorum complices eodem tempore omnia Regni loca ſeditione complerent*: Ut ſcriptis publicis proditum eſt.

Doodecimo Novembris, *Veneti Malgaritum oppidum*, non longè à Corcyra ſitum, atque *præſidio Turcarum munitum, his ſuppellectilem ſalvam paciſcentibus deditione capiunt, atq; incenſum ſolo æquant.* Et circiter hoc idem tempus *Epirotæ*, qui hodie Albani dicuntur, *Soppotam civitatem* à Turcis derelictam *occupant, eamq; Venetorum Ditioni tradunt.*

Decimo quarto Decembris, Albanus novis tributis conſtitutis, eorumque conſtitutiones in Belgio publicat. *Licet* enim *Principibus ac Magiſtratui vectigalia, tributa & exactiones ex mandato Chriſti & Apoſtoli Pauli jure debeantur, nec Imperia ſine hujuſmodi præſidiis ſuſtineri queant, tamen ita providendum Magiſtratibus, ut in his modus ſervetur*, nec graviora quam populus ac vitæ civilis ſocietas ferre poſſint, imponantur. Ni etenim id fiat *exactionum*, tributorumque *gravitas maxima mala ſæpius parere conſuevit*, ut omnium gentium Hiſtoriæ id teſtantur: Nam ut Roboam Salomonis filii exemplum ſilentio prætereatur, annon dum celebratiſſimus Imperator Theodoſius propter aſſidua bella novam exactionem molitur, Antiochiæ periculoſam ſeditionem excitat? In Germania quidem fuère Principes ordinariis reditibus contenti, ſubditos extraordinariis tributis atque oneribus contra voluntatem non preſſerunt. In Gallia verò, licet Regum ſuorum ut nulla alia gente obſervantiſſima, ejus rei exempla ſubinde accidiſſe, minimè obſcurum eſt. Siquidem & Lemovicenſes Chilperici Regis temporibus, propter vini Urceolum à ſingulis Vinearum poſſeſſoribus exactum, & magnam Galliarum partem Carolo ſexto regnante, propter nova vectigalium genera introducta, ſeditionem moviſſe, annales Galliæ teſtantur. Flamingi verò & Gandavenſes, adeò ejus generis exactionibus ſemper obſtitère, ut aliquoties bello cum ſuis Comitibus contendere potius, quàm onerum inſolitorum molem ſuſcipere maluerint. Quare multo rectius faciunt, qui juxta reſponſum Johannis Baptiſtæ neminem ultra conſuetum & modum onerant & moderatorū Principum exempla imitantur. Darius Rex Perſarum cùm percunctaretur officiales, an tributa gravia eſſent? reſpondētibus, mediocria, juſſit dimidietatem remitti. Quin & Nero in initio ſui Principatus, quo gratiam popularem aucuparetur, quintam & vigeſimam Venalium mancipiorum remiſiſſe, & Trajanus vectigal vigeſimarum ſuſtuliſſe, ſcribitur. Pertinax etiam Imperator, quæ præceſſores Tyranni per vias & portus emungendis pecuniis vectigalia inſtituerant, prorſus abolevit, leges quoque ad confiſcationis rapacitatem inſtitutas abrogavit, aſſerens, ſanctius eſſe, inopem obtinere Rempublicam quàm per rapacitatem, & dedecorum diſcrimina opes augere. Porrò verò Albanus, quo ad vectigal pertinentibus, rebus pretioſis, & ad negotiationem deſtinatis, frumento, carnibus aliisque ad vitam ſuſtinendam neceſſariis, onera impoſuit, ita, ut nihil, quod in Brabantia veniret, ſine onere relictum ſit, in nullius contractus oneribus remiſſior, quàm venditione fundorum atque equorum, ex illorum venditione vel permutatione viceſimum quintum denarium juſti pretii, ex bonum autem aliunde in Brabantiam adductorum, tantundem, ex aliis verò rebus decimam partem exigens.

Hoc etiam anno, *per totam ferè Germaniam Cephalagia ſæviſſima graſſatur*, ita ut pleroſque ea correptos ad furorem redigeret. *Fames* verò ubique *tanta, maximè in Suevia & Bavaria, quanta vix hominum memoria fuiſſe putatur.* Hiſce flagellis Dei quidem corripimur; ſed non corrigimur. Quare non mirum, ſi mala malis accumulentur, & una calamitas alteram excipiat.

DE
REBUS IN ORBE GESTIS,
ANNO M D LXXII.

SExto Jaooarii, *aqua fluvii Viſtulæ* in Boruſſia *propè Thornam in ſanguinem per triduum*, cum omnis populi conſternatione *converſa*. Deinde verò fluvio ad priſtinam ſubſtantiam revertente, circiter horam noctis nonam, *terræ motus cum maximo turbine, & duarum nubium ruptura facta eſt*, ex cujus aquarum impetu dimidia muri pars abrepta, quadraginta domus abductæ, pontis juga ſedecim avulſa. Atque in undis trecenti homines ſubmerſi fuère. *Lapides* qooque *ponderis librarum decem de cœlo delapſi*, homines ad terram proſtratos necarunt. Ad hæc *granarium civitatis fulmine correptum*, cum frumento igni conſumptum eſt. Hæc novi anni prodigia triſtiſſima, haud dubiè malorum denonciationem continent. Apud Romanos cùm Vulſiniis ſanguine lacus manaſſet, anno urbis conditæ quingenteſimo quadrageſimo nono, id quod nunquam antea acciderat, duo Conſules Marcellus & Criſpinus ab Hannibale circumventi, Rempub. veluti orbam reliquerunt. Deinde cum anno urbis ſexcenteſimo decimo octavo Puteolis in aquis calidis rivi manaſſent ſanguine, ab Achæis exercitus Romanus cæſus eſt, verùm talia ſurdis occinuntur, perpaucis hujuſmodi prodigiorum effectus ad animum revocantibus, atq; à delictis ad meliorem vitam ſanioraque conſilia ſe convertentibus, ut rectè Homerus Jovem loqui introduxiſſe videatur.

Cur ſtulti incuſant mortales Numina cœli
Et ſibi nos dicunt autores eſſe malorum?
Cum præter fati leges in aperta ferantur
Damna, ſua mentis propriis erroribus orti.

Decimo ſexto Januarii *Thomas Dux Nordfolcius*, is, quem anno ſuperiori duodecimo Octobris captum, atque cuſtodiæ traditum diximus, præeunte cuſtode carceris, & portitore ſecuris, hora matutina ſeptima ex carcere educitur, *& judicio capitali ſiſtitur ad diluendum crimen proditionis intentatum.* Accuſatores erant quatuor Fiſcales Regii ad hoc deputati: Judices, Comes de Heinbsbeti, Magnus Stuardus, quem Majorem domus vocant, repræſentans Reginæ perſonam, ut ſummus Judex, in ſella ad hoc ſpeciatim conſtructa, cum viginti quatuor aliis, quorum novem Comites atque Barones, reliqui Milori, id eſt, Cubicularii erant. Stuardo verò manu levata, Nordſolcium proditionis arguente, hoc è contrario crimen diffitente, ac eloquentia ſpe omnium majore ſeſe purgante, cauſa ita agitari cœpta eſt, ut Fiſcalibus intentationem ſuam verificare, reo innocentiam oſtendere conante, diſceptatio usque ad horam veſpertinam ſextam, nullo nec manducante, nec bibente protraheretur. Tandem tamen judicibus ad conſultandum ſecedentibus, Nordfolcio vinum & cereviſia bibenda præbentur, & à Judicibus revertentibus ſententia fertur, *quòd ob proditionem contra Majeſtatem Regiam, & patriam commiſſam ſuſpendi, & ſemimortuus in quatuor partes diſtrahi, dilaniarique ſecundùm conſuetudinem Regni debeat*, cum precatione, ut DEUS animæ ipſius miſereatur. Hanc ergo ſententiam cum manu levata, quaſi calumniis oneratus acceptaret, cum inficiatione proditionis objectæ, & petitione, ut ratio filii ſui haberetur, hora nona manus ad pectus tenens, præeunte Carnifice in carceres reducitur, ac illic ſuſpenſa ſententiæ executione usque ad diem ſecundum Junii aſſervatur, idque pro more Regni.

Viceſimo ſecundo ejusdem menſis, *Oenipontе terræmotus* ſimilium calamitatum index mane hora ſeptima *factus eſt*, atque per triduum durans, ſua conquaſſatione, non tantùm civium ædes, ſed & Archiducis Palatii partem, templumque ac typographiam dejecit, ſtrataque viarum diſrupit, tanto hominum pavore, ut Archidux una cum familiaribus in theriotrophium ſe recipere cogeretur, populusque noviſſimum diem inſtare exiſtimaret. Similes quoque *terræ tremores* circiter hoc idem tempus, ſed minores fuiſſe feruntur, Monachii in Bavaria, & *Auguſtæ Vindelicorum*. *Terræmotus* verò *quæ mala comitari ſoliti fuerint*, ſæpius luculentis teſtimoniis commonſtratum fuit, nos autoritati Chriſti, non dubia conjectura inſinuantis, futuros ante noviſſimum hujus ſeculi diem terræmotus, perinde ut ſigna earum, quæ ſubinde futuræ ſunt in univerſo, id eſt, mundo generali calamitatum ſubſcribere deceret, usque potius ad emendationem vitæ invitari, quàm perſeverantia in peccatis mala publica accerſere, quæ terræmotus ſubſecuta fuiſſe conſtat, nimirum bella, peſtem & famem illa quidem aëre cadaveribus infecto, hac incultis manentibus agris ſubſequente, ut hæc partim uſu, partim literarum ſtudio non obſcurè comperta & explorata fuere. Nonne enim poſt terræmotus, quos ſibi Mardocheus Laheti filius, videre viſus eſt, cunctæ ad pugnam Nationes excitatæ traduntur, & dies quoque ſubſequuta tenebrarum & diſcriminis, tribulationis & anguſtiæ & formido ſuper terram maxima? Nonne & Ozia Rege Juda in ſuperbiam olim elato, ſibique alienum uſurpante officium, terra ſupra modum tremuit, argumento ultionis contra eundem Divinæ perſpicuo, quum & ille tum lepra infectus Regnum deponere coactus fuerit, & ſe in ordinem redigi paſſus, ut qui ex ſummo loco Divina faſtidiſſet, idem in ſordido & humili ab omnibus faſtidiretur. Sunt & quondam infelices Judæi non ſine memorabili clade experti, quid præcedentes terræmotus, quos aliquoties antea obſervarant, portenderint, nimirum illud ſupra quam dici queant calamitoſum Hieroſolymitanæ urbis excidium.

Cujus illi inter alia prodigia & oſtenta, terræmotibus ſæpenumerò admoniti pœnitentiam de peccatis ſuis, propter quæ hoc ipſum fore ſignificabatur excidium, non egerunt, ſed quam à peccato revocati, vel non crediderunt, vel cæci & pertinaces cœli minas contempſerunt. Quid obſecro terræmotus L. Martio, Sex. Julio Conſulibus portendit? Proculdubiò bellum illud memorabile, quod civile dici cœpit, quo vix aliud funeſtius terræ Italiæ fuit? Nonne etiamnum varii terræmotus bellorum perinde Punicorum magnitudinem prænotarunt? Sic quoque terræmotus apud Conſtantinopolim maximus parum boni portendit, quum ſub id tempus pernicioſiſſima Acephalorum hæreſis, Chalcedonium Concilium acriter impugnantium, & pullularit & ſubcreverit. Quantum verò malorum terræmotus Imperatori Lothario futurum ſignificarit, Galli & Itali quondam vel ſuo periculo didicerunt. Tum quidem lethales inter Imperatorem Lotharium & fratres natæ ſunt diſcordiæ, atque bella deinde longè maxima ſubſequuta: Normannis omnem devaſtantibus Aquitaniam, multis incendio conſumptis Cœnobiis, & aliquot inſuper Galliæ rum oppidis ad internecionem penè per Normannos redactis. Quid autem Imperatori Friderico ejus nominis ſecundo, terræmotus pronunciarint, dictu perinde juxta & auditu horrendum eſt. Tradunt ſub illa quidem tempora Friſiam Regionem à maritimis fluctibus totam fermè ſubmergi cœptam, & à Tartaris Schiticam, Georgianam, Armeniamque majorem ſolo propemodum æquatas, ab eisdemque Poloniam & Hungariam magno nimirum incommodo adſectas. Addiderim (quod ſumme dolendum eſt) Hieroſolyma tum à Cardino magni Saladini filio quintum fuiſſe funditus everſa, templo duntaxat Domini, ac ejusdem ſepulchro precibus Chriſtianorum integro relicto. Et terræmotus quoque Imperatore Friderico ejus nominis Tertio non indubie cladem illam Conſtantinopolitanam memoratiſſimam arguit, & conflictum ſubinde inter Chriſtianos & Turcas, apud Thaurinum oppidum ſatis horrendum. Tranſeo interim quantam malorum congeriem terræmotus ſub Julio Maximo Pontifice & Imperatore Maximiliano, vel noſtra quidem memoria portenderit, à quo ſanè tempore (ut verum ingenuè fatear) Ecclesia nullo non luxu & abuſu, ita indies magis peſſum ivit ac decrevit, ut niſi cum magno

orbis periculo redire poſtliminio poſſe non videatur. Hinc non eſt, quod multis ambagibus ambitioſior arguar, quid nobis proximè præcedens in iis finibus terræ motus portendat, quando ex iis, quæ diximus, vel quamlibet paucis, & ex parum æquis hujus temporis conditionibus nemo marte ſuo non facilè conjiciat. Cujus equidem ſignificationem unius cujusque judicio relinquendam cenſeo, non neſcius Chriſtianam pietatem repudiaſſe vanam & ſuperſtitioſam illam veterum Romanorum, aliarumque Gentium circa prodigia omnia & oſtenta obſervationem.

Viceſimo nono ejusdem, hora noctis decima, *incendium in arce Wurtzburgica* exoritur, tantasque vires acquirit, ut Epiſcopus Herbipolenſis Fridericus cubiculo ſuo conflagrante, ægrè ſola camiſia indutus evaderet. Periêre in eo homines ſedecim. Jacturam verò omnium maximam Epiſc..pus in libris rationum, literis, diplomatibus, & inſtrumentis publicis hoc incendio conflagratis, ſenſiſſe ſcribitur.

Hoc menſe Februario, *inſolita nivium copia inferioris Saxoniæ terras complet*, tamque *intenſum frigus* etiam *flumina navigabilia* Salam, Albim, & Viſurgim *conſtringit*, ut, id quod rariſſimè accidere ſolet, navigatio in iis intercluderetur. Experta id eſt ſuo cum damno navis piratica, propè Newhanſium caſtrum Diœceſis Bremenſis, ita è frigore improviſo congelata, ut extricari è glacie nequiens, cum Præfecto & ſociis triginta caperetur, atq; in caſtrum Vorde abduceretur, illis poſtea carceri mancipatis memorabili exemplo latrones & ſceleratos poſt multas graſſationes Divinitus tandem à Nemeſi opprimi, & ad ſupplicia merita rapi.

Pridie Calendas Martii Catharina Sigismondi Regis Poloniæ conjunx, Ferdinandi Imperatoris & Annæ Reginæ Bohemiæ filia ſeptima, miſerias ſuas in his terris felici ex hac vita exitu finiit. Nupta prius fuerat Franciſco Duci Mantuano; eo verò ex pavore lapſus in locum Mantuanum, anni quinquageſimi menſe Februario extincto, Regi Poloniæ Sigismundo ſororio poſt ſecundas cum Barbara Radzivilla nuptias ad tertias convolanti in matrimonium tradita, hujus moleſtias non exiguas ſenſit. Nata Viennæ anno M D XXXVI. Septembris die viceſimo tertio, hora nona, antemeridiana.

Primo Aprilis *bellum Belgicum*, quo Albanus poſt Auraici diſceſſum, ſtatua triumphali cum illuſtri eulogio erecta, ſe penitus defunctum exiſtimarat, præter opinionem ejus aliorumque complurium *reſtauratur*. *Geuſii* ſiquidem, ab infeſtatione maris, anſeres aquatici dicti, affluentibus in diem copiis ita multiplicari, ut hoſtium oculis ſeſe offerre non dubitarent, hoc die triginta navibus *Brielum oppidum* Hollandiæ commodiſſimo portu maris nobile, ex improviſo *invadunt*, ac civibus ad denunciationem deditionis reſponſum differentibus, per portas pulveris tormentarii ignea vi disjectas in civitatem irrumpunt, eaque occupata, *cives atq; vicinos Delfios in fidem Auraici adigunt*, Ductore Wilhelmo, Comite de Marcha, & Lumio, qui quod Auraico ſuperiori bello militaſſet, à Leodienſi Epiſcopo bonorum magna parte exutus fuerat. Albanus ergò occupatione Brieli cognita, Hiſpanos præſidiarios cum claſſe trajecto, ad recuperandum Brielum profligandumque Lumium mittit. Verùm is, cùm ſuis hoſtes cum damno inde repellit, ſed & propè Flerdingam oppidum, non procul à Brielo ſitum in fugam conjectos, Dordracum usque inſectatur, urbem undique mari cinctam, ac navigationi cum primis idoneam. Ibi verò *Hiſpani excluſi, dum Roterodamum contendunt, ſimilem oppidanorum alienationem contra ſe experiuntur*, ingreſſu urbis prohibiti. *Præſes ergò Hollandiæ Boshuius in tanta neceſſitate potius artes, quam vim reſpiciendum ratus, ſe ſolùm in civitatem intromittere poſtulat*, omnia civibus ſalva fore promittens. *Is itaque promiſſis credentes, ingreſſum in civitatem illi concedunt. At dum ſub porta conſiſtit, ſecum Hiſpanos intromittit*, qui portas ingreſſi, cives præſidem fidei datæ admonentes obvios proſternunt, tantumque terrorem oppidanis incutiunt, ut quam plurimi de muro delapſi ſubmerſi ſint, & ultra trecentos occubuerint. Tanta verò illic ſtrage edita, Hiſpani mox nocte inſequenti inde diſcedunt, *ac Delfios ſecuros opprimunt, trecentis Geuſiis* vino ſomnoque ſepultis occiſis. Sed Boshuius Præfectus Hollandiæ interea Roterodami Geuſiacorum multos capite plectit. Porrò verò hac ſtrenuitate Hiſpanorum per Hollandiam divulgata, Albanus, populo ad priſtinam libertatem aſpirante, dum malum malo medicari conatur, ut Cæcias nubes majora ſibi mala attrahit. Nam *incolæ Schiedami oppidi*, ſic à Scheia fluvio vocati, atque Brielo ferè è regione oppoſiti, ſtrage Albanici exercitus, quam Roterodami exercuiſſet, cognita, oppido relicto, *ſe Brielenſibus conjunxere*, *& Fliſſingenſes in Selandia*, quorum portus navibus ex Hiſpania venientibus opportuniſſimus atque tutiſſimus eſt, iisdem cognitis, ad jugum excutiendum unanimi conſenſu *conjurant*, nullum Hiſpanum in oppidum ſuum intromiſſuri, ac paulò deinde pòſt Pacecum Albani nepotem cum aliis duobus Præfectis, minas Ducis Hiſpaniarum ſpirantem, comprehendunt, ac nulla ratione, vel Nobilitatis, vel magnarum pollicitationum habita, in furcam rapiunt, omnique dedecoris genere affectum in quatuor partes dilacerant: Deinde octingentos Hiſpanos Middelburgenſibus mediterraneis Zelandiæ fame & obſidione à Geuſiis preſſis, opitulaturos, partim occidunt, partim in fugam compellunt, navesque eorum, quibus venerant, ſex exceptis, concremant, nautis ad malum alligatis. *Adeò Hiſpanicum nomen exoſum erat, ut qui de eo ſervando cogitaret, patriæ hoſtis ac proditor cenſeretur.* Et hoc ſucceſſu Geuſii viſi, portus maris occupatos muniunt, præſidiisque firmant, naves, quas Albanus Enckuſii fabricari curarat, interceptas abducunt, inque ſuum uſum convertunt, totumque mare, ita infeſtant, ut Brabantia in frumentu, ei verò finitimæ Nationes in ſalis, butyri, caſei, halecis, aliorumque eſculentorum penuriam venerint: Enghluſianis ſuo jure vivere volentibus, aliis ſal denegantibus, vel id communicatum Geuſiis intercipientibus.

Primò

Primo Maji, Pius Quintus Pontifex Romanus, ducenteſimus viceſimus nonus ex febricula, qua per aliquot dies conflictatus fuerat, moritur, cùm ſedi Pontificiæ præfuiſſet annos quinq; menſes tres, dies viginti quinq;: creatus ſeptimo Idus Januarii, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſexto. De rebus ab ipſo in Pontificatu geſtis, hoc loco dicere ſupervacaneum eſt, cùm ea peculiarem Hiſtoriam requirant. Mors verò ejus inopinata, rebus omnibus rurſus ad bellum Turcicum parans, ſociis fœderis permoleſta accidit. Stipendiarii ſiquidem ea divulgata, ob non ſoluta ſtipendia Viterbii, Goletæ aliis in locis tumultuari cœpere; veruntamen per Johannem Mariam Vigiibinum à Duce Urbinate ad ipſos miſſum, ſedati, atque à Fuligni direptione retracti fuerunt. Et Cardinales durante Interregno de expeditione Turcica conſultatione habita, eam continuandam ac proſequendam unanimi conſenſu decreverunt.

Decimo tertio Maji, exequiis Pii Quinti peractis, atque Cardinalibus Italicis congregatis, in abſentia Gallorum, Pontifex Romanus ducenteſimus triceſimus eligitur, Hugo Boncompagnus Bononienſis, ex Profeſſore Juris auditor Rotæ, ex auditore Cardinalis, Tituli II. S. Xyſti à Pio IV. Pontifice duodecimo, anno ſexageſimo quinto factus, atque quod decimo tertio die *electus* fuiſſet, *Gregorius decimus tertius* nominatur. Ejus verò electio præter multorum opinionem accidit, præcipitè annitentibus Cardinalibus Borontæo, Mediceo & Alexandrino. Pleriſque vel Alexandrum Farneſium, vel Johannem Moronum ſedem iſtam conſcenſuros certò exiſtimantibus. Porrò verò Gregorius dignitatem Pontificialem adeptus, mox ad proſecutionem Turcicæ expeditionis ſeſe convertit, ac benè precatus Antonio Columnæ claſſis Præfecto, eum cum illa Cajetam dimittit, inque aliis Anteceſſorum ſuorum veſtigiis graviter inſiſtit, Concilii Tridentini decreta confirmans, eaque inviolabiliter ſervari jubens. Non diu pòſt, filio, quem Bononiæ Profeſſor ſuſceperat, Præfecto arcis Angeli conſtituto, de divite matrimonio cum Urbinatis Ducis filia diſpicit: Philippum Boncompagnum ex fratre ac Philippum Gnaſtam Vilani ex ſorore nepotes, Cardinales creat. Duæ verò perquam graves illi Pontificatum ingreſſo difficultates objectæ fuere. prima videlicet *revocatio tituli Magni Ducis Hetruriæ, Coſmo Florentiæ Duci per Pium Quintum collati*, vel ejus ſaltem ſuſpenſio, uſque ad finem litis, ab Imperatore Maximiliano flagitata: altera, comprobatio matrimonii inter Margaritam Reginam Galliæ & Henricum Navarræ Regem à Galliæ Rege expetita, quarum illa ob Coſmi erga ſedem Romanam obſervantiam, hæc ob fidem Henrici Regis ſedi Pontificiæ adverſam, graviſſimis deliberationibus occaſionem dedit. Pontifice ita rebus providere cupiente, ne Principes Eccleſiæ Romanæ amici tam difficili ac periculoſo tempore ab ea alienentur, & adverſarii gratiæ ac moderationis ejus fructum aliquem ſentiant. Cæterum *dum Pontifex diſceptationis Florentiæ dijudicationem ſibi* (diſſentiente tamen Imperatore) *vindicat, Imperator Legatum ſuum Roma de facto revocat.*

Viceſimo quarto Maji, qui erat profeſtus Pentecoſtes, Ludovicus Naſſavienſis, ne Lumio Zelandiæ atque Hollandiæ populares contra Hiſpanos, occaſioni rei gerendæ in aliis Belgici partibus deeſſet, milite in Galliis præpropere collecto, Valencianam in Hannonia occupat, civibus non admodum repugnantibus. Inde verò mox Profectus, Montem munitiſſimam Hannoniæ civitatem capit, eamque præſidio firmat. Interea autem Hiſpani arcem Valencianam præſidio tenentes, eruptione in oppidanos negligentius rebus ſuis proſpicientes, facta eos occidunt. Id ſecundo Junii accidiſſe ſcribitur, ita, ut exiguo tempore libertate parta gaviſi, celeris humanarum commutationis ac viciſſitudinis fortunæ, exemplum fuerint. Porrò verò Montis occupatio non tantùm magnam diffidentiam inter duos affines Reges Galliæ atque Hiſpaniæ excitavit; ſed & curſui victoriæ contra Turcam impedimentum non exiguum intulit. Licet enim, ut fertur, Gallus Rex Ludovici Naſſavienſis mente cognita, per totum Regnum ſeveriſſimis edictis publicatis vetuerit, Naſſuvio ſuppetias ferri, aut terras Hiſpaniarum Regis quacunque ratione moleſtari, Legatoque Pontificio ad ſe miſſo, firmiſſimis documentis ſuam in Hiſpanum benevolentiam, pacisq; ſtudium comonſtrarit; *tamen cum Ludovicus Naſſovius* tota præterita Hyeme *in aula Regis Galliæ humaniter exceptus, & ab omnibus in ſummo honore habitus fuerit, & in exercitu ſuo jam haberet ſtipendiarios Regis*, & ſuperiorum bellorum non paucos Capitaneos, *Galli apud Hiſpanos in tantam ſuſpicionem venere*, ut Rex Johanni Auſtriaco mandarit, ne cum ſua claſſe ex Sicilia diſcederet, & loca munitiora in Pedemuntana Gallia, majori præſidio firmarit, Hiſpanis non obſcurè dictitantibus, *quo magis Galli iis ſeſe amicos oſtenderent, tanto periculoſiores ſubeſſe inſidias.* Quare Galli Hiſpanorum diffidentia provocati, palàm affirmare, non dubitare Regem Hiſpaniarum de ſui Regis fide, ſed Hiſpanos expeditionem Turcicam, utpote ipſis minimè proficuam ac commodam averſantes, ſub prætextu horum tumultuum & falſi rumoris de Galliæ Rege excitati, velle retinere claſſem in Sicilia, ut expeditionem in Africam, rationibus ipſorum accommodatiorem, ſuſcipiant. Verùm enimverò quantumvis Hiſpanis & Gallis inter ſe contendentibus; reliqui tamen fœderis ſocii, conſilio habito cenſuerunt, ut nulla interjecta mora triremes Venetorum & Papæ, quarum centum quinquaginta erant, expeditionem ſuperiori Hyeme decretam ſuſciperent, iiſque ſeſe conjungerent viginti naves, octo quadriremes & decem triremes Ducis Sabaudiæ & Melitenſium, & aliquot ex Regiis, quas Johannes Auſtriacus ipſis aſſignaturus eſſet, maximè, fama divulgata, Turcam non contemnendam claſſem in altum deduxiſſe, milite omni ſclopetis gravioribus, inſtar Chriſtianorum armato. *Mons* autem *civitas*, de cujus occupatione ſermo nobis fuit, *à temporibus Maximiani vetuſtate*, ut annales Hannoniæ teſtantur, legibus optimis, munitione ac commitatus nomine *celebris eſt*. *Olim* quidem *Bretamons dicta* à Britannis, qui arcem temporibus Maximiani, pulſis Nerviis, in ea tenuere; hodiè verò ſolùm Montis nomine appellata,

lata, quod in monte ſita, munitiſſimum propugnaculum Hannonienſi populo ac toti Comitatui præbeat.

Junii die ſecundo, Wilhelmus *Comes Bergenſis* liber Baro Bochſmert, & Bilantii ob bona ſibi ab Albano erepta, Auraici affinis partibus aſſociatus, peditum tredecim vexillis ac equitum ſignis duobus erectis, *Zutphaniam civitatem* ex quatuor Geldriæ inſignioribus unam, *in poteſtatem ſuam redigit*, ac mox Daventriæ obſidione relicta, *Dotecum, Duisbergum, Grolkium, aliaq; Geldriæ vicina loca occupat.*

Secundò Junii *Dux Nordfolkienſis*, quem decimo ſexta Januarii, criminis læſæ Majeſtatis cauſa mortis condemnatum, diximus, ex arce Londinenſi eductus fuit in planitiem vicinam, quam Montem vocant, in cujus medio pegma tabulatum in uſum ſupplicii exſtructum, jam à multis annis fuit; vetus autem computruerat & jam corruerat. Regina enim Elizabetha clementer adminiſtrante Rempublicam, de nullo jam annis quatuordecim ſumptum ibi fuit ſupplicium. Itaque novum extrui neceſſe erat. Quòd cum conſcendiſſet Dux hora ſeptima matutina, indutus thorace ſerico, & toga longiori byſſina, colore nigro, aſpexit undique populum ſeriò, capite pileo tecto, & cum parumper conſtitiſſet, & circumjeciſſet oculos in pegmate, rogabat ad quam partem ſtaret, ut populum alloqueretur. Erat enim pegma quadratum & undique populus confluxerat, cumque dirigeretur ad Orientalem partem, & multum eſſet populi murmur & varius ſtrepitus, Alexander Noëllus D. Pauli Decanus obteſtabatur præſentes, ut ſilentium præſtarent. Tunc Dux in hunc planè modum, in hæc verba exorſus eſt.

Minime vobis, optimi Viri, novum eſt, ſi videatis hominem mori. Mors enim communis eſt omnibus & frequens, nec etiam hoc rarum eſt, quod videatis, hominem hoc loco mori, etſi fateri me oportcat, Regina Regni gubernacula ea clementia, & felicitate adminiſtrante, novum planè eſſe, quod videatis illuſtrem aliquem Virum hoc loco mori, quod verò primus ſim, mea eſt fortuna. Faxit DEUS Optimus Maximus ultimus eſſe ut poſſim, meumque ſupplicium reliquis poſſet eſſe exemplo. Non decrevi longis ambagibus vos detinere, paucis dicam, quid ſentio, in longis enim ſermonibus nec me exercui, nec mea conditionis homines pro hujuſmodi concione perorare ſolent.

Tria ſunt de quibus vos affari cupio, ac vos rogatos eſſe volo, universa cognoſcatis, nec uni alicui tantum articulo intelligendo intenti ſitis. Neminem ſpero offendam, equidem invitus vel minimum veſtrum læſerim. Ac primo quidem de forma delictorum meorum agam, quemadmodum mea ipſius conſcientia de iis judicet. Multa, quæ de iis audiviſtis, vera ſunt, quædam etiam falſa. Non ſanè hic me purgabo, nec juſtum reddam, nec ullam injuſtitiam meis aſcribo Paribus & Proceribus, innocentes eos & juſtos pronuncio. Ego quod universis & ſingulis puto cognitum de Matrimonio cum Regina Scotiæ ineundo, aliter certè quàm ſubditum decuit, nec pro officio. Cum enim ſine Principis mea conſenſu tale quid tentare nefas ſit, illudq; ego aggreſſus ſim, graviter erga ipſius Majeſtatem deliqui, meritoq; gratia excidi, eoq; nomine in arcem hanc Londinenſem conjectus fui, poſtea etiam inde liberatus & domum reductus, cùm meum peccatum in Reginam agnoſcerem, meq; forma quadam ſubmiſiſſem (factis enim veniam petieram) ſcriptoque Reginæ recepi, me nunquam initurum ulla conſilia cum Regina Scotiæ, Regina neſciente vel non permittente, atq; illud eſt, quod gravi[illegible]mè me angit & cruciat, quod male egerim, nec promiſſorum meorum rationem habuerim. Intellexero rumores ſparſos, quaſi jurejurando mea promiſſa confirmaſſem, Cœnamq; Dominicam ea fide ſumpſiſſem, quæ omnia ſunt vana. Cæterùm confiteor aliter me egiſſe, quam & ſcripſi & recepi Majeſtati Regiæ. Sententia in me lata eſt, quod [illegible] interim cum ſuſpecta fidei hominibus, inprimis Rhodolpho Italo Papæ nuntio, ſemel tantum cum mihi contueri licuit. Cupio vos omnes ſcire, nunquam me egiſſe cum illo, niſi de ſyngrapha quadam [illegible]pto obligatorio inter illum & me. Ad quæ verba Ducem interpellavit *Braintæus Londinenſis Vicecomes, qui illum admonuit, cogitaret, ſe ad ſupplicium veniſſe, non ut ſe purgaret, Pareſq; ſuos improbitatis argueret. Cui Dux, juſtos pronuncio meos Pares, nec illos accuſare mihi propoſitum eſt, nec hic me excuſabo. Tum ad orationis continuationem rediens, accuſatus ſui, quod literas à Papa receperim. Vera hæc quidem, fateorq; literas binas ab eo mihi traditas, quarum priores publicis & conſuetis characteribus ſcriptas legi, alteras cifris, ut vocant, & obſcurioribus characteribus perſcripta fuerunt. Ambæ literæ unum idemque voluerunt, atq; aliquid de rebellione faciendo adjecerunt; verum minime conſenſi, eaſq; literas improbavi. Quod verò arguunt, voluiſſe me coronam invadere, periculum creare Principi meæ, huic civitati, equidem his nunquam conſenſi. Nihilominus quod cum hujuſmodi hominibus mihi negotium fuit, quos facilè erat intelligere, nec in Reginam, nec Regni quietem bono eſſe animo, quodque illorum conſilia celarim, nec illa prodiderim, quemadmodum mei officii fuerat, peccavi.* Hic Vicecomes vehementius illum interpellavit, affirmando, talia pro eo loco & tempore omittenda eſſe, nec ipſi tutum eſſe, illam ei libertatem permittere, quodque ea ratione procuraturus illi eſſet pericula & odium apud Reginam, cogitaret, ſe ad ſupplicium veniſſe, quemadmodum à Proceribus ſecundùm ipſius delicta conſtitutum fuiſſet, cœpitque oſtendere Duci mandatum, quòd à Regia Majeſtate accepiſſet, in quo hæc verba disertè ponebantur, ante horam nonam ſupplicium de eo ſumeretur. Ille verò rogare & obteſtari, permitteret finem facere, breviorem ſe futurum, ſicque rurſus exorſus eſt. *Quod ad ſecundum caput attinet, de quo admonitos vos vellem, ſuſpectum me fuiſſe intelligo pluribus, quaſi Religionis eſſem Pontificiæ, mihiq; objectum fuit, patronum me eſſe Papiſtarum, factioniſque eorum. DEUM Opt. Max. teſtem cito, Papiſtam me non eſſe, nec fuiſſe, nec futurum, ſi liceret vivere. Fatendum quidem eſt, plurimos me habuiſſe amicos cum quibus vixi familiariter,*

pluri-

pluribusq́; fidiſſe me famulis, qui Pontificio erant, quibus ſavi, quo nomine offendiculo ſui Evangelio, DEUS cœleſtis mihi ignoſcat, fides mea ſolo JESU CHRISTO nititur, in eo & per eum unicè ſpero, me ſalvum fore, nec alio ullo medio.

Quod ad Papam attinet ejusq́; conſtitutiones, nunquam probavi a quo Religionis negotium cognovi, nec illi fidem habeo, plane illum rejicio, oratos vos velim, boni conſulatis, quæ dico. Non ſatis aptè perficio orationem inſtitutam totius interpellatus. *Poſtremo quantopere devinctus ſum Sereniſſimæ Dominæ meæ, pauca dicam, in quam etſi graviſſime deliquerim, ex innata tamen miſericordia & clementia ipſi placuit, Juſtitiæ legumq́; rigorem à meis avertere, atq; tempus mihi concederetur, cognoſcendi & deflendi mea peccata, ſua ſponte vitam mihi prorogavit, ſuppliciiq́; tempus in præſentem horam diſtulit, concedat ipſi DOMINUS diuturnum & felix Imperium ad conſolationem verorum verbi ſui Profeſſorum. Pollicita eſt mihi clementer, ſe tutricem fore meis liberis orphanis, utinam mea mors finem poſſit imponere omnibus periculis, quæ illis imminent. Minime vobis conſuluerim, factioni ulli vos implicetis, ſi quis factioſus fuerit, caveat, ipſi ſoli erit detrimento & exitio. Sunt fortaſſis factiones plures quàm duæ vel tres, renunciate illis, acquieſcite in Maieſtate Regia, ab eaq́; pendeatis, conſilia ejus ne ſupplantetis, ſi unicuiq́; ex voto omnia contingerent, quis erit ſpei locus? Memini Reverendum ſenem Latimerum, Eduardi Sexti Regis temporibus pro concione dixiſſe, fore, ut peccata impietatesq́; noſtra bonum illum Regem nobis eriperent. DEUM oro, ſic vivatis, ut DEUS Reginæ vitam proroget, quod ſi ex voto meo, animiq́; mei ſententia fieri id poſſet, optarem illi vitam ad mundi finem, a quo, meo judicio, non procul abſumus, credoq́; quoſdam ex vobis, qui hodiè vivitis, viſuros. Intercedite apud DEUM pro ipſa, diu ut vobis imperet, ad præſervationem Eccleſiæ, conſervationemq́; pacis.* Quibus verbis à populo acclamatum eſt. *Ultimò a vobis contendo oratione veſtra DEUM Opt. Max. ſolicitetis, ut liceat mihi ex hac vita cordatè emigrare, fidem mihi DEUS corroboret, confirmetq́; in JESU CHRISTO, jam ultima hac vitæ meæ hora, atq; ſpem mihi certam in miſericordia ſua concedat, efficiatq́;, ut conſtanter mortem hic obeundo, poſſim per mortem ad vitam æternam hic commigrare.* Quibus verbis populus rurſus acclamavit *amen, amen.* His dictis in Septentrionalem partem pegmatis ſe convertit, atque quo loco ſtramen jacebat, in genua ſe inclinavit. Perlectis LI. & XXXVIII. Pſalmis, cumque ad medium pervenisset Pſalmi 38. ad vocem inimicorum, exclamavit inimicos, *DEUS illis ignoſcat.* Converſus deinde ad populum, *unum oblitus ſum, inquit, ejus, cujus præ cæteris inprimis meminiſſe oportuit. Illud eſt, me unicè vos obteſtari, velitis mihi condonare, ſi ullum veſtrûm offenderim, quod ſi ullum hic cognoſcerem, in quem propriè deliquiſſem, veniam ab eo peterem, ſimiliter in genere omnibus, qui me offenderunt, eo modo ignoſco, quemadmodum peto, DEUS Optimus Maximus propter Chriſtum mihi ignoſcat.* Pſalmos clara voce recitavit & ſingulari confidentia, quibus peractis duas orationes recitavit voce humiliori. Poſterior oratio ex Deſiderii Eraſmi libello de gravi morbo converſa fuit, quam vulgò *Cromvvelli* orationem vocant, hic *Cancellarius Regni fuit*, qui tempore Henrici Octavi eodem loco piè deceſſit. Tum ſurrexit, ſeque exuit toga & ſuperiori thorace, quibus veſtibus cùm ſe expediret, præeunte Alexandro Noëllo, hæc verba ex Jobe deſumpta, citavit: *DEUS dedit, DEUS abſtulit, quemadmodum placuit DEO, ſic factum eſt, Benedictum ſit nomen Domini.* Cumque ſtaret indutus diploide linea candida & manicatum experti, humili collari, ipſe indusii ſui collare invertit, cumque offerreretur illi ſudariolum, quo faciem oculosque obvolveret, recuſavit, aſtantique Carnifici dixit, ne metueret, ſe aperto vultu quietè declinaturum, collo commodè & per appoſitè librato, rogabat ſecurim illi oſtenderet, quod cum obnixè peteret, Decanus D. Pauli obteſtabatur, parceret, nec occaſionem quæreret terroris concipiendi majoris, quàm par eſſet, utque humiliter DEO gratias haberet pro gratia fidei & virium ſibi eo momento ſupernè datarum. Tum cœpit inclinare in genua, & experiri, quomodo ſe in truncum ſubjectum & ſtramine rectum flecteret & accommodaret. Quo facto reſurgens, cœpit circumſtantes in pegmate affari, hiſque manum porrigere, iiſque valedicere. Aſtante autem Henrico Leo Equeſtris Ordinis Viro, manu ipſius apprehenſa in aurem quædam dixit, & valedixit. Tum converſus ad Alexandrum Noëllum, qui morιturum piè pro loco & tempore inſtruere non deſtitit, brachiis ſuis circumdatum amplectebatur, quem ille viciſſim medium amplectens lachrymis profusè oculis profluentibus, his verbis eſt allocutus, DEUS omni miſericordiæ potenti ſua gratia te complectatur, conſoletur & confirmet per JESUM CHRISTUM. Tunc poſtremò Dux in genua declinare, illumque Carnifex in genua provolutus obteſtari, ſibi condonaret. Dux verò illi condonare, ejusque in manus tradere quatuor angelottos, octodecim ſolidos, ſex nummos monetæ Anglicæ, & petere, munus ſuum cordatè perageret. Tum de ſententia Ducis bona venia Alexander Noëllus populum alloquebatur, his verbis: *Vos omnes obteſtatur, poſtremò hoc momento DEUM ſolicitetis, ut per Chriſti gratiam velit ipſius miſereri, ipſiq́; cœleſti ſua gratia adeſſe, ut per temporaneam mortem corporis ſui liceat illi in vitam æternam emigrare:* Cui à populo mirificè acclamatum DEUS illi adſit, DEUS miſereatur ejus. *Hoc etiam*, inquit Decanus, *à vobis flagitat, ut ſilentio linguisq́; faveatis, neque ſonitu excitato ipſius interiores preces impediatis, ſed corde veſtro pro illo DEUM ſolicitetis.* His dictis cum Dux collum trunco impoſitum extenderet, dictus Decanus obteſtabatur, cogitaret de commendanda in manus DEI anima ſua. Tum Carnifex educta ſecuri, ictu appoſitè ad juncturas colli librato, unoque caput ab humeris diviſit, quod per capillos ſublatum populo oſtentavit, oſtentatumque repoſuit ſuper injecto ſtramine, ubi dum ad dimidiam horulam ſic quieviſſet, im-

poſitum

poſitum feretro, quod in vicino templo ad funera honeſtanda conſervatum inde adſerebatur, contectum, per Miniſtros ſuos Præfectus arcis in eandem curavit transportari, ubi ſacris de more funerum cæremoniisque ex libro publicarum precum peractis, præſente ſemper dicto Decano, ſepeliebatur.

Junii die nono, *Johanna Regina Navarræ*, Princeps genere, natalium ſplendore, omnique Virtutum genere clariſſima, poſt varias rerum viciſſitudines, *Lutetiæ Pariſiorum placidè moritur.* Venerat eò decimo quinto Maji nuptiarum filii cauſa, de quibus antè meminimus. Excepta convivio à Regina matre prima Junii, ſeptima ejusdem in pleuritidem incidit. *Vocati ergo qui venam Baſilicam incidant*, quod in ejusmodi morbo præſentiſſimum remedium judicatur, *inſigni errore contrariam aperiunt*, *quæ illicò mori jubet.* Unde nono Junii vitam finit. Nata fuit Patre Henrico Albretio Rege Navarræ, & matre Margarita filia Caroli Valeſii, ſorore Franciſci Primi, Regis Galliæ. Nupta Antonio Burbonio ſecundo, Vendomiorum Duci per pacta dotalia eum anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo octavo Regem Navarræ, & Patrem liberorum Henrici Regis ac Margaritæ filiæ fecit. Quiad Rothomagum decimo quarto Octobris anno LXII. extinctus eſt.

Duodecimo Junii, *Dux Medimnacœli à Rege Hiſpaniarum Philippo ſucceſſor Albano, Belgii Adminiſtratori datus, dum ignarus motuum Belgicorum, Flieſſingam Zelandiæ portum appellit, à Geuſiis oppido erumpentibus ita excipitur, ut quidem adventus ille ſibi ſuisq́ triſtis & ominoſus*; Geuſiis verò lætus ac peroptatus fuerit: Nam ille quaſi in limine impingens, atque cum Geuſiis minus proſperè confligens, navibus ſedecim, in quibus complures pretioſiſſimis mercimoniis Indicis refertæ erant, cum mille & ducentis Hiſpanis amiſſis, ægre Scluſam evadens, quatuor in reciproco fluxu maris hærentes, à Geuſiis præ oculis ſuis concremari hoſtiliter vidit, reliquis perpaucis Brugas effugientibus: Geuſii verò præda majore multorum fide ditati fuere. Nam ſi mercatorum literis ac teſtimonio fides habenda, mercimonia Indica navibus Luſitanis vecta quadringentis millibus: Saccharum verò aliis navibus impoſitum, quatuor myriadibus & quadringentis millibus ſcutatorum æſtimata fuere. Hæc verò clades præter omnem ſpem Medimnenſi illata eſt.

Decimo quinto Junii, Rex Galliæ Carolus Nonus, fœdus de quo diu inter ipſum, & Elizabetham Angliæ Reginam tractatum fuerat, in præſentia Clinthonis Angliæ Admiralii, manibus ad ſacra DEI Evangelia poſitis, Lutetiæ ſolenni jurejurando confirmat, cum id eodem menſe paucis ante diebus, per Mommorantium Mareſchallum ab Anglicana recepiſſet.

Decimo ſexto Junii, motibus Belgicis ubique exardeſcentibus, & animis omnium, ob inquiſitionem & exactiones, ad mutationem reſpicientibus Guilhelmus Auraicus, qui jam pridem occaſioni oblatæ intentus, copiis conſcribendis, occupatus fuerat, nunciationem belli ad Proceres Statusque Belgii proprio ſcripto publicat.

Decimo ſeptimo Junii, Georgius Illuſtris Ordinis Teutonici per Boruſſiam Adminiſtrator generalis, ejusdemque per Germaniam & Italiam ſupremus Magiſter, Margentheimii extremum vitæ diem claudit: Princeps ordinis ſui honori & amplificationi ſtudens: Verùm majores animi ſpiritus gerens, quàm vires corporis infirmæ atq; exhauſtæ perficere valerent. Nam dum Ordini Boruſſiam vendicare & Albano militare cogitat, re imperfecta, terrenam militiam cum cœleſti Dei voluntate commutat.

Viceſimo quinto Junii Wigerus à Sitzma & Bertoldus Enteſius Nobiles Friſiaci, exercitu pro Auraico contracto, Dordracom, de quo ſuperius diximus, occupant, & mox Harlemium, Alcmariam, Leidam, Delffros, Medeobligk aliaque vicina Hollandiæ loca ſuis partibus una cum Engkhuſio adjungunt. Hoc eodem die, *aliquot turmæ militares Gallicæ Ludovico Naſſavienſi in auxilium itura, à ruſtico, quem itineris commonſtratorem fore putabant, in oppidum Binſium doloſè ſeducta, à civibus capiuntur*, & Albano transmittuntur, qui omnes ferè ſuſpenſos, in Schaldiam projicit. Ludovicus verò hoc Binſiorum facto cognito, de ipſis ex improviſo oppreſſis, pœnas ſumit, eorumque oppidum ſuccendit, & necem Gallorum ulciſcitur.

Viceſimo octavo Junii, Wilhelmus Auraicus, copiis, quas hinc inde conſcripſerat, confluentibus, cùm ſuum inſtitutum pro violatione pacis publicæ ac Conſtitutionum Imperii habitum iri cerneret, priusquam in expeditionem proficiſceretur, Dillenberga ad Imperatoriam Majeſtatem ſcribit, atquè prolixè repetitis querelis & actionibus ſuperioris quadriennii, ad excuſationem, & tunc, & jam denuò ſuſcepti, contrà Regimen Burgundicum belli, à Cæſarea Majeſtate petit, ne his, qui ſibi in neceſſaria atque legitima defenſione ſua, opem auxiliumque laturi ſint, id fraudi ſit, vel crimini detur.

Viceſimo nono ejusdem menſis, Johannes Triviſanus Patriarcha Venetus, juſſu Pontificis Romani, publico ſcripto omnes Chriſti fideles admonet, ut vera peccatorum agnitione ac contritione diebus Mercurii, Veneris ac Sabbati jejunent, Deumque orent, ut Sanctitati Pontificiæ ſuo auxilio ad extirpandos infideles, & bellum Turcicum feliciter conficiendum adſit, ac Sacerdotes quidem in templis, Laici verò in ædibus litanias Sanctitatis ſuæ juſſu conſcriptas, quotidiè canent, omnibus id facientibus, easdem indulgentias, Pontifice impartiente, quæ dari ſoleant tempore Jubilei, limina templi Romani frequentantibus. Id verò ſcriptum in alias Regiones ſparſum valde ſuſpectum conſœderatorum inſtitutum reddidit multos, alio referente, fœdus perpetuum, quam ſolum in Turcarum exitium inter Pontificem, Regem Hiſpaniarum, Venetos, aliosq; Principes initum eſſe. Dum itaque Pontifex preces Chriſtianorum ſibi conciliare ſtudet, multorum gemitus concitat.

Hoc eodem menſe, motibus Belgicis, ut diximus, indies creſcentibus, Otto Comes ab

Eberſtein,

Eberſtein, Johannes à Bolweiler, & Georgius Fronſpergius, venia Imperiali impetrata, per ſuperiorem Germaniam in Albani auxilium militem conſcribunt. Nec minori cura Auraicus in Saxonia finitimisque Nationibus ſibi copias cogit. Cæterùm dum Eberſteinius in ora Rhenana inconſulto Electore Palatino, ſuperiore circuli Rhenani Duce, nullaque præſtita cautione juxta Conſtitutionem Imperii peditem conſcribit, è Spira profectus, in itinere, Julii die primo, capitur.

Calendis Julii, *Sigiſmundus Auguſtus Rex Poloniæ*, qui ſuperiori menſe ægrotare incipiens, Medicis de ipſius ſalute deſperantibus, in Lithuaniam conceſſerat, ibidem *extremum vitæ diem claudit*, ne quicquam cum Proceribus Regni ſubſequentibus, ut in præſentia vivi de novo Rege deliberarent, ætatis ſuæ Rex potentiſſimus, ac in orbe Chriſtiano celebratiſſimus. Natus anno milleſimo quingenteſimo viceſimo, Auguſti die ſecundo, minutis triginta octo, ante tertiam horam matutinam, Patre Sigiſmundo, & matre Bona Sphortia, Johannis Galeatii Sphortiæ Mediolanenſium Ducis, & Iſabellæ Arragoniæ filia, puer vix decimum annum agens, paterno Regno, Patris opera ſtudioque inauguratus eſt, cumque eo annos octodecim regnavit, poſt juvenis factus uxorem accepit, voluntate Patris Elizabetham Ferdinandi Cæſaris, & Hungarorum ac Bohemorum Regis filiam natu maximam, in qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & manſuetudine, hæc cum probitate, probitas denique cum pietate certabat, ita ut neſcires, quid in ea potiſſimùm admirareris. Ea verò biennio poſt nuptias celebratas, magno multorum luctu extincta, atque Regni habenis poſt Patris octogenarii obitum, anno quadrageſimo nono, ad ſolum Sigiſmundum devolutis, Barbaram Radzivilliam Lithuanicam, invitis Regni Proceribus uxorem duxit. Cæterum & ea ſtatim poſt Coronationem vita functa, ipſe triennio in viduitate tranſacto, alteram Ferdinandi Cæſaris filiam Catharinam, quæ prius Franciſco Primo Mantuæ Duci deſponſata fuerat, Pontifice legibus eum ſolvente, matrimonio ſibi junxit. Id quòd tale fuit, ut plus moleſtiarum, quàm jucunditatis vel voluptatis conjugalis habuerit. Cùm autem huc uſque tranquillitatis ſtudioſiſſimus, bella à ſuis avertiſſet, atque pacem cum finitimis initam firmiter coluiſſet, tandem *inteſtina Livonienſium diſſenſione, ex otio in bellum pertractus, de Regni incremento & amplificatione cogitationes ſuſcepit.* Nam cum anno 1559. inter Archiepiſcopum Rigenſem Wilhelmum ex Brandenburgica familia natum, & Ordinis Teutonici Magiſtrum diſſenſione, cùm ob Evangelii prædicationem in Eccleſia Rigenſi, tum jus Comitiorum indicendorum exorta, res eò deveniſſet, ut Archiepiſcopus utrumque impediturus, poſt varias velitationes in arce Kokenhuſen concluſus, fame atque penuria rerum omnium coactus, ſe Magiſtro unà cum commilitonibus dedere cogeretur, & toto penè anno, non ut Provinciæ, ac Civitatis conſors, vel Præſul, vel Brandenburgicæ familiæ Princeps, vinctus detineretur, ſed veluti barbarus hoſtis tractaretur. Sigiſmundus nepotis ſervili captivitate cognita, Legatum ad Ordinis Magiſtrum Wendam ablegavit, cum mandatis, ut quandoquidem in bello, nepos Wilhelmus captus eſſet, hic indigniſſimo carcere liberaretur, & omne diſſidium inter Archiepiſcopum & Ordinem Teutonicum amanter componeretur. Cæterùm Teutonici Ordinis Magiſtro, Legatum in Poloniam re infecta dimittente; *Sigiſmundus*, qui operam ſuam ſperni moleſte ferret, *Ordinis Magiſtro, omnibusque ejus auxiliariis bellum denunciat. Cujus exitus is fuit*, ut etſi *Ordinis Magiſter* aliquot vexilla peditum, & equitum Germanorum, cum copiis trium Epiſcoporum, Torpatenſis, Rivalienſis & Gabſelenſis contra Polonos educeret; tamen cum ſe à Poloniis exercitus multitudine ſuperari videret, *pacem à Sigiſmundo petendam cenſuerit*, eamque hiſce conditionibus impetrarit: *Ut Ordinis Magiſter Archiepiſcopum in priſtinum ſtatum reſtitueret, omneque damnum ac detrimentum eidem illatum rependeret, præterea Polono ſtipendia inutiliter erogata, refunderet.* Videbatur harum conditionum acceptione Livonia pacata, quantumvis Livonibus clanculum muſſitantibus, ab Ordinis Magiſtro omnem Provinciæ theſaurum, & nullo cum fructu, aut civium utilitate conſumptum; ſed ecce *Moſchus* ſuæ occaſioni intentus, quod & induciarum antea cum Livonienſibus pactarum finis eſſet, & Livonienſes inter ſe alienatos ſciret, *Torpatenſem Epiſcopatum Livoniæ ingenti exercitu*, nimirum trecentorum millium hominum, Duci Petro Siſegaleider ſtrenuo olim pirata *invadit, eumque ferro & igni vaſtat*, & per multa milliaria, omnia cæde, rapinis, fœdiſſima barbarie & immanitate complet, pueros infra annum decimum necans, intra decimum & viceſimum conſtitutos, Tartaris hominibus feris vendens, ſupra viginti trucidans omnes, pecus omne, quod in Moſcoviam abduci non poſſet, mactans, Germanos mares deprehenſos, brachiis truncans, fœminas ſectis uberibus diu crucians, plerasque in fruſtra diſcindens & membra palpitantia hac illac diſpergens, in ſumma, nihil crudelitatis prætermittens, non tantùm in Ditione Torpatenſi, ſed & Nervienſi, quæ Magiſtro Teutonico paret, minimè etiam Ditioni Rigenſis Archiepiſcopi parcens. Ideò Livonici, maximè Rigenſes ſe in tanta neceſſitate conſtitutos, conſpicientes, & tardis auxiliis Imperii, cujus ſuperioritatem, ut vocant, hactenus coluerant, diffidentes, à Sigiſmundo defenſionem petiere, quam ipſe potentia, fertilitate, ac commoditate vicinæ Provinciæ perpenſa Livonienſibus non gravatim præſtitit. Moſchis in Livoniam à cæde ſex millium Tartarorum redeuntibus, fortiter ſeſe opponens, & quo Livoniæ concordiæ proſpiceret, Ordinis Teutonici autoritate in Livonia ſublata, Gothardum Ketlerum ex Nobili familia in Weſtphalia natum, ex Magiſtro Teutonico, Ducem Curlandiæ faciens. Verùm enim verò dum Sigiſmundus Livonienſibus contra Moſchos ſuccurrere cogitaret, factum eſt, ut horum arma in ſuos Lithuanos converteret. Nam in menſe Februario anni milleſimi quingenteſimi ſexageſimi tertii, Moſchus defenſione Livonienſium, à Sigiſmundo ſuſcepta, irrita-

irritatus, Lithuaniam omnibus Nobilibus & Præfectis boſtiliter invadit, ut ſic immanitatem & plus quàm beluinam crudelitatem toti orbi notiorem redderet. Ingreſſus itaque Lithuaniam maximis copiis, arcem munitiſſimam Polotzko vi cepit, millibus hominum occiſis, & aliis in ſervitutem abductis. Fuit hæc clades Polonis perquam gravis, cum ob alia, tum verò arcem Polotzko amiſſam. Quare Sigiſmundus, nentiquam ſibi conquieſcendum putavit, quo ſuos barbarica Moſchi tyrannide liberaret, ideo induciis ſibi à Moſcho denegatis, anno ſubſequenti, qui erat ſexageſimus quartus, Moſchos in Lithuaniam redeuntes, ad Ulium oppidum, Virtute Nicolai Ratzivilii profligatos, Lithuania ejicit. Interea verò cum grave ac diuturnum bellum inter Regem Daniæ, ſociosque Lubecenſes, contra Ericum Schwediæ Regem exortum eſſet, atque hunc id molhri cognoviſſet, ut toto mari Balthico occupato, & latrones atque piratos infeſtato, mare ipſum ſuæ poteſtatis faceret, Polonicasque Ditiones oppugnaret, ipſe, quo conatus Erici infringeret, veteremque maris & commerciorum libertatem & ſecuritatem tueretur, ſocietatem cum Principibus Pruſſiæ, Pomeraniæ, & Megapoliæ, dictisque confœderatis init. Eaque durante Chriſtophorum Ducem Megalopolenſem electum Coadjutorem Rigenſis Archiepiſcopatus, quod in ſuſpicionem veniſſet, quaſi cum hoſtibus Regni Polonici conſilia agitaſſet, cepit, eumque Wildæ clementer exceptum, per aliquot annos in cuſtodia habuit. His rebus ita geſtis, publico conſenſu Lithuaniam, cæterasque Regiones Poloniæ conjunxit, ac tandem induciis cum Moſchovita factis, ut exitiale bellum Schvvedicum inter ſororium Johannem Schweciæ & Daniæ Regem adhuc durans, æquis conditionibus componeretur, una cum aliis Regibus ac Principibus interceſſit. De aliis ejus privatis Virtutibus à nobis hic plura commemorari, neceſſe non aſt, id aliis facturis, quibus eæ notiores ſunt quàm nobis. Benevolentia verò, qua Illuſtrisſimam familiam Brandeburgicam ob agnationem amplexus eſt, ad omnem poſteritatem prædicanda eſt. Siquidem, ut liberationem Wilhelmi Archiepiſcopi Rigenſis taceamus, & fratrem ejus Albertum Primum Pruſſiæ Ducem ab Imperatore proſcriptum clementisſime protexit, & protectum adamavit ac coluit, filii præterea adoleſcentis Alberti Friderici, Patre defuncto, tutelam clementer ſuſcepit, utque propenſionem erga cognatam familiam Brandenburgicam ad omnem poſteritatem declararet, eam totam, caſu, quo proximiores absque liberis atque legitimis hæredibus decederent, ſucceſſionis Boruſſiaci Ducatus capacem eſſe voluit. Deceſſit nullo ex tribus uxoribus hærede relicto, *ultimus Regum Polonicorum ex ſtirpe. Jagellonea Lithuanica*, quæ ab anno millesimo trecenteſimo octogeſimo ſexto, in hunc uſque diem, quo Sigiſmundum mortuum diximus, magna cum laude res Polonicas rexit: *Iagello* ſiquidem, ſive *Iagula magnus Lithuaniæ Dux*, qui cum matrimonio Hedwigis demortui Ludovici, Regis Ungarorum & Polonorum, filiæ, Regnoque, fide Chriſtiana recepta Uladislaus Secundus eſt dictus, quaſi qui gloria potens futurus eſſet, decrepita admodum ætate, ex quarta uxore Sophia Ruſſa, Kiovienſium Ducis filia, duobus filiis Uladislao Tertio, & Caſimiro ſuſceptis, poſt mortem Regnum ad Uladislaum filium tranſmiſit, eum, qui Ungarorum quoque Regno ſuſcepto, & profligatis cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cùm prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines magis animoſiore, quàm validiore exercitu penetraſſet, apud Vernam inter confortisſimos hoſtes dimicans, certam propemodum victoriam cum vita pariter amiſit. Poſt hunc autem ſine liberis decedentem, cum Polonis undecim, Ungaris quinque annis præfuiſſet, Caſimirus natu minor frater Regnum ſuſcepit, qui Elizabetha filia Alberti Romanorum, Vngariæ, & Bohemiæ Regis & Archiducis Auſtriæ, & Ladislai Ungarorum & Bohemorum Regis, ſorore, in Regni ſociam aſcita, ex illa filios ſex, & filias ſeptem ſuſtulit. Ex his Uladislaum natu maximum vivens Bohemis, Caſimirum, ac deinde Johannem Albertum Ungaris Reges dedit: Sed utroque hoc diſſenſione partium deſerto, Ungariam quoque cum Bohemia Uladislaus obtinuit. Ex quo & Beatrice, filia Ferdinandi Regis, Arragoniæ & Siciliæ nati Ludovicus filius, qui bimulus, vivente Patre, coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo, in utroque Regno ſucceſsiſſet juvenis admodum in Turcico bello, anno milleſimo quingenteſimo viceſimo ſexto, apud Mohatium miſerabiliter periit, & Anna filia, quæ nupta Ferdinando Cæſari, eum quindecim liberis beavit, filiis quatuor Maximiliano, Ferdinando, Johanne & Carolo, filiabus undecim, Elizabetha, Anna, Maria, Magdalena, Catharina, Leonora, Margaretha, Barbara, Urſula, Helena, Johanna, de ſupra memoratis verò duobus filiis Caſimiri Regis. Caſimirus quidem juvenis caſtiſſimus & religioſisſimus, in Lithuania immaturam mortem obiit, non ſine celebri ſanctimoniæ fama. Johannes Albertus poſt Patrem octo & amplius, deinde hunc ſecutus Alexander, quinque annos regnarunt, ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptum Regnum, quàm regnans felicior. Hic à Moſchis apud Vedruſios victus, eoſdem apud Opaſcam, Tartaros verò Tauricos apud Cleſcum, paucis ante mortem diebus, inſignibus prœliis profligavit. Poſt hos natus eſt Sigiſmundus, Sigiſmundi, de quo loquimur, Pater. Hunc ſecutus Fridericus ſacris initiatus, Archiepiſcopus Gneſnenſis, ſimulque Epiſcopus Cracovienſis, & Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis S. Luciæ in ſeptem Soliis. Porrò filiarum Caſimiri duæ immaturè mortuæ, Hedvvigis Georgio Duci Bavarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandeburgenſi, Anna Bugislao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha verò (Patre mortuo) Friderico Legnicenſium & Bregenſium Ducibus matrimonio junctæ fuêre. Cæterùm Johanni Alberto, & Alexandro fratribus ſine ſobole decedentibus, in Regno Poloniæ ſucceſſit Sigiſmundus amborum frater, bellis cum potentisſimis Moſchis, ferociſſimis Tartaris, acerrimis Walachis, & fortisſimis Germanis, feliciter geſtis clarisſimus,

qui uni-

qui initiò in matrimonium ducta Barbara Stephani Comitis Scepuſienſis, ac Tranſylvanienſium Palatini filia, fœmina ſanctiſſima & pientiſſima, ex ea filiam Hedwigiam ſuſcepit, fœminam lectiſſimam junctam matrimonio Joachimo Marchioni Brandenburgenſi, Electori Romani Imperii. Deinde verò ea defuncta, ex altera Bona Sphortia, Johannis Galeatii Sphortiæ Mediolanenſium Ducis, & Iſabellæ Arragoniæ filia, maximam natu filiam Iſabellam Johanni Regi Ungarorum affini, jam prius ſuo nuptui tradidit; reliquarum verò trium, poſt mortem Sophia nupſit Henrico Juniori, Duci Brunſwicenſi, Catharina Johanni Duci Finlandiæ, jam Schwedorum Regi potentiſſimo, Anna adhuc virgo dignas ſuo genere nuptias expectat. Ad extremum filius Sigiſmundus Auguſtus, cùm eo, quo diximus modo, regnaſſet, ſine liberis decedens, obitu ſuo non tantum exteris compluribus Regni vacantis ambiendi occaſionem præbuit; ſed & inter Regni Proceres diverſa ſtudia graveſque contentiones excitavit, quibuſdam hunc, aliis alterum Regem elegi poſtulantibus.

Octavo Julii, Auraicus copiarum, quas collegerat, maxima parte congregata, Rhenum tranſit, ſeque in Geldriam convertit.

Nono Julii, Viennæ poſt frequentes pluvias Danubius ita inundare cœpit, ut poſt hominum memoriam hoc anni tempore, majorum aquarum illuvies non fuiſſe, exiſtimetur. Hoc eodem die in Hollandia Hardervvicum à Geuſiis occupatur.

Decimo Julii die, filius Ducis Albani Fridericus Toletanus, caſtra ad Montem Hannoniæ metaturus, à præſidiariis Montanis erumpentibus in fugam compellitur, vulneribus ita ſauciatur, ut Bruxellas ſeſe reciperet. Vulneratur etiam ſclopo majore Marchio Vitellius Romanus, Ductor militiæ.

Decimo nono Junii, Cæſarea Majeſtas, licet antea decimo quinto ejuſdem, Auraico ejuſque adhærentibus, ad inſtantiam Gubernatoris ac præſidii Belgici, ſub privatione & amiſſione omnium Regalium, Feudorum, privilegiorum ac jurium, quæ ab Imperio haberent, & ſub indignatione Cæſarea, ac pœna pacis publicæ ſeriò mandaſſet, ut ſtatim poſt inſinuationem Cæſarei mandati à propoſito ſuo, & paci publicæ contrario bello, deſiſterent, nec contra Belgium, vel ullum ejus Statum, vel privatas perſonas de facto quicquam attentarent, & omnia loca per vim & contra pacem publicam occupata, relinquerent, Regique Hiſpaniarum Philippo ejuſque Gubernatoribus reſtituerent, & copias tàm equeſtres, quàm pedeſtres congregatas dimitterent, ulterioremque earum concurſum ſiſterent, formulas obligationis militaris confectas, irritarent, nec quiſquam ſeditioſi hujus propoſiti, vel conſilio, vel re, vel auxilio participem ſe redderet, ſed juxta formulam pacis publicæ ac conſtitutiones Imperii degeret, tamen literis Auraici (quarum ſuperius meminimus) acceptis, ad eas hoc quoque die reſpondit, ac breviter capitibus literarum Auraici repetitis, fatetur, ſuam Majeſtatem omninm retum, anno ſexageſimo octavo, geſtarum meminiſſe; præcipuè verò interceſſionis pro ipſo, apud Philippum Regem Hiſpaniarum, quo nonnihil de indignatione concepta remitteret, factæ, ex paterna propenſione, & ſingulari ſtudio, concordiæ ac tranquillitatis, cùm ſpe optima, ſi ipſe exigui temporis patientiam præſtare potuiſſet, tem effectus expertem futuram non fuiſſe. Cùm verò è contrario ipſi conſtet, quomodo interceſſione Cæſarea nondum expedita, cauſam armis, manuque militari commiſerit, & cum ſuo ipſius, aliorumque multorum innocentium ſubditorum extremo ac irrecuperabili damno, contra pacis publicæ atque Imperii conſtitutiones, ſua Cæſarea Majeſtate inconſulta, imò ejus mandato pœnali ſpreto, copias equeſtres ac pedeſtres levarit, ac Philippi Regis Hiſpaniarum terras hæreditarias in Belgio hoſtiliter invaſerit, & hoc ipſo non ſolùm ſperatam reconciliationem, ac omnem diligentiam à Cæſarea Majeſtate adhibitam repudiarit, ſed & per damna Belgio illata & contumacem rebellionem, Regis Hiſpaniarum indignationi flammam ſubjecerit, quaſique oleum igni addiderit. Ideò eum facilè perſpicere, adverſa quæ ferat, nemini niſi ſibi ipſi imputanda, ipſumque propter inobedientiam atque contemptum mandatorum Cæſareorum & violatam pacem publicam, non tantum in indignatione Cæſareæ Majeſtatis atque Imperii hærere, ſed & teneri ad reſarcienda damna omnibus, quos læſerit. Quantum verò ad præſentem expeditionem attineat, quàm prætendat præcipuè ideò ſuſceptam, quò Belgium ad debitam obedientiam Regis Philippi deducatur, & ſublatis innovationibus patriæ antiqua libertas reſtituatur, Majeſtati ſuæ nondum liquere, quale mandatum ipſe à Rege, cujus diſpoſitioni hæc ſola relicta ſint, habeat, cum ex noviſſima Philippi Regis requiſitione apud ſuam Majeſtatem, & ordinatione Regiminis ita facta, ut nulla alia opus ſit, contrarium penitus appareat, & tota hæc actio magis rebellioni quàm obedientiæ conformior ſit. Nolle Cæſaream ſuam Majeſtatem ipſum celare, quòd, quoad ſuam perſonam tanquam Cæſarem ſpectet, prætenſam atque fucatam excuſationem pro irrelevanti habeat, nec acceptare poſſit, ſed expeditionem, tanquam contra præcipuum membrum, & eximium Circulum Imperii, juratum Principem ac Magiſtratum ipſius, ſua Majeſtate inſcia atque inconſulta ſuſceptam, pro violatione pacis publicæ, invaſione illicita, contumaci ac illegitimo modo facta, habeat, per quam ipſe, & omnes ejus adhærentes vigore conſtitutionis de pace publica, in pœnas ejuſdem ipſo facto inciderit, ac niſi à propoſito deſtiterit, unà cum ipſis, omnibus privilegiis, juribus, libertatibus, bonis ac facultatibus privandus ſit, prout id ipſi & adhærentibus ſpeciali mandato ſignificatum ſit, quod hiſce renovatum velit.

Viceſimo primo Junii, *Aurantius Aldenkirchu* ad dimidium milliare, ad Rueremunda *caſtra locat*, bona ſpe, fore, ut ea deditione facta æquis conditionibus tranſitum cum aliis neceſſariis concedat, maximè cum propriæ manus literis ſeſe ad defenſionem civitatis contra Alba-

num obligaret. Verùm Ruremundanis ei non tantum tranſitum denegantibus, ſed & bis literas, à tubicine deditionem amicè efflagitante, recipere reſpuentibus, Auraicus inſolentia ipſorum commotus, in terrorem aliorum circiter horam duodecimam noctis, civitatem oppugnare incipit, eamque, oppidanis viriliter reſiſtentibus, hora ſexta matutina capit, ex ſuis ad ſedecim amiſſis, oppidanorum vix ultra quatuor cæſis: In Eccleſiaſticos tamen, qui, Epiſcopo civitatis novo fuga elapſo, remanſerant, aſperius actum, & præſidii in urbem ab Albano introducti, Capitaneus Flayus, duosque Conſules, & Judex in vincula conjecti. Auraicus nulla alia re niſi aliquot machinis bellicis & tranſitu potitus, mox inde Helleuradium movit. Eſt verò Ruremunda una ex quatuor Geldriæ civitatibus inſignior, à Ruere fluvio, illic Moſam influente, denominata, præter antiqua decora, inſtitutione novæ Epiſcopalia ſedis, ex inſula S. Mariæ & Abbatia Everbodienſis ditata, ornata.

Vicesimo primo Julii, *Carolus Lotharingiæ Dux, qui Philippum Juniorem, Comitem Hanovienſem beneficiarium Ducatus Lotharingici rebellionis & inobedientia inſimularet, Bitſchium & Lemburgam arces, cum adjunctis oppidulis pagis, & villis ei occupat.* Res verò breviter ita ſe habet, Anno milleſimo tricenteſimo ſecundo, dicta *arx Bitſchiana, cum appendiciis, permutatione caſtelli Mersburgici & Ommudici, à Friderico Duce Lotharingia, cum Eborardo Comite Bipontino facta, ad hunc pervenit*, hac conditione, ut ipſe atque hæredes, dictam arcem cum adjuncto oppidulo à Lotharingico ejusque hæredibus, in hæreditarium beneficium reciperent. Idque à Comitibus Bipontinis usque ad mortem Jacobi ultimi, ejus familiæ factum eſt. Hujus verò filia unica Margarita Ludovica, Philippo Juniori Hanovienſi in matrimonium elocata, atque ex ea liberis ſuſceptis, Hanovienſis tanquam legitimus adminiſtrator liberorum, nomine eorum à Lotharingo, citra ullam formulæ feudalia immutationem, beneficium recipit, eique fidelitatem jurat. Sunt enim *Lotharingica feuda ejus proprietatis atq; natura, ut filia una cum maſculis eorum capaces ſint*, nec juxta feudalia jura in Germania recepta, extantibus maſculis, fœminæ excludantur, ſed feuda allodialibus, ut vocant, in ſucceſſione æquiparentur. Verùm enimverò *etſi Bitſchium cum pertinentiis, feudum Lotharingicum ſit; tamen in territorio & Juriſdictione Imperii ſitum, eidem ut membrum inſertum, in matriculam Imperii relatum*, ejusque poſſeſſores tributa Imperio ſolverunt, eidemque re ac neceſſitate exigente, auxilia ſubminiſtrarunt. Hiſce tamen non attentis, Lotharingici Procurator generalis Nauceji Jacobo Comiti paulò antè diſceſſum è vita, ob contributiones litem movet, & poſt obitum ejus Philippo genero tanquam legitimo adminiſtratori liberorum, ad reaſſumendam cauſam, diem dicit, ea intentione, ut Imperio, ſuperioritate, quam vocant, in Bitſchiana ditione adempta, eam ſibi vendicet atque attribuat. Imperator ergò hoc cognito, quo & jura Imperii, & liberorum Hanovienſis conſerventur, octavo Auguſti, anno ſeptuageſimo primo, Lotharingico ſub pœna graviſſima mandat, ne contra Comitem ulterius procedat; ſed proceſſus inchoatos caſſet, irritet, atque annihilet, & cum Comite ejusque ſubditis ordinario jure experiatur. Ad hæc Camera Imperialis Procuratore Fiſcali ſupplicante, Comiti mandat, ne in præjudicium & imminutionem contributionum Imperii ullum aſſenſum Lotharingico præbeat. Hæc ergo Lotharingicus moleſtiſſime ferens, & à Comite profecta eſſe exiſtimans, indignatione contra eum concepta, de ipſo privando cogitationes ſuſcipit. Verùm cum Comes id agi intelligeret, hic fama rei percrebreſcente, Nobilem puerum ad Johannem Salmenſem, non tantùm, ut Marcſchallum Lotharingicum; ſed & Parentis Philippi ſenioris amicum ac fratrem, decimo Junii, mittit, ſe cum deprecatione noxæ, ſi quæ commiſſa ſit, ad ſufficientem excuſationem offerens? Reſpondet Salmenſis Hanovienſi amicè, ac ſibi de nullo bello contra Hanovienſem conſtare ait, bombardarios quidem quosdam conſcriptos aſſerens, ſed non alia de cauſa, quàm pro cuſtodia corporis Principis, pueroque dimiſſo, ut ſeniori Hanovienſi ſalutem dicat, injungit. Confiſus huic nunciationi Hanovienſia, nihil mali ſuſpicatur, nec contra vim hoſtilem ulla neceſſaria præparat. Ac Lotharingicus interea copiis tam equeſtribus quàm pedeſtribus per Johannem Salmenſem, & Africanum de Haſſeville, & Theodoricum Schonbergicum contractis, ita eas progredi jubet, ut Comitis exploratores viceſimo Julii emiſſi, à Schonbergico interciperentur, ac ipſe viceſimo primo Julii, non ſine periculo, Bitſchio relicto, evaderet, Lotharingicis poſt meridiei horam tertiam Bitſchium ultra quatuor millibus hominum circumvallantibus, ac nulla, ut Comes conqueſtus eſt, denunciatione bellica præcedente, arcis deditionem efflagitantibus. Cùm itaque arx nec milite, nec commeatu inſtructa eſſet, Præfectus eam Lotharingicis dedit, qui mox viceſimo ſecundo ſubditos Hanovienſia priore jurejurando nondum ſolutos, in ſuam fidem adigunt, atque Bitſchium in grave vicinorum præjudicium munire incipiunt. Porro verò viceſimo quarto ejusdem menſis *Theodoricus Schonbergius ad Lembergam, qua pro dimidia parte juris Lotharingici eſt, occupandam miſſus, eam totam juris Lotharingici facit*, Salmenſi viceſimo ſeptimo veniente, omnes ſubditos Principis jurejurando itidem obſtringente, arcemque ejus oppidi validis præſidiis firmante. Hæc verò res non tantùm Hanovienſi, de vi ſibi illata apud Ordines Imperii conquerendi, ſed & omnibus vicinis de ſuis rebus in tam turbato rerum ſtatu cogitandi, occaſionem præbuit, quolibet hæc in grave præjudicium vicinorum, & contemptum Imperii conſtitutionum ſuſcepta eſſe, interpretante, ita, ut & Cæſar poſtea decimo ſexto Septembris cauſas hujus rei à Lotharingico expoſceret, & decimoſeptimo Novembris circulus Rhenanus ob id congregaretur. In quo quidem Lotharingicus cum ſuis tale factum purgare ſtuduit, ſed quo eventu, tempus, rerum omnium veritatem in lucem proferens edocebit. Neque enim Hanovienſis tantum de Bitſchio occupato, ſed & Johannes Naſſavienſis de

ſis de duobus Monaſteriis Lungefeldenſi & Wadgaſſio ſibi itidem à Lothariogo ereptis conquerebatur.

Hoc eodem menſe, 17. Julii cum Genliſius conſcripto milite Gallo circiter 4000. peditum, equiteſque quadringentos Ludovico Comiti Naſſavio Montium Hannoniæ ſubſidio duceret, ab Albani copiis ad Divum Gislenum Hannoniæ pagum partim unà cum Duce capti, partim cæſi atque profligati ſunt.

Viceſimo tertio Julii, Uranius, cum 8. ejusdem eas copias, quas ſecum habebat, cœpiſſet traducere Rhenum, Ruremundam Geldriæ civitatem expugnavit.

Trigeſimo Julii *Fliſſingenſes*, ut *Middelburgenſibus* commeatum adimerent, *perfoderunt aggerem* quendam, quo rupto, omnes ſegetes, quæ adhuc in agris erant, aquarum illuvie corruptæ fuerunt, cùm ad ſpicas usque demergerentur.

Ultimo Julii, nomine Uranii Theodoricus ab Haſtem occupavit Bommelum Geldriæ oppidum.

Nono Auguſti Geuſii, qui ab Uranii partibus ſtabant, occuparunt Xyrixeam Zelandiæ oppidum.

Decimo quarto Auguſti, aliquot turmæ equitum, & ſigna peditum, ex Urani caſtris excurrentes, ceperunt Hornenſis Comitis oppidum Wiert, ſed cum arcem ejus, quam Hiſpani præſidio tenebant, fruſtrà oppugnaſſent, oppidum rurſus deſeruerunt.

Decimo octavo Auguſti, nuptiæ maximo apparatu Pariſiis inter Heinricum Navarræorum Regem & Margaretham ſororem Caroli Franciæ Regis celebratæ ſunt.

Viceſimo ſecundo Auguſti, *Caſpar Colignius Caſtilionæus Amiralius Franciæ*, cum è Senatu, qui mane in Lupara Regia Lutetiæ arce habitus erat, domum reverteretur, obvius factus Regi è ſacrario, quod eſt è regione Luparæ exeunti, eum proſecutus eſt ad ſphæriſpherium usque, inde ut pranſum iret, egreſſus, Nobilibus aliquot comitatus, nondum centum paſſus proceſſerat, *cum ſupplici libello legendo pedibus iter faciens, intentus à ſclopetario quodam è proximarum ædium clathrata feneſtra glandibus plumbeis ictus eſt.* E globulis unus indicem manus dexteræ abſtulit, altera ſauciatus eſt in brachio lævo. Rex facinoris illius quæſtionem qui haberent, tribus è Curia Pariſienſi delectis, mandavit.

Vigeſimo quarto Auguſti qui Divo Bartholomæo feſtus eſt, *armatorum turba bene mane*, facto ſibi aditu in ædes Amiralii per cuſtodem quondam, *Amiralium in conclavi ſuo cum miniſtris occidunt*, ſublatumque ſemianime adhuc corpus per feneſtram abjiciunt.

Amiralio interfecto, mox *Rex Navarræ & Heinricus Princeps Condæus*, Ludovici filius ex cubiculis ſuis in arce Lupara *ad Regem ſunt deducti.* At Comites eorum, & adminiſtri in area peremti ſunt.

Inde *in Hugonotos*, qui Lutetiæ erant, *fit impetus*, interfecti ſunt Comes Rupefocaldus, Teligníus gener Amiralii, Marchio Renellius, Forſius cum filio, Præſes Placiaņus, P. Ramus, Chappæus Juriſconſultus, Lomenius Secretarius Regius, & alii.

Fontaneus frater Rohanii, Vidamus Carnotenſis, Comes Mongomerius, Calmontius Bellovacus & alii quidam Nobiles Hugonoti, cùm trans flumen in ſuburbiis S. Germani hoſpitia haberent, his de rebus commonefacti, fuga evaſerunt.

Vigeſimo quarto Auguſti, circiter quintam pomeridianam, publice Regis nomine imperatum, ſuam ſe quisque domum reciperet, ſolis militibus & Commiſſariis cum ſuis ſatellitibus fas eſſet armatis in urbe verſari, qui ſecus faceret, capitale futurum.

Vigeſimo quinto Auguſti, quotquot Hugonotorum inveniri potuerunt, cæſi, & eorum bona direpta. Circiter meridiem ejusdem diei rubus Signifer in cœmeterio Innocentium præter anni tempus, emiſit florem.

Et iisdem diebus Rex miſſis ad Provinciarum ſuarum Rectores & Legatos literis ſignificavit, à Guiſianis, cum accepiſſent, neceſſarios Amiralii vulnus illud acceptum, ulciſci ſtatuiſſe, ut illos anteverterent, ſeditione concitata, & cohorte, quam præſidii cauſa Amiralio attribuerat, perrupta, impetuque in ædes facto, Amiralium multosque alios in aliis Lutetiæ locis trucidatos, ſeque non parum negotii habuiſſe in arce ſua Lupara tuenda, tamen 26. die fratribus & aulæ Proceribus comitatus in palatio Lutetiæ collectis omnibus Curiæ claſſibus, affirmavit ob conſpirationem adverſus ſe, matrem, fratresque ſuos & Regem Navarræ factam, Amiralium ac alios conjuratos mandatu ſuo de medio ſublatos, & hanc ſuam denunciationem in acta referri, & per Proceres promulgari imperavit.

Mox edictum per Proceres tota urbe Regis nomine promulgatum, ut deinceps cædium ac trucidationum finis fieret, atque ab expilationibus & rapinis abſtineretur.

Dum hæc Lutetiæ geruntur, equites cataphracti Gongazæ Ducis Navarrenſis pleríque Itali, cum crebro ſub ſpecie commercii Charitum oppidum acceſſiſſent, nimis ad oppidi cuſtodiam attentos, Chatnanos ſub noctem oppreſſerunt. Circiter idem tempus ampliùs ducenti Strozziani milites armati, Rupellam ingreſſi ſunt, prætextu inſtaurandi arma, & emendi cibos, qui timore, neſcio quo, correpti, clanculum oppido exceſſerunt.

Pariſienſe exemplum pleræque reliquæ civitates & oppida in omnibus ferè Regni Provinciis in interficiendis Hugonotis, eorumque bonis diripiendis imitantur.

Vigeſimo ſeptimo Auguſti, Uranius, poſteaquam ſe ei Erneſtus Mandeslous cum ſuis conjunxerat, qui 4. hujus menſis Rhenum trajecerat, omni exercitu per pontem navalem Moſam, qui Ruremundam præterfluit, traducto, in Brabantiam movit, & poſtridie Haſſeltum venit.

Viceſimo octavo Auguſti, Rex publica declaratione omnibus Proceribus, Nobilibus & ſubditis ſignificavit, ſuo mandato & Imperio Amiralium, & qui cum illo ſentiebant necatos, non propter ullam Religionis cauſam, neque ut edi-

ctum ipſius pacificatorium abrogetur, quod non ſecus ac ante poſthac obſervari vult, ſed ut conſpirationem Ammiralii & aſſeclarum anteverteret. Quare declarat, ſe velle, ut omnes homines Religionis Reformatæ juxta edicti pacificatorii præſcriptum in domiciliis ſuis ſub Regis præſidio & autoritate tutos eſſe, & Magiſtratibus ſuis mandat, ne quid in eos moliantur molirive patiantur, indicta pœna capitis immorigeris, vetantque, ut occurratur turbis, donec tranquillitatem Regni reſtituerent, ut Religionis cauſa captivi nihil durius fecerint, aut conſpirationis participes, cujus rei cognitionem ſibi reſervat, liberi dimittantur.

Trigeſimo præſidium Uranii Mechliniam ingreſſum eſt.

Quintn Septembris Uranins, cum aliquot dies Lovanium obſediſſet, tandem cum civibus tranſigit, & centenam pecuniæ ſummam iis imperat, atque inde Montem Hannoniæ contendit, ut eam urbem ab arcta obſidione Albani Ducis liberaret. Jam enim Hiſpani Monaſterium urbi propinquum, cæſo & ejecto præſidio Naſſovii, occuparant, & Albanus ipſe in caſtra venerat, & magna aliquot tormenta eòdem perferri curarat, atque inde ſumma vi, urbem continuò oppugnarat, ſubſidioque novi Germani militis adauctus erat.

Septimò Septembris, Geuſii ceperunt Aldenardum munitum Flandriæ oppidum.

Octavo Septembris, Uranius ſumma celeritate uſus, cum ſuo exercitu ad caſtra Albani ad Montem Hannoniæ inopinatò pervenit.

Nono Septembris, Uranii miles fruſtrà tentat irrumpere in caſtra Albani, & urbem rejectis tormentorum & ſclopetariorum ictibus.

Duodecimo Septembris, Albanici ex inſidiis caſtra Uranii adorti, cæſis excubiis multum ei detrimenti intulerunt.

Poſtea Uranius, re infecta, cum exercitu regreſſus eſt in Brabantiam.

Decimo ſeptimo Septembr. Uranius rediit Mechliniam, ubi cum majorem civium partem, & à mutatione Religionis, & à collatione pecuniæ ad ſuſtinendos belli ſumptus abhorrere vidit, poſtridie cum maxima exercitus ſui parte Ruremundam profectus eſt.

Decimo nono Septembr. Ludovicus Comes & alii, qui Montem Hannoniæ tenebant, collocuti ſunt cum Albano de deditione.

Circa finem Sept. Regiæ copiæ, ſeu Pontificii in Gallia Rupellam obſederunt.

Prima Octobris, multi civium Mechlinienſium advenientibus ad urbem Hiſpanis Albanique copiis & obſidionem minitantibus cum præſidio, quod ibi Auraicus reliquerat, noctu aufugerunt. Qua de re Albani milites certiores facti, poſtridie ſummo manè, nemine reſiſtente, Mechliniam irrumpentes, in diripienda urbe ornatiſſima & rerum omnium plena & opulenta totum triduum conſumpſerunt, tantamque inde prædam ceperunt, ut ea vicina oppida & civitates repleverint.

Lutetiæ typis edita ſunt cum privilegio Regis Franciæ exempla literarum Heinrici Regis Navarræ, Caroli Cardinal. Borbonii, Heinrici Borbonii, Principis Condæi & conjugis ejus Mariæ Cliviæ 3. Octob. ad Romanum Pontificem datarum, quibus narratur tum Navarrænum cum ſorore, tum Condæum cum uxore & duobus fratribus Religione, qua à pueritia imbuti fuerant, abjurata, Romanam recepiſſe, eamque publicè profiteri, eoque nomine & veniam deprecari & indulgentiam atque matrimoniorum à ſecum cognatis contractatorum confirmationem petere.

Undecimo Octobris, ſolvit Antvverpia claſſis Albani, ut res neceſſarias commeatumque inveheret Middelburgum.

Dienſtenſe oppidum Albanus recuperavit.

Circiter illud tempus Teremondam Albanus recepit.

Paulò pòſt Aldenardo Geuſii diſceſſerunt.

Albanus Trajecti ad Moſam pleroſque equites à ſe dimiſit. Eodem multarum civitatum Legati purgandi ſuas & deprecandi veniam gratia, Albanum adierunt.

Decimo ſexto Octobris, excuſum quoque eſt Lutetiæ cum privilegio Regis exemplum ordinationis, à Rege Navarræno editæ, qua mandabatur, ut in omnibus Regni ſui partibus Religio Romana reſtituatur, & qui ex Miniſtris Reformatam Religionem profitentibus, eam amplecti nolint, ut Regno & Ditionibus ſuis excedant; ac ut Epiſcopi, Prælati &c. & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ poſſeſſionem & fructus ſuorum beneficiorum recuperent.

Decimo nono Octobris, Albanus Ritemundam ingreſſus eſt, quæ ejus militi præda fuit.

Vigeſimo Comes Lumæus nomine Uranii occupavit Schomboviam Hollandiæ oppidum.

Vigeſimo ſeptimo Octobris, publicatum eſt S. C. in Amitalium à Curia factum in hanc ſententiam: *Amiralium Majeſtatis convictum teneri, pacis publicæ hoſtem, rerum novarum cupidum, caput, auctorem conjurationis adverſus Regis & Regni Statum initæ, abominandam ejus memoriam & infauſtum nomen haberi.*

Vigeſimo nono Octobris, ſimile Senatusconſultum de diruendis ædibus publicatum, & executioni mandatum eſt, revera in Cavanium libellorum in Regia ſupplicum Magiſtrum & Briquemaldum in primis exercitatum Tribunum militum peritum, & qui ſub Franciſco & Heinrico Regibus continuo militaverat, & ad annum ætatis ſeptuageſimum receſſerat, qui cum à judicibus ad eam rem delectis damnati, eodem die ad locum ſupplicii deducti & ſuſpenſi ſunt.

Decimo ſeptimo Novemb. circiter ſeptimam Tauri partem, *nova quædam & admiranda ſtella eſt conſpecta*, in ſydere Caſſiopeæ, limbo Galaxiæ Boreo affixa, ita ut cum a. 4. & 12. ſtella Caſſiopeæ, quæ omnes tertiæ ſunt magnitudinis juſtum quaſi rhombum crucemve conſtituerit, immobilis planè, ita ut ab eo, quo primo apparuit loco, ne latum quidem unguem diſceſſerit, magnitudine & puræ atque candidæ lucis nitore, ut cum omnibus ſtellis, excepta Venere, certans, Jovem ſanè, ad quem tum in Ariete poſitum reſpiciebat, ſuperans, radiorum emiſſione & vibratione infixa etiam ſydera antevertens. Paulatim verò & quantitate & ſplendore decrevit, ita ut tandem ad finem Januarii menſis, anno. 74. conſpectum noſtrum fugerit. Motus, altitudo forma, lux,

ma lux, color, radiatus, *diuturnitas hujus phænomeni, id plane admirabile, & ſingulare reddunt, cùm à condito mundo nullum ejuſmodi emicuerit.* Dignum profectò, quod & in naturæ ejus inquiſitione, & præſignificationis animadverſione, & expoſitione omnium præſtantium Aſtrologorum ingenia exerceat, & Principum animos ad liberales ſumptus in hanc operam ſuppeditandos excitet.

Decimo ſexto Novemb. Albanici Zutphaniam receperunt, civibus deditionem facientibus, reluctantibus militibus, qui in præſidio erant. qui, licet ſtrenuè vim hoſtium propulſarent, ab iis tamen ſuperati cæſique ſunt, & urbs commeatu abundans expoliata.

Campenſes, Schvvalenſes, Amersfenenſes, & aliæ civitates circiter 17. accepta Zutphaniæ occupatione, ſe Albano dedunt.

Decimo octavo & 19. *Narda* Hollandiæ oppidum, quæ ad Uranium defecerat, *ab Albanicis recuperatur*, & contra fidem datam diripitur & *inflammatur.* Quæ res reliquas Batavorum civitates movit, quò minùs ſe Albano dederent.

Principiò hujus menſis Decembris Albanici, nemine reſiſtente, occuparunt Cluenartum inſulam fertilem & copioſam. Cùm circiter 400. Galli & Angli, qui eam tenebant, inde aufugiſſent.

Undecimo Decembris, in villa quadam ad Amſterodamum natus eſt *vitulus biceps, gemino dorſo, & octo pedibus.*

Decimo tertio Decembris Albanici militem Uranii, qui ſubſidium Harlemus laturi, in pago quodam commorabantur, inopinantem oppreſſerunt, & ad ſeptingentos interfecerunt.

Vigeſimo Decembri, Hiſpani dum Harlemum irrumpere ſumma vi conarentur, fortiter repulſi, ponte, quem fecerant, interrupto, ex iis amplius ducenti ſubmerſi cæſique ſunt.

RERUM
MEMORABILIUM HINC INDE GESTARUM,
ANNO 1573.

PRioribus diebus 15. menſis Januarii ita *tormentis dejecti ſunt muri Harlemi* perſiſtentibus in obſidione Albani copiis, ut neceſſe haberent, obſeſſi eorum loco altas foſſas facere, & magnos aggeres jacere. Poſterioribus verò magna annonæ copia allata eſt in urbem: cum interea Albani milites in caſtris gravi annonæ inopia fameque laborarent.

Nono Januarii D. Caſtræus Provinciæ Biturigum Præfectus, Fanum Cereris vulgò Sancerram urbem obſidione cinxit, Uranici bellicis tormentis majoribus adductis, quibus tam crebro efulminari cœptum, ut muro ipſo diruto & ſtrato, ruinæ ad 500. paſſus paterent.

Decimo quinto Januarii, Veneti Catarum, Turcis, qui præſidio erant, partim cæſis, partim captis, expugnant, potiti 17. tormentis magnis & 30. mediocribus, & in portu 8. navibus.

Vigeſimo ſeptimo Januarii intercepta eſt à Fliſſingenſibus claſſis Hiſpanica, quæ ex Biſcaja Antvverpiam navigabat.

Toto Februario menſe, res & ad victum & munitiones neceſſariæ, à Geuſiis Harlemum ſunt allatæ, multi etiam milites obſeſſis ſubſidio venerunt. Cum, qui in obſidione erant, prohibere non poſſent, quò minùs Leida aliiſque Bataviorum oppidis & urbibus liberè & tutò navigaretur.

Decimo quinto Februarii ambo fratres Regis Andius, Alanzonius Duces cum Rege Navarræo, Condæo Principe, Comite Rupefucaldio Jumore & aliis Aulicis ſe Regio militi Rupellam obſidenti adjunxerunt, ut majoribus copiis oppugnarentur. Itaque aſſiduis magnorum tormentorum ictibus & pilis mœnia concinnuntur & ſternuntur, aguntur cuniculi, parantur omnia machinamenta, quæ ad urbis expugnationem genere viſa ſunt. Oppidani contra urbem munire, mœnia reficere, aggeres conſtruere, & infinitas diu noctuq; eruptiones facere, hoſtes de improviſo adoriri, ut multi ex eorum Ducibus fuerint deſiderati. Quare licet illis in urbem per muri ruinas pateret aditus, ſolis oppidanorum corporibus oppoſitis; tamen nonniſi inviti, & à Ducibus coacti oppugnationem tentabant.

Prima Martii, nova manus exercitatorum Hiſpanorum militum accedit Harlemum obſidentibus.

Tertio Martii, ex propugnaculo, quod Evangelii dicitur, tormentarius globus emiſſus, Ducem Aumalium obtruncavit.

Septimo Martii, Fliſſingenſes in Zelandia ad Terneuſeum adorti claſſem Albani in fugam conjiciunt.

Cum obſidione aſſidua Rupellani premerentur, penuriaque vini, & reliquarum rerum laborare inciperent, de pacis conditionibus cogitare cœperunt. Sed cùm de iis, Noxo cum oppidanis non conveniret. 11. Martii an. 73. urbe relicta, ad Ducis Andæi caſtra ſe recepit.

Decimo ſeptimo & 18. 19. Martii, Geuſii, dum navibus Harlemo ſubvenire laborant, & terra apud Leidam magna damna à Comite Boſſenſi, Amſterodamenſibus & Albani milite acceperunt.

Decimo nono Martii, qui fuit dies Jovis ante Paſcha, miles, qui Sancerram ſive Cereris caſtrum obſidebat, ſe magno conatu ad oppugnationem accinxit, ſed ſtrenuè ab oppidanis propulſatus, magno ſuo malo retroceſſit. Itaque Caſtræus eminus urbem circumvallare ſtatuit, ut frumento & pabulatione Sancerranos prohiberet, circum ipſam urbem ædificatis arcibus ſuorum præſidio munitis, ut illas tandem ad deditionem cogeret.

Vigeſimo ſecundo Martii, evaſerunt ex arce Tornacenſi 37. Galli, qui ad Divum in Giſlenum Hannonia capti, & in arcem illam in cuſtodias incluſi fuerant.

Vigeſimo quinto Martii Harlemenſes, eruptione facta, invadunt caſtra Albanicorum, & partim fugatis inde aliquot ſignis militum multiſq; ex iis cæſis, incendunt.

Initio Aprilis, Comes Boſſenſis, claſſe Geuſiorum in fugam verſa ac repulſa marique Harlemico occupato, eis ad Harlemum navigationem & aditum intercludit.

Septimo Apr. Principes magno Nobilium numero ſtipati propugnaculũ, Rupellæ 40. machinis

bellicis concuſſum oppugnarunt, ſed multis ſauciatis, & in his Duce Nivernenſi, fratre Ducis Guiſii, Claremuntano Goaſio, & deſideratis amplius trecentis, retrocedere coacti ſunt.

Denuò eadem die ter propugnaculum illud ab Andæo oppugnatur, qui tones etiam repulſam paſſi ſunt. Poſtridiè tamen ex oppidanis aliqui ab hoſte de improviſo opprimuntur & interimuntur. Tandem hoc idem propugnaculū cuniculis everſum, multos hoſtes adobruit, & oppidum quaſi facto aggere munivit.

Undecimo Aprilis, Montii cives circiter ducenti in vincula conjecti, & ſupplicio affecti fuerunt.

Decimo octavo Aprilis, Coſſinus militum Tribunus in aggere, in Rupellana obſidione ſtans, globo tormentario interemptus eſt.

Gabriel Comes Mongomerius, dum in Anglia profugus agit, comitantibus multis Nobilibus & militibus Anglis & Gallis, mediocrem exercitum & claſſem inſtruxit, ut obſeſſis Rupellanis auxilium ferret. Itaque ſolvens navibus circiter quadraginta octo magnis & parvis, decimo nono & vigeſimo Aprilis hujus anni, Rupellæ appropinquavit. Jam in conſpectu urbs atque hoſtes erant, qui os ſinus & alveum, quâ in portum levi æſtu mare influit, navibus, triremibus, molibus & caſtellis claudebant, claſſemque adornabant, cum eo conſiſturi Duce Bironio, juſſu ſupremi Regis, Legati Henrici, tum Andium Ducis, ad quam, cum ad tormenti ictum Mongomerius acceſſiſſet, ſubito curſum reprimere incipit. Interea Regii ſegnius prælium capeſſentem cernentes, magno numero ſclopetariorum 10 naves impoſito, ultrò ei occurrerunt. Poſtera luce plurimum aucta terreſtribus copiis claſſe Regia, & ultrò Mongomerium ad navale certamen provocante, is una nave frumento & munitionibus onuſta, amiſſa, retro velamen invertit, & ad Inſulam, cui ab amœnitate & bonitate pulchræ nomen eſt, è Regione Britanniæ ſitæ regreſſus, arcem ejus modico præſidio & tormentis quibuſdam munitam, capto Præfecto, & militibus pleriſque interfectis, expugnavit. At cum accepiſſet, Regias copias ad inſulam recipiendam adventare, & ad eas propulſandas in pulchra inſula neque portu, neque caſtellis, aliiſque munimentis ſatis inſtructus eſſet, mileſque indies diminueretur, paucis navibus & pauca militum manu in Angliam redut.

Vigeſimo primo Aprilis, Fliſſingenſes conflixerunt cum claſſe Albani à milite, & munitione, & tormentis bene inſtructa, quæ Antverpia 17 Aprilis Middelburgum contendens, ſolverat, qui ſuperiores facti quinque naves magnas ceperunt, duas demerſerunt, unam inflammarunt, interfecto Præfecto claſſis, aliiſque multis, qui in ejus erant comitatu.

Vigeſimo nono Aprilis *oppugnata eſt Rupella*, & tertiò in propugnaculum Evangelii hoſtes aſcenderunt; ſed inde rurſus ſtrenuè dejecti, & Bironus femore vulneratus eſt.

Primo Maji *promulgata ſunt Antverpiæ induciæ inter Anglos & Belgas* biennales, inter quos jam annos aliquot jus commercii interruptum erat, propterea quod anno 69. aliquot naves Hiſpanicæ, quæ Antverpiam pecunia onuſtæ navigabant, à Regina Angliæ interceptæ, & poſtea Angli mercatores Antverpiæ ab Albano viciſſimq; Belgæ Regis Hiſpaniæ Imperio ſubjecti in Anglia Reginæ detenti fuerant. At poſt proclamationem præcipui mercatorum Angliæ, tum à Gubernatore Senatuq; Antverpienſi Magnifico ac ſplendido convivio excipiebantur. Aliquot poſt dies Geuſii aggerem non procul Amſterodamo occupaturi, cum Amſterodamenſibus dimicantes, ſuperantur, qui ad ducentos ex iis interficiunt, octoque eorum navibus potiuntur.

Octavo Maji, reſiſtunt ab Albanicis ad Montium oppidum, Marchionatus Bergenſis, ſitum ad ripam Scheldis fluminis circiter 600. Geuſii.

Decimo Maji, ipſo Pentecoſtes feſto Heinricus Andium Dux frater Caroli IX. Franciæ Regis, ejuſque generalis per totum Regnum Legatus, filius Heinrici II. pridie ab Ordinibus & Statibus Regni Polonici electus Rex Poloniæ publicè declaratur.

Undecimo Maji, noctu Regii perveniunt in propugnaculum, & aliquos ſomno ſopitos de improviſo opprimunt & interimunt, relicto nihilominus oppidanis propugnaculo.

Vigeſimo Maji, Mongomerius navigium in ancipitem eventum emiſit, & in eo pulverem bombardicum, & nonnihil frumenti, quod ſecundo mari per medias Andium Ducis Regiarum copiarū cuſtodias elapſum, opportunè obſeſſis ſubvenit.

Vigeſimo tertio Maji, ſex Helvetiorum millia caſtris Regiis ſe conjunxerunt.

Vigeſimo octavo Maji, terra marique res Guiſiorum acciduntur. Nam & propugnacula aliqua multoſque milites amiſerunt.

Principio Junii, anno 73. recens miles ex præſidiis Belgicarum civitatum ab Albano in caſtra ad ſupplementum obſidionis miſſus eſt.

Secundo Junii, Geuſii occupato ruptoque aggere Amſterodamo unico, propugnacula excitarunt, iiſque militem impoſuerunt, qui ab ea parte commeatum à caſtris Albanicis averteret.

Andium Dux poſtquam electionis ſuæ in Regem Poloniæ factus certior, animum ad coronationem adjecerat, & reliquus miles obſidionis pertæſus, illam ſolvi optabat, paulò pòſt pacis conſilia ſunt agitata. Itaque evocatis ex urbe Legatis eorum 5. Junii hujus anni, poſtulata audivit, & ad Regem perferri juſſit. Et cum deinceps ultrò citraque multa, & *à Legatis Andici & Rupellenſium de pace agitata fuiſſent*, ac hi ſociis quoque ſuis ſubvenire cuperent, concesſa illis facultate, conſilia ſua cum Legatis Montalbanorum & ſociorum, qui eo nomine Rupellam venerant, communicant, ac omnium petitionis Andico offerunt, à quo ad Regem ſub finem menſis Junii mittuntur.

Nono, Uratus Delphis Leidam contendit, ibique exercitum auget, ut Harlemenſibus ſubveniret, ſed cùm id Albanici animadvertiſſent, & ejus copias circumſeſſuri eſſent, re infecta, deſerto etiam aggere, diſceſſerunt.

Septimo Junii, cùm nunciatum eſſet Regi Franciæ, Regnum Poloniæ à Proceribus & Ordinibus delatum fratri ſuo Andium Duci, magna ſolennitate & pompa Lutetiæ publicæ ſupplicationes habitæ, quibus Deo gratiæ agerentur, & gratulationis lætitiæque cauſa ignes excitati, & multi apparatus facti.

Decimoſeptimo Junii, Andium Dux à Legatis Polonis in caſtra ad eum venientibus, poſteaquam

quam in littore maris navem conſcendiſſet, Rex Poloniæ ſalutatur.

Vigeſimo ſecundo Jun. pugnatum eſt inter Fliſſingenſes & Middelburgẽſes, in eo prælio cecidit Dominus Catorenus ſummæ rei Præfectus, qui Domino Bellonifio ſucceſſerat, poſtquam 8. Jun. Middelburgo Antwerpiam profectus erat, ut Albano nunciaret, quo in loco res Middelburgenſium eſſent.

Ineunte Julio menſe, nova auxilia Hiſpanorum & Italorum ex Italia & Germanorum, ad obſidendum & oppugnandum Harlemum in caſtra advenerunt.

Undecimo Jul. Wilhelmus à Bronchorſt Baro Batenburgiens cum beneinſtructo exercitu plurimisque curribus, armis, commeatu & tormentis onuſtis ab Uranio & Hollandiæ Ordinibus ac Statibus mittitur ad opem ferendam Harlemenſibus, longa obſidione preſſis, rerumque omnium neceſſariarum penuria valde laborantibus. (Qui caſtra Germanorum invaſiſſet, acri pugna commiſſa, profligati tandem ſunt Uranii, cæſis amplius 1500. & in hac ipſo Duce, captis multis tormentis & ſignis & circiter 300. curribus. Decimo tertio Jul. *Harlemenſes*, qui circiter octo menſes obſidionem ſuſtinuerant, ad ſummam rerum omnium inopiam redacti, extremamque famem perpeſſi, *Albano deditionem faciunt, ejus arbitrio vitæ necisq; poteſtate permiſſa.* Imperatum *ne urbs diripiatur*, ſed ut eo nomine *certa pecunia ſumma*, ſcilicet *bis centena & quadraginta aureorum millia ſolvantur.*

Civitate Alemanianorum in duas partes diviſa, quarum altera Regi, altera Uranio favebat, utraque contendente, eam in ſua poteſtate habere, Genſii Albanicos præverſunt. Nam duas ante horas præſidium introduxerunt porta Orientali quam Albani miles ad portam Occidentalem advenisset. Decimo tertio Juli *cum* in Tlommerenſi Præfecturæ Alzæanæ, Ditionis Palatini Electoris ſubdito ſubjecto *c. per Schultets Joannes Kreſſii in puteum, quem in area domus ſuæ habebat, incidiſſet, atq; ad eum extrahendum primo filius Joannes, deinde pater, tum filius Caſpar, poſt mercenarius quidam Joann. Heſſus in puteum deſcendiſſent, ſubito mortui conciderunt.* Qua re à vicinis cognita, ordine tres in puteum fuêre demiſſi, qui vix medium altitudinis, ſcilicet 10. pedes attigerant (erat enim profunditas totius putei 20. pedum, cujus aqua dimidiatam ultra non excedebat, ambitus 3. pedum) cum vires deficere ſentientes, ſigno dato, educti inſtar morientium lurido in ore & pallore fuerunt. Tandem opera quarti Michaelis Wigri, qui quàm celerrimè demiſſus, cum compreſſo anhelitu cujusque pedi ſine mora funem allegaſſet, ſingulatim quatuor illa exanima corpora evecta ſunt.

Quinto Auguſti, Fliſſingenſes potiuntur arce Ramencrenſi.

Edictum Regis Galliæ de pace inter ſe ſuosque Legatos & Rupellanos Montalbanos & Nemuſianos, eorum ſocios & aſſeclas menſe Julio inita 11. Auguſti, Lutetiæ in Curia promulgatur, & Rupella obſidione levatur. Edicti prima duo capita hæc ſunt:

Quæcunque à vigeſimo quarto Auguſti ad Edicti publicationem acta ſunt in tota Gallia, ut pro infectis habeantur, & ex hominum memoria deleantur. Ne quis deinceps è ſubditorum Regis numero illa in medium adferat, aut in memoriam revocet. Deinde trium harum urbium Rupellæ, Montalbani & Nemauſii incolis Nobilibus etiam, qui cum illis arma ceperunt, publica Religionis profeſſio liberumque exercitium conceditur. Tum, qui mortis metu perterriti coacti ſunt, Religionem intercedente jurejurando, abjurare, & miſſificationi intereſſe, in Regnum reſtituuntur, & ſancti Religione abſolvuntur. Inſuper urbibus illis licet ſuis uti privilegiis, nullo in urbem admiſſo præſidiario milite, ſed datis Regi ad biennium ex ſingulis civitatibus 4. obſidibus, qui ſingulis trimeſtribus immutabuntur, ut Regi de earum urbium obedientia melius conſtet. Sed plura referre capita ſupervacaneum fuerit, cùm typis excuſum extet.

Duodecimo Auguſti, in Voitlandia & Miſnia tantæ fuere tempeſtates, tanti tamque continentes imbres, ut fluvii & amnes multos pedes ſolito magis excreſcentes ripas depopulantes, agros vaſtarint, ædificia quàm plurima diruerint, pontes abripuerint, magnum hominum ac beſtiarum numerum repentino impetu oppreſſerint, ingentemque ſtragem in finibus illis ediderint, luctuque & terrore omnia impleverint. Solent ejuſmodi illuvies præter detrimenta, quæ inferunt, majores etiam calamitates prænunciare, ut inter pios, prudentes & doctos ſatis conſtat.

Decimo tertio Auguſti, claſſis Albani ab omni apparatu, milite, tormentis, commeatu omnis generis inſtructa, Antvverpia Middelburgum verſus ſolvit. Sed Fliſſingenſes eos incepta navigatione inhibuerunt. Ita ut major pars Middelburgum non appulerit, aliquot verò vi venti Fliſſingam, quàm celerrimè prærernavigantes, nonnihil annonæ Middelburgum importarunt. Vigeſimo primo Auguſti, *Friſiam Oceanus præter conſuetudinem inundavit.* Nam tametſi Corus, qui inter Boream & Zephyrum medius eſt, aquas in objectum ſibi Friſiæ ſinum deferre ſoleat, quæ cum ob adverſam venti vehementiam retrolabi non poſſunt, intumeſcunt, & extolluntur; tamen niſi accedente aliqua tempeſtate aggeres non perrumpunt: At tum, quòd & incredibili vi ventus ille procellas maris in dejectas terras agitaret, & horrida admodum tempeſtas exorta eſſet, imbresque vehementiſſimi deciderent, aquæ mirum in modum excreſcentes, non uno in loco, ut aliquando fieri ſolet, ſed pluribus in partibus non tam perruperunt aggeres, quàm penitus ſolo adæquarunt. Itaq; longe lateq; planitiem pervaſerunt, homines & pecudes, inopinantes obruerunt, fœnum, quod in pratis erat, abripuerũt, domos ſubruerunt, pontes dejecerunt. Plurimum autem detrimenti hæc illuvies attulit ei Friſiæ, quæ cum Dania ſinum facit, & quæ Occidentem reſpicit, quod mare, quod intra Hollandiam & Friſiam eſt, aquis redundans per anguſta oſtia eas non poſſit exonerare, vento & tempeſtate obſiſtente, atque ita maximo impetu in aggeres irrumpat. Pars illa, quæ Groningam ſpectat, quia nec prominet admodum, & duabus inſulis ac promontorio quodam defenditur, non tantum damni accepit. Numerum pecudum, quæ in Friſia, Hiſpaniæ Regi ſubjecta, inundatione hac perierunt, ajunt eſſe 30000.

ſisque, quæ ſuperſtites ſunt, pabulum deeſſe, maximosque in reficiendis aggeribus ſumptus inducendos eſſe, miſeri conqueruntur. Circa finem menſis Auguſti Geuſii Montem Brabantiæ oppidum in ſuam poteſtatem redegerunt. Arcemque in vicino pago Oſterhuſio munire cœperunt, quam tamen paulò pòſt, intellecto adventu Hiſpanorum, deſeruerunt.

Circumvallati *Sancenani* à menſe Martio, usque ad menſem Auguſtum, cum infinita alia mala perpeſſi ſunt, tum *maximam famem tolerarunt, eò redacti, ut non ſolum equis & aſinis, felibus, canibus, muribus, talpis, ſed etiam corio, calceis, pellibus membranis, corrio tam crudo, quàm fuſo, & ad uſum lucernarum applicato veſcerentur. Fuère quoq; parentes, qui filiam infantem triennulam fame conflictante ex ederent. Itaq; hac de cauſa ſupplicio affecti ſunt.* Fame tam ſæva graſſante, populi magna pars interiit, potiſſimum infimi de plebe, & ferè omnes impuberes. Itaque cum nihil haberent præter miſeras animas fame ſemiextinctas, Caſtræo ſe his conditionibus dedunt, ut vitæ parcatur, ut ad edicti pacificatorii præſcriptum, liberè eis Religionem Reformatam profiteri liceat, ut pro direptione mobilium mulctam 40000 librarum ſolvant. Sed tamen poſtea milites multa oppidanis ademerunt, multos etiam prædiis ſuis exuerunt, quosdam necarunt, & mœnia urbis penitus diruerunt.

Decimo quarto Septembr. ſoluit Antvverpia Albani claſſis 35. navium, quæ 19 poſt die nulla re geſta rediit. Decimoquinto quidam ex nobili Familia de Sanis à ſuo milite in Divæ Gertrudis monte, cui præerat, interfectus eſt, cum jam diu ante in ſuſpicionem proditionis veniſſet. Decimooctavo Septembr. Hamburgi capitis ſupplicio affecti ſunt, Joann. Ernſthuſenſis, qui aliàs Joannes parvus appellatus eſt, Præfectus piratarum, cum omnibus ſuis ſociis & aſſeclis, exceptis tribus pueris, quorum ætatis ratio habita eſt. Erat autem colluvies hominum ex undecim diverſis nationibus congregata. Capti hi prædones fuerunt in Oceano Occidentali ab Hamburgenſibus 10. Sept. & 11. ejusdem in urbem adducti, & in carcerem conjecti. Vigeſimo Septembr. ingens navale prælium inter Albanicos & Geuſios præſertim Enchuſianos non procul Amſterodamo ipſo Albano ſpectante commiſſum eſt, quo Albanici ſuperati fuère, magna navium parte amiſſa.

Vigeſimo octavo Sept. Henricus Andicus electus Rex Poloniæ, cum Legatis à Poloniæ Statibus & Ordinibus in Galliam miſſis, in Poloniam profecturus, Lutetia diſcedit, quem Rex Franciæ conſtituerat usque ad fines Regni comitari, ſed cum in itinere periculoſa febri correptus eſſet, Vitriaci ei valedicit.

Quarto Octobris, magna pars præſidii, quod in arce Antvverpienſi erat, Bredam cum tribus tormentis magnis contendit, ut arcem Oſterhautanam recuperarent; ſed Urangii non expectato hoſtium adventu, ex ea diſceſſerunt.

Joannes Auſtriacus 7. Octob. quo ante biennium victoriam maximam conſecutus fuerat, *cum inſigni claſſe* Philippi Hiſpaniæ Regis ſoluit Drepano Siciliæ portu, & cum 105. triremibus armatis & 40. navibus *in Africam* circiter meridiem diei ſequentis *appulit*, quem rectà ſequebatur Andreas Aurea cum 29. Hiſpanicis, & aliquanto pòſt Dux Seſſianus cum 14. triremibus Pontificiis & Florentinis. Ac cum Guletæ Auſtriacus intellexiſſet, Mauros & Turcicum præſidium, quod 3000. erat, Tuneto diſcedere, poſtridie milite in terram expoſito 2500. *Tunetum* mittit, qui nunciant circiter 40. millia oppidanorum abiiſſe. Itaque nullo reſiſtente, *urbem capiunt*. Erant in arce ducenti fere Mauri ab Amida Rege cuſtodiæ cauſa collocati, qui Auſtriacum poſtero die cum exercitu advenientem in arcem admiſerunt. Ibi à Biſenanis certior fit, orta inter cives diſſenſione, quadringentos Turcas ex præſidiariis *Biſenam*, quæ *olim Utica* dicebatur, occupatum veniſſe. Et cum vi ingredi vellent, & oppidanis prohiberentur, acriter pugnatum, dum Biſenani 150. captivos Chriſtianos, qui erant in duabus triremibus Turcicis catenis ſoluerunt, & armarunt, quorum auxilio Turcas profligarunt, & triremes ceperunt. Quare de voluntate oppidanorum Salazaram Hiſpanum iſthuc mittit, qui eos in fidem Regis Hiſpaniæ ſuſcipiat. *Amidam Regem*, quod factiones foviſſet, veterosque Regni hæredes ejeciſſet, & Turcas ſolicitaſſet, *captivum cum uxore & liberis in triremem detruſit, & in Siciliam miſit. Et ſucceſſorem in Regno deſignavit Muleaſſem adoleſcentem jurejurando ante ſe, ut Vaſallum Regi Hiſpaniæ obſtrictum, cujus Imperata facturus propoſitaq; conditiones ſervaturus eſſet*, & urbis munitioni Serbellanum præfecit.

Undecimo Octobr. commiſſa eſt magna navalis pugna inter Regios & Uranios in mari Hollandico, quod Zvvider Sehe vocant. Cùm 24. horas dimicatum eſſet, tandem Comes Boſſenſis Thalaſſiarcha, Dominus Grüningenſis, & alii complures Nobiles à Geuſiis, iis præſertim, qui Zyrixea Enchuſianis ſubſidio venerant, capti, & Hornam deducti ſunt. Naves multæ in Geuſiorum venerunt poteſtatem, & in his ipſius quoque Thalaſſiarchæ nonnullæ etiam tormentis in fundum dejectæ. Porrò ſunt in nave Comitis 32. æreis tormentis majoribus, in aliis 10. ferreis minoribus.

Decimuſexto Novemb. ſoluit Antvverpia claſſis Albani 54. navium, Duce Domino Beamoſio. Decimoſeptimo, venit Bruxellas Brabãtiæ magnus Caſtiliæ Commendator, Præfectus Mediolanenſis, ut Albano in gubernatione Belgii ſuccedat. Nam Albanum cum filio ſuo, Varga & Secretario Rex non cum bona gratia in Hiſpaniam revocaverat. Circiter hoc tempus Genliſius, quem ad Divum Gislenum cum militem Montium ſubſidio duceret, captum ſupra notavi, in arce Antvverpienſi ſtrangulatus eſt.

Vigeſimo ſecundo Novembr. Fliſſingenſes, cùm veſperi accepiſſent, claſſem illam 54. navium propè Armudam, tam redeuntis æſtus maris, quam dies expectandi gratia jactis anchoris ſubſiſtere, confeſtim inſtructa claſſe ei obviam contendunt. At Regii conſpectis procul hoſtibus, non expectato eorum adventu, ſublatis anchoris ſe recipiunt. Hos Fliſſing. ad portum Bergenſem usque inſecuti, Romeſtrialum, quò ſe pars illorum militum receperat, confeſtim obſident.

Trigeſimo Novembr. Albanus omni ſe Imperio Bruxellæ abdicat.

Primo

Primo Decembr. Julius Echterus electus eſt Epiſcopus Würceburgicus, ſucceſſit Friderico Würceburgico, qui proximè ſuperiori menſe mortem obierat.

Octavo Decembr. admodum horrenda fuit Lunæ defectio, quam ſe terribiliorem non vidiſſe multi Viri docti confirmant.

His diebus detecta eſt *conſpiratio* aliquorum *militum præſidiariorum & civium Rupellanorum*, qui conſilium iniverant, de occupando civitatis dominatu, omnibusque aliis ſine diſcrimine, nulla nec conditionis, nec ſexus, nec ætatis ratione habita, interficiendis. Conjuratorum quidam comprehenſi, quæſtioni ſubditi, & ſuplicio affecti ſunt. Non multò poſt miles quidam attulit ad Magiſtratum pixidem veneno plenam.

Vigeſimo ſexto Decembris, Roſtochii & in vicinia ſæva fuit tempeſtas, fulgura conſpecta, & audita tonitrua.

CONTINUATIO
ANNI SEPTUAGESIMI QUARTI, ſupra MILLESIMUM QUINGENTESIMUM,

Rerum memorabilium in diverſis orbis terrarum plagis geſtarum.

Vigeſimo quarto & 25. Januarii, claſſis 30. navium ab omni re munitionum bene inſtructarum Antwerpia ſolvit, ut Middelburgenſibus ſubveniret. 26 die, dum progrediuntur, ferreum tormentum diſſiluit, cujus fragmentis circiter 30. homines perempti læſique ſunt. Deinde navis impegit, & colliſa undaque demerſa eſt, iis tamen, qui inerant, ſervatis. Alia quoque navis, propè Romerſchreallum, undis unà cum omnibus rebus & hominibus periit. Cùm Montium appellerent, & in ſpeciem triumphi & honorem Gubernatoris è portu proſpicientis, ſingulæ naves ſingula tormenta diſploderent, ſorte inde pulvis unius navis malè cuſtoditus, ignem concipiens, horrendum ſanè præbuit ſpectaculum, nave, omnibusque, qui in ea erant, in aëra magno repentinoque impetu raptis. Aucta ibi claſſis cum circiter 80. navibus conſtaret, verſus Middelburgum contendens, obviam habuit hoſtium claſſem. Strenuè igitur pugnatum eſt aliquandiu utrinque. At cum hoſtes 5. naves debellaſſent, & in his ſupremi Legati, Ammiralii & Vicarii, reliquæ ſe in fugam conferentes, vela Montium verſus convertunt, quas hoſtes inſequentes adhuc aliquas aſſecuti, in ſuam poteſtatem redegerunt. Magnum detrimentum Rex Hiſpaniæ hac expeditione accepit. Amiſſæ enim ſunt naves magnæ militares 19. Occiſus Ammiralius cum compluribus militibus, præſertim Hiſpanis veteranis, captus Vicarius Ammiralii cum multis aliis. Qui ſummæ rerum, loco Domini Beoniſii id temporis ægroti Præfectus erat Julianus Romanus, nave ſua omnibusque, quos ſecum & milites & nautas habebat, perditis, vix ſcapha ſolus evaſit.

Eadem hebdomate ab Ordinibus & Statibus Brabantiæ, Curia, Regis nomine, iterū petiit duos illos millianos auri, quos ante Albanus unà cum collatione 240000. florenorum, & tributo centeſimi nummi. Circa finem hujus menſis, Chriſtophorus Palatinus minimus natu filius Friderici Palatini Electoris & Ludovicus atque Heinricus Comites Naſſovii, milite inermi ſubito collecto, delectum Carpeni egerunt, Uranio auxilium laturi.

Menſe Februario, ex Belgio allatum eſt, Uranium & fratrem ejus Ludovicum molitos eſſe ex inſidiis, & per prôditionem occupare *Trajectum ſuperius* ad Moſam, quod *hodie Maſtricum* vocamus, Antwerpiam, Valencinam, Gandavum, ſed machinationes has patefactas ſucceſſum nō habuiſſe.

Quarto Februarii, Tuneto Romam allatum eſt, ducentos Saberloni pedites & 150. equites adjunctis ſibi auxilio 4000. Mauris eruptione facta, aggreſſos eſſe circiter 1500. Turcas, & 3000. Arabum, qui de bonis Tunetanorum prædabantur, Tunetanosque vexabant, variisque moleſtiis afficiebant, inprimis verò commeatu aliisque rebus neceſſariis prohibere conabantur, ſed Mauris pugnam detrectantibus, & in fugam ſe dantibus, 150. Chriſtianos duobus tormentis captos eſſe. Etſi Sigiſmundus Auguſtus, Rex Poloniæ mortuus eſt menſe Julio, anno 1572. tamen exanime ejus corpus non ante humi conditum eſt, quàm electus ab iis Rex in Poloniam venit. Itaque 10. demum Februarii hujus anni finis Warſovia Cracoviam traductum, & exequiæ magna pompa usq; ad 13. diem Februarii celebratæ.

Decimo octavo die Februarii, cum Proceres Regni cum ſummo apparatu Regi obviam proceſſiſſent, ingreſſus eſt novus Rex ſplendidiſſima pompa Regiam urbem & arcem Cracoviam. 21. Febr. in ſummo templo maximo Legatorum, Procerum Regni & populi conventu, ſolennique apparatu, præſcripto jurejurando præſtito, coronatus eſt ab Archiepiſcopo Gneſnenſi.

Decimo nono Febr. Middelburgum Metropolis Zelandiæ deditione captum eſt. Militibus, Sacrificis & Monachis parcitum, ita tamen, ut ſimplici veſtitu amicti Cruduri, aliis omnibus rebus in urbe relictis, quàm primùm ea excedant. Tribuni militum & centuriones Fliſſingam captivi deducti. Summus eorum Præfectus Mondragonius Hiſpanus, data fide, ad Gubernatorem ſive Legatum Regis Hiſpaniæ, Antwerpiam miſſus eſt, ut de permutatione captivorum cum eo agat. Oppidanis ſumma centum millium aureorum imperata. Reliquorum bona Uranius occupavit, qui cum trecentis civibus vicinorum oppidorum urbem eſt ingreſſus.

Vigeſimo primo Febr. *Turca* magnis copiis *de improviſo* noctu *Caniſum invadentes captis interfectisq; amplius mille hominibus, & pago direpto, & concremato usq; ad arcem exuſto, eòdem unde venerant, cum magna præda regreſſi ſunt*, præſidio, quòd in arce collocatum eſt, incendium magno animo dolore ſpectante, ſed quod numero hoſti impar eſſet, vim illam à pago propulſare nequeunte.

Mongomerius circa finem hujus menſis, in Normandia potitus eſt primò Carentano, eique præſidium reliquit filium ſuum, deinde S. Lo, ejusque defenſionem commiſit Columbiero, tum Donfieno. Hugonoti in Pictonibus occuparunt Fontenejum, Luſignanum & Talmonum. In Logdunenſi

dunenſi Provincia Malevallum, & arcem Peretum, & nonnulla alia loca.

Vigeſimo ſexto Februar. in conſilio aulico Regis Franciæ, conſtitutum, arma adverſus Hugonotos eſſe capienda. Penultima Februarii Regi Franciæ ad S. Germanum cum aula commoranti ad veſperam nunciatum eſt. adventare 500. equites, ipſum inopinantem oppreſſuri. Quare audita non mediocriter perturbati aulici, plerique ea ipſa nocte ſumma contentione Lutetiam profugiunt, poſtera luce Rex ſe in arcem Poloniam, & inde Pariſios recepit.

Circiter hoc tempus, Hugonoti feruntur, certa poſtulata quædam ad Regem miſiſſe, & petiiſſe, ut Regnum priſtino ſtatui & libertati reſtituat, & Ordinum conventus agat. His temporibus frater Comitis Mongomerii Dominus de Sancto-Joanne domi interfectus eſt.

Quarto Martii, rapti ſunt ad ſupplicium Antwerpiæ inſtar proditorum 4. ex quibus duo Hiſpani, qui feruntur, arcem Antwerpianam Uranio ac fratri ejus Ludovico prodere voluiſſe.

Quinto Martii, Albanus & Andreas Auria Génua ſolverunt in Hiſpaniam navigaturi.

Sexto Martii, Utanium, quod ab Hugonotis occupatum erat, receptum eſt.

Decimo tertio Martii, Franciſcus Barbarus Conſtantinopoli Venetias attulit, *ratificationem & confirmationem pacis* 11 die Februarii, *inter Turcam & Venetos factæ.* Quibus conditionibus ignoratur. Dicitur inter eos conveniſſe, quæ utrinque quisque maximo ſuperiori bello occuparit, in ſuam ſubjiceret poteſtatem, & ea ſui Juria Imperiique permaneant, ita tamen, ut Veneti Turcæ reſtituant Sapotum, nec ullum jus ſibi vendicent in caſtellum Xemenicum, & his ille ad duo milliaria territorii circum Zaram, & tantundem circa alios ſuæ ditionis concedat, ut Veneti Dalmatiæ & vicorum aliquot in Regione Zaræ nomine Turcæ annuum tributum pendant. Intellectum etiam tum eſt, Turcam maximam claſſem inſtituere.

Decimo ſeptimo Martii, Tuneto Romam perſcriptum eſt, Mauros magno numero Tunetum adorituros à Gabriele Serbellano profligatos circiter mille ex iis cæſis. His diebus Simon ab Anila Præfectus præſidiariorum Trajecti ad Moſam. noctu ex inſidiis eruptione facta, in caſtra Ludovici Naſſovii amplius 600. inopinantes cum excubiis interfecit. Circiter hoc tempus nuncius in Italiam allatus eſt, Mauros, qui ad urbem Tuneti habitant, à Ramadamo Protege Algieræ inſtigatos, conſilium iniiſſe, invadendi arcem nuper ab Hiſpanis extructam, interfectis ante Chriſtianis quibusdam hinc inde palantibus, ea re cognita, à Serbellone adverſus eos miſſum Salazarum, cum mille peditibus, in quatuor ordines diſtributis, à quibus Mauri profligati ſunt, mille ducentis ex iis trucidatis, plurimis vulneratis.

Vigeſimo quarto Martii, edita eſt declaratio Heinrici Regis Navarræ, qua teſtificatur, falsò ſe traduci, ac ſi iis faveat, qui Regem ad S. Germanum opprimere conati ſunt. Se ita erga Regem affectum, ut vitam omnesque ſuas opes, unà cum ſuis pro Regis & Regni ſalute profundere, & ſe perturbatoribus Regni objicere atque opponere ſummis viribus velit.

Nono Aprilis, mortuus eſt Romæ Paulus Manutius.

Undecimo Aprilis, cohors manipularium & ſcloperariorum, quæ in ſtatione cuſtodiæ cauſa pro foribus Palatii, diſpoſita eſt, in quo Dux Alanzonius, Rex Navarræ, Mareſchalli Momorantius & Coſſius, Gallicorum præſidiariorum è Legione Regia, quæ in excubiis aulæ eſſe ſolet, comprehenſi etiam alii ſunt, quòd conſpirationem adverſus Regem iniiſſe dicerentur.

Decimo quarto Aprilis, Regius exercitus copias Chriſtophori Palatini & Ludovici Naſſovii in campis Mauccenſibus ditionis Clivenſis, duobus milliaribus à Neomago diſſitis, ex itinere defatigatas inopinantes adortus eſt. Quorum impetum cùm iis, qui in caſtris erant, non ſatis ſpatii ad inſtruendam aciem datum eſſet, & plerique inermes, & hoc ſubito hoſtium adventu perturbati, hoſtibus omnibus copiis imminentibus, eosque circumſiſtentibus, & de fuga potius, quàm de prælio cogitarent, nec iis, qui manus cum hoſte conſerebant, dimicando feſſis recentes ſuccederent, multis cæſis, reliquis copiis profligatis, hoſtes caſtris victoriaque potiti ſunt.

Decimo ſeptimo Aprilis, Joachimus Camerarius Vir doctiſſimus, cùm vixiſſet annos 74. dies 6. diem ſuum obiit Lipſiæ, qui paulò ante mortem hoc diſtichon compoſuit:

Morte nihil tempeſtiva eſſe optatius ajunt,
Sed tempeſtivam quis putaſſet eſſe ſuam?
Quis putat, ille ſapit, quoniam ut fatalia vita,
Sic & quæq; ſua tempora mortis habet.

Vigeſimo primo Aprilis, deceſſit Coſmus Medices, Hetruriæ Dux, ejusque maximo natu filio Petro commiſſa eſt à Primatibus adminiſtratio Ditionum à Patre relictarum. Huic Papa in literis ſuis conſolatoriis, quas ad eum ultimo hujus menſis ſcripſit, dicitur, tribuiſſe titulum Magni Ducis Hetruriæ, quem primum Patri ejus ante quadriennium Pius V. Papa contulerat.

Quinto Maji, è Corcyra Venetis nunciatum eſt, Albanos ſive Epirotas, cum intellexiſſent, Turcas juxta pacta poſſeſſionem Sapoti apprehenſuros, ſe incolis qui ſub poteſtatem & tyrannidem Turcicam redire nolebant, conjunxiſſe & ex inſidiis circiter 3-0. equites Turcas adortos ad unum omnes trucidaſſe. Itaque Quirinum eò cum copiis miſſum, & ut Albanos pacet, & in autores hujus facinoris animadvertat, & poſſeſſionem civitatis Turcæ tradat. Etſi verò hac cæde commiſſa Albanorum 7000. convenerant, opemq; à Papa imploraverant; tamen poſtea Veneti Sapotenſes in Jus Imperiumque Turcicum tranſire coëgerint.

Undecimo Maji, *Venetiis Palatium S. Marci, magna ex parte conflagratur.*

Decimo quinto Maji, *iterum magnum incendium Venetiis excitatum eſt*, quò multæ tabernæ omnis generis mercibus plenæ, cum magna mercatorum jactura inflammatæ ſunt.

Vigeſimo quarto, ex Gallia nunciatum eſt Ducem Alenzonium & Regem Navarræ publicè declaraſſe, ſe conjurationis adverſus Regem, nec conſcios, nec participes eſſe, ſed conſtituiſſe ad Reginam Angliæ, & Principem Uraniæ proficiſci,

à quibus

à quibus vocati eſſent, cum Alanzonius exiguam ſibi in Francia ditionem eſſe, Rex autem Navarræ maximam Regni ſui partem occupatam, quererentur.

Vigeſimo quarto Maji, *Bruxellis Brabantiæ incendio correpta eſt*, cum ingenti fragore mola pulveris tormentarii, turriſque ei vicina, in qua repoſita erant quinquaginta vaſcula pulvere illo repleta, cujus vi turris illa, & coadjuncta mœnia ad viginti cubitus ex fundamentis dejecta, ſubtractis in aëra ſaxis & lapidibus, & procul ab urbe decidentibus diverſis locis vir & equus oppreſſi: In urbe & extra urbem maximo illo impetu plurimorum ædificiorum tecta, una cum fumi receptaculis, quæ ſupra ædium culmina attolluntur quaſſa ac divulſa, feneſtræ, uno quaſi momento disjectæ, homines quindecim interierunt.

Vigeſimo ſeptimo Maji, Mongomerius, cum diutius obſidionem & oppugnationem arcis Donfroniæ ferre non poſſet, ſe dedit Domino Marignoni, Regis Vicario, in inferiori Normandia, abſente Duce Boullonio. Is poſtea Lutetiæ ſupplicio affectus eſt. Trigeſimo Maji, qui dies fuit Pentecoſtes, Carolus IX. Franciæ Rex mortuus eſt. Eodem die Henricus Rex Poloniæ, in demortui locum declaratus eſt Rex Franciæ.

Ultimo Maji, re bene ad Neomagum à Regiis geſta, inſolentia elati ſub ſpecie, non ſolutorum ſtipendiorum, Hiſpani ſeditione facta à ſignis diſceſſerunt, & cum circiter quatuor millia conſpiraſſent, primò clam, mox vi Antwerpiam irrupentes, inſtructa acie in forum progreſſi, & magna vociferatione pecuniam poſcentes, magnum omnibus metum terroremque injecerunt. Inde excubiis præſidiisque diſpoſitis, & in quam cuiq; libuerat domum dimittentes, nonnullis etiam ædibus & in his Gubernatoris Antwerpienſis expilatis, ipſoque Gubernatore ejusque milite præſidiario urbe pulſo, totam civitatem dominatu tenuerunt, nequicquam Gubernatorem Belgii veriti, qui in mercatorum Saxonum domum ſeceſſerat. *Cauſam hujus tumultus prætendebant, quòd multorum menſium, imò circiter trium annorum ſtipendia ſibi deberentur*, quorum ſolutionem flagitabant. Itaque cives, ut ab ea infinita licentia, vi & dominatione ſe liberarent, & eis ſatisfacerent, ſummo ſtudio ſummaque cura incubuerunt. Itaque cum quàm poterant maximam pecuniæ vim ad quadringenta millia collegiſſent, nec illa ad ſolutionem ſufficeret, & partim aliæ res in æſtimationem illis datæ, partim reliqui, quod poſtulabant, præſtario ad certum diem promiſſa eſſet. Ultimò Maji, cum ſupremus Gubernator veniæ huic facinori datæ, impunitatiſque fidem iis ſancti religione in præcipuo templo feciſſet, iterum ſe ad obediendum Regi jurejurando obligarunt, qui 2. Junii Antwerpia Hollandiam verſus profecti ſunt.

Dum metu ſeditioſorum illorum militum, ne eas invaderent, Ammiralius naves bellicas, omnique apparatu militari adornatas, ex portu Antwerpienſi ad aliquot ab urbe milliaria educit: Geuſii ea re cognita, ultimo Maji, quo milites illi in urbe triumphabant, aliquas ex his ceperunt, aliquas etiam tormentis afflictis, in aquas merſerunt.

Circa principium menſis Julii, Ericus Dux Brunſuicenſis, & Otto Comes Schaumburgicus 4000. equitum Regi Hiſpaniæ militatum in Belgium adduxerunt.

Eodem menſe 1500. equites à Petro Erneſto Comite Mansfeldico, Gubernatore Lucelburgenſi illius Regis nomine conſcripti, in Regionem illam venerunt.

Primis etiam hujus menſis diebus, à Regiis obſeſſum eſt Gorcum.

Iidem circumvallarunt Bomelum.

Octavo Junii, literis Marſiliæ datis, nunciatum eſt, tres naves à Turca Regi Franciæ dono miſſas, in quibus erant Equi, Leones, Pantheræ & aliæ res. Quod idcircò feciſſe exiſtimatur, ut claſſis ſua ſe in portum Tolonenſem in hyberna recipere poſſit. Sed intellecta Regis morte unam ex his Conſtantinopolim rediiſſe, ut & Turcæ mortem Regis ſignificaret, & quid faciendum eſſet, cognoſceret.

Decimo Junii, oppidum de Sainct Lo expugnatum eſt, à Vicario Regis in inferiori Normandia.

Decimo tertio Junii, Conſtantinopoli à certis hominibus perſcriptum eſt inter Imperatorem & Turcarum Principem inducias, ad 5. annos factas eſſe.

Decimo quarto Junii, ex Anglia ſcriptum eſt, Reginam multis collectis copiis terra marique ſe firmis præſidiis munire, & magnam claſſem apparare.

Sabaudiæ Dux de Regis Franciæ morte certior factus, ut fines ſuas muniret, magnum militum numerum conſcripſit. Idem 26. Julii Venetias ad excipiendum Franciæ & Poloniæ Regem venit.

Turcica claſſis fluctibus agitata detrimentum accepit.

Decimo ſeptimo Junii, Heinricus Franciæ & Poloniæ Rex cum ſplendidè in cœna tractaſſet Poloniæ Proceres, noctu cum quibusdam ſuis miniſtris tacitè ac clam Cracovia abiit, & magnis itineribus quàm longiſſimè potuit procedens.

Vigeſimo quarto Junii, Viennam ad Imperatorem venit, à quo cum humaniter ac perhonorificè admodum exceptus eſſet. Vigeſimo nono Vienna diſcedens, Venetias appulit, 18. die Julii, ubi nihil prætermiſſum eſt, quod ad Regium planè apparatum, ac ſplendorem magnificentiamque pertineret.

Commoratus illic eſt ad 27. Julii, cum eôdem gratulandi cauſa conveniſſent multi Italiæ Principes ac Proceres, reliquarumque Legati.

Vigeſi-

Vigeſimo tertio Junii, *Romæ duo in puteum purgandi gratia miſſi ſubitò interierunt*, tertius cùm nondum ad aquam deſcendiſſet nimio fœtore languens ſemianimis extractus eſt. *Canes & aliæ beſtiæ in eum delatæ, ſimul atque halitum ſenſerunt, mortuæ conciderunt.* Fax incenſa ut primum admota fuit, extincta eſt.

Menſe Julio, in Calabria cæſi & capti ſunt 300. Turcæ, qui aquandi & prædandi cauſa in terram deſcenderant.

Monbrunus caput Hugonotorum in Delphinatu extinctus eſt ex vulnere, quod accepit apud oppidum Dia, ubi & vicarium ſuum, & multos pedites amiſit. Princeps Delphinus, cum equitibus mille & aliquot millibus peditum conatur ex Rhodani tractu pellere, ac conjicere Hugonotos.

Hoc menſe conſpecta ſunt, in mari propè Tunetum circiter 350. vela Turcarum. Cum his ut ſe conjungant ad obſidendam oppugnandamque novam arcem à Serragliono ædificatam, atque Guleram maximæ copiæ Maurorum, Algierenſium, Tripolitanorum & Zerbitanorum, præſtò eſſe dicuntur.

TOMI IV. & ULTIMI

FINIS.

INDEX
SCRIPTORUM GERMANIÆ
DN. SIMONIS SCHARDII
IN IV. TOMOS
UNIVERSALIS LOCUPLETISSIMUS,

Hiſtorica, Politica, Geographica, Publici Juris principia, ad formam Locorum communium referens.

Numerus primus tomum, ſecundus paginam, litera adjecta columnam paginæ primam, vel ſecundam denotat; Obſervabit etiam Lector Benevolus, in tomo ſecundo, Z phras à numero 531. uſque ad 540. duplicatas reperiri, ut verò evitetur confuſio, poſteriori loco poſitas, addito ſigno † in Indice denotari.

A.

Abbatis Cella, alii volunt Alpium Cella
Abbatis Cellæ laus & deſcriptio. 1.332.b. 1.323.b.
Abbatisvilla Pontivorum urbs devaſtata. 2.580.a.
Abbates Imperii. 2.584.
Abbates in Germania. 1.234.2.
Abbates ſibi non minus ac alios villicos ſubjectos eſſe cenſet Henricus IV. 1.384.a.
Abbatiſſa Principes Imperii 2.514.
Abbatum obſidetur 2 210 b.
Abbiatum Itali a Gallis recuperant 2.192.a.
Abdicatio Imperii Caroli V. 2.639. ſeqq.
Abdomen Duci Würtembergico vitio vertitur 2.58.a quòd exercitiis militaribus domat, b.
Abgazars 1.90.a.
Abgazelle ibid.
Abigeos ad id inſtructo negotio perſecuturi Goslarienſes per inſidias circumveniuntur 1.404.b.
Abiſontes 1 289 a. & 295. b.
Abnobæ montes varia habent nomina 1 90.b.
Abraham quando natus. 1.42.b. Abrahamo ubi tres Angeli apparuerint. 2.253.a.
Abſtinentia cibi potus unde oriatur 2.620.a.
Academia Salernitana 2.341.b.
Acatia qualia ſint navigia 4 22 b.
Accuſatio ab Henrico IV. male admiſſa, bello civili cauſam præbet. 1.390.a.
Achaia in Peloponneſo eſt, 2.387 a.
Achilles Teutonicus 1.235.b.
Acierius Condenſi Principi militat. 4 106. a. in locum Andeloti ſuffectus. 4.124. a. ſuas copias colligit, ac ſe cum Condæo conjungit. 4.108.b. collectis copiis Monpenſatium perſequitur. ibid. copiæ profligatæ à regiis copiis ibid captus. 3.132.
Acierum inſtructio. 1.9.b. Aciei inſtructio, directa cumprimis in Regis ſecuritatem. 2.126.a.
Aconzi milites apud Turcas. 2.393.a.
Acronius lacus. 1.303.b.
Actuaria naves, quæ ſic nominentur. 4.22.b.
Acephalorum hæreſis abdicatur. 1.371.b. (ſeq.
Adamus Galli Germani ingens facinus & ſtratagema. 2.584.
de *Adiaphoris* Theologorum Saxoniæ diſſenſio. 4. 108.a.
Admiralius Tanlayum ad Andelotum fugit. 4. 75. a. ſuas copias perturbata recolligit, & in Sanjam Angelici oppidum reducit. 4.121.b. graviter vulneratus. 4.132. ſupplicem libellum ad Regem Galliæ mittit. 4.129. a. ſuos ad fortitudinem & conſtantiam adhortatur. 4.132. Larnacum oppidum recuperat 4.120.a. Galliæ tanquam perturbator ac violator pacis proſcriptus. 4.130.b. Virtus ad Larnaci pontem 4.120.a. copiæ majoribus viribus auctæ 4.121.a. diligentia in re militari ibid. Servus nomine Dominicus Albius, pœna capitali affectus 4.132. ſeq. Virtus in pugna 3.132. ſtratagema. 4.121.a.
Adrianopolitanum Imperatorem ſe nominavit Turca. 1.252.b.
Adriaticum mare 1.186.a. Unde dictum ſit I, 249.b.
Adriaticus ſinus 1.255.a.
Aduatucum urbs 1.6.b.
Aduaticorum ſedes 1.360.a.
Aduaticos Brabantiæ populos fuiſſe. 1.345.b. Cymbrorum originem eſſe. 1.360.a.
Adula mons 1.283.b. Adulæ montis varia nomina 1.292.b.
Adulterium apud Germanos rarum 1.16.b & 75.b. pœna 1.16.b. & 144.b. ubi punita, ubi impunita. 1.76.a.
Adlya mons nunc Adula. 1.71.b.
Ædificia Germaniæ veteris. 1 14.a.
ad *Ægatas* Inſulas Chriſtiana claſſis repulſa eſt 4.20.a.
Ægei maris Inſulæ. 1.232.a.
Ægra fuit Nariſcorum 1. 79.b.
Ægra fluvii fons 1 87.a.
Ægyptiacus Magiſtratus 1.44 a.
Æmathia 1.40 b.
Æneas Pius in Melitam Inſulam proficiſcitur 4.19.b.
Ænea Sylvii Germania 1.129.2.
Æni & Atheſis fluminum ortus 1.279.b.
Ænobarbus Imperator 2.366.a.
Æquator 1.256.b.
Æris fodinæ apud Sarancetes 1.286.a.
Æſopi eulogion 4.46 a.
Æſtui 1.353.b.
Æſtas fervoris maximi. 1.375.b.
Æſtii 1.95.b.
Æthiopum ſepultura. 1.85.b.
Æthalia a Turcis capta 1.252.a.
Ætholorum Regio 2.385.b.
Ætholorum ferocia in verbis. 2.99 a.
Æthuſa olim, nunc Flaviana dicitur 2.374.b.
Ætna mons 2.340.a.
Ætnariorum Regio 1.284.b.
Affligenſis Abbatia 4.77.b.
Africa quales viros habeat 4.379.a. nunc vocatur Barbaria 4.321.a. oppidum. 4.364.b. Africam hinc inde valdè affligunt Horucius & Hariadenus piratæ 2.343. ſeq quorum ſub poteſtate unquam fuerit. 2.347.a. Re-

ge, Africæ potiores Tunetanus & Feſſanus 2. 347. a. Africæ urbis ſitus, & ejus expugnatio 2.371. ſeqq. Africæ fertilitas 2. 347. Africani belli exitus 2.369.b. Africa civitas in manu Turcarum 2. 337. a.

Aga Dux Janizerorum 2. 393. Præfectus cohortibus prætorianis 4. 3. a. Agæ Janizerorum menſtruum ſtipendium a Kereſchenio ſolutum 4. 51. b.

Agnes filia Philippi Haſſiæ Landgravii, primò Mauritio, deinde Johañi Friderico Ducibus Saxoniæ nupta 4. 62 a.

Agones populi, Ugonia 1. 306. b.

Agonum ſedes 1. 293. a.

Agra flumen 1. 262. b.

Agria fluvius 2. 539 arx à Petro pereſii in duas partes diſtributa ibid præſidio firmata 2. 540. b. arx quo die ſit obſeſſa 2. 531. b. † oppugnata ibid. quomodo ad Ferdinandum Regem pervenerit 2. 539. ſeqq. arx obſidione ſoluta 2. 546. b. Agriæ deſcriptio & ſitus 2. 539 a Turcis obſidione cincta 4. 55. a. obſidionem quæ ſint ſecuta 2. 546. b. Agrienſis obſidionis initium 2 531. Agrienſes Zolnok eripiunt 2. 539. à Turcis laudantur 2. 536. a. quam ſplendidè a Ferdinando Rege nuncio allato de victoria Agriæ arcis, excepti ſint. ibid. Legati quam liberaliter a Mauritio Duce Saxoniæ remunerati ſint ibid. Agrienſium Præfecti 2. 531. a. alacritas ibid. Strategema. 2 534. fœminarum ſtrenuitas 2. 536. a. Agrienſibus horrendus caſus ex pulvere accidit 2. 533. b. ex Agrienſibus quot deſiderati ſunt in tota oppugnatione Agriæ 2. 536. b.

Agricola quidem miſer numeroſam prolem ob famem necat. 4. 155. b.

Agrippina 1. 2. a. 1. 22. a unde dicta 1. 89. a. Agrippinam Metropolim in Germania eſſe 1. 170. a. Agrippinenſis Colonia 1. 84. a.

Agtſtein 1. 104. b.

Aichſtatum urbs 1. 233. a.

Aiſtecenſem diœceſin irrumpunt ſeditioſi 2. 160. a.

Alani 1. 41 a. Sarmatæ 1. 88 a. Alanorum habitationes 1. 89 a.

Alapa ab Epiſcopo data Arabem humi proſternit. 1 385. b.

Alba Græca 1. 83. a. porta eſt Chriſtianæ Nationis 2. 238 a. Julia civitas 2. 221. a. obſeſſa 2. 540. b. † occupata ibid. a Turcis expugnata 2. 435. a. Albæ Regalis ſitus 1. 254. b. 2. 431. b. Regalis ferè capta ab Adamo Gallo, Jaurini Præfecto 2. 984. deditio 2 433 a. Regalis unde dicta a. 432. b. Regalis, Hungariæ Regum ſepultura inſignis 2. 220. b. Regalis à Turcis capta 4. 55. a. Regalis Gubernator captus & Poſſonium in cuſtodiam ablegatus. 4. 49. b. Alba terra deditione capta 4. 123. b.

Albania pars Colchis 1. 93. b. magna ex parte hoc tempore Macedonia eſt 1. 250. a. à Parthis ſubacta 2. 397 b. à Turcis victa 2. 387. b. Albaniæ mons inhabitare Sclavonicam gentem 1. 90. a.

Albanus in Italiam mittitur cum exercitu 2. 648. perfidia 3. 11. a. cum exercitu in Belgium venit 4. 64. a. Dux a Rege Philippo ad compeſcendos motus in Belgio ob Religionem exortos, ablegatus 4. 63. a. Arembergicum Comitem cum maximis copiis in Friſiam adverſus Ludovicum Naſſavienſem mittit 4. 82. b. quantam ſævitiam exercuerit in Belgio eod. Naſſavienſes in fugam vertit 4. 94. a. cum ſuo exercitu, Amiſum fluvium transgreditur ibid. Groningenſibus ſubſidium fert ib. octodecim Nobiles Bruxellis capitali ſupplicio afficit 4. 83. a. Dux in febrim incidit 4. 63. a. valetudinem recuperat ibid. Edictum contra exules Bruxellis publicat 4. 83. a. Gandavenſibus claves portæ atque palatii adimit 4. 64. a. Antuerpiæ caſtellum ædificat. 4. 65. b. Emondanum Comitem capite plectit 4. 83. b. nova tributa Belgis imponit 4. 174. a. Belgis nova vectigalium onera imponit. 4. 112. a. Regi Galliæ aliquot millia Hiſpanorum auxilio mittit 4. 65. b. a Summo Pontifice galea & chirotecis, ob introductam in Belgium inquiſitionem, donatur 4. 124. a. tribulos ferreos in loca vadoſa Moſæ, ad lædendos hoſtes, conjicit 4. 100. b. omnes Vaſallos Regis Hiſpaniæ, Belgii profugos vocat ſub pœna confiſcationis bonorum 4. 119. a. ſupra Moſam pontem conſtruit 4. 100. b. Auraicum tranſitus Moſæ fluvii arcere conatur. 4. 100. b. caſtra Naſſavienſium expugnat 4. 94. a. ſe expurgat, quod cum exercitu Comitatum Embdenſem Imperii ſtatum invaſerit 4. 94. a. omnium Anglorum Antuerpiæ & alibi in Belgio negotiantium bona arreſtat 4. 112. a. Naſſavienſes inſequitur, & multos eorũ in fuga concidit 4. 94. a. Naſſavienſibus viginti ſigna militaria, & ſedecim tormenta bellica eripit 4. 94. a. militibus pro ſtipendiis ſuſpendia reddit 4. 141. b. Tornaci & Valencis quinquaginta cives per publicos carnifices decollari jubet 4. 112. a. Egmondanum & Comitem de Horne capit 4. 64. a. diplomate Regio variis in rebus abutitur 94. b. Edictum de inquiſitione ſtabilienda in Belgico 4 63. b. injuria erga Reginam Angliæ 4. 115. a. hoſtilitas in Belgio 4. 94 b ſævitia in milites 4. 141. b. populi olim Epirotæ dicti 4. 115. b. Albano ſex tormenta bellica à Ludovico Naſſavienſi erepta 4. 83. a. Albanici Naſſavienſes à Ludovico Naſſavienſi prælio ſuperati 4. 83. a. Naſſavienſes prælio ſuperant 4. 94. a. Albanicorum clades 4. 83. a. & Naſſavienſium velitationes ibid.

Albella fluvius 1. 41. b.

Albertus 1. 191. b. de Homburg Præſul & Dux 1. 157. b. Dureri pictor Germanus 1. 198. a. Magnus quantus vir fuerit & quo tempore vixerit 1. 197. a. Auſtriæ Rex Rom. electus in locum Adolphi ibid. Alberti Auſtrii Hungariæ Regis geſta 1. 190. b. Antiniacus, unde ſit oriundus 2. 551. a. Krantz Hiſtoriographus diligens 2. 315. a. Bavariæ Dux vicem agit Imperatoris in Comitiis Auguſtanis 4. 63. a. Dux Boruſſiæ, quot uxores habuerit 4. 74. a. quot filios ex Dorothea, Daniæ Regis filia, ſuſtulerit 4. 74. a. ducit uxorem ibid. Regio-Montanam ſcholam amplis ſtipendiis decorat, eoque multos Doctores & Magiſtros acceſſit 4. 74. a. Marchio Brandenburgicus Norimbergenſibus ſcribit 2. 545. a. Lichtenavum arcem capit ibid. b. in Moguntini Archiepiſcopi fines venit 2. 551 b. Trevirorum fines invadit 2. 555. b. quid a Trevirenſi Epiſcopo petierit ibid. caſtra ponit ante Metim 2. 557. a. Ulmenſium oppida, vicos incendiis devaſtat 2. 545. b. Teutonici ordinis Magiſtri ditiones invadit 2 548. a. Wormatiam & Spiram capit 2. 554 a Sitium venit 2. 555. b. capit Treverim ibid Norimbergam obſidet 2. 561. a. Marchio denuò ad Cameram literas mittit 2. 558. a. Heidelberga diſcedit rejectis conditionibus pacis ibid. novum bellum inter Epiſcopos Franciæ & Norimbergenſes ibid. 4. 34. a. Franconicæ Nobilitati bellum indicit ibid. conjungit ſe cum exercitu Ducis Saxoniæ & Landgravii filii 2. 545. a. in Saxoniam fugit 2. 562. a. Cæſari reconciliatur 2 556 4. 133 a. Mauritio victus. 2. 568. Colnbacbenſis fit Imperator totius exercitus in oppugnatione Madeburgenſi. 2. 520. a. Norimbergenſibus bellum denunciat 2. 548. a. bellum denunciat Epiſcopis Germaniæ. 2. 548. Norimbergenſes ad pacis conditiones compellit. 2 548. b. captus ab ipſo victore ſubducitur, & ob munus liberatur, quod ei dederat 2. 563. a. iraſcitur Mauritio Duci Saxoniæ 2 554. ſævitia in Franconia 2. 561. b. contra Albertum Marchionem Brand. Brunſvigeri exercitus abit 2. 562. a. inter Albertum Marchionem & Mauritium pugna habita 2. 563. a. Albertus Marchio Brandeburgenſis quondam ordinis Teutonici Magiſter, ſed poſtea Dux Boruſſiæ conſtitutus, moritur 4. 74 a. bellum movet contra patruum ſuum 4. 34. a Galliæ Regi militat 4. 91 a. ab Henrico Duce Brunſvicenſi prælio victus 4. 91. b. Henrici Ducis copias ad defectionem ſollicitat 4. 91. b. bellum movet contra Mauritium Electorem, & prælio eum ſuperat 4 91. a. Franconicis Principibus & Norimbergenſibus bellum infert 4. 91. a. per Thuringiam in Voitlandiã contendit 4. 91 a. cum exercitu mira celeritate in Saxoniam contendit 4. 91. b. ſe Sigiſmundo Poloniæ Regi ſubmittit 4. 74. a. bellum gerit cum Sigiſmundo Poloniæ Rege eod. in exilio moritur 4. 34. b. bellum inter Albertum Brandeburgenſem & Norimbergenſes 4 148. a. Brunſvicum oppidum in ſuam poteſtatem recipit 4. (91. b.

Albiani in Batavia 1. 364. b.

Albiburgium 1. 207. b.

Albion Inſula 1. 30. b. Albionem dictam, quæ hoc tempore Britannia dicitur 1. 98. a.

Albis 1. 2. a. ejus fluvii ortus & curſus, & in Oceanum exitus 1. 92. a. fluvii deſcriptio 1. 31. a. fluvii fons 1. 30. b. fons eſt in Hermunduris 1. 99. a. oſtium 1. 40. a. ripa ſeptentrionalis 1. 79. b. fluvii exundatio 2. 530. a. navigabile flumen frigore intenſo conſtrictum 4. 41. a. & 176. a.

Albrecht quid ſignificet 1. 444. a.

Albula mons 1 290. b.

Alcamaria oppidum à Geuſiis expugnatum 4. 180. b.

Alcinoi domus 1. 74 b.

Alcis Dea Nabarvalorum 1. 32. b. Numen Germanorum. 1. 33. b.

Alcora-

Alcoranus liber [illegible]rum 2.394.
Aldenburgum caput Mauritius 2.496 b. Al[illegible]enburgenſe colloquiu[m] [illegible] abrumpitur 4. 107 b & 119. b.
Alea qualis l[u]dus 1 18 b al[e]æ lu[d]us in [Ger]mania ibid.
Alemanni ſuperantur à Francis 1 [illegible]0. a. à fide Francorum deficiunt 1 6[illegible].a unde dicti 1. 5. a. & 1[illegible]2. a.
Alemannus flumen 1. 254 a.
Alepum 1. 93 b.
Alexander Magnus [c]ontra Germanos [illegible] otuit 1. 95. a. quas domuerit gentes 1 [illegible] a. Alexander Alc[illegible]s S[c]otus in Francofurtenſem Academiam v[illegible] tus 4. [illegible] a. Medices, Margaritam [fili]am Caroli V. ca[m] Iohanne [illegible] inanatam, in uxorem ducit 4. 130 Medices tempeſta no[ct]is mactatur ibid.
Alexandria à [illegible] oppugnatur & expugnatur 2. 2[illegible]9.b. recuperata ab Italis Gallo magnam attulit jacturam 2.1[illegible]2.b
Alfonſus quid [illegible] ſignificet 1. 445. a. Alfonſi Pimentel [illegible]ttus. 2.550 b. A[illegible]onius Neapolitanorum Rex 2,581.b. [illegible] Scriptor Belg[ici] belli 4. 118.b.
Algaw 1. 3[illegible]. a.
Algerenſis Caroli V expeditio 2. 604.a. Algericum Regnum 2.319 b. Algerii Regulus cum [v]iginti & ſeptem triremibus ad [T]urcicam claſſem accedit 4. 15.a. Reguli [illegible] poenas luit 4 15.b. Regulus oppidum [illegible] Mi[illegible] [illegible] ibid. a Baſſa petit, ut [illegible] et pr[illegible] oppidum [illegible]no prælio adoritur 4 [illegible]5. a.
Algoia montana 1. 28 [illegible] a. Algovici ruſticis fœderatis auxilia mittunt 2.1[illegible] b. [illegible] in fucias per[illegible], & regreſſum in patriam [illegible] petiari ibid. Algovicus motus ſedat Truccelius 2 160 a. quomodo [illegible] ompe[illegible] poſſint, c[on]ſultatur 2. [1[illegible]5.b
Aliſus 1 8 b.
Allobroges 1. 2. b Sabaudienſes 1 93. a h[illegible] Soph[illegible] dicuntur 1 93. Allobrogum Dux ditionem ſuam militari [illegible] recup. [illegible] 3 [illegible]3. a.
Almanicus [illegible] 6 b Alman quid ſignificat 1. 44 b
Almanga 1 1 a [illegible] llio [illegible]preſſi 2. [illegible]33. a. ruſtici quomodo [illegible], & [illegible] a [illegible]
Alpes [illegible]. 2. b quando [illegible] pervia ſint factæ [illegible] 291. b. ſum[illegible] a [illegible] appellatæ 1. 71. b. unde dictæ & Pœnæ 1.321 a G[illegible] 1 [illegible]7 a Pœnæ 1. [illegible] a. Alpium varia nomina 1 71 a Alp[illegible] gentes 1. 28 a. gentes octo 1. 295 a. gen[illegible] libe[illegible] 1 2[illegible] a [illegible] ſcriptio 1. 269 a.
Alſatia ad Al[illegible] Germaniam pert[illegible] 1 2. a. multa ab Ang[illegible] perp[illegible] b ab Hugon[illegible] invaditur 4. 109. a. Alſatiæ [illegible]9.a. Alſatis imperatum ne Galli [illegible] quand[illegible] 2 9. a A[illegible] Germani eſſe 1 [illegible] 25. b Alſaticorum ing[illegible]9[illegible]. Alſat[illegible] [illegible] ruſtici & [illegible] inferiores quid egerint [illegible].146.b.
Alſcium 1. 53
Alſterum o[illegible] [illegible] per[illegible] 2. 152. a.
Alta Germani[illegible] Regiones contineat 1.1.b.
Altemburga in Hungaria deſcriptio & munitiones 1 436 a.
Altmola flumen 1 234.a. Altmolæ ripæ, quæ oppida habeant 1. 254. a.
Alt[illegible] fluvius 1. [illegible]42 b.
Alvenum commun[i]tas apud Rhætos 1. 281. b.
Aluminaria [illegible] Puteolano [illegible] aureorum proventum quotanni[s] [illegible] 2 242. a.
Amalachium [illegible] a. & [illegible] b.
Amandus nomen proprium qui[d] [ſi]gnificet 1. 443. b.
Amanedoci 1 89. a.
Amaſia flumen 1. 89 a.
Amaxobii 1 89. a
Ambarum 1 [illegible]4. b.
Amberga qualis urbs 1 [illegible]33 a.
Ambia amiens 1. 93.
Ambiani 1. [illegible]0. b. Germani fuerunt ibid. Cæſari dediti 1. 361. a 1. 353 b. & 206. a. immiſſione tormentorum ea urbe Cæſarianos proſequuntur 1. 580.
Ambitioſos à gubernatione removendos eſſe 4.76.b. ambitioſorum proprium quod ſit 4 76.b.
Ambivariti Ciſmoſani fuiſſe prob[illegible]ur 1. 563. b.
Amboſianus tumultus 3 142. b. 4. 104. a. Amboſiani ſuos Hugonotos urbe ej[ic]iunt 4. 65. a.
Ambra [illegible] 104. b oppidum, & lacus. & fluvius 1.82.a.
Ambratia 1. 93. b.
Ambrum 1 293. b.
Ambſterodami ſol[illegible] o o[illegible] & imagine fractæ 4. 51.a.
Amen reſpondi[t] puer Infans dum baptizaretur 1. 163. a.
Amerbachius celeber[r]imus Juriſconſultus 2. 586. a
Amerbacum Monaſterium vaſtatur à ruſticis 2. 141. b.
Amorgen 1 [illegible]9 b.
Amien oppidum [illegible] b.
Amman unde dictus 1. 280. b. ([illegible] ſeq.
Ammiralii Gal[li]æ côteſſio & reſponſio de vulnerato Guiſio.
Ammuratis [illegible] Turcarum Im[illegible]
Ampanus [illegible] 241. a.
Amſtelodami Anabaptiſtæ ſu[illegible] afficiu[ntur] [illegible] Amſtelodamenſes ac uſantur ni[m]iæ [illegible] Anabapti[ſt]as 2 306. b ibidem augentur nô attenta an[imad]verſione ibid. Ibidem nudi [illegible] currunt extremum annunciantes judi[c]ium 2. 309. b. propterea capi[tal]iter puniuntur 2 31[illegible]. a.
Anabaptiſta ex Palatinatu pulſi 4.157 b Monaſterienſes obl[illegible] a Philippo Landgr[avio] Haſſiæ & ad deditionem co[m]puls[i] 4. 62. a Anabaptiſtarum doctrinæ præcipua d[o]gmata & [ca]pita 4 157 ſeq. Anabaptiſtis quæ capita fidei in diſputatione propoſita fuerint 4 [illegible]. A[n]abaptiſtas [c]olloquium habitum ib[id]. Ana[bapti]ſtæ [illegible] & D[illegible] trinæ ſpecies [v]ariæ 4 1[illegible]7 Anabaptiſtarum [illegible]tus integro libro deſcribitur 2. 295. ſeqq. [illegible] primus author Muncerus, male interpretatu[illegible] ther[illegible] de libertate Chriſtiana 2. 299. a. Anabaptiſtæ [illegible] circa Rhenû docentes expul[ſi] [illegible] inferiorem [illegible] delapſi [illegible] ib[illegible] h[illegible] um dogmata ib, b [illegible] nantur falſa 2 3[illegible]. Monaſterio potiuntur, ex Hollandia turmatim migrant, ubi var[i]is ſuppliciis affi[c]iuntur 2 3[illegible]0 [illegible] abſurda multa patiant 2. 301 a Erunt nova Reſpublica [illegible] 3 1. Amſtelodami perſecutionem patiuntur [illegible] a. Johannes Leidenſis in locu[m] [illegible]unſoſtil D[illegible] Ma[t]hæi ſubſtituitur, [illegible] ne fatum hujus ex[illegible] b. Enthuſiaſmo [illegible] ecla[illegible] em reddit ibid Rex multis ſolennitatibus conſtituitur, no[v]is ipſi officialibus adjunctis 2.304 capitur, equinæ caudæ alligatur, & acta, quoad quoſdam errores, pœniten[tia], ſupplicio affi[c]itur cum ſociis 2. 314. 31[illegible] E[illegible] ro[illegible] quoſdam Reli[gi]onis ſanæ articu[lo]s, pon[illegible] a Regia, & vela[illegible] qu[illegible] 2. 31[illegible]. ſeq. 308. Regem [illegible] creant 2.304 a. Sacram[illegible] hortende cc. [illegible] b. Apoſtolos emittunt, qui trucidantur hinc inde 2. [illegible] polygamiam exercent ibid. b. eluduntur à Prophet[illegible] Miniſtrorum Regiorum ornatus 2 3[illegible] a. Leidam incendunt, ob id graves pœnas ferentes [illegible] 9 a nudi Amſtelodami diſcur[r]unt ib. b. [illegible] Friſia tumultuantur 2. [illegible]0 a. Amſtelodami 2. 311 graviſſime ob id puniti 2 [illegible]12 in Hollandia extirpantur 2. [illegible]13. a.
Anartes Pannoniæ populus fuiſſe 1. [illegible]3. a.
Anacpi 1 [illegible]. a.
Anaſſus fluvius 1 82. b.
Anatolia ſeu Turcica dicitur Aſia minor 2. 553. a.
Andegavenſis civitas capta 1. 159. b. Andegavenſes ſuos Hugonotos urbe ejiciunt 4.65.
Andelotius a Condæo Rupellas vocatur 4. [illegible]. a. cum ma[illegible] Poſſi[illegible] expugnatum proficiſcitur 4. 6[illegible] a. M[illegible] & omnia ejus impedim[illegible] oppidum oc[cu]pare cogitat 4 103. a. cum ſuis cop[iis] Larnacum contendit 4. 1[illegible]. a. à ſuis le Chevalier ſans peur dictus eſt, i[d] eſt, eques pavore carens 4. 124. a. veneno intoxicatus moritur. ibi[d]. Andelotii ſtratagema 4. [illegible]21. copiæ ea improviſo invaſæ & in fugam converſæ 4. [illegible]3 b. Andelotio quinque ſigna militaria erepta ibid. Andelotiani Partenæum oppidum capiunt ib. conjungunt ſecum Ammi[ra]l[ii] copiis ibid.
Andernacum 1 254. a.
Andius ſupplicem libellum P[r]incipum Regi offerre denegat 4. 129 a. San Jan Angelum obſidet 4 135. a. ab Ammiralio ad pugnam elicitur 4. 109. a. fidem Mi[ſſ]idanen[ſ]ibus præſidiariis præſtitam [v]iolat 4. 123. b Engoleſmii obſidionem ſolvit ibid. Admiralii famulum ad occandum ſu[u]m Dominum Admiralium vehementer ſolicitat, ad[ditis] maximis po[lli]citationibus 4.1[illegible] a.
Andium inter & Ludovicum Burbonium [P]rincipem Condenſem prælium committitur 4. 119. b. Andianorum vi[c]toria 4. [illegible]32. ſtrages 4. 123 qu[o]t millia, in obſidione San Jani Ang. occubuerint 4.135. a.
Andranus fluvius 1. 91. b.
Andreas Auria G[e]nuenſium Dux 2 322. a. [illegible] triremibus Melitenſibus auxilio ven[it] 4 [illegible]6. a. Mu[illegible] in [F]rancofurdenſem Academiam [v]ocatus 4. 154. a Andreæ Oſiandri falſum dogma de eſſentiali hominis juſtitia. 4. [illegible]4 a
Angariarum abuſum ruſtic[i] impugnant 2. [illegible]34. b.
S *Angeli* locus munitus in Melita Inſul[a] 4. 23 a arx muniti ſſima, ejusq; arcis ſitu 4 3 a à Turcis oppugnatur 4. [illegible] a
Anglia Pontificiam deſerit Religionē [illegible]. 446 [illegible] ont. Britannia Angliā occupant Romani [illegible]. Suevi [occ]uparût 1. 30 b Anglicana[illegible] [illegible] deReligione reſtituenda narratio 2. 636 Angliæ Regina Gallo belliū denunciat 3. 14. b An[g]li [illegible] a [illegible]

[illegible] Gallia [illegible] 4. b. Angliæ Regina a Gallo [illegible] Angliæ Regina [illegible] Religionem oppreſſam arma induit in Gallia [illegible] Eliſabetha coronatur 3.134 a. Angli [illegible] b. Anglorum linguam magna ex parte Saxonicam eſſe 1. 442 a. Angliæ Regina Johanna Maria fit 2. 633. Re[illegible] viciſſitudinis narratio, quæ anno 15[illegible]3. acciderunt 2. 631 Rex venenu[illegible] atus 2. 63[illegible] Regnum quomodo ad Dudlæorum familiam pervenerit 2. 6[illegible]3. Anglorum ingenia 2. 63[illegible] Reginæ Mariæ tumulus 2. 1[illegible] [illegible] Rege 2. 633 Angliæ Reginæ arreſtari [illegible] Hiſpanicarum publico ſcripto cauſas explicat. & de [illegible] Albani conqueritur 4. 115. Nordfolcium [illegible] capitali pœna afficit 4. 178 Regina & Rex Galliæ fœdus ineunt 4. 180. a Regina [illegible] 18. naves Hiſpanicas & duas triremes Hiſpanis eripit 4. 124. b. [illegible] auxilia mittit 4. 132 b Reginæ [illegible] rationis & inſtrumentum au[illegible] 4. 134 a. Rex nomine Richardus Cyprum Inſulam expugnat 4. 138. a. Regina apud [illegible] Scotiæ per Legatos [illegible] 4. 464 a Regina [illegible] Reginam in fuga [illegible] ibid. Angliæ Regina focios conjurationis juſta pœna afficit 4. 173 ſeqq. Hiſpanorum in Anglia negotiantium bona arreſtat 4. 115 a in Angliæ Reginam con[illegible] 4. 134. a Reginæ conſpiratio al[illegible] facta 4. 173. Angliæ Reginæ duæ naves [illegible] 4. 98 a. Reginæ Edictum de arreſtatione Hiſpanicarum mercatorum 4. 115. a. Reginæ Dux Albanus ob arreſtatas naves Hiſpanicas [illegible] 4. 116 Angli Cæſari adverſus Turcam opem faciunt 4. 5[illegible] b Anglorum in Belgio negoti[illegible] bona arreſtata ab Albano 4. 112 a [illegible] mercatorum omnia Antuerpiæ arreſtat 4. 11[illegible] 2. Anglorum Nobilium conſpiratio in Eliſabetham Reginam Angliæ 4. 173 a. Anglis negotiationes in Hiſpania & Belgio interdicuntur 4. 115 a. Angliæ Regina ſuccurrit afflictis propter Religionem Gallis [illegible] 153 a. Anglum ab Imperatore avertit Gallus pactionibus [illegible]. 15. b. ejus Legatis, Electoribus poſt poni, dedecoroſum eſſe, judicat lib 2. 21. b.

Angra fluvius 1. 85 a. Angræ fluminis curſus 1. 91. b.

Angria 1. 91 b.

Angrivarii 1. 24 b. ubi habitarint 1. 91. b. Angrivariorum Dux 1. 56 a. 91 b. 442 a.

Anguilla tricenum pedum longæ 1. 328 b.

Anhaldini ingenti pecunia mulctari ab Henrico Duce Brunſvicenſi 4. 92 a. Anhaltenſis ditio 1. 79. b.

Aniſus fluvius per Weſtphaliam fluit 1. 65 a.

Anna flumen 1. 58 a. [illegible] ſtas exorta. 4. 42. b.

Anna monte eique vicinis pagis maxima aquarum tempe-

Annas Dux Montmorantius captus 2. 649 Gallorum Legatus capit Metim. 2. 545 a quot Regibus Galliæ inſervierit 4. 67 b. quam charus fuerit Carolo IX. Regi Galliæ ibid. Galliæ Conneſtabilis ſeptem vulneribus confoſſus 4. 67 a. in quot prælis fuerit 4. 67 b.

Annatas cùm non ampl[illegible] ſolvant Status Imperii, & ſe à redemi[illegible] ne paſſit liberari petunt [illegible] R[illegible] ngarienſes 2.

Annona [illegible] ræfecto iniquitas capitalis exiſtit 2. 466 b [illegible] 142 b

Anſegiſus S. Arnulfi Epiſcopi Meteuſis filius 1. 193. b

An[illegible] 1. 24. b.

Antilipani 1 [illegible] o b

Antiochia expugnata 2. 396 a. Antiochiæ ſeditio periculoſa exorta ob novam exactionem 4. 174 a.

Antonina oppidum 1. 361 a.

Antonius Pius conſentiens H[illegible] ſto[illegible] cus [illegible] 326 b Antonii Lævæ aſtutia [illegible]. 90 b. Ant[illegible] Lalaing Comes de Hochſtraten ad dicendam [illegible] ntentiam coram Albano vocatur 4. [illegible] Generalis Procuratoris Belgii citationi reſpondet (4. [illegible] 5 a.

Antrum a[illegible] L[illegible] Fr[illegible] nc ob[illegible] rgenſem 2. 254 b.

Antuatius pa[illegible] b

Antuerpia 1. [illegible] 3. [illegible] Andoverpiæ nomen ex Amb[illegible] 1. 363. b. Andoverpi ab Eligio converſi 1. 36[illegible]. Andoverporum antiquitas ib. Antuerpia multi mercatores diſcedunt ob ſeditionem ibi exortam 4. 51. a. Antuerpiæ Anglorum mercatorum omnia merci[illegible] munia arreſtat[illegible] a. ſe[illegible] io exorta & imagines fractæ 4 [illegible] a. & 61 [illegible] tio ſedata 4. 61. a. novum caſtellum ab Albano extru[illegible] m 4. 65 b alius tumultus repentè exoritur 4. 61 a. [illegible] berum exer[illegible] tium Religionis conceſſum [illegible] a. 61 b. quibus conditionibus ſediti[illegible] compacta [illegible] erit 4 6[illegible] cui tumultum movent 4. [illegible] nego[illegible] intern[illegible] llæ 4. [illegible] a. Albanus multos milites decollari jubet 4. 141 b calamitates 4. 63 b a[illegible] exorta 4 [illegible] b. A[illegible] ſis [illegible] 4. 5[illegible]. An[illegible] tionem rec[illegible] nt 4. 77. b. immunes ab inquiſi[illegible] 4. [illegible] a. Antuerpienſes Auraico numine R[illegible] jurat[illegible] entum præſtant 4. 61. b.

Anus quædam [illegible] us prodit milites 2. [illegible] b.

Aphrodiſium fortiſſimum propugnaculum 2. [illegible]

Apianum [illegible] tnium 1. 296 b. (Africa 2. 3[illegible]

Apennini [illegible] 1. 5[illegible]. b.

Apolloniatis [illegible] b [illegible] 65. [illegible]

Apollophanes [illegible] 5 [illegible] b.

Apoſtoli [illegible] a 1. [illegible] b.

Appollinaris [illegible] Bavo[illegible] cum ſua legione proficiſc[illegible] 598 [illegible] nomine Cæſaris 2. 588 a. [illegible] 2. 58[illegible] b Apollinaris [illegible] inſignis teniêtua 2 [illegible]

Aprorum [illegible] a.

Aqua [illegible] anno 2. 144 b. aquæ hauſtus [illegible] venditi [illegible] 361. a. Aquæ colores un[illegible] 65 [illegible] 5. a Aq[illegible] a. aq[illegible] tuas op[illegible] cenna [illegible] & Reg[illegible] Gal[illegible] actæ [illegible] 4 a. Aq[illegible] penuria quanta in caſtris fuerit Cæſ[illegible] 333 a [illegible] 4. 41 [illegible] 4. 46 & [illegible] 46 Aquarum inundati[illegible] in Thu[illegible] & [illegible] A[illegible] 4 4[illegible] b [illegible] dati[illegible] ſemper mala max[illegible] potten[illegible] lle 4. 147 b

Aquaria [illegible] 2. [illegible] 4[illegible]

Aquila Imperii [illegible] 1. 745 b.

Aquilegenſis Hiſt[illegible] 1. [illegible]

Aquilo ve[illegible] us unde d[illegible] 1 1[illegible] b

Aquis oppidum [illegible] Aq[illegible] a M[illegible] Cælſo[illegible] ebratur [illegible] 45 a in Aquenſi [illegible] tus 2. 61[illegible] a.

Aquisgranum Germ[illegible] R[illegible] 2. R[illegible] a. Aqui[illegible] Carolus [illegible] Aquisgrani [illegible] on[illegible] a [illegible] Magnus. Aquisgranenſis [illegible] tus Imperatorem ex[illegible] cor[illegible] Elec[illegible] Decretum ab Imperatore [illegible] quod R[illegible] ſpectum [illegible] noluerit a[illegible] ti oſtenſione ibid. Canoni[illegible] coronando [illegible] 2. 2[illegible]. Aqui[illegible] mum Palatium 2. [illegible]

Aquitania 1. [illegible] b Aq[illegible] æ fines [illegible] b. Aquitaniam ſubegit Carolus Magnus 1. 21[illegible] a. Provinciam [illegible] pinus eſt aſſecutus 1. 165. b, Franci recuperaverunt [illegible] b Aquitani 1. 3[illegible] a

Arabia felix 1. 94. a & 1[illegible] 3 a. Arabes olim dictos Nu[illegible] das 2 3[illegible] 3 a. Arabicam in literarum Profeſſores [illegible] 4[illegible] a. Ar[illegible] literis utuntur Turcæ 2. 391. a. Arabi[illegible] (ne utuntur T[illegible]

Arabon flumen 1. 92. a.

Araniſci 1. [illegible] b. ubi habitarint 1. 85. a.

Arar fluvius oritur in jugis [illegible] 1 [illegible] b. flumen 1. [illegible] 6 a nunc Sagona 1. 93. b.

Arbona 1 4. a. oppidum 1 [illegible] 7 b. Arbonæ m[illegible] tes [illegible] b

Arbor felix Arbon 1. 305 b. Arbores [illegible] randes ob H[illegible] ſpeciatem extinctæ 4. 41 a. [illegible] ſſimæ v[illegible] e.

Arbores 1. 365. a. [illegible] un[illegible] 4

Arcada [illegible] o. b Arcadia eſt in Peloponneſo 2. [illegible] 8

Arces [illegible] ædificatæ a Romanis [illegible] ntra [illegible] eo tractu, ubi nunc eſt Baſilea [illegible] 92. b. Ar[illegible] & [illegible] linorum nomina apud Rhætos 1. 292. b. Arce in[illegible] te ex[illegible] ofum [illegible] us deſtructioni cauſ[illegible] ber 2. 2[illegible] 9 a. Arx N[illegible] nſis a quinque [illegible] antum [illegible] nibus [illegible] eripatur, [illegible] eaſtente Duce 2. 2[illegible] [illegible] ate recuperatur 2. 21[illegible] a. Arcis præſidio facile poſſe civitatem Lautrechius credit 2. 1[illegible] b. Arces nu[illegible] tolerandas, ſtatuit Münccrus 2. 158 a. Arcis Guletanæ [illegible] ceptio[illegible] b. arce Tunetana potiuntur capi[illegible] 2 3[illegible] um Saxonicarum deſtruc[illegible] Imperatori [illegible] 40 b. arcis Har[illegible] esburg a p[illegible] deſtru[illegible] [illegible] magnis calamitati[illegible] Saxoniam [illegible] 4 a Arces viſæ inexpugnabiles 3. 124 b

Archeutides cereviſiæ [illegible] d.

Archicancellarii per Germaniam & per Gallias 1. 23[illegible]

Archiepiſcopi per Germaniam 1. 233. b.

Architectura Germanorum 1. 193 a.

Archuſienſis Epiſcopatus 1. 55 b.

Arctopolis Be[illegible] na [illegible] 32 b.

Ar[illegible]oum mare 1. 35 b.

Ardua Sylva 1. 85 a.

Ar[illegible]

Arduenna hodie dicitur Ardenna. 1. 93. a. Arduenna Galliæ Sylva maxima 1. 342 b. Arduenna quam late pateat. 1. 91. a Arduennæ latitudo 1. 367. extremæ partes quæ fuerint tempore Cæſaris. 1. 367 a
Ara flaviæ 1. 82 a. 2. 67 a
Arelatum urbs 1. 253 a. ad Rhodanum qualem ſitum habeat 2. 511 a. Arelatenſe Regnum 1. 253 a. ſub Romano Imperio eſſe debet 1 212 a. unde nomen acceperit 2. 311 a. Vetus Impp. ſedes 2. 9 b.
Aremburgum ab Auraico vi expugnatum 2. 100 b.
Arembergicus Comes cum maximis copiis ab Albano in Friſiam miſſus 4. 82 b. in prælio interficitur 4. 83 a. filiam Maximiliani II. Carol. IX. Regi Galliarum nuptam in Galliam comitatur 4 146 b.
Arenacum 1. 364 b.
Areopagitarum Decretum contra tabulas forenſes 2. 285. a.
Argea Regio 1. 325 b.
Argentina in Germania eſt 1 170 a Argentinæ urbis magnificentia 1. 230. b. aquarum inundatio 4. 147 b. Argentinenſis turris altitudo 1. 231 a. Argentinenſibusne imperarint Galli? 1. 219 a. Argentinenſi Senatui Albertus Marchio Brandenburgicus ſcribit, & ille reſcribit 2. 554 Argentinenſes mittunt Legatos ad Regem Galliæ 2. 546. a. quomodo Cæſareos exceperint 2. 556 a. Legatos Cæſari obviam mittunt, deprecantes, ut ipſorum finibus parceret ibid. certum modum frumenti atque vini Regi Galliæ deferunt 2. 546 a conſcribunt militem 2. 546 b. Argentinenſis Epiſcopus Hugonotis cibaria præbet 4 109 a ager undique hoſtiliter invaditur 4. 116 a. Schola inſtaurata per Johannem Sturmium 4. 111 Argentoratia 1. 83. b. Argentoratenſes fuerunt Triboci 1. 78. a. Argentoraci 1. 1. a. Argentoratenſes quid Carolo V. reſponderint 2 456 a. Argentoratum fuit in Schmalcaldico fœdere 2. 444 a. Rex Galliæ mittit Legatos 2. 545 b. Argentorati motus ob Religionem concitati 2. 442 a. in Argentoratenſi agro Hugonotorum clades 4 109 a Argentoratenſes motus propter divorum ſimulacra 2. 442 a Eorum cum Helvetiis fœdus 1. 444 b.
Argentifodina in Germania 1. 233 a.
Argenti venæ in Myſnia 1. 79 a.
Argentuarium urbs 1. 6 b.
Argiera ſitus & loca 2. 368 a.
Argolica eſt in Peloponneſo 2.
Arii 1. 32 b. & 43 b. feritati innatæ lenocinantur 1. 34 populi 1. 75 a. Ariorum truculentia. 1. 32 b.
Arimphai 2. 351 b.
Ariovistus Rex Germanorum Germanicè Ehrenveſt 1. 27 b. & 44. a. quid ſignificet 1. 445 a.
Arlenberg 1 287 a.
Arma varia variarum gentium 1. 92. Veterum Germanorum ibid. clauſa apud Suiones 1. 34. b. tractarint fœminæ 1. 15 b. Armis quæ præponenda ſint 1. 101 b Arma auferendi ſubditis modus 2. 466 b. Armorum genera veterum reperta in arce Tunetana 2. 334 a. armamentaria Principum & civitatum Germaniæ 1. 235 b. armati omnia agunt Germani 1. 12 b. Armorum uſu interdicitur Palatinatus ſubditis 2. 275 a. Reinſanis ruſticis 2. 64 a.
Armele fluvius 1. 88 a.
Armenia ab Alex Magn. domita 1. 171. b. Armeni inhabitarunt Ruſſiam 1. 89 b. Armenorum mercaturæ ibid.
Armer Conrad ſeditionis origo 2. 34 b. & incrementa 2. 35. a. & 61 a.
Arminius Dialogus 1. 213. Arminii ætas & anni Regni ejus 1. 268 a Germanorū Ducis Hiſtoria 1 259 a. exitus 1. 268 a.
Arnoldus proprium nomen quid ſignificet. 1. 443 b.
Arnolphus Imperator 1. 1 5. a Rex Saxonum 1. 25 . a. Epiſcopus Metenſis Vir Sanctus 1. 162. b & 177. a. Arnulphi genealogia 1. 162 a.
Arola ex quibus montibus erumpat 1. 325. b. Arolam fluvium eſſe, quem nos die Ar vocamus 1. 306 b.
Aromata 1. 94. a.
Arona oppugnatur non expugnatur 2. 190 b.
Arrogantia nunquam aliquid boni peperit. 2. 175. b.
Arragonia 1. 93 b.
Arſaces qualis vir fuerit 1 75. b. Parthorum Rex 1. 26. b.
Arſacida 1. 26 b.
Arſenale armamentarium Venetiis 4. 131. a.
Artobriga 1. 82. b. (648
Arteſiam Galliæ Rex capit 2. 603. b. Galli depopulantur. 2
Arula fluvius Helvetiorum 1 187. a.
Aſaps qui nominentur apud Turcas 2. 392 b.
Aſarites cereviſia 1. 56 .
Aſberga civitas & arx Würtembergiæ munitiſſima dedit ſe fœderatis 2. 45. 2. & 74. a deditur 2. 54. ſeq arx oppugnatur ibid. Aſbergæ ſitus 2. 45. a. recuperatur à Duce 2 80 b. 2. 283 b.
Aſcanii 1. 25. b Aſcanios Comes commendator maior Caſtiliæ, unus ex Capitaneis Chriſtianæ claſſis 4. 165 b.
Aſcenas apud Moſem quis 1. 42. b.
Aſciburgium 1. 45. b ab Ulyſſe conditum 1. 366. a. urbs 1. 7. a. & 341. b Aſciburgius mons 1. 68. a. Aſciburgii montis nomine quæ contineantur. 1. 91. a.
Aſci 1. 85. b.
Aſia minor hodie vocatur Natholia 2. 240. Aſiæ gentes molles 2 243 b. Aſiam minorem Turcæ vaſtarunt 2. 383 a. Aſiaticæ Provinciæ diſſidia 2. 383. b. Aſiaticos vicerunt Parthi 2. 395 b.
Aſianos bellaces ex legibus 1 27 a
Aſper Turcicus 6. crucigeris & dimidio conſtituatur 2. 243 b.
Aſ ... riorum Regnum 1. 105 b Regni ortus 1. 370. a.
Aſtenaum oppidum a Rege Galliæ receptum 2. 549. b. oppidum captum 2. 547 a
Athenæ quo tempore Turcæ occuparint 2 253. b.
Atheſis flumen in ſinum Adriaticum influit 1. 91. b. fluvii inundatio. 4. 66 a
Athila Hunnorum Rex victus 1. 220. b.
Atrebates 1. 306. a. hodie die Arters 1. 93. a. Atrebatum fines Galliæ Rex cum exercitu invadit 4. 253. a.
Attica ora 1 93. b. Attica capta 2. 386. a. Atticam totam occuparint Turcæ 1. 384 b.
Attila 1. 82. a. nomen proprium quid ſignificet 1. 445. a.
Atuacum 1 84 a. Atuacum ſeu Aduaticum Tungrorum oppidum 1. 305. a. & 360. a Atuatici 1. 70. b.
Avares 1. 40 a. & 210. a.
Avariſti vicini fuerunt Ungariæ. 1. 78. a.
Avaritia ſordes 1. 2 1. a. Avaritiæ inſigne exemplum. 4. (158. a.
Auchiacum arcem Cæſar expugnat 2. 580 b.
Avellanus lacus 1. 325 b.
Avenion urbs 1. 253. a.
Aventicum civitas 1. 305 b. oppidum 1. 519 b.
Augienſes Abbatiæ impetrandæ cauſa Imperatori ſolvuntur mille pondo argenti 1. 393 a. non admittunt Monachi Dominicanum ibid. b.
Augſtein 1. 35. b.
Aguntum 1. 82 b.
Auguria & auſpicia 1. 11. b.
Auguſta Acilia 1 83. b Rhætia 1. 31. a. Treberorum 1. 22. a. Rauraca 1. 306 a. Prætoria 1. 296 b. Auguſtæ Prætorium 1. 104 b Vindelicæ laus 1. 231 a. Auguſta Veromanduorū capta, propeq; eam Gallorum clades 2 648 ad Auguſtam Veromanduorum Gallorum clades 2. 649 Auguſta Vindelicorum a confœderatis Principibus deditione capta 2. 545 a Auguſtam Cæſar venit 2. 555. a. Auguſtæ Vindelicorum conventus celebrantur 2. 609. a. quid Cæſar egerit a 555 Vindelicorum præſidia impoſita 2. 585. b. Rhæticæ Comitia celebrantur 2. 606 b. Auguſtam Rhæticam Cæſar ex Saxonia venit ib Auguſtalis coronationis ſolennitas 2. 668. b. Auguſtanus Epiſcopus a confœderatis Principibus è finibus ejicitur 2. 546. a. Auguſtana Confeſſio omnibus libera cōceſſa 2. 659. a. Auguſtani dederunt Cæſari bellum adverſus eos paranti, pecuniam mutuo 2. 648 a. Auguſtæ Vindelicorum Comitia celebrata 4. 44 b Comitia celebrantur 4 36 a. terræ motus oritur 4. 173 a. in Comitiis quid maximè actum fuerit 4. 48. b. Auguſtanorum Comitiorum capita 4. 48. b. Auguſtana Comitia ſoluta 4 49. a.
Auguſtana Comitia 2. 443 a. Confeſſio Proteſtantium ibi exhibetur 2. 444 b. Comitiorū Decretum ib. Auguſtani 4000 armatorum conſcribunt 2. 457 a. Auguſtam venit Carolus V. 2. 603. a. Auguſtanorum Dux militaris Schertelus 2. 457. a. Auguſtani reconciliantur Cæſari, & Schertelus in exilium abit 2. 493 a Auguſtæ alia Comitia 2. 5 3 a. Auguſta Proteſtantibus deditur 2. 544 b. Senatus vetus reſtituitur 2. 545 a. Auguſtani pro Norimbergenſibus intercedunt 2. 549 a. reformat Senatum Carolus V. 2. 555 b. Auguſtæ formula interim componitur 4. 161. b. Auguſtæ terræ motus. 4. 175. a. Auguſtam venit Philippus Hiſpanus 2. 650 Auguſtanorum laus & varia notabilia per Peutingerum ſcripta 1. 200 ſeqq Auguſta utrum in Rhetia, an Vindelicia 1. 277. a Clades Variana ibi facta 1. 27. b. Perlegberg ab iſta nomen accepit. ibid. Auguſtam ad Comitia ab Imperii Statibus vocatur Pontifex 1. 440 b. Auguſtanum Conſulem vocavit quis Maximilianum Imperatorem 2. 11 b. Auguſtana Comitia Religionis cauſa habentur, & ibi proponitur Lutheranorum confeſſio, dilato negotio Ratiſbonam 2. 257. a. in Auguſtanis Comitiis Carolo V. exequiæ fiunt. 3. 134. a. geſta potiſſima in iſto conventu ibid. Auguſtana confeſſio duobus

Ordinibus Archiducatus Auſtriæ, Dynaſtis & Nobilibus conceſſum. 4. 130. a. Auguſtanorum Legati, qui miſſi fuerunt ad nuptias Wilhelmi Ducis Bavariæ. 4. [illegible] a. b.

Auguſtus Elector Saxoniæ quantum paſſus ſit a Grumbachianis. 4. 57. b. ſe ad Gothanum bellum parat. 4. 37. b. Auguſtæ Electoralis dignitatis & aliorum Ducatuum inveſtituram à novo Imperatore [illegible] . 4. 4[illegible]. a. Auguſtus Elector Saxoniæ & Johannes Wilhelmus Dux Saxoniæ machinas bellicas Gothæ repertas inter ſe [illegible]tur. 4. 40. b. quid reſpondeat arbitris cauſam controverſiarum, quæ ipſi cum Electore Saxoniæ Johanne Friderico intercelſerant. 4. 36. b. Gotham obſidet. 4. [illegible] 8. b. patruelem Johannem Fridericum orat, ut [illegible] a ſe dimittat. 436. a. Auguſti Electoris & Johannis Wilhelmi Ducum Saxoniæ Theologorum conventus. 4. 10[illegible]. b. filia Caſimiro, Comiti Palatino Rheni, nupt[illegible]. 4. 139. b. Thaletorum inſcriptio. 4. 62. b. Auguſto mandatur, ut Decreta Imperii in Grumbachianos exequatur 4. 50. b. & 51. b. inſidiæ poſitæ a Grumbachianis. [illegible]. 36. b.

Aviones 1. 50. a & 95. b.

Aulæum peſſus maxima ſuſurronum. 2. 288. b.

Aulerci hodie Aurelianenſes. 1. 93. a.

Aulici in gratiam ejus, cujus opibus aluntur, loquuntur. 2. 9[illegible]. a. Aulicorum vaniloquentia. 2. 105. b. Aula Nobilibus abundat viſitatis Principis cauſa. 2. 34. b. Equeſtrium ludorum gratia. 2. 60. a. Aulicorum inutilium ſuſceptionem exprobrant legati inſi Duci Würtembergico. 2. 36. a. & 62. a.

Aumalius cum exercitu Alſatiam invadit. 4. 116. b. Wolffgangi copias inſequitur. 4. 123. a. Minatur Biſontino. 4. 114. b. Hugunotos in agro Argentoratenſi invadit ac diſſipat. 4. 109. a. cum ſua legione ad præſidium Pictavium ruſus mittitur. 4. 135. b. capitur. 2. 556. b.

Auraicus ſuas copias exauctorat, eiſque partem aliquam ſtipendiorum ſolvit. 4. 116. b. certis argumentis probat, ſe nunquam Regnum Belgicum ambiiſſe. 4. 76. a. Belgicum bellum renovat. 4. 176. a. crimen objectum refutat, nimirum, ſe non eſſe auctorem Belgicorum motuum 4. 75. a. militem conſcribit contra Albanum 4. 94. a. a Philippo Rege Hiſpaniarum affectus fuerit. 4. 70. b. quot modis accuſatus fuerit a Rege Hiſpaniarum. 4. 70. b. ex Belgio infectâ re diſcedit. 4. 111. b. de criminibus objectis & maxime de ambitione ac crimine læſæ Majeſtatis, ſe purgat. 4. 75. a. ſeqq. Multas leves pugnas vario ſucceſſu cum hoſte committit. 4. 108. b. quot Regionum Præfectus fuerit. 4. 70. b. Condenſi militat. 4. 125. b. Uraniam ac ditionem Montfortenſem oppignorat. 4. 116. b. a Rege Galliæ pro bono amico proclamatus. 4. 142. b. cum ſuis copiis Geldriam invadis 4. 151. a. aliquos arces Regi Hiſpaniarum vi eripit 4. 100. b. quàm propenſus ſemper fuerit erga Regiam Majeſtatem. 4. 76. a. ſcripto publicè edito ſuſcepti belli adverſus Albanum cauſas exponit. 4. 94. a. à Philippo Rege Hiſpaniarum in Belgium citatur. 4. 70. b. generalis procuratoris citationi reſpondet. 4. 75. a. Belgii Proceribus bellum denunciat. 4. 180. b. Præfecturam filci Regii renunciat. 4. 76. a. importuniſſime Gubernatricem Parmenſem orat, ne Belgio diſcederet. 4. 76. b. quoties ob Regiam Majeſtatem de vita periclitatus ſit. 4. 80. b. apud Hiſpaniarum Regem falſo traditus 4. 80. a. Antuerpiæ tumultum ſedat 4. 61. a. Auraici belli exitus 4. 111. b. Auraici victoria. 4. 176. b. ingenium 4. 75. b. delicta a procuratore generali commemorantur 4. 71. b. citatio Bruxellis ad valvas Curiæ affigitur, ibid. Apologia de criminibus objectis 75. ſeqq. Auraicum eſſe caput & auctorem conjuratorum & rebellium in Belgio 4. 7[illegible]. b. Auraici Principis & Saxoniæ Principiſſæ conjugium 3. 150. a.

Aurea Bulla per conniventiam aut benevolentiam non obſervata, laborem Imperatori creare poterit 2. 126. b.

Aurea Cherſoneſus. 1. 94. a.

Aurei Velleris ordo à quo ſit primum conſtitutus 2. 640. a.

Aurelia in Gallia quomodo munita ſit. 2. 419. b. receptaculum Hugonotorum 4. 61. b. urbs totius Galliæ umbilicus, & Hugonotorum firmiſſima civitas 4. 65. b. a pontificiis obſeſſa 4. 70. a. Aureliæ ſeditio orta inter pontificios & Hugonotos. 4. 65. a. Aurelienſes ſuos pontificios urbe ejiciunt. 2. 65. b. Aurelienſis obſidio 3. 157. b. Aurelienſe Edictum de novo per Carolum Regem Galliæ confirmatur. 4. 67. b. Aurelianus Princeps Principarum Luccbergenſium invadit. 4. 153. a. Aurelius Sanctus. 2. 44. a.

Aurinia Germana mulier. 1. 10. a. Aurinia apud [illegible] ibid. 6[illegible]. a.

Auriſius 1. 52. b.

Aurum reperitur in Danubio & Rheno. 1. 8. a. Au[illegible] in quibus Germaniæ montibus & fluviis reperia[illegible] 233. a. Auri ubi eſt abundantia, ibi non eſt potentia[illegible] 257. b. Auri & argenti [illegible]dinæ in Germania. 1. 8. [illegible] Auro & argento veteres Germani [illegible]arebant. 1. 8. a. Aurum in ventribus Turcarum diſſe[illegible] is inventum. 2. 554. b.

Auſpicia Germanorum 1. 11. b. Auſpiciorum obſervationes variæ. 1. 11. b. 12. a.

Auſtralis Domus. 1. 234. b.

Auſtraſia 1. 35. b. Auſtraliæ novum nomen Belgicæ impoſitum 1. 368. b. pars Lotharingia 1. 223. a. Regni veteris amplitudo 1. 243. b. Auſtraſiorum Rex Theudericus. 1. 161. a.

Auſtrebi Geuſiorum copiæ fuſæ. 4. 61. a.

Auſtria unde dicta ſit. 1. 71. a. Auſtriæ familia autor Rudolphus 1. 230. b. Principatum habuit Ottocarus Rex Bohemiæ 1. 186. a. civitates. 1. 231. b. aliquid addidit à Bavaria adeptum. 1. 224. a. Ducatui qui jamdiu præfuerint. 1. 244. a. Auſtriam occuparunt Quadi. [illegible] Auſtriæ Domus exemptio. 2. 26. b. Auſtriæ Dux fœdere jungitur Würtembergico. 2. 526. Auſtriacorum Principum amicitia cum Regibus Galliæ. 2. 5[illegible]. a. Auſtriæ duobus Ordinibus, nimirum Dynaſtis & Nobilibus. Auguſtana Confeſſio permittitur. 4. 99. a. 13[illegible]. a. 151. a. Auſtriaci Proceres Confeſſionem Auguſtanam a Cæſare petunt. 4. 55. b. Auſtriacis Auguſtanam Confeſſionem Maximilianus Imperator concedit 4. 99. a. Auſtriacorum laudes, & cur Imperio digniſſimi 2. 13. b. ſeq. familia divinitus ad Imperii defenſionem videtur deſtinata. 2. 14. b. Auſtriaci ut electoris honorem conſequantur, deſideratur. 2. 20. b.

Autunaco. 1. 84. a.

Auvernorum ditionem Germani equites depopulantur. 4. 144. b.

Auxiliantes Venetos Gallis, ut ab eis averteret, quoquo modo cum eis fœdus pangit Cæſar 2. 187. b. Auxi[illegible] autem Cæſari Pontificem avertit Gallus 2. 195. a. Auxilia promiſſa deteſtantur Veneti mittere, ne in ſe concitent odium potentiſſimi Galli. 2. 195. b. auxiliantes Gallis Helvetios divertit Medices ipſorum terram laceſſendo. 2. 197. b. maxima cum Hiſpanorum utilitate, & conſternatione attenuati Gallici exercitus. ibid. auxilia denegat Imperator Gallus, non ſe alium armaturum, ſe verò ex armaturum fore aſſerens. 2. 321. b. Auxilia Viennenſibus obſeſſis miſſa cives magis ac hoſtes affligunt. 2. 244. a. auxilia Hungaris lubens offert Turca ſpe invadendi novi Regni, more ſuorum Anteceſſorum. 2. 249. b. auxilia Imperii implorantis Ferdinandi oratio ibid. auxilia tecta produntur ejaculatione ſignatorum globorum. 2. 329. b. auxilians Oenobarbus Algerii Regulo ipſum Regno privat. 2. 343. a. auxilia Turcica à diſcordantibus Ungaris evocata his exitioſa. 2. 365. a. auxiliorum prætextu Turca inva[illegible] Græciam. 2. 384. a. Auxilius probabiliter deſtitutos Melitenſes bello laceſſere conatur Turca. 2. 91. b. Auxilia ne Gallis incluſis adveniant, maxime laborant Itali 2. 1[illegible] b. Helvetiorum Würtembergico miſſa, ut domum vocentur procurant Fœderati, cum maximo Duci Würtemb. 2. 66. b. Auxilia modica Germanorum [illegible] Livones his majora conferre nolentibus Moſcovitæ cedit pars Livoniæ. 3. 154. b.

Axiarum fluvius. 1. 67. b.

Azelburg 1. 82. b.

B.

B*Albenbergenſis* montana 1. 57. a. Babenbergenſis Eccleſiæ ſtatus labefactatus. 1. 413. b. civitas. 1. 87. a.

Babocza caſtrum obſeſſum a Cæſarianis. 2. 582. arx obſeſſa 2. 590. a. caſtrum à Turcis metu relictum. 2. 583. a. arx expugnata. 2. 595. a. 4. 53. a.

Babylonem Semiramis condit. 1. 370. a. Babylonem urbem, Romam ſignificat in Scripturis. 2. 613

Bacanam jurat Fœderatis. 2. 71.

Baccenſis Epiſcopatus. 1. 88. a.

Bacenis 1. 21. a. Bacenim ſylvam eſſe ſylvam Semanam. 1. 95. a.

Bacheraci controverſia inter Clivenſem Principem & Colonienſem pacata. 2. 558. b.

Badenia inferior 1. 2 b. Badeniæ apud Helvetios thermæ 1. 253. a.

Badenbornenſis Epiſcopatus 1. 86. a.

Badenſes Marchiones 1. 235. a. Badenſis Marchio in verba ruſticorum jurare cogitur 1. 245. a. ob ſeditiones profugit Argentoratum 2. 173 b. Galliæ Regi militat. 4. 114. b.

Bamorum gens ubi fuerit in Germania 1. 7 a.

Bagacum oppidum 1. 360. b.

Baganum oppidum ibid.

Baia balneæ 1. 325 a.

Bajenna 1. 307. a.

Balduinus quid ſignificet 1. 343 a Rex Hieroſolymitanus Guidoni Luſignano filiam in matrimonium elocat. 4. 11 b. Comes Flandrenſis Conſtantinopolitanus Rex eligitur 4. 138. b. captus & necatus ibid.

Baleares majores inſulæ. 2. 323. b. inſulæ 366. a. Balearium inſularum minorum oppida Mag. 2. 323. a.

Ballenbergis quid actum ſit in bello ruſticorum. 2. 163. b.

Balnea fontis amari 1. 40. a. Balnea puteolanea 1. 325. a. Balneæ Göppingenſes. 2. 65. a.

Balſama in Syria 1 36. a 1. 103. a.

Balthaſar Hubmeyerus hæreticus, à quo Hubmeyeri dicti ſunt 4. 157. a.

Baltheum mare 1. 1. b. mare 1. 35. b.

Balthea Inſula. 1. 30. b.

Balthicum mare 1. 229 b. Balthici maris inſula 1 25. b. maris ſinus ſitea 1. 101. a.

Bamberga urbs capta 4. 91 b. Bambergæ ſepultum S. Henricum Imperatorem ejus nominis ſecundum 1. 232. b. Bambergia oppidum captum ab Alberto Marchione Brandenburgico 2 558. b. Bambergenſis Epiſcopus pacem petit ab Alberto Marchione Brandenburgico. 2. 548 b. Bambergenſis Epiſcopi fines Albertus Marchio Brandenburg. invadit 2. 561 a. Bambergico Epiſcopo multa eripiunt Alberti Præfecti 2. 557. a. Bambergenſis Epiſcopus à Philippo Haſſiæ Landgravio ſuperatur. 2. 62. a.

Banguela Regnum 1. 93. b. 40. a.

Bannis Imperialis Exemplum 4. 36. ſeqq. Bannitorum ſupplicia. 4.

Banus Illyrici Præfectus 2. 584. a.

Bapalma Arteſiæ propugnaculum 2. 580. b.

Baptiſmatis doctrina apud Anabaptiſtas 2. 317. a.

Baptiſta vates Romæ urbi excidium prædicit. 2. 617. a.

Baralas fluvius 1. 92

Barba Germanis oblonga & hiſpida coma 1, 23. b. Barbam in ſuperiori labro non alere nefas aut dedecus eſt Turcis 2. 112. a.

Barbaria 1. 93 b. Barbaria nunc, olim Africa dicta. 2. 321. a. Barbari qui dicantur 1. 15. b. qui Romani fuerint. 1. 35. b. Barbarum mare ibid.

Barſchenus civitas. 1. 89 b.

Barritus Germanorum 1. 43. a. cantus Germanorum, 1. 6. b.

Baronatus 1. 4. a.

Barones Imperii 2. 525. a.

de *Barraba* Comites duo occiſi. 2. 563. a.

Barrhici montes. 2. 320 a.

Bartholomei Apoſtoli corpus Romam tranſlatum. 1. 176. b.

Baſanum urbs 1. 141. a.

Baſilea unde nomen acceperit 2. 586. a. artis impreſſoriæ præſtantiſſima in toto terrarum orbe. ibid. Baſilea ſitne ad Sequanos, an Rauracos referenda incertum 1. 360 a Baſileæ Concilium celebratum 1. 190 b. laus & deſcriptio 1. 331 a. orbis ſitus & amœnitas 2. 586 a. laus & monumenta ibid. Baſileam ex Auguſtæ ruinis ædificatam 1. 53. a. Baſileenſe armamentarium 2. 586

Baſina vates 1. 159 a

Baſſa vocata eſt inferior Germania 1. 2 a. Baſſæ Duces in exercitu Turcæ 2. 241. b. Baſſarum Viſirorum officium 2. 393. a

Baſtarna 1. 2. a. ibid. 36. b. Baſtarnos Dacis conterminos eſſe 1. 87 b

Batavia 1. 84 b. & 243 a. à Romanis recuperata 1. 365 a. à Francis occupata ibid. Regno Francorum ſubjecta ibid. Batavi 1. 22 b. contra Othonem 1. 364 b. Auguſti ſtipatores fuerunt ibid. præ aliis Belgis a Romanis celebrati 1. 364 a. ubi habitarint ibid. ad Geldriam & Hollandiam pertinent 1. 78 a. pro Romanis ſub Juliano apoſtata 1. 365 a. Batavorum inſula 1. 364. a. oppida. ibid. origo ibid. Batavos eſſe Hollandos 1. 243. b. Batavicum bellum 1. 359. b.

Batavodurum 1. 364 a

Batellæ naves quæ dicantur 4. 12 a

Battenburgici Barones duo Bruxellis Religionis nomine capite plectuntur 4. 53 a

Bavariæ Duces quomodo ad Palatinatum pervenerint 1. 243 b. oppida 1. 231 a. Bavarica Domus 2. 234 b. Bavariæ Ducis filiam ducit Dux Wurtembergicus 2. 55. b. Duces Landgravii Philippi progenitores 2. 283. b. Bavari 1 21 b. Bavarorum Duces qui bellicoſi 1. 194 b. Bavaros Noricos eſſe 1. 8 a. Bajoariorum & Ungariorum pugna magna 1. 374 b.

Bancenta 1. 82 b.

Bearna Regio, Navarræ Reginæ poteſtati iterum ſubjecta 4 130 a. Bearnum oppidum munitum obſeſſum ibid.

Bodenhuſen Cœnobium 2. 42 a

Bechaſis 1. 345. a

Bechonvicus captus 2 530. b

Begler, ſeu Begg quid ſignificet 2. 599 a

Belfriſium 1. 279 b.

Belgæ 1. 355 a. à Germanis orti 1. 10 a. & 355 a. Rheno propinqui 1. 368 a Imperium multis ſeculis contemnunt 2. 10 a. Belgarum alii Germanice, alii Latine loquuntur 1. 367 b Belgica Regio 1. 230 a. Regio 1. 1 b. Belgicæ diviſio 1. 356 a. populi 356 a. Gallicæ antiquitates 1. 354 b. Status adventu Francorum mutatos 1. 368 b. Belgiæ motus 2. 642 Belgæ ab Albano ejecti, bonisque privati ſupplicem libellum Cæſari Comitiis Spirenſibus offerunt 4. 148 b exulantes variis in locis confluunt, ut amiſſa bona recuperarent 4 82 b. exules per Edictum in patriam revocantur 4. 83 a. ob quam cauſam ſibi libertatem conſcientiarum concedendam eſſe putent 4. 7 b. ab Albano victi 482. b. Belgarum multi ob Religionem capite truncati & complures ad patibula ſuffocati 4 63 b. profugorum bona arreſtantur 4. 119 a. exulantium bona publicata 4. 63 b. natura & propenſa voluntas ac obedientia erga ſuum Magiſtratum 4. 75 b. tumultus 4. 51 a. natura 4. 72. a. aliquot millia patriam ob inſolentiam Albani relinquunt 4. 95. a Belgis nova tributa ab Albano impoſita 4. 174. a. inquiſitionis nomen odioſum factum 4. 77 a. Belgicæ mulieres, quarum mariti in exilio ob Religionem degebant, novis maritis copulantur. 4. 63 b. Belgicum primi Tongri invaſerunt 1. 358 a. Belgicum totum olim ad Galliam pertinebat 1. 80 a. Belgicum bellum à Cæſare geſtum 2. 422 b. cur ſit inceptum. 4. 110. b bellū reſtauratur ab Antiaco 4. 176 ſeqq. Belgicorum Statuum generalis theſaurarius captus & ipſius bona omnia annotantur. 4. 64 a. motuum autores qui 4. 75 a. motuum ſecunda & principalis cauſa quæ 4. 47 a. 7 a. 78 a. Belgium 1. 354. a. Hiſpaniarum Regi datur 2. 640. Belgium Natio quot & quantis bellis intra decennium laceſſita fuerit 475 a. in Belgium Hiſpanica inquiſitio introducta 4. 50. b. Albanus Dux a Rege Philippo ablegatus 4. 63 a. Albanus Dux cum exercitu venit, & quid primum in eo egerit 4. 63 a in Belgio Magiſtratus variis in locis ab Albano abrogatur 4. 63 b. inquiſitio publico Edicto ab Albano confirmatur ibid. infantes, qui in Reformatis Eccleſiis erant baptizati, denuò baptizantur ibid. maxima aquarum tempeſtas exorta 4 146. Belgii proceres & Vaſalli ob ſævitiam Albani Belgicum relinquunt 4. 64 a. Legati ad Hiſpaniarum Regem miſſi incarcerantur 46. 4 a. tumultus 4. 51. a. populi concionum uſum ubique flagitant 4. 60 a. populi obedientia & propenſa voluntas erga ſuum Magiſtratum 4. 47 a Proceres Bruxellas confluunt Gubernatricique Parmenſi ſupplicem libellum offerunt 4. 46 b. de Belgii motibus prognoſticon 4. 69 b. & 70 a. Belgii Proceribus Auraicus bellum denunciat 4. 180 a. Proceres & Vaſallos Hiſpaniarum Regis Belgio profugos ſub pœna confiſcationis bonorum vocat 4. 119 a. Proceres conventum celebrant ob inquiſitionis rigorem 4. 78 a. Proceribus Gubernatrix quid ſupplicantibus in conventu Bruxellæ habito reſponderit 4. 78 a Status quis nunc, & quis olim fuerit 4. 75. a Proceres ad Philippum Hiſpaniarum Regem ſcribunt de indulgentia generalis Procuratoris 4. 77. a. in Belgio inquiſitionis poteſtas publico Edicto confirmatur 4. 109. Belgium infeſtat Gallus 3 124 b. Belgarum calamitates Religionis cauſa 4. 158. ſeqq.

Belgradi Religiones 2. 220. b. Belgradum Ungariæ præſidium quo anno à Turca captum ſit 2. 253. a. variæ appellationes 2. 221. b. a Turca expugnatum, 4. 55. a.

Beliſarius Vandalos devicit 2. 347. a.

Bellerbegi officium quale apud Turcas 1. 404 b.
Bellovaci Belgarum Præſtantiſs. 1.353. b. & 356. a. Bellovacorum oppida 1.301 b.
Bellum Germanicum quomodo Cæſar Carolus V. regnarit. 2. 453 ruſticum ortus 2.49 a. per fecialem indicitur Cæſari 2.463 a inteſtinum 2.47 inter Philippum Valeſium Regem Galliæ & Eduardum III. 4 a. Angliæ Regem 2.511 a. Hildesheimeole 2.81 a. inter Maximilianum Cæſarem & Palatinum Comitem 2.57 b. vulgo dictum Stett Krieg 2. 38 a. Confœderatorum Suevorum & Ducis Würtembergenſis 2.31. ſeqq Belli Germanici apparatus utriusque partis 2. 459 Bellum quam malum ſit 4.163 b. Bella inteſtina quæ dicenda 2. 321 a. ætate noſtra confecta 2.53 b. quanta damna afferant 4.109 b. ibid. 106 b. & 139 b. Bella Romanorum 1 93. a. civilia 1. 8 b. Bella civilia quæ orta ſint ob ſuffragia diſſona in electione Imp. 2.42. non juſtificantur prætextu oppreſſæ Religionis & juſtitiæ 2.135 a. Bellum civile inter Duces Brunſvvicenſes & Epiſcopum Hildesheimenſem 2.51. ſeqq. bella civilia Chriſtianorum invitant Turcas ad oppugnationem Rhodi 1 91. b. impediunt expeditiones contra Turcas 2.94 a. Belli civilis Würtembergici cauſa cædes Præfecti Würtemb. 2.48 a. belli civilis incommoda horrenda 1.46. b. bella civilia Germaniæ nunquam ſolent abſque calamitate finiri 2. 287. a. bello civili accuſatio contra innocentem admiſſi cauſam præbet 1.390 a. Bello adoriri imparatos maximè proficuum 2 90 b. bella in alios potius quam ſe parari facile creditur 2. 91 b. bellum vicino inſtruente rectè & ſe inſtruit vicinus ibid. Bello imminente Præfectus Mediolanenſis ſpecie mutui reſtituendi cætorquee pecuniam 2 179 a. belli inſtaurandi cauſa, quantam poteſt, pecuniam colligit Morinus privatim 2. 182 b & parſimonia rebus ſuis optimè conſulit 2. 153 b, bellum per feciales Wurtembergico Duci indictum, ab eo feciales liberaliter tractantur 2.66. a. bello inſufficiens Dux Würtembergicus, ob auxilia domum revocata, ſuos quoque dimittit 2.67. a. bellum Hungaris moturus Turca cum finitimis prius pacem componit 2.519. b. belli cauſa bona Eccleſiaſtica conferuntur ab Hungaris 2. 220. a, bello maximè nocet tarditas 2.221 b. ſeqq. Bello opponere ſe pauciſſimos maximæ multitudini temeritatis eſſe 2. 223. a. feliciter conficiendo cauſationes & excuſationes militum obſtant ibid. Bellum Mediolanenſe Galliæ Rex reſtaurat contra omnium conſilia 2. 193. b Eo nondum confecto, incredibile Italis videtur, quod ſuſcepturus ſit bellum Neapolitanum 2.195. a bello feliciter perficiendo Hiſpano obſtat inopia 2.199. b Bello non indicto Walachus laceſſit Polonum 2 279 a bellare extra patriam conſultum 2.250 a. in bello parva momenta maxima conſilia mutant 2. 429 a. belli Germanici origo & cauſæ 2. 442. a initium 2. 455 quamdiu poteſt id celat Carolus V. 2. 455 b. ſub prætextu rebellionis inſtruit 2. 456 a. bellis inimica tarditas 2. 457. a. belli à Proteſtantibus infeliciter confecti cauſæ 2. 485. b. bellum non neceſſarium gerentes a Juſtitia diſcedunt 4. 114 b. in belli ſumptus venduntur bona Eccleſiaſtica 4. 116 b belli Turcici impedimenta 4.153 ſeqq. Bellum Caroli V. maritimum turbine diſſolvitur 2. 338. b Africanum potius omittere quàm cum dedecore deſerere ſtatuit Princeps Melphiæ 2 339 b. belli improviſò ſuborti eventus feliciſſimi 2. 346 a. bellum feliciter geritur oſtenſo Regni invaſi legitimo ſucceſſore 2. 347. a. in celeritate ſummam belli ſui conſtituit pirata Hariadenus 2. 349 b. Ejus exhortatio ad bellum ſuſcipiendum deſumptis rationibus ab hoſtium incommoditate, ſuorum idoneitate 2.354 b. bellum in Ungaria exteris, præcluſa via, exitiale 1. 381, a in efferatos & deſperantes movere caute debet 1, 401. b. bella magis Dei quam hominum auxilio feliciter conficiuntur 3. 18. b.
Benacus lacus ex Mundio 1 306 b.
Benedictus Nonus à Pontificatu deficitur 1.178 a. Benedicti ordinis Cœnobia 1. 221 a, Benedictus Waſlerus Mathematicus inſignis 4.133 a.
Beneventum vi captum & direptum 1 183 a.
Benochema ubi habitarint 1.86. b.
Berbero magus 1.83. b.
Berenburg 1, 291. b.
Berenica oppidum 1.104 b.
Bereantini naves quæ dicantur 4. 20. a.
Bergellenſium vallis 1.291. a.
Bergen 1. 243 a. Bergenſis Ducatus 1. 77. b. Comes aliquod oppida in Geldria expugnat 4 178. a. ſupplicem li- beſ[illegible] Gubernat[illegible] 4. 87 [illegible] Bergis [illegible] ritu 4. 51. a
Bergomum qui condiderint & unde dictum 1.213. a, a [illegible] ædificatum 1. 271 a
Berlin civitas 1. 86 a
Bernates paciſcuntur certis conditionibus cum Sabaudiæ Duce 4. 63. a. a Bernatibus magnam agri partem, o ab illis bello occupatam Sabaudiæ Dux recepit ibid.
Berna laus & deſcriptio 1. 387 b. Bernenſes fœdus cum Gallo habent 3. 153. a
Bernhardus Sanctus Burgundio 1 150. b. Bernhardi Sancti autoritate in Germania magnum bellum ſedatum 2. 4. a. Bernhard mons major 1. 2 8 a. Bernhard quid ſignificet 1. 445 a. S. Bernhardi Abbas publice de hæreſi accuſatus 4 87 a.
Bernbolem inſula 1. 37 a
Bernicus in Danubium fluit 1. 92 a
Beroſi antiquitas 1. 2 41 a.
Beſignanus Ducatus 2. 341 a
Bethaſii a Rom. ad Batavos deficiunt 1. 364 a. Ciſmoſani 361 b. & 348. a. Bethaſiorum dialectus 1. 337. b.
Bethermos vaſtavit Carolus 1. 373. b
Betica, Granata hodie 1. 253. a. Caſtiliæ para 1. 93. b. Hiſpania 1, 26 b.
Biblia Sacra in Turcicam & Croaticam linguam à Johanne Ungnadio Barone à Sonneneck transferuntur 4. 44. a.
Bibliotheca Arabicorum Tuneti direpta 2. 363 b Bibliotheca Romana 2. 660 b.
Bibracta hodiè Beuray 1. 93. b
Bibrax oppidum 1 313. b
Bigihon urbs in Croatia .220. b
Binda flumen 1 88. a Bindæ fluvii ortus & in mare exitus 92. b
Bingium 83. b Bingienſis Turris in medio Rheni conſtructa contra latrocinium 4. 158 b
Binſiorum perfidia 4.18. b. oppidum incenſum ibid.
Bipontinus Ducatus per multiplices expeditiones Gallicanas graviſſimis damnis affectus 4. 11 . a. Bipontinum Ducatum Henricus II. Rex Galliæ cum exercitu invadit 4. 162. a. in Bipontino Ducatu Eccleſiæ reformatæ ibid.
Biſarta oppidum in Barbaria ab Andrea Aurea captum 2. 341. b Biſarta oppidum in Barbaria 2 321. a & 353.
Biſtricia oppidum 2 220. b.
Bithinia imperant Turcæ 2. 381.
Biſuntium 1. 169. a
Biſurges 1. 841. a.
Bitſchium a Lotharingiæ Duce capitur 4. 182. a cui ad Lotharingicum pertinet ibid.
Bitumen 1. 64. b. liquidum 1. 65. a. nigrum foſſile ibid. Bituminis colores varii ibid.
Bituricenſes ſuos Huguenotos urbe ejiciunt 4. 65 a.
Biturigas recipit Galliæ Rex 3. 153. a.
Bizantium urbs Thraciæ vocata Conſtantinopolis 1 245. b.
Blaſa a Condenſibus deditione capta 4. 70. a.
Blandinus mons 1. 363. b.
Blanbeira arx & oppidum 2. 39. b.
Blavus flumen 1. 254
Bliſſa fluit in Surum 1. 91. b
Bobium urbs in quibus Alpibus 1. 71. a.
Bockingenſes (propè Heilbrunnam) ruſtici ſeditioſi exiſtunt 2. 140. a. Odovvaldico agmini ſe conjungunt ibid.
Bocodurum 1. 82. b.
Bocus fluvius 1. 67 b.
Bodinco majus 1. 300. a.
Bodiontii populi 1. 302. a. & 296. a.
Boduelius Comes 4 44. b Regi Scotiæ per inſidias mortem infert 4. 45 b Boduelio Comiti Regina Scotiæ nupta 4 45 b.
Boodurum Patavium eſſe 1 92. a.
Boetia cum Phocide Ducatus 1 93. b.
Bœotiam domuit Alexander Magnus 1. 172. b.
Bœoticam ceperunt Turcæ 2. 384. b.
Bohemia 1. 2, a. & 21. a. quos habuerit olim populos 1. 2[illegible] a. Regno Francorum ſubjicitur 1. 168. b Bohemiæ [illegible] 1. 232. a Bohemiam ad Germaniam pertinere 1. 241. a a[illegible] ffixit Albertus Rex Roman. 1. 187 a. Germano Imperio ſubeſſe 1. 232. a. Bohemiæ Regni in Imperio privilegia 2. 26. b. Regis prærogativa ibid. Bohemos vicit Maximilianus 1. 195. b. Bohemi ad bellum contra Turcas [illegible] tantur 2. 583 a. Bohemorum Duces in bello Pannonico 2. 263. a. Bohemis Germanos olim Leges præſcripſiſſe. 2. 550

2. 550 a. Bo[illegible] Electo[illegible] quodamm[illegible] ſi exem[illegible] in per ſona ſequi de[illegible] expeditione [illegible] nullatenus Maxim[illegible]em, quod ad ea[illegible] ocatus fuerit, te on[illegible] pœna [illegible], marcarum auri [illegible] oper ſtatur 2. [illegible] b coronatus obit offi[illegible] m[illegible] uriæ [illegible] ib Bohemiæ & Poloniæ Du[illegible] ordant[illegible] n[illegible] [illegible] ratos 3. 394 b Bohemiæ R[illegible] is Maxim[illegible] inauguratio 3. [illegible] b. Bohemica [illegible] a 1. [illegible] b
Boii [illegible] a 1 [illegible] 31. b. Germani 1. 241 b. Bavari ibid. Boios ex Al[illegible] loca pl[illegible] a venit e 1. 78 a.
Bo[illegible]enburg arx 2. 189
Bo[illegible]nia a [illegible] Galliarum recuperata 1. 543 b.
Bo[illegible]lerus cum ſua legione Ca[illegible] ham p[illegible] itur 2. 5[illegible] ſeqq.
Bombardæ inventio [illegible] a. dei [illegible] 13[illegible] b. Bombardæ ſimiles mortari 2. 430 a
Bomba[illegible]um ubi creſcat 2. 341 a.
Bombergenſis Epiſcopatus qualis ſit 1. 234 a.
Bomgardnerus liber Baro Sueviæ, capite truncatus 4. 40.
Bonifacium urbs portu memorabilis 1. [illegible] 5 b.
Bononia 1. 362 a. quo modo [illegible] iat [illegible] in coronatione Imperatoris [illegible] Bononiæ Carolus V. a Clem[illegible] VII. Pontifice Diadema et Imperii inſignia [illegible] itur 2. 6[illegible] Bononienſis populus coronatum Imperatorem quantis honoribus affecerit 2. [illegible] 72
Bonna 1. 84. a. eod. 254. a. civitas in Africa 2. 381 a. & 3[illegible] b. Romanorum clade nob[illegible] 36[illegible] a.
Borbet magnum 1 59. a.
Borbonia Princeps Cæſarianorum Dux 2. 6[illegible] Cæſarianorum Dux 2. [illegible] Dux in Veronenſem agrum venit [illegible] 9. Borb[illegible] nius Dux Cæſarianorum Romam [illegible] 2. 6[illegible] inexpu[illegible] ati[illegible] e Rom[illegible] agru[illegible] d[illegible] n[illegible] nit 2. 6[illegible] 9. [illegible] oniæ [illegible] ugna Papien ſi 2. 61[illegible].
Boreale mare [illegible] 35. b.
Bor[illegible] [illegible] a.
Boriſthenes an[illegible] 2 389 a ubi oriatur & per quas fluat Re[illegible] 9 [illegible] fluvius [illegible] ithvania o[illegible] 1 89 [illegible].
Bormium eſt ſummus [illegible] us [illegible] all[illegible] Telina 1. 259 b.
Boruſſia 1. 245 a. Boruſſiæ [illegible] ons regiu[illegible] 1. 40. a. Boruſſi 1. [illegible] 8 a. Boruſſiacum [illegible] ſtum [illegible] a B[illegible] ruſſiacus ſinus 1. 101 b
Bos [illegible] luteg[illegible] fluv 2. 28 a. Bos vitulum bicipitem parit in A[illegible] f[illegible]
Boſna 1. [illegible] adnumerata [illegible] 49. b.
Boſphorum mare unde [illegible] Boſphorus [illegible] ius & Cimmeriu[illegible] 5 b. Boſ[illegible] bo[illegible] hraciæ fauc[illegible] 2. [illegible]
Boſtangibaſſa qui 4. 53. a.
Bovima oppidum di[illegible] um & exuſtum 2. 5[illegible] a.
Bozna urbs in Dalmatia 2. 22[illegible] b.
Brabantia 1 2[illegible] un iqu[illegible] bel[illegible] is laceſſitur 4. 176 b. Brabantiæ Dux Pipinus 1. 206 b. civitates 1. 23[illegible]. Brabantinus Ducatus 1. 243. a. in *Brabantia* mira ventorum tempeſtas & Oceani exundatio exorta 4. 246 a. magna penuria exoritur in [illegible] s vi[illegible] tualibus 4. 27[illegible].
Braccaram G[illegible] m qua[illegible] nominent [illegible] 2. a.
Brachium S. Georgii 1. 255. b.
Braccdurum 1. 52 a
Brandenburg 1. [illegible]8. b. Brandenburgum quando ſit extructum 1. [illegible]45 [illegible] Brandenburgicus Marchio, conſ. Albertus Marchio
Brandenſteinus Tribunus militum in urbe [illegible]otha perfidia 4. 93. a.
Braſſica maxima & [illegible] aviſſima Sindelfingæ naſcitur 2. [illegible]1. b.
Braſſovia oppidum T[illegible] anſ[illegible] vaniæ 2. 221. a.
Bratulavienſis [illegible] itas 1. 86. [illegible]
Braubachii Xenodochium [illegible] Philippo Haſſiæ Landgravio conſtitutum 4. 62. a.
Braulius mons dicitur Germanis Wormſer Joch 1 289. b.
Breda [illegible] tus a Co[illegible] fœderatis celebratur 4 [illegible] 6 b, tumultus oritur ibid 5[illegible] a
Bredenrodius [illegible] licem libellum Gubernatri[illegible] offert 4. 87 [illegible] al[illegible] atmeuſt Duciſſa monitus, et populum ſeductum o v[illegible] ted[illegible] 4 [illegible]
Bregulten [illegible] nmunt[illegible] R[illegible] ætorum 1. 280. b.
Bre[illegible]etium 1 [illegible] 2. a. 2[illegible] Canu[illegible] um 183. a.
Brema civita[illegible] anno 1[illegible] in fœdere Schmalcaldico fuit 2. 445. a.
Bremus vetus Me[illegible] opol[illegible] 23[illegible] a. Bremenſis Epiſcopatus [illegible] 8 [illegible] a. B[illegible] ticus [illegible] 51[illegible] b. [illegible] ſſi[illegible] tu[illegible] cat 4. 92 [illegible].
Brenn m[illegible] eſſe 1. 442. b
Brennburg p[illegible] denburg 1 442. a.
Brenne vel Brenno Dux Gallorum contra Roma[illegible] 1. 442 a
Brennopurgum 1. 68. b.
Brentomum urbem Condenſes deditione capiunt 4. 126 a.
Bre[illegible]z fluvius admodum piſcoſus 2. 67. a.
Breſſam in Italia Galli [illegible] excitunt 1. 271. a.
Brettæ obſid[illegible] tur a ruſtic[illegible] aliquot mercatoris curtus. 2. 14[illegible] b.
Br[illegible] tigeta vallis appellata [illegible] 1 1 286 a.
Bre[illegible] 1. 2[illegible] 9. a. [illegible] op[illegible] Alpinæ 1. 2[illegible] 3. geſta & [illegible] 2 1[illegible] a
Bre[illegible]en 1. 3[illegible] a.
Br[illegible] atus 1 [illegible] 4 b
Briel[illegible]m oppidum Hollandiæ a Geuſiis occupatum 4. [illegible] b.
Brig[illegible]nus lacus 1. 3. b. Brigantini lacus Inſula 1. [illegible] a.
Brigantium 1. 2[illegible] b. B[illegible] gantiorum Comitatus 1. 289. a.
Brixenum 1 25[illegible]. Bri[illegible] culi[illegible] ux capitur 1. 21[illegible]. a.
B[illegible] gandia pro[illegible] 121. [illegible]5. a
Br[illegible] a[illegible] 253[illegible]. Br[illegible] cavi 1. 241
Briſſacus quanta in au[illegible] ori[illegible] ate [illegible] Regem Galliæ fuerit 4. 123 C[illegible] ibid.
Britannia hodie Anglia 1. 93. b. Britannorum iugum 1. [illegible] 4. [illegible] iun[illegible] us tempore Walteri 1. 1[illegible] a. Britanniæ Rex o[illegible] ie Eduardus VI veneno occatus 2. 632. b. rerum v[illegible] itan[illegible], quæ a [illegible] anno [illegible] ni [illegible] Britan[illegible] m arma 2. 4[illegible] 4. b. Britanos Galli on[illegible] excludunt 2 649.
Brittones iugum Romanorum excutiunt 1. [illegible] 0. b. vi[illegible] t Ma[illegible] Carolus 1. [illegible] a.
B[illegible]entes 1. 29[illegible] b. ibid. 259. a. Brixiam Veneti receperunt auxil[illegible] Gal[illegible] ium 2. [illegible] 6 b.
Brockersberg 1. [illegible] 8 b.
Bructeri Germani 1. 241. a. ibid. 24. a. 78. b. & 34. b.
Brugen [illegible] e emp[illegible] ium 1 230. b.
Brunna oppidum 1. 254 b Moraviæ civitas 1. 232. a.
Brunnenſi[illegible] as 1. 87. a.
Brunſviga 1. 78. b. urbs quomodo obſidione ſit liberata 2. 15 b obſeſſa ab Henrico Duce 2. 518. Brunſvicenſis Ducatus 1. 80. a Domus 1. 234. b Brunſvicenſes 1 91. b. B[illegible] quomodo captus a Schmalcaldicis [illegible] centis & Heſſi bellum 2. 451. Br[illegible] n[illegible] cen[illegible] dv[illegible] F[illegible] iosp[illegible] 4. [illegible] Dux [illegible] ſſa ab [illegible] 4 9[illegible] u[illegible] a V[illegible] o Ma[illegible] ſ[illegible] dico cum exercitu invaditur 4 91. a. Brunſvicenſes cives multa damna [illegible] enrico Duci Brunſ[illegible] icenſi inferunt [illegible] id cum Henrico Brunſvicenſi Duce pacati 4. 91 b. *Brunſ*[illegible] m [illegible] 2[illegible] 2. a. Brunſvicum civitas ab He[illegible] o Duce Brun[illegible] cen[illegible] bel[illegible] vexata 4. [illegible] b. ab [illegible] o Duce Brunſ[illegible] enſi [illegible] ia obſeſſa 4. 90 a [illegible] ab Henrico Duce Brunſvicenſi obſeſſa 4. 92. a obſidione ſoluta ibid ab Alberto Marchione ſine prot[illegible] ione ſanguinis capta ibid. ab Alberto M[illegible] one relicta [illegible]. Brunſvicenſi cum Pr[illegible] teſtantibus [illegible] o coram Imperatore 2. 410 ſeqq. Brunſvicenſem [illegible] aſſerit Dux 2. 40[illegible]. a. Brunſ[illegible] enſe [illegible] ium ſequeſtratur Cæſari II. 412. a non parentem Du[illegible] em armis cogunt Fœderati Schmalcal[illegible] ici 2. 4[illegible] ſeq. quibus ſe dedit Dux [illegible] 4[illegible] Brunſvicenſis Goſlariæ bellum movet 2. 45[illegible] a. cu[illegible] e[illegible] unt Saxo & Heſſus [illegible] E us & [illegible] eſtan[illegible] m actam Comitiis Spirenſibus [illegible] d. d[illegible] ua invadit, ſed ab Heſſo [illegible] ep[illegible] ur 2. 4[illegible] b[illegible] ſe dedit Heſſo 2. 452. a. Brunſvicenſium [illegible] um Hi[illegible] de[illegible] menſibus bellum 2. 81 a. ſeqq quaſuam occupaverint [illegible] vitate quæ Monaſteri[illegible] esbeimen[illegible] um, Brun[illegible] cenſ[illegible] 2[illegible] 3 a. Brunſvicenſis Duc[illegible] s [illegible] datæ & [illegible] x pro ſua reſtitu[illegible] e 2. 45[illegible] q Bru[illegible] aldicis denuncia[illegible] Bel[illegible] ula 2 [illegible] 7. Br[illegible] cum Goſ[illegible] larienſibus & Brunſvicenſibus diſ[illegible] tationes 1. 4[illegible] ſeq. Br[illegible] cenſem agrum occupant Confœderati Schmalcaldici, ibique Rel[illegible] nem [illegible] theranam intro[illegible] ducunt [illegible] d. b Brunſvicenſi[illegible] Dux Monaſt[illegible] ieuſe [illegible] ap[illegible] e [illegible] 3. 164. a.
Bruſe[illegible] (Bruchſal [illegible] oſa civitas a Palatino recuperatur, muri

[illegible], m[illegible] [illegible] 1. b
[illegible] *ella* [illegible] cel[illegible] [illegible] maxime Albanus egent 4. 95. a Brux[illegible] [illegible] calamitates 4. 63. b. o Todecim Nobiles capti [illegible] deditioni ſubſcripſerant, capitali ſupplicio afficiuntur 4. 83. a. Bruxellas Albanus Dux cum exercitu pervenit, & quid ibi ab illo actum ſit 4. 63. b.
Bruxina civitas a ruſticis capta 2. 16[illegible] b. Turcæ tradita 2. 540. a. [illegible] caput [illegible] Hungariæ 2. 2[illegible]. b.
Buchart arcem vaſtant ruſtici 2. 145. a.
Buchhorn 1. [illegible] 7. b.
Bucholtz maxima aquarum tempeſtas exorta 4. 42. b.
Buda, Ofen, Regia Ungariæ 1. 25[illegible], Budam olim dictam Sycambriam 2. 250 a. Turca capit 2. 129. b. Buda urbs Regia bis a Solymanno Turcarum Imperatore occupata 4. [illegible]9.
Bugea urbs clara 2. 347. b. Regnum 2. 520. a.
Bulgaria Metro[illegible]olis 1. 2[illegible]4. b.
Bulgariam My[illegible]iam di[illegible]m 2. 384. a.
Bulla aurea 2. [illegible] a. Bullam auream eſſe normam cerimoniarum 2. 26. a.
Bullion caput [illegible] 2. 60[illegible]. b.
Bullionii [illegible] 179. b.
Bullonii Duces 1. 2[illegible] b.
Buntlekus navigium ſic dictum 2. [illegible]30. b.
Burbonia ſl[illegible]ps 4. 121 Domus proxima ad ſucceſſionem Regni Gal[illegible] ibid. Burbonitorum Ditionem Germani equites depopulantur 4. 144. b.
Burchs na[illegible]igia 4. 22. b.
Burdegala [illegible]itas expugnata & direpta 1. 164. b.
Buren oppidum in Brab[illegible] 1. [illegible] Burenſis Comes ab Albano captus, & in Hiſpanias miſſus 4. 95. a.
Burgenſes unde dicantur [illegible]. 444. b.
Burger unde dicatur 1. 444. b.
Burghardus Dux & Epiſcopus quamdiu præfuerit 1. [illegible]9. b. Præſul & Dux Francorum [illegible]56. a Epiſcopus Wurtzburgenſis quæ dona a Pippino acceperit 1. 167 a. Vir Sanctus Natione Anglus, quando factus ſit Epiſcopus, & quamdiu præfuerit ibid 166. b. primus Epiſcopus W[illegible]burgenſium 1. 166. b.
Burgo Con[illegible]ia[illegible]o Gallico libertas ſententiæ exitioſa 3. 138. concrematur 3 142. a.
Burgopreſſa dominium 1. 306. a.
Burgum Secuſianorum a Gallo recuperare annititur Allobrox 3. 13 a. urbis ſitus ibid. b. caſtris Cæſaris nobilitatum ibid, irrito conatu obſidio ſolvitur 3. 14. b.
Burgundia civitates 1. [illegible]6. a. Burgundi vicini Teutonum fuerunt eod [illegible]78. b. Burgundiones ad Germanos pertinere 1. 103 b. Burgundionum Dux Rudolphus 1. [illegible]78. a. Burgundiam ſereſtiturum Cæſari promi[illegible] Gallus 2. [illegible] b. Burgundiæ renunciat Gallus [illegible] Burgundiæ gubernator fit Auraicus 4. 70. b. Burgun[illegible]iam Wolffgangus Dux Biponti[illegible] invadit 4. [illegible]9. b. Albanos cum exercitu invadit 4. 6[illegible] a. Burgundorum Ditionem Germanici milites depopulantur 4. [illegible]44 b.
Bu[illegible] [illegible]o[illegible] us munitus in Melita inſula 4. 23. a. Burgi muri ſolo æquati 4 15. b hoſtes ſtudent foſſas implere 4. 16. b. Burg[illegible] m a[illegible]tera Turcis obſeſſum 4. 13 b. Burgum & S. Michaëlis oppidum e[illegible]dem momento Turcæ magna vi invadunt 4. 17. a Turcæ magno conatu invadunt 4 19. b.
Buri [illegible]. 32 & 100. a. Buros extremos Sleſiorum eſſe 1. 18. a.
Bu[illegible] 1. 24. b. par[illegible]4. b. & 91. b.
Burſalor [illegible] 1 290 a.
Bu[illegible] [illegible]ranois in Phœnicia 1 43. b.
Burenes [illegible]. 241. a. & 166. a.
Byel [illegible] in Cœnobio Schönbuch obit a. 69. b.
Byzacium Regi[illegible] 75
Byzanti [illegible] 386 b. Byzantii quid in Concilio de rerum ſit 4. 2. b.

C.

C*Abanaum* arcem munitam Condenſes expugnant. 4. 126 a. Cabanæum arx ſolo æquata 4. 26 a.
Cabilona 1. [illegible]. a.
Cadavera cremabantur 1. 19. b. Cada[illegible]rum ſepulturæ cauſa transferendorum ratio 4 1[illegible] b
Caduceator Cæ[illegible] Herold [illegible]ocatur 1 443 b.
Cades nefaria Epi[illegible]opi Würtzburgenſis 3. 1. ſeqq. aliorum [illegible]incipum 3. 124. a.
Careſarum [illegible] Cæ[illegible]os a[illegible] 1. 203 b.
Careſi populi 1. [illegible]
Cæſar nullus perſiſ[illegible] 2. 469. a.
Cæſaromagum 1. [illegible]3. b.
Cæſaromagus Bellovacorum oppidum 1. 361. a.
Ca[illegible] mon[illegible] in Alſati[illegible] 1. [illegible]3. b.
Caffa [illegible] a Turca capta [illegible]52. b. Caffam Turca [illegible]gnavit 1. 89 b
Calabriam Turcæ dep[illegible]pulantur 4. 14[illegible]. b.
Calaris Sardiniæ civitas [illegible]. 323. b.
Calaritanus portus 2. ibid.
Calcia [illegible]84 b.
Calderens [illegible] magnanimitas 4. 16. b
Calecut 1 94. a.
Caledonia 1 95 a.
Calet oppidum 1. 36[illegible] a.
Caletum [illegible]tione capta 2. 649 urbem quamdiu Britanni [illegible] oppugnata ibid. urbem Galli Duce Guiſio obſident ibid Anglis a Gallo ad[illegible]tur. 3 [illegible] ſeqq de reſtitutione agitur 3. 134 b.
Caleti [illegible] 2. 649.
Caligarum diffu[illegible] [illegible]itas exitioſa [illegible]. 598. a.
Cali[illegible] [illegible] Mauritii [illegible]. 509. a.
Caligula I[illegible]perator [illegible]opias adverſus Germanos [illegible] cont[illegible] Suevos 1 28 a.
Calliſ[illegible] [illegible] in Thracia 1. 250. b.
Calleſſa 1. 26 b.
Callnc[illegible] 1 289. a. & 295. b. ubi habitarint 1. 86. b.
Calmutium 1 90. b.
Cal[illegible] urbs 1. 3[illegible]4. b.
Calpe [illegible] 1. 84. b. & 255 a.
Calvini obitus 3 1[illegible]1. b
Calumnia propalandæ cauſa adhibentur P[illegible] [illegible] ſcripta malevola 2 28[illegible].
Calw oppidum W[illegible]ttembergicum [illegible] Comitum [illegible] 2. [illegible]2. b.
Camani [illegible], 95. a. Camanos M[illegible] tenuiſſe 1 56. b.
Cambria 1. 93 a.
Cambodunum 1. 71. a. & 82 a.
Cameracum [illegible]. 84. a. 2 424. a. Franci occuparunt 1. 1[illegible] [illegible] Sainarobriua di[illegible] 2. 424 a. C[illegible] M[illegible] Regina Angliæ proc[illegible] 2. 634. a. Camera[illegible] vendicat Carolus V. 2. 4[illegible]
Camera Judices Spiræ p[illegible] [illegible]unt 2. 546 Imperialis ju[illegible]cium 2. 25. b Cam[illegible]iam Spirenſem Carolus V de[illegible]cando Imperio certiorem reddit 2. 645. Cameræ Imperialis proceſſus judiciarius Spiræ in nonnullis emen[illegible] 4. 184 b
Caminum oppidum Pomeraniæ 2. 24. [illegible]. Epiſcopalis c[illegible]tas 1. [illegible]. b.
Camirinum civi[illegible]as 1 2[illegible]7 a.
Campania 1. 3[illegible] b Campania Gallica incendiis vaſtata [illegible] 606. a. Campaniam Gallicam Carolus V. [illegible] 606. a.
Campedunium fuit in fœdere Schmalcaldico 2 444 a.
Camps Eccleſia [illegible] 257 a
Campidunenſes ruſtici Abbati rebellaot 2. [illegible] a. b. captu[illegible] Abbas co[illegible] ruſticis omnia ſua vendere j[illegible] ibid.
Campſiani 1. 141. a.
Campus 26. milliarium latus 2. 262. a.
Camunt 1. 259 a. Alpina gens 1. 295. a. Camun[illegible] [illegible] undas æris fodinis 1. 290. a.
Cancellarii Germanici in quibus delinquant [illegible] a. [illegible] petitiones 1. 247 [illegible] Cancellarii Walachorum [illegible] nomen Glogoſei 2. [illegible]80.
Candida Venet[illegible]m [illegible] 2. 118. b.
Canem habu[illegible] [illegible] militari Olym[illegible] 1 51. a.
Canes deperdit[illegible] [illegible] Dux Wurtembergi[illegible] 2. 58. a.
Cani populi 1. [illegible]. a.
Canini qu[illegible] [illegible] 41. b.
Caninefates [illegible]. 348. a & 364 a. [illegible] Bat[illegible] 36[illegible]. a.
Canis Somatophilax 2. 58 b.
Caniſa arx 4. 156. a. à Turcis expugnata ibid.
Cannodurum urbs 1. 305. b.
Cannoſtadium a fœdere Suevico capitur 2 [illegible] Cannſtadium deditum [illegible]. 41. b.
Canonicatus Eccleſiarum per Germaniam [illegible]. 234. a.
Canti[illegible]ne Turcarum 2. 3[illegible]5. a.
Canum fœdus apud Rhætos tertium 1 [illegible]81. b.

C[illegible]

Capha urbs quomodo decepta & capta ſit 2. 396. b urbs Genuenſium a Turcis capta 2. 387 b

Capos capitur 2. 537. 2.

Cappadociam domuit Alexander Magn. 1. 172, b. ſubegit Turca 1. 251 a.

Captivi ſubductio & fuga 1. 431 b. captivitati ſe offert Bavariæ Dux, ut alius liberaretur 1. 398 b. captivi Haſſiæ Principis illuſio & deceptio 2. 504. ſeqq. Captivorum permutandorum jus 2. 242. a. antiqua lege abolitum 2. 255. b. occiduntur quidam miſere a Turca de quibuſdam permutandis agitur 2. 254 b. ſeq. captivi in Tuneto excludunt Tyrannum & Chriſtianis urbem tradunt 2. 333 b. 362 a.

Capua decepta 1. 185 a.

Caput curam militem non detegere alicui capitale 2. 203 b.

Caput porcinum 1. 9. b. viride ſunt inſulæ Heſperidum 1. 94 a.

Caramania 1. 93 b

Caramuſſali quale genus navium, & quot Turca in expeditione Melitenſium habuerit 4. 3. a.

Caraviſ a Pio V. in urbem Romam revocati 4. 43. b.

Caravelle naves 2. 353.

Carcenna Colonia qualis 2. 320. b. Carcenna Colonia 2. 343 b.

Cardinales qui capti ſunt in urbe Roma 2. 611. Cardinalis Caraffa capitali ſupplicio afficitur 3. 147. b. Caraffanæ familiæ calamitas 3. 143 & 147 b

Careſai populi 1 349 b

Carina navigii genus 4. 22. b.

Carmes 1. 89. a.

Carinthiani 1. 1. b.

Carinthii 1. 169 b.

Cariſiacum oppidum 1. 362 a.

Caritan a Saulaco obſeſſa 4. 129. b. a Wolffgango Comite Palatino expugnata 4. 124 b

Carini populus 1. 306 a. præſtant pedſtratu 1. 91 a.

Carlingerum ſtirps 1. 220 a. ibid. 221 b.

Carlomannus & Pippinus Regnum ordinant 1. 166 b. frater Caroli obiit 1. 167 b. Monachus factus 1. 166 b. & pippinus fratres poſt obitum Patris Primatum Francorum accipiunt 1. 165. b. Carlomanni potentia 1. 166 a.

Carlſburg & Carlſtadt 1 167 a.

Carmania regio ejuſque deſcriptio 4. 22 a.

Carne cruda veſcuntur Germani 1. 18. b. Carnes equinæ & aſininæ pro cibo uſæ 2. 609 a.

Carnifex Anabaptiſtarum ipſe magiſtratus 2. 503. b & 315 b Rex Reginæ ſuæ 2. 30 . b

Carnioli 1. 1. b. populi in Carinthia 1. 300 b

Carnorum Alpes 1. 91. a. Carnos occuparunt Germani. 1. 36 b.

Caroli civitas in Francia Orientali 1. 177 a. Carolus quid ſignificet 1. 441. a. Carolus Burgundos nova molientes compeſcit 1. 165. a. Rex in favorem Eccleſiæ Romanæ vincit Longobardos 1. 167 b. vincit Saracenos 1. 168. a. Dux Burgundiæ noluit ſe eſſe Germanum 1. 170 a. Caroli Burgundioni conatus 1. 195 b. Carolus Calvus Imperator 1. 223. b. cognomento fortis filius Pippini 1. 163. a. craſſus 1. 210 b. Magnus Pippini Regis filius major 1. 167. b. Magnus Imperator Aquisgrani moritur 1. 168. b Magnus quos populos victos ſuo paterno Imperio adjecerit. 1. 210 a. Magnus ubi ſit natus 1. 246 a. Magnus quot annis regnarit 1. 167 b. Magnus quando ſit Imperator factus 1. 168 b. Caroli Magni caput Aquisgrani inter reliquias oſtenditur 1. 251 a. Magni origo 1. 221. b. Caroli Martelli geſta 1. 222 a Magni geſta, imperiique a Græcis in eum translatio ibid Magni uxores & proles 1. 177. a. Magni genealogia 1. 163 a. & 221 b. geſta filiorum ſub. ſeqq. Imperatorum 1. 225. Magni ſtirpis defectio 1. 176. b. Carolum Magnum & Pippinum Patres ejus fuiſſe Germanos 1. 177 a. Condenſem propter Religionem in vincula conjicit Galliæ Rex 3. 144 a. ubi & ſeqq. ejus geſta in bello inteſtino Carolus Archidux Auſtriæ Turcarum irruptionem in Stiriam prohibet 4. 53 a. Carolus V. bellum gerit contra Lotrechum Regis Galliæ Franciſci Ducem 4. 90 a. V. Metim obſidet 2. 557. a. 4. 91. a. V. & Franciſcus Galliarum Rex ad Aquas mortuas pacem ineunt 4. 113 a. V. Imp. Galea & chirotecis a Paulo Pontifice donatur, ob devictam Germaniam in bello Smalcaldico 4. 124 a. Caroli V. naufragium ad Algieram. 4. 153. a. Villacum profugit 2. 547 Cæſar & Principes quo ordine ſederint tempore, quo inveſtituram accepit, Auguſtæ 2. 510. ſcribit Proceribus Germaniæ & Imperium abdicat 2. 642. ſeq. S. Deſiderii oppidum fruſtra oppugnat 2. 606 a. Solymannum ex Hungaria fugat 2. 603 a. ſcribit confœderatis Principibus 2. 552 cum exercitu in Germaniam venit. 2. 606. a. anne cauſa fuerit urbis Romæ expugnationis 2. 615 a. Gallico orationi reſpondet 2. 553 b. Ratisbonæ Comitia celebrat 2. 603 a. ex Italia Auguſtam Vindel. venit 2. 603 a. vicit Galliæ Regem 2. 578 Galliam in variis locis depopulatur 2. 580 b. Caroli V. habitus Auguſtæ tempore quo Mauritius accepit inveſtituram electuralis dignitatis 2. 509. a. Caroli V. copiæ in Italia adverſus Regem Galliæ 2. 182. expeditio verſus Metim 2. 557 a. Veſtitus & armatura in coronatione 2. 21. a. in oppugnatione Metenſi qui militarint 2. 556 b. in bello Pannonico qui militarint 2. 589. a. inter Cæſarem & Mauritium Ducem Saxon. pax ejuſque conditiones 2. 554 Caroli V. laudes 2. 8. b. & 13. a. b laudes duobus carminibus deſcriptæ 2. 234. ſeqq. expeditiones in Africam 2. 343 b. ſeqq. Carolus V. renunciatur Imperator 2. 13. a. b. per Legatos in Imperium vocatur 2. 14. b. quod & illud oratione eleganti habita ſuſcipit. ibid. de ejus ſucceſſibus vaticinium 2. 29. b. Coronam Carolo V. tres Electores Eccleſ. impoſuiſſe verius quam Mogunt. & Colon. ſolos 2. 2. b. Coronatio Carolo V. in eaque adhibitæ ſolemnitates ibid 2. 16. ſeqq. Coronationis locum mutare noluit Carolus utut peſtilenti lue infectum. 2. 15. b. & 18. a. Coronationis ornamenta Nürembergæ ſervantur 2. 25 a. Coronatio Caroli V. Longobardica deſcripta 2. 266 a. Cæſaris electi titulum Carolus V. Pontifice permittente poſt coronationem aſſumpſit 2. 27. a. Caroli V. geſta & obitus 3 126. b. funus 3. 130 b. Cæſariani Karothnam expugnant 2. 583. b. cum Turcis prælium ineunt 2. 592. vincunt Gallos ad Senarum urbem 2. 633. quando Romam Duce Borbonio expugnarint 2. 611. occupant Mediolanum 2. 203. ſtrages ad Algieram 2. 604. militum clades ad Rutam 2. 547. b. inſolentia in urbe Roma 2. 611. quot occiſi ſint in expugnatione urbis Romæ ibi ingens facinus 2. 584. ad Papiam quot millia profligata ſint 2. 602 b. Inter Cæſarianos & Gallos pugna ad Papiam 2. 609. & Gallos prælium ad Senarum urbem 2 581. Carolus V. naſcitur 2. 602 a. eligitur Cæſar 2. 48. b. Regem Galliæ inſequitur 2. 579 a. qua pompa Bononiæ ſit coronatus 2. 266. quando ad gubernacula Imperii venerit 2. 602. Hiſpanias repetit 2. 603. Ratisbonam ad Comitia venit 2. 603. a. ex Italia in Germaniam redit 2 603. contra Galliæ Regem novas copias ſcribit, ex Africa in Italiam venit. ibid. ex Hiſpania in Africam venit. 2. 604. Aquisgrani coronatus 2. 602. per Franciam iter facit & quam humaniter a Rege ſit exceptus 2. 604. a. quid contra Galliæ Regem in Italia geſſerit 2. 603. a. à Clemente VII. Pontifice Bononiæ Diademate Imperii inſignitur, ibid. abdicato Imperio in Monaſterium Hieronymitanorum ſeceſſit 2. 648. Hedinfurt ædificat 2. 580. Terouanam expugnat 2. 318. a quibus verbis ſuo filio Philippo Regi Hiſpaniarum Regnum tradiderit. 2. 641. Campaniam Gallicam cum milite invadit 2. 606 a. expeditionem in Africam adornat 2. 604. a. cum exercitu in Germaniam venit 2. 606. quo die ſit natus coronatus & Aquisgrani Regio Diademate ornatus. 2. 650 ſcribit Proceribus Germaniæ eisque Gubernationem Imperii commendat 2. 647. a capit Mediolanum 2. 607. b. quomodo exceptus ſit a Proceribus Hiſpaniæ, & quomodo ſuam matrem ſalutarit 2. 647. b. Latinæ linguæ gnarus 2. 231. a. quantum fecerit Cameram Imperialem 2. 646. b. quo anno contra Turcam pugnarit 2. 641 b. quo anno a Papa ſit coronatus ibid. quomodo Imperium abdicarit 2. 638. ſeqq. qualia præcepta Philippo Regi Hiſpaniarum ſuo filio dederit 2. 642. cur Imperium abdicarit. 2. 638. ſuo filio Philippo Regi Hiſpaniarum Belgium tradit 2. 640. ſeqq. Ferdinandum certiorem facit de abdicando Imperio 2. 645. quamdiu regnarit 2. 641 b. Caroli V. Imperatoris dies natalitia 2. 271. Electio & Coronatio 2. 1. ſeqq. præcipuorum geſtorum brevis ac perſtricta in paucula verba relatio. 2. 602. ſeq. Virtus & fortitudo 2. 518. a. expeditio in Algieram ejuſque ibi res geſtæ in Ducatu Lucemburgenſi 2. 602 b. inſignes res geſtæ contra Turcam. 2. 603. expeditio in Africam anno 1535. 2. 603. b. res geſtæ in Africa ibid. Caroli V. laus 2. 615. potentia. 2. 578. res geſtæ in Picardia 2. 580. in Tunetum expeditio 2. 352. a. labores diſtichis complexi, per Maceranum 2. 607. a. expeditio ad Algieram per Nicolaum

Villaga-

Villagagnonem .2.365 liberalitas 2.630 clementia 2.613 ſtudium erga Rempublicam Chriſtianam 2.642. oratio lingua Belgica habita Bruxellis de abdicatione Imperii 2. 640.b inter Carolum V. & Franciſcum I. Regem Gallorum belli origo 2.607. b & Galliæ Regem decennales induciæ factæ 2,604.2, Imp. & Galliæ Regem pax conſtituta.2.645. b. de Carolo V. vaticinium 2. 612.b.

Carolus Burbonus in expugnatione Romæ occumbit 4.182 a. Carolus IX. Galliæ Rex creatur. 3.144. a. Carolus IX. Galliæ Rex quomodo Iſabellam Maximiliani Imperatoris filiam exceperit 4. 147. a. publico Edicto liberum Religionis exercitium interdicit 4.105. b. fœdus init cum Papa & Hiſpaniarum Rege ad reſtituendam Catholicam Religionem 4 110.2, Carolus Legatos mittit ad Maximilianum Cæſarem, & de inſolentia ſubditorum conqueritur. 4 106.b. Caroli Regis Galliæ præcipui Conſiliarii 4.104. a. cum Iſabella Maximiliani Imperatoris filia nuptiæ celebratæ 4. 147.a. Regis clementia erga ſubditos 4 104 a Carolo IX. Regi Galliarum quam charus fuerit Annas Dux Montantius 4.67.b. Elizabetha Maximiliani Imperatoris filia Spiræ magna feſtivitate nupta 4.146. a Johannes Wilhelmus Dux Saxoniæ auxilia promittit 4 110 b. inter Carolum Nonum Regem Galliæ & Condenſes pax facta, ejuſque pacis conditiones & capita 4.142. & ſic deinceps Carolus Hiſpaniarũ Princeps quando natus fuerit & quamdiu vixerit 4.95 b. Carolus unicus filius Philippi Regis Hiſpaniarum a Patre vinculis traditur 4. 70. b. Carolus Lotharingiæ Dux Britchium & Lemburgam arces capit 4.184. a. Carolus Tiſcheternus Vir rei militaris peritus 2.595. b. Carolus Quartus Würtembergiæ bellum inſulis 1.52 b Caroli IV. Parentis Caroli V. laus 2. 550. a.

Carolſtadii tumultus in Helvetia 1.442.a.

Carolina arx & urbs funditus everſa 2. 598. arx expugnata. 2. 597. in Carolinæ expugnatione quot Turcarum interfecti ſint 2.598.

Carpathus mons 1.33.a Carpathus mons nunc Poloniam & Ungariam dirimit 1.80, a. mons antiquis vocatus Suevus 1. 28. b.

Carpi 1. 89.2.

Carrodunum 1.82 a. & 100, b.

Carruanum civitas 1.375. b.

Carthaginis urbis ruinæ & reliquiæ 2,603. b. veteris Ager multarum rerum ferax 2,326. a. Carthaginenſis ſinus forma 2. 355. Carthaginenſes Melitam urbem ædificant 4. 2. b. Carthaginenſium portus 2. 352. b.

Carthuſienſes quo autore quoque tempore originem habuerint.1. 179. b.

Cartumenſium urbem opulentiſſimam Condenſes obſident. 4 72.b.

Carvanca montis nomine quæ Alpes continentur 1. (91.2.

Carvenna urbs 2.351 b.

Carvo oppidum 1.364 b.

Caſpia gens ſub Turca 2. 249.2.

Caſſel in Haſſia 1.87.2.

Caſſides 1.9.2.

Caſſovia oppidum Hungariæ 2.220.b.

Caſſubi 1.98. a.

Caſtelleraldum oppidum vacuum relictum 4.132. b. deditione captum 4.126.b. ab Andio obſeſſum 4.130. b. Caſtelleraldus Condenſes ſubſidia mittunt ibid.

Caſtellum novum a Turcis expugnatum 2,391. a.

Caſtitas Germanorum 1,16.b. & 17 a.

Caſtrovilla ſitus 2.34. a. Caſtrovillanus Ducatus ibid. ager fert pretiolum magna ibidem.

Caſtrum quid 1.325.b. Caſtrum S. Remigii 1.147.a. Caſtra Turcæ ante Viennam qualia fuerint 2.240.b. Caſtra incendit Turca relicturus Viennam 2.242.b. Caſtra Cæſarea Gallus doloſè moratus ſignis interne tentat 2.185. a. Caſtrorum apud Turcas Præfecti 2,393. Caſtra Romanorum valle & foſſa, Germanorum curris munita fuere 2, 258.a. caſtra pedetentim Guletæ admoventor 2. 339. a. Caſtra præfert certo modo ubi Carolus V. 2. 485.b. caſtrorum mutatio diſſimulanda 2. 486.b.

Catalogus Virorum Illuſtrium in obſeſſa Vienna. 2. 244.b

Cataſcopium navicula quæ ſic dicatur 4.22.b

Catena a Melitenſibus equitibus mira arte confecta. 4. 15.b

Catha ſive Cati Cheruſcis contigui fuerunt.1. 86. b.

Cathalonia 1,366. a.

Catholica Religio irrevocabili Edicto confirmatur. 4. 105. a.

Cattenates 1,295.b.

Cattenelnbogen 1.78. b.

Cattorum mons 1.23.b. anco 1.78. b. acies præliorum. 1. 23.b, votum & ſuperſtitio 1.23 a. habitus & prudentia 1 23.a. militiæ laus 1.78.b. & Cheruſcorum perpetua diſcordia 25 b.

Cattuarii 1,242 a.

Catnarorum urbs fruſtra à Gallis obſeſſa 2.648

Caturiges ſunt in Alpibus Cottiis 1 293,b. & 297 a.

Cauchi 1.85 b.244 b

Cauros appellant Chriſtianos Turcæ.2.627 a.

Cayram 1.93 a.

Cecium montem eſſe Styrenſium montana 1.91 a.

Celeritas piratæ ſummè utilis 2.346 b

Cella nova 1.103.b

Celocem navem vocant Galeonem 2. 322. a. celoces naves quæ dicantur 4. 22. a.

Celſi hæreſis 4.157 a.

Celtæ Galli & Germani 1. 86. b. dicuntur Græcis Germani & Galli 1.35. a. Francigenæ dicti 1.223 a. & 355.a. Celtarum conſpiratio 1.363 a appellatio 1. 86. a. vocabulo quid Græci intellexerint 1 226 a.

Celtiberi Hiſpan. 1. 43. b. & 87. a. Celtiberorum mons 1. 13.2.

Celtica linguæ vocabula 1.295 b

Cephalalgia ſæviſſima in Germania graſſatur 4. 174 b.

Cephalenia ſuburbium a Turcis incenſum 4.168.a.

Cenſio haſtaria 1.70. b

Centones 1.51.a.

Centrones 1 292 a. & 366 a. Centronum ſedes 1.361 a. Regio 1. 296. b.

Cercis 1. 277. b.

Cerevisia materia 1.56 a. Cereviſiam inveniſſe Oſyrdem. 1. 18. a. Cereviſiæ vectigal in Saxonia 2. 365 b.

Cervus pro Diabolo reputatur 2.324. b. Cervorum furioſa libido 2.834

Ceſſionis bonorum beneficium 1. 84 b.

Chauci Saxones 1.25 a.

Chalibea arx 2.634.a.

Chaluſus flumen 1 85. b. & 92. b

Chamavi 1. 43. a & 92. a. pars Weſtphalorum 1.78. b. ubi fuerint 1.24. a & 92. a.

Chanadinum urbs in Hungaria 2. 220 b.

Charini Germanis adnumerantur 1. 103.b.

Charippici equites 1.393 a.

Charitini populi 1.78. b.

Charenea Sciebus 2.342

Charybdis vorago in mari Siculo 2. 341. a.

Chaſuarii 1.24. b. & 43. a.

Chaubi 1. 241. a.

Chaucorum gens 1. 25. a.

Chauri id eſt Chriſtiani 2.399.a.

Chema 1.86 a.

Chembergus mons 2. 361. b.

Chemiſci 1. 241 a.

Chephalenia inſula 2. 138. b.

Cherchin fluvius 1. 88. a.

Cherſinus flumen ibid. Cherſini fluminis ortus & curſus. 92. b.

Cherſoneſus Cymbrica 193.a

Cheruſci 1.25. b. Germani 1. 241. a. pars Thuringorum. 1. 78. b. Cheruſcorum ſedes olim quæ fuerit 2. 136. b.

Chetnari 1.87. a.

Chiovia Ruſciæ civitas 1. 89.b.

Chilpericus Francorum Rex 1. 220. b.

Chorea Rhætorum 1. 280. a. Choreæ apud Turcas. 2 394.

Chreychgea 1.23. b.

Chriſones Rhæti dicti 1. 71. b. 2.191. b.

Chriſtiana Claſſis Melitam pervenit 4. 21. a. quot triremes & navigia in pugna navali amiſerit 4. 172. Chriſtiana claſſis in tres ordines dividitur 4. 170. Chriſtianæ claſſis cum Turca congreſſus 4. 171. Chriſtiani ad Exercitum à Turcis miſerè in fuga cæſi 4. 55. a. Principes ſegnes. 4. 3. b. Chriſtianorum victoria 4. 171. b. cædes in arce Sigeth. 4.13. b. quatuordecim millia ex Turcarum ſervitute liberata 4. 172. b. victoria 4. 168. Chriſtianorum claſſis contra Turcas emiſſa. 4. 177. b. Turcis ferè prodita 4. 14. b. Chriſtiani a Turcis quomodo appellentur 4.549 a.

Chriſtia-

[illegible] decentos [illegible] 4. 335 [illegible] Chriſtianos & [illegible] C[illegible] Chriſtianorum officium in pe[illegible] [illegible] as 1. 150. b.
[illegible] tulus Imperatori competit 1. 116. ſeq.
[illegible] ma[illegible] fidelitas 4. 53. b.
Chr[illegible] Bruck [illegible] in q[illegible] corporis pa[illegible] diſſecatur 4. 20. a.
Chriſtophorus Ducatum W[illegible] obtinet. 4. 211. a. Tubingæ [illegible] Academiam & [illegible] Stu[illegible] dianum inſtituit 4. 113. b. Rel[illegible] Ducatu [illegible] rembe[illegible] format. 4. 113. a. ſtudio inter [illegible] Palat[illegible] us 4. 0[illegible] b. Goo[illegible] [illegible] Ducis [illegible] conſtituit 4. 113. b. ead[illegible] Ponti[illegible] ficis a[illegible] 4. 113. a. librum in quo [illegible] doctrinæ [illegible] comprehendebantur [illegible] ad Epi[illegible] & [illegible] Theologus [illegible] ablegat ibid. un[illegible] dique [illegible] catum W[illegible] vocat ibid. [illegible] vulneratur 4. 112. b. qua[illegible] Carolo V. [illegible] 4. 112. b. [illegible] Fran[illegible] [illegible] conſert. ibid. Elvaoganam propug[illegible] Teuto[illegible] ſuſcipit 4. 114. b. [illegible] Georgii Marchion[illegible] Bra[illegible] enburgici [illegible] 4. 113. a. [illegible] genus vitæ, Virtutes, mores ac ter[illegible] geſtarum [illegible] 4. 113. [illegible]
C[illegible]ronus fluvius 1. [illegible] a. ubi in mare fluat 1. 9[illegible]. b.
C[illegible]um 1. 89. a.
C[illegible]urberg feudum E[illegible] Curienſis 1. 280. a.
C[illegible] com[illegible] as Rhæ[illegible] 1. 281. b
[illegible] 1. a[illegible] a.
Chymeriota populi. 1. [illegible] 9. a.
[illegible]hynadina [illegible] 1. 540. a.
C[illegible] flumen 1. 92. a.
Cibi & potus [illegible] undeorti[illegible]. 2. 619.
Cibinum urbs in Tran[illegible] ſvania. 2. 221. b.
Cilicia imperator Turcæ 2. 351. Ciliciam domuit Alexander Magn. 1. 172. b.
Cimbri mediterranei 1. 263. b. cimbri gens vaga. 1. 17[illegible]. b. Germani veteres ſunt quos vicerunt. 1. 1[illegible] a. Denne marck 1. 7[illegible]. b. Cimbrorum reliquiæ. 1. 305. Cimbrica Cherſoneſus dicitur, hoc tempore Ducatus Holſatiæ. 1. 95. a. [illegible] 1. [illegible]. a. Cimbri [illegible] montonum 1. 15 a. Cimbricum bellum 1. 95. a. ma[illegible].
Cimeria anguſtiæ. 1. 255. b. Cimeriæ gentis autor. 1. 77. a.
Cimeſius mons 1. 293. [illegible] mons 1. 151. b.
Ci[illegible]aſſi bellicoſa gens 1. 90. a.
Circellum urbs qua[illegible] 1. 343. b. Circelli Regnum 2. 320. a.
Ciri, celebres Turcarum Imperator 2. 384. b.
Ciſa. 1. 204. b.
Ciſara, 1. 204. b.
Ciſmoſani 1. 363. b.
Ciſterna in arce Tuletana 2. 331 b.
Citicenſis Epiſcopus 1. 433. a.
Civitas 1. 12. b. Civitates liberæ 1. 235. a. Stagoales 1. 325. b. Rhenanæ ad Gallos[illegible] an ad Germanos pertineant. 1. 203. a. quæ ſint regales & quæ imperiales 1. 169. a. antiquæ in Vindelicia 1. 82. a & non urbes fuerunt veteribus Germanis 1. 74. a. civitates in Schmal[illegible] aldico fœdere fuerunt. 1. 444. a. Civitatum nomina quædam mutata 1. 93. a. Civitatum Imperii Catalogus & ordo 2. 510. b. diſſenſiones vitent. 4. 43. b.
Clades ad Laupham. 2. 281. b. Clades Hungarorum miſerabilis 2. 225. b. & 229. b. Turcæ un[illegible] Chriſtianorum uno tantum amiſſo 2. 265. a. Sarnenſis Principis ob ipſius arrogantiam ab Hiſpanis non impeditur 2. 355. b.
Clamores bellici varii 1. 45. a.
Claramontenſe Concilium 1. 222. b.
Clarena laus & deſcriptio 1. 330. b.
Clarenenſium adverſus potentiſſimos hoſtes victoria 1. 330. b.
Clavenna Chriſtoſoni quomodo capta ſit. 2. 197. b. Clavennæ vallis. 1. 291. a.
Clauſtrnates 1. 295 b.
Clautenatei 1. 82. a. & 84.
[illegible]lebergenſe agmen tu[illegible]orum. 2. 147. b.
Clemens II. Germano: Papa 1. 178. a. VII. contra Carolum V. [illegible] 1. 6[illegible] [illegible]
[illegible] us [illegible]
[illegible] Pr[illegible] Haſſi[illegible] 1. [illegible] [illegible] heiant [illegible] 1. 1[illegible] a. quod [illegible] ſtatuit Tur[illegible] 2. [illegible] b. per eam [illegible] æqu[illegible] ſtimamur 2. 11[illegible] b.
Cleomu[illegible] la[illegible]s 1. [illegible] a.
Cle[illegible] cladis p[illegible] in [illegible] ocent A[illegible]nabap[illegible]ſtæ. 2. 240. b. Cleri[illegible] rum faſtus & [illegible] iniquitas ruſticorum ſeditionis cauſa. 2. 233. a.
C[illegible] 1. 28[illegible]. a. opp[illegible] patet Rhætis 1. 281. b.
C[illegible] oppidum [illegible] Rhenus ſcinditur in duas partes. 1. 2[illegible]. C[illegible] D[illegible] 1. 235. a & 243 a. inter [illegible] Pri[illegible] m ac C[illegible] controverſia pacata. 1. [illegible]
Cl[illegible] Cap[illegible] R[illegible] orum g[illegible] ſta. 1. 2[illegible]0 b.
Cl[illegible] quam [illegible] regnaret 1. 141. b. Ma[illegible] filius [illegible] 1. 24[illegible]. a.
C[illegible] ius [illegible] quamdiu [illegible] 1. [illegible]0. b Du Franciæ que[illegible] 1. 155 a. ſolaveu Theo[illegible] [illegible] Patri[illegible] eſſit in Regno, 1. 1[illegible]4. a. Rex [illegible]æ 1. 11[illegible] [illegible] centum 1. 140. b. Rex Franco[illegible] [illegible] Chriſtianus 1. [illegible]0 a. in a[illegible] [illegible] 1. 160. b. Rex adhuc puer [illegible] Duc Brab[illegible] ntiæ inſtituendus 1. 1[illegible]1 b H[illegible] filius Eccleſias Chriſti [illegible] 1. 1[illegible]9 b. quam latè regnarit per Gal[illegible]as & Germaniam. 1. 163. b. quamdiu regnarit 1. 2[illegible]1 a. quot anni regnant 1. 1[illegible]9 b Cludovei Regis mors 1. 163. b. Regis [illegible] filii ibid. cru[illegible] & dolus 1. 1[illegible] a.
Clog[illegible] Rex Francorum q[illegible] habuerit filios 1. 163. a quamd[illegible] 1. 147. b. [illegible]ogioois Regis anno decimo oa[illegible] Dominus 1. 147. b.
C[illegible]rus [illegible]um Rex 1. 97. b.
C[illegible]oct[illegible] ar[illegible]nium de Carolo V. 2. 612. b.
C[illegible] 1. 79. b.
[illegible]*ras* fluvius 1. 80.
[illegible]*cera* fluvius 1. 242. b.
[illegible]*ra* Alpes 1. [illegible]1. a.
C[illegible]*nium* 1. 40. a.
C[illegible] Oceanus 1. 40. a.
C[illegible] mare, 1. 55. b.
C[illegible]*ra* 1. [illegible]5 a.
Cœna Dominica horrendo more apud Anabaptiſtas celebratur. 2. [illegible] b. Pontifex & Imperator eam celebrant. 2. [illegible]3. b. Subdiaconus Pontifici toxicum in calicem mit[illegible] 2. 378. a. Cœnæ Dominicæ doctrinam pervertunt Anaba[illegible] 2. 3[illegible] a. Cœnæ D[illegible]æ controverſia[illegible] loquium M[illegible] itur. 3. 17[illegible] a [illegible] ſunt Anabaptiſtæ. 2. 3[illegible] a de Cœna Domi[illegible]ca T[illegible]gorum Saxonic[illegible]um diſſid. 4. 171. a.
Cœnobium S. Maximi incendio abſumptum. 2. 1[illegible]8 b. Cœnobi[illegible] a [illegible] Abati[illegible] recepta & everſa. 2. 14[illegible]
Cognatium R[illegible] ob[illegible] circumcingere conantur. 4. 110. a. [illegible] 4. 1[illegible]. a. ad Cognacium prælium inter Cuodenſes & Regios commiſſum 4. 70. a.
Cogni ubi habitarunt 1. 56. b.
[illegible]lbergum 1. 101. a.
Colchi 1. 94. a. Colchos Turcæ vaſtarunt. 2. 381.
Coldini 1. 241. a.
Colembachium oppidum obſeſſum & igne devaſtatum. 4. 22. a.
Collis Martis apud Treviros 2. 127.
Colloquium de Religione 2. 444. a Colloquium inter Theologos Auguſti Electoris & Johannis W[illegible] helmi [illegible] Principis Ducum Saxoniæ 4. 107. b. Colloquium inter Anabaptiſtas habitum 4. 15[illegible]. a. Colloquium Aldenburgenſe abrumpitur 4. 109. b. Colloqui prætextu Carolus audax montem Pelegardi [illegible]ſque mu[illegible] calluſtrat brevi poſt ca[illegible] ens Comitem W[illegible] te[illegible] m 2. 41 b Colloqui cauſa progredientes quoſdam Epiſcopos obſidum loco tenent mil[illegible]es Cæſariani 2. 231 a. Moronus itaero a[illegible]tus capitur. 2. [illegible] b Colloqui prætextu ne elaberetur Brunſ[illegible] uſis, metuit Landgravius 2. 41[illegible]. a [illegible] Colloquio Saxon[illegible] o qui Theologi ac Pontifi[illegible] [illegible]rint 4. 108. b. Coll[illegible] qui[illegible] ex[illegible] u [illegible] duas [illegible] Danus. 2. 8[illegible]. a. C[illegible] quum ſe ex[illegible] tulaſſe [illegible] quod tamen verum erat [illegible] diffitetur Turca

2. 213. a.

[illegible] Colloquii prætextu [illegible] intentantur turbæ. 2. 1[illegible] Colloquio interfuturus Dux Würtembergicus, ex[illegible] caret. 2. [illegible]4. b.

Colom oppidum 2. 351. a.

Colmarienſis [illegible] Adolphus Rex Roman. 1. 187. a.

Co[illegible] oppidum Hungariæ 2. [illegible]20. b.

Colonatus Presbyter martyr. 1. 16[illegible]. a.

Colonia 1. 22 b. Agrippina qualis urbs 1. 230. Trajana. 1. 84. b. Trajana urbs Batavorum 1. 364 Coloniæ ſeditio exorta 1. 408 b. Colonia Agrippina inter urbes ruſticas numeratur 2. 25. a. Colonienſis Epiſcopus pacem init cum Clivenſi 2. 558. b. Epiſcopus a Pontifice excommunicatur 2. 454. Epiſcopus accuſatus apud Cæſarem Lutheranæ Religionis. 2. 451. Colonienſis Epiſcopi geſta quædam 1. 425 a. Colonienſi Archiepiſcopo flagra fumentaria præferuntur, ſignificantia dominium Coloniæ utile ipſi competere. 2. 25. a. quod Colonia nios Impe[illegible] ruſtica dicatur, defenditur ibid. Colonienſis ſedi[illegible] ortus & finis 1. 408. ſeqq. Colonienſis Eccleſiæ prærogativa. 2. 17. b.

Coloſſus Solis 2. 1[illegible]4. a.

Columbarium urbs 1. 6. b.

Columna duæ ante templum Aquisgrani 2. 21. b.

Comana partem eſſe Iberiam & Albaniam 1. 93. b.

Comaria promontorium. 1. 94. a

Camaronus ad Danubium ſitus 2. 235. a.

Cimbri 1. 42. b.

Comes provincialis 1. 309 b. Comites varii 1. 71. b. unde dicti 1. 71. a. qui fuerint Imperatores 1. 235. a. Comitis Imperii creatio [illegible]. 272. a.

Cometa Septentrionem verſus Regnorum mutationem portendit 2. 265. b.

Comitatus olim annexat hæreditarius 1. 71 b. multi in Ducatus ſunt converſi 1. 242. b. & 243. a. ſeq. gradus 1. 12. b. Comitatus 1. 13. a.

Comitia Wormatiæ 2. 442. a. Comitia Ratisbonæ celebrantur, eorumque transactiones & Decreta. 4. 63. a. Comitia Conſtantienſia ſplendido comitatu inviſit Dux Würtembergicus 2. 57. b Auguſtana 2. 64. b. & 641. b. Alia ibidem Religionis cauſa 2. 257. a. votum Moguntini Henricus IV. promiſſis comparat 1. 385. a. celebrantur divortii Imperatoris cauſa ibid. Comitia indicentem Cæſarem nullus ſequitur 1. 430. b Comitiorum ratio apud Germanos veteres 1. 12. b. Comitiorum Spirenſium deliberationis capita propoſita 4. 140.

Commeatum Gallis ut interciperent Itali maxime laborant. 2. 191. a. ſeq. Commeatus defectus ingentia producit pericula 2. 258. b. ſumma cura in re iſta proſpiciet 2. 260 b. Commeatu deficiente Carolus V. equos cædit 2. 368. a. Commeatu carentibus militibus licentiam deprædandi concedit Imperator 1. 396. b.

Commendatores Imperii 2. 514. b.

Communionem bonorum docent Anabaptiſtæ. 2. 199. b.

Communitatem bonorum urgent Müncerani. 2. 159. a.

Comorrha in Ungaria munitio 2. 435. b.

Compotationes 1. 17. b.

Comum a Rhætis devaſtatum 1. 274. a. Comum a Gallo recuperant Itali 2. 182. a.

Conanus Britonum Rex 1. 133. b.

Concilium Conſtantienſe 1 190 b. apud Clarum Mōtem celebravit Innocentius 1. 180. a. Tridentinum cur celebratum ſit 2. 113. a. Concilii Tridentini Decreta Germanis Catholicis oblata 4. 49. a. Conc[illegible] Baſ[illegible]enſis diſſolutio quare facta. 1. 192. a. Con[illegible] Religionis cauſa indicendi rationes 2. 446. a. in Italia reſpuunt Proteſtantes 2. 447. b. Conciliorum utilitas in Eccleſia 1. 190. b. in Concilio Byzantii habito quid decretum ſit. 4. 2. b. Concilio Moguntino præſidet Imperator 1. 377. b. Concilii convocandi cauſa Pontifex ad Saxonem mittit Legatum 2. 446. a.

Concio ſequitur preces apud Turcas [illegible] 394.

Concionatur Mediolanenſes infenſiſſimos reddit Gallis. 2. 182 b.

Condæus & Ammiralis copias ſuas educunt in aciem contra hoſtem. 4. 67. a. Regem Galliæ fugientem maxima celeritate perſequitur 4 65 a. Condæus Pariſiorum urbem obſidet. 4. 65 b. quem finem vitæ ſibi ſemper exoptaverit 4. 121. b. in aulam Regiam convocatur. 4. 64. b. Eccleſiis [illegible] bis [illegible] rurſus copias conſcribit 4. [illegible] ingentem exercitum in [illegible]vedoco pro[illegible] celeritate conſcribit. 4. [illegible] a. [illegible] contra fidem datam à te[illegible]o globulo trajicitur 4. [illegible] Condæi cædem quæ ſecuta fuerint 4. 121. Princip[illegible] nealogia & ſtirps 4. 122. a.

Condenſis ſtirps cur Regi Galliæ ſanguine ſit conjuncta [illegible] 122. Condenſis Principis ſtirps 4. [illegible] 2. a. [illegible] Principi cur Regina Navarræ auxilium miſerit 4. [illegible] b. variæ inſidiæ a pontificiis ſtructæ. 4. [illegible]3. a. inter Condæum Principem & Andium prælium committitur 4. 119. b. Condenſes prælio certant cum Regiis copiis ad Cognacum 4. [illegible]0. a Rege Galliæ pacem & liberum Religionis exercitium humillime petunt 4. 126. [illegible]nam Regionem invadunt. 4. 15[illegible]. a. Nemauſum oppidum per inſidias occupant. 4. 133. b. a Regiis copi[illegible] perantur 4. 1[illegible]5 b. Vinariatum agrum invadunt 4. [illegible]9. a novo juramento invicem obligantur 4. [illegible]22. b. leg[illegible] nem Spiram ad Comitia mittunt 4. 148. b. Carn[illegible] ſium urbem obſident 4. [illegible]2. Pariſiorum agrum m[illegible] populantur. 4. 65. b multas arces & civitates cap[illegible] 4. 175. b. Pictavinam Regionem invadunt 4. 1[illegible] b multa commoda loca ad Pictavium occupant. 4. 129 Regi Galliæ ſupplicem libellum, pacis conci[illegible] offerunt, ejusque libelli articuli & capita. 4. 12[illegible] a. [illegible] ctavienſem obſidionem ſolvunt. 4. 130. b Lu[illegible]nan[illegible] arcem munitiſſimam obſident & tandem capi[illegible] 4. 126. b. Condenſium & Wolffgangi Palatini [illegible] exercitus jungitur. 4 125. b. juramentum 4. 122. [illegible]ctoria contra Regios obtenta. 4. 6[illegible]. b. copiæ. 4 [illegible] clades memorabilis. 4. 152. inter Condenſes & Carolum IX. Regem Galliæ pax inita, ejusque pacis conditiones & articuli. 4 142. ſeq.

Condruſi 1 344. b. ubi habitarint 1. 358. b. populi 359 a. Condruſiorum habitationes. 1. 359. a. Condruſ[illegible] manis adnumerati. 1. 2[illegible]3. b.

Conductio militum Germanorum ab exteraneis prohibita [illegible] 28. b. Helvetiorum contra Gallos prohibetur, ſed p[illegible] miſſa adverſus alios corruptioni obnoxia. 2. 180. a.

Confluentes 1. 84. a.

Confœderati Cani. 1. 27[illegible] a.

Conjuges quomodo apud veteres germanos convenerint. 15. b.

Conjugium Pauli Apoſtoli 1. 202. b. Conjugia Sanctorum 1. 202. b. Conjugiorum diverſitas 1. 25. b. Conjug[illegible] Henrici IV. cum uxore infelix. 1. 389. b.

Conjurationes Saxonicæ adverſus Regem qui & quot [illegible] fuerint. 4 398. b.

Connubia diverſarum gentium diverſa. 1. 15. b. adulter[illegible] a apud quas gentes. 4. 67. b. Germanorum veterum. 1. 15. b.

Conradus Sueviæ Dux Imperator electus. 1. 175. a Præſul & Dux, Cancellarius Regis Philippi 1. 157. a Imperator Suevus expeditionem in Saracenos ſuſcipit 1. 180. Conrat quid ſignificet. 1. 444. b.

Conſilia multorum perquirit, quodque aliis minus placet apprehendit, ut ſolus videatur ſapere [illegible] infauſto ta[illegible] eventu Præfectus Mediolanenſis 2. 80 b. Conſili[illegible] omnia reſpuit Galliæ Rex contra expeditionem Mediolanenſem prolata 2. 143. b. Conſilium Amſtel[illegible]damenſium protractum turbatoribus utile 2 311. a. C[illegible] ſi[illegible]a Proceribus communicata apud eos pariunt benev[illegible] lentiam 2. 263. b. Conſiliarius Muleaſſis, grati[illegible] c[illegible] pians novi Regis, perturbatum magis terret. 2[illegible]5 Conſultandi ratio apud veteres germanos. [illegible]. 12. [illegible] & 69. a.

Conſiliarii libertas ipſi damnoſa. 3. 138. Conſiliarii imprudentes & aſſentantes Sueciæ exitioſi. 2. 86. b. per[illegible] conſulentium pervicaciæ patet Gonzaga periculi metu. 425. a.

Conſpirantes cautè in ſuam poteſtatem redigit Sforti[illegible] 2 188. a. Conſpirat in Gallum Borbonius Cæ[illegible] oratoribus, mercatorum habitu, admiſſis. 2. 188. b. val[illegible] adhibita manu comprehendi jubetur & ja[illegible] ipſius provincia occupatur. ibid. Conſpirationis [illegible] Moronus prætextu colloquii capitur 2. 100. b. Co[illegible]

... a. Conſpiratio ... 4. ... Conſpiratio in Landeu oppido a ... 1. 224. a.
Conſtantia ... loca 2. 351. a.
Conſtantinopolis Imperii ſedes conſtituta à Conſtantino. 1. 25 .b. Conſtantinopolis deſcriptio 2. 395. b. expugnata 2. 386. b. expugnata a Mahomete 2. ... b.
Conſtantinopolitanum Imperium quo tempore Turca ſibi ſubjecerit 1. 25 ... Conſtantinopolitanus ... tempore ... Romanæ Eccleſiæ autoritatem adorat 1. 5... a.
Conſtantinus Imperator ... Max... Conſtantini Imperatoris Regia apud Treviros 2. 116. Conſtantini Imperatoris exitus 2. 386. b.
Conſtantius Romanus fit Rex Britanniæ & deinde Cæſar. ... b.
Contionatores 1. 289. ... 295. ...
Contribuentes 1. 284. b. Contribuentium ambitus 1. 284. b.
Conventicula ... ſubditorum judicia etiam periculoſa ... a.
Conventus ... veteres Germanos ... 12. a.
Convivia Germanorum 1. 79. b. Convivales ſermones. ... a. Convivalis mos Turcarum ... 2. 331. a. Convivium poſt Coronationem Imperatoris ſolenne. 1. ... accurata deſcriptio ejus, quod apparavit Maximilianus 2. 9. 86 ... ſeq. Convivium ... Cæſaris Bononiæ apparatum ... 3. a.
Copenhagia 1. ... a.
Coppenok 1. 68 ...
Coralliorum Commercium in Tunetenſi Regno ſibi reſervat Carolus V. ... a.
Corbuſinum 1. 6... a.
Corcontii ubi ... 1. 5... b.
Corcyra inſula ... 9. a.
Corcœus Atheni... ſigulinæ artis inventor 1. 198. a.
Corduba Gymnaſium ... 4... b.
Cornubus a Turcis ... a. 2. ... a.
Cornu venatorium ... Wirtemb. 2. 4. a.
Coronatio Caroli V. Longobardica ... 2. 166. a. Coronatio Daniæ Regis 3. 6... b. Corona quomodo imponatur Cæſari 4. a. Coronam Caroli V. tres Electores Eccleſiæ imponunt ... veriùs quam Moguntinus & Coloniens ſolos 2. 2. b. Coronatio Carol. V. ... adhibitæ ſolennitates 2. ... ſeqq. Coronationis locum mutare noluit Carolus ... peſtilentiam ... ectum 2. 15. b. 18. a. Coronatio ... Caroli V. apud Bononiam celebrata 2. 16 ... qua pompa ... 2. 16 ... Caroli V. 2. ſeq. Coronatione Longobardica peracta, quando ... ctum ſit Bononiæ 2. 165. a. Imperatorem ... Romæ ... 2. 165. ſeqq. omnem ex confracto ponte de una ... nullum ... coronatum ... Coronatio Maximiliani II. Francofurti facta 3. 85. ſeq. Coronat Henricum IV. Colonienſis contradicente Moguntino 5. 379. b. Coronatio Galliæ Regis 1. 140. b. Coronationis cauſa Aquiſgrani ingreſſus equo Imperatori, equum cum contradicente ... Archiepiſcopus Colonienſis 2. 21. b. ejus ſpectandæ cauſa ordinariæ Conſtitutiones. 2. 22. a. Coronationis loci mutationem ob peſtem quidam Electores deſiderant 2. 1... b. Colonienſis Elector quemcunque ſuæ ... coronationis locum deſtinare coronationi poſſe ibi ... Coronationis cauſa ... intrat Aquiſgranum 2. 19. a. ... Coronatur ſeq. In illo ... quiCorrectes, quæ ... ſuſtinuerint ibi ... Coronationis ornamenta Nuremberga ſervantur 2. 13. a.
Correla Regio 1. ... gens 1. 89. ... 1. 149. a.
Corruptio Optimatum maxima belli gerendi opportunitas. ... 91. a.
Corteriacum antiquum oppidum 2. 361. a.
Corvantu. 1. 254. b.
Corvus magno pretio ab Auguſto redemptus 2. 32. a.
Coſinſula qualis 2. 95. b.
Coſmus Magnus fundator claritatis familiæ Medicæ. 4. 130. Coſmus Medices a Pio V. Dux Hetruriæ creatus. ibid. a. quomodo Florentinenſem Ducatum obtinuerit ibid. Carolo IX. Galliæ Regi centum millia aureorum ſubminiſtrat 4 ... a. Coſmum Florentiæ Ducem Pius V. Romæ ... Magnum Hetruriæ Ducem inaugurat, ejusque capiti coronam benedictam mirabili ſolennitate imponit, manibusque ſceptrum tradit 4. 136. a. Coſino Florentiæ Senatum civitas ſe dat. 2. 659. a.
Cotenburg 1. 165. b.
Cotta Alpes 1. 290. b. 2. 293. b.
... agus 1. 16... a.
... anum appellant ... 2. ...
Crovinum oppidum ... 34... b.
Cracovia 1. 3. a. Regia ... 1. 13 ... ... 91. a.
Craſſi Romani Imperatoris clades 1. 26. b.
Credentiales literæ Legati Turcici 3. ... 9.
Cremona urbs Mediolanenſis Ditionis 2. 181. a.
Cremonam occupat Gallus. 2. 181. b. recuperant Itali ... 156. a.
Cremnitz mons 1. 90. b.
Cre... oppidum ... 361.
Creta Inſula quo tempore Venetis data ſit 2. 251. a. Creta Venetorum colonia. 2. 118. b.
Cret...um ... b.
Creacenſium Al... 1. 91. a.
Croatia 1. 24 ... a. in Hungaria ubi incipiat 2. 120. b. in Illyrico 2. 38... b. Croatiæ caput ... b.
Cronium mare ... a. & 102. a.
Crudelitas ... indigna, 2. 361. b. crudelitas ruſticorum ... 142.
Crutznacum oppidum 1. 253. b.
Cubicularii Turcæ ... 5. a.
Culenbergenſis Comes fit particeps conjurationis 4. 85. b.
Cumani ... b.
Cun... 1. 289. a.
Cunctatio ... ſuſcepta noxia eſt plerumque. 2. ... a.
Cuniculis fodiendis in obſeſſione Rhodi Turcæ ſunt occupati ... 2. ... 04. ſeqq. cuniculorum inquirendorum ratio 4 ... 8. a ... Turcarum effodiunt Viennenſes. 2. 24... a. ... Viennenſia ut in urbem dij...entur, per cuniculos ... 2. 242. a. cuniculorum animadverſionem Turcæ ... oppugnatione crebra 2. ... 3. a.
Cupreſſodina in Hungaria 1. 120. b.
Curia ... urbs in G... 2. 393. a.
Curia Rhætiæ urbs ... a. urbs per quem fundata ſit 1. 182. a. Curiæ & Conſtantienſis Diœceſium limites. 1. 1... a. Rhætorum ... 2. 254. ... Curienſis Diœceſis continet ferè Rhætiam ut eſt a Strabone deſcripta 1. ... 9. b.
Curiam ſolennitèr celebrat Carolus V. ... a.
Curiorum Regi... 1. 12. a.
Curioſitas in periculum mortis ſubjicit 2. 126. a.
Curribus circumducta caſtra Turcis cumptionis nociva. 2. ... a.
... et D... 2. ... b.
... Cy... bricum bellum 1. 95. a ...
Cymmeri ... nos fuiſſe 1. 5... a.
Cynaxis 1. ...
Cyprianus Leovitius Aſtrologus clariſſimus 4. 98. a.
Cyprus Inſula expugnata 4. 160. a. Richard ... Cyprus expugnata 4. 138. ... ad Turcam pertineat 4. 13 ... b. ... 4. 16 ... a. Regna ... Turcarum Imperatora Veneti repetit. 4. 13... b. Reges Luſignanoi cur dicti 4. 126. b. Cyprum duabus de cauſis ad Turcam pertinere 4. 13... b. quomodo Veneti occuparint 4. 138. a. Catloria Cypri Regis filia Johanni Luſi... norum nupta 4. 138. a. Regina Cypri Romam ... Pontifici opes onſugit. ibid.
Cyrtha Numidiæ Regia 2. 51. a.
Czabur Plaheum D... apud Turcas 2. 393. b.
Czeſilar quales Sacerdotes apud Turcas 2. 395. a.
Czelachar apud Turcas qui dicantur 2. 392. b.

D.

DAhsburg Comitatus 1. 178. b.
Daci & Dani 1. 26. a.
Dacum Colonia 2. 540. a. †.
Damonacum Epiſcopus Bremenſis malus curat. 1. 385. a.
Dagobertus Rex bellum gerit contra Saxones propter tributum 1. 163. a. quibus ſuum filium inſtituendum tradiderit. 1. 163. b.
Dalmatia in Illyrico. 2. 385. b. ubi ſit ſub Hungaro

†† a Rege

Reg[illegible] [illegible] Dalmatia Turcæ de[illegible] populaotur 4.168. a.
Dalmatia p[illegible] [illegible] ſunt [illegible] Pannoniam & mare Adriaticum
Dalmatia [illegible] [illegible] Germani 3. 36. b. (1. 249. b.
Dalmatia [illegible] 2. [illegible] Dalmatæ 2. 588. a.
Dalibertus [illegible] Palatinatu quot ruſtici 10 armis ſuccinxit. 2. 170. a.
Dama [illegible] expugnata 2. 396. a.
Damaſia 1 5[illegible]. a.
Damiani Goes equitis Luſitani de captivitate ſua, & de iis, quæ ad Lovanium a Longovallio Gallorum Duce acta ſunt, ad Carolum V. vera narratio 2. 620. b.
Dampetra [illegible] capta 2. 580. a.
Danduri . 3 [illegible] 1 [illegible]. b.
Dania 1. 2. Oceani Inſula 1. 3. a. 30. b. & 39. b. Regni caput. 1. 88 a.
Dani ubi ſint 1. 62. a. *Danorum* Rex Suecos laceſſit, ſed repellitur e Veſtrogothia, contra eum auxilia [illegible] accipiunt Lubecenſe 2. 85. a D[illegible] [illegible] [illegible] cum Moſcovitis fœd[illegible] [illegible] [illegible] 86. a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Dan* [illegible] [illegible] [illegible] ibid. Rex Su[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] atque [illegible] Regno ejicitur. 2. 5[illegible] a. Danus Saxones invadit, [illegible] pugnam [illegible] re infecta ſe diſcedit 1 402 b. Danus D[illegible] [illegible] lat 3. 46. ſeqq. Danicæ R[illegible] [illegible] 3 [illegible] 5. [illegible] Regnum Ch[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bellum [illegible] ſunt Lubecenſes 3. [illegible] 4. Regis Ch[illegible] [illegible] [illegible] & obit[illegible] 3 132. Danos Suec[illegible] vincunt 1 [illegible] Danorum Suec[illegible] [illegible] prælium navale [illegible]. b. Dani G[illegible] [illegible] ſæpe leges olim præſcripſiſſe 2. [illegible]. a. Daniæ Rex bellum contra Johannem Suecum renovat. 4. 13[illegible] a, caſtrum Wardebergum capit 4. 109 a & Sueciæ Regibus, quid ab Imperatore in Comitiis Auguſt. injunctum ſit 4. 45. b. Regi[illegible] naves, a Sueciæ Rege ademptæ reſtituuntur 4 149. a. inter Daniæ & Sueciæ Reges bellum graviſſimum compoſitum certis conditionibus ibid. & Po[illegible] [illegible] Regis fœderis occaſio 4. 96. a. Danici & Gothici belli initium & cauſa ibid.
Daniel [illegible] D[illegible] ctor 2. 567. a.
Danmarcina Regis Chriſtierni doli & artes 2. 85.
[illegible] urbs [illegible] 460. b.
Dantiſcanus ſinus 1. 102. a.
Dantiſcum 1. 34. a. 40. a. Emporeum 1. 56. a.
Dantiſcus Epiſcopus Culmenſis 2. 250. a.
Danubius qualis fluvius 1. 2 41. b. Danubii ortus verus & putativus 1. [illegible] b. [illegible] a. Danubius fluv. ita coonglaciatur, ut cur[illegible] multi cum equis tranſirent 4 41. a.
Danubii oppida 1. 254 [illegible] oppida a Vienna ad Budam fons 1. 41 [illegible] 2. 1[illegible] a. oſtia 1. 4. a. tractus 1. 55 [illegible] fons 2. 49. b. Da[illegible] [illegible] exundat[illegible] 4 [illegible] 2. a. 4[illegible] a 153 [illegible]
Danubium aliquando Mantuam dictum 1. 4. a. Danubium in Martiana S[illegible] lva 2. 22[illegible] b.
Dardani quibus domiciliis uſi ſint [illegible] 74. a.
Dardanariorum pœna 4. 1[illegible] 8.
[illegible] [illegible] 1. 94. a.
Darius & C[illegible] rus Germanos aggre[illegible] [illegible] non ſunt auſi [illegible]. 95. a.
Darn [illegible] c[illegible] [illegible] uranus 2 450. b.
Darii flamines F[illegible] [illegible] tenſibus præfert Buranus 2. 490. b.
Das Rieß. 1. 1[illegible]. a. [illegible] [illegible]. b.
Daventria 1. 254. a Daventrienſes loqui[illegible] ionem recuſant
David Chytræus Auſtriacas Ec[illegible] leſ[illegible] [illegible] ornat 4. 13 [illegible]. a.
Davidis G[illegible] orgi[illegible] (ſive J[illegible] hann[illegible] [illegible] uck) hæreſiarchæ [illegible] ita, doctrina & mors 3. 3[illegible] poſt ter[illegible] [illegible] m annum ſe re[illegible] [illegible] turum dixit 3. 32. a. cadav[illegible] ej[illegible] crematur. 3. 34 [illegible] 30. a. Davidis Georgii Leidenſis portentoſæ aſſertiones. 2. 299 [illegible].
Daumalaus Hugonotos profligat 4. 112. a.
Decimarum ſolutionem certis conditionibus promittunt, ruſtici 2, 134 a minores penitus abolendas, in majorum locum viceſimas [illegible] [illegible] impetran[illegible] [illegible] editioſi ruſtici [illegible] h[illegible] gavienſ[illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] marum cauſa [illegible] hutiogi[illegible] [illegible] [illegible] nem [illegible] [illegible] 3 [illegible] b.
Decumanus a[illegible] [illegible]
Decumates a[illegible] 1. 75. a.
Decumani Galli 1[illegible] 23. a. Decumanorum Colonia 1. 23. a.
Dedebovii oppidi ſitus 2. 55[illegible] a.
Deditio Saxonicorum Principum quomodo facta, & qua fide habita. 1. 423. a.
Deditio a[illegible] is Asbergæ non neceſſitatis violentia ſed fœminarum ululatu evincitur 2 [illegible] 4. a. deditii ſub juramento dimittuntur, ac intra menſem contra Ducē militant. 2. 75 a. [illegible] ionem urbis Rhodi Turca præfert violentæ expugnationi, utut [illegible] am ad inertas redactæ 2. 112 b. deditionis faciendæ cauſa [illegible] & c[illegible] [illegible] [illegible]
Deditionis Rh[illegible] [illegible] ca[illegible] [illegible] 14 [illegible] [illegible] fit 2. 115. deditis [illegible] [illegible] [illegible] 16. b. De[illegible] M[illegible] [illegible] [illegible] rum Imperatori 2 [illegible] [illegible] offe[illegible] condi[illegible] [illegible] [illegible] M[illegible] [illegible] iam ſperat Gallis ob inopi[illegible] [illegible] [illegible] æ. 2. 183. b [illegible] pingæ extorquent, Præt[illegible] [illegible] [illegible] ente claves, a ci[illegible] bus [illegible] 67. b. Bl[illegible] ubertæ [illegible] [illegible] imminentes calamitates & inj[illegible] ias temporum ſit ibid. [illegible] monæ ſub deditis variis [illegible] undi[illegible] [illegible] [illegible] ta 2. 18 [illegible] a ſub priori [illegible] [illegible] conſultationis de deden[illegible] a Genua urbs [illegible] [illegible] [illegible] ditio [illegible] aliquamdiu dilata int[illegible] [illegible] tur ex [illegible] ignat[illegible] [illegible] a. deditionem Mediolani ſperant Galli imperita [illegible] c[illegible] meat[illegible] [illegible] intercipiendu 2, 21 [illegible] Dedition[illegible] [illegible] [illegible] quam[illegible] [illegible] onis cond[illegible] [illegible] [illegible] us fruſtra heri, deſi[illegible] ar[illegible] c[illegible] 2. 2[illegible] [illegible] deditos v[illegible] [illegible] [illegible] rum locorum beni[illegible] [illegible] at ibid. dedit[illegible] o[illegible] ni Tunetani [illegible] oliunt [illegible] me[illegible] [illegible] udebtara Pri[illegible] ipis, & amor[illegible] [illegible] [illegible] gitimi ſucceſſor[illegible] a 49 [illegible]. ſed fruſtrantur vota [illegible] [illegible] quod vindic[illegible] fruſtrantur ibid. b. deditionem Guletæ excuſat [illegible] [illegible] us vehementia oppugnati[illegible] [illegible] 2. 3[illegible] [illegible]. dedi[illegible] onem [illegible] torum conditiones [illegible] [illegible] o A[illegible] bes [illegible] ctorum [illegible] [illegible] nt 1. 383 b & [illegible] ad[illegible] n[illegible] a[illegible] [illegible] [illegible] 38 [illegible] [illegible] [illegible] Str[illegible] [illegible] noienſ[illegible] durici na[illegible] [illegible] [illegible] 4 [illegible] Præſ[illegible] tum W[illegible] pone[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] m[illegible] bus [illegible] dit [illegible] beut[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] b. [illegible] bus de[illegible] [illegible] fidem non ſervat [illegible] 42[illegible]. a. Deden[illegible] [illegible] [illegible] tum l[illegible] m[illegible] b Anglis puniuntur. 3. 18. b d[illegible] a M[illegible] o[illegible] vita fide ma[illegible] na [illegible] [illegible] vantur 3. 45. de[illegible] [illegible] io Al[illegible] æ R[illegible] [illegible] cum [illegible] oſt [illegible] em militum majo[illegible] numeru[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] p[illegible] non [illegible] vantur 2. 43[illegible] b. priori [illegible] ec W[illegible] [illegible] [illegible] 2. 435. [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] C[illegible] [illegible] va[illegible] orationes 2. 4[illegible] ſeq. de[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Turcæ ſeſe [illegible] mortuorum fo[illegible] [illegible] qua [illegible] [illegible] tuto corpora oſtendendo 2. [illegible] 5. a. de[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vant Galli 4 12[illegible] b. D[illegible] dentium ſe V[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ctatio[illegible] [illegible] ſummam gener[illegible] [illegible] conj[illegible] [illegible] 2. [illegible] a. [illegible] d[illegible] tio Caſſianæ arcis fit a [illegible] [illegible] ſperantibus auxil[illegible] [illegible] 1[illegible] 6 Deditos hoſtes [illegible] [illegible] nde [illegible] [illegible] vos ſub conditione [illegible] ne[illegible] trā menſem contra [illegible] militent Hiſpani [illegible] [illegible] lent hoſtium ſibi conciliant 2. 197 a dedunt ſe Mediolanenſes extremis iam imminentibus valde caute 2. 20[illegible] b. [illegible] pactis deditionis aſtute decipiuntur. 2. 20[illegible]. a. de[illegible] Cremonæ fit, ſi intra 10. dies non auxilia ipſis veni[illegible] & ſub pacto intra annum non militandi contra opp[illegible] nantes ibid b. Pontifex mavult jure ſui paoxi[illegible] lum[illegible] [illegible] re, quam ad deditionem imparatos cogi 2. 20[illegible] b. [illegible] tionis Dux militaris celebris ſemper conditiones hone[illegible] ſtas impetrat 2, 210. a. deditio ſperatur futura ob [illegible] ictus penuriam 2. 212. b.
Delſti maxima aquarum inundatio exorta 4. 146 [illegible] ſed exurta & imagines fractæ 4 51 a. Delſtii in fid[illegible] n[illegible] [illegible] ratci redacti 4. 176. a. ab Hiſpanis oppreſſi [illegible] id. D[illegible] Geuſii iterum recipiunt 4. 180, b. [illegible] da 2. [illegible] [illegible]
Delicta tempore inopportuno magis leniēda, quam [illegible] on[illegible]
Delphinatus quomodo ad Regem Franciæ pervenerit [illegible] 51[illegible]
Demeris fluvius 1 362. b.
Demeper fluvius 1. 89. a.
Deneſter flum[illegible] 1 89. a.
Dormi [illegible] Sacerdotes apud Turcas 2. 395. a.
Derbes civitas 1. 92. b.
Dertona vi capta 1. 120. b.
5. *Deſiderii* oppidū à Carolo V. fruſtra oppugnatum. 2 60[illegible] a
Deſiderius Longobardorum Rex ultimus 1 222. b.
Deſperatione i[illegible] minente hortatur milites ad pu[illegible] [illegible] m M[illegible] gnus Magiſter [illegible] 1[illegible] [illegible]. a. Deſperatis in re[illegible] us [illegible] o[illegible] tia haud gra[illegible] an[illegible] amplectenda 2. [illegible] deſperatio fac[illegible] n dus f[illegible] [illegible] non prudentes 2. 1 4. b. deſperare ut ſui pug[illegible] a [illegible] pirata [illegible] mnes incendit naves, ne fugæ locus [illegible] ſed infelici eventu 2. 320, a. ſine magno detrimento [illegible] nequeunt deſperantes 1. 91. b.
Diadema quibus ceremoniis Imperatori imponatur 2 [illegible] 4 a.
Dicrota naves, quæ ſic dicantur 4. 22. b.
Diepolt proprium nomen [illegible] 443. b.
Dies dnorum menſium ubi 1. 107. a.
Dierum maxima incrementa 1. 2[illegible] 7. a.
Dietmarſi quas inſulas inhabitent 1. 92. b.
Dietrich unde dicatur 1. 442. b.
Di[illegible] *tas* major majori cum pericul[illegible] quæritur 2. 200. a.
Dii Germanorum. 1. 10. b. Dii nuptiales. 1 66 b [illegible]

qu[illegible] o

quando primum adorari fuerint 1. 370. a.
Diluvium in Thuringia 4. 42. b.
Dimittuntur a Morono milites ob defectum pecuniæ. 2. 182. a. a Proſpero. 2. 187. a. ag- um ſerenaorum cauſa, ſed infauſto eventu, Dux Wurtembergicus, 2. 48. a.
Dimoticum oppidum 2. 353. a.
Dinaſtrum eripit Venetis Turca 2. 387. b.
Dingelſpalum exercitus Principum pervenit 2. 545. a.
Dinadurum 1. 53. b
Diocletianus ſponte Regnum abdicavit 2. 639. b.
Diœceſes Suevis quot fuerint 1. 96. b.
Dionyſiopolis urbs 2. 386. a.
Diovantum arcem Rex Galliæ oppugnat & quibus conditionibus ſit capta. 2. 379. a. Diovantum exuſta ibid.
Dirnavia oppidum 2. 429 a.
Diſcordia Hungarorum bello Pannonio ſternit viam 2. 249 a. Principum Germaniæ bella contra Turcam impedit 1. 557. a. hoſtium efferat animos 2. 261. b. Regulorum Algieriorum ipſos Regno privat 2. 342. a. diſcordem Italiam infirmam judicat Harradenus 2. 345. b.
Diſcordias alendo Ottomannus acquirit Imperium 2. 383. b Diſcordiæ Græcorum initium faciunt Imperio Turcico 2. 384. a. diſcordia Torparenſis Provinciæ exitium 3. 44. ſeq. Proteſtantium Cæſari utilis 2. 467. a.
Diſertis communitas Rhætorum 1. 331. a.
Ditmarſici belli deſcriptio 5. 44. cauſæ 3. 51. 137. a.
Diverſero Turcam per Tranſylvanos conantur Hungari. 2. 221. b Carolus V. bello invadens Africam 2. 365. a. diverſiones excitando pecunia hoſtes hoſtibus tentantur 2. 402. b.
Divi Turcarum 2. 395. a.
Divitiarum oſtentatio Epiſcopis quibusdam periculoſa. 1. 385. divitiis incumbentem Præpoſitum Goſlaricoſem Dæmon occidit 1. 387. b.
Divoduri occupatio 1. 124 b.
Divortii Imperator Henricus IV. à Statibus efflagitat 1. 358 a. prohibet Pontifex 1. 359. a.
Dochi in Germania 1. 16 a.
Doctores Bullatos nauci facit Dux Würtembergiæ Primus. 2. 70 a.
Domaſinum oppidum 1. 295 a.
Domicilia Gallorum 1. 74 a.
Dominico die Epiſcopi quidem conſecrantur, haud tamen opus, idem in Regibus ungendis ſervare 3. 18. b.
Domus major Francorum 1. 163. a.
Don flumen ubi ortatur 2. 91. b.
Dona militaria 1. 73. b.
Dongardiana Præturæ multa millia hominum aquarum exundatione perierunt 4. 146. a.
Dono Carolo V. Panormitani dant 250000. aureorum. 2. 339. b. Meſſani 10000. in duabus deauratis pelvibus. 2. 340. a. Cauſacenſes 3000. aureorum 2. 341. a. Veneti Legati aliquot torques aureos 2. 341. b.
Donaverdam exercitus Principum pervenit 2. 545. a.
Dorderacum portus 1. 54 b.
Dordracum a Geuſiis expugnatum 4. 180 b. Dordraci multa ædificia aquarum inundatione diruta & circiter centum millia hominum ſuffocata 4. 184. a.
Dordracus Francorum Conſul, Vates & Philoſophus 1. 149. a.
Dorſfeli maxima aquarum tempeſtas exorta 4. 42. b.
Dorgutes Turca inſignis Pirata 2. 372. a.
Dornſtadium deditur 2. 44. b.
Dos Germanorum 1. 15. b.
Dotecum oppidum a Geuſiis captum 4. 178. a.
Dotis Ceremonia. 1. 76 a.
Dracones bellum Pannonicum portendunt 2. 265. b.
Dracones tormentorum nomen 2. 127. a.
Dravus prope Ezeeck ponti faciendo aptiſſimos 2. 221. a. Dravi fontes 1. 1. b.
Drenlebus Dominium Georgio Mechelburgenſi decernitur. 2. 518. b.
Drepano portus 1. 338. b. ſitus & deſcriptio 2. 339. a.
Dreſda Synodus Theologorum celebratur 4. 173.
Druſiana vallis 1. 276. a. 287. b.
Druſus contra Germanos pugnavit 1. 28. a. adiit Germaniam. 1. 24. b Germanicus 1. 25. a. Germanicus ubi ſit occiſus 1. 25. a. 86. b. 172. a.
Druſi Trophæa ubi poſita fuerint in Germania 1. 86. b.
Duacum urbs fruſtra obſeſſa a Gallis 2. 648.
Ducatus Mediolanenſis titulus ut conferatur, exiguntur 1200000. florenorum 2. 199. b.
Joh. Dudlæus fit ſummus in aula Regis Angliæ 3. 631 a. Dudlæus de Regno Anglico occupando cogitat. 2. 632 a. Eduardo VI. Regi Angliæ librum arripit, eumq; aculeatis verbis increpat ibid. fit tutor Eduardi VI. Regis Angliæ 2. 631. fit Northumbriæ Dux ib. Johan. Dudlæus Northumbriæ Dux Proceres Regni Angliæ in aulam Londinenſem convocat 2. 632 Regnum Angliæ armis ſubjugare conatur 2. 633 Dux Northumbriæ captus ad Reginam Angliæ deductus 2. 634. Northumbriæ Dux capite truncatus 2. 635. Ducis Northumbriæ oratio in Anglia per eum è ſuggeſtio, antequam capite plecteretur, ad populum adſtantem habita ibid.
Duello perfidia alicujus manifeſtanda committitur 2. 206 a. cujus judicium mentiri non ſolere olim arbitrabantur ib. Duello purgatio innocentiæ Bavariæ Ducis committitur 1. 390. a. refragantibus Imperii Statibus ibid. Duello ſuam innocentiam committere vult Imperator 1. 403. b.
Duſſlenſis Conventus ejusque Decreta 4. 57. b.
Duisburgum 1. 351. b. oppidum a Geuſiis captum 4. 178 a.
Dulgibini 1. 24. a. 91. b. pars Longobardorum 1. 75. b.
Dulgumni 1. 24. a. 93 a.
Dulingi ſub Lacobardis 1. 56. a.
Dumbireckam Gallus occupat 3. 125. a.
Duramſtenium ſeditioſi crudeliter invadunt 1. 170. a.
Dura oppidum in Eburonum finibus 2. 422. b. Duræ munimentum 2. 422. b. deſcriptio, obſidio & expugnatio ibid.
Durgeam fuiſſe Helveticam Rhætiam 1. 277. a.
Durlacenſes rebellant 2. 145. a.
Dux militaris Hungarorum conſtituitur Monachus 2. 253 b. Joh. Medices iraſcitur priſtino Domino, quòd ipſum, novo bello imminente, non vocâſſet, ad hoſtes tranſit 2. 139 b. occaſiones hoſtis perſequendi meliæ elabuntur, dum Dux expectat Cæſaris voluntatem 2. 262. ſeq. Duci ſæpius pugnandum neceſſariò, nec poſſe ſemper conſilium de longinquo requiri 2. 263. a Duce penitus abſente ſe, Cæſar ſibi opus eſſe arbitratur 2. 352. b. Ducis militaris Virtus jacet adverſante Deo 2. 462. b. Ducis militaris prudentiſſimi exemplar 2. 100. a Duces ob adverſam fortunam pœnali ſupplicio deſtinat Turca 2 108. b. Ducis militaris invidia Parma obſidione liberatur 2. 179. b. Dux ſummus conſtituitur Würtembergenſis adhuc impubes 2. 34. a. 57. a. Ducis conſtitutio non ſine magno damno ab Hungaris differtur 2. 253. b. Ducis militaris egregii ſpartam obeunt Palatini 2. 255 b. Ducis militaris egregii ſpartam obeunt Palatini 2. 255. b. Ducis peritiſſimi præſentia hoſti diſſimulatur 3. 15. b. præſtantia 4. 15. a.
Dyrrachium Venetis ademit Turca 2. 389. a.

E.

Eberhard quid ſignificet 1. 444. b.
Eberhardus Dux Würtembergenſis 1. 185. b. Eberhardus Barbatus primus Dux Würtembergenſis 2. 57. a. Barbatus. 2. 41. a. Eberhardus Hohenlocenſis miſerabili conflagratione periit 4. 135. b.
Eberhardum Ducem Würtembergenſem domum Rudolphus 1. 186. b.
Ebrietas mater jurgiorum 1. 404. b. Scytharum 1. 18. a. Ebrietatis incommoda. 1. 18. a.
Eburones nunc Leodienſes appellari 1. 335. a. Germanos fuiſſe 1. 70. b deleti 1. 358. b. ad Germanos pertinere, 1. 203 b.
Eburones Aduaticis tributarii 1. 360. a. ab Aduaticorum jugo liberati 1. 358. b.
Eburonum calamitas inſignis 1. 345 b.
Eccleſia quæ utilitas foret ex frequentibus Conciliis generalibus 1. 190. b. in Germania quibus rebus deſtruantur. 1. 235. a. Pontificales in Germania quot ſint 1. 133. b. Eccleſiæ bona conferuntur ad uſum belli. 2. 219. b. Eccleſiarum miniſtros quales volnerint ruſtici 1. 134. a. Eccleſiaſticorum avaritia

1.394 b. Eccleſiaſticum Concilium in Ducatu Würtembergico conſtitutum 4. 113. b.
Eck à Riſchach 2. 250. a.
Eckhardus quid ſignificet 1. 444 b.
Eclipſis lunæ piſcium caritatem cauſatur 4. 119 a.
Edel fluvius 1. 89 a.
Edera Haſſiæ fluvius habet aurum 1. 8 a. exit in Viſurgim 1. 92. a.
Edeſſa potens orbs per Saracenos everſa 1. 180 b. Edeſſam Syriæ urbem Turcæ ceperunt 2. 583. a.
Eduardus VI. ex matris utero cæſus 2. 631 a. Eduardus VI. Rex Angliæ moritur ibid. VI. Rex Angliæ veneno necatur 2. 632. a. VI. mortuus clam Weſtmonaſterium avectus ibid. Eduardi VI. Regis Angliæ natura & laus 2. 631 VI. Regis Angliæ ingenium. ibid. VI. Regis Angliæ cædis initium. 2. 632.
Efflui 1. 102 b. Effluorum gentes 1. 88 a. Efflui populi Martem Deum colunt 1. 35 b.
Eginhardus 1. 270. b.
Egmondanus fit Gubernator Flandriæ 4. 85 b. quanta beneficia præſtiterit Regi Hiſpaniarum 4. 84 b. ob quas cauſas præcipue ad mortem condemnatus fuerit 4. 84 ſeq. captus 4. 64. a. captivus in caſtellum Gangavenſe abducitur ibid. Comes graviſſime de injuria Albani conqueritur ibid. Comes cur in Gandavo Bruxellas vehitur 4. 85 b. quæ delicta commiſerit ib. ad mortem condemnatus, ejuſque ſententiæ capitalis tenor ibid. quid reſponderit poſt capitalem ſententiam latam 4. 84. a. ante mortem ipſius ad Hiſpaniarum Regem literas mittit ibid. capite plectitur ibid.
Egmondanum Belgicum populum ad rebellionem concitaſſe 4. 55. b. Egmondani Comitis bona confiſcata 4. 83. b. oratio ad populum habita, poſt ſententiam mortis illatam 4. 84 a. caput haſtæ impoſitum 4. 84 b.
Egra civitas 1. 86. b.
Eidorus fluvius 1. 92. b.
Eigelheimenſi palatio in Comitiis Imperialibus celebrandi uſus eſt Carolus Magnus 1. 246 a.
Eiſenhutenicum agmen ſeditioſorum ruſticorum 2. 149. b.
Elbing civitas 1. 88. a. Elbinga civitas Poloniæ Regi traditur 2. 74 a.
Elbingen juxta ſinum Codanum 1. 92 b.
Elcebum 1. 89 a.
Elcebus 1. 83 b
Elector Saxoniæ capitis damnatur 2. 500 b. Electoralis dignitatis inveſtituræ deſcriptio 2. 508. ſeqq. Electorum veſtitus & ſeſſio 2. 510. a. Electoris præteriti pœna. 2. 26. b.
Electores Ferdinando Cæſari, Juramentum præſtant 2. 651. Imperii, quomodo veſtiti fuerint, cùm Mauritius accepit Auguſtæ à Cæſare inveſtituram 2. 510 a. quo ordine Imperatoriam ſedem circumequitarint Francofurti 2. 451. Electores qui in Comitiis Auguſtanis fuerunt 4. 49. a.
Electorum Legati Conventum Fuldæ celebrant 4. 70. a Legati ad Erfordienſem Conventum mittuntur 4. 63 b Electorum Principum laus 1. 225. a. Decanum eſſe Moguntinum Epiſcopum 1 233. b. Electorum nomine oratio habita 2. 17. b. Principum gratulatio 2. 24. a eorum literæ ad Regem Carolum 2. 17 a. Electorum neceſſaria utilitas 2. 3. a. præſtant juramentum in conſpectu Eccleſiæ 2. 3 a. Eorum ſuffragia diverſi, quæ pepererint bella civilia 3. 3. b. & 12 b. Collegium ab Ottone III. inſtitutum 2. 3 b. integritas in electione Caroli V. eorumque orationes 2. 7. a. ſeqq. Electoribus ne poſtponerentur Nuncius Apoſtolicus & Angliæ Regis Legatus, non apparent in Coronatione Caroli 2. 21. b. Electoribus privilegia Impp coronandi olim confirmarunt in litore Rheni 2. 22. a. Electionis cauſa conveniunt Francofurti Electores 2. 5. a. juramento cavent, ne ſeditio oriatur ob electionis diverſa ſuffragia 2. 4. a. Electionem Hiſpaniæ Regis in Imperatorem modeſtè ſolicitant ejus Legati 2. 5. a. cujus electionem recommendavit Maximilianus ibid. potentia in ea eligendi conſideratur ibid. ſuam variis rationibus urget Gallus ibid. eligendus Imp. Germanus, non antiqua origine talis, ſed poſſeſſionatus in Imperio 2. 7. a in electione Caroli votum primum dedit Moguntinus ibid. ſecundum propter prudentiam tributum Trevirenſi 2. 8. b. Electionis lex de Germano eligendo ab Electorum pendet interpretatione ibid. dies electionis ſolennis poſt conventus Electorum clandeſtinos indicitur 2. 12. a. ubi & quo ordine fiat electio. Electionis lex ut Francofurti fiat, a Carolo IV. iterum abrogata 2. 18. a. Electorum primum diſſidium propter Religionem 2. 454 b. Electiones diſcordes Electorum Imperii 2. 4 a. Electionis Decretum 2. 19. b. Imperialis locus 2. 18 a. Electoribus præfertur gladius evaginatus donec Imperator advenit 2. 18. b. Electores excipiunt coronandum equo inſidentem pedeſtres 2. 19. a. eorum ordo in introducendo Carolo V. Aquisgranum 2. 20. a. Electores officia ſua in Curia ſolenniter a Carolo V. celebrata obeunt 2. 25. b. non ſine controverſiis 26. a. Electorum titulum affectant Auſtriaci 2. 26. b. Electionem ſui in Imperatorem repudiat Rudolphus Suevus, niſi conſentirent omnes Electores 1. 403. a. Electionis in Regem Romanorum Maximiliani II. Francofurti factæ, deſcriptio 3. 83. ſeqq. quinam & quo cum comitatu tum temporis Francofurtum convenerint 3. 99.
Electoratus inveſtituram quomodo Mauritius ſuſceperit 2. 509 ſeq.
Electrides Inſulæ 1. 503. b.
Electrum 1 35. b.
Elementorum bellum propter qualitates contrarias. 1. 326 a.
Eliſabetha Angliæ Regina coronatur 3. 134. a. in Eliſabetham Angliæ Reginam conſpiratio detecta 4. 173 b.
Eliſabetha Palatinæ vita & obitus 5. 119 b.
S. Elmi arx locus munitus in Inſula Melita 4. 23. a. à Turcis obſeſſa 4. 4. a. 11. a. oppugnata a Turcis 4. 41. b. cur à Turcis tam acriter obſeſſa fuerit 4. 6. a quando expugnata ſit 4. 11. b. S. Elmi arcis deſcriptio & ſitus 4. 3. a. in S. Elmi arce Turcarum immanis crudelitas 4. 10. b.
Elsburgum cum ſuis pertinentiis & omni munitione bellica Regi Sueciæ reſtituitur 4. 149 a.
Elwangen oppidum à Würtembergico Principe receptum. 2. 557. oppidum captum 2. 557. a. 4. 114. b.
Elveonum civitates 1. 86. a.
Elyſii 1 32 b. 95 b.
Embden 1 85. a Embdenſem Comitatum Albanus cur cum exercitu invaſerit 4. 94. a.
Embecenſes adſcribuntur in fœdus Schmalcaldicum. 2. 445. b.
Embricam eſſe Aſciburgium 1. 78. a.
Emda in Friſia 1. 86. a.
Emchardus & Emerich quid ſignificet 1. 442. b.
Ems amnis 1. 92 a.
Endoſes 1. 43. a.
Enejus flumen 1. 92. a.
Engadin dicitur ab Oeno flumine 1. 290. b.
Engadini 1. 279. b.
Engancorum reliquiæ 1. 295. a. Engancorum qui ſupremi ſint 1. 289. b.
Engern in Weſtphalia 1. 78. b.
Engkhuſium à Geuſiis receptum 4. 180. b. Engkhuſii tumultus oritur ob ſalis uſum 4. 176. b.
Engrovelandi 1. 67. b.
Enkenfurts Cardinalis ædes Romæ æſtimantur. 2. 612. a.
Engoliſmenum fruſtra obſeſſum 4. 123. b.
Ens oppidum ad Danubium 1. 224. b. provincia. 1. 82 b.
Epheſina Synodus Neſtorium damnat 1. 375. b.
Epaminondæ morientis cura 2. 332.
Eperus Latia nunc dicta 2. 385. b.
Epilepſia laborantibus medicina particula terræ de valle Mamre 2. 254. b.
Epirotæ Sopporam civitatem occupant 4. 174. a.
Epiſcopi Franciæ & Norinbergenſis fœdus faciunt 2. 536. a. Epiſcopi Franciæ pacem petunt 2. 561. a. Franciæ magnam vim pecuniæ Alberto Brandenburgico fruſtra offerunt 2. 557. b. Franciæ fuga ſibi ſalutem quærunt. 2. 554. a.
Epiſcoporum Imperii catalogus 2. 515.
Epiſcopos Imperator conſtituit 1. 424. Epiſcoporum per Germaniam potentia. 1. 233. b.
Epiſcopatus Germani qui florentiſſimi ſint 1. 233. b. Aureus Uratiſlaviæ 1. 232. a. Epiſcopatus novi in Belgio ab Hiſpanis erecti 4. 50. b. Epiſcopatuum Germaniæ inopiæ quæ ſint cauſæ 1. 238. a.
Epiſtola inter liquamina piſcium abſcondita 2. 91. b.
Eppenum caſtellum expugnatum 4. 503. a.
Epula Germanorum 1. 13 b.
Eques auratus unde dictus 1. 74. a. Equites auratos creandi ritus 2. 24. b. honor iſte vileſcit hodie ibid. Equites

Princi-

Principem octo, Comitem quatuor, Nobilem duos alere tantum debere vult Müncerus 2. 158. a.

Equeſtris colonia 1. 305. a.

Equeſtris ludus 2. 58. b. cenſus 2. 24. b. Equeſtris ſtatus dignitas 2. 124 b. Equeſtris Ordinis viros plurimos creavit Imperator 2. 24 b. Equeſtrium agminum ordo. 2. 59 b.

Equeſtribus exercitiis Dux Würtembergicus domat abdomen 2. 58 b. aulam ſuam reddit clariſſimam 2. 60, a.

Equicolorum montes 1. 185 b.

Equitatus apud Turcas quantus & qualis 2. 392. b.

Equus petnia Numidarum patrimonium maximum 2. 347 b. Equus Pontificis in pompa proceſſionis qualis 2. 172 b Equorum præſagia 1. 11. b. Equis quæ gentes valuerint 1 74. b.

Eraſmus quid ſignificet 1. 443. b. Eraſmus Sacerius Doctor 2. 560. a. Eraſmi Argentinenſis Epiſcopi vita, Virtutes & obitus 4. 11.

Erdeud arx a Turcis recuperata 4. 42. b.

Erebergum arx à confœderatis Principibus capta 2. 547 b.

Eremus Helvetiorum 1. 305. b.

Erfordia Thuringiæ maxima civitas 1. 232. Erfordienſe Gymnaſium 1 193 a. Erfordienſium hoſtis capitur 4. 36 b.

Erfordiæ Synodum cogit Moguntinus 1. 397. a. Erfordiana Synodus 1 412. b. Conventus celebratur, ejusque capita 4 63. a.

Ericina Venus 2. 339. a.

Ericus linus 2. 372. b.

Ericus Dux Brunſvicenſis captivus Hildesheimium abductus 4. 90. a. quibus conditionibus carcere ſit dimiſſus ibid. inter Ericum Brunſvicenſem & Johannem Epiſcopum Hildesheimenſem bellum 4. 90. a.

Ericus Rex Sueciæ qua ratione Regnum adminiſtrarit. 4. 96. a. in rabiem converſus 4 95. b. concubinam ſuam, filiam lictoris, in uxorem ducit, & ad Regiam dignitatem evehit 4. 96. b. contra ſuos fideles miniſtros ac ſubditos multa iniqua agit 4. 97. a. fratrem ſuum Johannem è vita tollere decernit, eô ſublatô, ejus conjugem Muſcovitæ ſpondit 4. 97 b. mandat quibuſdam ut fratrem in vinculis crudeliter trucidarent 4. 96 a. Johannem Epiſcopum Hildesheimenſem Ditione expellit 4. 90. a. multas novas & inauditas torturæ formas excogitat. 4. 97. a. Rex Sueciæ, Poloniæ Regi aliquot arces vi occupat 4. 96. a. duarum cohortium Germanicarum Præfectos, nihil merentes, ad metalla condemnat 4. 97. a. Rex Sueciæ impium conſilium init cum Moſchovita 4. 97 b. Ericus Rex Sueciæ perpetuis vinculis includitur. ib.

Erici Regis Juſſu ultra mille atque ducenti homines, exiguam ob cauſam, vitâ privantur 4. 97. a.

Ermefridus Rex Thuringiæ duos fratres occidit 1. 160. b. ſeq.

Ermengildus Rex Gothorum martyrio coronatur. 1. 378. b.

Erneſtus Rex Germanorum 1. 44 a. Rex Suevorum. 1. 299. b.

Erneſtus Dux Brunſvicenſis captus 62. Dux Brunſvicenſis moritur ibid Erneſti Ducis Brunſvicenſis vita, Virtutes & præcipuæ res geſtæ 4. 62. a.

Erzod oppidum munitiſſimum a Cæſarianis expugnatum 4. 25. b. 41. a.

Eruptio hoſtis viribus non rectè cognitis ruſticis ſeditioſis exitialis 2. 170. b. Erumpentibus Alexandrinis ſe miſcent Itali retrocedendo, eoque urbs capitur 2. 182. b. Eruptiones Magdeburgenſium frequentes 2. 520. ſeqq. Eruptione prætergreſſi Genuenſes obſidentes expugnantur 2. 209 b. Eruptiones Viennenſium felices 1. 241. a. Eruptiones contra hoſtem imperitum ſuadendæ 2. 331. a. non nimis prolixè extendendas eſſe infelici cæde experitur Saxonenſis Princeps 2. 355. b. Eruptio in labore feſſos felix 2. 356 a. tempore incommodo, ut imperatū hoſtem oſtenderent Guletani faciunt 2. 356 b. ſed fugientes ſuos infeliciter recipiunt, plurimis metu hoſtis excluſis: ſed poſtico aditu recipiunt ibid. eruptionibus militum populationes celat Cæſar 2. 477. a.

Eryx mons 2. 339. a.

Eſchenbach 1. 30.

Eſchenthal 1. 293. a.

Eſchwægum oppidum Haſſiæ 2, 151. b.

Eſculi frondibus Jovis aram ornabant 1. 67. b.

Eſdenum caſtrum ſolo æquatum a Carolo V. 2. 602. b.

Eſlinga Imperiale oppidum 1. 253. b. Eſlingæ ſitus 2. 46. b. 75. a. Eſlingam Dux Würtembergicus obſidet. 2. 46.

Eſlingæ conjuratis Sueviæ adhærent 2. 46. b. Eſlingos obſidet Würtembergicus Dux 2. 75 a. Eſlingi Duci Würtembergico reſiſtunt ibid. Eſlingenſes ſcribuntur in fœdus Schmalcaldicum 2. 445 b. Eſlingenſes bellum redintegrant Würtembergicum 2. 46. b.

Epernas in Gallia Conventus habitus 4. 67 b.

Eſſekum ad Dravum flumen oppidum 4. 25. b. ad Eſſekum pons ſopra Dravum exædificatur 4. 27. a.

Eſtiones 1. 276. a. Eſtionum mons 1. 257. a.

Eſtnerberg 1. 280 a. 287. a. Eſtnerbergenſis Ditio 1. 287. a.

Eva Trottina & Brunſvicenſis concubinatus 2. 451. a.

Evangeliorum liber accuratiſſimus Aquisgrani ſervatur 2. 22. b.

Eubœam Negropontum hodie vocari 2. 387. b.

Eudoſes 1. 30. b.

Eumi morus 2. 249 a.

Eumendori 1. 31. a. 230. b.

Euphrates 1. 321. b.

Euxinum mare 1. 4. a.

Euxinus pontus quæ flumina excipiat 2. 92. b.

Exactioni inuſitatæ ne Mediolanenſes ſatisfacerent, aufugiunt, & bona ſua proſcribi malunt 2. 181. a. Iidem ſpe victoriæ facile exactionem ſuſtinent 2. 183 b. 191. a. exigunt Veneti quinas decumas ex ſacris redditibus 2. 347. a. exactiones Albani novæ, earumque effectus 4. 174.

Exactionum immodicarum cauſa Mediolanenſes initio civitatem deſerunt 2. 204 b. una adhuc præſtita immunitatem promittit Borbonius perjurii in eo commiſſi poſtea dans pœnas. ibid. graviſſimæ Mediolanenſibus imperantur. 2. 212. a. exactionem ex pane Leva Mediolanenſibus imponit 2. 214. a. iiſdem alia à Duce pro dependendo reſtitutionis pretio 2. 218. b. Exactionum inæqualitatem & iniquitatem ruſtici prætendunt ſuæ ſeditionis 2. 134. b. exactionem iniquiſſimam eſſe funeris cauſâ 2. 135. a. & graviorem propter uberiorem fructuum proventum. 2. 138. b. exactionum graviorum deprecatione gratioſiſſimus populo fit Steno Suecus 2. 86. b. Exactionum novarum cauſa Stirienſes rebellant 2. 168 b. eas Deus punit 2. 169. a. Exactiones quaſdam tolli, quaſdam mitigari Francofurtenſes ſeditioſi petunt 2. 172. a. ſpeciem mutui exactionem ordinat Præfectus Mediolanenſis bello imminente, ob id à Domino multos alienans 2. 179 a. Debitorum cauſâ exactionem pro victualibus Würtembergicus ordinat, originem ſeditionis 2. 15. a. 60. b.

Exarchatus poteſtas quando cœperit 1. 245. b.

Excommunicatos milites contra ſe non credit pugnaturos fore Pontifex 2. 232. a.

Excurſiones militum nocivæ pœna capitali à Carolo V. inhibentur 2. 326. a. excurſionibus crebris non vehementibus ſolicitare ſolent barbari 2. 350 a.

Exempla Imperio mediante juramento reſtituere promittit Imperator 2. 27. b.

Exercitus Turcarum copioſiſſimus 2. 241. diviſio impedit gerenda 2. 358. a. quando dividendus vel non 2. 470. b. Exercitus apud Turcam Europæus & Aſiaticus 2. 387. Cæſaris in Belgico bello qualis & quantus fuerit 2. 422. Regis Galliarum in Belgico bello adverſus Carolum V. 2. 424. Chriſtianorum adverſus Turcam 2. 80. Cæſaris in Africa quibus morbis & aliis difficultatibus laborarit. 2. 337. b.

Expeditio Romana, Venetis Galliſque prohibentibus tranſitum Maximiliano, omittitur 2. 27. a. abſque gravioribus exactionibus ſæpius ſuſcepta ibid. Expeditio maritima Caroli V. inſtructiſſima 2. 312. a Expeditioni Romanæ Caroli V. ſuas copias adfuturas promittit Gallus 2. 201. a

Exploratores Tunetum utiliter mittit Carolus V. 2. 325. a. Haſſiæ Landgravius ſub ſpecie Legationis ad Monaſterienſes 2. 309. a. Explorant Chriſtiani per ſylvas adrepentes Turcarum caſtra. 2. 264. a. Explorator Turcicus deformatur a Chriſtianis omnisque ei oſtenditur potentia 2. 598. b. Exploratores peritus nunquam emittere negligit 2. 133 b. frumentorum transvehendorum ſpecie mittuntur à Turca 2. 92. b. Eccleſiam bene conſtituere ſumma laus Principis 2. 11. a. Eccleſiæ miniſtris invito Magiſtratu non ſunt alendi 2. 137. a. eos ruſtici ipſi eligere volunt, admiſſuri tantum purè docentes 2. 134. a. Eccleſiaſtica bona ab Hungaris, permittente Pontifice, conteruntur 2. 220. a.

Expugnatio Rhodi 2. 185. a. Garlaſci 2. 191. a. Laudenſis nibis inopinato adventu procurata 2. 165. b. Guletæ mi-

litum ardore, niſi refracti fuiſſent, periculoſiſſima 2.531. a. Aphrodiſii cruentiſſima 2. 380. ſeq. Temesvari 2.540 † arcis Tokay 4. 23. Sigethi 4. 25. ſeqq.
Expugnatis civibus nimis inſolentes victores exiſtentes omnia tumultibus miſcent 2. 203. b. expugnandæ Laudæ proditorius artibus inventa 2. 204. a. Expugnationem Romæ non differendam eſſe arbitratur Borbonius ad obſidionem imparatus 2. 232. a. ejus expugnatæ deprædatio memorabilis ibid. b. Expugnatio civitatis a ſuis desertæ quam antè ab Hiſpanis ſuſcepta ſit, exemplum 2. 197. a. expugnandos Dux deſerere non vult etiam graviter ſaucius 2. 214. b. expugnatio Duræ 2 423. a. expugnatio Albæ Regalis die nebuloſo 2. 433. a.
Byſtra ubi in Rhenum labatur 1. 91. b.
Ezaek oppidum 2. 221. a.

F.

F*Abarri* Cœnobii conditor 1. 285. b.
Fabiana artes timiditas & ſegnities vocantur 2. 94. b
Factioſi quam miserè crudeliterque vincti 1. 64. b. factioſos punit Dux Würtembergicus 2. 62. b.
Famaguſta quibus conditionibus Turcis ſit dedita 4. 159. Famaguſtanis fides a Turcis violata, & omnes ad internecionem occiſi 4. 159. b.
Fames ingens in Germania 4. 174. b fames in caſtris Turcæ 2. 243. b. fames & morbi in Italia 2. 214 a. in caſtris Schmalcaldicorum 2 484. Hieroſolymæ 2. 316. a. Sagunti qualis fuerit ibid.
Fames obſeſſorum quorundam vehementiſſima 2. 316. b. levandæ cauſa publice prandent & cœnant 2. 307. b. Famem Turcæ ſanguine equorum pellunt 2. 405. b. fames horribilis Sancenanorum 4. 190. a.
Fame perire atrox ſupplicium 2. 313. b.
Faſciola, qua Salvator vagiens involutus erat, Aquisgrani ſervatur 2. 27. a.
Fatum nulla vincere poteſt ratio 2. 29. b.
Fati diſpoſitio in expugnanda Rhodo 2. 119. b. ſeq.
Fecıales liberaliter a Duce Würtembergico tractantur. 2. 66. a.
Fennorum habitandi & vivendi rationes 1. 36. b.
Ferdinandus Rex cum Saxoniæ Duce de conciliatione agit. 2. 544. b. Rex parat bellum contra Würtembergicum 2. 33. b. quo jure Regnum Hungariæ acceperit 2. 230. a. Rex mittit Legatos Francofurtum 2. 538. b. Cæſar quomodo exceptus fuerit a Viennenſibus 2. 651. Rex & Mauritius de pace agunt 2. 545. b. Rex quomodo Agria potitus ſit 2. 539 Rex mittit Legationem ad Turcam de ineunda pace 2. 537. a. Rex ſe parat ad bellum contrà Turcas 2. 581. b. Rex apparatas copias in Hungariam mittit ibid. Rex legationem ad caſtra Principum confœderatorum mittit 2. 554. a. Regis filii expeditio contra Turcas 2. 583. filiæ nubunt, una Alberto Duci Bavarorum, altera Guilielmo Clivenſi Principi 2. 455. Electio in Cæſaream Majeſtatem 2. 651.
Ferdinandus frater Maximiliani Imperatoris fit Dux totius exercitus Cæſariani 4 50. b.
Ferdinandi Cæſaris obitus, & quid ſtatim poſt eum ſecutum ſit 4. 23. b. Ferdinandi I. Imperatoris vita & obitus 3. 172. a.
Ferdinando quomodo Carol. V. Imperium tradiderit 2. 639. Cæſari quid Pontifex reſponderit 2. 652. Turca bellum indicit 2. 381. Cæſari Electores juramentum præſtant 2. 631.
Ferdinandum Carolus V. Imp. de abdicando imperio certiorem reddit 2. 645.
Feritatis exemplum 2. 396 a.
Ferraria multa ædificia terræ motu collapſa 4. 147. a.
Ferrarienſis Dux Imperatori opem fert adverſus Turcam. 4. 50. b. Ferrarienſis Ducis vita & obitus 3. 140. b. Ferrarienſium Dux ob ademptam Mutinam & Regium male adverſus Pontificem animatus 2. 177. a. inveſtitur ab Imperatore 2. 341. b.
Ferrifodina in Montafun. 1. 287. a.
Ferron lacus in Hungaria 2. 220. b.
Ferrum Noricum 1. 8. a.
Feſſani Reges 2. 347. b.
Feſſanorum deſcriptio ibid. b.
Feſtinando patriam recuperari poſſe ſperat Ulrichus Dux Würtembergiæ 2. 74. b. 2. 90. b.
Fides non habenda fœdifragis 2. 148. a. Fidei Domino declarandæ prætextu Sfortia non exuitur ſuo territorio 2. 201. a. fides Sfortiæ non ſervata cum ad defectionem incitat 2. 200. a. Fide ſua male quidem Rhodienſes æſtimant Turcas 2. 92. a.
Fiessa capta 2. 460. capta a Principibus confœderatis 2. 547. b.
Figulina ars 1. 198. a.
Finlandia 1. 40. a.
Finlandiam Moſchovitæ miſerè depopulantur 4. 158. b. Finland unde nomen habeat 1. 80. b
Finni dicti pro Fennis 1. 80. b.
Fiſcus liberalitate Principis exhauritur 2. 60. b.
Flaccia Regio 1. 250. a.
Flamma è cœlo delapſæ, quibus pagi complures conflagrarunt 4 135. b.
Flandria 1. 2. a. Flandriæ renunciat Gallus 2. 201 a. Flandriæ ſucceſſio qua lege deferatur 1. 392. a.
Flaviana arx 1. 231. a.
Flaviani 1 88. a.
Flavianum olim dictam Viennam 2. 353. a.
Fliſſingenſium defectio 4. 124. b.
Florentina præſidia imponita 2. 603. a. Florentinæ terræ motus 4. 147. a. Florentiæ Duci titulus Magni a Pontifice collati a Cæſare diſputatur 4. 177. a.
Florentini Venetis auxilia contra Turcam mittunt 4. 168. b. Petrum Medicem urbe expellunt, & Confalonerium Ducem conſtituunt. 4. 130. b. Ducem autoritate ſimilem Duci Venetiarum conſtituunt ib. Florentini omnia Romani Pontificis nutu agunt 2. 170. a.
Florentinus ager incendio & direptione fœdatus 1. 189. a.
Florentinorum tumultus contra Laurentium Medicem. ibid.
Florichena caſtrum ſolo æquatum a Carolo V. 2. 602. b.
Florvilla caſtrum ſolo æquatum a Carolo V. 2. 602. b.
Fluminis tranſitu prohibitum Itali Gallum, mutant conſilium ob ſiccitatem fluminis. & quia hoſtis partim jam tranſiit 2. 158. b. Flumen Papiæ ſiniſtra oppugnatæ divertere tentat Gallus; opere per pluvias irrito facto 2. 193 a. Ne occupetur a Gallo cavent Itali ibid. b. flumina fugientes Turcæ præoccupare nituntur Chriſtiani 2. 262. a. fluminis immutandi conſilium Hartadeno ioane 2. 352. a. Fluvioli creſcentis damna horrenda 3. 173. a. fluminis a militibus tranſmittendi ratio 2. 498. a. flumina Germaniæ 1. 241. b. inſignia quatuor oriuntur ex monte Piniſero 1. 87. a. quatuor ex Paradiſo 1. 321. b. maxima tria in Moſcovia oriuntur 1. 92. a. inſigniora quæ Danubium influunt 1. 92. a. Germaniæ in quas cœli plagas, & in quæ flumina ſive maria ferantur 1. 91. b. in Moſcovia orientia 1. 89. a. flumina maxima Germaniæ ita conglaciata fuerunt, ut currus onuſti equis tranſirent. 4. 41. a Fluminum ortus ex altiſſimis Alpibus in Helvetia 1. 321. a.
Focunates 1. 289. a. populi Alpini 1. 293. b.
Fœdifragus ſolet eſſe Turca 2 114. a. excuſatur b.
Fœdus hæreditarium inter Helvetios & Domum Auſtriæ 1. 336. Superius apud Rhætos 1. 251. a. inter tres Principes Palatinum, Heſſum & Trevirenſem Epiſcopum. 2. 129. a. contra Schmalcaldicos 2. 448. b. Fœdus inter Papam, Venetos & Hiſpaniarum Regem contra Turcam initum 4. 158. a. item ejus fœderis capita ibid. Fœdus Sanctum 2. 448. a. Fœderati redeunt ad arma, vincunt Würtembergenſes, & recuperant Ducatum 2. 76. a. b. in Franconia 3. 143. a. Fœdera fœderibus addit Sfortia, ut eo tutior reddatur 2. 187 b. fœdus cum Carolo V. pactum, illecebris Pontificis invitatus frangit Gallus, & cum hoc aliud init 2. 301 b contra eundem Italici Principes fœdus ineunt metu potentiæ nimiæ 2. 251. a. Fœderati a Confœderato potente militibus immiſſis ad præſtanda pacta coguntur 2. 199. b. Itali ſua confœderatione metum Cæſari incutere tentant 2. 200. a. Fœderi ſuo aſſociatum Itali Cæſaris Ducem, callide ab hoc eluduntur 2. 200. a. fœdus Cæſar cum Gallo maturat metuens conjunctionem Gallorum & Italorum 2. 201. a. fœdera magni Reges propter privata commoda faciunt, & raro inviolata præſtant 3. 74 b. fœdus Religionis cauſa in Gallia factum 3. 152. a. Fœderati redeunt ad arma, vincunt Würtembergenſes. & recuperant Ducatum 2. 76 a. b. in Franconia 2. 143. a.
Fœmina fatidicæ 1. 50. a. ad imperandum non ſunt creatæ. 1. 36. a. fœminarum Agrienſium alacritas 2. 536. † fœminas inclinatas acies reſtituiſſe 1. 49. a.

[illegible] n [illegible] ceant 1. 5 [illegible] ex Sicilia a Catone [illegible] d.
F[illegible] nec [illegible] rematæ 1. 57. d. pœna ib.
Focum [illegible] inco [illegible] 19. a unde di[illegible] 1. 57. c.
Fons C[illegible] b. fons vino ſcaturiens 2. [illegible] 9. b. fontem [illegible] ſo munivent Cæſar. [illegible] 439. b.
Fontenaum [illegible] in C[illegible] poteſtatem venit 4. 103. a.
Forchemium oppidum receptum a Bambergenſi Epiſcopo. 2. 55[illegible]. a.
F[illegible] in litis ſingularis 2. 352. a.
Fortuna [illegible] Fortunæ ludibria in Ma[illegible] 2. 24[illegible] q[illegible] be[illegible] negotiis 2. [illegible] 59. [illegible] Fortunæ exem[illegible] 2. [illegible] 11. a. [illegible] tunæ in huma[illegible] ludibria 2. 248. [illegible]
Forum Julii 1. 2. a. Tyberii [illegible] b. Forum Julii Carolus V. [illegible] 3. b.
F[illegible]
[illegible] Turcæ aliquando implet miſſilibus 2. 405. a.
Francia Orientalis 1. [illegible] a. Occidentalis 1. 2. a. Germanorum duplex 1. 2[illegible] a.
Francia Orientalis ab Alberto Marchione depopulatur. 2. [illegible] 5[illegible]. b. Franciam Orientalem irrigat Mœnus 1. 234. a.
Francia O[illegible] a Gallis 1. 147. [illegible]
Francigenarum varia mutatio 1. 223. b.
Francicum nomen unde 1. 445. b.
Franc[illegible] 42. a. Ejus actio memorabilis. 2. 12[illegible] b.
Franciſcus Re[illegible] contra Carolum V. [illegible] 607. b. Galliæ Rex Ma[illegible] contra Carolum V [illegible] Rex Galliæ in Ducatum Lu[illegible]emburgenſem invadit 2. 6[illegible] Galliæ R[illegible] quid reſponderit [illegible] petenti auxilium ad[illegible] Turcas 2. 321. b. Rex Galliæ mittit legatos ad Electores Imperii 2. [illegible] 2. b. [illegible] in pugna Papienſi [illegible] b. Galliarum Rex [illegible] Imperii [illegible] 2. [illegible] a. Rex Galliæ hoſtis Imperii jud[illegible]atur [illegible] 5[illegible].
Franci[illegible] I. Regis Galliarum elogium in pugna Papienſi 2. 61[illegible] b. Regis Galliæ Virtus & fortitudo in pugna Papienſi ibid. Regis Galliarum fidei conſtantia 2. 842. Franciſci Galliarum Regis captivitatem quæ prodigia anteceſſerunt 4. 147. b.
Franciſco Regi Galliæ Carolus V. bellum infert 4. 90. a.
Franckenſtein oppidum apud Oderam. 1. 148. b.
Franckenhuſ[illegible] fugiunt 2. [illegible] 54. b. Franckenhuſii quid [illegible] fit in [illegible] & Principes 2. 85[illegible]
Franckfordia [illegible] 232. b.
Franc[illegible]berga 2. 254.
Franckfordiana Academia. 1. 67[illegible] a. a Joachimo Electore Brandenburgenſi reformata 4. [illegible] b.
Francofurtum ad Mœnum obſeſſum 2. [illegible]53. a. oppidum obſidione ſolutum 2. 554. a.
Francofurti conventus 2. 558. b. 4. 123. b. ejus Decreta. 4. 123. b. conventus ſolvitur 4. 125. b. fit conventus, inque eo Ferdinandus Cæſar eligitur 2. 650. Francofurto Albertus Marchio diſcedit 2. [illegible]54. Francofurti Electio ut fiat a Carolo IV. quidem ſtatutum; ſed iterum reciſſum. 2. 15. a. Francofurtenſes rebellant, Magiſtratum deponunt, novum ſurrogant & poſtulata ſua edunt 2. 172. Francofurti varia habentur Proteſtantium colloquia 2. 450. ſeqq.
Franci à Trojanis orti 1. 106. a. origo latius deducta 1. 143. ſeq. Eorum Duces 1. 155. ſeqq. Reges 1. 220. Victoria in Germanos & Gallos 1. 219. a. Romanos ex Gallia pellunt 1. 158. b. unde dicti 1. 147. a. & 219. a. malo ſuo devaſtant Galliam 1. 148. a. nomen quid ſignificet 1. 178. a. Germani qui ſint 1. 169. b. Regnum Romanum dilacerarunt 1. 79. a. Gallis commixti eorum linguam & mores didicerunt 1. 158. b. vix ad Chriſtianam fidem converſi 1. 155. b. de Gallia pelluntur a Romanis 1. 150. a. ſuperant Alemannos 1. 166. a. ab Hildegeſta quid didicerint 1. 149. b.
Francorum Regnum in duo Regna dividitur 1. 169. a. Regnum diviſum inter Pippinum & Carlomannum 1. 166. b. Natio 1. 20. a. exercitus Galliam & Romanam capiunt 1. 158. a. nomen Gallia tulit 1. 169. b.
Francorum ſim[illegible] literas in ſtructuris 1. 149. b. Proceres Pippinum Ducem Regem eligunt 1. 166. b. Regno tota ferè Germania fuit ſubjecta 1. 165. a. Germanorum origo 1. 219. a. Reges ſub poteſtate Principum erant 1. 165. a. Ducum genealogi[illegible] 152. [illegible] arma 1. 149. b. Regni inſtaurator Carolus Martellus 1. 164. b. Regum ſeries a Pharmundo uſque ad Chilpericum 1. 220. a. Diſſidia & [illegible] efficiunt [illegible] Francos [illegible] ambus 1. 84. [illegible]
in Franconia [illegible] onis Alberti Bran[illegible] ſevitia. 2. [illegible]
Franconia ruſtici quomodo victi 2. 169. a. Franconicorum ruſticorum [illegible] convenerunt 2. 143. a. Francorum R[illegible] potentia & victoriæ. 2. 550. a. Franconicum agmen ſeditioſorum ruſticorum in valle Tuberi colligitur 2. 143. a.
Francon[illegible] adum emporium 1. 219. b. Franconum ſedes in Gallia 2. 55[illegible]. a.
Franeus Rex quamdiu regnarit 1. 147. a.
Fraxineus Gallicus Legatus in Galliam redit 2. 555. Fraxinei Gallici Legati oratio in conventu Paſſaviano 2. 550.
Fregata genus navis 4. 22. b.
Frenshemius quid [illegible] fit in ruſticorum ſeditione. 2. 1[illegible]. a.
Fre[illegible]hermerus Hiſtoricus. 4. 157. b.
Friburgenſis Senatus obviam venit Mauritii funeri. 2. [illegible]66.
Friburgum in Miſnia quando ſit conditum ibid. Friburgi metalli inventio ibid.
Friburgi Aventici laus & deſcriptio 1. 231. b.
Fridericus Auſtrius Tertius Rom. Imperator 1. 193. a. qui ſe falſo ita vocarat Nuſſiæ combuſtus eſt 1. 186. [illegible] Fridericus Elector Saxoniæ ad M[illegible]bergum prælio [illegible] peratus & captus 4. 62. b. Fridericus Com[illegible] Palatinus Capitaneus Imperii adverſus Turcam 2. 248. Fridericus Rex Daniæ W[illegible]ardeburgum caſtrum expugnat 4. 109. a. novennale bellum contra Johannem Suecum renovat 4. 136. b. Friderici [illegible] Daniæ Regis filia Duci Boruſſiæ nupta 4. 74. a. Friderici Primi tempore Friburgum conditum [illegible] Miſnia a 56[illegible]. a. Friderici Palatini filia Philippo Landgravio Haſſiæ nupta 4. 116. a. Friderici Palatini liberi 4. 66. b.
Frigus ingens 2. 38. b.
Friſia [illegible] a mari fere tota ſubmerſa 1. 244. b. Friſiæ Regnum ſit Francis tributarium 1. 147. b. Friſiam inundat Rhenus 1. 92. a. Friſiam Naſſavienſis Comes cum exercitu invadit 4. 93. b. in Friſia magna aquarum exundatio orta 4. 146. a. Friſii Majores & minores 1. 24. b. Friſiorum ad Neronem legatio 1. 236. b.
Friſiabones 1. 349. b. 354. a.
Friſinga oppidum 1. 224. b.
Frobeniana impreſſoria officina 2. 586.
Fronſbergius Georgius quid in ſeditione ruſticorum egerit. 2. 167. b. peritiſſimus rei bellicæ 2. 602. b.
Froſſardus Hiſtoriographus 4. 136. a.
Fruſtum arboreorum fœcunditas in ſolo Carthaginis veteris 2. 326. a.
Frugalitas Alpeſtrium. 2. 39. [illegible] frugalitas quid poſſit. 1. 59. d.
Frumentum in Sileſia pluit 4. 15[illegible] frumentorum advehendorum prætextu exploratores mittit Turca 2. 92. b.
Fuga Turcarum ipſis ubique exitioſa 2. 264. b. fugam Barbaroſſa ita inſtruit, ut [illegible]equentes hoſtes contemneret, 2. 363. b. fugientem præ[illegible] cupare nititur Cæſar, ſed fruſtratur [illegible] otu celeritate fugientis 2. 364. a. fugam Imperator, donec in tuto eſſet, quanta poterat arte, diſſimulat 1. 400. b. fugam Turcis aperiunt Chriſtiani feſſi vincendo. 2. 594. a.
Fulda amnis in Viſurgim exit 1. 92. a.
Fulda rebellis ab Haſſiæ Principe recuperatur 2. 151. b.
Fulda conventus celebratur 4. [illegible] a. Munaſteria devaſtata a ruſticis 2. 153. a. Fuldenſis Conventus ſolvitur, ejuſque Decreta 4. 7[illegible]. a. Fuldenſis Abbas 1. 234. a. proxi[illegible] a Moguntino ſedet, quæ res ingentem excitat tumultum. 1. 352. a. [illegible] de decimis cum Moguntino. 1. 397. b. Fuldenſium Monachorum in Abbatem querelæ. 1. [illegible]82. b. rebellant Abbati 1. 3[illegible]3. a. Fuldenſe Monaſterium 1. 56. b. Fuldenſis tumulus. 2. 434. b.
Fulmen Mediolani horrenda efficit damna malo omine 2. 1[illegible]8. a.
Fundani vincuntur & cæduntur. 2. 346. b.
Funerandi modus apud veteres Germanos [illegible] 58. b.
Funus pompoſum Caroli V. in Belgio adornatum 3. 130. ſeq. Funus Regis Sueciæ occultatum 2. [illegible]4. b. Funera Germanorum 1. 19. b. Funerum apud veteres Germanos honor 1. 58. b.
Furtum quomodo apud Turcas punitur. 2. 395. a. furtum duorum panum capitale 2. 434. a.

Fuſta

Fuſta naves quæ dicantur 4. 22. a.

G.

GAbreta S[illegible] 1. 3[illegible]. b. 59. b. Gabretam Sylvam hodie eſſe Sylvam Bohemorum 1. 91. a.

Gabriel & Petenotus 2. 541. a.

Gabrielis Perenni Virtus in re militari 4. 14. b.

Gaditana inſulæ 1. 255. a.

Galanderthal 1. [illegible] a.

Galatia 1. 22[illegible]. a. hodie Galitia 1. 93. b. Galatæ imperant Turcæ 1. 183. a. Galatæ unde dicti 1. 226. a. Celtæ 1. 43. b. Galatarum Rex 1. 226. a. a.

Galaten oppidum Garzizias Toletanus muon 4. [illegible]. a.

Galeans luſitus 1. 68. c.

Galenorum [illegible] Celtices [illegible]. 353. a.

Gallia Ciſalpina 1. 2. a. in Germaniam tranſlata 1. 19. b. trivariam diviſa 1. 2. a. Narbonenſis hodie eſt Provincia 1. 93. a. Comata hodie dicitur Franc[illegible] 1. 9[illegible]. a. Belgica 1. 208. a. unde dicta 1. 226. a. Galliam Cæ[illegible] invadit, & miſe [illegible] variis loci depopulatur 2. [illegible] 78. de Gallia [illegible] [illegible]inium 2. 612. b.

Galliæ deſcriptio 1. 2. a. Regnum a Franciæ Regno diverſum 1. 1[illegible]0. b. diviſio 1. 33[illegible]. a. Galliæ Rex [illegible] [illegible]tra Cæſarem 2. 578. Rex quam hun aniter Carolum V. in Flandria & aliis locis [illegible] R[illegible] exceperit [illegible] 4. a. Rex inducias facit cum Carolo V. 2. 604. a. c[illegible]ctum Artrebates ducit. 2. 554. a. Rex Caroli Cæſaris hæreditarias provincias invadit 2. 578. Regis Scriptum aculeatum ad Imperii Ordines 2. 55[illegible]. b. cur in Germania venerit 2. 546. b. Rex Caletum urbem obſidet 2. 649. Regis poſtulatum ab Argentinenſibus 2. 54[illegible]. a. Rex quale reſponſum dederit Helvetiorum Legatis 2. 547. a. Rex reſpondet Legatis Principum 2. 546. Rex inducias violat 2. 649. Rex mittit Legationem ad Argentinenſes 2. 546. Regis colloquium cum Argentinenſibus Legatis ibid. Rex capit Tullium & [illegible]nonunum 2. 545. a. Rex Lotharingiam invadit ibid. Rex Philippo Regi bellum infert 2. 648. Rex Italiam invadit [illegible]. 6[illegible]3. Rex Mediolanenſem agrum invadit 2. 607. Rex rurſus Ditiones Cæſaris invadit 2. 578. Regis Virtus & fortitudo in pugna Papienſi 2. 610. b. Rex diſcedit ex Germania 2. 547. a. victus a Philippo Rege Hiſpaniarum 2. 649. Rex ad Valencenas a Cæſare victus 2. 578. b. Rex cur ex Germania diſceſſit 2. 547. a. Rex captus 2. 602. b. Rex Maneburgum capit 2. 579. Rex Sabaudium invadit 2. 603. b. Regi quo anno Leonora ſoror Caroli V. ſit in uxorem devincta 2. 602. b. Rex fœdus init cum Pontifice 2. 648. Rex venit cum exercitu in Germaniam 2. 546. ſeqq. Rex quomodo ſi[illegible] miſſus 2. 605. a. Galliæ Rex fœdus pangit cum Carolo V. huic valde proficuum 2. 201. a. aliud huic contrarium cum Pontifice & Venetis Gallo utile. ibid. b. Galliæ Rex apud Papiam a Cæſarianis captus 2. 199. a. Rex Hiſpaniam in magnum morbum incidit [illegible]. 200. b. Regem ſocietatem cum Turca feciſſe 2. 553. b. Re[illegible] expeditionem contra Turcam impedit 4. 15; Henric[illegible] Duci Bipontinenſi auxilio venit 4. 90. b. ſcribit Proceribus Scotiæ & petit filiolum Henrici necari 4. 46. Rex Pontifici dextrum pedem ſedenti pronus oſculatur 4. 111. a. Rex & Regina Angliæ fœdus ineunt 4. 180. a. Rex ſub pacis prætextu in [illegible] Hu[illegible] [illegible] 4. 74. b. Rex Helvetios in Galliam vocat 4. 64. b. Rex in Meldenſi civitate obſeſſus 4. 6[illegible]. a. Rex de novo Edictum Aurelienſe, de libero exercitio Religionis, confirmat 4. 67. b. Rex mittit Legat[illegible] ad Germaniæ Principes, ne mitterent Condenſibus auxilia 4. 68. a. Rex pa[illegible] init cum Condenſibus, ejuſque pacis conditiones ibid. R[illegible] a Philippo Hiſpaniarum Rege [illegible] ſtatus, ut ſuos Hugonotos [illegible]nguat 4. 64. b. Rex cauſas bellorum omnium per novennium in Gallia durantium explicat 4. 104. b. Rex novo [illegible] dicto liberum Religioni[illegible] [illegible] prohibet. [illegible]04. b. Rex Legationem mittit ad [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]torum conqueritur 4. 10[illegible]. R[illegible] fit Rex Hiſpaniarum ob expugnationem Montis civitatis maxime ſuſpectus 4. 1[illegible]. b. Regi aliud Edictum de Religione 4. 100. a. 103. b. Galliæ Rex Chriſtianiſſimus ob pietatem in Pontifices dicitur 3. 1[illegible]. b. cum contra Hiſpanos defendit 3. [illegible]. a. Galliæ Rex affectat, mortuo Maximiliano, Imperium, & Regnum Neapolitanum 2. 2. b. flagitat titulum Imp. Conſtantinopolitani 2. 2. b. Legatos mittit in Germaniam, petiturus Imperium 2. 2. b.

vatiæ petiit rationes [illegible] Germania fatetur ibi[illegible] Regna conjuncta fuiſſe [illegible] Galliæ R[illegible] Principes Germaniæ Legatos mittunt 2. 54[illegible] Galliæ Regem maximus exercitus mittitur [illegible] 603. b. inter Galliæ Regem & Carolum V. Imp[illegible] 2. 645. b. de Galliæ [illegible] prognoſticon 4. [illegible] inter Galliæ Regem & Navarræ Re[illegible] [illegible] Andegavi habitus 4. 1[illegible]. b. inter Galliæ Regem [illegible] [illegible] pax continuatur, [illegible] pacis [illegible] [illegible] ſeq. inter Galliæ Regem & Condenſes pax [illegible] no 1570. ejuſque pacis [illegible] tiones 4. [illegible]p 124. 14[illegible] Galliæ Regi Navarræ Regina & Condenſes [illegible] [illegible] [illegible] pacis conciliandæ cauſa [illegible] [illegible] 4. 127. a. Regi Carolo [illegible] [illegible] [illegible] nuptia. 4. 146. a.

Galli qua[illegible] [illegible] 7. b. [illegible] Romanis [illegible] 2. Ga[illegible] [illegible] petunt Rheni acceli[illegible] 219 a. a Romanis [illegible] in Flandria in præ[illegible] ſuper[illegible] 292. b. Galli [illegible], exturbant. [illegible] 12 Hugonotos [illegible] Mahometicum [illegible] 4. 112. a. naves Auſtr[illegible] R[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 4. 10[illegible]. b. Condenſes [illegible] ſuperant ibid. [illegible] Neapolitanum Regnum occupare, & quo[illegible] [illegible] 4. 138. b. Galli [illegible] Romani Imperatoris [illegible] 14 [illegible] [illegible]. a. fines devaſtant [illegible] nos imperaſſe [illegible]. 219. a. [illegible] [illegible] a. Galli [illegible] a. Gallorum millia [illegible] quo[illegible] [illegible] 4. 23. a. G[illegible] [illegible] periculoſum eſſe 4. [illegible]09. b. [illegible] tum 4. 10[illegible] Galli [illegible] [illegible] licorum tumultuum cauſæ 4. [illegible] oratio in Pattaviano Conventu, [illegible] paniam Carol. V. invadit 2. [illegible] mam occupant 2. [illegible]. b. [illegible] rum urbem a[illegible]. a. Diovanium [illegible] expugnant 2. 579. a. Artbetian depopulantur 2. [illegible] Met[illegible] & [illegible] ejus [illegible]muniunt. 2. [illegible]56. b. ob violatam pacem pœnas luunt 2. 645. Caturacorum urbem [illegible] [illegible] Britannos tota continente excludunt. 2. [illegible] [illegible] & Mediolanum expugnant 2. [illegible]45. [illegible] invad[illegible] ibid. in oppugnatione Metenſi ab Alberto Marchio[illegible] fuſi 2. 557. ex urbe Mediolanenſi fugantur. 2. 6[illegible] b. invaſerunt magnam Belgici partem [illegible]4. a. exercitus fugatus ad Ticinum. 2. 195. b. clades ad Valenc[illegible] 2. 575. b. Strages 2. 6[illegible] b. exercitus adverſus Carolum V in Italia. 2. 183. ſtrages 2. 179. occiſorum numerus ad Auguſtam Veromanduorum 2. 645. ex Gallorum copiis qui Nobiles ac Principes in pugna Papienſi [illegible]apti fuerint 2. 61[illegible]. b. Gallorum Duces quinam occiſi ſint in p[illegible] Papienſi. ibid. ſævit [illegible] in urbe Roma 2. [illegible] a. c[illegible] millia ad Papiam profligata. 2. 602. b. clades a[illegible] Papiam ibid. terror & trepidatio ob Cæſaris adventum 2. [illegible]6. Gallos in Græcia vicit Turca 2. 359. a. inter Ga[illegible] & Cæſarianos pugna ad Papiam. 2. 61[illegible] & Cæſarian[illegible] [illegible]lium ad Senarum urbem. 2. 551. a. & Cæſar[illegible] [illegible] apud Renniacum 2. 579. b. & Cæſariano[illegible] rerum geſtarum brevis & vera narratio. 2. [illegible]. Gallus quare non ſit in Imp. eligendus 2. 7. a. Gallus vetuſtam u[illegible] [illegible] Germanos refert. ibid. Principatus patriæ ſuæ [illegible] [illegible] 2. 7. b. Gallus quare in Imp. eligendus 2. 9. b. Galliæ & Germaniæ conjunctio utiliſſima Europæ 2. 10. a. [illegible]lorum Virtutes Germanis ſimi[illegible] [illegible]d. Galli [illegible] ſuppeditare poteſt pecuniam ibid. Gallorum & Venetorum fœdus 2. [illegible]76. b. Eorum & Helvetiorum 2. 1[illegible] a. Gallus ob laceſſitum Leodium ab Imperatore [illegible] invaditur ibid. [illegible] ejiceretur Italia [illegible] conveniunt Cæ[illegible] & Pontifex 2. 1[illegible]. b. Gallis infenſiſſi[illegible] Medi[illegible]laoe[illegible] 2. 182. b. Gallu præcedentiam ante Hiſpanum ab [illegible] Pontifex 3. 169. b. Gal[illegible] [illegible] Germanica lingua [illegible] uſa 1. 293. b. Galli Italia penitus ejiciuntur. 2. 192. b. Galliæ Regi propoſitæ conditiones libertatis [illegible] quendæ 2. 200. a. Gallus recuperat Genuam 2. [illegible]. b. in libertatem aſſerit a Doria 2. 214. b. Galli & Hiſpani fœdus 2. 21[illegible]. a. Gallus turbandæ Hungariæ [illegible] [illegible] cena millia annua aureorum dependet 2. 230. G[illegible] [illegible] expeditionem in Regnum Tunetanum [illegible] 2. [illegible] b. conſpirat cum Turca in exitium Caroli V[illegible] 3[illegible]. a.

los [illegible] acie vincit, & aliquot urbes adimit 3. 12. a. Gal[illegible] Ang[illegible]ca b[illegible]llum denunciat. 3. 14. b. in Gallia Angl[illegible] ſinte feliciter bel[illegible] ge[illegible]erunt [illegible]id. Ga[illegible]ica Comiti[illegible] [illegible]5. a. Galli Anglis Itium Caletorum eripiunt 3. 18. a. Gallo unica Re[illegible]is Scotiæ filia nubit 3. 124. b. Gal[illegible]us Belgium infeſtat ibid. b. Saxo El[illegible]or auxiliatur 3. 125. a. Gallum Hiſpanus cædit ibid. p[illegible]ea de pace cogitant 3. 126. a. pacis conditiones 3. 135. Ga[illegible]li in Scotia actiones 3. 142. a. Galliæ Regnum tutoribus Caroli IX. committitur 3. 144. [illegible]al[illegible]æ inteſtinum bellum ob Religionem 3. 152. a.

Gambazor arx expugnata. 4. 51. a.

Gambrivii 1. 241. a.

Gambrivius a Gomer 1. 77. b.

Gamundiæ ci[illegible] [illegible]chorndorff infeſtant 2. 75. a.

Gandavum populoſiſſima urbs 1. 250. b. Gandavi antiquitas 1. 3[illegible]1. a. Gandavi Carolus V. naſcitur 2. 602. b. Gandavi tumultus & imagines fractæ 4. 51. a.

Gandavenſis arx Hiſpanis tradita. 4. 64. a.

Ganges fluvius 1. 321. b.

Gangolſi etymon 1. 241. a.

𝔊𝔞𝔰𝔱𝔢𝔯𝔫 Regio 1. 275. a. Ditionis Helvetiorum eſt. 1. 280. a.

Gavarinum incendio devaſtatum 4. 54. a. magno ſumptu reficitur. 4. [illegible]4. a.

Gaveriorum Princeps capite plectitur. 4. 83. b.

Gaurium 1. 65. c.

Gauris 1. 59. c.

Gaurienſis Epiſcopatus 1. 61. [illegible].

𝔊𝔞𝔴 Germanice quid ſignificet 1. 29. b.

Gazarorum gentes 1. 9[illegible] a.

Gazaros quos Græci vocarint 1. 90. b.

Gebenna hodie Genff 1. 93. b.

𝔊𝔢𝔟𝔥𝔞𝔯𝔡 quid ſignificet 1. 444. b.

Gedanum oppidum Poloniæ Regi traditum 4. 74. a.

Gedroſii 1. 46. c.

Geldrenſes 1. 235. a. Geldrenſes Sicambri 1. 78. a.

Geldria 1. 2. a. quando facta ſit Comitatus, & unde dicta ſit 1. 243. a. Geldriæ fines ſedem fuiſſe olim Francorum 1. 154. a. Geldriam Auraicus invadit 4. 155. a. in Geldria aliquot oppida à Genſiis occupata. 4. 178. a.

Gelduba oppidum 1. 84. a. 364. b. Geldriæ nomen dedit Gelduba 1. 365. b.

Gelnes inſula 1. 338. a.

Gendanum qualis civitas 1. 232. a.

Genebaldus Dux Francorum contra Romanos victor, 1. 151. a.

Genebum olim, hodie Orliens 1. 93. b.

Geneva 1. 306. a. 319. a. Geneva receptaculum Hugonotorum 4. 63. a. Genevæ lacus Lemannus 1. 295. a.

Gentes fermæ 1. 88. b. Gentium mutatio 1. 20. b. errationes ſtupendæ. 1. 81. a.

Genua 1. 319. a. Genua capitur & diripitur 2. 186. b. Genuenſes a Gallis oppugnantur, & infelici eruptione vitam ſternente expugnantur 2. 209. a. peſte graviſſima premuntur [illegible]. 214. b.

Georgius Purbachius Mathematicus Germanus quo floruerit tempore 1. 193. a.

Georgius a Fronsberg peritiſſimus rei bellicæ 2. 602. b.

Georgius Mechelburgenſis fit equitum Magiſter. 2. 528. a. Madeburgenſem Archiepiſcopatum invadit 2. 518. Wanizlebium oppidum capit & incendit. ibid. Georgii Mechelburgenſis exercitus ſævitia in agro Madeburgenſi 2. 518. Francofurti tormento interfectus 2. 553. a.

Georgius Perſa ſceleratiſſimus homicida & perfidiſſimus nebulo declaratur 4. 96. b. ex Regno Suecico clam in Ruſſiam profugit. ibid. autor & caput omnium malorum Regni Suecici. ibid. Georgio Perſæ ab Erico Rege condemnatorum bona applicantur 4. 97. a.

Georgius Sigiſmundus Seldius Auguſtanus miſerabiliter vitam finit 4. 42. a. unde ſit oriundus. ibid.

Georgius Wagnerus impoſtor 4. 157. b.

Gepidæ 1. 90. a.

Geresgallum caſtrum Turcæ relinquunt 2. 583. b.

Gergovia hodie Claromont 1. 93. b.

Germania prima & ſecunda 1. 81. a. Media Corneliana. 1. 40. b. Magna 1. 1. b. qui Cæſares oppugnaverint 1. 239. b. Superior & inferior 1. 1. b. literis culta 1. 16. a. triplex 1. 41. a. qua parte humidior, qua parte ventoſior ſit 1. 7. b. Beroſiana vetus 1. 40. b. quanta olim fuerit 1. 229. b. informis 1. 4. a.

Germania comparata antiqua cum nova per variarum Civitatum deſcriptiones 1. 230. ſeqq. Germania [illegible]ilt & ter[illegible] 1. [illegible]2[illegible]. a.

Germania Geographica deſcriptio 1. 238. ſeqq.

Germania veteris fines [illegible]. 1. a. libertas 1. 21[illegible] fines noſtro ævo 1. 2. a. termini 1. 24[illegible] b. Provinciæ [illegible] ta verticalia 1. 227. a. terra qualis 1. 22[illegible] Re[illegible] & [illegible]vitates 1. 1[illegible]9. a. latera quatuor [illegible]. 227. a. Maxima flumina 1. 241. b. & 242. a. juga & montes tres 1. 227. b. veteri[illegible] in[illegible] [illegible]0 1. 4. b. ſitus & fines 1. 1. a. nomen unde [illegible]ctum ſit. 1. 303. a. [illegible] [illegible]9[illegible]. a. Regnum manet [illegible] [illegible]rum etiamſi auferatur Imperium 1. 169. b. Gallia con[illegible]ſta 1. 19 b. lim[illegible] [illegible]. a.

Germania [illegible]ellum inteſtinum 2. 4[illegible]. Proceres ſcribunt Regi Galliæ 2. 543. Proceribus Carolus V. Imperator ſcri[illegible]bit & abdicat Imperium 2. 646. ſeq. propugnaculum Belgradum ſubit Turc[illegible]. 249. a. de Germaniæ calamitatibus vaticinium 2. 682. b.

Germaniam a germinando dictam 1. 230. a. Germaniam Reipublicæ Chriſtianæ eſſe propugnaculum 2. 543. b. Germaniam Rex Galliæ invadit. 2. 546. in Germania quomodo Religio & [illegible] [illegible]leſiæ reformatæ fuerint. 4. 79. a.

Germanica ne ſint propria nomina quomodo cognoſcendum 1. 241. b. Germanicæ Nationes, varii Principatus & Provinciæ 1. 242. b. Germanicum Regnum ſeparatur a Gallico 1. 169. a. nomen quo uſque pervenerit 1. 8. b. Germanicum bellum deſcriptum à Lamperto Hortenſio 2. 442.

Germanici quot & qui apud Romanos appellati ſint 1. 63. a. cognomentum quis tulerint 1. 28. a. Regni civitates quæ dicantur Germanica claſſis quomodo in Oceano Germanico periclitata ſit 1. 266. b. Germaniſmus corruptus 1. 23. b.

Germani unde dicti 1. 6. a. quos pro Diis coluerint. 1. 10. b. ſumma cacumina Alpium poſſident 1. 2. b. quibus clamoribus pugnam inchoarint 1. 6. a. donationibus corrupti 1. 5 b. indigenæ 1. 4 a. externos etiam Reges pepulere 1. 1[illegible]2. b. nominis autores Tungri 336. b. Cæſaris cuſtodes eliguntur 1. 172. a. quandoque Romanis dominati ſunt 1. 194. a. libera gens 1. 33. a. adverſus Romanos victores 1. 27. a. quando primum ita nominati ſint 1. 336. b. quomodo à Romanis olim ſint appellati 2. 550. quam amicitiam habuerint olim cum Gallis. ibid. Germani Proceres ſe objicere ad pedes Pontificis recuſant 4. 113. a. Germanus miles Moſcovitis ob Virtutem miraculum videtur 3. 40. a. Germanici belli Germanorum victoriæ. [illegible] 99. b. Germani habuerunt alterum Imperium Romanis florentibus 1. 187. b. Romanis ultra Rhenum tranſitum prohibuerunt 1. 117. b. Romanorum provincias vaſtarunt 1. 119. a. Germanorum militia uſi ſunt varii populi 1. 120. b. & inde formidabiles exteris 1. 122 b. ſæpius contra Romanos triumpharunt 1. 123. b. Hiſtoricorum penuria geſta ipſorum in oblivionem venerunt 1. 126. a. Germanorum Virtutes. ibid. ſeq. antiquitas Germanorum. ibid. qui populi a Germanis originem ducant 1. 130 a. [illegible] 225. b. Germanorum vetuſtiſſimorum, [illegible] Cimbrorum geſta 1. 171. a. primus Rex Anoviſtus 1. 172. a. Germani Imperatorum cuſtodes ſunt. ibid. exteros Reges pellunt. ibid. armatura fœminarum & puerorum. ibid. Imperatorum quorundam geſta 1. 173. ſeqq. Germanorum artes & Virtutes 1. 195. b. Germanis paruiſſe civitates Cis-Rhenanas 1. 203 a. Germanos olim Gallorum nomine comprehenſos fuiſſe 1. 226. a. Eorum mores antiqui. 1. 229. a. ad Germanos quando Imperium translatum 1. 245. germanorum varia cum Romanis geſta 1. 259. ſeqq. germanorum genera quinque. 1. 203. b. 1[illegible]. a. Reges 1. 32. a. appellationes 1. 42. b. adverſus Romanos & alios hoſtes victoriæ 1. 63. a. ſeq. veterum ſtudia & mores 1. 229. a. fœminæ armis quoque oſæ ſunt 1. 172. b. quinque gentium potentia. 1. 196. b. auxilio Romanos triumphaſſe 1. 194. a. Nobilitas 1. 198. b. ferocitas & habitus 1. 7. b. diſcordia unde 1. 196. b. victoriæ contra Romanos 1. 62. b. robur & fortitudo. 1. 198. b. Dii communes 1. 49. b. conſtantia 1. 195. b. potentia 1 26. a. triplex potentia 1. 233. b. Diſcordia 1. 24. b. pœnæ & ſupplicia innocentes 1. 12. b. veterum divitiæ in pecoribus. 1. 8. a. clementia erga devictos 2. 61[illegible]. a. Germanorum ſtratagemata in urbe Papia 2. 609 clades in pugna Papienſi. 2. 610. dira avaritia 2. 617 a. Germanorum militum clades 4. 83. a. ſtrages in Gallia. 4. 132. a.

exercitus

[illegible] in trucidatio [illegible] equitum con[illegible] & [illegible] a [illegible] 4. [illegible]
Germanicum unum [illegible] iarequot [illegible] iunt 4. 238.
Geroldzhemum dirouunt ruſtic. 2. 143 b
Gerſtungenſis conventu de deponendo Henrico IV. conſilia ineunt [illegible] 4. [illegible] a.
Geſſoriacum [illegible] ale 1. 362 a. navale. 1. 84. b.
Geſter caſtellum a Cæſareanis expugnatum. 4. [illegible] a.
Getæ 1. 2. [illegible] a. Tran[illegible] l ani 1. 9 [illegible] b Getarum veterum reliquiæ 1. 66 a. Getas a Gothis [illegible] nodos 1 8 [illegible] a.
Ge[illegible]ſii Turcici monumenta mortuorum violant 4. 88. b. aliquot o[illegible] da in Hollandia expugnant 4 [illegible] Hi[illegible] a. nos [illegible] fingam ex improviſo [illegible] n [illegible] ur [illegible] temondæ Conventum celebrarunt 4. 50 a. C[illegible] vinſtæ appellantur. 4 61. a. Bredæ Con[illegible] ntum celebrant. 4 56 b bellum Belgicum renovant 4. 1 [illegible] 6 b. anti[illegible] aquatici dicti. ibid portus maris occupant ibid. nomen qui ſignificet 4. 48.
Genſiorum o[illegible] um Nobiles Bruxellis [illegible] ite plectuntur. 4 33. a. cop[illegible] æ prop[illegible] Antuer[illegible] iam [illegible] pace a Johanne de Gavre 4. 61. a. [illegible] 4. 52. b. 1[illegible] nomen unde 4. 48 a. Symbolum ibid habitus 4 4[illegible] a. [illegible] ona & in. ſignis [illegible] 4. 180. b [illegible] lades 4 52. b. 176. c[illegible] delitas in p[illegible] niſicios 4. 18. b præcipui Duces 4. 5[illegible]. Antuerpiæ tu[illegible] mul[illegible] us 4. 61. a. mul[illegible] Ro[illegible] en dan[illegible] ca [illegible] ite [illegible] unt n 4. [illegible] b. Conventus ad S. Trudon[illegible] m [illegible] jusque Decreta. 4. [illegible] 7. b.
Gi[illegible]ſlini a[illegible] Imperatoris [illegible] artibus fuerunt 1. 18[illegible]. a. Gibellina factio 2. 191. b. in [illegible] alia 4. 145 a.
Ginga [illegible] 2. 450 b.
Gin[illegible] Ducatus 1. 89. b.
Girapolis urbs 2. 3[illegible] 3. b.
Gislinga oppidum ab Alberto Marchione Brandeburgico pecunia mulctatum. 2. 54[illegible]. b.
Gladius quibus ceremoniis Cæſari ſit datus in Coronatione 2. [illegible] 71. a. Gladius Caroli Magni magnus. 2 23. a.
Gladii Attilæ Hiſtoria 1. [illegible] 74. a. Gladii deſcriptio, quem Pontifex Cæſari dono dedit. 2. 352 a. Gladii traditio qu[illegible] itu fiat 2 23. a.
Gladio Caroli M. accingitur Imperator. 2. 23. b.
Glarea oppidum 1. 255 a.
Gle[illegible]ria inſula 1. 35. b. 245. a.
G[illegible]m 1 [illegible] 5 2. 67. c.
G[illegible]ber mons [illegible]. 294. b.
Gnidum promontorium 2. 99. a.
Godanus ſinus 1 60. a.
Godeiſinga oppidum 2 489 b.
Göppinga vallatur. 2. 40. a. obſidetur a [illegible] iſſimo Duce d[illegible] editur contra Fœderatos, ſed tandem coacto Præfecto deditur 2 67 b.
Göppingenſis Duci Würtembergico reſiſtunt 2. 75. a.
Göppingenſes balneæ 2. 67. b.
Goldbergi pila, rapas, frumentum ac triticum pluit. 4. 158. a.
Goletta arx à Carolo V. expugnata 2, 603. b. arx expugnata 2 642. a.
Goletta inſula primum cognita. 4. 22. a.
Gonzaga Dux Mantuanorum 2. 1[illegible]. b.
Gordunorum ſedes 1. 361. a.
Gorii [illegible] 1. 56. b.
Gorcomſis Comitatus 1. 82. b.
Goslaria 1. 78. b. civitas ab Henrico Duce Brunſuicenſi bello ſollicitata 4 90. b. Goslariæ bellum movet Brunſuicenſis. 2. 45[illegible]
Go[illegible]lariam civitatem quomodo affligerit junior Dux Brunſuicenſis [illegible] 408.
Goslarienſis E[illegible]cleſiæ conſecratio 1. 377 b. tumultus ibid. inter Hildesheimenſem Epiſcopum & Abbatum Fuldenſem 1 382. a Goslarienſes moleſtis damnis efficiuntur a præſidio caſtelli Hartesburg 1 404. a Goslarienſes veniunt in fœdus Smalcaldicum 2. 44[illegible] b Goslarienſi[illegible] m cum Brunſvicenſi Duce diſceptationes. 2 408. ſeq.
Goſſipium ubi proveniat [illegible]. 341. a. Goſſipium in agro Catrovillacenſi [illegible] icti[illegible] inum 2. 341 a.
Gotfridi fortitudo in oppugnatione Hieroſolymæ. 1. 179. b.
Gotha arx turſis munitur [illegible]. 548 a. Gotha valida urbs eſt 2. 433. b. Gotha urbs ab Au[illegible] uſto E[illegible]ctore Saxoniæ obſeſ. [illegible] 4. 59. a. ex improviſo o[illegible] leſſa 4. 57. b cum munitiſſima arce ſolo æquata 4. 40. b. Gotha urbs expugnata, q[illegible] lis [illegible] tum ſit cum [illegible] ambac[illegible] ax [illegible] D[illegible] 4. [illegible] d [illegible] 4
Go[illegible] [illegible] o[illegible] ſcripti 4 [illegible] cives [illegible] militerio præſidiarium [illegible] 39 a.
Go[illegible]a a[illegible] molitio quantas im[illegible] 4 [illegible] b Gothanæ arcis [illegible] quot [illegible] us [illegible] conſti[illegible] 4 4. a.
Go[illegible]a [illegible] men[illegible]. Johanni Friderici præſidio, [illegible] 5[illegible] b. [illegible] dia. [illegible] p[illegible]. comprehenduntur 62. b. [illegible] 4 34. a. G[illegible] th[illegible] [illegible] p[illegible] to[illegible] per c[illegible] u[illegible] atorem abſolvuntur a jura[illegible] Friderico præ[illegible] to. [illegible] 37. b. Goth[illegible] ni quibus conditionibus [illegible] dederint 4 3[illegible] a. Gothani belli ſumtus 4. [illegible] 3. b [illegible] bellum 4 34 ſeqq.
Go[illegible] inſula Daniæ. 1. 58 a inſul. Oceani [illegible] b. [illegible] 3 b.
G[illegible]ar mons [illegible] 284 a.
Gottſhart quid ſignificet 1. 445 a. ſummæ Alpe[illegible] 29 b.
G[illegible] 1. 4[illegible].
Gothi [illegible] orca urbi Carthaginis 2. 6[illegible] b G[illegible]th Roma[illegible] c[illegible] iunt & [illegible] 1[illegible] a. Orientales [illegible] 89. diſſ[illegible] iunt Romanum Regnum. 1. 79 a. [illegible] d potuerunt [illegible]. 195. b.
Gothorum c[illegible] mentarii [illegible] ctos [illegible] 6[illegible] a. [illegible] th[illegible] num D[illegible] de Al[illegible] up. 1. 89. [illegible] reliquias [illegible] a l c u [illegible] nela [illegible] areſt[illegible] et. [illegible] o. clades 1. 144
Gothos [illegible] pep[illegible] ſſe 2. 61[illegible] a [illegible] h[illegible] 1 F[illegible] ct[illegible] 1[illegible] a. in Ur[illegible] num Reg[illegible]
Gothica gentis reliquiæ 1 [illegible] a. Nationes [illegible] 9 a. [illegible] cum[illegible] e gothici belli ſcriptor [illegible] & D[illegible] nici [illegible] iunt im[illegible] cauſa 4 9[illegible]
Gottum & [illegible] othis [illegible] 1, 5 a. Gottones 1 54. [illegible] genſi[illegible] 4 9.
Grænum [illegible] alias Sa[illegible] Ju[illegible] 4. 25 a.
Græci a Ch[illegible] s Germanis victi 1. 271 a quamdiu [illegible] ſſede [illegible] imperium [illegible]. 24 b. Græci Conſtantinopolitanum [illegible] eorum recuperarunt. 4. 138. b
Græcorum libertatem [illegible] p[illegible] uperare intendit 2. 8. b. [illegible] æ ci ad fidem Rhodiis ſervandam admonentur [illegible] lau[illegible] eorum largè ſervientibus 2. 97. a. natio eſt laudis [illegible] ſima [illegible]. 98. a. græcos diſſentientes prætextu auxilii [illegible] vadit Turca. 1. 384. a.
Græcos vicerunt Turcæ. 2. 384. b.
Græcis vocabulis Germani utuntur 1. 33 b. græco ſermone utuntur Turcæ. 2. 391. a.
Graja Alpes 1. 71. a. Alpes in Rhætia 1. 91 a. Alpes 1. [illegible] b.
Grajus locus ſic dictus. [illegible]. 530. a.
Gran [illegible] ivitas 1. [illegible] 4 b
Grana flumen 1. 92. a.
Granata urbs 2. 347. a.
Granata pars in Luſitania 1. 93 b. pars Betica 1. 93. b
Grandentius 1 69. b.
Graupunder 1. 580. b.
Gregorius V Papa 1. 176. b. VI. Pontifex abdicare ſe pontificatu cogitur ab Hen[illegible] Imperatore 1. [illegible] 8 a. [illegible] XIII. Papa ele[illegible] us 4 1[illegible] a. XIII. quomodo initio [illegible] tificatus geſſ[illegible] ſit. ibid.
Gregorius Bornemiſſa unus ex Capitaneis arcis A[illegible] iæ. [illegible] 131. †
Griſſenſtein Rhætorum communitas 1. 280. b.
Griſei confœderati 1. 252 a.
Grollum oppidum a Geuſiis captum 4. 1[illegible] 8. a.
Groningen 1. [illegible] 5 a.
Groninga Fr[illegible] iæ civitas à Ludovico Naſſavienſi obſeſſa 4. 93. a. obſeſſa 1 43. a. obſidione ſoluta 4. 93 b.
Groninga maxima aquarum tempeſtas exorta 4 [illegible] 46
Groningenſes inquiſitionem repudiant 4. [illegible] b. Groningenſium alacritas & fortitudo 4. 93. a. Groningenſi[illegible] us Albanus opem fert 4. 93. b.
Gronlandia 1. 87. b. Oceani Inſula 1 30. b.
Grudiorum ſedes 1. 361. a.
Grumbachius Würtzburgum occupat 3. 368. a. Grumbac[illegible] s in quatuor partes corpus [illegible] dividitur 4. 40 a. Gr[illegible] chius ſe excuſat coram Principe Neapolitano. 4. 34. [illegible] quam benè meritus ſit de Carolo V 4 44. b. ſeqq. ſe[illegible] Albertum Marchionem Brandenburgen[illegible] m confert. 4 34 [illegible]. cum ſuis copiis à Ferdinando Cæſare [illegible] ondemnatus atque proſcriptus 4 31 b. fit Vaſ[illegible] llus Antiſtitum Würtzburgenſium 4. 34. a. Johannem Fridericum in ſuas partes

pertrahit 4. 35. a. Nobilitatem Germanicam movet contra Epiſcopum Würtzburgicum. ibid. Albertum Marchionem Brandenburgicum impellit ad bellum inferendum Epiſcopo Franciæ 4. 34. a. alia ejus geſta 3. 170. 4. 34. ſeqq.
Grumbachiana conjurationis duces præcipui qui fuerint 4. 35. a. Grumbachianæ conjurationis capita & articuli. 4. 35. a. Conjurationis initium 4. 36. a. Conjurationis ſocios cur Johannes Fridericus Dux Saxoniæ in ſuam tutelam receperit 4. 35. a. Conjurationis, qui duces capti fuerint 4. 39. b. conjurationis præcipuæ transactiones 4. 36. ſeqq. Conjurationis duces quibus pœnis affecti fuerint 4. 40. a.
Grumbachiani & terram Electoris Saxoniæ, & viam publicam latrociniis infeſtant 4. 36. b. eorumque receptatores à Cæſare proſcribuntur 4. 36. b. 55. b. quale crimen læſæ Majeſtatis Cæſareæ commiſerint 4. 38. a. Gothæ obſeſſi 4. 37. b. acuunt odia in Electorem Saxoniæ multis incitationibus 4. 30. a. auxilia petunt à Rege Galliarum 4. 35. b. capti & puniti 4. 39. b. ſeq. tormentis ſubjiciuntur 4. 40. a. Grumbachianorum libellus plenus calumniis interceptus 4. 38. b.
Grunei 1. 24. b. 244. b.
Gryones 1. 41. b.
Gubernatrix Parmenſis Belgii Auguſtam Vindelicorum proficiſcitur ad fratrem Carolum, ut mitiget poteſtatem placitorum 4. 77. a.
Guelphi Pontifici favebant 1. 183. a. Guelphorum & Gibellinorum factiones 1. 183. a.
Guilielmus Haſſorum Princeps 2. 281. a.
Guinum oppidum deditione captum 2. 650. a.
Guſtavus Dux cum exercitu in Italiam mittitur. 2. 648.
Guſius cum ſuis copiis in fugam converſus 4. 122. a. Dux Cæſaris adverſus Turcam militat 4. 50. b.
Guſſnenſis Epiſcopatus. 1. 65. d.
Guleta obſeſſa & expugnata à Carolo V. 2. 330. b. ſeq. ſibi quoque fœdere cum Tunetano Rege pacto reſervata 2. 335. b.
Guleta ſitus. 2. 354. b.
Guletana arx qualis ſit 2. 331. b.
Guneczum Lazarus Schvvendius pervenit 4. 24. a.
Gundelfingen oppidum 1. 310. a.
Gundelsheimum Magiſtri Teutonici ordinis ſedes 2. 141. a.
Gunibertus nomen proprium quid ſignificet 1. 444. b.
Gunthers Schvvartzburgi Comitis Vitus 2. 579. b.
Guntzburgum oppidum ad Danubii ripam 1. 254. a.
Gunza oppidum Hungariæ obſidetur à Turca 2. 258. b.
Gurcenſis Epiſcopatus 1. 233. b.
Guthones 1. 34. a.
Gutlandia inſula 1. 66. a.
Guttones Germanis adnumerati 1. 203. b.
Guyſii expeditio in Hiſpaniam 3. 12. b. in Anglos 3. 15. b. Caletum expugnat 3. 18. Guyſius glande plumbea impetitur perfidè 3. 113. a.
Gymnaſia publica in Germania 1. 16. b. Gymnaſium Tubingæ quis inſtituerit 2. 259. b.
Gynæceum copioſum Regno exitioſum eſſe arbitratur Muleaſſes 2. 345. a.
Gythones 1. 34. a. in Sarmatia 1. 88. a.

H.

HAbſpurg Comitatus 1. 162. b. Habſpurgenſes Comites 1. 211. a. Habſpurgenſium Comitum genealogia 1. 161. b.
Hadelia Albis inſula vaſtata 2. 412. b. occupata ab Henrico Brunſuicenſi 4. 91. a.
Hadrianopolis expugnata à Turcis 2. 384. a. in Græcia fuit Turcis Sedes Imperatoria 2. 385. a.
Hadrianus Papa quid molitus ſit adverſus Barbaroſſam Imperatorem 1. 380. b. Hadrianus VI. Pontifex 2. 182. b.
Hænodi montes 1. 321. b.
Hæredum inſtitutio apud Germanos 1. 17. a.
Hæreſis Feliciana damnata 1. 372. b. Hæreſis abſurda Davidis Georgii 3. 31. ſententia in iſtos ſectarios 3. 34. a. eorundem revocatio & converſio 3. 35. ſeq.
Hæreticos quo magis perſequitur inferior Germania, eò magis ibidem augmentantur 2. 519. a.
Haſnia obſidio & deditio 3. 74. b.
Hagenauei Conventus Decretum 2. 445. a.
Haidelsheimium oppidum expugnant ruſtici 2. 149. b.
Haidenheim obſidetur 2. 39. b.
Hailbrunna fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a.
Hailbrunna quid actum ſit à ruſticis 2. 141. a.
Hala Saxonia 1. 78. b.
Halberſtat 1. 78. b.
Halberſtadienſis Epiſcopatus 1. 86. a. Diœceſis à Georgio Mechelburgenſi populatur 2. 519. a. Halberſtadienſis Epiſcopi lis cum Monaſterio Herveldenſi ſuper decimationibus 1. 380. b.
Hall oppidum 1. 287. a.
Hallandia à Suecis vaſtatur 2. 85. a.
Hamaxobii 1. 36. b.
Hamburgum 1. 31. a. Hamburgi aquarum undatio exorta. 4. 146. a.
Hananvienſis Comes Briſchio aufugit 4. 184. b. Lotharingiæ Ducem coram Imperii Proceribus accuſat 4. 184. b.
Hannibalis exercitus quomodo perierit 1. 59. d. Hannibalem primum Alpes pervias feciſſe 1. 591. b.
Hannonia 1. 353. b. Hannoniam cum exercitu Ludovicus Naſſavienſis invadit 4. 177. b.
Hannones 1. 354. a.
Hanß Baters grandes impoſturæ 3. 393. b.
Hansgrave Viennenſis Vir inſignis 2. 619. a.
Hapſelenſis Epiſcopatus 1. 85. a.
Harderwicum oppidum à Geuſiis captum 4. 181. a.
Hardmiones 1. 64. a.
Harelungi 1. 241. b.
Harnadenus Oenobarbus 2. 320. a.
Harlemi ſeditio exorta & imagines fractæ. 4. 98. a. Harlemum à Geuſiis occupatum & brevi intervallo ab Hiſpanis receptum 4. 180. b.
Harmenſeul, Irmenſeul 2. 384. b.
Hartman quid ſignificet 1. 444. a.
Hartzinea Sylva 1. 59. b.
Hasbani 1. 358. b.
Haſenſprung 1. 292. b.
Haslenſis lacus 1. 325. b.
Haſſia 1. 2. a. Haſſiæ urbes 1. 232. b. Haſſiæ Comes captus 2. 606. b. Haſſiæ Princeps Würtembergicam uxorem ducit 2. 159. b.
Haſſi & Catti 1. 60. c. Catti ſunt 1. 23. b. Haſſus Landgravius contra ſeditioſos ruſticos 2. 151. b. fœdere jungitur Helvetiis 2. 444. b. Würtembergicum ſuſcipit 2. 53. a. ſuccurrit afflictis propter Religionem Gallis 3. 153. b. Würtembergicum Ducem reſtituit 2. 251. ſeqq. Haſſi Principis fortitudo 2. 54. a. Principis inſignia leones. 2. 583. conditiones pacis 2. 502. a. Principis Philippi laudes integro carmine perorantur 2. 280. a. Haſſi contra Brunſuicenſem expeditio 2. 452. Haſſi coram Carolo V. oratio de Religione, & Cæſaris Reſponſio 2. 453. & inter hos varia colloquia ibid. b. Haſſi rebelles à Principe ad officia revocantur 2. 151. a. Haſſiaco Gottorpenſes nuptiæ 3. 174. a.
Hatſibeler apud Turcas qui vocentur 2. 394.
Hattelo quid ſignificet 1. 445. a.
Hatthulff quid ſignificet 1. 441. b.
Hatto nomen proprium 1. 441. b.
Hatto Moguntinenſis Epiſcopus à muribus conſumitur 4. 158. b.
Havella fluvius veteribus ignotus 1. 69. c. Havellæ regio. 1. 63. d.
Havelbergenſis Epiſcopatus 1. 47. d.
Haveland 1. 63. d.
Havelſpergenſis Epiſcopatus 1. 63. d.
Haydones populi 2. 589. b.
Haymburgum in Hungaria 2. 251. b.
Hedenfurt vel Hedinfort conditur, deque ejus etymo multa. 2. 580. a.
Hedinum arx obſeſſa à Cæſarianis & expugnata. 2. 578. a. arx ſolo adæquata. ibid. Hedini expugnationis narratio 2. 576. b.
Hedui olim, nunc ſunt Burgundiones Ducatus 1. 93. b.

†††

Hegen-

Hegemmüllerus juris utriusque Doctor 4. 42. a.
Hegoica Nobilitatis lam equeſtris 2. 77. a.
Hegovia in armis ſeditioſa 2. 153. b.
Heidelberga nonnullorum Principum Conventus. 2. 538. a.
Heidem obſidetur 2. 67. a. eripitur Würtembergico a Foederatis ibid. vocatur aræ Flaviæ ibid.
Heidelbergenſe Gymnaſium Eccleſiæ proventibus fundatum 1. 194. b.
Heilbrunna 1. 25. b. 2. 253. b.
Heilbrunna Monaſterium Carmelitarum extra urbem deſolant ruſtici, civitatem in deditionem accipiunt 2. 140. a.
Heiliger Lebe Monaſterium a Naſſavienſibus expugnatum, ibidemque Albanorum clades 4. 83. a.
Heiligenſtadium oppidum occupatum 4. 90. a.
Helffenſtainum ara capta 2. 545. b. arx recuperatur 2. 537. b.
Helffenſtein Comes 2. 17 b. Helffenſteinium Comitem quomodo ruſtici trucidarint 2. 442. b. Helffenſteinenſis occiditur a ruſticis, ejus uxor grandi afficitur injuria 2. 52 a. 140. b.
Helleſpontus mare. 1. 255. a.
Hellevones 1. 17. a. Hellevionum potentia 1. 69. c.
Helluſii ibid. Helluſios apud Plinium eſſe Hellesiones 1. 68. b. eſſe inſulares 1. 75. a.
Helvecones 1. 32. b. Helveconarum & Ariorum nomina exoleta 1. 87. b.
Helvetia in pagos diviſa 1. 47. d. Helvetiæ deſcriptio 1. 315 a.
Helvetii olim gens Baltica 1. 7. b 21. a. Helvetii multi ad altare Romæ in templo S. Petri occiſi 2. 631. Helvetii ſolennem Conventum celebrant 4 63 a. unum milliare faciunt decem Italorum milliaria 4. 25 a. Helvetii quo juicurantur in revocandis militibus 2. 468. a.
Helvetiorum marca 1. 278. a. in Conciliis ordo 1. 332. b. pagi quatuor 1. 305. b. loci 1. 335. a. Helvetiorum deſerta, nunc Sylva Mora 1. 85. a. apud Baſileam contra Gallos pugna 1. 192. Eremus 1. 59. b. civitas 1. 52. c. potentia ante tempora Julii Cæſaris 1. 278. a. Helvetiorum pagi 1. 29. b. occiſorum numerus in pugna Papienſi 2. 610 b. Viginti millia Dux Würtembergicus conduxerat 2. 39 a. exercitus apud Gallorum Regem in Italia 2. 153. propter Religionem tumultus 2. 442. a. civile bellum. 2. 444.
Helvetiorum Virtutes in pugna 4. 132. b. Helvetios Germanos eſſe 1. 225. b. Helvetios ſolicitat Gallus de promovenda ſua electione in Imperatorem. 2. 6. a. eorum reſponſio 2. 6. b. literæ ad Pontificem ibid. Helvetico foedere nominatim excepta Rom. Eccleſia & Imperium. ibid. Helvetiæ ſitus qi. opportunus 2. 6. a. auxilia promittunt tuendæ tranquillitati Germanicæ 2. 6. b. Helvetiorum auxilia ſolicitat Würtembergicus 2. 76. b. coram eis agit cum Præſide Würtembergenſi ibid. cum eis Gallus foedus pangit 2. 177. b è terra ſua propterea contra cum conduci militem prohibent, facile tamen adverſus alios conductos poſtea poſſe corrumpi oſtenditur 2. 180. a. Legatum Pontificis in carcerem conjiciunt 2. 181. b. contra Gallum militantes domum revocantur 3. 153. b. apud Helvetios tumultum concitat Caroloſtadius. 2. 441. a. eorum diſſidia in Religione 2. 445. b.
Hemiolia naves quæ dicantur 4. 22. a.
Henetos gentem eſſe Aſiaticam 1. 80. b. Miſniæ magnam partem occupaſſe 1. 79. b.
Hennebergici Comites pecunia haud exigua mulctati ab Henrico Duce Brunſuicenſi 4. 92. a.
Henricus Brunſuicenſis viciniis bellum infert 2. 558. b. Ditione pulſus, ad Cæſarem Metim veniens, ac ab eo auxilium petit 2. 557. a. Brunſingam urbem obſidet 2. 518. b. 4. 91 b. foedus init cum Mauritio Electore Saxoniæ contra Albertum Marchionem. 4. 91. b. Brunſuicenſ. unde ſit oriundos 4. 92. b. cum ſuis copiis in Franciam vocatus. 4. 92. a. Chriſtophori Wriſpergii copias diſſipat. 4 92 a. Sophiam Sigiſmundi Regis Poloniæ in uxorem ducit. ibid. ſecundas nuptias celebrat. ibid. Erico Brunſuicenſi ſuppetias fert 4. 90. a. Ducatu exuitur 4. 62. a. 90. b. una cum filio Carolo captivus Caſtellas miſſus 4. 91. a. carcere liberatus & Ducatui reſtitutus 4 91. a. Blaſſenbergum arcem obſidet 4. 92. a. copias conſcribit contra Albertum Marchionem. 4. 91. b. bellum gerit contra Ericum Ducem Brunſuicenſem 4. 91. b. Alberti Marchionis Ditionem invadit 4. 92. a. Fridericum Daniæ & Ericum Sueciæ Reges diſſentientes conciliat 4 92 b. Albertum Marchionem prælio ſuperat 4 92 a. ſuos hoſtes & plurimas civitates inferioris Saxoniæ ingenti pecunia mulctat. 4. 92. a. copias adverſus Magdeburgenſes ducit 4. 91. a. quot liberos habuerit 4. 93. a ino. .iur. 4. 90. a.
Henrici Ducis Brunſuicenſis diſſidium cum civitatibus Goslaria & Brunſuico 4. 93. b. res geſtæ 4. 90. b. erga devictos humanitas 4. 92. a liberi & uxores 4. 93. a.
Henricus II. Rex Galliæ victus a Philippo Rege Hiſpaniarum 2. 649. Rex Galliæ Legatos mittit ad Principes Germaniæ 2. 543. b II Rex Gallorum foedus init cum Germaniæ Principibus ibid. Rex Galliæ ſpe urbis capiendæ Argentinenſis fruſtratur. 2. 546. b. II. Rex Galliæ venit in Germaniam 2. 546. b. Rex Galliæ capit Metim 2 545. Galliarum Rex cur Metim ceperit, & exercitum in Germaniam duxerit. 2 543. Rex Galliæ Tullum & Virodunum capit 2. 545. a. II. Rex Galliæ novas copias mittit contra Regem Hiſpaniarum 2. 649.
Henrici Regis Galliæ titulus in literis miſſis ad Germaniæ Principes. 2. 544. a. inter Henricum II. Regem Galliarum & Angliæ Regem pax 2. 541. a.
Henrico Duci Brunſuicenſi Galliæ Rex auxilio venit 4. 90. b. Saxoniæ Elector & Landgravius bellum inferunt, 4. 90. b. inter Henricum Brunſuicenſem & Volradum Mansfeldium bellum 2. 557. a
Henricus IV. Imperator conſecratus. 1. 378. b. ſubducitur cum vitæ periculo matri 1. 381. b.
Henricus Navarræ Rex moritur 2. 139. a.
Henricus Salmuth Theologiæ Doctor 4. 108. b.
Henrici Lucelburgii Electio & geſta 1. 187. b.
Henrici Ottonis Palatini vita & obitus 5. 143. a.
Henrici Regis Scotiæ necis in cauſa quis fuerit 4. 46 a.
Hepta flumen 1. 361. b.
Herbipolis Ducalis & Pontificalis ſedes 1 232. b.
Herbipolenſis Eccleſiæ potentia 1. 254. a.
Hercynia Sylvæ ac initium 1. 305. b. Sylvæ nomen unde. 1. 46. c. Sylvæ deſcriptio 1. 20. b.
Hercules Alemannus 1. 6 b. Alemañus 1. 205. a. Deus Germanorum 1. 13. a. duo 1. 25. a. Alemannus Decimus in Germania Rex 1. 44. a. Hercules Lybius 1. 43. b.
Herculis columnæ, 1. 24. b. 235. a. etymon 1. 43. a. apud Celtas imago 1. 64. d. ſcuta 1. 47. a.
Herdevones 1. 43. a.
Herenalba Coenobium 2. 73. a. Herenalbæ Coenobii ſitus, ibid. à Foederatis occupatur. ibid. Comes ab Eberſtein fundavit, & quando exuſtum ibid.
Heriboldi 1. 21. a.
Hericourtis arcis cauſa exortæ controverſiæ, 3. 148. a. ſeqq.
Hermann quid ſignificet 1. 242. a.
Hermannia pro Germania 1. 242. a.
Hermannus Contractus quando floruerit 1. 179. a. Haſſiæ Landgravius 1. 195. b.
Hermersdorpii maxima aquarum tempeſtas exorta. 4. 42. b.
Herminones 1. 5. a. 43 a. quomodo vocentur 1. 203. b. ultimi Germaniæ. 1. 88. a. Herminonum gentes quæ. 1. 72. a.
Hermonactus 1. 83. a.
Hermundurorum civitas 1. 30. b. ſedem ad Albim fuiſſe 1. 79. a.
Hernberga Würtembergenſis civitas capitur à Foedere Suevico 2. 71. a.
Hernbergæ ſitus. 2. 42. b. Hernbergam vallant Foederati ibid. Hernbergam capit Dux Würtembergicus 1. 50. a.
Herold quid ſignificet 1. 445. b.
Heroldi qualenam hominum genus 2. 21. a.
Herorum clades 2. 563. a.
Herveldenſe Monaſterium ſub Juriſdictione Pontificis. 1. 380. a. litem cum Halberſtatenſi Epiſcopo ſuper decimationibus fovet. ibid. b. quæ infortunio Epiſcopi reſtituuntur Monaſterio. ibid.
Heſdinum captum. 2. 603. b. arx capta 2. 557. a.
Heſperidum inſulæ 1. 93. b.
Hetruria Dux Coſmus Medices creatus 4. 130. a.

Hetruſci 1. 2. b.
Heydones in Hungaria qui ſint 2. 430. a.
Heyna Xenodochium à Philippo Haſſiæ Landgravio conſtitutum 4. 62. a.
Hiacinthinum bitumen 1. 68. a.
Hidruntum urbem occupant Turcæ 1. 387. b. 4. 147. b.
Hieram claſſis Chriſtianorum pervenit 4. 12. a.
Hieronymi Patria 2. 270. b.
Hieroſolyma à gente Arabica capta 1. 184. a. Hieroſolyma Rex Gotfridus Dux ex Lotharioruni familia. 1. 179. b. Hieroſolymitana expeditio 4. 126. b. Hieroſolymorum devaſtationem, quæ prodigia antecesſerint 4 159. a. Hieroſolymitanorum Equitum laus 2. 88. a. vide Melitenſes. Hieroſolymam à Saracenis occupatam conantur Chriſtiani recuperare Henrico quarto imperante. 1. 179. b.
Hirula Hunnorum Princeps 2. 221 a.
Hildebertus quid ſignificet 1. 444. a.
Hildesheim 1. 78. b.
Hildesheimenſes 1. 61. b. Hildesheimenſis civitas. 1. 86. a. Hildesheimenſis Epiſcopi bellum contra Ducem Brunſuicenſem 2. 81. a. Hildesheimenſe bellum 2. 942. Hildesheimenſis civitas obſeſſa 4. 90 a. Epiſcopus à Carolo V. proſcriptus & poſtea ab Erico Duce Brunſuicenſi Ditione pulſus ibid. Hildesheimenſis Epiſcopus Brunſuicenſem Ducem invadit, ſed ab hoc poſtea mandato Imperatoris territorio exuitur 2. 81. ſeqq. Hildesheimenſis Epiſcopi & Abbatis Fuldenſis lis de præcedentia. 1. 382. a.
Hiltenburgum arx capitur à Würtemb. 57. b. Hiltenburgum caſtrum occupatur & incenditur 2. 65. a.
Himera fluvius ejusque tractus. 4. 22. b.
Hinrich quid ſignificet 1. 442. b.
Hippo in Africa 2. 355. a.
Hippona oppidum 2. 562. b. Hipponam olim nunc Bonnam vocant 2. 557. b.
Hircanum mare. 5. 90. a.
Hiſares 5. 289. a.
Hirſaugia Monaſterium 2. 44. a.
Hirſchau Monaſterium à quo ædificatum 1. 178. a.
Hirſchaugienſi Cœnobio aſſervari creditur D. Aurelii corpus 2 72. b.
Hiſmaëlis Sophi Provincia 2. 117. b.
Hiſpalis olim, nunc Sybilia 1. 93. b. 2. 602. b.
Hiſpania à Turcis ſpoliata. 2. 321. a. Hiſpania quantum Melitenſibus equitibus debeat 4. 12. a. ex Hiſpania duo ad Imperium evocati 1. 11. a.
Hiſpaniæ diviſio. 1. 26. b. Hiſpaniæ Principes Carolo V. obviam procedunt 2. 647. b. Hiſpaniæ Rex Pontifici bellum infert 3. 10. b. Pontifici & Gallo reconciliatur 5. 12. a. Hiſpaniæ Regnum abſuturus Carolus V. nurui commendat 5. 521. b. eidem multa perfidiæ exempla obſiciuntur 3. 11. a. inter Hiſpaniarum Regem & Paulum IV. Pontif. bellum 2. 648. Hiſpaniam devaſtant Franci. 1. 150 a. totam ſubegit Cæſar Auguſtus 5. 62. b.
Hiſpanus quare ſit eligendus in Imperatorem 2. 8. a. quare non 2. 9 a. ſeqq. ſolet aſſiduitate vincere non properans. 2. 10. b. Hiſpanus Gallum prælio cruento vincit, & ei aliquot oppida adimit 5. 13. a. Hiſpanus Gallum cædit. 5. 125. b. Hiſpani & Galli pacificatio. 3. 135.
Hiſpano prærogativam ante Gallum adjudicat Pontifex 5. 169. b. Hiſpanum Imperatorem potiturum orbe, vaticinatum olim 2. 254. b. ſeq.
Hiſpani quo comitatu ſecuti ſint Carolum Regem ſuum Aquisgranum 2. 20. a. Hiſpani à Turcis prælio ſuperati 4. 55. a. Hiſpani magis arte, quam viribus bellicoſi 2. 10. a. quibus calamitatibus preſſerint Mediolanenſes 2. 214. b. Hiſpani Arcem Africæ Pevoldi Velez capiunt. 5. 173. b.
Hiſpanorum inſolentia in urbe Roma 2. 611. victoria terrim Africam 2. 377. b. dira avaritia in urbe Roma 2. 617 a. multi Papiæ contra fidem datam necati 2. 608. naves à Geuſiis interceptæ 4. 126. b. in Anglia negotiantium omnia bona ab Angliæ Regina arreſtata 4. 115 ſævientes in Geuſios 4. 176. b. clades ad Fliesſingam 4. 176. 180. a. expeditio in Turcas à Gallis impedita 4. 177. b. Regis Edictum de inquiſitione 4. 78. a. ſex provinciæ 1. 26. b. Edictum de inquiſitione confirmanda in Belgio 4. 63. b. 78. Hiſpanorum exercitus egenus. 2. 213. b. Regi, Maria filia Maximiliani II. Imperatoris nupta, 4. 141. b.
Hiſpaniarum Rex Auraicum publico Edicto proſcribit 4. 71. a. Regis tres naves in Anglia arreſtantur 4. 109 b. Rex Carolum filium unicum cubiculo certo concludit, eoque exire vetat 4. 70. b. Regis Edictum de reſtitutione ſuorum ſubditorum 4. 155. b. in Hiſpaniarum Regem quanta beneficia à Melitenſibus equitibus collata fuerint 4. 12. a. inter Hiſpaniarum Regem & Pontificem Romanum & Venetos fœdus initum adverſus Turcam, ejusque fœderis capita 1. 158. a.
Hiſpanica inquiſitio in Belgium introducta 4. 55. a. Hiſpanicæ naves pretioſiſſimis mercimoniis & ſumma pecuniæ octingentorum millium coronatorum oneratæ, in Anglia detinentur ac arreſtantur. 4. 209. b. Turcis formidabiles 4. 172. b. Hiſpanicarum navium arreſtationis Angliæ Regina cauſas publico ſcripto explicat. 4. 115. Hiſpanicas naves octodecim & duas triremes Angliæ Regina eripit. 4. 124. b. Hiſpanicum mare 1. 255. a. bellum. 1. 26. b. Hiſpano-Gallicum conjugium. 3. 141. b. Carolus V fœdus cum Gallo pangit ſibi proficuum. 2. 201. a. aliud cum Gallis Hiſpanorum fœdus 2. 217. a. Carolus V. fœdus cum Tunetano Rege à ſe reſtituto pangit. 2. 355. b. qui Hiſpano quotannis. 6. equos & 12. falcones ſolvit. 2. 336. b. Bonna quoque occupata cum Rege Tunetano de ea paciſcitur. 2. 357. b.
Hiſter fluvius. 1. 241. b.
Hiſtoriam cur quidam ſcribere negligant. 2. 176. a. Hiſtorias Romanorum continuas extare. 1. 368. a. Hiſtoriis recentioribus magis credendum 1. 69. c.
Hiſtoricorum penuria quæ damna Germania intulerit. 1. 97. a.
Hiſtrienſes. 1 210. a.
Hohannſardam Principem Coccorum muros Hieruſalem deſtruxiſſe 1. 238.
Hochheymum Xenodochium à Philippo Haſſiæ Landgravio inſtitutum 4. 62. a.
Hochſtratenſis Comes ad dicendam ſententiam coram Albano vocatur. 4. 71. b. Comes capitalis criminis accuſatus. ibid. Comes ſe de criminibus objectis, & maxime de ambitione ac crimine læſæ Majeſtatis purgat. 4. 75. a. ſeqq. Comitis delicta à Procuratore generali commemorantur. 4. 71. b.
HochTeutſchland 1. 2. a.
Hoff oppidum 1. 87. a.
Hoffmannorum hæreſis doctrina 4. 157.
Hogri 1. 165. b.
Hohenloenſis Comes miſerabili conflagratione interiit: 4. 155. Hohenloenſem Comitatum diripiunt ruſtici & Comites in pacta jurare cogunt. 2. 139. b.
Hohenſtauffen proſapia. 1. 211. a.
Hojum oppidum Condruſorum 1. 345. a.
Hojus fluvius ibid.
Hollandia. 1. 2. a.
Hollandiæ urbes. 1. 232. b. pars ſub Batavia continetur. 1. 84. b. Inſula. 1. 254. a. Hollandiæ Status quinquaginta millia florenorum Auraico, ob beneficia præſtita offert. 4. 82. a.
Hollandiam inundat Rhenus. 1. 92. a. primam ſedem Francorum fuiſſe. 1. 254. a. in Hollandia motus excitati. 4. 81. a. mira ventorum tempeſtas & Oceani exundatio orta. 4. 146. a.
Hollandi 1. 22. b.
Hollandinus Comitatus 1. 243. a.
Holſati ubi ſint 1. 42. b. 62. a.
Holſatiæ Duces Ditmarſos debellant. 3. 48. a. Holſatiæ Dux Moſcoviam venit, & benigniſſime à Moſcovita exceptus 4 140. a. Holſatiæ Ducatus 1. 85. b.
Holſatienſes Dani. 1. 77. b.
Homburgum 2. 130.
Homerus quando claruerit 1. 171. b.
Homecida quomodo mulctati ſint apud Germanos, 1. 17. b.
Homicidium quomodo apud Turcas puniatur. 2. 395. a. Homicidii pœna 1. 17. b.
Homines qui mactârint. 1. 63. c.

Homberga arx 2. 45. a.
Honoris inconſulta cupido honoribus obſtat 2. 99. b.
Horburgum oppidum 2. 475. b.
Horiſi quales ſint Sacerdotes 2. 595. a.
Hormeſen caſtellum capugnatum 4. 100. b.
Hornbachiana Schola fundata 4. 162. b.
Hornberga deditur 2. 45. a.

Hornenſis Comes conciones publicas Tornaci inſtituit. 4. 58. a. Tornaci multos captivos carcere dimittit 4. 89. a. quantum ſemper faverit Geuſiis 4. 87. a. captus ab Albano 4. 64. a. curru Bruxellas captivus vehitur 4. 83. b. morti condemnatus ejusque ſententiæ capitalis tenor. ibid. capite plectitur 4. 84. a. Comitis Virtutes ibid.
Hort quid ſignificet 1. 445 a.
Hoſpitalitas Germanorum 1. 17. b. 199. a veterum Germanorum 1. 55. b.
Hoſti Dano exitialiter inedia laboranti ſubmittit commeatum Suecus 2. 87. a. hoſti ſine damno proprio incommodandum eſt. 2. 435. b. Hoſtem callentiſſimum cavere quovis modo oportet 2. 526. a. a tergo relinquere intutum. ibid. b. fugienti intercludunt vias Chriſtiani. 2. 265. b. hoſtibus aliquando præſtat quid concedere. 4. 5. a. hoſtium dignoſcendorum cauſa frontê pileos ſignant Cæſariani 2. 184. a. hoſtes ab itinere feſſos fugat Leva, ſed incolumes ſua cum laude dimittit 2. 139. b. hoſtium minis non terreri debent fortes 2. 212. b. hoſtibus propinquis relictis non ſunt ſectandi longinqui. 2. 210. b.

Hugo Capetus 1. 220. Caputius a. 1. 176. b.
Hugonoti multas urbes in Gallia occupant 4. 64 b. circa Mõtealem ad arma concurrunt ibid. ſuas copias contra Helvetiorum agmen ducunt. 4. 109. b. in variis locis urbibus expelluntur 4. 65. a. copias conſcribunt. 4. 64. b.

Hugonotorum copiæ 4. 109. b. calamitas 4. 74. b. tumultus in Gallia 4. 64. b. in Gallia afflictio 4. 65. tumultus in urbe Aurelianenſi 4. 65. a cædes in Argentoratenſi agro 4. 109 a. occiſorum pugna ad Jarnacum numerus. 4. 121. in Gallia nomen unde 3. 142. b. 4. 48. a. valde affliguntur in Gallia 3. 150. b. ſeq.
Hugonotos Rex Galliæ ſub ſpecie pacis varie vexat. 4. 74. b. inter Hugonotos & Pontificios acre prælium committitur. 4. 132. 149. b.
Huldrici Ducis Wirtembergici oratio de ſua militia. 2. 75. b. actio coram Helvetiis 2. 76. b. ortus & vita 2. 34. a. atque civile bellum aliquot ieſt aſſumptum. ibid. Ei falsò impinguntur graviſſima crimina. 2. 287. b. ſed purgatur 2. 290 a.
Humanis rebus fidere, vanum eſt 2. 29. b.
Hungaria citerior & ulterior 2. 220. Hungariæ Regni ſedes Buda. ibid. ultra Danubianæ deſcriptio ibid. flumina ib. deſcriptio. ibid. cœlum corporibus Germanorum adverſiſſimum. 2. 585. a. Hungariam Tartari miſerrimè depopulantur 4. 54. b.

Hungari unde venerint in Pannoniam. 1. 88. b. tributarios ſe Imperatoris fore promittunt. 1. 412. a Hungari unde venerint, qui nunc ſunt 2 220. Hungarorum clades propè Mohacz late deſcribitur 2. 218. ſeqq. prima poſt Regem dignitas Palatinatus 2. 215. b. ei ſubjecta Walachia ibid. Conventus 219. b. Hungari a Scythis orti 2. 220. a. Reges in Alba Regali ſepulti ibid. b. privilegia quidam allegant, quibus ſine Rege ipſi militare detrectant 2. 223. b. perfidè cum Turca in Chriſtianos conſpirant 2. 238. a. Judex Curiæ tertius à Rege 2. 227. a. Rex Ludovicus poſt infelix prælium ſuffocatur 2. 228. b. clades iſta miſerrima 2. 229. Coronæ conſervatorium ara Wiſſegrad ibid. Regnum per fas & nefas affectat Wayvvoda Tokay, ſed Ferdinandus coronatur 2. 230. a. d. Hungarico Regno contendentes Pannonico bello viam ſternunt. 2. 249. a. Hungari Limenarchæ Reip. Chriſtianæ. 2. 249. b.
Hanibertus quid ſignificet 1. 444. b.
Hunicaria oppidum captum 2. 603 b.
Hugnus 1. 3. a. Hunnorum Rex primus Odoacer 1. 245. b.
Huſchochi populi 2. 589. b.
Huſſaronum perfidia 4. 5. a.
Huſſari vaſtant Voeſtlandiam 2. 483. b.
Hutteriani hæretici. 4. 157. b.

Hybernis movere nequit milites Moronus ſtipendii defectu 2. 188. b.
Hyems aſperrima & nivoſa 2. 557. a. aſpera & frigidiſſima. 4. 41. a. 176. a. Hyemis inclementia vineta radicitus perierunt 1. 436. b.
Hypolitus proprium nomen 1. 443. b.

I.

IAcobus Andreas Theologus Præpoſitus Tubingenſis Eccleſiam renovat in Ducatu Brunſuicenſi 4. 93. a. Eccleſias in Ducatu Neoburgenſi reformat 4. 163. a. Jacobi Andreæ Formulæ Concordiæ conſcriptæ, viginti Theologi Zervestæ ſe ſubſcribunt. 4. 136. b inter Jacobum Andreæ & Tilemannum Heshuſium Doctores Theologiæ diſſidium 4. 136. b.
Iacobus Elector Trevirenſis Trevirenſibus bellum infert. 4. 89. b.
Iacobus Herbrandus Theologiæ Doctor 4. 145 b.
Iacobus Nothus quomodo Rex Cypri factus ſit 4. 138. Alexandriam confugit & operam Soldani implorat. ibid. Præſul Nicoſienſis factus. ibid.
Iacobus Rex Cypri ſeptem Commiſſarios poſt ſe inſtituit 4. 138. a. Jacobus Rex Cypri Catharinam Cornarii Patricii Veneti filiam, in matrimonium ducit ibid. Jacobi Regis Cypri teſtamentum ibid.
Iacobus Stuardus tutor Reguli Scotiæ 4. 45.
Iacobus Teutonicus Ordinis Carthuſienſium 1. 193 a.
Ianizari Turcæ quales 2. 240. a. Janizatorum origo & diſciplina militaris 2. 404 2. 590. b numerus 2. 592. arma ibid. officia diviſa ibid. victus in re militari. 4. 29. b. quot millia fuerint in expeditione Melitenſe 4. 3. a. octingenti cæſi 4. 5. a. Janizaris quæ lingua familiaris ſit. 2. 591. a.
Ianiculus mons Romæ quomodo hodie appelletur. 1. 180. a.
Ianuarienſe edictum 4. 104. b.
Iarnacum oppidum captum ab Hugonotis, rurſus direptum 4. 120. a.
Iazygum Regio 2. 540. †.
Iberia 1. 26. b. pars Colchis 1. 93. b. Iberia à Parthis victa 2. 395. b.
Iberia montium inhabitatores. 1. 90 a.
Iccius portus 1. 54. b.
Iemats communitas Rhætorum 1. 181. b.
Iconium hodie Cognyum dicitur 2. 390. a.
Idolum Irmenſeul. 2. 314 b.
Igla flumen. 1. 92. a.
Ignis hiatus in Echranis. 1. 68. a. de Rheno aſcendit & proximas villas abſumpſit 1. 375. b Ignis artificialis uſus in bello 2 430. b Igne præſentia colloquutorum ſignificarunt Rhodiis 2. 92. b.
Ilera fluit in Danubium 1. 92. a.
Illyricum provincia 1. 249. b. Illyricum populati ſunt Cimbri 1. 172. b. Illyricum Sclavoniam hodie nominant. 2. 385. b.
Illyrii Boſrimenſes & Dalmatia 1. 93. b.
Illyricos occuparunt Germani 1. 36. b.
Ilva Inſula 2. 344. b.
Ilza amnis 1. 92. b.
Imaginibus infenſiſſimi Anabaptiſtæ 2. 316. b.
Imperandi cupidine invadere aliena Regium eſt 2. 117. b.
Imperator quæ juramento Aquiſgrani promiſerit. 2. 23. a. Imperatoris officium 2. 368. b. Coronatio Bononiæ celebrata. 2. 268. Imperatoris & Pontificum diſcordia quantum nocuerit. 1. 182. a. Imperatorem eligendi lex & conſuetudo 1. 176. b. Imperatores qui coronati ſint. 1. 114. a. Cæſares Spiræ ſepulti 1. 230. b. Imperatorum electio & coronatio defenſa. 1. 108. a. Imperatori titulus Chriſtianiſſimi competit. 1. 116. a. Imperatorum quorundam Germanicorum geſta 1. 171. ſeqq. Imperator excommunicatus. 1. 181. b. Imperium quando ad Germanos tranſlatum. 1. 245. b. Imperator eſt Dux conſilii inter omnes Reges. 2. 2. a. non naſcitur. ibid. Imperatoris diſſonantibus ſuffragiis uno tempore electi. 2. 3. b. Imperatorem quidam Electorum conſtituunt Anglum. 2. 4. a. ſucceſſorem commendare poteſt. 2. 5. a. Imperatorum nati-
vum

vum in Germania ſatis commodum eligi poſſe. 2. 6. b. Imperator & Rex Neapolitanus nemo ſimul exiſtere poteſt 2. 6. b. Imperatoris idoneitas ratione ditionis 2. 7. a. ſeqq. ratione potentiæ egregia 2. 8. a. in Imperatorem cur Carolus V. eligendus 2. 8. b. idoneitas ratione Virtutum 2. 8. b. ratione ætatis 2. 9. a. Imperatorem Germanum ultimum fore Maximilianum prædixerat vates 2. 9. b. Imperatore extraneo opus non eſt, ſi Principes Majorum ſectantur Virtutes. 2. 9. b. etiamſi eſſet indigena mediocris fortunæ. ibid. in Imperatorem cur Gallus eligendus ibid. Imperatoris Caroli V. coronatio ejusque ſolennia 2. 16. ſeqq. Imperator & Pontifex conveniunt de ejiciendo Italiâ Gallo 2. 177. a. ab Imperatore inveſtitur Ferrariæ Dux ſuper Modenâ, Rhegiû, &c. 2. 341 b. Imperator Pontifici ſtapedes tenet 2. 272 b. Canonicus Lateranenſis, antea Pononienſis creatur. 2. 274. a. Henricus Imperator adhuc puerili ætate creatur 1. 378. b. administratione commiſſa Imperatrici 1. 379. a. cujus authoritate opprimuntur ſtatus 1. 381 b. ab officialibus corrumpitur Henricus 1. 383. quam ob cauſam ſtatus ipſi vel emendationem, vel depoſitionem officialis injungunt 1. 387. a. Imperator Poloniæ & Bohemiæ Ducem vi regiæ Majeſtatis increpat 1. 394. b. Imperatoris potentiæ improbè accuſatus Dux Sueviæ ſe committere detrectat, armis potius ſe tutaturus. 1. 396. a. Imperator arci incluſus a Saxonibus, quanta poteſt arte fugam diſſimulat. 1. 400 b. Imperatoris deponendi cauſa conventum expetunt Saxones 1. 402. a. depoſitionis cauſæ 1. 403. a. Imperator emendationem promittit. 1. 404. a. ſed alius ob id conventus Fridslariæ indicitur. 1. 405. a. Imperatore prælium eligente, ut non depoſitus honeſtè moreretur. ibid. Ei præſcriptæ pacis conditiones 1. 406. a. in quas conſentit Imperator, paulo poſt eas deſerens 1. 407. b. Imperatoris jurisdictio nova eſt abſoluta in cauſis cum ordinibus communibus 2. 410. b. Imperatoris & Turcæ pacificatio 3. 97. Imperatoris depoſitionem meditantur Status. 1. 429. a. Imperatoris abſolutio 1. 438. b. de degradatione ejusdem nova conſilia 1. 440 ſeq. Imperatorem abeſſe Imperio ſummè periculoſum 2. 11. a. eligendus qui Virtute ſibi authoritatem conciliare poteſt 2. 11. b. ſæpe mediocris fortunæ propter Virtutem electi, non ſine felici Reip. ſtatu ibid. Imperatorem per jocum quidam vocavit Conſulem Auguſtanum. ibid. ſi tympanum pulſat, tota Francia tremit. ibid. Imperator Carolus. V. quomodo electus 2. 12. a. Henricus IV. excommunicatus 1. 428. a.

Imperium Romanum ad Germanos translatum 1. 51. b. Romanum quando fuerit ampliſſimum 1. 259 a. Romanum quomodo & quando in Germanos ſit translatum 1. 245. b. Imperium quot modis vacare poſſit 2. 632. Imperium Romanum poſt bella inteſtina Henrici IV. tempore non potuit recuperare priſtinam Majeſtatem 2. 4. a.

Imperii Statuum ſeſſio 2. 650. conſtitutio 2. 3. b. Romani officia militaria 2. 248. b. auxiliorum catalogus 2. 247. b. legitima ſedes Roma eſt 2. 27. b. urbes contra Nobiles 2. 38. a. ad Imperii Ordines Carolus V. Imperator ſcribit, & Imperium abdicat 2. 646. ſeqq. Imperii vires apud Germanos defeciſſe 1. 237. a. Ejus Vicarius perpetuus Marchio Montisferrati. 2. 267. a. Imperii Status & ſeſſio 2. 513. a.

Imperium Romanum affectat Gallus 2. 2. b. Imperium univerſale affectat Turca 2. 240. a. ejusque cauſa Religionis opportunitatem ſimulant 4. 1. b.

Imperia cunctanter & religioſe accipienda 2. 14. b. Imperia, civitates, Regna habent ſua initia & fatales periodos. 1. 90. b.

Imperiales civitates quæ 1. 169. b. Imperialia ornamenta Nurenbergæ aſſervari 2. 23. a.

Impreſſoria artis inventio 1. 197. b.

Incendiis per proditores ſtructis obſeſſos Viennenſes expugnare tentat Turca 2. 241. a.

Indictio penſitationis genus 1. 52. b.

Indorum ſignum militare fuit Hercules 1. 48. a.

Inducias non violari ſtratagematibus ait Albanus. 3. 31. a. Inducias hoſti ad inopias fere redacto denegant Itali, 2. 392 a. inducias fraudulentè pactis Donowertanis non ſervat Schertelius 2. 460. b.

Inedia contabeſcere qualis miſeria 2. 313. b.

Infames libelli per conſtitutiones Principum corrumpendi 2. 268. a.

Infantes qui in Reformatis Eccleſiis Belgic. fuerant baptizati, denuò baptizantur 4. 63. b.

Inga vel filius Mauni 1. 42. b.

Ingævones unde dicti 1. 203. b. qui fuerint 1. 5. a. ſunt gens Germanorum 1. 171 a.

Ingelnheim Regium palatium 1. 222.

Ingrati apud Romanos infames 2. 630. a.

Ingratitudo quale vitium 2. 620. b.

Ingriones 1. 85. a.

Ingrevolandi 1. 66. c.

Injuria magnis viris tenaciſſimè inhæret 2. 109. b.

Inquiſitio in Belgio multorum motuum cauſa 4. 47. a. 63. b 75 a. 77. a. 78. a. Inquiſitionis nomen omnibus odioſum 4. 77 a. Inquiſitionis Hiſpanicæ crudelitas. 3. 157. a

Inquiſitores conſtituit Pontifex 3. 164. b.

Inquiſitorum arrogantia in Belgio 4. 63. b.

Inſidiæ militares 2. 474. b.

Inſidiæ Turcis hinc inde ſtructæ valde proſunt 2. 264. a. Inſidiæ Turcarum calidiſſimæ. 2. 93. a paucitatem ſimulando 2. 99. a. inſidiis Turcam adventantem accipere parant Chriſtiani 2. 261. b.

Inſubres 1. 279. a.

Inſubria tota fere vaſtata 2. 608.

Inſula S. Petri 2. 321. b.

Inſulæ 1. 3. b. Fortunatæ nunc Canariæ dicuntur 1. 91. b. Inſulæ in Danubio 2. 428. b. Inſulas occupandi, veteribus fuit magna cupiditas 1. 80 b.

Interamnenſis Pannonia unde ſit dicta. 2. 587 b. in Interamnenſi Pannonia rerum contra Turcas geſtarû deſcriptio 1. 585.

Interbacum oppidum Marchiæ 2. 132. a.

Interim formula pacis. 4. 161. b.

Interregnum in Imperio annorum octodecim 2. 4. a. Interregnum a morte Maximiliani Cæſaris 2. 81. a. Interregnum periculoſum 2. 39. a. Interregnum mortuo Maximiliano bello portendere videtur 2. 66 a. Interregna plena periculorum 2. 9. a.

Intrada ſplendidiſſima Caroli V. Aquiſgrani 2. 19. ſeq. Magni Magiſtri Rhodienſis Romæ 2. 120. b. Caroli V. Cæſaritana per pontem aulæis tectum 500. paſſuum. 2. 324. a.

Intuergi populus 1. 85. a. 306. a.

Invidia fortunarum & Virtutum vicino Würtembergenſi movent quidam bellum. 2. 286 b. Gallus Carolo V. 2. 325. a. Invidia ſemper dignitatis comes 2. 344. b. in extremas calamitates conjicit Bavariæ Ducem 2. 390. a. Invidiam qui non ſentiant 1. 218 b.

Ioachimus Elector Brandenburgenſis Eccleſias in ſua Ditione reformat 4. 43. a. Friderico Electori Saxoniæ vitam conſervat. 4. 133. ſeq. Joachimi Electoris Brandenburgenſis vita, Virtutes, res geſtæ 4. 153. ſeq.

Iocus jocanti exitioſus 2. 59. b. 2. 311 b.

Iohannes Albertus Megapolenſis copias conſcribit. 4. 43. a Roſtochienſes ad certas pacis conditiones redigit 4. 43 b. Roſtochii arcem munitiſſimam contra civium tumultum conſtruit 4. 45. a. Roſtochium obſidet 4. 43. a. tormenta bellica civitatis Roſtochienſis in arcem transfert. 4. 45. a.

Iohannes Cantacuzenus imperium abdicat 2. 639. b.

Iohannes Dudleus Eduardum VI. Regem Angliæ veneno necat 2. 632. b.

Iohannes Figedy unus ex Capitaneis in Arce Agria. 2. 531. †

Iohannes Fuggerus Ferdinando Auſtriaco ſuppetias contra Turcam fert 2. 595. b.

Iohannes Fridericus Dux Saxoniæ ob quas rationes ſe Grumbachianæ conjurationi adjunxerit 4. 55 a. puerum quendam, magica arte inſtructum, in conclave ſuum recipit. 4. 38 b. Elector Saxoniæ Henrico Duci Brunſuic. bellum infert 4. 90. b. Elector ad Albim a Carolo V. prælio ſuperatus & captus 4. 91. a. Dux Saxoniæ domum remittitur 2. 555. b. Dux Saxoniæ proſcriptus 2 606. b. Dux Saxoniæ è vinculis dimittitur 2. 548. Johannis Friderici ſumma obſtinatio atque pervicacia. 4. 56. a.

Iohannes Funccius capite truncatur 4. 54. b.

Iohannes Hitia Argentinenſis pictor. 1. 198. a.

Iohannes Scotus 1. 175. a.

Iohannes Weiß Doctor 2. 566. b.

Iohannis à Bruck (ſ. Davidis Georgii) vita, doctrina, mors 3. 30.

Iohannis Brentii natura, ejusque genium, mores, Virtutes, vita. 4 145.

Erlang Jürg 2. 598.
Ionia 1. 91. ab Alexandro Magno domita 1. 172. b.
Iovii Hiſtorici laus 2. 518. a.
Iovis montes 1. 306. a.
Ipern tumultus exoritus & imagines fractæ 4. 51. a.
Iracundia mutationes affert Eccleſiæ & Reipublicæ. 2. 11. b.
Irmenſeul Fanum ſeu idolum 1. 268. b. Irmenſeul Idoli Etymologia. 1. 315.
Iſabella filia Regis Portugalliæ Carolo V. nupta 2. 603. a.
Iſabella Imper. Maximiliani filia, quomodo a Carolo IX. excepta fuerit. 4. 147. a.
Iſara flumen 1. 254 a. Iſaræ fluminis curſus & exitus in Danubium 1. 92. a.
Iſchia inſula 2. 372. b.
Iſcheks caſtellum expugnatum 4. 90. a.
Iſenacum urbs munita. 2. 484. a.
Iſis Numen Germanorum. 1. 49. b. Suevorum Numen. 1. 51. b. Juno Ægyptia Oſiridis uxor 1. 42. b. Iſidis ſimulacrum 1. 64 a.
Islandia Inſula Oceani 1. 30. b.
Iſna fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a. Iſnenſes ſupplices ad Cæſarem legationem mittunt 2. 492. a.
Iſſenburg arx 1. 221. a.
Iſſenburgenus Comes a ruſticis interfectus 2. 147.
Iſtævones gens Germanorum 1. 43. a. Iſtævones qui ſint 1. 5. a. Germani proximi Rheno 1. 203. b. unde appellati. ibid.
Iſthmus 1. 95. b.
Iſtria in Illyrico 2. 385. b.
Italia avitum Imperii domicilium 2. 27. b. quantum Meliensibus militibus debeat 4. 12. a.
Italia ingenium uber 2. 293. b. flos & robur 1. 2. b. Statuum motus & reflexiones Ao. 1521. 2. 176. ſeqq. Italiæ renunciat Gallus certis conditionibus 2. 201. b.
Italiam victricibus armis petebat pirata 2. 346. a. Galliæ Rex cum exercitu invadit 2. 602. b. aliquoties vaſtavit Henricus IV. 1. 179. b. devaſtaverunt Franci 1. 191. a. Ed ut ejiceretur Gallus conveniunt Pontifex & Cæſar. 2. 177 a.
Itali quas copias miſerint in Germaniam ad Carolum V. 2. 484 Italorum mos eſt, mutare favorem mutatâ fortunâ 2. 233 ò Italorum liga contra Cæſarem 2. 200. a. Italorum tria milliaria faciunt unum milliare Gallicum. 4. 23. a. decem milliaria faciunt milliare Helvetiorum. ibid.
Ius Galetorum expugnatio & receptio 3. 9. ſitus & monumenta, ab Anglis ultra ducentos annos poſſeſſum 3. 16 a. pacta deditionis 3. 18 a.
Itinerarium Antonini Iuſpectum 1. 359. a.
Iuberi 1. 289. a. 296. a.
Iudicium extremum in valle Mamre futurum 2. 254. b.
Iudicorum decem liga apud Rhætos 1. 250. b. Conſiſtoria apud Rhætos ibid. Judiciorum ordinationem aliam fieri petunt ſeditioſi Francofurtenſes 2. 172. a.
Iuditham imitatura mulier ſupplicio afficitur 2. 316. a.
Iukragens 1. 89. a. 249. a. Regio 1. 88. b.
Iula a Turcis obſeſſa 4. 49. b. a Turcis occupata 4. 52. a. à Keretſchenio prodita ibid. igne vaſtata ibid.
Iuliacum oppidum 1. 365. b.
Iuliacenſis Comitatus & Marchionatus & Ducatus 1. 243. a. Juliacenſe bellum à Jovio deſcriptum. 2. 422. b. Juliacenſis Dux in introductione Imperatoris coronandi de præcedentia cum Legato Saxonico certat 2. 19. a. dirimitur ſub prætextu debiti conducendi juris Juliacenſis ibid. b.
Iuliani hæreſis 4. 157. a.
Iulia Alpes 1. 71. b. 290. b. Juliarum Alpium portio eſt mons ſeptimus 1. 290. b.
Iulenſes miſerè à Turcis trucidati 4. 51. b.
Iulius Brunſuicenſis Dux miſſas abrogat & Lutheranam Religionem ſuſcipit 4. 93 a.
Iulii Cæſaris commendatio 1. 20. a. inter Julium Pontificem & Regem Galliæ bellum 2. 617. b.
Iulium Carnicum 1. 71. b. 82 b.
Iunonis Sacrum inſula, ejus deſcriptio. 4. 7. b.
Iupiter Labradæus 1. 64. d.
Iura mons 1 305 b Juræ montis nomine quæ contineantur 1. 21. a.
Iuramentum ab Imperatore præſtandum 2. 12. b. Juramentum Imperatoris in Coronatione factum 2. 23. a.
Iuraſſus mons 1. 41. a.
Iusjurandum Maurorum quale ſit 2. 337. a. Jurisjurandi ſolemnitas apud Tunetanos. 2. 337. a. Carolus V. tacta cruce in pallio aſſuta, jurat. ibid. b.
de *Iuſtificationis* articulo Theologorum Saxoniæ diſſenſio. 4. 108 a.
Iuſtitiæ imago 1. 334. a.
Iutlandi 1. 62. a.

K.

Kalamantza oppidum funditus deletum. 2. 599. a.
Kala vetus oppidum. 2. 72. b.
Kamanceh oppidum 2. 221. a.
Karks arx vi capta 4. 95. a.
Karpum donavit Imperator Carolus V. Herculi Duci Ferrarienſi 2. 341 b.
Karethna munimentum expugnatum 2. 385. b.
Kelheim oppidum 1. 254. a.
Kemſee 1. 82. b.
Kennemerlandes non eſſe Caninefates 1. 365. a.
Kereſter oppidum munitiſſimum a Lazaro Schwendio expugnatum. 4. 34. a.
Keretſchenius graviſſime coram Turcarum Imperatore accuſatur 4. 52. a. Conſtantinopolim captivus adductus, ibique finem vitæ miſerrimum ſortitus. ibid. proditi Turcis Julam accuſ. ibid. perfidiæ atque proditionis coram Cæſare accuſatus ibid.
Kiburgenſis Comes 1. 271. a.
Kiliani & ſociorum ejus ſanctorum martyrum corpora quando ſint inventa & tranſlata 1. 167. a.
Kepdorpium ab Hiſpanis occupatum 4. 61. a.
Kirchhaum in Würtembergia 2. 68. b.
Klebachis aquarum inundatio 4. 42. b.
Kiegovia in armis ſeditioſa 2. 153. b.
Klegois premitur à Comite à Fürſtenberg 2. 53. b.
Knittelius Hiſtoricus de opinionibus Anapabtiſtarum. 4. 157 b.
Königshofium circa ruſtici ſeditioſi cæduntur & diſtrahuntur 2. 164. a.
Kolbenſium turma ruſticorum 2. 147. a.
Kraichgovia 2. 149. b. ubi variæ à ſeditioſis ruſticis editæ clades recenſentur, in officium redigitur 2. 162.
Krembs 1. 87. a.
Krembſchi Tartarorum Rex Moſchoviam obſidet. 4. 158. b.
Kremſa oppidum intra Danubii 1. 254 b.
Krezer Zobelium Epiſcopum Wirtzburgenſem cædit 3. 7. capitur, & in itinere noctu ſibi ipſi vitam laqueo finit. 3. 224. a. 4. 34. b.

L.

Laca indica 2. 363 b.
Laccobardi fuerunt Albis accolæ 1. 64. a.
Lacedæmonios humana victima litaſſe Marti ſuo 1. 49. b.
Laciburgum 1. 69. c. 85. b. eſſe Sundenſem civitatem 1. 92. b.
Laconia eſt in Peloponneſo 2. 387. a.
Lacus Tigurinus 1. 326. a. Lacus in Hungaria duo Nobiles 2. 220. Lacus & paludes in Helvetia 1. 326. a.
Lalandiam vaſtant Sueci & Lubecenſes 2. 86. a.
Lampertus quid ſignificet 1 444. b.
Lana flumen 1. 242. b. Lanæ fluminis ripas multa oppida habere 1. 253. b.
Lancearii milites 1. 47. a.
Landavienſium cum Comite Palatino tranſactio in ſeditione ruſticana 2. 173. a.
Landgravius domum proficiſcitur 2. 555. b. liber factus 2. 514. b. denuò capitur. 2. 515. b. Landgravius Haſſiæ Ducem Brunſv. in prælio capit 4. 91. a. bellum Henrico Brunſuic. infert 4. 153. a moritur 4. 61. b. Landgravii filius revocat ſuos equites à Marchione Brandenburgico 2. 548. b. Filius cum Mauritio Duce Saxoniæ conjungitur 2. 544 b.
Landſcroniæ urbis ſitus 2. 463.
Landæa oppidum 1. 253 a. 254. b.
Landolphus proprium nomen unde dictum 1. 441. a.
Landreſium oppidum 2. 424. Landreſii oppugnatio ibid.
Landritium oppidum fruſtra obſeſſum 2. 606. a.
Langobardi 1. 63. b. Rheni accolæ 1. 63. d.
Languars flumen 1. 285. b.

Lanchato

Lambeta oppidum 1. 254. a.
Larius lacus 1. 289. a. 306. b.
Larobrigi populus 1.304.a.
Laruneſia inſulæ. 1.374. a.
Larta olim Epeirus dicta 2.355.b.
Latini quamdiu Conſtantinopolitanum Regnum poſſederint 4.138. b.
Latitudo Regionis 1. 256. Latitudo loci quomodo quærenda 1. 256.b.
Latrocinia Germanorum veterum 1. 25. a.
Lavare publicè Duci Würtembergico laudi cedit 2. 58. a. lavandi mos apud Turcas 1. 594. a.
Laubi piſa, rapas, frumentum ac triticum pluit 4. 158. a.
Laudam arcem deſolant ruſtici ſeditioſi 2. 139. b.
Laudem Pompejam Cæſariani obſident 4. 90. in Laudenſem agrum Borbonius Dux cum exercitu venit 1. 616. a.
Laugingа oppidum 1. 154. a. Laugingam Principum confœderatorum exercitus pervenit. 2. 545. b. Laugingiana Schola conſtituta. 4. 163. a.
Laupha conflictus & victoria Landgravii 2. 283. b.
Lauphanum urbs 2. 451.
S. *Laurentius* arx funditus everſa 2. 595. a.
Lauri frondibus Apollinis aram ornabant 1. 49. b.
Lauriacum 1. 82. b.
Lauſnicia 1. 86. a.
Lautia dona 1. 52. b.
Laxenburgum nobile bonum emporium 2. 263. b.
Lazari Schwendi Virtutem rei militari 4. 24. a.
Legatum non ſtatim in urbem intromitti contumelioſum cenſetur mittenti 1. 154. b. Legatorum jus violat Danus 2. 57. a. Legatos Rhodienſium capere Turca ut & eos & per eos alios corrumpat 2. 91 a. ſed iis ſtudem ſententes denegant 92. a. Legatorum Palatinorum periculum in pacificatione cum ſeditioſis. 2. 150. a. Legatus Mediolanenſium ex vultu hoſtis dijudicans animum Cremonam conſervat. 4. 205. b. Legatum explorandi cauſa miſſum ſpernit rex Anabaptiſtarum 2. 509. a. Legatorum mandati odioſi audientiam differt Abbas Laurenſis, donec noctu ſe in tutum recipit 1. 384. a. Legatos per avia temporis trahendi cauſa ducit Moſcovita, ut interea bellum pararet 5. 41. a. Legati mittendi non inviſi ei, ad quem ablegantur. 3. 42 a. Legatio Turcica pacis cauſa 3. 96.
Leges quid tribuant Turci 2. 395. a. Leges a Germaniæ Principibus contemnuntur 2. 286.
Leida oppidum a Geuſiis captum 4. 150. b. Leidam incendunt Anabaptiſtæ graves propterea pœnas luentes. 2. 309. a.
Leidenſis motus oritur & imagines templis dejectæ 4. 51. a.
Leiningа quid ſeditioſi ruſtici fecerint 2. 170. a. Leiningam veterem & novam ſeditioſi ruſtici occupant, & Comiſſam ſibi ante menſam ſervire cogunt 2. 170. a.
Leiphemium deditum 2. 135. a. ruſticis fœderatis eripitur & diripitur. ibid.
Lemanus lacus hodie lacus Loſanenſis 1. 93. b. fluvius. 1. 231. 2. lacus 255. a. lacus ex Rhodano 1. 505. b.
Lembergi piſa, rapas, frumentum ac triticum pluit 4. 158. a.
Lemburga arx a Lotharingiæ Duce expugnata 4. 182. a.
Lemnum inſulam vaſtat Turca 2. 587. b.
Lemonii 1. 34. a.
Lemovicenſes ob novam exactionem ſeditionem movent 4. 174. a.
Lenberga obſeſſa 2. 45. a. oppidum Würtembergiæ fœcundiſſimum pecoris 2. 73. b.
Lengenſes ruſtici ſeditioſi 2. 148. b.
Lenhart quid ſignificet 1. 445. b.
Lenſa municipium a Gallis direptum & incenſum 2. 648. a
Lentienſes an ſint Lintzgoii 1. 303. a.
Lentzitium arx celeberrima 1. 69 d.
Leo X. Pontifex contra Gallum 2. 176. b.
Leoburgi duo propolæ miſerè intereunt 4. 158. a.
Leodinus Epiſcop. fœdus init cum Duce Sabaudiæ. 2. 548.
Leodium cum Namurcis 1 165. b. anti-eſſe Imperialem civitatem 1. 44. a. 84. a. 169. b. Carolo Burgundione vexatum 1. 347. b. urbs 1. 336. b. Leodii urbis ſummaria deſcriptio 1. 342. b. urbis nomenclature 1. 541. a. Leodis laceſſiti cauſa Gallum armis invadit Imperator. 2. 177. a.
Leodiorum Rex Theodorus Theodericus 1 181. a.
Leodienſes Germanos fuiſſe 1. 538. a. Leodienſis Epiſcopi potentia 1. 234. a.
Leonora ſoror Caroli V. matrimonio jungitur Regi Galliarum. 2. 603. a. Leonoræ Hiſpanæ nuptiæ & obitus. 3. 123.
Leopentia 1. 71. b.
Lepontii valli 1. 291. b. Viperi. 1. 306. a. Lepontiorum vallis 1. 293. b.
Lepanthus portus olim Naupactus dictus 4. 169 a.
Lesbon diripit Turca 2. 357. b.
Lesbus inſula alias Mitylene ſeu Metelinum dicta 4. 22. a.
Leucaorum ſedes 1. 361. a.
Leucadia à Turcis expugnatur 4. 387. b.
Leucorum oppida 1. 366. a.
Levoni populi 1. 34. b.
Leuentini vallis 1. 293. b.
Lewold quid ſignificet 1. 445. b.
Leyna flumen 1. 92. a.
Levanschans 1. 30. b.
Liberalitas civitatum in Principes 1. 52. a. Germanorum. 1. 199. a Ducis Würtembergici. 2. 60. a. Liberalitate omnium favori ſe inſinuat Dux Würtembergenſis 2. 57 b. fiſcum exhaurit idem. 2. 60. b.
de *Libero* Arbitrio inter Theologos Saxoniæ diſſidium. 4. 103. a.
Liberti 1. 15 b.
Liburnia pars eſt Sclavoniæ. 1. 95. b.
Liburni 1. 210. a.
Licates 1. 259. a.
Licatii 1. 81. a. Licatiorum ferocitas 1. 284. b.
Lichtenavium arx capta 2. 548. incenſa & funditus deleta 2. 548. b.
Licia 1. 93. b.
Lienni ubi Danubius accipiat 1. 254. a.
Lichtenfelſum oppidum ab Henrico Duce Brunſuicenſi occupatum. 4. 93. a.
Lichtenſteinenſe Monaſterium deſolant ruſtici 2. 241. a.
Lifflander 1. 66. d.
Liga Rhætorum 1. 280 b.
Liguſticum mare 1. 255. a.
Liburnum arx obſeſſa 4. 90. a.
Lilia non ſoli Galli utuntur 1. 212. a.
Limagus fluvius quare ſic dictus 1. 324. a.
Limellum oppidum captum 4. 159. a.
Limitanus ager. 1. 58. a.
Limoſaleum 1. 85. b.
Limpurgum 1. 257. b. Limpurgum Monaſterium diripitur. 2. 149. a. Limburgenſis Ducatus 1. 243 a.
Lindavia fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a.
Lindaugia 1. 275. b.
Lingua Thuſcana utuntur Rhæti 1. 277. b. Belgarum quomodo corrupta ſit 1. 567 b. Linguæ latinæ peritiam Nobilibus non conducere, perverſè quidam judicant. 2. 57 a.
Linguæ quomodo ab imperitia depravantur 1. 241. b. Linguæ Turcarum plures 2. 591. a. Linguarum peregrinarum notitia Majeſtati Turcarum Imperatoris contraria. 2. 115. a.
Lintres qualia ſint navigia. 4. 22. b.
Linza 1. 254. b.
Lingow. 1. 275. b. Lingöwer. ibid.
Lintzium oppidum 1. 348. b.
Lippa à Turcis occupatur 2. 541. 4. 95. a. Lippæ arcis amiſſio 2. 540.
Lipſiam obſidet Saxo 2. 492.
Lipſenſium ſepultura 2. 566. a.
Liſſon Venetis eripiunt Turcæ. 2. 587. b.
Litera jaculis in urbem miſſæ ad ſolicitandam defectionem 2. 128. a.
Litera Gallorum & Germanorum antiquæ, & quando uſus ſcribendi inoleverit 1. 297. a.
Literis quibus Galli & Germani uſi ſint olim 1. 297. a. Literas apud Numidas nemo niſi Sacerdos addiſcit, 2. 347. b.
Literatura & liberalitas quid poſſint 1. 200. b.
Lituania quibus linguis utatur 1. 89. a. Moſcoviæ conjuncta eſt 1. 89. a. fuit extrema Regio Germaniæ 1. 80. b. Lituaniæ civitas principalis Vilna eſt. 1. 89 a. plena deſcriptio 1. 248. a. Ducis Imperio ſubſunt gentes multæ. 1. 89. a. de Lituania quædam memorabilia, 3. 170. a. Lituani 1. 41. a. Lituanorum ſedes 1. 75. a.
Lituano-Moſcoviticum bellum 3. 169. b.
Lituanenſium & Samogitianenſium Theologorum diſſidium de Cœna Dominica 4. 138. b.

Litorale præſidium 1. 307. a.
Livonia 1. 2. a. 34. b. extrema fuit Regio Germaniæ 1. 80 b. Livoniæ deſcriptio, 1. 248. b. & Moſcoviæ limes. 1. 92. b.
Livoniam fuiſſe Gotiam Orientalem. 1. 58. a.
Livones 1. 30. b. Livones Moſcovita debellat, & provinciam Torpatenſem ſubjugat 3. 39 pacem. 50. annorum faciunt 3. 39. b. Livonibus duras conditiones imponit Moſcovita, pacem tandem recuſat & bellum denunciat. 3. 40. b. ſeq. 128. reſpuunt auxilia modica 3. 134. b.
Livonienſes eſſe Venetos 1. 80. b. Livonienſes miſere cruciati a Moſcovita 4. 168. a.
Livonorum Metropolis 1. 75. a.
Lœchus fluvius 1. 547. b.
Lövvenſteinenſem arcem diripiunt ruſtici, Comites injurioſe in verba jurare cogunt 2. 148. a. Scharffenec diruitur. 2. 150. a.
Lombardia 1. 2. a.
Lona fluvius 1. 85. a.
Londini Conventus habitus, ejusque Conventus narratio 2. 636. 4. 173. b.
Longena arx ſolo æquata à Carolo V. 2. 602. b.
Longitudo Regionum ad quid conducat 1. 257 b. Regionum 1. 157. a.
Longobardi Suevorum gentes. 1. 30. a. in Italia vicerunt Gothos 1. 79. a Roma pulſi 2. 617. a.
Lotharingia ab Alberto Marchione Brandeburgico invaſa 2. 555. b Lotharingiæ Ducis in Alſatia factum in ſeditioſos ruſticos 2. 79 a. Deinde ditione pulſa Argentoratum venit 2. 554. Princeps puer captus & in Galliam miſſus 2. 545. Dux a Naſſavienſi Comite coram Imperii Proceribus accuſatus. 4. 184. b. Principiſſa Wilhelmo Duci Bavariæ nupta 4 72. b.
Lotharingiam incendium ſeditionis ruſticanæ quoque invadit 2. 146. b. Rex Galliæ invadit 2. 545.
Lotharingi unde dicti 1. 208. b.
Lotharingici ruſtici & Alſatici Tabernis obſeſſi 2. 146. b. Lotharingici ruſtici rebellant, cæduntur a ſuo Duce 2. 146. a. circiter octodecim millia. 2. 147. b.
Lotionum variarum varia apud Turcas nomina 2. 394. a.
Lovanium 1. 230. b. antiquum oppidum 1. 361. a. munitur 2. 620. oppidum obſeſſum ibid. obſidione ſolutum. 2. 627. Lovanii ſtudioſi ſe contra hoſtem armant 2. 622. Lovanienſis obſidio 2. 406. Lovanienſibus pacis conditiones a Longevallio quæ præſcriptæ ſint 2. 623.
Lovanienſis Epiſcopatus. 1. 233. b.
Lübeck 1. 85. b.
Lubecum 1. 2. a. Lubeci urbis autoritas & pulchritudo. 1. 232. a.
Lubecenſes quibus conditionibus cum Sueciæ Rege pacati ſint 4. 149. b. Lubecenſes contra Danos Suecorum conſequuntur auxilia 2. 85. b. redeunt in Danorum amicitiam 2. 86 a. alio bello Danos infeliciter infeſtant 3. 74. a. bellum Sueco denunciant 3. 160. a. ejus cauſæ eâdem & ſeqq. pag.
Lubenum 1. 69. c.
Luca in Italia conveniunt Cæſar & Pontifex 2. 365. b.
Lucarn 1. 294. a.
Lucarus 1. 277. a.
Luceburgenſem Principatum Aurelianus Princeps invadit 4. 153.
Luceburgeorum Principum laus 2. 550. ex Luceburgeorum familia qui Cæſares fuerint 2. 551.
Luceburgicus ager à Galliæ Rege miſere depopulatur. 2. 549. b.
Luceburgum agrum Albertus Marchio Brandenburgicus ingreditur 2. 555 b.
Lucemburgenſem Ducatum Rex Gallorum devaſtat 2. 602 b.
Lucemburgum Ducatum Carolus V. recuperat 2. 606. a.
Luceria laus 1. 328. a.
Luckmanier mons 1. 291. b.
Lucones in utraque Albis ripa 1. 78. b.
Lucorum Religio 1. 11. b.
Lucumonis mons 1. 291 b.
Ludi equeſtres 2. 34. a. Ludi apud Turcas 2. 394. b.
Ludicra Germanorum 1. 18. b.
Ludovicus Secundus Rex Hungariæ quæ paſſus à Turca. 2. 219. Ludovici Pii Imperatoris pietas 1. 174. a. Ludovici nominis etymon 1 443. a.
Lues maxima exorta inter Cæſarianos 2. 603. b.
Lugdunenſes ſuos Hugonotos urbe ejiciunt 4. 65. a. Lugdunenſibus ſuccurrunt quidam Helvetiorum 3. 153. a. per proditionem ejus deditio tentatur 3. 157. a.
Lugdunenſis Gallia 1. 2. a.
Lugnitza Vallis 1. 272. a.
Lugnitzer Vallis Rhætorum communitas 1. 281. a.
Lugodunum 1. 84. a. oppidum Batavorum 1. 364. a.
Luis 1. 241. a.
Luna Numen veterum Germanorum, 1. 12. a. Lunæ tres Magdeburgi in cœlo conſpectæ 2. 532. tres Lauingæ à Cypriano Leovvitio Aſtrologo Clariſſimo viſæ 4. 98. a. Lunam inchoantem rerum gerendarum auſpicatiſſimam arbitrantur Turcæ. 2. 92. b. Lunæ ſqualor valde conturbat Turcam. 2. 109. b.
Luna Sylva 1. 59. b. Lunæ Sylvam eſſe partem Sylvæ Bohemiæ 1. 91. a.
Lunaw 1. 152. a.
Luneburgum quomodo ſit ad egeſtatem redactum 1. 232. a. civitas 1. 49. c. Luneburgenſis Ducatus 1. 78. b. 85. b. Luneburgenſis Princeps occiſus 2. 563. Luneburgenſes ingenti pecunia mulctati ab Henrico Duce Brunſuic. 4. 92. a.
Lungefeldenſe Monaſterium a Lotharingiæ Duce captum, 4. 185. a.
Lupia quo loco fluat in Rhenum 1. 85. a. 91. b. oppidum 1. 319. a.
Lupoldi de Imperii juribus libellus 1. 224. b.
Luſatia ſuperior 1. 69. c. in Luſatia Religio Romana mutata 4. 151. a. Luſatiæ fluvius nomine Suecus 1. 29. a.
Luſignanum arx deditione capta. 1. 126. b. a quo condita ſit. ibid. a Regiis capitur 4. 133. a. arcem munitiſſimam Condenſes obſident. 4. 126. b. Luſignani Cypri Reges unde dicti ibid.
Luſitania 1. 26. b. complectitur Portugalliam & partem Granatæ 1. 93. b. Luſitani nautæ in Indiam navigantes. 1. 202. b. Luſitanos perpetuo bello ſuſtinent Feſſani. 2. 347. b.
Luſatia 1. 247. b.
Lutetia Pariſium 1. 93. a. Lutetiæ liberum exercitium Religionis prohibitum. 4. 73. b. 142. b. ingens timor & trepidatio exoritur ob adventum Auraici 111. b. Lutetienſium pavor & trepidatio ob Cæſaris adventum 2. 606. a.
Luterbeck 1. 79. b.
Lutherus nomen unde 1. 545. b.
Lutherus acriter ruſticos ſeditioſos increpat 2. 135. a. ſeqq. ejus Doctrinæ quare & quomodo creverit 2. 136. b. ejus doctrinæ male adſcribitur ruſticorum ſeditio 2. 131. b. accuſatur ob conceſſionem nimiæ libertatis 2. 152. a. ejus libri Wormatiæ comburuntor 2. 29. a. hujus dogma novitatis accuſatum defendit a Principibus 2. 257. a. Lutherus Wormatiæ a ſententia deduci nequit. 2. 448. a. Lutheri epiſtola ad ruſticos ſeditioſos & Magiſtratus, in qua utrisque ſuum errorem oſtendit 2. 138. b. Lutherum quare reprehenderit Müncerus 2. 151. Lutheranæ Religioni omnis in Livonia calamitas imputatur. 3. 44. b. in ſanguine Lutheranorum Farneſius natare exoptat 2. 464. b.
Luti Omani & Luti Diduni ubi habitarint 1. 86. a.
Lutiburi in Sleſia erant. 1. 86. b.
Lutrea Doctor quando floruerit 1. 193. b.
Lutſeburgum oppidum. 1. 366. a.
Luxuries quale vitium 4. 46 a.
Luxus quid poſſit 1. 59. d. Luxus veſtium in Germania. 2. 15. a.
Lybs ventus 1. 321. b.
Lyburnica naves 4. 5. b.
Lycaones vel Lycaonii 1. 295. b.
Lyciam vicit Alexander Magnus. 1. 172. b.
Lycus rapidus ubi in Danubium feratur 1. 92. a. Lycum fluvium eſſe, quem vocamus der Lech 1. 105. b.
Lydiam domuit Alexander Magnus 1. 172. b.
Lygii 1. 65. d. Lygiorum civitates 1. 65. c.
Lymburgenſis Ducatus 1. 84. a.
Lyncurium 1. 67. c.
Lyſimachus à Germanis victus 1. 63. a.
Lytrum Legati Veneti 20000. aureorum 2. 181. b. Lytrum 50000. Ducatorum 4. 52. b.

M.

Macedonia Albania 1. 93. b. Macedonia hodie quæ ſit. 1. 210. a. Macedoniam ſubjugarunt Turcæ 2. 364. b. Macedonica phalanx 2. 404 b Macedonicum Regnum ad In-

ad Indiam usque propagatum 1. 250. a.

Machina mirabilis ex navibus 2. 378. Machinæ oppugnatoriæ inventio 1. 179. a. Machinæ bellicæ inventæ Tuneti in arce 2. 334. quot inventæ fuerint in Gotha urbe 4. 40. b.

Macerati balnea. 1. 188. a.

Mäteſeyck oppidum 1. 365. b.

Madea flumen 1. 295. a.

Madeburgum opp. à Cæſare proſcriptum 2. 519. a. urbs obſidione circumdata. 4. 91. a. acrius oppugnatur. 2. 530. b. obſidione ſoluta 2. 538. Madeburgi obſidio 2. 518. tres lunæ in cœlo eodem tempore viſuntur. 2. 532. a. Elephanticomium incenſum. 2. 521. induciæ factæ 2. 538. Turris D. Jacobi ſeptem diebus fruſtra ictibus globorum concuſſa 2. 529. Franciſcanorum Cœnobium exciſum. 2. 538. ſeditio quomodo ſit compoſita 2. 531. b. ſeditio exorta & punita 2. 537. ſuburbium incenſum 2. 521. ſeditio exorta 2. 534.

Madeburgenſis Conſul falsò traditus 2. 537. Epiſcopatus caret legitimo Domino 2. 518. Madeburgenſem Archiepiſcopatum Georgius Mechelburgenſis depopulatur. 2. 519. Archiepiſcopum eſſe Germaniæ Primatem 1. 233 b. Madeburgenſis Archiepiſcopus uxorem ducit. 4. 54. a. moritur ibid. Madeburgenſe bellum 4. 91. a. belli hiſtoria 2. 518.

Madeburgenſes Canonici quibus conditionibus Georgium Mechelburgenſem Ducem exercitus crearint 2. 518. ſe ad bellum parant 2. 519. de pace agunt 2. 534. capiunt Ducem Mechelburgenſem 2. 526. inducias faciunt 2. 538. fruſtra auxilia petunt à maritimis civitatibus 2. 535. b. Canonici fœdus cum Henrico Duce Brunſuicenſe ineunt 2. 518. Canonicorum caduceatorem inauditum dimittunt 2. 528 b. Madeburgenſium velitationes & excurſiones 2. 530. b. ſubditi quomodo tractati fuerint à militibus 2. 519.

Magia à Zoroaſtre repetita 1. 376. a.

Magiſtratus apud Turcas 2. 394. b. Magiſtratui etiam iniquè agenti jura ſua extorquere non licet 2. 137. a. Magiſtratus iniquitas ſeditionem ruſticorum concitat 2. 137. b. Magiſtratum quidem ſe agnituros promittunt ruſtici, non tamen cum ſervili ſua conditione. 2. 134. a. Magiſtratus impius & iniquus dejectione quidem dignus eſt, facto tamen Dei, non hominis 2. 135 a. Magiſtratu non exiſtente, quid futurum ſit 2. 133. b. etiam improbo parendum 2. 136. a. multa egregia Magiſtratum & ſubditos concernentia 2. 156. b. Magiſtratum delendum eſſe docent Anabaptiſtæ 2. 299. b. ſed mutat Rex eorum exorem 2. 317. b.

Magnopolis 1. 245. a. Magnipolenſes 1. 235 a.

Magnus Stñardus ſummus Judex apud Reginam Angliæ. 4. 175. a. Nordfolcium proditionis accuſat. ibid.

Moguntina Metropolis in Germania cenſetur 1. 170. a.

Magorum trium oſſa Coloniæ eſſe ſepulta 1. 230. b.

Magus flumen ex lacu Rivario 1. 324. a.

Magus puer laqueo punitur 4. 40. b.

Mahometa ſinus 2. 364 b.

Mahometes Turcarum Imperator. 2. 385. a. II. Imperator Turcarum Maximus claſſe Apuliam invadit. 4. 147. b. Mahometes expugnavit Conſtantinopolim 2. 397. b.

Mahon portus 2. 366. a.

Mahumedea legia præcepta 2. 393. b.

Mahummedem omnes ab inferis revocaturum credunt Turci 2. 395. a.

Major Domus Regibus imperat 1. 163. b. Majores Domus qui dicti ſint 1. 221. b.

Major portus ad Inſulam Melitam occupatus 4. 5. b.

Majoris inſulæ ſitus & deſcriptio 2. 366. a.

Malaca portus 2. 322. a.

Malans apud Rhætos communitas 1. 281. b.

Malaqua 1. 94. a.

Malecca locus in inſula Melita. 4. 22. b.

Malgaritum oppidum à Venetis expugnatum 4. 174. a.

Malmendrenſis Monaſterii reſtitutio 1. 393. a.

Malſerheid 1. 280. a.

Mals Rhætorum communitas 1. 281. a.

Malva 1. 94. a.

Mamaluchi quomodo educantur 2. 388. b.

Manaritium urbs 1. 364. b.

Mandisfeldicum agrum invaſerunt ruſtici ſeditioſi. 2. 154 b.

Manichæi hæretici 4. 137.

Manimi gentes 1. 33. b. populi 1. 32. b. 63. b. 75. a.

Manna exquiſitiſſimum in agro Caſtrovillacenſi provenit 2. 341. a.

Mansfeldii in fœdere Schmalcaldico fuere 2. 443. a.

Mansfeldius Comes ſeditioſos ruſticos cædit 2. 134. a. capitur 2. 549. b.

Mantua horribilis turbo oritur 4. 93. b.

Manumiſſio 1. 18. b.

Marca quid ſignificet 1. 74. a.

Marcellini hæreſis 4. 157.

Marcha Helvetiorum Regio 1. 274. b.

Marchdorff 1. 273. b.

Marchia 1. 2. a. 31. b. media 1. 47. d. antiqua 1. 8. a. Orientalis 1. 244. b. flumen 1. 91. a. Brandenburgenſis quando & à quo ſit inſtituta 1. 245. a.

Marchia diviſio 1. 47. d. & Pomeraniæ partem magnam tenuerunt Suevi 1. 78. b. Marchiam Badenſem quis inſtituerit 1. 243.

Marchica civitas 1. 52. c.

Marchio Brandenburgenſis 1. 31. b.

Marchiones Badenſes unde cognomen ſumpſerint 1. 324. b.

Marciana Sylva 1. 59. b.

Marcionitæ hæretici. 4. 157. a.

Marcoburgum urbs 1. 149 a.

Marcodurum 1. 54. a.

Marcomanni 1. 43. a. Marcomanni Germani 1. 248 a. Marcomannis vicini fuerunt Nariſci 1. 79. b. Marcomanni unde dicti 1. 31. b. dicuntur hodie Mähren 1. 93. a. Marcomannos magnam partem Bohemiæ tenuiſſe. 1. 79. b. habitaſſe ubi nunc Moravia eſt. 1. 74. a. 87. a.

Marckstaller unde dictus 1. 74. a.

Marcus Antonius Bragadinus ad palam extenſus excoriatur 4. 159. b.

Mare mortuum 1. 35. a. 66. b. Suevicum 1. 30. a. unum & idem diverſa habere nomina 1. 254. b. Ægeum 1. 255. a. excipit Danubium 1. 41 a. duplex 1. 255. a. de Bachan hodie vocatum 1. 92. b. tardum 1. 34. b. Maris diviſiones faciunt terrarum diviſionem 1. 255. a. pigri mira 1. 34. b. rubri anguſtiæ 1. 94. a. Germani appellationes 1. 35. b. Germanici mira 1. 35. a. Maris tempeſtas 4. 12. a. 20. a. 39. Marina aqua an congelari poſſit 1. 66. c.

Mareſcalli officium demetiendi avenam 2. 25. b.

Maria Henrici VIII. filia Regina Angliæ ſalutata 2. 633. b. Angliæ Regnum occupat. ibid.

Maria Regina Belgarum Gubernatrix exercitum contra Galliæ Regem mittit 2. 603 b.

Maria Ungariæ & Bohemiæ Regina Mariæburgum ædificat 2. 379. a.

Mariæburgum oppidum Galliæ Rex capit. 2. 579. a. à quo ſit conditum ibid. Poloniæ Regi traditum 4. 74. a.

Marimontium Rex Galliæ vaſtat 2. 579.

Maromaruſia Regio 2. 220. b.

Marpurg. 1. 87. a. Marpurgenſis inſignis Academia. 4. 62. a.

Marquardus quid ſignificet 1. 444. b.

Marſaci 1. 348. b.

Marſanum oppidum munitur 2. 358. a.

Marſchalcus nomen corruptum 1. 545. b.

Marſi populi Germani 1. 5. a. 87. a. populi unde 1. 204. a.

Marſigni 1. 32. b. & Gothini Suevorum populi 1. 32. b. 65. d. 75. a.

Martelesii populi 2. 389. b.

Martenach 1. 294. b.

Martes muſtelæve hoſpitum parcunt Gallinis 3. 31. b.

Martia Regio in Africa 2. 345. b.

Martiales Germani 1. 10. a.

Martiana Sylva ad Ulmam 2. 220. a.

Martignius Comes cum ſuis copiis in fugam converſus. 4. 122. a. interfectus 4. 135. a. ab Andelorio in fugam converſus 4. 103. b.

Martinengus Britanniæ Præfectus Andeloti copias ex improviſo invadit & quinque ligna militaria occupat, 4. 103. a. Aurelianum obſidet 4. 70. a.

Martini mons apud Treviros 2. 128. a.

Martinopolis qualis 1. 232. b.

Martis mons in Weſtphalia 1. 11. a.

Maruingi 1. 65. d.

Maſaci 1. 348. b.

Maſcuelis oppidum ad Euphratem ſitum 2. 390. a.

Maſons Monaſterium 1. 209. a.

Maſox 1. 295. b. communitas apud Rhætos 1. 281. a.

Maſoxertal 1. 295. a. 1. 297. b.

Maſſage-

Maſſagetæ ubi olim habitarint 1. 89. a.

Maſſilia 1. 20. a. urbs vetuſtiſſima 2. 89. a. quo pacto ab obſidione liberata ſit. 2. 193. b. obſidione ſoluta 2. 607. b. urbs Galliæ obſeſſa. ibid. collibus munita, 2. 430. b.

Maſtricht 1. 44. b. civitas 1. 351. a.

Materi 1. 89. a.

Maternus Divi Petri auditor 1. 59. d.

Mathematici Teutonici 1. 198. a.

Mantiſconenſis 1. 208. a.

Matium 1. 87. a.

Matreio 1. 82. a.

Matrimonium Sacerdotibus prohibetur. 1. 412. b. Matrimonium apud Turcas quale 2. 392. a. Matrimonia Germanorum 1. 15. b. apud veteres Germanos 1. 53 b. Matrimonii religio 1. 55. b.

Matris excæcaveris liberos, ne poteſtati Turcæ ſubjicerentur, facinus 2. 109 b.

Matugium 1. 297. b.

Mattiaci fontes calidi 1. 60. b. Mattiacorum genus 1. 22. b. Mattiacos hodie Selandos eſſe 1. 75. a.

Maulbrunna capitur a ruſticis 2. 146. a.

Maulbrunnenſe Colloquium 3. 171 a.

Mauri Alſachii 2. 351. b Mauri inermes ignarique militiæ, ac ingeniorum nobiles 2. 343. a, Maurorum veſtitus & mores 2. 327. b. ſedes 2. 347. geſtus & mores dum edunt 2. 341 a. Sacerdotes 2. 320. b.

Mauritania mons 1. 59. b.

Mauritius Elector Saxoniæ Schvvinfurtom fruſtra obſidet. 4. 91. b. fœdus init cum Henrico Duce Brunſuicenſi ib. in prælio fortiter pugnans, globo ferreo trajectus, occubuit ibid. Dux Saxoniæ quam liberaliter remuneratus ſit Legatos Agrienſes 2. 556. b. † Saxoniæ ex caſtris diſcedit, & Madeburgenſibus auxiliis ſuas copias auget 2. 525 a. proficiſcitur in bellum 2. 562. a. Epiſcopis Franciæ opem promittit 2. 558. b. Legatos mittit ad Marchionem 2. 561. b. Dux Saxoniæ Magdeburgum ingreditur 2. 538. b. Dux Saxoniæ pacem cum Cæſare facit 2. 554. b. Dux fit Imperator totius exercitus in oppugnatione Magdeburgenſi. 2. 520. & Ferdinandus de pace agunt 2. 545. b. Dux Saxoniæ Oenipontem capit 2. 548. a. Dux Saxoniæ in Ungariam contra Turcam copias ducit 2. 555. a. Dux Saxoniæ Conventum Ordinum ſuæ ditionis celebrat. 2. 544. b Dux Saxoniæ in pugna ferè captus 2. 528. b. ferè à ſeditioſis militibus interfectus. 2. 547. b. fœdus facit cum Bronſuicenſe Duce 2. 558. b. Dux atque ſocii ejus maximam auri vim a Norimbergenſibus flagitant 2. 548 b. in pugna globo lethaliter læſus 2. 563. a. Dux Saxoniæ quid maxime ægre tulerit in Paſſaviano Conventu 2. 551 a. ſcribit Regi Galliæ 2. 546. b. Conventum celebrat Lipſiæ 2. 561. b. moritur 2. 564. ſeqq. ſepelitur 2. 567. facta & res geſtæ. 2. 571. a. ſeqq. Mauritii Ducis Saxoniæ propoſitum in Conventu Paſſaviano. 2. 549. laus 2. 571. a. ſeq. inveſtitura Regalium Electoralis dignitatis & aliorum quorundam dominiorum 2. 509. res geſtæ contra Turcam 2. 571. b. funus Lipſiam defertur 2. 565. Electoris expeditio contra Marchionem 2. 561. periculum. 2. 547. b. ſepultura 2. 565. inter Mauritium & Johan. Fridericum Ducem diſſidium 2. 558. inter Mauritium Electorem & Albertum Marchionem bellum 4. 91. b.

Maximilianus II. Imperator munera Turcarum Imperatori mittit, & ab eo pacem petit 4. 63. b. Viennæ Conventum celebrat. 4. 55. a. Auguſto Electori Saxoniæ mandat, ut Decreta Imperii in Grumbachianos exequatur. 4. 55 b. Auguſto Electori Saxoniæ inveſtituram Electoralis dignitatis tribuit. 4. 48. a. duobus Ordinibus Archiducatus Auſtriæ, Dynaſtis, & Nobilibus liberam Religionem permittit. 4. 99. a. 130. a. 151. a. Imperator II. quale conſilium dederit Regi Galliæ ad pacem ſtabiliendam 4. 107. a. II. Imp. Ferdinando Patri in Regno ſuccedit 4. 36. a. exercitum in Ungariam mittit Duce Schvvendio. 4. 25. a. adverſus Turcam bellum gerit. 4. 50. b. II duas filias duobus potentiſſimis, Chriſtiani orbis, Regibus uno eodemque menſe collocat 4. 147. a II. Imp. prima ſua Comitia Auguſt. Vindel. indicit 4. 44 b. Maximiliani I. expeditio in Italiam 2. 617. b. inter Maximilianum II. & Selimum Turcarum Imperat. pax inſtituitur, ejusque pacis conditiones 4. 83. a. Maximiliani II. in Regem Romanorum electio & coronatio 3. 83. ſeqq. 154. b.

Maximus Rex Galliam devaſtat 2. 253. a.

Mazzagavam Rex Marocorum Portugalliæ Regi fruſtra adimere tentat 3. 150. a.

Mechlinia 1. 230. b.

Mechlinenſis Archiepiſcopatus alienatus 4. 77. b.

Meckelburgum 1. 245. a.

Meckelfeldæ aquarum inundatio 4. 42. b.

Mechels 1. 291. b.

Medenblick a Geuſiis expugnatum 4. 180. b.

Medi victi à Parthis 2. 395 b.

Medemnenſis Dux à Geuſiis cum ſuis copiis profligatur. 4. 180. b.

Mediolanum Monaſterium in Friſia. 1. 86. a. ſolo adæquatum ab Imperatore Friderico I. 1 181 a. ædificaſſe Gallos 5. 271. a. Mediolanum capitur a Cæſareanis. 2. 204. à Gallis expugnatum 2. 648. Neopolitanus Viceres ingreditur. 2. 607. b Gallici exercitus Duces ingrediuntur ibid oppidum à Carolo V. captum 2. 607. capit Gallus 2. 194 b. quomodo muniebant Cæſariani adverſus Gallos 2. 183. Mediolanorum oborta penuria ingens 2. 198 b. Mediolanenſis Imperii loca munitiora 2. 182. Mediolanenſem agrum invadit Rex Galliæ 2. 607. Mediolanenſis Ducis titulus ut conferatur, exigunt a Cæſare 1200000. florenorum 2. 199. b. Mediolanenſes valde metatis Hiſpanorum onerantur 2. 208 a. 2, 212. a. calamitates emphatice recenſentur 2. 215. b. Ducis oratio ad Imperatorem pro conſequendis Ducatus titulis 2. 218. a. quod impetrat pro 900000. aureis ibid. b. Mediolanenſium Ducis reſtituendi cauſa bellum integris libris proponitur. 2. 176. ſeqq Ducis ejecti filius magnificis etiam Galli promiſſis ad ceſſionem juris non poteſt induci 2. 177. a. Turrim disjecit fulmen malo omine 2. 178. a. Mediolanum oppugnaturus Palavicinus turpiter rejicitur 2 178. b. Cives ad fidem Gallo præſtandam hortatur Præfectus 2. 179. b. Infenſiſſimi fiunt Gallorum 2. 182. b. Mediolani horrenda graſſatur peſtis 2. 192. b. Magiſtratus ordinarii ibid. Dux Sfortia reſtituitur. 2. 184. a. Gallo quotannis ſoluturum ſe promittit 50000. aureorum 2. 201. b Cæſari jurare detrectant cives. 2. 200 a. omnia ibidem tumultibus miſcentur 2. 202. b.

ad *Mediomatricum* urbem Hugonotorum clades 4. 112. a.

Medulli & Medalli. 1. 297. a.

Medullium 1. 82. a.

Megalobergenſis Ducatus 1. 64. b. 85. b.

Megarenſis ora 1. 93. b.

Melcha oppidum in ripa Danubii 1. 254. b.

Melchior de Fronſperg, Dux Germani peditatus in urbe Roma 2. 612.

Meldenſis civitas obſeſſa 4. 65. a.

Melibar 1. 93. b.

Melibocus mons ubi incipiat 1. 91. a. mons 1. 59. b.

Melinda 1. 94. a.

Melita Inſula quantum diſtet à Pachino 4. 2. b. quot portus habet ibid. urbs à Carthaginenſibus ædificata ibid. inſula quo die primo a Turcica claſſe ſit invaſa 4. 4. a. obſidione ſoluta. 4 21. 42. a. munimentis novis contra Turcarum vim munitur 4. 2. b.

Melitæ ciſternæ dulci aqua implentur 4. 2. b. inſulæ ambitus & amplitudo 4. 23. a. diſtantia ſingulorum locorum 4. 23. a. Melitam inſulam Rhodii nunc tenent 2. 32 a. Melitam urbem Carthaginenſes in quem uſum ædificarint 4. 2. b.

Melitenſe bellum omnium bellorum, quæ Turca geſſit atrociſſimum 4. 1. b. Melitenſi militiæ quantus honos ſit attribuendus 4. 7. b. in bello Melitenſi de Italiæ totius ſalute etiam agitatur 4. 21. a. obſidione quot millia è Chriſtianis militibus & Turcis deſiderata ſint 4. 28. b. Melitenſes equites ex Rhodo pulſi 4. 1. b. quanta damna Turcicis piratis ſemper inferant 4. 1. b. duabus triremibus Turcarum potiti ſunt ibid. b. inſulam Melitam munimentis muniunt 4. 2. b. equites Turca funditus delere decernit. ibid equites quanta beneficia ſemper in Regem Hiſpaniarum collocaunt 4. 15. Turcas clam invadunt 4. 15. a. diu deliberant, num S. Elmi arx ſit relinquenda 4. 9. b. Turcis magnam ſtragem inferunt 4. 7. a. Melitenſium equitum Præfectus qui fuerit in obſidione inſulæ Melitæ 4. 2. b. Melitenſibus equitibus quantum Itali & omnes Chriſtiani debeant 4. 6. a. Melitenſium Equitum Magiſtri quomodo creentur, exemplo Phil. Valerii Liladami oſtenditur 2. 83 b. Eis ficte Turca promittit amicitiam 2. 89. b. ſed bello eos adoritur omnimodè cone-

ſe conſtituit 2. 90. a. Quàm infeſti ſint Turcico Imperio. ib. Melitenſium oppugnandorum opportunitas. 2. 91. a. Melitenſium ordini inſeritur ob bene meritaloco non illuſtri natus 2. 93. a. oratio, quibus ad Turcicum bellum incitantur 2. 93. b. ſeqq. a Turca ad deditionem variis promiſſis alliciuntur. 2. 98. b. conf. voc. Rhodus (quò hæc omnia congerenda).

Meluſinam arcem Luſignanum conſtituiſſe. 4. 126. b.

Memel fluvius 1. 88. a.

Memmega fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444 a. Memingis quam pœnam ſtatuerit Cæſar 2. 492. a. Memingenſis ſeditionis quidam Concionatorem Staplerum autorem fuiſſe falſo dicebant 2. 254. a.

Memphis 1. 93. b.

Menapii qui ſint 1. 41. b. Menapii ubi ſecundum Cæſarem & Strabonem habitarint 1. 362. b. Menapiorum dialectus 1. 337. b. paludes 1. 344. a. habitacula quæ 1. 362. b. Menapios & Morinos confines fuiſſe 1. 361. a. Germanos fuiſſe 1. 70. c.

Mendica mendicantibus negat eleemoſynam 2. 105. a.

Mendici Hanß Baters impoſturæ & pœna 3. 151. b.

Mengrelli 1. 90. a.

Menſa Turcarum 2. 391. b. Menſarum ordo in convivio Coronationis Imperialis 2. 20.

Menſibus nomina impoſuiſſe Carolum Magnum 1. 246. a.

Mercatores pannarii Papiæ militem veſtiunt 2. 608. b.

Merces Rhætorum 1. 272. a.

Merckshuſſe Xenodochium a Philippo Haſſiæ Landgravio conſtitutum 4. 62. a.

Mercurius Germanorum Deus 1. 49. b. Germanorum 1. 209. a. Mercurii Idolum in Alſatia 1. 11. a. Mercurii ſtatua. 2. 315. a. Mercurium quomodo coluerint Germani veteres 1. 10. b.

Mergentheimium occupant ruſtici, & arcem ſolo æquant 2. 139. b. proditione civium ibid. recuperatur 2. 165. a.

Meridiani circuli 1. 257. b.

Merodach Rex copias ducit in Italiam 1. 146. b.

Merovei geſta. 1. 220 b. Meroveorum ſtirps ibid. ſtirps quando & quomodo defecerit 1. 251. b.

Merrherland 1. 74. a.

Merſpurg. 1. 277. b.

Meſanca Vallis 1. 295. b.

Meſoburgus civitas 1. 145. a.

Meſopotamia ſubacta à Parthis 2. 395.

Meſovium 1. 86. a.

Meſſana commoditates 2. 340. b. quomodo Cæſar exceptus ſit 2. 364. b. ſitus & deſcriptio a. 340. b.

Metalla unde dicta 1. 46. f. in Germania 1. 199. Metalli inventio Friburgi. 2. 526. a. metalliſera Germania 1. 8. a. metalliferæ urbes. 1. 46. c.

Metaro Mediolanenſibus graviſſima 2. 208. a.

Methonem nunc vocant Modonem 2. 389. a.

Metis à Rege Galliarum capta 2. 545. a. a Cæſare obſeſſa 2. 557. 4. 91. a. à Gallis muniunt 2. 556. b. qua ratione capta ſit à Rege Galliæ & quid ibi actum ſit 2. 545. a. obſidione ſoluta. 2. 537. b. Metim non eſſe Imperialem civitatem 1. 169. b. Metenſis Epiſcopus Metim vindicat. 2. 338. a.

Metui quàm amari à ſubditis periculoſum eſt 2. 175. b.

Meuſa per Sleſiam labitur 1. 92. b.

Meydeburgenſis Epiſcopatus 1. 86. a.

Meyenfeld oppidum apud Rhætos habet ſuam juriſdictionem 1. 281. b.

S. *Michaelis* torque ornat Galliæ Rex 2. 179. a.

S. *Michaelis* oppidum cum omnibus copiis à Turcis invaditur 4. 16. a. 17. b. 19. b. 20. b. oppidum & Burgum Turcæ eodem tempore magna vi invadunt 4. 17. a. Mœnia ſolo æquata 4. 20. b. arx & oppidum à Turcis obſeſſum 4. 46. 41. a. oppidum terra marique oppugnatum 4. 15. b. oppidum ruſus magna vi Turcæ invadunt 4. 19. b.

Milaris 1. 83. a.

Militaris diſciplina Germanorum 1. 235. b. Romanorum antiquorum 2. 613 b. Militaris tres viri præcipui qui fuerint periti apud Græcos 1. 194. a. tres prudentia 1. 194 a.

Milites qui nominandi ſint 2. 613 b. militibus ſuos honeſta præmia pro rebus præclarè geſtis proponenda 4. 15. a. militum peritia, hoſtis imperitia animum Ducis auget. 2. 370. b. milites contra litora occupantes feliciter exponit Carolus V. 2. 355. a. milites piſtores exauctorantur panis pinſendi cauſa 2. 461. a. milites ad non ſolutum ſtipendium extraordinarium prælii cauſa obedientiam detrectant 2. 165. a. non alii ſub Regiis ſignis quidem militant Hungari a. 223. a. Mediolanenſes omnes tumultibus miſcent nimium extorquendo a civibus 2. 202 b. veterani inconditæ multitudini quantum præſtent, exemplum 2. 203. militum nimia turbulentia miſſionem Laudæ cauſatur 2. 204. a. Militibus mercenariis variis Suevi utuntur 2. 57. b. Militantibus nobis recenter ſtipendia præ Veteranis exſolvenda ſunt 2. 199. b. Milites excommunicatos contra ſe non pugnaturos fore credit Pontifex 2. 232. a. Milites pacandi cauſa progreſſos Epiſcopos capiunt & obſidum loco retinent 2. 233. a. Militibus alia ſedes quærenda eſt, priſtinâ exhauſtis viribus 2. 207. b. & ſi fieri poteſt in fœdifragorum loca ibid. Milites agunt 2. 215 b. Milites conſcribit variis in locis Polonus, ne hoſtes copiarum numerum reſcire poſſent 2. 279. a. militem non facit fortem oratio Ducis 2. 258. b. Milites eventu felici caſtigat verbis minisque Carolus V. 2. 527. Milites conſcribere ſe ſimulat Imperator, ſed vere Anabaptiſtis 2. 310. b. Militaris diſciplina laxata obſeſſis poſt obſidionem ſeditioni cauſas præbet 2. 256. b. milites contra imperium etiam feliciter res gerentes, puniendi 2. 261. a. Militarium Magiſtratuum conſtituendorum cauſa habita oratio ibid. Militibus Germanis deprædatione Tuneti interdicitur, permittitur Hiſpanis 2. 334. Militum inſolentia impunita cauſam bello Saxonico præbet 2. 598. a Milite pugnam detrectante è Saxonia infecta re diſcedit Danus 2. 402. b. militem injurias permittendo ſibi devotiorem facit Henricus IV. 1. 406. a. milites prælatione offendere non vult Carolus V. 2. 423 b. Militum oſtenſum dubio periculo metuit Strigonii Præfectus 2. 431. b. Milites eò fortiores, quò hoſtis inclementior 2. 433. b. Milites Turcici ſuo modo præferendi noſtris 2. 405. b. eò meliores, quò minus clementiæ ab hoſte expectandum 2. 434. a. Militi furtum duorum panum capitale ibid.

Militaris Principes muneribus expetuntur 1. 13. a. Turcicæ vires in quibus 2. 354.

Milliare unum Germanicum quot paſſus faciant 4. 25. a. Milliaria Italorum quot unum milliare Gallicum faciant ibid.

Miltenberga 1. 253. b.

Mimula flumen 1. 89. a.

Mindelheim 1. 277. b.

Mindenſes 1. 61. c. Mindenſis civitas 1. 92. a. Mindenſis Epiſcopi fines Henricus Brunſuicenſis invadit 2. 558. b.

Mintius fluvius 1. 306. b.

Mirabellum palatium juxta Papiam 2. 198. b.

Mirantes aliquid Moſcovitæ ſolent barbas ſicut urſi 3. 40. a.

Miſaurt 1. 295.

Miſena 2. 65. a. Miſeni in quibus fuerint Regionibus 1. 61. b. in quibus habitarint Regionibus 1. 61. b.

Miſia inferior hodie Servia & Raſcia 1. 93. b. ſuperior hodie Boſna 1. 93. b.

Miſiſtratum 1. 93. b.

Myſnia 1. 3. a. fœcunda eſt argento 1. 1. a. Miſniæ Marchia 2. 244. inſignia ornamenta 1. 79. a. Miſniam quam Regionem hodie vocent 1. 79. a.

Miſnenſis Burggravius militat Ferdinando Regi 2. 383. b. cum Mauritio Duce Saxoniæ de conciliatione agit. 2. 544 b. Miſnenſium montana cum argenti fodinis 1. 92. a. inter Miſnenſes & Thuringicos Theologos colloquium 4. 119 b.

Miſſilia 1. 9. a. Miſſilia ſparguntur ab introeunte Aquisgranum Carolo V. ut tranſitum paterer comminantibus. 2. 10. b. Bononiæ, tempore Coronationis Imperatoriæ 2. 273 b. Mapparum, argenteorumque populorum cum cibis 2. 274. b.

Miſſio militum, bello imminente, quovis modo impedienda 2. 91. b. facta tamen, ob inobedientiam a Friderico Palatino 2. 232 a. Miſſionem ignominioſam milites ulciſcuntur incendio 2. 252. a.

Mithymnam urbem ſubjugarunt Turcæ 2. 387. b.

Mitylene Inſula, ejuſque deſcriptio 4. 22. a.

Moerma 1. 82. a.

Modenam accepit à Carolo V. Ferrariæ Dux 2. 341. b.

Modena terræ motus 4. 147. a.

Modonam urbem celebrem Venetorum Turca cepit. 2. 253. a.

Mœnia veteres magis ferrea, quàm terrea æſtimabant 2. 56. a. Viennenſia pulveris in urbem dejicienda Turcæ laborant; ſed alia arte eluduntur 2. 248. a.

Mœnus

Menus flumen 1. 30. b. Mœnus fluvius ita conglaciatus, ut curruis onuſti equitum tranſeunt 4. 41. a. Mœni exundatio 4. 147. b. Mœni fontes in monte Piniferu. 1. 87. a.
Mofti Princeps Sacerdotum Mahumetanorum 4. 54. b.
Mœſia inferior & ſuperior 1. 247. a.
Meganus flumen 1. 30. b. 242. a. ubi in Rhenum exeat. 1. 91. a.
Moguntia unde nominata ſit. 1. 72. a. Regno Francorum ſubjecta 1. 155. b. urbs vetuſta 1. 238. b. ab Alberto Marchione obſeſſa & capta. 2. 555. a. Moguntiæ prælium magnum factum 1. 374. b. templa ſpoliata 2. 555. a. Moguntiacos Germanos eſſe 1. 245. b. Moguntiacum caprum 1. 206. a. Moguntinos Romanorum colonos abſtrvit Antharius Rex 1. 147. a.
Moguntinus Epiſcopus Argentoratum venit 2. 554. a. Archiepiſcopus mittit Legatos ad Regem Galliæ 2. 540. b. Archiepiſcopatus miſere depopulatur Albertus Marchio Brandenburgicus 2. 551. b. Archiepiſcopus aufugit. ibid. Elector quomodo ſedeat in privata Synodo cum ſuis ſuffraganeis 2. 511. Elector a Philippo Landgravio Halliæ ſtuictatus 4. 2. a. Conventum Fuldam indicat 4. 70. a. Moguntini rebellant, Clericis intolerabiles injungunt conditiones, recepti ſub certa mulcta in gratiam 2. 169. b. Moguntini Oratio in electione Caroli V. 2. 5. a. Moguntinus Vicarius ſuique ſubditorum pacta ratificare cogitur 2. 141. b. & ſeqq. Moguntinum D. Jacobi Monaſterium quando ædificatum 1. 581. a. Moguntinus Thuringiæ Marchioni inveſtituram denegat, ſi non promitteret decimas 1. 381. b.
Moldavia Heraclidi Baſilico reſtituitur 4. 150. b.
Moldavorum Princeps ad Turcas deficit 4. 74. b. a Poloniæ Rege in clientelam ſuſceptus ibid.
Molendina, ut hoſti incommodentur, ſubtrouuntur 1. 605. a.
Memorantius Dux quot Regibus Galliæ inſervierit 4. 67. b. quam honorifice a Carolo IX. Rege Galliæ ſepultus fuerit ibid.
Monachii terræ motus 4. 175. a. Guilhelmus Dux Bavariæ nuptias celebrat 4. 72. b.
Monachus conſtituitur Dux militaris Hungarorum 2. 223. b. Monachorum vita ordinata a Ludovico Imperatore 1. 373. a. Monachos, Moniales & Monaſteria Francofurtenſes tolli deſiderant 2. 172. a. Monachorum turba, qui coronandum Carolum comitati ſunt 2. 20. b. Monachi Fuldenſes Laicorum more puniuntur 1. 383. b. de Monachorum Suaionia querimonia. 1. 393. b. aliæ de ipſorum opibus 1. 394. b. Monachorum cælibatus decretus, & qui exinde tumultus 1. 412. b. Monachorum & aliorum Clericorum comparatio 1. 414. a.
Monarchiam Pipinus obtinet 1. 166. b.
Monaſterium in Weſtphalia qualis civitas 1. 232. b. quando & quomodo captum 2. 313. ſeq. Monaſterii Anabaptiſtæ ſeditionem concitant. n. 300. a. urbe potiuntur & bonos expellunt. ibid. obſidetur ab Epiſcopo & fruſtra aliquoties oppugnatur 2. 302. a. fame tandem aggere cincta opprimi ſperatur 2. 303. a. & expugnatur 2. 316. a. Monaſterienſis Epiſcopi fines Henricus Dux Brunſuicenſis invadit 2. 558. b. Monaſterienſi Epiſcopo Henricus Dux Brunſuicenſis infert. 4. 91. b. Monaſterienſes; 1. 61. b. Monaſterienſes ſeditioſi qualem tamen perpeſſi ſint. 2. 316. b. Monaſterienſium miſerabilis obſidio & excidium 2. 314. Monaſterienſium Anabaptiſtarum doctrina 4. 157.
Monaſteria multa à ruſticis diruta 2. 143. b. Monaſteriorum reſtitutio a Lutheranis negata Religionis compoſitionem retardat 2. 457. b.
Mombaza 1. 94. a.
Moneta Germanorum 1. 8. b.
Mongloſſum 1. 94. a.
Monœcis portus 1. 71. a.
Mons S. Gotthardi 1. 41. b. 295. a.
Mons urbs Hannoniæ ab Hiſpanis obſeſſa 4. 181. a. unde ſit dicta 4. 177. b. Montem munitiſſimam civitatem Ludovicus Naſſavienſis expugnat 4. 177. b.
Monſtroſi homines in quibus Regionibus habitent 1. 69. c.
Montalbani ſuos pontificios urbe ejiciunt 4. 65. a.
Montanſelus 1. 2·9. b.
Montenova 1. 293. a.
Montenſes 1. 235. a.
Montenſis Ducatus 1. 85. a. 243. a. terra 1. 254. a.
Montes Germaniæ. 1. 227. b. & Sylvæ in Germania ultra Rhenana 1. 90. b. omnes Germaniæ ab Alpibus incipere 1. 91. a.
Montfortenſis Ditio oppignorata ab Auraico 4. 116. b.
Montispelegradi Comitatus & arx 3. 74. b. affectatur a Carolo Burgundo 2. 45. b.
Monpenſerius cum ſuis copiis ad Andium contendit 4. 109. a. Acterii copias in fugam vertit 4. 105. b.
Morabita Maurorum Sacerdotes 2. 320. b.
Morava flumen 1. 91. a.
Moravus 1. 1. a. ſub Quadis fuit 1. 80. a.
Moravi 1. 31. a. 59. c. Moravi ad bellum contra Turcas excitantur 2. 583. a.
Morbug oppidum 1. 282. b.
Morbus Caroli V. diu. 2. 329. b. morbos exercitatione propellunt Numidæ 2. 547. b.
Morea Inſula, ejuſque deſcriptio 4. 22. a.
Mores Germanorum 1. 17. a. morum diſſimilitudo contentionum mater eſt 1. 54. c.
Mormorauſam 1. 35. a. 66. c.
Morini 1. 206. a. Vandalis vaſtati 1. 36. a. à Labieno victi. ibid. exterminatur hominum 1. 70. c. Morinorum fines 1. 503. a. nomen unde 1. 362. b. Metropolis quæ 1. 577. a. agrum Galliæ Rex cum exercitu invadit. 4. 155. a.
Morini expugnationis narratio 2. 577. a.
Morlachi pop. 2. 569. b.
Mors lenta Numidarum exercitatione perpetua procurata. 2. 347. b. Mors Epiſcopo Würtzburgenſi valde portenditur. 3. 3. a. Mortis contemptores 2. 319. a.
Mortaria quales ſint bombardæ 2. 430. a.
Moſa oſtium latiſſimum 1. 343. Moſam poſt longum curſum Rhenum petere. 1. 91. b.
Moſanka 1. 66. b.
Moſcua urbs 1. 249. n.
Moſchovia cui ſubjecta ſit 1. 88. a. flumen 1. 88. a. Moſchoviæ deſcriptio plena 1. 249. a. Princeps nihil ſubditis relinquens omnia ſua eſſe dicit 1. 88. b. Moſcovitarum potentia 1. 88. b. Moſchovita inaudita tyrannide in Rivalienſes Livonicos ſævit 4. 165. a. quomodo Holſatiæ Ducem & Opialienſem excepit 4. 140. a. affinitatem contrahit cum magno Duce Holſatiæ. ibid. Novogradiam expugnat 4. 147. b. Moſcovitæ tyrannis & feritas 4. 140. a. 158. b. Moſcovitæ Finlandiam miſere depopulantur. 4. 358. b. Moſcovita Polonos bello laceſſit 3. 157. a. Moſcovitico-Lituanicum bellum. 3. 109. b. Moſcovita pactis cum Suecis initis, contra Danorum vota ſtat. 2. 85. a. Livones debellat & Provinciam Torpatenſem ſubjugat. 3. 59. pacem 50. annorum cum illis pangit 3. 59. b. Torpatenſi Provinciæ inducias quinquennales, poſtea triennales concedit certis conditionibus 3. 40. a. Moſcovitæ crudelitas 3. 127. b.
Moſci a Modocis dicti 1. 88. b.
Moſcus flumen 1. 92. a. 249. a.
Moſella fluvius. 1. 2. a. ubi in Rhenum fluat 1. 41. a. 91. b. 254. a.
Moſen legunt & colunt Turcæ 2. 393. b.
Moska flumen 1. 82. a.
Moſylum 1. 94. a.
Mucidanum urbs cum arce munitiſſima à Regiis deditione capta & paulò poſt arce occupata, fides præſidiariis violata ab Andio. 4. 124. b. Mucidanenſium fortitudo & conſtantia. ibid.
Muderis Magiſtratus apud Turcas 2. 394. b.
Mugelones 1. 241. a.
Mulberg oppidum Saxoniæ, à quo non procul Dux Saxoniæ victus & captus eſt 2. 586. a.
Mulhuſii multa reformat Müncerus. 2. 152. a. Mülhuſii Principibus ſub quibus conditionibus ſeſe dederint 2. 159. n. ſeq.
Munceri hiſtoria, vita & dogmata 2. 151. b. falſa doctrina. ibid. Saxonia expulſus, fertur Norimbergam, inde Mülhoſium, ubi multa reformat 2. 153. a. Epiſtola ad ſeditionem exhortatoria ad ſubditos Mansfeldicos 2. 153. b. ad Comitem Mansfeldicum ſeq. & 2. 158. a. ad Principes contra Müncerianos prælio decertaturos 2. 155. a. acta ad Franckenhuſium, ibid. a. ubi & Munceri adhortatio, ne ſui deficiant capitur, & facinora ſua confitetur. 2. 158. b. ſupplicio afficitur 2. 159. b. author Anabaptiſtarum doctrinæ 2. 299. a. Müncerianorum hæreſis & dogma. 4. 157.
Mulbrunna caſtra poſuit Würtembergicus Dux. 2. 58. a.

Mullheri ſe magis deprædandi quàm emendandi gratia conqueruntur ruſtici 2. 134.
Muldavia olim Dacia 2. 279.
Muldavia flumen 1. 232. a.
Mulenſis & Cæſaris pacta & acta 2. 335.
Mulieris in formam viri veſtitæ facinora 2 109. b. mulieres dominari non debent 1. 69. a. apud Sitones imperabant 1. 36. a. mulieres plusquam trecentæ à Turcis captivæ abductæ 2 595. a. mulieres armatæ intrepidè ad mœnia defendenda in oppido S. Michaelis accedunt. 4. 18. b. mulierum Germanicarum fortitudo 1. 10. a.
Mulla fluminis curſus & in Albim exitus 1. 92. a.
Muneribus gaudent Germani 1. 17. b. Germani muneribus allecti & victi 1. 14. a.
Munimentum arcis extemporaneum 2. 165 b. urbis 2. 195. a. colloquii prætextu probè inſpicit Carolus audax 2. 45. b Munita loca a Sfortia Hiſpanus conſequitur ſpecie fidei Domino declarandæ 2. 201. a. Munimentum Aphrodiſii admirandum 2. 371. b. Duræ 2 422. b. Altenburgi egregia 2. 436 ſeq. Viennæ 438. munimenta an extruenda. 4. 64. a.
Muneiſchen Magiſtratus apud Turcas 2. 394. b.
Munſterthal 1. 279 b. 280. a.
Munſterthalenſes 1. 279. b.
Mur oppidum 1. 291. a.
Mura amnis 1. 92. a. Muræ fluvii oſtium 1. 254. b. Muræ pontes in Hungaria 2. 259.
Murgum 1. 279. b.
Murnola 1. 82. b.
Murorum Gallicorum forma qualis fuerit olim 1. 339. a.
Murſia Regnum 1. 93. b.
Muſcatel vinum ubi creſcat 1. 298. b.
Muſica apud Turcas 2. 394. Muſicæ ſtudioſiſſimus Princeps Wirtembergiæ Dux 2. 57. b.
Muſſidanum oppidum diu fruſtra à Regiis obſeſſum. 4. 122. a
Muſſium oppidum 1. 295. a.
Muſtapha perfidia 4. 159. b.
Muza 1. 94 a.
Myrrha ſuffites 1. 68. c.
Myrtis frondibus Veneris aram ornabant 1. 49. b.
Myſi ab Homero laudati 1. 79. b. & Tyregetæ vicinæ gentes 1. 79. b.

N.

NAbus fluvius 1. 242. b. 254. a. Nabi curſus & in Danubium exitus 1. 92. a. fluminis fons 1. 87. a.
Nagolt fluvius 2. 73. a.
Nagoltum oppidum. ibid.
Naha fluvius. 1. 255. b.
Naharvali 1. 32. b 63. b Naharvalorum ſuperſtitio. 1. 33 b.
Namurcia Comitatus 2. 84. a.
Namurcum ibid.
Namurum oppidum 1. 351. b.
Nancejum oppidum à Gallis munitur 2 556. b.
Nanſtulis oppugnatio 2. 129. b.
Nantuates 1. 207. b. 289. a. Germanos eſſe 1. 225. b.
Narbonenſis Gallia 1. 8 a
Niriſci 1. 31. b. fuerunt Hermoduris vicini 1. 78. b. quas Regiones poſſederint. 1. 79. b
Narnia à Cæſarianis capta & deſtructa 2. 233. a.
Narrabo fluvius 1. 65. c.
Narva flumen 1. 38. a. flumen ubi in mare fluat 1. 92. b. fluvius in ſinum exit Veneticum 1. 88. a.
Naphta fluxus 1. 65. a.
Naſium 1. 83. a.
Naſſovienſis Comes Princeps appellatur in Coronatione Caroli V. Longob. deſcriptione 2. 167. a. Lotharingiæ Ducem coram Imperii Proceribus accuſat 4 184. b Groningam civitatem obſidet 4. 93. a. in fugam verſus. 4. 94 a.
Naſſovienſium ſeptem millia cæſa. 4. 94. a. clades 4. 93. b. caſtra prope Scinugam & ſeditio, quæ ibi accidit 4. 94 a. inter Naſſavienſes & Albanicos ardentes velitationes. 4. 93. b.
Natholia Aſia minor 2. 259. b.
Navalis portus 1. 34 b.
Navarra Rex capitur 2. 610. b. Rex moritur 2. 659. a. Regina cur armata manu in Gallias venerit 4. 106. a. Regina quantam obedientiam Galliæ Regi ſemper præſtiterit 4. 101. b. literas dat ad Angliæ Reginam 4. 106. a. Regina moritur 4. 180. a. Reginæ literarum ad Regis Galliæ fratrem ſcriptarum tenor 4. 102. b. Reginæ literarum miſſarum ad Carolum Regem Galliæ tenor 4. 101. a. Reginæ geſta propter Religionem 3 164. ſeqq.
Naufragium claſſis Caroli V. horrendum 2. 368 b. Hiſpaniæ claſſis 3 154. a. Naufragia Rhodiorum petentium, poſt expugnatam Rhodium, Italiam 2. 118.
Navigatio in India ex Luſitania 1. 202. b.
Navigia Suionum 1. 34. b. Navigia frumentaria nunc Caramuſſali dicuntur 4. 5. a.
Navis Rhodia longius dimiſſis remigibus capitur 2. 92. b. navium varia genera 2. 381. navium varia appellationum explicatio 4. 22. a.
Naunes 1. 289. a. gens Alpina 1. 295. b.
Naus ubi in Rhenum fluat 1. 91. b.
Naxus Inſula. 2. 118. b.
Neapolitani quomodo Carolum V. exceperint. 2. 341. b. Neapolitanum Regnum affectat Gallus. 2. 2. b. Illudee Imperium nemo ſimul tenere poteſt 2. 6. b. Hiſpani in ſuam traduxerunt poteſtatem ſpecie ſocietatis. 2 10. b. Copias invaſum Regnum Neapolitanum mittit Gallus. 2. 195. a. a Neapolitano Rege Gallo quotannis 70000. aureorum promittuntur ſolvenda 2. 201. b. Neapolitanum Regnum obligatum eſt Pontifici 2. 200. a. Gallus obſidet 2. 215. a.
Nebligener 1. 287. b.
Neccarus ubi Rheno miſceatur 1. 255. b. quæ flumina excipiat 1. 91. b. denſo frigore conglaciatur 4. 41. a. Neccari fluvii piſculenti origo. 1. 253. b. 2. 56. b.
Nectarides cereviſia 1. 56 d.
Neſteſogli apud Turcas qui dicantur 2. 394. b.
Nemeta 1. 70. c. 206. a.
Nemetes 1. 22. a. Spirenſes 1. 78. a. Germanos eſſe 1. 225. b.
Nemeti 1. 2. a. 41. a.
Nemetocerna oppidum 1. 361. a.
Neoburgenſis Ducatus Wolfgango Comiti Palatino cedit. 4. 163 a. Eccleſiæ reformatio ibid.
Neomagus 1. 83. b.
Neomandra 1. 67 b.
Neopagi conſtructio 1. 144. a.
Neoſtadii quid actum ſit in bello ruſticorum 2. 173 a. Neoſtadienſes privilegiis ob ſeditionem privantur 2. 133. a.
Nepanthum hodie vocant quod olim Naupactum dicebant 2. 589 a.
Neper amnis 1. 389. a
Nerda Flandriæ oppidum 2 506.
Nero primam perſecutionem movit in Chriſtianos 1. 148 b.
Nerviei 1. 59. d.
Nertereani ubi 1. 86. b.
Nervia Germanica & Rutenica 1. 43. a.
Nervicanus tractus 1 360. a.
Nervii 1. 22. a Sagittarii 1. 361. a. latiſſimi 1. 360. b. victi 1 360. b. origine Germani ibid. militant Cæſari contra Pompejum ibid. Nerviorum oppida ibid. Nervios hodie Tornacenſes eſſe 1. 78. a. eſſe Tornacenſes 1. 59. d. Nerviis propinqui Treviri. 1. 339. a.
Neſter fluvius 1. 69 b.
Nevidunum 1. 305. a.
Neuſſa fluvius fluit in Oderam 1. 85. b.
Neuſtattium occupatum. 2. 506. incenſum. ibid. rurſus à Madeburgenſibus direptum. ibid. Madeburgenſes invadunt 2 517. Neuſtattii ignis excitatus 2. 532.
Neunendorpii aquarum inundatio 4. 42. b.
Nicerus flumen 1. 91. b.
Nicolaus Apollevvylerus 2. 589.
Nicolaus Serini caput ad Cæſarem Maximilianum mittitur. 4. 38. a. oratio ad milites in extremo vitæ periculo 4. 30 b. Virtus & fortitudo 4. 33. b. laus 4. 32. b.
Nicopolis in Thracia. 1. 250. b.
Nicoſia olim Regum Cypri ſedes 4. 146. b. à Turcis expugnata. ibid. Nicoſiæ fines 2. 340. a.
Nicrulina ſeditioſa obſidetur & capitur 2. 162. b.
Nicrus flumen 1. 305. b.
Nida in Viſurgim exonerat 1. 92. a. amnis fluit in Sarum, 1. 91. b.
Nielaſpurg 1. 87. a.
Niemen fluvius 1. 88 a.
Nienhuſen Moſcovitæ deditur 3. 44. a.
Niegelſtatt arx à ruſticis occupata expugnatur 2. 165. b.
Nigri equites qua armatura utantur 2 589. a. Nigros equites Turcæ diabolos nuncupant. 2. 582 b. Nigrorum equitum Virtus in Hungaria ibid. equitum Virtus & ſtratagema 2. 595. a.

Nigropontus Venetorum Inſula à Turcis capta 1. 552. b. Inſula 1. 251. a.
Nimbrotus 1. 45. b.
Niortum ab Andianis obſeſſum 4. 133. a.
Nivium copia inſolita in Saxonia 4. 41. a. 176. a.
Nobiles contra ruſticos armantur 1. 78. a. hoſque variis afficiunt cladibus ibid. ſeq. Nobilibus Latinæ linguæ peritiam nô conducere perverſe quidam judicarunt 2. 57. a. ſeculo XV. aliter ibid. Nobilis & ruſticus apud Siculos Tranſſylvaniæ populos non diſtinguuntur. 2. 221. a. Nobilium cædes 2. 50. a. interitus Weinsbergæ 2. 78. a.
Nobilitas contra civitates 2. 38. b.
Noctium dierumque obſervatio 1. 12. a.
Nohajenſes Tartari 1. 55. b.
Noei copiæ ab hoſtibus perturbatæ 4. 120. b.
Nördlingen 1. 77. a. fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a.
Nokkerus Abbas Sancti-Gallenſis 1. 270. b.
Nomades 1. 36. b.
Nominum propriorum Germano-etymologia 1. 441.
Nonderalba urbs in Ungaria 1. 234. b.
Nonjambic 1. 94. a.
Nordfolcia Comitis Conſtantia. 4. 178. Dux captus, & de cauſa conjurationis rogatus 4. 173. b. Dux carcere eductus & capitali ſupplicio ſiſtitur 4. 175. a. Ducis altera conſpiratio contra Reginam Angliæ detecta, 4. 173. b. Comitis oratio ad populum cum ad capitalem pœnam duceretur 4. 178.
Nordhebodden 1. 37. a.
Norica Regio 1. 93. a.
Noricarum Alpium metalla 1. 47. b. Noricas Alpes occuparunt Germani 1. 36. b.
Noricus ager 1. 8. a. Norici fines & termini 1. 52. b. qui fuerint 1. 8. a. Noricum nunc dicitur das Land an der Ens 1. 93. a. Noricorum Regum quondam ſedes Ratisbona. 2. 250. a.
Norimberga 1. 8. a. obſeſſa 2. 549. a. 561. a. quibus conditionibus obſidione ſit ſoluta 2. 549. Norimbergæ urbis laus 1. 235. a. ſuburbium incenſum. 2. 549. a. ornamenta Imperialia ſervantur 1. 23. a. ubi & ſpecifice recenſentur. Norimbergam in totius Europæ umbilico ſitam 1. 91. a.
Norimbergenſes quæ Henrico Duci Brunſuicenſi tormenta bellica auxilio miſerint 4. 91. b. obſides Alberto Marchioni dant ibid. Norimbergenſes & Epiſcopi Franciæ fœdus faciunt 2. 556. a. Regem Ferdinandum orant, ut ipſis liceret equitatum cogere per ejus fines 2. 558. b. Alberto Marchioni Brandenburgico reſcribunt. 2. 548. b. cum Alberto paciſcuntur 2. 549. a. pacis conditiones accipiunt ibid.
Norimbergenſium Ditio ab Alberto Marchione Brandenburgico invaſa 2. 548. fines ac Ditiones ubique hoſtiliter à Marchione Brandenburgico devaſtantur 2. 548. b. Sylva incenſa ibid. fines devaſtantur 2. 561. milites, quos conſcripſerant, in Bohemiæ fines ab Alberto Marchione intercepti 2. 558. b. fines omnes vaſtans incendiis atque direptionibus Albert ib. Alberti Brandenb. bellum 4. 145. a.
Norimbergenſibus Principes Germaniæ ſcribunt, 2. 545. a. Albert. Marchio Brandenburgicus bellum denunciat 2. 548. pro Norimbergenſibus Sueciæ civitates apud Albertum Marchionem intercedunt 2. 549.
Northana 1. 30. b.
Northumbria Dux Eduardum VI. Regem Angliæ veneno necat 1. 635. b. Dux Regnum Angliæ armis ſubjugare conatur 2. 633. b. Dux Dudlæi Pater ab Henrico VIII. Rege Angliæ capite truncatus 1. 651. Dux captus & ad Reginam deductus 1. 634. a. Ducis oratio in Anglia per eum in ſuggeſtu, antequam capite plecteretur, ad populum adſtantem habita 2. 633. Dux nomine Dudlæus capite truncatus ibid.
Northuſen 1. 422. b.
Nortmanni Galliam afflixerunt 1. 86. a.
Nortvvegii qui hodie dicantur 1. 210. a. Norttwegen 1. 93. b.
Norvvegia 1. 26. a. Norvvegiæ civitas principalis Bergen. 1. 88. a. Norvvegii 1. 37. a.
Novacruſtas 1. 231. b.
Novaria expugnatur 2. 184. a. Gallis ab Italis erepta 2. 184. a.
Novavallenſis Monaſterii Monachi ſubmerguntur a Dano. 2. 87. b.
Noveſium 1. 84. a. 366. a. Noveſio Gelduba propinqua. 1. 565. b.
Noviodurum 1. 83. a.
Novogradenſis Ducatus 1. 89. b.
Novogradia civitas 1. 88. a. Novogradiam Moſchovita expugnat 4. 147. b.
Novigrodi urbis magnitudo 1. 284. b.
Novigrodenſis Ducatus ibid.
Noviodunum Comitatus titulo decoratum 1. 353. b.
Novumburgum 1. 253. b.
Novum Forum urbs 1. 233. a.
Noyon oppidum 1. 361. a.
Nudeln Suevorum acceptiſſimum ferculum 2. 40. a.
Nugardia civitas 1. 248. b.
Nuchonii 1. 30. b. 43. a. 63. b.
Numida Arabes. 2. 369. b. quales milites 2. 355. a. quales ſint 2. 345. a. Numidarum natura vaga 2. 343. a. Procerum ſepultura 2. 347. a. Numidas nunc Arabes nominari 1. 333. a.
Numiſmatum in populum ſparſio 2. 20. b.
Nummus quare inventus 57. c. nummi bigati 1. 45. b. Nummorum imagines variæ 1. 47. f.
Nuncius Apoſtolicus Coronationi Imperiali præcedentiæ cauſa non intereſt 1. 21. a.
Nuptiales Dii 1. 16. a. 53. c.
Nuptiarum Ducis Würtembergici ſplendidiſſimus apparatus 2. 58. ſeqq.
Nuſſia oppugnata à Carolo Burgũdiæ Duce 1. 195. b. 534. a.

O.

Oblatio penſitationis genus 1. 52. b.
Obotrita 1. 64. b.
Obrinca fluvius 1. 2. a. 41. a. fluvii curſus 1. 91. b.
Obſides bene cuſtoditi ab extra per fumarium elabuntur. 2. 233. b. dari ab Imperatore ſubditis dedecoroſum exiſtimatur 1. 402. b.
Obſidio Rhodii, & ibi geſta 2. 100. ſeqq. Obſidionis fortiter ferendæ cauſa habita oratio 2. 95. b. fortiter ſuſtentæ exempla 2. 96. b. futuræ cauſa, obſidenti ipſi ſua devaſtant 2. 98. b. colluvio in arctum locatorum obſeſſorum morbos facit 2. 99. a. obſidendi fontes & pabula limo putrido corrumpunt hoſtis inficiendi cauſa ib. obſeſſis inſidias per incendia ſtruit mulier 2. 102. a. obſidentes metu præſentis pœnæ opera incredibilia perficiunt ib. oratione ad conſtantiam obſidendi incitantur pictis & feſſis fœda Hyeme 2. 110. a. obſeſſorum defenſores mœnium ſollicitantur ibid. Obſeſſos Rhodios oppugnatos aliquoties fruſtra tumultuariis pugnis laceſſendos conſtituunt Turcæ, dum eorum muros diruerent 2. 112. b unde obſeſſi pedetentim in extremitatem deducuntur ib. Obſidione liberatur Parma Ducum obſidentium invidia 2. 179. b ſed id prætextu paucitatis militum ib. obſeſſio Reutlingæ, ob cæſum Würtembergenſem civem, improviſe facta Hyemis injuria evadit graviſſima 1. 65. b. Obſidendum Mediolanum cunctantibus hoſtibus obſidere, quam celerrime ſolicitur 2. 189. a & eo ipſo hoſti obſidendi animus concidit ib. Obſidendam urbem certo Sfortia intrare non audet, viribus obſeſſoro longè inferior 2. 195. b. & propter eandem rationem eam indefenſam Cæſariani Gallo relinquunt 2. 194 a. in obſidenda civitate quid proſpiciendum Duci b. in obſidenda civitate militum conditio & ſtatus ponderanda ſumma diligentia 2. 194 b obſeſſi Viennenſes quomodo ſe ad defenſionem inſtruxerint 2. 238 b ſeqq. defenſioni obſtantia ædificia & ſuburbia diruunt, 2. 239. obſidionem Papiæ dum ſolvere renuit Gallus prælio infeliciter decertat 2. 199. a. obſeſſis Mediolanenſibus auxilia cùm tardius venirent, arcem dedere coguntur 2. 205. b. obſidendi Mediolanenſes adoriuntur inopinatò obſeſſuros & cædunt 2. 209. a. Obſeſſa Genua coruſcatus inops ſe dedit Gallis 2. 209. b. geſta in obſidione Viẽnenſi 2. 240. obſeſſi per cuniculos tentare hoſtem conjiciunt, quòd nulla graviora tormenta exploſerit 2. 241. a. incendiis etiam a proditoribus ſtruendis ib. obſidione Monaſterii ſoluta, aggere cincta urbs, fame opprimi ſperatur. 2. 303. a. obſidionis Viennenſis ſolutæ excuſatio, cauſa vera fames & inſtans Hyems 2. 243. b. obſidentium diſceſſum inſidioſum credunt Viennenſes ibid. obſidionem metuentes Krembſii ſuburbana diruunt. 2. 252. a. Viennenſem diſſolvit Turca metu Hyemis ab Aſiaticis non ſuſtinendæ 2. 254. a. & exercitus auxiliaris advenientis contra Turcas pugnæ pertæſos, ib. diſſolutionem iſtam oppugnatione diſſimulat ſarcinarum abducendarum cauſa ibid. obſidio Guletæ muniriſſimæ periculoſa decernitur, ne hoſtis a tergo relinquatur. 2. 326. b. Obſeſſi Monaſterienſes publicè prandent & cœnant famis cauſa 2. 507. b. Obſidio rebellium in Curia ſaccis lapuli ſuſcipitur 2. 311 b. Gunzæ 600000. Turcarũ obſeſſa a 100. tantum defenſæ, imbellis ſexus clamore ſolvitur. 2. 258.

2. 258. b. obſeſſi Guletani variè ſe muniunt. 2. 330. b. Gunzæ obſidionem utpote cargus oppidi, ac milites ſine gloria perirent, ſolvit Turca 2. 259. a. conſilio cauſam dante fortitudine Præſidentis ibid b. cur oppidum ab obſidente donatur ibid obſeſſum Strigonium furorem hoſtium ad auxiliorum advẽtum ſuſtenturum, Hyemis beneficio inexpugnabile creditur 2. 266. a. obſeſſis damna illata extra urbem deplorantibus compenſationem promittit Muleaſſes Tunetanus 2. 349. b. cum non ſatiſcerent, deditionem moliuntur. ibid. obſeſſæ Africæ expugnationem difficiliorem reddit Commeatus importatio 2. 374. a. obſidione Lüneburgi extorquet captivi libertatem Imperatori Saxo 1. 401. b. obſidionem oppugnationi præfert Gonzaga ob præſidii fortitudinem. 2. 424. b. obſidionem Itii Caletorum vaga exercitus circumductione celant Galli 3. 16. a. obſidio arcis Nerviæ ope Divina ſoluta 3 43 b. obſeſſa Civitate Madeburgenſi ejiciunt egenos, ſed hoſtis repellit in urbem 2. 524. a. obſeſſorum in Agria Leges 2. 531. † obſeſſorum illorum variæ artes 2. 534. † laus ab hoſte tributa. 2. 536. † obſeſſio Zigethi. 2. 537. ſeqq. obſeſſorum ſigna extranea data impediunt Turcæ 4. 14 b. obſidio Melitenſibus deſcripta 4. 1. ſeqq obſeſſis ne metus incutiatur, omnino cavendum. 4. 19. a.

Occaſio in gerendis rebus obſervanda abſque deſidia 2. 90 b.

Occitana Regio unde ſic dicta 4. 139. a, Regio a Condæo miſere depopulatur ibid. Ditionem Germani equites depopulantur 4. 133 b.

Oceanus exterior 1. 15. a Amalachius 1. 55. a. unde dictus. 1. 3. b. Sarmaticus 1. 88. a. Germanicus 1. 40. a. Oceani Inſulæ 1. 30. b. Oceani acceſſus & receſſus cauſa 5. 649. exundatio 4. 146 a.

Ocela 1. 291. b.

Ocha fluvius 1. 89. a.

Ochſenfurtum obſident ruſtici 2. 143. b. Ochſenfurto ruſtici quingentos vini currus avehunt 2 143. b.

Ocram montem eſſe Alpes circa Juvanum 1. 91. a.

Octodurum 1. 294. b.

Odemarsheim oppidum. 1. 149. a.

Odera 1. 1 b. fluvius 1. 542. a.

Odoacer Saxo venit cum exercitu in Galliam 1. 139. b. totam Italiam ſibi ut Regi ſubjicit annis 14. ibid.

Odoracei Poloni 1. 65 d.

Oecolampadii monumentum 4. 93. b.

Oena unde dicta & ubi habitẽt 1. 37. a. Oeneæ Inſulæ. 1. 41. a.

Oenipons à confœderatis Principibus direpta. 2. 348. Oenipont terræ motus horribilis ortus 4. 175. a.

Oenobarbus victus. 2. 320. Oenobarbi facta ibid. Oenobarbi junioris copiæ & opes 2. 321.

Oenus fluvius. 1. 254 b.

Oenus & Danubius magna flumina Patavia confluunt. 1. 231 b. Oeni fluminis curſus & in Danubium exitus 1. 95. a.

Oettingenſis Comes Cæſari reconciliatur. 2. 556. b. inter Oettingenſem Comitem & ipſius filios controverſia 2. 539

Offenburg 1. 253. b.

Officiales Imperii perpetui cedere nolunt Principum Legatis 2. 24. b. Officialis obſcuri ortus ſibi quærit Henricus IV. 1. 388. b. officia ſua in malos actus negat Imperatori Colonienſis Archiepiſcopatus 1. 426 a. officialis Gallus officio per disgratiam motus multa ei faceſſit negotia 2. 177 b. Sfortiæ Præfecturâ cohortis motus Vice Comes periculum capitis intentat 2. 158. a. officialibus ſuis Würtembergicus imputat ſeditionem, & propterea punit 2. 37. a. officialis à Gallo graviter habitus ipſi Genuam eripit. 2. 314. b. Bremenſis Epiſcopus officialis Henrici IV. cum aſſentando ſibi devincit. 1. 383. b ut toti Imperii adminiſtratio penes ipſum non ſine damno ſita eſſet 1. 384. a. non ſine diminutione honoris Imperatori debiti 1. 387 a. officialis Imperatoris egregiæ laudes 1. 395. b. ob Imperatoris perverſam vitam vacationem petit 1. 386. b. Imperatore licenter io flagitia ruente. ibid.

Ogyges 1. 204. a.

Olbia civitas in Ruſcia 1. 89. b.

Oldradus nomen quid ſibi velit 1. 444. b.

Olea frondibus Minervæ aram ornabant 1. 49. b.

Olmucenſis civitas 1. 86. b. 87. a.

Olli fluvii ortus 1. 590. a.

Olympi altitudo. 1. 230. a.

Olomuntium 1. 65. b. urbs 1. 238. a.

Onſpachium urbs 1. 233. a.

Opalienſes 1. 63. c.

Opalienſis Ducatus ibid.

Oppolienſis Ducatus 1. 86 b.

Oppugnatio Cremonæ ob pluvias dilata, poſtea plane omiſſa 2. 159. b. oppugnationis Rhodi iteratæ 5. 104. b. ſeqq. oppugnationi arcium montanarum quomodo trabibus obſiſtitur 2. 108. a. oppugnationis cauſa præmiſſa oratio a. 111. b. oppugnantes tempeſtivè reducit Achmetus, veritus, ne ſuorum cæde obſeſſis creſceret animus 2. 111. b. oppugnaturus Mediolanum Palavicinus infeliciter confiſus verbis corrupti civis 2. 178. b Oppugnationem Mediolani deſtinatam ob odium civium differt Gallus. 2. 183. b. oppugnatio Veſlhæ abſque Ducis juſſu aggregato milite ſuſcepta 5. 08. oppugnatæ fruſtra civitati flumen divertere conatur Gallus 5. 135. a. oppugnaturus Romam Borbonius ſimulans aliò ſe iturum incautos omninò adoritur 2. 232. a oppugnatam Romam melius ducunt deſerere, quam tenere prædâ onuſtis, alioquin paucis 2 207 a. oppugnandæ Genuæ ſecuritas civium explorata viam ſternit 2. 215 a. oppugnare Viennam nolunt Turcæ etiam adacti 2. 242 a 553. b. oppugnatio præſumitur graviter levior aliquamdiu intermiſſis 2. 542. b. oppugnantis hoſtis perſecutio Totavillæ exitialis 5. 327. a. rebellium in Curia oppugnatio 2. 312. b. oppugnant Mauri caſtra abſentibus militibus multis è caſtris 5. 329 b. oppugnandum Tunetum egreſſus Dux excluditur a captivis in urbe 2. 333. b. cum eandem civitatem ſervare deſperaret Oenobarbus ſtatuit eam igni perdere, & ſpoliare ibid. Africam Civitatem Regno ſuo incommodam oppugnare ſtatuit Carolus V. 2. 338 a. oppugnationem Goletæ accelerat Carolus metu auxilii advenientis & ſuorum ægritudine 2. 357. a. Caſtrametatio ad oppugnandam Algieram 5. 367. a. ad Africam 2. 374. ſeq. Conſilia ejus oppugnandæ cauſæ habita 2. 375. ſeq. expugnatio ipſa 2. 379. ſeq. oppugnatio Albæ Regalis 2. 432. ſeq. Strigonii 2. 428. ſeqq. Itii Caletorum 3. 17. a. oppugnationis Agrienſis deſcriptio 2. 532. ſeq. oppugnati loci defendendi conſilia 4 8 b. oppugnatio Melitenſis deſcripta 4. 1. ſeqq. oppugnantium tecta remota 4. 19. b. oppugnatio arcis Tokay 4. 53. ſeqq. Sigethi 4. 25.

Orandi apud Turcas mos & lex 2. 394. a.

Orchanes Ottomanni qualis fuerit 2. 383. b.

Orcinia Sylva 1. 59. b.

Origanites cerevіſia 1. 56. d.

Ortella fluit in Albim 1. 92. a.

Ortenſtein 1. 292. b.

Ortenſteinenſium dominium 1. 284. b.

Oſellani ibid.

Oſenburgum Weſtphaliæ oppidum 1. 354 b.

Oſi & Gothini ſtipendiarii 1. 33. a vicini S. Moravis in ripa Danubii 1. 80. a. populi Germaniæ 1. 21. b. ubi habitarint 1. 23. b. 59. c.

Oſiandri falſum dogma de eſſentiali hominis juſtitia 4. 74 a.

Oſnaburga civitas 1. 166 a. Oſnaburgenſis Bibliotheca 2. 315. (2.

Oſſa Divi Dionyſii Ratisbonam tranſlata 1. 505. a.

Oſigotthi 1. 66. c.

Oſtia Tyberina deditione capta 5. 648.

Oſtphali 1. 61. b. ubi hodie degant 1. 86. a.

Oſtria 1. 40 a.

Oſtriaci Archiduces unde habeant ſuam originem 1. 46. a.

Oſtrocampeſtres Saxones 1. 210. a.

Oſtrogotthi qui dicti ſint 1. 59. a. Thauricam Cherſoneſum inhabitant 1. 89. b.

Oſwalt nominis ſignificatio 1. 443. a.

Oſyris docuit coquere cerevіſiam 1. 88. a.

Otto I. Berengarium devicit 2. 617. a.

Otto conditor Friibergi urbis 5. 566.

Ottonum mater Domus Brunſvicenſis 1. 534. b.

Ottomannus vitâ 2. 383. a. Ottomannorum leges 2. 381. b.

Ougſtaler 1. 292. a. 593. b.

Oxilia 1. 40. a.

Ozarken munitio Tartarorum 1. 89. b.

P.

Pacem Tunetani faciunt funeribus ſuorum deterriti, Turcæ inopia commeatus moti, 5. 351. de pacis legibus Diſputationes inter Cæſarem & Proteſtantes 2. 433. a. pax hoſtis viribus acciſis, non eſt deſideranda 4. 139. a. pacis, conditiones quas Cæſar Saxoni & Heſſo præſcripſerunt 5. 485.

Pacificationis edictum à Rege Galliæ an. 1570. publicatum 4. 145. ſeq ejusque edicti capita. ibid. aliud edictum Regis Galliæ 4. 103.

Pacta licet redditione Comi, tamen non ſimul Pactum eſſe præſidii diſceſſum argutantur Hiſpani. 5. 206. a. Pacti

inter Carolum & Muleaſſem Regem Tunetarum ſumma & tenor 2. 335. a.
Padelborna qualis civitas 1. 232. b.
Padus 1. 300. a.
Pæmanorum ſedes 1. 358. b.
Pæonia olim quæ nunc dicitur Pannonia 1. 77. a.
Pæones 1. 247. orti ab Herculis ſocio Pæone 1. 77. a.
Pæomam ceperunt Turcæ. 2. 384. b.
Paganus 1. 29. b. qui ſint 1. 47. d.
Pagus quid ſignificet 1. 29. b. *Pagi* unde dicti 323. a. Germanorum 1. 9. b. nomen quid ſignificet 1. 47. d.
Palæologus fit Rex Conſtantinopolitanus 4. 135. b.
Palæſtra Nobilium Germanorum 2. 34. a.
Palatinatus a quo inſtitutus ſit 1. 243. b. Elector primus Henricus vocatus eſt. ibid. Comes 1. 51. b. Palatinus Otto fœderatis ſe adjungit 2. 546. Francofurtum coactus mittit octo tormenta Principibus confœderatis. 2. 553. Palatinum bello laceſſit Imp. Maximilianus per arma Statuum, & imprimis Wirtembergenſis 2. 57. b. Palatini Electoris tormenta Francofurtum portantur 2. 554. Palatinatus quid paſſus ſit in ruſticana ſeditione 2. 147. b. Palatini ruſtici hinc inde rebellant 2. 148. a. varias arces & oppida occupando 2. 149. ſeqq. cum quibus Elector Palatinus de pace paciſcitur ibid. ſeq. Palatinorum fidelium ſubditorum egregium facinus 2. 150. a. Palatinus Elector deluſus a ſeditioſis tandem in eos armatur. 2. 151 a. Palatini rebelles ad officium rediguntur. 2. 161 a. ſeq. denuo tumultuantur 2. 167. a. in Conventu Palatinatus de continendis in officio ſubditis conſultatur 2. 174. b. Palatinis armis interdicitur 2. 175. a.
Palatium ſpecioſiſſimum. 2. 25. b.
𝔓𝔞𝔩𝔢𝔫𝔱𝔢𝔯-𝔗𝔥𝔞𝔩 1. 195. b.
Palenſium vallis 1. 291. b.
Palianum oppidum captum 2. 647.
Palma civitas primaria in Balearibus Inſulis 2. 322. b.
Palota Germanis militibus tradita, 4. 49. a. a Cæſarianis præſidio & commeatu munitur 4. 49. a.
Paludes mæotides 1. 255. b.
Paludes in Morinis & Menapiis 1. 363. a. Menapiorum. 's. 84. a
Panegyrica dicta Imperatori Bononiæ poſt Coronationem 2. 272. b.
Panis nauticus. 2. 374. a.
Panem quomodo Pontifex fregerit in Coronatione Cæſaris 2. 271. b.
Pannicus caſus 2. 47. b.
Pannorum bellum contra Solymannum Turcam geſtum 2. 271. b.
Pannodatia Regio & unde ſit dicta. 2. 540.
Pannonia ſuperior dicitur nunc Auſtria 1. 93. a. duplex 1. 3. a. Pannonia Interamnenſis unde ſit dicta 2. 587 b. Pannoniæ Interamnenſis deſcriptio ibid. Pannoniæ termini 3. 82. b. Pannoniam ſuperiorem eſſe Auſtriam. 1 71. a. olim Pæoniam dictam inferiorem, nunc Ungariam vocarunt 1. 93. a. Pannoniam vexant Turcæ. 2. 53. b. Selimus invadit 2. 2. b. e Pannonia proditurum Principem orbem reſtiturum, vaticinium 2. 251. a.
Pannones interimtes 1. 59. c. Pannonios Germanos leges olim præſcripſiſſe 2. 5, 0.
Pannonici belli integro tractatu deſcriptio 2. 245.
Panormus urbs quomodo munita ſit 2. 338. b. civitas Siciliæ primaria quomodo Cæſarem, Carolum V. exceperit 2. 358. b. Panormi quomodo Cæſar exceptus ſit ibid.
Panormi ſitus & deſcriptio 2 339. a. Panormum Carolus V. venit 2. 603 b.
Paphlagonia a Turcis capta 2. 384. b.
Papia a Gallo fruſtra obſidetur 2. 195. a poſtea expugnatur. 2. 210. a. Papia alias Ticinum 2 608 a. Papia obſeſſa 1. 2. 608. a. Papiæ miſerandum incendium 1. 376. a. pulcherrimæ ædes diruuntur ad cibum coquendum 2. 609 molendina ſubverſa & in flumen dejecta 2. 608. peſtis ibid. ſuburbium occupatum 2. 605. Gymnaſium ib. maxima penuria omnium rerum ibid. maxima annona. ibid. Papiam Cæſariani occupant 2. 608 communibus viribus Galli aggrediuntur ibid. b. Rex Galliæ obſidet. a. 608. ad Papiam inter Cæſarianos & Gallos pugna. a. 610. b. ad Papiam inter Galliæ Regem & Cæſarianos pugna 2. 602. b. Papienſium eruptiones 2. 609. Virtus & fortitudo 2. 608.
Parentalia & juſta apud Germanos 1. 19. b.
Pariſienſis lanıena 4. 185. a. Pariſienſes ſe ad pugnam parant 4 67. a.
Pariſiorum urbs novis foſſis & propugnaculis munitur. 2. 603. b. urbs obſeſſa a Condæanis 4. 65. b.
Parlamentum Pariſium quot Camaras habeat 4. 145. b.
Parma obſidetur, obſidione liberatur 2. 189. b. Parmæ obſidio. 1. 183. b.
Parmenſis Duciſſa Belgio diſcedere cupit 4. 76. b.
Parnavv arx vi capta 4. 237.
Parpinianum oppidum obſeſſum 4. 153. a.
Parſimonia Suevorum 2. 40. a.
Partenanum oppidum nobile captum 4. 23. a.
Parthanum 1. 82. a.
Parthi quas Regiones obtinuerint 1. 27. a. quo nomine Reges ſuos appellarint 1. 75. b. Parthorum victoria adverſus Romanos 1. 26. b. vestitus 1. 15. a. Rex Tamerlanes vicit populos multos 2. 395. a. Regnum a Saracenis occupatum. ibid Rex in Aſiam irrumpit ibid. Parthicum bellum quale fuerit 1. 26. b.
Paſcuaria 1. 279. b.
Paſſau 1. 82. b.
Paſſariam flumen cenſent quidam eſſe Chronum 1. 92. b.
Paſſavium 1. 65. b. Paſſavii Conventus conſtituitur 2. 543. ſitus 1. 545. b. formula pacis ſcripta 2. 553. Paſſaviani Conventus tranſactio 2. 549. b.
Paſtores Reges creati 5. 48. c.
Patavia qualis urbs 1. 231. b.
Patavium 1. 53 a. Patavii maxima aquarum inundatio exorta 4. 66 b.
Patientia indigne tractata in furorem vertitur 2. 61. a.
Paulus Apoſtolus ad Inſulam Melitam maris tempeſtate compulſus 4. 22. b.
Pauperis Conradi factio 2. 34. b. 61. a. factio quomodo à Duce punita 2. 63. a.
Paupertas malarum artium repertrix 2. 57. b.
𝔓𝔞𝔲𝔷𝔢𝔫 civitas 1 8.. b.
Pecuaria res fuerunt facultates veterum Germanorum. 1. 46. d.
Pecunia omnia vincit 1. 14. a. pecuniæ vis magna quomodo ſit coacta in uſum belli 2. 220 a. pecuniæ majoris ſummæ inhiat Lanoſius etiam promiſsâ fruſtratur 2. 199. b. pecuniam à Turca oblatam contemnit Nobilis a Fleckenſtein 2. 265. b. Pecuniam imminente bello Præfectus Mediolanenſis a privatis extorquet ſpecie mutui reſtituendi. 2. 179. a. pecuniam vectigalia oppignorando, decimas Sacerdotibus indicendo, corradit Gallus 2. 187. b. ſacram profanamque colligit Leva obſidendus Papiæ. 2. 194. b. ob pecuniæ inopiam Hiſpanos Gallus ſe victurum ſperat. 2. 198. a. ob eandem Hiſpani victoriam proſequi nequit 2. 199. b.
Pedicum 1. 82 b.
Peditatus apud Turcas qualis & quantus 2. 392. b.
Pego in India 1 93. b.
Pegneſus fluit per Normbergam 1. 91. b.
Peina arx fruſtra obſeſſa. 4. 90. a.
Pelles belluarum è Germanico Oceano 1. 15. a.
Peloponneſus vulgo Morea appellata 2. 386. a. nunc Morea 1. 93. b Peloponneſi deſcriptio 4. 22. a. Peloponneſum domuit Alexander Magnus 1. 172. b.
Péam Y. 36. b.
Peaſitarlonum genera tria 1. 52. b.
Pentecoſtes dies cruentus redditur ſeditioſis 2. 166. a.
Pennaria cella Germaniæ 2 199. a.
Perduellionis conſcius Ferrarius etiam non conſentiens morte pœnas luit. 2. 175 b. perduellionis ſuſpicio ut quibusdam ingeratur, hoſtes eorum bona relinquunt intacta 2. 232 b.
Pericula homines faciunt ingenioſos 4. 6. b.
Perieberdi gens magna 1. 88. 1.
Perinthos urbs Thraciæ 2. 250. b.
Perlegia Turris Auguſtæ 1. 27. b.
Perm 1 249. a.
Permeska 1 89. a.
Permutationis uſus apud priſcos Germanos 1. 8. b.
Perusia 1. 79 b.
Perona fruſtra oppugnata 2. 603. b.
Perſa victi à Parthorum Rege 2. 395. Perſarum Reges quare Arſacidæ vocentur 1. 75. b. Perſis fuit aquila ſignum militare 1. 45. Perſici fortes. 1. 46. d.
Per Falarius mons 1 290. b.
Peſtis horrenda Mediolani, præda e loco infecto allata, graſſatur. 2. 192. b. ſeditione ob commeatum a lanis denegatum

gatum orta. ibid. alia infeſtiſſima peſtis 3. 168. b. peſtis ingens 4. 43. a. in Turcicis caſtris 4. 13. a.
Pacta Imperatori propoſita non urgendo Dux Wirtemberg. alumnus aliorum fruſtratus voto 2. 157. a.
Petovium 1. 83. a.
Petrigoricorum Ditionem Germani equites depopulantur. 4. 144. b.
Petroſius mons 1. 340. b.
Peuce Inſula 1. 81. a. Inſula 1. 36. b.
Peucini Baſtarnæ dicti 2. 69. a. inhabitarunt Lituaniam. 1. 81. Danis contermini 1. 8. a. 36. b. 87. b.
Pfedersheimii quid actum ſit in tumultu ruſticorum 2. 173. a Phedersheimium ſeditioſi ruſtici occupant ibique ingenti afficiuntur clade 2. 170. b. ſub quibus conditionibus in gratiam redierint 2. 171.
Pfulendorff 1. 275. b.
Phabiranum 1. 85. a.
Phalera 1. 14. a.
Pharamundus Francorum Rex 1. 220. a. Pharamundi Regis Gallorum tempore Roma capta 2. 158. a.
Pharodini 1. 85. b. 64. c.
Phaſiani qualia corpora habeant 1. 46. d.
Phaniana 1. 82. a.
Phengarum 1. 87. a.
Pheiferus Monachus Apoſtata 2. 153. b. Müntzeri ſocius audaciſſimus agros Iſſeidicos depopulatur. 2. 153. b. ſeqq. decollatur ſine pœnitentia 2. 159. b.
Philippus Maximiliani Cæſaris filius, à quo deſcendit Carolus V. 2. 602. b.
Philippus Rex Hiſpaniarum Auguſtam Vindelicorum ad Comitia venit 2. 650. vicit Regem Galliæ 2. 648. Carolum V. certiorem facit de victoria ſua contra Gallos ad Auguſtam Veromanduorum nacta ibid. nuptias celebrat cum Maria Anglicana 2. 640. a. profligat Gallos ad Auguſtam Veromanduorum. 2. 647. à patre Eques aurei Velleris Princeps dictus 2. 640. a. in Angliam appellit. ibid. Philippi Hiſpaniæ Regis & Galliæ principiſſæ conjugium 3. 141. b. Philippo Hiſpaniarum Regi a Belgium a Carolo V. datum ibid. inter Philippum Regem Hiſpaniarum & Paulum IV. Pontif. bellum 2. 645. Regem & Galliæ bellum. ibid.
Philippus Auguſtus Franciæ Rex fœdus renovat cum Gallis 2. 550.
Philippus Landgr. Cæſari ſe ſupplex ſubmittit 4. 91. a. Haſſiæ captus 4. 62. a. Haſſiæ quot filios poſt ſe reliquerit 4. 62. a. Haſſiæ Lipſiam vocatus, & quibusdam conditionibus Cæſari placatus. 4. 154. a. Henrico Duci Brunſuic. bellum infert 4. 90. b. moritur 59. b. Philippi Haſſiæ Landgravii V ſtutes, vita & præcipuæ res geſtæ. 4. 61. b. amor erga literas 4. 62. a. cunctatio ibid. Philippi Haſſorum Principis victoria Würtembergenſis 2. 280.
Philippi Melanchtonis vita & obitus 3. 142. b.
Philippi Pomeraniæ Ducis vita & obitus 3. 142. b.
Philomena urbs a Turcis liberata per Fridericum Imperatorem 1. 181. b.
Phœbonius lacus 1. 226. a.
Phrygia imperant Turcæ 2. 383. a.
Phriſia unde dicta 1. 143. b. a Sicambris capta ibid. Phriſiæ urbes 1. 232. b. in Phriſia magna tempeſtas ventorum orta 4. 146. a.
Phryſiorum Ditio quam ampla ſit 1. 61. b.
Phryſon flumen 1. 321. b.
Phriſones ad obedientiam compulſi 1. 164. b.
Picardiam Galli invadunt 2. 648. Cæſariani invadunt & miſerè devaſtant 2. 580. b. Auraicus cum ſuis copiis invadit 4. 211.
Piccuria Sylva 1. 59. c.
Piccoha Galli magnam cladem acceperunt 2. 187. b.
Pictavium à Condenſibus obſeſſum. 4. 129. b. Pictavinam Regionem Andelocianii invadunt 4. 103. b.
Pictavienſes ad ſummam rerum penuriam coacti. 4. 129. b. magna clade affecti 1. 164. b.
Pictores in Germania 1. 198. a.
Pictorum Ditionem Germani equites depopulantur. 4. 144. b.
Pieria locus Muſarum 1. 316. b.
Pilta 1. 87. a.
Pincerna Imperii 2. 26. a.
Pinguedo mulierum Mauritanarum incredibilis 2. 334. b. obſtupeſcenda Epiſcopi Wormatienſis 2. 586. a.
Piniferus mons 1. 87. a.
Pippini geſta 1. 167. ſeqq.
Pirata famoſiſſimi Oenobarbi quantas res tentaverint 2. 320. ſeqq. è prædatoria biremi ad Regium evecti faſtigium 2. 345. a.
Piraticæ naves quæ dicantur 4. 22. a.
Piſa in Sileſia plaut 4. 158. a.
Piſcaria Marchionis Virtus fortitudo in pugna Papienſi. 2. 610. b. Marchio Cæſarianorum Dux 2. 607. b.
Piſcium maxima captura 4. 119. b.
Piſidia imperant Turcæ 2. 383. a.
Piſonium 1. 82. a.
Pius IV. electus 2. 653. in Pontificem eligitur 3. 141. a. Melitenſibus obſeſſis 3000. milites auxilio mittit 4. 34. b. quando in Pontificem creatus fuerit. 4. 43. b. quamdiu regnarit. ibid. Pii IV. Pontificis natura, vita & obitus. ibid.
Pius V. pontifex creatur 4. 44. b. V. Caraſios à Paulo IV urbe ejectos benigniſſimè revocat. ibid. V. fœdus cum Hiſpaniarum Rege & Venetis init adverſus Turcam 4. 158. a. V. Pontifex Rom. moritur. 4. 177. a.
Plaſſenburgum arx obſeſſa 4. 92. a.
Pleumoſii populi a Gallis debellati. 2. 585. Pleumoſiorum ſedes 1. 361. a.
Plurs oppidum apud Rhætos 1. 181. b.
Podagra Carolo V. utilis 2. 329. b.
Podamicus lacus 1. 3. b. Podamici lacus initium 1. 273. b.
Podolia 1. 69. b. 248. b.
Pœan quale carmen 1. 77. a.
Pœnæ militares 1. 48. b.
Pœnarum judicialium diſcrimina. 1. 30. a.
Pœni in Hiſpania 1. 105. b. Pœnorum mores 2. 547.
Pœninus mons 1. 296. b. Pœnina vallis. ibid.
Pœna cujuſdam ſcriptis malevolis opprimitur innocentia Ducis Würtembergici 2. 287.
Poler flumen 1. 92. b.
Polesſienſis terræ devaſtatio 4. 148. a.
Poli Cardinalis vita & teſtamentum 3. 129.
Poli terræ 1. 1. 256. a.
Polonia 1. 3. a. minor in quo tractu ſit. 1. 65. c. interior 1. 248. Poloniæ caput eſt Cracovia 1. 47. b. deſcriptio. 1. 248. a.
Polonus Rex Moldavorum Principem in clientelam ſuſcipit 4. 76. b. Regi Rex Sueciæ aliquot arces eripit 4. 96. a. Regi Albertus Brandenburg. ſe ſubmittit. 4. 74. a. Friderico Alberto Boruſſicam ſucceſſionem concedit. ibid. inter Poloniæ & Daniæ Regem fœderis occaſio 4. 96. a. Polonus cum Turca paciſcitur à Regno ſuo extremum averſurus excidium. 2. 219. b. Polono Walachus eripit provinciam Pokuciam 2. 279. a. brevi poſt cum magna Walachi clade iterum recuperatam, ibid. Polonum & Bohemum Ducem diſcordes increpat Imperator 1. 394. b. Poloniam Moſcovita bello laceſſit 3. 157. a. Polonicorum Regum Igellonica ſtirps 4. 182. a.
Polonorum Dux ſumit Regium Diadema 1. 436. b. Polonis Germanos olim leges præſcripſiſſe 2. 550.
Polonium civitas 1. 254. b.
Polſorat a Cæſarianis expugnata 4. 52. a.
Polygamiam patris Regno exitioſam fuiſſe arbitratur Muleaſſes 2. 348. a. Polygamiam jure naturæ & Divino conceſſam docent Anabaptiſtæ 2. 299. SC in id conſirmant, & contrariantem necant 2. 303. à Magiſtratu abſque peccato tolerari poſſe, aſſerunt 2. 317. b. exeunt horrendè 2. 305. b.
Pomerania 1. 2. a quando & per quem ſit ad fidem Chriſtianam converſa 1. 145. a.
Pomerania Dominus 1. 255. a. Ducatus 1. 85. b.
Pomeranicum mare 1. 35. b. Pomeranicus ſinus 1. 66. a. Oceanus 1. 40. a. Pomerani in Anorum, Helveraniorum & Manimorum ſedes immigrarunt 1. 93. a. Pomeranorum laus 1. 66. a.
Pompa in Coronationibus Caroli V. adhibita, deſcripta 2. 266. ſeqq.
Pondera imminuta à ſeditioſis vi abripiuntur. 2. 61. b.
Pons Rheni apud Moguntiam igne ex aëre cadente comburitur. 3. 168. b. Trajectenſis marmoreus. 1. 351. a. pontis ſuper Danubium conſtruendi ratio. 2. 435. a. pontes Oeni oppidum 1. 82. b. Scaphunii 1. 82. a.

ad *Pontamuſſonem* Johannes Caſimirus cum ſuis copiis venit 4. 122. a.

Ponticum mare 1. 4. a.

Pontifex Maximus Meliteniſibus obſeſſis auxilia mittit. 4. 14. b. Papa Cæſarianis quibus conditionibus ſeſe dedederit 2. 611. in caſtellum S. Angeli fugit. ibid. & Imperator quomodo equitaverit in pompa Bononiæ 2. 273. Galliæ Regi ingentem ſummam pecuniæ ex Eccleſiaſticis facultatibus concedit ad bellum hæreticis inferendum 4. 105. b cum Hiſpaniarum Rege & Venetis fœdus adverſus Turcam init, ejusque fœderis capita 4. 158. a. Papæ ſatellites interfecti 2. 611. Papam petunt ſibi dari ab Imperatore Romani 1.178. b. Pontificis Romani & Caroli V fœdus contra Gallum 3.177. a. Papæ quid adverſus Imperatores Rom. fecerint 1.189 b. Pontifices Rom. multis incommodis affecit Henricus IV. 1.179. b. Pontifices armata manu certant de Pontificatu 1.184. inter Pontificem & Galliæ Regem fœdus 2. 648 Pontifex & Cæſar fœdus pangunt ejiciendi Galli Italia cauſa 2. 177. a. aliud contra Cæſarem cum Gallo & Venetis: ubi & literæ ad Cæſarem Pontificis expoſtulatoriæ cauſas belli piæ ſe ferentes 2. 101. b. Pontifex obſeſſus ſe dedit Cæſarianis 2. 233. a. ſervatur a militibus donec conditionibus ſatisfacit ibid. Pontifici Imperator ſtrapedes tenet. 2. 278. b. Pontificis ab Imperatore creatio poſtulatur. 1. 377. b. 378. a. ſine conſenſu ipſius creati degradatio permittitur 1.380 a ob idem purgat ſe Hildebrandus poſtea confirmatus 1. 398 a Pontifice, inconſulto Romano Senato, creato, Romani defectionem moliuntur, unde Imp ordinationem illam reſcindit 1. 384. b. Pontifici Hiſpanus bellum infert 3 [illegible] b. Pontificis Pauli IV. vituperium 3. 140. a. Pontificem Henricus IV. ob ſuam excommunicationem deponere deſtinat. 1. 448. a. ſed a Papa de novo excommunicatus & ſub jugum mittitur. ibid ſeqq. Pontificis & fœminæ ſub prætextu Religionis commercium. 1. 417. b. Imperatorem abſolvit, 1. 418. b.

Pontificius Legatus in Comitiis Auguſtanis 4. 49. Pontificiæ ſedis tranſlatio in Galliam 4. 148. a.

Pontus 1. 93. b. 255. a.

Populonia civitas Hetruriæ ejusque ſitus 4. 62. b.

Porrano civitas 1. 88. a.

Portas Regii ſub ſpecie amicorum intrare conantur Galli, 2. 177. b.

Portoria penſitatio 1 12. b.

Portugallium eſſe in Luſitania 1. 93. b.

Portus Geſſoriacum 1. 84. b. Mauritmanis 1. 84. b. Portus Magonis orbis munitiſſimus. 2. 323. a. 366. a. Portus Meſſanæ in Sicilia amplitudo 2. 340. incomparabilis totius Europæ ib. Portum Herculis expugnatum 2. 639. a.

in *Poruſſia* diluvium 4. 574. b.

Poſnania 1. 65. d.

Poſnanates 1. 59 c.

Poſonium 1. 65 b.

Poſtlauſſ 1. 290 b. communitas Rhætorum 1. 281. a.

Potentia Germanorum. 1. 233. b. potentia Imperatori cur neceſſaria 1. 8. a.

Potolia Regio in Lituania 1. 89 b.

Potus Germanorum 1. 18. a. potus & cibi abſtinentia unde oriatur 2. 602. a.

Præcedentiæ altercatio inter Legatum Electoris Saxonici & Ducem Juliacenſem quomodo dirempta 2. 19. a.

Præda ſpe milites continent Hiſpani deficientibus ſtipendiis 2. 205. a. prædandi ſtudium impune in expugnato Mediolano 2. 214. a. deprædationem Tuneti permittit Carolus propter defectionem a ſuo Rege 2. 334. a. & fidem ipſorum ſuſpectam & militum prædæ inhiantium fremitum 2. 362. b. modo tamen impoſito 2. 363. a. Prædæ ſpes Turca hortatur ad prælium 2. 106. b ſeq. præda erepta peſte inficiuntur Mediolanenſes 2. 192. a. prædandi libido a militibus inſeparabilis 2. 71. a præda Romanæ urbis opulentiſſima per luxuriam abſumpta, 2. 292. b.

Præjudicium 1. 12. a.

Prælium ingens in campis Cathalaunicis 1. 220. b. apud Eſſelingam commiſſum 1. 188. a. inter Adolphum & Albertum Reges juxta agrum Spirenſem. 1. 187 a. prælii navalis deſcriptio 4 168. ſeqq. Prælio præmiſſa oratio Galli, ab hoſtis contemptu deſumptis rationibus potiſſimis 2. 184 b Hiſpani ad milites aliquamdiu ſtipendio non exſoluto 2. 196. b. Prælio cum Gallis decertaturus Davalus hoſtium res ſicut ſuas explorat 2. 198. a. Prælium evitari debere ſuadetur Gallo, quod exercitus hoſtilis brevi inopia diſſolvendus ſit 2. 198. b. inſtat nihilominus Gallus ſola arrogantia ſuadente, ſed infeliciter 2. 199 a. victoriam prælio repoſitam quare Hiſpani non fuerint proſecuti ibid. b. prælio uno infeliciter commiſſo, non ceſſare debent fortes 2. 212. b. præmiſſa oratio a Religionis veritate & Dei auxilio deſumptis rationibus. 2. 227. a. Prælium Ludovici Hungariæ Regis, & Turcæ. 2. 227. b. ubi hoſtes fugam ſimulantes Chriſtianos in tormentorum loca perducunt 2. 228. a. Prælio evadentes Walachi gravi ſupplicio afficiuntur 2. 279. prælium repugnantibus militibus ſubire detrectat Turca 2. 254. a. Caroli V. cum Oenobarbo 2. 333. a. prælio inſidioſe ſubducentes Chriſtiani Turcas in locum inſidiarum alliciunt 2. 264. a. præliando excitatus pulvis commoditatem occupandæ urbis conſpectui eximens. 2. 349. a. prælium inſtruendum, quando milites deſiderio pugnæ tenentur & cunctatio locum non habet 2. 361. a. univerſo prælio decernere non vult Barbaruſſa, ſperans inopiam exercitus Chriſtiani b. prælio cedunt Mauri, ut hoſtes in inſidias evocent 2. 367. b. Prælio Livoni 100000. cædunt Moſcovitas, uno tantum e ſuis deſiderato 3. 39. b. præliantibus novitas inopinati caſus exitioſa 3. 125 b. ad prælium variis modis allicit Carolus V. Proteſtantes. 2. 430. ſeqq. Præliandi fortiter cauſa habitæ orationes Landgravii & Münceri. 2. 155. ſeqq. Præliandi motus Mümceranorum, 2. 157 b. præliandi cauſa habitæ orationes Magiſtri Rhodienſis & Turcarum Imperatoris. 2. 106. b. ſeq Prælium Veneti detrectant, quod tutiorem eventum cunctando ſperarent 2. 191. b. prælium deſiderantium militum fremitus, rationesque & orationes pro & contra habitæ 2. 224. a. ſeqq. cum exercitus hoſtilis 300000. Hungarorum 20000. hominibus conſtaret. ibid.

Præſidium 1. 307.

Præſidiis Provinciæ viciniis ſuſpectis non ſunt nudandæ 2. 352. b.

Prætorum cohors apud Turcas 2. 392. b.

Praga 1. 87. a. qualis urbs 1. 232. a. Pragæ fundator Erimus 1. 247. b. Pragæ Bohemiæ docuit Müncerus 2. 152. a. Pragenſis Univerſitas Lipſiam tranſlata ibid.

Praſſitus cerevſia. 1. 56. d.

Praſſum promontorium 1. 94. a.

Precarium jus 1. 34. b

Preces apud Turcas pro quibus dicantur 2. 394 a apud Turcas quomodo dividantur & dicantur ibid. precum apud Turcas neglectarum pœna. ibid. Primariarum precum conſuetudo 1. 18 b.

Precop Inſula 1. 252.

Pregora fluvius ubi oriatur & in mare erumpat. 1. 92. b.

Premnus fluvius 4. 480. a.

Presburgenſes 1. 59. c.

Presburgum civitas 1. 65. b 87. a. 254. b.

Prignitia Hexapolis 1. 47. d.

Primariarum precum conſuetudo 1. 28. b.

Primas Germaniæ quis ſit 1. 253. b.

Principum benevolentia inter ſe prodeſt communi ſaluti 2. 4. b. ſine invidia ſinguli ſuas laudes tribuant. ibid. Principis boni exactiſſimum exemplar Suanto Suecus 1. 84. b. Principis ſtudia quæ eſſe debeant. 1. 34. a. Principis intempeſtiva ſagina 1. 57. b. Principum & Comitum veterum Germanorum electio 1. 59. d. Principum Germaniæ potentia & multitudo 1. 234 b. gradus 1. 13. a. in Principum mores ſubditorum omnium oculos converſos eſſe 2. 166.

Proceſſio publica poſt Cæſaris Coronationem qualis habita Bononiæ 2. 272. Proceſſionis in templum ordo in coronatione 2. 269.

Procopius Hiſtoria Francorum 2. 581.

Prodigia bellum Würtembergicum antecedentia 2. 38. a. cladem Turcicam 2. 265. b. prælium Saxonicum 2. 405 b. motus Gallicos 3. 144. b. quæ ruſticorum tumultum antecellerunt 4. 98. a. 147. 158. 174. quæ mortem Solymanni ſecuta fuerunt 4. 32. a. Prodigia Stutgardiæ oculis conſpecta 2. 57. b. mirabilia in acie. 2. 338.

Proditor, a quo metuendum fuiſſet, veneno enecatur 2. 196 a. Proditores urbis quid obſervare debeant 2. 315 b. proditione veniam delicti conſequitur quidam ante patrati. ib. Proditor in quatuor partes diſcinditur. 4. 12. b.

Propheta

Propheta vix egetius 2. 612. a. Prophetæ falſi 2. 300. a.
Propontis ſinus maris 1. 255. a.
Proteſtantium fœdus 2. 443. b. *conf. Schmalcaldicum fœdus* Proteſtantium belli initium 2. 455. a.
Provincialis Comes 1. 58. b.
Provincias quas Regiones appellent 1. 31. a.
Pruſſia terræ devaſtatio 4. 147. Pruſſiæ Magno Magiſtro ſubjecti qui ſint 2. 511. Pruſſiam quomodo occuparint fratres Teutonici 1. 245. a.
Pruth flumen 1. 92. b.
Prutenus 1. 24. a. 35. a. 242. b. Pruteno litore ſolo ſuccinum colligitur 1. 35. b.
Publius mons 1. 532. a.
Puchra Regio 1. 86. b.
Pudicitia in veteribus matrimoniis Germanorum 1. 15. b.
Puella triennium ferè a cibo & potu ſe abſtinens 2. 618.
Pugna apud Weilam oppidum Imperii 2. 52. b. Cæſaris & Saxonis ad Albim 2. 499 a. b. inter Gallos & Cæſarianos ad Papiam. 2. 610. inter Cæſarianos & Gallos ad Rentacum 2. 579 b. qua die ſit habita inter Mauritium & Marchionem. 2. 563 inter Chriſtianos & Turcas 2. 592. Ludovici II Hungariæ Regis & Turcæ 2. 228. propè Hildeſiebiū 2. 520. ingens 2. 529 b. ad Turckhaim 2. 48. pugna Hiltona inter Mauritium Ducem Saxoniæ & Albertum Marchionem Brandenburgicum 2. 560. pugna navalis inter Chriſtianos & Turcas 4. 168
Pulvis ſulphureus in arce Agriæ accenſus 2. 533. Pulveris incenſi caſus. ibid. b.
Punctorum apud Ylantium & Lugnitium ſuperſtitio. 1. 254. b.
Punica bella atrocia 1. 26. a.
Puteolanſi in agro inventa natura miracula 2. 242. a.
Puteos Gallorum veneno inficit Hiſpanus. 3. 11. b. puteus venenoſus 4. 159. a. 193. b.
Pyramathi gens Pontica 2. 387. b.
Pyra apud Germanos extruendæ ratio 1. 58. b.
Pyrene 1. 42.
Pyrenei montes unde dicti 1. 43. b.

Q.

Quadi 1. 31. b. Quadorum ſedes antiqua 1. 30. a. Quados Moraviam tenuiſſe ibid.
Quedlinburgenſe templum conflagrat 1. 350. a.
Querretanorum Ditionem Germani equites depopulantur. 4. 2458.
ad *Quinquecclefias* Turcarum caſtra 2. 554. a.
S. *Quirinum* Monaſterium Cochæus Delphinas diripit. 4. 102. a.

R.

RAb in ripa Danubii 1. 224. b.
Raba flumen Hungariæ 2. 262. a.
Rabunıza flumen in Hungaria ibid.
Radcantia flumen 1. 91. b.
Ratzuns, Boundotz communitas apud Rhætos 1. 281. a.
Raina oppidum ad Lycum amnem 2. 462.
Raldhuſia oppidum 2. 423. a.
Ranzovii vita, facta, laudes, epitaphium 3. 75. ſeqq.
Rappinenſis Comitatus. 1. 63. d.
Rapta 1. 94. a.
Raſcia 1. 81. a. 93. b. 247. a.
Raſciani quæ teneant loca 2. 220. b.
Ratisarvum 1. 63. d.
Ratisbona 1. 8. a. Imperialis & vetuſta urbs 1. 254. a. qualis urbs 1. 231. b. quondam Noricorum Regum ſedes. 2. 250. a. Ratisbonæ oſſa S. Dionyſii condita 1. 302. b. celebravit Carolus Magnus Comitia Imperialia 1. 246. a. Comitii celebrata 2. 603. a. Comitia indicta 2. 606 b. Comitia celebrata 2. 604. a. Comitia Religionis cauſa celebrantur 2. 257. b. Ratisbonenſe colloquium & qui interfuerint 2. 449. a. acta & eventus ibid. Cæſaris actio Ratisbonæ 2. 454. a.
Ravelinga Conventus celebratus 2. 643. b.
Ravenna a Friderico ſubacta 1. 184. a.
Ravensburg. 1. 277. b.
Ravensburgenſis Epiſcopatus 1. 86. a. Ravensburgenſes ſupplices ad Cæſarem legationem mittunt 2. 498.
Rauracus pagus. 1. 305. b.
Rauraci 1. 85. a. Rauracorum initium & finis 1. 306. a.
Rauricos 1. 242. b.
Raurum 1. 41. a.
Razunis communitas apud Rhætos 1. 280. b.
Rebelles Principes vicit & punivit Maximilianus 1. 196. a.
Receptui quam cautè canendum 2. 594. a.
Rechberg Nobilium familia 1. 79. b.
Reducere milites opportunitate adempta Virtuoſum 2. 254. a. reducendo milites terga fortiter tuetur Gallus 2. 426 a.
Regiment Imperialis conſtitutio 2. 28. b.
Regino 1. 82. b. Abbas Prumenſis 1. 270. b.
Regiomontana Academia Oſiandri hæreſi collapſa. 4. 74. a. Academia Regiomontana amplis ſtipendiis dotata, 4. 22. b.
Regionum nomina permutata ſunt 1. 93. a.
Regis inunctio 2. 134.
Regium 1. 82. b.
Regnaſus flumen 1. 91. b.
Regnum de Decam 1. 91. b.
Regnum noviter occupatum poſt ſævitiam liberalitate ſibi devincit 2. 343. a. manſuetudine & promiſſionum ubertate 2. 351. b. Regna parva ſiterunt rem gerendo augentur 2. 56. a. Regna omnia corruiſſe 1. 305. b. Regna & Principatus quibus rectè regantur & conſerventur. 1. 190 a. magna quæ fuerint. 1. 40. b. Regna omnia aucta fuerunt dum commercii in alia fuerunt evocata loca. 2. 10. b. Regni ſub initio omnes æmulos trucidat Muleaſſes 2. 348. a. & eos qui ipſum iniquè ad Regnum evexerunt. ib. Mataſſenus vicinus Regni noviter occupati ſibi conciliat 2. 351. b. Regnum acquirit Ottomannus diſcordias alendo. 2. 385. b. propagat eodem modo Amurathes. 2. 384. a. Regnorum viciſſitudines. 1. 71.
Regnandi cupido variè turbat Hungariam. 2. 230. a. Ea ductus Wayvvoda in exitium Chriſtianiſſimi vocat auxilia Turcica. 2. 249. b. Gallus conſpirat cum Turca in exitium Caroli V. 2. 325. a. regnandi cupiditatem poſtponendam paci arbitratur Hungarus Joes 1. 383. b. ea impulſus Muleaſſi filius effodit oculos 2. 375. b. regnandi cupiditatem nulla Imperia implent 2. 305. a. ea ductus Rex Muleaſſes fratres omnes trucidat vel excæcat, 2. 348. a.
Regnus ubi in Danubium fertur. 1. 92. a.
Reinhart quid ſignificet 1. 445. a.
Religio veterum Germanorum. 1. 33. b. Semnonum 1. 28. a. quid apud homines poſſit 1. 48. c.
Religionis cauſa qui Conventus habiti ſint 2. 442. a. Religionis cauſa ſubditi melius exulant, quam Magiſtratui reſiſtunt 2. 197. a. oppreſſio concitat ſeditionem ruſticorum 2 137. b. Religionis oppreſſæ prætextu ob juſtificantur bella civilia 2. 135. a. Ejus cauſa Auguſtæ Conventus celebratur, ſed infecta res primò Ratisponam, poſtea ad generale Concilium differtur 2. 157. a. Religionis negotium induciis & ſilentio utrinque pacto, componitur 2. 257. b. Religionis mutatæ cauſa omnia flagitia imputantur Amiralio Galliæ 3. 113. Angliæ Regina contra Gallos arma induit 3. 110. ſeqq. Multi capiuntur in Gallia 3. 138. Edicto novo graviter Reformati urgentur 3. 145. b. & adhuc alio mitiori 3. 145. b. Religionis cauſa magni motus in Gallia. 3. 150. b. ſeqq. Religionis libertas quatenus permiſſa in Gallia. 3. 157. b. Pontifice propterea quoſdam ſacerdotio dejiciente 3. 159 b. Religionis mutatæ cauſa Pontifex quoſdam citat, pœnam emanentibus conſtituens. 3. 164. b. Religionis cauſa Principes fœdus pangunt. 2. 443 b. ut concilietur Theologi conveniunt fruſtra. 2. 444. b. Religionis reformationem callide laudat Gallus 2. 446. b. Religionis cauſam actam eſſe in Comitiis ſtomachatur Pontifex. 2. 458 a. Religionis abnegationi præfert Elector Saxoniæ mortem 2. 500. b.
Religioſos plurimos fovet Dux Wirtembergiæ Primus, nolens eos eſſe omni labe immunes 2. 70. a. *vide Clericos*.
Remi nunc Rens. 1. 93. a. Remorum civitas præpotens, 1. 206. a. oppida 1. 362. a.
Remus Rhætorum communitas 1. 381.
Reſanna vallis incolæ ſeditionem concitant, de cujus ortu & exitu 2. 61. b. armorum uſus ipſis interdicitur. 2. 64. a. Remſanæ vallis ſeditio 2. 34. b.
Repudium Turcicis maritis liberum eſt 2. 392. a.
Remiacum arx munitiſſima à Cæſare obſeſſa, & quid ibi inter Cæſarem & Regem Galliæ actum ſit 2. 579. a.
Reſinarios pleroſque eſſe in Galancka valle 1. 297. a.

Rethen 1. 290. a.
Reudigni 1. 30. a. 43. a. 63. b.
Reverentiam motione a fronte aliquali inſtitutam Imperialium ſoli Deo & Mahumeti exhibent Turcæ 2. 117. b.
Reutlinga civitas Imperialis ab Udalrico Duce Wirtembergico capta 4. 182. a.
Reutlingenſes Urachiam vallem depopulantur 2. 35. b. obſeſſi a Duce Wirtembergico acriter ſe defendunt, ſed Brumæ injuriâ preſſi ſe dedunt 2. 65. b. reſiſtunt oppugnantibus. 2. 38. ſe dedunt Duci Wirtembergico. 2. 39. a.
Rha fluminis ortus & errores & viginti quinque oſtia. 1. 92. b. fluvius in Ditione Moſcovitarum 1. 88 b.
Rhabojus fluvius 1. 92. a.
Rhætia alta 1. 81. 41. b. Moderna 1. 280. b. à Romanis domita 1. 276. a. priſca ut vera Alpina 1. 269 a. Rhætiæ hiſtoriæ Autores 1. 270. b. ambitus 1. 273. a. Marca. 1. 289 b. ſitus juxta Strabonem 1. 279. a. duæ 1. 2. b. Provinciæ Colonia. 1. 31. a. deſcriptio ſecundum Ptolemæum 1. 277. a. nomine quid olim intellectum ſit 1. 81. b Rhætiæ Alpinæ deſcriptio 1. 269. ſeqq.
Rhaticus lacus 1. 286. a. Rhætica lingua 1. 272. b. juga 1. 289. vina 1. 3. a. Rhæticæ Alpes 1. 3. a. Rhæticus mons. 1. 1. a 285. a. Rhæti bellicoſi 1. 273. b. Rhæticis militia ſeditioſi arma adimuntur, & ſinguliæ domus ſenos florenos pendere coguntur. 2. 27. b.
Rhæti & Vindelici quomodo Helvetios obruerunt 1. 275. b. profligi 1. 271 a. Rhætorum Nobiles 1. 271. b. antiquorum fines 1. 272. b. oppida 1. 280. b. Salsatiorum 1. 280. a. limes verſus Podamicum lacum 1. 275. b. communitates 1. 280. ſeqq. ac Helvetiorum limes 1. 275. a. excomium 1. 272. a. Ducum arma 1. 280. a.
Rhætium occuparunt Suevi 1. 79. a.
Rhæto Duce venerunt Thuſci ad Alpes 1. 271. a.
Rhegusca populi 1. 289. a. 295. b.
Rhegusci 1. 289. a.
Rheingau 1. 30. a.
Rhenus ſeparat Galliam à Germania 1. 20. b. quos lacus efficiat 1. 41. a. explero curſu ſuo quomodo dividatur. 1. 91. b. quantum exorbitet a recta linea. 1. 284. a. finis Romani Imperii 1. 15. a glaciali frigore conſtrictus ſtatim poſt S. Martini feſtum, ita ut usque in Aprilem eſſet pedeſtri itinere transmeabilis 1. 436. b.
Rheni aureæ arenæ 1. 255. a. duo fontes 1. 283. b. caput indomitum eſſe 1. 276. b. oſtia in lacum 1. 278. a. inſulæ 1. 364 a. ripam qui populi ſuum coluerunt 1. 59. d. curſus, 1. 284 a. unde nomen 1. 41. b. fons & tractus 1. 253. a. Rheni inundatio 4. 41. a. 147. a. & congelatio ut curſus hauſti equis tranſirent 4. 41. a.
Rhenipagus 1. 253. b.
Rhengus flumen 1. 254 a.
Rhetzoni 1. 74. unde dicti 1. 88. a.
Rhinach dominium 1. 289. a.
Rhingau 1. 278 b. unde dicatur. 1. 47. d.
Rhingavia 1. 253. b.
Rhingavienſium ruſticorum poſtulata, quibus ſalutis publicæ cauſa ſubſcribit Vicedominus Moguntinus. 2. 142. 2. b.
Rhingravius a Cæſare proſcribitur, 2. 544. b. Rhingravius Comes captus 2. 649. a.
Rhiſo 1. 3. a.
Rhodani curſus in typis ejus urbes 1. 252. a. ortus apud Rhæti fontes 1. 284. a.
Rhodium ſtata 1. 255. a.
Rhodus inſula quando a Turca Solymanno capta ſit 1. 252. a. Rhodum quot millibus armatorum Turca oppugnarit 4. 1. b. Rhodiis quam miſerabilis diſceſſus ex Rhodo fuerit antequam in Italiam venerint 2. 118. b. Rhodo Inſulæ Romani multum debent 2. 101. b. Rhodium bellum unde dicatur 2. 88. a. Rhodiorum Equitum Ordo. ibid. (vide Melitenſes) Rhodi obſidio 2. 100. b. ejus ſitus, origo, & ſtationes militares ordinariæ tempore, 2. 101. b. Rhodi oppugnationes iteratæ 2. 104. ſeqq. expugnatio & deditio 2. 115. hoſtiumque horrenda in deditam crudelitas 116. a. Rhodienſi magno Magiſtro miſſa epiſtola ironica 2. 114. Rhodienſis Magiſtratus Romam 2. 117. ſeqq. Rhodia res quibus modis brevi creverit, 2. 101. b.
Rhœtanus 1. 150. a.
Rhucantii. 1. 254. b.
Rhuchenberg 1. 283. a.
Rhunicates 1. 295. b.
in *Rhymnis* fluvio multi Turcarum ſuffocati 2. 594 b.
Richardus Rex Angliæ Cyprum expugnat 4. 158. Richardus unde dicatur 1. 444. b.
Rietberg 1. 292. b.
Rifebergus a Cæſare proſcriptus 2. 544. b.
Riga 1. 34. b. civitas 1. 88. a.
Rigiacum Atrebatum oppidum 1. 361. b.
Rigenſis Epiſcopatus 1. 88. a.
Rigomagus 1. 84. a.
Rinſiana 1. 82. a.
Rinnici 1. 148. b.
Ripenſis Epiſcopatus 1. 85. b.
Rippenſes populi 1. 139. a.
Riphei montes hodie ignorantur 1. 98. b.
Rubannum arcem Galli expugnant 2. 649. a.
Rychach Nobilium familia celeberrima 2. 66 b.
Riva oppidum 1. 274. b Rivalienſis Epiſcopatus. 1. 88 in Rivalienſes Livonicos Moſchovitæ crudelitas. 4. 168. a.
Rivanus lacus. 1. 27. b. 274. b.
Rium oppidum captum 2. 344. b.
a *Roberto* V. filio Sancti Ludovici Condenſis ſtirps deſcendit 4. 122. a.
Rochlicum oppidum capit Marchio Albertus. 2. 494. b.
Rodolphus unde dictus 1. 441. b. Rodolphi Imperatoris bellum in Bohemos. 4. 143. a.
Roma urbs capta & incenſa 1. 212. b. 4. 147. b. Nova Byzantium nominata 1. 250. b. direpta a Gothis 1. 151. a. ab Albano obſidetur 3. 11. b. tumultu vulgi ſollicitatur. 3. 140. a. à Gallis & Gothis capta 1. 217. a quomodo a Cæſariano exercitu Duce Borbonio capta ſpoliata. 2. 611. a. cur ſit expugnata 2. 615. b. capta à Cæſarianis. 2. 602. patriæ honoribus colenda 2. 617 b. ſemper domicilium Doctiſſimorum fuit ibid. Roma quaſi communis patria ab omnibus ſemper exculta, ibid. ſedes Imperii. 2. 27. b. ſæpe capta 2. 617. a. urbs ſub nomine Babylonis in Apocalypſi intelligitur 2. 614. omnium civitatum Regina & Domina 2. 215. a. quæ beneficia nobis omnibus dederit. ibid. olim rerum pulcherrima 2. 618. ab antiquis Septicollis appellata 2. 614. Princeps totius Italiæ 2. 618. inopinatò à Caroli V. exercitu diripitur & Carolo volente reſtituitur. 1. 206 b. 230. ſeqq. expugnata & direpta anno M. D. XXVII. 2. 230.
Roma varia fortuna. 2. 29. b. Romæ in theatro Vaticano haſtiludia facta 4. 41. b. Romæ Cæſarianorum ſævitia 2. 615. urbis vitia odioſè colligi 4. 618. militum inſolentia. 2. 611. urbis teneatæ cauſa avaritia 2. 615. omnia templa ſpoliata 2. 211. peſtis 2. 613. urbis direptio 2. 219. urbis excidium unde 2. 613. templa pro ſtabulis uſurpata 2. 612. Cæſarianorum inſolentia ibid. de Romæ calamitatibus vaticinium 2. 612. Romam non juſtam ob cauſam à Cæſarianis expugnatam eſſe. 2. 615. Romanæ ſuppellectiles ex Græcia portatæ. 2. 616. cur Galli olim occuparint 2. 615.
Romana Eccleſia in Sleſia & Luſatia mutata 4. 151. a. Romanæ Bibliothecæ 2. 616. b. Romanæ legionis incremento 1. 340. b. Romanum Imperium unde ſit dictum 2. 615.
Romani cives quot interfecti ſint in expugnatione urbis Romæ 2. 611. Romani vincuntur a Francis 1. 131. a. a Germanis cæſi 1. 77. a. Germano milite ſæpe hoſtes ſuos vicerunt 1. 120. b. Romanorum veterum potentia & magnificentia 2. 142. b. antiquorum militaris diſciplina 2. 615. veterum & Germanorum acta 1. 117. ſeqq. 1. 219 ſeqq Romanorum ſtationes in Rhætia litorali. 1. 307. a. clades apud Eburones 1. 339. ſeqq. Romanorum ſecunda clades apud Varucam. 1. 342. a Romanum imperium ſub Valentiniano Tertio dilaceratum. 1. 79. a. Romani Imperii Primates 1. 235. a.
Romandiola Provinciæ 1. 2. a
Romania pars Thraciæ 1. 93. b. Romaniam hodie Thraciam vocari 1. 250. b.
Ron Regio 1. 88. b.
Rupertus proprium nomen quid ſibi velit 1. 444.
Rora flumen 1. 359. a.
Roris nocturni in Africa vis mira 2. 337. b.
Roſamunda nomen unde 1. 445. b.
Roſtock 1. 85. b.
Roſtochium 1. 2. a. qualis urbs 1. 232. a. Roſtochium Megalopolenſib. Ducibus venditur 4. 43. a. oppidum deditione captum ibid a. Johanne Megalopolenſi obſeſſum, ibid. Roſtochi peſtis graſſatur. ibid. ſchola inſtituitur.

tuitur ibid. Roſtochienſes Vdalrico Principi Megalopolenſi 60000 florenorum numerant 4. 44. b.
Roſtronemania 1. 82. a.
Rotenbarga urbs 1. 233.
Rotenburgam pervenit exercitus Principum 2. 545. à Principibus confœderatis occupatur, ibique novus Magiſtratus conſtituitur. ibid. Rotenburgum ſeditioſum 5000. florenorum mulctatur 2. 166 b. Principes confœderati veniunt 2 551. b. Rotenburgum oppidum Imperii pecunia mulctatum 4. 92. a. Rotenburgica factio 2. 143. b.
Roterodami maxima aquarum tempeſtas exorta 4. 146. a.
Rothomagum a Gallis Hugonotis adimitur 3. 154. b.
Rotovala 1. 253. b.
Roxolana Regio. 1. 248. b.
Roxalani 1. 89. a.
Roxancka provincia. 1. 249. a.
Royam Philippus Rex Hiſpaniarum capit 2. 649. a.
Ruberam dedit Carol. V. Duci Ferrariæ 1. 341. b.
Rubera fluit in Rhenum. 1. 93. b.
Rubonis flumen 1. 88. a.
Rubrum caſtrum 1. 254. a.
Ruremunda urbs a Geuſiis capta 4. 181. a.
Ruſiee 1. 280. a. communitas Rhætorum 1. 287. b.
Rugeland 1. 66. a.
Rugenſis civitas 1. 75. a.
Rugi Sueviæ populi 1. 34. b. Rugorum patria 1. 34. b. terra 1. 87. b.
Rugiam 1. 85. b.
Rugi tenuerunt Pruſſiam 1. 34. a. 63. b. 79. a. Duce Odoacro intrarunt Italiam. 1. 79. a.
Ruguſci populi 1. 289. a.
Rura flumen unde ortum habeat, & ubi in Rhenum feratur 1. 85 a. 351. b.
Ruremundani inquiſitionem recuſant 4. 77. b.
Ruß fluvius 1. 284. a.
Ruſa quomodo dicta ab Uſa 1. 325. a.
Ruſa fluminis ortus 1. 284.
Ruſſia Alba & Rubea 1. 89. a. Ruſſia à Turcis miſerè devaſtata 4. 45. b. Ruſſiæ civitates 1. 89. b. Ruſſiam in Sarmatia Europæa. 1. 89. a.
Ruſtici quid paſſi ſint apud Tabernas Alſaticas 2. 147. a ſeditioſi ad ſontem Danubii vertuntur in fugam. 2. 77 a. qua crudelitate ſint uſi in Nobilitatem 2. 140 a. ruſticorum ſeditioſorum poſtulata 2. 134. tumultuum hiſtoria. 2. 131. quot millia intra tres menſes occiſa ſint 2. 602. b. clades ad Lanchen 2. 49. b. ad Beblingam. ibid. tumultus in Germania 4. 90. a. Ruſticorum ſeditio falsè doctrinæ Lutheri, vere iniquitati Cleri & Præfectorum aſcribitur 2. 131. b. ſeſſeta militaris ordinis 2. 132. a. ubi & prima origo ruſticorum factio prope tabernas montanas 2. 146. a. in Alſatia ibid. Præfectura Clebergenſi 2. 147. a. cæduntur a Lotharingiæ Duce ibid. ſeditiones hæ ruſticæ quo tempore exortæ fuerint 2. 132. a. pedetentim compeſcuntur graviter mulctatis ſeditioſis 2. 159. ſeqq. Ruſticorum ſeditionis origo in Hegoia, & incrementum 2. 76. b. aqua & igni totet dicebant non factioſis 2. 78. a. Weinsbergæ Nobiles trucidant miſerrimè. 2. 78. b. & a Nobilibus ibidem miſerè trucidantur. ibid. Villingam obſident. 2. 79. a. augentur. ibid. uno anno plus quam centum trucidantur ibid. contra eos exercitum imperabat Dapifer à Waldpurg. ibid. eos à ſeditione dehortatur Lutherus omnes ipſorum rationes refutans 2. 135. a. Divino præcepto ſe ad arma veniſſe jactant 2. 137. b. conſtituunt ſe nulli Nobili, aut ordinſo homini paſcituri. 2. 140. a. poſtulata articulata. 2. 134. a. Reſponſio Lutheri 2. 133. a. ſeqq. æquitatem & iniquitatem eorum quodammodo remonſtrando 2. 138. a. ſed contra augetur factio Odenvvaldenſibus & ex Palatinatu, Moguntina ac Herbipolenſi terra ruſticis 2. 139. a.
Ruta oppidum 2. 547. b captum a Principibus confœderatis. ibid.
Rûtelinga fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a.
Ruthenia 1. 248. b.
Rutheni Albi Moſci ſunt 1. 69. b. Ruthenorum lingua 1. 88 b. Ruthenorum Ditionem Germani equites depopulantur 4. 144. b.
Ruthenium Lemperbum 1. 69. b.
Ratiebis 1. 85. b.
Ryſa in Helvetia flumen 1. 187. b.
Ryſſorum flumen Alemannus nomine 1. 242. b.
Rzejam Ducatus 1. 249. a.

S.

SAbaudiæ Dux Waldenſes bello infeſtat 3. 144. b. à Bernatibus ſua bona bello alienata repetit 4. 63. a.
Sabaudiam Rex Galliæ invadit 2. 603. b.
Sabaudiam unde dicta 2. 306. a.
Sabaria Colonia D. Claudii 1. 82. b. Sabariam usque Turcæ populatione graſſantur 4. 53. a.
Sabina Ducisſæ Würtembergicæ obitus & vita 3. 173. a.
Sabis flumen 1. 345. b.
Sabolenſes Tartari. 1. 88. b.
Sacarbantia 1. 82 b.
Sacerdotes Symmiaci 1. 19 a. Sacerdotes apud Turcas, 2. 395. a. Sacerdotum apud veteres Germanos autoritas. 1. 9. b. militarium officium. 1. 48. c. Sacerdotum apud Turcas quatuor genera. 2. 393. a. per Sacerdotes Regis Tunetani expulſionem perſuadet ſubditis pirata 2. 320 b.
Sacerdotia mercari nullo modo patitur Dux Würtembergiæ, ſed pro merito diſtribuit 2. 70. a
Sacha caſtellum a Turcis expugnatum 4. 53. a.
Sacramentum non externe, ſed interne tantum adorandum eſſe ſtatuit Müncerus 2. 158. a.
Sacrificia veterum Suevorum 1. 63. c.
Sacrum Junonis Inſula 4. 23. a.
Sævitia hoſtis robur addit adverſario 2. 427. b.
Safien Rhætorum communitas. 1. 281. b.
Sagaria 1. 247 a.
Sagas domuit Alexander Magnus 1. 172. b.
Sagenſis Ducatus 1. 86. b.
Sagulum 1. 9. a. 15. a.
Sagum qualis veſtis 1. 52. d.
Sal ex aqua ſole ſiccata 2. 325. b. Sale ex marina aqua concreto utuntur Tunetani 2. 325. b. pari modo in Drepanenſi agro quomodo præparetur. 2. 339. a. Sal montanus in Tranſylvania 2. 221. a ſalis abundantia ubi ſit 2. 339. a. turres in Africa 2. 323. b.
Sala fluvius 1. 30. b. flumen intenſo frigore couſtrictum. 4. 176. a. Salæ fluvii fontes 1. 86. b.
Salaſſio 1. 276 a. 289. a. 297. a. quæ habeant opificia peculiaria. ibid.
Salatii 1. 309. b.
Saleraitano in templo conditæ reliquiæ præſentiſſimum pluribus morbis antidotum 2. 341. b.
Saleraam urbs maritima qualis ſit 2. 341. a.
Salernitanus Princeps deficit a Cæſare 2. 543.
Saleſii 1. 169. b.
Salfeld 1. 79. b.
Salica lex 1. 29. b.
Saliga leges 1. 158. a.
Saliaam 1. 83. a.
Salisburgum a ruſticis obſeſſum 2. 168. a. Salisburgenſes metallarii rebellant. Archiepiſcopum in arce obſident. conditionibus certis redacti poſtea in obedientiam 2. 166. a.
Salmonis unius caput quantum valeat proverbium 4. 71. a.
Salmenſis Comes Veſprinium expugnat. 4. 49. a.
Salodorum oppidum 1. 305. b. Salodori laus & deſcriptio 1. 332 a.
Saltzburg 1. 81. b. qualis urbs 1 231. a. Saltzburgenſis Epiſcopatus amplitudo 1. 233. b.
Salotanorum fines 2. 393. b.
Salza amnis. 1. 92. a.
Samarcanda civitas 1. 90. a.
Samarobriva nunc Cameracum 1. 343. b. 353. b.
Samnites a Romanis deleti. 1. 75. b.
Samnitium bellum 1. 26. a. 62. a.
Samobrina 1. 84. a.
Samogeta à quo primum ad Chriſtianam Religionem compulſi ſint 4. 139. a.
Sandaraca 1. 67. c.
Sandaros ibid.
Sancti Angeli in Italia oppidi expugnatio 2. 707. a.
Sanctorum nulla miracula patrant 1. 393. a. 395. b.
Sanguine pluit in Bavaria 4. 141. b.
Sanjanum Angelicum oppidum munitum deditione captum. 4. 103 a. quibus conditionibus ſe dederit 4. 135. a.
Sammaxentium urbs munitiſſima ſe Condæo dedit 4. 103. a.
Sanſaci infortunium & incommodum 4. 129. b.

Sanzaci qui fiot apud Turcas 4. 4. a.
Sanſerra urbs obſidione ſoluta. 4. 119. a.
Saraceni victi a Carolo 1. 177. a. & Vandali Galliam vaſtant 1. 165. a. Saraceni ſæpe a Germanis victi 2. 550.
Sara fluminis ortus 1. 285. b.
Sardinia Inſula ſpoliata a piratis Turcis 2. 321. a.
Sarganſeri populi 1. 285. a.
Sarganſer Regio. 1. 280. a.
Sarmata 1. 36. b. Sarmatæ cinxerunt Germaniam 1. 80. b. Sarmatarum in veſtibus luxus. 1. 15. a. habitationes. 1. 36. b.
Sarmatia 1. 40. Europea 1. 88. a. 240. b. duplex 1. 3. a. Aſiatica 1. 1. b. Europea ſub Moſcovitis 1. 85. b.
Sarmatici montes diſterminant Poloniam, Hungariam & Germaniam 1. 90. b. Sarmaticum mare 1. 35. b.
Sarmi pontes 1. 83. b.
Sarunetum circuitus 1. 286. a.
Sarus flumen quæ flumina accipiat 1. 91. b.
Satlerorum dogmata & hæreſes 4. 157. b.
Saturnus Babylonicus 1. 42. b.
Savi fontes 1. 1. b.
Sauromata 1. 3. a. 59. a.
Savolhenſes Tartari 1. 58. b.
Savus flumen 1. 243. b. ubi in Danubium fluat 1. 92. b.
Saxo quibus conditionibus ſervatus in vita fuerit 2. 500. b. Saxo Gallo auxiliatur 3. 125. a. Saxones longo bello tandem victi Carolo Magno obediunt 1. 168. a. Vilocaru-peſtres 1. 210. a. devaſtant partes Francorum 1. 168. a. a Francis victi 1. 166. a. Cis Albim transferuntur in Franciam 1. 168. b. ſine fide Carolo Regi fideles Haſſos devaſtant 1. 167. b. a Bavaris victi 1. 194. b. Imperatori ſe dedunt 1. 413. a. Saxonum Inſulæ 1. 92. b. refugium ad Deum 1. 416. b. conjuratio 1. 598. Saxonum pœnitentia 1. 421. ſeqq. Saxones ob injurias ab Henrico III. illatas ſibi eripere conſtituunt Regnum 1. 379. ſed voto fruſtrantur. ibid. Saxones in ſervitutem redigere tentat Henricus IV. 1. 398. a. ſed ipſi armata manu libertatem aſſerunt 1. 398. b. Saxonum poſtulata pacis cauſa 1. 399. a. & hinc inde miſſæ Legationes 1. 400. a. conditiones pacis Imperatori præſcriptæ a Saxonibus 1. 406. a.
Saxonia ſuperior Rhætorum communitas 1. 281. a. Saxoniæ amplitudo 1. 244. b. calamitates 1. 429. b. Saxoniæ Ducis Friderici mors 2. 154. a. Dux captus 2. 606. b. Ducis & Heſſi proſcriptio 2. 461. Dux captus potius mori quam abnegare voluit Religionem. 2. 500. b. Dux, Elector quomodo captus & tractatus a Cæſare ſit ibid. Saxoniam iterum petunt Franci 1. 166. a. Albertus Marchio invadit, 2. 562. 4. 91. b. Cæſar invadit 2. 606. b. Grunibachiani infeſtant 4. 36. a. Saxonica Chronica. 2. 325. a. Saxonici belli reſtauratio 1. 415. Saxonicorum Principum diſſenſio 2. 449. b. Saxonico Legato præcedentiam diſputat Dux Juliacenſis 2. 19. a.
Scala mons 1. 268. b.
Scandiæ Schontandi 1. 93. b. Oceani Inſula 1. 30. b.
Scapha naves quæ dicantur 4. 3. b. 22. a.
Scaphuſia ſitus & deſcriptio. 1. 332. b.
Sceptrum Imperiale quale 2. 269. b. Sceptrum quo ritu Regi tradatur 2. 24. a.
Scepuſium agrum Lazarus Schvvendius cum exercitu invadit 4. 24. b.
Schalberg mons 1. 286. b.
Schams communitas apud Rhætos 1. 281.
Schandia Inſula ad Daniam pertinens 1. 88. a.
Schanfick apud Rhætos communitas 1. 281. b.
Schantzen communitas Rhætorum 1. 251. a.
Schembergum expugnatum 2. 141. a. Schembergi arcem diruunt ruſtici 2. 141. a.
Scherdinga oppidum 1. 254. b.
Schertelinus a Cæſare proſcribitur 2. 544. b.
Schertelus Auguſtanorum Dux 2. 457. a.
Scherwindera quanta clade affecti ſint ruſtici 2. 147. b.
Schiers communitas Rhætorum 1. 281. b.
Schlettachium ſcelere veneficæ cauſtum 2. 73. b.
Schelspergius hiſtoria 1. 254. b.
Schin 1. 94. a.
Schleuſingio ſeditioſo oppidi privilegia auferuntur. 2. 169. a.
Sleſia 1. 2. a. quando Bohemiæ Regno addita ſit. 1. 247. b. Schleſiæ Domus 1. 235. a. Schleſiæ montes 1. 91. a. in Schleſia Religio Romana mutata 4. 151. a. piſa, rapas, frumentum ac triticum pluit 4. 158. a. Schleſiæ partem tenuiſſe Quados 1. 80. a.
Slevicenſis Ducatus olim dictus eſt Cherſoneſus Cimbrica. 1. 93. a. Slevicenſis Epiſcopatus 1. 85. b.
Schlowoß communitas Rhætorum 1. 281. a.
Schmalcaldia 1. 86. b. Schmalcaldicum bellum. 4. 91. a. Schmalcaldici belli deſcriptio. 2. 407. Schmalcaldicus Conventus & de fœdere tractatio 2. 444. a. fœderis ſocii ibid. quæ civitates a fœdere deſciverint. 2. 445. b. ad fœdus miſſæ Legationes Galli & Angli 2. 446. b. Dehortatoria a fœdere Heldi oratio 2. 447. a. Reſponſio Fœderatorum. 2. 448. a. ei oppoſitum fœdus ſanctum. 2. 448. a. Schmalcaldica caſtra quanta fame laborarint per aliquot dies. 2. 485. Schmalcaldicum fœdus qui recuſarint 2. 445. a. Schmalcaldicum bellum contra Henricum Brunſuicenſem 2. 408. ſeq. Schmalcaldici fœderis formula 2. 443. b. fœderis qui fuerint 2. 447. a.
Schnebergum capit Mauritius 2. 483. b.
Schola per Germaniam 1. 236. b.
Schondavia 1. 66. b.
Schondaviani 1. 42. b.
Schönbuch aia & Cœnobium in Ducatus Würtembergenſis Sylva cognomine 2. 69.
Schönfelda maxima aquarum tempeſtas exorta 4. 42. b.
Schöningia a Suecis vaſtatur 2. 85. a.
Schonlandia Inſula 1. 88. a.
Schontal Monaſterium diripiunt ſeditioſi ruſtici 2. 159. b.
Schopma communitas Rhætorum 1. 281.
Schordorph recipitur a Duce 2. 63. a.
Schergum caſtellum a Turcis captum 4. 53. a.
Schorndorphum vallatur obſidione. 2. 43. b. Schorndorphum a ſeditioſis Würtembergicis occupatur & recuperatur. 2. 38. b. 61. a. Fœderi Suevico ſe poſt obſidionem reſiſtentiam dedit 2. 72. a.
Schuls Rhætorum communitas 1. 281.
Schutte Inſula in Danubio 2. 428. b.
Schvvartzagium Monaſterium oppido non impar. 2. 143. b.
Schvvinfurtum oppidum maximo commercio inſtructum. 4. 92. a. ab Electore Mauritio obſeſſum. 4. 91. Schvvinfurtum Dux Saxoniæ cum exercitu pervenit. 2. 544. b. oppidum Albertus Marchio Brandenburgicus occupat. 2. 558. b. Schvvinfurti quid actum ſit in ruſticorū tumultu 2. 167. a. oppidi ſitus 4. 92. a. Nobilitas Franciæ Conventum celebrat. 4. 91. b.
Scingomagum 1. 293. b.
Sciphi naves quæ ſic nominentur 4. 22. a.
Scirbia juxta Rha fluvium 1. 88. b.
Sclavonia quas Regiones complectatur 1. 247. a. Pannoniæ olim pars 2. 220. b. Sclavoniæ caput 2. 220. b. Sclavoniæ totius Sigethum fortiſſimum propugnaculum. 4. 25. a. Sclavoniam, annexam Hungariæ ibid. Sclavonica lingua quæ gentes utantur 1. 90. a. utuntur Turcæ. 2. 391. a.
Sclavi vocantur Vandali. 1. 77. b. quando vaſtarint Saxoniam 1. 574. a.
Sclavini 1. 85. b. ſucceſſerunt in locum Occidentalium Gothorum 1. 89. b.
Scodram Venetis eripit Turca. 2. 387. b.
Scotia priſtinæ dignitati reſtituta ab Henrico II. Rege Galliarum 2. 543. a. Scotiæ Regi ex quadam puella Nobili filiolus naſcitur. 4. 45. a. Regi nomine Henrico inſidiæ poſitæ ibid. Proceres militem conſcribunt ad Comitem Bodnelium Regno dejiciendum. 4. 46. a. Regina omne conſortium Regis reſpuit, & privatam vitam agit 4. 45. a. Regina a Proceribus Regni capta & cuſtodiis tradita. 4. 46. a. Regina Comiti Scotico Henrico de Atli nupta 4. 45. a. Regina e cuſtodia quorundam favore elapſa, inque via a Regina Angliæ intercepta, & perpetuæ cuſtodiæ deſtinata. 4. 46. a. Rex filiolus Henrici necati a Proceribus ſalutatur 4. 45. b. Proceres filiolum Regis necati in tutelam recipiunt 4. 45. b. Regulus a Proceribus Regni in tutelam ſumitur. ibid. Regionæ omnium erga Regem 4. 45. a. Proceres legationem mittunt ad Reginam Scotiæ 4. 45. b. Regis mortuum cauſa. ibid. Scotiam pertinere ad Britanniam 1. 93. b. Scotici exercitus inſignia in vexillis 4. 45. b. Scotici Regis unica filia Gallo nubit 3. 124. b. quo prætēdenti jus in Scotiam, Angliæ Regina occurrit, Scotiaque Procerum adminiſtrationi relinquitur. 3. 142. a.
Scurgum 1. 86. a.
Scuta Achillis 1. 46. a. rotunda 1. 66. a. Germanorum 1. 34. a.

Scylla ſcopulus præruptus in mari Siculo 2. 341. a.
Scyti Sarmatæ 1. 88. a. Scytos ex Gothis eſſe 1. 90. a.
Scythæ 1. 3. a. Scythæne ſint Germani 1. 41. a. Aſiatici 1. 41. a. Scythas Europeos eſſe Germanos 1. 41. a. Scythas vicerunt Parthi 2. 395. b.
Scythicum mare 1. 53. b.
Sebaldi nominis ſignificatio 1. 443.
Sebaſtia ab Ottomanno expugnata 2. 383. b.
Sebuſiani populus. 1. 306. a.
Seccovienſis Epiſcopatus 1. 233 b.
Sedes Regia in litore Rheni ſub aperto loco poſita 2. 22. a.
Seditio Madeburgi exorta 2. 534. 537. inter milites Madeburgenſes 2. 531. b. Seditio Viennæ militum exigentium ſtipendium oppugnationum 2. 244. a. 256. Anabaptiſtarum Amſtelodamenſium graviter coërcita 2. 311. ſeq. Illis occurrens conſilio noctu præparato Conſul trucidatur ibid. Contra eos miles in urbe una nocte conſcribitur. ibid. Seditioſorum primipilarios, ne caperetur, trajiciendum exponit. 2. 312. b. ſeditioſos milites citò compeſcit Vaſtius 2. 353. a. ſeditio Monaſteriorum Fuldenſium ab Imperatore compeſcitur 1. 353. b. in Thuringia decimarum cauſa excitata 1. 388. b. ob militum impunitam inſolentiam in Saxonia 1. 398. a. ſeditionis Colonienſis deſcriptio 1. 408. ſeqq. ſeditio Magdeburgenſis. 2. 537. b. ſeditionem concitans ſtipendii non ſoluti cauſa Helvetii 2. 78. a. quam Dux ſedat pecunia Tribunis data, ibidem ſeditionis ruſticorum cauſa Religionis oppreſſio, & Magiſtratus iniquitas 2. 131. ſeqq. a. 137. b. ſeditio Siccingiana 2. 128. a. ejus finis 2. 130. a. laceſſiti quærit, ut laceſſat cauſæ factionis a. 125. a. ſeqq. ſeditionis veniam impetrat Goteſridus a Berlingen, quòd coactus venerit in factionem. 2. 144. a. ſeditiones non juſtificantur Religionis & juſtitiæ oppreſſæ prætextu. 2. 131. a. ſeditionis ruſticorum cauſa Clericorum faſtus & iniquitas 2. 123. a. ſeditionis malum nunquam ad optatum devenit exitum 2. 131. a. ſeditio Eraſmi a Bauben 2. 151. a. ſeditionem apertam antequam foveret Münccrus, cum fert Dux Saxoniæ. 2. 153 a. ubi late ipſius ſeditio. ſeqq. ſuæ ſeditioni Religionis prætexit titulum 2. 157. a. ſeditioſorum gravia ſupplicia 2. 160. ſeq. ruſtici ſeditioſi pedetentim ad officia rediguntur ibid. ſeqq. ſeditio militum Rhodum obſidentium oratione Turcæ compeſcitur. 2. 103. a. ſeditionis cui titulus Armer Conrad origo 2. 54. b. ſeditioſi Anabaptiſtarum primipilarii forcipibus ignitis enecantur, & ſiticellæ imponuntur 2. 314. 318. ſeditioſi Würtzburgici quomodo & quibus conditionibus in gratiam recepti ſint. 2. 166. b. ſeditioſos quosdam conſilio & pecunia, ad ſanitatem reducit Fronſpergius 2. 167. b. ſeditionem ob ſupplicium ſociorum concitant metallarii Salisburgenſes. 2. 168. a. poſtea & Stiriienſis ob novas exactiones 2. 168. b. ſeditiones divinitus puniuntur 2. 169 a. ſeditio exactionis pro victualibus cauſa orta in Wurtembergia. 2. 55. a. 61. a. progreſſus & finis ſeqq. cui titulus Armer Conrad ibid. ſeditioſos mulcent præfecti inebriando ibid. de inutilibus aulæ ſumptibus conqueruntur 2. 55. a. ſeditio ob commeatus inopiam a peſte infectis concitatur 2. 192. b. Würtembergenſium Nobilium ob mulctatos no[illegible] 2. 46. b. ſeditionem ſtipendii non ſoluti cauſa ortam ſopiunt malis artibus conquiſitâ pecuniâ 2. 207. b. ſeditio Anabaptiſtarum integro tractatu deſcribitur 2. 298. ſeq. ſeditionem meditantur cives Tunetani ob Regis tyrannidem 2. 320. a.
Segodunum putant quidam eſſe Nurembergam 1. 93. a.
Sejuſium 1. 293. b.
Selandi 1. 32. b.
Selandia 1. 2. a. Selandiæ Gubernator ſit Aumicus 4. 70. b.
Seldius unde ſit oriundus 4. 42. a.
Seleſtadii civitatis victoria 2. 193. a. Seleſtadium in Germania eſſe 1. 17. a.
Selimus Turcarum Imperator 2. 2. b. cur pacem inierit cum Maximiliano II. 4. 83. a. Belgradum contendit 4. 53. b. Turcarum Imperator ſalutatur ibid. Turcarum Imperator a Venetis Regnum Cypri repetit 4. 137. b. mortuo Maximiliano invadit Pannoniam 2. 2. b. Selimi Turcæ geſta 2. 389. b. Selimo Turcarum Imperatori Cæſar munera mittit 4. 63 b.
Selza civitas Palatina à ruſticis ſeditioſis occupatur 2. 147. a.
Semana Sylva 1. 59. b. 65. a. Semanam Sylvam hodie Sylvam Thuringorum 1. 91. a.
Semnitz mons 1. 90. b.
Semnitium 1. 63. c.
Semnones Suevi 1. 64. b. 85. b. Suevorum antiquiſſimi. 1. 29. b. Semnonum civitates 1. 86. a.
Semperica ditio Regi Daniæ reſtituta 4. 149. a.
Sena urbs a Suevis condita 1. 29. a.
Senarum vetuſta Hetruriæ urbs ob defectionem à Cæſare obſeſſa 2. 581. a. civitas deditione capta 2. 639. a. urbs in Coſmi Medicis poteſtatem venit 4. 130. ad Senarum urbem prælium commiſſum 2. 581. a.
Sendomiria Theologi Lituanienſes & Samogitianenſes Synodum de Cœna Domini celebrant 4. 135. b.
Senenſes præſidium Hiſpanorum ejiciunt 2. 555. Senenſium defectio ibid.
Semnones 1. 212. a. pars Suevorum 1. 78. b. in qua ripa Albis habitarint. 1. 79. b.
Septemcaſtrenſes 1. 36. b.
Sepulchrum Tunetani quærunt in loco ubi animæ facilius expiantur 2. 347. b. Sepulchra Germanorum 1. 19. b. Ægyptiorum 1. 58. c.
Sepultura apud veteres Germanos 1. 58. b.
Sequani 1. 273. b. qui ſint 1. 306. a. olim nunc Burgundiones dicti. 1. 93. a. Sequanorum Provinciæ civitates. 1. 305. a. Sequanos Galli invaſerant 1. 4. a.
Serinus Comes omnia ſepta, hortos & arbores circa arcem Sigethi comburi jubet 4. 28. b. claves arcis Sigethi in manus accipit, & Turcis armatâ manu obviam procedit 4. 30. b. Sigethanis militibus ordines & leges militares præſcribit 4. 27. b. quot annos vixerit 4. 32. b. Serini Comitis Virtutes & Fortitudo 40. 30. ſeqq. lamentabilis interitus. 4. 31. b. caput palo affigitur & jactu unius lapidis ab Imperatoris Turcarum tentorio collocatur 4 32. a. caput ad Cæſarem Maximilianum mittitur ibid. caput Budam mittitur. ibid.
Sermo Suevicus & Germanorum 1. 32. b.
Serpentium nomen bombardarum appoſitiſſimum 2. 103 b.
Serrati nummi 1. 46. f.
Servia 1. 247. a.
Servi apud Turcas quomodo emantur & tractentur 2. 393. b. ſervorum conditio 1. 18. b.
Servitus apud Turcas. 2. 393. a. ſalvo Chriſtianorum jure ſubſiſtit 2. 237. a.
Seſſites fluvius 1. 306. a.
Sevini 1. 89. a.
Sevo mons 1. 33. a.
Sfortia Mediolanenſi Duci Carolus V. bellum infert 4. 90. a. Sfortianorum Ducum ædificia Mediolani 2. 178. a.
Sibenburger 1. 36. b. 193.
Sibini 1. 241. a.
Sicambria 1. 93. a.
Sicambri unde dicti 1. 209. b. venerunt ad Rhenum 1. 145. a. Germani 1. 241. a. Sicambrorum primæ ſedes 1. 143. Dialectus 1. 337. b. ſedes olim quæ 2. 346. a.
Siccingii contra Treviros factio 2. 122. a. ſeqq. mors 2. 129. b. funus 2. 130. a.
Sicilia à Turcis piratis ſpoliata 2. 321. a. quantum Melitenſibus equitibus debeat 4. 12. a.
Siculi gens ferociſſima, in qua nec Nobilis nec ruſticus. 2. 221. a.
Siculum mare 1. 235 a. Siculi maris anguſtiæ Scylla & Charybdis. 2. 341. a.
Sideni ad Viadrum fluvium 1. 85. a. Sidenorum Regio. 1. 64. c.
Sidones ubi fuerint 1. 86. b.
Sigethum arx à Turcis obſeſſa 4. 27. a. major miſerè incendio devaſtata 4. 30. b. interior quomodo ſit ædificata 4. 30. a. ab omnibus partibus invaditur 4. 29. à Turcis capta & diruta 4. 32. a Turcis incenſa. 4. 29. b. à Turcis occupata 4. 29. a. interior incenditur à Turcis 4. 30. b. interior à Turcis invaditur 4. 31. b. major igne conſumpta 4. 30. b. urbs magna à Turcis occupata 4. 29 a. novum oppidum incenſum ab ipſis Segethanis ibid.
Sigethi totius Sclavoniæ fortiſſimi propugnaculi expugnationis hiſtoria per Samuelem Budinam Labacenſem deſcripta. 4. 23. arcis interioris deſcriptio 4. 30. a.
Sigethani opimis ſpoliis Sigethum revertuntur 4. 26. a. ad unum interfecti 4. 31. b. Sigethanorum juramentum 4. 27. b. inſignis victoria 4. 26. a. militum millia quot fuerint 4. 28. a. penuria 4. 30. b. Segethanis militibus leges & ordines præſcriptæ a Serino 4. 27. b. in Sigethana expugnatione quot Turcarum millia cæſa fuerint 4. 33. a.
Sigibertus quid ſignificet 1. 444. b.

Sigiſmun-

Sigiſmundus quid ſignificet ibid. a. Sigismundus Auguſtus Rex Poloniæ moritur 4. 181. a. ejuſdem Regis vitæ deſcriptio. ibid. Sigismundi Imperatoris juſſu Samogetæ ad fidem Chriſtianam redacti 4. 139. a. Sigismundus Archiepiſcopus Magdeburg. moritur. 4. 54. a. ejus vita & Virtutes ibid.
Signacum oppidum 1. 344. b.
Signiferi Weiblingii fortitudo 2. 76. b.
Signum militare fuit Cymbris æneus taurus 1. 48. a.
Signa bellica 1. 48. a. in cœlo viſa 1. 405. b.
Silentium apud Turcas 2. 394. b.
Simmerenſis Ducatus ad Richardum Comitem Palatinum defertur 4. 124. a.
Simoniacos Epiſcopos depoſuit Victor Secundus Romanus Pontifex 1. 178. b. Simoniacè Babenbergenſis occupatur Epiſcopatus 1. 386. b. a Simonia ſe purgant quidam Epiſcopi Germani 1. 359. b. Angienſis Simoniacè occupatus, Fuldenſis capetitur 1. 395. b.
Simultas duobus Comitibus exitioſa 1. 59. b.
Sinnada Rhætorum communitas 1. 281. a.
Sinopem urbem quando ceperit Turca 1. 252. b.
Siota oppidum expugnatum ab Andrio 4. 133. a.
Sintonginum urbem Condenſes invadunt 4. 132. b.
Sinus in mari Balthico. 1. 66. a.
Sirfia 1. 147. a.
Sirmienſis Regio feraciſſima 2. 221. b.
Sirmium 1. 53. a.
Sitones Suevorum gentes 1. 34 b. 63. b.
Sitis Chriſtiani exercitus in Barbaria nimia 2. 333. a. Sitis impatientia 1. 18. a.
Sitonum Regionem eſſe Finlandiam 1. 69. a.
Situanda 1. 56. a
Smolenſis Ducatus 1. 89. b. civitas 1. 88. b.
Smyrna expugnata 2. 396. a.
Sobata arx expugnata 4. 51. a.
Sobrietas Germanorum 1. 18. a.
Sodomai ubi habitarint 1. 65. a.
Sogdiana maximus fluvius 1. 90. a.
Soiſtrom oppidum 1. 362. a.
Sol jam exortus luridus ingenti circulo lacteo circumdatus, viſus 2. 533. ſolis ſtrepitus in occaſu 1. 35. a. Solis aſpectus per totam Germaniam valde triſtis, rubicundus & veluti ſanguinolentus fuit 4. 168. a. ſoles tres in cœlo Magdeburgi viſi 2. 352. a.
Solachi qui ſint apud Turcas 2. 392. b.
Solas civitas in Inſula Taurica 1. 252. b.
Solaturium 1. 83. a.
Soluphtari equites 2. 393. a.
Solymannus fit Turcarum Imperator 4. 55. a. quanta bella geſſit contra Chriſtianos ibid. Sigethum arcem muniſſimam obſidet 4. 52. b. quantis cladibus affecerit Chriſtianos 1. 253. a. quoto anno diripuerit Ungariam ibid. mittit exercitum in Ungariam. 2. 540. Turcarum Tyrannus obſidet Viennam 2. 237. a. Viennam Auſtr. fruſtra oppugnat 2. 603. qua ratione Imperii ſui fines tam latè propaget. 4. 15. a. inſtructiſſimam claſſem adverſus Rhodios mittit 4. 41. b. quantum nocuerit Chriſtianis 4. 55. a. flagellum totius orbis terrarum. 4. 52. b. moritur in oppugnatione arcis Sigethi. 4. 31. b. Solymanni Turcæ literæ ad magnum Magiſtrum Rhodi 2. 59 b. Solymanni natura ejuſque res geſtæ. 4. 55. a. expeditio in Ungariam 4. 25. victoriæ contra Chriſtianos obtentæ 4. 55. a. expeditio in Inſulam Maltam 4. 3. obitus 4. 31. b. mors quamdiu celata fuerit 4. 53. a.
Somerſetenſis Dux capite truncatur 2. 632. Dux Eduardi VI. Regis Angliæ avunculus ibid.
Sona fluvius 1. 306. a.
Sopporam oppidum Epirotæ occupant 4. 174. a.
Sortes Germanorum 1. 11. b.
Suſſinum caſtrum ſolo æquatum à Carolo V. 2. 602.
Spachos qui dicantur apud Turcas, & quot millia eorum in expeditione Melitenſe fuerint 4. 3. a.
Spachioglani equites apud Turcas 2. 392. b.
Sparta 1. 93. b. Spartanos vicit Alexander Magnus 1. 172. b.
Spectacula corrumpunt bonos mores 1. 53. c. illecebrarum irritamenta. 1. 16. a.
Specus montana exhalans ſpiritum peſtilentem 2. 342. a.
Spiculum quale telum 1. 47. a.
Spira à quo condita & unde dicta ſit 1. 78. a. Spira Camera Judices profugiunt 2. 546. Spiræ Comitia celebrata. 2. 606. a. 619. a. templum primarii tectum plumbeum demoliri inceptum à Marchione Brandenburg. 2. 555. a. aquarum inundatio 4. 147. b.
Spirenſis Epiſcopus Tabernas fugit 2. 554. b. Cameræ Imperialis Judex eligitur 4. 134. b. Spirenſes maxima vi pecuniæ ſpoliati 2. 555. a. Spirenſes Cameræ Judices recuſant Proteſtantes, non ipſam juriſdictionem 2. 408. b. 450. a. Spirenſes quoque ſubditi rebellant 2. 144. b quos Legatis ad fidem ſolicitat Epiſcopus, ſed fraudulenta reſponſione circumvenitur. ibid. de pace cum ſubditis tractat ibid. Cleri Spirenſis inſtrumenta tranſactionum dilacerant cives, poſtea cum onere Cleri renovata 2. 105. b. Spirenſia Comitia & Decretum 2. 444. a. alia 2. 450 b. Spirenſium Comitiorum Propoſitionis capita propoſita 4. 140.
Spyßhart Sylva 1. 59. c.
Stableſimi equites 1. 311. a.
Stadia quot faciant milliare 1. 355. b.
Staturæ parvæ cauſa jocus prolatus proferenti exitioſus. 2. 59. b.
Statuum Imperii ſeſſio 2. 523. a.
Stans pars Sylvaniæ 1. 319. b.
Stargandia civitas in Pomerania 1. 86. b.
Stedinenſes 1. 40. a.
Stella ingens viſa 2. 645. b.
Stettkrieg bellum 2. 38. a.
Stettini in Pomerania bellum difficilimum inter Sueciæ & Daniæ Reges compoſitum 4. 149. Stettinenſes 1. 169. b. ſtipendium oppugnationum tumultuosè efflagitant obſeſſi Viennæ, unoque oppugnationis duobus emeritis ſolutis deliniuntur 2. 244. a. 2. 256. ſtipendiorum reſiduorum hæredibus exſolvendorum promiſſio militibus animum addit 2. 428. a. ſtipendiorum loco Moſcovita militibus ſuis agros elocat, & ita longo tempore ſuſtentare poteſt exercitum 3. 41. b. ſtipendii non ſoluti cauſa ſeditio Magdeburgenſis. 2. 331. b. alia in caſtris ante urbem 2. 534. a. ſtipendiorum conquirendorum modus. 2. 608. ſeq.
Stipendium menſtruum victoriæ cauſa exigunt milites, eoque denegato, obedientiam denegant 2. 185. b. ſtipendii defectu diſſolvi debet exercitus 2. 195. b. ſtipendii ſolvendi dilatio aſtu eleganti purgatur ab Italis 2. 196. a. ſtipendio aliquamdiu non ſoluto, quomodo Hiſpanus ſuos ad prælium incitaverit 2. 197. a. ſtipendia militum immiſſione à Confœderatis extorquentur 2. 199. b. ſtipendii non ſoluti cauſa Mediolani orti tumultus pollicitationa ſopiuntur, & ex ſpoliatione civium ac templorum poſtea ſolvuntur 2. 207. b. ſtipendium Janizerorum Turcicorum diurnum 6. cruciger & dimidius. 2. 243. b ſtipendii non ſoluti cauſa ſeditionem concitant Helvetii 2. 78. a. 2. 474. a. extraordinarii non ſoluti cauſa obedientiam denegant. 2. 165. a. ſtipendia in ſuſpendia mutat Albanus 4. 141. b.
Stirenſes vel Stirios ex Gothis eſſe 1. 90. a.
Stiria veteribus Valeria vocata 1. 1. b. Stiriam quàm miſeris modis afflixerint Turcæ 2. 240. a. à Turcis miſere depopulatur 4. 53. a.
Stockholmia 1. 88. a. civitas ad Johannem Ducem Finlandiæ deficit 4. 97. b. Stockholmiam obſidet Danus; ſed repellitur 2. 87. a.
Stopffern qui dicantur 1. 284. b.
Strages Italorum Biſeni facta 1. 196. a.
Stratagema intercipiendi ab obſeſſis hoſtes 2. 102. b. Stratagema inſigne 2. 53. a.
Straubinga 1. 82. a.
Strigonium quo loco ſitum ſit 2. 427. b. à Turcis expugnatum 4. 55. a. Strigonii oppugnatio & Turcæ facta deditio 2. 418. ſeqq. ejus appellatio. ibid.
Stuckardia 1. 253. b. Regia Ducis. 2. 43. b. 57. a. noctu capta 2. 75. a. deditur 2. 71. b à Duce recuperatur 2. 80. b. ſedes Ducum Würtembergenſium 2. 34. a. Stuckardiæ ſitus 2. 43. a ejus munimentum 2. 78. a. qualis aquarum inundatio fuerit ibid. deſcriptio 1. 71. b. Stuckardiam ſuam Dux oppugnat. 2. 78. a. noctu cepit Dux Würtembergicus 2. 46. b. Stuckgardianum Pædagogium inſtitutum. 4. 153. b.
Studia literarum in Germania florent 1. 16. b.
Studioſi in numerum militum conſcribuntur 2. 622. a.
Stulweiſſenburg 1. 254. b.
Stupris graſſantur promiſcuè Anabaptiſtæ 2. 503. b.
Suameta populus 1. 305. b.
Suanetes 1. 289. a.

Suardo-

Suardones 1. 30. b. 53. a. 63. b. 64. b.
Suardoni 1. 85. b.
Subarna 1. 85. b.
Subattii 1. 241. a.
Subditi prætexta oppreſſæ Religionis & juſtitiæ non niſi iniqua fovent bella 2. 255. a. quomodo in pace & obedientia conſervari queant, conſtituunt Status Palatinatus. 2. 573. a. ob tyrannidem Regis Turcarum deficere quærunt 2. 310. a.
Succeſſio in Flandria uſitata 1. 392. a.
Succinum 1. 35. b. liquidum eſt 1. 36. a. Succini natura 1. 35. b. de Succino hiſtoriola 1. 66.
Sudan Inſula 1. 245. a.
Sudeburgum igne funditus ſublatum 2. 523. b.
Sudeta 1. 59. c.
Sudetos montes nunc vocari Babēbergenſia montana 1. 98 a.
Sudinia 1. 35. b.
Sudini ubi 1. 34. Sudinorum Regio olim dicta Auſtravia 1. 66. a.
Suecia Schweden 1. 93. b. Suecia 1. 26. a. Inſula Oceani 1. 30. b. 54. b. Suecia armis ſæpe tentata a Regibus Danmarchiæ 2. 84. b. Sueciam continentem eſſe 1. 57. b. Sueciæ Rex in rabiem converſus 4. 95. b. Rex multas novas & inauditas torturæ formas excogitat 4. 97. a Rex Daniæ Regi magnam pecuniæ ſummam numerat 4. 149. & Daniæ Regibus quid ab Imperatore in Comitiis Auguſtanis injunctum ſit 4. 48. b. Rex concubinam ſuam, quam lectorem, in uxorem ducit, eamque ad Regiam dignitatem evehit. 4. 96. b. inter Sueciæ Regem & Lubecenſes pax quibuſdam conditionibus conſtituitur 4. 149 b. Sueciæ Rex quomodo creatus ſit Suanto. 2. 54. b. Hallandiam & Schoningam vaſtat, Danus è Regno pellit, contraque eos Lubecenſibus auxilia mittit. 2. 55. a. b. Sueci utrum extraneum an indigenam eligant Regem, conſultant 2. 86. a. ferè omnes in Ericum Trolle conſentiunt. ibid. Suecorum res nunquam feliciter geſſerunt Dani. 2. 86. b Suecorum diſſenſiones occaſionem tuo Regno exitiales ibid. Rex Upſalienſem Epiſcopum capit, & auxiliantes repellit Danos ibid. Sueci crudeliter tractantur a Dano Rege creato 2. 87. b. Sueco Lubecenſes bellum denunciant 3. 160. a Suecos Dani vincunt 3. 164. b. Sueco-Danicum prælium navale 3. 171. b. Sueci a Daniæ Rege victi 4. 109. a. Suecos olim dictos Suiones 1. 80. b. Suecicum bellum quibus conditionibus ſit compoſitum 4. 149. Suecicum Regnum graviſſimis exactionibus oneratum 4. 97. a Sueciæ Regni malorum & ſeditionum caput & autor qui fuerit 4. 90. a. Suecicus Oceanus 1. 40. a.
Suedi 1. 34. b.
Suedlam Cimbrorum Inſulam eſſe 1. 34. b.
Suenes Normannos eſſe 1. 34. b.
Suermenſes 1. 64. b.
Sueſſones 1. 353. b.
Sueſſionum agri vaſtatio 2. 176. a. oppida 1. 362. a.
Suevia olim potens Regnum fuit 1. 25. b. Ducatus 1. 29. a. duplex 1. 63. b. Sueviæ jugum 1. 42. b. urbes 1. 211. a. latitudo 1. 28. b. veteres populi 1. 61. b. civitates apud Marchionem Brandeburg. pro Norimbergenſibus intercedunt 2. 548. Sueviam veterem quidam Germanorum hodie colunt 1. 29. a.
Suevi fœderati VVürtembergico bellum indicunt. 2. 59. a. Suevi in omni expeditione Regis Teutonici præcedunt. 2. 418. a. magnam partem Marchiæ & Pomeraniæ tenuerunt 1. 78. b. rebelles ſuperantur a Francis 1. 164. b. Aquilonares 1. 63. b. a Romanis victi 1. 350. a. Auſtrales 1. 63. b. totam Europam penetrarunt 1. 36. a. fortes 1. 24. a. quot pagos poſſederint 1. 29. b. Suevorum frugalitas 2. 59. b. Nobilium ſtudium venandi. 2. 14. a.
Suevorum amplitudo 1. 29 b. Nobiliſſimi qui fuerint 1. 63. c. Regulos domuit Rudolphus 1. 186. a gens Henrico IV. acceptiſſima 1. 396. b. laudes 1. 215. a. Duces 1. 240. feritas 1. 229. a. Suevus mons 1. 4. b. 5. b. fluvius. 1. 5. b. 29. b. Suevi fluminis ortus & in mare exitus 1. 92. b. fluminis contra omnes Geographos Hiſtoria 1. 69. c. fluminis fons & oſtium ib. Suevicum fœdus bellum indicit Duci VVürtembergico 2. 66. a. 77. b. Ducatum VVürtembergenſem donat Ferdinando Auſtriaco Romanorum Regi 2. 77. b. ruſticos perſequitur 2. 78. a. ſeditioſos ruſticos compeſcit 2. 160. ſeq. pacis conſervandæ cauſa inter quos initum 2. 60. a.
Suevicum 1. 65. c.
Sugoſium oppidum 1. 76. a.
Suiceri ſeu Suitenſes 1. 81. a. Suitenſium Alpes ſunt pars Juraſſi montis 1. 91. a.
Suici a quibus deſcenderint 1. 59. a.
Sundini ſuccinum legunt 1. 66. d.
Suiones 1. 63. b. Suionum civitates 1. 34. b. civitates claſſibus valere 1. 66. a.
Suitia laus & deſcriptio 1. 328. b.
Suitiorum montana abundant metallis 1. 47. b.
Sulcenſis urbis obſidio 1. 232. b.
Sulphuraria & aluminaria juxta Puteolos 2. 342. a.
Sumuntores 1. 82. b.
Sundgovia ſub Habſpurgenſibus 1. 243. a.
Sundinum 1. 69. c.
Sunges 1. 29. b.
Sunuci Agrippinenſibus vicini 1. 366. a.
Suana fluvius 1. 152. b.
Suogeonſes 1. 273. b.
Suolia 1. 84. b.
Superbia nunquam quid boni peperit 2. 275. b.
Superſtitio Ylantii & in fovea Paudrorum 2. 254. b. Harvaliorum 1. 33. b. Germanorum 1. 30. a. ſuperſtitiones Diabolicæ 1. 63. c.
Supplicium crudele 2. 78 b. horrendum ruſtici ſeditioſi 2. 78. a. alterius deprecanti mortem dictat Turca 2. 208. b. ſupplicium ſi ſumptum fuiſſet de Dagute, multæ Chriſtianorum 2. 370. a. ſupplicia Anabaptiſtarum horrenda 2. 313. a. ſupplicia varia in ſeditioſos 2. 312 b.
Suſpenduntur ſeditioſi iam dimiſſis laqueis, ut canum eſca fierent 2. 109. a.
Strumpfius 1. 504. b.
Syagrus 1. 94. b.
Sybilla cujusdam habitaculum in agro Puteolano 2. 342. b.
Sycambria olim nunc Buda 2. 250. a.
Sycambrorum ſedes veteres 1. 351. b.
Sylla Dictator delevit Samnites 1. 26. a.
Sylva Orbonia 1. 46. d. Sylva Hercynia per Germaniam extenſa 1. 227. b. Sylva hartz. 1. 57. a. Sylvarum ulum communem eſſe debere, prætendunt ruſtici 2. 134. b. Sylva ne præoccupetur ab hoſte cavendum. 2. 163. a. Sylvæ Thüringer ... deſcriptio 1. 69. Viennenſis ne receptaculo forte hoſtibus, occluditur. 2. 260. a.
Sylvania duplex 1. 329. Sylvaniæ laus & deſcriptio ibid.
Sylveſter Tertius Papa deponitur 1. 178. a.
Sypotes 1. 61. a.
Syrum domuit Alexander Magnus 1. 372. b.

T.

T*Abernæ* 1. 83. b. Tabernas Rex Galliæ venit 2. 548. Spirenſis Epiſcopus fugit 2. 554. b. Tabernas Alſaticas Argentinenſis Epiſcopi ſedem occupant ſeditioſi ruſtici, ſed denuo expelluntur a ſuo Duce 2. 140. ſeq. Tabernis quid a Lotharingo Duce actum ſit contra ruſticos ibid.
Tullacotii montes 1. 185. b.
Tammerlanis Parthi res geſtæ. 2. 393.
Tanais fluvius 1. 4. b. fluvii fons in Moſcovia 1. 80. a. ubi oriatur 1. 92. b.
Tanchera 1. 61. a.
Tanneberg maxima aquarum tempeſtas 4. 42. b.
Taradunum 1. 82. a.
Tarracinam diripuerunt Turcæ 2. 346. b.
Tarraconenſis hodie Cathelonia 1. 93. b. Hiſpaniæ 1. 26. b.
Tartaria 1. 3. a. 91. b. Inſula 1. 255 b. Tartari olim Sarmatæ 1. 56. b. ſunt ultra Moſcovios & Ruthenos 1. 80. b. Moſcoviam obſident 4. 158. b. delectantur carne humana 2. 433. b. Hungariam & Tranſylvaniam miſerrime depopulantur. 4. 54. b. Præcopenſes invadunt & vaſtant Lituaniam 1. 59. b. Tartarorum clades ibid. crudelitas. ibid. uſus ad obſidendum modicus, magnus ad populandum 2. 433. b. Tartaros Lazarus Schwendius prælio ſuperat 4. 51. a. carne cadaveroſa victitare 4. 52. a. hoc tempore Scythiam inhabitare 1. 69. c.
Tarvanna 1. 84.
Taurica Inſula Genuenſium à Turca capta 2. 252. b. Tauricæ Inſulæ civitates. ibid
Taurinos Albanus reliquit 2. 648.
Taurinum urbs ad Danubii ripam 1. 254 b.
Tauriſci 1. 291. b.
Taurus mons 1. 33. b.
Tauro fluvii fons & curſus uſque in Rhenum 1. 286. b.

††††† Taxo-

Taxamata 1. 36. b.
Taxandria nunc Kempen 1. 363. b. Taxandri nunc lucri facti, ib. Scaldis accolæ ibid. Taxandrorum ferocitas ib.
Taxi venenum 1. 344. b.
Teck arx Würtembergica à fœdere Suevico capitur 2. 40. b.
Tecloſages 1. 306. a.
Telum quale 1. 47. a. tela miſſilia Germanorum 1. 9. a.
Temeritati vigilantia prætenditur 2. 99. b. eam auget fortuna blandior. 2. 301. a.
Temeſvarum arx munitur 2. 540. deditione capitur 2. 542. b. obſeſſa a Turcis 2. 541. munitiſſimum caſtellum à Turcis occupatum 4. 55. Temeſvari ſitus ib. ejus expugnationis deſcriptio 2. 540. Temeſvarini ad deditionem ſolicitantur 2. 542. b. Temeſvarinis fides a Turcis non ſervatur 2. 543.
Tempe Cervorum Monaſterium 1. 178. a.
Tempeſtas ad Algerien exorta 2. 604. a. vehemens exoritur in caſtris Turcarum 4. 32. a. ventorum rapta in Pruſſia exorta 4. 146. a. horribilis in Italia oritur 1. 95. b. tempeſtate quot naves Cæſari perierint 2. 568. b.
Templariorum Ordinis deſtructio 4. 148. a.
Templum Aquisgrani humile a Carolo Magno conditum. 2. 22. b. templum Panormitanum ornatiſſimum 2. 355. a templo includuntur ſeditioſi in extremam quæſtionem ibi reſervandi. 2. 171. b. templi expugnationem Colonienſes ſeditioſi minantur. 1. 409. b. templa Deorum apud veteres Germanos 1. 30. a.
Tencateri 1. 24. a.
Tenchteri 1. 24. a. 61. a.
Tengeri 1. 85. a. Tengeris equeſtris diſciplinæ laus tributa. ib.
Tenrochani 1. 65. b.
Ternaſurs 1. 93. b.
Terovana Metropolis Morinorum 2. 518. ſeq. obſeſſa ibid. capta & ſolo æquata ibid. fruſtrà obſeſſa 1. 604. a. Terovanæ expugnationis narratio 2. 577. ſeqq.
Terra mater mortalium 1. 29. b. terræ diviſio 1. 254. b.
Terræmotus in Agrienſi Palatio 1. 619. b. horribilis in Italia 4. 147 a. quid maximè portendat 4. 145. a.
Terror panicus in Würtembergico exercitu 2. 75. b.
Teſchenſis Ducatus 1. 65. c. 86. b.
Teſtamentum Poli Cardinalis 4. 129.
Teucri quam Regionem in Aſia tenuerint 2. 381. b. Teucros eſſe Turcas ibid.
Teutanes Germanorum Mercurius 1. 10. b.
Teutonari 1. 45. b. 86. a.
Teutonici 1. 1. a. quomodo Pruſſiam adepti ſint. 1. 245. a. unde dicti. 1. 201 a. Teutonici Magiſtri bellum cum Moſcovitis 3. 39. ſeqq. Teutones quas Regiones ſui juris fecerint 1. 1. Teutonibus qui populi paruerint. 1. 237. Teutonicum Regnum. 1. 210 b. Teutonicorum Ordo 1. 196. b. armamentarium 1. 235. b. fratrum Ordo 1. 234 b. Teutonici Ordinis Magiſter & Würtembergicus Dux compacati 2. 558. b. Ordinis Magiſtri Ditio miſerè devaſtatur 2. 553. Magiſtri Ditiones Albertus Marchio Brandeburgicus invadit 2. 548. Teutonici Ordinis provinciales 2. 507. Magiſter nomine Georgius inveſtituram Regalium Imperii à Maximiliano ſuſcipit. 4 49.
Thamum oppidulum matrimum celebre à Ludovico Naſſavienſi occupatum 4. 82. b.
Thauros domuit Alexander Magn. 1. 172. b.
Theatra prohibita 1. 16. a.
Thebæorum ſignum militare fuit Sphinga 1. 48. a.
Thebea legio ſancta 1 617.
Theobaldi nominis etymon 1. 443. b.
Theobertum fratrem Theodoricus Rex occidit 1. 162. a.
Theodoſius Imperator Conſtantin. ſponte Regnum abdicat. 2. 639. b.
Theologi Germani præſtantiſſimi 1. 178. a. Theologorum Saxonicorum diſſidium de Cœna Dominica. 4. 173. a. Miſnenſium & Wittebergenſium diſſenſiones. ibid. in Lituania & Somogetia diſſenſiones de Cœna Dominica 4. 138. b. Auguſti & Johannis Guilhelmi Ducum Saxoniæ Conventus Altenburgi. 4. 107. b. inter Theologos Miſnenſes & Thuringicos colloquium 4. 119. b.
Theophilus Imperator Conſtantinopolitanus ſponte Regnum abdicat & fit Monachus. 2. 639. b.
Thermæ (Wildbad) propè Hirſaugiam quomodo inventæ 1. 73 a.
Thermæ Favarianæ quando inventæ ſint 1. 285. b. Thermarum efficacia 1. 324. b.
Theſſaliam occuparunt Turcæ 2. 384. b.
Theſſalonica Metropolis Philippenſium 1. 250. a.
Theſſalonicenſium urbs à Turcis everſa 1. 252. a.
Theſſali ab Alexand. Magn. ſubacti 1. 172. b.
Tholoſa 1. 166. a.
Tholoſa expugnatio 3. 155. a. vicina Regio miſerè depopulata 4. 139. a.
Tholoſani Ditionem Germani equites depopulantur 1. 144 b.
Thomas Müntzerus variis locis ejectus. 2. 132. a. Thomam Müntzerum factarum literarum ſcientia perpolitum fuiſſe 2. 151. b.
Thraca 1. 42. b.
Thracia ab Alexand. Magn. victa 1. 172. b hodie dicitur Romania 1. 250. b. Thraciæ urbes ibid. fines & ſitus 1. 314 a. Thraciam occuparunt Turcæ. ibid. Thraces quales ſint. 1. 250. b. Thracum puellarum educatio. 1. 33. c. ebrietas 1. 18. a. Thracici maris exundatio 4. 157.
Thunecates 1. 255. b.
Thurgoia ſuperior & inferior 1. 277. a.
Thuringi rebellant 2. 351. b. Ejus Marchioni inveſtituram denegat Moguntinus, niſi decimis promiſſis; ſed promiſſa ſubditi repudiant 1. 381. b. 388. a. Ea propter ſeditionem moliuntur 1. 388. b. Imperatori dimidiam pactus partem exactionem earum promittit Moguntino 1. 397. a. Geſta eam ob cauſam in Synodo Erphurdiæ 1. 397. a. coacti ad promittendum Thuringi ibid. b. Thuringiam Clodoveus Rex Francorum ſubjugavit. 1. 159. b. in Thuringia diluvium 4. 42. b. Thuringi Saxonibus contra Imperatorem auxilia præſtant 1. 401. b. Eorum ob decimas tumult⁹. 2. 413. a. Thuringiaca ſylva 1. 59. c.
Thus producit Arabia. 1. 36 a. Thura in Arabia ſunt 1. 67. a.
Tuſcia Gallis victi 1. 271. quomodo venerint in Italiam 1. ib. a. Thoſcorum civitates ibid. in Italia Imperium. ibid.
Thyle Inſula Britannici æquoris 1. 35. a. Inſula in Oceano. 1. 30. b.
Tybilenus Deus Noticorum 1. 8. a.
Tybiſcus fluvius piſcoſiſſimus 2 220. b.
Ticinum alias Papia 2. 607
Tigris fluvius 1. 321. b unde dictus ibid.
Tiguena Metropolis Norici 1. 82. b.
Tigurinorum cum Helio & aliis civitatibus & Principibus ſocietas. 2. 444. b.
Tigurinus Senatus quando & quomodo multa mutarit in Religione 2. 443. a.
Tigurum 1. 5. b. Tiguri civitatis laus. 1. 327. a. Tiguri Zvinglius multa reformat 2. 443. a.
Timiditas ars Fabianos vocatur 2. 99. b.
Tingitana Hiſpania 1. 26. b.
Tiras flumen ubi in mare feratur 1. 89. a. 92. b.
Tireſia Africa 1. 105. b.
Tiroli 1. 169.
Toga Germanorum veterum 1. 13. a.
Togata Gallia 1. 2. a.
Togati 1 53. a.
Togenburg Comitatus olim 1. 540.
Tokay a Cæſareis copiis expugnata 4. 41. a. expugnata à Cæſarianis 4. 24. b. obſeſſa 4. 23. à Turcis rurſus obſeſſa 4. 54. b. arcis ſitus 4. 25. deſcriptio 4. 23. a. expugnationis deſcriptio. 4. 25.
Tonſura Turcarum 2. 312. a.
Torea civitas 1. 86. a.
Tormenta ænea Turcæ ante Viennam quot & quanta 2. 140 b. tormentorum inventio 2. 568. b. Tormenta ante homines inſecuritatem trahet Proſper Italus 2. 185. b. in fruſtra comminuit Borbonius ut ſuper Alpes vehere queat poſtea reficienda 2. 193. b. tormenta eorumque globi inſignia produnt auxilia 1. 329. b. emittens globos ferreos lacitiſſimi pilei 2. 331. b. in locis arenoſis & prælis repentinis inidonea 2. 361. a. tormento nullus adhoc Cæſar periit b. tormenti incauta exploſio in Neſvia magnarum calamitatum occaſio 3. 43 a.
Tornacum 1. 206. Tornaci Geuſiorum crudelitas in Catholicos 4. 86 b. Geuſianis templa ædificata ibid. publicæ conciones habitæ 4. 77. ad quinquaginta cives, juſſu Albani per publicos carnifices decollati. 4. 112. a. multi captivi Religionis nomine ab Hornenſi carcere dimiſſi. 4. 89. a. monumenta mortuorum à Geuſiis violata 4. 88. b. tumultus ortus ibid. Conciones publicæ reſtitutæ. ibid.
Tornacenſis 1. 22. a.
Torneamentorum ludo periit Galliæ Rex 3. 359. a.
Torona oppidum Poloniæ Regi traditum 4. 74.
Torpatenſem civitatem & Provinciam ſubjugat Moſcovita. (3. 39.
Tortura premente facinus poſt admiſſum fatetur quidam Italus 2. 188. a.

Tornacus 1. 69. b.
Tottila quid ſignificet. 1. 445. a.
Toxandria 1. 209. b. 349. a.
Trajectum qualis urbs 1. 232. b. imperiale municipium 1. 351. a. unde dictum 1. 83. b. 351. a. urbs vetuſtiſſima 1. 44. b. Trajectenſis Epiſcopatus. 1. 60. b. Epiſcopi potentia 1. 234. a.
Tramaricus flumen 1. 91.
Tranſitum hoſtis prohibiturus omnem commeatum aufert locis, quibus tranſitu deſtinabat. 1. 412. a. Tranſitu Germanis ab Helvetiis denegato, aliud ſibi aperiunt celeritate 2. 183. a. tranſeuntes milites a prædis, nec ferro nec laqueo comprimi poſſunt 2. 65. a. Tranſitu Cæſariani prohibentur anguſtias viarum obſidendo 2. 211. b. ſed tamen fruſtra 2. 211. b.
Tranſylvania 1. 3. a. appellata Sibenburgenſis 1. 87. b. Daciæ pars olim 1. 221. a. a Tartaris miſerrimè depopulatur 4. 54. b. Tranſylvaniæ fœcunditas. 2. 221. adeius commodus qui ſit 4. 24. a. Wayvoda Proceres Hungariæ ad Conventum convocat 4. 46. a. Tranſylvanus à Ocajam obſidet 4. 54. b. a Tartaris obſeſſus ibid. Tartaros bis prælio ſuperat ibid. Tranſylvani 1. 36. b. Tranſylvani Regem eligunt 4. 156. a. Tranſylvanorum plurima oppida a Saxonibus condita 2. 223. a. Regio metallorum feraciſſima ibid. Princeps Hungariæ Regi ſubditus ab eo evocatur 2. 222. b. Tranſylvanici belli initium 4. 13. a.
Trapezuntium Imperatorem ſe Turca nominavit 1. 252. b.
Treva 1. 85. b. civitas 1. 86. a.
Treviris urbs ab Archiepiſc. Trevirenſi obſeſſa 4. 59. b. urbs antiqua 1. 21. b. quando & à quo ſit condita 1. 254. a. ab Alberto Marchione capta. 2. 555. a. urbis antiquitas. 1. 399. a. acerrime oppugnatur 2. 127. urbis obſidionis cauſa 4. 89. Treverim non eſſe Imperialem civitatem 1. 169. b. Roma vetuſtiorem eſſe 1. 231. a. Treviris quid Albertus Marchio egerit 2. 555. b. Treviri volunt eſſe Germani 1. 59. c. Trevirorum antiquitas 1. 73. a. civitas à Francis direpta 1. 158. b. fines olim lati 1. 83. b. obſidio & ejuſdem exitus 2. 122. Inſclaſes ſancti qui habeantur 2. 126. a. defactio. ibid fines Albertus Marchio invadit. ibidem Treviros factione premit Sicciogius 2. 124 b. ejus factionis cauſæ 2. 125. b. Trevirorum recuperatio 2. 129. b. Treviri graviter ferunt Epiſcopo præter ipſorum conſenſum conſtitutionem 1. 387. b. Epiſcopæ ob id occiſo ib. apud Treviros repeiuntur corpora Sanctæ Legionis Thebeæ. 1. 395. b. contra Treviros quare bellum Franciſcus moverit 2. 124. b. Trevirenſis Archiepiſcopus Archicancellarius Romani Imperii 1. 281. b. mittit Legatos ad Regem Galliæ 2. 546. b. a Trevirenſi Epiſcopo quid Albertus Marchio petierit 2. 551. b. Elector Trevirenſibus bellum infert 4. 89. Trevirenſes cives ad obedientiam redigit 4. 98. b. Trevirenſibus vaccas, oves aliaque pecora paſcentia eripit 4. 89. b. civitatis & capituli diſſidium 4. 62. b. bellum compoſitum 4. 98. b. Trevirenſem Metropolim in Germania eſſe 1. 170. a. Trevirenſes cives & Trevirenſis Archiepiſcopus quibus conditionibus pacati fuerint 4. 98. Religionem mutant 4. 60. a.
Triballi populi 1. 93. b. 250. a. Triballos domuit Alexander Magnus 1. 172. b.
Tribuchi 1. 22. a. 205. b.
Tribotes Germanos eſſe 1. 22. a. 225. b.
Tribuli ferrei in loca vadoſa Moſæ ab Albano ad lædendos hoſtes conjecti 4. 100. b.
Triburia Conventus Principum ad ſubmovendum à Regni negotiis Henricum Regem 1. 454. b. Henricus IV. Conventum indicit 1. 387. a.
Tributum Romanis dare negant Franci 1. 154. a. Saxonibus remittitur 1. 163. a. tributa 1. 52. b.
Tribunum conſuetudines ne Senatus emendet Francofurtenſes ſeditioſi poſtulant 2. 173. a.
Tridentini 1. 279.
Tridentum à Gallis conſtructum 1. 278. a. Tridenti maxima aquarū inundatio exorta 4. 66. b. Tridentini Concilii Decreta Germanis Catholicis oblata 4. 49. a. 72. a. Tridentini Concilii cauſa habita Oratio 3. 146. b. recuſatur id a Proteſtantibus. 2. 450. a. 3. 147. b. Concilii exitus. 3. 169. a.
Tripleuer oppida 1. 295. a.
Tripolis urbs capta 2. 396. a.
Triremola naves quæ dicantur 4. 22. a.
Triticum in Sileſia pluit 4. 153. a.
Triumpolins 1. 289. a. 295. a.
Trinſgri 1. 83. a.
Troja ubi fuerit 2. 381. b.
Tſchuſch quid 4. 26. b.
Tſherobaſchi Centuriones qui apud Turcam 2. 393. a.
Tuarſium oppidum deditione captum 4. 103. b.
Tubantes ubi habitarint 1. 87. a.
Tubera fluvius 1. 241. b. 254. a.
Tubinga 1. 253. b. obſidetur 2. 41. a. ſe dedidit cum Ducis filio Chriſtophoro 2. 42. deditur 2. 54. b. obſeſſa a Fœdere Suevico amoliendi a civibus exitu cauta dedita. 2. 70. a. Tubingæ deſcriptio & civium erga Ducem fides. ibid. ſitus 2. 42. a. Tubingæ Ducum Wirtembergicorum ſepultura 4. 44. b. Eberhardus Dux Wirtembergenſis ſepelitur 4. 82. b. Tubingenſis Univerſitas 2. 259. b. Academiæ fundator 2. 41. a. Tubingenſes Duci Wirtembergico rebellant 2. 75. b. Tubingenſium fortitudo. 2. 70. a.
Tubeſcon urbs 1. 4. b.
Tugii laus & deſcriptio 1. 330. a.
Tuiſchburgum oppidum captum 1. 220. b.
Tuiſco DEUS ex terra genitus 1. 42. a. 203. b.
Tulenſes 1. 163. b. 345. b.
Tulingi populus 1. 306. a.
Tullus oppidum Leucorum 1. 366. a.
Tullum 1. 166. a.
Tulſurgium 1. 86. a.
Tundorpii aquarum inundatio 4. 42. b.
Tunetum civitas 2. 321. diripitur 2. 363. urbs à Carolo V. expugnata 2. 641. b. 581. a. Tuneti Regem Cæſar conſtituit 2. 364. b. Tunetenſis Rex Muleaſſes quomodo ſe obſtrinxerit Cæſari 2. 337. a. Tunetanus Rex adverſus Chriſtianos cum Turcarum Imperatore fœdus inire non vult 4. 3. b. Tunetana expeditio Caroli V. 2. 320. Tunetanum Imperium quantum fuerit aliquando. 2. 347. b. Tunetanum Regnum a piratis invaſum a Carolo V. recuperatur 2. 320. ſeqq. Tunetanus Rex reſtituitur fœdus cum Carolo V. pangens cujus tenor 2. 335. b. ſeq. ſex equos & 12. falcones quotannis ſub interminatione pœnæ pendit 2. 336. b. particulam etiam Regni Carolus ſibi reſervat 2. 335. b. Tunetum liberatur liberatis 20000. Chriſtianis mancipiis 2. 333. b. Tunetani Regis pro ſua reſtitutione oratio ad Carolum V. 2. 358. b.
Tungerheim vicus 1. 44. b.
Tungera 1. 11.
Tungerſee oppidum 1. 44. b.
Tungri 1. 2. a. Germani 1. 6. a. à Francis ſubacti 1. 359. b. à Roman. recuperati ibid. tenuerunt tractum in Belgio. 1. 75. a. Tungri ne a Trojanis orti ſint 1. 359. b. quando Chriſtiani facti ibid. quando Rhenum tranſierint 1. 358. a. ab Hunis direpti 1. 347. b. primi Germanorum occuparunt Galliam 1. 336. a. ſtipatores Imperatorum 1. 359. b. Tungrorum nominis reliquiæ. 1. 360. a. urbis origo. 1. 336. in Belgicam migratio 1. 355. b. Aduaticum 1. 345. b. Imperium aliquandiu lautiſſimum fuiſſe. 1. 355. a. dialectus 1. 337. b.
Tunici 1. 93. b.
Turbo horribilis in Italia oritur 4. 93. b.
Turca à Venetis Regnum Cypri repetit 4. 137. b. ſed ad obſidionem Melitenſem parat 4. 2. a. cur Cyprum ad ſe pertinere contendat. 4. 137. b. Ferdinando bellum indicit. 2. 381. b. obſidionem Viennæ quare ſolverit. 2. 243. quomodo in Hungariam venerit. 2. 220. Viennam fruſtra obſidet. 2. 641. b. literas Agriam mittit. 2. 531. Zigethum obſidet. 2. 537. à Monacho & Regina Ungariæ deceptus 2. 540. quare ſolverit obſidionem Viennæ. 2. 435. a. quomodo ſolverit Viennæ obſidionem. 2. 242. b. humili loco natus unde ad tantam potentiam pervenerit. 2. 372. a. Turca Hungaros horrenda clade proſternit, & Hungariam citeriorem undequaque devaſtat. 2. 228. ſeqq. Viennam obſidet, ſed infecta re diſcedit. 2. 242. b. Turcæ victoriæ nonnullæ 2. 249. a. devaſtat Auſtriam. 2. 251. b. arrogantia inſignis 2. 252. b. Turcæ fœdifragi. 2. 255. b. Turcicum ad bellum auxilia mittunt Status Imperii. 2. 258. a. Turca viſo Chriſtianorum apparatu fugit 2. 260. b. Turcas dedecoroſè graſſari patiuntur Hiſpani, incertè qua de cauſa. 2. 263. b. Tyranni quicquid libet, licere ſibi, arbitrantur 2. 320. a. à quo propterea ſubditi deficere meditantur. ib. Tyranni

infamiam quomodo evitare voluerit pirata 2. 320. b. Tyrannus quiſnam 2. 289. b. 290. b. Turcas fugientes hinc inde cædunt Chriſtiani 2. 264. b. Turcico Imperio adaugendo rationes & occaſiones varias ſuppeditat perorans Hariadenus 2. 345. Turcarum clades in Hungaria cruenta 2. 265. a. Turcicorum armorum juſtitiam & victoriam depingit Hariadenus 2. 345. Turcæ cum Venetis fœdus 2. 352. a. Turcarum originem quidam ad Teucros, alii ad Scythas referunt, utriuſque opinionis rationes redduntur. 2. 382. b. Aſiam primò occupant, nullo Imperatore uſi uſque ad Ottomannum ibid. Imperatores ipſorum & res geſtæ narrantur. 2. 383. ſeqq. Turca Strigonium oppugnat & capit, indignè tractatis militibus deditis 2. 429. ſeqq. Turcæ peritia militaris 2. 431. b. Albam Regalem obſidet & capit 2. 431. b. ſeqq. quibuſdam deditis ſervat fidem, aliis non 2. 427. a 433. b. De Turcarum origine & ortu Ottomanni 2. 403. Eorum diſciplina militaris & diverſa militum genera ibid. Turcam adventare nemo credit, donec apparatus ſerius ſit 2. 406 b. Turcicæ Legationis Francofurtum de pace conſtituenda facta expeditio 3. 97. ſeqq. Turca Hiſpaniam claſſem vincit 3. 143. a. Albam Regalem capit. 2. 433. b. Wizigradenſes deditos necat 2. 435. b. Turca quando Conſtantinopolitanum Regnum ſibi ſubjecerit. 2. 251. a. Turcica quædam geſta ibid. cum Turca Rex Galliæ ſocietatem init 2. 533. b. Turca ſuorum deſidiam graviter increpat 2. 103. Turcarum ſigna navalia & terreſtria 2. 100. a. horrenda ante Rhodum clades 2. 109. a. ſervi omnes ſunt excepto tyranno. 2. 110. b. Turcæ toti tonſi excepto labro ſuperiori, quod inradere nefas aut dedecus 2. 112. a. Turcarum in deditos fœdifragia accuſantur 2. 114. a. excuſantur b. Turca contra Hungaros expeditionem ſuſcipit 2. 219. b. cum Polono fœdus pangit. ibid. Waradinum expugnat 2. 222. b. Turca bellum ſuſcipit. Imperium Romanum univerſum pedetentim ſubjugaturus 2. 237. b. lætitiam deſignaturi ter humum oſculantur. 2. 238. Turcæ ſe dedentia Budenſes milites pacti ſalvum abitum ab eo trucidantur 2. 238 b. ei ſe dedunt caſtella ad Danubium ſita ibid. Turcarum ingentem exercitum vincunt Chriſtiani 2. 80. a. Turcæ acceſſu in Europam progredi non regredi conantur. 2. 10. b. initia & progreſſus 2. 85. a. 2. 22. a. audendo & agendo crevit. 2. 90. b. Melitenſibus fictè promittit amicitiam bellò eos laceſſiturus. ibid. Turcarum hinc inde geſta ib. fraudes & inſidiæ, quibus rationalem Rhodienſium capiunt 2. 92. a. b. Oratio ad Turcicum incitans bellum. 2. 93. b. ſeqq. Turca Melitenſes ad deditionem variis promiſſis exhortatur 2. 98. b. Turcæ libidinum cupidiſſimi & luxuriæ 2. 102. b.

Turcæ adventum in Hungariam ſtella quædam portendit. 4. 48. a. Turcæ unde orti 1. 237. a. ſuæ temeritatis pœnas luunt 4. 5. a. Temeſuarium obſident. 2. 541. per inſidias occiſi 2. 598. b. ſunt procero corpore 2. 112. a. Ortomannorum legibus parent 2. 381. b. Aſiam minorem inhabitant. ibid. Zolnok arcem obſident 2. 531. perfidi & fœdifragi 2. 543. obſident Zigeth. 2. 557. 4. 27. a. ab oppugnatione Agriæ pulſi 2. 536. Zigethum acriter oppugnant 2. 538. obſident Agriam 2. 532. Agriam ſummo conatu invadunt 2. 531. Temeſuarium deditione capiunt 2. 542. Agrienſes ad deditionem ſolicitant 2. 533. obſidionem Zigethanam relinquunt 2. 539. quantum in militia Chriſtianos ſuperent 2. 451. a. à Parthis victi 2. 384 b. ſæpe a Germanis victi 2. 550. verecundi & mundi. 2. 394. a. quando in Aſiam pervenerint 2. 555. a. Ungariam invadunt 2. 541. quot modis cum Agrienſibus de deditione egerint 2. 535. veſtiuntur inepto ad pugnam indumento 2. 105. quibus temporibus victi ſint a Chriſtianis. 2. 383. a. cuniculos in S. Michaëlis oppido effodiunt. 4. 86. caſtellum Geſter cum dedecore relinquunt. 4. 50. octoginta obtruncati 4. 19. b. Sigethum arcem capiunt. 4. 32. a. arcem Erdend recuperant 4. 42. b. Famaguſtam deditione capiunt 4. 159. a. varios aggeres erigunt 4. 15. b. capita Chriſtianorum haſtis impoſita ad conſpicienda erexerunt 4. 17. a. Palottam relinquunt 4 49. a. quadraginta Chriſtianos palis affigunt 4. 43. a. fugam arripiunt 4. 171. b. magna ſuorum clade ab oppido S. Michaëlis repelluntur. 4. 20. b. ex improviſo a Cæſarianis 4. 52. Nicoſiam urbem expugnant 4. 146. b. Turcæ ſunt diligentiſſimi rerum militarium 4. 4. b. aſſiduum bellorum laborem ferre non poſſunt 4. 22. a. militiæ Melitenſi infeſtiſſimi 4. 2. a. Turcarum Ottomannus primus Dux 2. 251. a. Turcarum Imperatores quare omnes vocentur Ottomanni. ibid. gentem a Tartaris originem ſuam habere 1. 90. a. Turcarum multi occiſi 2. 536. Turcarum aſſiduitas & fortitudo in oppugnatione Agrienſi 2. 534. ſeq Origo 2. 382. controverſia & ſeditio 2. 387. b. cæſorum numerus in obſidione Zigethana 2. 539. legem eſſe Arabicè ſcriptam 2. 391. a. alacritas in oppugnanda arce Zigetho 2. 538. clades 2. 539. Turcarum perfidia 2. 427. a. clades ad Karothnam 2. 585. b. clades ad Babokzam 2. 582. b. Gymnaſia & Xenodochia 2. 394. b. latrocinia 2. 112. a. in Pannoniam excurſus 2. 53. b. habitus & accubitus cum prandent & cœnant 2. 338. a. in Zigethana obſidione quot occiſi fuerint 2. 587. b. Turcarum ſtrages 4. 4. a. 7. a. 10 16. a. 19 a. 26. a. 50. a. 49. a. 52 b. 53. b. 54. b. 172. a. feritas & crudelitas 4. 32. a. 52. a. b. 54. b. triremes conquaſſatæ ac debilitatæ. 4. 11. b. apparatus bellicus in obſidione Melitenſi. 4. 1. a. perfidia 4. 51. b. 159 b. exercitus Famaguſtam obſidentium ſumma. ibid. acta & res geſtæ in Inſula Melita 4. 1. a. quot millia in obſidione Melitenſi cæſa fuerint 4. 21. b. ſumma, qui in obſidione urbis Nicoliæ interierunt 4. 146. b. numerus in obſidiona Melitenſi. 4. 42. a. mos in eligendo Imperatore 4. 53. a. mos in ſepeliendis mortuis 4 53. b. excurſiones in Dalmatiam 4. 168. a. immanis crudelitas in arce S. Elmi 4 10. b. numerus eorum, qui interfecti fuerunt in Sigethana expugnatione 4. 55. a. Imperatori munera a Maximiliano Cæſare miſſa 4. 63. b. victoria contra Chriſtianos obtenta. 4. 55. a. expeditio in Melitam Inſulam 4. 3. a. irruptio in Stiriam. 4. 53. a. naufragium non procul à Methone 4. 3. a. octoginta millia in Famaguſtana obſidione occiſa. 4. 160. a. præmia pro rebus fortiter geſtis. 4. 15. a. duo millia intra ſpatium trium horarum cæſa 4. 15 b. caſtra prope Albam Regalem 4. 49. 52. b. Turcas pro Teucris dictos 2 381. b. a Scythis oriundos 2. 381. b. Turcas quomodo afflixerit Imperator Sigiſmundus 1. 190. b. Turcia pro Teucria dicta 2. 381. b. Turcica claſſis Melitam Inſulam obſidione cingit 4. 41. a. ex Turcica claſſe quot triremes captæ & ſubmerſæ fuerint 4. 172. Turcicæ claſſis ordo & acies 4. 171 numerus in obſidione Melitenſi 4. 42. a. triremes centum quinquaginta & una captæ, ſubmerſæ quadraginta. 4. 172. claſſis copiæ in univerſum ibid. inter Turcicam & Chriſtianam claſſem pugna navalis commiſſa. 4. 165. ſeqq. Turcicus Legatus Venetias mittitur ad repetendum Regnum Cypri 4 137. Legatus quomodo à Venetis exceptus & dimiſſus fuerit ib. Legat° ſe ex gratia per viam coopertam deduci poſtulat ibid. exercitus ad duo milliaria in longitudinem extendens 4 25. b. Turcici belli anno LVI. geſti deſcriptio 2. 581. ſeqq. Turcicorum peditum genera 2. 392. b.

Turcimanni 2. 90. a.

Turegum 1. 83. a. 231. a.

Turingi 1. 90. a.

Turnauum 1. 293. b.

Turones & Veneti hodie Britanni. 1. 93. a. Turones ſuos Hugonotos ejiciunt 4. 65. a.

Turoni 1. 65. d.

Turonica urbs obſeſſa 2. 364. b.

Turqueſſe. 1. 93. b.

Turris Aquaria & Salis in Africa 2. 325. b.

Turris Argentinenſis altitudo 1. 198. a.

Tuſci 1. 2. a. Tuſcos Aſiam ſibi vendicare 1. 105. b.

Tutelam anno ætatis 14. abdicat Carolus IX. Galliæ Rex 3. 2. b.

Tutlinga fruſtra vallatur à Rotvvilenſibus 2. 45. a.

Tutlingenſes Suevico reſiſtunt fœderi 2. 73. b.

Tuvvertzka Ducatus. 1. 249. a.

Tyberis fluvii caundatio 4. 147.

Tybiſcus flumen 1. 92. a.

Tyburtini montes 1. 185. b.

Tyrangita 1. 89 a.

Tyrannidem exercet fortuna 1. 80. a.

Tyrigeta 1. 65. a.

Tyrus 1 40. b.

Tyrengerum nomen unde 1. 79 b.

Tyrobemi & Variſci vicinæ fuerunt gentes 1. 79. b.

Tyrolenſem Comitatum afflixerunt ſeditioſi ruſtici. 2. 167. b.

Tyrreni à Gallis ejecti 1. 105. b.

Tyrrenum mare 1. 255. a.

Vacetius

V.

VAcetius mons 1.306. a.
Vacorium 1. 82. b.
Vahalis Rheni oſtium 1.366. b.
Vaiinga deſcripta deditur Fœderi Suevico. 2.72.b.
Valachi Ruſſiam invadunt 4.54. b.
Valachia duæ 2. 221. a.
Valentia urbs 1. 153. a.
Valentia in Italia expugnatur 2.188. a. urbs à Noërcarmio expugnata 4.60.a. in Hannonia expugnata 4. 177.b. Valentiæ ad quinquaginta cives per publicos carnifices decollati 4. 112. a. publicæ conciones abrogatæ 4.60.a.
Valentiani ab Hiſpanis ex improviſo invaſi 4. 177. b. ſe defen ſunt coram Gubernatrice Belgii 4. 59.b. publica proclamatione rebelles Regis Hiſpaniæ declarantur. ibidem obſidione cinguntur ibid. ad deditionem a Noëicarmio coacti 4. 60.a. Valentianorum tumultus & quis eos maximè moverit 4.89. a. Regio 4.60.a.
Vallatum 1. 82. a.
Valetianus Melitenſis militiæ Magiſter 4.8. b. jubet ut omnes Turcæ captivi in poſterum tanquam pecudes trucidarentur 4. 10.b. Valetiani acerbitas in Turcas. ibidem prudentia. 4.16. b. laus & Virtus 4. 5. b.
Valleſia ſuperior Regio Sedunum vocatur 1.296. a. inferioris lingua 1. 293.
Valles venuſtæ 1. 179. b.
Vandali Regnum Romanum dilacerarunt. 1.79. a. deſtructores urbis Romæ. 2. 603. b. fluminis curſus 1. 92. b. Vandalos eſſe ortos ex Gotthorum gente 1. 90.a. Vandalos Beliſarius delevit 2. 547. a. multi oratores inter Germanos recenſent 1. 77. b Vandalicæ civitates 1. 43. b.
Vangiones 1. 22. a. eſſe Wormatienſes 1. 59. d. 83. b. Germanos eſſe 1. 225. b.
Variana clades ubi facta ſit 1. 27. 160.
Varini 1. 30. b. 63. b. 64. b.
Varianus Germanici 1. 203. b.
Variſta 1. 31. b.
Varna ad Danubium 1. 253. b. fluvius 1. 69. d.
Varnenſes 1. 30. b.
Varuca ubi Romani cladem gravem acceperunt 1. 346. a.
Vaſtum Regnum 1. 242. b.
Vaticinium Hildegardis de futura Francorum Monarchia. 1. 149. b.
Vbera mulierum ad coxendices uſque propendentia, 2. 334. b.
𝔙𝔬𝔢𝔯𝔩𝔦𝔫𝔤𝔢𝔫 1 77. b.
Vbii 1. 22. a. Gallis & Germanis ſuſpecti 1. 366. a. Transrhenani cis Rhenum migrant ibid. Eburonum loca occupant ibid.
Vbios eſſe Colonienſes 1. 60. a. Germanos non Gallos eſſe 1. 225. b.
Vcaria Marchia 1. 47. d.
Vdenarn tumultus exortus & imagines fractæ 4.51.a.
Vectigalia 1. 52. b.
Veilheim temerè oppugnatur, & ab oppugnatione liberatur. 2.68.
Vejorum ſubactio 4. 147. b.
Velauna Inſula 1. 84. b.
Velatabi 1. 365. a.
Veldkirch 1. 280. a.
Veldkirchenſis Comitatus 1. 287. b.
Velites 1. 9. a.
Velitationes in obſidione Magdeburgenſi 2.527.
Vellada apud Bructeros 1. 49. a.
Velleris aurei ordo à quo ſit conſtitutus 2. 640. a.
Veellcaſſes 1. 361. b.
Velsolini 1. 295. a.
Venandi ſtudium in Germania 1. 14. a. Venatione ſe arceri graviter ferunt ruſtici 2. 134. b. Venationibus ardenter ſtudet Dux Würtembergenſis 2. 34. a.
Venaſolbo lethifera 4 180. a.
Venedici montes 1. 66. a.
Veneris Sacerdotes corruptæ antequam nuberent 1. 145. a. Paphiæ imago 1. 64. d.
Veneris dies apud Turcas celebrior eſt reliquis 2. 394.
Venetia unde dicta 1. 77. b. Venetiis terræ motus exortus, 4. 147. a. Venetianum mare 1. 255. a. Veneticus Oceanus. 1. 40. a. ſinus. 1. 66. a. de Veneta Republica vaticinium 2. 612. b.
Veneti 1. 36. b. Veneti quæ dona Cæſari Carolo V. obtulerint 2. 341. b. Germanicam Virtutem ſunt experti in Sigiſmundo Auſtriaco 1. 196. a. Venetorum fœdus cum Gallorum Rege 2. 176. b. Venetis quæ à Turcis adempta ſint. 2. 389. a. Venetos eſſe quos Germani vocant 𝔇𝔦𝔢 𝔚𝔢𝔫𝔡𝔢𝔫 1. 77. b. Veneti auxiliis Gallicis recuperant Brixiam & Veronam 2. 176. b. cum Venetis fœdus pangit Cæſar 2. 187. b. Turca 2. 352. a. Veneti quomodo Conſtantinopolitanum Regnum occuparint, & quomodo rurſus amiſerint 4. 158. b. hæredes Cypri Regni conſtituti 4. 138. a. quamdiu Regnum Conſtantinopolitanum poſſederint ibid. quomodo Cyprum occuparint 4. 138 a. Malgantum oppidum deditione capiunt 4. 174 a. Venetorum Ditioni Soppota civitas ſubjecta. ibid. Venetis Turcarum Imperator bellum indicit 4. 137. b. Venetos eſſe vulpes 4. 170. a. à Venetis Turcarum Imperator Regnum Cypri repetit 4. 137. b.
Vennones 1. 82. a.
Vennonum ferocitas 1. 284. a. Regio 1. 280. a.
Venonetes 1. 289. a.
Ventonius 1. 295. a.
Ventorum mira tempeſtas in Friſia exorta 4. 146. a. ventis impoſuiſſe nomina Germanica Carolum Magnum. 1. 146. a.
Veragri 1. 389. a.
Verbum Dei ſuæ factioni prætendant ruſtici 2. 135. a.
Veritatem colunt Germani 1. 199. a.
Vermenlandia 1. 87. b.
Verona a Venetis quomodo munita ſit 2. 439. b. Veronæ multa ædificia aquarum inundatione ſubmerſa 4. 66. b. Veronam receperunt Veneti auxilio Gallorum 2. 176. b. Veronam in Italia Galli ædificarunt 1. 271. a.
Veſalii Medici miſerabilis obitus 3. 171. a.
Veſontius lacus 1. 326. a.
Veſontio 3. 2. b.
Veſpaſianus quam infelicites multis prœliis contra Germanos pugnarit 1. 63. a.
Veſprimium oppidum Cæſariani expugnant 4. 49. a.
Veſtitus Germanorum 1. 14. b. 52. d.
Veſtitus Electorum 2. 310. a. Imperatoris in Coronatione 2. 271. b.
Vexilli Condæi inſcriptio 4. 121. b. Vexilla Turcica ſplendide facta à Sigethanis occupata 4. 26. b
Venola oppidum rurſus à Sanzaco fruſtra obſeſſum. 4. 155. a.
Vgenia 1. 291. b. vallis 1. 294. a.
Viadrus fluvius 1. 30. b. 85. b. Odera hodie dicitur, accipit Meuſam fluvium 1. 92. b. Viadri oſtium 1. 66. a.
Viane cum omni juriſdictione Bredenrodio cedit 4. 80. at cur a Bredenrodio juſſu Auraici munita fuerit. ibid.
Vibers ex Lepontiis 1. 289. b.
Viborgenſis Epiſcopatus 1. 85. b.
Vicinitas potentioris omni modo præcavenda. 2. 195. b. exemplo Pontificis & Italiæ Principum 2. 231. b. Vicini Würtembergenſi Duci propterea ei movent bellum, 2. 286. b. Vicinii Cæſaris potentiam, quantum poteſt, premit Gallus 2. 474. b.
Victima quales 1. 49 b.
Victoria Chriſtianorum incruenta 2. 265. a. victoria in manu fortunæ eſt 2. 106. victoriæ cauſa milites menſtruum exigunt ſtipendium, & eo denegato rebellant. 2. 185. b. victoria paratur hoſtem jam aufugere ſimulante Duce ferè victi 2. 53. a. Victorias Proteſtantium quid impedierit 2. 441. a. victoria moleſta quæ victori multum conſtat 2. 542. b. Victoriæ ſpem Gallos ponit in inopia hoſtilis exercitus 2. 198. a. 208. a. Victoria licet reportatâ, tamen Carolus V. inchoat ad pacem 2. 199. b. ab inopinatò hoſti ſupervenientibus reportatur 2. 216. Victoriæ obſtat Italorum & Hiſpanorum æmulatio 2. 326. b. Victoriæ contra Turcas tuendæ 2. 255. b. Victoria non numero pugnantium, ſed militum Virtute conſtat, 3. 76. b.
Victoriati nummi 1. 46. f.
Victus Germanorum 1. 55. b.
Vidrus fluvius inter Friſios & Buſactores fluit 1. 84. b. Vidri amnis origo 1. 92. b.
Vienna 1. 3. a. 82. b. priſcis Flaviana dicta 1. 231. b. in Delphinatu 1. 253. a. a Solymanno Turcarum Imp. obſeſſa 2. 603. à quibus condita 2. 253. a. Viennæ urbis deſcriptio 2. 438. a. Viennam Turca obſidet fruſtra 2. 642. b. Vienna a Turca obſeſſa defenſionem parat 3. 238. b. 250. b. for-

b. fortiter reſiſtit quamvis non bene munita. 2. 240. b. Turca infecta re diſcedit 2. 242. b. Ducis obſidionem ſuſtinentes 2. 244. b. olim Flavianum, ejusque ſitus 2. 233. a. munitur 2. 433. b. 438.

Vigiliis obeundis diligentia 2. 283. a.

Vilna Epiſcopalis civitas 1. 88. 245. b.

Vimundria 1. 63. a.

Vinaria Ducum Saxoniæ ſepultura 4. 43. b. terræ motus 4. 147. a. Vinarienſium tumultus 4. 48. b.

Vinci fortuitum eſt, ſuos delere perfidiæ plenum 2. 317. a.

Vindelegi 1. 317. b.

Vindelicia adhæret Rhætiæ, 1. 82. a. olim nunc dicitur Bavaria 1. 94. a. Vindeliciæ populi quatuor 1. 295. b. termini 1. 305. b.

Vindelicorum Inſula 1. 275. b. urbes 1. 277. a. ſitus 1. 275. b. quatuor populi 1. 289. a. Vindelicorum geſta 2. 235. b.

Vindemia copioſiſſima 1. 391. a.

Vindobona 1. 82. b.

Vindomann 1. 81. b.

Vindomiſſa civitas 1. 83. a. 305. b. 284. a.

Vingio 1. 83. b.

Vinum Franconicum 1. 158. b. Vinum duabus cauſis emblematicis poſt Coronationem Caroli V. funditur 2. 25. a. Vini potatores in Wurtembergia exoſi 2. 67. b. Vina Rhætica. 1. 280. a. Alſatica quamdiu durare poſſint. 1. 199. a.

Vinſtermuntz 1. 280. a.

Vinſtermuntzi 1. 279. b.

Vinſtgoia 1. 280. a.

Vinſtgoi 1. 273. b.

Vintii 1. 36. b.

Vinthenei ibid.

Virdunum Claborum oppidum 1. 366. a.

Virginopolis qualis civitas 1. 231. b.

Virginum undecim millium Hiſtoria 1. 153. b.

Viroduuum a Rege Galliæ capitur 2. 545.

Vironadi 1. 210. a.

Virtus mori non ſinit 2. 32. a. Virtutes ſummo Principe dignæ in adoleſcente perſpici nequeunt. 2. 10. b. Virtus nulla ſine invidia 2. 389. a. apud hoſtes quoque admirationem parit. 1. 381. a. Ottomannum paucis annis Nobilioribus æquat 2. 383. a.

Viruciniates 1. 295. b.

Virunus 1. 86. a.

Virunnum 1. 82. b. 85. b.

Visburgii ubi habitarint 1. 86. b.

Viſatum oppidum 1. 249. a.

Viſigotthi 1. 66. c.

Viſio Cancellarii Imperatorii 1. 378. b.

Viſirorum Baſſarum officium & dignitas 2. 403. b.

Viſtula flumen 1. 30. b. fluminis & curſus & oſtium 1. 92. b. fluvii inundatio. 4. 174. a.

Viſurgis fluvius Germaniæ 1. 242. a. ubi in Oceanum exeat. 1. 91. a. fluvius navigabilis frigore intenſo conſtrictus 4. 41. a.

Vites ob Hyemis aſperitatem ad ſolum usque plane intereunt 4. 41. a.

Vitodurum 1. 83. a.

Vitulus biceps 2. 363. b.

Vizaria apud Turcas qui ſint 4. 63. b.

Vivariatum ditionem Germani equites depopulantur. 4. 144. b.

Vivonam Condenſes capiunt. 4. 129. b.

Vlani Tartari 1. 252. b.

Vldaricus Epiſcop. Auguſtanus Papam arguit de concubinis 1. 231. a.

Vlma qualis urbs 1. 4. a. 253. a. obſidione ſoluta 2. 545. b. a Proteſtantibus obſeſſa ibid. pecunia mulctatur. ib. fuit in Schmalcaldico fœdere 2. 444. a.

Vlmenſes Alberto Marchioni Brandenburgico reſcribunt. 2. 549. b. Helfenſtænum recuperant 2. 557. b. Ulmenſium vicos & oppida incendiis vaſtat Albertus Brandeburgicus 2. 545. b. Ulmenſibus Albertus Marchio Brandeburgicus ſcribit 2. 549.

Vlmigeri 1. 24. a.

Vltrajectinum oppidum 1. 308. a. Ultrajecti tumultus excitus & imagines fractæ 4. 51. a. Ultrajectina Regio tumultum movet 4. 79. b.

Vmbros a Tyrrhenis ejectos 1. 105. b.

Vnctio Imperatoria a quo, & quibus ſolennitatibus fiat. 2. 23. a.

Vnda nigra fluvius 1. 92. a.

Vngaria alia in Scythia 1. 248. a. priſca ubi fuerit 1. 89. a. Ungariam quo tempore Solymannus aggreſſus ſit 1. 218. b.

Vngari vaſtando venerunt usque ad Fuldam 1. 374. auxilia Imperio Romano denegant 4. 153. b. ad Exechium miſere à Turcis trucidati 4. 55. a. Ungarorum prompta auxilia 4. 48. b.

Vngarici belli inter Maximilianum & Turcarum Imperatorem acti finis 4. 35. a. belli initium & cauſa 4. 59.

Vniverſitates Germaniæ 1. 236. b.

Vnni populi 1. 73. a.

Vocabula Regionum & gentium in Tacito de Germania. 1. 77.

Vogel mons 1. 291. b.

Vogelſpergius Auguſtæ capite decollatur 2. 544.

Vogeſi montana 1. 91.

Voitlandia 1. 2. a. 87. a. Voitlandiæ ſitus 2. 463. b. Voitlandiam Albertus Marchio cum exercitu invadit 4. 92. a.

Voſavia 1. 83. b.

Vota Turcarum 2. 394. b.

Vpſalia miſerabilis cædes facta 4. 96. a.

Vrachium capitur 2. 42. a. capitur a fœdere Suevico 2. 70. a. Urachi ſitus. 2. 42. a. Urachii arx oppugnatur. 2. 35. a.

Vratiſlavia qualis urbs 1. 232. a.

Vratiſlavienſis Epiſcopatus. 1. 234. a.

Vrbes in utraque Rheni ripa 1. 253. a. urbium & domorum inventio 1. 14. b.

Vrbinum ditioni Eccleſiaſticæ, ejecto Duce, adjungit Pontifex 2. 170. b.

Vrbinenſis Dux Laurentio Medici opem fert 4. 130.

Vria laus & deſcriptio 1. 318.

Vrion Tauriſcis deſcendiſſe 1. 315. a.

Vrorum Regio 1. 290. a.

Vrſa fluvius 1. 283. b. ubi in Arolam & Arola in Rhenum fluat 1. 284. b.

Vrſorum Helvetii 1. 250. a.

Vrſsler mons 1. 280. a.

Vrumelibegliebeius quid 4. 27. a.

Vſipetes 1. 14. a. a Cæſare ſuperati 1. 363. a. Uſipii & Uſipetes 1. 60. d.

Vſura annuæ 1. 57. d. uſuras è tota Sparta exterminavit Lycurgus ibid.

Vtica oppidum captum 4. 139. a.

Vtricesium 1. 365. a.

Vulsii ſubjugant Batavos 1. 365. a.

Vxores Numidæ maritis humillime ancillantur 2. 347. b.

W.

WAlgoſſium Monaſterium à Lothariagio Duce captum 4. 185. a.

Wagarin 1. 144. b.

Wagnerorum dogmata & hæreſes 4. 157. b.

Waiblinga deditur 2. 72. a.

Waiblinga ſitus 2. 45. b.

Waiblingenſes ſeditioſi deprædatione puniuntur. 2. 62. b. Fœderi Suevico ſe dedunt 2. 72. a.

Walachia 1. 38. b. Walachia major Moldavia, minor Tranſalpina dicitur, & Hungariæ ſubjecta eſt 2. 119. a. Walachus Polono eripit Provinciam Pokucziam 2. 279. a. ſed cum magna clade ei iterum adimitur. ibid.

Walachi 1. 38. b. Walachus Turcæ aſſiſterunt 2. 383. a.

Waldenbergica arx ejusque ſitus 4. 135. b.

Waldenſes Sabaudiæ Dux bello infeſtat 3. 144. b. Eorum origo & acta 3. 143. a.

Waldenſtattius lacus 1. 331. b.

Walen dicuntur Germanis Itali 1. 244. b.

Walgöw 1. 276. a.

Wallenſee 1. 273. b.

Walgoia tractus 1. 287. a.

Wallenſes ſuperiores. 1. 293. a.

Wallenſtat oppidum 1. 274. b.

Waltersburg apud Rhætos communitas 1. 281.

Wandali in Africam cum exercitu navigant 1. 158. a. Galliam vaſtant. 1. 163. a. & Alani Hiſpaniam occupant. 1. 658. a. Wandalos fuiſſe ex Inſula Scandiana. 1. 158. a. Wandel oder die Wenden. 1. 43. a.

Waradinum a Turca oppugnatur 2. 222. a. expugnatur, ibid. b.

Wardi-

Wardeburgum caſtrum expugnatum 4. 109. a.
Wardheim 1. 60. a. 1. 5 b.
Wardenſes inquiſitionem rejiciunt 4. 77. b.
Warendorpium occupatur à Bronſuicenſi Duce 3. 164. a.
Warmia 1. 64. c. Warmienſis Epiſcopatus ibid.
Waſcones devaſtant Francorum fines 3. 164. b.
Waſſerburgum 1. 254. b.
Wederavia 1. 85. a. Wederavi 1. 269. a.
Weinsberga diripitur 2. 78. b. Weinsbergam fœderati ſolo æquant 2. 78. b. 2. 160. b. Weinsberga capitur à ruſticis, miſerrimè ibi Nobilibus trucidatis proditione civium a. 140. a. Weinsbergæ trucidantur Nobiles miſerrimè à ruſticis. a. 78. b.
Weiſſenburgum civitas & caſtrum occupatur à ruſticis. 2. 147. a. obſidetur à Palatino, & ſub certis conditionibus in gratiam redit. 2. 172. b.
Wels communitas 1. 280.
Wenden 1. 36. b.
Wendiſche Städt 1. 43. b.
Wera flumen in Viſurgim exit. 1. 92. a.
Werda oppidum 1. 254. a.
Werdenberg 1. 280. a.
Werdenſes 1. 61. c.
Werdenſis civitas 1. 92. a.
Werdea 1. 232. a.
Werenher Merſpurgenſis Epiſcopus conjuravit contra Regem 1. 399. a.
Wertheim Comes in verba ruſticorum jurare cogitur. 2. 143. a. Comitatus 3000. florenis mulctatur 2. 166. b.
Weſalia ſuperior 1. 85. a.
Weſera alio nomine Viſurgis per quas Regiones decurrens in Oceanum exeat. 1. 92. a.
Weſterwald 1. 85. a.
Weſtgothi 1. 66. c.
Weſtphalia 1. 2 a. Weſtphaliæ Dux 1. 233. b. urbes 1. 233. caput Monaſterium 1. 3 0. a. Weſtphaliam Albanus cur invaſerit 4. 94. a. Weſtphali ubi hoc tempore degant. 1. 86 a.
Weſtria civitates & Regiones 1. 166. a.
Wettingen 1. 275. a.
Wetzlaria liberatur ab oppugnatione 2. 68. b.
Weyſſenburg in Noricis 1. 93. a.
Wezel Magdeburgenſis Archiepiſcopus conjuravit adverſus Regem 1. 399. a.
Wickersheim 1. 165. d.
Wicleviorum dogmata & hæreſes 4. 157. b.
Widecamme 1. 418.
Wildberga ſubditur fœderatis 2. 73. a. Wildbergæ ſitus. a. 45. a. 73. a. lanificus commendata ibid.
Wildelappi populi 1. 69. b
Wildlapmanni 1. 87. b.
Wilibaldus quid ſignificet. 2. 383. b.
Wilna 1. 241. b.
Windeck 1. 274. b.
Winds 1. 65. d.
Wiſebada fons calidus 1. 60. b.
VV*inas* 1. 241. b.
VV*inſemium* fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a.
VV*insheim* 1. 341.
VV*inspergum* ruſtici capiunt. 2. 442. b. VVinſpergii quid à ruſticis actum ſit 2. 140. a.
Wiſſenburg 1. 207. b VVisſenburgum 2. 253. b. fuit in fœdere Schmalcaldico 2. 444. a.
VV*iſſenburgici* quomodo ſe geſſerint in ſeditione ruſticorum 2. 173. b.
VV*ittemberga* fuit in Regione Senonum 1. 79. b. urbs valida 2. 496. VVittebergenſium Theologorum diſſenſiones. 4. 273. a.
VV*ittenſtein* arx capta 4. 96. a.
VV*olffebutolum* obſeſſum 2. 413. a. arx reſtaurata 4. 92. b. propugnaculis munitur. ibid.
VV*olffgangus* Dux Bipontinus ab Henrico II. Rege Galliæ ſplendidis muneribus donatus 4. 162. a. Bipontinus Princeps Navarræo, Condenſi, eorumque ſociis auxilia promittit 4. 116. b. Caritæam expugnat 4. 124. b. quot millia militum in Gallias duxerit 4. 167. cum ſuo exercitu Alſatiam tranſit 4. 119. b. teſtamentum condit 4. 164. a.
VV*olffgangi* Ducis Bipontini expeditio in Galliam 4. 119. b. Palatini genealogia 4. 161. ſeq. militaris fortitudo 4. 163. equites in Germaniam redeunt 4. 244. b. Palatini conſtantia in fide 4. 161. vita, mores, Virtutes ejusque præcipuæ res geſtæ. ibid.
VV*olffgangi* Comitis Palatini cadaver in Germaniam tranſlatum Maiſenheimii ſepulchro avito infertur. 4. 160. ſepultura. ibid.
VV*ormatia* ab Alberto Marchione capta 2. 554. VVormatiæ quare Conventus Imperialis celebrare ſoliti 2. 28. a. Comitia celebrata 2. 606. b. Conventus indicitur 4. 56. a. orbis amœnitas 2. 230. b. Imperialia Comitia celebrata 1. 246. a. fit Conventus Principum ſub Carolo Magno. 1. 167. b. Comitia celebrat Carolus V. eorumque capita 2. 28. a VVormatiam Regno Francorum fuiſſe ſubjectum 3. 155. a.
VV*ormatienſis* Conventus 2. 44. a. Epiſcopus quibus rationibus ſe redemerit ab Alberto Marchione. 2. 554. b. VVormatienſe Colloquium, & qui ei interfuerint, abruptum & Ratisbonam dilatum 2. 449. a. VVormatienſia Comitia Religionis cauſa 2. 441. b. VVormacenſes 2. a. VVormatienſes expulſo Epiſcopo Imperatori opem promittunt 3. 404. a.
VV*urtenſium* ruſticorum tumultus 4. 92. b.
VV*urtemberga* arx deſtruit 2. 43. b. arx comburitur 2. 48. b. VVürtembergiæ brevis deſcriptio 2. 33. a. ſitus 2. 56. b. VVürtembergicæ gentis origo 2. 56. b. VVürtembergicus Dux literis addictus 2. 57. a. Dux ſcribit adverſus confœderatos Suevos exercitum 2. 39. Dux bellum parat 2. 53. b. & Teutonicos Magiſtros compacat 2. 558 b. ejicitur ex Ducatu 2. 245 b. Princeps Elvangum oppidum recipit 2. 557. Ducis deſcriptio 2. 58. b. fortitudo. 2. 54. a. Ducis exercitus 2. 55. b. Duci VVürtembergico ſolenniter indicunt bellum Fœderati Sueviæ 2. 68. a. VVürtembergi cum Reutlingis congrediuntur 2. 38. b. VVürtembergenſis Ducatus 1. 85. a. Dux quo tempore reſtitutus ſit 2. 297. a. 4. 61. a. Dux Chriſtophorus 2. 285. a. Dux mittit Legatos ad Regem Galliæ 2. 546. b. Regionis cultura varia 2. 56. b. VVürtembergorum Principis res geſtæ 2. 31. victoria ad VVeil oppidum Imperii 2. 52. b. VVürtembergenſes Comites deinde Duces 1. 233. a. VVürtembergenſes Imperio rebelles quomodo ſint tractati ab Imperatore Henrico Lucelburgio 1. 187. b. VVürtembergiæ Dux Huldricus patria expellitur. 2. 64. recuperat eandem 2. 74 b. VVürtembergenſes Nobiles Duci reſiſtunt 2. 75. a. VVürtembergenſis arx exuritur 1. 76. b. Ducis & Præſidis VVürtembergiæ actio coram Helvetiis. ibid. quinam Imperatores quos Duces VVürtemb. infeſtaverint 2. 52. 79. b. bellum recuperandæ VVürtembergiæ cauſa auxilio Ducis Haſſorum 2. 80 a. reſtituitur Huldericho 2. 80. b. VVürtembergica loca ſpoliant ruſtici 2. 146. a. VVürtembergici [illegible] Duci ſupra modum devota 2. 61. a. Dux ad Comitia vocatus compariturum ſe negat, & colloquio ſollicitatur ab Imperatore 2. 64. b. arcem Hiltenburgum Helffenſteinenſis ditionis occupat 2. 65. a. Reutlingam ſuo maximo damno occupat 2. 65. b. Dux Imperii Signifer. 2. 69. b primi Ducis egregiæ Virtutes 2. 70. a. Ferdinando Regi Romanorum a conjuratis donatur 2. 53. b. a quo poſtea contra Ducem VVürtembergenſem prælio decernitur 2. 54. VVürtembergicum Ducem reſtituit Haſſiæ Princeps 2. 281. ſeqq. VVürtembergici belli cauſæ 2. 286. b. VVürtembergiam, ejecto Duce, Religionis potiſſimum cauſa emptionis titulo ſibi vindicat Carolus V. & fratri tradit 2. 258. b. VVürtembergicos tumultus Truccſius ſopit 2. 160. a. VVürtembergiæ acta integro libro 2. 31. ſeqq. VVürtembergia arx origo Ducum VVürtembergenſium 2. 33 b. ferax frugum & vini ibid. inſigne Ducatus cornu 2. 34. a. Dux Bavariam jungit conjugio ſibi 2. 34. b. 58. b. VVürtembergenſium Ducum origo 2. 56. a. Ducatus ſitus 2. 56 b. deſcriptio, Præfectura, urbes, & alia. ibid. Dux primus Muſicos magni æſtimat, ipſe canere edoctus 2. 57. b. Huldricus ſplendido comitatu Comitia Conſtantienſia inviſit 2. 57. b. Senatus Aulicus quibus perſonis conſtitutus 2. 60. a VVürtembergenſis Comitis Georgii vita & obitus 3. 125. b. VVürtembergenſium Ducum & Ortenbergenſium atque Novocaſtrenſium litigia 3. 145. ſeqq. Ducatus reformatio 4. 113. ſeqq.
Würtzburg 1. 152. a. VVürtzburgum urbs à Grumbachianis inſidioſè capta atque direpta 4. 35 b. VVürtzburgica arx incendio devaſtata. 4 176. a. VVürtzburgenſis Epiſcopus nomine Melchior Zobelus per inſidias interficitur 4. 34. b. Epiſcopus quo die à latronibus interfectus fuerit 4. 40. a. VVürtzburgenſem Epiſcopum a Zebicio interfectum

perfectum fuiſſe 4. 59 b. VVürtzburgicus Epiſcopus pacem petit à Marchione Brandenburgico. 2. 345. b. VVürtzburgum obſeſſuri ruſtici circumjacientes devaſtant arces 2. 145 b. civitate proditori è dedita, arcem obſident : ſed inde repelluntur ibid. arx ab obſidione liberatur 2. 163. b. 166. a. VVürtzburgenſis Epiſcopi cædes 3. 1. ſeq. 124. a. VVürtzburgum inopinatò capit Grumbachius 3. 167. a. cum Epiſcopo poſtea deſuper tranſigens 3. 168. VVürtzburgenſes cives ſeditioſi quibus conditionibus in gratiam recepti 2. 166. b. 56. a.

X.

X*Anthum* oppidum 1. 332. a.
Xantonarum Ditionem Germani equites depopulantur 4. 144. b.
Xenodochia quot Philippus Haſſiæ Landgravius conſtituerit 4. 62. a. Xenodochia apud Turcas 2. 394. b.

Y.

Y*Lo* fontes 1. 257. b.

Z.

Z*Abernia* in Alſatia 1. 253. b.
Zacata 1. 88. b.
Zacharias Papa Pippinum declarat Regem Francorum. 1. 16. b.
Zacchi 1 43. b.
Zacinthum capit Turca 2. 387. b.
Zaduvvar arx munitiſſima à Lazaro Schvvendio expugnata 4. 59. b.
Zagathai Tartari ubi habitarint 1. 90. a.
Zarmis Gethaſa 1. 83 a.
Zaſius Vir doctus 4. 42. a.
Zathmarum caſtellum à Cæſareanis expugnatum 4. 41 a. direptum à Cæſarianis 4. 23. b. 25. a.
Zazinthi ſuburbium à Turcis incenſum 4. 168. a.
Zelandia Regio tumultus movet 4. 79. b. in Zelandia maxima calamitas exorta 4. 146. b. mira tempeſtas ventorum & Oceani exundatio exorta 4. 146 a. Zelandianis Auraicus interdicit, ne militem peregrinum recipiant. 4. 80. b.
Zervvſta ad viginti unum magni nominis Theologi conveniunt, & Formulæ Concordiæ a Jacobo Andreæ conſcriptæ, ſubſcribunt 4. 136 b.
Zigeth à Turca obſeſſa 2. 537 b. 519 obſidionis vera enarratio 2. 537. à Turcis acriter oppugnata. 2. 538 fruſtra à Thuigon Baſſa obſeſſa 2. 337. b. à quo ſit condita. ibid. Zigethi ſitus & deſcriptio. 2. 537 4 52. b. ſeq. arcis ſitus & deſcriptio 2. 587. b. Zigethum caſtrum Turcæ denuò obſident 2 552. b. in Zigethana obſidione Turcarum quot numero interfecti fuerint 2. 539. Zigethanorum periculum & penuria 2. 589. a. ex Zigethenſibus quot numero interfecti fuerint 2. 539.
Zilienſis Comitatus 1. 52. b.
Zizaniam Dominici agri 1. 385. a.
Zobeln Epiſcopi Herbipolenſis, vitaſlaus, cruenta cædes. 3. 1 ſeq. 124. a.
Zobellina pelliculæ 1. 53. a.
Zolnock ab Agrienſibus erepta 2. 539. arx à Turcis obſeſſa 2. 331. & capta ibid.
Zona frigida arctica ubi 1. 66. & torrida 1. 258. a.
Zuiccavia 1. 6. b. Zuiccaviæ docuit aliquandiu Thomas Müntzerus. 2. 132. a. Zuiccaviam capit Mauritius. 2. 453 a.
Zuna fluvius 1 89 a. flumen 1. 58. a. 92. b.
Zulmando 1. 93. b.
Zumbaſthi apud Turcas qui ſint 2. 393. a.
Zumi 1. 241 a.
Zutphania civitas à Geuſiis expugnata 4. 178. a.
Zythum 1. 56. b. Peluſiacum 1. 42. b.

DEO SIT LAUS, HONOR ET GLORIA.

A01 2476261